Tuhun Ndyoo sihin tyehen ñi

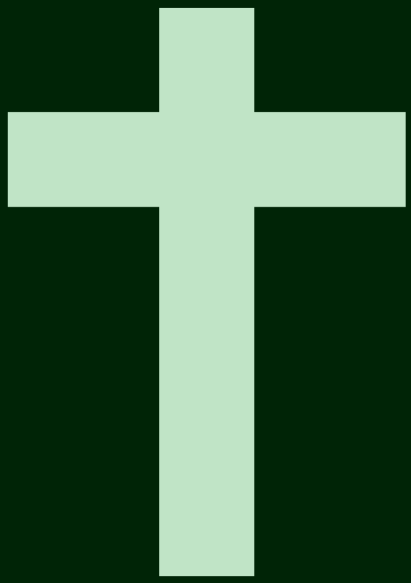

New Testament in Mixtec, Chayuco (MX:mih:Mixtec, Chayuco)

Tuhun Ndyoo sihin tyehen ñi

New Testament in Mixtec, Chayuco (MX:mih:Mixtec, Chayuco)

copyright © 1979 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Chayuco

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mixteco, Chayuco [mih], Mexico

Copyright Information

© 1979, Wycliffe Bible Translators, Inc.
This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.
You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:
You must give Attribution to the work.
You do not sell this work for a profit.
You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.
Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Mixtec, Chayuco

© 1979, Wycliffe Bible Translators, Inc.
This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not sell this work for a profit.
You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
4924062e-6bf2-54cb-87ed-9874f41e7991

Contents

SAN MATEO 1
SAN MARCOS 53
SAN LUCAS 84
SAN JUAN 139
HECHOS 177
ROMANOS 231
1 CORINTIOS 256
2 CORINTIOS 277
GÁLATAS 292
EFESIOS 300
FILIPENSES 308
COLOSENSES 314
1 TESALONICENSES . . .320
2 TESALONICENSES . . .325
1 TIMOTEO 328
2 TIMOTEO 335
TITO 340
FILEMÓN 343
HEBREOS 345
SANTIAGO 363
1 PEDRO 369
2 PEDRO 376
1 JUAN 380
2 JUAN 386
3 JUAN 387
JUDAS 388
APOCALIPSIS 390

Tuhun Vaha Sa I Tyaa Ra San Mateo

Ñiyɨvɨ sahnu sii ra Jesús

1 Ihya cuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ sahnu sii ra
Jesucristo, ra cu ñiyɨvɨ sii ra David ta
sii ra Abraham.
2 Ra Abraham i cuu zutu ra Isaac.
Ta ra Isaac i cuu zutu ra Jacob. Ta ra
Jacob i cuu zutu ra Judá ta yañi ra.
3 Ra Judá i cuu zutu ra Fares ta ra
Zara. Tamar i sinañi zɨhɨ ra. Ra Fares
i cuu zutu ra Esrom. Ta ra Esrom i cuu
zutu ra Aram.
4 Ra Aram i cuu zutu ra Aminadab.
Ta ra Aminadab i cuu zutu ra Naasón.
Ta ra Naasón i cuu zutu ra Salmón.
5 Ra Salmón i cuu zutu ra Booz. Ta
Rahab nañi zɨhɨ ra. Ra Booz i cuu zutu
ra Obed. Rut nañi zɨhɨ ra. Ta ra Obed
i cuu zutu ra Isaí.
6 Ra Isaí i cuu zutu ra rey David. Ta
ra rey David i cuu zutu ra Salomón
vatyi i quihin ra sii ñazɨhɨ ra Urías.
7 Ra Salomón i cuu zutu ra Roboam.
Ta Roboam i cuu zutu ra Abías. Ra
Abías i cuu zutu ra Asa.
8 Ra Asa i cuu zutu ra Josafat. Ta
ra Josafat i cuu zutu ra Joram. Ta ra
Joram i cuu zutu ra Uzías.
9 Ra Uzías i cuu zutu ra Jotam. Ta ra
Jotam i cuu zutu ra Acaz. Ta ra Acaz i
cuu zutu ra Ezequías.
10 Ra Ezequías i cuu zutu ra Manasés. Ta ra Manasés i cuu zutu ra
Amón. Ta ra Amón i cuu zutu ra Josías.
11 Ta ra Josías i cuu zutu ra Jeconías
sihin yañi ra quɨvɨ i sicoo cuatyi ta i
quihin ñiyɨvɨ sii ñu hebreo sindyaca
ra sii tandɨhɨ ñu ndya ñuu Babilonia
cua cuu ñu muzu ñiyɨvɨ indyacuan.
12 Yaha cuan ta zɨquɨ ra Jeconías i
cuu zutu ra Salatiel. Ta ra Salatiel i
cuu zutu ra Zorobabel.
13 Ta ra Zorobabel i cuu zutu ra
Abiud. Ta ra Abiud i cuu zutu ra
Eliaquim. Ta ra Eliaquim i cuu zutu
ra Azor.
14 Ta ra Azor i cuu zutu ra Sadoc, ta
ra Sadoc i cuu zutu ra Aquim. Ta ra
Aquim i cuu zutu ra Eliud.
15 Ra Eliud i cuu zutu ra Eleazar.
Ra Eleazar i cuu zutu ra Matán. Ra
Matán i cuu zutu ra Jacob,
16 ta ra Jacob i cuu zutu ra José yɨɨ ña
María. Ta maa ña i cuu zɨhɨ ra Jesús ra
sa nañi Cristo.
17 Ndya quɨvɨ ra Abraham ta ndya
ra David i sicoo usi cumi tahan ra
sahnu sii ra Jesús cuhva vasi tata ra.
Ta ndya quɨvɨ ra David ta ndya quɨvɨ
i sindyaca ñiyɨvɨ sii tandɨhɨ ñu he-
breo ndya ñuu Babilonia i sicoo inga
usi cumi tahan ra sahnu sii ra Jesús
cuhva vasi tata ra. Ta i sicoo inga usi
cumi tahan ra ndya ta sa yaha sahan
ñu ñuu Babilonia ta ndya quɨvɨ i cacu
ra Jesús.

Cuhva i cacu ra Jesucristo

18 Ihya cuu cuhva i cacu ra Jesu-
cristo. Sa cundaa tyiño ña María zɨhɨ
ra Jesús sihin minoo ra sa nañi José,
zoco cumañi ca ndu-ɨin ñu ta i sito ña
vatyi sa ñihi ña minoo zehe sa cuenda
Tatyi Ii maa ra Ndyoo.
19 Ta ra José, ra cua cuu yɨɨ ña, i cuu
ra minoo ra ndoo xaan, ta ñá cuñi ra
zandoo ra sii ña minoo cuhva sa cua
cahan xaan ñiyɨvɨ sii ña. I cuñi ra vatyi
cua natani xehe tutu ñu.
20 Zoco cuhva sa nacañi xaan iñi
ra yozo caa cua zavaha ra, i quituu
minoo ángel ra Ndyoo nuu ra sisi
ñimahna, ta i catyi ángel cuan sihin ra:
José, ñiyɨvɨ sii ra David, ma yuhun ta
cuhun sii ña María sa cuu ña ñazɨhun
vatyi zehe ña sa cua cacu cuu zehe
Tatyi Ii ra Ndyoo.
21 Cua cacu zehe ña. Ta cua cunañi
ra Jesús vatyi cua zandasi ra cuatyi
ñiyɨvɨ cuñi sii ra. Tacuan i catyi ángel.
22 Ta i cuu tandɨhɨ cuhva ya vatyi
cua quita si tañi cuhva i catyi ra
Ndyoo quɨvɨ i cahan minoo ra profeta
ta i catyi ra:
23 Minoo ñaha yoco, cua ñihi ña minoo
zehe,
ta rayɨɨ cua cuu zehe ña.
Emanuel cua cunañi ra.
Zɨvɨ Emanuel cuan cuñi si catyi si: Ra
Ndyoo ndyaa sihin yo.
24 Ta cuhva sa ndoyo ra José i
zavaha ra cuhva i catyi ángel cuan

sihin ra. I quihin ra sii ña María sa
cuu ña ñazɨhɨ ra.
25 Zoco ñá quixi ra sihin ña ndya sa
cacu zehe nuu ña. Ta i zacunañi ra sii
ra Jesús.

2

Zuhva ra sito xaan cahvi, i quisi ndyehe ra sii ra Jesús

1 I cacu ra Jesús ñuu Belén nu cu
si Judea quɨvɨ i cuu ra Herodes rey
yucuan. Ta ñuu Jerusalén i saa zuhva
ra sito xaan cahvi. Mago nañi ra. Ityi
caña ñicandyi i quisi ra.
2 Ta i ndaca tuhun ra: ¿Ndyamaa iyo
ra i cacu sa cuu ra rey cuenda ñiyɨvɨ
hebreo? Ityi caña ñicandyi ndyaa ndi,
ta i ndyehe ndi minoo tiñoo sa cuu
cuenda ra. Ta vasi ndi vatyi cua zac-
ahnu ndi sii ra. Catyi ra.
3 I ñihi ra rey Herodes tuhun ya, ta
sica xaan iñi ra ta tacuan tucu tandɨhɨ
ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén.
4 I cana ra Herodes sii tandɨhɨ ra
zutu nahnu ta ra cu maestro cuenda
ley, ta i ndaca tuhun ra sii ra ndya-
maa tahan si cacu ra Cristo.
5 Ta i nacatyi ra cuan sihin ra: Cua
cacu ra ñuu Belén nu cu si Judea vatyi
tyehen i tyaa minoo ra profeta ta sa
naha:
6 Yoho ñuu Belén nu cu si Judea, ña
luhlu ca moo ta zɨquɨ tandɨhɨ
inga ca ñuu nu cu si Judea.
Vatyi ñuu Belén cua cacu minoo ra
cua cundyaca ñaha, ta cua za-
cuenda ra sii ñu hebreo, ñiyɨvɨ
mi.
Tacuan catyi Tuhun Ndyoo nacatyi ra
cuan sihin ra Herodes.
7 Ta zɨquɨ xehe ñi i cana ra Herodes
sii ra mago cuan, ta i ndaca tuhun ra
sii ra ñaa cuhva quituu tiñoo cuan.
8 Ta zɨquɨ i tasi ra sii ra ndya ñuu
Belén, ta catyi ra: Nanducu vaha
xaan ndo sii ra luhlu cuan. Ta tatu sa
nañihi ndo sii ra, zacoto ndo sii, vatyi
cua cuhun tuqui, ta cua zacahni sii ra.
9 Ta sa siñi ra mago cuan sa i catyi
rey cuan, i quihin ra ityi cuahan
ra. Ta tiñoo sa i ndyehe ra ityi caña
ñicandyi, cuahan tɨ ityi nuu ra ndya i
saa tɨ ta sicuɨñɨ tɨ nu ndyaa lee cuan.
10 Ta sa i ndyehe ra mago vatyi i
sicuɨñɨ tiñoo cuan, zɨɨ xaan i cuñi ra.
11 Ta i quɨhvɨ ra sisi vehe, ta i
ndyehe ra sii lee cuan sihin ña María
zɨhɨ ra. Ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ra, ta zac-
ahnu ra sii ra Jesús. Ta zɨquɨ i nuña
ra ndaha tyiño ra, ta i saha maa ra
xuhun cuaan, ta cutu ta ndutya vixi.
12 Ta sa yaha ndyehe ra sii ra Jesús,
ta zɨquɨ zɨɨn ityi i cua nuhu ra ndya
ñuu ra vatyi i zacoto minoo ángel ra
Ndyoo sii ra sisi ñimahna vatyi ma
cunanuhu ra nu ndyaa ra Herodes.

Sino ña María ta ra José ndya nu cu si Egipto

13 Cuahan ra mago cuan ta zɨquɨ i
quituu minoo ángel ra Ndyoo nuu ra
José sisi ñimahna, ta i catyi si: Nduvita
ta cuhun sii ra luhlu ta sii zɨhɨ ra,
ta cuhun ndo ndya Egipto. Yucuan
ndoo ndo ndya quɨvɨ cua catyi sihin
ndo vatyi cuñi cahñi ra Herodes sii ra
luhlu.
14 Tacuan i catyi ángel cuan ta i ndu-
vita ra José, ta i quihin ra sii ra luhlu
ta sii zɨhɨ ra. Ta zuun ñi sa cuaa cuan
i quita ñu ta cuahan ñu ndya Egipto.
15 I ndoo ñu yucuan ndya i sihi ra
rey Herodes. Cuhva ya i cuu si vatyi
tacuan ta cua quita si cuhva i catyi
minoo ra profeta nu i catyi ra cuhva
i nacatyi maa ra Ndyoo: “Cua nacane
sii Zehi ndya Egipto.” Catyi ra.

Tava ra Herodes tyiño vatyi cua cuu tandɨhɨ ra ndyihi

16 Quɨvɨ i sito ra Herodes vatyi sacu
ndyaa ra mago sii ra, ta ñá zavaha ra
cuhva i catyi ra, yaha xaan i cuxaan
ra. Ta i tava ra tyiño vatyi cahñi
zandaru sii tandɨhɨ ra ndyihi sa uu
cuiya ta sa ndyihi ca ñuu Belén ta inga
ñuu ndyaa yatyi. Tacuan i zavaha ra
vatyi tañi tacuan cuu cuiya ra Jesús
sica iñi ra sa cuenda cuhva i catyi ra
mago cuan sihin ra.
17 Ta cuhva i sahñi ra Herodes sii
ra ndyihi, i quita si cuhva i tyaa ra
Jeremías, minoo ra profeta ta sa naha.
Tyehen i tyaa ra:
18 I quita minoo nduzu ñihi nu cu si
Ramá.
Sacu xaan ñiyɨvɨ, ta sacu saa ñu.

Maha Raquel sacu sa cuenda zehe ña,
ta ma cutaxi ña vatyi yoñi ca si.
I catyi Tuhun Ndyoo vatyi cua cuu si
cuhva cuan. Ta zuun ñi cuhva cuan i
quita si.
19 Ta sa yaha sihi ra Herodes, ta i
quituu tucu minoo ángel ra Ndyoo ityi
nuu ra José sisi ñimahna nu ndyaa ra
Egipto, ta i catyi si sihin ra:
20 Nduvita ta cuhun sii ra luhlu ta
sii zɨhɨ ra ta cunanuhu ndo ndya Is-
rael vatyi sa sihi ra cuñi cahñi sii ra
luhlu.
21 Tacuan i catyi ángel cuan, ta i
nduvita ra José, ta i quihin ra sii ra
luhlu ta sii zɨhɨ ra, ta i sinanuhu ñu
ndya Israel.
22 Zoco i ñihi ra José tuhun vatyi
ndyaca ñaha ra Arquelao nu cu si
Judea sa cuenda ra Herodes zutu ra,
ta i yuhu xaan ra José cuhun ra yu-
cuan. Ta i cahan tucu ángel sihin ra
sisi ñimahna, ta yucuan cuenda cua-
han ñu ndya nu cu si Galilea.
23 Ta sa saa ñu yucuan, i ndoo ñu
ñuu Nazaret. Ta cuhva cuan i quita
si tañi catyi minoo ra profeta vatyi
i catyi ra vatyi cua catyi ñiyɨvɨ vatyi
minoo ra nazareno cuu ra Jesús.

3

Cuhva i cahan ra Juan, ra i zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ

1 Quɨvɨ cuan i quisi ra Juan, ra zacoo
ndutya sii ñiyɨvɨ, ndya nu cu si Judea.
Minoo nu ityi xaan nu yoñi maa ñiyɨvɨ
iyo i saa ra, ta i nacatyi ra Tuhun
Ndyoo sihin ñiyɨvɨ i saa nu ndyaa ra.
2 Ihya cuu cuhva i catyi ra: Zama
ndo cuhva iyo ndo vatyi sa cuñi saa
quɨvɨ cundyaca ñaha ra Ndyoo ihya
ñuu ñiyɨvɨ. Catyi ra.
3 Ta ra Juan cuu ra i cahan ra Isaías
tuhun quɨvɨ i tyaa ra tuhun i saha ra
Ndyoo sii ra, ta i catyi ra:
Cua cuɨñɨ ndo nduzu minoo ra cana
saa minoo nu ityi xaan.
Ta catyi ra cuan: "Tañi zanduvaha
ndo minoo ityi,
tacuan zanduvaha ndo añima ndo
vatyi cua quisi ra ndyaca ñaha
sii yo.
Tañi zandundoo ndo ityi, tacuan
zama ndo cuhva iyo ndo."
Tacuan i tyaa ra Isaías ta sa naha sa
cuenda ra Juan, ra cua quisi cuee ca.
4 Ta ra Juan cuan, siñoho ra zahma
ixi camello. Ta sinuhñi zinda ñɨɨ sisi
ra. Ta i sasi ra minoo nuu quɨtɨ tañi
tɨca, ta sihi ra tyahiñu ñuñu.
5 Ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén ta tandɨhɨ
yuñuu Judea ta ñu ndyaa yatyi yuu
Jordán, cuahan ñu cua tyizoho ñu sa
cahan ra Juan.
6 Ta sa yaha nahma ñu cuatyi ñu,
ta i zacoo ndutya ra Juan sii ñu yuu
Jordán cuan.
7 I ndyehe ra Juan vatyi saa cuaha
xaan ra fariseo sihin ra saduceo vatyi
cuñi ra coo ndutya ra, ta i catyi ra
Juan sihin ra: ¡Ñiyɨvɨ quiñi xaan iyo
cuu ndo tañi coo! ¿Yoo sa catyi sihin
ndo vatyi cuu cacu ndo sihin cuhva sa
cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ?
8 Cuñi si sa zama ndisa cuii ndo
cuhva iyo ndo, ta zavaha ndo sa vaha.
9 Ta ma caca iñi ndo sihin añima
ndo vatyi ra Abraham cuu zutu ndo,
ta ma caca iñi ndo vatyi maa ra cua
zacacu sii ndo. Ma zacahnu ndo sii
ndo vatyi vazu sihin yuu ya, ta cuu
zavaha ra Ndyoo ñiyɨvɨ sii ra Abra-
ham sihin si.
10 Tañi yutu ña saha sɨtɨ cuu maa
ndo vatyi ña zavaha ndo cuhva cuñi
ra Ndyoo. Ta yutu sa ña saha sɨtɨ,
sahndya ñiyɨvɨ sii tu. Ta sahmi ñu sii
tu. Ta zuun ñi cuhva cuan cua cuhun
maa ndo nu cayu ñúhu.
11 Ndisa zacoo ndutye sii ndo sihin
ndutya tatu zama ndo cuhva iyo ndo.
Zoco vasi inga ra cahnu ca ta zɨquɨ mi.
Ña tahan si sii, nu sa cui muzu ra ta
cuize ndisa ra, zoco zuun ñi maa ra
i saha tyiño sii. Ta maa ra cua zacoo
ndutya sii ndo sihin Tatyi Ii ta sihin
ñúhu.
12 Sa ndaha ra pala ra ta cua zan-
duvii ra sɨtɨ trigo ra, ta cua tava zɨɨn
ra zoo si. Cua zandu-ɨɨn ra sii trigo
ra, ta cua cucumi vaha ra sii si, ta cua
cahmi ra zoo si sisi minoo ñúhu sa ma
ndahva. Tacuan i catyi ra Juan sihin
ñiyɨvɨ.

Cuhva i sicoo ndutya ra Jesús

13 Tacuan ta i quita ra Jesús nu cu si
Galilea, ta i quisi ra ndya yuu Jordán
nu ndyaa ra Juan vatyi cuñi ra sa cua
zacoo ndutya ra Juan sii ra.
14 Ta ñá cuñi ra Juan zacoo ndutya
sii ra vatyi catyi ra: Tahan si sa zacoo
ndutya moo sii mi. ¿Ta ñaa cuenda
catyun sa zacoo ndutye suun?
15 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra:
Nacuu si cuhva catyi suhun vityi
vatyi tacuan cuñi si zavaha yo tandɨhɨ
cuhva ndoo, cuhva cuñi ra Ndyoo.
Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i ndoo
ra Juan vaha.
16 Ta sa yaha i sicoo ndutya ra Jesús,
ta i quita ra sisi ndutya cuan. Ta zuun
ñi caa cuhva cuan i nuña andɨvɨ, ta
i ndyehe ra Jesús Tatyi Ii ra Ndyoo.
Noo si tañi noo minoo paloma zɨquɨ
ra.
17 Ta tacuan ta i cahan minoo ra
cahan sisi andɨvɨ ta i catyi ra: Ihya
cuu zehi. Cuñi xein sii ra. Zɨɨ xaan
cuñi sihin ra.

4

Cuhva i nducu coto ihñi cuihna sii ra Jesús atu tyaa ra yahvi sii Ndyoo a sii cuihna

1 Ta zɨquɨ i sindyaca Tatyi Ii sii ra
Jesús minoo nu ityi xaan nu yoñi maa
ñiyɨvɨ iyo vatyi cua nducu coto ihñi
cuihna sii ra.
2 Ta ñá sasi ra Jesús uu xico quɨvɨ ta
uu xico sa cuaa, ta zɨquɨ i sizoco ra.
3 Ta cuhva cuan i tuhva cuihna sii
ra vatyi cua nducu coto ihñi ra sii ra,
ta catyi ra: Tatu ndisa vatyi Zehe ra
Ndyoo cuu suun, catyun sihin yuu sa
catuu ihya vatyi nanduu si pan.
4 Zoco i nacahan ra Jesús ta catyi
ra: Catyi Tuhun Ndyoo vatyi ña maa
sihin sa casi ñi yo cundito yo. Sihin
sa sasi yo ndito coño ñuhu yo, zoco
sihin sa tyaa yo yahvi tuhun cahan ra
Ndyoo ta ndito añima yo sa ndisa cuii.
Catyi ra Jesús sihin cuihna.
5 Tacuan ta i sindyaca cuihna sii ra
Jesús ndya ñuu Jerusalén. Ta i zandaa
ra sii ra xiñi vehe ñuhu cahnu. Ta i
catyi ra sihin ra Jesús:
6 Tatu ndisa vatyi Zehe ra Ndyoo
cuu suun, ndavon ndya nu ñuhu vatyi
catyi Tuhun Ndyoo: "Cua cuhva ra
Ndyoo tyiño sii ángel ra vatyi za-
cuenda ra suun. Cua naqueen ra
suun sihin ndaha ra, ta ma ñicuehe
sohon sihin minoo yuu."
7 Tacuan i catyi cuihna, ta i catyi
ra Jesús sihin ra: Catyi tucu Tuhun
Ndyoo vatyi ma nducu coto ihñi ndi
sii ra Ndyoo ra ndyaca ñaha sii ndi.
8 Yaha cuan ta i sindyaca cuihna sii
ra Jesús xiñi minoo yucu zucu xaan,
ta i zañaha ra tandɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ sii ra
ta cuhva sa tyaqui xaan caa si.
9 Ta i catyi ra sihin ra Jesús: Ndaha
mi ndyaa tandɨhɨ ya vatyi saha ra
Ndyoo sa cundyaca ñehi tandɨhɨ ñuu
ñiyɨvɨ ya. Ta cua cuhve tandɨhɨ si suun
tatu cua cuɨñɨ sɨtun nui ta zacahnun
sii. Catyi cuihna.
10 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra:
Cuɨñɨ siyo suun sii, cuihna vatyi catyi
Tuhun Ndyoo vatyi ɨɨn ñi sii maa ra
Ndyoo ra ndyaca ñaha sii ndi cua
zacahnu ndi. Ta ɨɨn ñi tyiño maa ra
cua zacuu ndi. Catyi ra Jesús sihin
cuihna.
11 Ta zɨquɨ i zandoo cuihna sii ra
Jesús, ta i quisi tyindyee ángel sii ra.

I quisaha ra Jesús zatyiño ra tyiño ra Ndyoo nu cu si Galilea

12 Quɨvɨ i ñihi ra Jesús tuhun vatyi i
tyihi ñiyɨvɨ sii ra Juan vehe caa, i quita
ra yucuan ta cuahan ra ndya Galilea.
13 Zoco ñá ndoo ra ñuu Nazaret.
Cuahan ra cua cundyaa ra ñuu Caper-
naum. Minoo ñuu sa ndyaa yatyi ñi
yuhu miñi yatyi nu cu si Zabulón ta
Neftalí cuu si.
14 Tacuan i cuu si vatyi cua quita
si cuhva i tyaa ra Isaías, minoo ra
profeta ta sa naha. Tyehen i tyaa ra
Isaías:
15 Nu cu si Zabulón ta Neftalí, ityi
cuahan yo miñi tatu sa yaha yo
yuu Jordán,
yucuan cuu nu cu si Galilea nu ndyaa
ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
16 Ñiyɨvɨ cuan sicoo ñu nu ñaa xaan,
zoco i ndyehe ñu minoo ñúhu
ndisi xaan.

Quɨvɨ cuan cua cuu cuii ñu, zoco i zan-
dundisi ñúhu cuan nu ndyaa
ñu.
17 Ndya quɨvɨ i quɨhvɨ ra Jesús
Galilea, ta i quisaha nacatyi ra Tuhun
Ndyoo sihin ñiyɨvɨ. Tyehen i catyi
ra: Zandoo ndo cuatyi ndo, ta zama
ndo cuhva iyo ndo vatyi sa cuñi saa
quɨvɨ cua cundyaca ñaha ra Ndyoo
ñuu ñiyɨvɨ.

Cuhva i cana ra Jesús sii cumi tahan ra tɨɨn tyiyaca

18 Ta i sica noo ra Jesús yuhu miñi
Galilea. Ta i ndyehe ra sii uu tahan ra
sihin yañi ra. Minoo ra nañi ra Simón,
ta Pedro nañi tucu ra. Ta inga ra nañi
ra Andrés. Cañi ra traya ra nu ndutya
vatyi yucuan cuu tyiño i zacuu ra.
19 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Coho
ndo sihin, ta cua cuhve cuhva nducu
ndo sii ñiyɨvɨ tañi cuhva nducu ndo sii
tyiyaca. Tacuan i catyi ra Jesús sihin
ra.
20 Ta ta sica ñi i zandoo ihno ra
traya ra, ta cuahan ra sihin ra Jesús.
21 Ta i sica ra Jesús zuhva ca sihin
ra ityi nuu ca ta i ndyehe ra sii ra
Jacobo sihin ra Juan zehe ra Zebedeo.
Ñoho ra minoo barco sihin zutu ra.
Nazuhva ra traya ra. Ta i cana ra
Jesús sii ra.
22 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i zan-
doo ra sii zutu ra sihin barco ra, ta i
sindyico ra sii ra Jesús.

Zacuaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyɨvɨ

23 Sica noo ra Jesús nacahnu
Galilea. Zacuaha ra sii ñiyɨvɨ sisi vehe
ñuhu tahan tahan ñuu. Ta nacatyi
ra Tuhun Vaha sihin ñiyɨvɨ cuhva
cua cundyaca ñaha ra Ndyoo. Ta i
zanduvaha ra sii ñiyɨvɨ cuhu tandɨhɨ
cuii nuu cuehe.
24 I sito ñiyɨvɨ tuhun ra Jesús nac-
ahnu Siria. Ta i quisi ndyaca ñu sii
tandɨhɨ ñu cuhu zɨɨn zɨɨn nuu cuehe
a tatu iyo sa uhu sii ñu. Ta i quisi
ndyaca ñu sii ñu ñoho tatyi cuihna, ta
ñu cuhu cuehe meme, ta ñu xii. Ta i
zanduvaha ra Jesús sii ñu.
25 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ sa ndyaa
Galilea i sindyico ñu sii ra. Ta
tacuan tucu ñiyɨvɨ ñuu Decápolis, ta
ñuu Jerusalén ta nacahnu Judea ta
ñiyɨvɨ ndyaa inga siyo yuu Jordán
ndɨhɨ ca.

5

Cuhva i sahan ra Jesús xiñi minoo yucu ta i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ

1 I ndyehe ra Jesús vatyi cuaha xaan
ñiyɨvɨ, ta i ndaa ra minoo yucu, ta i
sicundyaa ra yucuan. Ta i siconduu
i sicundyaa ñiyɨvɨ ndyico sii ra nu
ndyaa ra.
2 Ta i quisaha zacuaha ra Jesús sii
ñu, ta tyehen catyi ra:

Ñiyɨvɨ sa zɨɨ xaan cuñi

3 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ vityi tatu sa
sito ñu vatyi siñi ñuhu ra Ndyoo sii ñu
vatyi tahan si sii ñu sa cundyaca ñaha
ra Ndyoo sii ñu.
4 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ cuihya
iñi vityi vatyi cua zanaa ra Ndyoo
tucuihya iñi sii ñu.
5 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ zandu-
luhlu sii, vatyi cuee ca cua cuhva maa
ra Ndyoo sa cundyaca ñaha ñu ñuu
ñiyɨvɨ ya.
6 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ cuñi xaan
zavaha tandɨhɨ sa ndoo, cuhva cuñi ra
Ndyoo vatyi cua tyindyee ra Ndyoo
sii ñu, ta cua cuu xaan zavaha ñu sa
vaha.
7 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ cundahvi
iñi sii inga ñiyɨvɨ vatyi Ndyoo cua cun-
dahvi xaan iñi ra sii maa ñu.
8 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ sa ñahñi
cuatyi iyo añima vatyi cua ndyehe ñu
sii maa ra Ndyoo.
9 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ nducu
cuhva zacoo sa taxi nu iyo cuatyi
vatyi cua catyi ra Ndyoo vatyi zehe
maa ra cuu sii ñu.
10 Sa iyo sa vaha sii ñiyɨvɨ tatu
zandyehe inga ñiyɨvɨ tundoho sii ñu
sa cuenda sa vaha sa zavaha ñu.
Ndisa vatyi sa ndyaca ñaha ra Ndyoo
sii ñu.
11 Sa iyo sa vaha sii ndo tatu
quiñi xaan cahan ñiyɨvɨ sihin ndo sa
cuenda mi ta tatu zavaha xaan ñu sa
ndya vaha ñi sihin ndo ta tatu cahan

ñu ndya vaha ñi sii ndo ta ña ndisa
cuu si.
12 Cuzɨɨ xaan iñi ndo tatu tacuan
zavaha ñu sihin ndo vatyi cahnu
xaan sa vaha cua ñihi ndo andɨvɨ vatyi
zuun ñi cuhva ña vaha cuan i zavaha
ñiyɨvɨ sihin ra profeta quɨvɨ cumañi ca
cacu maa ndo.

Tañi ñɨɨ ta ñúhu cuu maa yo ñuu ñiyɨvɨ ya

13 Maa ndo cuu tañi ñɨɨ sa cuenda
ñuu ñiyɨvɨ ya. Zoco tatu ña uhva ca ñɨɨ,
¿yozo caa tyindyee si? Tatu ña uhva
ca si ña vaha ca si. Zavita yo sii si, ta
cuañi ñiyɨvɨ zɨquɨ si.
14 Maa ndo cuu tañi ñúhu sa cuenda
ñuu ñiyɨvɨ ya. Tatu ndyaa minoo ñuu
xiñi minoo yucu ma cuu sa cundyaa
xehe si.
15 Ta ña tuhva ñiyɨvɨ tyaa minoo
lámpara ta tyihi ñu sii si xu minoo
cajón. Ña tacuan vatyi zucu tyaa ñu
sii si, ta zandisi si sa cuenda tandɨhɨ
ñiyɨvɨ yucu vehe.
16 Tacuan tucu maa ndo, zavaha
ndo sa vaha ityi nuu ñiyɨvɨ, ta cua
ndyehe ñu tyiño ndo, ta cua zacahnu
ñu sii Zutu mañi yo, ra ndyaa andɨvɨ.

Cuñi si sa tyaa yo yahvi sii ley ra Ndyoo

17 Ma caca iñi ndo vatyi yuhvi vasi
zanei cuhva tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii ley
ra Ndyoo sa i tyaa ra Moisés a cuhva
i tyaa ra profeta. Ña vasi zandɨhi
cuhva iyo sii si cuan. Vasi ta tyei
yahvi sii tandɨhɨ sa catyi tuhun cuan.
18 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi nɨɨ
ñi sa iyo andɨvɨ ta ñuhu ñuu ñiyɨvɨ, ma
naa nu siin cuhva iyo sii ley ra Ndyoo.
Tandɨhɨ sa catyi ley sa tahan si cuu, ta
cua cuu si.
19 Yucuan cuenda yoo ra ma
zavaha minoo ley ra Ndyoo, vazu
ley luhlu cuu ley cuan, ta tatu cua
nacatyi tucu ra sihin ñiyɨvɨ vatyi ma
zavaha ñu sii si, ra zavaha cuhva
cuan cua cuu ra ra luhlu ca nu ndyaca
ñaha ra Ndyoo. Zoco ra zavaha sii si ta
zacuaha ra sii inga ñiyɨvɨ vatyi tahan
si zavaha ñu sii si, minoo ra cahnu
cua cuu ra nu ndyaca ñaha ra Ndyoo
andɨvɨ.
20 Vatyi catyi sihin maa ndo vatyi
tatu ma zavaha ndo sa ndoo ca ta
zavaha ndo tañi ra maestro cuenda
ley ta ra fariseo, nu yozo cuii ca ta
ma cuu quɨhvɨ ndo nu ndyaca ñaha ra
Ndyoo.

Ña vaha cuxaan yo sihin ñiyɨvɨ

21 Sa siñi ndo cuhva i catyi ra Ndyoo
sihin ñiyɨvɨ ta sa naha. I catyi ra: "Ma
cahñi ndo sii ñiyɨvɨ. Yoo ra cua cahñi
sii minoo ñiyɨvɨ, tahan si sa cutuñi ra."
22 Zoco yuhvi catyi sihin ndo tatu
cuxaan ndo sihin minoo ñiyɨvɨ, tahan
si sa tasi tuñi ra Ndyoo sii ndo. Ta
tatu cahan cuehe ndo sii minoo ñiyɨvɨ,
tahan si sa tasi tuñi ra cu tyiño sii ndo.
A tatu catyi ndo vatyi laa xaan minoo
ñiyɨvɨ, coto vaha ndo coto cuhun ndo
andyaya.
23 Yucuan cuenda quɨvɨ cuhun
vehe ñuhu ta ndohon ofrenda sa cua
cuhvon sii ra Ndyoo, tatu nacohon
iñun vatyi iyo sa zavohon sii inga
ñiyɨvɨ
24 zandoon sa cua cuhvon sii ra
Ndyoo yucuan. Ta cuhun xihnon ta
ndacon tucahnu iñi sii ñu cuan, ta
nacoo vohon sihin ñu, ta zɨquɨ cuhun
ta cuhvon ofrendon sii ra Ndyoo.
25 Tatu iyo ra sica cuatyi sohon,
ta cuahan ra suhun nu ndyaa juez,
nducun cuhva nacoo vohon sihin ra
ityi cuahan ndo coto nacuhva cuenda
ra suun sii ra juez. Ta ra juez cua
nacuhva cuenda suun sii policía, ta
cua tyihi ra cuan suun vehe caa.
26 Ta sa ndisa catyi suhun vatyi
tatu tacuan cua cuu, ma quiton
ndya tyiyahvun tandɨhɨ sa tahan si
tyiyahvun.

Nacatyi ra Jesús vatyi ña vaha caca iñi rayɨɨ ndyehe ra inga ñaha tatu yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu

27 Sa siñi maa ndo tuhun i catyi ra
Ndyoo ta sa naha vatyi ma cuu coo
inga ñaha ndo ta ma cuu coo inga yɨɨ
ndo.
28 Zoco yuhvi catyi sihin ndo vatyi
tatu ndyehe ndo sii minoo ñaha ta
cuñi ndo sii ña, sa zavaha ndo cuatyi
sa cuu adulterio sihin ña sisi añima
ndo cuu si cuhva cuan.

29 Ta tatu ndyehe ndo minoo sa
ndyehe ndo ta sa cuenda si ta cuñi
xaan ndo zavaha ndo sa ña vaha, ma
ndyehe ca ndo sii si coto coo cuatyi
ndo ta cuhun ndo andyaya.
30 A tatu iyo sa tuhva ndo zavaha
sihin ndaha ndo ta sihin si cuan
quisaha coo cuatyi ndo, ma zavaha ca
ndo sii si inga saha coto cuhun ndo
andyaya.

Ma cuu zandoo rayɨɨ sii ñazɨhɨ ra ta tani tutu ñu

31 Ta catyi tucu Tuhun Ndyoo sihin
ñiyɨvɨ ta sa naha: "Yoo ra cuñi zandoo
sii ñazɨhɨ, cuñi si sa nducu ra cuhva
tani tutu ñu sihin ley."
32 Zoco yuhvi catyi sihin ndo vatyi
tatu iyo minoo ra cua nducu ra cuhva
tani tutu ra sihin ñazɨhɨ ra ta ñahñi
cuatyi ña iyo sihin inga rayɨɨ, zoco cua
coo cuatyi adulterio sii ña tatu zan-
doo yɨɨ ña sii ña ta quihin ña sii inga
rayɨɨ. Ta ra cua tindaha sihin minoo
ñaha zandoo yɨɨ sii, zavaha tucu maa
ra cuatyi adulterio cuan.

Ña vaha sa tyiñaha yo Ndyoo

33 Ta sito tucu ndo vatyi i catyi ra
Ndyoo sihin ñiyɨvɨ ta sa naha vatyi
tatu sa tyiñaha ñu Ndyoo, cuñi si sa
zavaha ñu cuhva catyi ñu.
34 Zoco yuhvi catyi sihin ndo vatyi
ma cuaha xaan cahan ndo tatu cuñi
ndo sa cua sino iñi ñiyɨvɨ sa cahan
ndo. Ma catyi ndo: "Sito vaha
Ndyoo." Ma cahan ndo tuhun andɨvɨ
vatyi yucuan cuu nu ndyaa maa ra
Ndyoo.
35 Ma cahan ndo tuhun ñuu ñiyɨvɨ
vatyi yucuan cuu nu sañi saha ra. Ta
nu tuhun ñuu Jerusalén ta ma cahan
ndo vatyi yucuan cuu ñuu ra Ndyoo,
ra rey cahnu.
36 Ta nu tuhun xiñi ndo ta ma catyi
ndo, vatyi maa ndo ta ma cuu zandu-
cuisi ndo a zandutoon ndo numinoo
ixi xiñi ndo sa ndisa.
37 Cuenda catyi ñi ndo: "Ndisa." A
catyi ndo: "Yɨvɨ." Ta ñahñi ca sa cua
cahan ndo. Tatu ñaa ca sa tuhva ndo
cahan, zañaha si vatyi ña ndisa ndo.

Ma zavaha yo sa ña vaha sihin ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha sihin yo

38 Sa siñi tucu ndo cuhva i tyaa ra
Moisés ta sa naha nu catyi si vatyi
tatu cañi ñiyɨvɨ sii ndo ta zatɨvɨ ñu
minoo sɨtɨ nuu ndo cuñi tucu si sa
zatɨvɨ minoo ra cu tyiño sɨtɨ nuu ñu. A
tatu coco ñu minoo noho ndo, zuun ñi
sihin cuhva cuan cua ndoho maa ñu,
ta cua quita minoo noho ñu.
39 Zoco yuhvi catyi sihin ndo: Ma
zavaha ndo sa ña vaha sihin ñiyɨvɨ
zavaha sa ña vaha sihin ndo. Tatu
iyo ra cati minoo siyo xɨtun, cuhva
ndɨhun inga siyo nacati ra.
40 A tatu iyo ra tyaa cuatyi saton
nuu ra cu tyiño ta ñahñi cuatyun ta
cuñi ra quindyaa ra camison, cuhva
ndɨhun siqueton sii ra.
41 A tatu yoo ra zañiñi suun sa
cuizon carga ra minoo kilómetro,
cuizon sii si uu kilómetro.
42 Cuhvon sii yoo ra sica suun, ta
tatu cua caca noo ñiyɨvɨ sa suun, ma
catyun vatyi ma cuhvon.

Cuñi si sa cuñi yo sii ñiyɨvɨ xaan iñi sii yo

43 Ta sa siñi ndo cuhva tuhva ñiyɨvɨ
catyi vatyi catyi ñu vatyi nacuñi xaan
yo sii ra tahan yo, ta nacuxaan xaan
yo ndyehe yo sii ra xaan iñi sii yo.
44 Zoco yuhvi catyi sihin ndo vatyi
cuñi ndo sii ñu xaan iñi sii ndo. Vaha
cahan ndo sihin ñiyɨvɨ cahan ndya
vaha ñi sihin ndo. Zavaha ndo sa
vaha sihin ñiyɨvɨ ña cuu ndyehe sii
ndo. Ta cahan ndo sihin ra Ndyoo
cuenda ñiyɨvɨ cahan cuehe sii ndo ta
ñu zavaha sa ña vaha sihin ndo.
45 Tatu zavaha ndo tacuan, cua cuu
ndo zehe ra Ndyoo Zutu yo sa ndisa
cuii, ra ndya andɨvɨ, vatyi maa ra i
tyaa ñicandyi, ta zandisi si nu yucu
ñiyɨvɨ ña vaha ta ñiyɨvɨ vaha. Ta za-
coon ra zavi zɨquɨ ñu vaha ta zɨquɨ ñu
ña vaha.
46 Tatu ɨɨn ñi sii ñiyɨvɨ cuñi sii ndo
cuñi tucu ndo, ñahñi sa vaha zavaha
ndo cuhva cuan vatyi tacuan tucu
zavaha ñiyɨvɨ quiñi iyo tañi ra tava
xuhun cuenda ra ndyaca ñaha. (Ta
quiñi xaan iyo ra cuan cuñi maa ndo.)
47 Ta tatu saha ndo ndyoo nacu-
cumi ɨɨn ñi sii ra tahan ndo, ¿ñaa sa
vaha zavaha ndo cuhva cuan? Ndya

ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo ta cahan ñu
sihin tahan ñu cuhva cuan.
48 Cuu ndo ñiyɨvɨ ñahñi maa cuatyi.
Tañi Zutu yo, ra ndyaa andɨvɨ, vatyi
ñahñi maa cuatyi ra iyo caña ñi.

6

Nacatyi ra Jesús yozo caa tahan si cuhva yo caridad sii ñiyɨvɨ

1 Ma zavaha ndo sa vaha nuu ñiyɨvɨ
ñi vatyi cuñi ndo sa ndyehe ñu. Tatu
tacuan zavaha ndo, ñahñi sa cua
cuhva Zutu yo, ra ndyaa andɨvɨ, sii
ndo.
2 Yucuan cuenda tatu tyindyee ndo
sii ñu ndahvi, ma nacatyi ndo si-
hin tandɨhɨ ñiyɨvɨ tañi zavaha ra sa-
han vehe ñuhu ta nuyahvi ta zaha ra
tuhun vatyi vaha xaan ra. Zavaha ra
sa vaha vatyi cuñi ra sa cua zacahnu
ñiyɨvɨ sii ra. Ta sa ndisa catyi sihin
ndo vatyi sihin sa yucuan ñi ta sa ñihi
ra sa vaha. Ñahñi ca sa cua cuhva
maa ra Ndyoo sii ra.
3 Zoco tatu zavaha maa ndo tumañi
iñi sii ñiyɨvɨ ndahvi, xehe ñi zavaha
ndo sii si, minoo cuhva sa ma coto nu
amigo ndo.
4 Xehe ñi tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ
ndahvi. Ta cua ndyehe ra Ndyoo Zutu
yo cuhva zavaha ndo sa xehe ñi, ta
cua cuhva maa ra sa vaha sii ndo sa
cuenda si.

Zañaha ra Jesús yozo caa cuñi si cahan yo sihin ra Ndyoo

5 Ta tatu cua cahan ndo sihin ra
Ndyoo, ma cuu ndo tañi ra zaha
tuhun vatyi vaha xaan ra, ta ña ndisa
ra vatyi tahan iñi ra cahan ra sihin ra
Ndyoo nu tuu ñiyɨvɨ vatyi cuñi ra sa
cua ndyehe ñu. Yucuan cuenda cua
cuɨñɨ ndyaa ra sisi vehe ñuhu a ityi
cahnu ta cahan ra sihin ra Ndyoo. Sa
ndisa catyi sihin ndo vatyi sihin sa
ndyehe ñiyɨvɨ sii ra sihin sa zavaha ra,
ta sa ñihi ra sa cua ñihi ra.
6 Zoco tatu cua cahan maa ndo si-
hin ra Ndyoo, quɨhvɨ ndo nu yoñi
ndyehe, ta nacazi ndo yuvehe ta ca-
han ndo sihin ra Ndyoo Zutu yo sa
maa ñi maa ndo. Cua ndyehe maa ra
cuhva zavaha ndo sa xehe ñi, ta cua
cuhva ra sa vaha sii ndo sa cuenda si.
7 Cuhva cahan ndo sihin ra Ndyoo
ma cahan ndo zuun ñi sa cahan ndo
uu a uñi saha tañi zavaha ñiyɨvɨ ña
sito sii ra Ndyoo. Sica iñi ñu vatyi
cua cuɨñɨ ra Ndyoo sa cahan ñu tatu
cuaha xaan cahan ñu.
8 Ma cuu ndo tañi maa ñu vatyi sa
sito ra Ndyoo Zutu yo ñaa sa siñi ñuhu
sii ndo cuee ca sa caca ndo sii ra.
9 Yucuan cuenda cahan ndo sihin
ra Ndyoo tyehen:
Ndyoo Zutu ndi, ra ndyaa andɨvɨ, ii
xaan cuu zɨvɨ moo.
10 Nasaa quɨvɨ cua cundyaca ñohon
ihya ñuu ñiyɨvɨ.
Nazavaha ñiyɨvɨ cuhva cuñi moo ihya
ñuu ñiyɨvɨ tañi cuu si ndya glo-
ria.
11 Cuhvon sa siñi ñuhu sii ndi minoo
minoo quɨvɨ.
12 Ta zohon tucahnu iñi sii ndi sa
cuenda cuatyi ndi tañi maa ndi
zaha ndi tucahnu iñi sii ñiyɨvɨ
zavaha sa ña vaha sihin ndi.
13 Ma cuhvon sa nducu coto ihñi cui-
hna sii ndi coto zavaha ndi sa
ña vaha.
Vatyi moo cuu ra ndyaca ñaha, ta
moo cuu ra iyo xaan tundyee
iñi sii, ta tahan si zacahnu
tandɨhɨ ñiyɨvɨ suun tandɨhɨ cuii
tyiemvu. Ta nacuu si sa ndisa.
Tacuan cahan ndo sihin ra Ndyoo.
14 Vatyi tatu zaha maa ndo tucahnu
iñi sii ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha sihin
ndo, tacuan tucu cua zavaha Zutu yo
ra ndyaa andɨvɨ. Cua zaha ra tucahnu
iñi sii maa ndo.
15 Zoco tatu ma zaha maa ndo tuc-
ahnu iñi sii inga ñiyɨvɨ, ma zaha tucu
Zutu yo tucahnu iñi sii maa ndo, ta
ma zandasi ra cuatyi ndo.

Zacuaha ra Jesús zɨquɨ cuhva cuñi si coo ndyitya yo

16 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin
ñiyɨvɨ: Quɨvɨ ma casi ndo ta cahan ndo
sihin ra Ndyoo, ma zanducuihya ndo
iñi ndo tañi zavaha ñiyɨvɨ zaha tuhun
vatyi vaha xaan ñu. Ta ma cahyi ndo
ñiyaa nuu ndo tañi zavaha maa ñu.
Tacuan zavaha ñu vatyi cuñi ñu sa
cua ndyehe ñiyɨvɨ sii ñu ta nacoto ñu
vatyi ña sasi ñu. Zoco catyi sihin ndo
vatyi ñahñi cua ñihi ñu sihin ra Ndyoo

vatyi yɨvɨ sa cuenda maa ra zavaha ñu sii si.
17 Zoco maa ndo tatu ñaa quɨvɨ cua coo ndyitya ndo ta cahan ndo sihin ra ndyoo, nacatya ndo nuu ndo, ta tyihi ndo xahan xiñi ndo.
18 Tacuan zavaha ndo vatyi ma coto ñiyɨvɨ vatyi ñá sasi ndo. Minoo tuhun ñi maa ra Ndyoo cua ndyehe cuhva zavaha ndo, ta cuaha sa vaha cua cuhva ra sii ndo ta cua ndyehe ñiyɨvɨ.

Cuhva zavaha yo ta cua coo cuaha sa vaha sii yo ndya andɨvɨ

19 Ma zacaya xaan ndo xuhun a ndaha tyiño ndo ihya ñuu ñiyɨvɨ coto tɨvɨ si a coto zatɨvɨ tiquixi sii si. Ta coto quɨhvɨ ra zuhu ta quihin ra sii si.
20 Vaha ca tatu zacaya ndo ndaha tyiño ndo ndya andɨvɨ vatyi yucuan ma zatɨvɨ tiquixi sii si. Ta ma tɨvɨ si. Ta ma cuu quɨhvɨ ra zuhu ta quihin ra sii si.
21 Vatyi catyi sihin ndo vatyi nu ndyaa sa cuca ndo, yucuan cuu nu ndyaa añima ndo.

Sɨtɨ nuu yo cuu tañi minoo sa zandisi sii yo ta cuu ndyehe yo nu cuahan yo, ta tacuan tucu tatu iyo sa ndisi sa saha ra Ndyoo añima yo, vaha ñiyɨvɨ cuu yo

22 Sɨtɨ nuu ndo cuu tañi minoo sa zandisi sii ndo. Ta tacuan tucu añima ndo, tatu maa ñi sa vaha ra Ndyoo iyo añima ndo, vaha ñiyɨvɨ cuu ndo.
23 Zoco tatu ña vaha sɨtɨ nuu ndo, ñahñi sa zandisi nu cuahan ndo. Ta zuun ñi cuhva cuan, tatu ñahñi sa ndisi ra Ndyoo iyo añima ndo, a tatu iyo si zoco ña tyaa ndo yahvi sii si, cuaha xaan cuatyi ndo iyo, ta sica noo ndo nu ñaa.

Ma cuu cuñi xaan yo sii ra Ndyoo tatu cuñi xaan yo xuhun

24 Ma cuu zatyiño minoo muzu sa cuenda uu tahan patrón vatyi cua cuñi ca ra sii minoo patrón ra, ta ma cuñi ca ra sii inga ra. A sii minoo ra cua tyaa ra yahvi, ta sii inga ra ma tyaa ra yahvi. Ma cuu cuñi ndo sii ra Ndyoo ta cuñi ndo sii xuhun.

Zacuenda ra Ndyoo sii tandɨhɨ zehe ra

25 Ta i catyi tucu ra Jesús: Yucuan cuenda catyi sihin ndo, ma caca xaan iñi ndo yozo caa cua ñihi ndo sa casi ndo ta sa coho ndo ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta ma caca xaan iñi ndo yozo caa cua ñihi ndo zahma quɨhɨ ndo. Zoco nuu ra Ndyoo ñiñi ca añima ndo ta coño ñuhu ndo ta zɨquɨ sa casi ndo ta sa ndɨhvɨ ndo. Maa ra saha sa ndito ndo, ta cua cuhva ra tandɨhɨ sa siñi ñuhu sii ndo.
26 Ndyehe ndo cuhva iyo zaa sa sica noo ityi zɨquɨ. Ña tasi tɨ. Ña zatyiño tɨ. Ñahñi nu naquihin vaha tɨ tyiño zacuu tɨ, ndɨhɨ ca. Zoco sasi tɨ vatyi maa ra Ndyoo zacasi sii tɨ. Ta ñiñi xaan ca cuu maa ndo ityi nuu ra Ndyoo ta zɨquɨ zaa cuan.
27 ¿Ta yoo ndo cuu nduzucu ca ndo siin ca tatu caca xaan iñi ndo sa cuenda si? Ma cuu ca.
28 ¿Ta ñaa cuenda sica xaan iñi ndo sa cuenda zahma ndo? Ndyehe ndo cuhva sahnu ita sisi cuhu vatyi ña tavi si, ta ña cono si iza.
29 Zoco catyi sihin ndo vatyi cuca xaan ra rey Salomón ta tyaqui xaan zahma ra, zoco ña tyaqui ca si ta zɨquɨ minoo ita cuan.
30 Ta tatu zandutyaqui xaan ra Ndyoo sii tu-ita sa iyo vityi ta ityaan cua nduu tu nducu ta cayu tu, tyaqui xaan tucu zahma cua cuhva ra sii maa ndo. Zoco maa ndo ña sino vaha iñi ndo sii ra.
31 Yucuan cuenda catyi sihin ndo: Ma caca xaan iñi ndo ta catyi ndo: "¿Ñaa sa cua casi ndi? ta ¿naa sa cua coho ndi? ta ¿yozo caa ñihi ndi zahma quɨhɨ ndi?"
32 Vatyi sica xaan iñi ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo sa cuenda tandɨhɨ si cuan. Zoco maa Zutu mañi yo sa sito ra vatyi siñi ñuhu tandɨhɨ si cuan sii ndo.
33 Vaha ca nducu ndo cuhva yozo caa cua cuhva cuenda ndo sii ndo sii ra Ndyoo vatyi cundyaca ñaha ra sii ndo ta maa ñi sa vaha xaan zavaha ndo tañi zavaha maa ra, ta tacuan ta cua cuhva ra tandɨhɨ sa siñi ñuhu sii ndo.
34 Zacuenda maa ra Ndyoo sii ndo vityi ta ityaan, ndɨhɨ ca. Yucuan cuenda ma caca xaan iñi ndo sa

cuenda sa cua cuñi si sii ndo ityaan. Caca iñi ndo vityi ɨin ñi sa cuenda sa siñi ñuhu sii ndo vityi.

7

Ma cahan cuehe ndo sii ñiyɨvɨ

1 Ma cahan cuehe ndo sii ñiyɨvɨ coto catyi tucu ra Ndyoo vatyi ña vaha zavaha tucu maa ndo.
2 Vatyi cuhva ndyehe maa ndo sii inga ñiyɨvɨ, tacuan tucu cua ndyehe ra Ndyoo sii ndo. Ta tatu tyaa ndo cuatyi sata ñiyɨvɨ, zuun ñi cuhva cuan cua tyaa ra Ndyoo cuatyi sata maa ndo.
3 ¿Yozo caa vatyi cuu ndyehe ndo cuatyi luhlu ñi sa iyo sii inga ñiyɨvɨ ta tañi minoo mihin luhlu ñi sa ñoho sɨtɨ nuu ñu cuu si? Ta ña ndyehe ndo cuatyi cahnu xaan sa iyo sii maa ndo, ta cuu si tañi minoo mihin cahnu sa ñoho nuu maa ndo.
4 Ta ñaa cuenda catyun sihin yañun vatyi nacuhva ra sa tavon mihin luhlu sa ñoho sɨtɨ nuu ra, ta ña tuu iñun sa ñoho minoo mihin cahnu sɨtɨ nuu moo.
5 Cuhva cuan, zohon tuhun vatyi vaha xoon, ta ña ndisa. Tava xihnon mihin sa ñoho sɨtɨ nuu moo, ta zɨquɨ cua ndundisi ndyehun, ta cua cuu tavon mihin luhlu sa ñoho sɨtɨ nuu yañun.
6 Ta ma zañiñi ndo ta cahan ndo Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ ña cuñi coto, coto cañi ñu sii ndo. Tañi ina cuu ñiyɨvɨ ña cuñi Tuhun Ndyoo. Ta tañi zatɨvɨ quɨnɨ sii sa vaha, tacuan tucu iyo maa ñu. Cua cahan ñu ndya vaha ñi sii Tuhun Ndyoo.

Ma cundɨhɨ iñi ndo cahan ndo sihin ra Ndyoo

7 Caca ndo sii ra Ndyoo, ta cua cuhva ra sa sica ndo. Nanducu ndo, ta cua nañihi ndo. Cati ndo yuvehe, ta cua nuña si.
8 Vatyi tandɨhɨ ndoho ra sica, cua ñihi ndo. Ta tatu nanducu ndo, cua nañihi ndo. Ta tatu cati ndo yuvehe, cua nuña si.
9 Maa ndo ra cu zutu sa ndyihi, tatu cua caca zehun minoo pan, ¿atu cua cuhva ndo minoo yuu sii ra? Ña tacuan.
10 A tatu cua caca ra minoo tyiyaca, ¿atu cua cuhva ndo minoo coo?
11 Ñiyɨvɨ quiñi cuu maa ndo, zoco sito ndo yozo caa cuhva ndo sa vaha sii zehe ndo, vaha xaan ca cua zavaha Zutu yo, ra ndyaa andɨvɨ. Cua cuhva ra sa vaha sii ñiyɨvɨ sica sii ra.
12 Ta tatu cuñi ndo sa cua zavaha ñiyɨvɨ sa vaha sihin maa ndo, tacuan zavaha tucu maa ndo sihin maa ñu tandɨhɨ saha vatyi yucuan cuu sa catyi ley ra Moisés ta libro i tyaa ra profeta ta sa naha.

Tɨhɨn yuvehe ta cuɨñɨ ityi sa cuahan nu ndyaa ra Ndyoo

13 Nducu ndo cuhva quɨhvɨ ndo yuvehe tɨhɨn vatyi quɨhɨn yuvehe ta quɨhɨn ityi sa cuahan nu cunaa ñiyɨvɨ andyaya. Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ cuahan ityi cuan.
14 Zoco tɨhɨn yuvehe ta cuɨñɨ ityi sa cuahan nu ma cuu ca ñiyɨvɨ, ta zuhva cuii ñi ñiyɨvɨ cua nañihi ityi cuan.

Nacoto yo tatu vaha ñiyɨvɨ tatu zavaha ñu sa vaha

15 Zacuenda ndo sii ndo sihin ra vatya ta catyi ra vatyi cahan ra sa cuenda ra Ndyoo. Vasi ra tañi minoo mvee ticatyi, zoco añima ra ñoho sa quiñi caa.
16 Cuu nacoto ndo sii ra sa cuenda cuhva zavaha ra. Tañi yutu ña vaha, tacuan iyo ra vatyi minoo tu mihndya ma cuu cuhva tu mango. Ta minoo iñu ma cuhva tu uva.
17 Ta tacuan cuu si. Tandɨhɨ yutu vaha, saha tu sɨtɨ vaha. Ta tandɨhɨ yutu ña vaha, ña vaha sɨtɨ tu.
18 Minoo yutu vaha, ma cuu cuhva tu sɨtɨ ña vaha. Ta minoo yutu ña vaha, ma cuu cuhva tu sɨtɨ vaha.
19 Ta tandɨhɨ yutu sa ña saha sɨtɨ vaha, tuhva ñiyɨvɨ cahndya sii tu, ta cayu tu.
20 Ta zuun ñi sihin cuhva cuan, cuu nacoto yo sii ñiyɨvɨ sihin cuhva zavaha ñu.

Ña tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuu quɨhvɨ nu ndyaca ñaha ra Ndyoo andɨvɨ

21 Ña tandıhı ñıyıvı sa catyi sihin: "Zutu mañı yuu, Zutu mañı yuu", cuu quıhvı ñu nu ndyaca ñaha ra Ndyoo andıvı. Maa ñı ñıyıvı zavaha cuhva cuñı ra Ndyoo Zuti, cuu quıhvı ñu.
22 Quıvı cua tasi tuñı ra Ndyoo sii ñıyıvı, cuaha xaan ñu cua catyi tyehen sihin: "Zutu mañı yuu, nduhvi i cahan ndi sihin zıvı moo, ta sihin zıvı moo tava ndi tatyi ña vaha, ta i zavaha ndi cuaha xaan sa ndyityi." Cua catyi ñu.
23 Zoco yuhvi cua catyi: "Ña site sii ndo. Cuını siyo ndo sii, ta cuahan ndo vatyi ñá zavaha ndo sa vaha sa i catyi sihin ndo."

Cuhva cua cuu si sihin ñıyıvı tyaa yahvi sa cahan ra Jesús, ta cuhva cua cuu si sihin ñıyıvı ña tyaa yahvi

24 Tyehen catyi sihin ndo, tatu yoo ra tyizoho sa quehin ta zavaha ra sii si, cuu ra tañı minoo ra siñı tuñı vaha. Cono xaan i sitya ra ndya tahan ra minoo yuu cahnu, ta i zandaa ra vehe ra zıquı yuu cuan.
25 Ta i coon xaan zavi, ta i cucono yuu. Ta ñihi xaan i ñoho tatyi, zoco ñá nduva vehe cuan vatyi i zandaa ra sii si zıquı yuu cuan.
26 Zoco ra siñı sa quehin ta ña zavaha ra sii si, cuu ra tañı minoo ra tondo xaan, ra i zandaa vehe nu ñıyıtı ñı. Ñá zavaha ra cimiento si.
27 Ta i coon zavi. Ta i cucono yuu, ta ñihi xaan i sicaa tatyi, ta i nduva vehe cuan, ta cua naa si.
28 Ta nu i ndıhı cahan ra Jesús, iyo xaan i cuñı ñıyıvı sihin cuhva zacuaha ra
29 vatyi zacuaha ra tañı minoo ra ndyaca ñaha. Ñá zacuaha ra tañı ra maestro cuenda ley.

8

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii minoo ra tyahyu

1 Cuhva i noo ra Jesús yucu cuan, cuaha xaan ñıyıvı i sindyico sii ra.
2 Ta i tuhva minoo ra cuhu cuehe tyahyu sii ra Jesús. Ta i sicuıñı sıtı ra nuu ra ta catyi ra: Tata, iyo cuhva suun, ta cuu zanduvohon sii tatu cuñun.
3 Ta i tyizo ra Jesús ndaha ra xiñı ra, ta i catyi ra: Cuñı. Sa nduvohon. Ta zuun ñı caa cuhva cuan, i quita cuehe cuan sii ra, ta ndaha nduvaha ñı ra.
4 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndyehun vatyi ma nacatyun sihin numinoo ñıyıvı. Cuhun nu ndyaa ra cu zutu, ta cuhvon ofrenda sii ra Ndyoo tañı i catyi ra Moisés cua cuhva ñıyıvı tatu sa nduvaha ñu. Ta tacuan ta cua coto tandıhı ñıyıvı vatyi sa i nduvohon.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo muzu ra ndyaca ñaha sii zandaru

5 I quıhvı ra Jesús ñuu Capernaum, ta minoo ra ndyaca ñaha sii minoo ziendu zandaru i tuhva sii ra ta i sica ra tumañı iñı sii ra, ta catyi ra:
6 Tata, cuhu xaan minoo ra luhlu, ra cu muzi. Catuu ra, ta sa cuñı xii ra, ta ndyehe xaan ra tundoho.
7 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cua cuhin, ta cua zanduvehi sii ra.
8 Ta i nacahan ra ndyaca ñaha sii zandaru cuan, ta i catyi ra: Ña tahan si sa cuhun vehi vatyi ra cahnu xaan ca cuu moo. Tatu cua catyi moo vatyi cua nduvaha muzi, cua nduvaha ra.
9 Vatyi zuun ñı iyo tucu ra ndyaca ñaha sii, ta iyo tucu zandaru ra ndyaca ñehi. Tatu catyi sihin minoo ra vatyi cuhun ra, cuhun ra. Ta tatu catyi sihin inga ra vatyi quisi ra, cua quisi ra. Ta tatu ñaa tyiño tave sii minoo muzi, zavaha ra sii si.
10 Tacuan i catyi ra, ta sa siñı ra Jesús cuhva cahan ra, iyo xaan i cuñı ra, ta i catyi ra sihin ñıyıvı ndyico sii ra: Catyi sihin ndo vatyi tañaha ca nañihi sii minoo ra hebreo ra sino iñı sii ra Ndyoo tañı sino iñı ra ya.
11 Ta catyi sihin ndo vatyi cua quisi cuaha xaan ñıyıvı ndya ityi caña ñicandyi ta ndya ityi cua iñı, ta cua cundyaa ñu ta casi ñu sihin ra Abraham, ta ra Isaac ta ra Jacob nu ndyaca ñaha ra Ndyoo andıvı.
12 Zoco ñıyıvı i tahan si cuhun yucuan, ma cuu cuhun ñu. Cua tyihi ra Ndyoo sii ñu minoo nu ñaa nu cua

vacu xaan ñu, ta cua casi quihñi noho
ñu sa cuenda tundoho sa ndyehe ñu.
13 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin
ra ndyaca ñaha sii zandaru: Cuahan
ndya vehun vatyi cuu si tañi cuhva
sino iñun. Tacuan i catyi ra Jesús, ta
zuun ñi caa cuhva cuan i nduvaha
muzu ra.

Zanduvaha ra Jesús sii tyizo ra Simón Pedro

14 Cuahan ra Jesús ndya vehe ra
Pedro, ta yucuan i ndyehe ra sii tyizo
ra Pedro. Catuu ña nu sito. Cuhu ña
sihin cahñi.
15 I tɨin ra Jesús ndaha ña, ta i quita
cahñi cuan. Ta i nduvita ña, ta i
quisaha zavaha ña sa casi ra.

Zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyɨvɨ cuhu

16 Sa tyizo ñicandyi, ta sa tyahan
cuan i quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii cuaha
xaan ñu ñoho tatyi cuihna nu ndyaa
ra Jesús. Ta i tava ra tatyi ña vaha
cuan sihin minoo ñi tuhun cahan ra,
ta i zanduvaha tucu ra sii tandɨhɨ ñu
cuhu.
17 Tacuan i cuu si vatyi cua quita
si cuhva i catyi ra Isaías; minoo ra
profeta i cuu ra ta sa naha. Tyehen i
catyi ra: “I quindyaa ra cuehe yo, ta i
zanduvaha ra sii yo.”

Ñu sa cuñi cundyico sii ra Jesús

18 Ta cuhva sa ndyehe ra Jesús vatyi
cuaha xaan ñiyɨvɨ siconduu cuii yucu
ñu sihin ra, i catyi ra vatyi cua yaha ra
inga siyo miñi.
19 Ta i tuhva minoo ra maestro
cuenda ley sii ra Jesús, ta i catyi ra
sihin ra: Maestro, cuñi cundyique
suun vazu ndya ndya maa cuohon.
20 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu
cundyee iñun? vatyi ñicuii ca ta iyo
vehe tɨ, ta zaa iyo taca tɨ. Zoco ra i
quisi ndya gloria, ñahñi maa vehe ra
iyo.
21 Ta zɨquɨ inga ra ndyico sii ra
Jesús, i catyi ra sihin ra: Tata, cua
cundyique suun, zoco cuatu noo
ndya nacuu xihna zuti ta zɨquɨ cua
cundyique suun.
22 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Yoho
cundyicon sii vityi, ta natyihi ñiyɨvɨ ña
sito sii ra Ndyoo sii tahan sihi sihin ñu
sisi ñuhu.

Zacutaxi ra Jesús tatyi sihin ndutya

23 Tacuan ta i quɨhvɨ ra Jesús minoo
barco sihin ra i casi ra.
24 Ta i quisaha caa minoo tatyi ñihi
xaan ndya cuhva ndya cuñi zahvi
ndutya sii barco cuan. Ta quixi ra
Jesús.
25 Ta sahan ra sica noo sihin ra, ta i
zandoyo ra sii ra, ta catyi ra sihin ra:
¡Tata, zacacun sii yo; sa cuñi cunaa yo!
26 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra:
¿Ñacu yuhu xaan ndo? Zuhva cuii ñi
sino iñi ndo. Catyi ra. Tacuan ta i
nduvita ra, ta i cahan ra sihin tatyi ta
sihin ndutya, ta i cutaxi si.
27 Ta iyo xaan i cuñi ra ndɨhɨ sihin
ra, ta catyi ra: ¿Yoo ra cuu ra ya?
vatyi cuhva ndya tatyi ta cuhva ndya
ndutya ta tyaa si yahvi sii ra.

Ra sa ñoho tatyi cuihna

28 Ta cuhva sa i saa ra Jesús inga
siyo miñi cuan ndya nu cu si Gadara,
i quita uu tahan ra nu ñaña, ta i tuhva
ra sii ra. Ñoho tatyi cuihna sii nduu
tahan ra cuan, ta xaan xaan ra ndya
cuhva yoñi cuu yaha ityi cuan.
29 Ta i quisaha cana saa ra, ta
catyi ra: ¿Ñaa sa cuñun sihin ndi,
yoho Jesús zehe ra Ndyoo? ¿Atu vasi
zandyehun tundoho sii ndi cumañi
ca sa tahan si quɨvɨ?
30 Tacuan i zacahan cuihna sii ra
cuan. Ta yatyi ñi yucuan sica noo
cuaha xaan quɨnɨ. Sasi tɨ.
31 Ta i sica tatyi cuihna cuan tumañi
iñi sii ra Jesús vatyi tatu cua tava ra sii
si, naquɨhvɨ si sisi quɨnɨ cuan.
32 Ta i catyi ra Jesús sihin si: Vaha,
cuahan ndo. Ta i quita tatyi cuihna
sii nduu tahan rayɨi cuan, ta i quɨhvɨ si
sisi quɨnɨ cuan. Ta zɨquɨ tandɨhɨ quɨnɨ
cuan, i sino tɨ nu iñi noo yuhu miñi, ta
i sihi tandɨhɨ tɨ sisi ndutya.
33 Ta ra zacuenda quɨnɨ cuan, i sino
ra, ta cuahan ra ndya ñuu, ta i nacatyi
ra sihin ñiyɨvɨ tandɨhɨ sa i tahan ra
siñoho tatyi cuihna cuan.
34 Ta zɨquɨ i quita tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu
cuan, ta cuahan ñu nu ndyaa ra Jesús

vatyi cuñi ñu ndyehe ñu sii ra. Ta sa ndyehe ñu sii ra, i zañiñi ñu sii ra sa naquita ra ñuu ñu.

9

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra xii

1 I quihvɨ ra Jesús sisi minoo barco, ta i yaha ra ta saa ra inga siyo miñi, ta i saa ra zuun ñi ñuu maa ra.
2 Ta i sindyaca ñiyɨvɨ sii minoo ra cuhu nu ndyaa ra Jesús. Ndyizo ra sii ra cuan sihin minoo tyuhva. Ta sa ndyehe ra Jesús cuhva sino xaan iñi tandɨhɨ ra, ta i catyi ra sihin ra cuhu cuan: Ra luhlu, ma nducuihya iñun. Sa ndasi cuatyun.
3 Tacuan ta zuhva ra maestro cuenda ley, i sica iñi ra: "Quiñi xaan cahan ra ya sii ra Ndyoo." (Vatyi zaha ra Jesús tuhun vatyi Ndyoo cuu ra, cuñi ra cuan.)
4 Ta ra Jesús i sito ra ñaa sa sica iñi ra, ta i catyi ra sihin ra cuan: ¿Ñaa cuenda sica iñi ndo minoo cuhva ña vaha?
5 ¿Ñaa sa yɨɨ ca catyi yo? ¿Atu yɨɨ ca catyi yo: "Sa ndasi cuatyun", a yɨɨ ca catyi yo: "Nduviton ta cacon"? (Ña yɨɨ catyi yo: "Sa ndasi cuatyun." Vatyi yɨvɨ sa ndyehe yo cuu cuhva cuan. Ma coto ñiyɨvɨ tatu ndisa a ña ndisa. Zoco cua ndyehe ñu tatu zanduvaha yo sii minoo ñiyɨvɨ sa ndisa.)
6 Cua zañehi sii ndo vatyi iyo cuhva sii vii, ra i quisi ndya gloria, sa zandasi cuatyi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra xii: Nduviton. Nacuhun tyuhvon, ta cuhun ndya vehun.
7 Tacuan ta i nduvita ra xii cuan, ta cuahan ra ndya vehe ra.
8 Ta sa ndyehe ñiyɨvɨ cuhva cuan, i yuhu xaan ñu, ta i zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo vatyi i saha xaan ra cuhva sii ra Jesús.

Cana ra Jesús sii ra Mateo

9 I quita ra Jesús yucuan, ta i ndyehe ra sii minoo ra nañi Mateo. Ndyaa ra nu zatyiyahvi ra sii ñiyɨvɨ cuenda xuhun ra ndyaca ñaha. Ta i catyi ra sihin ra: Coho sihin. Tacuan ta i nduvita ra Mateo, ta cuahan ra sihin ra.
10 Yaha zuhva quɨvɨ ta sahan ra Jesús sa casi ra xita vehe ra Mateo. Ta ɨɨn ñi sihin ra Jesús ta sihin ra sica noo sihin ra sasi cuaha xaan ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha ta inga ra iyo cuatyi.
11 Ta sa ndyehe ra fariseo cuhva cuan, i ndaca tuhun ra sii ra sica noo sihin ra Jesús ta catyi ra: ¿Ñaa cuenda sasi ra maestro ndo sihin ra tava xuhun ta sihin inga ra iyo cuatyi?
12 Ta i siñi ra Jesús tuhun cuan, ta i catyi ra: Ñiyɨvɨ iyo vaha, ña siñi ñuhu minoo médico sii ñu, zoco sii ñu cuhu siñi ñuhu médico.
13 Cuhun ndo ta cutuhva ndo cuhva catyi si nuu tutu ra Ndyoo nu catyi si tyehen: "Cuñi sa cua cundahvi iñi ndo sii ñiyɨvɨ, ta ma zañiñi xaan ndo sa cahñi ndo quɨtɨ sa cuenda cuatyi ndo." Vatyi ña vasi cane sii ñiyɨvɨ vaha, vasi cane sii ñu iyo cuatyi vatyi cuñi sa cua zama ñu cuhva iyo ñu.

Ndaca tuhun ñiyɨvɨ sii ra Jesús tatu cuñi si sa coo ndyitya ñiyɨvɨ

14 Tacuan ta ra ndyico sii ra Juan, ra zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ, i tuhva ra sii ra Jesús, ta i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Ñaa cuenda vatyi maa ndi ta ra fariseo tuhva xaan ndi coo ndyitya, ta ra sica noo sihin moo, ña tuhva ra?
15 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: ¿Atu cuu sa ma casi ñu ñoho minoo vico tindaha nɨɨ ñi sa ndyaa ra i tindaha sihin ñu? Ma cuu. Zoco cua saa quɨvɨ cua cuhun ra i tindaha, ta zɨquɨ ndisa vatyi ma casi ñu.
16 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i cahan ra zɨquɨ inga cuhva ta catyi ra: Yoñi ñiyɨvɨ natyaa zuhva zahma saa sii zahma sahnu vatyi cua ndɨyɨ zahma saa cuan, ta cua tahndya ca zahma sahnu cuan.
17 Ta inga cuhva, yoñi zavaha ndixi panela saa sisi quɨzɨ sahnu vatyi cua cuizo si ta ndaa si ta cua cahndi quɨzɨ sahnu cuan. Cuñi si quɨzɨ saa tatu zavaha ñiyɨvɨ ndixi panela saa vatyi ma tahvi quɨzɨ cuan, ta ma ndoyo

ñuhu ndixi cuan. (I cahan ra Jesús cuhva ya vatyi ma cuu nazaca yo cuhva zacuaha maa ra sihin costumbre sahnu.)

Nduvaha zehe ra Jairo, ta i tɨin minoo ñaha yuzahma ra Jesús

18 Nɨɨ ñi sa cahan ra Jesús cuhva cuan, ta i saa minoo ra cu tyiño cuenda ñu hebreo, ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ra nuu ra Jesús, ta catyi ra: Sa sihi minoo zehi, zoco tatu cua cuhun ndya vehi ta tyizon ndohon sii ña, cua nandoto ña. Catyi ra.

19 Ta i nduvita ra Jesús sihin ra sica noo sihin ra, ta cuahan ra sihin ra cuan.

20 Ta ityi cuahan ra Jesús, i tuhva minoo ñaha sii ra. Sa usi uu cuiya sa cuhun ña, cuehe sa cuu ña nɨñɨ. Ta i quisi ña ityi sata ra Jesús, ta i tɨin ña yuzahma ra.

21 Vatyi sica iñi ña: "Vazu zahma ñi ra cua tɨin, ta nduvehi."

22 Zoco i nasico cava ra Jesús, ta i ndyehe ra sii ña, ta catyi ra: Cuzɨɨ xaan iñun, zihi. I nduvohon vatyi i sino iñun sii. Ta zuun ñi caa cuhva cuan i nduvaha ña.

23 Ta cuhva sa saa ra Jesús vehe ra cu tyiño cuan, i ndyehe ra vatyi sa tɨvɨ música, ta cuvaa xaan ñiyɨvɨ, ta sacu saa ñu.

24 Ta i catyi ra sihin ñu: Quita ndo ihya. Ñá sihi ña luhlu ya. Quixi ña. Tacuan i catyi ra, ta i sacu ndyaa ñu sii ra.

25 Zoco i tava ra Jesús sii ñu, ta zɨquɨ i quɨhvɨ ra, ta i tɨin ra ndaha ña, ta i nduvita ña.

26 Ta nacahnu cuii ityi cuan i sito ñiyɨvɨ cuhva i cuu.

Zanduvaha ra Jesús sii uu tahan ra cuaa

27 Ta sa quita ra Jesús yucuan, i sindyico uu tahan ra cuaa sii ra, ta cana saa ra, ta catyi ra: ¡Cundahvi iñun sii ndi Zehe ra David!

28 Ta sa yaha quɨhvɨ ra Jesús sisi vehe, i tuhva ra cuaa cuan sii ra. Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Atu sino iñi ndo vatyi cuu zanduvehi sii ndo? Ta i nacahan ra cuan, ta catyi ra: Sino iñi ndi, tata.

29 Tacuan ta i tɨin ra Jesús sɨtɨ nuu ra, ta i catyi ra: Nacuu si tañi cuhva sino iñi ndo.

30 Tacuan i catyi ra Jesús, ta i nduvaha sɨtɨ nuu ra cuan. Ta i nacatyi ra Jesús sihin ra vatyi ma nacatyi ra sihin numinoo ñiyɨvɨ.

31 Zoco cuahan ra ta i nacatyi ra sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ ityi cuan cuhva i zavaha ra Jesús.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra ñehe

32 Ta cuhva sa cua quita ra yucuan, i quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii minoo ra ñehe sii ra Jesús. Ñoho minoo tatyi cuihna sii ra cuan.

33 I tava ra Jesús sii tatyi cuihna cuan, ta zɨquɨ i quisaha cahan ra ñehe cuan. Ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ, ta i catyi ñu: Tañaha ca ndyehe maa yo ñiyɨvɨ hebreo minoo sa tyehen.

34 Zoco i catyi ra fariseo: Ihya ra tava tatyi cuihna sihin tundyee iñi sii ra cu nuu sii cuihna.

Cundahvi xaan iñi ra Jesús sii ñiyɨvɨ

35 I sica noo ra Jesús tahan tahan ñuu nahnu ta ñuu ndyihi. Zacuaha ra sii ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu tahan tahan nu cuahan ra. I nacatyi ra Tuhun Vaha sa cuenda cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ta zanduvaha ra sii ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii nuu cuehe.

36 Ta sa ndyehe ra sii ñiyɨvɨ, i cundahvi xaan iñi ra sii ñu vatyi ndyehe xaan ñu tundoho, ta sica noo ñu ityi cuan ityi ya tañi mvee ticatyi sa yoñi zacuenda sii.

37 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra sica noo sihin ra: Sa ndisa quehin vatyi cahnu xaan itu, zoco yoñi cuñi zatyiño ta zaquee ra sii si.

38 Yucuan cuenda caca ndo sii sitoho itu vatyi natasi ra muzu cua zaquee sii si.

10

I casi ra Jesús usi uu tahan ra apóstol

1 I casi ra Jesús usi uu tahan ra. Ta i saha ra tundyee iñi sii ra, ta i cuu tava ra tatyi cuihna, ta zanduvaha ra tandɨhɨ nuu cuehe ta tundoho.

2 Ta ihya cuu zɨvɨ sa usi uu tahan ra
cuan. Xihna ca ra Simón. Pedro nañi
tucu ra, ta ra Andrés yañi ra. Inga ra
nañi Jacobo, ta ra Juan yañi ra. Nduu
tahan ra cuu zehe ra Zebedeo.
3 Ta ra Felipe tucu, ta ra Bartolomé,
ta ra Tomás, ta ra Mateo; ra i tava
xuhun cuenda ra ndyaca ñaha cuu ra
Mateo. Ta ra Jacobo zehe ra Alfeo, ta
ra Lebeo. Nañi tucu ra Tadeo.
4 Ta inga ra nañi ra Simón. Maa ra
cuu cuenda minoo ityi ra cuñi zama
sii ra ndyaca ñaha. Ta inga ra nañi ra
Judas Iscariote. Cuee ca ta i xico ra sii
ra Jesús.

I tasi ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra vatyi cua nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ

5 I tasi ra Jesús sii sa usi uu tahan
ra cuan, ta ihya cuu sa i catyi ra sihin
ra: Ma cuhun ndo nu yoñi ñiyɨvɨ he-
breo, ta ma quɨhvɨ ndo ñuu nu cu si
Samaria.
6 Zoco cuhun ndo nu yucu ñiyɨvɨ
hebreo vatyi tañi mvee ticatyi sa cua
naa cuu ñu.
7 Ta ityi cuahan ndo, nacatyi ndo
Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, ta catyi
ndo vatyi sa cuñi saa quɨvɨ cundyaca
ñaha ra Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ.
8 Zanduvaha ndo sii ñu cuhu.
Zanandoto ndo sii ñu i sihi. Zan-
duvaha ndo sii ñiyɨvɨ cuhu cuehe
tyahyu, ta tava ndo tatyi cuihna. Sa
caha ñi ñihi maa ndo cuhva ya, ta sa
caha ñi tyindyee maa ndo sii ñiyɨvɨ.
9 Ma cuizo ndo xuhun cuenda ityi,
nu xuhun cuaan, ta nu xuhun cuisi,
ta nu xuhun cuatyi.
10 Numinoo yɨtɨ ma cuizo ndo. Ma
cuizo ndo inga camisa a zapato a mi-
noo tutatu vatyi tahan si sa cuhva
ñiyɨvɨ sa casi ra zatyiño tañi maa ndo.
11 Tatu cua saa ndo minoo ñuu
cahnu a ñuu luhlu, nanducu ndo sii
minoo ra vaha, ta ndoo ndo vehe ra
ndya quɨvɨ cua quita ndo ñuu cuan.
12 Cuhva sa saa ndo minoo vehe
catyi ndo: "Nacoo sa vaha sii ra
Ndyoo sihin ndo."
13 Ta tatu vaha ñiyɨvɨ cuu ñu vehe
cuan, nandoo si tacuan, zoco tatu
yɨvɨ ñiyɨvɨ vaha cuu ñu, naquihin ndo
tuhun vaha i cahan ndo sihin ñu.
14 Ta tatu ma tɨin cuenda ñiyɨvɨ sii
ndo, ta ña cuñi ñu tyizoho ñu sa cahan
ndo, quita ndo vehe cuan ta ñuu cuan
ta naquɨzɨ ndo saha ndo vatyi ma
cuhun nu ñiyaca ñuu cuan sihin ndo.
15 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi
quɨvɨ cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ,
cuaha ca tundoho cua ndyehe ñiyɨvɨ
ñuu cuan ta zɨquɨ niyɨvɨ ñuu Sodoma
ta ñuu Gomorra.

Cuhva cua zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha sihin ñiyɨvɨ sino iñi

16 Ndyehe ndo, tañi mvee ticatyi
cuu maa ndo, ta tasi sii ndo nu yucu
lobo. Listo xaan cuu ndo tañi coo,
zoco mazu xaan cuu iñi ndo tañi
paloma.
17 Ta zacuenda vaha ndo sii ndo
sihin ñiyɨvɨ vatyi cua cuhva cuenda
ñu sii ndo sii ra cu tyiño. Ta cua cañi
ñu sii ndo sisi vehe ñuhu.
18 Ta cundyaca ñu sii ndo nuu ra
ndyaca ñaha ta nuu ra gobierno sa
cuenda mi. Ta tacuan ta cua ñihi ndo
cuhva cahan ndo sa cuenda mi nuu
ra cuan ta nuu ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ
hebreo cuu.
19 Ta cuhva sa cua cuhva cuenda ñu
sii ndo sii ra cu tyiño, ma caca xaan
iñi ndo ñaa sa cua cahan ndo vatyi
sa zuun ñi caa cuhva cuan cua cuhva
maa ra Ndyoo tuhun cua cahan ndo.
20 Vatyi yɨvɨ maa ndo cua cahan.
Tatyi Ii maa ra Ndyoo sa iyo añima
ndo cua cuhva ra tuhun cua cahan
ndo.
21 Cua xico tuhun rayɨɨ zuun ñi sii
yañi ra, ta cua cahñi ñiyɨvɨ sii ra. Ta
cua xico tuhun zutu sa ndyihi sii zehe
ra. Ta cua cuxaan zehe ñiyɨvɨ sihin
zutu ñu ta sihin zɨhɨ ñu, ta cua cuhva
cuenda ñu sii ñu vatyi cahñi niyɨvɨ sii
ñu.
22 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ cua cux-
aan sihin maa ndo sa cuenda mi, zoco
ra ma zaña tuhin ndya nu cua ndɨhɨ
tyiemvu, yucuan ra cua cacu.
23 Tatu quiñi xaan zavaha ñiyɨvɨ
sihin ndo minoo ñuu, cono ndo ta
cuhun ndo ndya inga ñuu. Vatyi sa
ndisa catyi sihin ndo vatyi tañaha ca
ndɨhɨ cuhun ndo tandɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ

hebreo ta cua quisi tucu ra i quisi
ndya gloria.
24 Ña cahnu ca cuu minoo ra ndyico
sii ra ta zɨquɨ ra cu nuu sii ra. Ta ña
cahnu ca cuu minoo muzu ta zɨquɨ
patrón ra.
25 Ra ndyico sii ra, nandoo ra vaha
cuu ra tañi ra cu nuu sii ra. Ta nandoo
ra cu muzu vaha cuu ra tañi patrón
ra. Tatu mi, ra cu nuu vehe, ta catyi
ñiyɨvɨ vatyi ra cu nuu sii cuihna sa
nañi Beelzebú cui, cuaha ca sa cua
cahan ñu sii zehi.

Ra tahan si yuhu yo

26 Yucuan cuenda ma yuhu ndo sii
ñiyɨvɨ. Ñahñi tuhun xehe sa ma quita
nu ndisi. Ta ñahñi sa ñoho xehe ta ma
coto ñiyɨvɨ sii si.
27 Tandɨhɨ tuhun cahan xehi sihin
ndo, nacatyi ndo sihin ñiyɨvɨ. Ta
tuhun sa xehe xaan quehin sihin ndo,
cana saa ndo sii si ndya xiñi vehe.
28 Ma yuhu ndo sii ñiyɨvɨ cahñi coño
ñuhu ndo vatyi ma cuu cahñi ñu añima
ndo. Vaha ca cuyuhu ndo sii ra sa cuu
cahñi sii ndo sa ndisa cuii ta zacuhun
ra sii ndo andyaya.
29 Cuyahvi uu tahan zaa ndyihi sa
minoo peso. Caha xaan ndyaa tɨ, zoco
ma cuu cuu numinoo tɨ ta canacava tɨ
nu ñuhu tatu ma cuhva Zutu yo.
30 Ta ndya cuhva ndya ixi xiñi ndo,
ta sito ra Ndyoo yozo tahan si.
31 Yucuan cuenda ma yuhu ndo.
Yahvi xaan ca ndyaa maa ndo ta zɨquɨ
ca cuaha xaan zaa ndyihi.

Ma yuhu yo cahan yo Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ

32 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cua catyi sihin
inga ñiyɨvɨ vatyi sito ñu sii, yuhvi
cua catyi tuqui sihin Zuti, ra ndyaa
andɨvɨ, vatyi site sii ñu cuan.
33 Zoco ñiyɨvɨ cua catyi ityi nuu inga
ñiyɨvɨ vatyi ña sito ñu sii, yuhvi cua
catyi tuqui ityi nuu Zuti, ra ndyaa
andɨvɨ, vatyi ña site sii ñu cuan.

Sa cuenda ra Jesús ta ma cuu cu-ɨɨn ñiyɨvɨ

34 Ma caca iñi ndo vatyi vasi cuhve
sa coo sa taxi ñuu ñiyɨvɨ. Ña tacuan
cuu si. Vasi ndyaque cuhva cahñi
tahan ñiyɨvɨ.
35 Vasi zacahñi tehin rayɨɨ sihin
zutu ra ta ñu zɨhɨ sihin zɨhɨ ñu. Ta cua
cahñi tahan sono ñiyɨvɨ sihin tyizo ñu.
36 Ta cua cuxaan tahan xaan ñiyɨvɨ
sihin ñiyɨvɨ sii ñu.
37 Ra cuñi ca sii zutu ra a sii zɨhɨ ra
ta zɨquɨ sii mi, ña tahan si cuu ra ñiyɨvɨ
cuenda mi. Ta ra cuñi ca sii zehe yɨɨ
ra a sii zehe zɨhɨ ra ta zɨquɨ sii mi, ña
tahan si cuu ra ñiyɨvɨ cuende.
38 Ta ra ña cuñi cundyico sii, vazu
cuu ra cuende, ña tahan si cuu ra
ñiyɨvɨ cuende.
39 Ra sa cuñi coo vaha xaan ta za-
cuenda ra sii ra ñuu ñiyɨvɨ, cunaa ra,
ta cunaa ndaha tyiño ra sihin ra. Zoco
ra saha sa cuu sa cuenda mi, cua
cundito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu.

Cuhva ñihi ñiyɨvɨ sa vaha sii ra Ndyoo

40 Tatu tɨɨn cuenda ñiyɨvɨ sii maa
ndo, tɨɨn cuenda ñu sii mi. Ta tatu tɨɨn
cuenda ñiyɨvɨ sii mi, tɨɨn cuenda ñu sii
ra i tasi sii.
41 Ra tɨɨn cuenda sii minoo ra pro-
feta vatyi vasi ra sa cuenda ra Ndyoo,
zuun ñi sa vaha cua cuhva ra Ndyoo
sii ra tɨɨn cuenda cuan tañi cua cuhva
ra sii ra profeta cuan. Ta minoo ra
tɨɨn cuenda sii minoo ra vaha vatyi
vaha ra, zuun ñi sa vaha cua cuhva ra
Ndyoo sii ra tañi sa cua cuhva ra sii ra
vaha cuan.
42 Ta yoo ra cua cuhva, vazu mi-
noo vaso ndutya visi ñi, sii minoo ra
luhlu. Ndisa cuii cua cuhve sa vaha
sii ra tatu zavaha ra cuhva cuan sa
cuenda sa vatyi ndyico ra sii mi.

11

Tasi ra Juan sii uu tahan ra sica noo sihin ra ndya nu ndyaa ra Jesús

1 Sa ndɨhɨ zacuaha ra Jesús cuhva
ya sii sa usi uu tahan ra i casi ra, ta
zɨquɨ i quita ra yucuan ta cuahan ra
zɨɨn zɨɨn ñuu ityi cuan cua zacuaha
ra ta nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin
ñiyɨvɨ.
2 Ñoho ra Juan vehe caa, ta i saa
tyiño nu ndyaa ra sa cuenda cuhva

zavaha ra Jesús. Yucuan cuenda i tasi
ra sii uu tahan ra ndyico sii ra vatyi
cua cahan ra sihin ra Jesús.
3 Ta i ndaca tuhun ra cuan sii ra
Jesús: ¿Atu yoho cuu ra Cristo, ra cua
zacacu sii ndi a cuatu ca ndi naquisi
inga ra?
4 Ta i nacahan ra Jesús, ta i catyi ra
sihin ra cuan: Cuahan ndo ta nacatyi
ndo sihin ra Juan tandɨhɨ sa i ndyehe
ndo ta sa siñi ndo.
5 Nacatyi ndo sihin ra cuhva
nandyehe ra cuaa, ta nacaca ra coxo
ta nduvaha ra tyahyu ta nacuɨñɨ
ra zoho, ta cuhva nandoto ñiyɨvɨ i
sihi. Ta nacatyi ndo cuhva siñi ñiyɨvɨ
ndahvi Tuhun Vaha, cuhva cua cacu
ñu.
6 Ta catyi ndo sihin ra vatyi zɨɨ xaan
cua cuñi ñiyɨvɨ tatu ma zaña ñu sa sino
iñi ñu sii.
7 Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra
ndyico sii ra Juan. Ta sa yaha cuahan
ra cuan ta zɨquɨ i quisaha cahan ra
Jesús sihin ñiyɨvɨ sa cuenda ra Juan, ta
catyi ra: ¿Ñaa sa sindyehe ndo quɨvɨ i
sahan ndo nu ityi xaan nu yoñi ñiyɨvɨ
iyo? ¿Atu sahan ndo vatyi cua ndyehe
ndo minoo tuñɨɨ sa zacanda tatyi?
8 Tatu yɨvɨ si cuan ¿ñaa sa sindyehe
ndo? ¿Atu sahan ndo vatyi cua
ndyehe ndo sii minoo ra ñoho zahma
vaha? Ña tacuan vatyi sa sito ndo
vatyi ñiyɨvɨ ñoho zahma vaha xaan,
iyo ñu vehe rey.
9 ¿Ñaa sa sindyehe ndo? ¿Atu sahan
ndo vatyi cua ndyehe ndo sii minoo
profeta? Zuumi. Ta catyi sihin ndo
vatyi ñiñi xaan ca ra cuu maa ra Juan
ta zɨquɨ ca tandɨhɨ ca ra profeta.
10 Vatyi ra cuan cuu ra cahan si
tuhun nuu tutu ra Ndyoo nu catyi si:
"Yuhvi ra Ndyoo cua tasi sii minoo
ra ityi nuu ca, ta cua zanduvaha ra
cuhva iyo ñiyɨvɨ vatyi cua saa moo
cuee ca, ta cua tyizoho ñu sa cohon."
11 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi
tandɨhɨ rayɨɨ ra cacu, yoñi inga ca
ra ñiñi ca ta zɨquɨ ra Juan. Zoco ra
luhlu ca, ra cuhun nu ndyaca ñaha ra
Ndyoo, cahnu ca ra ta zɨquɨ ra Juan,
ra zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ.
12 Ta ndya quɨvɨ i saa ra Juan ta
ndya vityi cuahan coyo ñiyɨvɨ gloria,
ñu cuñi ndisa cuii cuhun. Zoco zañihi
ñu ta cua zahacanaa ñu sii si.
13 Tandɨhɨ ra profeta ta ley ra
Moisés ndɨhɨ ca, i cahan si sa cuenda
cuhva cua cundyaca ñaha ra Ndyoo
ndya cuhva ndya quɨvɨ i saa ra Juan.
14 Ta tatu cuñi ndo sino iñi ndo sa
quehin, ra Juan cuu ra Elías, ra tahan
si quisi.
15 Tatu ndyaa zoho ndo, cuɨñɨ ndo.
16 ¿Ñaa ñi cuhva quehin sihin ñiyɨvɨ
iyo vityi? ¿Tañi yoo ñi sa caa caa
ñu? Caa ñu tañi sa ndyihi sa ndyaa
nuyahvi, ta cana saa si sii tahan si, ta
catyi si:
17 "Tɨvɨ ndi cutu, ta ñá sata saha
ndo. Ta sata ndi yaa tucuihya iñi, ta
ñá sacu ndo."
18 Tacuan iyo maa ndo vatyi i quisi
ra Juan, ta ñá sasi vaha ra, ta ñá sihi
ra vino, ta catyi ndo vatyi ñoho minoo
tatyi cuihna sii ra.
19 Ta zɨquɨ i saa mi, ra i quisi
ndya gloria. Ta sasi ta sihi, ta catyi
ndo vatyi tuhva xein coho ta cuahyi
xein. Ta cuxaan ndo vatyi vaha ñiyɨvɨ
cui sihin ra iyo cuatyi ta sihin ra
tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha.
Tacuan catyi ndo, zoco saha ra Ndyoo
sa siñi tuñi maa ra sii ñiyɨvɨ sino iñi sii
ra. Ta cua zañaha ñu sii maa ndo vatyi
vaha sa siñi tuñi ra Ndyoo.

Cua ndyehe xaan ñiyɨvɨ tundoho vatyi ña tyaa ñu yahvi sa cahan ra Jesús

20 Tacuan ta zɨquɨ i quisaha cuxaan
ra Jesús ta cahan ra sihin sa minoo
minoo ñuu nu i zavaha xaan ra sa
ndyityi vatyi ñiyɨvɨ ñuu cuan, ñá zama
ñu cuhva iyo ñu. Tyehen i catyi ra
Jesús:
21 ¡Ndahvi yoho ñuu Corazín! ¡Ta
ndahvi yoho ñuu Betsaida! Vatyi tatu
i zavehi sa ndyityi ndya ñuu Tiro ta
ñuu Sidón tañi sa ndyehe maa ndo,
sa ndisa vatyi cua zama ñu cuhva iyo
ñu, ta cua nducuihya xaan iñi ñu sa
cuenda cuatyi ñu ndya cuhva ndɨhvɨ
ñu zahma toon ta tyaa ñu ñiyaa xiñi
ñu.

22 Zoco quɨvɨ cua tasi tuñi ra Ndyoo
sii ñiyɨvɨ, ñihi ca cua tasi tuñi ra sii
maa ndo ta zɨquɨ sii ñiyɨvɨ ñuu Tiro ta
ñuu Sidón cuan.
23 Ta yoho ñuu Capernaum, ¿atu
sica iñun vatyi cua ndoon ndya glo-
ria? Cua noon ndya andyaya vatyi
tatu i zavehi sa ndyityi ndya ñuu
Sodoma tañi sa ndyehe ñiyɨvɨ ñuu Ca-
pernaum, ndisa vatyi ma zanaa ra
Ndyoo ñuu Sodoma cuan ta cua coo si
ndya cuhva ndya vityi.
24 Zoco catyi sihin ndo vatyi quɨvɨ
cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, ñihi
ca cua tasi tuñi ra sii ndoho ra ñuu
Capernaum ta zɨquɨ sii ñiyɨvɨ ñuu
Sodoma.

Ñaha ndo, ta cuhve sa quitatu ndo, catyi ra Jesús

25 Ta cuhva cuan i catyi ra Jesús:
Zacahnu xein suun Ndyoo Zuti. Yoho
ndyaca ñohon andɨvɨ ta ñuu ñiyɨvɨ. Ty-
ixehun sa siñi tuñi suun sii ñiyɨvɨ sica
iñi vatyi sito xaan ñu, ta zañohon sii si
sii ñu cuu tañi sa ndyihi ñuu ñiyɨvɨ ya.
26 Tacuan zavohon vatyi tacuan
cuñi moo.
27 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Jesús: Saha
maa ra Ndyoo Zuti tandɨhɨ sa iyo sii
maa ra sii mi. Ta yoñi sa sito sii. Maa
ñi ra Ndyoo Zuti cuu ra sito sii. Ta
maa ñi mi site sii ra Ndyoo Zuti. Yoñi
inga ra sito sii ra sa ndisa cuii. Ta
zañehi sii yoo ra cuñi, cuhva iyo Zuti
sa ndisa.
28 Ñáha ndo, tandɨhɨ ndoho ra si-
tatu xaan sa cuenda tyiño ndo ta sa
cuenda sa vee xaan ndyizo ndo cu-
atyi ndo ta cua cuhve sa quitatu ndo.
29 Cuhva ndo sa tyize yugo sa yozo
xiñi mi xiñi ndo, ta cutuhva ndo sa
cua zañehi sii ndo vatyi mi, vii xaan
iye, ta zanduluhlu xein sii, ta cua
nañihi ndo cuhva quitatu añima ndo.
30 Vatyi ña yɨɨ maa cua cuizo ndo
yugo sa cua tyize xiñi ndo, ta carga sa
cua cuizo ndo sa cuenda mi, ña vee si.

12

Tohon ra i casi ra Jesús yoco trigo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ

1 Minoo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ i yaha
ra Jesús mahñu itu trigo ñiyɨvɨ. Ta i
sizoco ra i casi ra Jesús, ta i quisaha
tohon ra zuhva yoco trigo, ta i zavii
ra, ta sasi ra sii si.
2 Ta cuhva sa ndyehe ra fariseo
cuhva zavaha ra, i catyi ra sihin ra
Jesús: Ndyehe, zatyiño ra sica noo
suhun, ta ña catyi ley yo sa zatyiño yo
quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ.
3 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu
tañaha ca cahvi ndo cuhva i zavaha ra
David ta ra ndɨhɨ sihin ra minoo quɨvɨ
i sizoco xaan ra?
4 I quɨhvɨ ra sisi vehe ñuhu, ta i
quihin ra pan ii. Ta i sasi ra sii si, ta ña
catyi ley sa casi ra sii si ta nu ra ndɨhɨ
sihin ra. Maa ñi ra cu zutu tahan si
casi pan cuan.
5 ¿Atu tañaha ca cahvi ndo nu ley nu
catyi si vatyi zatyiño ra cu zutu sisi
vehe ñuhu quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ ta yɨvɨ
cuatyi cuu si?
6 Ta catyi sihin ndo vatyi ihya iyo
minoo ra cahnu ca ta zɨquɨ vehe ñuhu.
7 Tatu sa sito ndo ñaa cuñi si catyi
si nu i catyi ra Ndyoo vatyi cuñi ra sa
cundahvi iñi ndo sii ñiyɨvɨ ta yɨvɨ ca
sa cahñi ndo quɨtɨ ta cuhva ndo nɨñɨ
tɨ sa cuenda cuatyi ndo, ma tyaa ndo
cuatyi sata ñiyɨvɨ sa ñahñi cuatyi iyo.
8 Ta ra i quisi ndya gloria cui,
ta ndyaca ñaha tuqui quɨvɨ quitatu
ñiyɨvɨ.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra na-ityi ndaha

9 Tacuan ta cuahan ra Jesús, ta i
quɨhvɨ ra vehe ñuhu.
10 Ta yucuan ndyaa minoo ra
na-ityi ndaha. Ta inga ra yucu
yucuan, i cuñi ra nducu ra cuhva
tyaa ra cuatyi sata ra Jesús, ta yucuan
cuenda i ndaca tuhun ra sii ra Jesús:
¿Atu catyi ley sa zanduvaha yo sii
ñiyɨvɨ quɨvɨ quitatu yo?
11 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi
ra: ¿Yoo ndoho tatu iyo minoo mvee
ticatyi zono ndo ta canacava tɨ sisi
minoo xahva quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ, atu
ma tava ndo sii tɨ?
12 Ta ¡ñiñi xaan ca cuu minoo ñiyɨvɨ
ta zɨquɨ minoo mvee ticatyi! Yucuan

cuenda catyi ley vatyi cuu zavaha yo
sa vaha quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ.
13 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra
na-ityi ndaha cuan: Nandɨca ndohon.
Ta i nandɨca ra ndaha ra, ta i nduvaha
si tañi caa inga si.
14 Tacuan ta i quita ra fariseo, ta i
quisaha sihñi tahan ra tyiño yozo caa
cua cahñi ra sii ra Jesús.

Zavaha ra Jesús cuhva i tyaa minoo ra profeta ta sa naha

15 Ta sa sito ra Jesús cuhva cuan, i
quita ra yucuan, ta cuaha xaan ñiyɨvɨ
i sindyico sii ra. Ta i zanduvaha ra
Jesús sii tandɨhɨ ñu cuhu.
16 Ta i saha ra tyiño sii ñiyɨvɨ i ndu-
vaha vatyi ma nacatyi ñu yoo ra cuu
ra.
17 Cuhva cuan i natahan si cuhva i
nacatyi ra Isaías, minoo ra profeta, sa
cuenda ra Jesús. Ihya cuu Tuhun ra
Ndyoo i tyaa ra Isaías:
18 Ihya ra cuu muzi; i casi sii ra; cuñi
xein sii ra, ta zɨɨ xaan cuñi sihin
ra.
Cua cuhva xein Tatyi Ii sii ra,
Ta cua nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ
ñiyɨvɨ hebreo cuu vatyi ndoo
xaan zavehi.
19 Ma tusi tahan ra tuhun.
Ta ma cana saa ñi ca ra ta cahan ra. Ta
ma zacahnu ra sii ra nuu ñiyɨvɨ.
20 Ma cahnu ndɨhɨ ra numinoo tuñɨɨ
yacua, ta ma ndahva ndɨhɨ ra
ñúhu sa siin ñi cayu. (Cuñi
si catyi si vatyi ma quindyaa
ndɨhɨ ra tatu siin ñi sino iñi
ñiyɨvɨ.)
Cua quindyaa ra cuhva ndyaca ñaha
ñiyɨvɨ ña vaha, ta cua cundy-
aca ñaha ra minoo cuhva ndoo
xaan.
21 Ta tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ cuu cunɨɨ xaan
iñi ñu sii ra vatyi cua tyindyee
ra sii ñu.

Catyi ra xaan iñi sii ra Jesús vatyi zatyiño ra sihin tundyee iñi sii cuihna

22 Tacuan ta i quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii
minoo ra cuaa ta ñehe ra nu ndyaa ra
Jesús. Ta ñoho minoo tatyi cuihna sii
ra cuan. Ta i zanduvaha ra Jesús sii
ra, ta i cuu nandyehe ra ta nacahan
ra.
23 Ta iyo xaan i cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ,
ta i catyi ñu: ¿Atu ra ihya cuu ra cu tata
ra David, ra cua zacacu sii yo?
24 Zoco sa i siñi ra fariseo cuhva
cahan ñiyɨvɨ, ta i catyi ra: Ra ihya tava
ra tatyi cuihna maa ñi sihin tundyee
iñi iyo sii ra Beelzebú, ra cu nuu sii
cuihna.
25 Ta sa sito ra Jesús cuhva sica iñi
ra, ta i catyi ra: Tatu sahñi tahan xaan
ñiyɨvɨ minoo ñuu, ndaha cua tɨvɨ ta
naa ñuu cuan. Ta tacuan tucu minoo
vehe ñiyɨvɨ, tatu sahñi tahan ñu sihin
tahan ñu, yatyi xaan cua ndɨhɨ cuhva
vaha yucu ñu.
26 Ta ma cahñi tahan ra cu nuu sii
cuihna sihin inga cuihna vatyi tatu
tacuan zavaha ra, yatyi xaan cua
ndɨhɨ cuhva iyo sii ra. Ma tava cuihna
sii cuihna.
27 Ta tatu yuhvi tave sii cuihna si-
hin tundyee iñi ra Beelzebú, ¿yoo sii
tundyee iñi tava ra ndyico sii maa
ndo sii si? Maa ra cua zacoto sii ndo
vatyi ma tava minoo cuihna sii inga
cuihna.
28 Ta yuhvi tave sii cuihna sihin
tundyee iñi maa ra Ndyoo. Ta cuñi si
catyi si vatyi ndisa cuii sa saa cuhva
ndyaca ñaha ra Ndyoo.
29 Ta ¿yoo ra cua cuu quɨhvɨ vehe
minoo ra ñihi xaan ta quihin ra ndaha
tyiño ra tatu ma cuhñi xihna ra sii ra?
Cuñi si sa cuhñi xihna ra sii ra ta zɨquɨ
cuu quindyaa ra ndaha tyiño ra.
30 Tatu ña zatyiño ñiyɨvɨ sihin, zatɨvɨ
ñu tyiñe. Ta tatu ma tyindyee ñu sii,
sa nacatyi Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ,
cuñi si catyi si vatyi ña saha ñu sa coto
ñiyɨvɨ tuhin.
31 Yucuan cuenda catyi sihin ndo
vatyi cua zaha ra Ndyoo tucahnu iñi
tandɨhɨ cuatyi zavaha ñiyɨvɨ ta tandɨhɨ
sa quiñi cahan ñu, zoco tatu cahan
ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii Tatyi Ii ra
Ndyoo, ma zaha ra Ndyoo tucahnu iñi
sii ñu.
32 Tatu quiñi cahan ñiyɨvɨ sii vii, ra i
quisi ndya gloria, cua zaha ra Ndyoo
tucahnu iñi sii ñu. Zoco yoo ra cahan
quiñi sii Tatyi Ii, ma zaha ra Ndyoo
tucahnu iñi sii ra nu ihya ñuu ñiyɨvɨ ta
nu inga ñuu ñiyɨvɨ sa cua coo cuee ca.

Nacoto yo tatu vaha minoo yutu tatu saha tu yucu vixi vaha

33 Minoo yutu vaha, saha tu sɨtɨ vaha. Ta minoo yutu ña vaha, saha tu sɨtɨ ña vaha. Nacoto yo ñaa yutu cuu tahan tahan tu sa cuenda sɨtɨ saha tu.
34 ¡Coo xaan cuu maa ndo! ¿Yozo caa cuu cahan ndo tuhun vaha ta ña vaha maa ndo? Yuhu ndo cahan sa situ cuii añima ndo.
35 Minoo ra vaha, cahan ra tuhun vaha vatyi iyo sa vaha añima ra. Ta minoo ra ña vaha, ña vaha sa cahan ra vatyi iyo sa ña vaha añima ra.
36 Ta catyi sihin ndo vatyi quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, ta cua nacatyi ñu ñaa cuenda i cahan ñu sa minoo minoo tuhun sa ña ñiñi.
37 Vatyi sa cuenda tuhun cahan ndo ta cua catyi ra Ndyoo tatu vaha ndo a ña vaha ndo.

Ñiyɨvɨ ña vaha cuñi ñu ndyehe ñu minoo sa ndyityi

38 Tacuan ta zuhva ra fariseo ta ra maestro cuenda ley i catyi ra sihin ra Jesús: Maestro, cuñi ndi ndyehe ndi minoo zeña sa ndyityi.
39 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: Ñiyɨvɨ quiñi xaan iyo ta ñu ña vaha, sica ñu sa ndyehe ñu sa ndyityi, zoco ma ndyehe ca ñu inga zeña ta zɨquɨ cuhva i cuu ra Jonás, minoo ra profeta ta sa naha.
40 Vatyi tañi i ñoho ra Jonás uñi quɨvɨ ta uñi sa cuaa sisi tyiyaca cahnu, tacuan tucu cua quɨhɨ ra i quisi ndya gloria uñi quɨvɨ ta uñi sa cuaa sisi ñuhu.
41 Ñiyɨvɨ ñuu Nínive cua nduvita ñu ta cua tyaa ñu cuatyi sata ñiyɨvɨ iyo vityi, ta cua catyi ñu vatyi iyo cuatyi ndo vatyi ñiyɨvɨ ñuu Nínive cuan, i zama ñu cuhva iyo ñu sa i nacatyi ra Jonás Tuhun Ndyoo sihin ñu. Ta ihya iyo minoo ra ñiñi ca ta zɨquɨ ra Jonás.
42 Ta tacuan tucu minoo ñaha i sindyaca ñaha ndya siyo tyañuhu, cua nandoto ña quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, ta cua tyaa ña cuatyi sata ndo vatyi sica xaan i quisi ña quɨvɨ cuan vatyi cua tyizoho ña sa siñi tuñi sa saha ra Ndyoo sii ra Salomón. Ta ihya iyo minoo ra ñiñi ca ta zɨquɨ ra Salomón.

Cuhva cua nandisi tucu tatyi ña vaha inga saha

43 Tatu quita minoo tatyi ña vaha sii minoo ra, sica noo tatyi cuihna cuan nu ityi xaan, ta nanducu si nu cua quitatu si, zoco ña nañihi si nu quitatu si, ta catyi si:
44 "Cunuhu tuqui ndya vehi nu i quite." Ta sa nasaa si, nañihi si sii ra i quita si cuan. Ta añima ra cuu tañi minoo vehe sa yoñi ndyaa. Tɨhvɨ ta nduvii vehe cuan.
45 Tacuan ta cuahan tatyi cuihna cuan ta quihin si inga usa tahan tahan si sa xaan ca ta zɨquɨ maa si. Ta cuahan tandɨhɨ si cuan cua ndɨhvɨ si añima ra cuan. Ta yaha ca cuhva cua nanduu ra cuan ta zɨquɨ sa xihna ñi. Ta tacuan tucu cua tahan ñiyɨvɨ ña vaha ya.

Zɨhɨ ra Jesús ta yañi ra

46 Cahan ca ra Jesús sihin ñiyɨvɨ, ta i saa zɨhɨ ra ta yañi ra. I sicuyucu ñu sata vehe, ta i cuñi ñu cahan ñu sihin ra.
47 Ta i nacatyi minoo ñiyɨvɨ sihin ra Jesús: Zɨhun ta yañun, nandyaa ñu sata vehe, cuñi ñu cahan ñu suhun.
48 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra cahan sihin ra: ¿Yoo sa cuu zɨhi? ¿Ta yoo sa cuu yañi?
49 Tacuan i catyi ra, ta zɨquɨ i zañaha ndaha ra nu yucu ñiyɨvɨ sica noo sihin ra, ta i catyi ra: Ñu ihya cuu tañi zɨhi, ta ra ihya cuu tañi yañi.
50 Vatyi yoo ñiyɨvɨ zavaha cuhva cuñi Zuti, ra ndyaa andɨvɨ, yucuan ñu cuu tañi cuhve ta yañi ta zɨhi.

13

Cahan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva, cuhva ra tasi

1 Quɨvɨ cuan i quita ra Jesús vehe, ta i sicundyaa ra yuhu miñi.
2 I titahan cuaha xaan ñiyɨvɨ nu ndyaa ra, ta yucuan cuenda i quɨhvɨ ra Jesús sisi minoo barco, ta i sicundyaa ra. Ta i ndoo tandɨhɨ ñiyɨvɨ nu ñiyɨtɨ.

3 Tacuan ta i zacuaha ra sii ñu zɨquɨ
cuaha xaan cuhva, ta catyi ra: Cua-
han minoo ra nu iyo tyiño ra vatyi cua
quɨtɨ ra sɨtɨ trigo nu ñuhu ra.
4 Ta cuhva sa quɨtɨ ra sii si, zuhva si
i canacoyo ityi. Ta i quisi zaa, ta sasi
tɨ sii si.
5 Ta inga si i canacoyo nu yaxi ñoho
ñuhu vatyi ñoho xaan yuu. Ta yatyi
xaan i caña si vatyi yaxi xaan ñoho
ñuhu.
6 Ta cuhva i ndyehe ñicandyi i naxii
si vatyi ñahñi yoho si, ta i na-ityi si.
7 Ta zuhva ca sɨtɨ cuan i canacoyo
tɨcuɨ iñu. Ta i caña si, zoco i zahvi iñu
sii si.
8 Zoco inga tucu zuhva ca sɨtɨ cuan,
i canacoyo si nu vaha ñuhu, ta vaha
xaan i saha si. Iyo si saha si ziendu
sɨtɨ si sa minoo ñi si. Iyo si saha si uñi
xico usi. Ta iyo si saha si oco usi.
9 Tatu siñi ndo, ¡cuɨñɨ ndo!

Cuenda sa i cahan xaan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva

10 Tacuan ta i tuhva ra i casi ra
Jesús, ta i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Ñaa
cuenda tuhvon cahan sihin ñiyɨvɨ
zɨquɨ minoo cuhva?
11 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra:
Saha ra Ndyoo sa coto maa ndo tuhun
xehe sa cuenda cuhva ndyaca ñaha
maa ra. Zoco ma cuu coto inga ñiyɨvɨ.
12 Ra sa cutuñi iñi zuhva, cuaha
ca cua cuhva ra Ndyoo sa cutuñi iñi
ra. Ta ra ña cutuñi iñi, cua quindyaa
ndɨhɨ ra Ndyoo ndya sa siin cuii ñi
cutuñi iñi ra.
13 Yucuan cuenda quehin sihin ñu
zɨquɨ minoo cuhva vatyi cua ndyehe
ñu, zoco ma coto ñu ñaa sa ndyehe ñu.
Cua cuɨñɨ ñu, zoco ma cutuñi iñi ñu.
Cua cuu si tañi sa ñá siñi ñu.
14 Ta sa cuenda maa ñu cua nata-
han si cuhva i catyi ra Isaías. Ihya cuu
cuhva i catyi ra:
Ndisa cua cuɨñɨ ndo, zoco ma cutuñi
iñi ndo;
Cua ndyehe ndo, zoco ma nacoto ndo
ñaa sa ndyehe ndo.
15 Vatyi ñihi xaan iñi ndo, ta ña siñi
ndo, ta ndaha titahan sɨtɨ nuu
ndo; coto ndyehe ndo ta coto
cuɨñɨ ndo ta coto cutuñi iñi ndo
ta quisi ndo nu ndyei ta zandu-
vehi sii ndo.
Tacuan i tyaa ra Isaías sa cuenda
ñiyɨvɨ ña sino iñi cuan.
16 Zoco maa ndo, zɨɨ xaan cuu sii
ndo vatyi ndyehe ndo sihin sɨtɨ nuu
ndo, ta siñi ndo sihin zoho ndo.
17 Ta sa ndisa catyi sihin ndo vatyi
cuaha xaan ra profeta ta inga ñiyɨvɨ
vaha, i cuñi ñu ndyehe ñu sa ndyehe
maa ndo vityi, zoco ñá ndyehe ñu sii
si. Ta i cuñi ñu cuɨñɨ ñu sa siñi maa
ndo, ta ñá siñi ñu sii si.

Nacatyi ra Jesús ñaa cuñi si catyi si cuhva ra quɨtɨ sɨtɨ trigo nu ñuhu

18 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús: Cuɨñɨ ndo
cuhva cuñi si catyi si sa cuenda cuhva
ra quɨtɨ sɨtɨ trigo nu ñuhu.
19 Ñiyɨvɨ sa siñi tuhun sa cuenda
cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo ta ña
cutuñi iñi ñu sii si cuu ñu tañi sɨtɨ
sa canacoyo ityi. Ta saa cuihna, ta
quindyaa ra tuhun i tasi ra Ndyoo
añima ñu.
20 Sɨtɨ sa canacoyo tɨcuɨ yuu cuu tañi
ñiyɨvɨ sa siñi Tuhun Ndyoo, ta zɨɨ xaan
i cuñi ñu.
21 Zoco ñá quɨhvɨ vaha Tuhun
Ndyoo añima ñu. Ta ña naha cua sino
iñi ñu. Tatu sa quisi minoo tundoho
zɨquɨ ñu a cuxaan ñiyɨvɨ sihin ñu sa
cuenda Tuhun Ndyoo, yatyi xaan cua
zaña ñu sii si.
22 Ta sɨtɨ sa canacoyo tɨcuɨ iñu cuu
tañi ñiyɨvɨ sa siñi Tuhun Ndyoo, zoco
sica xaan iñi ñu sa cuenda sa iyo ñuu
ñiyɨvɨ ya. Ta tuhun cuca, tuhun zan-
davi ñaha ñi cuu si. Ta tandɨhɨ cuhva
cuan, sahñi si Tuhun Ndyoo, ta ña
zatyiño vaha si sihin ñiyɨvɨ cuan.
23 Zoco sɨtɨ sa canacoyo nu vaha
ñuhu, cuu si tañi ñiyɨvɨ sa siñi Tuhun
Ndyoo ta cutuñi iñi ñu sii si, ta vaha
xaan zatyiño si sihin ñu. Iyo ñu cuu
ñu tañi sɨtɨ sa saha minoo ziendu sa
minoo si. Ta inga ñu cuu tañi sɨtɨ sa
saha uñi xico usi. Ta inga ñu cuu tañi
sɨtɨ sa saha oco usi tahan sa minoo si.

Cuhva yucu ña vaha sa sahnu tɨcuɨ trigo

24 Tacuan ta zɨquɨ i cahan ra Jesús
zɨquɨ inga cuhva, ta catyi ra: Cuhva

ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu si tañi minoo cuhva i tasi minoo ra sitɨ vaha nu ñuhu ra.
25 Zoco cuhva sa i quixi ñiyɨvɨ, ta i quɨhvɨ minoo ra xaan iñi sii sitoho ñuhu cuan, ta i tasi ra sitɨ ña vaha tɨcuɨ trigo, ta cuahan ra.
26 I sahnu trigo, ta i caña yoco si. Ta tɨcuɨ trigo i sahnu tucu yucu ña vaha cuan.
27 Tacuan ta sahan muzu i sinacatyi ra sihin sitoho ñuhu cuan: "Tata, tatu vaha sitɨ i tasun nu ñuhun, ¿yozo caa vatyi i caña tucu yucu ña vaha cuan?"
28 Ta i catyi sitoho si: "Minoo ra xaan iñi sii, i zavaha cuhva cuan." Ta zɨquɨ i ndaca tuhun muzu ra sii ra: "¿Atu cuñun vatyi cutohon ndi yucu ña vaha cuan?"
29 Zoco i catyi ra sihin ra: "Ma tohon ndo sii si coto quita ndɨhɨ trigo cuan.
30 Vaha ca zandoo yo sii si, nacuahnu si ndya sa sisa si. Ta cua tasi muzu, ta cua tava xihna ra yucu ña vaha cuan ta cuhñi ra cuenda zucu si vatyi cua cayu si. Ta zɨquɨ cua naquihin ra trigo ta tyihi ra sii si nu cua cucumi vehi sii si."

Cuhva sitɨ mostaza

31 Ta zɨquɨ i cahan tucu ra Jesús zɨquɨ inga cuhva, ta catyi ra: Cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu si tañi minoo sitɨ mostaza sa i tasi minoo ra nu ñuhu ra.
32 Ndisa vatyi luhlu ca maa sitɨ cuan ta zɨquɨ tandɨhɨ inga nuu sitɨ, zoco tatu sa sahnu si, nducahnu ca si ta zɨquɨ tandɨhɨ ca numa, ta nduu si tañi minoo yutu. Ta vasi zaa ta zavaha tɨ taca tɨ zoco tu.

Tañi yusa iya cuu cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo

33 Ta i cahan tucu ra Jesús zɨquɨ inga cuhva ya: Cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu si tañi yusa iya sa nazaca minoo ñaha sihin uñi taha arroba yutyi pan, ta cua zanandaa yusa iya cuan sii tandɨhɨ yutyi pan cuan. (Ta tacuan tucu cuahan nducahnu ca sa ndyaca ñaha ra Ndyoo.)

Tuhva xaan ra Jesús cahan zɨquɨ minoo cuhva

34 I catyi ra Jesús tandɨhɨ ihya sihin ñiyɨvɨ zɨquɨ minoo cuhva ta zɨquɨ inga cuhva, ta ma cahan maa ra tatu ma cahan ra zɨquɨ minoo cuhva.
35 Tacuan i cuu si vatyi cua natahan si cuhva i tyaa minoo ra profeta. Ihya cuu sa i tyaa ra:

Cua quehin zɨquɨ minoo cuhva;
cua nacatyi tuhun i sicoo xehe ndya
quɨvɨ i zavaha ra Ndyoo ñuu
ñiyɨvɨ.

Nacatyi ra Jesús ñaa cuñi si catyi si sa cuenda cuhva sahnu yucu ña vaha tɨcuɨ trigo

36 Tacuan ta i natasi ra Jesús sii ñiyɨvɨ, ta i quɨhvɨ ra sisi vehe, ta i tuhva ra i casi ra sii ra, ta catyi ra: Nacatyun sihin ndi ñaa cuñi si catyi si sa cuenda yucu ña vaha sa sahnu tɨcuɨ trigo cuan.
37 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: Ra i tasi sitɨ vaha cuu ra i quisi ndya gloria.
38 Ta ñuhu ra cuu ñuu ñiyɨvɨ. Ta sitɨ vaha cuu tañi ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra Ndyoo. Ta yucu ña vaha cuan cuu tañi ñiyɨvɨ sa cuu cuenda cuihna.
39 Ta ra xaan iñi sii, cuu ra tasi yucu ña vaha cuan. Cuihna cuu ra cuan. Ta ra cua nacuaan ndaha tyiño cuan cuu ángel. Ta quɨvɨ cua naquihin ra trigo cuan cuu si tañi nu cua ndɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ.
40 Ta tañi cuhva i tohon ra yucu ña vaha ta i sahmi ra, tacuan tucu cua cuu si nu ndɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ.
41 Cua tasi ra i quisi ndya gloria sii ángel ra vatyi cua tava zɨin ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ tyiyuhu sii inga ñiyɨvɨ ta zavaha ñu sa ña vaha ta sii inga ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha, ndɨhɨ ca.
42 Cua tyihi ángel sii ñu nu cayu ñúhu. Ta yucuan cua vacu ñu, ta cua casi quihñi noho ñu.
43 Ta ñiyɨvɨ zavaha sa vaha cuhva cuñi ra Ndyoo, cua ndundisi xaan ñu tañi ñicandyi nu ndyaca ñaha ra Ndyoo Zutu yo. Tatu siñi ndo sa quehin, cuɨñɨ ndo.

Cuhva minoo sa ñoho xehe ta yahvi xaan ndyaa si

44 Cuhva ñihi yo sa cundyaca ñaha
ra Ndyoo sii yo cuu tañi minoo sa
yahvi xaan ndyaa ta ñoho xehe si sisi
ñuhu. Ta i nañihi minoo ra sii si, ta
natyixehe tucu ra sii si zuun ñi yu-
cuan. Ta zɨɨ xaan i cuñi ra ta cuahan
ra ta i xico ra tandɨhɨ sa iyo sii ra, ta i
nazata ra ñuhu cuan.

Minoo cuhva perla sa yahvi xaan ndyaa

45 Ta cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo
sii yo vale xaan si tañi minoo cuhva
minoo ra zata ndaha tyiño ta naxico
ra. Sica noo ra ta nanducu ra perla
vaha xaan.
46 Ta quɨvɨ i nañihi ra minoo sa
yahvi xaan ndyaa, cuahan ra ta i
naxico ra tandɨhɨ sa iyo sii ra, ta i
nazata ra perla cuan. (Ta tacuan tucu
vale xaan Tuhun Ndyoo tañi perla
cuan.)

Minoo cuhva sa cuenda minoo taraya

47 Ta inga tucu cuhva, vatyi cuhva
ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu si tañi mi-
noo taraya sa cañi ra tɨɨn tyiyaca nu
tyañuhu ta ñihi ra tandɨhɨ nuu tyiyaca.
48 Tatu sa situ taraya ra, tava ra sii si
nu ñiyɨtɨ ta yucuan cua cundyaa ra ta
cua nacasi ra ñaa tyiyaca cuñi ra. Cua
tyihi ra tyiyaca vaha sisi tyica, ta cua
zavita ra tyiyaca ña vaha cuan.
49 Ta tacuan cua cuu si nu cua ndɨhɨ
ñuu ñiyɨvɨ. Cua quisi ángel vatyi cua
tava zɨɨn ra sii ñiyɨvɨ ña vaha sihin
ñiyɨvɨ vaha.
50 Ta ñiyɨvɨ ña vaha cuan cua tyihi
ra nu cayu ñúhu, ta cua vacu ñu, ta
cua casi quihñi noho ñu.

Sa vaha xaan sa saa ta sa sahnu

51 Tacuan ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra
Jesús sii ra i casi ra: ¿Atu cutuñi iñi
ndo tandɨhɨ cuhva ya? Ta i catyi ra:
Cutuñi iñi ndi, tata.
52 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin
ra: Tatu cua cutuhva minoo maestro
cuenda ley sa cuenda cuhva ndyaca
ñaha ra Ndyoo vityi cua cuu ra tañi
minoo ra xu vehe sa cumi vaha sa
sahnu ta sa saa sa vaha xaan, ta cuu
zañaha ra nduu tahan si.

Sinuhu ra Jesús ñuu ra, ñuu Nazaret

53 Sa ndɨhɨ cahan ra Jesús zɨquɨ
cuhva ya ta zɨquɨ i quita ra yucuan, ta
cuahan ra.
54 Ta i nasaa ra zuun ñi ñuu maa
ra. Ta yucuan i quisaha zacuaha ra
sii ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu. Ta iyo xaan
i cuñi ñiyɨvɨ, ta catyi ñu: ¿Yozo caa ñihi
ra ya cuhva sa casi xaan iñi ra? ¿Ta
yozo caa ñihi ra cuhva zavaha ra sa
ndyityi?
55 Ta zehe ra carpintero cuu sii ra.
Ta ña María cuu zɨhɨ ra. Ta ra Jacobo,
ta ra José, ta ra Simón, ta ra Judas cuu
yañi ra.
56 Ta cuhva ra iyo tucu ñu ihya sihin
yo. ¿Ta yozo caa vatyi sito ra tandɨhɨ
cuhva ya?
57 Tacuan i cahan ñiyɨvɨ, ta yucuan
cuenda ñá cuñi ñu tyaa ñu yahvi sii ra
Jesús. Zoco i catyi ra Jesús sihin ñu:
Tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii minoo ra profeta,
zoco ñiyɨvɨ ñuu ra ta ñiyɨvɨ vehe ra ña
tyaa ñu yahvi sii ra.
58 Ta ñá zavaha ra Jesús cuaha sa
ndyityi yucuan vatyi ñá sino iñi ñiyɨvɨ
sii ra.

14

Cuhva i sihi ra Juan, ra i zacoo ndutya

1 Quɨvɨ cuan, ra Herodes ndyaca
ñaha nacahnu Galilea, ta i siñi ra
tuhun ra Jesús.
2 Ta i catyi ra sihin muzu ra: Ra
Juan Bautista cuu ra cuan. Sa nan-
doto ra, ta yucuan cuenda ndyityi
xaan ra.
3 Tacuan i catyi ra Herodes vatyi
maa ra cuu ra i tava tyiño ta i tɨɨn ra sii
ra Juan, ta sihñi ra sii ra, ta cuahan ra
vehe caa. I zavaha ra sii si sa cuenda
ña Herodías, ñazɨhɨ ra Felipe yañi ra.
4 Ra Juan cuu ra i catyi sihin ra
Herodes: Ña vaha sa nacuhun ñazɨhɨ
yañun.
5 I cuñi ra Herodes cahñi ra sii ra
Juan, zoco i yuhu ra sii ñiyɨvɨ vatyi
sino iñi tandɨhɨ ñu vatyi cahan ra Juan
sa cuenda ra Ndyoo.
6 Zoco quɨvɨ tahan si cuiya ra
Herodes, i quita zehe ña Herodías
vatyi cua cata saha ña nuu ñiyɨvɨ i

quisi vico ra. Ta i tahan xaan iñi ra
Herodes cuhva i sata saha ña.
7 Ta i tyiñaha ra Herodes Ndyoo, ta i
catyi ra sa ndisa cuii vatyi cua cuhva
ra ñaa ñi maa sa cua caca ña.
8 Ta sa i nacatyi zɨhɨ ña sihin ña
ñaa sa cua caca ña, ta i catyi ña si-
hin ra Herodes: Cuhvon xiñi ra Juan
Bautista sii sihin minoo nu coho.
Catyi ña.
9 I nducuihya xaan iñi ra rey
Herodes sa siñi ra sa cahan ña, zoco
sa tyiñaha ra Ndyoo, ta sa siñi ñiyɨvɨ
yucu vico cuan. Ta yucuan cuenda i
tasi ra tyiño, ta catyi ra vatyi cuhva ra
sii si sii ña.
10 Ta i catyi ra vatyi cahndya yuu ra
zucu ra Juan sisi vehe caa.
11 Ta i quisi ndyaca ra sii si sihin
minoo nu coho, ta saha ra sii ña luhlu.
Ta i saha maa ña sii si sii zɨhɨ ña.
12 Tacuan ta i quisi ra sica noo sihin
ra Juan, ta i quihin ra coño ñuhu ra
Juan, ta i sityihi ra sii si sisi ñuhu. Ta
zɨquɨ cuahan ra ta i nacatyi ra sihin ra
Jesús.

Cuhva i saha ra Jesús sa casi ohon mil rayɨɨ

13 Ta sa sito ra Jesús cuhva cuan, ta
i quita ra sisi minoo barco, ta cuahan
ra maa tuhun ñi ra ndya minoo nu
yoñi maa ñiyɨvɨ iyo. Zoco i ñihi ñiyɨvɨ
tuhun, ta i quita ñu ñuu ñu, ta i sindy-
ico ñu sii ra ityi nu ñuhu.
14 Ta sa i quita ra Jesús barco, i
ndyehe ra cuaha xaan ñiyɨvɨ. Ta i
cundahvi xaan iñi ra sii ñu, ta i zan-
duvaha ra sii ñu cuhu sa sindyaca ñu.
15 Ta cuhva sa cua iñi, i quisi ra i
casi ra nu ndyaa ra, ta catyi ra sihin
ra: Sahiñi xaan. Ta yoñi ñiyɨvɨ iyo
ihya. Catyun sihin ñiyɨvɨ nacuhun ñu.
Nacuhun ñu nu iyo ñuu ta zata ñu sa
casi ñu.
16 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Ña
tahan si sa cuhun ñu. Cuhva maa ndo
sa casi ñu.
17 Ta i catyi ra i casi ra Jesús sihin
ra: Ñahñi maa sa cumi ndi ihya. Ohon
tahan ñi pan, ta uu tahan ñi tyiyaca.
18 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ta
ndyaca ndo sii si ihya.
19 Tacuan ta i tava ra Jesús tyiño
vatyi nacundyaa ñiyɨvɨ nu cuhu. Ta
i quihin ra sihin ndaha ra sa ohon
tahan pan cuan ta uu tahan tyiyaca
cuan, ta i nandyehe ndaa ra. Ta i saha
ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, ta zɨquɨ
i sahnu ndyihi ra pan cuan, ta saha ra
sii si sii ra i casi ra. Ta i zasa maa ra sii
si sii ñiyɨvɨ.
20 Ta i sasi tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Ta ndaha
xaan iñi ñu. Ta zɨquɨ i zanacutu ñu
usi uu tahan tyica sihin yɨquɨ pan sa
nandoo ta tyiyaca cuan.
21 Ta ñiyɨvɨ i sasi i cuu ohon mil rayɨɨ
ta zɨɨn ñu zɨhɨ ta sa ndyihi.

Cuhva i sica ra Jesús nu ndutya

22 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin
ra i casi ra vatyi nandɨhvɨ ra barco
ta cuyaha ra inga siyo miñi. Ta cua
nandoo ra Jesús, ta cua catyi ra sihin
tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi cunuhu ñu ndya
ñuu ñu.
23 Ta sa yaha natasi ra Jesús sii ñu,
ta zɨquɨ i sahan ra minoo yucu maa
tuhun ñi ra vatyi cua cahan ra sihin
ra Ndyoo. Ta i cuaa, ta ndyaa ra
yucuan maa tuhun ñi ra.
24 Ta sa cuahan barco cuan mahñu
miñi. Nandaa, nanoo tu zacuu
ndutya vatyi ñihi xaan ñoho tatyi nu
cuahan tu.
25 Ta ñaa ca i tuhva ra Jesús nu yucu
ra. Sica ra nu ndutya.
26 Ta cuhva sa ndyehe ra sii ra Jesús
vatyi sica ra nu ndutya, i yuhu xaan
ra, ta i sacu saa ra sihin sa yuhu ra, ta
catyi ra: ¡Minoo añima cuu si!
27 Zoco i cahan ra Jesús, ta catyi ra:
Zandyee ndo iñi ndo. Ma yuhu ndo
vatyi mi cui.
28 Tacuan ta i catyi ra Pedro sihin
ra: Tata, tatu zuun yoho cuu, catyun
sihin vatyi caque nu ndutya ta sei
ndya nu vasun.
29 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ñaha.
Ta zɨquɨ i quita ra Pedro barco ta i
quisaha sica ra nu ndutya ndya nu
vasi ra Jesús.
30 Zoco cuhva sa i tuu iñi ra vatyi
ñihi xaan ñoho tatyi, ta i yuhu ra. Ta
i quisaha ndyee ra sisi ndutya, ta i

cana saa ra, ta catyi ra: ¡Tata, zacacun sii!
31 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i natɨin ra Jesús ndaha ra, ta i catyi ra sihin ra: ¡Siin xaan sino iñun sii! ¿Ñacu ña nɨi iñun? Catyi ra.
32 Ta i ndɨhvɨ ra Jesús ta ra Pedro sisi barco, ta i cutaxi tatyi.
33 Ta zɨquɨ ra ñoho barco cuan, i sicuɨñɨ sɨtɨ ra, ta i zacahnu ra sii ra Jesús, ta catyi ra: Sa ndisa cuii vatyi Zehe ra Ndyoo cuu suun.

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii ñiyɨvɨ cuhu nu cu si Genesaret

34 Ta i yaha ra miñi, ta i saa ra nu cu si Genesaret.
35 Ta cuhva sa i nacoto ñiyɨvɨ yucuan sii ra Jesús, ta i zacoto ñu nacaa cahnu, ta i quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii tandɨhɨ ñu cuhu ndya nu ndyaa ra Jesús.
36 Ta i sica ñu tumañi iñi sii ra vatyi nacuhva ra sa tɨin ñu vazu yuzahma ñi ra. Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ i tɨin sii si, i nduvaha ñu.

15

Sa zatɨvɨ añima ñiyɨvɨ

1 Tacuan ta zɨquɨ i tuhva zuhva ra fariseo ta ra maestro cuenda ley sii ra Jesús. I quisi ra ndya ñuu Jerusalén, ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús:
2 ¿Ñaa cuenda ña zavaha ñiyɨvɨ sica noo suhun costumbre i zandoo ñiyɨvɨ sahnu? Vatyi ña nacatya vaha ñu ndaha ñu ta casi ñu.
3 Tacuan i catyi ra cuan, ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Jesús sii ra: ¿Ta ñaa cuenda vatyi ña tyaa maa ndo yahvi sii ley ra Ndyoo vatyi cuñi ndo cundyico ndo costumbre?
4 Vatyi i catyi maa ra Ndyoo: "Tyaa ndo yahvi sii zutu ndo ta sii zɨhɨ ndo", ta "Yoo ra cahan ndya vaha ñi sihin zutu ra a sihin zɨhɨ ra, nacahñi ñiyɨvɨ sii ra."
5 Zoco catyi maa ndo vatyi cuu catyi minoo ra sihin zutu ra a sihin zɨhɨ ra: "Ma cuu tyindyei suun vatyi tandɨhɨ sa iyo sii, saha cuende sii ra Ndyoo."
6 Ta yoo ra catyi cuhva cuan, ña cuñi ca si sa tyindyee ra sii zutu ra a sii zɨhɨ ra, catyi maa ndo. Ta sihin cuhva cuan tyaa siyo ndo ley maa ra Ndyoo vatyi cuñi ndo cundyico ndo sii costumbre maa ndo.
7 ¡Zaha ndo tuhun vatyi vaha xaan ñiyɨvɨ cuu ndo, zoco ña ndisa! Vaha xaan i cahan ra Isaías sa cuenda ndo quɨvɨ i tyaa ra ihya tuhun i saha ra Ndyoo sii ra:
8 Ihya ñiyɨvɨ zacahnu ñu sii, sihin yuhu ñu.
Zoco ña zacahnu ñu sii, sa ndisa.
9 Nahñi tuhun cuu sa zavaha ñu culto;
Zacuaha ñu sii ñiyɨvɨ maa maa cuhva costumbre ñiyɨvɨ.
Ta ña zavaha ñu cuhva catyi Tuhun Ndyoo sa ndisa.
10 Tacuan i nacatyi ra Jesús cuhva i tyaa ra Isaías ta sa naha, ta zɨquɨ i cana ra sii ñiyɨvɨ, ta catyi ra sihin ñu: Tyizoho ndo, ta tyituñi iñi ndo.
11 Yɨvɨ sa sasi ñiyɨvɨ ta yɨvɨ sa sihi ñu cuu sa zatɨvɨ añima ñu. Zoco sa quiñi sica iñi ñu ta cahan ñu cuu sa zatɨvɨ añima ñu.
12 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i quisi ra i casi ra, ta i catyi ra sihin ra: ¿Atu siton vatyi i cuxaan ra fariseo sihin cuhva cohon?
13 Zoco i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Tandɨhɨ yava sa ñá tasi Zuti ra ndyaa andɨvɨ, cua quita ndya yoho si.
14 Ma tyaa ndo yahvi sii ra fariseo. Cuu ra tañi ra cuaa ta zañaha ra ityi sii inga ra cuaa. Ta tatu zañaha minoo ra cuaa ityi sii inga ra cuaa cua canacava nduu tahan ra sisi minoo xahva. Catyi ra Jesús.
15 Ta zɨquɨ i catyi ra Pedro sihin ra Jesús: Nacatyun sihin ndi ñaa cuñi si catyi si cuhva i cohon cuan.
16 Ta i catyi ra Jesús: ¿Atu ndya maa ndo ta ña cutuñi iñi ndo?
17 ¿Atu ña cutuñi iñi ndo vatyi tandɨhɨ sa sasi ñiyɨvɨ cuahan si ndya sisi ñu ta zɨquɨ quita tucu si?
18 Zoco sa quita yuhu ñiyɨvɨ, quita si añima ñu. Ta yucuan cuu sa zatɨvɨ sii ñiyɨvɨ.
19 Vatyi añima ñu quita tandɨhɨ tuhun ña vaha sa sica iñi ñu. Quita tuhun sa cuñi ñu cahñi ñu sii inga ñiyɨvɨ, sa cuñi rayɨi sii inga ñaha ta

yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu, sa quiñi zavaha ñu,
sa zuhu ñiyɨvɨ, sa vatya ñiyɨvɨ, ta sa
cahan ñu ndya vaha ñi sii inga ñiyɨvɨ.
20 Tandɨhɨ ihya cuu sa zatɨvɨ añima
ñiyɨvɨ. Zoco tatu casi ñu ta ma nacatya
ñu ndaha ñu tañi catyi costumbre,
yɨvɨ sa yucuan cua zatɨvɨ sii ñu.

Cuhva i sino iñi minoo ñaha inga ñuu sii ra Jesús

21 I quita ra Jesús yucuan, ta cuahan
ra ndya ñuu Tiro ta ñuu Sidón.
22 Ta minoo ñaha cananea sa ndyaa
yucuan i ndyehe ña sii ra Jesús, ta i
cana saa ña, ta catyi ña: ¡Tata, zehe
ra David, cundahvi iñun sii! Ñoho
minoo tatyi cuihna sii ña luhlu zehi,
ta ndyehe xaan ña tundoho. Catyi
ñaha cuan sihin ra Jesús.
23 Zoco ñá nacahan ra Jesús sa ca-
han ña. Ta zɨquɨ i quisi ra i casi ra
Jesús, ta i zañiñi ra sii ra, ta catyi
ra: Catyun sihin ña vatyi nacuhun ña
vatyi ndyico xaan ña sii yo ta cana saa
xaan ña.
24 Tacuan i catyi ra, ta zɨquɨ i catyi
ra Jesús sihin ña: I tasi ra Ndyoo sii mi
maa ñi sa cuenda mvee ticatyi hebreo
sa cua naa. Catyi ra.
25 Zoco i tuhva ñaha cuan, ta i
sicuɨñɨ sɨtɨ ña nuu ra Jesús, ta catyi ña:
¡Tyindyeun sii, tata!
26 Zoco i catyi ra Jesús sihin ña:
Natyindyee xihna que sii ñiyɨvɨ ñui
vatyi ña vaha sa quindyei pan sa casi
zehi ta cuhve sii si casi ina. Catyi ra.
27 Zoco i catyi maa ña sihin ra:
Ndisa, tata; zoco ndya cuhva ndya
ina ta sasi tɨ yu pan sa canacava
yumesa nu sasi sitoho tɨ. Ta tacuan
tucu ii.
28 Tacuan i catyi ña, ta zɨquɨ i catyi
ra Jesús: ¡Maha, sino xaan iñun sii!
Cua cuu si cuhva cuñi moo. Ta zuun
ñi cuhva cuan, ndaha nduvaha ñi
zehe ña.

Zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñu cuhu

29 I quita ra Jesús yucuan, ta i yaha
ra yuhu miñi sa nañi Galilea, ta zɨquɨ
i ndaa ra minoo yucu, ta i sicundyaa
ra yucuan.
30 I saa cuaha xaan ñiyɨvɨ nu ndyaa
ra. Sindyaca ñu sii ñu coxo, ta ñu
cuaa, ta ñu ñehe, ta ñu cumañi ndaha
ta cuaha xaan inga ñu cuhu. I saqui
ñu sii ñu nu ndyaa ra Jesús, ta i zan-
duvaha ra sii ñu.
31 Ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ vatyi i
cuu nacahan ñu ñehe, ta ñu cumañi
ndaha i nacundyaa ndaha ñu. Ta i
cuu nacaca ñu coxo ta nandyehe ñu
cuaa. Ta i quisaha zacahnu xaan
ñiyɨvɨ sii ra cu Ndyoo cuenda ñiyɨvɨ
hebreo.

Cuhva i saha ra Jesús sa casi cumi mil rayɨɨ

32 Tacuan ta zɨquɨ i cana ra Jesús
sii ra i casi ra, ta i catyi ra sihin ra:
Cundahvi xaan iñi sii ñiyɨvɨ ya vatyi
sa uñi quɨvɨ ndyaa ñu ihya sihin, ta
ñahñi maa sasi ñu. Ña cuñi natasi sii
ñu ndya vehe ñu tatu ma casi ñu coto
cuañaa ñu ityi cuhun ñu.
33 Tacuan ta i catyi ra i casi ra Jesús
sihin ra: Zoco ¿ndya ityi cua quihin
yo sa casi cuaha xaan ñiyɨvɨ ya sicuhu
ya? Ta yoñi ñiyɨvɨ iyo ihya. Catyi ra.
34 I ndaca tuhun ra Jesús sii ra:
¿Yozo tahan pan cumi ndo? Ta i catyi
ra cuan: Usa tahan ta uu tahan tyiy-
aca ndyihi. Catyi ra.
35 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús vatyi na-
cundyaa ñiyɨvɨ nu ñuhu.
36 Ta i quihin ra sa usa tahan pan
cuan ta tyiyaca ndyihi cuan sihin
ndaha ra, ta saha ra tyahvi ndyoo sii
ra Ndyoo. Ta zɨquɨ i sahnu ndyihi ra
sii si, ta saha ra sii ra i casi ra, ta i zasa
maa ra sii si sii ñiyɨvɨ.
37 I sasi tandɨhɨ ñu, ta ndaha xaan
iñi ñu. Ta zɨquɨ i zacutu ñu usa tahan
tyica sihin yu pan cuan ta tyiyaca sa
nandoo cuan.
38 Ñiyɨvɨ i sasi i cuu cumi mil rayɨɨ ta
zɨquɨ ñu zɨhɨ ta sa ndyihi.
39 Yaha cuan ta i natasi ra Jesús
sii ñiyɨvɨ ndya vehe ñu, ta i ndɨhvɨ
ra barco ta cuahan ra ndya nu cu si
Magdala.

16

Sica ra fariseo ta ra saduceo minoo sa ndyityi sii ra Jesús

1 I quisi ra fariseo ta ra saduceo
nu ndyaa ra Jesús vatyi cuñi ra coto
ihñi ra sii ra, ta i sica ra sii ra vatyi
zañaha ra minoo sa ndyityi sii ra sa
quita ndya andɨvɨ.
2 Zoco i nacahan ra Jesús ta catyi
ra sihin ra: Sa sahiñi tuhva maa ndo
catyi: "Cua cundisi vaha ityaan vatyi
cuaha xaan vico."
3 Ta sa ñaha ñi tatu cuaha vico,
tuhva ndo catyi: "Ña vaha cua cuu
quɨvɨ vityi vatyi iñi ñaa." Zaha ndo
tuhun vatyi vaha xaan ndo, zoco ña
ndisa ndo. Tuhva ndo nacoto ñaa sa
cua coo sa cuenda cuhva caa andɨvɨ,
zoco ña nacoto ndo ñaa sa cua cuu ñuu
ñiyɨvɨ sa cuenda cuhva ya vityi.
4 Ñiyɨvɨ ña vaha sa iyo vityi, iyo
xaan cuatyi ñu, ta sica ñu sa ndyehe
ñu sa ndyityi, zoco minoo ñi zeña
cua ndyehe ñu tañi cuhva i cuu sii ra
Jonás. Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ
i zandoo ra sii ra cuan ta cuahan ra.

Tuhun cahan ra fariseo cuu tañi yusa i siya

5 Cuhva sa yaha ra i casi ra Jesús
ndya inga siyo miñi, i naa iñi ra cuizo
ra pan casi ra.
6 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra:
Ndyehe ndo. Zacuenda ndo sii ndo
sihin yusa i siya sii ra fariseo ta ra
saduceo.
7 Tacuan i catyi ra Jesús, ta i
natuhun tahan ra i casi ra, ta i catyi
ra: Cahan ra tacuan vatyi ñahñi pan
ndyizo yo.
8 I sito ra Jesús sa natuhun ra, ta
catyi ra: ¿Ñaa cuenda catyi ndo vatyi
ñahñi pan ndyizo ndo? ¡Siin xaan sino
iñi ndo!
9 ¿Atu tañaha ca cutuñi iñi ndo? ¿Atu
ña nacohon iñi ndo sa ohon tahan
pan i zase sii ohon mil rayɨɨ? ¿Ta yozo
tahan ca tyica si i naquihin ndo?
10 Ta ¿atu ña nacohon iñi ndo sa usa
tahan pan i zase sii cumi mil rayɨɨ?
¿Ta yozo tahan ca tyica si i naquihin
ndo?
11 ¿Ta yozo caa vatyi ña tuu iñi ndo
vatyi ñá quehin sa cuenda pan cuhva
i catyi vatyi nazacuenda ndo sii ndo
sihin yusa i siya sii ra fariseo ta ra
saduceo?
12 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i
cutuñi iñi ra i casi ra vatyi ña cahan
ra Jesús tuhun pan, zoco cahan ra sa
cuenda cuhva zacuaha ra fariseo ta
ra saduceo (vatyi ña vaha si).

Nacatyi ra Pedro vatyi ra Jesús cuu ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ

13 Cuhva i saa ra Jesús ndya nu cu
si Cesarea de Filipo i ndaca tuhun ra
sii ra i casi ra: ¿Ñaa catyi ñiyɨvɨ yoo ra
cuu vii, ra i quisi ndya gloria?
14 Ta i catyi ra sihin ra: Iyo ñiyɨvɨ
catyi vatyi minoo ra i nandoto cuun
tañi ra Juan, ra i zacoo ndutya sii
ñiyɨvɨ a ra Elías a ra Jeremías a inga ra
cu profeta ta sa naha cuun.
15 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra:
Ta maa ndo, ¿yoo ra cui catyi maa
ndo?
16 Ta i catyi ra Simón Pedro: Yoho
cuu ra Cristo, ra cua zacacu sii ndi. Ta
zehe ra Ndyoo ndito cuu suun.
17 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra
sihin ra: Zɨɨ xaan cuu suun, Simón,
zehe ra Jonás, vatyi yoñi ñiyɨvɨ zañaha
cuhva cuan suun. Maa Zuti ra ndyaa
andɨvɨ i zañaha cuhva cuan suun.
18 Ta yuhvi catyi suhun vatyi yoho
cuu ra Pedro. Ta nu yuu ya cua zan-
dei vehe ñuhi, ta ma cuu zahacanaa
tuhun sihi ta andyaya sii vehe ñuhi.
19 Ta yuhvi cua cuhve ndaha tɨcuɨ
suun sa cuenda nu ndyaca ñaha ra
Ndyoo, ta ñaa sa cua cuhñun ihya ñuu
ñiyɨvɨ, cua cunuhñi tucu si ityi nuu ra
Ndyoo. Ta sa cua ndasun ihya, ñuu
ñiyɨvɨ, cua ndasi tucu si ityi nuu ra
Ndyoo.
20 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ
ñihi xaan i saha ra tyiño sii ra i casi
ra vatyi ma nacatyi ra nu sihin minoo
ñiyɨvɨ vatyi ra Cristo cuu ra.

Zacoto ra Jesús cuhva cua cuu ra

21 Ta ndya cuhva cuan i zacoto ra
Jesús casi xaan sii ra i casi ra yozo
caa cuñi si sa cuhun ra ñuu Jerusalén.
Ta ra mandoñi ta ra zutu nahnu ta ra
cu maestro cuenda ley cua zandyehe
xaan ra tundoho sii ra. I catyi ra Jesús
sihin ra i casi ra vatyi cua cahñi ra

cuan sii ra, zoco sa cu uñi quɨvɨ ta cua nandoto ra.
22 Ta zɨquɨ i tava zɨɨn ra Pedro sii ra, ta ñihi xaan i cahan ra sihin ra, ta catyi ra: ¡Numinoo saha, ta ma tahan si suun, tata! ¡Natyindyee ra Ndyoo suun, ta ma tohon sa tacuan!
23 Zoco i nasico cava ra Jesús, ta i catyi ra sihin ra Pedro: ¡Cuɨñɨ siyon sii, cuihna! Zayanga xoon sii, vatyi ña sica iñun cuhva sica iñi ra Ndyoo. Sica iñun cuhva sica iñi ñiyɨvɨ.
24 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Tatu iyo ra cuñi cundyico sii, nazama ra cuhva iyo ra. Ta ma zacahnu ra sii ra. Ta nandyehe ra tundoho sa cuenda mi. Ta nazavaha ra cuhva zavehi.
25 Tatu ña cuñi ñiyɨvɨ sa cuu ñu sa cuenda Tuhun Ndyoo, cua cuu ñu, ta cua cuhun ñu andyaya, ta ma cundito ñu sihin ra Ndyoo. Zoco tatu cua cuu ñiyɨvɨ sa cuenda mi a sa cuenda Tuhun Ndyoo cua cundito ñu sihin ra Ndyoo.
26 ¿Ñaa sa ñihi ñiyɨvɨ sa zahacanaa ñu tandɨhɨ sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ta quɨvɨ cua cuu ñu, ndaha cua naa ñi ñu? ¿Ta yozo caa cuu tyiyahvi ñiyɨvɨ ta ñihi tahvi añima ñu?
27 Vatyi yuhvi, ra i quisi ndya gloria, cua quisi inga saha, ta tyaqui xaan cua cui tañi cuhva caa Zuti. Cua quisi sihin ángel, ta zɨquɨ cua tyiyahvi sii minoo minoo ñiyɨvɨ sa cuenda cuhva i zavaha ñu.
28 Sa ndisa cuii catyi sihin ndo vatyi iyo zuhva ra yucu ihya, ma cuu ra ndya cuhva ndya cua ndyehe ra vatyi ndisi tucu ra i quisi ndya gloria inga saha sihin cuhva cua cundyaca ñaha ra sii ñiyɨvɨ.

17

Cuhva i zama ra Ndyoo cuhva caa ra Jesús minoo saha

1 I yaha iñu quɨvɨ, ta zɨquɨ i quihin ra Jesús sii ra Pedro ta ra Jacobo ta ra Juan yañi ra Jacobo ta cuahan ra sihin maa ñi maa ra ndya minoo yucu zucu xaan.
2 Ta yucuan i zama cuhva caa ra Jesús ityi nuu ra cuan. Ndisi xaan i nduu nuu ra tañi ñicandyi, ta cuisi xaan i nduu zahma ra tañi ñúhu.
3 Ta zuun ñi cuhva cuan, i ndyehe ra sii ra Moisés ta ra Elías. (Ra i sihi ta sa naha cuu nduu tahan ra cuan.) Natuhun ra sihin ra Jesús.
4 Ta zɨquɨ i catyi ra Pedro sihin ra Jesús: Tata, ¡vaha xaan yucu yo ihya! Tatu cuñun cua zavaha ndi uñi tahan vehe tyiyahva, minoo cuenda moo, ta minoo cuenda ra Moisés, ta inga si cuenda ra Elías.
5 Nɨɨ ñi sa cahan ra Pedro, ta i quisi minoo vico ndisi xaan si, ta ndaha tyazi si sii tandɨhɨ ra; ta sisi vico cuan i siñi ra minoo nduzu, ta catyi si: Ra ihya cuu Zehi. Cuñi xein sii ra. Zɨɨ xaan cuñi sihin ra. Cuɨñɨ ndo sa cahan ra.
6 Ta sa siñi ra i casi ra Jesús tuhun cuan, i sicava ndyayu ra nu ñuhu, ta i yuhu xaan ra.
7 Ta zɨquɨ i tuhva ra Jesús sii ra, ta i tyizo ra ndaha ra sii ra, ta catyi ra: Nduvita ndo. Ma yuhu ndo.
8 Ta cuhva sa nandyehe ra, yoñi inga ca ra ndyehe ra, maa ñi ca ra Jesús.
9 Ta cuhva sa vasi noo ra yucu cuan, ñihi xaan i saha ra Jesús tyiño sii ra, ta catyi ra: Ma nacatyi ndo sa ndyehe ndo nu sihin minoo ñiyɨvɨ ndya sa yaha nandoto ra i quisi ndya gloria sisi sa i sihi ra.
10 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra i casi ra sii ra: ¿Ñaa cuenda catyi ra maestro cuenda ley vatyi tahan si sa quisi xihna ca ra Elías?
11 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra: Sa ndisa vatyi xihna ca cua quisi ra Elías, ta cua zanduvaha ra tandɨhɨ.
12 Zoco yuhvi catyi sihin ndo vatyi sa i quisi ra Elías, ta ñá nacoto ñiyɨvɨ sii ra. I zavaha ñu sihin ra tandɨhɨ sa cuñi maa ñu. Ta zuun ñi cuhva cuan cua ndyehe tucu ra i quisi ndya gloria tundoho zacuu ñiyɨvɨ.
13 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ cutuñi iñi ra i casi ra vatyi cahan ra Jesús tuhun ra Juan, ra i zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ.

I zanduvaha ra Jesús sii minoo ra luhlu sa ñoho tatyi cuihna

14 Cuhva sa i nasaa ra nu yucu tuu
xaan ñiyɨvɨ, i tuhva minoo ra sii ra
Jesús, ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ra nuu ra, ta catyi
ra:
15 Tata, cundahvi iñun sii ra luhlu
zehi. Ñihi xaan tahan ra, ta ndyehe
xaan ra tundoho. Cuaha xaan saha
nduva ra nu ñoho ñúhu a sisi ndutya.
16 I quisi ndyaque sii ra sii ra sica
noo suhun, zoco ñá cuu zanduvaha
ra sii ra.
17 Ta i nacahan ra Jesús, ta i catyi
ra: ¡Ndoho cuu ñiyɨvɨ ña sino iñi, ta ña
vaha ndo! Ma cundyee iñi cundyei
sihin ndo naha xaan ca. Ta ndyaca
ndo sii ra luhlu ña ihya.
18 Tacuan ta zɨquɨ i cahan ra Jesús
sihin tatyi cuihna, ta i tava ra sii si sii
ra luhlu, ta i nduvaha ra zuun ñi caa
cuhva cuan.
19 Cuee ca i cahan ra i casi ra sihin
maa ñi maa ra Jesús, ta i catyi ra:
¿Ñacu ñá cuu tava maa ndi sii tatyi
cuihna cuan?
20 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ñá cuu
sii ndo vatyi siin cuii ñi sino iñi ndo.
Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi tatu
sino iñi ndo vazu zuhva ñi tañi cuhva
caa minoo sɨtɨ mostaza, cua cuu catyi
ndo sihin yucu ya: "Cuɨñɨ siyon ihya,
ta cuhun inga ityi." Ta cua cuɨñɨ siyo
si. Ta ñahñi maa sa ma cuu sii ndo.
21 Zoco nuu tatyi cuihna sa ñoho sii
ra luhlu cuan, quita si maa ñi sa caca
ndo sii ra Ndyoo ta coo ndyitya ndo.

Zacoto tucu ra Jesús inga saha cuhva cua cuu ra

22 Nɨɨ ñi sa ɨɨn ñi sica noo ra nu cu si
Galilea, i catyi ra Jesús sihin ra: Cua
xico minoo ra sii ii, yuhvi ra i quisi
ndya gloria.
23 Ta cua cahñi ñiyɨvɨ sii, ta sa cu uñi
quɨvɨ cua nandoto tuqui. Ta sa catyi
ra Jesús cuhva cuan, cuihya xaan i
cuñi ra i casi ra.

Xuhun cuenda vehe ñuhu

24 Cuhva i saa ra Jesús sihin ra
i casi ra ndya ñuu Capernaum, ra
zatyiyahvi sii ñiyɨvɨ xuhun cuenda
vehe ñuhu i sahan ra i sicahan ra
sihin ra Pedro, ta i ndaca tuhun ra
sii ra: ¿Atu ña tuhva ra maestro ndo
tyiyahvi xuhun cuenda vehe ñuhu?
25 Ta i catyi ra Pedro: Tuhva ra. Ta
cuhva sa quɨhvɨ ra Pedro sisi vehe i
cahan xihna ra Jesús sihin maa ra, ta
catyi ra: ¿Yozo caa cuñi oo, Simón?
¿Yoo sii zatyiyahvi ra rey, ra ndyaca
ñaha ñuu ñiyɨvɨ ya? ¿Atu zatyiyahvi ra
sii ñiyɨvɨ sii ra a sii ñiyɨvɨ inga ñuu?
26 Ta i nacahan ra Pedro ta catyi ra:
Sii ñiyɨvɨ inga ñuu zatyiyahvi ra. Ta
yɨvɨ sii ñiyɨvɨ sii ra. Ta i catyi ra Jesús
sihin ra: Ndisa. Ta ñiyɨvɨ sii ra, ña
tahan si tyiyahvi ñu.
27 Zoco ña cuñi yo sa zacuxaan yo sii
ñiyɨvɨ. Yucuan cuenda cuahan ndya
miñi ta cañun zuelun. Tyiyaca sa cua
tɨɨn sii si sa xihna ñi, ndyehun yuhu
tɨ, ta cua nañuhun minoo xuhun. Ta
maa cuhva ñi tyiyahvun sa cuenda
mi ta sa cuenda moo. Cuhun sihin si,
ta tyiyahvun.

18

¿Yoo ra cuu ra ñiñi ca?

1 Cuhva cuan i tuhva ra i casi ra
Jesús sii ra, ta i ndaca tuhun ra sii ra:
¿Yoo nduhvi cuu ra ñiñi ca sa cuenda
ra Ndyoo?
2 Tacuan i catyi ra, ta i cana ra Jesús
sii minoo ra luhlu ndya nu ndyaa ra.
Ta i sañi ndyaa ra sii ra mahñu nu
yucu ra.
3 Ta i catyi ra sihin ra sica noo sihin
ra: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi tatu
ma zama ndo cuhva iyo ndo ta nduu
ndo tañi sa ndyihi sa ñahñi cuatyi,
ma cuu quɨhvɨ ndo nu ndyaca ñaha ra
Ndyoo.
4 Ra ñiñi ca nu ndyaca ñaha ra
Ndyoo cuu ra zanduluhlu sii ra ta
nduu ra tañi minoo ra luhlu.
5 Ta yoo cua tɨɨn cuenda vaha sii
minoo ra luhlu tañi ra ya sa cuenda
mi, tɨɨn cuenda tucu ra sii mi cuhva
cuan.

Ica xaan tatu zavaha yo cuatyi

6 Yoo ra cua zañaha sii minoo ra
luhlu sa sino iñi sii, tañi ra luhlu ya
cuhva zavaha ra sa ña vaha ta ma
cundyico ca ra sii, vaha ca tatu sa i
sihñi ñiyɨvɨ zucu ra cuan sihin minoo

yuu yozo vee xaan ta zavita ñu sii ra sisi tyañuhu yatyi ca.

7 ¡Ndahvi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi tandɨhɨ tyiemvu iyo sa ña vaha sa cuñi ñu zavaha ñu! Ta tacuan cua cuu si, zoco ndahvi ñi cuu ra tyiyuhu sii ñiyɨvɨ ta zavaha ñu cuatyi.

8 Yucuan cuenda tatu cuñun zavohon sa ña vaha sihin ndohon a sihin sohon, cahndya ndaxun sii si ta zaviton sii si vatyi vaha ca cuhun gloria tañi minoo ra ñahñi ndaha a minoo ra coxo ta ma cuhun andyaya sihin nduu tahan ndohon ta nduu tahan sohon sisi ñuhu sa ma ndahva.

9 Ta tatu cuñun ndyehun sa ña vaha sihin minoo sɨtɨ nuun, tavon sii si ta zaviton sii si vatyi vaha ca cua quɨhvun gloria sihin minoo ñi sɨtɨ nuun nu ndyaca ñaha ra Ndyoo, ta ma cuhun sihin nduu tahan sɨtɨ nuun andyaya nu cayu ñúhu.

Cahan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva, cuhva minoo mvee ticatyi sa cua naa

10 Zaha ndo cuenda sii ndo, ta ma catyi ndo sa ma tyaa ndo yahvi vazu sii ra ndyihi vatyi catyi sihin ndo vatyi ndya gloria ta ángel zacuenda sii ra ndyihi tandɨhɨ cuii tyiemvu nandyaa ra ityi nuu ra Ndyoo Zuti, ra ndyaa gloria.

11 Vatyi yuhvi, ra i quisi ndya gloria, vasi zacaqui sii ra cua naa.

12 ¿Yozo caa sica iñi ndo? Tatu iyo minoo ra, ta iyo minoo ziendu mvee ticatyi zono ra ta tatu cua naa minoo tɨ, ¿atu ma zandoo ra sii inga cumi xico sahun cumi tahan tɨ ta cuhun ra ndya yucu ta nanducu ra sii quɨtɨ sa cua naa cuan?

13 Ta tatu sa nañihi ra sii tɨ, sa ndisa catyi sihin ndo vatyi zɨɨ xaan ca cua cuñi ra sa cuenda tɨ ta zɨquɨ sa cuenda tandɨhɨ inga cumi xico sahun cumi tahan tɨ sa ñá cua naa.

14 Ta zuun ñi cuhva cuan ña cuñi Zutu yo ra ndyaa andɨvɨ sa cua naa numinoo ra luhlu tañi ra ya.

Cuhva cuñi si sa zaha yo tucahnu iñi sii hermano yo

15 Tatu zavaha minoo hermano sa ña vaha suhun. Cuahan ndya vehe ra ta nacahan vohon sihin ra maa tuhun ñi ra ta nacatyun sihin ra ñaa sa ña vaha i zavaha ra suhun. Tatu tyaa ra yahvi sa cohon ta ndaca ra tucahnu iñi suun hermano vaha cua cuu ra.

16 Zoco tatu ma tyaa ra yahvi sa cohon sa xihna ñi, cuhun inga saha sihin minoo a uu tahan hermano. Tacuan ta tandɨhɨ sa cohon sihin ra ta cua catyi inga ra ndɨhɨ suhun vatyi sa ndisa cohon, cua cuu ra sa ndaa.

17 Ta tatu ma tyaa ra yahvi sa cahan inga hermano. Nacatyun nuu tandɨhɨ ra hermano vehe ñuhu ñaa sa ña vaha i zavaha ra suhun. Ta tatu ma tyaa ra yahvi sa cahan tandɨhɨ hermano, catyi ndo vatyi yɨvɨ ca ra sino iñi cuu ra, ta cuu ra tañi minoo ra zavaha sa ña vaha, tañi zavaha ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha vatyi sica ra cuaha ca.

18 Sa ndisa catyi sihin ndo ñaa sa cua cuhñi ndo ñuu ñiyɨvɨ ya, cua cunuhñi tucu si andɨvɨ. Ta ñaa sa cua ndasi ndo ñuu ñiyɨvɨ ya, cua ndasi tucu si andɨvɨ.

19 Ta catyi tuqui sihin ndo vatyi tatu cua ndu-ɨin uu tahan ndo ihya ñuu ñiyɨvɨ sa cuenda sa cua caca ndo, ra Ndyoo Zuti, ra ndyaa andɨvɨ, cua cuhva ra sii si sii ndo.

20 Vatyi tatu titahan vazu uu a uñi tahan ndo sa cuenda mi, yucuan ndyei sihin ndo.

21 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i tuhva ra Pedro sii ra, ta i ndaca tuhun ra sii ra: Tata, ¿yozo tahan saha cuñi si sa zehi tucahnu iñi sii minoo hermano tatu zavaha ra sa ña vaha sihin? ¿Atu zehi tucahnu iñi sii ra usa tahan saha?

22 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ña catyi suhun vatyi usa tahan saha ñi. Catyi vatyi ndya tañi cumi ziendu cumi xico usi tahan saha a cuaha ca.

Cuhva iyo minoo muzu ña cuñi zaha tucahnu iñi sii ñiyɨvɨ

23 Cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu si tañi minoo rey, ra cuñi coto yozo tavi muzu ra sii ra.

24 Ta sa quisaha tava ra cuenda sa cuenda minoo minoo ra, ta i quisi ndyaca ñu minoo ra tavi xaan sii ra. Cuaha xaan millón tavi ra sii ra.

25 Ñá cuu tyiyahvi ra sii ra ta yucuan cuenda i catyi rey cuan vatyi cua xico ra sii ra sihin ñazɨhɨ ra ta zehe ra, ta cua zatyiño ñu tyiño ñiyɨvɨ. Ta cua nduyahvi tandɨhɨ ndaha tyiño ra, ta tacuan ta cua nañihi rey cuan xuhun sa tavi ra cuan sii ra.
26 Yucuan cuenda i sicuɨñɨ sɨtɨ muzu ra, ta i zacahnu ra sii ra, ta i catyi ra sihin ra: "Tata, zandyeun iñun ndyehun sii, ta cua tyiyahvi tandɨhɨ sa tavi suun."
27 Tacuan ta i cundahvi iñi rey cuan sii muzu ra, ta i zaña ra sii ra, ta i zaha ra tucahnu iñi sii ra sa cuenda tandɨhɨ sa tavi ra sii ra, ta ma tyiyahvi ra sii ra.
28 Zoco zuun ñi muzu cuan i quita ra, ta i nañihi ra sii inga ra cu muzu sihin ra. Tavi ra uu mil ñi sii ra. Ta i tɨin cuɨtɨ ra zucu ra, ta i catyi ra: "¡Tyiyahvun sa tavon sii!"
29 Ta inga muzu cuan i sicuɨñɨ sɨtɨ ra ityi nuu ra, ta i sica ra tumañi iñi sii ra, ta i catyi ra: "Zandyeun iñun ndyehun sii. Ta cua tyiyahvi tandɨhɨ sa tavi suun." Catyi ra.
30 Zoco ñá cuñi ra cundahvi iñi sii ra. Ta cuahan ra sihin ra, i sityihi ra sii ra vehe caa ndya cua tyiyahvi ra sa tavi ra sii ra.
31 Ta sa ndyehe inga ra tahan ra, ra cu muzu sihin ra, cuhva i zavaha ra sihin ra ta cuihya xaan i cuñi ra, ta i sahan inga ra ta i nacatyi ra sihin rey tandɨhɨ sa i zacuu ra sii ra.
32 Ta i cana rey sii ra cu muzu, ra tavi xaan sii ra, ta i catyi ra sihin ra: "¡Yoho, muzu ña vaha cuun! Yuhvi i zaha xein tucahnu iñi suun sa cuenda tandɨhɨ sa tavon sii, ta ñá tyiyahvun vatyi i sica xoon tumañi iñi sii.
33 Ta ¿ñaa cuenda ñá cundahvi iñun sii inga ra cu muzu suhun tañi i cundahvi iñi mi suun?"
34 Tacuan i catyi rey sitoho muzu cuan, ta i cuxaan xaan ra sihin ra, ta i tava ra tyiño sa cua ndoho ra ndya cua tyiyahvi ra tandɨhɨ sa tavi ra sii ra.
35 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i catyi ra: Ta zuun ñi cuhva cuan cua zavaha Zuti, ra ndyaa andɨvɨ, sihin maa ndo tatu ma zaha ndo tucahnu iñi sa ndisa cuii sii inga hermano tatu zavaha ra sa ña vaha suhun.

19

Cuhva i zacuaha ra Jesús vatyi ña vaha cua zandoo minoo ra sii ñazɨhɨ ra

1 Sa yaha cahan ra Jesús cuhva cuan, ta i quita ra Galilea, ta i nasaa ra nu cu si Judea sa ndyaa siyo ityi caña ñicandyi siyo yuu Jordán.
2 Cuaha xaan ñiyɨvɨ i sindyico sii ra, ta yucuan i zanduvaha ra sii ñu cuhu.
3 Ta i tuhva tucu ra fariseo sii ra Jesús vatyi cuñi ra nducu ra cuhva tyaa ra cuatyi sata ra. Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús: ¿Atu cuu zandoo rayɨɨ sii ñazɨhɨ ra sa cuñi ñi maa ra? Catyi ra.
4 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra sihin ra: ¿Atu ta cahvi ca ndo Tuhun Ndyoo nu catyi si vatyi ra i zavaha ñiyɨvɨ sa xihna ñi, i zavaha ra sii minoo rayɨɨ ta sii minoo ñaha?
5 Yucuan cuenda cua zandoo rayɨɨ sii zutu ra ta zɨhɨ ra, ta cua ndu-ɨin ra sihin ñazɨhɨ ra. Ta sa nduu tahan ñu cua nduu ñu tañi minoo ñi ñiyɨvɨ ityi nuu ra Ndyoo.
6 Yucuan cuenda ña uu tahan ñiyɨvɨ cuu ñu, minoo ñi. Ta minoo sa zandu-ɨin ra Ndyoo, ña vaha zanduzɨin ñiyɨvɨ sii si.
7 Tacuan i catyi ra Jesús ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra fariseo sii ra: ¿Ñaa cuenda i saha ra Moisés tyiño vatyi cuu cuhva rayɨɨ minoo tutu divorcio sii ñazɨhɨ ra, ta tacuan ta cuu zandoo ra sii ña?
8 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndava xaan iñi ndo. Yucuan cuenda i saha ra Moisés sa zandoo ndo sii ñazɨhɨ ndo. Zoco ña tacuan i cuu si nu quisaha si.
9 Ta catyi sihin ndo vatyi tatu zandoo minoo rayɨɨ sii ñazɨhɨ ra ta yɨvɨ cuatyi sa quixi ña sihin inga rayɨɨ cu si ta zandoo ra sii ña ta tindaha ra sihin inga ñaha. Ra zandoo sii ñazɨhɨ sa ñahñi cuatyi cuan, zavaha ra cuatyi sa nañi adulterio. Ta tatu cua tindaha inga ra sihin minoo ñaha i zandoo yɨɨ, ra cua tindaha sihin ña, zavaha tucu maa ra cuatyi adulterio.

10 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i
catyi ra i casi ra sihin ra: Tatu tacuan
cuu si sihin rayɨɨ ta ñazɨhɨ ra, vaha ca
ma tindaha yo. Catyi ra.
11 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra:
Ña tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuu cutuñi iñi cuhva
ya, maa ñi ñiyɨvɨ sa tyindyee ra Ndyoo
sii.
12 Iyo ñiyɨvɨ ma cuu tindaha ñu
vatyi tacuan ndyaa maa ñu cuhva
ndya quɨvɨ i cacu ñu. Ta iyo inga
ñiyɨvɨ ma cuu tindaha ñu vatyi sa
sicoo cuhva zavaha ñiyɨvɨ sihin ñu.
Ta iyo tucu inga ñiyɨvɨ ma tindaha
ñu vatyi cuñi ñu zatyiño ñu tyiño ra
Ndyoo. Tatu cuu zavaha ndo cuhva
ya, zavaha ndo sii si.

Cuhva i zoco ñaha ra Jesús sii sa ndyihi

13 Tacuan ta zɨquɨ i quisi ndyaca
ñiyɨvɨ sii sa ndyihi nu ndyaa ra Jesús
vatyi cua tyizo ra ndaha ra xiñi si ta
cahan ra sihin ra Ndyoo. Zoco i catyi
ra i casi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ vatyi ma
quisi ndyaca ñu sii sa ndyihi sii ra.
14 Zoco i catyi ra Jesús: Ma cahan
ndo. Naquisi ndyaca maa ñu sii sa
ndyihi sii, vatyi tatu cuñi ñiyɨvɨ sa cua
cundyaca ñaha ra Ndyoo sii ñu, cua
sino iñi ñu sii, tañi sino iñi sa ndyihi
ya.
15 Tacuan i catyi ra Jesús, ta i tyizo
ra ndaha ra xiñi sa ndyihi. Ta zɨquɨ i
quita ra yucuan.

Catyi ra Jesús vatyi yɨɨ xaan cua cuhva cuenda minoo ra cuca sii ra sii Ndyoo

16 I sahan minoo ra yoco nu ndyaa
ra Jesús, ta i ndaca tuhun ra sii ra:
Yoho maestro vaha xoon. ¿Yozo caa
zacui ta ñihi tahvi añime?
17 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñaa
cuenda catyun vatyi vaha xein? Mi-
noo tuhun ñi ra vaha iyo, maa ra
Ndyoo. Tatu cuñun sa ñihi tahvi
añimon, zavohon cuhva catyi sa usi
tahan ley ra Ndyoo.
18 Ta i catyi ra cuan sihin ra Jesús:
¿Ndya ley? Ta i catyi ra Jesús sihin
ra: Ma cahñun sii ñiyɨvɨ. Ma cuzun
sihin inga ñaha sa yɨvi ñazɨhun cuu.
Ma zuhun. Ma cohon cuendu zɨquɨ
ñiyɨvɨ.
19 Tyoon yahvi sii zutun ta sii zɨhun.
Ta cuñi xoon sii inga ñiyɨvɨ tañi cuñun
sii moo.
20 Tacuan i catyi ra Jesús, ta i catyi
ra yoco cuan sihin ra: Tyei yahvi sii
tandɨhɨ tuhun cuan cuhva ndya ta
luhli. ¿Ñaa ca sa cumañi sii?
21 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu
cuñun sa ma coo ca cuatyun caña
ñi, cuahan, ta xicon tandɨhɨ sa iyo
suun, ta cuhvon xuhun cuan sii ñiyɨvɨ
ndahvi ta cua coo sa cuca suun gloria,
ta quisun ta cundyicon sii. Catyi ra.
22 Ta sa siñi ra yoco cuhva cuan,
ta i nducuihya xaan iñi ra vatyi cuca
xaan ra.
23 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús
sihin ra i casi ra: Sa ndisa cuii catyi
sihin ndo vatyi yɨɨ xaan ta cua quɨhvɨ
ñiyɨvɨ cuca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.
24 Ta catyi tuqui inga saha vatyi
yɨɨ ca quɨhvɨ minoo ra cuca nu ndy-
aca ñaha ra Ndyoo ta zɨquɨ ca minoo
camello yaha tɨ xuu minoo yɨcuɨ tɨcuɨ.
25 Ta sa siñi ra i casi ra Jesús cuhva
i cahan ra, ta iyo xaan i cuñi ra, ta i
catyi ra: Tatu tacuan cuu si ¿yoo ra
cuu cacu?
26 Ta i ndyehe ra Jesús sii ra, ta
catyi ra sihin ra: Tandɨhɨ sa ña cuu
zavaha ñiyɨvɨ, cuu zavaha ra Ndyoo
sii si. Catyi ra.
27 Tacuan ta i catyi ra Pedro sihin
ra: Sa zandoo ndi tandɨhɨ sa sii ndi, ta
ndyico ndi suun. ¿Ñaa sa cua ñihi maa
ndi?
28 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa
ndisa catyi sihin ndo vatyi ndoho ra
ndyico sii, cuee ca, quɨvɨ cua cundyaa
ra i quisi ndya gloria nu tyayu vaha
ra sisi gloria ta cua cundyaa tucu
maa ndo nu tyayu vaha. Minoo si
sii minoo minoo ndo, ta cua tyicuhva
ndo sii ñiyɨvɨ hebreo, tandɨhɨ sa usi uu
tahan ityi ñu.
29 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa zandoo vehe
ñu a tahan ñu a zutu ñu a zɨhɨ ñu a
ñuhu ñu sa cuenda mi, cua ñihi ñu
minoo ziendu ca si, ta cua ñihi tahvi
añima ñu, ta cua cundito ñu tandɨhɨ
cuii tyiemvu.

30 Zoco cuaha ñiyɨvɨ ñiñi vityi, yɨvɨ
ca ñiyɨvɨ ñiñi cua cuu ñu. Ta ñiyɨvɨ ña
ñiñi, cua nduu ñu ñiyɨvɨ ñiñi xaan.

20

Cahan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva, cuhva ra zatyiño

1 Cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu
si tañi minoo sitoho ñuhu. I quita ra
ñaha ñi, ta cuahan ra vatyi cua nducu
ra muzu sa cua tohon uva ra.
2 Ta sa yaha zandaa ra tyiño sihin
muzu cuan vatyi cua tyiyahvi ra oco
usi peso sa minoo quɨvɨ, ta zɨquɨ i tasi
ra sii ra nu ndyaa tyiño ra.
3 Ta i quita tucu sitoho si cuhva caa
ɨɨn sa ñaha ñi, ta i ndyehe ra vatyi yucu
xaan ñiyɨvɨ nuyahvi, yucu ñi maa ra.
4 Ta i catyi ra sihin ra: Cuahan tucu
ndoho nu iyo tyiñe, ta cua tyiyahvi sii
ndo cuhva tahan si. Ta cuahan muzu
cuan cuhva catyi ra.
5 Ta i quita tucu sitoho si cuhva maa
ora, ta zuun ñi cuhva cuan i zavaha
tucu ra. Ta tacuan tucu caa uñi sa
sahiñi.
6 Ta caa ohon sa sahiñi i sahan tucu
ra nuyahvi, ta i nañihi ra sii inga ra ña
zatyiño, ta i catyi ra sihin ra: "¿Ñacu
yucu ñi maa ndo ihya ndyiyaca, ta ña
zatyiño ndo?"
7 Ta i catyi ra cuan sihin ra: "Vatyi
yoñi i saha tyiño sii ndi." Ta zɨquɨ i
catyi sitoho si: "Cuahan tucu ndoho.
Cua zatyiño ndo nu iyo tyiñe. Ta cua
tyiyahvi sii ndo cuhva tahan si."
8 Ta tacuan i cuu si, ta sa sahiñi
cuan i catyi sitoho ndaha tyiño cuan
sihin ra zacuenda xuhun ra: "Cana
sii ra zatyiño, ta tyiyahvun sii ra.
Quisohon sihin ra i quisaha zatyiño
sa sahiñi ta ndya cuhva ndya ra i
quisaha sa xihna ñi."
9 Tacuan ta i saa ra i quisaha
zatyiño cuhva caa ohon. Ta minoo
minoo ra i ñihi ra oco usi peso.
10 Cuee ca i tahan si tyiyahvi ra sii
ra i quisaha zatyiño sa ñaha ñi, ta i sica
iñi ra cuan vatyi cua ñihi ra cuaha ca,
zoco zuun ñi cuhva i ñihi maa ra, oco
usi peso sa minoo minoo ra.
11 Sa yaha quihin ra sii si, ta zɨquɨ i
quisaha cahan ra sii ra cu patrón ra.
12 Ta catyi ra: "Inga ra cuan, i saa
ra ndya nu ndɨhɨ. I zatyiño ra minoo
ora ñi, ta ɨɨn ñi cuhva i tyiyahvun sii
ra tañi i tyiyahvun sii maa ndi, ta maa
ndi ñihi xaan i zatyiño ndi ndyiyaca
cuii nu ndyii."
13 Zoco i catyi sitoho si sihin minoo
ra cuan: "Amigo, ñahñi sa ña vaha
i zavehi suhun. ¿Atu ñá zandaa yo
tyiño vatyi cua tyiyahvi oco usi peso
suun?
14 Quihin xuhun ya ta cuhun. Inuu
ñi cua tyiyahvi sii ra i saa ta sa cuñi
ndɨhɨ tyiño tañi cua tyiyahvi suun.
15 ¿Atu ñahñi cuhva iyo sii, sa zavehi
cuhva cuñi sihin xuhin? ¿Atu cuxoon
sa vaha ñiyɨvɨ cui?"
16 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Jesús:
Zuun ñi cuhva cuan, ra saa nu ndɨhɨ,
cua cuu ra ra nuu. Ta ra quisaha sa
xihna ñi, cua cuu ra nu ndɨhɨ vatyi
cane sii cuaha xaan ñiyɨvɨ, zoco zuhva
cuii ñi cuu ñiyɨvɨ i casi.

Nacatyi ra Jesús inga saha vatyi cua cahñi ñiyɨvɨ sii ra

17 Cuahan ra Jesús ñuu Jerusalén.
Ta ityi cuahan ra i tava zɨɨn ra sii sa
usi uu tahan ra i casi ra, ta i catyi ra
sihin ra:
18 Cuahan yo ñuu Jerusalén ya. Ta
cua cuhva cuenda ñiyɨvɨ sii ra i quisi
ndya gloria ndaha ra cu zutu nahnu
ta ra cu maestro cuenda ley, ta cua
catyi ra vatyi cua cuu ra.
19 Ta cua cuhva cuenda ra sii ra sii
ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, ta cua
vacu ndyaa ñu sii ra, ta cua cañi xaan
ñu sii ra, ta cua cahñi ñu sii ra nu cruz.
Ta sa cu uñi quɨvɨ cua nandoto tucu
ra.

Minoo sa i sica zɨhɨ ra Jacobo ta ra Juan

20 Ta zɨquɨ i tuhva zɨhɨ ra Jacobo
ta ra Juan sii ra Jesús. Yɨɨ ña sii ra
Zebedeo. I zacahnu ña sii ra Jesús, ta
i sica ña minoo tumañi iñi sii ra.
21 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ña, ta
i catyi ra: ¿Ñaa sa cuñun zavehi? Ta i
catyi ña sihin ra: Cuhvon vatyi quɨvɨ
cua cundyaca ñohon, cua cundyaa
nduu tahan zehi suhun. Minoo ra
siyo cuohon ta minoo ra siyo zatyun.

22 Zoco i catyi ra Jesús: Ña siton ñaa
sa sicon. Ta i catyi ra sihin ra Ja-
cobo ta ra Juan: ¿Atu cundyee ndoho
ndyehe ndo tundoho tañi cua ndyehe
mi? Ta i catyi ra: Cundyee iñi ndi.
23 Ta i catyi ra Jesús sihin ra:
Ndisa cuii cua ndyehi tundoho ta cua
ndyehe ndoho tundoho sa cuenda
mi. Zoco sa cundyaa ndo siyo cuehi,
ta siyo zatyi, ña tahan si sa yuhvi
cuhva. Maa ra Ndyoo Zuti cua catyi
yoo ra cua ñihi ndatu cuan.
24 Ta sa siñi inga usi tahan ra i casi
ra Jesús ta i cuxaan ra sihin ra Jacobo
ta ra Juan.
25 Zoco i cana ra Jesús sii tandɨhɨ ra,
ta i catyi ra sihin ra: Sa sito maa ndo
cuhva ndyaca ñaha ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
Iyo ra cu nuu, ta zacoto ra sii tandɨhɨ
ñiyɨvɨ vatyi ndyaca ñaha ra sii ñu.
26 Zoco ña tacuan cuu si sa cuenda
ndoho. Zama si cuhva. Tatu cuñi
minoo ra cuu ra ra cahnu, natyindyee
ra sii ra tahan ra.
27 Ta yoo ra cuñi sa cuu ra minoo
ra cahnu ityi nuu ra Ndyoo, cuñi si sa
nduu ra muzu sii tandɨhɨ ndo.
28 Vatyi cuhva ndya ra i quisi ndya
gloria, ña vasi ra sa vatyi tyindyee
ñiyɨvɨ sii ra. Vasi ra sa tyindyee ra sii
ñiyɨvɨ. Ta vasi ra sa cuenda sa cua cuu
ra sa cuenda ñiyɨvɨ, ta zɨquɨ cua cuu
cuhun cuaha ñiyɨvɨ gloria.

Zanduvaha ra Jesús sii uu tahan ra cuaa

29 Quita ra ñuu Jericó, ta cuaha xaan
ñiyɨvɨ i sindyico sii ra.
30 Ta ityi cuahan ra ndyaa uu tahan
ra cuaa yu-ityi. Ta sa i siñi ra sa cua
yaha ra Jesús, i cana saa ra, ta catyi ra:
¡Yoho Jesús, zehe ra David, cundahvi
iñun sii ndi! Catyi ra.
31 Cuaha xaan ñiyɨvɨ i cuxaan, ta
catyi ñu nacutaxi ra, zoco ñihi ca
nduu ra cana saa ra, ta catyi ra: ¡Yoho
ra ndyaca ñaha ta ñiyɨvɨ ra David
cuun! ¡Cundahvi iñun sii ndi!
32 Tacuan ta i sicuɨñɨ ra Jesús, ta i
cana ra sii ra, ta catyi ra: ¿Ñaa sa cuñi
ndo sa zavehi sihin ndo?
33 Ta i catyi ra cuaa cuan: Maestro,
cuñi xaan ndi sa nandyehe ndi. Catyi
ra.
34 Ta i cundahvi xaan iñi ra Jesús sii
ra, ta i tɨin ra sɨtɨ nuu ra, ta zuun ñi
caa cuhva cuan i cuu nandyehe ra, ta
i sindyico ra sii ra Jesús.

21

Cuhva i quɨhvɨ ra Jesús ñuu Jerusalén

1 Ta cuhva sa cua saa ra ñuu
Jerusalén, i saa ra sa xihna ñi ndya
ñuu Betfagé yatyi ñi minoo yucu sa
nañi yucu Olivos, ta zɨquɨ i tasi ra
Jesús sii uu tahan ra sica noo sihin
ra minoo tyiño.
2 I catyi ra sihin ra: Cuahan ndo
minoo ñuu sa ndyaa yatyi ñi yucuan,
ta cuhva sa quɨhvɨ ndo ñuu cuan, cua
nañihi ndo sii minoo burro. Nuhñi tɨ,
ta nandyaa zehe tɨ sihin tɨ. Ndasi ndo
sii tɨ, ta quisi ndo sihin tɨ.
3 Ta tatu iyo ñiyɨvɨ ndaca tuhun sii
ndo ñaa cuenda ndasi ndo sii tɨ, catyi
ndo: "Siñi ñuhu tɨ sii ra ndyaca ñaha sii
yo." Ta tacuan ta cua cuhva ra sii tɨ.
4 Ta i cuu tandɨhɨ cuhva cuan vatyi
cua natahan si cuhva i catyi minoo ra
profeta nu i tyaa ra tyehen:
5 Ndyehe ndo, vasi rey ndo.
Zanduluhlu xaan ra sii ra, ta yozo ra
minoo burro luhlu.
6 Ta cuahan ra sica noo sihin ra
Jesús, ta i zavaha ra cuhva i tava ra
Jesús tyiño sii ra.
7 I quisi ndyaca ra sii burro cuan
sihin zehe tɨ, ta i tyizo ra zahma sata
tɨ, ta i sicozo ra Jesús sii tɨ.
8 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i saqui
zahma ñu ityi. Inga ñu i sahndya
ndaha numa ta saqui ñu ityi nu
cuahan ra.
9 Ta ñu cuahan ityi nuu ra Jesús,
ta ñu vasi ityi sata ra, i cana saa ñu,
ta catyi ñu: ¡Cahnu xaan cuu zehe
ra David! ¡Vaha xaan cuu ra vasi sa
cuenda ra Ndyoo! ¡Nazacahnu yo sii ra
Ndyoo!
10 Ta cuhva sa quɨhvɨ ra ñuu
Jerusalén, i ndutɨhvɨ tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu
cuan, ta catyi tandɨhɨ ñu: ¿Yoo ra cuu
ra ya?

11 Ta i catyi ñu: Ihya ra cuu ra Jesús,
minoo ra cu profeta. Ra ñuu Nazaret
cuu ra nu cu si Galilea.

Tava ndyizo ra Jesús sii ñiyɨvɨ zavaha ndya vaha ñi yuvehe ñuhu cahnu

12 Tacuan ta i quɨhvɨ ra Jesús nu
cuu nuquehe vehe ñuhu cahnu, ta i
tava ndyizo ra sii ñu xico ta ñu zata
yucuan. Ta i zanduva ihno ra mesa
ñiyɨvɨ nazama xuhun ñiyɨvɨ, ta tacuan
tucu tyayu ñiyɨvɨ xico paloma.
13 Ta i catyi ra sihin ñu: Catyi Tuhun
Ndyoo: "Vehe mi cuu vehe nu cahan
ñiyɨvɨ sihin ra Ndyoo"; zoco maa ndo
zacuu ndo vehe ra zuhu sii si. Catyi
ra.
14 Ta i quisi ra cuaa ta ra coxo nu
ndyaa ra Jesús sisi vehe ñuhu, ta i
zanduvaha ra sii ra.
15 Zoco i ndyehe ra zutu nahnu ta
ra maestro cuenda ley sa ndyityi i
zavaha ra Jesús. Ta i siñi ra vatyi cana
saa sa ndyihi sisi vehe ñuhu, ta catyi
si: "Cahnu xaan cuu Zehe ra David."
Ta i cuxaan xaan ra.
16 Ta i catyi ra sihin ra Jesús: ¿Atu
siñun sa cahan sa ndyihi cuan? Ta
i catyi ra Jesús sihin ra: Siñi sa ca-
han si. ¿Atu ta cahvi ca ndo Tuhun
Ndyoo nu cahan si sa cuenda cuhva
ya? Catyi si:

Maa ra Ndyoo saha sa cata sa ndy-
ihi ta sa lee, ta vaha xaan cuu
cuhva zacahnu si sii ra.

17 Tacuan ta zɨquɨ i zandoo ra Jesús
sii ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu. I quita ra
ñuu Jerusalén, ta cuahan ra ndya ñuu
Betania cua cuzu ra.

Ña zɨɨ maa i cuñi ra Jesús sihin minoo yutu ñahñi yucu vixi iñi nuu

18 Inga quɨvɨ ñaha ñi cua nanuhu
tucu ra Jesús ndya ñuu Jerusalén, ta i
sizoco ra.
19 Ityi cuahan ra i ndyehe ra minoo
yutu higuera, ta i sahan ra i sindyehe
ra tatu iñi sɨtɨ tu, zoco ñá ñihi maa ra
ndaha ñi. Maa maa ndaha ñi tu iñi.
Ta i catyi ra Jesús sihin yutu cuan: Ma
cuhva ca moo yucu vixi casi ñiyɨvɨ.
Ta zuun ñi caa cuhva cuan, ndaha i
na-ityi ñi tu.

20 Ta cuhva sa ndyehe ra i casi ra
Jesús sii tu, iyo xaan i cuñi ra ta i catyi
ra sihin ra Jesús: ¡Yatyi xaan i na-ityi
yutu higuera ya!
21 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi
ra sihin ra: Sa ndisa catyi sihin ndo
vatyi tatu nɨɨ xaan cuu iñi ndo, ta ma
caca xaan iñi ndo tatu cuu a ma cuu
zavaha ndo, cua zavaha ndo cuhva i
zavehi sihin yutu higuera ya. Ta ña
maa ñi tacuan. Cua cuu tucu cahan
ndo sihin yucu ya: "Cuɨñɨ siyon ihya,
ta cua ndɨhvun sisi tyañuhun", cua
catyi ndo.
22 Ta tandɨhɨ cuii ñaa sa cua caca
ndo sii ra Ndyoo, tatu cua sino iñi ndo
vatyi cua ñihi ndo sii si, cua ñihi ndisa
cuii ndo sii si.

Iyo xaan cuhva sii ra Jesús

23 I quɨhvɨ ra Jesús sisi vehe ñuhu, ta
i tuhva ra zutu nahnu ta ra mandoñi
sii ra cuhva zacuaha ra, ta i ndaca
tuhun ra sii ra: ¿Yoo sa saha tyiño
suun vatyi zavohon tandɨhɨ cuhva
ya? ¿Ta yoo ra catyi suhun vatyi za-
vohon sii si?
24 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra
sihin ra: Cuñi tuqui nducu tuhin mi-
noo cuhva sii maa ndo. Tatu nacatyi
ndo, tacuan ta zɨquɨ cua nacatyi sihin
ndo yoo ra saha cuhva sii, ta zavehi
cuhva ya.
25 ¿Yoo ra i tasi sii ra Juan sa zacoo
ndutya ra? ¿Atu i tasi ra Ndyoo sii
ra a ñiyɨvɨ? Catyi ndo. Tacuan ta i
natuhun tahan ra cuan sihin tahan
ra, ta catyi ra: Tatu catyi yo vatyi i tasi
ra Ndyoo sii ra Juan, cua catyi ra ya:
"¿Ñaa cuenda ñá sino iñi ndo sa cahan
ra?"
26 Zoco ma cuu catyi yo vatyi ñiyɨvɨ i
tasi sii ra Juan vatyi yuhu yo sii ñiyɨvɨ
vatyi sica iñi tandɨhɨ maa ñu vatyi ra
Juan cuu minoo ra profeta.
27 Yucuan cuenda i catyi ra sihin ra
Jesús: Ña sito ndi yoo ra i tasi sii ra
Juan. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ta
yuhvi tucu ma nacatyi tucu vii yoo ra
i saha cuhva ya sii.

Cahan ra Jesús cuhva minoo ra iyo uu tahan zehe

28 I catyi tucu ra Jesús sihin ra zutu
nahnu ta sihin ra mandoñi: ¿Yozo
caa sica iñi ndo sa cuenda tuhun ya?
Sicoo minoo ra, ta sicoo uu tahan
zehe yii ra. Ta i cahan ra sihin minoo
ra, ta catyi ra: "Zehe luhli, cuahan
vatyi cua tohon uva."
29 Ta i catyi zehe ra: "Ma cuhin."
Zoco cuee ca i ndu-uu iñi ra cuhva
ña vaha i cahan ra sihin zutu ra, ta
cuahan ra.
30 Ta i sahan zutu ra i sicahan ra
zuun ñi cuhva cuan sihin inga zehe
ra. Ta i catyi inga zehe ra: "Cuhin,
tata." Catyi ra. Zoco ñá sahan ra.
31 Ta vityi catyi ndo ¿ndya ra i
zavaha cuhva cuñi zutu ra? Ta i catyi
ra cuan sihin ra Jesús: Ra sa xihna ñi.
Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa
catyi sihin ndo vatyi sa cuu quihvi ra
tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha ta
ñiyivi zii iñi nu ndyaca ñaha ra Ndyoo,
zoco maa ndo ma cuu quihvi ndo.
32 Vatyi i quisi ra Juan, ta i zacuaha
ra minoo cuhva ndoo xaan sii ndo,
ta ñá sino iñi ndo sii ra, zoco ra tava
xuhun cuenda ra ndyaca ñaha ta ñu
zii iñi i sino iñi ñu sa cahan ra. Ta vazu
ndyehe maa ndo cuhva cuan, zoco ñá
zama ndo cuhva iyo ndo, ta ña sino iñi
ndo.

Tañi ra ña cuñi zatyiño vaha tacuan iyo ra cua cahñi sii ra Jesús

33 Cuiñi ndo inga cuhva ya. Sicoo
minoo ra iyo ñuhu, ta i zavaha ra
minoo sacu, ta i tasi ra yoho uva sisi
si. Ta ziqui i zavaha ra nu cua tava ra
ndutya uva ta minoo vehe tyiyahva
vatyi cua zacuenda ra sacu ra. Ta i
saha noo ra sacu ra sii minoo ityi ra
cua zatyiño yucuan. Ta cuahan ra
nusica.
34 Ta saa quivi sa iyo yucu vixi cuan
ta i tasi ra sii muzu ra nu ndyaa ra
zatyiño yucuan vatyi cua quihin ra
zuhva yucu vixi cuhva tahan si sii
patrón ra.
35 Zoco ra zatyiño yucuan, i tiin ra
sii muzu cuan. I cañi ra sii minoo ra.
Minoo ra i sahñi ra. Ta i cañi ra sihin
yuu sii inga ra.
36 Inga saha i tasi tucu patrón cuan
sii inga muzu ra. Cuaha ca ra i tasi ra
ta ziqui sa xihna ñi. Ta zuun ñi cuhva
ña vaha cuan i zavaha ra sihin ra.
37 Ta nu ndihi tuhun, i tasi ra sii
zehe ra nu ndyaa ra zatyiño cuan
vatyi catyi ra: "Cua tyaa ra cuan
yahvi sii zehi."
38 Zoco cuhva sa ndyehe ra zatyiño
sii zehe ra, i natuhun tahan ra sihin
tahan ra, ta i catyi ra: "Ihya ra cuu ra
cua nañihi ndaha tyiño quivi cua cuu
zutu ra. Nacahñi yo sii ra vatyi ndoo
maa yo sihin sacu ya." Catyi ra.
39 Ta i tiin ra cuan sii zehe ra, ta
i tava ndyizo ra sii ra sata sacu, ta i
sahñi ra sii ra.
40 Tacuan i catyi ra Jesús, ta ziqui i
ndaca tuhun ra sii ra tyizoho: ¿Yozo
caa cua zavaha sitoho sacu cuan si-
hin ra sahñi sii zehe ra?
41 Ta i nacahan ra yucu yucuan, ta
catyi ra: Cua zanaa ra sii ra ña vaha
cuan, ta cua cuhva noo ra sacu ra sii
inga ra zatyiño vaha, ra cua cuhva
yucu vixi cuhva tahan si sii ra.
42 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu ta
cahvi ca ndo Tuhun Ndyoo? nu catyi
si tyehen: "I zavita ihno ñiyivi zandaa
vehe sii yuu sa cuñi si sa cuenda siqui
vehe. Ta vityi yuu cuan cuu sa ñiñi ca
ta ziqui tandihi sa cuenda vehe cuan
vatyi tacuan catyi maa ra Ndyoo. Ta
vaha xaan cuñi yo sihin cuhva ya."
43 Yucuan cuenda catyi sihin ndo
vatyi ma cuu cuhun ndo nu ndyaca
ñaha ra Ndyoo, zoco inga ñiyivi sa yivi
ñiyivi hebreo cuu cua cuhun ñu vatyi
vaha cuhva zavaha ñu.
44 Ta yoo ra cua nduva ziqui yuu sa
quehin tuhun cuan, cua tahnu cuatyi
ra, zoco yoo ra cua canacava yuu
cuan ziqui, cua cahnu cuatyi si sii ra
sehe sehe.
45 Ta sa siñi ra zutu nahnu ta ra
fariseo cuhva cahan ra Jesús, i cutuñi
iñi ra vatyi cahan ra Jesús sa cuenda
maa ra.
46 I cuñi ra tiin ra sii ra Jesús, zoco i
yuhu ra sii ñiyivi vatyi sica iñi ñu vatyi
minoo profeta cuu ra Jesús.

22

Cuhva minoo vico tindaha

1 I quisaha cahan ra Jesús inga saha
ziqui minoo cuhva, ta i catyi ra:

2 Cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu
si tañi minoo rey i zavaha minoo vico
tindaha sa cuenda zehe ra.
3 Ta i tasi ra sii muzu ra vatyi cua
cana ra sii ñiyɨvɨ cua quisi vico cuan,
zoco ñá cuñi ñu quisi.
4 Inga saha i tasi tucu ra sii inga
muzu ra, ta catyi ra sihin ra: "Catyi
ndo sihin ñiyɨvɨ i cane vatyi sa ndyaa
listo sa casi ñu. Sa sahñi zɨndɨquɨ zone
ta inga quɨtɨ xahan. Sa ndyaa listo
tandɨhɨ. Naquisi maa ñu vico."
5 Ta tacuan i nacatyi muzu ra, zoco
ñá tyaa ñiyɨvɨ yahvi. Minoo ra cuahan
ra nu iyo itu ra, ta inga ra cuahan ra
nu iyo inga tyiño ra.
6 Ta inga ñiyɨvɨ i tɨin sii muzu rey
cuan, ta i cañi xaan ra sii ra ndya
cuhva ndya sahñi ra sii ra.
7 Ta sa siñi rey cuan cuhva cuan, i
cuxaan xaan ra, ta i tasi ra sii zandaru
ra vatyi cua cahñi ra sii ra sahñi sii ra
cuan, ta i sahmi ra ñuu ra.
8 Ta zɨquɨ i catyi rey cuan sihin
muzu ra: "Sa ndyaa listo tandɨhɨ sa
cuenda vico tindaha, zoco ñiyɨvɨ i
cane, ña vaha ñu vatyi ñá tyaa ñu
yahvi sa quehin, ta ña tahan si sii ñu
quisi ñu.
9 Yucuan cuenda cuahan ndo calle
nahnu, ta yoo ra ndyehe ndo cana
ndo sii ra naquisi ra vico tindaha."
10 Ta cuahan muzu ra, ta i zatitahan
ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ i nañihi ra, ñiyɨvɨ
vaha ta ñiyɨvɨ ña vaha, ta i sicoo cuaha
xaan ñiyɨvɨ vico tindaha cuan.
11 Tacuan ta i quɨhvɨ rey cuan vatyi
cua ndyehe ra sii ñiyɨvɨ i saa vico
cuan, ta yucuan i ndyehe ra sii mi-
noo ra ña ñoho zahma cuenda vico
tindaha.
12 Ta i catyi ra sihin ra: "Amigo,
¿yozo caa i quɨhvun ta ña ñohon
zahma sa cuenda vico tindaha?"
Catyi ra. Zoco ñá nacahan maa ra
cuan.
13 Ta zɨquɨ i catyi rey cuan sihin
muzu ra: "Cuhñi ndo saha ra ta
ndaha ra ta zavita ndo sii ra nu ñaa,
ityi sata nu cua vacu xaan ñiyɨvɨ ndya
cuhva casi quihñi noho ñu.
14 Vatyi i cane sii cuaha xaan ñiyɨvɨ,
zoco zuhva ñi ñu i casi ta cuu quɨhvɨ
ñu."

Tahan si tyaa yo yahvi sii ra cu tyiño ta sii ra Ndyoo

15 Tacuan ta zɨquɨ i titahan ra
fariseo ta i zacasi tahan ra tyiño
minoo cuhva cua zavaha ra ta cua
nducu ra cuhva sihin ñaa minoo
tuhun ña vaha cua cahan ra Jesús, ta
cua tyaa ra cuatyi sata ra.
16 Ta i tasi ra fariseo sii zuhva ra
ndyico sii ra sihin ra ndyico sii ra
rey Herodes, ta i catyi ra sihin ra
Jesús: Maestro, sito ndi vatyi ra vaha
xaan cuun ta zañohon ityi ra Ndyoo sa
ndisa. Ta inuu ndita ñi tyoon yahvi sa
cahan ñiyɨvɨ cuca ta ñiyɨvɨ ndahvi.
17 Yucuan cuenda nacatyun sihin
ndi, ¿yozo caa sica iñun? ¿Atu vaha
tyiyahvi yo xuhun sii ra ndyaca ñaha
César a ña vaha? Catyi ra.
18 Zoco i tuu iñi ra Jesús vatyi ña
vaha añima ra cuan. Ta i catyi ra sihin
ra: ¿Ñaa cuenda nducu coto ihñi ndo
sii? ndoho ra zaha tuhun vatyi vaha
xaan ndo zoco ña ndisa ndo.
19 Zañaha ndo minoo xuhun sii.
Catyi ra. Ta i quisi ndyaca ra minoo
xuhun sii ra.
20 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra:
¿Yoo sii nuu ndyaa ya? ¿Ta yoo sii zɨvɨ
ndyaa ya?
21 Ta i catyi ra cuan. Sii ra gobierno
César. Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra:
Cuhva ndo sii ra César sa cuu sii maa
ra. Ta cuhva ndo sii ra Ndyoo sa cuu
sii ra Ndyoo.
22 Ta sa siñi ra cuan sa cahan ra
Jesús, ta iyo xaan i cuñi ra, ta i zandoo
ra sii ra ta cuahan ra.

Ndaca tuhun ra tatu cua nandoto tucu ñiyɨvɨ

23 Zuun ñi quɨvɨ cuan sahan zuhva
ra saduceo cua cahan ra sihin ra
Jesús. Ra saduceo cuu ra catyi vatyi
ma nandoto tucu ñiyɨvɨ i sihi. Yucuan
cuenda i ndaca tuhun ra sii ra Jesús
cuhva ya:
24 Maestro, i catyi ra Moisés vatyi
tatu sihi minoo rayɨɨ ta ndoo ndahvi
ñazɨhɨ ra ta yoñi zehe ra, natindaha
yañi ra sihin ñaha cuan. Ta cua coo

zehe ra sihin ña sa cuenda yañi ra, ra
i sihi cuan.
25 Sicoo usa tahan rayii sihin yañi
ra. I tindaha ra nuu. Ta i sihi ra, ta
yoñi zehe ra i sicoo. I zandoo ra sii
ñazihi ra cuenda yañi ra.
26 Ta tacuan tucu i zavaha ra cu uu,
ta ra cu uñi ta cuhva ndya ra cu usa.
27 Ta nu ndihi tuhun i sihi ndihi
tucu maa ñaha cuan.
28 Yucuan cuenda cuñi ndi coto ndi,
¿yoo ra cua cuu yii ña quivi cua nan-
doto ñiyivi? vatyi ñazihi tandihi sa usa
tahan ra i cuu sii ña. Tacuan i catyi ra
cuan sihin ra Jesús.
29 Ta i nacahan ra Jesús, ta i catyi ra
sihin ra: Ña sito ndo ñaa sa cahan ndo
vatyi ña sito ndo ñaa sa catyi Tuhun
Ndyoo. Ta ña sito ndo vatyi iyo xaan
cuhva sii ra Ndyoo.
30 Ñiyivi cua nandoto inga ñuu ñiyivi
saa, ma tindaha ca ñu indyacuan, ta
ma cuhva ca ñiyivi sii zehe ñu sa tin-
daha ñu. Cua nduu ñu tañi ángel ra
Ndyoo sa iyo andivi.
31 Ta sa cuenda tuhun tatu nandoto
ñiyivi a ma nandoto ñu, ¿atu ta cahvi
ca ndo sa i cahan ra Ndyoo sihin ndo?
nu i catyi ra:
32 "Yuhvi cui Ndyoo sii ra Abraham
ta sii ra Isaac ta sii ra Jacob." Yivi
Ndyoo sii ñiyivi ndaha sihi cuii cuu
ra. Ndyoo cuu ra sii ñiyivi cua cundito
tandihi cuii tyiemvu.
33 Tacuan i catyi ra Jesús, ta sa siñi
tandihi ñiyivi, iyo xaan i cuñi ñu sihin
cuhva i zacuaha ra.

Minoo ley ra Ndyoo sa ñiñi ca

34 Zoco cuhva i siñi ra fariseo vatyi
i zacutaxi ra Jesús sii ra saduceo, ta i
titahan ra fariseo.
35 Ta minoo ra fariseo, ra cu minoo
abogado, i ndaca tuhun ra sii ra Jesús
vatyi cuñi ra nducu coto ihñi ra sii ra.
Ihya cuu sa ndaca tuhun ra:
36 Maestro, ¿ndya cuu ley ra Ndyoo
sa ñiñi ca?
37 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ley
sa ñiñi ca sii ra Ndyoo catyi si: "Nihi
xaan cuñi ndo sii Ndyoo Zutu ndo
sihin añima ndo. Iin ñi sii ra caca iñi
ndo; iin ñi sihin ra cahan ndo; iin ñi
tyiño ra zatyiño ndo."
38 Ihya cuu sa xihna ñi ley ra Ndyoo,
ta ley sa ñiñi ca cuu si.
39 Ta sa cu uu ley, iin ñi sasi tahan
si sihin ley sa xihna ñi cuan. Catyi si:
"Cuñi xaan ndo sii tandihi inga ñiyivi
tañi cuñi ndo sii maa ndo."
40 Ñahñi inga ca ley ñiñi ca ta zique
nduu tahan ley ya. Tandihi inga ley
ra Ndyoo ta tandihi sa i tyaa tandihi
ra profeta, sasi tahan si sihin nduu
tahan ley ya, ta tyaa si yahvi sii si.

¿Yoo sii zehe cuu sii ra Jesus?

41 Cuhva sa yucu ra fariseo iin ñi
yucuan i ndaca tuhun ra Jesús sii ra:
42 ¿Yozo caa sica iñi maa ndo sa
cuenda ra Cristo? ¿Yoo zehe sii ra? Ta
i catyi ra fariseo cuan sihin ra: Zehe
ra David.
43 Ta zique i catyi ra sihin ra: ¿Ñaa
cuenda vatyi cuhva i cahan ra David
cuhva cuñi Tatyi Ii ta i catyi ra vatyi ra
ndyaca ñaha sii ra cuu ra Cristo? Ihya
cuu sa i tyaa ra David:
44 Cahan ra Ndyoo sihin ra ndyaca
ñaha sii mi, ta catyi ra:
"Cundyoon siyo cuehi ndya cuhva
ndya cua saa quivi cua cuhve
cuhva cua zahacanoon sii
ñiyivi xaan iñi suun."
Tacuan i tyaa ra David catyi ra Jesús.
45 Tatu zuun ñi ra David catyi vatyi
ra ndyaca ñaha sii ra cuu ra Cristo,
¿yozo caa cuu cuu ra Cristo zehe ra
David?
46 Ta sa catyi ra Jesús cuhva cuan,
ta yoñi i cuu nacatyi cuhva sa ndaca
tuhun ra. Ta ndya quivi cuan, yoñi ca
i caña iñi ndaca tuhun ñaa inga tuhun
sii ra.

23

Tyaa ra Jesús cuatyi sata ra fariseo ta ra maestro cuenda ley

1 Tacuan ta zique i cahan ra Jesús
sihin tandihi ñiyivi ta sihin ra i casi ra,
ta i catyi ra:
2 Sica iñi ra maestro cuenda ley ta
ra fariseo vatyi cuu nacatyi ra tandihi
cuii sa cuñi catyi ley ra Moisés.
3 Yucuan cuenda tandihi sa catyi ra
cuan, tyaa ndo yahvi sii si, ta zavaha
ndo sii si, zoco ma zavaha ndo cuhva

zavaha maa ra vatyi cahan ra minoo
cuhva ta zavaha ra inga si.
4 Zanducuaha ca ra ley i tasi ra
Ndyoo ta sa naha. Yoñi sa cuu zavaha
tandɨhɨ sii. Ta nu maa ra ta ña zavaha
ra tandɨhɨ si vatyi sa sito ra vatyi ma
cuu.
5 Ta tandɨhɨ sa zavaha ra, zavaha
ra sii si vatyi cuñi ra sa cua ndyehe
ñiyɨvɨ. Cuaha xaan Tuhun Ndyoo tyaa
ra nu tutu quehen xaan ta tyaa ra sii
si yɨquɨ nuu ra ta zucu ndaha ra, ta
nañi xaan yuhva tyaqui yuzahma ra.
6 Cuñi xaan ra cundyaa ra tyayu
vaha nu sasi ñiyɨvɨ zavaha vico. Ta
cuñi xaan ra sa cundyaa ra nu ndyaa
ñiyɨvɨ ñiñi sisi vehe ñuhu.
7 Ta cuñi ra vatyi tyaa xaan ñiyɨvɨ
yahvi sii ra ta cuhva ñu nacumi sii ra
nuyahvi ta catyi ñu maestro sihin ra.
8 Zoco maa ndo, ma cuhva ndo
sa catyi ñiyɨvɨ maestro sii ndo vatyi
iyo minoo ñi ra cuu Maestro ndo, ra
Cristo. Ta tandɨhɨ maa ndo, yañi ndo
cuu sihin tahan ndo.
9 Ta ma catyi ndo zutu ndo sii ra iyo
ihya ñuu ñiyɨvɨ vatyi iyo minoo ñi ra
cu Zutu yo. Ra ndyaa andɨvɨ.
10 Ta ma catyi ndo vatyi minoo ndo
cuu ra cu nuu, vatyi maa ñi ra Cristo
cuu ra cu nuu sii ndo.
11 Ra cahnu ca nu yucu maa ndo
cuu ra cua nduu muzu sii tandɨhɨ ndo.
12 Ta yoo ra cua zanducahnu sii ra,
cua zanduluhlu ra Ndyoo sii ra. Ta
ra zanduluhlu sii, cua zanducahnu ra
Ndyoo sii ra.
13 Zoco ¡ndahvi ndoho ra maestro
cuenda ley ta ra fariseo! Zaha ndo
tuhun vatyi vaha xaan ndo, zoco ña
ndisa vatyi nacazi ndo yuvehe gloria,
ta ña cuu quɨhvɨ ñiyɨvɨ. Ñá quɨhvɨ maa
ndo, ta nu ña saha ndo quɨhvɨ inga
ñiyɨvɨ cuñi quɨhvɨ.
14 ¡Ndahvi ndoho ra maestro cuenda
ley ta ra fariseo! Zaha ndo tuhun
vatyi vaha xaan ndo, zoco ña ndisa
vatyi quindyaa ndo vehe ñundahvi,
ñu sihi yɨɨ, ta zɨquɨ zandavi ñaha ndo
vatyi vaha xaan ndo, ta naha xaan
cahan ndo sihin ra Ndyoo. Sa cuenda
sa zavaha ndo cuhva ya, ta ñihi xaan
ca cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ndo.
15 ¡Ndahvi ndoho ra maestro cuenda
ley ta fariseo! Zaha ndo tuhun vatyi
vaha xaan ndo, zoco ña ndisa. Nan-
ducu ndo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ, ta yaha
ndo tyañuhu vatyi cuñi ndo nañihi
ndo vazu minoo tuhun ñi ñiyɨvɨ cua
zasino ndo iñi ñu cuhva sino iñi maa
ndo. Ta sa nañihi ndo sii ra cuan ta
zananduu ndo sii ra uu cuhva quiñi
ca ta zɨquɨ maa ndo. Ta ndisa xaan
cuu si vatyi cua cuhun tandɨhɨ ndo
andyaya.
16 ¡Ndahvi ndoho! Ra cuaa cuu ndo,
ta cuñi ndo zañaha ndo ityi sii inga
ñiyɨvɨ. Catyi ndo: “Cuu tyiñaha ñiyɨvɨ
Ndyoo nuu ñiyɨvɨ ta cahan ñu zɨvɨ
vehe ñuhu cahnu, zoco ma zavaha ñu
cuhva catyi ñu. Zoco tatu cahan ñu sa
cuenda xuhun cuaan sa iyo sisi vehe
ñuhu cuan, tacuan ta zɨquɨ ñiñi xaan
cua zavaha ñu cuhva catyi ñu.” Catyi
ndo.
17 Ra tondo cuu ndo ta ra laa cuu
ndo. ¿Atu cahnu ca cuu xuhun cuaan
ta zɨquɨ vehe ñuhu sa zandu-ii sii si?
Ña tacuan.
18 Ta catyi ndo: “Yoo ra cua tyiñaha
Ndyoo nuu ñiyɨvɨ ta cahan ra zɨvɨ al-
tar, zoco ma zavaha ra cuhva catyi
ra. Zoco tatu cahan ra tuhun sa yozo
nuu altar cuhva cuan, tacuan ta zɨquɨ
iyo cuatyi ra tatu ma zavaha ra cuhva
catyi ra.” Catyi maa ndo.
19 Ra tondo ta ra laa cuu ndo. ¿Atu
cahnu ca cuu sa yozo nuu altar cuan
ta zɨquɨ altar sa zandu-ii sii si? Ña
tacuan.
20 Ta yoo ra tyiñaha Ndyoo nuu
ñiyɨvɨ ta cahan ra zɨvɨ altar, zavaha
ra sii si sa cuenda altar ta ndya sa
cuenda tandɨhɨ sa yozo nuu si.
21 Ta yoo ra tyiñaha Ndyoo nuu
ñiyɨvɨ ta cahan ra zɨvɨ vehe ñuhu,
zavaha ra sii si sa cuenda vehe ñuhu
ta sa cuenda ra Ndyoo, ndɨhɨ ca.
22 Ta ra tyiñaha Ndyoo nuu ñiyɨvɨ
ta cahan ra zɨvɨ andɨvɨ, zavaha ra sii
si ndya sa cuenda tyayu ra Ndyoo ta
ndya sa cuenda ra Ndyoo ra ndyaa
nuu si.
23 ¡Ndahvi ndoho ra maestro cuenda
ley ta ra fariseo! Zaha ndo tuhun
vatyi vaha xaan ndo, zoco ña ndisa

vatyi cahvi ndo ndaha menta ndo ta
sɨtɨ anís sihin sɨtɨ comino ta saha ndo
minoo minoo sisi sa usi tahan si sii ra
Ndyoo, zoco ña tyaa ndo yahvi sa ñiñi
ca sa catyi ley tañi sa zavaha ndo sa
ndoo ta sa cundahvi iñi ndo sii ñiyɨvɨ
ta sa cunɨɨ xaan iñi ndo sii ra Ndyoo.
Cuñi si sa zavaha ndo cuhva ya, ta ma
zaña ndo sa cuhva tucu ndo diezmo
cuan.
24 Ra cuaa cuu ndo, ta cuñi ndo
zañaha ndo ityi sii inga ñiyɨvɨ. Za-
cuenda xaan ndo sii ndo ta ña zavaha
ndo cuatyi ndyihi, zoco zavaha ndo
cuatyi nahnu xaan sa ña tyaa ndo
yahvi ley cuan. Cuu si tañi tava
ndo tyiyucu ndyihi nuu calu ndo ta
zɨquɨ coco ndo quɨtɨ nahnu ca sa nañi
camello.
25 ¡Ndahvi ndoho ra maestro cuenda
ley ta ndoho ra fariseo! Zaha ndo
tuhun vatyi vaha xaan ndo, zoco ña
ndisa. Nacatya xaan ndo sata coho ta
sata vaso, zoco añima ndo situ cuii sa
ña vaha sa zavaha ndo tañi sa zuhu
ndo ta cuhva ña cuu cundyaca ñaha
ndo sii ndo.
26 Ndoho ra fariseo cuaa, catyi ra
Jesús, xihna ca zandundɨun ityi sisi
vaso ta coho, ta zɨquɨ cua ndundɨɨ
tucu ityi sata si.
27 ¡Ndahvi ndoho ra maestro cuenda
ley ta ra fariseo! Zaha ndo tuhun
vatyi vaha xaan ndo, zoco ña ndisa.
Cuu ndo tañi ñaña sa zandutyaqui
xaan ñiyɨvɨ ityi sata, zoco ityi sisi maa
maa yɨquɨ ndɨyɨ ñoho ta tandɨhɨ inga
nuu sa quiñi caa.
28 Ta tacuan iyo maa ndo. Vaha
xaan ñiyɨvɨ cuu ndo cuhva caa ndo
ityi nuu ñiyɨvɨ, zoco añima ndo situ
cuii si sihin cuhva zandavi ñaha ndo
ta tandɨhɨ inga nuu sa ña vaha sa
zavaha ndo.
29 ¡Ndahvi ndoho ra maestro cuenda
ley ta ra fariseo! Zaha ndo tuhun
vatyi vaha xaan ndo, zoco ña ndisa
vatyi tyaqui zavaha ndo ñaña ra i
cuu profeta ta zandutyaqui ndo ñaña
ñiyɨvɨ vaha.
30 Ta catyi ndo: “Tatu sa vatyi i
sindito maa ndi quɨvɨ i sahñi ñiyɨvɨ
sahnu sii ndi sii ra profeta, maa ndi
ma ndoo ndi vaha sa cahñi ra sii ra.”
31 Ta sihin cuhva cahan ndo, zuun
ñi maa ndo saha sa ndaa sa cuenda
ndo vatyi zutu ndo sii ra i sahñi sii ra
profeta.
32 ¡Zavaha ca ndo cuhva ña vaha sa i
quisaha zutu ndo!
33 ¡Tañi coo cuu ndo, zehe quɨtɨ
xaan! ¿Yozo caa cuu cacu ndo ta ma
cuhun ndo andyaya? Ma cuu.
34 Yucuan cuenda cua tasi sii ra
profeta ta sii ra iyo xaan sa siñi tuñi
ra Ndyoo sii, ta sii ra cua zacuaha
Tuhun Ndyoo sii ndo. Zoco maa ndo
cua cahñi ndo sii zuhva ra ta zuhva
ra cua tyaa ndo nuu cruz. Ta inga ra
cua cañi ndo sisi vehe ñuhu ndo ta cua
zayanga ndo sii ra ta zayuhu ndo sii
ra, ta cua cono ra ndya minoo ñuu ta
ndya inga ñuu.
35 Ta yucuan cuenda sata maa ndo
cua ndoo cuatyi sa cuenda tandɨhɨ
ñiyɨvɨ vaha i sahñi ñiyɨvɨ ndya ra Abel,
ra ndoo xaan, ta ndya cuhva ndya ra
Zacarías zehe ra Berequías, ra i sahñi
ndo sisi vehe ñuhu mahñu nu ii xaan
sihin altar.
36 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cua
ndoo cuatyi sa cuenda tandɨhɨ ya sata
ñiyɨvɨ iyo vityi.

Sacu xaan ra Jesús sa ndyehe ra ñuu Jerusalén.

37 ¡Ndahvi yoho ñuu Jerusalén!
Sahñi ñiyɨvɨ sii ra profeta ihya, ta
ra tasi ra Ndyoo ihya, cañi ñu sii ra
sihin yuu. ¡Cuaha xaan cuaha xaan
saha cuñi zandu-ɨin sii ñiyɨvɨ ñuu ya ta
zacuende sii ñu tañi zacuenda minoo
ndɨvɨ sii zehe tɨ sisi ndisi tɨ, zoco ña
cuñi ñu!
38 Ndyehe ndo vityi, ndoho ñiyɨvɨ
ñuu Jerusalén, vatyi vityi zandoi sii
ndo.
39 Vatyi catyi sihin ndo vatyi ma
ndyehe ca ndo sii, ndya cuhva ndya
quɨvɨ cua catyi ndo vatyi vaha xaan
cuu ra vasi sa cuenda ra ndyaca ñaha
sii yo.

24

Cuhva i catyi ra Jesús cuhva cua tani vehe ñuhu cahnu

1 I quita ra Jesús vehe ñuhu ta sa
cuahan ra ityi ta i tuhva ra i casi ra sii

ra ta i quisaha zañaha ra sii ra Jesús
cuhva caa vehe ñuhu.
2 Zoco i nacahan ra Jesús ta catyi
ra sihin ra: ¿Atu ndyehe ndo tandɨhɨ
ihya? Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi
numinoo yuu ya ta ma ndoo si zɨquɨ
tahan si. Cua tani tandɨhɨ si. (Sihin
cuhva ya zacoto ra Jesús vatyi cua
zatɨvɨ ndɨhɨ ñiyɨvɨ vehe ñuhu cuan.)

Zeña sa cua naa ñuu ñiyɨvɨ

3 Tacuan ta zɨquɨ cuahan ra yucu sa
nañi Olivos. Ta sa sindyaa ra Jesús
yucuan, ta i tuhva ra i casi ra sii ra, ta
xehe ñi i cahan ra sihin ra, ta catyi ra:
Cuñi ndi sa nacatyun sihin ndi ama
cua coo cuhva cuan. ¿Ñaa zeña cua
ndyehe ndi, ta cua coto ndi vatyi sa
cuñi quisun ta sa cuñi naa ñuu ñiyɨvɨ?
Catyi ra.
4 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra
sihin ra: Zacuenda ndo sii ndo coto
zandavi ñaha ñiyɨvɨ sii ndo.
5 Vatyi cuaha xaan ra cua quisi, ta
cua catyi ra vatyi vasi ra sa cuenda
mi, ta cua catyi ra: "Yuhvi cui Cristo."
Ta cua zandavi ñaha ra sii cuaha xaan
ñiyɨvɨ.
6 Cua cuɨñɨ ndo tuhun vatyi cua
coo cuatyi ta cahñi tahan xaan ñiyɨvɨ,
zoco ma yuhu ndo. Xihna ca cua cuu
tandɨhɨ cuhva cuan, cumañi ca sa saa
quɨvɨ naa ñiyɨvɨ.
7 Vatyi cua cahñi tahan minoo ñuu
sihin inga ñuu, ta cua coo cuatyi ñuu
nahnu sihin inga ñuu nahnu. Ta cua
coo tama ta cuehe ta cua coo sa taan
nahnu xaan zɨɨn zɨɨn ityi.
8 Ta tandɨhɨ cuhva ya, nu nacaa cua
quisaha ndyehe ñiyɨvɨ tundoho.
9 Ta zɨquɨ cua cuhva cuenda ñiyɨvɨ
sii ndo sii ra ndyaca ñaha vatyi cua
ndoho ndo. Ta cua cahñi ñiyɨvɨ sii
zuhva ndo. Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ
cua cuxaan xaan ñu ndyehe ñu sii
ndo sa cuenda mi.
10 Ta quɨvɨ cuan, cuaha xaan ñiyɨvɨ
sino iñi sii, cua ndoyo ñuhu ñu. Ta cua
xico tuhun ra sii tahan ra. Ta ma cuu
ca ndyehe ra sii tahan ra.
11 Cua coo cuaha xaan ra vatya.
Cua catyi ra vatyi cahan ra sa cuenda
ra Ndyoo, ta cua zandavi ñaha ra sii
cuaha xaan ñiyɨvɨ.
12 Cuaha xaan sa quiñi cua coo
ndya cuhva ndya ma cuñi ca ñiyɨvɨ sii
tahan ñu.
13 Zoco ra ma zaña tuhin ndya nu
cua ndɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ, cua cacu ra.
14 Ta Tuhun Vaha sa cuenda cuhva
ndyaca ñaha ra Ndyoo, cua zacoto
ñiyɨvɨ sii si nacahnu ñuu ñiyɨvɨ, ta cua
cuɨñɨ tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii si, ta zɨquɨ cua
naa ñuu ñiyɨvɨ.
15 Tatu ndyehe ndo minoo sa zatɨvɨ
xaan ta quiñi xaan zacuu si, ta
nandyaa si cuan nu ii cuhva i catyi ra
profeta Daniel, cutuñi iñi ndo ndoho
ra cahvi tuhun ya,
16 tatu ndyehe ndo sii si cuan, na-
cono ñiyɨvɨ ñoho Judea, ta naquɨhvɨ
xehe ñu ndya yucu.
17 Tatu iyo ra yozo xiñi vehe ra quɨvɨ
cuan, ma cuatu ra numaa iyo ndaha
tyiño cuñi ra tava ra sisi vehe ra.
18 Ta ra ñoho itu ra, ma cunuhu
ra ndya vehe ra sa cua naquihin ra
zahma ra.
19 Ta ndahvi ñu zɨhɨ sa ñoho zehe
quɨvɨ cuan a tatu iyo zehe ñu sa tyaxi
quɨvɨ cuan vatyi cahnu xaan tundoho
cua ndyehe ñu.
20 Ta caca ndo sii ra Ndyoo vatyi ma
tahan si cono ndo quɨvɨ vico zavi a
minoo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ
21 vatyi tatu tacuan tahan si, yaha
xaan cuaha tundoho cua coo, minoo
cuhva ta coo ca ndya cuhva ndya
quɨvɨ i sino ñuu ñiyɨvɨ ta ma coo ca
tundoho cahnu xaan tañi tundoho ya
inga saha ndaha ñi.
22 Tatu ma zanduzuhva ra Ndyoo
quɨvɨ tundoho cuan, yoñi ñiyɨvɨ cua
cacu. Zoco cua zanduzuhva ca ra sii
si sa cuenda ñiyɨvɨ i casi ra.
23 Tatu catyi minoo ra sihin ndo:
"Ihya ndyaa ra Cristo" a "Yucuan
ndyaa ra", catyi ra, ma sino iñi ndo.
24 Vatyi cua nduvita cuaha xaan ra
zandavi ñaha, ta cua catyi ra vatyi
Cristo cuu ra, ta cua catyi ra vatyi
cahan ra tuhun saha ra Ndyoo sii ra.
Ta cua zavaha ra zeña nahnu ta sa
ndyityi ndya cuhva ndya sii ñiyɨvɨ i
casi ra Ndyoo cua zandavi ñaha ra

tatu sa vatyi cuu cuhva cuan, zoco ma cuu.
25 Ndyehe ndo, sa nacatyi tandɨhɨ sihin ndo cuee ca sa tahan si.
26 Yucuan cuenda tatu catyi ñiyɨvɨ sihin ndo: “Ndyehe ndo, ndyaa ra Jesús sisi cuhu.” Catyi ñu. Zoco ma cuhun ndo cundyehe ndo. A tatu catyi ñu: “Iyo minoo nu ñoho xehe ra.” Ma sino iñi ndo.
27 Vatyi quɨvɨ cua quisi inga saha, cua ndyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii. Tañi ndyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ tatu yaha tasa zavi ityi caña ñicandyi ta cuhva ndya ityi cua iñi, tacuan cua cuu si quɨvɨ quisi tucu ra i quisi ndya gloria.
28 Vatyi nu catuu ndɨyɨ, yucuan cua titahan tyasii.

Cuhva cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria

29 Tatu sa yaha ndyehe ñiyɨvɨ tundoho cuan ta zɨquɨ ña naha ca ta cua nduñaa ñicandyi ta ma ndyehe ca nu yoo. Cua nacoyo tiñoo, ta ndya cuhva ndya cua canda andɨvɨ.
30 Tacuan ta zɨquɨ cua ndyehe ñiyɨvɨ sii ra i quisi ndya gloria ityi andɨvɨ, ta cua nducuihya xaan iñi tandɨhɨ tata ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Cua ndyehe ñu vatyi vasi ra nu vico, ta sihin cuaha xaan cuhva. Ta tyaqui xaan caa ra.
31 Ta cua tasi ra sii ángel ra ndya tandɨhɨ sa cumi tahan sɨquɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta cua tɨvɨ ra cutu sihin minoo nduzu ñihi xaan. Ta cua zatahan ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo ndya nacahnu ñuu ñiyɨvɨ.
32 Vityi coto ndo minoo cuhva iyo yutu higuera ta tandɨhɨ inga yutu. Tatu cua ndyehe ndo sa cua nacoyo ndaha tu ta cua nduyutya tu, tacuan ta sa sito ndo vatyi sa cua nducahñi.
33 Ta tacuan tucu tatu sa ndyehe ndo vatyi sa cuu tandɨhɨ tuhun sa quehin sihin ndo ihya, tacuan ta cua coto ndo vatyi sa cua cuyatyi sa cunaa ñuu ñiyɨvɨ.
34 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cua cuu cuhva ya cuee ca sa cuu ñiyɨvɨ sa iyo vityi.
35 Yutyi andɨvɨ ta ñuhu ñuu ñiyɨvɨ cunaa si. Zoco tuhun quehin, ma naa si.
36 Zoco yoñi ñiyɨvɨ sito ñaa quɨvɨ a ñaa cuhva cua cuu si. Nu ángel andɨvɨ ta ña sito ra. Maa tuhun ñi ra Ndyoo Zuti sito.
37 Tañi i cuu si quɨvɨ ra Noé, tacuan cua cuu tucu si quɨvɨ cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria.
38 Quɨvɨ cumañi ca cuu ñiyɨvɨ sihin ndutya, sasi ñu. Sihi ñu. Tindaha ñu. Ta saha ñu sii zehe ñu tindaha ñu ndya cuhva ndya quɨvɨ i quɨhvɨ ra Noé sisi barco.
39 Ta zana ñi iñi ñu, ta i zanaa ndutya sii tandɨhɨ ñu. Zuun ñi cuhva cuan, cua cuu tucu si quɨvɨ cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria.
40 Quɨvɨ cuan, uu tahan ra ñoho itu ra, cua quihin sii minoo ra. Ta inga ra cua nandoo.
41 Ta uu tahan ñuzɨhɨ ndyico ɨin ñi quɨvɨ cuan, cua quihin sii minoo ña. Ta inga ña cua nandoo.
42 Yucuan cuenda cuatu listo ndo vatyi ña sito ndo ñaa quɨvɨ cua quisi ra ndyaca ñaha sii ndo.
43 Coto ndo cuhva ya, tatu sa i sito ra xu vehe ñaa cuhva cua quɨhvɨ ra zuhu, cua cuatu listo ra, ta ma cuhva ra sa nuña ra zuhu cuan vehe ra.
44 Yucuan cuenda cuatu listo tucu maa ndo vatyi minoo quɨvɨ sa ña sica iñi ndo, cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria.

Muzu vaha ta muzu ña vaha

45 ¿Yoo ra cuu minoo muzu vaha, muzu sa iyo sa siñi tuñi vaha ta saha patrón ra sa cundyaca ñaha ra vehe ra ta cuhva ra sa casi inga muzu ra cuhva tahan si?
46 Zɨɨ xaan cua cuñi muzu cuan tatu nasaa patrón ra ta nañihi ra sii ra zavaha ra cuhva cuan, cuhva catyi patrón ra.
47 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cua cuhva patrón ra sa cundyaca ñaha ra tandɨhɨ sa sii ra.
48 Zoco tatu ña vaha muzu cuan ta sica iñi ra sihin añima ra: “Naha xaan cuahan patroin.”

49 Ta yucuan cuenda quisaha cañi
ra sii inga muzu ta sasi cuahyi ra ta
sihi xaan ra ndixi ta siñi ra.
50 Tacuan ta zana ñi iñi ra ta cua
nasaa patrón ra minoo quɨvɨ sa ña
ndatu ra sii ra, minoo cuhva sa ña sito
ra,
51 ta cua tasi tuñi xaan patrón ra
sii ra. Ta cua tahan si sii ra tañi cua
tahan si sii ñiyɨvɨ zaha tuhun vatyi
vaha xaan ñu, zoco ña ndisa. Ñihi
xaan cua vacu saa ñu, ndya cuhva cua
casi quihñi noho ñu.

25

Minoo cuhva sa cuenda usi tahan ñu yoco

1 Cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu
si tañi cuhva i tahan usi tahan ñu yoco
sa cuahan minoo vico tandaha. I
quihin ñu lámpara ñu sa sahmi azetye,
ta cuahan ñu vatyi cua zatahan ñu sii
ra cua tindaha.
2 Ta ohon tahan ñu cuan, listo xaan
ñu. Ta ohon tahan ñu, laa xaan ñu.
3 Ta ñu laa cuan, i quihin ñu lámpara
ñu, zoco ñá quihin ñu cuaha ca aze-
tye.
4 Ta ñu listo cuan, i quihin ñu
lámpara ñu, ta i quihin tahan tahan ñu
minoo yutyi azetye vatyi cua zacutu
tucu ñu sii si.
5 Ta nɨɨ ñi sa cucuee xaan ra cua
tindaha, i quixi tandɨhɨ ñu.
6 Tacuan ta maañuu i siñi ñu cana
saa ñiyɨvɨ, ta catyi ñu: "¡Sa vasi ra
cua tindaha; cuahan ndo cua zatahan
ndo sii ra!"
7 Ta i nduvita tandɨhɨ ñu, ta i zandu-
vaha ñu lámpara ñu.
8 Ta i catyi ñu laa cuan sihin ñu listo
cuan: "Cuhva ndo zuhva azetye ndo
sii ndi vatyi sa cuñi ndahva lámpara
ndi."
9 Zoco i nacahan ñu listo cuan, ta
catyi ñu: "Ma cuu, coto ma ñihi si
sa cuenda tandɨhɨ yo. Vaha ca tatu
cuhun ndo nu cuyahvi si ta zata ndo
zuhva sa cuenda maa ndo." Catyi ñu.
10 Zoco nɨɨ ñi sa cuahan ñu sa cua
zata ñu sii si, ta i saa ra cua tindaha
cuan, ta ñu sa ndyaa listo i quɨhvɨ
ñu sihin ra nu iyo vico tindaha, ta i
nucundazi yuvehe.
11 Cuee ca i nasaa inga ñu yoco
cuan, ta i catyi ñu: "¡Tata, tata, nuña
yuvehe!"
12 Zoco i nacahan ra ta catyi ra: "Sa
ndisa catyi sihin ndo vatyi ña site sii
ndo."
13 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús: Yucuan
cuenda cuatu listo ndo vatyi ña sito
ndo ñaa quɨvɨ a ñaa cuhva cua quisi
tucu ra i quisi ndya gloria.

Cuñi si sa cutyiño yo tandɨhɨ sa saha ra Ndyoo sii yo

14 Cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu
si tañi minoo ra sa cuñi cuhun minoo
ñuu nusica, ta i cana ra sii tandɨhɨ
muzu ra, ta saha cuenda ra xuhun ra
sii ra.
15 Sii minoo ra saha ra tañi ohon
mil, sii inga ra tañi uu mil, ta sii inga
ra minoo mil ñi. Cuhva cuu sii sa
minoo minoo ra sa zatyiño ra sihin si,
tacuan saha ra sii si sii ra. Ta i quihin
ra ityi cuahan ra.
16 Tacuan ta ra i ñihi sa ohon mil
cuan, cuahan ra, ta i zatyiño ra sihin
si, ta i ñihi ra inga ohon mil zɨquɨ si.
17 Ta zuun ñi cuhva cuan, ra i ñihi
uu mil, i ñihi ra inga uu mil zɨquɨ si.
18 Zoco ra i ñihi minoo mil ñi, i
sahan ra, ta i sitya ra minoo yavi, ta
i tyixehe ra xuhun patrón ra.
19 Cuee xaan ca, i nasaa patrón, ta i
tava ra cuenda sihin muzu cuan.
20 Xihna ca i saa ra i ñihi ohon mil
cuan, ta i saha cuenda ra inga ohon
mil sii patrón ra, ta i catyi ra: "Tata, i
sohon ohon mil sii. Ica si ya sihin inga
ohon mil i zahacanei zɨquɨ si."
21 I catyi patrón ra sihin ra: "Vaha
xaan; yoho cuu minoo muzu vaha,
ta ndoo xoon. Vaha xaan i zatyiñon
sihin sa zuhva ñi xuhun i zandoi
suhun. Yucuan cuenda vityi cua
cuhve sa cundyaca ñohon cuaha ca.
Quɨhvɨ ta cuzɨɨ xaan iñun ɨɨn ñi sihin
mi."
22 Cuee ca i saa muzu sa ñihi sa uu
mil cuan, ta i catyi ra: "Tata, i sohon
uu mil sii; ica si ya sihin inga uu mil i
zahacanei zɨquɨ si."
23 I catyi patrón ra sihin ra: "Vaha
xaan; yoho cuu minoo muzu vaha,
ta ndoo xoon. Vaha i zatyiñon sihin

sa zuhva ñi xuhun i zandoi suhun.
Yucuan cuenda vityi cua cuhve sa
cundyaca ñohon cuaha ca. Quihvi ta
cuzii xaan iñun iin ñi sihin mi." Catyi
ra.
24 Tacuan ta i saa muzu sa ñihi mi-
noo mil ñi, ta i catyi ra sihin patrón
ra: "Tata, site suun vatyi minoo ra
xaan cuun, ta tuhvon naquihin sa yivi
suun cuu, ta nacuhun tyiño zacuu
inga ra.
25 Ta i yuhi suun, ta sehin ta i ty-
ixehi xuhun sisi ñuhu. Naquihin sa
suun vityi."
26 Ta i nacahan patrón ra, ta catyi
ra: "Yoho, minoo muzu ña vaha ta
ra zusa cuun. Sa siton vatyi tuhve
naquihin sa yivi sii, ta naquihin tyiño
zacuu inga ra.
27 Yucuan cuenda ¿ñaa cuenda ñá
tyuhun xuhin banco, ta sa cua nasei
ta cua naquihin sii si, zoco sa zaha-
canaa si zuhva?" Catyi patrón cuan.
28 Ta i catyi ra sihin inga ra yucu yu-
cuan: "Quindyaa ndo xuhun sa sehi
sii ra ya, ta cuhva ndo sii si sii ra sa
cumi usi mil cuan.
29 Vatyi ra zatyiño vaha sihin sa
sehi sii ra, cua cuhve cuaha ca sii ra,
ta cua coo cuaha xaan ca sii ra. Ta ra
ña cuñi zatyiño sihin sa sehi sii ra, cua
quindyei sii si.
30 Ta muzu ña vaha cuan, zavita
ndo sii ra ityi sata nu ñaa xaan, nu cua
vacu xaan ñiyivi ndya cuhva cua casi
quihñi noho ñu."

Cuhva cua tyicuhva ra Jesús sii ñiyivi ñuu ñiyivi

31 Quivi cua quisi tucu ra i quisi
ndya gloria sihin ángel ra, tyaqui
xaan ra. Ta cua cundyaa ra tyayu nu
cua cundyaca ñaha ra.
32 Ta tandihi ñiyivi ñuu ñiyivi cua
titahan ñu ityi nuu ra, ta cua zaziin ra
sii ñu tañi zaziin minoo ra cu pastor
sii mvee ticatyi zono ra sihin mvee
zono ra.
33 Mvee ticatyi zono ra cua tyaa ra
siyo cuaha ra. Ta mvee zono ra cua
tyaa ra sii ti siyo zatyi ra.
34 Ta ziqui cua catyi Rey sihin ñu
ndyaa siyo cuaha ra: "Ñaha ndo, Cuñi
xaan Zuti sii ndo. Cumañi ca sino ñuu
ñiyivi, ta sa ndyaa listo gloria vatyi
cua quihvi ndo.
35 Vatyi yuhvi i sizoque, ta saha ndo
sa casi. Ityi xein, ta saha ndo sa cohi.
I sica noi ta ñahñi vehi, ta i saha ndo
vehe ndo cundyei.
36 Ñahñi zahme, ta saha ndo zahma
sii. I cuhi ta sahan ndo i sindyehe ndo
sii. I siñohi vehe caa, ta sahan ndo i
sindyehe ndo sii." Cua catyi ra.
37 Ta ziqui cua catyi ñiyivi vaha
cuan sihin ra: "Tata, ¿ama i ndyehe
ndi suun sizocon ta saha ndi sa casun,
a ityun ta saha ndi sa cohon?
38 ¿Ta ama i ndyehe ndi suun sica
noo ta saha ndi sa cundyoon vehe ndi
a ndyehe ndi suun ta ñahñi zahmon,
ta saha ndi zahma suun?
39 ¿Ta ama i ndyehe ndi suun sa
cuhun a ñohon vehe caa ta sahan ndi
sa ndyehe ndi suun?" Cua catyi ñu.
40 Ta cua nacahan Rey cuan ta catyi
ra sihin ñu: "Sa ndisa catyi sihin ndo,
tandihi sa i zavaha ndo sihin yañi,
vazu ra ndyihi ca, zoco sihin mi i
zavaha ndo cuhva cuan."
41 Ta ziqui cua catyi Rey cuan sihin
ñiyivi ndyaa siyo zatyi ra: "Cuiñi siyo
ndo sii, ndoho ñiyivi sa cuxaan ra
Ndyoo sihin. Cuquihi ndo nu cayu
ñúhu nu i zavaha Ndyoo sa cuenda
cuihna ta tatyi cuihna sa ndyico sii ra.
42 Vatyi i sizoque, ta ñá saha ndo sa
casi. I cu-ityi, ta ñá saha ndo ndutya
cohi.
43 I sica noi, ta ñahñi vehi, ta ñá saha
ndo vehe ndo cundyei. Ñahñi zahme,
ta ñá saha ndo zahma sii. I cuhi, ta
i siñohi vehe caa, ta ñá sindyehe ndo
sii."
44 Ta ziqui cua catyi tucu ñiyivi cuan
sihin Rey cuan: "Tata, ¿ama i ndyehe
ndi suun sizocon a ityun a sica noo
ta ñahñi vehun? ¿Ta ama i ndyehe
ndi suun sa ñahñi zahmon a cuhun
a ñohon vehe caa ta ñá tyindyee ndi
suun?"
45 Ta cua nacahan Rey ta catyi ra:
"Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi tandihi
sa ñá zavaha ndo sihin minoo ñiyivi
luhlu ca, ñá zavaha ndo sii si sihin
mi." Cua catyi ra.

46 Ta zɨquɨ cua cuhun ñu nu cua
ndoho ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu. Zoco
ñiyɨvɨ vaha, cua cuhun ñu nu cua cun-
dito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.

26

Sihñi tahan ra tyiño yozo caa cua tɨin ra sii ra Jesús

1 Sa yaha cahan ra Jesús tandɨhɨ
tuhun ya, ta zɨquɨ i catyi ra sihin ra i
casi ra:
2 Sa sito ndo vatyi uu quɨvɨ ñi ca,
ta cua cuu si vico zuhun, ta cua xico
minoo ra sii ra i quisi ndya gloria, ta
cua cahñi ñiyɨvɨ sii ra nu cruz. Catyi
ra.
3 Ta sisi quɨvɨ cuan i titahan ra zutu
nahnu sihin ra maestro cuenda ley
ta ra mandoñi. Tandɨhɨ ra cuan cuu
ra ra hebreo nahnu, ta i titahan ra
nuquehe vehe ra Caífas ra cu zutu ya
cahnu.
4 Ta yucuan i natuhun tahan ra
yozo caa cua tɨin xehe ra sii ra Jesús,
ta cua cahñi ra sii ra.
5 Zoco i catyi ra sihin ra tahan ra:
Zoco ma cuu si quɨvɨ vico vatyi cuaha
xaan ñiyɨvɨ yucu, ta coto cahñi tahan
ñu sihin yo.

I tyozo minoo ñaha azetye vixi xiñi ra Jesús

6 Ñoho ra Jesús ñuu Betania vehe ra
Simón, ra i cuhu cuehe tyahyu.
7 Ta i tuhva minoo ñaha sii ra. Ñaa
ña minoo yutyi sino sihin minoo yuu
yahvi xaan, ta ñoho azetye vixi. Ta i
tyozo ña sii si xiñi ra Jesús cuhva sa
sasi ra xita.
8 Ta sa ndyehe ra i casi ra Jesús
cuhva zavaha ña, i cuxaan ra, ta catyi
ra: ¿Ñacu zatɨvɨ ña sii si?
9 Vaha ca tatu sa i xico ña sii si ta ñihi
ña cuaha xuhun ta cuhva ña sii ñiyɨvɨ
ndahvi.
10 Ta sa sito ra Jesús sa cahan ra
cuan, ta zɨquɨ i catyi ra sihin ra: ¿Ñacu
cuyuhu xaan ndo sihin ñaha ya? I
zavaha ña minoo sa vaha sihin.
11 Tandɨhɨ tyiemvu cua coo ñiyɨvɨ
ndahvi sihin ndo, ta cuu tyindyee
ndo sii ñu tatu cuñi ndo. Zoco
yuhvi ma cundyei sihin ndo tandɨhɨ
tyiemvu.
12 Cuhva i zavaha ña ya sa tyozo
ña azetye vixi coño ñuhi cuu sa zan-
duvaha ña sii, sa cuenda sa cuquɨhi
ñaña.
13 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi
vazu ndyacamaa nacatyi ñiyɨvɨ
Tuhun Ndyoo, zoco cua nacatyi ñu
cuhva i zavaha ña ya sihin, ta cua
nacohon iñi ñiyɨvɨ sii ña. I catyi ra
Jesús.

Cuhva i xico ra Judas sii ra Jesús

14 Yaha cuan ta zɨquɨ minoo sa usi
uu tahan ra i casi ra Jesús, ra sa nañi
Judas Iscariote, cuahan ra cua cahan
ra sihin ra zutu nahnu.
15 Ta i catyi ra sihin ra: ¿Yozo cua
cuhva ndo sii, tatu cuhva cuende sii
ra sii ndo? Ta i zandaa ra tyiño sa cua
cuhva ra oco usi tahan xuhun cuisi.
16 Ta ndya quɨvɨ cuan, i quisaha
nducu xaan ra Judas cuhva cua
cuhva cuenda ra sii ra Jesús sii ra
cuan.

I cuxiñi ra Jesús sihin sa usi uu tahan ra i casi ra

17 Nu quisaha vico nu tuhva ñiyɨvɨ
hebreo sasi pan ña ndaa, i tuhva ra i
casi ra Jesús sii ra, ta i catyi ra sihin ra:
¿Ndyamaa cuñun vatyi cua zanduvaha
ndi sa cua cuxiñun sa cuenda vico
zuhun ya?
18 Ta i catyi ra Jesús: Cuahan ndo
ndya ñuu cahnu vehe ra sa cahan yo
tuhun, ta catyi ndo sihin ra: “Catyi
ra Maestro, cua saa cuhva sa cua cui.
Vehe moo cua cuxiñi sa cuenda vico
zuhun ya sihin ra i casi.”
19 Ta tacuan i zavaha ra, cuhva i
catyi ra Jesús sihin ra, ta i zanduvaha
ra sa cuxiñi ra sa cuenda vico cuan.
20 Ta cuhva sa sa cuaa cuan, sa
ndyaa ra Jesús mesa sihin sa usi uu
tahan ra i casi ra.
21 Ta nɨi ñi sa sasi ra xita i catyi
ra Jesús sihin ra: Sa ndisa catyi si-
hin ndo vatyi cua xico minoo ndo sii.
Catyi ra.
22 Ta i nducuihya xaan iñi ra ndɨhɨ
sihin ra, ta i quisaha ndaca tuhun
minoo minoo ra sii ra Jesús: Tata, ¿atu
yuhvi cui?

23 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra:
Ra sa sasi sihin ɨɨn ñi coho, yucuan ra
cuu ra cua xico sii.
24 Cuahan ra i quisi ndya gloria
cuhva catyi Tuhun Ndyoo; zoco
¡ndahvi ñi cuu ra xico sii! Vaha ca tatu
sa ñá cacu ra vatyi cua ndyehe xaan
ra tundoho.
25 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ ra
Judas ra sa xico sii ra i ndaca tuhun
ra sii ra, ta catyi ra: Maestro, ¿atu
zuun yuhvi cui? Ta i catyi ra sihin ra:
Tacuan cu si, tañi catyi moo.
26 Ta cuhva sa cuxiñi ra, i quihin ra
Jesús pan, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii
ra Ndyoo, ta zɨquɨ i sahnu ra sii si ta
saha ra sii si sii ra i casi ra, ta i catyi
ra: Quihin ndo sii si ta casi ndo. Ihya
cuu tañi coño ñuhi.
27 Tacuan ta i quihin ra minoo vaso
ñoho vino, ta i saha ra tyahvi ndyoo
sii ra Ndyoo, ta i saha ra sii si sii ra,
ta i catyi ra: Coho tandɨhɨ ndo zuhva
zuhva
28 vatyi ihya cuu tañi nɨñi sa cuenda
tyiño saa sa zandaa ra Ndyoo. Cua
cati si, ta sa cuenda maa si, cua ndasi
cuatyi cuaha xaan ñiyɨvɨ.
29 Zoco catyi sihin ndo vatyi ma
coho que vino ndya quɨvɨ cua cohi sii
si sihin maa ndo minoo cuhva saa nu
ndyaca ñaha ra Ndyoo.

Catyi ra Jesús vatyi cua catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra

30 I sata tandɨhɨ ra minoo yaa
Ndyoo, ta zɨquɨ cuahan ra ndya yucu
Olivos.
31 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin
ra: Sa cuaa vityi tandɨhɨ cuii ndo cua
zandoo ndo sii. Ta ma cuñi ca ndo
cundyico ndo sii, vatyi catyi Tuhun
Ndyoo: “Cua cuu ra cu pastor, ta cua
quɨtɨ cuatyi tandɨhɨ cuii mvee ticatyi
zono ra.”
32 Zoco sa yaha nandote ta cua
cuhin yatyi ca ta zɨquɨ maa ndo ndya
Galilea.
33 Ta zɨquɨ i catyi ra Pedro sihin ra:
Vazu zandoo tandɨhɨ ca ra ya suun,
zoco yuhvi cua cundyique suun.
34 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa
ndisa catyi suhun vatyi zuun ñi sa
cuaa vityi, cuee ca sa vacu saa ndɨvɨ
tyahnu, cua catyun uñi tahan saha
vatyi ña siton sii.
35 Ta i catyi ra Pedro sihin ra: Vazu
cui suhun, zoco ma catyi sa ña site
suun. Ta tacuan tucu i cahan tandɨhɨ
ca ra i casi ra Jesús.

Cahan ra Jesús sihin ra Ndyoo minoo nu yucu yutu tyaqui nu nañi si Getsemaní

36 Tacuan ta zɨquɨ i saa ra Jesús sihin
ra i casi ra ndya minoo nu yucu yutu
tyaqui nu nañi si Getsemaní, ta i catyi
ra sihin ra: Cundyaa ndo ihya vatyi
cuehin cua quehin sihin ra Ndyoo ityi
nuu ca.
37 Ta i quihin ra Jesús sii ra Pedro ta
sii nduu tahan zehe ra Zebedeo cua-
han sihin ra, ta i quisaha nducuihya
xaan iñi ra, ta ndahvi xaan cuñi ra.
38 Tacuan ta i catyi ra: Cuihya xaan
cuñi añime cuhva ndya sa cuñi cui.
Ndoo ndo ihya ñi, ta cundyaa tyacu
ndo sihin.
39 Ta zɨquɨ cuahan ra Jesús zuhva
ca ityi nuu, ta i sicava ndyayu ra nu
ñuhu, ta i sica tahvi ra sii ra Ndyoo,
ta catyi ra: Ndyoo Zuti, tatu sa vatyi
cuu, cuhvon sa ma ndyehi tundoho
sa cua ndyehi vityi, zoco ma cuu si
cuhva cuñi mi, nacuu si cuhva cuñi
moo.
40 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i
sahan ra nu yucu ra ndɨhɨ sihin ra, ta
i nañihi ra sii ra quixi ra, ta i catyi ra
sihin ra Pedro: ¿Yozo caa? ¿Ñacu ñá
cuu cundyaa tyacu ndo sihin numi-
noo ora?
41 Cutyacu ndo ta cahan ndo sihin
ra Ndyoo coto nducu coto ihñi cuihna
sii ndo. Cuñi ndo zavaha ndo sa vaha,
zoco ña cuu sii ndo sa maa tuhun ñi
ndo.
42 Tacuan ta i sahan tucu ra Jesús
inga saha sa cua cahan ra sihin ra
Ndyoo, ta i catyi ra: Ndyoo Zuti, tatu
cuu sa ma ndyehi tundoho ya, vaha
xaan, zoco tatu ma cuu, nacuu si
cuhva cuñi moo. Catyi ra.
43 Ta zɨquɨ i nasaa ra, ta i nañihi ra
sii ra ndɨhɨ sihin ra quixi tucu ra vatyi
sitatu xaan ra.
44 Ta i zandoo ra sii ra, ta cuahan ra
sa cu uñi saha, ta zuun ñi tuhun cuan
i cahan ra sihin ra Ndyoo.

45 Ta zɨquɨ i nasaa tucu ra nu yucu
ra i casi ra, ta i catyi ra sihin ra: Cuzu
ndo vityi, ta quitatu vaha ndo. Sa saa
cuhva sa cua nacuhva ñiyɨvɨ sii ra i
quisi ndya gloria sii ra iyo cuatyi.
46 Ta nduvita ndo. Coho yo. Sa vasi
ra xico sii.

Tɨin ra sii ra Jesús

47 Nu cahan ca ra Jesús, ta i saa ra
Judas; minoo sa usi uu tahan ra i casi
ra Jesús cuu ra. Ta i quisi cuaha xaan
ñiyɨvɨ sihin ra. I tasi ra zutu nahnu ta
ra mandoñi sii ra, ta ñaa ra mityi ta
yutu.
48 Ra sa xico sii ra Jesús, i saha ra
minoo cuhva sii ra cuan, ta catyi ra:
Ra cua cohi xɨtɨ cuan, yucuan cuu ra
tɨin ndo. Tɨin vaha ndo sii ra.
49 Ta i saa ra Judas, ta i tuhva ra sii
ra Jesús, ta i catyi ra: Nacumi suun,
Maestro. Ta i sihi ra xɨtɨ ra.
50 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Amigo,
¿ñaa cuenda vasun? Catyi ra. Ta zɨquɨ
i tɨin ra sii ra Jesús, ta cuahan ra sihin
ra.
51 Ta minoo ra ndɨhɨ sihin ra Jesús,
i tava ra mityi ra, ta i cañi ra sii ra
cu muzu ra cu zutu ya cahnu, ta i
sahndya ra zoho ra siyo cuaha.
52 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra:
Natyuhun mityun sisi veno si. Ra
cahñi tahan sihin mityi, cua cuu ra
sihin mityi.
53 ¿Atu sica iñun vatyi ma cuu caque
sii Zuti ta vityi vityi cua tasi ra tañi usi
uu ityi ángel cua zacuenda sii?
54 Zoco tatu tacuan zavehi, ¿yozo
caa ta natahan si cuhva catyi Tuhun
Ndyoo vatyi cua tahan si sii?
55 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin
ñiyɨvɨ: ¿Atu vasi tɨin ndo sii minoo ra
zuhu vatyi ñaa ndo mityi ta ndaha
tyiño xaan? Tahan tahan quɨvɨ i sehin
vehe ñuhu cahnu ta yucu ndo, zoco ñá
tɨin ndo sii yucuan.
56 Zoco tacuan cu si tandɨhɨ cuhva
ya vatyi cua natahan tandɨhɨ cuhva
i tyaa ra profeta nuu tutu ra Ndyoo.
Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i zan-
doo tandɨhɨ ra i casi ra sii ra, ta i sino
ra.

I sindyaca ra sii ra Jesús nu titahan ra cu tyiño hebreo

57 Ra i tɨin sii ra Jesús, i sindyaca ra
sii ra ityi nuu ra Caifás. Ra Caifás cuu
ra cu nuu sii tandɨhɨ ra cu zutu. Ta
yucuan i titahan ra maestro cuenda
ley ta ra mandoñi.
58 Ta i sindyico ra Pedro sica sica
ñi ndya cuhva ndya saa ra nuquehe
vehe ra cu zutu ya cahnu, ta yucuan
i quɨhvɨ ra, ta i sicundyaa ra sihin ra
policía vatyi cua ndyehe ra yozo caa
cua cundaa tyiño sa cuenda ra Jesús.
59 Ra cu zutu ya cahnu sihin ra
mandoñi ta tandɨhɨ ra cu tyiño he-
breo, i nanducu xaan ra ñiyɨvɨ cua
cuhva sa ndaa sa cuenda ra Jesús
vazu maa cuendu ñi cuu si vatyi cuñi
ra cahñi ra sii ra.
60 Zoco ñá ñihi ra cuhva sa yatyi
vazu cuaha ñiyɨvɨ saha sa ndaa, vatyi
ñá nacasi tahan sa cahan ra. Ndya nu
ndɨhɨ tuhun i ñihi ra sii uu tahan ra.
61 Ta i catyi ra cuan: Ihya ra i catyi:
“Cuu cani vehe ñuhu cahnu ra Ndyoo,
ta cuu zanandei sii si sisi sa uñi quɨvɨ
ñi.”
62 Ta zɨquɨ i nduvita ra cu zutu ya
cahnu, ta i catyi ra sihin ra Jesús:
¿Ñacu ña nacohon ii caña ñi? ¿Ñaa sa
cuu sa cahan ñiyɨvɨ ya zɨcun? Catyi ra.
63 Zoco ñá nacahan maa ra Jesús.
Tacuan ta i catyi ra cu zutu ya cahnu:
Sihin zɨvɨ ra Ndyoo ndito quehin,
ta catyi suhun vatyi cohon sa ndisa
ta nacatyun sihin ndi tatu ra Cristo
cuun, ra cu Zehe ra Ndyoo.
64 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Zuun
ra cui tañi catyun. Ta catyi tuqui sihin
maa ndo vatyi cua ndyehe ndo sii
ra i quisi ndya gloria cuhva cundyaa
ra siyo cuaha ra Ndyoo ta cuhva cua
quisi ra ndya andɨvɨ sisi vico.
65 Tacuan catyi ra Jesús, ta zɨquɨ ra
cu zutu ya cahnu, cuxaan ra ta i ndata
ra zuun ñi zahma maa ra, ta i catyi
ra: ¿Ñaa ca sa ndaa cuñi si vityi? Sa
siñi ndo sa cahan ra ndya vaha ñi sii
ra Ndyoo.
66 ¿Ñaa catyi ndo vityi? Ta i naca-
han tandɨhɨ ra, ta i catyi ra: Nacuu ra
vatyi iyo cuatyi ra.

67 Ta zɨquɨ i quisaha tyicu zɨɨ ra nuu
ra, ta inga ra cati ra nuu ra sihin
ndaha ra.
68 Ta i catyi ra: Tatu ndisa vatyi
ra Cristo cuun, nacoton yoo ra cañi
suun.

I catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra Jesús

69 Nɨɨ ñi sa yaha tandɨhɨ cuhva cuan,
ndyaa ra Pedro nuquehe, ta i tuhva
minoo muzu sii ra, ta i catyi ña sihin
ra: Cutahan aan sica noon sihin ra
Jesús, ra i quita Galilea.
70 Zoco i catyi ra Pedro ityi nuu
tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi yɨvɨ ra cuu ra. I
catyi ra sihin ña: Ña site ñaa tuhun
cohon. Catyi ra.
71 Tacuan ta sa quita ra Pedro ndya
yuvehe nuzama, ta i ndyehe inga
muzu sii ra, ta i catyi ña sihin ñiyɨvɨ
yucu yucuan: Ra ihya, ra tahan ra
cuu sii ra Jesús, ra ñuu Nazaret.
72 Ta i tyiñaha ra Pedro ndyoo nuu
ñiyɨvɨ yucu yucuan, ta i catyi ra: Ña
site sii ra cohon tuhun ña.
73 Ta i yaha zuhva cuhva, ta i tuhva
ra nandyaa yucuan sii ra Pedro, ta i
catyi ra sihin ra: Ndisa cuii vatyi mi-
noo ra tahan ra cuu tucu oo vatyi co-
hon tañi cahan ñiyɨvɨ nu cu si Galilea.
Catyi ra.
74 Tacuan ta i quisaha cahan ra Pe-
dro ndya vaha ñi, ta catyi ra: Ña site
sii ra cuan. Catyi ra. Ta zuun ñi caa
cuhva cuan, i sacu saa ndɨvɨ tyahnu.
75 Ta zɨquɨ i nacohon iñi ra Pedro
cuhva i catyi ra Jesús sihin ra: “Cuee
ca sa vacu saa ndɨvɨ tyahnu, cua
catyun uñi saha vatyi ña siton sii.” Ta
sa nacohon iñi ra Pedro cuhva cuan,
i quita ra, ta i sacu xaan ra vatyi i
nducuihya xaan iñi ra.

27

Nacuhva cuenda ra sii ra Jesús sii ra Pilato

1 Ta sa cundisi i zandoo ra tyiño,
tandɨhɨ ra zutu nahnu ta ra mandoñi.
Sa ndu-ɨɨn ra minoo cuhva, cuhva cua
cahñi ra sii ra Jesús.
2 Ta i sihñi ra sii ra Jesús, ta i sindy-
aca ra sii ra nu ndyaa ra Poncio Pi-
lato, ra cu gobernador.

Cuhva i sihi ra Judas

3 Ra Judas, ra i xico sii ra Jesús, i
ndyehe ra vatyi cua cahñi ra sii ra
Jesús, ta zɨquɨ i ndu-uu iñi ra cuatyi
ra, ta i nacuhva ra sa oco usi tahan
xuhun cuisi sii ra zutu nahnu ta ra
mandoñi,
4 ta i catyi ra sihin ra: Cahnu xaan
cuatyi i zavehi vatyi i saha cuende
sii minoo ra ñahñi cuatyi, ta vityi cua
cuu ra. Zoco i nacahan ra cuan, ta
catyi ra: ¿Ta ñaa sa cuenda nduhvi?
¡Ndyehe moo yozo caa zacuun vityi!
5 Tacuan ta i zavita ihno ra Judas
xuhun cuan sisi vehe ñuhu cahnu ta
cuahan ra, ta i sahñi ra sii ra. Tyihi ra
minoo yoho zucu ra.
6 I nacuaan ra zutu nahnu xuhun
cuan, ta catyi ra: Ma cuu tyihi yo
xuhun ya sihin xuhun ofrenda vatyi
xuhun sa cuenda sa cua cati nɨñɨ mi-
noo ra cu si.
7 Ta zɨquɨ i ndu-ɨɨn ra minoo cuhva,
ta sihin xuhun cuan, i zata ra minoo
ñuhu nañi si Nu Tava Ñiyɨvɨ Ndyahyu
sa cua Zavaha Ñu Ndaha Tyiño. Ta
tyaa ra cuhva vatyi ñuhu cuan cua
cuu nuñaña sa cuenda ñiyɨvɨ inga ñuu
tatu cua cuu ñu ñuu Jerusalén.
8 Ta yucuan cuenda ndya cuhva
ndya vityi nañi ñuhu cuan, Ñuhu
Cuenda Nɨñɨ.
9 Ta cuhva cuan i natahan si cuhva
i catyi ra Jeremías, minoo ra cu pro-
feta ta sa naha. Tyehen i tyaa ra: “I
naquihin ra sa usi uu tahan xuhun
cuisi. Yucuan cuu yahvi i sicundyaa
ra i zacuu ñiyɨvɨ hebreo.
10 Ta sihin xuhun cuan i zata ra
ñuhu sii ra zavaha quɨyɨ tañi i catyi
maa ra Ndyoo sihin.” Tacuan i tyaa ra
Jeremías sa cuenda cuhva cua tahan
ra Jesús.

Cua cundaa tyiño ra Jesús nuu ra Pilato

11 I sindyaca ra sii ra Jesús ityi nuu
ra Pilato, ra cu gobernador, ta i ndaca
tuhun ra Pilato sii ra Jesús: ¿Atu yoho
cuu rey cuenda ñiyɨvɨ hebreo? Ta i

catyi ra Jesús: Tacuan cu si tañi catyi
moo.
12 Tacuan ta i tyaa ra zutu nahnu ta
ra mandoñi cuatyi sata ra Jesús, zoco
ñá nacahan ra ndaha ñi.
13 Ta zɨquɨ i catyi ra Pilato: ¿Atu ña
siñun sa cahan ra ya, cuhva tyaa ra
cuatyi saton? Catyi ra.
14 Zoco ñá nacahan ra Jesús ndaha
ñi, ta iyo xaan i cuñi ra Pilato.

Saha ra Pilato sa cuu ra Jesús

15 Ta vico cuan, tuhva ra gober-
nador tava sii minoo ra ñoho vehe
caa, yoo ra cua catyi ñiyɨvɨ.
16 Ta sicoo minoo ra sa sito tandɨhɨ
ñiyɨvɨ. Barrabás nañi ra.
17 Ta cuhva i titahan tandɨhɨ ñiyɨvɨ,
i ndaca tuhun ra Pilato sii ñu: ¿Yoo ra
cuñi ndo sa zañe, a sii ra Barrabás a
sii ra Jesús sa nañi Cristo?
18 Vatyi sa sito ra Pilato vatyi ña
tahan iñi ra cu tyiño hebreo sii
ra Jesús, ta yucuan cuenda i saha
cuenda ra sii ra sii ra.
19 Nɨɨ ñi sa ndyaa ra Pilato tyayu
ra nu zandaa ra tyiño, i tasi ñazɨhɨ
ra tyiño nu ndyaa ra, ta catyi ña:
"Coto ñaha ñaa sa zavohon sihin ra
vaha cuan vatyi i ndyehi minoo
ñimahna quiñi xaan sa cuenda ra
cuñi." Tacuan catyi tutu i tyaa ña.
20 Zoco i zasino ra zutu nahnu cuan
ta ra mandoñi iñi ñiyɨvɨ vatyi cua caca
ñu sii ra Barrabás, ta cua catyi ñu
vatyi nacuu ra Jesús.
21 I cahan ra gobernador inga saha,
ta catyi ra: ¿Yoo ra cuñi ndo sa cua
zañe? Ta i catyi ñu: Sii ra Barrabás.
22 Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Pilato:
Ta ¿ñaa sa cua zavehi sihin ra Jesús sa
nañi Cristo? Ta i nacahan tandɨhɨ ñu,
ta catyi ñu: ¡Nacuu ra nu cruz!
23 Ta i catyi ra Pilato: ¿Ñaa cuenda?
¿Ñaa sa ña vaha i zavaha ra? Zoco i
cana saa ñu ñihi ca, ta catyi ñu: ¡Nacuu
ra nu cruz!
24 Ta zɨquɨ i ndyehe ra Pilato vatyi
ñá cuu zacuu ra. I nduvaa ñi maa
ñiyɨvɨ. Yucuan cuenda i quihin ra
ndutya, ta i nacatya ra ndaha ra ityi
nuu ñiyɨvɨ, ta catyi ra: Yɨvɨ cuatyi
mi cuu ta cua cati nɨñɨ ra vaha ya.
Ndyehe maa ndo cua ndoo cuatyi
sata maa ndo.
25 Ta i nacahan tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta
catyi ñu: Nacuu si cuatyi maa ndi ta
cuatyi zehe ndi. Catyi ñu.
26 Ta zɨquɨ i zaña ra Pilato sii ra
Barrabás, ta i tava ra tyiño vatyi cua
cañi zandaru sii ra Jesús, ta zɨquɨ i
saha cuenda ra sii ra vatyi cua cuu ra
nu cruz.
27 I sindyaca zandaru ra Pilato sii
ra Jesús sisi vehe tyiño, ta i titahan
tandɨhɨ inga zandaru sihin ra.
28 I tava ra zahma ra Jesús, ta i
natyihi ra minoo zahma tixinda sii ra.
29 Ta i zavaha ra minoo corona iñu
ta tyihi ra xiñi ra Jesús, ta saha ra mi-
noo tuyoo caxtyila cuñaa ra, ta zɨquɨ
i sicuɨñɨ sɨtɨ zandaru ityi nuu ra, ta
i sacu ndyaa ra sii ra, ta catyi ra:
Nacumi suun, yoho ra cu rey cuenda
ñiyɨvɨ hebreo.
30 I tyicu zɨɨ zandaru sii ra Jesús, ta
i naquihin ra tuyoo caxtyila cuan, ta i
cañi xaan ra xiñi ra.
31 Ta sa yaha sacu ndyaa ra sii ra,
i tava ra zahma tixinda cuan, ta i
natyihi ra zahma maa ra sii ra. Ta
zɨquɨ i quihin ra sii ra vatyi cua cahñi
ra sii ra nu cruz.

Nu i tyaa ra sii ra Jesús nu cruz

32 Ta cuhva sa cuahan ra ityi, i
tahan ra sii minoo ra ñuu Cirene.
Simón nañi ra. Ta i zacuizo zandaru
cuan cruz ra Jesús sii ra.
33 Ta cuahan tandɨhɨ ra nu nañi si
Gólgota. Tuhun Gólgota cuan cuñi si
catyi si Nu Yucu Yɨquɨ Xiñi Ndɨyɨ.
34 Ta cuhva sa saa ra yucuan, i saha
ra vino zaca si sihin minoo sa uva
xaan vatyi cua coho ra Jesús, zoco i
sihi ra Jesús siin ñi ta zɨquɨ ñá cuñi ca
ra coho sii si.
35 Ta sa yaha tyaa zandaru sii ra
Jesús nu cruz ta zɨquɨ i sizɨquɨ ra vatyi
cua ndyehe ra yoo ra cua zahacanaa
minoo minoo zahma ra. Cuhva cuan
i natahan si cuhva i tyaa minoo ra
profeta sa cuenda ra Jesús nu catyi si
tyehen: "I zasa ra zahme sii tahan ra,
ta i sizɨquɨ ra yoo ra cua ñihi zahma
cañi vii."

36 Ta zɨquɨ i sicundyaa zandaru, ta i
zacuenda ra sii ra Jesús.
37 Ta xiñi cruz i tyaa ra minoo tutu,
ta catyi si ñaa cuenda cua cuu ra, ta
catyi si: "Ihya ra cuu ra Jesús, rey
cuenda ñiyɨvɨ hebreo."
38 Ta i sihi tucu uu tahan ra zuhu
sihin ra Jesús, minoo ra siyo cuaha ra,
ta inga ra siyo zatyi ra.
39 Cuhva sa yaha ñiyɨvɨ nu ndyaa ra
Jesús, i sacu ndyaa ñu sii ra, ta zavico
xiñi ñi ca ñu
40 ta catyi ñu: Yoho, ra catyi vatyi
cua canun vehe ñuhu ta uñi quɨvɨ ñi ta
cua zanduvohon sii si, tatu sa ndisa
vatyi zehe ra Ndyoo cuu suun, noon
nu cruz.
41 Ta i sacu ndyaa tucu ra zutu
nahnu ta ra maestro cuenda ley ta ra
mandoñi sii ra, ta catyi ra:
42 I zacacu ra sii inga ñiyɨvɨ, zoco
ña cuu zacacu ra sii ra. Tatu rey
cuenda ñiyɨvɨ hebreo cuu ra, nanoo ra
nu cruz vityi, ta cua sino iñi yo sii maa
ra.
43 Sino xaan iñi ra sii ra Ndyoo,
nazacacu ra Ndyoo sii ra vityi tatu sa
ndisa vatyi cuñi ra Ndyoo sii ra vatyi
i catyi ra vatyi Zehe ra Ndyoo cuu sii
ra. Catyi ra.
44 Ta ndya cuhva ndya ra zuhu, ra
sihi ɨɨn ñi sihin ra Jesús, ta i cahan
tucu ra ndya vaha ñi sii ra Jesús.

Nu i sihi ra Jesús

45 Tacuan ta i nduñaa xaan nac-
ahnu ñuu ñiyɨvɨ ndya maa ora ta ndya
cuhva ndya caa uñi sa sahiñi.
46 Ta cuhva caa uñi i cana saa ra
Jesús minoo sa ñihi xaan, ta i catyi ra:
Elí, Elí ¿lama sabactani? Cuñi si catyi
si: Zutu mañi yu, Zutu mañi yu, ¿ñaa
cuenda i zandoon sii? Catyi ra.
47 Zuhva ñiyɨvɨ nandyaa yucuan, i
siñi ñu ta catyi ñu: Ra ihya cana saa
ra sii ra profeta Elías. Catyi ñu.
48 Ta zuun ñi caa cuhva cuan, i
cacono minoo ra cuan, ta i quihin ra
sii minoo sa ñahma, ta i zatyii ra sii
si sihin ndutya iya. I tyaa ra sii si
numinoo yutu, ta i zandaa ra sii si nu
ndyaa ra Jesús vatyi cua coho ra.
49 Ta i catyi inga ra yucu yucuan:
Cuatu noo, nandyehe yo tatu cua
quisi zanoo ra Elías sii ra.
50 I sacu saa ra Jesús inga saha mi-
noo sa ñihi xaan, ta zɨquɨ i sihi ra.
51 Zuun ñi caa cuhva cuan, i ndata
zava zama coco sa ndita sisi vehe
ñuhu cahnu ndya zɨquɨ ta ndya xuu.
I taan minoo sa ñihi xaan, ta i ndata
yuu nahnu,
52 ta i nuña ñaña, ta i nandoto cuaha
xaan ñiyɨvɨ i sino iñi sii ra Ndyoo.
53 Sa yaha nandoto ra Jesús, ta zɨquɨ
i quita maa ñu ñaña, ta saa ñu ñuu
Jerusalén, ñuu ra Ndyoo, ta cuaha
xaan ñiyɨvɨ i ndyehe sii ñu.
54 Ta minoo ra cu nuu sii minoo
ziendu zandaru ta zandaru ra za-
cuenda sii ra Jesús ɨɨn ñi sihin ra cuan,
i ndyehe ra cuhva i taan ta tandɨhɨ
inga sa i cuu, ta i yuhu xaan ra, ta i
catyi ra: Ndisa cuii ra ihya vatyi zehe
Ndyoo cu sii ra.
55 Ndya zava ñi i siyucu cuaha xaan
ñu zɨhɨ. Ndyehe ñu sii ra Jesús. I
sindyico ñu sii ra ndya Galilea, ta i
tyindyee ñu sii ra.
56 Minoo ña cuan, nañi ña María
Magdalena, ta inga ña cuu ña María
zɨhɨ ra Jacobo ta ra José, ta inga ña cuu
ñazɨhɨ ra Zebedeo.

I tyihi ra sii ra Jesús sisi ñaña

57 Minoo ra cuca sa nañi José, ra ñuu
Arimatea cuu ra, ta ndyico ra sii ra
Jesús. Ta sa tyahan cuan
58 i sahan ra nu ndyaa ra Pilato, ta
i sica ra coño ñuhu ra Jesús. I saha ra
Pilato tyiño vatyi cuu quihin ra sii si.
59 Ta i quihin ra José coño ñuhu ra
Jesús, ta i cava noo ra minoo zahma
vaha sii si,
60 ta i saqui ra sii si sisi ñaña saa
maa ra sa i zavaha ra sisi minoo yuu.
I tyazi ra yuhu ñaña cuan sihin minoo
yuu cahnu, ta cuahan ra.
61 Ta cuhva cuan i siyucu ña María
Magdalena ta inga ña María yatyi ñi
yuñaña cuan.

Cuhva i zacuenda ra ñaña ra Jesús

62 Inga quɨvɨ, quɨvɨ sa cua qui-
tatu ñiyɨvɨ, sa ndɨhɨ zanduvaha ñu sa
cuenda vico cuan, ta i sahan ra zutu

nahnu ta ra fariseo nu ndyaa ra Pilato.
63 Ta i catyi ra sihin ra: Tata, nacohon iñi ndi vatyi nii ñi sa ndito ra vatya cuan ta i catyi ra vatyi tatu sa yaha uñi quivi cua nandoto ra sisi sa i sihi ra.
64 Yucuan cuenda cuñi ndi vatyi tavon tyiño vatyi cundyaa zeyun yuhu ñaña ra ndya cuhva ndya sa yaha uñi quivi coto quisi ra tahan ra sa sa cuaa ta zuhu ra coño ñuhu ra, ta ziqui cua catyi ra sihin ñiyivi vatyi i nandoto ra sisi sa i sihi ra. Tatu tacuan cua cuu, yaha ca cua sino iñi ñiyivi tuhun vatya sa cahan ra ta ziqui sa xihna ñi. Catyi ra.
65 Ta i catyi ra Pilato sihin ra: Quihin ndo zuhva zandaru. Ta cuhun ndo ta cazi cutu vaha ndo yozo ca cuhva cuu sii ndo. Catyi ra.
66 Tacuan ta cuahan ra, ta i tyazi cutu vaha ra ñaña cuan, ta i tyaa ra zeyu yuhu si, ta i zandoo ra sii zandaru yucuan vatyi cua zacuenda ra.

28

Cuhva i nandoto ra Jesús

1 I yaha quivi quitatu ñiyivi hebreo. Ta quivi tumingu cuhva sa vasi cundisi i saa ña María Magdalena sihin inga ña Mariá vatyi cua ndyehe ñu ñaña cuan.
2 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i taan minoo sa ñihi xaan vatyi i quita minoo ángel ra Ndyoo ndya andivi, ta i noo ra ndya nu ñuhu, ta i saa ra ndya ñaña. I tyaa siyo ra yuu sa ndazi yuñaña cuan, ta i sicundyaa ra nuu si.
3 Ndisi xaan ra tañi minoo tasa zavi, ta cuisi xaan zahma ra tañi caa nieve cuisi.
4 Cuhva sa ndyehe zandaru sii ra, ta nihi ra sihin sa yuhu ra, ta i cuañaa ra.
5 Ta i catyi ángel cuan sihin ñu zihi cuan: Ma yuhu ndo. Site vatyi nanducu ndo sii ra Jesús, ra i sihi nu cruz.
6 Yoñi ca ra ihya. Sa i nandoto ra tañi i nacatyi ra. Ñaha ndo, ta ndyehe ndo nu i caa coño ñuhu ra.
7 Yatyi cuii ñi cuhun ndo, ta nacatyi ndo sihin ra i casi ra vatyi sa nandoto ra. Ta catyi ndo: "Xihna ca ra Jesús cuahan ndya Galilea ta ziqui maa ndo. Yucuan cua ndyehe ndo sii ra," catyi ndo. Ihya cuu sa tahan si nacatyi sihin ndo, catyi ángel cuan sihin ñu zihi cuan.
8 Ta i yuhu xaan ñu zihi cuan, ta zii xaan i cuñi ñu, ndihi ca, ta yatyi xaan i naquihin ñu ityi cuahan ñu, ta i cacono ñu vatyi cua nacatyi ñu sihin ra i casi ra Jesús.
9 Ityi cuahan ñu i quituu ra Jesús ityi nuu ñu, ta i catyi ra: Nacumi sii maa ndo. Ta i tuhva ñu sii ra Jesús, ta i tiin ñu saha ra, ta i zacahnu xaan ñu sii ra.
10 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Ma yuhu ndo. Cuahan ndo ta nacatyi ndo sihin ra yañi vatyi nacuhun ra ndya Galilea, ta yucuan cua ndyehe ra sii.

Cuhva i nacatyi zandaru

11 Nii ñi sa cuahan ñu zihi cuan, ta zuhva zandaru, ra zacuenda ñaña cuan, cuanuhu ra ndya ñuu, ta i nacatyi ra sihin ra zutu nahnu tandihi sa i cuu.
12 Ta i sahan ra zutu nahnu cuan, ta i natuhun ra sihin ra mandoñi yozo caa cua zavaha ra ta i ndu-iin ra minoo cuhva. Ta ziqui i saha ra cuaha xaan xuhun sii zandaru,
13 ta i catyi ra sihin ra: Catyi ndo vatyi i quisi ra tahan ra sa sa cuaa, ta i zuhu ra coño ñuhu ra nii ñi sa quixi ndo.
14 Ta tatu cua coto ra gobernador cuhva ya, cua zasino ndi iñi ra, ta tacuan ta ñahñi cua tahan ndo.
15 Tacuan ta i quihin zandaru xuhun cuan, ta cuahan ra, ta i cahan ra cuhva i nacatyi ra cuan sihin ra. Ta sino iñi ñiyivi hebreo tuhun cuan ndya cuhva ndya vityi.

Cuhva i saha ra Jesús tyiño sii ra i casi ra

16 Tacuan ta cuahan sa usi iin tahan ra i casi ra Jesús ndya Galilea ndya minoo yucu sa i zacoto ra Jesús sii ra.
17 Ta cuhva sa ndyehe ra sii ra Jesús, i zacahnu ra sii ra, zoco zuhva ra ñá sino vaha iñi sa zuun ra cuu ra.
18 Ta ziqui i tuhva ra Jesús sii ra, ta i catyi ra sihin ra: Saha ra Ndyoo

tandɨhɨ cuii cuhva sii sa cundyaca ñehi andɨvɨ ta nu ñuhu ñuu ñiyɨvɨ.
19 Cuahan ndo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ, ta zacuaha ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Zacoo ndutya ndo sii ñu sihin zɨvɨ ra Ndyoo Zutu yo ta sihin zɨvɨ Zehe ra ta sihin zɨvɨ Tatyi Ii ra Ndyoo.
20 Tandɨhɨ sa i zacuehi sii ndo, nacatyi ndo sii si sihin ñu cua sino iñi vatyi natyaa ñu yahvi sii si. Ta coto ndo vatyi yuhvi ndyei sihin ndo tandɨhɨ cuii quɨvɨ ndya cuhva ndya cua ndɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ. Ta nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa.

Tuhun Vaha Sa I Tyaa Ra San Marcos

Cuhva i cahan ra Juan, ra i zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ quɨvɨ cuan

1 Ihya cuhva quisaha Tuhun Vaha
sa cuenda ra Jesucristo, ra cu zehe
Ndyoo.
2 Cuhva i zatyaa ra Ndyoo sii ra
Isaías tuhun ra ta tyiemvu, ta i tyaa ra
Isaías cuhva i cahan ra Ndyoo sihin ra
Cristo ta catyi ra:
Cua tasi sii minoo ra sa xihna ñi, ta
cua zacoto ra sii ñiyɨvɨ vatyi
cua cuhun.
Vatyi quɨvɨ cua soon ta cua tyizoho ñu
sa cohon.
3 Cua cana saa ra cuan sisi cuhu ta
catyi ra sihin ñiyɨvɨ:
"Zama ndo cuhva iyo ndo vatyi sa cua
saa ra ndyaca ñaha sii yo."
4 Ta i quisi ra i tasi ra Ndyoo, ra
cua cana saa sisi cuhu. Sinañi ra
Juan. I zacoo ndutya ra sii ñiyɨvɨ. Ta i
zacuaha ra sii ñu vatyi coo ndutya ñu
ta zama ñu cuhva iyo ñu, ta zɨquɨ cua
zandasi ra Ndyoo cuatyi ñu.
5 Ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén ta tandɨhɨ ñuu
nu cu si Judea i sahan ñu nu ndyaa ra
Juan. Ta sa yaha nahma ñu cuatyi ñu
nuu ra Ndyoo, ta zɨquɨ i sicoo ndutya
ñu i zacuu ra Juan yuu sa nañi río
Jordán.
6 Ixi camello i cuu zahma ra Juan,
ta i sinuhñi zinda ñɨɨ sisi ra. Ta i sasi
ra minoo nuu quɨtɨ tañi tɨca ta sihi ra
tyahiñu ñuñu.
7 I cahan ra sihin ñiyɨvɨ ta catyi ra:
Ta cua yaha zuhva quɨvɨ ta cua quisi
inga ra cahnu ca. Ña tahan si sii, nu
sa cui muzu ra ta cuize ndisa ra, zoco
zuun ñi maa ra i saha tyiño sii.
8 Zacoo ndutye sii ndo sihin
ndutya, zoco maa ra cua zacoo
ndutya sii ndo sihin Tatyi Ii. Tacuan i
catyi ra Juan.

Cuhva i sicoo ndutya ra Jesús

9 Ta i yaha zuhva ñi quɨvɨ ta i quita
ra Jesús ñuu Nazaret nu cu si Galilea,
ta i saa ra yuu Jordán, ta i zacoo
ndutya ra Juan sii ra.
10 Zuun ñi caa cuhva sa nduvita ra
Jesús nu ndutya cuan ta i nandyehe
ndaa ra, ta i ndyehe ra vatyi nuña ityi
andɨvɨ, ta i noo xica Tatyi Ii sii maa ra
tañi noo minoo paloma.
11 Ta i siñi ra minoo nduzu sa cahan
ityi zɨquɨ, ta catyi si: Yoho cuu zehi. Ta
cuñi xein suun. Zɨɨ xaan cuñi suhun.

Cuhva i nducu coto ihñi cuihna sii ra Jesús atu cua tyaa ra yahvi sii Ndyoo a sii cuihna

12 Ta zuun ñi quɨvɨ cuan i saca Tatyi
Ii sii ra Jesús, ta cuahan ra minoo
cuhu cahnu.
13 Ta yucuan i ñoho ra uu xico quɨvɨ
nu sicoo quɨtɨ cuhu. Ta i nducu ra cu
nuu sii cuihna cuhva coto ihñi ra sii
ra vatyi cuñi ra sa tyaa ra Jesús yahvi
sii ra. Ta zɨquɨ i quisi tyindyee ángel
Ndyoo sii ra Jesús.

Cuhva i quisaha zacuaha ra Jesús nu cu si Galilea

14 Tacuan ta zɨquɨ i tyihi ñiyɨvɨ sii ra
Juan vehe caa, ta i quisi nuhu ra Jesús
nu cu si Galilea, ta i zacoto ra sii ñiyɨvɨ
Tuhun Vaha sa cuenda cuhva ndyaca
ñaha ra Ndyoo.
15 Ta i catyi ra Jesús: Vityi sa cuñi
saa quɨvɨ cua cundyaca ñaha ra Ndyoo
ihya ñuu ñiyɨvɨ. Zandoo ndo cuatyi
ndo, ta sino iñi ndo Tuhun Vaha.

Cuhva i cana ra Jesús sii cumi tahan ra tɨɨn tyiyaca

16 I sica noo ra Jesús yumiñi Galilea,
ta i ndyehe ra sii ra Simón sihin yañi
ra, ra Andrés. Cañi ra traya ra nu
ndutya vatyi yucuan cuu tyiño zacuu
maa ra.
17 Ta i cana ra Jesús sii ra ta catyi ra:
Coho ndo sihin, ta cua cuhve cuhva
nducu ndo sii ñiyɨvɨ tañi cuhva nducu
ndo sii tyiyaca. Tacuan i catyi ra Jesús
sihin ra.
18 Ta ta sica ñi i zandoo ihno ra
traya ra, ta cuahan ra sihin ra Jesús.
19 Ta i sica ra Jesús zuhva ca sihin
ra ityi nuu ca, ta i ndyehe ra sii ra
Jacobo sihin ra Juan yañi ra. Ta zehe
ra Zebedeo cuu sii ra. Ñoho ra barco.
Nazuhva ra traya ra.

20 I cana ra Jesús sii ra, ta i zandoo
ra sii ra Zebedeo zutu ra sihin muzu
ra sisi barco. Ta i sindyico ra sii ra
Jesús.

Cuhva i ñoho tatyi cuihna sii minoo ra

21 I saa ra Jesús sihin ra i cana ra
ñuu Capernaum, ta quɨvɨ tuhva ñiyɨvɨ
quitatu i quɨhvɨ ra Jesús vehe ñuhu. Ta
i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ.
22 Ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ sihin
cuhva i zacuaha ra vatyi ñá zacuaha
ra tañi zacuaha ra maestro cuenda
ley, zoco i zacuaha ra tañi sa saha ra
Ndyoo sa siñi tuñi sii ra.
23 Ta sisi vehe ñuhu cuan i ñoho
minoo ra, ra ñoho tatyi cuihna añima.
Ta i quisaha cana saa ra. Ta catyi ra:
24 ¿Ñaa sa cuñun sihin ndi? Jesús,
ra ñuu Nazaret. ¿Atu vasun sa vasi
zandyehun tundoho sii ndi? Site yoo
ra cuun. Moo cuu ra cu zehe Ndyoo,
ra ñahñi cuatyi. Tacuan i cahan ra
cuan.
25 Tacuan ta xaan xaan i cahan ra
Jesús sihin tatyi cuihna cuan ta catyi
ra: Cazi yuhun ta ma cohon. Ta quita
ndo sii ra ya.
26 Ta ñihi xaan i zanɨhɨ tatyi cuihna
cuan sii rayɨɨ cuan, ta saa xaan i sacu
saa si, ta i quita si añima ra.
27 Ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ, ta i
nducu tuhun tahan ñu: ¿Yozo caa?
Minoo cuhva saa cuu si vatyi ra ihya
iyo cuhva sii ra vatyi cahan ra sihin
tatyi cuihna, ta tyaa si yahvi sii ra.
28 Ta yatyi xaan i sito ñiyɨvɨ nac-
ahnu nu cu si Galilea cuhva i zavaha
ra Jesús.

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii tyizo ra Pedro

29 Tacuan ta zɨquɨ i quita ra vehe
ñuhu ta cuahan ra Jesús sihin ra Ja-
cobo ta ra Juan ndya vehe ra Simón ta
ra Andrés.
30 I caa tyizo ra Pedro nu sito. Cuhu
ña cahñi. Ta i nacatyi ñu sihin ra Jesús
vatyi cuhu ña.
31 I tuhva ra nu ndyaa ña, ta i tɨɨn ra
ndaha ña, ta i tyindyee ra sii ña, ta i
nduvita ña. Zuun ñi caa cuhva cuan i
ndyico cahñi sii ña, ta i nduvita ña. Ta
i zavaha ña sa casi ra.

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyɨvɨ cuhu

32 Sa tyizo ñicandyi ta sa tyahan
cuan i quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii tandɨhɨ
ñu cuhu, zɨɨn zɨɨn nuu cuehe, ta ñu
ñoho tatyi cuihna.
33 Ta i quisi tuu xaan ñiyɨvɨ yuvehe
nu ñoho ra Jesús.
34 Ta i zanduvaha ra Jesús sii cuaha
xaan ñu cuhu cuaha xaan nuu cuehe,
ta i tava ra sii cuaha xaan tatyi cuihna
sii ñiyɨvɨ, zoco ñá saha maa ra sa ca-
han tatyi cuihna cuan vatyi i nacoto
si sii ra.

Cuhva i zacoto ra Jesús sii ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo nu cu si Galilea

35 Ta inga quɨvɨ ñaa ca i nduvita ra
Jesús ta sahan ra minoo cuhu, ta i
quisaha cahan ra sihin ra Ndyoo Zutu
ra, ra iyo andɨvɨ.
36 Ta ra Simón sihin ra tahan ra i
sinanducu ra sii ra.
37 Ta nu nañihi ra sii ra Jesús i
catyi ra sihin ra: Nanducu xaan ñiyɨvɨ
suun.
38 Zoco i catyi ra Jesús: Coho yo
tandɨhɨ inga ñuu yatyi ñi ihya vatyi
indyacuan cua cahan tuqui Tuhun
Ndyoo vatyi yucuan cuenda vasi.
39 Ta i sica noo ra tandɨhɨ nu cu si
Galilea. I zacoto ra sii ñiyɨvɨ Tuhun
Ndyoo tahan tahan vehe ñuhu, ta i
tava ra tatyi cuihna sii ñiyɨvɨ.

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii minoo ra tyahyu

40 Minoo saha i tuhva minoo ra nu
ndyaa ra Jesús. Cuhu xaan ra sihin
cuehe sa tyahyu ra. I sicuɨñɨ sɨtɨ ra, ta
i catyi ra: Iyo cuhva suun, tatu cuñun
cuu zanduvohon sii.
41 Ta i cundahvi iñi ra Jesús sii ra
cuan, ta i tɨɨn ra ndaha ra ta catyi ra:
Cuñi. Zanduvehi suun.
42 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i quita
cuehe cuan sii ra, ta ndaha nduvaha
ñi ra.
43 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra
vatyi cuu cunuhu ra, zoco ñihi xaan i
saha ra tuhun sii ra ta catyi ra:
44 Ndyehun, vatyi ma nacatyun si-
hin ñiyɨvɨ. Cuhun nu ndyaa ra cu
zutu vehe ñuhu hebreo, ta cuhvon sii
ra Ndyoo sa i catyi ra Moisés sa cua

cuhva ñiyɨvɨ tatu nduvaha ñu. Tacuan
ta cua coto ñiyɨvɨ vatyi i nduvohon.
45 Tacuan ta cuahan ra i nduvaha,
ta i nacatyi ra sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ
cuhva i cuu sii ra. Ta yucuan cuenda
ñá cuu ca quɨhvɨ ra Jesús inga ñuu. I
sica noo ra nu yoñi ñiyɨvɨ iyo. Zoco i
sahan xaan ñiyɨvɨ zɨɨn zɨɨn ñuu ndya
nu ndyaa ra.

2

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii minoo ra xii

1 Ta i yaha zuhva quɨvɨ ta zɨquɨ i
quisi nuhu ra Jesús ndya ñuu Caper-
naum, ta yatyi xaan i sito ñiyɨvɨ vatyi
sa nasaa nuhu ra.
2 Ta ta sica cuii ñi i titahan ñiyɨvɨ
cuhva ndya ñá cuu ca quɨhvɨ ñu yu-
vehe. Ta i zacuaha ra Jesús sii ñu
Tuhun Ndyoo.
3 Ta i quisi minoo ityi ñiyɨvɨ ta ndy-
izo cumi tahan ra sii minoo ra xii.
4 Ta ñá cuu yaha ra yuvehe nu ñoho
ra Jesús vatyi tuu xaan ñiyɨvɨ yucu.
Cuu, i ndaa ra xiñi vehe, ta i nuña ra
xiñi vehe, ta i zanoo ra sii ra xii sihin
minoo tyuhva nu nandyaa ra Jesús.
5 I ndyehe ra Jesús cuhva sa nɨɨ iñi
tandɨhɨ ra, ta i catyi ra Jesús sihin ra
xii cuan: Zandasi cuatyun, zehe luhli.
Catyi ra.
6 Ta yucu uu tahan ra maestro
cuenda ley yucuan, ta sica iñi ra sihin
añima ra:
7 "¿Ñacu cahan ra ya tacuan? Yoñi
ra cuu zandasi cuatyi ñiyɨvɨ. Maa ñi
ra Ndyoo cuu zandasi cuatyi ñiyɨvɨ."
8 Ta i sito ra Jesús cuhva sica iñi
ra sihin añima ra, ta i quisaha ndaca
tuhun ra: ¿Ñacu sica iñi ndo tacuan
sihin añima ndo?
9 Sica iñi ndo vatyi ña vaha quehin
vatyi i catyi sihin ra ya: "Zandasi
cuatyun." Ta vityi cua zañehi sii ndo
vatyi iyo cuhva sii, ta cua catyi sihin
ra: "Nduviton ta nacuhun yuun, ta
cunuhun."
10 Cua zañehi sii ndo vatyi iyo cuhva
sii vii, vatyi ra i quisi ndya gloria
cui. Ta cua zandasi cuatyi ñiyɨvɨ ñuu
ñiyɨvɨ. Ta i cahan ra sihin ra xii cuan,
ta catyi ra:
11 Quehin suhun vatyi nduviton, ta
nacuhun tyuhvon, ta cunuhun ndya
vehun.
12 Ta yatyi xaan i nduvita ra xii
cuan. I naquihin ra tyuhva ra, ta i
quita ra. I ndyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta
iyo xaan i cuñi ñu, ta i catyi ñu vatyi
iyo xaan cuhva sii ra Ndyoo. Ta catyi
ñu: Tañaha ca ma ndyehe yo sa tyehen
yozo vasi si.

Cuhva i catyi ra Jesús sihin ra Leví vatyi cuhun ra sihin ra

13 Tacuan ta zɨquɨ cuahan tucu ra
Jesús ityi yuhu tyañuhu. Ta i tatahan
cuaha xaan ñiyɨvɨ. Ta i zacuaha ra sii
ñu.
14 Ta sa cuahan tucu ra Jesús i
ndyehe ra sii ra Leví, zehe ra Alfeo.
I zatyiyahvi ra sii ñiyɨvɨ sa cuenda
xuhun ra ndyaca ñaha. Ta i catyi ra
Jesús sihin ra: Coho sihin. Ta yatyi
xaan i nduvita ra Leví, ta cuahan ra
sihin ra.
15 Ta sa i sasi ra Jesús xita vehe ra
Leví, ɨɨn ñi mesa i siyucu ra sihin ra
sica noo sihin ra ta sihin cuaha xaan
ra zatyiyahvi sii ñiyɨvɨ sa cuenda
xuhun ra ndyaca ñaha ta sihin inga ra
iyo cuatyi vatyi i sindyico cuaha xaan
ra iyo cuatyi sii ra Jesús.
16 Ta i ndyehe ra maestro cuenda
ley ta ra fariseo vatyi sasi ra Jesús xita
sihin ra cuan, ta i catyi ra sihin ra
ndɨhɨ sihin ra Jesús: ¿Ñacu sasi ra xita
sihin ra zatyiyahvi sii ñiyɨvɨ ta ra iyo
cuatyi?
17 Ta sa siñi ra Jesús sa cahan ra ta
i catyi ra: Ña cuñi si médico sii ra iyo
vaha, zoco sii ra cuhu cuñi si. Ña vasi
sa cuenda ñiyɨvɨ sica iñi vatyi vaha
xaan ñu. Vasi sa cuenda ñiyɨvɨ sito
vatyi iyo cuatyi ñu.

Ndaca tuhun ñiyɨvɨ sii ra Jesús ñaa cuenda ña cuñi ra sica noo sihin ra cahñi zoco ra sii ra

18 Ñiyɨvɨ i sindyico sii ra Juan sihin
ñiyɨvɨ i sindyico sii ra fariseo ñahñi
maa sasi ra tatu sica tahvi ra sii ra
Ndyoo. Ta i ndyehe inga ñiyɨvɨ. Ta
i ndaca tuhun ñu sii ra Jesús ta catyi

ñu: ¿Ñacu sasi ñiyɨvɨ ndyico suun xita tandɨhɨ quɨvɨ vazu sica tahvi ñu sii Ndyoo? Ta ñiyɨvɨ ndyico sii ra Juan ta ñiyɨvɨ ndyico sii ra fariseo ñahñi maa sasi ra tatu sica tahvi ra sii Ndyoo.

19 Ta i cahan ra Jesús minoo cuhva sihin ñu ta catyi ra: ¿Ñacu ma casi ñiyɨvɨ xita tatu cuahan ñu minoo vico tindaha? Tatu ndyaa ra tindaha, sasi vaha tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi zɨɨ cuñi ñu. Ta tacuan tucu ñiyɨvɨ ndyico sii. Zɨɨ cuñi ñu vatyi ndyei sihin ñu.

20 Zoco tatu sa cuahan ra tindaha, tacuan ta zɨquɨ ma casi ca ñu.

21 Ña vaha cua cutyiño ñiyɨvɨ zahma saa sa natyaa ñu minoo zahma sahnu vatyi zahma saa cuan cua ndɨyɨ si, ta zɨquɨ cua tahndya ca zahma sahnu cuan.

22 Ta inga cuhva vatyi ma zavaha ñiyɨvɨ ndixi panela sisi quɨzɨ sahnu vatyi cua cuizo si ta ndaa si. Ta cua cahndi quɨzɨ cuan tatu sahnu si. Tatu cua zavaha ñu ndixi panela, cuñi si quɨzɨ saa. Ta tandɨhɨ cuhva zacuehi cuu sa saa. Ta ña vaha nacuzaca si sihin sa sahnu. Cuñi si sa zama ndo cuhva iyo ndo.

Cuhva quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ

23 Minoo saha quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ, cuahan ra Jesús sihin ra sica noo sihin ra, ta i yaha ra sisi itu trigo sa zavaha ñiyɨvɨ yutyi pan. Ta i quisaha tohon ra ndɨhɨ sihin ra Jesús zuhva si.

24 Tacuan ta i catyi ra fariseo: Ndyehe, ¿ñacu zatyiño ra ndɨhɨ suhun? Ta vityi cuu quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ vatyi tacuan catyi ley.

25 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu ta cahvi ca ndo Tuhun Ndyoo cuhva i zavaha ra rey David minoo saha sihin amigo ra? vatyi i sizoco xaan ra.

26 I quɨhvɨ ra David vehe ñuhu quɨvɨ i cuu ra Abiatar ra cu zutu ya cahnu. Ta i sasi ra pan ii. Ta yucuan pan ii, maa ñi ra cu zutu cuu casi. Zoco i sasi ra David sii si. Ta i saha ra i sasi ra tahan ra.

27 Ta inga cuhva catyi tucu ra Jesús: Iyo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ sa vatyi cua tyindyee si sii ñu. Ñá zavaha ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sa cuenda quɨvɨ cuan. I zavaha ra quɨvɨ cuan vatyi cua tyindyee si sii ñiyɨvɨ.

28 Ta yuhvi, ra i quisi ndya gloria cui. Ta iyo cuhva sii, sa catyi ñaa sa cua zavaha ñiyɨvɨ quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ.

3

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii ra na-ityi ndaha

1 I quɨhvɨ tucu ra Jesús vehe ñuhu, ta yucuan ndyaa minoo ra na-ityi ndaha.

2 Ndyehe ihñi ra fariseo nu ñoho ra Jesús tatu ndisa cuii cua zanduvaha ra sii ra na-ityi ndaha cuan quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ vatyi cuñi ra tyaa ra cuatyi sata ra.

3 Ta i catyi ra Jesús sihin ra na-ityi ndaha cuan: Ñaha mahñu ya.

4 Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Jesús sii ra fariseo: ¿Ñaa sa cua zavaha yo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ? ¿Atu vaha cua zavaha yo sa vaha a sa ña vaha? ¿Atu cua zanduvaha yo sii ñiyɨvɨ a cuhva yo sa cuu ñu? Ta ñá nacahan ra fariseo ndaha cuii ñi.

5 Tacuan ta i cuxaan ra Jesús sihin ra, ta i nducuihya iñi ra sihin ra vatyi ñihi xaan iñi ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra na-ityi ndaha cuan: Nandɨca ndohon. Ta i nandɨca ra ndaha ra, ta zuun ñi caa cuhva cuan i nduvaha si.

6 Tacuan ta i quita tandɨhɨ ra fariseo nu ñoho ra Jesús, ta i natuhun tahan ra sihin minoo ityi amigo ra Herodes. Ta i quisaha nducu ra cuhva cahñi ra sii ra Jesús.

Cuhva i quisi tuu xaan ñiyɨvɨ yuhu tyañuhu

7 Ta ra Jesús cuahan ra sihin ra sica noo sihin ra ndya tyañuhu, ta i sindyico cuahan xaan ñiyɨvɨ Galilea sii ra.

8 Ta sa sito ñu vatyi tyiño vaha zavaha ra Jesús, ta i quita ñu Judea, ta ñuu Jerusalén, ta Idumea ta inga siyo yuu Jordán. Ta tandɨhɨ ñuu ndyaa yatyi sii ñuu Tiro ta ñuu Sidón, ta i quisi ndyehe ñu sii ra.

9 Yucuan cuenda i catyi ra Jesús sihin ra ndɨhɨ sihin ra vatyi nazaquisi

ra minoo barco vatyi quɨhɨ ra Jesús, ta
ma catyihi xaan ñiyɨvɨ sii ra.
10 Sa zanduvaha ra Jesús sii cuaha
xaan ñiyɨvɨ cuhu, ta yucuan cuenda i
quisi tuu xaan ñiyɨvɨ cuhu vatyi cua
tɨin ñu sii ra.
11 Ta sa ndyehe ñiyɨvɨ ñoho tatyi
cuihna cuan sii ra Jesús sicuɨñɨ sɨtɨ ñu,
ta cana saa cuihna ñoho sii ñu: ¡Yoho,
zehe ra Ndyoo cuu suun!
12 Ta ñihi xaan i cahan ra Jesús sihin
tatyi cuihna cuan vatyi ma nacatyi ca
si yoo ra cuu ra.

I casi ra Jesús sii usi uu tahan ra apóstol

13 Tacuan ta zɨquɨ i ndaa ra Jesús
minoo yucu, ta i cana ra yoo ra cua
cuizo tyiño, ta i sahan ra cuan nu
ndyaa ra Jesús.
14 I quihin ra Jesús sii usi uu tahan
ra vatyi cua cutahan ra sihin ra, ta
cua tasi ra Jesús sii ra, ta cua zacoto
ra sii ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo.
15 Ta i saha ra Jesús cuhva sii ra
vatyi cuu zanduvaha ra sii ñiyɨvɨ
cuhu, ta cuu tava ra tatyi cuihna sii
ñiyɨvɨ.
16 Ihya cuu zɨvɨ sa usi uu tahan ra
i casi ra Jesús: Simón, i zacunañi ra
Jesús sii ra Pedro;
17 ra Jacobo sihin yañi ra, ra Juan,
zehe ra Zebedeo cuu sii nduu tahan
ra, ta i zacunañi ra Jesús sii ra, ra
xaan;
18 ra Andrés, ra Felipe, ra Bar-
tolomé, ra Mateo, ra Tomás, ra Ja-
cobo zehe ra Alfeo; ra Tadeo, inga ra
Simón, maa ra cuu cuenda minoo ityi
ra cuñi zama sii ra ndyaca ñaha,
19 ta ra Judas Iscariote, maa ra cuu
ra cua xico sii ra Jesús cuee ca.

Cuhva i catyi ñiyɨvɨ vatyi ñoho tatyi cuihna sii ra Jesús

20 Tacuan cuu cuhva i cana ra Jesús
sii ra i casi ra, ta zɨquɨ i quɨhvɨ ra Jesús
sisi minoo vehe sihin sa usi uu tahan
ra cuan, ta i quisi tucu cuaha xaan
ñiyɨvɨ cuhva ña cuyatyi ca ra casi ra
xita.
21 Ta sa sito zɨhɨ ra ta yañi ra Jesús
tuhun cuan, ta cuahan ñu vatyi cua
naquihin ñu sii ra vatyi cahan xaan
ñiyɨvɨ, ta catyi ñu vatyi zana xiñi ra
Jesús.
22 Ta ra maestro cuenda ley, ra i
quisi ndya ñuu Jerusalén, i catyi ra:
Ra ihya, ñoho ra cu nuu sii cuihna
sii ra. Ta tava ra tatyi cuihna sihin
tundyee iñi iyo sii ra Beelzebú, ra cu
nuu sii cuihna.
23 Tacuan ta i cana ra Jesús sii ñiyɨvɨ,
ta i quisaha zacuaha ra sii ñu sihin
minoo cuhva ta catyi ra: ¿Ñaa sa sica
iñi ndo? ¿Atu cua tava ra cu nuu sii
cuihna sii inga cuihna?
24 Tatu iyo minoo ñuu ta sahñi
tahan xaan ñiyɨvɨ sihin inga ñiyɨvɨ sa
zuun ñi ñuu cuan, yatyi xaan cua tɨvɨ
ñuu cuan.
25 Ta tatu sahñi tahan ñiyɨvɨ sihin
tahan ñu, sihin cuhva ñu, sihin yañi
ñu, yatyi xaan cua tɨvɨ cuhva yucu ñu.
26 Ta ma cahñi tahan ra cu nuu sii
cuihna sihin inga cuihna vatyi tatu
tacuan zavaha ra, yatyi xaan cua
ndɨhɨ cuhva iyo sii ra.
27 Ñihi xaan cuu ra cuihna, ta sa sito
yo vatyi ma cuu quɨhvɨ ñiyɨvɨ vehe mi-
noo ra ñihi xaan ta quihin ñu ndaha
tyiño ra tatu ma cuhñi xihna ñu sii ra.
Tatu sa nuhñi ra ñihi cuan, tacuan ta
zɨquɨ cuu quɨhvɨ yoo ra cuñi ta quihin
ra ndaha tyiño ra.
28 Ndisa cuii cuu si vatyi cuu zan-
dasi ra Ndyoo tandɨhɨ cuatyi zavaha
ñiyɨvɨ ta tandɨhɨ sa quiñi cahan ñu.
29 Zoco tatu ndyehe ñiyɨvɨ cuhva
zatyiño Tatyi Ii ra Ndyoo ta catyi
ñu vatyi cuihna zatyiño, ma zandasi
ra Ndyoo cuatyi ñu nu yozo cuii ca.
Tandɨhɨ cuii tyiemvu cua ndoo cuatyi
cuan zɨquɨ ñu.
30 Tacuan i catyi ra Jesús vatyi nu-
maa zatyiño ra sihin cuhva sii Tatyi
Ii ra Ndyoo, zoco i catyi ñiyɨvɨ vatyi
zatyiño ra sihin cuhva iyo sii cuihna.

Zɨhɨ ra Jesús ta yañi ra

31 Tacuan ta zɨquɨ i saa zɨhɨ ra Jesús
sihin yañi ra, ta i tasi ñu tyiño ñu ñoho
ra Jesús vatyi naquisi ra nu ndyaa ñu.
32 Ta ñiyɨvɨ yucu siconduu sihin ra
Jesús i catyi ñu sihin ra: Saa zɨhun ta
yañun. Nanducu ñu suun. Yucu ñu
sata vehe.

33 Ta i catyi ra Jesús: ¿Yoo sa cuu
zɨhi? ¿Ta yoo sa cuu yañi?
34 Ta zɨquɨ i nandyehe ra nu yucu
ñiyɨvɨ siconduu sihin ra, ta i catyi ra:
Ñu ihya cuu tañi zɨhi. Ta ra ihya cuu
tañi yañi. Ta ñu ihya cuu tañi cuhve.
35 Vatyi yoo ñiyɨvɨ zavaha tandɨhɨ sa
catyi ra Ndyoo, yucuan cuu ñu cuñi
tañi ñiyɨvɨ sii. Tacuan i catyi ra Jesús.

4

Cuhva ra tasi

1 Inga saha i quisaha zacuaha ra
Jesús sii ñiyɨvɨ ityi yuhu tyañuhu. Ta
cuaha xaan ñiyɨvɨ i titahan nu ndyaa
ra, ta i quɨhvɨ ra Jesús sisi minoo
barco vatyi tuu xaan ñiyɨvɨ. Ta i si-
cundyaa ra. Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ i nandoo
nuu ñiyɨtɨ cuan.
2 Ta i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ zɨquɨ mi-
noo cuhva ta inga cuhva. Ta ihya cuu
minoo cuhva i cahan ra:
3 Tyizoho ndo cuhva ya vatyi mi-
noo saha sahan minoo ra cua tasi sɨtɨ
trigo.
4 Zuhva si i canacava si ityi nu
ndava ñuhu. I quisi zaa, ta tandɨhɨ cuii
si i sasi tɨ.
5 Zuhva si i canacava nu yaxi ñoho
ñuhu vatyi ñoho xaan yuu. Yatyi xaan
i cañe si vatyi ñe coco caa ñuhu.
6 Tacuan ta ndyii xaan i nanduu.
Ta i xii yava ndyihi cuan vatyi ñá tɨin
yoho si.
7 Ta inga si i canacava si sisi iñu. Ta
yatyi ca sahnu iñu cuan. Ta i zahvi iñu
cuan sii si, ta ñá saha si sɨtɨ si.
8 Zoco zuhva si i canacava si nu
vaha ñuhu. Yucuan cuu sa sahnu
vaha. Ta i saha si sɨtɨ si. Iyo si saha
si ziendu sɨtɨ si sa minoo ñi si. Iyo si
saha si uñi xico usi. Ta iyo si saha si
oco usi.
9 Ta i catyi ra sihin ñu: Tatu siñi ndo,
¡cuɨñɨ ndo!

Cuenda sa tuhva xaan ra Jesús cahan zɨquɨ minoo cuhva

10 Tacuan ta zɨquɨ i nandoo zuhva
ca ñiyɨvɨ sihin ra Jesús ta sihin ra i casi
ra. Ta i ndaca tuhun ñu sii ra Jesús:
¿Ñaa cuñi si catyi si sa cuenda cuhva
cuan?
11 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Saha
ra Ndyoo sa coto maa ndo yozo caa
ndyaca ñaha maa ra. Zoco cuhva
cuan maa ñi sihin cuhva quehin sihin
inga ñiyɨvɨ.
12 Vatyi maa ñu, cua ndyehe ñu.
Zoco ma cuu coto ñu ñaa sa ndyehe
ñu. Cua tyizoho ñu. Zoco ma cutuñi
iñi ñu. Vatyi tatu cua cuɨñɨ ñu, cua
zama ñu cuhva iyo ñu. Ta cua zandasi
ra Ndyoo cuatyi ñu.

I nacatyi ra Jesús ñaa cuñi si catyi si cuhva ra tasi trigo cuan

13 Tacuan ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra
Jesús sii ñu. Ta i catyi ra: ¿Atu ña
siñi ndo cuhva cuan? Tatu ña siñi
ndo sii si, ¿yozo caa cua cuɨñɨ ndo inga
cuhva?
14 Tañi ra i tasi sɨtɨ yutu cuan,
tacuan iyo ra nacatyi sihin ñiyɨvɨ
Tuhun Ndyoo.
15 Tañi sɨtɨ i canacava ityi, tacuan
iyo zuhva ñiyɨvɨ. Siñi ñu sa cahan ra
Ndyoo, zoco yatyi xaan quisi cuihna.
Ta quihin ra tuhun sa siñi ñu.
16 Ta iyo inga ñiyɨvɨ tañi sɨtɨ sa
canacava nu yaxi ñuhu. Tacuan iyo
maa ñu. Siñi ñu Tuhun Ndyoo, ta cuñi
xaan ñu sii si.
17 Zoco ña quɨhvɨ vaha si añima ñu.
Ta ña naha cua sino iñi ñu. Tatu sa
quisi minoo tundoho zɨquɨ ñu a cux-
aan ñiyɨvɨ sihin ñu sa cuenda Tuhun
Ndyoo, yatyi xaan cua zaña ñu sii si.
18 Ta inga ñiyɨvɨ, tañi sɨtɨ sa
canacava sisi iñu cuu ñu. Siñi ñu
Tuhun Ndyoo.
19 Zoco sica iñi ñu tuhun sa iyo ñuu
ñiyɨvɨ. Ta tuhun cuca, tuhun zandavi
ñaha ñi cuu si cuan. Ta cuñi xaan ñu
tandɨhɨ nuu ndaha tyiño. Ta tandɨhɨ
cuhva cuan zanaa si iñi ñu Tuhun
Ndyoo. Ta ma zatyiño vaha si sihin
ñu.
20 Zoco iyo inga ñiyɨvɨ siñi ñu Tuhun
Ndyoo. Ta sino iñu ñu. Yucuan
cuu ñiyɨvɨ vaha zatyiño, tañi sɨtɨ sa i
canacava nu ñuhu vaha. Iyo ñiyɨvɨ
vaha xaan zatyiño ñu tyiño ra Ndyoo
tañi sɨtɨ i saha minoo ziendu sa minoo
si. Ta inga ñu cuu tañi sɨtɨ i saha uñi
xico usi ñi. Ta inga ñu cuu tañi sɨtɨ i
saha oco usi ñi.

Cuhva sii minoo lámpara

21 Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ñu:
Tatu cayu minoo lámpara vehe ñiyɨvɨ,
¿atu cua tyihi ñu sii si sisi tyica a xu
sito? Ña tacuan. Zucu tyaa ñu sii si
cuñi si vatyi tacuan ta ndundisi sisi
vehe.
22 Ta tañi lámpara tatu ñoho xehe si
sisi tyica, tacuan iyo cuhva zacuehi
sii ndo vityi. Zoco cua coo quɨvɨ ta cua
cuɨñɨ ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ cuhva
zacuehi ihya.
23 Yoo ra tyizoho, natyizoho vaha
ra.
24 Tyizoho vaha ndo ñaa sa siñi ndo.
Tatu zuhva ñi cua tyizoho ndo, zuhva
ñi cua coto ndo. Tatu tyizoho vaha
ndo cua coto ndo cuaha ca vatyi cua
cuhva ra Ndyoo sii ra tyizoho vaha
vatyi cua coto ra cuaha ca.
25 Sii ra sa iyo cuaha ca, cuaha ca
cua cuhva ra. Ta sii ra iyo zuhva ñi,
cua naquihin ndɨhɨ ra Ndyoo sii si.

Cuhva sahnu sɨtɨ

26 Catyi tucu ra Jesús: Ñiyɨvɨ ndyaca
ñaha ra Ndyoo, nducuaha ca ñu tañi
nducuaha sɨtɨ. Tasi minoo ra ndaha
tyiño nu ñuhu.
27 Quixi ra sa sa cuaa. Ta nduvita
ra ñaha ñi. Ta caña sɨtɨ cuan, ta cua
cuahnu maa tuhun ñi si. Ña sito ra
cuan yozo caa sahnu si.
28 Ñuhu cuan saha tundyee iñi, ta
cua cuahnu sɨtɨ cuan. Sa xihna ñi cua
coo yutu tu. Ta zɨquɨ coo yoco tu.
29 Tatu sa sisa sɨtɨ cuan. Ta zɨquɨ cua
cahndya ra sii si ta naquihin ra sii si
vatyi sa saa tyiemvu si.

Cuhva sɨtɨ mostaza

30 Ta i catyi tucu ra Jesús: ¿Ñaa
sihin cuu zacasi tahan yo cuhva ndy-
aca ñaha ra Ndyoo? ¿Ñaa cuhva cua
nacatyi sihin ndo vatyi cua cuɨñɨ ndo?
31 Tañi minoo sɨtɨ mostaza, tacuan
iyo si. Ñahñi sɨtɨ luhlu ca sa nuu
mostaza iyo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ. Qui-
hin minoo ra sii si, ta tasi ra sii si nu
ñuhu ra.
32 Ta cuee ca cua cuahnu si. Ta cua
nduu si cahnu xaan, cahnu ca ta zɨquɨ
cuaha xaan inga nuu sɨtɨ sa tasi yo.
Nahnu xaan zoco tu. Ta ndya cuhva
ndya zaa ta cua quisi cozo tɨ zoco tu.

Tuhva xaan ra Jesús cahan zɨquɨ minoo cuhva

33 Tacuan i cahan ra Jesús sihin
ñiyɨvɨ. Ta i sityiño ra cuaha xaan
cuhva tañi cuhva ya. Tandɨhɨ ñaa sa
cuu cuɨñɨ ñu, i cahan ra sihin ñu.
34 Ta ma cahan maa ra tatu ma ca-
han ra zɨquɨ minoo cuhva. Ta cuee ca
ta i nacatyi casi ra sihin ñiyɨvɨ ndyico
sii ra.

Zacutaxi ra Jesús tatyi ta ndutya

35 Zuun ñi quɨvɨ cuan ta sa tyahan i
catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Coho
yo inga siyo miñi.
36 Ta i zandoo ra sii ñiyɨvɨ cuan, ta
cuahan ra Jesús sihin ra i casi ra sisi
barco sa ñoho ra. Ta cuahan uu a uñi
tahan ca barco sihin ra.
37 Ta i quisaha minoo tatyi cahnu
xaan. Ta i quisaha quɨhvɨ ndutya sisi
barco cuan. Ta zuhva zuhva ñi cua
cutu tu.
38 Ta ra Jesús quixi ra ityi zuhma
barco. Ñoho minoo zahma xiñi ra. Ta
i zandoyo ra i casi ra sii ra. Ta catyi ra
sihin ra: Maestro, ¿ñacu ña cohon ta
sa cuñi cunaa yo?
39 Ta i nduvita ra Jesús, ta i cahan
ra sihin tatyi: ¡Taxi ñi! Ta i catyi ra
sihin ndutya: ¡Ma ndyayu con! Ta taxi
cuii ñi i nduu tatyi. Ta tacuan tucu
ndutya.
40 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra i
casi ra: ¿Ñacu yuhu xaan ndo? ¿Ñacu
ña nɨɨ iñi ndo?
41 Ta iyo xaan i cuñi ra i casi ra. Ta
i natuhun tahan ra, ta catyi ra: ¿Ñaa
ra cuu ra ya vatyi cuhva ndya tatyi ta
cuhva ndya ndutya ta tyaa si yahvi sii
ra?

5

Ra ñoho tatyi cuihna

1 I saa ra inga siyo miñi nu cu si
Gadara,
2 ta i quita ra Jesús barco cuan. Ta i
quisi minoo ra iyo nu ñaña. Ñoho tatyi
cuihna sii ra.

3 Ndyaa maa ra nu ñaña, ta yoñi
maa cuu cuhñi sii ra numaa sihin
cadena.
4 Cuaha xaan saha i sihñi ñiyɨvɨ
saha ra ta ndaha ra sihin cadena,
zoco tandɨhɨ saha sahnu ndyihi ra sii
si. Ta ñá cuu zandumazu ñiyɨvɨ sii ra.
5 Ndyiyaca ta ñiyaca ndɨhvɨ noo ra
yucu ta nu ñaña. Sacu saa ra, ta sah-
ndya ra sii ra sihin yuu.
6 I ndyehe ra sii ra Jesús sica ca. Ta
i cacono ra. Ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ra nu vasi
ra Jesús.
7 Saa xaan i cahan ra, ta catyi ra:
¿Ñaa sa cuñun sihin mi, Jesús? Moo
cuu zehe ra Ndyoo, ra cahnu ca. Sa
ndyoo ñi ma zandyehun tundoho sii.
8 Tacuan i catyi ra vatyi sa catyi ra
Jesús: Yoho tatyi cuihna, quita sii ra
ya.
9 Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Jesús sii
tatyi cuihna cuan, ta catyi ra: ¿Ñaa
nañi moo? Ta i catyi si: Nañi Legión
vatyi cuaha xaan ndi iyo.
10 Ta i cahan ndahvi xaan si sihin ra
Jesús sa ma tava ra sii si ta cuhun si
ndya vaha ñi.
11 Ta yatyi ñi yucu cuan siyucu
cuaha xaan quɨnɨ. Nanducu tɨ sa casi
tɨ.
12 Ta i quisaha cahan ndahvi
tandɨhɨ tatyi cuihna cuan. Ta catyi si
sihin ra Jesús: Tasun sii ndi nu yucu
quɨnɨ cuan. Ta cua quɨhvɨ ndi sisi tɨ.
13 I catyi ra Jesús sihin si vatyi cuu.
Ta zɨquɨ i quita tandɨhɨ tatyi cuihna
cuan sii rayɨɨ cuan, ta i quɨhvɨ si sisi
quɨnɨ cuan. Ta tandɨhɨ sa uu mil quɨnɨ
cuan, i sino tɨ nu iñi noo yuhu miñi.
Ta i sihi tandɨhɨ tɨ sisi ndutya.
14 Tacuan ta iyo xaan i cuñi ra za-
cuenda quɨnɨ cuan. I sino xaan ra.
Sahan ra nacahnu sa nacatyi ra sihin
ñiyɨvɨ. Ta i quisi ndyehe ñiyɨvɨ ñaa sa
cuu.
15 I saa ñu nu ndyaa ra Jesús, ta i
ndyehe ñu sii ra i siñoho tatyi cuihna
cuan. Sa ndyaa ra taxi ñi. Ñoho ra
zahma ra, ta sa nduvaha cuñi xiñi ra.
Ta i yuhu xaan ñu.
16 Ta ra i ndyehe cuan, i nacatyi ra
sihin ñiyɨvɨ cuhva i tahan ra i ñoho
tatyi cuihna sii cuan ta cuhva i tahan
quɨnɨ cuan.
17 Ta zɨquɨ i catyi ñu sihin ra Jesús sa
ndyoo ñi naquita ra ñuu ñu.
18 Tacuan ta i quɨhvɨ ra Jesús sisi
barco. Ta i quisaha cahan ndyoo ra
siñoho tatyi cuihna sii cuan sihin ra
Jesús vatyi cuñi ra cuhun ra sihin ra.
19 Zoco ñá saha ra Jesús sa cuhun
ra. I catyi ra: Cuahan ndya vehun
nu iyo ñiyɨvɨ suun. Ta nacatyun sihin
ñu tandɨhɨ cuhva i tyindyee ra Ndyoo
suun. Ta yozo caa i cundahvi iñi ra
suun.
20 Ta cuahan ra cuan. Ta i nacatyi
ra sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ tandɨhɨ ñuu nu
cu si Decápolis tandɨhɨ sa i zavaha ra
Jesús sihin ra. Ta iyo xaan i cuñi
ñiyɨvɨ.

Nduvaha zehe ra Jairo, ta i tɨɨn minoo ñaha yuzahma ra Jesús

21 Saa tucu ra Jesús sihin ra i casi ra
inga siyo miñi. Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i
titahan yuhu miñi nu i saa ra.
22 Ta i quisi minoo ra cu tyiño vehe
ñuhu. Jairo nañi ra. Ta cuhva sa
ndyehe ra sii ra Jesús i sicuɨñɨ sɨtɨ ra.
23 Ta i quisaha sacu ndahvi ra nuu
ra Jesús ta catyi ra: Sa cuñi cuu cuii ña
luhlu zehi. Coho ta tyizon ndohon sii
ña. Ta cua nduvaha ña, ta ma cuu ña.
24 Tacuan ta cuahan ra Jesús sihin
ra. Ta i sindyico tuu xaan ñiyɨvɨ sii ra.
Ñihi xaan i catyihi ñu sii ra.
25 Ta tɨcuɨ ñiyɨvɨ cuan ñoho minoo
ñaha cuhu. Sa usi uu cuiya sa cuhu ña
cuehe sa cuu ña nɨñɨ.
26 Sa cuaha xaan tundoho ndyehe
ña. Cuaha xaan médico i zacuu tata sii
ña. I zanaa ña tandɨhɨ cuii sa iyo sii ña.
Zoco ñá nduvaha ña. Xaan ca i nduu
cuehe cuan.
27 Ta sa i siñi ña sa cahan ñiyɨvɨ
tuhun ra Jesús, i quisi ña ityi sata ra
zava mahñu ñiyɨvɨ cuan, ta i tɨɨn ña
yuzahma ra.
28 Vatyi i sica iñi ña: “Vazu zahma ñi
ra cua tɨɨn, ta nduvehi.”
29 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i
sicuita nɨñɨ ña. Ta i sito ña vatyi sa
nduvaha ña sihin tundoho sa i tahan
ña.

30 Ta yatyi xaan i sito ra Jesús sa
i quita zuhva tundyee iñi sii ra. I
nandyehe ra siconduu nu yucu ñiyɨvɨ
cuan. Ta i catyi ra: ¿Yoo cuu sa tɨɨn
zahme?
31 Ta i catyi ra i casi ra sihin ra: ¿Atu
ña siton vatyi tuu xaan ñiyɨvɨ cuahan
suhun? ¿Ta yozo caa cuu ndaca tuhun
yoo sa tɨɨn zahmon?
32 Ta ra Jesús i nandyehe ra sicon-
duu nu yucu ñiyɨvɨ cuan vatyi cua
ndyehe ra yoo sa i tɨɨn sii ra.
33 Yuhu xaan ñaha cuan ndya cuhva
nɨhɨ ñi ca ña vatyi sito ña ñaa sa cuu sa
tahan ña. I quisi ña, ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ña
nuu ra Jesús. Ta i nacatyi ña sihin ra
tandɨhɨ cuii.
34 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Zihi,
i nduvohon vatyi i sino iñun sii. Cua-
han vityi, ta ma caca ca iñun vatyi sa
nduvohon sihin tundoho i tohon.
35 Ta zuun ñi caa cuhva sa cahan ra
Jesús sihin ñaha cuan, ta i quisi cahan
ñiyɨvɨ sihin ra cu tyiño vehe ñuhu. Ta
catyi ñu: Sa sihi zehun. Ma zayanga
con sii ra Maestro ya.
36 Ta i siñi ra Jesús sa cahan ñu. Ta
i catyi ra sihin ra cu tyiño: Ma yuhun.
Sino iñun.
37 Ta ñá saha ca ra Jesús sa cuhun
cuaha xaan ñiyɨvɨ sihin ra. Ra Pedro
ñi sihin ra Jacobo ta ra Juan, yañi ra
Jacobo, cuahan sihin ra.
38 Ta sa cua saa ra Jesús vehe ra
cu tyiño cuan, i siñi ra sa cuvaa xaan
ñiyɨvɨ. Sacu ñu. Ta sacu saa ñu.
39 I quɨhvɨ ra sisi vehe, ta i catyi ra:
¿Ñacu cuvaa xaan ndo ta sacu xaan
ndo? Ñá sihi ña luhlu ya. Quixi ña.
40 Zoco i sacu ndyaa ñiyɨvɨ sii ra.
Tacuan ta i tava ra Jesús sii tandɨhɨ ñu.
Ta i quihin ra zutu ña ta zɨhɨ ña luhlu
cuan, ta ra i quisi sihin ra ndya nu
candyaa ña luhlu cuan.
41 I tɨɨn ra ndaha ña, ta i cahan
ra sihin zahan maa ra: Talita, cumi.
Tuhun cuan cuñi si catyi si: Ñaha
luhlu, catyi suhun vatyi nduviton.
Nacuɨñɨ ndyaa.
42 Zuun ñi caa cuhva cuan i nduvita
ña luhlu sa iyo usi uu cuiya cuan. Ta
ndaha nacaca ña. Ta iyo xaan i cuñi
ñiyɨvɨ.
43 Ñihi xaan i saha ra Jesús tyiño sii
ñu sa ma nacatyi ñu nu sihin minoo
ñiyɨvɨ. Ta i catyi ra vatyi cuhva ñu sa
casi ña luhlu cuan.

6

Sinuhu ra Jesús ñuu ra, ñuu Nazaret

1 I quita ra Jesús ñuu cuan, ta cua-
han ra ndya ñuu ra. Ta cuahan ra i
casi ra sihin ra.
2 Ta tahan si quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ. I
sahan ra vehe ñuhu, ta i zacuaha ra sii
cuaha xaan ñiyɨvɨ. Ta iyo xaan i cuñi
ñu, ta catyi ñu: ¿Ndyamaa i cutuhva ra
ya tuhun ya? ¿Yozo caa i ñihi ra cuhva
sa casi xaan iñi ra? ¿Yozo caa ñihi ra
cuhva zavaha ra sa ndyityi?
3 ¿Atu yɨvɨ ra ya cuu ra cu carpin-
tero, zehe ña María, ta yañi ra Jacobo,
ra José, ra Judas ta ra Simón? Ta
cuhva ra iyo ñu ihya sihin yo, ndɨhɨ ca.
Tacuan i catyi ñu. Ta yucuan cuenda
ñá tyaa ca ñu yahvi sii ra Jesús.
4 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Tyaa
ñiyɨvɨ inga ñuu yahvi sii minoo ra pro-
feta, zoco ndya ñuu ra, ndya vehe ra,
nu ndyaa ñiyɨvɨ sii ra, ña tyaa ñu yahvi
sii ra. Tacuan i catyi ra Jesús.
5 Ta yucuan cuenda ñá zavaha ra
Jesús cuaha xaan sa ndyityi tañi i
zavaha ra inga ñuu. I tyizo ra ndaha
ra zɨquɨ zuhva ñi ñiyɨvɨ cuhu, ta i zan-
duvaha ra sii ñu. Ta tacuan ñi.
6 Ta iyo xaan i cuñi ra vatyi ñá sino
iñi ñu sii ra. Ta cuahan ra tandɨhɨ inga
ñuu yucuan. Ta i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ
yucuan.

I tasi ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra vatyi cua nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ

7 I cana ra Jesús sii sa usi uu tahan
ra i casi ra vatyi cuñi ra sa cua tasi
ra uu uu ra. Ta i saha ra cuhva sii
ra, cuhva sa tava ra tatyi cuihna sii
ñiyɨvɨ.
8 Ta i catyi ra sihin ra vatyi ñahñi
maa cua cuizo ra sa casi ra ityi. Mi-
noo tuhun ñi tutatu cuñaa ra. Ta
ñahñi ca sa cuizo ra nu yono ta nu xita
ta nu xuhun.

9 Ndisa ndahvi ñi cundyaa saha ra.
Minoo tuhun ñi camisa quihi ra, ta
ma cuu sa uu tahan.
10 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu
saha ñiyivi minoo vehe cundyaa ndo,
yucuan ñi ndoo ndo ndya cua cuhun
ndo inga ñuu.
11 Tatu saa ndo minoo ñuu ta ña
cuñi ñiyivi sii ndo ta ña tyizoho ñu
sa cahan ndo, quita ndo ñuu cuan.
Naquizi ndo saha ndo vatyi ma cuhun
nu ñiyaca sii ñuu cuan sihin ndo.
Tacuan ta cua coto ñiyivi vatyi i
zavaha ñu sa ña vaha sihin ndo. Ñihi
xaan cua coo tundoho sii ñiyivi ñuu
Sodoma ta ñiyivi ñuu Gomorra quivi
cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyivi, zoco
ñihi xaan ca cua coo tundoho sii ñiyivi
ña cuñi tiin cuenda sii ndo. Tacuan i
catyi ra Jesús.
12 Ta ziqui cuahan ra, ta i zacoto ra
sii ñiyivi vatyi nazandoo ñu cuatyi ñu.
13 Ta i tava xaan ra tatyi cuihna sii
ñiyivi. Ta i natyihi ra azetye sii cuaha
xaan ñiyivi cuhu, ta i zanduvaha ra sii
ñu.

Cuhva i sihi ra Juan, ra i zacoo ndutya

14 Ta i sito ra rey Herodes, ra ndy-
aca ñaha yucuan, cuhva cuan vatyi
i cahan tandihi ñiyivi tandihi sa i
zavaha ra Jesús. Ta i sica iñi ra
Herodes: Ra Juan, ra i zacoo ndutya
cuan, cuu ra. I nandoto ra, ta yucuan
cuenda ndyityi xaan ra.
15 Ta i catyi tucu inga ñiyivi: Ra Elías
cuu ra. Ta inga ñiyivi i catyi: Minoo ra
profeta cuu ra tañi ra profeta sicoo ta
sa naha.
16 Ta sa siñi ra Herodes cuhva cuan,
ta i catyi ra: Ra Juan cuu ra, ta i
nandoto ra. Ta yuhvi i tave tyiño sii
ra sahndya yuu zucu ra.
17 Vatyi zuun ñi ra Herodes i tava
tyiño sii ñiyivi sa tyihi sii ra Juan vehe
caa. Ta i sihñi ra sii ra sihin cadena sa
cuenda ña Herodías. Ta ña Herodías
cuan i cuu ñazihi ra Felipe yañi ra
Herodes. Zoco i quihin ra Herodes sii
ña sa cuu ñazihi ra.
18 Ta ra Juan i catyi ra sihin ra
Herodes: Ña vaha cua cuhun ñazihi
yañun. Catyi ra.
19 Xaan xaan i nduu ña Herodías
sihin ra Juan. Ta cuñi ña sa cahñi ña
sii ra. Zoco ñá cuu
20 vatyi yuhu ra Herodes sii ra Juan
vatyi sito ra vatyi ñiyivi vaha cuu ra
Juan. Ta ñahñi cuatyi i zacuu ra. Ta
yucuan cuenda ñá saha ra sa zavaha
ña maña sii ra. Ta vazu ñá cutuñi iñi
ra Herodes cuaha xaan sa cahan ra
Juan, zoco i tahan iñi ra tyizoho ra sa
cahan ra.
21 Ta ña Herodías i ñihi ña mi-
noo cuhva quivi i nandusi cuiya ra
Herodes. I saha ra sa cuxiñi tandihi
ra ndyizo tyiño ra, sihin ra cu nuu sii
zandaru, ta sihin tandihi ra nahnu nu
cu si Galilea.
22 Ta i quihvi ña yoco zehe ña
Herodías nu siyucu ra. Ta i sata saha
maa tuhun ñi ña. Ta tahan xaan iñi
ra Herodes sihin tandihi ra yucu sihin
ra. Ta i catyi ra Herodes sihin ña:
Caca moo ñaa sa cuñun, ta cua cuhve
sii si suun.
23 Ta i tyiñaha ra Ndyoo ta catyi ra
sa ndisa cuii vatyi cua cuhva ra ñaa
sa cua caca ña vazu zava cuii ñuu
ndyaca ñaha ra.
24 I quita ña, ta i catyi ña sihin zihi
ña: ¿Ñaa sa cua caque? Ta i catyi
zihi ña: Cacon xiñi ra Juan, ra zacoo
ndutya.
25 Ta ta sica cuii ñi i ndihvi ña nu
ndyaa ra Herodes, ta i catyi ña: Cuñi
vityi vityi ñi xiñi ra Juan, ra i zacoo
ndutya sihin minoo nu coho.
26 Ta i nducuihya xaan iñi ra
Herodes, zoco sa tyiñaha ra Ndyoo,
ta sa siñi tandihi ñiyivi. Ta yucuan
cuenda ñá cuñi ra catyi ra sa ma
cuhva ra sa sica ña.
27 Zuun ñi caa cuhva cuan i tasi
ra minoo zandaru cua quihin xiñi ra
Juan.
28 Sahan zandaru cuan vehe caa, ta
i sahndya ra zucu ra Juan, ta i quihin
ra xiñi ra. Ta i quisi ndyaca ra sii si
sihin minoo nu coho, ta i saha ra sii si
sii ña yoco cuan. Ta i saha maa ña sii
si sii zihi ña.
29 Ta sa i sito ñiyivi ndyico sii ra
Juan vatyi sa i sihi ra, ta i sinaquihin
ñu sii coño ñuhu ra. Ta i tyihi ñu sii si
si ñuhu.

Cuhva i saha ra Jesús sa casi ohon mil rayɨɨ

30 Tacuan ta zɨquɨ i titahan tucu ra
i casi ra Jesús. Ta i nacatyi ra sihin ra
tandɨhɨ sa i zavaha ra ta tandɨhɨ sa i
zacuaha ra sii ñiyɨvɨ.
31 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Coho
yo; cua quitatu yo nu yoñi maa ñiyɨvɨ
iyo. Tacuan i catyi ra vatyi tuu xaan
ñiyɨvɨ i quisi. Ta tuu xaan ñu ndyico
sii ra. Ta nu sa casi ra xita ta ñá
cuyatyi ca ra.
32 Tacuan ta cuahan ra Jesús sihin
ra i casi ra sihin minoo barco ndya
minoo nu yoñi maa ñiyɨvɨ iyo.
33 Zoco i ndyehe ñiyɨvɨ sa cuahan ra.
Ta i nacoto ñu sii ra Jesús. Tandɨhɨ ñuu
i quita ñu. Ta i sino ñu. Ta yatyi ca i
saa ñu ta zɨquɨ maa ra.
34 I quita ra Jesús barco cuan, ta i
cundahvi xaan iñi ra sii ñu vatyi tañi
mvee ticatyi sa yoñi sitoho i cuu ñu.
Ta i quisaha zacuaha ra sii ñu cuaha
xaan cuhva.
35 Ta cuhva sa cua iñi i quisi ra i casi
ra nu ndyaa ra, ta i catyi ra sihin ra:
Sahiñi xaan. Ta yoñi ñiyɨvɨ iyo ihya.
36 Catyun sihin ñiyɨvɨ nacuhun ñu
tandɨhɨ ñuu, tandɨhɨ cuadria, cua zata
ñu sa casi ñu vatyi ña ndyizo ñu sa casi
ñu.
37 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra:
Cuhva maa ndo sa casi ñu. Ta i catyi
ra sihin ra Jesús: Ma cuu zata maa ndi
oco mil pan ta cuhva ndi casi ñiyɨvɨ.
38 Tacuan ta i ndaca tuhun ra Jesús
sii ra ta catyi ra: ¿Yozo tahan pan
ndyizo ñiyɨvɨ? Cua ndyehe xihna ndo.
Ta sa sito ra i catyi ra: Ohon tahan
pan, ta uu tahan tyiyaca.
39 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús vatyi na-
cundyaa ñiyɨvɨ ɨɨn ɨɨn ityi ñu nu itya.
40 Ta i sicundyaa ñu ɨɨn ɨɨn ityi ñu.
Ziendu ñu a uu xico usi ñu sa minoo
minoo ityi ñu.
41 Tacuan ta i quihin ra Jesús sa
ohon tahan pan cuan ta uu tahan
tyiyaca cuan. Ta i nandyehe ndaa
ra ityi andɨvɨ, ta i nacuhva ra tyahvi
ndyoo sii ra Ndyoo Zutu ra. Ta i
sahnu ndyihi ra pan cuan. Ta i saha
ra sii si sii ra i casi ra vatyi cua zasa
ra sii si sii ñiyɨvɨ. Ta tacuan tucu sa uu
tahan tyiyaca cuan.
42 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuan i sasi, ta i
ndaha xaan iñi ñu.
43 Ta i zacutu ñu usi uu tahan tyica
sihin sa nandoo yuhu pan cuan ta
tyiyaca cuan.
44 Ohon mil sa maa rayɨɨ ñi ta zɨɨn ñu
zɨhɨ ta sa ndyihi sasi ñu, ndɨhɨ ca.

Cuhva i sica ra Jesús nu ndutya

45 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús
sihin ra i casi ra vatyi nandɨhvɨ ra
barco vatyi cua yaha ra inga siyo miñi
ndya ñuu Betsaida. Ta ra Jesús cua
catyi ra sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuan vatyi
cunuhu ñu ndya ñuu ñu.
46 Ta sa natasi ra Jesús sii ñu ndya
ñuu ñu, ta i sahan ra minoo yucu vatyi
cua cahan ra sihin ra Ndyoo Zutu ra,
ra iyo andɨvɨ.
47 Ta cuhva sa i cuaa i saa barco
ñoho ra i casi ra zava mahñu miñi, ta
ra Jesús i nandoo maa tuhun ñi ra.
48 Ta zɨquɨ i ndyehe ra Jesús vatyi yɨɨ
xaan i zacaca ra barco vatyi ñihi xaan
quiñi ndaha tatyi sii barco cuan. Ta
ñaa ca cuan i tuhva ra Jesús nu yucu
ra. Sica ra nu ndutya. Ta i cuñi ra
Jesús yaha ra nu yucu ra.
49 Ta i ndyehe ra vatyi sica ra Jesús
nu ndutya, ta sica iñi ra vatyi minoo
añima cuu ra. Ta i sacu saa ra
50 vatyi tandɨhɨ ra i ndyehe sii ra. Ta
i yuhu xaan ra. Ta i cahan ra Jesús
sihin ra, ta catyi ra: Zandyee ndo iñi
ndo. Yuhvi cui. Ma yuhu ndo.
51 Ta i quɨhvɨ ra Jesús sisi barco, ta
i sicuita tatyi. Ta iyo xaan i cuñi ra i
casi ra Jesús
52 vatyi tañaha ca cutuñi vaha iñi ra
vatyi cahnu xaan cuu cuhva iyo sii ra
Jesús vazu sa ndyehe ra sa ndyityi i
zavaha ra.

Cuhva i zanduvaha ra Jesús sii ñiyɨvɨ nu cu si Genesaret

53 I yaha zava ra sihin ra i casi ra
nu miñi cuan. Ta i saa ra nu cu si
Genesaret. Ta i sihñi ra barco cuan
yuhu miñi.
54 I quita ra barco cuan, ta yatyi
xaan i nacoto ñiyɨvɨ sii ra Jesús.

55 Ta i sino xaan ñiyɨvɨ nacahnu ityi
cuan, ta i quisaha quisi ndyaca ñu
sii ñiyɨvɨ cuhu sihin nu sito ndya nu
ndyaa ra Jesús.
56 Ta tandɨhɨ nu cuahan ra vazu ñuu
nahnu a ñuu ndyihi a sicuhu, i saqui
ñiyɨvɨ sii ñu cuhu ityi. Ta i cahan
ndyoo ñu sihin ra Jesús vatyi natɨin
ñiyɨvɨ cuhu sii ra vazu yuzahma ra. Ta
tandɨhɨ ñu i tɨin sii ra, i nduvaha ñu.

7

Sa zatɨvɨ añima ñiyɨvɨ

1 Ra maestro cuenda ley, ra i quisi
ityi ñuu Jerusalén sihin ra fariseo, i
tuhva ra nu nandyaa ra Jesús.
2 Sa i ndyehe ra vatyi ra i casi ra
Jesús ña tuhva ra nacatya vaha ndaha
ra sa sasi ra xita tañi iyo costumbre
ñiyɨvɨ hebreo. Ta yucuan cuenda i
cahan ra ndya vaha ñi sii ra vatyi ñá
zavaha ra costumbre iyo yucuan.
3 Ta ra fariseo sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ
hebreo ña zaña ñu costumbre sa ndoo
vaha xaan ndaha ñu ta casi ñu xita
vatyi tacuan i zacuaha ñiyɨvɨ sahnu
sii ñu.
4 Ta sa nasaa ñu sa sahan ñu
nuyahvi, ma casi ñu tatu ma nandaha
vaha xaan ñu. Ta iyo cuaha xaan ca
costumbre sii ñu. Nacatya ñu tasa, ta
quɨzɨ, ta caa sa tuhva ñu cutyiño ta
cuhva ndya sito ñu.
5 Tacuan ta i ndaca tuhun ra fariseo
ta ra maestro cuenda ley ta catyi
ra: ¿Ñaa cuenda ña zavaha ñiyɨvɨ
ndyico suun costumbre sa i zavaha
ñiyɨvɨ sahnu vatyi ña nacatya vaha ñu
ndaha ñu ta casi ñu?
6 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Vaha
xaan i cahan ra Isaías cuhva iyo maa
ndo vatyi zaha ndo tuhun vatyi vaha
xaan ndo, zoco ña ndisa. Ta tacuan
i tyaa ra Isaías ta sa naha. I catyi ra
vatyi i catyi maa ra Ndyoo tyehen:
Ihya ñiyɨvɨ zacahnu ñu sii, sihin yuhu
ñu.
Zoco ña zacahnu ñu sii, sa ndisa.
7 Zacuaha ñu sii ñiyɨvɨ maa maa cos-
tumbre ñiyɨvɨ ñi.
Ta ña zavaha ñu cuhva catyi Tuhun
Ndyoo sa ndisa.
8 Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ra:
Maa ndo i zandoo ley ra Ndyoo vatyi
cua cundyico ndo costumbre ñiyɨvɨ,
tañi sa nacatya xaan ndo quɨzɨ ndo ta
tasa ndo ta inga cuhva sa tacuan.
9 Tyaa siyo xaan ndo sa catyi Tuhun
Ndyoo vatyi cuñi ndo zacahnu ndo
costumbre ñiyɨvɨ sahnu.
10 Ihya cuu cuhva i tyaa ra Moisés:
“Zacahnu ndo sii zutu ndo ta sii zɨhɨ
ndo.” Ta “Yoo ra cahan sa quiñi sii zɨhɨ
ra a sii zutu ra, nacahñi ñiyɨvɨ sii ra.”
11 Zoco maa ndo catyi vatyi cuu
catyi minoo ñiyɨvɨ sihin zutu ra a si-
hin zɨhɨ ra: “Ma cuu tyindyei suun
vatyi tandɨhɨ ndaha tyiñe corbán cuu
si.” (Tuhun corbán cuan cuñi si catyi
si vatyi sii ra Ndyoo cuu.)
12 Tatu tacuan cahan minoo ñiyɨvɨ,
maa ndo catyi ndo vatyi ma cuu
tyindyee ca ra sii zutu ra a sii zɨhɨ ra.
13 Tacuan cuu cuhva zanduluhlu
ndo tuhun cahan ra Ndyoo vatyi
cuñi ndo zanducahnu ndo costumbre
ndo. Ta cuaha xaan ca cuhva sa
tacuan ndyicuu ndo.
14 Ta i cana tucu ra Jesús sii ñiyɨvɨ ta
catyi ra sihin ñu: Tyizoho tandɨhɨ ndo,
ta tyituñi vaha iñi ndo.
15 Yɨvɨ sa sasi ñiyɨvɨ ta yɨvɨ sa sihi ñu
cuu sa zatɨvɨ añima ñu. Zoco sa quiñi
sica iñi ñu cuu sa zatɨvɨ añima ñu.
16 Tatu siñi ndo, cuɨñɨ ndo.
17 Ta sa zandoo ra Jesús sii ñiyɨvɨ
cuan, ta i quɨhvɨ ra minoo vehe. Ta ra
i casi ra, i ndaca tuhun ra sii ra: ¿Ñaa
cuñi si catyi si cuhva cuan?
18 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu
ña siñi tucu maa ndo vatyi yɨvɨ sa sasi
ñiyɨvɨ ta yɨvɨ sa sihi ñu cuu sa zatɨvɨ
añima ñu?
19 Vatyi yɨvɨ añima ñu quɨhvɨ si.
Quɨhvɨ si sisi sɨtɨ cahnu ñu ta zɨquɨ
quita si. Tacuan i catyi ra vatyi ñahñi
sa ica iyo sa ma cuu casi ñiyɨvɨ. Cuu
casi ñiyɨvɨ ñaa sa cuñi maa ñu. Ta yɨvɨ
cuatyi cuu si.
20 Ta i catyi tucu ra: Sa quiñi sica iñi
ñiyɨvɨ, yucuan cuu sa zatɨvɨ añima ñu.
Ta yucuan cuu cuhva cua coo cuatyi
ñu.
21 Vatyi añima ñiyɨvɨ quita tandɨhɨ
sa sica iñi ñu, sa quiñi zavaha ñu, sa

nama minoo rayɨɨ ñazɨhɨ inga ra, a sa
coo cuaha xaan ñaha ra, a sa cahñi ra
sii inga ñiyɨvɨ,
22 sa zuhu yo, sa cucuihna iñi yo
sa cuenda ndaha tyiño inga ñiyɨvɨ,
tandɨhɨ sa quiñi zavaha yo, sa zan-
davi ñaha yo, sa cuxi xaan iyo yo, sa
cuihna iñi yo, sa vatya yo, sa cahnu
xaan zaha yo sii yo ta sa ña zavaha yo
sa vaha.
23 Tandɨhɨ cuii cuhva quiñi ya, quita
si añima ñiyɨvɨ, ta zatɨvɨ si sii ñu.

Cuhva i sino iñi minoo ñaha inga ñuu sii ra Jesús

24 I quita ra Jesús yucuan, ta cuahan
ra ndya ñuu Tiro ta ñuu Sidón. I quɨhvɨ
ra minoo vehe vatyi cuñi ra sa ma
coto ñiyɨvɨ sa i saa ra. Zoco ñá cuu.
25 Yatyi xaan i sito zɨhɨ minoo ñaha
luhlu sa ñoho tatyi cuihna sii. Ta i
quisi ña nu ndyaa ra Jesús. Ta i sicuɨñɨ
sɨtɨ ña saha ra.
26 Ta ñaha cuan i cacu ña ñuu Siro-
fenicia. Ta yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ña.
Ta i sica ña tumañi iñi sii ra Jesús sa
tava ra tatyi cuihna sa ñoho sii zehe
ña.
27 Zoco i cahan ra Jesús mi-
noo cuhva sihin ña, ta i catyi ra:
Natyindyee xihne sii ñiyɨvɨ ñui vatyi
ña vaha quihin mi sa cua casi sa
ndyihi ta cuhve casi ina sii si.
28 Ta i catyi maa ña: Ndisa, tata,
zoco tañi ina lee cui vatyi cua casi
vazu yuxita zanacoyo sa ndyihi. Yu-
cuan cuenda tyindyeun sii, zuhva.
29 Tacuan ta i catyi ra Jesús: Vaha
cohon. Sa cuu cuhun. Sa quita tatyi
cuihna sii zehun.
30 Ta sa nasaa ña vehe ña, ta i
ndyehe ña sii zehe ña nu sito, ta sa
quita tatyi cuihna sii ña.

Zanduvaha ra Jesús sii ra zoho ta ñehe ra

31 I quita ra Jesús ñuu Tiro ta cua-
han ra ndya Sidón ta ndya tandɨhɨ ñuu
ndyihi nu cu si Decápolis. Ta i saa ra
yumiñi Galilea.
32 Ta i quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii minoo
ra zoho ta ñehe ra. Ta i sica ñu tumañi
iñi sa cua tyizo ra Jesús ndaha ra sii
ra.
33 Ta i quihin ra Jesús sii ra, ta i
tuhva ra sihin ra ndya zava. I zanan-
doo noo ra sii ñiyɨvɨ. Ta i tyihi ra Jesús
nu ndaha ra nduu siyo zoho ra zoho
cuan. Ta zɨquɨ i tyaa ra Jesús zɨɨ ra nu
ndaha ra, ta i tɨin ra yaa ra ñehe cuan.
34 Ta i nandyehe ndaa ra Jesús ityi
zɨquɨ, ta i sinoo ra, ta i catyi ra sihin
tuhun maa ra: ¡Efata! Tuhun cuan,
cuñi si catyi si: ¡Nanuña!
35 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i nuña
zoho ra. Ta ndaha nacahan vaha ra.
36 Ta i ndisi tucu ra Jesús nu yucu
ñiyɨvɨ. Ta i catyi ra sihin ñu vatyi
ma nacatyi ñu nu sihin minoo ñiyɨvɨ.
Zoco sa ñihi ca catyi ra Jesús sihin ñu,
cuaha ca nacatyi ñu sihin ñiyɨvɨ.
37 Ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ, ta i catyi
ñu: Tandɨhɨ cuii sa vaha zavaha ra
Jesús cuhva ndya nacuɨñɨ ra zoho, ta
nacahan ra ñehe.

8

Cuhva i saha ra Jesús sa casi cumi mil rayɨɨ

1 Ta quɨvɨ cuan i tuhva cuaha xaan
ñiyɨvɨ. Ta ñahñi maa sa casi ñu. Ta i
catyi ra Jesús sihin ra i casi ra:
2 Cundahvi xaan iñi sii ñiyɨvɨ ya
vatyi sa iyo uñi quɨvɨ sa yucu ñu sihin,
ta ñahñi maa sa casi ñu.
3 Tatu natasi sii ñu cunuhu ñu vehe
ñu ta ma casi ñu, coto cuañaa ñu ityi
cuhun ñu vatyi sica xaan i quisi ñu.
4 Ta i catyi ra i casi ra Jesús sihin ra:
¿Ndya ityi cua quihin yo sa casi ñu ya
sicuhu ya? Ta yoñi ñiyɨvɨ iyo ihya.
5 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra:
¿Yozo tahan pan ndyizo ndo? Ta i
catyi ra: Usa tahan.
6 Tacuan ta i catyi ra Jesús vatyi
nacundyaa ñiyɨvɨ cuan nu ñuhu. Ta i
quihin ra sa usa tahan pan cuan, ta i
saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo. Ta
i sahnu ndyihi ra pan cuan. Ta i saha
ra sii ra i casi ra. Ta ra yucuan saha
sii ñiyɨvɨ.
7 Ta ndyizo ñiyɨvɨ cuan zuhva tyiy-
aca ndyihi. Ta i saha tucu ra Jesús
tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa cuenda
tɨ. Ta i saha ra sii ra i casi ra. Ta i zasa
ra sii si sii ñiyɨvɨ cuan.

8 Sasi ñu, ta i ndaha xaan iñi ñu, ta
zɨquɨ i zacutu ñu usa tahan tyica sihin
sa nandoo cuan.
9 Ta sa i sasi tañi cumi mil ñiyɨvɨ ta
zɨquɨ i natasi ra Jesús sii ñu ndya vehe
ñu.
10 Ta i ndɨhvɨ ra barco sihin ra i
casi ra, ta cuahan ra ndya nu cu si
Dalmanuta.

Sica ra fariseo minoo sa ndyityi sii ra Jesús

11 Tacuan ta zɨquɨ i quisi ra fariseo,
ta i quisaha natuhun tahan ra sihin
ra Jesús. Cuñi ra ndyehe ra minoo
sa ndyityi tañi zavaha ra Ndyoo vatyi
cuñi ra coto ra atu ndisa i tasi ra
Ndyoo sii ra Jesús.
12 Ta ra Jesús i sinoo xaan ra. Ta
i catyi ra: ¿Ñacu sica xaan ñiyɨvɨ sa
ndyehe ñu sa ndyityi? Catyi vatyi ma
zavehi minoo sa ndyityi sa ndyehe ñi
maa ñu.
13 Ta i zandoo ra Jesús sii ra fariseo.
Ta i nandɨhvɨ tucu ra barco, ta cuahan
ra inga siyo miñi cuan.

Tuhun cahan ra fariseo cuu tañi yusa i siya

14 I naa iñi ra i casi ra Jesús sa casi
ra ta sa cuahan ra sihin barco cuan.
Minoo ñi pan ndyizo ra.
15 Ta i catyi ra Jesús sihin ra:
Ndyehe ndo, zacuenda ndo sii ndo
sihin yusa i siya ra fariseo ta ra
Herodes.
16 Ta i natuhun tahan ra i casi ra
Jesús, ta i catyi ra: Cahan ra tacuan
vatyi ñahñi pan ndyizo yo. Tacuan
i sica iñi ra cuan vatyi ñá cutuñi iñi
ra tuhun i cahan ra Jesús sa cuenda
yusa i siya cuan. Ñá cutuñi iñi ra vatyi
cahan ra Jesús minoo cuhva vatyi cua
zacuenda ra sii ra sihin cuhva za-
cuaha ra fariseo ta ra Herodes.
17 I sito ra Jesús sa natuhun tahan
ra, ta i catyi ra: ¿Ñacu sica xaan iñi
ndo sa ña ndyizo ndo pan? ¿Atu ña
cutuñi iñi ndo? ¿Atu tañaha ca ñihi
ndo cuhva?
18 ¿Atu ña ndyehe ndo sihin sɨtɨ nuu
ndo, ta ña siñi ndo sihin zoho ndo?
¿Atu ña nacohon iñi ndo?
19 Quɨvɨ i sehi sa ohon tahan pan
i sasi ohon mil rayɨɨ, ¿ta yozo tahan
tyica si i naquihin ndo? Ta i catyi ra:
Usi uu tahan.
20 Ta i catyi ra Jesús: Ta sa i sehi sa
usa tahan pan i sasi cumi mil ñiyɨvɨ,
¿yozo tahan tyica i situ i naquihin
ndo? Ta i catyi ra: Usa tahan.
21 Ta i catyi ra Jesús: ¿Ñacu ña cutuñi
iñi ndo?

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra cuaa ñuu Betsaida

22 I saa ra Jesús ñuu Betsaida. Ta i
sindyaca ñiyɨvɨ sii minoo ra cuaa nu
ndyaa ra. Ta i sica xaan ñu tumañi iñi
sa tyizo ra ndaha ra sii ra cuaa cuan.
23 Ta i tɨɨn ra Jesús ndaha ra, ta i
sahan ra sihin ra ndya yuñuu. Ta i
tyaa ra Jesús zɨɨ ra nuu ra cuaa cuan,
ta i tyizo ra ndaha ra zɨquɨ ra. Ta
i ndaca tuhun ra sii ra tatu sa cuu
ndyehe ra zuhva.
24 Ta i ndyehe ra cuaa cuan, ta i
catyi ra: Ndyehi ñiyɨvɨ. Tañi caa yutu
caa ñu. Ta sica ñu.
25 Ta i tyizo tucu ra Jesús inga saha
ndaha ra nuu ra, ta i nduvaha ra. Sa
nandyehe vaha ra tandɨhɨ.
26 Tacuan ta i natasi ra Jesús sii
ra ndya vehe ra, ta i catyi ra: Ma
quɨhvun sisi ñuu. Ta ma nacatyun
sihin ñiyɨvɨ.

Nacatyi ra Pedro vatyi ra Jesús cuu ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ

27 Tacuan ta cuahan ra Jesús sihin
ra i casi ra tandɨhɨ ñuu ndyihi nu cu si
Cesarea de Filipo. Ta ityi cuahan ra i
ndaca tuhun ra Jesús sii ra ta catyi ra:
¿Yoo ra cui catyi ñiyɨvɨ?
28 Ta i catyi ra i casi ra: Iyo ñiyɨvɨ
catyi vatyi minoo ra i nandoto cuun
tañi ra Juan, ra i zacoo ndutya a mi-
noo ra profeta. Ta catyi inga ñiyɨvɨ
vatyi ra Elías cuun.
29 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra:
Ta maa ndo, ¿yoo ra cui catyi maa
ndo? Ta i catyi ra Pedro: Yoho cuu
ra Cristo, ra i tasi ra Ndyoo vatyi cua
zacacun sii ndi.
30 Ta i catyi ra Jesús sihin ra vatyi
ma nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ.

Zacoto ra Jesús cuhva cua cuu ra

31 Ta i quisaha zacuaha ra Jesús sii
ra i casi ra vatyi cua ndyehe xaan
ra i quisi ndya gloria tundoho. Ta
ra mandoñi, ta ra zutu nahnu, ta ra
maestro cuenda ley cua cuxaan xaan
ra sihin ra. Ta cua cahñi ra sii ra. Ta
sa cu uñi quɨvɨ, cua nandoto tucu ra.
32 Ta tandɨhɨ cuhva cuan casi xaan
i nacatyi ra Jesús sihin ra. Tacuan ta i
tava ra Pedro sii ra ndya zava, ta ñihi
xaan i cahan ra Pedro sihin ra Jesús,
ta catyi ra: Ña vaha cua tahan si suun
cuhva sa cohon ña.
33 Ta i nandyehe ra Jesús nu yucu
inga ra i casi ra. Ta xaan xaan i cahan
ra sihin ra Pedro, ta catyi ra: Ma
cahan con tacuan vatyi cohon tañi
cahan cuihna. Ña sica iñun cuhva sica
iñi ra Ndyoo. Sica iñun cuhva sica iñi
ñiyɨvɨ.
34 Tacuan ta i cana ra Jesús sii ra
i casi ra ta sii inga ñiyɨvɨ. Ta i catyi
ra: Tatu iyo ra cuñi ra cundyico ra sii,
nazama ra cuhva iyo ra. Ta ma zac-
ahnu xaan ra sii ra. Ta nandyehe ra
tundoho sa cuenda mi. Ta nazavaha
ra cuhva zavehi.
35 Tatu ña cuñi ñiyɨvɨ sa cuu ñu sa
cuenda Tuhun Ndyoo, cua cuu ñu, ta
cua cuhun ñu andyaya. Ta ma cun-
dito ñu sihin ra Ndyoo. Zoco tatu cua
cuu ñiyɨvɨ sa cuenda mi a sa cuenda
Tuhun Ndyoo, cua cundito ñu sihin ra
Ndyoo.
36 ¿Ñaa sa ñihi ñiyɨvɨ sa zahacanaa
ñu tandɨhɨ sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ta quɨvɨ
cua cuu ñu ndaha cua naa ñi ñu?
37 ¿Ta yozo caa cuu tyiyahvi ñiyɨvɨ ta
ñihi tahvi añima ñu?
38 Tatu iyo ra cahan nuu sa cuenda
mi a sa cuenda Tuhun Ndyoo nuu
ñiyɨvɨ iyo cuatyi ya, tacuan tucu cua
cucahan nui sii ra. Vatyi yuhvi, ra
i quisi ndya gloria cui, ta cua quisi
tuqui sihin ángel. Ta cua ndyehe
ñiyɨvɨ vatyi cahnu xaan cuu Zuti.

9

1 Ndisa cuii sa quehin sihin ndo
vatyi iyo ñu yucu ihya ma cuu ñu
ndya cua ndyehe ñu cuhva cundyaca
ñaha ra Ndyoo vatyi iyo xaan cuhva
sii ra Ndyoo.

Cuhva i zama ra Ndyoo cuhva caa ra Jesús minoo saha

2 Sa yaha iñu quɨvɨ ta cuahan ra
Jesús sihin ra Pedro, ta ra Jacobo ta ra
Juan ndya minoo yucu zucu xaan. Ta
yucuan i zama cuhva caa ra Jesús nu
yucu ra sihin ra.
3 Zahma ra xiño xaan i nduu si ta
cuisi xaan si tañi nieve. Yoñi numi-
noo ñiyɨvɨ cuu zanducuisi zahma tañi
i nducuisi zahma ra Jesús.
4 Ta i ndyehe ra i casi ra Jesús sii ra
Elías ta ra Moisés. Ra zacuaha Tuhun
Ndyoo ta sa naha cuu nduu tahan ra
cuan. I quisi ra ndya gloria. Ta i
natuhun ra sihin ra Jesús yucuan.
5 Ta i catyi ra Pedro sihin ra
Jesús: Maestro, vaha xaan yucu yo
ihya. Nazavaha ndi uñi tahan vehe
tyiyahva; minoo cuenda moo, ta
minoo cuenda ra Moisés, ta inga si
cuenda ra Elías.
6 Yuhu xaan tandɨhɨ uñi tahan ra
i casi ra Jesús. Ta yucuan cuenda i
cahan ra Pedro tacuan vatyi ñá sito ra
ñaa sa cahan ra.
7 Ta zɨquɨ i quisi minoo vico. Ta
ndaha tyazi si sii tandɨhɨ ra. Ta i
cahan minoo sa cahan sisi vico cuan.
Ta catyi si: Ra ihya cuu zehi. Cuñi
xein sii ra. Tyaa ndo yahvi sa cahan
ra.
8 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i
nandyehe ra i casi ra Jesús siconduu
nu yucu ra. Ta ñá ndyehe ca ra sii ra
Moisés ta nu ra Elías. Maa tuhun ñi ca
ra Jesús nandyaa sihin ra.
9 Ta cuhva sa cua noo ra yucu cuan
i catyi ra Jesús sihin ra vatyi ma
nacatyi ra nu sihin minoo ñiyɨvɨ sa
ndyehe ra ndya cua saa quɨvɨ cua
nandoto tucu ra i quisi ndya gloria
sisi sa i sihi ra.
10 Ta i sicumi xehe ra tuhun cuan,
zoco i nducu tuhun tahan xaan ra:
¿Yozo caa cuu nandoto ñiyɨvɨ tatu sa i
sihi ñu?
11 Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús
ta catyi ra: ¿Ñacu catyi ra maestro
cuenda ley vatyi xihna ca ra Elías cua
quisi ta zɨquɨ ra Cristo?
12 Ta i catyi ra Jesús: Ndisa cuii, xi-
hna ca ra Elías i quisi, ta i zanduvaha
ra tandɨhɨ tyiño vatyi cua quisi ra

Cristo. Ta ¿ñaa catyi Tuhun Ndyoo sa
cuenda ra i quisi ndya gloria? Catyi si
vatyi cua ndyehe xaan ra tundoho ta
ma tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii ra.
13 Yuhvi catyi sihin ndo vatyi ra
Elías sa i quisi ra, ta i zavaha ñu
tandɨhɨ sa cuñi maa ñu sihin ra. Tañi
catyi Tuhun Ndyoo, ta tacuan i cuu si.

I zanduvaha ra Jesús sii minoo ra luhlu sa ñoho tatyi cuihna

14 Ta cuee ca i ndisi tucu ra Jesús nu
yucu zuhva ca ra i casi ra. Nandyaa
ra cuan zava mahñu. Ta yucu cuaha
xaan ñiyɨvɨ siconduu cuii ñu sii ra.
Ta natuhun tahan ra maestro cuenda
ley sihin ra.
15 Ta sa i nandyehe ñiyɨvɨ sii ra
Jesús, iyo xaan i cuñi ñu. Ta i sino
xaan ñu ta i zatahan ñu sii ra.
16 Tacuan ta i ndaca tuhun ra Jesús:
¿Ñaa tuhun natuhun xaan ndo?
17 Ta i nacahan minoo ra nandyaa
yucuan. Ta i catyi ra: Maestro, vasi
ndyaque minoo zehi. Ñoho tatyi cui-
hna sii ra. Ta ña saha si cahan ra.
18 Ta ndya vaha cuii ñi cuhva ndux-
aan si sii ra. Ta zanduva si sii ra nu
ñuhu. Ta saa tɨñɨ yuhu ra. Ta sasi
quihñi noho ra. Ta ndaha ndurutu
ra. Ta yucuan cuenda cuehe xaan ra.
Ta sa catyi vatyi tava ra i casun sii si.
Zoco ñá cuu sii ra.
19 Ta i catyi ra Jesús sihin tandɨhɨ
ñiyɨvɨ: Ndoho cuu ñiyɨvɨ ña sino iñi.
¿Yozo tahan ca quɨvɨ cua ndoi sihin
ndo ta zɨquɨ cua sino iñi ndo? Sa
naha xaan i cundyee iñi sihin ndo. Ta
ndyaca ndo sii ra luhlu ña.
20 I sindyaca ra sii ra, ta i ndyehe
tatyi cuihna cuan sii ra Jesús. Ta i
nduxaan si sii ra luhlu cuan. Ta i
nduva ra nu ñuhu. Sicotuu ra. Zañihi
ra. Ta saa tɨñɨ yuhu ra.
21 I ndaca tuhun ra Jesús sii zutu ra
luhlu cuan: ¿Sa yozo tahan cuiya sa
tahan ra tacuan? Ta i catyi zutu ra:
Ndya ta luhlu ra.
22 Ta cuaha xaan saha cañi ñuhu si
sii ra nu ñuhu a si ndutya vatyi cuñi
si cahñi si sii ra. Tatu cuu zanduvo-
hon sii ra cundahvi iñun sii ndi, ta
tyindyeun sii ndi.
23 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuu
zanduvehi sii ra tatu cuu sino iñun
vatyi cuu sii vatyi zavaha ra Ndyoo
ñaa sa sica ñiyɨvɨ sino iñi sii ra.
24 Ta i cana saa zutu ra luhlu cuan
ta catyi ra: ¡Sino iñi, ta tyindyeun sii,
cuhva sino ca iñi!
25 I ndyehe ra Jesús vatyi cuaha
xaan ñiyɨvɨ cua titahan, ta xaan xaan
i cahan ra Jesús sihin tatyi cuihna
cuan, ta catyi ra: Yoho cuihna zañehe
sii ñiyɨvɨ, cuihna zazoho sii ñiyɨvɨ,
yuhvi catyi vatyi quiton. Zañon sii ra
luhlu ya. Ta ma ndɨhvɨ con sii ra.
26 I sacu saa tatyi cuihna cuan, ta i
zacuñaa si sii ra luhlu cuan, ta i quita
si. Tañi ra sihi nduu ra. Ta i catyi
cuaha xaan ñiyɨvɨ vatyi sa sihi ra.
27 Zoco i tɨɨn ra Jesús ndaha ra, ta i
cañihi ra sii ra, ta i nduvita ra.
28 Ta zɨquɨ i quɨhvɨ ra Jesús minoo
vehe, ta i ndaca tuhun xehe ra i casi
ra sii ra: ¿Ñacu ñá cuu tava nduhvi
tatyi cuihna cuan?
29 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuu
zacuu ndo tatu coo ndyitya ndo ta
cahan ndo sihin ra Ndyoo.

I zacoto tucu ra Jesús inga saha cuhva cua cuu ra

30 Ta i quita ra yucuan, ta i yaha ra
nu cu si Galilea. Ta ñá cuñi ra Jesús sa
coto numinoo ñiyɨvɨ nu cuahan ra.
31 I zacuaha ra sii ra i casi ra, ta
catyi ra sihin ra: Cua xico minoo ra
sii ii, ra i quisi ndya gloria. Ta cua tɨɨn
ñiyɨvɨ sii. Ta cua cahñi ñu sii. Ta sa cu
uñi quɨvɨ cua nandoto tuqui.
32 Zoco ñá nacoto ra sa cahan ra
Jesús, ta ñá ndaca tuhun ra vatyi ca-
han nuu ra.

¿Yoo ra cuu ra ñiñi ca?

33 Tacuan ta zɨquɨ i saa ra Jesús ñuu
Capernaum. Ta sa ñoho ra minoo
vehe, ta i ndaca tuhun ra Jesús sii
ra i casi ra ta catyi ra: ¿Ñaa tuhun
natuhun xaan ndo ityi i quisi yo?
34 Zoco taxi cuii ñi i nduu ra. Ta i cu-
cahan nuu ra vatyi i natuhun tahan
ra ityi i quisi ra yoo ra cuu ra ñiñi ca
sii ra.
35 Ta i sicundyaa ra Jesús, ta i cana
ra sii tandɨhɨ sa usi uu tahan ra i casi

ra, ta i catyi ra: Tatu iyo minoo ra
cuñi ra cuu ra ra ñiñi ca, vaha ca ma
zacahnu ra sii ra. Natyindyee ra sii
inga ñiyɨvɨ.
36 Ta zɨquɨ i quihin ra Jesús sii mi-
noo ra luhlu, ta i tyihi ra sii ra mahñu
ñiyɨvɨ, ta i sicunumi ra sii ra, ta catyi
ra:
37 Tatu zavaha ñiyɨvɨ sa vaha sihin
minoo ra luhlu sa cuenda mi, tañi sa
zavaha ñu sa vaha sihin mi cuu si. Ta
tatu zavaha ñiyɨvɨ sa vaha sihin mi,
zavaha ñu sa vaha sihin Zuti.

Tatu ña cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii yo, tyindyee ñu sii yo cuhva cuan

38 Ta zɨquɨ i catyi ra Juan: Maestro,
i ndyehe ndi minoo ra tava ra tatyi
cuihna sihin zɨvɨ moo, zoco yɨvɨ ra
tahan ndi cuu ra. Ta i catyi maa ndi
vatyi ma zavaha ra sa tacuan.
39 Ta i catyi ra Jesús: Ña vaha sa ñá
saha ndo. Vaha tatu cua cutyiño ra
zɨvi; ma cuu tucu cahan ra sa ndya
vaha ñi zɨqui.
40 Vatyi tatu ma cahan ñiyɨvɨ ndya
vaha ñi zɨquɨ yo, tyindyee ñu sii yo.
41 Tatu cuhva ñiyɨvɨ ndutya cohon
ndo vatyi i tasi ra Ndyoo sii, ta ra i casi
cuu maa ndo, catyi vatyi cua tyiyahvi
Ndyoo sii ñu.
42 Yoo ra cua zañaha sii minoo ra
luhlu tañi ra luhlu ya cuhva zavaha
ra sa ña vaha ta ma cundyico ca ra sii,
vaha ca tatu sa i sihñi ñiyɨvɨ zucu ra
cuan sihin minoo yuu yozo vee xaan
ta zavita ñu sii ra sisi tyañuhu yatyi ca.
43 Tatu cuñun zavohon sa ña vaha
sihin ndohon, cahndya ndaxun sii
si vatyi vaha ca cuhun gloria sihin
minoo ñi ndohon ta ma cuhun si-
hin nduu tahan ndohon andyaya sisi
ñuhu sa ma ndahva
44 nu ña sihi tindacu sasi sii ñiyɨvɨ ta
nu cayu ñuhu tandɨhɨ cuii tyiemvu.
45 Tatu cuñun zavohon sa ña vaha
sihin sohon, cahndya ndaxi tucun sii
si cuan vatyi vaha ca cuhun gloria
sihin ii siyo ñi sohon, ta ma cuhun
sihin nduu tahan sohon andyaya sisi
ñuhu sa ma ndahva
46 nu ña sihi tindacu sasi sii ñiyɨvɨ,
ta nu cayu ñuhu tandɨhɨ cuii tyiemvu.
47 Ta tatu cuñun ndyehun sa ña
vaha sihin sɨtɨ nuun, tavon sii si vatyi
vaha ca cua quɨhvun sihin minoo ñi
sɨtɨ nuun nu ndyaca ñaha ra Ndyoo, ta
ma cuhun sihin nduu tahan sɨtɨ nuun
andyaya
48 nu ña sihi tindacu sasi sii ñiyɨvɨ,
ta nu cayu ñuhu tandɨhɨ tyiemvu.
49 Zoco ñiyɨvɨ ndyico sii, cua ndu-
vaha añima ñu tañi ñɨɨ vaha vatyi cua
tahan ñu tundoho ihya ñuu ñiyɨvɨ sa
cuenda mi. Ta tundoho cuan, tañi
ñuhu cuu si vatyi sito xaan ñu tun-
doho. (Ta tacuan cua nduvaha añima
ñu.)
50 Vaha xaan cuu ñɨɨ, zoco ¿yozo caa
cutyiño ñiyɨvɨ sii si tatu ña uhva ca
si? Tañi ñɨɨ vaha cua cuu maa ndo
tatu vaha cua zavaha ndo sihin inga
ñiyɨvɨ.

10

Cuhva i zacuaha ra Jesús vatyi ña vaha cua zandoo minoo ra ñazɨhɨ ra

1 I quita ra Jesús ñuu Capernaum,
ta cuahan ra nu cu si Judea inga siyo
yuu Jordán. Yucuan, cuaha xaan
ñiyɨvɨ i titahan nu ndyaa ra, ta inga
saha i zacuaha ra sii ñu tañi cuhva sa
tuhva ra.
2 Ta zɨquɨ i quisi ra fariseo nu ndyaa
ra Jesús, ta i ndaca tuhun ra sii ra
Jesús ta catyi ra: ¿Atu iyo ley sa zan-
doo minoo rayɨɨ sii ñazɨhɨ ra? Tacuan
cahan ra vatyi cuñi ra fariseo tyaa ra
cuatyi sata ra Jesús.
3 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra:
¿Ñaa sa i catyi ra Moisés?
4 Ta i catyi ra fariseo: Saha ra
Moisés cuhva sa sino minoo tutu, ta
zɨquɨ cuu zandoo ra sii ña sihin ley.
5 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: I saha
ra Moisés ley cuan sii ndo vatyi ñihi
xaan iñi ndo.
6 Zoco sa xihna ñi i zavaha ra Ndyoo
tandɨhɨ sa iyo ñuu ñiyɨvɨ, ta i zavaha ra
minoo rayɨɨ ta minoo ñaha.
7 Ta yucuan cuenda cua zandoo
rayɨɨ sii zutu ra ta sii zɨhɨ ra, ta cua
cu-ɨɨn ra sihin ñazɨhɨ ra.
8 Sa nduu tahan ñu cua nduu ñu
tañi minoo ñi. Cuhva sa ndyehe ra
Ndyoo sii ñu, minoo ñi ñiyɨvɨ cuu ñu.

9 Cuu, ña vaha zandoo rayɨɨ sii
ñazɨhɨ ra. Nu maa ña ta ma zandoo ña
sii maa ra vatyi ra Ndyoo i zandu-ɨɨn
ra sii ñu.
10 Ta sisi vehe i ndaca tuhun ra i
casi ra Jesús sii ra ñaa tuhun cuu si
cuan.
11 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ra
zandoo sii ñazɨhɨ ra ta quihin ra inga
ñaha, yucuan cuu ra iyo cuatyi vatyi
ña ndoo zavaha ra sihin ñazɨhɨ ra.
12 Tacuan tucu ñaha zandoo sii yɨɨ
ña ta cuhun ña sihin inga rayɨɨ, iyo
cuatyi ña vatyi ña ndoo zavaha ña.

Cuhva i zoco ñaha ra Jesús sii sa ndyihi

13 Tacuan ta zɨquɨ i quisi ndyaca
ñiyɨvɨ sii sa ndyihi nu ndyaa ra Jesús
vatyi cua tyizo ra ndaha ra sii si ta
cahan ra sihin ra Ndyoo. Ta i catyi ra
i casi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ cuan vatyi
ma quisi ñu.
14 Ta i ndyehe ra Jesús, ta i cuxaan
ra ta catyi ra: Ma cahan ndo. Naquisi
ndyaca maa ñu sii sa ndyihi sii, vatyi
tatu cuñi ñiyɨvɨ sa cua cundyaca ñaha
ra Ndyoo sii ñu, cua sino iñi ñu sii, tañi
sino iñi sa ndyihi ya.
15 Ndisa cuii sa quehin vatyi ñiyɨvɨ
ña sino iñi tañi sino iñi sa ndyihi ya, ña
saha ñu sa cundyaca ñaha ra Ndyoo sii
ñu.
16 Ta i quihin ra sii sa ndyihi, ta i
tyizo ra ndaha ra sii minoo minoo si.
Ta i catyi ra: Nacuhva ra Ndyoo sa
vaha sii ndo.

Cuhva i cahan minoo ra yoco, cuca sihin ra Jesús

17 Ta sa quita ra Jesús, ta i quisi
minoo ra. Sino xaan ra, ta i sicuɨñɨ
sɨtɨ ra nuu ra Jesús. Ta i ndaca tuhun
ra sii ra: Maestro, vaha xaan ra cuun.
¿Ñaa sa cua zavehi, ta ñihi tahvi añime
gloria?
18 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñacu
catyun vatyi vaha xaan ra cui? Minoo
tuhun ñi ra vaha iyo, ra Ndyoo.
19 Sa siton tandɨhɨ ley ra Ndyoo: Ma
cuhun minoo ñaha tatu yɨvɨ ñazɨhun
cuu. Ma cahñun ñiyɨvɨ. Ma cohon
cuendu sata ñiyɨvɨ. Ma zandavi ñohon
sii ñiyɨvɨ. Tyoon yahvi sii zutun ta sii
zɨhun.
20 Ta ra cuan i nacahan ra: Tacuan
iyo mi ndya ta luhli. Catyi ra.
21 Ta i cuñi xaan ra Jesús sii ra ta
catyi ra: Cumañi minoo ñi ca cuhva
suun. Cuahan ta xicon tandɨhɨ sa iyo
suun, ta cuhvon xuhun cuan sii ñiyɨvɨ
ndahvi. Ta ma cumañi si suun nu cua
soon gloria. Ta zɨquɨ quisi cundyicon
sii.
22 Ta sa siñi ra cuan cuhva cuan ta
i nducuihya xaan iñi ra ta cuahan ra
vatyi cuca xaan ra (ta ñá cuñi ra sa
zanaa ra xuhun ra).
23 Ta i nandyehe ra Jesús siconduu
nu yucu ñiyɨvɨ ndyico sii ra ta catyi ra:
Yɨɨ xaan ta cuu quɨhvɨ ñiyɨvɨ cuca nu
ndyaca ñaha ra Ndyoo.
24 Ta iyo xaan i cuñi ñu sihin cuhva
cahan ra Jesús. Ta i catyi tucu ra
Jesús sihin ñu: Zehe luhli, yɨɨ xaan cua
quɨhvɨ minoo ra iyo xaan ndaha tyiño
nu ndyaca ñaha ra Ndyoo vatyi sica
iñi ra vatyi cua tyindyee ndaha tyiño
ra sii ra ta cua cuu quɨhvɨ ra.
25 Yɨɨ ca quɨhvɨ minoo ra cuca nu
ndyaca ñaha ra Ndyoo ta zɨquɨ ca mi-
noo camello yaha tɨ xuu minoo yɨcuɨ
tɨcuɨ.
26 Ta sa siñi ñu cuan cuhva cuan ta
iyo xaan i cuñi ñu. Ta i natuhun tahan
ñu. Ta i ndaca tuhun ñu sii ra Jesús:
¿Yoo ñiyɨvɨ cua cacu ta ma cuhun ñu
andyaya?
27 Ta i ndyehe ra Jesús sii ñu ta
catyi ra: Ma cuu zavaha ñiyɨvɨ cuhva
cuan, zoco Ndyoo cuu zavaha ra vatyi
Ndyoo ñahñi sa yɨɨ nuu ra.
28 Ta zɨquɨ i catyi ra Pedro: Tata,
nduhvi sa zandoo ndi tandɨhɨ ndaha
tyiño ndi, ta ndyico ndi suun.
29 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndisa
cuii sa quehin sihin ndo vatyi ra zan-
doo vehe ra, a yañi ra, a cuhva ra, a
zutu ra, a zɨhɨ ra, a ñazɨhɨ ra, a ñuhu
ra sa cuenda mi ta sa cuenda Tuhun
Ndyoo
30 cua ñihi ra cuaha xaan ca ihya
ñuu ñiyɨvɨ tañi minoo ziendu ca vehe
ra, ta yañi ra, ta cuhva ra, ta zɨhɨ ra,
ta zehe ra, ta ñuhu ra vazu cua tahan

ra tundoho. Zoco inga ñuu ñiyɨvɨ cua
cundito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu.
31 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ ñiñi vityi,
yɨvɨ ñiyɨvɨ ñiñi cua cuu ñu. Ta ñiyɨvɨ ña
ñiñi, cua nduu ñu ñiyɨvɨ ñiñi xaan.

Nacatyi ra Jesús inga saha vatyi cua cahñi ñiyɨvɨ sii ra

32 Tacuan ta zɨquɨ cuahan ra ityi
ñuu Jerusalén. Ityi nuu iñi ra Jesús, ta
ityi sata vasi ra i casi ra, ta iyo xaan
cuñi ra. Ta ñiyɨvɨ ndɨhɨ sihin ra, yuhu
xaan ñu. Tacuan ta i cana ra Jesús
sii sa usi uu tahan ra ndya zava, ta i
nacatyi ra sihin ra tandɨhɨ cuhva sa
cua cuu sii ra.
33 Ta i catyi ra Jesús sihin ra:
Ndyehe ndo vatyi sa cuahan yo ityi
ñuu Jerusalén nu cua xico tuhun
ñiyɨvɨ sii ra i quisi ndya gloria. Ta
cua tɨin ra zutu nahnu ta ra maestro
cuenda ley sii ra. Ta cua catyi ra cuan
vatyi cua cuu ra. Ta cua cuhva ra sii
ra sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
34 Ta cua vacu ndyaa ñu sii ra. Ta
cua cañi xaan ñu sii ra. Ta cua tyicu zɨɨ
ñu sii ra. Ta cua cahñi ñu sii ra. Zoco
sa cu uñi quɨvɨ ta cua nandoto tucu ra
sisi sa i sihi ra.

I sica ra Jacobo ta ra Juan minoo tumañi iñi sii ra Jesús

35 Ta zɨquɨ i tuhva ra Jacobo ta ra
Juan nu ndyaa ra Jesús. Zehe ra Zebe-
deo cuu sii nduu tahan ra. Ta i catyi
ra: Maestro, cuñi ndi zavohon minoo
tumañi iñi sa sica ndi suun.
36 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra ta
catyi ra: ¿Ñaa sa cuñi ndo zavehi?
37 Ta i catyi ra: Cuhvon vatyi quɨvɨ
cua cundyaca ñohon ta cua cundyaa
maa ndi suhun. Minoo ndi siyo cuo-
hon ta minoo ndi siyo zatyun.
38 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ña
sito ndo ñaa sa sica ndo. ¿Atu cundyee
ndoho ndyehe ndo tundoho tañi tun-
doho cua ndyehe mi?
39 Ta i catyi ra: Cundyee iñi ndi. Ta i
catyi ra Jesús sihin ra: Ndisa cuii cua
ndyehi tundoho, ta cua ndyehe ndo
tundoho sa cuenda mi.
40 Zoco sa cundyaa ndo siyo cuehi
ta siyo zatyi, ña tahan si sa yuhvi
cuhva. Maa ra Ndyoo cua catyi yoo ra
cua ñihi ndatu cuan.
41 Ta sa siñi inga sa usi tahan ra i
casi ra Jesús, ta i cuxaan ra sihin ra
Jacobo ta ra Juan.
42 Ta i cana ra Jesús sii ra ta catyi
ra: Sa sito maa ndo cuhva ndyaca
ñaha ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Iyo ra cu nuu,
ta zacoto ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi
ndyaca ñaha ra sii ñu.
43 Zoco ña tacuan cuu si sa cuenda
ndoho. Zama si cuhva. Tatu cuñi
minoo ra cuu ra ra cahnu, natyindyee
ra sii ra tahan ra.
44 Ta yoo ra cuñi sa cuu ra minoo ra
cahnu ityi nuu ra Ndyoo, nanduu ra
muzu sii tandɨhɨ ndo.
45 Vatyi cuhva ndya ra i quisi ndya
gloria, ta ña vasi ra sa vatyi tyindyee
ñiyɨvɨ sii ra. Vasi ra sa tyindyee ra
sii ñiyɨvɨ. Tacuan iyo ra. Ta yucuan
cuenda cua cuu ra sa cuenda ñiyɨvɨ, ta
zɨquɨ cuu quɨhvɨ ñu gloria.

I zanduvaha ra Jesús sii minoo ra cuaa, ra nañi Bartimeo

46 I saa ra Jesús ñuu Jericó, ta cuhva
sa cua quita tucu ra ñuu cuan sihin
ra i casi ra ta i sindyico cuaha xaan
ñiyɨvɨ sii ra. Ta minoo ra cuaa, ra nañi
Bartimeo, zehe ra Timeo, ndyaa ra
ityi vatyi caya ra.
47 Ta sa sito ra vatyi ra Jesús, ra ñuu
Nazaret, cua yaha ityi cuan ta i cana
saa ra ta catyi ra: ¡Jesús, yoho cuu
ñiyɨvɨ sii ra rey David, cundahvi iñun
sii!
48 Cuaha xaan ñiyɨvɨ catyi sihin ra
nacutaxi ra, zoco ñihi ca nduu ra cana
saa ra, ta catyi ra: ¡Yoho ñiyɨvɨ ra
David, cundahvi iñun sii!
49 Tacuan ta i sicuɨñɨ ra Jesús ta i
catyi ra: Cana ndo sii ra. Ta i cana ñu
sii ra cuaa ta catyi ñu: Zanduzɨɨ iñun,
ta nduviton vatyi cana ra Jesús suun.
50 Ta ta sica cuii ñi i nduvita ra, ta i
zandoo ihno ra zahma ndisi ra. Ta i
tuhva ra sii ra Jesús.
51 Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra:
¿Ñaa sa cuñun zavehi suhun? Ta i
catyi ra cuaa cuan: Maestro, cuñi
zanduvohon nui.
52 I catyi ra Jesús sihin ra: Sa cuu
cuhun. Sa nduvohon vatyi i sino iñun.

Ta zuun ñi caa cuhva cuan ndaha nandyehe ñi ra cuaa cuan. Ta cuahan ra sihin ra Jesús.

11

Cuhva i quihvi ra Jesús ñuu Jerusalén

1 Ta sa saa ra yatyi ñi ñuu Jerusalén nu ndyaa ñuu Betfagé ta ñuu Betania yatyi ñi yucu sa nañi Olivos, ta i tasi ra Jesús sii uu tahan ra i casi ra.

2 Ta i catyi ra: Cuahan ndo ñuu ndyaa yatyi ñi ya sa ndoo ñi. Tatu saa ndo cua ndyehe ndo minoo burro, nuhñi ti, quiti ta yoñi ca maa cozo. Ndasi ndo sii ti, ta quisi ndo sihin ti.

3 Tatu iyo ñiyivi ndaca tuhun sii ndo ñaa sa ndyicuu ndo ta catyi ndo: "Cuñi ra cu nuu sii yo sii ti, ta tañi ca cua quisi nuhu ti."

4 Ta cuahan ra, ta i nañihi ra burro cuan. Nuhñi ti ityi, yatyi ñi yuvehe. Ta i ndasi ra sii ti.

5 Ta i catyi ra yucu yucuan sihin ra: ¿Ñaa sa ndyicuu ndo? ¿Ñacu ndasi ndo burro ña?

6 Tacuan ta i nacatyi ra cuhva sa catyi ra Jesús sihin ra. Ta i saha ñiyivi sa cuhun ra sihin burro cuan.

7 I sindyaca ra sii ti nu ndyaa ra Jesús, ta i tyizo ra zahma ra sata ti, ta ziqui i sicozo ra Jesús sii ti.

8 Ta cuaha xaan ñiyivi i saqui ñu zahma ñu ityi. Ta inga ca ñiyivi i sahndya ñu ndaha numa, ta i saqui ñu ityi.

9 Ta ñu cuahan ityi nuu ra, ta ñu vasi ityi sata ra i cana saa ñu ta catyi ñu: ¡Aleluya! ¡Nazacahnu yo sii ra Ndyoo vatyi vaha xaan cuu ra vasi sa cuenda ra Ndyoo!

10 ¡Vaha xaan cua cundyaca ñaha maa ra cuhva i sindyaca ñaha ra rey David, ra i cuu ñiyivi sii yo! ¡Aleluya! ¡Nazacahnu yo sii ra iyo ityi ziqui! Catyi ñu.

11 Tacuan i quihvi ra Jesús ñuu Jerusalén. Ta i quihvi ra vehe ñuhu. Ta i ndyehe ra tandihi sa iyo yucuan, ta ziqui cuahan ra ñuu Betania sihin sa usi uu tahan ra i casi ra vatyi sa cua iñi xaan.

Ña zii maa i cuñi ra Jesús sihin minoo yutu ñahñi yucu vixi iñi nuu

12 Ta inga quivi i quita ra ñuu Betania. Ta i sizoco xaan ra Jesús.

13 Tacuan ta i ndyehe ra minoo yutu sa nañi higuera sihin ndaha tu. Ta sahan ra i sindyehe ra tatu iñi siti tu, zoco ñá ñihi maa ra ndaha ñi. Maa maa ndaha ñi tu iñi vatyi yivi tyiemvu iyo siti tu cuu si.

14 Ta i catyi ra Jesús sihin yutu cuan: Ma coo ca situn vatyi ma casi ca ñiyivi sii si ndaha cuii ñi. Ta i siñi ra i casi ra sa cahan ra.

Tava ndyizo ra Jesús sii ñiyivi zavaha ndya vaha ñi yuvehe ñuhu cahnu

15 I saa tucu ra Jesús ñuu Jerusalén. Ta sa i quihvi ra vehe ñuhu ta i quisaha tava ndyizo ra sii ñiyivi xico ta ñiyivi zata. Ta i zanduva ihno ra mesa nu nazama ñiyivi xuhun sii inga ñiyivi, ta tacuan tucu tyayu nu xico ñiyivi paloma.

16 Ñá saha ca ra sa cuizo ñiyivi ndaha tyiño sisi vehe ñuhu.

17 Ta i quisaha zacuaha ra Jesús sii ñu ta catyi ra: Catyi Tuhun Ndyoo: "Vehe mi cunañi si vehe nu cahan ñiyivi sihin ra Ndyoo. Ta sa cuenda tandihi cuii ñiyivi ñuu ñiyivi cuu si." Zoco maa ndo zacuu ndo vehe ra zuhu sii si.

18 I siñi ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley sa cahan ra. Ta i quisaha nducu ra cuhva cahñi ra sii ra. I yuhu xaan ra sii ra Jesús vatyi iyo xaan i cuñi tandihi ñiyivi sihin tandihi cuhva i zacuaha ra.

19 Zoco sa tyahan cuan, i quita ra Jesús ñuu cuan ta cuahan ra.

Ndaha na-ityi yutu higuera

20 Ta inga quivi i yaha ra ñaha ñi, ta i ndyehe ra vatyi sa na-ityi yutu i cahan ra Jesús sihin ndya cuhva ndya yoho tu.

21 Ta i nacohon iñi ra Pedro, ta catyi ra sihin ra Jesús: Ndyehe Maestro, sa i na-ityi yutu i cohon sihin.

22 Ta i catyi ra Jesús: Sino iñi ndo sii ra Ndyoo.

23 Quehin sa ndisa sihin ndo vatyi
yoo ra cua catyi sihin yucu ya:
"Cuiñi siyon ihya, ta cua ndihvun sisi
tyañuhu." Tatu sino iñi ra tacuan,
tacuan cua cuu si sa ndisa cuii.
24 Tyehen catyi vii sihin ndo: Sino
iñi ndo sa cua ñihi ndo tandihi sa cua
caca ndo sii ra Ndyoo. Ta cua cuhva
ra tandihi si sii ndo.
25 Tatu sica tahvi ndo sii ra Ndyoo
ta iyo cuatyi ndo sihin inga ñiyivi,
zanaa ndo iñi ndo cuatyi i zacuu ñu
sihin ndo. Ta tacuan tucu ra Ndyoo
Zutu yo, ra iyo andivi, cua zandasi ra
cuatyi maa ndo.
26 Zoco tatu ma zanaa ndo iñi
ndo cuatyi i zavaha ñiyivi sihin ndo,
tacuan tucu ra Ndyoo Zutu yo, ra iyo
ityi ziqui, vatyi ma zandasi ra cuatyi
maa ndo.

Iyo xaan cuhva sii ra Jesús

27 Inga saha i quisi tucu ra Jesús
ñuu Jerusalén. Ta sa quihvi ra vehe
ñuhu ta i quisi ra zutu nahnu sihin ra
maestro cuenda ley sihin ra mandoñi
nu ndyaa ra Jesús.
28 Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta
catyi ra: ¿Yoo ra i tasi suun vatyi cua
tava ndyizon sii ñiyivi sisi vehe ñuhu
ya? ¿Yoo sa saha tuhun suun vatyi
cuu zavohon tandihi cuii cuhva ya?
29 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cua
ndaca tuhin minoo cuhva sii ndo.
Tatu cuu nacatyi ndo, tacuan ta cua
nacatyi sihin ndo yoo sa saha cuhva
sii mi.
30 Ta i catyi ra: ¿Yoo ra i tasi sii ra
Juan sa zacoo ndutya ra? ¿Atu i tasi ra
Ndyoo sii ra a ñiyivi? Nacatyi ndo.
31 I quisaha natuhun tahan xehe ra,
ta i catyi ra sihin tahan ra: Tatu catyi
yo vatyi Ndyoo i tasi sii ra, ta ziqui cua
catyi ra Jesús: "¿Ñacu ñá sino iñi ndo?"
32 ¿A catyi yo vatyi ñiyivi i tasi sii ra?
Catyi ra. Zoco i yuhu ra sii ñiyivi vatyi
sa sito ra vatyi tandihi cuii ñiyivi sino
iñi ñu vatyi i cahan ra Juan sa cuenda
ra Ndyoo.
33 Ta yucuan cuenda i catyi ra sihin
ra Jesús: Ña sito ndi. Ta i catyi ra Jesús:
Tacuan tucu ii, ma nacatyi yoo ra i
saha cuhva ya sii.

12

Tañi ra ña cuñi zatyiño vaha, tacuan iyo ra cua cahñi sii ra Jesús

1 Tacuan ta ziqui i quisaha cahan
ra Jesús sihin minoo cuhva ta catyi
ra: Sicoo minoo ra i tasi minoo sacu
yoho uva. Ta i zavaha ra nu i tava ra
ndutya uva ta minoo vehe tyiyahva
vatyi cua zacuenda ra sacu ra, ta i
saha noo ra sacu ra sii inga ityi ra
zatyiño. Ta cuahan ra inga ñuu.
2 Ta i saa quivi i sicoo uva cuan. Ta
i tasi sitoho si minoo muzu ra vatyi
cua caca ra zuhva, cuhva sa tahan si
sii patrón ra.
3 Ta i tiin ra sii muzu ra cuan, ta i
cañi xaan ra sii ra. Ta i natasi ra sii
ra. Ta ñá saha ra nu zuhva uva cuan.
4 Ta i tasi tucu sitoho si sii inga
muzu ra. Ta i cañi xaan ra sii ra sihin
yuu. I tahvi ra xiñi ra. Ta quiñi xaan i
zavaha ra sihin ra.
5 Ta ziqui i tasi tucu sitoho si sii inga
tucu ra. Ta i sahñi ra sii ra. Ta i
tasi sitoho si cuaha ca muzu minoo
minoo ra. Zuhva ra i cañi ra, ta zuhva
ra i sahñi ra.
6 Ta iyo minoo tuhun ñi zehe sitoho
si, ta cuñi xaan ra sii ra. Ta nu ndihi
tuhun i tasi ra sii ra vatyi sica iñi ra:
"Cua tyaa ra yahvi sii zehi."
7 Ta i catyi ra zatyiño cuan sihin
tahan ra: "Ihya cuu ra cua nañihi
ndaha tyiño quivi cua cuu zutu ra.
Nacahñi yo sii ra vatyi ndoo maa yo
sihin sacu ya."
8 I tiin ra sii ra. Ta i sahñi ra. Ta i
tava ra coño ñuhu ra sata sacu.
9 Ta i ndaca tuhun ra Jesús ta catyi
ra: ¿Yozo caa cua zavaha sitoho ñuhu
cuan vityi? Cua cuhun ra, ta cua
cahñi ra sii ra zatyiño cuan. Ta cua
cuhva noo ra ñuhu cuan sii inga ñiyivi.
10 ¿Atu tañaha ca cahvi ndo Tuhun
Ndyoo? nu catyi si:

I zavita ihno ñiyivi zandaa vehe sii
yuu sa cuñi si cuenda siqui
vehe.
Ta vityi, yuu cuan cuu sa ñiñi ca ta
ziqui tandihi sa cuenda vehe
cuan vatyi tacuan catyi ra
Ndyoo.

11 Ta vaha xaan cuñi yo sihin cuhva
ya.

12 Ta i nducu ra ndyizo tyiño cuhva
tɨɨn ra sii ra Jesús vatyi i siñi ra cuhva
cahan ra Jesús, cuhva iyo maa ra.
Zoco i yuhu ra sii ñiyɨvɨ. Ta yucuan
cuenda i zandoo ra sii ra ta cuahan ra.

Tahan si tyaa yo yahvi sii ra cu tyiño ta sii ra Ndyoo

13 I tasi ñiyɨvɨ sii zuhva ra fariseo
ta ra ñoho cuenda ra Herodes vatyi
cua zandavi ñaha ra sii ra Jesús, ta
cua nducu ra cuhva sihin ñaa minoo
cuhva cua cahan ra Jesús ta zɨquɨ cua
cuu tyaa ra cuatyi sata ra.
14 I quisi ra cuan ta i catyi ra: Mae-
stro, sito ndi vatyi cohon sa ndisa, ta
inuu ndita ñi tyoon yahvi sa cahan
inga ñiyɨvɨ a cuca ñu a ndahvi ñu.
Ndisa cuii zañohon ityi ra Ndyoo. ¿Atu
vaha cua tyiyahvi yo xuhun sa sica ra
gobierno César, a ña vaha? ¿Atu cua
tyiyahvi ndi a ma tyiyahvi ndi?
15 Ta i sito ra Jesús vatyi ña vaha
añima ra cuan, ta i catyi ra sihin
ra: ¿Ñacu saqui xaan ndo xayu sehi?
Quisi ndyaca ndo minoo xuhun vatyi
ndyehi.
16 Ta i sindyaca ra sii si. Ta sa
ndyehe ra Jesús, ta i catyi ra: ¿Yoo sii
nuu ndyaa ya? ¿Ta yoo sii zɨvɨ ndyaa
ya? Ta i catyi ra: Sii ra gobierno César.
17 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin
ra: Cuhva ndo sii ra gobierno César sa
cuu sii ra. Ta cuhva ndo sii ra Ndyoo
sa cuu sii ra Ndyoo. Ta iyo xaan i cuñi
ra sihin cuhva i cahan ra Jesús.

Ndaca tuhun ra tatu cua nandoto tucu ñiyɨvɨ

18 I sahan tucu minoo ityi ra sa-
duceo nu ndyaa ra Jesús. I sica iñi
tandɨhɨ ra saduceo vatyi ma nandoto
tucu ñiyɨvɨ, ta yucuan cuenda i ndaca
tuhun ra sii ra Jesús ta catyi ra:
19 Maestro, i tyaa ra Moisés mi-
noo ley vatyi tatu sihi minoo rayɨɨ ta
ndoo ndahvi ñazɨhɨ ra, ta yoñi zehe
ra, natindaha yañi ra sihin ñaha cuan.
Ta cua coo zehe ra sihin ña sa cuenda
yañi ra, ra i sihi cuan.
20 Sicoo usa tahan rayɨɨ sihin yañi
ra. I tindaha ra nuu, ta i sihi ra, ta yoñi
zehe ra i sicoo.
21 Ta zɨquɨ i tindaha ra cu uu sihin
ñandahvi cuan. Sihi tucu ra cuan. Ta
yoñi zehe ra i sicoo. Ta tacuan tucu
ra cu uñi.
22 Ta tacuan i tindaha tandɨhɨ sa usa
tahan ra sihin ñaha cuan. Ta i sihi ra.
Ta numinoo ra yoñi zehe ra i sicoo. Ta
nu ndɨhɨ tuhun, i sihi tucu maa ñaha
cuan.
23 ¿Yoo ra cua cuu yɨɨ ña quɨvɨ
cua nandoto tucu ñiyɨvɨ vatyi ñazɨhɨ
tandɨhɨ sa usa tahan ra i cuu sii ña?
Tacuan i catyi ra sihin ra Jesús.
24 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ña
sito ndo ñaa sa cahan ndo vatyi ña sito
ndo Tuhun ra Ndyoo. Ta ña sito ndo
yozo caa iyo cuhva sii ra.
25 Quɨvɨ cua nandoto ñiyɨvɨ i sihi,
ma tindaha ca ñu. Ta ma cuhva ca ñu
sii zehe ñu sa tindaha ñu. Tañi ángel
sa iyo andɨvɨ tacuan cua nduu ñu.
26 Ta tatu cuñi ndo coto ndo tatu
cua nandoto tucu ñiyɨvɨ, cuñi si sa
nacohon iñi ndo sa i tyaa ra Moisés
nu i saha ra cuenda yozo caa i cayu
minoo taca iñu. Ta i cahan ra Ndyoo
sihin ra sisi tu ta catyi ra: “Yuhvi cui
Ndyoo sii ra Abraham ta sii ra Isaac,
ta sii ra Jacob.”
27 Tacuan i cahan ra Ndyoo vazu sa
sihi tandɨhɨ ra cuan ta sa naha vatyi
sito ra Ndyoo vatyi ndito ra cuan ta
cua nandoto tucu ra. Yɨvɨ Ndyoo sii
ra ndaha sihi cuii cuu Ndyoo Zutu yo.
Ndyoo sii ñiyɨvɨ cua cundito tandɨhɨ
tyiemvu cuu maa ra. Ta zama xaan
yuhu ndo vatyi sica iñi ndo vatyi ma
nandoto tucu ñiyɨvɨ.

Minoo ley ra Ndyoo sa ñiñi ca

28 I saa tucu minoo ra maestro
cuenda ley, ta i siñi ra sa ndaca tuhun
xaan ñiyɨvɨ sii ra Jesús, ta i sito ra vatyi
vaha xaan i nacahan ra Jesús sihin ñu,
ta yucuan cuenda i ndaca tuhun ra sii
ra ta catyi ra: ¿Ndya cuu ley ra Ndyoo
sa ñiñi ca?
29 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ley sa
ñiñi ca sii ra Ndyoo catyi si: “Ndoho
ñiyɨvɨ hebreo, cuɨñɨ ndo. Ndyoo, ra
ndyaca ñaha sii ndo, minoo tuhun ñi
ra iyo.
30 Ñihi xaan cuñi ndo sii ra Ndyoo
Zutu ndo sihin añima ndo. Ɨɨn ñi sii ra

caca iñi ndo; ɨɨn ñi sihin ra cahan ndo; ɨɨn ñi tyiño ra zatyiño ndo. Ta tacuan cua coto ra vatyi cuñi xaan ndo sii ra.”

31 Ta catyi ley ra Ndyoo sa cu uu: “Cuñi xaan ndo sii tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ tañi cuñi ndo sii maa ndo.” Ñahñi ca inga ca ley ñiñi ca ta zɨquɨ nduu tahan ley ya.

32 Ta i catyi ra cu maestro cuenda ley cuan sihin ra Jesús: Vaha xaan cohon, Maestro. Ndisa cuun sa cohon vatyi minoo tuhun ñi ra Ndyoo iyo. Ta yoñi inga ca Ndyoo iyo.

33 Ta tatu cuñi ñiyɨvɨ sii ra sihin añima ñu, ta zatyiño ñu tyiño ra ta tandɨhɨ cuhva cuan ta tatu cuñi ñu sii inga ñiyɨvɨ tañi cuñi ñu sii maa ñu, vaha xaan ca cuu si tacuan. Vaha ca tacuan ta zɨquɨ cuhva zavaha ndi, cuhva sa sahmi ndi mvee ticatyi a ñaa sa saha ndi sa zacahnu ndi sii ra Ndyoo.

34 I sito ra Jesús vatyi vaha xaan i nacahan ra maestro cuenda ley, ta i catyi ra Jesús sihin ra: Zuhva ñi ca cumañi suun, ta cua cuu quɨhvun nu ndyaca ñaha ra Ndyoo. Catyi ra. Ta i yuhu xaan ñiyɨvɨ sa ndaca tuhun ca ñu sii ra Jesús.

¿Yoo sii zehe cuu sii ra Cristo?

35 I zacuaha ra Jesús sisi vehe ñuhu ta catyi ra: Catyi ra maestro cuenda ley vatyi ra Cristo cuu ñiyɨvɨ sii ra rey David, ta ndisa cuu si cuhva cahan ra cuan.

36 Zoco zuun ñi maa ra rey David i cahan ta sa naha i zacuu Tatyi Ii. Ta i tyaa ra cuhva cahan ra Ndyoo sihin ra Cristo. Tyehen i tyaa ra David:

Cahan ra Ndyoo sihin ra ndyaca ñaha sii mi, ta catyi ra:
“Cundyoon siyo cuehi ndya cuhva ndya cua saa quɨvɨ cua
cuhve cuhva cua zahacanoon sii ñiyɨvɨ xaan iñi suun.”

37 ¿Ta yozo caa cuu cuu ra Cristo ñiyɨvɨ ra David tatu zuun ñi maa ra David catyi vatyi ndyaca ñaha ra Cristo sii ra? Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨɨ xaan i cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa siñi ñu tuhun i cahan ra.

Tyaa ra Jesús cuatyi sata ra maestro cuenda ley

38 I zacuaha ra Jesús sii ñiyɨvɨ ta catyi ra: Zacuenda vaha ndo sii ndo. Ta ma zacuu ndo cuhva zacuu ra maestro cuenda ley. Tahan xaan iñi ra quɨhɨ ra zahma nañi vatyi cua nacoto ñiyɨvɨ sii ra vatyi ra ñiñi cuu ra. Ta cuhun ra nuyahvi vatyi cuñi xaan ra sa tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii ra.

39 Ta cuñi xaan ra sa cundyaa ra nu ndyaa ñiyɨvɨ ñiñi sisi vehe ñuhu. Ta cuñi xaan ra sa cundyaa ra tyayu vaha nu sasi ñiyɨvɨ zacahnu vico.

40 Cuaha ca cua cutuñi ra maestro cuenda ley ta zɨquɨ inga ñiyɨvɨ vatyi zuhu ra ndaha tyiño ñu ndahvi. Ta zandavi ñaha ra sii ñiyɨvɨ vatyi naha xaan sica tahvi ra sii Ndyoo vatyi cuñi ra sa cua ndyehe ñiyɨvɨ, ta cua caca iñi ñu vatyi sito xaan ra sii Ndyoo.

Cuhva i saha minoo ñandahvi xuhun

41 Minoo saha ndyaa ra Jesús sisi vehe ñuhu hebreo yatyi ñi nu ndyaa satu nu quɨhvɨ xuhun. Ta i ndyehe ra vatyi cuaha xaan ñiyɨvɨ tyihi xuhun. Ta ra cuca, cuaha xaan i tyihi ra.

42 Tacuan ta i saa minoo ñaha ndahvi. Ta i tyihi ña uu tahan xuhun ndyihi sa cuu ohon zendavu sisi satu cuan vatyi cuñi xaan ña sii ra Ndyoo, ra iyo andɨvɨ.

43 Ta zɨquɨ i cana ra Jesús sii ra i casi ra ta catyi ra: Ndisa cuii sa quehin. I tyihi ñandahvi cuan cuaha ca xuhun ta zɨquɨ tandɨhɨ ca ra.

44 Saha maa ra sa ndoo ñi ca sii ra, zoco ñandahvi cuan, ndɨhɨ i saha ñi ca ña xuhun cuita casi ña.

13

Cuhva i catyi ra Jesús cuhva cua tani vehe ñuhu cahnu

1 Ta i quita ra Jesús vehe ñuhu cuan ta i catyi minoo ra i casi ra sihin ra: ¡Ndyehe, Maestro, tyaqui xaan i sino vehe ñuhu ya! ¡Vaha xaan yuu i sino si!

2 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndyehun vehe nahnu ya vatyi cua tani si, ta tandɨhɨ si cua quɨtɨ cuatyi.

Zeña sa cua naa ñuu ñiyɨvɨ

3 Tacuan ta zɨquɨ cuahan ra yucu sa
nañi Olivos, yucu sa ndyehe ñiyɨvɨ sa
ndyaa ñu yuvehe ñuhu. Ta sa ndyaa
ra Jesús yucuan, i ndaca tuhun xehe
ra Pedro ta ra Jacobo ta ra Juan ta ra
Andrés sii ra ta catyi ra:

4 Cuhvon cuenda sii ndi. ¿Ñaa quɨvɨ
cua cuu sa catyun? ¿Ñaa zeña cua
ndyehe ndi, ta zɨquɨ cua coto ndi vatyi
cua tahan si?

5 Ta i catyi ra Jesús: Zacuenda ndo
sii ndo coto zandavi ñaha ñiyɨvɨ sii
ndo.

6 Vatyi cuaha xaan ra cua quisi ta
cua catyi ra: "Yuhvi cui Cristo." Ta
tacuan cua zandavi ñaha ra cuaha
xaan ñiyɨvɨ.

7 Ta cua cuɨñɨ ndo tuhun vatyi cua
coo cuatyi ta cahñi tahan xaan ñiyɨvɨ,
zoco ma yuhu ndo. Xihna ca cua cuu
tandɨhɨ cuhva cuan, cumañi ca sa saa
quɨvɨ naa ñiyɨvɨ.

8 Cua cahñi tahan minoo ñuu sihin
inga ñuu, ta cua coo cuatyi ñuu nahnu
sihin inga ñuu nahnu. Cua coo cuaha
xaan sa taan, ta cua coo tama, ta cua
yuhu xaan ñiyɨvɨ. Ta tacuan ñi cua
quisaha ndyehe ñiyɨvɨ tundoho.

9 Zacuenda ndo sii ndo vatyi cua
tɨin ñiyɨvɨ sii ndo, ta cua cuhun ndo
nu yucu ra cu tyiño nahnu. Ta cua
cañi ñiyɨvɨ sii ndo sisi vehe ñuhu. Ta
sa cuenda mi cua tasi ra sii ndo nu
ndyaa ra gobernador ta ra rey. Ta cua
ñihi ndo cuhva cahan ndo tuhun mi
nuu ra.

10 Ta ma naa ñuu ñiyɨvɨ ndya cua
cuɨñɨ ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ Tuhun
Ndyoo.

11 Tatu cundyaca ñiyɨvɨ sii ndo nu
ndyaa ra cu tyiño nahnu, ma caca iñi
ndo sa cua cahan ndo. Ta ma caca
xaan iñi ndo. Cahan ndo ñaa sa cahan
ra Ndyoo sihin ndo cuhva cuan vatyi
yɨvɨ maa ndo cua cahan. Tatyi Ii ra
Ndyoo cua cahan.

12 Cua xico tuhun ñiyɨvɨ sii tahan ñu,
ta zɨquɨ cua cahñi ñiyɨvɨ sii ñu cuan.
Ta cua xico tuhun zutu ñiyɨvɨ sii zehe
ra. Cua cahñi tahan ñiyɨvɨ sihin zutu
ñu ta sihin zɨhɨ ñu. Ta cua cuhva ñu sii
ñu sii inga ñiyɨvɨ vatyi cahñi ñu sii ñu.

13 Cua cuxaan tandɨhɨ ñiyɨvɨ sihin
maa ndo sa cuenda mi, ta yoo ra ma
cuɨñɨ siyo sii ndya nu cua ndɨhɨ ñuu
ñiyɨvɨ, cua cacu ra.

14 Tatu ndyehe ndo minoo sa zatɨvɨ
xaan ta quiñi xaan zacuu si, ta
nandyaa si cuan nu ii, cuhva i catyi ra
profeta Daniel, cutuñi iñi ndo ndoho
ra cahvi ihya, tatu ndyehe ndo sii si
cuan, nacono ñiyɨvɨ ñoho Judea, ta
naquɨhvɨ xehe ñu ndya yucu.

15 Tatu iyo ra yozo xiñi vehe ra quɨvɨ
cuan, ma cuatu ra numaa iyo ndaha
tyiño cuñi ra tava ra sisi vehe ra.

16 Ta ra ñoho itu ra, ma cunuhu
ra ndya vehe ra sa cua naquihin ra
zahma ra.

17 Ta ndahvi ñu zɨhɨ sa ñoho zehe
quɨvɨ cuan a tatu iyo zehe ñu sa tyaxi
quɨvɨ cuan vatyi cahnu xaan tundoho
cua ndyehe ñu.

18 Ta caca ndo sii ra Ndyoo vatyi ma
tahan si cono ndo vico zavi a minoo
quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ

19 vatyi cua coo cuaha xaan tun-
doho quɨvɨ cuan, cuhva ta ndyehe ca
ñiyɨvɨ ndya i zavaha ra Ndyoo ñuu
ñiyɨvɨ. Ta ma coo inga ca tundoho sa
tacuan ndaha cuii ñi.

20 Tatu ma zanduzuhva ra Ndyoo
quɨvɨ tundoho cuan, yoñi ñiyɨvɨ cua
cacu. Zoco cua zanduzuhva ca ra sii
si sa cuenda ñiyɨvɨ i casi ra.

21 Tatu catyi minoo ra sihin ndo:
"Ihya ndyaa ra Cristo a yucuan ndyaa
ra", catyi ra; ma sino iñi ndo.

22 Vatyi cua nduvita cuaha xaan ra
zandavi ñaha, ta cua catyi ra vatyi
Cristo cuu ra, ta cua catyi ra vatyi
cahan ra tuhun saha ra Ndyoo sii ra.
Ta cua zavaha ra zeña nahnu ta sa
ndyityi ndya cuhva ndya sii ñiyɨvɨ i
casi ra Ndyoo cua zandavi ñaha ra
tatu sa vatyi cuu cuhva cuan, zoco ma
cuu.

23 Ndyehe ndo, sa nacatyi tandɨhɨ
sihin ndo cuee ca sa tahan si.

Cuhva cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria

24 Ta i catyi tucu ra Jesús: Tatu
sa yaha ndyehe ñiyɨvɨ tundoho cuan
ta zɨquɨ ña naha ca ta cua nduñaa
ñicandyi, ta ma ndyehe ca yoo.

25 Cua nacoyo tiñoo andɨvɨ ndya nu
ñuhu, ta ndya cuhva ndya cua canda
andɨvɨ.
26 Tacuan ta zɨquɨ cua ndyehe ñiyɨvɨ
sii ra i quisi ndya gloria ityi andɨvɨ.
Cua ndyehe ñu vatyi vasi ra nu vico
ta sihin cuaha xaan cuhva. Ta tyaqui
xaan caa ra.
27 Ta cua tasi ra sii ángel ra ndya
tandɨhɨ sa cumi tahan sɨquɨ ñuu ñiyɨvɨ,
ta cua zatahan ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ
i casi ra Ndyoo ndya nacahnu ñuu
ñiyɨvɨ.
28 Vityi coto ndo minoo cuhva iyo
yutu higuera ta tandɨhɨ inga yutu.
Tatu cua ndyehe ndo sa cua nacoyo
ndaha tu ta cua nduyutya tu, tacuan
ta sa sito ndo vatyi sa cua nducahñi.
29 Ta tacuan tucu tatu sa ndyehe
ndo vatyi sa cuu tandɨhɨ tuhun sa
quehin sihin ndo ihya, tacuan ta cua
coto ndo vatyi sa cua cuyatyi sa cu-
naa ñuu ñiyɨvɨ.
30 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cua
cuu cuhva ya cuee ca sa cuu ñiyɨvɨ sa
iyo vityi.
31 Yutyi andɨvɨ ta ñuhu ñuu ñiyɨvɨ
cunaa si, zoco tuhun quehin, ma naa
si.
32 Zoco yoñi ñiyɨvɨ sito ñaa quɨvɨ a
ñaa cuhva cua cuu si. Nu ángel andɨvɨ
ta ña sito ra ta nu Zehe ra Ndyoo. Maa
tuhun ñi ra Ndyoo Zuti sito.
33 Cuɨñɨ vaha ndo sa quehin;
cuyucu listo ndo, ta cahan ndo sihin
ra Ndyoo vatyi ña sito ndo ñaa quɨvɨ
cua cuu si.
34 Tañi minoo cuhva sii minoo ra
cua cuhun nu sica, cuee ca sa quita
ra vehe ra saha ra cuenda sii muzu
ra. Saha cuenda ra ɨɨn ɨɨn tyiño zacuu
ra. Ta saha ra tyiño sii ra zacuenda
yuvehe ra vatyi zacuenda vaha ra. Ta
tañi ra cuhun nu sica cui.
35 Yucuan cuenda cundyaa listo
ndo vatyi ña sito ndo ñaa cuhva cua
quisi, tañi ña sito muzu cuan ñaa
cuhva cua quisi patrón ra, a nu cuu
tyahan a maa ñuu a cuhva sacu ndɨvɨ
a ñaha ñi.
36 Cuatu vaha ndo, coto yatyi xaan
quisi ta ña ndatu listo ndo.
37 Quehin cuhva ya sihin maa ndo
ta sihin tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ: Cuyucu
listo ndo.

14

Sihñi tahan ra tyiño yozo caa cua tɨɨn ra sii ra Jesús

1 Cumañi uu ca quɨvɨ ta cua tahan
si vico sihi mvee ticatyi, quɨvɨ sasi
ñiyɨvɨ pan ña ndaa. Ta ra zutu nahnu
sihin ra maestro cuenda ley nducu ra
cuhva yozo caa cua tɨɨn xehe ra sii ra
Jesús. Ta cua cahñi ra sii ra.
2 Zoco i catyi ra: Ña vaha vityi vatyi
iyo vico. Ta coto cahñi tahan ñiyɨvɨ
sihin yo.

I tyozo minoo ñaha azetye vixi xiñi ra Jesús

3 Ñoho ra Jesús ñuu Betania vehe ra
Simón, ra i cuhu cuehe tyahyu. Ta
cuhva sa ndyaa ra mesa ta i tuhva
minoo ñaha sii ra. Ñaa ña minoo yutyi
ñoho azetye vixi. Nañi si nardo, ta
yahvi xaan ndyaa si. I tahvi ña yutyi,
ta i tyozo ña azetye vixi cuan xiñi ra
Jesús.
4 Ta ñiyɨvɨ yucu yucuan i cuxaan ñu
sihin ña, ta i nducu tuhun tahan ñu.
Ta catyi ñu: ¿Ñacu zatɨvɨ ña azetye vixi
cuan?
5 Vaha ca tatu sa i xico ña sii si, ta
ñihi ña tañi uu mil peso ta tyindyee
ña sii ñiyɨvɨ ndahvi. Ta xaan xaan i
cahan ñu sihin ña.
6 Ta i catyi ra Jesús: Zandɨhɨ ndo
tuhun sihin ña. ¿Ñacu cuyuhu xaan
ndo sihin ña? Vaha xaan i zavaha ña
sihin.
7 Tandɨhɨ tyiemvu cua coo ñiyɨvɨ
ndahvi sihin ndo. Ta cua cuu zavaha
ndo sa vaha sihin ñu ñaa quɨvɨ cuñi
ndo, zoco yuhvi, ma cundyei sihin
ndo tandɨhɨ tyiemvu.
8 I zavaha ñaha ya minoo sa vaha.
Tañaha ca cua quɨhvi si ñuhu. Zoco i
tyozo ña azetye vixi coño ñuhi cuee ca
sa cui ta cuhin nuñaña.
9 Ndisa cuii sa quehin sihin ndo
vatyi vazu ndyacamaa nacatyi ñiyɨvɨ
Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, zoco cua

nacatyi ñu cuhva i zavaha ña ya sihin, ta cua nacohon iñi ñiyɨvɨ sii ña. Tacuan i catyi ra Jesús.

Cuhva i xico ra Judas sii ra Jesús

10 Yaha cuan ta zɨquɨ minoo sa usi uu tahan ra i casi ra Jesús, ra sa nañi Judas Iscariote, cuahan ra cua cahan ra sihin ra zutu nahnu vatyi cuñi ra xico ra sii ra Jesús.

11 Zɨɨ xaan i cuñi ra zutu nahnu sihin sa i catyi ra, ta i catyi ra vatyi cua tyiyahvi ra sii ra. Ta zɨquɨ i quisaha nducu ra Judas cuhva cua cuhva cuenda ra sii ra Jesús sii ra.

I cuxiñi ra Jesús sihin ra i casi ra

12 Quɨvɨ i quisaha vico sa sasi ñiyɨvɨ pan ña ndaa ta i sahñi ñu mvee ticatyi vatyi tyaa ñu yahvi sii ra Ndyoo. Ta quɨvɨ cuan i ndaca tuhun ra i casi ra Jesús sii ra ta catyi ra: ¿Ndyamaa cuñun vatyi cua zanduvaha ndi nu cua cuxiñun sa cuenda vico ya?

13 Tacuan ta i tasi ra Jesús sii uu tahan ra ta catyi ra sihin ra: Cuahan ndo ndya ñuu cahnu. Ta yucuan cua nañihi ndo sii minoo ra; ndyizo ra minoo quɨyɨ ndutya. Cundyico ndo sii maa ra.

14 Ta nu quɨhvɨ ra cahan ndo sihin sitoho vehe cuan ta catyi ndo: "Catyi ra Maestro: ¿Ndyamaa iyo cuarto nu cua casi ra xita sa cuenda vico ya sihin ra i casi ra?"

15 Ta cua zañaha ra minoo cuarto cahnu ndya zɨquɨ. Sa yaha nduvii si. Yucuan zanduvaha ndo sa cuxiñi yo. Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra.

16 Ta cuahan ra cuan ta i saa ra ndya ñuu ta i nañihi ra cuarto cuan tañi cuhva i catyi ra Jesús. Ta i zanduvaha ra sa cuxiñi ra vico zuhun cuan.

17 Ta sa sa cuaa cuan i saa ra Jesús yucuan sihin sa usi uu tahan ra i casi ra.

18 Ta nɨɨ ñi sa sasi ra xita i catyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi minoo ndoho sa sasi sihin ihya, cua xico ra sii. Catyi ra.

19 Ta i nducuihya xaan iñi ra ndɨhɨ sihin ra, ta i quisaha ndaca tuhun minoo minoo ra sii ra Jesús: ¿Atu yuhvi cui?

20 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Minoo sa usi uu tahan ndo sa sasi sihin ɨɨn ñi coho ya cuu ra.

21 Cuahan ra i quisi ndya gloria cuhva catyi Tuhun Ndyoo, zoco ¡ndahvi ñi cuu ra xico sii! Vaha ca tatu sa ñá cacu ra vatyi cua ndyehe xaan ra tundoho.

22 Ta cuhva sa cuxiñi ra i quihin ra Jesús pan, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, ta zɨquɨ i sahnu ra sii si ta saha ra sii si sii ra i casi ra, ta i catyi ra: Quihin ndo sii si ta casi ndo. Ihya cuu tañi coño ñuhi.

23 Tacuan ta i quihin ra minoo vaso ñoho vino, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, ta i saha ra sii si sii ra, ta i sihi tandɨhɨ ra zuhva zuhva si.

24 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ihya cuu tañi nɨñi. Cua cati si sa cuenda cuaha xaan ñiyɨvɨ. Vityi zandaa ra Ndyoo minoo tyiño saa. Cua zandasi ra cuatyi ñiyɨvɨ sihin nɨñi.

25 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi ma coho que vino ndya cua cohi sii si minoo cuhva saa nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

Catyi ra Jesús vatyi cua catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra

26 I sata tandɨhɨ ra minoo yaa Ndyoo, ta zɨquɨ cuahan ra ndya yucu Olivos.

27 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa cuaa vityi tandɨhɨ cuii ndo cua zandoo ndo sii. Ta ma cuñi ca ndo cundyico ndo sii, vatyi catyi Tuhun Ndyoo: "Cua cuu ra cu pastor, ta cua quɨtɨ cuatyi tandɨhɨ cuii mvee ticatyi zono ra."

28 Zoco sa yaha nandote ta cua cuhin yatyi ca ta zɨquɨ maa ndo ndya Galilea.

29 Ta zɨquɨ i catyi ra Pedro sihin ra: Vazu zandoo tandɨhɨ ca ra ya suun, zoco yuhvi cua cundyique suun.

30 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa catyi suhun vatyi zuun ñi sa cuaa vityi, cuee ca sa vacu saa ndɨvɨ tyahnu uu yuhu tɨ, cua catyun uñi tahan saha vatyi ña siton sii.

31 Ta ñihi xaan i cahan ra Pedro ta catyi ra: Vazu cui suhun, zoco ma

catyi sa ña site suun. Ta tacuan tucu i cahan tandɨhɨ ca ra.

Cahan ra Jesús sihin ra Ndyoo minoo nu yucu yutu tyaqui nu nañi si Getsemaní

32 Tacuan ta zɨquɨ i saa ra Jesús sihin ra i casi ra ndya minoo nu yucu yutu tyaqui nu nañi si Getsemaní, ta i catyi ra sihin ra: Cundyaa ndo ihya vatyi cuehin cua quehin sihin ra Ndyoo ityi nuu ca.

33 Ta i quihin ra Jesús sii ra Pedro ta ra Jacobo ta ra Juan cuahan sihin ra, ta i quisaha nducuihya xaan iñi ra, ta ndahvi xaan cuñi ra.

34 Tacuan ta i catyi ra sihin ra: Cuihya xaan cuñi añime cuhva ndya sa cuñi cui. Ndoo ndo ihya ñi ta cundyaa tyacu ndo.

35 Ta zɨquɨ cuahan ra Jesús zuhva ca ityi nuu, ta i sicava ndyayu ra nu ñuhu, ta i sica tahvi ra sii ra Ndyoo sa ma ndyehe ra tundoho sa cua cuu sii ra tatu sa vatyi cuu cuhva cuan.

36 Ta cuhva sa sica tahvi ra sii ra Ndyoo i catyi ra: Ndyoo Zuti, cuu tandɨhɨ suun. Tyindyeun sii sa ma ndyehi tundoho cuan, zoco ma cuhvon tañi cuñi mi. Nacuu si tañi cuñi moo.

37 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i sahan ra nu yucu ra ndɨhɨ sihin ra, ta i ndyehe ra sii ra quixi ra, ta i catyi ra sihin ra Pedro: Simón, ¿a quixun? ¿Ñacu ñá cuu cundyaa tyacu ndo sihin numinoo ora?

38 Cutyacu ndo ta cahan ndo sihin ra Ndyoo coto nducu coto ihñi cuihna sii ndo. Cuñi ndo zavaha ndo sa vaha, zoco ña cuu sii ndo sa maa tuhun ñi ndo.

39 Tacuan ta i sahan tucu ra Jesús inga saha sa cua cahan ra sihin ra Ndyoo, ta zuun ñi tuhun cuan i cahan ra inga saha.

40 Ta zɨquɨ i nasaa ra, ta i ndyehe ra sii ra ndɨhɨ sihin ra quixi tucu ra vatyi sitatu xaan ra, ta ñá ñihi ra cuhva ñaa sa cua cahan ra sihin ra Jesús.

41 Ta i sahan ra Jesús ta i naquita tucu ra nu yucu ra sa cu uñi saha, ta i catyi ra: ¿Atu quixi ndo? ¿Atu quitatu ndo? Vaha ñi vityi. Sa saa cuhva cua nacuhva ñiyɨvɨ sii ra i quisi ndya gloria sii ra iyo cuatyi.

42 Ta nduvita ndo. Coho yo. Sa vasi ra xico sii.

Tɨɨn ra sii ra Jesús

43 Nu cahan ca ra Jesús, ta i saa ra Judas; minoo sa usi uu tahan ra i casi ra Jesús cuu ra. Ta i quisi cuaha xaan ñiyɨvɨ sihin ra. Ñaa ra mityi ta yutu. I tasi ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley ta ra mandoñi sii ra.

44 Ra sa xico sii ra Jesús, i saha ra minoo cuhva sii ra cuan, ta catyi ra: Ra cua cohi xɨtɨ cuan, yucuan cuu ra tɨɨn ndo. Tɨɨn vaha ndo sii ra, ta quihin ndo sii ra.

45 Ta i saa ra Judas, ta i tuhva ra sii ra Jesús ta catyi ra: Nacumi suun, Maestro. Ta i sihi ra xɨtɨ ra.

46 Ta zɨquɨ i tɨɨn ñiyɨvɨ cuan sii ra Jesús.

47 Ta minoo ra ndɨhɨ sihin ra Jesús, i tava ra mityi ra, ta i cañi ra sii ra cu muzu ra cu zutu ya cahnu, ta i sahndya ra zoho ra.

48 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ cuan: ¿Atu vasi tɨɨn ndo sii minoo ra zuhu vatyi ñaa ndo mityi ta ndaha tyiño xaan?

49 Tahan tahan quɨvɨ i sehin vehe ñuhu cahnu ta i zacuehi sii ñiyɨvɨ, zoco ñá tɨɨn ndo sii yucuan. Zoco vityi zavaha ndo cuhva ña vaha ya vatyi tacuan ta cua naquita si cuhva catyi Tuhun Ndyoo sa cuende.

50 Ta sa yaha cahan ra Jesús cuhva cuan ta zɨquɨ i zandoo tandɨhɨ ra i casi ra sii ra ta i sino ra.

I sino minoo ra yoco

51 I sindyico minoo ra yoco sii ra Jesús, ta ndisi ra minoo ñi zahma cahnu. Ta i tɨɨn zandaru sii ra.

52 Zoco i zandoo ra zahma ra ta cuahan vavihi ra ñɨɨ ndɨɨ ñi ra.

I sindyaca ra sii ra Jesús nu titahan ra cu tyiño hebreo

53 I sindyaca ra sii ra Jesús nu titahan ra cu zutu ya cahnu sihin ra zutu nahnu ta ra mandoñi ta ra maestro cuenda ley.

54 Ta i sindyico ra Pedro sica sica
ñi ndya cuhva ndya saa ra nuquehe
vehe ra cu zutu ya cahnu, ta yucuan
i quɨhvɨ ra ta i sicundyaa ra sihin ra
policía yunuhu vatyi visi ra.
55 Ra zutu nahnu sihin tandɨhɨ inga
ra cu tyiño hebreo, i oanducu xaan ra
ñiyɨvɨ cua cuhva sa ndaa sa cuenda ra
Jesús vatyi cuñi ra cahñi ra sii ra. Zoco
ñá ñihi ra cuhva sa yatyi
56 vazu cuaha ñiyɨvɨ saha sa ndaa ta
i cahan ra cuendu zɨquɨ ra Jesús, zoco
ñá nacasi tahan sa cahan ra.
57 Ndya nu ndɨhɨ tuhun i ñihi ra sii
uu tahan ra, ta i cahan ra cuendu sata
ra Jesús ta catyi ra:
58 I siñi ndi catyi ra: "Cua cani vehe
ñuhu cahnu ra Ndyoo sa i zavaha
ñiyɨvɨ, ta sisi sa uñi quɨvɨ ñi ta cua
zandei inga si sa yɨvɨ ñiyɨvɨ zavaha."
59 Tacuan i catyi ra cuan, zoco zuun
ñi ñá nacasi tahan cuhva i cahan ra sa
cuenda ra Jesús.
60 Ta zɨquɨ i nduvita ra cu zutu ya
cahnu nu yucu ra cuan. Ta i ndaca
tuhun ra sii ra Jesús ta catyi ra: ¿Ñacu
ña cohon ndaha ñi? ¿Ñaa sa cuu sa
cahan ñiyɨvɨ ya zɨcun? Catyi ra.
61 Zoco ñá nacahan maa ra Jesús.
Ta i ndaca tuhun tucu ra cu zutu ya
cahnu sii ra inga saha ta catyi ra: ¿Atu
ra Cristo cuun? ¿Atu zehe ra Ndyoo ra
ii xaan cuun?
62 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Zuun
ra cui, ta cua ndyehe ndo sii ra i quisi
ndya gloria cuhva cundyaa ra siyo
cuaha ra Ndyoo ta cuhva cua quisi ra
ndya andɨvɨ sisi vico.
63 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ
ra cu zutu ya cahnu, i cuxaan ra, ta i
ndata ra zuun ñi zahma maa ra, ta i
catyi ra: ¿Ñaa ca sa ndaa cuñi si vityi?
64 Sa siñi ndo sa cahan ra ndya vaha
ñi sii ra Ndyoo. ¿Ñaa catyi ndo vityi?
Ta i nacahan tandɨhɨ ra ta i catyi ra
vatyi nacuu ra vatyi iyo cuatyi ra.
65 Ta zɨquɨ i quisaha tyicu zɨɨ ra nuu
ra, ta i sihñi ra nuu ra, ta i cañi ra sii
ra ta catyi ra sihin ra: ¡Nacoton yoo ra
cañi suun! Ta i cati ra policía nuu ra.

I catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra Jesús

66 Ta ndyaa ra Pedro nuquehe, ta
i tuhva minoo muzu ra cu zutu ya
cahnu cuan sii ra.
67 Ta sa ndyehe ña vatyi ndyaa ra
Pedro cuan yunuhu cuan nduvixi ra
ta i ndyehe vaha ña sii ra ta catyi ña:
Cutahan aan sica noon sihin ra Jesús,
ra ñuu Nazaret.
68 Zoco i catyi ra Pedro: Ña site sii
ra cuan, ta ña site ñaa tuhun cohon.
Catyi ra. Ta i sɨñɨ siyo ra zuhva, ta
zɨquɨ i sacu saa minoo ndɨvɨ tyahnu.
69 Ta i nandyehe ña cu muzu cuan
sii ra inga saha ta catyi ña sihin ra
yucu yucuan: Ra tahan ra Jesús cuu
minoo ra ya.
70 Ta i catyi tucu ra Pedro vatyi ña
ndisa. Ta cuee ca i catyi tucu ra yucu
cuan inga saha sihin ra Pedro: Ndisa
cuii vatyi minoo ra tahan ra cuu tucu
oo vatyi cohon tañi cahan ñiyɨvɨ nu cu
si Galilea. Catyi ra.
71 Tacuan ta i cahan ra Pedro ndya
vaha ñi ta i tyiñaha ra ndyoo ta catyi
ra: Ña site sii ra cahan ndoho tuhun.
72 Ta zuun ñi caa cuhva cuan, i sacu
saa ndɨvɨ tyahnu sa cu uu yuhu tɨ. Ta
zɨquɨ i nacohon iñi ra Pedro cuhva i
catyi ra Jesús sihin ra: "Cuee ca sa
vacu saa ndɨvɨ tyahnu sa cu uu yuhu
tɨ, yoho cua catyun uñi saha vatyi ña
siton sii." Ta sa nacohon iñi ra Pedro
cuhva cuan, i sacu xaan ra vatyi i
nducuihya xaan iñi ra.

15

Nacuhva cuenda ra sii ra Jesús sii ra Pilato

1 Ta sa cundisi i zandoo ra tyiño,
tandɨhɨ ra zutu nahnu ta ra mandoñi
ta ra maestro cuenda ley ta tandɨhɨ
inga ra cu tyiño hebreo. Ta i sihñi ra
sii ra Jesús, ta i sindyaca ra sii ra nu
ndyaa ra Pilato (ra cu gobernador).
2 Ta i ndaca tuhun ra Pilato sii ra
Jesús ta catyi ra: ¿Atu yoho cuu rey
cuenda ñiyɨvɨ hebreo? Ta i catyi ra
Jesús: Tacuan cu si tañi catyi moo.
3 Tacuan ta i tyaa ra zutu nahnu cu-
atyi sata ra Jesús cuaha xaan cuhva.

4 Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Pilato
sii ra inga saha ta catyi ra: ¿Ñacu ña
cohon ndaha cuii ñi? Ta cuaha xaan
cuhva tyaa ra ya cuatyi saton.
5 Zoco ñá cahan ra Jesús ndaha cuii
ñi. Ta iyo xaan i cuñi ra Pilato.

Saha ra Pilato sa cuu ra Jesús

6 Ta vico cuan tuhva ra Pilato tava
sii minoo ra ñoho vehe caa, yoo ra cua
catyi ñiyɨvɨ.
7 Ta quɨvɨ cuan siñoho minoo ityi ra
i sahñi tahan sihin ra cu tyiño. Minoo
ra cuan nañi ra Barrabás, ta ñoho ra
vatyi sahñi ra ñiyɨvɨ.
8 Ta i quisi cuaha xaan ñiyɨvɨ ta i
sica ñu sii ra Pilato vatyi tava ra sii
minoo ra ñoho vehe caa cuhva tuhva
ra zavaha tahan cuiya.
9 Ta i ndaca tuhun ra Pilato sii ñu:
¿Atu cuñi ndo vatyi cua tave sii ra cu
rey sii maa ndo ñiyɨvɨ hebreo?
10 Tacuan i catyi ra Pilato vatyi sito
ra vatyi i nacuhva cuenda ra zutu
nahnu sii ra Jesús sii ra vatyi cucui-
hna xaan iñi ra sii ra.
11 Zoco ñihi xaan i tyihi ra zutu
nahnu tyiño sihin ñiyɨvɨ vatyi nacaca
ñu sii ra Barrabás.
12 Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Pilato
inga saha ta catyi ra: ¿Ta ñaa sa cuñi
ndo cua zavehi sihin ra zacunañi ndo
rey sii ñiyɨvɨ hebreo?
13 Ta i cana saa ñu ta catyi ñu: ¡Nacuu
ra nu cruz!
14 Ta i catyi ra Pilato sihin ñu: ¿Ñaa
cuenda? ¿Ñaa sa ña vaha i zavaha ra?
Zoco i cana saa ñu ñihi ca ta catyi ñu:
¡Nacuu ra nu cruz!
15 I cuñi ra Pilato coo vaha ra sihin
ñiyɨvɨ, ta yucuan cuenda i tava ra sii
ra Barrabás. Ta i nacuhva cuenda ra
sii ra Jesús vatyi cua ndoho ra sihin
cuarta ta zɨquɨ cua cuu ra nu cruz.
16 Ta i quihin zandaru sii ra Jesús,
ta i sindyaca ra sii ra sisi vehe tyiño
cahnu, ta i cana ra sii tandɨhɨ inga
zandaru.
17 Ta zɨquɨ i natyihi ra minoo zahma
tixinda sii ra Jesús, ta i tyihi ra minoo
corona iñu xiñi ra.
18 Ta i quisaha sacu ndyaa ra sii ra.
I cana saa ra ta catyi ra: ¡Nacumi suun
tata; yoho cuu rey sii ñiyɨvɨ hebreo!
19 I cañi xaan zandaru tuyoo caxty-
ila xiñi ra Jesús, ta i tyicu zɨɨ ra sii ra.
Ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ra nuu ra ta sacu ndyaa
ra sii ra.
20 Ta sa yaha sacu ndyaa ra sii ra,
i tava ra zahma tixinda cuan, ta i
natyihi ra zahma maa ra sii ra. Ta
zɨquɨ i quihin ra sii ra vatyi cua cahñi
ra sii ra nu cruz.

Nu i tyaa ra sii ra Jesús nu cruz

21 Ta cuhva sa cuahan ra ityi i tahan
ra sii minoo ra ñuu Cirene. I quita ra
sicuhu ta vasi ra ndya ñuu Jerusalén.
Simón nañi ra. Zutu ra Alejandro
sihin ra Rufo sii ra. Ta i zacuizo
zandaru cuan cruz ra Jesús sii ra.
22 Ta cuahan tandɨhɨ ra nu nañi si
Gólgota. Tuhun Gólgota cuan cuñi si
catyi si Nu Yucu Yɨquɨ Xiñi Ndɨyɨ.
23 Ta i saha ra vino zaca si sihin
minoo sa nañi mirra vatyi coho ra
Jesús, zoco ñá sihi ra sii si.
24 Ta sa yaha tyaa ra zandaru sii ra
Jesús nu cruz, ta zɨquɨ i sizɨquɨ ra vatyi
cua ndyehe ra yoo ra cua zahacanaa
minoo minoo zahma ra Jesús.
25 Caa ɨɨn sa ñaha ñi cuu cuhva i tyaa
ra sii ra Jesús nu cruz.
26 Ta xiñi cruz cuan ndyaa letra
i tyaa ra ta saha cuenda si ñaa sa
cuu cuatyi ra. Tyehen catyi si: “Rey
cuenda ñiyɨvɨ hebreo.”
27 I sañi ra cruz sa ndyaa minoo ra
zuhu nuu siyo cuaha ra Jesús, ta inga
ra siyo zatyi.
28 Cuhva cuan i quita si cuhva catyi
Tuhun Ndyoo nu catyi si: “Cua catyi
ñiyɨvɨ vatyi ra iyo cuatyi cuu ra.”
29 I yaha ñiyɨvɨ nu ndyaa ra Jesús, ta
i sacu ndyaa ñu sii ra, ta zavico xiñi ñi
ca ñu. Ta catyi ñu: Yoho ra catyi vatyi
cua canun vehe ñuhu ta uñi quɨvɨ ñi ta
cua zanduvohon sii si,
30 zacacun suun ta noon nu cruz.
31 Tacuan tucu ra zutu nahnu sihin
ra maestro cuenda ley, i sacu ndyaa
ra sii ra. Ta i catyi ra sihin ra tahan
ra: I zacacu ra sii inga ñiyɨvɨ, zoco ña
cuu zacacu ra sii ra.
32 Tatu cua noo ra nu cruz, tacuan
ta cua sino iñi yo vatyi ra Cristo cuu
ra. Ta rey sii maa yo ñiyɨvɨ hebreo
cuu ra. Catyi ra cuan. Ta tacuan tucu

ndya cuhva ndya ra zuhu, ra sihi ɨin ñi sihin ra Jesús, ta i cahan tucu ra ndya vaha ñi sii ra Jesús.

Nu i sihi ra Jesús

33 Ta cuhva maa ora i nduñaa xaan nacahnu ñuu ñiyɨvɨ ndya cuhva ndya caa uñi sa sahiñi.
34 Ta cuhva caa uñi cuan i cana saa ra Jesús minoo sa ñihi xaan, ta i catyi ra: Elí, Elí, ¿lama sabactani? Cuñi si catyi si: Zutu mañi yu, Zutu mañi yu, ¿ñaa cuenda i zandoon sii?
35 Zuhva ñiyɨvɨ nandyaa yucuan, i siñi ñu ta catyi ñu: Tyizoho ndo; cana ra sii ra profeta Elías.
36 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i cacono minoo ra, ta i quihin ra sii minoo sa ñahma, ta i zatyii ra sii si sihin ndutya iya. I tyaa ra sii si nu minoo yutu, ta i zandaa ra sii si nu ndyaa ra Jesús vatyi cua coho ra ta catyi ra: Cuatu noo, nandyehe yo tatu cua quisi zanoo ra Elías sii ra.
37 I sacu saa ra Jesús inga saha minoo sa ñihi xaan, ta zɨquɨ i sihi ra.
38 Zuun ñi caa cuhva cuan, i ndata zava zahma coco sa ndita sisi vehe ñuhu cahnu ndya zɨquɨ ta ndya xuu.
39 Ta minoo ra cu nuu sii minoo ziendu zandaru i iñi ndyaa ra ityi nuu ra Jesús. Ta sa ndyehe ra cuhva i sacu saa ra ta cuhva i sihi ra, i catyi ra: Ndisa cuii ra ihya vatyi zehe Ndyoo cu sii ra.
40 Ndya zava ñi i siyucu cuaha xaan ñu zɨhɨ. Ndyehe ñu sii ra Jesús. Minoo ña nandyaa sihin ñu nañi ña María Magdalena. Inga ña cuu ña María zɨhɨ ra Jacobo, ra luhlu ca, ta ra José. Ta inga ña nañi ña Salomé.
41 Yucuan ñu cuu ñu i sindyico sii ra ta i tyindyee ñu sii ra quɨvɨ i sica noo ra nu cu si Galilea. Ta sihin inga ñu cuan i quisi ñu ndya ñuu Jerusalén sihin ra.

I tyihi ra sii ra Jesús sisi ñaña

42 Ta sahiñi viarni i cuu si, quɨvɨ zanduvaha ñiyɨvɨ sa cua casi ñu zavuru vatyi zavuru cuu quɨvɨ tuhva ñu quitatu.
43 Ta i quisi ra José ra ñuu Arimatea. Minoo ra mandoñi cuu ra ta catyi ñiyɨvɨ vatyi vaha xaan ñiyɨvɨ cuu ra. Ndatu ra quɨvɨ cua tasi ra Ndyoo minoo ra cua cundyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ. Ñá yuhu ra, ta i sahan ra nu ndyaa ra Pilato, ta i sica ra tumañi iñi sii ra vatyi cuu quihin ra coño ñuhu ra Jesús.
44 Iyo xaan i cuñi ra Pilato vatyi yatyi xaan i sihi ra Jesús. Ta i cana ra sii ra ndyaca ñaha sii zandaru, ta i ndaca tuhun ra sii ra tatu sa tañi i sihi ra Jesús.
45 Ta cuhva sa sito ra Pilato vatyi catyi ra cuan vatyi sa sihi ndisa cuii ra Jesús, ta zɨquɨ i saha ra Pilato sa quihin ra José coño ñuhu ra.
46 I zata ra José minoo zahma vaha. I zanoo ra coño ñuhu ra Jesús, ta i cava noo ra zahma cuan sii si, ta i saqui ra sii si sisi minoo ña ña sa zavaha ñiyɨvɨ sisi yuu. Ta i tyazi ra yuhu ña ña cuan sihin minoo yuu cahnu.
47 I ndyehe ña María Magdalena sihin ña María zɨhɨ ra José nu i tyihi ra sii ra Jesús.

16

Cuhva i nandoto ra Jesús

1 I yaha quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ hebreo. Ta zɨquɨ i zata ña María Magdalena ta ña María zɨhɨ ra Jacobo ta ña Salomé ndutya vixi xaan sahan vatyi cua natyihi ñu sii coño ñuhu ra Jesús.
2 Ta ñaha cuii ñi quɨvɨ tumingu i saa ñu ndya ña ña cuan cuhva sa ña ñicandyi ñi.
3 Ta i natuhun tahan ñu ta catyi ñu: ¿Yoo ra cua tyaa siyo yuu sa ndazi yuña ña cuan?
4 Tacuan ta i ndyehe ñu vatyi yuu cahnu sa sindazi yuña ña cuan sa sɨñɨ siyo si.
5 Ta i quɨhvɨ ñu sisi ña ña cuan. Ta yucuan i ndyehe ñu minoo ángel. Tañi caa minoo ra yoco caa ra. Nandyee ra nu i cuu si siyo cuaha ra Jesús. Ñoho ra minoo zahma cañi. Cuisi xaan si. Ta iyo xaan i cuñi ñu.
6 Zoco i catyi ángel cuan sihin ñu: Ma yuhu ndo. Nanducu ndo sii ra Jesús, ra ñuu Nazaret, ra i sihi nu cruz.

Zoco sa i nandoto ra. Yoñi ca ra ihya.
Ñaha ndo, ta ndyehe ndo nu i caa coño
ñuhu ra.
7 Ta vityi cuahan ndo ta nacatyi
ndo sihin ra i casi ra ta sihin ra Pe-
dro. Tyehen catyi ndo: "Xihna ca
ra Jesús cuahan ndya Galilea ta zɨquɨ
maa ndo. Yucuan cua ndyehe ndo sii
ra, tañi sa nacatyi ra sihin ndo."
8 Tacuan ta yatyi cuii ñi i quita ñu
zɨhɨ cuan ñaña cuan. I cacono ñu. Iyo
xaan i cuñi ñu. Nɨhɨ tacuan ñi ca ñu.
Ta ñá nacatyi maa ñu nu sihin minoo
ñiyɨvɨ vatyi yuhu xaan ñu.

I quituu ra Jesús nuu ña María Magdalena

9 Ta sa yaha nandoto ra Jesús, ta
ñaa ca quɨvɨ tumingu xihna cuii ca i
quituu ra nuu ña María Magdalena,
ñaha sa i tava ra usa tahan tatyi cui-
hna.
10 Ta cuahan ña, ta i nacatyi maa ña
sihin amigo ra Jesús vatyi i nducui-
hya xaan iñi ra. Ta sacu xaan ra.
11 Ta sa siñi ra sa catyi ña vatyi ndito
ra Jesús ta sa ndyehe ña sii ra, ñá sino
iñi ra.
12 Tacuan ta i quituu tucu ra Jesús
inga saha nuu uu tahan amigo ra ityi
cuahan ra sicuhu.
13 Ta i sahan ra cuan, ta i nacatyi ra
sihin inga ra, zoco ñá sino tucu iñi ra
sa cahan ra.

Cuhva i saha ra Jesús tyiño sii ra i casi ra

14 Tacuan ta i quituu tucu ra Jesús
nuu sa usi ɨɨn tahan ca ra i casi ra
zuun ñi cuhva sa yucu ra mesa sasi ra
xita. Ta i ndaca tuhun ra Jesús sii ra
ñaa cuenda ña sino iñi ra sa nandoto
ra vazu sa ndyehe ra tahan ra sii ra ta
nacatyi ra sihin ra. Ta i catyi ra Jesús
sihin ra vatyi ñihi xaan iñi ra ta ña nɨɨ
maa iñi ra ndaha ñi.
15 Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ra:
Cuahan ndo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ, ta
zacoto ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ Tuhun
Ndyoo.
16 Tatu sino iñi ñu ta coo ndutya ñu
cua cacu ñu. Ta ñiyɨvɨ ña sino iñi, ma
ñihi tahvi añima ñu gloria.
17 Cua coo zeña sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ
sino iñi sii. Tyehen cua zacuu ñu ta
cua coto inga ñiyɨvɨ vatyi zacuaha ñu
sa ndisa. Cua cutyiño ñu zɨvi ta cua
tava ñu tatyi cuihna. Cua cuu cahan
ñu zahan sa ña tuhva ñu cahan.
18 Tatu cua tɨɨn minoo coo sii ñu
a tatu cua coho ñu minoo sa xaan,
ñahñi cua tahan ñu. Ta cua tyizo ñu
ndaha ñu sii ñiyɨvɨ cuhu, ta cua ndu-
vaha ñu.

I ndaa xica ra Jesús ityi andɨvɨ

19 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús ta i
ndaa xica ñi ra ityi andɨvɨ, ta i si-
cundyaa ra siyo cuaha ra Ndyoo Zutu
yo.
20 Ta i quita ra i casi ra, ta i za-
coto ra Tuhun Ndyoo nacahnu ñuu
ñiyɨvɨ. Ta zuun ñi ra Jesús i tyindyee
sii ra vatyi saha ra Jesús sa zavaha
ra cuaha xaan sa ndyityi. Ta tacuan
ta i sito ñiyɨvɨ vatyi sa ndisa cuu sa
zacuaha ra. Ndɨhɨ si vityi.

Tuhun Vaha Sa I Tyaa Ra San Lucas

Tasi ra Lucas minoo tuhun sii ra Teófilo

1 Sa cuaha xaan ñiyɨvɨ nducu ñu
cuhva tyaa ñu cuhva yozo caa i sicoo
sa minoo minoo cuhva sa sino iñi yo
2 tañi i nacatyi ra sica noo sihin ra
Jesús ndya ta xihna ñi, nu i quisaha
zatyiño ra, ta i tyindyee ra cuan sihin
tyiño ra. Ta i ndyehe ra tandɨhɨ sa
zavaha ra.
3 Ta yuhvi tucu, i nducu cote tandɨhɨ
sa nacatyi ra cuan tatu ndisa cuii. Ta
yucuan cuenda cuñi tyei sii si minoo
minoo si vatyi coton, yoho Teófilo.
4 Cuñi sa cua coton vatyi sa ndisa
cuii cuu cuhva sa zacoto ñiyɨvɨ suun.

Zacoto minoo ángel vatyi cua cacu ra Juan, ra cua zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ

5 Quɨvɨ i sindyaca ñaha ra rey
Herodes nu cu si Judea, sicoo minoo
ra cu zutu cuenda vehe ñuhu hebreo,
ta i sinañi ra Zacarías. Siñoho ra
minoo ityi ra cu zutu sa nañi Abías.
Elisabet i sinañi ñazɨhɨ ra. Ta ra Aarón
i cuu ñiyɨvɨ sahnu sii ña ta sa naha.
6 Ndoo xaan i cuu nduu tahan ñu
ityi nuu ra Ndyoo vatyi i tyaa xaan ñu
yahvi ley ra, ta yoñi i cuu tyaa cuatyi
sata ñu.
7 Zoco yoñi maa zehe ña Elisabet i
sicoo. Ta sahnu xaan nduu tahan ñu.
8 Ta minoo quɨvɨ sa i tahan si sii ra
Zacarías sa cua zatyiño ra ityi nuu ra
Ndyoo
9 tañi sicoo costumbre cuenda ra cu
zutu, ta i sizɨquɨ ra ta i tahan si sii ra
Zacarías sa quɨhvɨ ra sisi vehe ñuhu
cahnu nu ii, cua cahmi ra cutu ityi
nuu ra Ndyoo.
10 Ta nɨɨ ñi sa sahmi ra cutu sisi vehe
ñuhu ta tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ i siyucu ñu
ityi sata ta cahan ñu sihin ra Ndyoo.
11 Ta i quituu minoo ángel ra Ndyoo
ityi nuu ra Zacarías. Nandyaa ra ityi
siyo cuaha nu sahmi ra cutu.
12 Ta sa ndyehe ra Zacarías sii ángel
cuan, iyo xaan i cuñi ra, ta i yuhu
xaan ra.
13 Zoco i catyi ángel cuan sihin ra:
Ma yuhun Zacarías vatyi i siñi ra
Ndyoo sa cohon, ta cua ñihi ña Elisa-
bet ñazɨhun minoo zehe, ta cua zacu-
nañi ndo sii ra Juan.
14 Zɨɨ xaan cua cuñun, ta cuaha xaan
ñiyɨvɨ cua cuzɨɨ iñi vatyi cua cacu ra.
15 Vatyi cahnu xaan cua cuu ra nuu
Ndyoo. Ma coho ra vino ta nu ndixi.
Ta cua cutu cuii Tatyi Ii sii ra ndya ta
ñoho ra sisi zɨhɨ ra cuee ca sa cacu ra.
16 Ta sa cuenda maa ra, cuaha xaan
ñiyɨvɨ hebreo cua sino iñi ñu sii ra
Ndyoo, ra ndyaca ñaha sii yo.
17 Cua zatyiño ra tyiño ra Ndyoo
vatyi cua coo xaan Tatyi Ii ra Ndyoo
sihin ra, ta cuaha xaan tundyee iñi ra
Ndyoo cua coo sii ra. Ta cua cuu ra
tañi ra Elías, ra cahan Tuhun Ndyoo ta
sa naha. Sa cuenda maa ra ta cua coo
sa taxi sii ñiyɨvɨ sahnu sihin zehe ñu.
Ta sa cuenda maa ra ta ñiyɨvɨ quiñi
iyo cua zama ñu cuhva iyo ñu, ta cua
tyaa ñu yahvi. Cua zandulisto ra sii
ñiyɨvɨ, ta cua tɨɨn cuenda vaha ñu sii
ra ndyaca ñaha sii yo. Tacuan i catyi
ángel cuan.
18 Ta i nducu tuhun ra Zacarías sii
ángel cuan: ¿Yozo caa cuu cote tatu
sa ndisa cuii cuu cuhva ya? Vatyi sa
sahnu xein, ta sahnu xaan ñazɨhi.
19 Ta i catyi ángel cuan sihin ra:
Yuhvi nañi Gabriel. Tuhve sica tyiño
ra Ndyoo. Ta tasi ra sii, sa quehin
suhun, ta zacote tuhun ya suun.
20 Ta vityi cua nduñɨhun, ta ma cuu
cohon ndya quɨvɨ cua tahan si cuhva
sa catyi suhun vatyi ña sino iñun sa
quehin. Ta cua cuu tandɨhɨ si tañi sa
catyi suhun, catyi ángel cuan.
21 Ta ñiyɨvɨ i sindatu sii ra Zacarías
sata vehe ñuhu, iyo xaan i cuñi ñu
vatyi naha xaan i ñoho ra sisi vehe
ñuhu.
22 Ta zɨquɨ i quita ra, ta ñá cuu
cahan ra sihin ñu, ta i sito ñu vatyi
i ndyehe ra minoo sa ndyehe ra sisi
vehe ñuhu. Ta i quisaha cahan ra
sihin ñu sihin zeña ñi vatyi ña cuu
cahan ra.

23 Tacuan i cuu si, ta i saa quɨvɨ sa
ndɨhɨ ndyizo tyiño ra Zacarías vehe
ñuhu cuan. Ta i sinuhu ra ndya vehe
ra.
24 Ta sa yaha cuan ta zɨquɨ i ñihi ña
Elisabet minoo zehe. Ta ñá quita ña
sata vehe ohon tahan yoo, ta i sica iñi
ña:
25 "Vaha xaan cuu cuhva zavaha
maa ra Ndyoo sihin vatyi vityi ma
cahan cuehe ca ñiyɨvɨ sii."

I zacoto minoo ángel sii ña María vatyi cua cacu ra Jesús

26 Ta sa iñu yoo sa ñoho zehe ña
Elisabet, ta zɨquɨ i tasi ra Ndyoo sii
ángel Gabriel ndya nu cu si Galilea
ndya minoo ñuu sa nañi Nazaret
27 vatyi cua cahan ra sihin minoo
ñaha yoco sa cuñi tindaha sihin mi-
noo ra sa nañi José. Ra rey David i cuu
ñiyɨvɨ sahnu sii ra ta sa naha. Ta ñaha
cuan, María nañi ña.
28 I quituu ángel cuan nu ndyaa ña,
ta catyi ra: Nacumi suun. Saha xaan
ra Ndyoo sa vaha suun. Maa ra ndyaa
suhun.
29 Ta cuhva sa siñi ña sa cahan ángel
cuan, ta iyo xaan i cuñi ña. Ta i sica iñi
ña ñaa cuenda cahan ra cuhva cuan
sihin ña.
30 Ta i catyi tucu ángel cuan sihin ña:
Ma yuhun María vatyi saha xaan ra
Ndyoo sa vaha suun.
31 Cua coo minoo zehun. Ta Jesús
cua zacunañun sii ra.
32 Cahnu xaan cua cuu ra, ta cua
cunañi ra Zehe ra Ndyoo ra cahnu ca.
Ta cua zacuu ra Ndyoo minoo rey sii
ra tañi i cuu ra David, ñiyɨvɨ sii ra ta sa
naha.
33 Ta cua cundyaca ñaha ra sii ñiyɨvɨ
hebreo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta ma
ndɨhɨ maa sa ndyaca ñaha ra. Catyi
ángel cuan.
34 Tacuan ta i ndaca tuhun ña María
sii ángel, ta catyi ña: ¿Yozo caa cuu
si cuhva ya vatyi tañaha ca coo yɨi?
Catyi ña.
35 Ta i catyi ángel cuan sihin ña:
Tatyi Ii maa ra Ndyoo cua quisi zɨcun.
Ta tundyee iñi sii Zutu mañi yo cua
coo suhun. Yucuan cuenda lee sa
cua cacu cuan cua cunañi ra Zehe ra
Ndyoo.
36 Ta tacuan tucu ña Elisabet ty-
ixun. Sahnu xaan ña, zoco sa ñihi tucu
ña minoo zehe. Tuhva xaan ñiyɨvɨ
catyi vatyi ma cuu coo zehe ña, zoco
vityi sa iñu yoo sa ñoho zehe ña
37 vatyi ñahñi sa ma cuu zavaha
maa ra Ndyoo. Catyi ángel sihin ña.
38 Ta i catyi ña María: Muzu maa
ra Ndyoo cui. Nazacuu maa ra sihin
cuhva catyun. Catyi ña. Tacuan ta
cuahan ángel cuan.

Cuahan ña María cua ndyehe ña sii ña Elisabet

39 Ta quɨvɨ cuan numi ñi i quita ña
María, ta yatyi xaan cuahan ña minoo
ñuu nu maa yucu ñi cuu si, nu cu si
Judea.
40 Ta i quɨhvɨ ña vehe ra Zacarías, ta i
saha ña minoo nacumi sii ña Elisabet.
41 Ta cuhva sa siñi ña Elisabet sa
cahan ña María ta i natyoño lee sa
ñoho sisi ña, ta i situ cuii Tatyi Ii sii ña.
42 Ta saa xaan i cahan ña, ta catyi
ña: Cuaha ca sa vaha saha ra Ndyoo
suun ta zɨquɨ sii tandɨhɨ inga ñuzɨhɨ.
Ta saha xaan ra sa vaha sii zehun sa
ñoho sisun.
43 ¿Ta ñaa ña cuu vii? ta vasi zɨhɨ ra
ndyaca ñaha sii; vasi cahan ña sihin.
44 Ta zuun ñi cuhva sa siñi tuhun
cohon, ta i natyoño lee sisi sihin sa zɨɨ
xaan cuñi ra.
45 Zɨɨ xaan cua cuñun, vatyi i sino
iñun, ta cua cuu tuhun sa cahan ra
Ndyoo suhun. Catyi ña Elisabet.
46 Ta i quisaha catyi ña María:
Zacahni sii ra Ndyoo sihin tandɨhɨ
cuii añime.
47 Ta zɨɨ xaan cuñi vatyi zacacu ra
Ndyoo sii.
48 Cundahvi iñi ra Ndyoo sii mi,
ñaha ndahvi. Ta vityi tandɨhɨ
tyiemvu cua catyi ñiyɨvɨ sihin
vatyi saha xaan ra Ndyoo sa
vaha sii.
49 Vatyi ra Ndyoo ra cahnu ca cuu ra.
Ta cahnu xaan cuu sa zavaha ra sihin.
Ii xaan cuu zɨvɨ ra.
50 Ta cua cundahvi iñi ra sii tandɨhɨ
ñiyɨvɨ yuhu sii ra.

51 Cahnu xaan cuu tyiño zavaha ra.
Cua tyaa siyo ra sii ñiyɨvɨ zacahnu sii ñu.
52 Cua zanduluhlu ra sii ñu. Ta cua zanducahnu ra sii ñiyɨvɨ ndyihi.
53 Ñiyɨvɨ sa cuñi xaan coto sii ra, saha xaan ra sa vaha sii ñu. Ta ñu sica iñi vatyi sa vaha ñu, ñahñi cua cuhva ra sii ñu.
54 Tyindyee ra sii ñiyɨvɨ hebreo, ñu cuu muzu ra.
Ña naa iñi ra sii ñu, ta cundahvi iñi ra sii ñu
55 tañi i catyi ra sihin ra Abraham siin yo ta sihin zehe ra.
Catyi ña María.
56 Ta i ndoo ña María sihin ña Elisabet uñi yoo, ta zɨquɨ i sinuhu ña ndya vehe ña.

Quɨvɨ i cacu ra Juan, ra cua zacoo ndutya

57 I saa quɨvɨ sa cua cacu zehe ña Elisabet, ta rayɨɨ i cuu zehe ña.
58 Ta ñiyɨvɨ sa yucu yatyi sihin ñu ta ñiyɨvɨ sii ña i sito ñu vatyi vaha xaan sa zavaha ra Ndyoo sihin ña. Ta zɨɨ xaan i cuñi ñu ɨɨn ñi sihin ña.
59 Ta sa cu uña quɨvɨ sa cacu lee cuan, ta i sahan ñu sa tahndya ñɨɨ xiñi xuu ra tañi catyi costumbre. Ta i zacunañi ñu sii ra Zacarías cuhva nañi zutu ra.
60 Zoco i catyi zɨhɨ ra: Ña tacuan cuu si. Juan cua cunañi ra. Catyi ña.
61 Ta i catyi inga ñu sihin ña: ¿Ñaa cuenda cua zacunañun Juan sii ra? Yoñi ñiyɨvɨ sii ndo sa nañi tacuan. Catyi ñu.
62 Ta i quisaha nducu tuhun ñu sihin zeña sii zutu ra vatyi cuñi ñu coto ñu ñaa zɨvɨ cuñi ra sa cunañi ra.
63 Ta i sica ra minoo vitu vatyi cua tyaa ra. Ta i tyaa ra zɨvɨ ra: Juan cuu zɨvɨ ra. Tyaa ra. Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ yucu yucuan, iyo xaan i cuñi ñu.
64 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i cuu nacahan ra Zacarías, ta i quisaha zacahnu ra sii ra Ndyoo.
65 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ndyaa yatyi yucuan i yuhu xaan ñu. Ta i sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ yucu nu cu si Judea.
66 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa siñi tuhun cuan, i sica iñi ñu ta catyi ñu sihin tahan ñu: ¿Ñaa ra cua cuu lee cuan? Catyi ñu. Ta i tyindyee xaan ra Ndyoo sii ra.

Zacahnu ra Zacarías sii ra Ndyoo

67 Ta i situ cuii Tatyi Ii sii ra Zacarías zutu ra. Ta i quisaha cahan ra tuhun sa saha ra Ndyoo sii ra. Ta catyi ra:
68 Cahnu xaan cuu ra Ndyoo Zutu mañi yo, ra Ndyoo cuenda maa yo hebreo vatyi i quisi ra nu ndyaa yo, ta i zacacu ra sii yo.
69 Ta saha ra minoo ra cahnu sii yo; ñiyɨvɨ sii ra David muzu ra Ndyoo cua cuu sii ra, ta cua zacacu ra sii yo.
70 Tacuan i cahan ra Ndyoo sihin ra profeta ta sa naha.
71 I catyi ra vatyi cua zacacu ra sii yo ndaha ra xaan iñi sii yo ta sii ra ña cuu ndyehe sii yo.
72 Ta tañi sa catyi ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ sahnu sii yo, cua cundahvi xaan iñi ra sii yo. Ta ma naa iñi ra tuhun sa cahan ra.
73 Ihya cuu tuhun i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham siin sahnu yo.
74 I catyi ra vatyi cua zacacu ra sii yo sii ra xaan iñi sii yo, ta ma cuyuhu yo zacahnu yo sii ra Ndyoo.
75 Vatyi maa ra zanduvaha xaan sii yo ityi nuu ra. Ta zandundoo xaan ra sii yo tandɨhɨ quɨvɨ cua coo yo ñuu ñiyɨvɨ ya.
Catyi ra Zacarías.
76 Ta i cahan ra Zacarías sa cuenda ra Ndyoo ta catyi ra sihin lee cuan:
Ta yoho zehi, cua catyi ñiyɨvɨ vatyi minoo profeta ra Ndyoo cahnu cuun. Vatyi cua cuhun ityi nuu ra ndyaca ñaha sii yo, ta cua catyun sihin ñiyɨvɨ vatyi cua quisi ra.
77 Ta cua zacoton sii ñiyɨvɨ vatyi cua zandasi ra Ndyoo cuatyi ñu, ta cua zacacu ra sii ñu.
78 Vatyi cuñi xaan ra Ndyoo sii yo. Ta cundahvi iñi ra sii yo, ta zaquisi ra sii minoo ra cua

tyindyee sii yo. Tañi minoo
ñúhu ñicandyi cua cuu ra.
79 Vatyi sihin sa zañaha ra sii ñiyɨvɨ,
natava ra sii ñu iyo nu ñaa sa
cuenda cuatyi ñu. Yuhu ñu
vatyi iyo ñu nu ñaa, ta cua cuu
cuii ñu. Zoco cua zañaha ra sii
ñu yozo caa cua quɨhvɨ ñu ityi
vaha.
Catyi ra Zacarías.
80 Ta ra luhlu cuan, i sahnu ra, ta i
ndundyee ra sihin Tatyi Ii. Ta i sicoo
ra minoo nu ityi xaan. Ta zɨquɨ cuee
ca zañaha ra sii ra sii ñiyɨvɨ hebreo, ta
i quisaha cahan ra sihin ñu.

2

Cuhva i cacu ra Jesús

1 Ta quɨvɨ cuan sicoo minoo ra ndy-
aca ñaha sa nañi Augusto, ta i tasi ra
tyiño vatyi cua coo minoo censo sii
tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
2 Ta quɨvɨ cuan ndyaca ñaha ra Cire-
nio nacahnu nu cu si Siria.
3 Ta tahan si cunuhu tandɨhɨ ñiyɨvɨ
ñuu ñu vatyi cua cuhva ñu zɨvɨ ñu
yucuan.
4 Yucuan cuenda i quita ra José nu
cu si Galilea ñuu Nazaret, ta cuahan
ra nu cu si Judea ndya ñuu Belén. Yu-
cuan cuu ñuu nu i cacu ra rey David ta
sa naha. Cuahan ra José yucuan vatyi
ñiyɨvɨ sii ra David cuu sii ra.
5 Cuahan ra sa cua cuhva ra zɨvɨ ra
sihin ña María vatyi sa cuñi tindaha
ñu. Ta sa cuñi cacu zehe ña María.
6 Ta nɨɨ ñi sa ndyaa ñu yucuan, ta i
tahan si quɨvɨ cacu zehe ña.
7 Ta i zacacu ña sii zehe ña, ra nuu,
ta i zucu ña zahma sii ra. Ta i saqui
ña sii ra sisi minoo canua nu sasi quɨtɨ
vatyi ñá ñihi ñu minoo vehe cundyaa
ñu vatyi ña nuña ca vehe hotél.

I cahan ángel sihin ra zacuenda mvee

8 Yatyi ñuu cuan yucu zuhva ra sisi
cuhu vatyi zacuenda ra sii quɨtɨ zono
ra sa sa cuaa.
9 Ta zana ñi iñi ra ta i quituu minoo
ángel Ndyoo nu yucu ra. Ta sa ndisi sii
Zutu mañi yo i zandundisi si nacahnu
nu yucu ra, ta i yuhu xaan ra.
10 Ta i catyi ángel cuan sihin ra: Ma
yuhu ndo vatyi vasi nacatyi minoo sa
vaha xaan sihin ndo. Zɨɨ xaan cua
cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuenda si.
11 Vatyi vityi i cacu minoo ra ñuu
ra David. Vasi ra sa cuenda maa
ndo vatyi cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ. Ra
Cristo cuu ra, ta ra ndyaca ñaha sii yo.
12 Ta ihya cuu cuhva cua nacoto
ndo sii ra. Cua nañihi ndo sii lee cuan
zucu ra zahma, ta catuu ra sisi minoo
canua.
13 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i saa
cuaha xaan ca ángel sihin ángel cuan.
Ta zacahnu ángel cuan sii ra Ndyoo, ta
catyi ra:
14 Cahnu xaan cuu maa ra Ndyoo ra
ndyaa gloria, ta nacoo sa vaha
ta sa taxi sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
Catyi ángel cuan.
15 Ta zɨquɨ cua nanuhu ángel cuan
ndya gloria, ta i catyi ra zacuenda
mvee sihin tahan ra: Coho yo Belén.
Cua ndyehe yo ñaa sa cuu cuhva i
zacoto ra Ndyoo sii yo.
16 Ta numi xaan cuahan ra, ta saa
ra ñuu Belén, ta i nañihi ra sii ña María
sihin ra José. Ta catuu lee cuan sisi
canua.
17 Ta sa yaha i ndyehe ra sii lee
cuan, ta i nacatyi ra cuhva i catyi
ángel cuan sihin ra sa cuenda lee
cuan.
18 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ i siñi tuhun cuan
iyo xaan i cuñi ñu.
19 Zoco ña María, cuenda nacañi ñi
iñi ña sa cuenda tuhun cuan.
20 Ta cuanuhu ra zacuenda mvee,
ta zacahnu xaan ra sii ra Ndyoo sa
cuenda tandɨhɨ sa i ndyehe ra ta sa i
siñi ra cuhva i catyi ángel cuan sihin
ra.

Saha cuenda ñu sii ra Jesús sii ra Ndyoo sisi vehe ñuhu cahnu

21 Ta sa ndu-uña quɨvɨ lee cuan, i
sahndya ñu ñɨɨ xiñi xuu ra tañi catyi
costumbre ñu, ta i zacunañi ñu sii ra
Jesús tañi catyi ángel cuee ca sa ñihi ña
María sii ra.
22 Ta sa yaha quɨvɨ cuhva catyi ley
ra Moisés sa cuenda sa nduvaha ña
ityi nuu Ndyoo, ta zɨquɨ sindyaca ñu
sii ra Jesús ndya ñuu Jerusalén vatyi

cua cuhva cuenda ñu sii ra sii ra Ndyoo.
23 Tacuan i zavaha ñu vatyi catyi ley ra Ndyoo: “Rayɨɨ ra cacu sa xihna ñi zacuu minoo ñaha, cua cuhva cuenda ñu sii ra sii ra Ndyoo”, catyi ley.
24 Ta i sahan ñu, ta saha cuenda ñu uu tahan quɨtɨ tañi catyi ley maa ra Ndyoo nu catyi si tyehen: “Cuhva ndo uu tahan curuu a uu tahan paloma”, catyi ley.
25 Ta quɨvɨ cuan sicoo minoo ra ñuu Jerusalén sa nañi Simeón. Minoo ra ndoo xaan i cuu ra, ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo sa ndisa cuii. Ta ndatu ra sa cua quisi ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ hebreo. Ta ñoho Tatyi Ii ra Ndyoo sii ra.
26 Ta i zacoto Tatyi Ii sii ra vatyi ma cuu ra ndya cuhva ndya ndyehe ra sii ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ. Cua ndyehe ra sii ra Cristo, ra cua tasi ra Ndyoo.
27 Ta i sahan ra Simeón vehe ñuhu cuhva catyi Tatyi Ii ra Ndyoo sihin ra. Ta i saa zutu ra ta zɨhɨ ra Jesús sihin maa ra vatyi cua zavaha ñu cuhva catyi ley.
28 Ta cuhva sa saa ñu nu ndyaa ra Simeón, ta i quihin ra sii ra Jesús i tyihi zucu ndaha ra. Ta i quisaha zacahnu ra sii ra Ndyoo ta catyi ra:
29 Zutu mañi yuu, nacui vityi sihin sa taxi añime.
Vatyi sa zavohon cuhva sa catyun sihin muzun.
30 Vatyi sa ndyehi sihin sɨtɨ nui sii ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ.
31 Sa cua zañohon sii ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
32 Ihya ra cua zanducahnu ca sii ñiyɨvɨ hebreo, ñiyɨvɨ i casun.
Ta cua cuhva ra ya ñúhu sa cua zandundisi ityi sii inga ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
Catyi ra Simeón.
33 Ta ra José sihin zɨhɨ ra Jesús, iyo xaan i cuñi ñu sihin cuhva cahan ra Simeón cuenda lee cuan.
34 Tacuan ta i cahan ra Simeón sihin ra Ndyoo sa cuenda ñu, ta zɨquɨ i catyi ra sihin ña María, zɨhɨ ra Jesús: Ndyehun vatyi lee ya cua zanduva a cua zanduvita ra sii cuaha xaan ñiyɨvɨ hebreo. Cua cuu ra tañi minoo zeña, ta cuaha xaan ñiyɨvɨ cua cuxaan sii ra.
35 Ta uhvi xaan cua cuu añimon, María, tañi sa yaha zava minoo tyicaa añimon. Ta cuhva sa sica iñi ñiyɨvɨ sisi añima ñu, casi xaan cua quita si. Catyi ra Simeón.
36 Ta yucuan ndyaa tucu minoo ñaha sa cahan Tuhun Ndyoo. Nañi ña Ana. Ra Fanuel i cuu zutu ña, ñiyɨvɨ sii ra Aser. Sa sahnu xaan ña. Ndya luhlu ña ta tindaha ña, zoco usa cuiya ñi ta i sihi yɨɨ ña.
37 Ta quɨvɨ cuan ñandahvi i cuu ña, ta cumi xico cumi cuiya ña. Ta ñá quita ña sisi vehe ñuhu vatyi ñiyaca ta ndyiyaca i cahan ña sihin ra Ndyoo. Ta iyo saha ñá sasi ña ta cahan ña sihin ra Ndyoo.
38 Ta zuun ñi caa cuhva sa cahan ra Simón ta i saa tucu ña Ana nu ndyaa ra José ta ña María sihin lee. Ta i nacuhva ña tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo cuenda ra. Ta i quisaha cahan ña cuenda ra Jesús sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ndatu quɨvɨ cua cacu ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén.

I sinanuhu ñu ndya ñuu Nazaret

39 Ta sa ndɨhɨ zavaha ñu tandɨhɨ sa catyi ley ra Ndyoo ta i sinanuhu ñu ndya nu cu si Galilea ndya ñuu Nazaret nu cuu ñuu ñu.
40 Ta i sahnu ra Jesús. Ta i ndundyee ca ra sihin sa siñi tuñi ra Ndyoo. Ta i tyindyee xaan ra Ndyoo sii ra.

Cuhva i cahan ra luhlu Jesús sihin ra sito xaan sisi vehe ñuhu cahnu

41 Ta ra José sihin zɨhɨ ra Jesús tuhva ñu sahan ñuu Jerusalén tahan tahan cuiya sa cuenda vico zuhun.
42 Ta sa ndusi ra Jesús sa usi uu cuiya ra, ta i sahan ñu ñuu Jerusalén tañi tuhva tandɨhɨ ñiyɨvɨ sahan sa cuenda vico cuan.
43 Ta sa ndɨhɨ vico cuan ta cua nuhu ñu, zoco i ndoo ra Jesús ñuu Jerusalén, ta ñá sito ra José ta zɨhɨ ra.
44 I sica iñi ñu vatyi ndɨhɨ ra sihin ñu vatyi cuaha xaan ñiyɨvɨ cuahan sihin ñu. Ta sa minoo quɨvɨ sica ityi ñu, ta

zɨquɨ i nanducu ñu sii ra tɨcuɨ amigo ñu ta ñiyɨvɨ sii ñu.

45 Zoco ñá nañihi ñu sii ra. Yucuan
cuenda i sinanuhu sata ñu ndya ñuu
Jerusalén cua nanducu ñu sii ra.

46 I yaha uñi quɨvɨ ta zɨquɨ i nañihi
ñu sii ra sisi vehe ñuhu cahnu. Ndyaa
ra mahñu ra maestro. Tyizoho ra
Jesús sa cahan ra ta nducu tuhun ra
sii ra.

47 Ta tandɨhɨ ra i siñi sa cahan ra
Jesús, iyo xaan i cuñi ra sihin sa siñi
tuñi sii ra Jesús ta sihin tuhun cahan
ra, ndɨhɨ ca.

48 Ta sa ndyehe zutu ra ta zɨhɨ ra sii
ra, iyo xaan i cuñi ñu. Ta i catyi zɨhɨ
ra sihin ra: Zehe luhli, ¿ñaa cuenda i
zavohon cuhva ya sihin ndi? Catyi ña.
Zutun ta yuhvi i sica xaan iñi ndi sa
cuendon, ta i nanducu xaan ndi suun.
Catyi ña.

49 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: ¿Ñaa
cuenda nanducu ndo sii? ¿Atu ña sito
ndo vatyi cuñi si sa zatyiñe tyiño Zuti?
Catyi ra.

50 Zoco ñá cutuñi iñi ñu tuhun ca-
han ra sihin ñu.

51 Ta cua nuhu ra sihin ñu ndya ñuu
Nazaret, ta i tyaa ra yahvi sii ñu. Ta i
nacañi iñi ña María sa cuenda cuhva i
cahan ra.

52 Ta ra Jesús i sahnu ra, ta cahnu ca
nduu ra, ta i nducuaha ca sa siñi tuñi
sii ra. Ta zɨɨ xaan i cuñi ra Ndyoo sihin
ra ta ñiyɨvɨ ndɨhɨ ca.

3

Cuhva i cahan ra Juan, ra i zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ

1 Ta sa sahun cuiya sa ndyaca ñaha
ra Tiberio nacahnu, ta ra Poncio Pi-
lato i cuu ra gobernador nu cu si
Judea. Ta ndyaca ñaha ra Herodes nu
cu si Galilea. Ta yañi ra, ra Felipe cuu
ra ndyaca ñaha nu cu si Iturea sihin
Traconite. Ta ra Lisanias ndyaca ñaha
ra nu cu si Abilinia quɨvɨ cuan.

2 Ta ra Anás sihin ra Caífas i cuu ra
cu nuu sii tandɨhɨ ra cu zutu. Ta quɨvɨ
cuan i cahan ra Ndyoo sihin ra Juan
zehe ra Zacarías minoo nu ityi xaan
nu sindyaa ra.

3 Ta i sica noo ra Juan tandɨhɨ ñuu
sa ndyaa yatyi ñi nu ndyaa yutya sa
nañi Jordán. I nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ
vatyi nazama ñu cuhva iyo ñu ta coo
ndutya ñu. Ta zɨquɨ cua zandasi ra
Ndyoo cuatyi ñu.

4 Tañi catyi si nuu libro i tyaa ra
Isaías, minoo ra profeta ta sa naha.
Nu catyi ra tyehen:

Cua cuɨñɨ ndo nduzu minoo ra cana
saa minoo nu ityi xaan.
Ta catyi ra cuan: "Tañi zanduvaha
ndo minoo ityi, tacuan zan-
duvaha ndo añima ndo vatyi
cua quisi ra ndyaca ñaha sii
yo. Tañi zandundoo ndo ityi,
tacuan nazama ndo cuhva iyo
ndo.

5 Ta tañi zanandutu ndo tandɨhɨ
xahva, ta tañi zandundaa ndo
tandɨhɨ yucu ta zandundoo
ndo nu yacua ityi ta zandu-
vaha ndo nu quiñi caa, tacuan
cuñi si sa zama ndo cuhva iyo
ndo.

6 Tacuan ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ cua ndyehe
sii Zehe ra Ndyoo, ra cua za-
cacu sii yo."

Tacuan i tyaa ra Isaías ta sa naha vatyi
cuhva cuan cua cahan ra Juan sihin
ñiyɨvɨ.

7 Tacuan i cahan ra Juan sihin
ñiyɨvɨ. Ta cuhva sa siñi ñu sa cahan ra
ta i catyi ñu sihin ra vatyi cuñi ñu sa
zacoo ndutya ra sii ñu. Ta zɨquɨ i catyi
ra sihin ñu: ¡Ñiyɨvɨ quiñi xaan iyo cuu
ndo tañi coo! ¿Yoo sa nacatyi sihin
ndo vatyi cuu cacu ndo sihin cuhva sa
cua tasi tuñi xaan ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ?

8 Cuñi si sa zama ndisa cuii ndo
cuhva iyo ndo, ta zavaha ndo sa vaha.
Ta ma catyi ndo vatyi maa ra Abra-
ham cuu zutu ndo, ta ma catyi ndo
vatyi maa ra cua zacacu sii ndo. Ma
zacahnu ndo sii ndo vatyi vazu sihin
yuu ya ta cuu zavaha ra Ndyoo ñiyɨvɨ
sii ra Abraham sihin si.

9 Tañi minoo yutu sa ña saha sɨtɨ
cuu ndo. Vatyi ña zavaha ndo cuhva
cuñi ra Ndyoo. Ta yutu sa ña saha sɨtɨ,
sahndya ñiyɨvɨ sii tu. Ta sahmi ñu sii
tu. Ta zuun ñi cuhva cuan cua cuhun
maa ndo nu cayu ñúhu. Catyi ra Juan.

10 Ta i ndaca tuhun ñiyɨvɨ sii ra ta
catyi ñu: ¿Ñaa sa cuñi si zavaha ndi?
Catyi ñu.
11 Ta i nacatyi ra Juan sihin ñu:
Ndoho ra iyo uu tahan camisa,
nacuhva ndo minoo sii ra ñahñi. Ta
ra iyo sa casi, nacuhva tucu ra sii ra
ñahñi. Catyi ra.
12 Ta i saa coyo tucu zuhva ra
zatyiyahvi sii ñiyɨvɨ xuhun cuenda ra
ndyaca ñaha, ta i cuñi ra coo ndutya
ra. Ta i ndaca tuhun ra sii ra Juan:
Maestro, ¿ñaa sa cuñi si zavaha ndi?
Catyi ra.
13 Ta i catyi ra Juan sihin ra: Ma
zatyiyahvi zana ndo sii ñiyɨvɨ minoo
cuhva ña catyi ley. Catyi ra Juan.
14 Tacuan ta i ndaca tuhun tucu
zuhva ra zandaru sii ra Juan ta catyi
ra: Ta nduhvi tucu, ¿ñaa sa cuñi si
zavaha ndi? Catyi ra. Ta i catyi
ra Juan sihin ra: Ma quindyaa ndo
ndaha tyiño ñiyɨvɨ. Ta ma zayuhu
xaan ndo sii ñiyɨvɨ. Ma tyaa ndo cu-
atyi sata ñu tatu ña ndisa. Ta ndoo
ndo vaha ta yahvi ñi ndo. Catyi ra
Juan.
15 Ta i nacañi iñi ñiyɨvɨ sa cuenda ra
Juan tatu ra Cristo cuu ra a yɨvɨ vatyi
ndatu ñu sa cua quisi ra Cristo.
16 Ta i catyi ra Juan sihin tandɨhɨ
ñu: Ndisa zacoo ndutye sii ndo sihin
ndutya, zoco vasi inga ra cahnu ca ta
zɨquɨ mi. Ña tahan si sii, nu sa cui
muzu ra ta cuize ndisa ra, zoco zuun
ñi maa ra i saha tyiño sii. Ta maa ra
cua zacoo ndutya sii ndo sihin Tatyi
Ii ta sihin ñúhu.
17 Sa ndaha ra pala ra, ta cua zan-
duvii ra sɨtɨ trigo ra, ta cua tava zɨɨn
ra zoo si. Cua zandu-ɨɨn ra sii trigo
cuan, ta cua cucumi vaha ra sii si, ta
cua cahmi ra zoo si sisi minoo ñúhu sa
ma ndahva ca. Tacuan i catyi ra Juan
sihin ñiyɨvɨ.
18 Ta sihin cuaha xaan ca cuhva i
cahan ra Juan sihin ñiyɨvɨ, ta i zayuhu
ra sii ñu, ta i nacatyi ra vatyi cua quisi
minoo ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ.
19 I nacatyi ra Juan sihin ra rey
Herodes tandɨhɨ cuii sa ña vaha sa
i zavaha ra vatyi i quihin ra sii ña
Herodías, ñazɨhɨ ra Felipe yañi ra.
20 Cuñi si sa zanduvaha ra Herodes
cuhva iyo ra, zoco i zavaha ra minoo
ca sa ña vaha ta i tyihi ra sii ra Juan
vehe caa.

Cuhva i sicoo ndutya ra Jesús

21 Cuaha xaan ñiyɨvɨ i zacoo ndutya
ra Juan, ta i zacoo ndutya ra sii ra
Jesús. Ta cuhva sa sicoo ndutya ra
Jesús, i cahan ra sihin ra Ndyoo, ta i
nuña andɨvɨ.
22 Ta i noo Tatyi Ii zɨquɨ ra tañi
minoo paloma. Ta i siñi ñiyɨvɨ minoo
nduzu sa quita andɨvɨ ta catyi si: Yoho
cuu zehi, ra cuñi xein. Zɨɨ xaan cuñi
suhun. Catyi nduzu cuan.

Ñiyɨvɨ sahnu sii ra Jesús

23 Oco usi cuiya ra Jesús ta i quisaha
zatyiño ra. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ i sica iñi ñu
vatyi zehe ra José cuu sii ra. Ta ra
José, zehe ra Elí cuu sii ra.
24 Ta ra Elí, zehe ra Matat cuu sii ra.
Ta ra Matat, zehe ra Leví cuu sii ra. Ta
ra Leví, zehe ra Melqui cuu sii ra. Ta
ra Melqui, zehe ra Jana cuu sii ra. Ta
ra Jana, zehe ra José cuu sii ra.
25 Ta ra José cuan, zehe ra Matatías
cuu sii ra. Ta ra Matatías, zehe ra
Amós cuu sii ra. Ta ra Amós, zehe ra
Nahum cuu sii ra. Ta ra Nahum, zehe
ra Esli cuu sii ra. Ta ra Esli, zehe ra
Nagai cuu sii ra.
26 Ta ra Nagai, zehe ra Maat cuu sii
ra. Ta ra Maat, zehe ra Matatías cuu
sii ra. Ta ra Matatías, zehe ra Semei
cuu sii ra. Ta ra Semei, zehe ra José
cuu sii ra. Ta ra José cuan, zehe ra
Judá cuu sii ra.
27 Ta ra Judá, zehe ra Joana cuu sii
ra. Ta ra Joana, zehe ra Resa cuu
sii ra. Ta ra Resa, zehe ra Zorobabel
cuu sii ra. Ta ra Zorobabel, zehe ra
Salatiel cuu sii ra. Ta ra Salatiel, zehe
ra Neri cuu sii ra.
28 Ta ra Neri, zehe ra Melqui cuu sii
ra. Ta ra Melqui, zehe ra Adi cuu sii
ra. Ta ra Adi, zehe ra Cosam cuu sii ra.
Ta ra Cosam, zehe ra Elmodam cuu sii
ra. Ta ra Elmodam, zehe ra Er cuu sii
ra.
29 Ta ra Er, zehe ra Josué cuu sii ra.
Ta ra Josué, zehe ra Eliezer cuu sii ra.
Ta ra Eliezer, zehe ra Jorim cuu sii ra.
Ta ra Jorim, zehe ra Matat cuu sii ra.

30 Ta ra Matat, zehe ra Leví cuu sii
ra. Ta ra Leví, zehe ra Simeón cuu sii
ra. Ta ra Simeón, zehe ra Judá cuu sii
ra. Ta ra Judá, zehe ra José cuu sii ra.
Ta ra José, zehe ra Jonán cuu sii ra. Ta
ra Jonán, zehe ra Eliaquim cuu sii ra.
31 Ta ra Eliaquim, zehe ra Melea
cuu sii ra. Ta ra Melea, zehe ra
Mainán cuu sii ra. Ta ra Mainán, zehe
ra Matata cuu sii ra. Ta ra Matata,
zehe ra Natán cuu sii ra.
32 Ta ra Natán, zehe ra David cuu sii
ra. Ta ra David, zehe ra Isaí cuu sii ra.
Ta ra Isaí, zehe ra Obed cuu sii ra. Ta
ra Obed, zehe ra Booz cuu sii ra. Ta ra
Booz, zehe ra Salmón cuu sii ra. Ta ra
Salmón, zehe ra Naasón cuu sii ra.
33 Ta ra Naasón, zehe ra Aminadab
cuu sii ra. Ta ra Aminadab, zehe ra
Aram cuu sii ra. Ta ra Aram, zehe ra
Esrom cuu sii ra. Ta ra Esrom, zehe
ra Fares cuu sii ra. Ta ra Fares, zehe
ra Judá cuu sii ra.
34 Ta ra Judá, zehe ra Jacob cuu sii
ra. Ta ra Jacob, zehe ra Isaac cuu sii
ra. Ta ra Isaac, zehe ra Abraham cuu
sii ra. Ta ra Abraham, zehe ra Taré
cuu sii ra. Ta ra Taré, zehe ra Nacor
cuu sii ra.
35 Ta ra Nacor, zehe ra Serug cuu sii
ra. Ta ra Serug, zehe ra Ragau cuu sii
ra. Ta ra Ragau, zehe ra Peleg cuu sii
ra. Ta ra Peleg, zehe ra Heber cuu sii
ra. Ta ra Heber, zehe ra Sala cuu sii
ra.
36 Ta ra Sala, zehe ra Cainán cuu sii
ra. Ta ra Cainán, zehe ra Arfaxad cuu
sii ra. Ta ra Arfaxad, zehe ra Sem cuu
sii ra. Ta ra Sem, zehe ra Noé cuu sii
ra. Ta ra Noé, zehe ra Lamec cuu sii
ra.
37 Ta ra Lamec, zehe ra Matusalén
cuu sii ra. Ta ra Matusalén zehe ra
Enoc cuu sii ra. Ta ra Enoc, zehe ra
Jared cuu sii ra. Ta ra Jared, zehe ra
Mahalaleel cuu sii ra. Ta ra Maha-
laleel, zehe ra Cainán cuu sii ra.
38 Ta ra Cainán, zehe ra Enós cuu sii
ra. Ta ra Enós, zehe ra Set cuu sii ra.
Ta ra Set, zehe ra Adán cuu sii ra. Ta
ra Adán, zehe ra Ndyoo cuu sii ra.

4

Cuhva i nducu coto ihñi cuihna sii ra Jesús

1 Ta i situ cuii Tatyi Ii Ndyoo sii ra
Jesús sa yaha sicoo ndutya ra. Ta i
quita ra nu cu si yuu Jordán, ta sindy-
aca Tatyi Ii ra Ndyoo sii ra minoo nu
ityi xaan.
2 Yucuan i sindyaa ra uu xico quɨvɨ,
ta i nducu coto ihñi cuihna sii ra. Ta
sisi quɨvɨ cuan ñahñi maa i sasi ra. Ta
yaha cuan, ta i sizoco xaan ra.
3 Ta i catyi cuihna sihin ra: Tatu
ndisa vatyi Zehe ra Ndyoo cuu suun,
catyun sihin yuu sa catuu ihya vatyi
nanduu si pan. Catyi cuihna sihin ra
Jesús.
4 Ta i catyi ra Jesús sihin cuihna:
Catyi Tuhun Ndyoo vatyi ña maa si-
hin sa casi ñi yo ta cundito yo. Sihin
sa sasi yo ndito coño ñuhu yo, zoco
sihin sa tyaa yo yahvi tuhun cahan ra
Ndyoo ta ndito añima yo sa ndisa cuii.
Catyi ra Jesús sihin cuihna.
5 Tacuan ta i sindyaca cuihna sii ra
Jesús xiñi minoo yucu zucu xaan, ta i
zañaha ra tandɨhɨ cuii ñuu ñiyɨvɨ sii ra.
6 Ta i catyi cuihna sihin ra Jesús:
Ndaha mi ndyaa tandɨhɨ ya vatyi saha
ra Ndyoo sa cundyaca ñehi tandɨhɨ
ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta cuu cuhve sii si sii
yoo ra cuñi, ta cua cundyaca ñaha ra.
7 Ta cua cuhve tandɨhɨ si suun tatu
cua cuɨñɨ sɨtun nui ta zacahnun sii.
Catyi cuihna sihin ra Jesús.
8 Zoco i catyi ra Jesús sihin cuihna:
Cuɨñɨ siyo suun sii, cuihna, vatyi catyi
Tuhun Ndyoo vatyi ɨɨn ñi sii maa ra
Ndyoo ra ndyaca ñaha sii ndi cua
zacahnu ndi. Ta ɨɨn ñi tyiño maa ra
cua zacuu ndi. Catyi ra Jesús sihin
cuihna.
9 Yaha cuan ta i sindyaca cuihna
sii ra Jesús ndya ñuu Jerusalén. Ta i
zandaa ra sii ra xiñi vehe ñuhu cahnu.
Ta i catyi ra sihin ra Jesús: Tatu
ndisa vatyi Zehe ra Ndyoo cuu suun,
ndavon ndya nu ñuhu.
10 Vatyi catyi Tuhun Ndyoo: “Cua
cuhva ra Ndyoo tyiño sii ángel ra vatyi
zacuenda ra suun.
11 Cua naqueen ra suun sihin
ndaha ra ta ma ñicuehe sohon sihin
minoo yuu.” Catyi cuihna sihin ra
Jesús.

12 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Catyi
Tuhun Ndyoo vatyi ma nducu coto
ihñi ndi sii ra Ndyoo ra ndyaca ñaha
sii ndi. Catyi ra.
13 Ta ñá cuu zandavi ñaha cuihna sii
ra Jesús. Ta cuahan cuihna zuhva ñi
quɨvɨ.

I quisaha ra Jesús zatyiño ra tyiño ra Ndyoo nu cu si Galilea

14 Ta sa yaha sa nducu coto ihñi
cuihna sii ra Jesús, ta zɨquɨ i quisi
nanuhu ra Jesús ndyaa Galilea. Situ
cuii ra sihin tundyee iñi Tatyi Ii. Ta
i cahan ñiyɨvɨ tuhun ra nacahnu cuii
ityi cuan.
15 Ta i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ sisi vehe
ñuhu tahan tahan ñuu. Ta i zacahnu
tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii ra.

Cuhva i zavaha ñiyɨvɨ sihin ra Jesús ñuu Nazaret

16 Tacuan ta i nasaa ra Jesús ñuu
Nazaret nu i sahnu ra. Ta minoo
quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ i quɨhvɨ ra vehe
ñuhu tañi sa tuhva maa ra zavaha, ta
i sicuɨñɨ ndyaa ra vatyi cua cahvi ra
Tuhun Ndyoo.
17 Ta i saha ñu minoo libro Tuhun
Ndyoo sii ra sa i tyaa ra Isaías, minoo
ra profeta ta sa naha. Ta i nuña ra
libro, ta i nañihi ra nu catyi si tyehen,
ta i cahvi ra tuhun ya:
18 Ndyaa Tatyi Ii ra Ndyoo sihin, vatyi
maa ra i tyaa tyiño sii, vatyi
nacatyi tuhun vaha ra sihin
ñiyɨvɨ ndahvi.
I tasi ra sii, sa zacote sii ñu ndyaa
ndaha ra ña vaha vatyi cua
quita ñu.
Ta zacote sii ñu cuaa vatyi cua
nandyehe ñu.
Ta zacote sii ñu ndyehe tundoho vatyi
cua cacu ñu.
19 Ta zacote sii ñiyɨvɨ vatyi sa saa quɨvɨ
cua cuhva xaan ra Ndyoo sa
vaha sii ñu.
Tacuan i cahvi ra Jesús.
20 Ta sa ndɨhɨ cahvi ra, ta i nacazi
ra libro, ta nacuhva ra sii minoo ra
zatyiño vehe ñuhu cuan. Ta i si-
cundyaa ra. Ta i ndyehe xaan tandɨhɨ
ñiyɨvɨ yucu yucuan sii ra.
21 Ta i quisaha catyi ra sihin ñu:
Zuun ñi vityi natahan si ityi nuu maa
ndo cuhva catyi tuhun ya. Catyi ra
Jesús.
22 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ yucu yucuan,
vaha i cahan ñu sa cuenda ra Jesús.
Ta iyo cuñi ñu sihin sa cahan ra vatyi
vaha xaan si. Ta i nducu tuhun ñu sii
tahan ñu: ¿Atu yɨvɨ ra ihya cuu zehe ra
José? Catyi ñu.
23 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Site
cuhva sica iñi ndo. Ta tyehen cua
catyi ndo sihin: “Yoho ra cu médico,
xihna ca sii moo zanduvohon.” Ta
cua catyi tucu ndo: “Sa siñi ndi sa za-
vohon ñuu Capernaum. Cuhva cuan
zavaha tucun ñuu moo.” Tacuan cua
catyi ndo sihin. Catyi ra Jesús.
24 Tacuan ta i catyi ra Jesús: Sa
ndisa catyi sihin ndo vatyi minoo ra
profeta, ña tyaa ñiyɨvɨ ñuu ra yahvi sii
ra.
25 Ta catyi sa ndisa sihin ndo vatyi
cuaha xaan ñundahvi hebreo, ñu sihi
yɨɨ, i sicoo quɨvɨ i sica noo ra Elías. Ta
ñá coon zavi uñi cuiya zazava. Ta
sicoo xaan tama nacahnu.
26 Zoco ñá tasi ra Ndyoo sii ra
Elías vatyi tyindyee ra sii numinoo
ñundahvi hebreo. I tasi ra Ndyoo sii ra
nu ndyaa minoo ñandahvi minoo ñuu
nañi Sidón nu cu si Sarepta. Catyi ra
Jesús.
27 Ta i catyi tucu ra Jesús: Cuaha
xaan ra hebreo cuhu sihin cuehe sa
tyahyu ra quɨvɨ i sica noo ra Eliseo,
ra cu profeta. Zoco ñá nduvaha nu-
minoo ra hebreo, zoco i nduvaha ra
Naamán, minoo ra ñuu Siria. Catyi ra
Jesús.
28 Ta sa siñi ñiyɨvɨ ñoho vehe ñuhu
tuhun cuan, i cuxaan xaan tandɨhɨ ñu.
29 Ta i nduvita ñu. Ta i tɨɨn ñu sii ra
Jesús sindyaca ñu sii ra yuñuu nu iñi
noo vatyi cua zavita ñu sii ra yucuan.
30 Zoco i yaha ra Jesús mahñu ñu, ta
cuahan ra.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra ñoho tatyi cuihna

31 Ta cuahan ra Jesús ñuu Caper-
naum nu cu si Galilea. Ta tahan quɨvɨ
quitatu ñiyɨvɨ i zacuaha ra sii ñu.

32 Ta iyo xaan i cuñi ñu sihin cuhva
cahan ra vatyi cahan ra tañi minoo ra
sito xaan tañi cahan ra ndyaca ñaha
vatyi cahan ra sihin sa siñi tuñi ra
Ndyoo.
33 Ta sisi vehe ñuhu sicoo minoo ra
ñoho minoo tatyi ña vaha sii, ta saa
xaan i cana saa ra ta catyi ra:
34 Zañon sii ndi, yoho ra Jesús. ¿Ñaa
sa cuñun sihin ndi? Catyi ra. ¿Atu
vasi zanoon sii ndi? Site yoo ra
cuun. Yoho cuu ra Ii, ra tasi ra Ndyoo.
Tacuan i catyi ra cuan zacuu tatyi
cuihna.
35 Ta i cahan ra Jesús sihin tatyi ña
vaha cuan, ta i catyi ra: Taxi ñi, ta
zañon sii ra ya. Catyi ra. Tacuan
ta i zanduva tatyi cuihna sii ra cuan
mahñu nu yucu ñiyɨvɨ, ta i quita si, ta
ñá zañicuehe si sii ra.
36 Ta i yuhu xaan tandɨhɨ ñiyɨvɨ i
ndyehe. Ta i catyi ñu sihin tahan ñu:
¿Ñaa tuhun cuu ya? Iyo xaan cuhva ta
tundyee iñi sii ra Jesús, ta cuu cahan
ra sihin tatyi cuihna ta quita si. Catyi
ñu.
37 Ta nacahnu cuii yucuan i cahan
xaan ñiyɨvɨ tuhun ra.

Zanduvaha ra Jesús sii tyizo ra Simón Pedro

38 Ta i quita ra Jesús vehe ñuhu
cuan, ta i quɨhvɨ ra vehe ra Simón. Ta
cuhu xaan tyizo ra Simón sihin cahñi.
Ta i cahan ñu sihin ra Jesús sa cuenda
ña.
39 Ta i saa ra Jesús nu catuu ña,
ta i catyi ra sihin cuehe cuan vatyi
naquita si. Ta i quita cahñi cuan sii
ña. Ta zuun ñi cuhva cuan i nduvita
ña, ta i zavaha ña sa casi ra.

Zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyɨvɨ cuhu

40 Ta cuhva sa cua cuizo ñicandyi i
quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ
cuhu iyo vehe ñu, ñaa ndɨhɨ cuii ca
cuehe. Ta i tyizo ra Jesús ndaha ra
zɨquɨ minoo minoo ñu, ta i zanduvaha
ra sii ñu.
41 Ta i quita tucu tatyi cuihna sii
cuaha xaan ñiyɨvɨ cuan, ta i cana saa
si ta catyi si: Yoho cuu ra cu Zehe
Ndyoo. Catyi si. Zoco ñá saha ra Jesús
sa cahan ca si vatyi nacoto si sii ra
vatyi ra zacacu sii ñiyɨvɨ cuu ra.

Nacatyi ra Jesús Tuhun Ndyoo nacahnu Galilea

42 Ta sa cundisi inga quɨvɨ, ta i quita
ra Jesús ñuu cuan. Cuahan ra minoo
nu ityi xaan nu yoñi ñiyɨvɨ iyo. Zoco
i nanducu ñiyɨvɨ sii ra, ta i saa ñu nu
ñoho ra, ta cuñi ñu sa ndoo ra sihin ñu.
43 Zoco i catyi ra Jesús sihin ñu: Cuñi
si sa zacote sii ñiyɨvɨ inga ñuu cuhva
ndyaca ñaha ra Ndyoo vatyi yucuan
cuenda i tasi ra Ndyoo sii.
44 Ta tacuan i sica noo ra Jesús, ta i
nacatyi ra Tuhun Ndyoo tandɨhɨ vehe
ñuhu nacahnu Galilea.

5

Cuhva i saha ra Jesús ndatu sii ra tɨɨn tyiyaca, ta i ñihi xaan ra tyiyaca

1 Minoo saha nandyaa ra Jesús
yuhu miñi sa nañi Genesaret, ta i saa
coyo ñiyɨvɨ. Ta tɨhɨn xaan i siyucu ñu
vatyi cuñi ñu cuɨñɨ ñu Tuhun Ndyoo.
2 Ta i ndyehe ra Jesús uu tahan
barco yatyi ñi yumiñi. Ta sa quita
coyo ra tɨɨn tyiyaca ta nacatya ra
taraya ra.
3 Tacuan ta i quɨhvɨ ra Jesús sisi
minoo barco sa cuu sii ra Simón, ta
i catyi ra sihin ra vatyi nazatuhva
ra zuhva ca sii tu nu cono ca. Ta
zɨquɨ i sicundyaa ra Jesús sisi barco,
ta i quisaha zacuaha ra sii ñiyɨvɨ yucu
yumiñi cuan.
4 Cuhva sa ndɨhɨ cahan ra ta i catyi
ra sihin ra Simón: Zacuhun barcun
ndya nu cono ca ta cañi ndo taraya
ndo nu ndutya vatyi cua tɨɨn ndo tyiyaca. Catyi ra Jesús.
5 Ta i nacahan ra Simón ta catyi ra:
Maestro, sa zatyiño xaan ndi ñiyaca
cuii, ta ñá ñihi maa ndi. Zoco tatu
moo catyi, cua cañi tucu ndi taraya.
Catyi ra Simón.
6 Ta sa zavaha ra cuhva cuan, ta
i tɨɨn ra cuaha xaan tyiyaca, ndya
cuhva i tahndya taraya ra sihin sa vee
tɨ.
7 Ta i saha ra zeña sii ra tahan
ra sa ñoho inga barco vatyi naquisi
tyindyee ra sii ra. Ta i quisi ra, ta
i zacutu ra nduu tahan barco cuan

sihin tyiyaca cuan, ta ndya cuhva i
cuñi ndyee tu.
8 Ta sa ndyehe ra Simón Pedro
cuhva cuan, ta i sicuiñi siti ra nuu ra
Jesús. Ta i quisaha catyi ra sihin ra:
Zandoon sii, tata, vatyi ra iyo xaan
cuatyi cui.
9 Iyo xaan i cuñi ra Simón ta tandihi
ra ndihi sihin ra vatyi cuaha xaan
tyiyaca i tiin ra.
10 Ta iyo xaan cuñi tucu ra Jacobo
sihin ra Juan zehe ra Zebedeo. I
zatyiño ra iin ñi sihin ra Simón. Ta i
catyi ra Jesús sihin ra Simón: Ma iyo
xaan cuñun. Ndya vityi ma tiin con
tyiyaca. Cua tiun sii ñiyivi vatyi cua
zacoton Tuhun Ndyoo sii ñu. Catyi ra
Jesús sihin ra Simón.
11 Ta sa yaha zandaa ra barco ra nu
ñuhu ityi, i zandoo tandihi uñi tahan
ra sii tandihi ndaha tyiño ra, ta cua-
han ra sihin ra Jesús.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra tyahyu

12 Ta minoo quivi ndyaa ra Jesús mi-
noo ñuu nu ndyaa minoo ra tyahyu.
Ta sa ndyehe ra sii ra Jesús, sicuiñi siti
ra nuu ra Jesús, ta i nacañi noo ra xiñi
ra ndya nu ñuhu. Ta i sica xaan ra sii
ra ta catyi ra: Tata, iyo cuhva suun; ta
cuu zanduvohon sii tatu cuñun. Catyi
ra.
13 Ta i tyizo ra Jesús ndaha ra xiñi
ra, ta i catyi ra: Cuñi. Sa nduvohon.
Ta zuun ñi caa cuhva cuan i quita
cuehe tyahyu cuan sii ra.
14 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ma
nacatyun sihin numinoo ñiyivi. Zoco
cuhun nu ndyaa ra cu zutu ta cuhvon
ñaa ndihi sa tahan si cuhvon tañi i
catyi ra Moisés, ta cua cuu si minoo
sa ndaa sii ra cu zutu vatyi sa nduvo-
hon. Catyi ra Jesús sihin ra.
15 Zoco vazu i catyi ra Jesús sihin
ra vatyi ma nacatyi ra sihin ñiyivi,
zoco cuaha xaan ñiyivi i ñihi tuhun
cuan. Ta cuaha xaan cuaha xaan
ñiyivi i titahan vatyi cuñi ñu tyizoho
ñu sa cahan ra Jesús, ta cuñi ñu sa
zanduvaha ra sii ñu.
16 Zoco i quita ra Jesús nu yucu
ñu ndya minoo nu ityi xaan nu yoñi
ñiyivi iyo, ta yucuan i cahan ra sihin
ra Ndyoo.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra xii

17 Minoo quivi zacuaha ra Jesús sii
ñiyivi, ta yucu zuhva ra fariseo ta ra
maestro cuenda ley hebreo. I quita ra
cuan ñuu Jerusalén ta inga ñuu ndyihi
nacahnu Galilea ta Judea. Ta sicoo
xaan tundyee iñi ra Ndyoo sihin ra
Jesús quivi cuan, ta i zanduvaha xaan
ra sii ñiyivi cuhu.
18 Tacuan ta i saa coyo ra ndy-
izo sii minoo ra cuhu sihin minoo
tyuhva. I nducu ra cuhva quihvi ra
sisi vehe vatyi cuñi ra caqui ra sii ra
nu nandyaa ra Jesús.
19 Zoco ñá ñihi ra cuhva quihvi ra
vatyi tuu xaan ñiyivi. Tacuan ta i
ndaa ra xiñi vehe, ta i tyaa siyo ra
zuhva tyiyo, ta i zanoo ra sii ra nu
nandyaa ra Jesús mahñu ñiyivi.
20 Ta sa ndyehe ra Jesús vatyi sino
xaan iñi tandihi ra, ta i catyi ra sihin
ra cuhu: Tata, sa ndasi tandihi cu-
atyun. Catyi ra Jesús.
21 Tacuan ta ra maestro cuenda ley
cuan sihin ra fariseo i quisaha sica iñi
ra: "¿Yoo ra cuu ra ya? Quiñi xaan
cahan ra sii ra Ndyoo. Sica iñi ra vatyi
cuu zandasi ra cuatyi yo, zoco minoo
tuhun ñi maa ra Ndyoo cuu zandasi
cuatyi yo."
22 Zoco i sito ra Jesús cuhva sica iñi
ra, ta i quisaha catyi ra sihin ra: ¿Ñaa
cuenda sica iñi ndo tacuan?
23-24 ¿Ñaa sa ña yii ca catyi yo? ¿Atu
yii ca catyi yo? "Sa ndasi cuatyun", a
yii ca catyi yo: "Nduviton ta cacon; sa
nduvohon." Ña yii catyi yo: "Sa ndasi
cuatyun." Vatyi yivi sa ndyehe yo
cuu cuhva cuan. Ma coto ñiyivi tatu
ndisa a ña ndisa. Zoco cua ndyehe ñu
tatu zanduvaha yo sii minoo ñiyivi sa
ndisa. Ta vityi cua zañehi sii ndo vatyi
cuu zacui tandihi vatyi ra i quisi ndya
gloria cui. Cuu zandasi cuatyi ñiyivi,
ta cuu zanduvehi sii ra ya. Catyi ra
Jesús. Ta i catyi ra sihin ra cuhu
catuu yucuan: Catyi suhun, nduvi-
ton. Naquihin tyuhvon ta cunuhun
ndya vehun.

25 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i nduvita ra, ta i naquihin ra tyuhva ra, ta cua nuhu ra ndya vehe ra. Ta ityi cuahan ra zacahnu xaan ra sii ra Ndyoo.
26 Ta iyo xaan i cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta i zacahnu ñu sii ra Ndyoo. Ta i yuhu xaan ñu, ta i catyi ñu: Vityi ndisa i ndyehe yo minoo sa iyo xaan caa.

Cana ra Jesús sii ra Leví

27 Ta sa yaha cuan, ta i quita ra Jesús vehe cuan, ta cuahan ra. Ta i ndyehe ra sii minoo ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha romano. Leví nañi ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Coho sihin.
28 Tacuan ta i nduvita ra Leví. I zandoo ra tandɨhɨ sa sii ra, ta cuahan ra sihin ra Jesús.
29 Tacuan ta i zavaha ra Leví minoo vico cahnu xaan vehe ra sa cuenda ra Jesús. Ta cuaha xaan ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha sindyaa mesa sihin inga ca ñiyɨvɨ.
30 (I sica iñi ra fariseo ta ra maestro cuenda ley hebreo vatyi ñahñi cuatyi maa ra), ta yucuan cuenda i quisaha cahan cuehe ra sihin ra sica noo sihin ra Jesús, ta catyi ra: ¿Ñaa cuenda sasi ndo ta sihi ndo sihin ra tava xuhun ta ra iyo xaan cuatyi?
31 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ra iyo vaha, ña siñi ñuhu minoo médico sii ra. Zoco ra cuhu, siñi ñuhu médico sii ra.
32 Ta maa ndo sica iñi ndo vatyi vaha xaan ndo; ñahñi cuatyi ndo cuñi ndo. Yucuan cuenda ña vasi tyindyei sii maa ndo. Vasi tyindyei sii ñu sito vatyi iyo cuatyi ñu vatyi cua nazama ñu cuhva iyo ñu. Catyi ra Jesús.

Ndaca tuhun ñiyɨvɨ sii ra Jesús ñaa cuenda ña cuñi ra sica noo sihin ra cahñi zoco ra sii ra

33 Tacuan ta i quisaha ndaca tuhun ra cuan sii ra Jesús ta catyi ra: Ra ndyico sii ra Juan ta sii ra fariseo, tuhva ra sahñi zoco sii ra, ta cahan ra sihin ra Ndyoo. Zoco ra sica noo sihin moo, tandɨhɨ quɨvɨ sasi ra xita ta sihi ra ndutya. ¿Ñaa cuenda?
34 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu cuu sa ma cuhva ndo casi ñu yucu minoo vico tindaha tatu ndyaa ra i tindaha sihin ñu? Ma cuu. Cuñi ñu casi ñu vatyi zɨɨ xaan cuñi ñu.
35 Zoco cua saa quɨvɨ cua ndɨhɨ vico. Cua cuhun ra i tindaha vatyi cua quindyaa ñiyɨvɨ sii ra. Tacuan ta zɨquɨ ma casi ra sica noo sihin ra xita.
36 Tacuan ta i cahan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva, ta i catyi ra: Yoñi ñiyɨvɨ cua cahndya minoo zahma saa ta natyaa ñu zuhva si sii minoo zahma sahnu vatyi cua ndɨyɨ zahma saa cuan, ta zɨquɨ cua tahndya ca zahma sahnu cuan. Ta ña vaha naha si ndɨhɨ ca tatu natyaa ñu zahma saa sii zahma sahnu.
37 Ta yoñi zavaha ndixi panela sisi quɨzɨ sahnu vatyi cua cuizo si ta ndaa si. Ta cua cahndi quɨzɨ cuan tatu sahnu si. Ta cua cati ndixi ta cua tɨvɨ quɨzɨ.
38 Cuñi si quɨzɨ saa tatu zavaha ñiyɨvɨ ndixi panela, ta ma ndoyo ñuhu si.
39 Ta tatu sa sihi minoo ra ndixi panela sa ndaa, ma cuñi ra sa ñá ndaa vatyi catyi ra: “Vaha ca ndixi sa ndaa.” Ndixi sahnu ca cuu si cuan. (Ta tacuan iyo ñiyɨvɨ sihin costumbre ñu. Sa caan xaan ñu sii sa sahnu, ta ma cuu nazaca si sihin minoo cuhva saa.)

6

Tohon ra sica noo sihin ra Jesús yoco trigo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ

1 Minoo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ i yaha ra Jesús mahñu itu trigo ñiyɨvɨ. Ta ra sica noo sihin ra i tohon ra zuhva yoco trigo ta i zavii ra sihin ndaha ra, ta sasi ra sii si.
2 Tacuan ta i catyi zuhva ra fariseo sihin ra: Ña catyi ley yo sa zatyiño yo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ. ¿Ñaa cuenda zatyiño ndo?
3 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu tañaha ca cahvi ndo cuhva i zavaha ra David ta ra ndɨhɨ sihin ra minoo quɨvɨ i sizoco xaan ra?
4 I quɨhvɨ ra sisi vehe ñuhu, ta i quihin ra pan ii. Ta i sasi ra sii si, ta saha ra sii ra ndɨhɨ sihin ra. Ta catyi ley vatyi maa ñi ra cu zutu tahan si casi pan cuan. Catyi ra Jesús.

5 Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ra: Ra
i quisi ndya gloria cui, ta ndyaca ñaha
tuqui quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra na-ityi ndaha

6 Ta inga quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ i quɨhvɨ
ra Jesús sisi vehe ñuhu ta zacuaha ra
sii ñiyɨvɨ. Ta yucuan i ndyehe ra sii
minoo ra na-ityi ndaha siyo cuaha.
7 Ta ra maestro cuenda ley hebreo
sihin ra fariseo i ndyehe xaan ra sii
ra Jesús tatu cua zanduvaha ra sii ra
cuan quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ. Tacuan ta
cua cuu tyaa ra cuatyi sata ra.
8 Zoco sa sito ra Jesús cuhva sica iñi
ra, ta i catyi ra sihin ra na-ityi ndaha:
Nduvita. Ta cuɨñɨ ndyoon mahñu.
Ta i nduvita ra, ta sicuɨñɨ ndyaa ra
mahñu.
9 Ta zɨquɨ i nducu tuhun ra Jesús sii
ra yucu yucuan ta catyi ra: Minoo ñi
tuhun cua nducu tuhin sii ndo. ¿Atu
catyi ley vatyi zavaha yo sa vaha a
sa ña vaha quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ? ¿Atu
zacacu yo sii ñiyɨvɨ a cahñi ndɨhɨ yo sii
ñu?
10 Ta i ndyehe ra Jesús sii minoo
minoo ra yucu yucuan. Ta i catyi ra
sihin ra cuhu: Nandɨca ndohon. Ta
i nandɨca ra ndaha ra, ta i nduvaha
ndaha ra.
11 Ta zuhva ra yucu yucuan, i cux-
aan xaan ra, ta i natuhun tahan ra
yozo caa cua zavaha ra sihin ra Jesús.

I casi ra Jesús usi uu tahan ra apóstol

12 Ta minoo quɨvɨ i ndaa ra Jesús
minoo yucu vatyi cua caca tahvi ra
sii ra Ndyoo. Ta i cahan ra sihin ra
Ndyoo ñiyaca cuii.
13 Ta cuhva sa cundisi i cana ra sii
tandɨhɨ ra sica noo sihin ra, ta i casi ra
usi uu tahan ra vatyi cuu ra apóstol, ta
cua tava ra Jesús tyiño sii ra.
14 Ta ihya cuu zɨvɨ sa usi uu tahan
ra: Ra Simón Pedro, ta yañi ra, ra
Andrés. Ra Jacobo, ra Juan, ra Felipe,
ta ra Bartolomé.
15 Ta ra Mateo, ta ra Tomás, ta ra Ja-
cobo zehe ra Alfeo ta ra Simón Zelote.
16 Ta ra Judas, yañi ra Jacobo, ta
ra Judas Iscariote, ra cua xico sii ra
Jesús.

Zacuaha ra Jesús sii cuaha xaan ñiyɨvɨ

17 Ta i noo ra Jesús yucu cuan sihin
sa usi uu tahan ra cuan. Ta i sicuɨñɨ
ndyaa ra minoo nu ndaa sihin ra sica
noo sihin ra ta sihin cuaha ca ñiyɨvɨ,
ñu i quita coyo nacahnu Judea ta ñuu
Jerusalén ta ñuu Tiro sihin ñuu Sidón
sa ndyaa yuhu tyañuhu. I saa ñu yu-
cuan vatyi cua cuɨñɨ ñu sa cahan ra
Jesús. Ta ñu cuhu, cuñi ñu sa zandu-
vaha ra sii ñu.
18 Ta ñiyɨvɨ ñoho tatyi ña vaha, i
nduvaha tucu ñu.
19 Ta tandɨhɨ ñu, cuñi ñu tɨɨn ñu
sii ra Jesús vatyi iyo tundyee iñi ra
Ndyoo sii ra Jesús, ta i zanduvaha si
sii tandɨhɨ ñu.

Ñiyɨvɨ ñihi tumañi iñi ta ñiyɨvɨ ma ñihi tumañi iñi

20 Tacuan ta i ndyehe ra Jesús sii
ñiyɨvɨ sica noo sihin ra. Ta i catyi
ra: Tandɨhɨ ndoho sa ndahvi, zɨɨ xaan
cuu sii ndo vatyi tahan si sii ndo sa
cundyaca ñaha ra Ndyoo sii ndo.
21 Ta tandɨhɨ ndoho sa sizoco vityi,
zɨɨ xaan cuu sii ndo vatyi cua coo
quɨvɨ ta ma ndyehe ca ndo zoco. Ta
tandɨhɨ ndoho sa sacu xaan vityi, zɨɨ
xaan cuu sii ndo vatyi cua coo quɨvɨ
ñahñi ca tucuihya iñi cua coo sii ndo.
Ta cua vacu ndo sihin sa zɨɨ cuñi ndo.
22 Zɨɨ xaan cuu sii ndo tatu ña cuu
ndyehe ñiyɨvɨ sii ndo, ta tatu cua tava
ñu sii ndo nu yucu ñu, a tatu cahan
cuehe ñu sii ndo a tatu catyi ñu vatyi
ñiyɨvɨ ña vaha cuu ndo vatyi sino iñi
ndo sii mi, ra i quisi ndya gloria cui.
23 Zɨɨ xaan cuñi ndo quɨvɨ ndyehe
ndo tundoho cuan, ta ndava ndo si-
hin sa zɨɨ cuñi ndo vatyi cahnu xaan
sa cua cuhva ra Ndyoo sii ndo gloria.
Zuun ñi cuhva ña vaha cuan i zavaha
ñiyɨvɨ sahnu ta tyiemvu sihin ra pro-
feta.
24 Zoco ndahvi ndoho ra cuca vityi
vatyi sa iyo sa zɨɨ sii ndo ihya ñuu
ñiyɨvɨ ya.

25 Ta ndahvi ndoho ra sica iñi vatyi
ñahñi sa cumañi sii ndo vityi vatyi
cua coo quɨvɨ cua ndyehe xaan ndo
zoco. Ta ndahvi ndoho tatu zɨɨ xaan
cuñi ndo vityi vatyi cua coo quɨvɨ cua
nducuihya xaan iñi ndo, ta cua vacu
xaan ndo.
26 Ta ndahvi ndoho tatu catyi
tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi vaha xaan ndo
vityi vatyi zuun ñi cuhva cuan i
cahan ñiyɨvɨ sahnu sii ñu cuenda ra
i catyi vatyi profeta ra Ndyoo cuu ra,
ta ña ndisa ra.

Cuñi xaan ndo sii ñiyɨvɨ xaan iñi sii ndo

27 Tandɨhɨ ndoho ra siñi sa quehin,
catyi sihin ndo vatyi cuñi xaan ndo
sii ñu xaan iñi sii ndo. Zavaha ndo
sa vaha sihin ñiyɨvɨ ña cuu ndyehe sii
ndo.
28 Cahan vaha ndo sihin ñiyɨvɨ ca-
han ndya vaha ñi sii ndo, ta cahan
ndo sihin ra Ndyoo cuenda ñiyɨvɨ
zavaha sa ña vaha sihin ndo.
29 Tatu iyo ra cati ii siyo xɨtɨ ndo,
cuhva ndɨhɨ ndo inga siyo nacati ra.
Tatu iyo ra quindyaa siqueta ndo,
cuhva ndɨhɨ ndo camisa ndo sii ra.
30 Cuhva ndo ñaa ndɨhɨ sa sica ñiyɨvɨ
sii ndo, ta tatu iyo ra quindyaa sa sii
ndo, ma nandaca ndo sii si.
31 Tatu cuñi ndo sa cua zavaha
ñiyɨvɨ sa vaha sihin maa ndo, tacuan
zavaha tucu maa ndo sihin maa ñu.
32 Tatu ɨɨn ñi sii ñiyɨvɨ cuñi xaan sii
ndo cuñi ndo, ¿ñaa sa vaha zavaha
ndo cuhva cuan? vatyi tacuan tucu
zavaha ñiyɨvɨ quiñi xaan iyo. Cuñi
xaan ñu sii ñiyɨvɨ sa cuñi sii maa ñu.
33 A tatu zavaha ndo sa vaha si-
hin ñiyɨvɨ zavaha sa vaha sihin ndo,
¿ñaa sa vaha zavaha ndo cuhva cuan?
vatyi tacuan tucu zavaha ñiyɨvɨ quiñi
xaan iyo.
34 A tatu saha noo ndo ndaha tyiño
ndo sii ñiyɨvɨ vatyi cuñi ndo sa zaha
ñu tumañi iñi sii ndo, ¿ñaa sa vaha
zavaha ndo cuhva cuan? vatyi ñiyɨvɨ
quiñi xaan iyo, saha noo ñu sa sii ñu ta
ndatu ñu sa cua nacuhva tucu ñiyɨvɨ
sii si.
35 Zoco maa ndo, cuñi xaan ndo sii
ñu xaan iñi sii ndo. Ta zavaha ndo
sa vaha. Ta cuhva noo ndo sa sii
ndo, zoco ma cuatu ndo ñaa tumañi
iñi cua zavaha tucu maa ñu sii ndo. Ta
tacuan ta cahnu xaan sa vaha cua ñihi
ndo nu ndyaa ra Ndyoo. Ta sa ndisa
cuii cua cuu ndo zehe ra Ndyoo, ra
cahnu ca. Vatyi ra Ndyoo, vaha ñiyɨvɨ
cuu ra sihin ñiyɨvɨ quiñi xaan iyo ta
sihin ñu ña saha tyahvi ndyoo sii ra.
36 Yucuan cuenda cundahvi xaan
iñi ndo sii ñiyɨvɨ tañi maa ra Ndyoo
cundahvi xaan iñi ra sii ñu.

Ma cahan cuehe yo sii ñiyɨvɨ

37 Ma cahan cuehe ndo sii ñiyɨvɨ
coto catyi ra Ndyoo vatyi ña vaha
zavaha tucu maa ndo. Ma catyi ndo
vatyi ña vaha ñiyɨvɨ, ta ma catyi tucu
ra Ndyoo vatyi ña vaha ndo. Zaha
ndo tucahnu iñi sii ñiyɨvɨ, ta cua zaha
ra Ndyoo tucahnu iñi sii maa ndo.
38 Cuhva maa ndo sa siñi ñuhu sii
ñiyɨvɨ, ta cua cuhva tucu maa ra
Ndyoo sa siñi ñuhu sii maa ndo. Tañi
ñiyɨvɨ vaha tatu xico ñu ñaa sa xico ñu
sii ndo, situ cuii saha ñu ndya cuhva
sitya cuii ñi ca si. Tacuan tucu cua
zavaha ra Ndyoo sihin ndo. Vaha
xaan cua tyicuhva ra sa vaha ndya
cuhva sitya cuii si, ta cua cuhva ra sii
ndo. Vatyi tañi cuhva cua cuhva maa
ndo sii ñiyɨvɨ, tacuan cuu cuhva cua
cuhva ra Ndyoo sii maa ndo. Catyi ra
Jesús.
39 Ta zɨquɨ i cahan ra Jesús sihin ñu
sihin minoo cuhva ta catyi ra: Ma cuu
zañaha minoo ra cuaa ityi sii inga ra
cuaa. Cua canacava nduu tahan ra
sisi xahva.
40 Ta cahnu ca cuu minoo ra cu
maestro ta zɨquɨ ra zacuaha sihin ra,
zoco tatu sa ndɨhɨ zacuaha ra, cua
nduu ra tañi maestro ra.
41 ¿Ñaa cuenda ndyehun mihin
luhlu cuii ñi sa ñoho sɨtɨ nuu yañun,
ta ña zohon cuenda mihin cahnu sa
ñoho sɨtɨ nuun?
42 Ta ¿ñaa cuenda catyun sihin
yañun vatyi nacuhva ra sa tavon mi-
hin luhlu sa ñoho sɨtɨ nuu ra? ta ña tuu
iñun vatyi minoo mihin cahnu xaan
ñoho sɨtɨ nuun. Cuhva cuan zohon
tuhun vatyi vaha xoon, ta ña ndisa.
Tava xihnon mihin cahnu sa ñoho sɨtɨ
nuun, ta cua ndundisi ndyehun, ta

cua cuu tavon mihin sa ñoho sɨtɨ nuu yañun.

Nacoto yo tatu vaha minoo yutu tatu saha tu yucu vixi vaha

43 Minoo yutu vaha, ña saha tu sɨtɨ ña vaha. Ta minoo yutu ña vaha, ña saha tu sɨtɨ vaha.
44 Nacoto yo ñaa yutu cuu tahan tahan tu sa cuenda sɨtɨ saha tu. Vatyi minoo tu mihndya ma cuhva tu mango, ta minoo iñu ma cuhva tu yucu vixi sa nañi uva.
45 Ta tacuan tucu sihin ñiyɨvɨ. Minoo ra vaha, cahan ra tuhun vaha sa iyo añima ra. Ta ñiyɨvɨ ña vaha, ña vaha añima ñu, ta cahan ñu sa quiñi sa iyo añima ñu vatyi ñaa ndɨhɨ sa situ añima ñiyɨvɨ, yucuan cuu sa cahan ñu.

Cuhva cua cuu si sihin ñiyɨvɨ tyaa yahvi sa cahan ra Jesús, ta cuhva cua cuu si sihin ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi

46 ¿Ñaa cuenda catyi ndo sihin: "Zutu mañi yuu, Zutu mañi yuu", ta ña zavaha ndo cuhva catyi sihin ndo?
47 Tatu iyo ra cua quisi nu ndyei, ta siñi ra sa quehin, ta zavaha ra sii si, ihya cuu cuhva iyo ra:
48 Cuu ra tañi minoo ra i zandaa vehe. Cono xaan sitya ra ndya tahan ra minoo yuu cahnu, ta i zandaa ra vehe ra zɨquɨ yuu cuan. Ta quɨvɨ i coon xaan zavi, ñihi xaan i yaha ndutya saha vehe ra, zoco ñá cuu zanduva si vehe ra vatyi ndyaa si zɨquɨ yuu cuan.
49 Zoco ra ña siñi sa quehin, ta ña zavaha ra sii si, cuu ra tañi minoo ra ñá zavaha cimiento, ta i zandaa ra vehe ra nu ñuhu ñi. Ta ñihi xaan i yaha ndutya saha vehe ra, ta tañi tyehen ñi i nduva vehe ra, ta i ndoyo ñuhu si.

7

Zanduvaha ra Jesús sii minoo muzu ra ndyaca ñaha sii zandaru

1 Cuhva sa ndɨhɨ cahan ra Jesús sihin ñiyɨvɨ ta cua nanuhu tucu ra inga saha ndya ñuu Capernaum.
2 Ta yucuan ndyaa minoo ra ndyaca ñaha sii minoo ziendu zandaru. Ta minoo muzu ra, ra sa cuñi xaan ra, cuhu xaan ra, ta cuñi cuu ra.
3 Quɨvɨ sa sito ra cu nuu sii zandaru cuan tuhun ra Jesús, i tasi ra sii zuhva ra sahnu hebreo vatyi caca ra tumañi iñi sii ra Jesús sa quisi zanduvaha ra sii muzu ra.
4 Ta i saa coyo ra sahnu cuan nu ndyaa ra Jesús, ta i sica xaan ra tumañi iñi sii ra ta catyi ra: Iyo minoo ra romano. Ra cu nuu sii zandaru cuu ra.
5 Ta vaha xaan ñiyɨvɨ cuu ra sihin maa yo ñiyɨvɨ hebreo ndya cuhva ndya i tyiyahvi maa ra ta i ndaa minoo vehe ñuhu ndi.
6 Tacuan ta cuahan ra Jesús sihin ra sahnu cuan, zoco cumañi ca saa ra vehe ra cu nuu cuan, ta i tasi ra cuan zuhva amigo ra, ta i catyi ra sihin ra Jesús: Tata, catyi ra cu nuu cuan vatyi ma zayangon suun sa cuhun ndya vehe ra vatyi cahnu xaan ca cuu moo, ta cahan nuu ra vatyi iyo cuatyi ra. Ta yoho, ra vaha xaan cuun.
7 Yucuan cuenda ña cuñi ra quisi ra nu ndyoon. Zoco tatu cua catyi moo vatyi nduvaha muzu ra, cua nduvaha ra vazu ma cuhun, catyi ra.
8 Vatyi maa ra, ra ndyaca ñaha sii zandaru cuu ra. Ta cuu catyi ra sihin minoo ra: "Cuahan", ta cuhun ra. Ta catyi ra sihin inga ra: "Ñaha", ta vasi ra. Ta catyi ra sihin muzu ra: "Tyehen zavohon", ta zavaha ra sii si. Ta tacuan tucu moo, catyi ra, vatyi tatu catyun vatyi nduvaha muzu ra, cua nduvaha ra. Catyi ra cuan sihin ra Jesús.
9 Ta sa siñi ra Jesús cuhva cahan ra cuan, ta iyo xaan i cuñi ra sa cuenda ra cu nuu cuan. Ta i nasico cava ra, ta i catyi ra sihin ñiyɨvɨ ndyico sii ra: Catyi sihin ndo vatyi tañaha ca nañihi sii minoo ra hebreo ra sino iñi sii ra Ndyoo tañi sino iñi ra cuan. Catyi ra.
10 Ta cuanuhu ra i tasi ra cu nuu cuan, ta sa nasaa ra i ndyehe ra vatyi sa nduvaha muzu cuan.

Zanandoto ra Jesús sii zehe minoo ñandahvi sa sihi yɨɨ

11 Yaha cuan ta inga quɨvɨ cuahan ra Jesús minoo ñuu sa nañi Naín. Ta cuahan tucu ra sica noo sihin ra ta cuaha xaan ca ñiyɨvɨ.

12 Ta cuhva sa cua saa ra yatyi ñi
ñuu cuan, ta ndyehe ra vatyi quita
cuaha xaan ñiyɨvɨ ñuu cuan. Ta ndy-
izo ñu minoo ndɨyɨ. Minoo tuhun ñi
zehe ña iyo cuu ra i sihi cuan. Ta
ñandahvi cuu maa ña.
13 Ta sa ndyehe ra Jesús sii ña, i
cundahvi xaan iñi ra sii ña, ta i catyi
ra: Ma vacun.
14 Ta i tuhva ra Jesús, ta i tɨin ra satu
ñoho ndɨyɨ. Ta ra ndyizo satu cuan, i
sicuɨñɨ ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra
ñoho cuan: Ra yoco, catyi suhun vatyi
nduviton.
15 Tacuan ta i nduvita ra cuan, ta
i quisaha cahan ra. Ta i nacuhva
cuenda ra Jesús sii ra sii zɨhɨ ra.
16 Ta i yuhu xaan tandɨhɨ ñiyɨvɨ i
ndyehe. Ta i zacahnu xaan ñu sii ra
Ndyoo, ta i catyi ñu: Ihya ra cuu mi-
noo profeta cahnu. Ta inga ñu i catyi:
Cahnu xaan sa zavaha ra Ndyoo sihin
yo vityi.
17 Ta i sito ñiyɨvɨ nacahnu Judea ta
nacahnu ityi cuan cuhva i zavaha ra
Jesús.

Tasi ra Juan sii uu tahan ra sica noo sihin ra ndya nu ndyaa ra Jesús

18 Ta i nacatyi ra sica noo sihin ra
Juan sihin ra tandɨhɨ sa zavaha ra
Jesús. Ta i cana ra Juan sii uu tahan
ra sica noo sihin ra.
19 Ta i tasi ra sii ra nu ndyaa ra Jesús
vatyi cua ndaca tuhun ra sii ra tatu ra
Cristo cuu ra, ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ,
a tatu cuñi si sa cuatu ra ndya cua
quisi inga ra.
20 Ta saa ra i tasi ra Juan nu ndyaa
ra Jesús, ta i catyi ra sihin ra: ¿Atu
yoho cuu Cristo, ra cua zacacu sii ndi
a cuatu ca ndi naquisi inga ra?
21 Ta zuun ñi cuhva sa yucu ra cuan,
i zanduvaha ra Jesús sii cuaha xaan
ñiyɨvɨ cuhu, cuaha nuu cuehe, ta ñu
ñoho tatyi cuihna. Ta cuaha xaan
ñiyɨvɨ cuaa i nandyehe zacuu ra.
22 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra
i tasi ra Juan: Cuahan ndo ta nacatyi
ndo sihin ra Juan tandɨhɨ sa i ndyehe
ndo ta sa siñi ndo. Nacatyi ndo cuhva
nandyehe ra cuaa, ta cuhva nacaca
ra coxo, ta cuhva nduvaha ra tyahyu,
ta cuhva nacuɨñɨ ra zoho, ta cuhva
nandoto ñiyɨvɨ i sihi. Ta nacatyi ndo
cuhva siñi ñiyɨvɨ ndahvi Tuhun Vaha,
cuhva cua cacu ñu.
23 Ta catyi ndo sihin ra vatyi zɨɨ
xaan cua cuñi ñiyɨvɨ tatu ma zaña ñu
sa sino iñi ñu sii. Catyi ra Jesús sihin
ra.
24 Ta sa yaha cuahan ra i tasi ra
Juan, ta i quisaha ndaca tuhun ra
Jesús sii ñiyɨvɨ, ta catyi ra: ¿Ñaa sa
sindyehe ndo quɨvɨ i sahan ndo nu
ityi xaan nu yoñi ñiyɨvɨ iyo? ¿Atu sa-
han ndo vatyi cua ndyehe ndo minoo
tuñɨɨ sa canda zacuu tatyi?
25 ¿A atu sahan ndo vatyi cua
ndyehe ndo sii minoo ra ñoho zahma
vaha? Zoco ña tacuan vatyi ñiyɨvɨ
ñoho zahma vaha xaan, iyo ñu vehe
rey.
26 ¿Atu yɨvɨ minoo ra cu profeta cuu
sa sindyehe ndo? Zuun. Ta cahnu
ca ra cuu ra ta zɨquɨ tandɨhɨ inga ra
cahan tuhun i saha ra Ndyoo sii ra.
27 Zuun ra cuu ra sa cahan si tuhun
nuu tutu ra Ndyoo nu i tyaa ra Isaías
tyehen: "Yuhvi ra Ndyoo cua tasi sii
minoo ra ityi nuu ca, ta cua zandu-
vaha ra cuhva iyo ñiyɨvɨ vatyi cua saa
moo cuee ca, ta cua tyizoho ñu sa
cohon."
28 Ta catyi sihin ndo vatyi tandɨhɨ
rayɨɨ ra cacu, yoñi inga ca ra ñiñi ca
ta zɨquɨ ra Juan. Zoco ra luhlu ca,
ra cuhun nu ndyaca ñaha ra Ndyoo,
cahnu ca ra ta zɨquɨ ra Juan, ra zacoo
ndutya sii ñiyɨvɨ. Catyi ra Jesús.
29 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa siñi sa cahan
ra Jesús ta ra tava xuhun cuenda ra
ndyaca ñaha, i zacahnu xaan ñu sii ra
Ndyoo, ta nacoto ñu vatyi ndoo xaan
sa zavaha ra Ndyoo. Sa yaha sicoo
ndutya maa ñu i zacuu ra Juan.
30 Zoco ra fariseo ta ra maestro
cuenda ley hebreo ñá cuñi ra quihin
ra sa saha ra Ndyoo sii ra. Yucuan
cuenda ñá cuñi ra coo ndutya ra.
31 Ta i catyi ra Jesús sa cuenda ra:
¿Ñaa ñi cuhva quehin sihin ñiyɨvɨ iyo
vityi? ¿Tañi yoo ñi sa caa caa ñu?
32 Caa ñu tañi sa ndyihi sa ndyaa
nuyahvi, ta cana saa si sii tahan si, ta
catyi si: "Tɨvɨ ndi cutu, ta ñá sata saha

ndo. Ta sata ndi yaa tucuihya iñi, ta
ñá sacu ndo."
33 Tacuan iyo maa ndo vatyi ra
Juan, ra i zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ, i
quisi ra ta ñá sasi vaha ra, ta ñá sihi ra
vino. Ta catyi ndo vatyi ñoho minoo
tatyi cuihna sii ra.
34 Ta zɨquɨ i saa mi, ra i quisi ndya
gloria. Ta sasi ta sihi. Ta catyi ndo
vatyi tuhva xein coho ta cuahyi xein.
Ta cuxaan ndo vatyi vaha ñiyɨvɨ cui
sihin ra iyo cuatyi ta sihin ra tava
xuhun cuenda ra ndyaca ñaha.
35 Ta catyi sihin ndo vatyi saha ra
Ndyoo sa siñi tuñi maa ra sii ñiyɨvɨ
sino iñi sii ra. Ta cua zañaha ñu sii
maa ndo vatyi vaha sa siñi tuñi ra
Ndyoo.

Sasi ra Jesús xita vehe minoo ra fariseo sa nañi Simón

36 Ta i cana minoo ra fariseo sii ra
Jesús sa cua casi ra xita vehe ra. Ta
cuahan ra Jesús vehe ra fariseo cuan,
ta sicundyaa ra mesa.
37 Tacuan ta minoo ñaha zɨɨ iñi ñuu
cuan i sito ña vatyi ndyaa ra Jesús
vehe ra fariseo cuan, ta i quisi ña
sihin minoo yutyi azetye vixi.
38 Ta i sicuɨñɨ ndyaa ña saha ra
Jesús, ta i sacu xaan ña vatyi ndu-uu
iñi ña cuatyi ña, ta i quisaha nacatya
ña saha ra Jesús sihin ndutya nuu ña.
Ta zɨquɨ i zana-ityi ña saha ra sihin ixi
xiñi ña. Ta sihi ña saha ra. Ta i saca ña
azetye vixi cuan saha ra.
39 Ta cuhva sa ndyehe ra Simón
tacuan, ta i sica iñi ra: "Tatu ndisa
vatyi minoo ra profeta cuu ra ya, cua
nacoto ra yozo caa iyo ñaha sa tɨɨn sii
ra vatyi iyo xaan cuatyi ña."
40 Ta i catyi ra Jesús sihin ra Simón:
Simón, iyo minoo tuhun cuñi nacatyi
suhun. Ta i catyi ra Simón: Vaha,
maestro. Nacatyun sihin.
41 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sicoo
minoo ra, ta uu tahan ra i sitavi sii ra.
Minoo ra tavi ra ohon ziendu denario
(tañi ohon mil peso cuu si). Ta inga
ra tavi ra uu xico usi ñi denario (tañi
ohon ziendu peso ñi).
42 Ta nduu tahan ra cuan, ñá cuu
tyiyahvi ra sa tavi ra. Ta ra sa saha
noo xuhun cuan, zaha ra tucahnu iñi
sii nduu tahan ra, ta ñá tyiyahvi ca ra
sii ra. Ta vityi catyun, Simón, ¿ndya ra
cua cuñi ca sii ra sa saha noo cuan?
Catyi ra Jesús.
43 Ta i nacahan ra Simón ta catyi ra:
Ra sa cuaha ca tavi cuan. Catyi ra.
Tacuan ta i catyi ra Jesús: Ndisa sa
cohon.
44 Ta zɨquɨ i nandyehe ra Jesús sii
ñaha cuan, ta i catyi ra sihin ra Simón:
Ndyehun sii ñaha ya. Yuhvi i quɨhvi
vehun, ta ñá sohon ndutya ndoo sehi.
Zoco maa ña i nacatya ña sehi sihin
ndutya nuu ña, ta zana-ityi ña sihin
ixi xiñi ña.
45 Yoho ñá suhun xɨti. Zoco ndya
cuhva ndya quɨhvi ihya ta ñá zaña
maa ña sa sihi ña sehi.
46 Ñá tyuhun azetye xiñi. Zoco ihya
ñaha i tyihi azetye vixi sehi.
47 Yucuan cuenda catyi suhun,
Simón, vatyi vazu cuaha xaan cuatyi
ña iyo, zoco sa zehi tucahnu iñi sii ña
tandɨhɨ si. Yucuan cuenda cuñi xaan
ña sii. Inga ñiyɨvɨ sa zuhva ñi cuatyi
ñu iyo, zuhva ñi zehi tucahnu iñi sii
ñu, ta zuhva ñi cuñi ñu sii.
48 Ta i catyi ra Jesús sihin ñaha cuan:
Sa ndasi cuatyun. Catyi ra.
49 Tacuan ta inga ra yucu mesa
sihin ra, i quisaha sica iñi ra sihin
añima ra: "¿Yoo ra cuu ra ya vatyi
zandasi tucu ra cuatyi ñiyɨvɨ?"
50 Ta i catyi ra Jesús sihin ñaha
cuan: Cuahan vityi, sa cacun vatyi
sino iñun. Cuahan sihin sa vaha.

8

Ñuzɨhɨ sa tyindyee sii ra Jesús

1 Yaha cuan ta cuee ca ta cuahan ra
Jesús tahan tahan ñuu nahnu ta ñuu
ndyihi. I cahan ra Tuhun Ndyoo nuu
ñiyɨvɨ. Ta i zacoto ra sii ñu Tuhun
Vaha, cuhva cuñi ra Ndyoo cundyaca
ñaha ra sii ñu. Ta ndɨhɨ sa usi uu tahan
ra i casi ra sihin ra.
2 Ta cuahan tucu ñu zɨhɨ sihin ra.
Maa ñu cuu ñu i zanduvaha ra ta cuhu
ñu a i ñoho tatyi cuihna sii ñu ta i tava
ra. Ta cuahan ña María minoo ñaha
ñuu Magdala sihin ñu. I siñoho usa

tahan tatyi cuihna sii ña, ta nduvaha
ña.
3 Ta cuahan tucu ña Juana, ñazɨhɨ ra
Chuza. Minoo ra cu tyiño sa cuenda
ra rey Herodes cuu maa ra. Ta cua-
han ña Susana ta cuaha xaan ca ñu
cuahan. Ta i tyindyee ñu sii ra Jesús
sihin xuhun ñu.

Cahan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva, cuhva ra tasi

4 Cuaha xaan ñiyɨvɨ i quita sa zɨɨn
zɨɨn ñuu, ta titahan ñu vatyi cua tyi-
zoho ñu sa cahan ra Jesús. Ta i cahan
ra sihin ñu zɨquɨ minoo cuhva ta catyi
ra:
5 Cuahan minoo ra nu iyo tyiño ra
vatyi cua quɨtɨ ra sɨtɨ trigo nu ñuhu ra.
Ta cuhva sa quɨtɨ ra sii si, zuhva si
canacoyo si ityi. Ta i sañi ñiyɨvɨ sii si,
ta i sasi zaa sii si.
6 Ta zuhva sɨtɨ cuan, i canacoyo si
nu yaxi ñoho ñuhu vatyi ñoho xaan
yuu. Ta quɨvɨ i caña si, i na-ityi si vatyi
ña coco caa ñuhu ta i cumañi ndutya
sii si.
7 Ta zuhva sɨtɨ cuan, i canacoyo si
tɨcuɨ iñu. Ta i caña si sisi iñu, zoco i
zahvi iñu sii si. Ta ñá saha si sɨtɨ si.
8 Ta zuhva ca sɨtɨ cuan, i canacoyo
si nu vaha ñuhu, ta saha xaan si sɨtɨ
si. Iyo si saha si minoo ziendu sɨtɨ si.
Catyi ra Jesús. Ta sa yaha cahan ra
tuhun cuan, i cana saa ra, ta i catyi
ra: Tatu siñi ndo, cuɨñɨ ndo sa quehin.
Catyi ra.
9 Tacuan ta i ndaca tuhun ra i casi
ra sii ra ñaa cuñi si catyi si cuhva
cahan ra sihin ñiyɨvɨ.
10 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Saha
ra Ndyoo sa coto maa ndo tuhun xehe
sa cuenda cuhva ndyaca ñaha maa
ra. Zoco sihin inga ñiyɨvɨ, maa ñi
sihin minoo cuhva quehin vatyi cua
ndyehe ñu, zoco ma nacoto ñu ñaa sa
ndyehe ñu. Cua cuɨñɨ ñu, zoco ma
cutuñi iñi ñu.
11 Ihya cuu cuhva cuñi si catyi si:
Sɨtɨ cuan cuu tañi Tuhun Ndyoo.
12 Ta tañi sa canacoyo sɨtɨ cuan
ityi, tacuan iyo minoo ityi ñiyɨvɨ siñi
Tuhun Ndyoo. Ta saa cuihna, ta
quindyaa ra sii si sisi añima ñu coto
cua sino iñi ñu ta cacu ñu.
13 Ta tañi sa canacoyo sɨtɨ nu ñoho
xaan yuu iyo inga ityi ñiyɨvɨ sa siñi
Tuhun Ndyoo. Zɨɨ xaan cuñi ñu sihin
si zuhva ñi quɨvɨ, zoco ña quɨhvɨ vaha
si añima ñu. Ta ña naha cua sino iñi
ñu. Tatu cua quisi minoo tundoho
zɨquɨ ñu a cuxaan ñiyɨvɨ sihin ñu sa
cuenda Tuhun Ndyoo, yatyi xaan cua
zaña ñu sii si.
14 Ta inga ñiyɨvɨ cuu tañi sa cana-
coyo sɨtɨ nu ndyaa iñu. Siñi ñu Tuhun
Ndyoo, zoco sica xaan iñi ñu inga
tuhun, tuhun sa iyo ñuu ñiyɨvɨ. Sica
iñi ñu tuhun sa nducuca ñu ta cuhva
cua cuzɨɨ iñi ñu ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta ma
zatyiño vaha Tuhun Ndyoo sihin ñu.
15 Zoco tañi sɨtɨ canacoyo nu vaha
ñuhu, tacuan iyo inga ñiyɨvɨ. Ndoo
xaan iyo ñu, ta vaha xaan añima ñu.
Siñi ñu Tuhun Ndyoo, ta zavaha ñu sii
si. Ta cundyee xaan iñi ñu. Ta cuaha
xaan sa vaha zavaha ñu cuhva catyi
Tuhun Ndyoo.

Cuhva sii minoo lámpara

16 Tatu tyaa ñiyɨvɨ minoo lámpara
sisi vehe ñu, ma tyihi ñu sii si xu sito a
inga nu xehe. Ña tacuan vatyi tyaa ñu
sii si nu zucu vatyi tacuan ta ndundisi
sisi vehe, ta cuu ndyehe ñiyɨvɨ quɨhvɨ
sisi vehe.
17 Ta tañi lámpara tatu ñoho xehe
si, tacuan iyo cuhva zacuehi sii ndo
vityi. Zoco cua coo quɨvɨ ta cua cuɨñɨ
ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ cuhva za-
cuehi ihya.
18 Yucuan cuenda coto vaha ndo sii
ndo sihin sa siñi ndo vatyi tatu tyaa
ndo yahvi sa quehin, cuaha ca cua
zacuehi sii ndo. Zoco tatu ma tyizoho
ndo cua quindyei ndya cuhva ndya
sa zuhva ñi sa sica iñi ndo vatyi sa
cutuñi iñi ndo.

Zɨhɨ ra Jesús ta yañi ra

19 Tacuan ta i saa zɨhɨ ra ta yañi ra
Jesús, zoco ñá cuu quɨhvɨ ñu nu ndyaa
ra vatyi tuu xaan ñiyɨvɨ.
20 Ta i zacoto ñiyɨvɨ yucu yucuan
sii ra ta catyi ñu: Zɨhun ta yañun,
nandyaa ñu sata vehe, ta cuñi ñu ca-
han ñu suhun.

21 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra:
Ñiyɨvɨ sa cuu zɨhi ta yañi cuu ñu siñi
Tuhun Ndyoo ta zavaha ñu sii si.

Zacutaxi ra Jesús tatyi ta ndutya

22 Minoo quɨvɨ i quɨhvɨ ra Jesús minoo barco sihin ra i casi ra. Ta i catyi
ra sihin ra: Coho yo inga siyo miñi. Ta
cuahan ra sihin barco cuan.
23 Ta cuhva sa cuahan ra mahñu
miñi cuan, ta quixi ra Jesús. Ta sicava
minoo tatyi cahnu xaan. Ta quɨhvɨ
ndutya sisi barco. Ta i situ tu, ta i
quisaha ndyee tu.
24 Ta i zandoyo ra sii ra Jesús ta catyi
ra: ¡Maestro! ¡Maestro! ¡Sa cuñi cunaa
yo! Catyi ra. Ta i nduvita ra Jesús, ta
i cahan ra sihin tatyi ta sihin ndutya,
ta i cutaxi si.
25 Ta i catyi ra sihin ra yucu sihin ra:
¿Ñacu ña nɨɨ iñi ndo? Catyi ra. Zoco
ra cuan, yuhu xaan ra, ta iyo xaan
i cuñi ra. Ta i quisaha ndaca tuhun
ra sii ra tahan ra: ¿Yoo ra cuu ra ya?
vatyi cuhva ndya tatyi ta cuhva ndya
ndutya ta tyaa si yahvi sii ra.

Minoo ra ñoho tatyi cuihna

26 Tacuan ta i saa ra Jesús nu cu
si Gadara sa ndyaa inga siyo miñi
cahnu sa nañi Galilea.
27 I quita ra Jesús barco, ta i tuhva
minoo ra ñuu cuan sii ra. Sa naha
xaan ñoho tatyi cuihna sii ra, ta ña
ñoho ra zahma ra, ta ña ndyaa ra vehe
ra. Sica noo ñi maa ra nu ñaña.
28-29 Ta tuhva tatyi ña vaha cuan
tɨɨn sii ra, ta yucuan cuenda sihñi ñu
cadena ndaha ra ta saha ra vatyi ma
cuu cuhun ra. Zoco i sahnu ra cadena
sihin fuerza sa saha tatyi ña vaha
cuan sii ra, ta i zacono tatyi cuan sii
ra ndya nu yoñi ñiyɨvɨ iyo. Ta cuhva
sa ndyehe ra sii ra Jesús, i sicuɨñɨ sɨtɨ
ra nuu ra, ta i cana saa ra, ta catyi
ra: ¿Ñaa sa cuñun sihin mi, Jesús?
Moo cuu zehe Ndyoo ra cahnu ca.
Sa ndyoo ñi ma zandyehun tundoho
sii. Tacuan i catyi ra vatyi sa catyi ra
Jesús sihin tatyi cuihna vatyi naquita
si sisi añima ra.
30 Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Jesús
sii ra: ¿Ñaa nañun? Ta tatyi cuan
nacahan si ta catyi si: Nañi Legión.
Tacuan catyi tatyi ña vaha cuan vatyi
cuaha xaan si ñoho sii ra.
31 Ta i sica tatyi ña vaha cuan tu-
mañi iñi sii ra Jesús sa ma zacuhun ra
sii si sisi minoo xahva cono xaan nu
ma cuu quita si.
32 Ta sica tatyi ña vaha cuan sii ra
Jesús vatyi nacuhva ra sa quɨhvɨ si sisi
quɨnɨ vatyi yucu xaan tɨ yucuan. Ta
i saha ra Jesús sa quɨhvɨ si sisi quɨnɨ
cuan.
33 Ta i quita tatyi ña vaha cuan sii ra
ndahvi cuan, ta i quɨhvɨ si sisi quɨnɨ
cuan. Ta ñihi xaan i cacono quɨnɨ
cuan nu iñi noo yuhu miñi. Ta i sihi
tandɨhɨ tɨ sisi ndutya.
34 Ta cuhva sa ndyehe ra zacuenda
quɨnɨ cuan sa tahan tɨ, i sino xaan ra,
ta i nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ sa ndyehe
ra sisi cuhu ta sisi ñuu.
35 Ta i quita coyo ñiyɨvɨ vatyi cua
ndyehe ñu ñaa sa cuu, ta i saa ñu nu
ndyaa ra Jesús. Ta i ndyehe ñu sii ra
sa quita tatyi cuihna cuan. Nandyee
ra nuu ra Jesús. Sa ñoho ra zahma ra,
ta sa nduvaha cuñi xiñi ra. Ta i yuhu
xaan ñu.
36 Ta ñiyɨvɨ i ndyehe, i nacatyi ñu
sihin inga ñu cuhva i quita tatyi ña
vaha sii ra ta i nduvaha ra.
37 Tacuan ta cuaha xaan ñiyɨvɨ nac-
ahnu Gadara i catyi ñu sihin ra Jesús
vatyi nacuhun ra vatyi i yuhu xaan
ñu sa cuenda cuhva i zavaha ra sihin
tatyi cuihna cuan. Ta i nandɨhvɨ ra
Jesús sisi barco.
38 Ta ra sa quita tatyi cuihna cuan,
i sica ra sii ra Jesús sa cuhun ra sihin
ra, zoco i catyi ra Jesús sihin ra:
39 Cuanuhun ndya vehun. Ta
nacatyun sihin ñiyɨvɨ suun ñaa sa
i zavaha ra Ndyoo suhun, cuhva
sa cahnu xaan i tyindyee ra suun.
Ta cuahan ra cuan, ta i nacatyi ra
nacahnu ñuu ra cuhva sa cahnu xaan
i zavaha ra Jesús sihin ra.

Nduvaha zehe ra Jairo, ta i tɨɨn minoo ñaha yuzahma ra Jesús

40 Ta quɨvɨ sa nasaa ra Jesús inga
siyo miñi, cuaha xaan ñiyɨvɨ ndatu sii
ra. Ta zɨɨ xaan cuñi ñu vatyi nasaa ra.
41 Tacuan ta i saa minoo ra sa nañi
Jairo. Minoo ra cu tyiño cuenda vehe

ñuhu ñuu cuan cuu ra. Ta i sicuiñi
siti ra nuu ra Jesús, ta i sica xaan ra
tumañi iñi sii ra sa cuhun ra sihin ra
ndya vehe ra.
42 Vatyi minoo tuhun ñi zehe ra iyo.
Usi uu cuiya ña, ta sa cuñi cuu ña sihin
cuehe. Ta cuahan ra Jesús vehe ra
cuan. Ta i sindyico cuaha xaan ñiyivi
sii ra. Ñihi xaan i catyihi ñu sii ra.
43 Ta ticui ñiyivi cuan ñoho minoo
ñaha cuhu. Sa usi uu cuiya sa cuhu
ña cuehe sa cuu ña niñi. Cuaha xaan
médico i zacuu tata sii ña. I zanaa
ña tandihi cuii sa iyo sii ña. Zoco
ñá nduvaha ña sihin cuhva zavaha
médico.
44 Ta i quisi ña ityi sata ra Jesús
zava mahñu ñiyivi cuan, ta i tiin ña
yuzahma ra. Ta zuun ñi caa cuhva
cuan i sicuita niñi ña.
45 Ta i catyi ra Jesús: ¿Yoo sa tiin
sii? Ta tandihi ñiyivi cuahan sihin ra
catyi ñu vatyi yivi maa ñu. Ta ra Pedro
ta inga ra ndihi sihin ra Jesús i catyi
ra: Maestro, tuu xaan ñiyivi cuahan
suhun, ta catyihi ñu suun. ¿Ta ñaa
cuenda ndaca tuhun yoo sa tiin suun?
46 Zoco i catyi ra Jesús: Iyo minoo
ñiyivi i tiin sii, vatyi tuu iñi vatyi cua-
han zuhva tundyee iñi sii.
47 Ta sa sito ñaha cuan vatyi ma cuu
tyixehe ña, ta i quisaha nihi ña vatyi
yuhu xaan ña. Ta i sicuiñi siti ña nuu
ra Jesús. Ta ityi nuu tandihi ñiyivi i
nacatyi ña sihin ra ñaa cuenda i tiin ña
sii ra ta yozo caa i nduvaha ña sa zuun
ñi caa cuhva cuan.
48 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Zihi,
i nduvohon vatyi i sino iñun sii. Cua-
han sihin sa vaha. Catyi ra.
49 Nii ñi sa cahan ra Jesús tuhun ya,
ta i quisi minoo ra iyo vehe ra Jairo
cuan. Ta i catyi ra sihin ra Jairo: Sa
sihi zehun. Ma zayanga con sii ra
maestro ya.
50 Ta sa siñi ra Jesús tuhun cuan, i
catyi ra: Ma yuhun. Sino iñun ta cua
nduvaha ña.
51 Ta sa saa ra Jesús vehe ra Jairo, ñá
saha ra quihvi ñiyivi, maa ñi ra Pedro
ta ra Jacobo ta ra Juan ta ra Jairo, zutu
ña, sihin ñazihi ra.
52 Ta i sacu xaan tandihi ñiyivi vatyi
i sihi ña, zoco i catyi ra Jesús: Ma vacu
ndo. Ñá sihi ña. Quixi ña.
53 Ta i sacu ndyaa ñu sii ra vatyi sito
ñu vatyi sa sihi ña.
54 Tacuan ta i tiin ra Jesús ndaha ña
luhlu cuan, ta i catyi ra sihin ña: Ñaha
luhlu, nduviton.
55 Ta i nandihvi añima ña, ta zuun ñi
caa cuhva cuan i nduvita ña. Ta i catyi
ra sihin ñu nacuhva ñu sa casi ña.
56 Iyo xaan i cuñi zutu ña ta zihi ña,
zoco ñihi xaan i saha ra tyiño sii ñu sa
ma nacatyi ñu nu sihin minoo ñiyivi
cuhva i cuu.

9

Tasi ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra vatyi cua nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin ñiyivi

1 I zandu-iin ra Jesús sii sa usi uu
tahan ra i casi ra, ta i saha ra tundyee
iñi sii ra vatyi cua tava ra tatyi ña
vaha, ta cua zanduvaha ra sii ñiyivi
cuhu.
2 Ta i tasi ra sii ra sa cahan ra Tuhun
Ndyoo, ta cua nacatyi ra sihin ñiyivi
cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ta cua
zanduvaha ra sii ñiyivi cuhu.
3 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ñahñi
sa cuizo ndo ityi cuhun ndo. Ma
cuñaa ndo numinoo tutatu, ta numi-
noo yiti, ta nu sa casi ndo. Ma cuizo
ndo xuhun. Ndihi ñoho ñi ndo zahma
ndo cuhun ndo, ta ma cuizo ndo inga.
4 Tatu saha ñiyivi minoo vehe
cundyaa ndo, yucuan ndoo ndo ndya
cua cuhun ndo inga ñuu.
5 Ta tatu saa ndo minoo ñuu ta ña
cuñi ñiyivi tyizoho ñu sa cahan ndo,
quita ndo ñuu cuan. Naquizi ndo saha
ndo vatyi ma cuhun nu ñiyaca ñuu
cuan sihin ndo. Tacuan ta cua coto
ñiyivi vatyi i zavaha ñu sa ña vaha
sihin ndo. Tacuan i catyi ra Jesús.
6 Ta i quihin ra ityi cuahan ra tahan
tahan ñuu. I nacatyi ra Tuhun Vaha
sihin ñiyivi, ta nacahnu i zanduvaha
ra sii ñu cuhu.

Cuñi ra rey Herodes coto ra yoo ra cuu ra Jesús

7 Ra Herodes i cuu ra ndyaca ñaha nacahnu Galilea. Ta i ñihi ra tuhun sa cuenda tandıhı sa zavaha ra Jesús. Ta ñá ñihi vaha ra cuhva yoo ra cuu ra Jesús vatyi zuhva ñıyıvı i catyi ñu vatyi ra Juan cuu ra ta i nandoto ra.

8 Ta inga ñıyıvı i catyi ñu vatyi ra Elías cuu ra Jesús. Ta inga ñu i catyi ñu vatyi i nandoto minoo ra profeta.

9 Zoco i catyi ra Herodes: Zuun ñi mi i tava tyiño sii ra sahndya yuu zucu ra Juan. ¿Ta yoo ra cuu ra siñi xein tuhun vityi? Ta i cuñi xaan ra Herodes ndyehe ra sii ra Jesús.

Cuhva i saha ra Jesús sa casi ohon mil rayıı

10 Ta i nasaa coyo ra apóstol, ta i nacatyi ra sihin ra Jesús tandıhı sa i zavaha ra. Tacuan ta i quihin ra Jesús sii ra ta cuahan ra sihin maa ñi maa ra ityi ñuu Betsaida.

11 Zoco i sito ñıyıvı, ta sindyico tuu xaan ñu sii ra, ta i cahan vaha ra sihin ñu sa cuenda cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ta i zanduvaha ra sii ñıyıvı cuhu.

12 Ta sahiñi i tuhva ra i casi ra sii ra, ta i catyi ra sihin ra Jesús: Catyun sihin ñıyıvı nacuhun ñu tandıhı ñuu, tandıhı cuadria sa ndyaa yatyi ñi cuzata ñu sa casi ñu ta cuzu ñu vatyi ñahñi maa sa iyo ihya.

13 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Cuhva maa ndo sa casi ñu. Ta i catyi ra sihin ra Jesús: Ñahñi maa sa cumi ndi ihya, ohon tahan ñi pan ta uu tahan ñi tyiyaca. ¿A atu sica iñun sa cuu zata ndi sa casi tandıhı ñu ya? Catyi ra.

14 Vatyi tañi ohon mil rayıı yucu yucuan. (Ta zıın ñu zıhı ta sa ndyihi.) Ta i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Catyi ndo sihin ñu vatyi nacundyaa ñu. Uu xico usi tahan ñu sa minoo minoo ityi ñu.

15 Ta tacuan i sicundyaa ñu i zacuu ra.

16 Ta zıquı i quihin ra Jesús sa ohon tahan pan ta uu tahan tyiyaca, ta i nandyehe ndaa ra ityi andıvı, ta i saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo. Ta i sahnu ndyihi ra pan ta tyiyaca cuan. Ta i nducuaha si. Ta i saha ra sii si sii ra i casi ra vatyi cua zasa ra sii si sii ñıyıvı.

17 Ta i sasi tandıhı ñu, ta i ndaha xaan iñi ñu. Ta zıquı i zanacutu ñu usi uu tahan tyica sihin yıquı pan sa nandoo ta tyiyaca cuan.

Nacatyi ra Pedro vatyi ra Jesús cuu ra cua zacacu sii ñıyıvı

18 Minoo quıvı i quita zıın ra Jesús sihin ra i casi ra minoo nu taxi ñi, ta i sica tahvi ra Jesús sii ra Ndyoo. Ta yaha cuan ta zıquı i ndaca tuhun ra sii ra ndıhı sihin ra ta catyi ra: ¿Yoo ra cui, catyi ñıyıvı?

19 Ta i nacahan ra ta catyi ra: Iyo ñu catyi ñu vatyi ra Juan, ra i zacoo ndutya quıvı cuan cuun. Ta inga ñu catyi vatyi ra Elías cuun. Ta inga tucu ñu catyi vatyi i nandoto minoo profeta, ta zuun ra cuan cuun. Catyi ñu.

20 Tacuan ta i ndaca tuhun ra Jesús sii tandıhı ra ta catyi ra: ¿Ta yoo ra cui catyi maa ndo? Ta i nacahan ra Pedro ta catyi ra: Yoho cuu ra Cristo. Zehe ra Ndyoo.

Nacatyi ra Jesús yozo caa cua cuu ra

21 Ta i nacatyi ra Jesús sihin ra i casi ra vatyi ma nacatyi ra tuhun cuan sihin numinoo ñıyıvı.

22 Ta i catyi ra: Cuaha xaan tundoho cua ndyehe ra i quisi ndya gloria. Cua cuxaan ra mandoñi ta ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley hebreo sihin ra. Ta cua cahñi ra cuan sii ra. Ta sa cu uñi quıvı cua nandoto ra.

23 Ta i catyi ra Jesús sihin tandıhı ra: Tatu iyo ra cuñi ra cundyico ra sii, nazama ra cuhva iyo ra. Ta ma zacahnu ra sii ra. Ta nandyehe ra tundoho sa cuenda mi. Ta nazavaha ra cuhva zavehi.

24 Tatu ña cuñi ñıyıvı sa cuu ñu sa cuenda Tuhun Ndyoo, cua cuu ñu. Ta cua cuhun ñu andyaya. Ta ma cundito ñu sihin ra Ndyoo. Zoco tatu cua cuu ñıyıvı sa cuenda mi a sa cuenda Tuhun Ndyoo, cua cundito ñu sihin ra Ndyoo.

25 ¿Ñaa sa ñihi ñiyɨvɨ sa zahacanaa
ñu tandɨhɨ sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ta quɨvɨ
cua cuu ñu ndaha cua naa ñu?
26 Tatu iyo ra cahan nuu sa cuenda
mi a sa cuenda Tuhun Ndyoo, tacuan
tucu cua cucahan nui sihin ra. Vatyi
ra i quisi ndya gloria cui, ta cua quisi
tuqui sihin ángel. Ta cua ndyehe
ñiyɨvɨ vatyi cahnu xaan cuu Zuti.
27 Ta sa ndisa cuii catyi sihin ndo
vatyi iyo zuhva ra yucu ihya, ma cuu
ra ndya cuhva ndya cua ndyehe ra
cuhva cua cundyaca ñaha ra Ndyoo.

Cuhva i zama ra Ndyoo cuhva caa ra Jesús minoo saha

28 I yaha tañi uña quɨvɨ sa yaha catyi
ra Jesús cuhva cuan. Ta zɨquɨ i ndaa
ra Jesús xiñi minoo yucu cua cahan ra
sihin ra Ndyoo, ta cuahan ra Pedro ta
ra Juan ta ra Jacobo sihin ra.
29 Ta cuhva sa sica tahvi ra sii ra
Ndyoo, ta i zama cuhva caa nuu ra,
ta i nducuisi xaan zahma ra ta xiño
xaan si.
30 Ta i quituu uu tahan ra natuhun
sihin ra. Minoo ra cuu ra ra Moisés, ta
inga ra cuu ra ra Elías. (Ra i sihi ta sa
naha cuu nduu tahan ra cuan.)
31 Ndisi xaan nu siyucu ra, ta i ca-
han ra tuhun yozo caa cua cuu ra
Jesús ñuu Jerusalén.
32 Ta ra Pedro ta ra tahan ra cuñi
xaan ra cuzu ra, zoco ñá quixi ra vatyi
ndyehe ra sa ndisi xaan nu nandyaa
ra Jesús sihin sa uu tahan ra nandyaa
sihin ra.
33 Ta cuhva sa cuahan ra yucu si-
hin ra Jesús, i catyi ra Pedro sihin
ra Jesús: Maestro, vaha xaan yucu
yo ihya. Nazavaha ndi uñi tahan
vehe tyiyahva, minoo cuenda moo,
ta minoo cuenda ra Moisés, ta minoo
cuenda ra Elías, catyi ra. Zoco ñá sito
ra Pedro ñaa tuhun cahan ra.
34 Ta cuhva sa cahan ra Pedro
tacuan ta i noo minoo vico ta ndaha
tyazi si sii tandɨhɨ ra. Ta i yuhu xaan
ra sa quɨhvɨ ra sisi vico cuan.
35 Ta sisi vico cuan i siñi ra minoo
nduzu sa catyi: Ra ihya cuu Zehi.
Cuñi xein sii ra. Cuɨñɨ ndo sa cahan
ra.
36 Ta sa yaha cahan nduzu cuan,
tuhun cuan, ta i ndyehe ra ndɨhɨ sihin
ra Jesús vatyi ña ndyaa ca inga ra
cuan sihin ra Jesús. Maa tuhun ñi ca
maa ra. Ta i sicumi xehe ra tandɨhɨ
sa i ndyehe ra, ta sisi quɨvɨ cuan ñá
nacatyi ra sihin numinoo ñiyɨvɨ.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra luhlu sa ñoho tatyi cuihna

37 Ta inga quɨvɨ cuhva sa noo ra
yucu cuan, cuaha xaan ñiyɨvɨ i zata-
han sii ra Jesús.
38 Ta minoo ra ñoho tɨcuɨ ñiyɨvɨ cuan
i cana saa ra ta catyi ra: Maestro, sica
xein tumañi iñi suun sa cua ndyehun
sii zehi vatyi minoo tuhun ñi zehi iyo.
39 Ñoho minoo tatyi cuihna sii ra, ta
ndya vaha ñi cuhva nduxaan si sii ra.
Ta sacu saa ra, ta zanduva si sii ra nu
ñuhu, ta saa tɨñɨ yuhu ra. Ña zaña si sii
ra, ta zañicuehe si sii ra.
40 Sa catyi vatyi natava ra i casi moo
sii si, zoco ñá cuu sii ra.
41 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi
ra (sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ): Ndoho cuu
ñiyɨvɨ ña sino iñi. ¿Yozo tahan ca quɨvɨ
cua ndoi sihin ndo ta zɨquɨ cua sino
iñi ndo? Ma cundyee iñi cundyei
sihin ndo naha xaan ca. Sa naha xaan
cundyee iñi sihin ndo. Ta ndyaca sii
zehun ihya.
42 Ta cuhva sa vasi ra luhlu cuan,
i zanduva tatyi cuihna cuan sii ra ta
quiñi xaan i tahan ra. Ta xaan xaan
i cahan ra Jesús sihin tatyi ña vaha
cuan. Ta i zanduvaha ra sii ra luhlu
cuan, ta zɨquɨ i nacuhva cuenda ra sii
ra sii zutu ra.
43 Ta iyo xaan i cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ
vatyi cahnu xaan cuu tundyee iñi
maa ra Ndyoo.

Zacoto tucu ra Jesús inga saha cuhva cua cuu ra

Nɨɨ ñi sa iyo xaan cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ
sihin sa zavaha ra Jesús ta i quisaha
catyi ra sihin ra i casi ra:
44 Tyizoho vaha ndo sa quehin
vatyi cua xico minoo ra sii ra i quisi
ndya gloria. Ta cua tɨɨn ñiyɨvɨ sii.
Catyi ra Jesús.
45 Zoco, ñá cutuñi iñi ra ñaa tuhun
cahan ra. Ta ñá nacatyi ra Jesús sihin

ra ñaa cuñi si catyi si. Ta yuhu ra ndaca tuhun ra sii ra Jesús ñaa tuhun cahan ra.

¿Yoo ra cuu ra ñiñi ca?

46 Tacuan ta i quisaha natuhun tahan xaan ra i casi ra Jesús sa cuenda cuhva yoo ra cuu ra ñiñi ca sii ra.

47 Ta i sito ra Jesús ñaa sa sica iñi ra cuan sihin añima ra. Ta i quihin ra sii minoo ra luhlu, i sañi ndyaa ra sii ra ii siyo xiin ra.

48 Ta i catyi ra sihin ra ndɨhɨ sihin ra: Tatu zavaha ñiyɨvɨ sa vaha sihin minoo ra luhlu sa cuenda mi, tañi sihin mi zavaha ñu sa vaha cuu si. Ta tatu zavaha ñiyɨvɨ sa vaha sihin mi, zavaha ñu sa vaha sihin Zuti. Ta ra sa luhlu ca zaha maa ndo tuhun, yucuan ra cuu ra cahnu ca ityi nuu ra Ndyoo. Ta ra sa cahnu ca cuñi ndo, yucuan ra cuu ra luhlu ca ityi nuu ra Ndyoo. Catyi ra Jesús.

Tatu ña cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii yo, tyindyee ñu sii yo cuhva cuan

49 Tacuan ta i catyi ra Juan: Maestro, i ndyehe ndi minoo ra tava tatyi cuihna sihin zɨvɨ moo, zoco yɨvɨ ra tahan ndi cuu ra. Ta i catyi maa ndi sihin ra vatyi ma zavaha ra tacuan.

50 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ña vaha sa ñá saha ndo. Vatyi tatu ña cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii yo, tyindyee ñu sii yo.

Catyi ra Jesús vatyi ña vaha cuhva sica iñi ra Jacobo ta ra Juan

51 Ta sa cuñi saa quɨvɨ cunanuhu ra Jesús ndya gloría, ityi i quisi ra. Yucuan cuenda cuñi ra Jesús cuhun ra ñuu Jerusalén nu cua cuu ra. Ta i quihin ra ityi cuahan ra.

52 Ta i tasi ra tyiño ityi nuu ca nu cuahan ra, ta i quɨhvɨ ra i tasi ra minoo ñuu nu cu si Samaria vatyi cua nducu ra minoo nu cua quitatu ra Jesús.

53 Ta ñá saha ra samaritano sa cundyaa ra Jesús ñuu ra vatyi cuahan ra Jerusalén. (Ta ña cuu ndyehe ñiyɨvɨ samaritano sii ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén.)

54 Ta cuhva sa sito ra Jacobo ta ra Juan vatyi ñá saha ra samaritano sa cundyaa ra ñuu ra ta i cuxaan ra ta catyi ra: Tata, ¿atu cuñun vatyi zavaha yo cuhva i zavaha ra Elías ta sa naha? Cuu caca yo sii ra Ndyoo nazaquisi ra ñúhu zɨquɨ ñiyɨvɨ Samaria, ta cua cayu tandɨhɨ ñu. Catyi ra.

55 Zoco xaan xaan i cahan ra Jesús sihin ra ta catyi ra: Taxi ñi ndo. Ña cutuñi iñi ndo ñaa tyiño vasi.

56 Ra i quisi ndya gloria cui, ta ña vasi zanei sii ñiyɨvɨ, vasi zacaqui sii ñu. Catyi ra. Ta zɨquɨ cuahan coyo ra inga ñuu.

Ñu cuñi cundyico sii ra Jesús

57 Ta cuhva sa cuahan ra ityi, i catyi minoo ra sihin ra Jesús: Tata, cuñi cundyique suun vazu ndya ndya maa cuohon.

58 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu ndison? vatyi yuhvi, ñahñi sa iyo sii. Iyo vehe ñicuii, ta iyo taca zaa. Zoco ra i quisi ndya gloria ñahñi vehe ra iyo.

59 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin inga ra: Cundyicon sii. Zoco i catyi ra cuan: Tata, cuatu ndya nacuu zuti, ta zɨquɨ cua cundyique suun.

60 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ña vaha sa ñoho xaan iñun tuhun ñiyɨvɨ suun. Natyihi ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo sii tahan sihi sihin ñu sisi ñuhu, zoco yoho cuahan ta nacatyun sihin ñiyɨvɨ cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo.

61 Tacuan ta zɨquɨ i catyi inga ra sihin ra Jesús: Tata, cua cundyique suun, zoco cuhvon sa cunuhu xihne cua naquehin sihin ñiyɨvɨ sii.

62 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Yoo ra quisaha zatyiño ra tyiñe ta ndu-uu iñi ra, ma cuu quɨhvɨ ra nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

10

Tasi ra Jesús sii uñi xico usi tahan ra cua nacatyi Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ

1 Sa yaha cuan ta zɨquɨ i casi ra Jesús uñi xico usi tahan ca ra. Ta i tasi ra sii ra ityi nuu ra. Uu uu ra

cuahan tandɨhɨ ñuu ta tandɨhɨ ityi nu
cua cuhun ra Jesús cuee ca.
2 Ta i catyi ra sihin ra: Tañi minoo
itu cahnu xaan, tacuan iyo tyiño za-
vehi. Zoco ña cuaha muzu iyo. Yu-
cuan cuenda caca ndo sii ra Ndyoo
natasi ca ra muzu vatyi cua tyindyee
ra sihin tyiño, ta cua nacatyi tucu ra
Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ.
3 Cuahan ndo ta ma naa iñi ndo
vatyi tañi mvee ticatyi lee cuu ndo,
ta tasi sii ndo nu yucu xaan ina ndu-
vahu.
4 Ta ma cuizo ndo xuhun nu sa
quɨhɨ xuhun ndo a inga ndisa ndo.
Zanumi ndo, ta ma cucuee xaan ndo
ityi sa natuhun ndo sihin ñiyɨvɨ.
5 Ta yoo sii vehe saa ndo, sa xihna
ñi catyi ndo: "Nacoo sa taxi sa saha ra
Ndyoo sii ndo." Catyi ndo.
6 Ta tatu ndisa vatyi iyo ñiyɨvɨ vaha
vehe cuan, cua ndoo sa vaha sihin
ñu. Zoco tatu yoñi ñu vaha añima, ma
ndoo sa vaha sihin ñu.
7 Ta minoo ñi vehe nu cua saa ndo,
yucuan ndoo ndo. Casi ndo ta coho
ndo ñaa sa saha maa ñu sii ndo. Vatyi
minoo ra zatyiño, iyo cuhva sii ra sa
ñihi ra sa casi ra. Ta ma quita ndo
vehe nu ndyaa ndo ta cundyaa ndo
zɨɨn zɨɨn vehe.
8 Ta ñaa ñi maa ñuu saa ndo, tatu
vaha cahan ñu sihin ndo, casi ndo ñaa
sa cua cuhva ñu sii ndo.
9 Zanduvaha ndo sii ñiyɨvɨ cuhu
ñuu cuan, ta catyi ndo sihin ñiyɨvɨ:
"Sa cuñi saa cuhva cundyaca ñaha ra
Ndyoo."
10 Zoco tatu quɨhvɨ ndo minoo ñuu
ta ña tɨɨn cuenda ñu sii ndo, quita ndo
ityi cahnu ta catyi ndo sihin ñu:
11 "Ndya cuhva ndya ñiyaca ñuu ndo
sa iñi saha ndi ta cua tava ndi sii
si. Minoo zeña cuu si vatyi cua ndoo
cuatyi ndo zɨquɨ ndo. Zoco coto ndo
vatyi sa cuñi quisi quɨvɨ cundyaca
ñaha ra Ndyoo." Tacuan catyi ndo
sihin ñu. Catyi ra Jesús.
12 Ta catyi tucu ra Jesús sihin ra: Ta
catyi ndo vatyi quɨvɨ cua tasi tuñi ra
Ndyoo sii ñiyɨvɨ, ñihi ca cua tasi tuñi
ra sii ñiyɨvɨ ñuu ña tɨɨn cuenda sii ndo
ta zɨquɨ ca ñiyɨvɨ ñuu Sodoma.

Cua ndyehe xaan ñiyɨvɨ tundoho vatyi ña tyaa ñu yahvi sa cahan ra Jesús

13 Tacuan ta i catyi ra Jesús: Ndahvi
ndoho ñiyɨvɨ ñuu Corazín. Ta ndahvi
ndoho ñiyɨvɨ ñuu Betsaida vatyi ña
zama ndo cuhva iyo ndo vazu ndyehe
ndo sa ndyityi nahnu. I zanaa ra
Ndyoo sii ñiyɨvɨ ñuu Tiro ta ñuu Sidón
ta sa naha sa cuenda cuatyi ñu. Zoco
tatu sa i ndyehe maa ñu sa ndyityi
nahnu tañi sa ndyehe maa ndo, cua
zandoo ndisa cuii ñu cuatyi ñu, ta cua
zama ñu cuhva iyo ñu, ta cacu ñu.
14 Yucuan cuenda, ndoho ñiyɨvɨ ñuu
Corazín ta ñiyɨvɨ ñuu Betsaida, ñihi ca
cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ndo ta zɨquɨ
sii ñiyɨvɨ ñuu Tiro ta ñuu Sidón cuan.
15 Ta ndoho ñiyɨvɨ ñuu Capernaum,
sica iñi maa ndo vatyi cua ndaa ndo
ndya andɨvɨ, zoco cua noo ndo ndya
andyaya vatyi ña tyaa ndo yahvi sii
Tuhun Ndyoo.
16 Ta i catyi ra Jesús sihin sa uñi xico
usi tahan ra cuan: Ñiyɨvɨ tyizoho sa
cahan maa ndo, tañi tyizoho tucu ñu
sa cahan mi cuu si. Ta ñiyɨvɨ ña tyaa
yahvi sii maa ndo, ña tyaa tucu ñu
yahvi sii mi. Ta tatu ña tyaa ñu yahvi
sii mi, ña tyaa ñu yahvi sii ra i tasi sii.

Nasaa coyo sa uñi xico usi tahan ra i tasi ra Jesús

17 Tacuan ta cuee ca i nasaa coyo sa
uñi xico usi tahan ra cuan, ta zɨɨ xaan
cuñi ra, ta catyi ra sihin ra Jesús: Tata,
ndya cuhva ndya tatyi cuihna ta tyaa
si yahvi sa cahan ndi tatu cahan ndi
zɨvun. Catyi ra.
18 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin
ra: I ndyehi cuhva i canacava cuihna
cu nuu sa nañi Satanás ndya andɨvɨ.
Tañi caa minoo tasa zavi; tacuan caa
cuhva canacava ra.
19 Ta sehi tundyee iñi sii maa ndo,
ta cuu zahacanaa ndo zɨquɨ tandɨhɨ
cuhva sa iyo sii cuihna. Ta cuu cuañi
ndo zɨquɨ coo ta zɨquɨ tizuhma, ta
ñahñi maa sa cuu zañicuehe sii ndo.
20 Zoco ma zɨɨ xaan cuñi ndo vatyi
cuu tava ndo tatyi cuihna cuan. Zɨɨ ca
cuñi ndo vatyi sa ndyaa zɨvɨ ndo nu
libro ra Ndyoo andɨvɨ.

Zacahnu ra Jesús sii ra Ndyoo vatyi cuaha xaan sa zañaha ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ ndahvi

21 Cuhva cuan ta zɨɨ xaan i cuñi ra Jesús zacuu Tatyi Ii, ta i catyi ra: Zacahnu xein suun Ndyoo Zuti. Yoho ndyaca ñohon andɨvɨ ta ñuu ñiyɨvɨ. Tyixehun sa siñi tuñi suun sii ñiyɨvɨ sica iñi vatyi sito xaan ñu, ta zañohon sii si sii ñu cuu tañi sa ndyihi ñuu ñiyɨvɨ ya. Tacuan zavohon vatyi tacuan cuñi moo. Catyi ra Jesús.

22 Ta i catyi ra Jesús sihin tandɨhɨ ra zatyiño tyiño ra: Saha maa ra Ndyoo Zuti tandɨhɨ sa iyo sii ra sii mi. Ta yoñi sa sito sii. Maa ñi ra Ndyoo Zuti cuu ra sito sii. Ta maa ñi mi sito sii ra Ndyoo Zuti. Yoñi inga ra sito sii ra sa ndisa cuii. Ta zañehi sii yoo ra cuñi, cuhva iyo Zuti sa ndisa.

23 Ta zɨquɨ i nandyehe ra Jesús sii ra i casi ra, ta i catyi ra ɨɨn ñi sihin maa ra: Zɨɨ xaan cuu sii maa ndo vatyi ndyehe ndo tandɨhɨ sa ndyehe ndo.

24 Vatyi catyi sihin ndo vatyi cuaha xaan rey ta ra profeta ta sa naha, i cuñi xaan ra ndyehe ra sa ndyehe maa ndo vityi, zoco ñá ndyehe ra sii si. Ta i cuñi xaan ra cuɨñɨ ra sa siñi maa ndo, ta ñá siñi ra sii si.

Zacuaha ra Jesús vatyi tahan si tyindyee yo sii ñiyɨvɨ ndya vaha ñi

25 Tacuan ta i cahan minoo ra maestro cuenda ley hebreo. I cuñi ra nducu coto ihñi ra sii ra Jesús, ta i ndaca tuhun ra sii ra: Maestro, ¿yozo caa zavehi ta ñihi tahvi añime?

26 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñaa sa catyi ley? ¿Ñaa sa cahvun yucuan?

27 Ta i nacahan ra cuan, ta catyi ra: Catyi si vatyi cuñi xaan yo sii ra Ndyoo sihin tandɨhɨ cuii añima yo, sihin sa nɨɨ iñi yo, sihin tandɨhɨ tundyee iñi sii yo, ta sihin tandɨhɨ sa siñi tuñi sii yo. Ta catyi tucu ley vatyi cuñi si sa cuñi xaan yo sii inga tahan yo tañi cuñi yo sii maa yo. Tacuan catyi si. Catyi ra cuan.

28 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndisa sa cohon. Tacuan zavohon, ta cua ñihi tahvi añimon. Catyi ra Jesús.

29 Zoco ra maestro cuenda ley hebreo cuan, i cuñi ra zañaha ra vatyi vaha cuhva i ndaca tuhun ra. Yucuan cuenda i catyi tucu ra: Zoco ¿yoo ra cuu tehin?

30 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: I quita minoo ra ñuu Jerusalén ta cuahan ra ndya ñuu Jericó. Ta i tahan ra sii ra zuhu. Ta i zuhu ra tandɨhɨ cuii sa ndyizo ra ndya cuhva ndya zahma ra, ta i cañi xaan ra sii ra ndya cuhva sa yatyi cahñi ra sii ra. Ta zɨquɨ i zandoo ra sii ra.

31 Tacuan ta i yaha minoo ra cu zutu ityi cuan. Ndyehe ra sii ra catuu ra yucuan, ta i yaha ra ndya zava.

32 Ta zɨquɨ i yaha tucu inga ra cuenda vehe ñuhu. Minoo ra tyindyee sii ra cu zutu cuu ra. Zoco i saa ra, ta i ndyehe ra sii ra catuu ra yucuan, ta zɨquɨ i yaha ra ndya zava.

33 Tacuan ta i yaha minoo ra samaritano sihin burro zono ra ityi cuan. Ta i ndyehe ra sii ra, ta i cundahvi xaan iñi ra sii ra.

34 Ta i noo ra burro zono ra, ta i zavaha ra tata sii ra. I tyihi ra azetye ta vino nu cahvi ra, ta i nazucu ra zahma sii ra, ta i tyizo ra sii ra sata burro zono ra. Ta i quihin ra sii ra ta i sinducu ra minoo nu cua cundyaa ra ta zacuu ca ra tata sii ra.

35 Ta inga quɨvɨ i cuñi ra samaritano cuan cuhun ra, ta i tava ra xuhun ta saha ra sii ra xu vehe. Ta i catyi ra sihin ra: "Zacuendon sii ra ya. Ta ñaa ca sa cua zanaa ndo sihin ra, yuhvi cua nacuhve sii ndo naquisi inga saha." Tacuan i catyi ra ta cuahan ra. Catyi ra Jesús.

36 Tacuan ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Jesús sii ra maestro cuenda ley cuan ta catyi ra: Sisi sa uñi tahan ra cuan, ¿yoo ra cuu ra tahan ra ndahvi cuan?

37 Ta i catyi ra maestro cuan: Ra sa cundahvi iñi sii ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuahan, ta zuun ñi cuhva cuan zavaha tucu moo.

Sahan ra Jesús vehe ña Marta ta ña María

38 Ta cuahan ra Jesús minoo ityi, ta saa ra minoo ñuu. Ta yucuan ndyaa

minoo ñaha sa nañi Marta. Ta i tiin
cuenda ña sii ra vehe ña.
39 Ta iyo minoo cuhu ña Marta.
Nañi ña María. Ta i sicundyaa ña saha
ra Jesús ta tyizoho ña sa cahan ra.
40 Zoco cuaha xaan tyiño i zavaha
ña Marta sa zavaha ña sa casi ra, ta
i quisi ña nu ndyaa ra Jesús ta catyi
ña sihin ra: Tata ¿atu ña sica iñi oo sa
zandoo cuhi sii, ta zatyiñe maa tuhun
ñi? Catyun sihin ña natyindyee ña sii.
41 Zoco i catyi ra Jesús sihin ña:
Marta, Marta, sica xaan iñun cuaha
xaan cuhva.
42 Zoco iyo minoo ñi sa ñiñi xaan,
ta sa i cutuñi vaha iñi ña María cuhva
vaha cuan. Ta yoñi cua cuu quindyaa
cuhva cuan sii ña. Catyi ra Jesús.

11

Zañaha ra Jesús yozo caa caca tahvi yo sii ra Ndyoo

1 Ta minoo saha sa sica tahvi ra
Jesús sii ra Ndyoo ta sa ndihi sica
tahvi ra, ta i catyi minoo ra i casi ra
sihin ra: Tata, zañohon sii ndi yozo
caa caca tahvi ndi sii ra Ndyoo tañi i
zañaha ra Juan sii ra i sica noo sihin
ra.
2 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin
ra: Cuhva sa cua cahan ndo sihin
ra Ndyoo tyehen catyi ndo: "Ndyoo
Zutu ndi ra ndyaa andivi, ii xaan cuu
zivi moo. Nasaa quivi cua cundy-
aca ñohon ihya ñuu ñiyivi. Nazavaha
ñiyivi cuhva cuñi moo ihya ñuu ñiyivi
tañi cuu si ndya gloria.
3 Cuhvon sa siñi ñuhu sii ndi minoo
minoo quivi.
4 Ta zohon tucahnu iñi sii ndi sa
cuenda cuatyi ndi tañi maa ndi zaha
ndi tucahnu iñi sii ñiyivi zavaha sa ña
vaha sihin ndi. Ma cuhvon sa nducu
coto ihñi cuihna sii ndi coto zavaha
ndi sa ña vaha." Tacuan i zacuaha ra
Jesús sii ra.
5 Ta ziqui i catyi tucu ra: Tatu
maañuu cua soon vehe amigun ta
catyun sihin ra: "Xaa, cuhva noo uñi
tahan pan sii.
6 Vatyi nacaa saa ra tehin. Sica
xaan i quisi ra, ta ñahñi maa sa cuhve
casi ra."
7 Ta ndya sisi vehe cua cahan ami-
gun, ta cua catyi ra: "Ma zayangon
sii. Sa ndazi cutu yuvehi. Ta quixi sa
ndyihi zehi. Ta coto ndoyo si, ma cuu
nduvite ta cuhve suun vityi." Tacuan
cua catyi ra suhun.
8 Ta catyi suhun vatyi vazu amigun
sii ra cuan, zoco ma nduvita ra ta
cuhva ra sa yatyi. Zoco tatu ndoon
yucuan ta ndita ñi cacon sii ra, tacuan
ta cua nduvita ra ta cuhva ra yozo
tahan si cuñun.
9 Ta tacuan tucu maa ndo. Caca ndo
sii ra Ndyoo, ta cua cuhva ra sa sica
ndo. Nanducu ndo, ta cua nañihi ndo.
Cati ndo yuvehe, ta cua nuña si.
10 Vatyi tandihi ndoho ra sica, cua
ñihi ndo. Ta tatu nanducu ndo, cua
nañihi ndo. Ta tatu cati ndo yuvehe,
cua nuña si.
11 Ndoho, ra cuu zutu sa ndyihi,
tatu cua caca zehun minoo pan ¿atu
cua cuhva ndo minoo yuu sii ra? Ña
tacuan. A tatu caca ra minoo tyiyaca
¿atu cua cuhva ndo minoo coo?
12 A tatu cua caca ra minoo ndivi
¿atu cua cuhva ndo minoo tizuhma?
Ña tacuan.
13 Ñiyivi quiñi xaan cuu maa ndo,
zoco sito ndo yozo caa cuhva ndo sa
vaha sii zehe ndo; vaha xaan ca cua
zavaha ra Ndyoo, ta cua cuhva ra
Tatyi Ii sii ñiyivi sica sii ra.

Catyi ra xaan iñi sii ra Jesús vatyi zatyiño ra sihin tundyee iñi sii cuihna

14 Tava ra Jesús minoo tatyi cuihna
sii minoo ra ñehe. Ta cuhva sa quita
tatyi cuihna cuan ta i cuu nacahan ra
ñehe. Ta iyo xaan i cuñi ñiyivi.
15 Zoco zuhva ñu i catyi ñu: Tava ra
ya tatyi cuihna sihin tundyee iñi ra
Beelzebú, ra cu nuu sii cuihna. Catyi
ñu.
16 Ta inga ñu nducu coto ihñi ñu
sii ra Jesús, ta i sica ñu sa zañaha ra
minoo zeña ityi andivi.
17 Zoco i sito ra Jesús cuhva sica iñi
ñu, ta i catyi ra sihin ñu: Tatu sahñi
tahan xaan ñiyivi minoo ñuu, ndaha
cua tivi ta naa ñuu cuan. Ta tacuan
tucu minoo vehe ñiyivi, tatu sahñi

tahan ñu sihin tahan ñu, yatyi xaan cua ndɨhɨ cuhva vaha nu yucu ñu.

18 Ta ma cahñi tahan ra cu nuu sii cuihna sihin inga cuihna vatyi tatu tacuan zavaha si, yatyi xaan cua ndɨhɨ cuhva iyo sii si. Ma tava cuihna sii cuihna. Ta catyi ndo vatyi yuhvi tave sii cuihna sihin tundyee iñi sii ra cu nuu sii cuihna.

19 Zoco tatu yuhvi tave sii cuihna sihin tundyee iñi ra Beelzebú, tacuan tucu zavaha ra ndyico sii maa ndo. Zoco maa ra cuan cua nacatyi sihin ndo vatyi ma tava minoo cuihna sii inga cuihna.

20 Ta yuhvi tave sii cuihna sihin tundyee iñi maa ra Ndyoo. Ta cuñi si catyi si vatyi ndisa cuii sa saa cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo.

Zañaha ra Jesús vatyi ñihi ca tundyee iñi iyo sii ra Ndyoo ta zɨquɨ sii cuihna

21 Tatu minoo ra ñihi xaan zacuenda ra vehe ra sihin mityi ra, yoñi cuu quihin ndaha tyiño ra.

22 Zoco tatu quisi inga ra ñihi ca ta zɨquɨ ra cuan ta quindyaa ra mityi ra, ma cuu ca zacacu ra sii ra. Ta cuu quihin inga ra ndaha tyiño ra ta zasa ra sii ra tahan ra.

23 Tatu ña zatyiño ñiyɨvɨ sihin, zatɨvɨ ñu tyiñe. Ta tatu ma tyindyee ñu sii, sa nacatyi Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, cuñi si catyi si vatyi ña saha ñu sa coto ñiyɨvɨ tuhin.

Cuhva nandisi tucu tatyi ña vaha inga saha tatu naa iñi ñiyɨvɨ sii ra Ndyoo

24 Tatu quita minoo tatyi ña vaha sii minoo ra, sica noo tatyi cuihna cuan nu ityi xaan, ta nanducu si nu cua quitatu si. Zoco ña nañihi si nu quitatu si, ta catyi si: “Cunuhu tuqui ndya vehi nu i quite”, catyi si.

25 Tacuan ta nasaa si añima ra cuan nu i quita si. Ta ndyehe si vatyi ndɨɨ xaan; yoñi ndyaa yucuan.

26 Ta zɨquɨ cuahan si, ta quihin si usa tahan ca tatyi cuihna xaan ca ta zɨquɨ maa si. Ta ndɨhvɨ tandɨhɨ tatyi cuihna cuan añima ra cuan, ta ndoo si. Ta yaha ca cuhva cua nanduu ra cuan ta zɨquɨ sa xihna ñi.

Ñiyɨvɨ sa zɨɨ xaan cuñi sa ndisa

27 Ta nɨɨ ñi sa cahan ra Jesús cuhva cuan, ta i cana saa minoo ñaha sa ñoho tɨcuɨ ñiyɨvɨ, ta catyi ña: Zɨɨ xaan cuu sii ñaha i zacacu suun, ñaha i zacaxi suun.

28 Zoco i catyi ra Jesús sihin ña: Ndison sa cohon, zoco zɨɨ xaan ca cua cuu sii ñu siñi Tuhun Ndyoo ta zavaha ñu sii si.

Maa maa ñi sa ndyityi cuñi ñiyɨvɨ ña vaha ndyehe ñu

29 I siconduu cuii ñiyɨvɨ nu ndyaa ra Jesús, ta i catyi ra sihin ñu: Quiñi xaan iyo ñiyɨvɨ iyo vityi. Cuñi xaan ñu ndyehe ñu minoo zeña, zoco ñahñi inga ca zeña cua ndyehe ñu ta zɨquɨ sa i cuu sa cuenda ra Jonás.

30 Ra Jonás i cuu ra minoo zeña sii ñiyɨvɨ ñuu Nínive, ta tacuan tucu cua cuu ra i quisi ndya gloria sihin ñiyɨvɨ sa iyo vityi.

31 Quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, cua nandoto minoo ñaha sa sindyaca ñaha sii ñiyɨvɨ ndya siyo tyañuhu ta sa naha. Ta maa ña cua tyaa cuatyi sata maa ndo vatyi sa ndisa iyo cuatyi ndo, vatyi ña tyizoho ndo sa cahan Zehe ra Ndyoo. Ta maa ña, sica xaan i sahan ña i sityizoho ña sa siñi tuñi sa saha ra Ndyoo sii ra rey Salomón. Ta vityi ndyaa inga ra cahnu ca ta zɨquɨ ra Salomón sihin ndo, ta ña tyizoho ndo sa quehin.

32 Ta tacuan tucu ñiyɨvɨ ñuu Nínive, cua tyaa ñu cuatyi sata ndo quɨvɨ cua zandaa ra Ndyoo tyiño cuenda ñiyɨvɨ vatyi i tyizoho ñu sa cahan ra Jonás, ta i ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu. Ta cahnu ca mi ta zɨquɨ ra Jonás, ta ña cuñi ndo tyizoho ndo sa quehin.

Nazaha vaha yo cuenda sii yo coto ñahñi sa ndisi ra Ndyoo iyo sii yo

33 Yoñi yo cua tyaa yo minoo tyuma ta tyihi yo sii si minoo nu xehe a sisi minoo caja vatyi ñúhu cuan tahan si cozo si minoo nu zucu vatyi tacuan ta ndisi ndyehe ñiyɨvɨ quɨhvɨ sisi vehe.

34 Sɨtɨ nuu yo cuu tañi minoo sa zandisi sii yo ta cuu ndyehe yo nu cuahan yo. Tatu vaha sɨtɨ nuu yo, ndisi ndyehe yo nu cuahan yo. Ta tacuan tucu añima yo, tatu iyo sa ndisi sa saha ra Ndyoo añima yo, vaha ñiyɨvɨ cuu yo. Tatu ñahñi sa ndisi sa saha ra Ndyoo iyo añima minoo ñiyɨvɨ, yɨvɨ ñiyɨvɨ vaha cuu ñu. Tañi minoo ra cuaa cuu ñu.
35 Yucuan cuenda zaha ndo cuenda sii ndo tatu ndyaa sa ndisi ra Ndyoo sihin ndo a sa ñaa.
36 Tatu situ cuii sa ndisi ra Ndyoo añima ndo, nu siin ta ma cuu zavaha ndo sa ña vaha. Ñahñi ca sa quiñi ta sa ña vaha iyo sii ndo. Tatu sino iñi ndo, cuu si tañi minoo ñúhu cahnu zandisi sii ndo.

Tyaa ra Jesús cuatyi sata ra fariseo ta ra maestro cuenda ley hebreo

37 Cuhva sa ndɨhɨ cahan ra Jesús ta i cana minoo ra fariseo sii ra vatyi cua casi ra xita vehe ra. Ta cuahan ra Jesús vehe ra. Ta i sicundyaa ra mesa.
38 Ta i ndyehe ra fariseo cuhva zavaha ra. Ta iyo xaan i cuñi ra vatyi ña zavaha ra Jesús costumbre sa nacatya xaan ra ndaha ra tañi tuhva maa ñu zavaha cuee ca sa casi ñu xita.
39 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ndoho ra fariseo nacatya xaan ndo sata vaso ta sata coho, zoco sisi añima maa ndo yaha xaan quiñi iyo ndo ta zuhu xaan ndo.
40 Tondo xaan iyo maa ndo. I zavaha ra Ndyoo sata vaso ta coño ñuhu maa ndo, zoco ¿atu sica iñi ndo vatyi ña zavaha tucu ra añima ndo?
41 Cuñi si sa cuhva ndo xuhun sii ñiyɨvɨ ndahvi ta zavaha ndo sa vaha sihin ñu. Tacuan ta cua ndundɨɨ tucu añima ndo.
42 Ndahvi ndoho ra fariseo vatyi saha ndo diezmo sii ra Ndyoo tandɨhɨ yucu sa tasi ndo tañi menta ta ruda ta inga sa sasi ndo, zoco ña zavaha ndo sa ñiñi ca vatyi ña zavaha ndo sa ndoo sihin ñiyɨvɨ, ta ña cuñi ndo sii ra Ndyoo sa ndisa cuii. Ta yucuan cuu sa ñiñi ca, ta ma naa iñi ndo sa cuhva ndo diezmo, ndɨhɨ ca.
43 Ndahvi ndoho ra fariseo vatyi cuñi ndo cundyaa ndo tyayu vaha vehe ñuhu. Ta cuñi ndo sa zacahnu ñiyɨvɨ sii ndo nuyahvi.
44 Ndahvi ndoho ra maestro cuenda ley ta ndoho ra fariseo vatyi zaha ndo tuhun vatyi vaha xaan ndo ta ña ndisa. Cuu ndo tañi ndɨyɨ sa ñoho sisi ñaña, ta yaha ñiyɨvɨ zɨquɨ si, zoco ña sito ñu ñaa sa ñoho. Catyi ra Jesús.
45 Tacuan ta i nacahan minoo ra maestro cuenda ley sihin ra, ta catyi ra: Maestro, tatu cohon cuhva cuan, tyaa tucun cuatyi sata maa ndi.
46 Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ra: Ndahvi tucu ndoho ra maestro cuenda ley vehe ñuhu vatyi zanducuaha ca ndo ley i tasi ra Ndyoo ta sa naha, ta ña tahan si zavaha ndo tacuan. Yoñi sa cuu zavaha tandɨhɨ si. Ta nu maa ndo ta ña zavaha ndo tandɨhɨ si vatyi sa sito ndo vatyi ma cuu.
47 Ndahvi ndoho vatyi zandutyaqui xaan ndo ñaña cuenda ra i cuu profeta ta sa naha, ta zuun ñi ñiyɨvɨ sahnu sii ndo ta sa naha i sahñi ñu sii ra cuan.
48 Sihin cuhva zavaha ndo zañaha ndo vatyi ndoo ndo vaha cuhva i zavaha ñiyɨvɨ sahnu sii ndo ta sa naha vatyi maa ra i sahñi sii ra profeta, ta maa ndo zandutyaqui xaan ndo ñaña ra profeta cuan.
49 Yucuan cuenda i catyi ra Ndyoo ta sa naha: Cua tasi sii ra cua cahan tuhun sa cua cuhve sii ra, ta cua tasi sii ra cua tave tyiño sa zatyiño ra tyiñe. Ta cua cahñi ñiyɨvɨ sii zuhva ra, ta sii inga ra cua zayanga xaan ñu.
50 Ta ndisa vatyi tacuan zavaha ndo. Ta cua tasi tuñi ra Ndyoo sii maa ndo sa cuenda tandɨhɨ ra profeta i sahñi ñiyɨvɨ ta sa naha ta ndya cuhva ndya vityi.
51 Ndya cuhva ndya ñɨñɨ ra Abel, ra i sahñi ra Caín yañi ra, ta ndya cuhva ndya nɨñɨ ra Zacarías, ra i sahñi ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu, ta catyi sihin ndo sa ndisa cuii vatyi cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ iyo vityi sa cuenda tandɨhɨ si cuan.
52 Ndahvi ndoho ra maestro cuenda ley vehe ñuhu vatyi i tyixehe

ndo ndaha tɨcuɨ cuenda yuvehe nu quɨhvɨ ñiyɨvɨ ityi ra Ndyoo. Ñá quɨhvɨ maa ndo ityi cuan, ta inga ñiyɨvɨ sa cuñi quɨhvɨ, ña saha ndo sa quɨhvɨ ñu.
53 Sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tuhun cuan, ta ra maestro cuenda ley ta ra fariseo i cuxaan xaan ra sihin ra, ta i quisaha nducu tuhun xaan ra sii ra cuaha xaan cuhva
54 vatyi nducu ra cuhva sa cahan ra Jesús minoo cuhva ña vaha. Ta zɨquɨ cua tyaa ra cuatyi sata ra.

12

Nacatyi ra Jesús vatyi ma cuu tyixehe yo cuatyi yo

1 Cuenda mil ñiyɨvɨ i titahan ndya cuhva catyihi tahan ñu vatyi cuaha xaan ñu. Ta sa xihna ñi i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra: Zacuenda vaha ndo sii ndo sihin cuhva iyo ra fariseo vatyi ra zandavi ñaha cuu ra.
2 Vatyi tandɨhɨ sa ña vaha sa zavaha ñiyɨvɨ ta tyixehe ñu sii si, cuee ca ta cua quita si nu ndisi, ta cua coto inga ñiyɨvɨ sii si.
3 Yucuan cuenda ñaa ndɨhɨ ca sa cahan xehe ndo sisi vehe ndo, cua coo quɨvɨ cua cuɨñɨ tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii si. Ta vazu xehe xaan cahan ndo minoo tuhun, zoco cua coto tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ sii si cuee ca.

Cuñi si sa yuhu yo sii ra Ndyoo ta yɨvɨ sii ñiyɨvɨ

4 Ta catyi sihin ndoho ra cuu amigi vatyi ma yuhu ndo sii ra cuu cahñi sii coño ñuhu ñi ndo vatyi yaha cuan ta ñahñi ca sa cuu zacuu ra.
5 Zoco cua catyi sihin ndo yoo sii tahan si cuyuhu ndo. Cuyuhu ndo sii ra sa cuu cahñi sii ndo sa ndisa cuii ta zacuhun ra sii ndo andyaya.
6 Ña yahvi ndyaa zaa. Cuu zata yo ohon tahan tɨ sa uu peso. Ta ña naa iñi ra Ndyoo sii numinoo tɨ.
7 Ta sito ra Ndyoo yozo tahan ixi xiñi ndo iyo. Yucuan cuenda ma yuhu ndo sii ra cahñi sii ndo vatyi yahvi xaan ca ndyaa maa ndo ta zɨquɨ ca cuaha xaan zaa.

Ma yuhu yo cahan yo Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ

8 Ta catyi sihin ndo vatyi tandɨhɨ ndo sa nacatyi ndo sihin ñiyɨvɨ vatyi sito ndo sii, yuhvi cua catyi sihin ángel ra Ndyoo ndya gloria vatyi site sii ndo. Ta ra i quisi ndya gloria cui.
9 Zoco yoo ra catyi vatyi ña sito ra sii, yuhvi cua catyi ityi nuu ángel vatyi ña site sii ra.
10 Ra i quisi ndya gloria cui, ta vazu cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii, zoco cua zaha ra Ndyoo tucahnu iñi sii ñu. Zoco tatu cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii Tatyi Ii ra Ndyoo, ma zaha ca ra Ndyoo tucahnu iñi sii ñu.
11 Ta cuhva cundyaca ñiyɨvɨ sii ndo sisi vehe ñuhu a nuu ra cu juez a ra cu tyiño, ma caca xaan iñi ndo ñaa sa cua cahan ndo.
12 Vatyi zuun ñi caa cuhva cuan cua cuhva Tatyi Ii tuhun cua cahan ndo.

Ica xaan tatu caca xaan iñi yo yozo caa ñihi yo xuhun

13 Cuaha xaan ñiyɨvɨ i siyucu sihin ra Jesús, ta minoo ra ndɨhɨ sihin ñu i catyi ra sihin ra Jesús: Maestro, catyun sihin yañi vatyi natahvi zava ra ndaha tyiño sa zandoo zutu ndi sii ndi.
14 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Xaa, ¿yoo ra saha tyiño sii sa cui juez a cui minoo ra sa tahvi zava ndaha tyiño?
15 Ta i catyi ra Jesús sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ: Zaha vaha ndo cuenda ta ma ndyiyo iñi ndo ndaha tyiño vatyi ña siñi ñuhu sa coo cuaha xaan ndaha tyiño yo ta coo vaha yo.
16 Ta i cahan ra Jesús zɨquɨ minoo cuhva sihin ñiyɨvɨ, ta i catyi ra: Sicoo minoo ra cuca xaan, ta vaha xaan i cuu ndaha tyiño ra.
17 Ta i sica iñi ra sihin añima ra, ta i catyi ra: "¿Yozo caa cua zavehi? Ñahñi nu quɨhɨ tandɨhɨ ndaha tyiñe.
18 Zoco tyehen cua zavehi. Cua cani yaca ndyihi, ta cua zavaha que sa nahnu ca. Ta yucuan cua quɨhɨ tandɨhɨ nɨñi.
19 Tacuan ta ma zatyiño que cuaha xaan cuiya. Cua quitati, ta zɨɨ xaan cua cuñi. Cua casi vehi ta coho vehi." Tacuan i sica iñi ra.

20 Zoco i catyi ra Ndyoo sihin ra:
"Tondo xaan sica iñun vatyi vityi sa
cuaa cua cuun. Ta ndaha tyiño sa
sicumi vaha xoon, cua ndoo si sihin
inga ñiyɨvɨ."
21 Ta tacuan iyo ñiyɨvɨ sa zacaya
xaan ndaha tyiño sa cuenda ñi maa
ñu, ta ñahñi maa sa iyo sii ñu nu ndyaa
ra Ndyoo. Catyi ra Jesús.

Ma caca xaan iñi yo sa cuenda ñaa sa siñi ñuhu sii yo

22 Ta i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra:
Catyi sihin ndo vatyi ma caca xaan
iñi ndo yozo caa cua ñihi ndo sa casi
ndo ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta ma caca xaan
iñi ndo yozo caa cua ñihi ndo zahma
quɨhɨ ndo.
23 Vatyi iyo inga sa siñi ñuhu ca sii
yo ta zɨquɨ sa casi yo ta sa quɨhɨ yo.
24 Ndyehe ndo cuhva iyo zaa. Ña
tasi tɨ, ta ña naquihin tɨ tyiño zacuu tɨ,
ta ña tyihi vaha tɨ ndaha tyiño tɨ. Zoco
sasi tɨ vatyi maa ra Ndyoo saha sa casi
tɨ. Ta ñiñi xaan ca cuu maa ndo ityi
nuu ra Ndyoo ta zɨquɨ zaa cuan.
25 ¿Ta yoo ndo cuu nduzucu ca ndo
siin ca tatu caca xaan iñi ndo sa
cuenda si? Ma cuu ca.
26 Ta tatu ma cuu zavaha ndo numi-
noo cuhva luhlu cuan, ¿ñaa cuenda
sica xaan iñi ndo sa cuenda tandɨhɨ
inga cuhva?
27 Zaha ndo cuenda cuhva iyo ita
vatyi ña tavi si ta ña cono si iza, zoco
catyi sihin ndo vatyi vazu cuca xaan i
cuu ra Salomón ta tyaqui xaan zahma
ra, zoco ña tyaqui ca si ta zɨquɨ minoo
ita cuan.
28 Ta tatu zandutyaqui xaan ra
Ndyoo sii tu-ita sa iyo vityi ta ityaan
cua nduu tu nducu ta cayu tu, tyaqui
xaan tucu zahma cua cuhva ra sii
maa ndo. Zoco maa ndo ña sino vaha
iñi ndo sii ra.
29 Ma caca xaan iñi ndo ta nanducu
ndo sa casi ndo ta sa coho ndo. Ta ma
caca xaan iñi ndo tatu cua cuhva ra
Ndyoo sii si a ma cuhva ra.
30 Vatyi sica xaan iñi ñiyɨvɨ ña sito
sii ra Ndyoo sa cuenda sa casi ñu.
Zoco ma caca xaan iñi maa ndo tuhun
cuan vatyi sito Zutu ndo vatyi siñi
ñuhu si sii ndo.
31 Vaha ca nducu ndo cuhva yozo
caa cua cuhva cuenda ndo sii ndo sii
ra Ndyoo vatyi cundyaca ñaha ra sii
ndo. Ta tacuan ta cua ñihi ñdo tandɨhɨ
cuii sa siñi ñuhu sii ndo.

Cuhva vaha xaan sa iyo ndya gloria

32 Ma yuhu ndo, mvee ticatyi zone.
Vazu ña cuaha ndo zoco zɨɨ xaan cuñi
Zutu yo, ta cua cuhva ra quɨhvɨ ndo
nu ndyaca ñaha ra.
33 Xico ndo sa sii ndo ta cuhva ndo
sii ñiyɨvɨ ndahvi. Tatu tacuan zavaha
ndo, zacaya ndo sa vaha nu ndyaa ra
Ndyoo. Ta yucuan ma ndɨhɨ sa vaha
cuan vatyi ma cuu quɨhvɨ ra zuhu, ta
yoñi tiquixi zatɨvɨ sii si.
34 Nu ndyaa sa cuca ndo, yucuan
cuu nu ndyaa añima ndo.

Cuñi si sa cundyaa listo yo

35 Cundyaa listo ndo, ta cuatu ndo
quɨvɨ cua quisi inga saha.
36 Cuu ndo tañi minoo muzu sa
ndatu listo sii patrón ra ñaa quɨvɨ cua
nasaa ra sa cuahan ra minoo vico
tindaha. Ta cayu ñúhu sisi vehe vatyi
tatu nasaa patrón ta cati ra yuvehe,
yatyi xaan cua nuña muzu yuvehe.
37-38 Ta cuhva cuan zɨɨ xaan cua
cuñi patrón ndyehe ra sii muzu ra
vatyi ndatu listo ra ñaa ñi cuhva cua
nasaa ra vazu sa cuaa a vazu ñaa ca.
Ta cua tyaa ra sii muzu ra yumesa ta
cuhva ra sa casi ra vatyi i ndatu ra sii
ra. Ta zɨɨ xaan cua cuñi muzu cuan
vatyi tacuan zavaha patrón ra sihin
ra.
39 Ta coto ndo cuhva ya vatyi tatu
cua coto minoo ra xu vehe ñaa cuhva
cua quɨhvɨ ra zuhu vehe ra, cua za-
cuenda xaan ra vehe ra. Ta ma cuzu
ra. Ta ma cuhva ra sa nuña ra zuhu
vehe ra ta zuhu ra ndaha tyiño ra.
40 Zuun ñi cuhva cuan cundyaa
listo tucu maa ndo vatyi zana ñi iñi
ndo ta cuhva cuan cua nasaa ra i quisi
ndya gloria.

Muzu vaha ta muzu ña vaha

41 Tacuan ta i ndaca tuhun ra Pedro
sii ra Jesús ta catyi ra: Tata, ¿Yoo
sii cuenda cohon tuhun ya? ¿Atu
sa cuenda sa maa ñi maa ndi a sa
cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ?

42 Tacuan ta i nacahan ra Jesús, ta
i catyi ra sihin ra: Muzu sa tyizoho
sa cahan patrón ra, yucuan cuu muzu
vaha vatyi zacuenda ra vehe patrón
ra. Ta saha ra sa casi tandɨhɨ inga
muzu minoo cuhva vaha.
43 Ta zɨɨ xaan cua cuñi muzu cuan
tatu nasaa patrón ra cuhva sa zatyiño
ra ta zavaha ra tandɨhɨ sa catyi patrón
ra.
44 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cua
cuhva patrón ra sa cundyaca ñaha ra
tandɨhɨ sa sii ra vatyi tyaa xaan ra
yahvi sii patrón ra.
45 Zoco tatu sica iñi muzu cuan
vatyi naha xaan cuahan patrón ra,
ta yucuan cuenda quisaha cañi ra sii
inga muzu ta sasi cuahyi ra ta sihi
xaan ra ndixi ta siñi ra,
46 tacuan ta zana ñi iñi ra ta cua
nasaa patrón ra minoo quɨvɨ sa ña
ndatu ra sii ra. Ta cua tasi tuñi xaan
patrón ra sii ra. Ta cua tahan si sii ra
tañi cua tahan si sii ñiyɨvɨ ña sino iñi.
47 Ta minoo muzu sa sito ñaa sa cuñi
patrón ra zavaha ra, zoco ña ndyaa
listo ra ta ña zavaha ra cuhva cuñi
patrón ra, cuaha xaan tundoho cua
zandyehe patrón ra sii ra.
48 Ta tatu ña sito minoo muzu ñaa sa
cuñi patrón ra ta ña zavaha ra sii si,
tahan si sa ndoho ra. Zoco zuhva ñi
cua ndoho ra vatyi ña sito ra. Ta tatu
saha ra Ndyoo cuaha ca sa siñi tuñi
sii minoo ra, cuaha ca sa vaha cuñi
si zavaha ra. Ta tatu cuaha ca tyiño
ndyizo minoo ra, cuñi si vatyi ñihi ca
zatyiño ra.

Ña cuu cu-ɨin ñiyɨvɨ sa cuenda ra Jesús

49 Tañi sa zatehin minoo ñúhu ñuu
ñiyɨvɨ, yucuan cuu tyiño vasi. Ta ñúhu
cuan cua zanduvaha si sii ñu sino
iñi sii, ta cua zanaa si sii ñu ña sino
iñi. Sa quisaha cayu ñúhu cuan, zoco
cumañi zacayu que sii si.
50 Ta cuaha xaan tundoho cua
ndyehi ndya cuhva ndya cua ndɨhɨ
tyiño zacui.
51 Sica iñi maa ndo vatyi vasi cuhve
sa taxi ñuu ñiyɨvɨ, zoco ña tacuan. Vasi
zacuzɨin sii ñiyɨvɨ.
52 Ta ndya vityi ta ityi nuu ca
ihya cuu cuhva cua cuu si. Tatu
ohon tahan ñiyɨvɨ iyo minoo vehe, uñi
tahan ñu cua cahñi tahan sihin uu
tahan ñu, ta uu tahan ñu cua cahñi
tahan sihin uñi tahan.
53 Cua cahñi tahan zutu sa ndyihi
sihin zehe ra ta zehe ra sihin zutu ra.
Ta zɨhɨ ña cua cahñi tahan sihin zehe
ña, ta zehe ña sihin zɨhɨ ña. Ta cua
cahñi tahan tyizo ña sihin sono ña ta
sono ña sihin tyizo ña.

Nacatyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ vatyi ña nacoto ñu vatyi sa ndyaa Zehe ra Ndyoo

54 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin
ñiyɨvɨ yucu yucuan: Tatu ndyehe ndo
vatyi iñi ñaa vityi, catyi ndo vatyi cua
coon zavi. Ta ndisa ndo sa cahan ndo.
55 Ta tatu ndyehe ndo vatyi vasi
tatyi ityi tyañuhu, catyi ndo vatyi sa
cua ndu-cahñi. Ta tacuan cuu si.
56 Ra tondo xaan cuu maa ndo. Na-
coto ndo sa iyo andɨvɨ ta nu ñuhu.
¿Yozo caa vatyi ña nacoto ndo ñaa
tyiemvu cuu si vityi?

Nducu ndo cuhva coo sa taxi sii ndo sihin ra xaan iñi sii ndo

57 ¿Ñaa cuenda ña cutuñi iñi ndo ñaa
sa cuu sa ndoo?
58 Tatu iyo minoo ra cuñi ra cuatyi
suhun ta cuhun sihin ra nu ndyaa ra
cu tyiño, nducun cuhva nacoo vohon
sihin ra cuee ca sa saa ndo nuu ra
cu tyiño coto catyi ra cu tyiño vatyi
cuhun vehe caa. Ta cua cuhva ra
suun sii ra cu policía. Ta cua tyihi ra
suun vehe caa.
59 Tatu tacuan cua cuu si, ma
quiton ndya tyiyahvun tandɨhɨ sa
tahan si tyiyahvun, (ta tacuan cua
zavaha ra Ndyoo suhun andyaya tatu
ma nduvohon sihin ra).

13

Cuñi si sa zama yo cuhva iyo yo

1 Cuhva cuan yucu zuhva ra
nacatyi sihin ra Jesús cuhva i zavaha
ra Pilato sihin zuhva ra Galilea. Catyi
ra nacatyi sihin ra Jesús vatyi i tava
ra Pilato tyiño sa cahñi zandaru sii ra
Galilea cuan nɨɨ ñi sa saha ra ofrenda
sii ra Ndyoo sisi vehe ñuhu. Ta i

nazaca ra niñi ra cuan sihin niñi quiti
sa cuu ofrenda ra.
2 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra si-
hin ra: Sica iñi ndo vatyi cahnu xaan
cuatyi ra Galilea cuan. Ta yucuan
cuenda ndyehe ra tundoho ta sihi ra.
3 Zoco catyi sihin ndo vatyi ña
tacuan. Ta tatu ma zama maa ndo
cuhva iyo ndo cunaa tucu maa ndo.
4 Ta sito ndo vatyi i sihi sahun uñi
tahan ra quivi i nduva torre Siloé
cuan ziqui ra. ¿Atu sica iñi ndo vatyi
cuaha ca cuatyi ra cuan ta ziqui inga
ra ñuu Jerusalén?
5 Ña tacuan. Ta tatu ma zama maa
ndo cuhva iyo ndo, cunaa tucu maa
ndo.

Ndatu ra Ndyoo sa nazama yo cuhva iyo yo

6 Tacuan ta i cahan ra Jesús ziqui
cuhva ya, ta catyi ra: Sicoo minoo
yutu higuera sii minoo ra nu ndyaa
yoho uva ra. Ta i sahan ra ta i sinan-
ducu ra yucu vixi nuu tu, ta ñá nañihi
ra.
7 Ta i catyi ra sihin ra zanduvii nu
ndyaa ndaha tyiño ra: "Ndyehe, sa
uñi cuiya quisi nanduqui yucu vixi
nuu tu ya, ta ña nañihi. Cahndyon sii
tu vatyi nandyaa ñi tu, ta ñahñi maa
saha tu." Catyi ra.
8 Zoco i nacahan inga ra, ta catyi ra
sihin ra: "Tata, nandoo tu minoo ca
cuiya. Cua zanduvite ñuhu saha tu ta
tyihi ñuhu tyahyu.
9 Ta tatu cuhva tu yucu vixi, vaha,
ta tatu ma cuhva tu cua cahndye sii
tu."

Quivi quitatu ñiyivi zanduvaha ra Jesús sii minoo ña tehe sata

10 Minoo quivi quitatu ñiyivi za-
cuaha ra Jesús sii ñiyivi sisi vehe ñuhu.
11 Ta yucuan ndyaa minoo ñaha sa
ñoho minoo tatyi ña vaha. Sa sahun
uñi cuiya, ña cuu ndundoo ña.
12 Ta i ndyehe ra Jesús sii ña. Ta i
cana ra sii ña ndya nu ndyaa ra, ta i
catyi ra sihin ña: Maha, sa nduvohon.
13 Ta i tyizo ra ndaha ra xiñi ña, ta
zuun ñi caa cuhva cuan i ndundoo ña.
Ta i zacahnu xaan ña sii ra Ndyoo.
14 Zoco i cuxaan xaan ra cu nuu sii
vehe ñuhu cuan vatyi i zanduvaha ra
Jesús sii ña quivi quitatu ñiyivi. Ta
i catyi ra sihin ñiyivi yucu yucuan:
Iyo iñu tahan quivi tahan si zatyiño
yo. Yucuan cuenda quisi ndo quivi
cuan ta nduvaha ndo ta yivi quivi sa
quitatu ñiyivi.
15 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ra
ña vaha cuu ndo. ¿Atu ma ndasi ndo
quiti zono ndo sa cuu zacoho ndo
ndutya sii ti quivi quitatu ñiyivi?
16 Ta tacuan tucu maha ya. Zehe ra
Abraham cuu sii ña, ta sa sahun uñi
cuiya nuhñi ña zacuu cuehe ya. ¿Atu
ña vaha sa cua ndasi ña quivi quitatu
ñiyivi? Catyi ra Jesús.
17 Ta sa yaha catyi ra cuhva ya, i
cucahan xaan nuu ra xaan iñi sii ra.
Ta zii xaan i cuñi tandihi ñiyivi sihin
sa vaha xaan sa zavaha ra Jesús.

Tañi minoo siti mostaza, tacuan caa sa ndyaca ñaha ra Ndyoo

18 Tacuan ta i catyi ra Jesús: ¿Yozo
caa iyo sa ndyaca ñaha ra Ndyoo?
¿Ñaa sihin zacasi tehin sa ndyaca
ñaha ra Ndyoo?
19 Cuu si tañi minoo siti mostaza sa
i tasi minoo ra nu ñuhu ra, ta i sahnu
tu. I cucahnu xaan tu ndya cuhva cua
cozo zaa zoco tu.

Tañi yusa iya cuu sa ndyaca ñaha ra Ndyoo

20 Ta i catyi tucu ra Jesús inga saha:
¿Ñaa sihin zacasi tehin sa ndyaca
ñaha ra Ndyoo?
21 Cuu si tañi yusa iya sa quihin mi-
noo ñaha ta nazaca ña sihin uñi tahan
arroba yutyi pan. Yusa iya cuan cuu
sa cua zanandaa sii tandihi yusa pan
cuan. (Ta tacuan tucu cuahan ndu-
cahnu ca sa ndyaca ñaha ra Ndyoo.)

Yuvehe tihin ta ityi cuiñi cuu sa cua-han nu ndyaa ra Ndyoo

22 Tacuan ta cuahan ra Jesús tahan
tahan ñuu nahnu ta ñuu ndyihi, za-
cuaha ra sii ñiyivi. Cuahan ra ndya
Jerusalén.
23 Ta minoo quivi i ndaca tuhun
minoo ra sii ra: Tata, ¿atu zuhva ñi
ñiyivi cua cacu? Ta i catyi ra Jesús
sihin ra:

24 Nducu xoon cuhva quɨhvun yu-
vehe tɨhɨn vatyi yɨɨ xaan cua quɨhvɨ
ñiyɨvɨ nu ndyaca ñaha ra Ndyoo. Catyi
suhun vatyi cuaha xaan ñiyɨvɨ cua
cuñi ñu quɨhvɨ ñu, ta ma cuu.
25 Tañi ra xu vehe, tacuan iyo ra
Ndyoo. Ta ra xu vehe cuan cua nacazi
ra yuvehe ra. Ta cua cuyucu ndo
sata vehe, ta cua cati ndo, ta cua
catyi ndo: "Tata, tata, nuña yuvehe
naquɨhvɨ ndi." Ta cua catyi ra sihin
ndo: "Ña site yoo ndoho cuu ndo."
26 Tacuan ta cua catyi maa ndo:
"Sasi ndi ta sihi ndi suhun, ta i zacuo-
hon sii ndi ñuu ndi."
27 Ta cua catyi ra Ndyoo sihin ndo:
"Ña site yoo ndoho cuu ndo. Cuɨñɨ
siyo ndo sii, vatyi ñá zavaha ndo sa
vaha sa i catyi sihin ndo." Cua catyi
ra.
28 Ta cua vacu xaan ndo ndya
cuhva cua casi quihñi noho ndo vatyi
cua ndyehe ndo vatyi ñoho ra Abra-
ham ta ra Isaac ta ra Jacob ta tandɨhɨ
ra profeta. Ñoho tandɨhɨ ra cuan nu
ndyaca ñaha ra Ndyoo, ta maa ndo
cua ndoo ndo ityi sata.
29 Ta cua quisi ñiyɨvɨ ityi caña
ñicandyi ta ityi cuahiñi ta ityi yucu ta
ityi tyañuhu, ta cua cundyaa ñu nu
ndyaca ñaha ra Ndyoo.
30 Ta iyo ñiyɨvɨ ña ñiñi vityi, ta cua
nduu ñu ñiyɨvɨ ñiñi xaan yucuan. Ta
ñiyɨvɨ ñiñi vityi cua nduu ñu ñiyɨvɨ ña
ñiñi.

Sacu xaan ra Jesús sa ndyehe ra ñuu Jerusalén

31 Ta zuun ñi quɨvɨ cuan i quisi
zuhva ra fariseo, ta i catyi ra sihin ra
Jesús: Quiton ihya ta cuhun vatyi cuñi
cahñi ra rey Herodes suun.
32 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cua-
han ndo ta nacatyi ndo sihin ra ñicuii
cuan vatyi yuhvi catyi vatyi tave tatyi
cuihna ta zanduvehi sii ñiyɨvɨ vityi ta
ityaan. Ta iza cua sei nu cuehin.
33 Zoco tahan si sa caca ityi vityi ta
ityaan ta iza vatyi ma cuu cuu minoo
ra cahan Tuhun Ndyoo tatu ta saa ca
ra ñuu Jerusalén.
34 ¡Ndahvi yoho ñuu Jerusalén!
Sahñi ñiyɨvɨ sii ra profeta ihya. Ta
ra tasi ra Ndyoo ihya, cañi ñu sii ra
sihin yuu. ¡Cuaha xaan cuaha xaan
saha cuñi zandu-ɨin sii ñiyɨvɨ ñuu ya ta
zacuende sii ñu tañi zacuenda minoo
ndɨvɨ sii zehe tɨ sisi ndisi tɨ, zoco ña
cuñi ñu!
35 Ndyehe ndo vityi, ndoho ñiyɨvɨ
ñuu Jerusalén, vatyi vityi zandoi sii
ndo. Ta sa ndisa cuii catyi sihin ndo
vatyi ma ndyehe ca ndo sii, ndya
cuhva ndya quɨvɨ cua catyi ndo vatyi
vaha xaan cuu ra vasi sa cuenda ra
ndyaca ñaha sii yo.

14

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra ndaa

1 Minoo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ i sahan
ra Jesús vehe minoo ra cu nuu sii ra
fariseo cua casi ra xita. Ta ndyehe
xaan ra fariseo ñaa sa cua zavaha ra
Jesús.
2 Ta ñoho minoo ra cuhu yucuan;
ndaa xaan ra.
3 Ta i catyi ra Jesús sihin ra maestro
cuenda ley ta ra fariseo: ¿Atu catyi
ley vatyi cuu zanduvaha yo sii ñiyɨvɨ
quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ a ma cuu?
4 Tacuan ta tandɨhɨ ra cuan, taxi
cuii ñi yucu ra ta ña cahan ra. Ta zɨquɨ
i quihin ra Jesús sii ra cuhu cuan, ta i
zanduvaha ra sii ra, ta i natasi ra sii
ra sa cunuhu ra.
5 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra
fariseo: Tatu canacava minoo burro
zono ndo a minoo zɨndɨquɨ zono ndo
sisi minoo xahva quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ
¿atu ma tava ndo sii tɨ yatyi ñi vazu
quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ cuu si? Catyi ra.
6 Tacuan ta ña cuu ca nacahan ra
cuan.

Ma zacahnu yo sii yo

7 I ndyehe ra Jesús cuhva i zavaha
tandɨhɨ ñiyɨvɨ yucu vico cuan vatyi
saa ra cuan ta i casi ra maa ñi tyayu
vaha ca cundyaa ra, ta i cahan ra
Jesús sihin minoo cuhva sihin ra, ta i
catyi ra:
8 Tatu cana minoo ra suun sa cuhun
minoo vico tindaha, ma nanducun
tyayu vaha ca cundyoon coto quisi
inga ra ñiñi ca.

9 Ta ra i cana suun sa cuenda vico
cuan cua quisi ra ta cua catyi ra
suhun: “Cuhvon tyayu ya cundyaa
inga ra ya.” Ta cua cucahan xaan
nuun, ta cua cuhun nu ndyaa tyayu
cuenda ñiyɨvɨ ña ñiñi.
10 Vaha ca tatu cana ñu suun minoo
vico, cuhun xihnon nu ndyaa tyayu
ña ñiñi cundyoon. Ta zɨquɨ cua quisi
ra i cana suun ta cua catyi ra: “Amigo,
cuhun nu ndyaa tyayu vaha ca.” Cua
catyi ra. Ta sihin cuhva cuan cua zac-
ahnu ra suun nuu ñiyɨvɨ yucu suhun
yumesa.
11 Vatyi yoo ra zacahnu sii, cua zan-
duluhlu ñiyɨvɨ sii ra. Ta yoo ra zandu-
luhlu sii, cua zacahnu ñiyɨvɨ sii ra.
12 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra
i cana sii ra sa cua casi ra: Tatu
cua cuhvon minoo sa cuzama a sa
cuxiñi sii ñiyɨvɨ, ma canon sii amigun
a tohon a sii ñiyɨvɨ suun a sii ra cuca
sa ndyaa yatyi yuvehun. Vatyi quɨvɨ
nacoo tucu minoo vico vehe maa ra
ta cua cana tucu ra suun.
13 Zoco tatu cua zavohon minoo
vico, canon sii ñu ndahvi, ñu coxo, ñu
xii ta ñu cuaa.
14 Ta zɨɨ xaan cua cuñun. Vatyi ra
yucuan ma cuu nacuhva ra sa ca-
sun, zoco cua tyiyahvi ra Ndyoo suun
quɨvɨ cua nandoton sihin ñiyɨvɨ vaha.

Cuhva cua cuu si quɨvɨ cua quɨhvɨ ñiyɨvɨ nu ndyaca ñaha ra Ndyoo

15 Ta siñi minoo ra ndyaa mesa
cuan sa cahan ra Jesús, ta catyi ra
sihin ra: Zɨɨ xaan cua cuñi ra casi xita
nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.
16 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra:
I zavaha minoo ra minoo sa cuxiñi
cahnu xaan vehe ra.
17 Ta cuhva sa cua cuhva ra sa
cuxiñi ñu, i tasi ra sii muzu ra sa
nacana ra sii ñu sa i cana ra vatyi sa
ndyaa listo si, ta sa cuu quisi casi ñu.
18 Zoco tandɨhɨ ñu i catyi ñu vatyi
ma cuu cuhun ñu. Ra sa xihna ñi i
catyi ra: “Nacaa zate minoo ñuhu, ta
cuñi sa cundyehi sii si. Catyun sihin
ra vatyi nazaha ra tucahnu iñi sii,
vatyi ma cuhin.”
19 Ta inga ra i catyi ra: “Nu zate
ohon tahan yunta, ta cuehin cua
ndyehi tatu vaha tɨ. Catyun sihin ra
vatyi nazaha ra tucahnu iñi sii, vatyi
ma cuhin.”
20 Ta inga tucu ra i catyi ra: “Nacaa
tindehi, ta yucuan cuenda ma cuhin.”
Catyi ra.
21 Ta cua nuhu muzu cuan, ta i
nacatyi ra tandɨhɨ cuhva ya sihin pa-
trón ra. Ta i cuxaan xaan patrón ra,
ta i catyi ra sihin muzu ra: “Cuahan
yatyi cuii ñi tandɨhɨ ityi cahnu ta ityi
ndyihi ta cuhun sii ra ndahvi ta ra
coxo ta ra xii ta ra cuaa, ta quisi ndy-
acon sii ra ihya.” Catyi ra.
22 Ta i zavaha muzu ra cuhva catyi
ra, ta zɨquɨ i catyi ra: “Tata, sa zavehi
tandɨhɨ cuhva catyun, ta nuña ca.”
Catyi ra.
23 Ta i catyi patrón ra sihin ra: “Cua-
han tandɨhɨ cuii ityi, ta zañiñun sii
ñiyɨvɨ vatyi naquisi ñu. Cuñi sa cua
cutu cuii vehi.
24 Vatyi catyi suhun vatyi numinoo
ra i cane sa xihna ñi, ma cuhva que sa
casi ra sihin.”

Cuaha xaan tundoho cua ndyehe yo tatu cua cundyico yo sii ra Cristo

25 Cuaha xaan ñiyɨvɨ cuahan sihin
ra Jesús. Ta i ndyehe ra sii ñu ta i catyi
ra sihin ñu:
26 Tandɨhɨ ndoho ra ndyico sii, tatu
cuñi ca ndo sii ñiyɨvɨ sii ndo ta zɨquɨ sii
mi, ma cuu cuu ndo ñiyɨvɨ sii mi.
27 Vatyi yoñi ra cuu cuu ñiyɨvɨ sii
mi tatu ma ndyehe ra tundoho sa
cuende, ta vazu cuu ra sa cuende.
28 Vatyi yoñi minoo ra tatu cua zan-
daa ra minoo torre ta ma cundyaa
xihna ra ta tava ra cuenda tatu ñihi
xuhun ra ta cundyee iñi ra zandɨhɨ ra
tyiño cuan.
29 Coto sa zavaha ra cimiento ta
zɨquɨ ma cuu zandɨhɨ ra tyiño. Ta
tandɨhɨ ñiyɨvɨ cua ndyehe sii si, ta cua
vacu ndyaa xaan ñu sii ra.
30 Ta cua catyi ñu: “Ihya ra i quisaha
zandaa ra minoo torre, ta ñá cuu
zandɨhɨ ra sii si.”
31 A tatu iyo minoo rey sa cuñi
cahñi tahan sihin inga rey sa iyo oco
mil zandaru. Rey sa xihna ñi cuan
cua cundyaa xihna ra ta nacañi iñi ra
tatu cuu zahacanaa ra sihin sa usi mil
zandaru sa iyo sii maa ra.

32 Ta tatu sa sito ra vatyi ma cuu,
cua tasi ra tyiño nɨɨ ñi sa ndyaa inga
rey cuan nusica, ta cua caca ra sii ra
vatyi nandɨhɨ ñi maa tuhun.
33 Ta tacuan tucu maa ndo, tatu ma
cahndya iñi ndo tandɨhɨ sa cuñi xaan
ndo ta tandɨhɨ sa cumi ndo, ma cuu
cuu ndo ñiyɨvɨ sii mi sa ndisa cuii.

Catyi ra Jesús vatyi iyo ñiyɨvɨ tañi ñɨɨ sa ña uhva ca

34 Vaha xaan cuu ñɨɨ, zoco tatu ña
uhva ca si ¿yozo caa cuu cutyiño ñiyɨvɨ
sii si?
35 Ñahñi ca sa cuu zacuu ñu sihin si.
Nu sa tyindyee si sii ñuhu ta ma cuu.
Nu ndɨhɨ tuhun zavita ñu sii si. Tatu
ndyaa zoho ndo, cuɨñɨ ndo tuhun ya.
Catyi ra Jesús.

15

Tañi mvee ticatyi sa cua naa cuu ñiyɨvɨ iyo cuatyi

1 Ta tandɨhɨ ra tava xuhun cuenda
ra ndyaca ñaha ta ra iyo cuatyi, i
tuhva ra sii ra Jesús vatyi cuñi ra ty-
izoho ra sa cahan ra.
2 Ta i cahan xehe ra fariseo ta
ra maestro cuenda ley sa cuenda ra
Jesús, ta i catyi ra: Ra ihya, cahan ra
sihin ra iyo cuatyi, ta sasi ra sihin ra.
3 Tacuan ta i cahan ra Jesús sihin ra
zɨquɨ minoo cuhva ta catyi ra:
4 Yoo ndoho, ra iyo minoo ziendu
mvee ticatyi zono, tatu cua naa mi-
noo tɨ ¿atu ma zandoo ndo tandɨhɨ tɨ
sicuhu? Ta cua nanducu ndo sii sa
minoo tɨ cuan ndya nañihi ndo sii tɨ.
5 Ta cuhva sa cua nañihi ndo sii tɨ,
cua cozo zoco ndo sii tɨ, ta zɨɨ xaan cua
cuñi ndo.
6 Ta tatu sa nasaa ndo vehe ndo cua
cana ndo sii amigo ndo ta sii ñiyɨvɨ
yucu yatyi, ta cua catyi ndo: "Cuzɨɨ
xaan iñi ndo sihin, vatyi i nañihi mvee
ticatyi zone quɨtɨ sa cua naa."
7 Ta catyi sihin maa ndo vatyi zuun
ñi cuhva cuan, zɨɨ xaan cua cuñi
ángel gloria sa cuenda minoo ra cua
ndu-uu iñi cuatyi. Zɨɨ ca cua cuñi ángel
sihin sa minoo ra cuan ta zɨquɨ sihin
sa cumi xico sahun cumi tahan ñiyɨvɨ
vaha sa ñahñi cuatyi ta ña zama ñu
cuhva iyo ñu.

Tañi xuhun sa cua naa cuu ñiyɨvɨ iyo cuatyi

8 Ta inga tucu cuhva, tatu iyo mi-
noo ñaha sa cumi usi tahan xuhun, ta
tatu cua naa minoo xuhun ña. ¿Atu
ma tyaa ña minoo candil ta natɨhvɨ
ña sisi vehe ña ta nanducu ña xuhun
cuan ndya cuhva ndya cua nañihi ña
sii si?
9 Ta tatu sa nañihi ña sii si, cua cana
ña sii amigo ña ta sii ñiyɨvɨ yucu yatyi,
ta cua catyi ña: "Cuzɨɨ xaan iñi ndo
sihin, vatyi i nañihi xuhin sa cua naa."
10 Ta zuun ñi cuhva cuan catyi sihin
maa ndo vatyi zɨɨ xaan cua cuñi ángel
ra Ndyoo sa cuenda minoo ra cua
ndu-uu iñi cuatyi.

Tañi ra ñá tyaa yahvi sii zutu cuu ñiyɨvɨ sa cua naa

11 Tacuan ta i catyi tucu ra Jesús
cuhva ya: Sicoo minoo ra, ta uu tahan
zehe yɨɨ ra i sicoo.
12 Ta minoo saha i catyi ra luhlu ca
sihin zutu ra: "Tata, cuhvon ndaha
tyiño sa tahan si sii." Ta i natahvi zutu
ra ndaha tyiño sa tahan si sii minoo
minoo zehe ra.
13 Ta ña cuaha ñi quɨvɨ ta zɨquɨ i
xico ra luhlu ca cuan tandɨhɨ cuii sa
nacuhva zutu ra sii ra. Ta i zatahan
ra xuhun ra, ta cuahan ra nusica. Ta
yucuan i zanaa ra tandɨhɨ cuii xuhun
ra sihin sa cuzɨɨ iñi ra. Ta zana xaan i
sicoo ra.
14 Ta sa yaha zanaa ra tandɨhɨ, ta
zɨquɨ i sicoo minoo tama ñuu cuan, ta
i quisaha sizoco ra.
15 Tacuan ta sahan ra vehe minoo
ra ñuu cuan. Ta i tasi ra cuan sii ra nu
iyo quɨnɨ zono ra vatyi cua cuhva ra
sa casi tɨ.
16 Ta i sizoco xaan ra ndya cuhva
cuñi ra casi ra sa sasi quɨnɨ. Ta yoñi
maa sa saha sa casi ra.
17 Tacuan ta i quisaha nacañi iñi ra
ta i catyi ra: "Tandɨhɨ cuii muzu zuti,
sasi vaha ra ndya cuhva ndoo ca sa
sasi ra. Ta yuhvi, cuñi cahñi zoco sii.
18 Vityi cunanuhi nu ndyaa zuti, ta
tyehen cua catyi sihin ra: Tata, sicoo
cuatyi nuu Ndyoo ta nuu moo.

19 Zohon tuhun sa yɨvɨ ca zehun
cuu sii, zoco cuhvon sa cui minoo
muzun." Tacuan i sica iñi ra.
20 Ta i nduvita ra, ta i quihin ra
ityi cua nanuhu ra ndya vehe zutu ra.
Zoco sica ca vasi ra ta sa i ndyehe zutu
ra sii ra. Ta i cundahvi iñi ra sii zehe
ra, ta i cacono ra cua zatahan ra sii ra.
Ta i sicunumi ra sii ra, ta i sihi ra xɨtɨ
ra.
21 Ta i catyi zehe ra sihin ra: "Tata,
sicoo cuatyi nuu ra Ndyoo ta nuu
moo. Zohon tuhun sa yɨvɨ ca zehun
cuu sii." Catyi ra.
22 Zoco i catyi zutu ra sihin muzu
ra: "Ta ndyaca ndo zahma vaha ca,
ta natyihi ndo sii ra. Ta tyihi ndo
minoo xehe nundaha ra. Ta natyihi
ndo zapato saha ra.
23 Ta cahñi ndo minoo zɨndɨquɨ
luhlu, quɨtɨ xahan ca, vatyi casi yo, ta
nacuzɨɨ xaan iñi yo.
24 Vatyi zehi, sa i zehi tuhun vatyi sa
i sihi ra, ta vityi ndito ra. Cua naa ra
ta vityi naquita ra." Catyi zutu ra. Ta i
quisaha zavaha ñu minoo vico. Ta zɨɨ
xaan i cuñi ñu.
25 Ta inga zehe ra cuan, ra nuu,
zatyiño ra sisi cuhu. Ta cuhva sa cua
nasaa ra ndya vehe, ta siñi ra yaa ta
sa sata saha ñiyɨvɨ.
26 Ta i cana ra sii minoo muzu, ta i
ndaca tuhun ra ñaa sa cuu.
27 Ta i catyi muzu sihin ra: "Nasaa
yañun, ta i tava zutun tyiño sa cuu mi-
noo zɨndɨquɨ luhlu, quɨtɨ xahan xaan,
vatyi vaha ñi i nasaa yañun." Catyi ra.
28 Ta i cuxaan xaan ra nuu cuan, ta
ñá cuñi ra quɨhvɨ sisi vehe. Yucuan
cuenda i quita zutu ra, ta i cana ra sii
ra.
29 Zoco i catyi ra sihin zutu ra:
"Ndyehe, sa cuaha xaan cuiya
zatyiñe suhun, ta ñahñi cuhva sa ñá
tyei yahvi sa cohon. Zoco numinoo
saha ta ñá sohon minoo mvee luhlu
sii, vatyi cua zavehi minoo vico sihin
amigi.
30 Ta sa nasaa zehun, ra i zanaa
xuhun moo sihin ñu zɨhɨ zɨɨ iñi, ta
yatyi xaan sahñun minoo zɨndɨquɨ
cuenda ra." Catyi ra.
31 Tacuan ta i nacahan zutu ra, ta i
catyi ra sihin ra: "Zehe luhli, ndyoon
sihin tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta tandɨhɨ
sa sii, sii tucu moo cuu.
32 Zoco vityi tahan si sa zacahnu yo
vico ya ta cuzɨɨ xaan iñi yo vatyi i zehi
tuhun vatyi sa i sihi yañun, ta vityi
ndito ra. Cua naa ra ta naquita ra."

16

Cuhva cuñi si tyindyee yo sii ñiyɨvɨ sihin sa iyo sii yo

1 Tacuan ta i quisaha catyi ra Jesús
sihin ra i casi ra: Sicoo minoo ra cuca,
ta sicoo minoo ra zacuenda xuhun ra.
Zoco i catyi inga ñiyɨvɨ sihin ra cuca
cuan vatyi zatɨvɨ xaan ra zacuenda
cuan xuhun ra.
2 Ta i cana ra cuca cuan sii ra, ta i
catyi ra sihin ra: "Cuaha xaan tuhun
ñihi sa cuendon. Nacuhva cuendon
tandɨhɨ cuii tyiño i zacuun sii, vatyi
ma zatyiño con sihin."
3 Ta zɨquɨ i sica iñi ra zacuenda
xuhun cuan sihin añima ra: "¿Yozo
caa zacui vityi? Cuñi quindyaa pa-
troin tyiñe, ta ñahñi tundyee iñi iyo
sii, sa zatyiñe. Ta cahan xaan nui
caque caridad sii ñiyɨvɨ.
4 Zoco site yozo caa cua zavehi
vatyi vaha sa coo amigi, ta zɨquɨ tatu
ñahñi tyiñe, zoco cuu cuhin vehe ra."
5 Tacuan i sica iñi ra cuan, ta zɨquɨ i
cana ra sii sa minoo minoo ra tavi sii
patrón ra. Ta i catyi ra sihin ra i saa
sa xihna ñi: "¿Yozo tavun sii patroin?"
Catyi ra.
6 Ta i catyi ra cuan: "Tavi cumi mil
litro azetye." Catyi ra. Ta i catyi
ra sihin ra: "Quihin inga tutu ya, ta
tyoon uu mil ñi, ta tyoon zɨvun, ta
zaviton tutu sahnu cuan." Catyi ra.
Ta tacuan i zavaha ra ta cuahan ra.
7 Ta zɨquɨ i saa inga ra, ta i catyi
ra sihin ra: "¿Yozo tavun sii patroin?"
Ta i catyi ra cuan: "Tavi minoo mil
arroba trigo." Catyi ra. Ta i catyi
ra sihin ra: "Quihin inga tutu ya, ta
tyoon uña ziendu arroba ñi, ta tyoon
zɨvun, ta zaviton tutu sahnu cuan."
8 Tacuan ta i sito patrón ra sa ña
vaha sa zavaha ra, ta iyo xaan i cuñi
ra vatyi casi xaan iñi ra zavaha ra sa
ña vaha. Catyi ra Jesús. Ta i catyi tucu

ra sihin ra i casi ra: Casi ca iñi ñiyɨvɨ ña vaha añima ta zɨquɨ ñiyɨvɨ vaha añima.

9 Ta catyi sihin ndo vatyi cutyiño ndo ndaha tyiño ndo sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, ta tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ. Ta quɨvɨ cua ndɨhɨ si, cua ñihi ndo minoo nu cundyaa ndo sa ma naa ca nu ndyaa ra Ndyoo.

10 Ra zavaha sa ndoo sihin sa zuhva ñi sa iyo sii ra, tacuan cua zavaha tucu ra vazu sihin cuaha ca. Ta ra ña zavaha sa ndoo sihin sa zuhva ñi, ma zavaha tucu ra sa ndoo sihin sa cuaha ca iyo sii ra.

11 Yucuan cuenda tatu ña zavaha ndo sa ndoo sihin sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, ma cuhva ra Ndyoo sa vaha xaan sa iyo andɨvɨ sii ndo.

12 Tandɨhɨ sa iyo sii ndo, maa ra Ndyoo saha noo sii si sii ndo. Ta tatu ña zavaha ndo sa ndoo sihin si, ma cuhva maa ra sa cuu sii maa ndo.

13 Ma cuu zatyiño minoo muzu sa cuenda uu tahan patrón vatyi cua cuñi ca ra sii minoo patrón ra, ta ma cuñi ra sii inga ra. A sii minoo ra cua tyaa ra yahvi, ta sii inga ra ma tyaa ra yahvi. Ma cuu cuñi ndo sii ra Ndyoo ta cuñi ndo sii xuhun. Catyi ra Jesús.

14 Ta i siñi ra fariseo tandɨhɨ sa cahan ra Jesús. Ta i sacu ndyaa ra sii ra vatyi cuñi xaan ra fariseo cuan xuhun.

15 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ityi nuu ñiyɨvɨ zaha maa ndo tuhun vatyi vaha xaan ñiyɨvɨ cuu ndo, zoco sito maa ra Ndyoo añima ndo. Ta tandɨhɨ sa zacahnu xaan ñiyɨvɨ, ña cuu ndyehe ra Ndyoo sii si.

Ma naa ley maa ra Ndyoo

16 Ley ra Ndyoo sa i tyaa ra Moisés ta tuhun i tyaa ra profeta ta sa naha, yucuan cuu sa zañaha ityi sii ndo ndya quɨvɨ i saa ra Juan. Quɨvɨ i saa ra Juan ta i quisaha nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ cuñi xaan ñu cuhva cuan.

17 Zoco catyi sihin ndo vatyi vazu cunaa ñuu ñiyɨvɨ a sa iyo ityi zɨquɨ, zoco ley ra Ndyoo sa i tyaa ra Moisés ma cuu naa si nu siin.

Ña vaha sa zandoo rayɨɨ sii ñazɨhɨ ra ta tani tutu ñu

18 Tatu iyo minoo rayɨɨ ta zandoo ra sii ñazɨhɨ ra ta tani tutu sa tindaha ra ta tindaha ra sihin inga ñaha, zavaha ra cuan sa cuu adulterio. A tatu tindaha inga ra sihin ñaha sa zandoo yɨɨ sii, zuun ñi cuatyi cuan zavaha ra.

Cuhva i cuu sii minoo ra cuca, ta cuhva i cuu sii ra Lázaro

19 I sicoo minoo ra cuca, ta tyaqui xaan i cuu zahma ra tyacu yuhva tixinda, ta yahvi xaan ndyaa si. Ta sasi vaha xaan ra tandɨhɨ quɨvɨ.

20 Ta sicoo tucu minoo ra ndahvi sa nañi Lázaro. Iñi xaan ra ityi, ta catuu ra yuvehe ra cuca cuan.

21 Cuñi xaan ra casi ra vazu sa canacava yumesa ra cuca cuan. Ta i saa ina nu catuu ra ndahvi cuan, ta yuyaa tɨ nu cahvi ra.

22 Ta minoo quɨvɨ i sihi ra, ta i sindyaca ángel ra Ndyoo sii ra ndya nu ndyaa ra Abraham gloria. Ta i sihi tucu ra cuca cuan, ta tyihi ñu sii ra sisi ñuhu.

23 Ta cuahan añima ra andyaya, ta ndyehe xaan ra tundoho yucuan. Ta i nandyehe ndaa ra, ta sica xaan i ndyehe ra sii ra Abraham sihin ra Lázaro.

24 Ta i cana saa ra ñoho andyaya cuan ta catyi ra: “Tata Abraham, cundahvi iñun sii, ta tasun sii ra Lázaro nazatyii ra siin nundaha ra ta quisi zatoon ra nu yei vatyi yaha xaan cahnu tundoho ndyehi sisi ñúhu ya.” Catyi ra.

25 Zoco i catyi ra Abraham sihin ra: “Nacohon iñun vatyi cuaha xaan sa vaha sicoo suun quɨvɨ i sinditon ñuu ñiyɨvɨ. Ta ra Lázaro ndahvi xaan i cuu ra ñuu ñiyɨvɨ. Ta vityi iyo sa vaha sii ra, ta yoho ndyehun tundoho.

26 Ta inga tucu cuhva vatyi iyo minoo xahva cahnu xaan mahñu nu yucu yo. Ta vazu cuñi ra ihya cuhun ra nu ndyoon, zoco ma cuu. Ta ma cuu quisi minoo ra ñoho nu ñohon nu ndyaa ndi.”

27 Ta zɨquɨ i catyi ra cuca cuan: “Tata Abraham, zohon tumañi iñi sii, ta tasun sii ra Lázaro ndya vehe zuti.

28 Vatyi iyo ohon tahan yañi, ta
cuñi vatyi cunacatyi ra sihin ra yozo
caa iye ihya nu ndyehi tundoho coto
quisi tucu ra ihya."
29 Tacuan ta i catyi ra Abraham si-
hin ra: "Iyo ley sa i tyaa ra Moisés ta
iyo tuhun i tyaa ra profeta ta sa naha.
Nazavaha yañun sa catyi si cuan."
30 Tacuan ta i catyi ra cuca cuan:
"Tata Abraham, ma tyaa ra yahvi sii
si cuan. Zoco tatu cua nandoto minoo
ra sa i sihi ta cuhun ra nu ndyaa ra,
yucuan ndisa cua tyaa ra yahvi, ta
cua zama ra cuhva iyo ra."
31 Ta i catyi ra Abraham sihin ra:
"Tatu ma tyaa ra yahvi sii ley i tyaa ra
Moisés ta sii tuhun i tyaa ra profeta,
ma sino iñi ra vazu cua nandoto mi-
noo ñiyɨvɨ ta cahan ra sihin ra."

17

Ica xaan tatu zavaha yo cuatyi

1 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra i
casi ra: Tandɨhɨ cuii tyiemvu cua coo
sa quiñi caa sa zatɨvɨ sii ñiyɨvɨ, zoco
ndahvi ñi cuu ra tyiyuhu sii ñiyɨvɨ ta
zavaha ñu cuatyi ta tɨvɨ ñu.
2 Vaha ca tatu cuhñi yo minoo yuu
vee xaan zucu ra ta zavita yo sii ra sisi
tyañuhu coto zatɨvɨ ra sii ñu sino iñi sii
Ndyoo.
3 Zaha ndo cuenda sii ndo. Tatu
zavaha minoo ra tahan ndo minoo sa
ña vaha suhun, catyun sihin ra ñaa sa
ña vaha i zavaha ra. Ta tatu zama ra
cuhva iyo ra, zohon tucahnu iñi sii ra.
4 Ta tatu usa tahan saha sa minoo
quɨvɨ zavaha ra sa ña vaha suhun
ta tandɨhɨ usa tahan saha catyi ra
suhun: "Zohon tucahnu iñi sii." Zo-
hon tucahnu iñi sii ra.

Tatu sino iñi yo sii ra Jesús cuu zavaha yo cuaha sa vaha

5 Tacuan ta i catyi ra apóstol sihin
ra Jesús: Cuhvon cuhva sii ndi ta cua
sino xaan ca iñi ndi suun.
6 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu
sino iñi ndo sii mi siin ñi vazu tañi
caa minoo sɨtɨ mostaza luhlu ñi cuu
cuhva sino iñi ndo, ta cua cuu catyi
ndo sihin yutu sicómoro sa nandyaa
ihya vatyi cuɨñɨ siyo tu nu ndyaa tu ta
cuhun tu sisi tyañuhu, ta cua tyaa tu
yahvi sa cahan ndo.

Cuhva tahan si tyaa yo yahvi sii ra Ndyoo

7 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús: Yoo ndoho
tatu tahvi muzu ndo ñuhu a saha ra sa
casi zɨndɨquɨ zono ndo ta zɨquɨ nasaa
ra vehe, ¿atu cua catyi ndo sihin ra:
"Cundyaa ta casun xita"?
8 Tyehen cua catyi ndo sihin ra:
"Zavohon sa cuxiñi, ta tyizon coho nu
mesa. Ta tatu sa sasi ta zɨquɨ casi tucu
moo." Cua catyi ndo.
9 ¿Atu nacuhvon tyahvi ndyoo sii
ra vatyi zavaha ra tyiño tavon sii ra?
Ña tacuan vatyi tahan si zavaha ra
tyiñon.
10 Ta tacuan tucu maa ndo. Tatu
sa zavaha ndo tandɨhɨ cuii tyiño sa
tava ra Ndyoo sii ndo. Catyi ndo:
"Ñahñi maa sa vaha zavaha ndi. Maa
ñi cuhva tahan si zavaha ndi i zavaha
ndi." Tacuan tahan si catyi ndo.

Zanduvaha ra Jesús sii usi tahan ra tyahyu

11 Ta cuhva sa cuahan ra Jesús ndya
ñuu Jerusalén, i yaha ra nu cu si
Galilea ta nu cu si Samaria.
12 Ta sa i saa ra minoo ñuu ta i quita
usi tahan ra tyahyu ta yucu ra ndya
zava.
13 Ta i cana saa tandɨhɨ ra, ta catyi
ra: Maestro Jesús, cundahvi iñun sii
ndi.
14 Ta sa ndyehe ra Jesús sii ra, ta
i catyi ra sihin ra: Cuahan ndo cua
zañaha ndo sii ndo sii ra cu zutu.
Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra cuan,
ta ityi cuahan ra i nduvaha ra.
15 Ta minoo ra, cuhva sa ndyehe ra
vatyi sa nduvaha ra, i sinanuhu sata
ra. Ta ñihi xaan i cana saa ra ta i
zacahnu ra sii ra Ndyoo.
16 Ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ra, ta i sicava
ndyayu ra nu ñuhu nu ndyaa saha ra
Jesús, ta i saha xaan ra tyahvi ndyoo
sii ra. Ta minoo ra samaritano cuu ra
nduvaha cuan.
17 Tacuan ta i catyi ra Jesús: ¿Atu
ña usi tahan ra i nduvaha? ¿Ndyamaa
cuahan ɨɨn tahan ca ra?
18 ¿Atu minoo tuhun ñi ra inga
ñuu ya cuu ra i ndisi nanuhu sata

sa nacuhva ra tyahvi ndyoo sii ra
Ndyoo?
19 Ta i catyi ra Jesús sihin ra i ndu-
vaha: Nduvita ta cuhun. I nduvohon
vatyi sino iñun.

Cuhva cua cuu si quɨvɨ cua quisaha cundyaca ñaha ra Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ

20 I ndaca tuhun ra fariseo sii ra
Jesús: ¿Ama cua quisaha cundyaca
ñaha ra Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ? Ta i catyi
ra Jesús sihin ra: Ma coto ndo ama
cua quisaha cundyaca ñaha ra Ndyoo
vatyi yɨvɨ sa cuu ndyehe yo cuu si.
21 Ma cuu catyi ñiyɨvɨ: "Ihya ndyaa
ra", a "Ityi cuan ndyaa ra" vatyi zɨɨn
cuu cuhva ndyaca ñaha ra. Sisi añima
ñiyɨvɨ cuu nu ndyaca ñaha ra, añima
ñiyɨvɨ sa tyaa yahvi sii ra.
22 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra
i casi ra: Cua coo quɨvɨ ta cua cuñi ndo
ndyehe ndo sii ra i quisi ndya gloria,
zoco ma ndyehe ca ndo sii ra.
23 Ta cua catyi ñiyɨvɨ sihin ndo:
"Ihya ndyaa ra", a "Yucuan ndyaa
ra." Zoco ma cuhun ndo cundyehe
ndo. Ta ma cundyico ndo sii ra cuan
vatyi yɨvɨ yuhvi cuu ra.
24 Vatyi quɨvɨ cua quisi inga saha,
cua ndyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii. Tañi
ndyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ tatu yaha tasa
zavi nacahnu andɨvɨ, tacuan cua cuu
si quɨvɨ cua quisi tucu ra i quisi ndya
gloria.
25 Zoco xihna ca tahan si ndyehi
tundoho cuaha xaan cuhva. Ta ñiyɨvɨ
sa iyo vityi ma cuñi ñu sii.
26 Tañi i cuu si quɨvɨ ra Noé, tacuan
cua cuu tucu si quɨvɨ cua quisi tucu ra
i quisi ndya gloria.
27 Quɨvɨ ra Noé, sasi ñu. Sihi ñu.
Tindaha ñu. Ta saha ñu sii zehe ñu sa
tindaha ñu ndya cuhva ndya quɨvɨ i
quɨhvɨ ra Noé sisi barco ta i coon zavi
xaan. Ta i naa tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
28 Tacuan i cuu tucu si quɨvɨ ra Lot.
Sasi ñu. Sihi ñu. Zata ñu. Naxico ñu.
Tasi ra itu. Ta zavaha ra vehe ra.
29 Ta zuun ñi quɨvɨ i quita ra Lot ñuu
Sodoma cuan, i coon xaan ñúhu sihin
azufre ndya andɨvɨ, ta i naa tandɨhɨ
cuii ñiyɨvɨ ñuu cuan.
30 Ta zuun ñi tacuan cua cuu si quɨvɨ
cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria.
31 Quɨvɨ cuan tatu ñoho minoo ndo
xiñi vehe, ma noo ndo ta tava ndo
ndaha tyiño ndo. A tatu ñoho ndo itu
ndo ma cunuhu ndo ndya vehe ndo.
32 Nacohon iñi ndo cuhva i tahan si
sii ñazɨhɨ ra Lot.
33 Yoo ra cua nducu cuhva zacacu
ra sii ra, cunaa ra. Ta yoo ra cua
cuhva sa cuu ra sa cuenda mi, cua
cacu ndisa cuii ra.
34 Ta catyi sihin ndo vatyi sa cuaa
cuan, uu tahan ñiyɨvɨ quixi ɨɨn ñi nu
sito. Cua naquihin sii minoo ñi ta
minoo cua nandoo.
35 Ta uu tahan ñuzɨhɨ ndyico ɨɨn ñi
quɨvɨ cuan, cua naquihin sii minoo ñi
ña. Ta inga ña cua nandoo.
36 Ta uu tahan ra ñoho itu ra, cua
quihin sii minoo ra. Ta inga ra cua
nandoo.
37 Tacuan catyi ra Jesús. Ta cuhva
sa siñi ñiyɨvɨ tuhun ya, i ndaca tuhun
ñu sii ra: ¿Ndyamaa cua cuhun ñiyɨvɨ
cuan? Ta i catyi ra Jesús sihin ñu:
Nu catuu ndɨyɨ, yucuan cua titahan
tyasii.

18

Cuhva cuñi ra Ndyoo sa caca yo sii ra

1 Tacuan ta i cahan ra Jesús zɨquɨ
minoo cuhva ya vatyi cuñi ra sa cua
coto ñu vatyi tahan si sa caca ñiyɨvɨ
tumañi iñi sii ra Ndyoo tandɨhɨ saha,
ta ma zandɨhɨ yo tuhun sa caca yo sii
ra.
2 Ihya cuu cuhva i catyi ra Jesús:
Minoo ñuu sicoo minoo ra juez. Ta ña
yuhu ra sii ra Ndyoo. Ta ña tyaa ra
yahvi sii ñiyɨvɨ.
3 Ta zuun ñi ñuu cuan sicoo minoo
ñandahvi. Ta i sahan ña nu ndyaa ra
juez cuan, ta catyi ña sihin ra vatyi
sica ña cuatyi saha minoo ra xaan iñi
sii ña.
4 Ta ña tyizoho ra juez cuan sa ca-
han ña. Ña cuñi ra zandaa ra tyiño ña.
Ta sa naha xaan sica ña. Ta zɨquɨ i sica
iñi ra juez: "Vazu ña yuhi sii ra Ndyoo
ta ña tyei yahvi sii ñiyɨvɨ,

5 zoco zayanga xaan maha ya sii.
Yucuan cuenda cua zandei tyiño ña
coto quisi ca ña ta zayanga ca ña sii."
6 Ta i catyi ra Jesús: Sa siñi ndo
cuhva catyi ra juez, ra ña vaha cuan.
7 Ta maa ra Ndyoo ¿atu ma zacacu
ra sii ñiyɨvɨ i casi ra vatyi sica ñu
tumañi iñi sii ra ora ta sa cuaa? ¿Atu
cuatu xaan ra ta zɨquɨ tyindyee ra sii
ñu?
8 Catyi sihin ndo vatyi yatyi xaan
cua zacacu ra sii ñu. Zoco quɨvɨ cua
quisi tucu ra i quisi ndya gloria, sito
Ndyoo tatu nañihi que sii ñu sino iñi
sii, sa ndisa cuii.

Minoo cuhva cuenda ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha ta ra fariseo

9 Tacuan ta i cahan ra Jesús zɨquɨ
minoo cuhva cuenda ñiyɨvɨ zaha
tuhun vatyi vaha xaan ñu ta ña cuu
ndyehe ñu sii inga ñiyɨvɨ. Ta ihya cuu
cuhva i catyi ra:
10 I quɨhvɨ uu tahan ra vehe ñuhu
vatyi cua cahan ra sihin ra Ndyoo.
Minoo ra cuu ra minoo ra fariseo,
ta inga ra cuu minoo ra tava xuhun
cuenda ra ndyaca ñaha.
11 Iñi ndyaa ra fariseo, ta ihya
cuhva i sica iñi ra sisi añima ra: "Zutu
mañi yuu, nacuhve tyahvi ndyoo
suun vatyi ña iye tañi iyo inga ñiyɨvɨ.
Ña zuhi. Ña quiñi iye. Yoñi tyañi. Ta
ña iye tañi ra tava xuhun ya.
12 Vaha xaan tyei yahvi tuhun co-
hon vatyi uu saha sa minoo vitya
sahñi zoque sii, ta sehi diezmo suun
sihin tandɨhɨ cuii sa iyo sii." Catyi ra.
13 Ta ndya zava, iñi ndyaa ra tava
xuhun cuenda ra ndyaca ñaha. Ta
nu ña nandyehe ndaa ra andɨvɨ. Ta
cati ra yɨquɨ ndyica ra vatyi ndu-uu
iñi ra cuatyi ra. Ta tyehen cahan ra
sihin ra Ndyoo: "Zutu mañi yuu, cun-
dahvi iñun sii, vatyi iyo xaan cuatyi."
Tacuan i catyi ra.
14 Ta catyi sihin ndo vatyi sii maa ra
cuan i zaha ra Ndyoo tucahnu iñi ta
yɨvɨ sii inga ra. Zanaa ra Ndyoo cuatyi
ra tava xuhun cuan, ta cuanuhu ra
ndya vehe ra. Zoco ra fariseo cuan,
ñahñi tucahnu iñi ñihi ra vatyi ña
vaha cuhva sica ra. Ta zɨɨn sa zac-
ahnu xaan ra sii ra. Yucuan cuenda
luhlu ñi ndyehe ra Ndyoo sii ra. Zoco
tatu zanduluhlu yo sii yo, cua nduc-
ahnu yo nuu ra Ndyoo.

Zoco ñaha ra Jesús sii sa ndyihi

15 Ta i quisi ndyaca tucu ñiyɨvɨ sii sa
ndyihi vatyi cua tyizo ra Jesús ndaha
ra xiñi si. Ta sa ndyehe ra i casi ra
Jesús cuhva zavaha ñu, ñá saha ca ra.
16 Zoco i cana ra Jesús sii ra, ta i
catyi ra sihin ra: Cuhva ndo sa quisi
sa ndyihi nu ndyei, ta ma catyi ndo
vatyi ma cuu vatyi tañi iyo sa ndyihi
tacuan iyo ñiyɨvɨ saha sa cundyaca
ñaha ra Ndyoo sii ñu.
17 Ta catyi sihin ndo vatyi tatu ma
cuhva ndo sii ndo sii ra Ndyoo ta sino
iñi ndo sii ra tañi sino iñi sa ndyihi sii
zutu si, ma cuu quɨhvɨ ndo nu ndyaca
ñaha ra Ndyoo.

Catyi ra Jesús vatyi yɨɨ xaan cua cuhva cuenda minoo ra cuca sii ra sii ra Ndyoo

18 Tacuan ta i ndaca tuhun minoo
ra ndyaca ñaha cuenda vehe ñuhu sii
ra Jesús ta catyi ra: Yoho maestro
vaha xoon, ¿yozo caa zacui ta ñihi
tahvi añime?
19 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñaa
cuenda catyun vatyi vaha xein? Mi-
noo tuhun ñi ra vaha iyo, maa ra
Ndyoo.
20 Sa siton tandɨhɨ cuii ley maa ra
Ndyoo cuhva catyi si: "Ma cuzun si-
hin inga ñaha sa yɨvɨ ñazɨhun cuu. Ma
cahñun sii ñiyɨvɨ. Ma zuhun. Ma
cohon cuendu zɨquɨ ñiyɨvɨ. Ta tyoon
yahvi sii zutun ta sii zɨhun." Catyi ra
Jesús sihin ra.
21 Ta i catyi ra cuan: Tyei yahvi sii
tandɨhɨ tuhun cuan cuhva ndya luhli.
22 Ta sa siñi ra Jesús cuhva catyi
ra, ta i catyi ra sihin ra: Minoo ñi ca
cuhva cumañi suun. Xicon tandɨhɨ sa
iyo suun, ta cuhvon xuhun cuan sii
ñiyɨvɨ ndahvi, ta cua coo sa cuca suun
ndya gloria, ta quisun ta cundyicon
sii. Catyi ra.
23 Ta sa siñi ra cuan cuhva catyi ra
Jesús, ta i nducuihya xaan iñi ra vatyi
cuca xaan ra.

24 Ta sa ndyehe ra Jesús vatyi cuihya xaan cuñi ra, ta i catyi ra sihin ra: Yii xaan cua quihvi ñiyivi cuca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.
25 Yii ca quihvi minoo ra cuca nu ndyaca ñaha ra Ndyoo ta ziqui ca minoo camello yaha ti xuu minoo yicui ticui. Catyi ra.
26 Ta ñiyivi sa siñi cuhva catyi ra Jesús i ndaca tuhun ñu: Tatu tacuan cuu si ¿yoo ra cuu cacu?
27 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Tandihi sa ña cuu zavaha ñiyivi, cuu zavaha ra Ndyoo sii si. Catyi ra.
28 Tacuan ta i catyi ra Pedro sihin ra: Sa zandoo ndi tandihi sa sii ndi, ta ndyico ndi suun.
29 Ta i catyi ra Jesús sihin tandihi ra: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi tandihi ndo sa zandoo vehe ndo a ñazihi ndo a tahan ndo a zutu ndo a zihi ndo a zehe ndo ta nducu ndo sa vaha sa cuenda nu ndyaca ñaha ra Ndyoo,
30 cuaha xaan sa vaha cua ñihi ndo ihya ñuu ñiyivi ya, ta inga ñuu ñiyivi saa cua cundito ndo tandihi cuii tyiemvu.

Nacatyi ra Jesús inga saha vatyi cua cahñi ñiyivi sii ra

31 I cana ra Jesús sii sa usi uu tahan ra i casi ra, ta i catyi ra sihin ra: Vityi cua cuhun yo ñuu Jerusalén. Ta yucuan cua cuu tandihi sa i tyaa ra profeta ta sa naha sa cuenda ra i quisi ndya gloria.
32 Vatyi cua cuhva cuenda ñiyivi sii ra sii ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu, ta cua vacu ndyaa ñiyivi sii ra. Quiñi xaan cua zavaha ñu sihin ra, ta cua tyicu zii ñu sii ra.
33 Ta cua cañi xaan ñu sii ra, ta cua cahñi ñu sii ra. Ta sa cu uñi quivi cua nandoto tucu ra. Catyi ra Jesús.
34 Ta ra apóstol cuan ñá cutuñi iñi ra nusiin sa cahan ra Jesús vatyi tañaha ca cuhva ra Ndyoo sa cutuñi iñi ra sii si.

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra cuaa yatyi ñi ñuu Jericó

35 Tacuan ta sa cuñi saa ra Jesús ñuu Jericó, ta yu-ityi ndyaa minoo ra cuaa, sica ra caridad.
36 Ta siñi ra cuaa vatyi yaha cuaha xaan ñiyivi, ta i ndaca tuhun ra ñaa cuenda.
37 Ta i catyi ñiyivi sihin ra vatyi cua yaha ra Jesús, ra ñuu Nazaret.
38 Ta i cana saa ra, ta catyi ra: ¡Yoho Jesús, zehe ra David, cundahvi iñun sii! Catyi ra.
39 Ta ra sa cuahan coyo ityi nuu i catyi ra sihin ra vatyi nacutaxi ra. Zoco ñihi ca i cana saa ra ta catyi ra: ¡Zehe ra David, cundahvi iñun sii!
40 Ta i sicuiñi ra Jesús yucuan, ta i catyi ra sihin ñiyivi naquisi ndyaca ñu sii ra. Ta cuhva sa saa ra cuaa nu ndyaa ra Jesús, i ndaca tuhun ra Jesús sii ra ta catyi ra:
41 ¿Ñaa sa cuñun zavehi suhun? Ta i catyi ra cuaa cuan: Cuñi xein sa nandyehi.
42 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Nandyehe. Sa nduvaha siti nuun vatyi sino iñun sii.
43 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i cuu nandyehe ra, ta i sindyico ra sii ra Jesús. Zacahnu xaan ra sii ra Ndyoo. Ta tandihi ñiyivi sa ndyehe cuhva cuan, i zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo.

19

Ra Jesús sihin ra Zaqueo

1 I quihvi ra Jesús ñuu Jericó, ta cua yaha ra mahñu ñuu cuan.
2 Ta ñuu cuan ndyaa minoo ra sa nañi Zaqueo. Cuca xaan ra. Ta ra cu nuu cuu ra sa cuenda ra tava xuhun cuenda ra ndyaca ñaha.
3 Cuñi xaan ra ndyehe ra sii ra Jesús yoo ra cuu ra. Zoco ñá cuu ndyehe ra vatyi tyaha xaan ra.
4 Yucuan cuenda i cacono ra ityi nuu nu cuahan ra Jesús, ta i ndaa ra minoo nu yutu sicómoro sa nandyaa yu-ityi nu cua yaha ra Jesús.
5 Ta sa saa ra Jesús yucuan i ndyehe ndaa ra, ta i ndyehe ra sii ra. Ta i catyi ra sihin ra: Zaqueo, zanumi ta noon vatyi vityi cua ndoi vehun.
6 Ta i zanumi ra Zaqueo ta i noo ra. Ta zii xaan i cuñi ra, ta cuahan ra sihin ra ndya vehe ra.

7 Ta sa ndyehe ñiyɨvɨ cuhva cuan i quisaha cahan ñu ndya vaha ñi sii ra Jesús ta catyi ñu vatyi cuahan ra Jesús vehe minoo ra iyo cuatyi.

8 Ta sa ñoho ra vehe ra, i sicuɨñɨ ndyaa ra Zaqueo, ta i catyi ra sihin ra Jesús: Zava ndaha tyiñe cua cuhve sii ñiyɨvɨ ndahvi. Ta tatu i zandavi ñehi ta zuhi xuhun ñiyɨvɨ, cua nacuhve cumi saha sii ñu.

9 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Vityi sa cacun, ta ñiyɨvɨ ra Abraham cuu suun vatyi sino iñun sii ra Ndyoo tañi i sino iñi ra Abraham.

10 Ta yuhvi, ra i quisi ndya gloria cui, ta vasi ñuu ñiyɨvɨ vatyi cua nanduqui ta zacaqui sii ñiyɨvɨ sa cua naa.

Cuñi si sa cutyiño yo tandɨhɨ sa saha ra Ndyoo sii yo

11 Ta nɨɨ ñi sa siñi ñiyɨvɨ sa cahan ra Jesús, ta i quisaha cahan tucu ra inga cuhva ya vatyi sa cuñi saa ra ñuu Jerusalén, ta sica iñi ñiyɨvɨ vatyi cua quisaha cundyaca ñaha ra yucuan.

12 Yucuan cuenda i catyi ra Jesús: Sicoo minoo ra vaha, ta cuñi ra cuhun ra minoo ñuu nusica vatyi yucuan cua nduu ra rey ta zɨquɨ cua ndisi ra ñuu ra zoco sa cuu ra minoo rey.

13 Ta cumañi ca cuhun ra, i cana ra sii sa usi tahan muzu ra, ta saha ra minoo ziendu peso sii sa minoo minoo ra. Ta i catyi ra sihin ra: "Zatyiño ndo sihin xuhun ya ndya quɨvɨ cua quisi."

14 Zoco ñiyɨvɨ ñuu ra, ñá cuñi ñu sa cuu ra rey sii ñu. Ta sa cuahan ra ityi, i tasi ñu tyiño sihin zuhva ra ta catyi ñu: "Ma cuhva ndi sa cundyaca ñaha ra ya sii ndi."

15 Zoco ra cuan i nduu ra rey, ta zɨquɨ i nasaa ra ndya ñuu ra. Ta sa nasaa ra i cana ra sii muzu ra, ra i zandoo ra xuhun cuan sihin vatyi cuñi ra coto ra yozo i zahacanaa xuhun ra nɨɨ ñi sa sahan ra.

16 Ta saa minoo muzu cuan ta catyi ra: "Tata, i zahacanei minoo mil sihin sa minoo ziendu i zandoon sii."

17 Ta i catyi rey cuan sihin ra: "Vaha xaan. Minoo muzu vaha cuun. Vaha i zatyiñon sihin sa zuhva ñi xuhun i zandoi suhun. Yucuan cuenda vityi sehi sa cundyaca ñohon usi tahan ñuu."

18 Tacuan ta i saa tucu inga ra sa i saha ra xuhun sii. Ta i catyi ra: "Tata, i zahacanei ohon ziendu sihin sa minoo ziendu i zandoon sii."

19 Ta i catyi tucu rey cuan sihin ra: "Cuu cundyaca ñaha tucu moo; ohon tahan ñuu cua cundyaca ñohon."

20 Tacuan ta i quisi inga ra, ta i catyi ra: "Tata, ica xuhun ya sa minoo ziendu cuan. I sicumi vehi sii si nuu minoo pañitu

21 vatyi yuhi suun vatyi minoo ra xaan cuun, ta tuhvon naquihin sa yɨvɨ suun cuu, ta nacuhun tyiño zacuu inga ra."

22 Tacuan ta i catyi rey cuan sihin ra: "Yoho minoo muzu ña vaha cuun. Vityi sihin cuhva cohon ta cua catyi tuqui suhun vatyi siton vatyi xein ta tuhve naquihin sa yɨvɨ sii cuu, ta naquihin tyiño zacuu inga ra.

23 Yucuan cuenda ¿ñaa cuenda ñá tyuhun xuhin banco, ta sa cua nasei ta cua naquihin sii si, zoco sa zahacanaa si zuhva?" Catyi rey cuan.

24 Ta i catyi ra sihin inga ra yucu yucuan: "Quindyaa ndo xuhun sa sehi sii ra ya, ta cuhva ndo sii si sii ra sa cumi cuaha ca."

25 Ta i catyi ra cuan sihin ra: "Zoco sa cumi minoo mil."

26 Ta i catyi rey cuan: "Ta catyi sihin ndo vatyi ra zatyiño vaha sihin sa sehi sii ra, cua cuhve cuaha ca sii ra. Ta ra ña cuñi zatyiño sihin sa sehi sii ra, cua quindyei sii si.

27 Ta ñu xaan iñi sii, ñu ña cuñi sa cundyaca ñehi sii ñu, quisi ndyaca ndo sii ñu ihya, ta cahñi ndo sii ñu nui." Catyi rey cuan i catyi ra Jesús.

Cuhva i quɨhvɨ ra Jesús ñuu Jerusalén

28 Ta sa yaha cahan ra Jesús cuhva cuan ta cuahan ra ityi nuu ca ndya ñuu Jerusalén.

29 Ta cuhva sa cuñi saa ra ñuu Betfagé ta ñuu Betania yatyi ñi minoo yucu sa nañi yucu Olivos, ta i tasi ra sii uu tahan ra apóstol.

30 I catyi ra sihin ra: Cuahan ndo
minoo ñuu sa ndyaa yatyi ñi yucuan,
ta cuhva sa quihvi ndo ñuu cuan cua
nañihi ndo sii minoo burro nuhñi ti.
Quiti ta yoñi ca cozo. Ndasi ndo sii ti,
ta quisi ndo sihin ti.
31 Ta tatu iyo ñiyivi ndaca tuhun sii
ndo ñaa cuenda ndasi ndo sii ti, catyi
ndo: "Vatyi siñi ñuhu ti sii ra ndyaca
ñaha sii yo."
32 Ta ra apóstol cuan, cuahan ra, ta
i nañihi ra sii ti tañi cuhva i catyi ra
Jesús sihin ra.
33 Ta cuhva sa cua ndasi ra sii ti i
catyi sitoho ti sihin ra: ¿Ñaa cuenda
ndasi ndo burro ña?
34 Ta i catyi ra cuan: Siñi ñuhu ti sii
ra ndyaca ñaha sii yo. Catyi ra.
35 Ta sindyaca ra sii ti sii ra Jesús. Ta
i tyizo ra zahma ra sata ti, ta i tyizo ra
sii ra Jesús sata ti.
36 Tacuan ta cuahan ra Jesús. Ta
i saqui ñiyivi zahma ñu ityi nu cua
yaha ra.
37 Ta cuhva sa cua cuyatyi ñu ñuu
Jerusalén, saa ñu nu iñi noo yucu
Olivos cuan. Ta tandihi cuii ñiyivi
ndyico sii ra Jesús i quisaha cuzii
xaan iñi ñu. Ta saa xaan cana saa ñu,
ta zacahnu ñu sii ra Ndyoo sa cuenda
sa ndyityi nahnu xaan i ndyehe ñu.
38 Ta i catyi ñu: ¡Nazacahnu yo sii ra
cuu rey, ra vasi sa cuenda ra Ndyoo!
¡Nazacahnu xaan yo sii maa ra Ndyoo!
¡Vaha xaan, vaha xaan cuu maa ra
Ndyoo! Catyi ñu.
39 Tacuan ta zuhva ra fariseo
sa cuahan coyo sihin ñiyivi cuan i
quisaha catyi ra: Maestro, zacutaxun
sii ñu sica noo suhun.
40 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra:
Catyi sihin ndo vatyi tatu cua cutaxi
ñiyivi ya, cua cana saa yuu.
41 Tacuan ta sa cuñi saa ra Jesús ñuu
Jerusalén, ta cuhva sa ndyehe ra ñuu
cuan i sacu xaan ra.
42 Ta i catyi ra: Tatu sa i sito ndo
ta cutuñi iñi ndo yozo caa cuu coo sa
taxi sii ndo sihin ra Ndyoo, cuu ndu-
vaha ndo. Zoco vityi sa yaha cuhva.
Ta sa siñi tuñi cuan, ñoho xehe si sii
ndo, ta ma cuu coto ndo sii si.
43 Ta cua quisi quivi, ta ra xaan iñi
sii ndo cua zavaha ra minoo sacu vi-
conduu nu yucu ndo, ta ma cuu quita
ndo.
44 Ta ndaha cua zativi ra ñuu ndo.
Cua cuu tandihi cuii ndo. Ta ma
zandoo ra numinoo yuu zíquii inga si
vatyi ña cuñi ndo nacoto ndo sa quisi
ra Ndyoo nu ndyaa ndo.

Tava ndyizo ra Jesús sii ñiyivi zavaha ndya vaha ñi yuvehe ñuhu cahnu

45 Tacuan ta i quihvi ra Jesús nu
cuu nuquehe vehe ñuhu cahnu, ta i
quisaha tava ndyizo ra sii ñu xico ta
ñu zata yucuan.
46 Ta i catyi ra sihin ñu: Catyi tutu
Tuhun Ndyoo: "Vehe mi cuu vehe nu
cahan ñiyivi sihin ra Ndyoo." Zoco
maa ndo zacuu ndo vehe ra zuhu sii
si. Catyi ra.
47 Ta tahan tahan quivi i zacuaha
ra Jesús sii ñiyivi sisi vehe ñuhu. Ta
ra zutu nahnu, ta ra maestro cuenda
ley ta ra cu tyiño ñuu cuan i nducu ra
cuhva yozo caa cuu cahñi ra sii ra.
48 Zoco ñá ñihi ra cuhva yozo caa
cua zacuu ra vatyi i tyizoho tandihi
ñiyivi tandihi sa cahan ra Jesús.

20

Ndaca tuhun ra fariseo sii ra Jesús yoo ra i saha tyiño sii ra ta zavaha ra cuhva zavaha ra

1 Minoo quivi sa quivi cuan za-
cuaha ra Jesús sisi vehe ñuhu cahnu,
ta nacatyi ra tuhun vaha sihin ñiyivi.
Ta saa coyo ra zutu nahnu ta ra mae-
stro cuenda ley ta ra sahnu ñuu cuan.
2 Ta i catyi ra sihin ra Jesús:
Nacatyun sihin ndi ¿yoo sa saha tyiño
suun vatyi zavohon tandihi cuhva
ya?
3 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi
ra sihin ra: Cuñi tuqui nducu tuhin
minoo tuhun sii maa ndo, ta nacatyi
ndo sihin.
4 ¿Yoo ra i tasi sii ra Juan sa zacoo
ndutya ra? ¿Atu i tasi ra Ndyoo sii ra
a ñiyivi? Catyi ndo.
5 Ta i natuhun tahan ra cuan sihin
tahan ra ta catyi ra: Tatu catyi yo
vatyi i tasi ra Ndyoo sii ra Juan cua

catyi ra ya: "¿Ñaa cuenda ñá sino iñi
ndo sa cahan ra?"
6 Zoco tatu catyi yo vatyi ñiyɨvɨ i
tasi sii ra Juan, cua cahñi ñiyɨvɨ sii yo
sihin yuu vatyi sica iñi tandɨhɨ maa ñu
vatyi maa ra Ndyoo i tasi sii ra Juan ta
minoo profeta i cuu ra. Catyi ra cuan
sihin tahan ra.
7 Yucuan cuenda i catyi ra sihin ra
Jesús vatyi ña sito ra yoo ra i tasi sii ra
Juan.
8 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ta ma
nacatyi tucu vii yoo ra i saha cuhva ya
sii.

Tañi ra ña cuñi zatyiño vaha tacuan iyo ra cua cahñi sii ra Jesús

9 Tacuan ta i quisaha cahan ra Jesús
sihin ñiyɨvɨ zɨquɨ cuhva ya ta catyi
ra: I tasi minoo ra yoho uva minoo
sacu. Ta i saha noo ra sii si sii inga ra
cua zatyiño ra yucuan, ta cuahan ra
nusica naha xaan.
10 Ta saa quɨvɨ sa iyo yucu vixi cuan,
ta i tasi ra sii minoo muzu nu ndyaa
ra zatyiño yucuan vatyi cua quihin
ra zuhva yucu vixi cuhva tahan si
sii patrón ra. Zoco i cañi xaan ra sii
muzu cuan. Ta ñahñi sa saha ra sii ra.
Ta i natasi ra sii ra.
11 Ta i tasi sitoho yoho uva cuan sii
inga muzu ra, ta i cañi xaan tucu ra
sii ra. Ta quiñi xaan i zavaha ra sihin
ra. Ta ñahñi maa i saha ra sii ra, ta i
natasi ra sii ra.
12 Ta i tasi tucu patrón cuan inga
muzu ra, sa cu uñi saha i cuu si. Ta
zuun ñi cuhva cuan i zavaha ra sihin
ra. I zañicuehe ra sii ra, ta tava ndyizo
ra sii ra.
13 Yaha cuan, ta i catyi sitoho sacu
cuan: "¿Yozo caa zacui vityi? Cua tasi
sii zehi. Cuñi xein sii ra, vazu tyaa ra
yahvi sii maa ra vatyi zehi cuu sii ra."
14 Zoco cuhva sa ndyehe ra zatyiño
yucuan sii ra, i natuhun tahan ra si-
hin tahan ra ta catyi ra: "Ihya ra cuu
ra cua nañihi ndaha tyiño quɨvɨ cua
cuu zutu ra. Nacahñi yo sii ra vatyi
ndoo maa yo sihin sacu ya." Catyi ra.
15 Ta i tava ndyizo ra sii ra sata sacu,
ta i sahñi ra sii ra. Catyi ra Jesús.
Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra sii ñiyɨvɨ
tyizoho: ¿Yozo caa cua zavaha sitoho
sacu cuan sihin ra sahñi sii zehe ra?
16 Cua quisi ra, ta cua zanaa ra sii
ra, ta cua cuhva noo ra sacu cuan sii
inga ra. Catyi ra Jesús. Ta sa siñi
ñiyɨvɨ tuhun cuan ta catyi ñu: Zoco ma
zavaha ra Ndyoo cuhva cuan.
17 Ta i nandyehe ra Jesús sii ñu, ta
catyi ra: Tatu tacuan sica iñi ndo ¿ñaa
cuñi si catyi si cuñi maa ndo nu catyi
si tyehen? "I zavita ihno ñiyɨvɨ zan-
daa vehe sii yuu sa cuñi si sa cuenda
sɨquɨ vehe. Ta vityi yuu cuan cuu sa
ñiñi ca ta zɨquɨ tandɨhɨ sa cuenda vehe
cuan vatyi tacuan catyi ra Ndyoo.
18 Ta yoo ra cua nduva zɨquɨ yuu
cuan cua tahnu cuatyi ra, zoco yoo
ra cua canacava yuu cuan zɨquɨ, cua
caxi cuatyi si sii ra ndyihi ndyihi."

Tahan si tyaa yo yahvi sii ra cu tyiño ta sii ra Ndyoo

19 Ta ra zutu nahnu ta ra maestro
cuenda ley i nducu ra cuhva zuun ñi
cuhva cuan sa tɨɨn ra sii ra Jesús vatyi
tuu iñi ra vatyi i cahan ra Jesús cuhva
iyo maa ra. Zoco i yuhu ra sii ñiyɨvɨ.
20 Yucuan cuenda i tasi ra sii zuhva
ra cua nducu coto ihñi sii ra Jesús.
Cua zaha ra cuan tuhun vatyi ra vaha
cuu ra, zoco cua nducu ra cuhva ñaa
minoo tuhun ña vaha cua cahan ra
Jesús, ta cua ñihi ra cuhva tyaa ra
cuatyi sata ra nuu ra cu gobernador.
21 Yucuan cuenda i catyi ra tye-
hen sihin ra Jesús: Maestro, sito ndi
vatyi ndoo xaan cohon, ta ndoo xaan
cuhva zacuohon. Ña tyaa con yahvi
sii minoo ñiyɨvɨ ta zɨquɨ sii inga ñu
zoco zacuohon ityi ra Ndyoo sa ndisa
cuii.
22 Yucuan cuenda cuñi ndi coto ndi:
¿Atu vaha tyiyahvi yo xuhun sii ra
ndyaca ñaha a ña vaha? Catyi ra.
23 Zoco i tuu iñi ra Jesús vatyi ña
vaha añima ra cuan, ta i catyi ra sihin
ra: ¿Ñaa cuenda nducu coto ihñi ndo
sii?
24 Zañaha ndo minoo xuhun sii.
¿Yoo sii nuu ndyaa ya? ¿Ta yoo sii zɨvɨ
ndyaa ya? Ta i nacahan ra cuan ta
catyi ra: Sii ra gobierno César.
25 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuhva
ndo sii ra gobierno César sa cuu sii

maa ra. Ta cuhva ndo sii ra Ndyoo sa
cuu sii maa ra Ndyoo. I catyi ra Jesús.
26 Ta ñá cuu maa zandavi ñaha ra
cuan sii ra Jesús sihin tuhun cahan ra
nuu ñiyɨvɨ. Ta iyo xaan i cuñi ra cuhva
i cahan ra Jesús, ta i cutaxi ra.

Ndaca tuhun ra tatu cua nandoto tucu ñiyɨvɨ

27 Yaha cuan ta zɨquɨ i saa coyo
zuhva ra saduceo nu ndyaa ra Jesús.
Catyi ra saduceo cuan vatyi ma nan-
doto ñiyɨvɨ tatu sa sihi ñu. Ta i ndaca
tuhun ra cuan sii ra Jesús cuhva ya:
28 Maestro, i tyaa ra Moisés minoo
ley vatyi tatu sihi minoo rayɨɨ ta ndoo
ndahvi ñazɨhɨ ra ta yoñi zehe ra i
sicoo, natindaha yañi ra sihin ñaha
cuan. Ta cua coo zehe ra sihin ña sa
cuenda yañi ra, ra i sihi cuan.
29 Sicoo usa tahan rayɨɨ sihin yañi
ra. I tindaha ra nuu. Ta i sihi ra, ta
yoñi zehe ra i sicoo.
30 Ta zɨquɨ i tindaha ra cu uu sihin
ñandahvi cuan. Sihi tucu ra cuan. Ta
yoñi zehe ra i sicoo.
31 I tindaha tucu ra cu uñi sihin ña.
Ta tacuan tucu cuahan tyiño ndya i
tindaha tandɨhɨ sa usa tahan ra sihin
ña. Ta i sihi tandɨhɨ sa usa tahan ra, ta
yoñi zehe ra i sicoo.
32 Ta nu ndɨhɨ tuhun i sihi ndɨhɨ
tucu maa ñaha cuan.
33 Yucuan cuenda cuñi ndi coto ndi
¿yoo ra cua cuu yɨɨ ña quɨvɨ cua nan-
doto ñiyɨvɨ? vatyi ñazɨhɨ tandɨhɨ sa usa
tahan ra i cuu sii ña. Tacuan i catyi ra
cuan sihin ra Jesús.
34 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ihya
ñuu ñiyɨvɨ tindaha rayɨɨ ta ñu zɨhɨ.
35 Zoco ñiyɨvɨ cua nandoto inga ñuu
ñiyɨvɨ saa nu ndyaca ñaha ra Ndyoo,
ma tindaha ca ñu indyacuan.
36 Ta ma cuu ca ñu vatyi sa nduu ñu
tañi ángel. Ta zehe ra Ndyoo cuu sii ñu
sa ndisa cuii vatyi cua nandoto ñu.
37 Sa ndisa cuu si vatyi nandoto
ñiyɨvɨ vatyi i zandoo ra Moisés tuhun
cuan nu tutu i tyaa ra. Vatyi quɨvɨ i
cahan ra Ndyoo sihin ra nu cayu taca
iñu cuan zoco ñá ndɨhɨ si, i cahan ra
Moisés cuhva ya sihin ra Ndyoo ta
catyi ra: "Zutu mañi yuu, Ndyoo cuun
sii ra Abraham ta sii ra Isaac ta sii
ra Jacob." (Tacuan i catyi ra Moisés
vatyi sito ra vatyi ndito ra Abraham
sihin tandɨhɨ zehe ra vazu sa sihi coño
ñuhu ra.)
38 Vatyi yɨvɨ Ndyoo sii ñiyɨvɨ ndaha
sihi cuii cuu ra Ndyoo. Ndyoo cuu
ra sii ñiyɨvɨ cua cundito tandɨhɨ cuii
tyiemvu. Ta ndito añima ñiyɨvɨ sa
cuenda maa ra Ndyoo. Ña sihi ñu.
39 Tacuan ta i cahan zuhva ra mae-
stro cuenda ley ta catyi ra: Vaha xaan
tuhun cohon, Maestro.
40 Ta yaha cuan ta ñá caña ca iñi ra
ndaca tuhun ra numinoo ca tuhun sii
ra Jesús.

¿Yoo sii zehe cuu sii ra Cristo?

41 Tacuan ta i catyi ra Jesús: Catyi
ra maestro cuenda ley vatyi ra Cristo
cuu ñiyɨvɨ sii ra rey David, ta ndisa
cuu si cuhva cahan ra cuan.
42 Zoco zuun ñi maa ra rey David
i cahan ta sa naha tuhun i saha ra
Ndyoo sii ra, ta i tyaa ra cuhva cahan
ra Ndyoo sihin ra Cristo. Tyehen i
tyaa ra David:
Cahan ra Ndyoo sihin ra ndyaca ñaha
sii mi ta catyi ra:
"Cundyoon siyo cuehi
43 ndya cuhva ndya cua saa quɨvɨ cua
cuhve cuhva cua zahacanoon
sii ñiyɨvɨ xaan iñi suun."
Tacuan i tyaa ra David.
44 ¿Ta yozo caa vatyi catyi ra mae-
stro cuenda ley vatyi ñiyɨvɨ ra David
cuu sii ra Cristo ta zuun ñi maa
ra David catyi vatyi ndyaca ñaha ra
Cristo sii ra? Catyi ra Jesús.

Tyaa ra Jesús cuatyi sata ra maestro cuenda ley

45 Ta cuhva i tyizoho tandɨhɨ ñiyɨvɨ
i catyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ sica noo
sihin ra:
46 Zacuenda vaha ndo sii ndo, ta ma
zacuu ndo cuhva zacuu ra maestro
cuenda ley. Tahan xaan iñi ra quɨhɨ
ra zahma nañi vatyi cua nacoto ñiyɨvɨ
sii ra vatyi ra ñiñi cuu ra. Ta cuhun
ra nuyahvi vatyi cuñi xaan ra sa tyaa
ñiyɨvɨ yahvi sii ra. Ta cuñi xaan ra
sa cundyaa ra nu ndyaa ñiyɨvɨ ñiñi
sisi vehe ñuhu. Ta cuñi xaan ra sa
cundyaa ra tyayu vaha nu sasi ñiyɨvɨ
zacahnu vico.

47 Cuaha ca cua cutuñi ra maestro
cuenda ley ta zɨquɨ inga ñiyɨvɨ vatyi
zuhu ra ndaha tyiño ñundahvi. Ta
zandavi ñaha ra sii ñiyɨvɨ vatyi naha
xaan sica tahvi ra sii Ndyoo vatyi cuñi
ra sa cua ndyehe ñiyɨvɨ ta cua catyi ñu
vatyi sito xaan ra sii Ndyoo. Catyi ra
Jesús.

21

Cuhva i saha minoo ñandahvi xuhun

1 I ndyehe ra Jesús vatyi tyihi ra
cuca xuhun sisi minoo satu sisi vehe
ñuhu cahnu.
2 Ta i ndyehe tucu ra sii minoo ñaha
ndahvi. Tyihi ña uu tahan xuhun
ndyihi sa cu ohon zendavu sisi satu
cuan.
3 Ta i catyi ra Jesús: Ndisa cuii catyi
sihin ndo vatyi i tyihi ñandahvi cuan
cuaha ca xuhun ta zɨquɨ tandɨhɨ ca ra
cuca.
4 Saha maa ra sa nandoo ñi ca sii ra.
Zoco ñandahvi cuan, ndɨhɨ i saha ñi ca
ña xuhun cuita casi ña.

Cuhva i catyi ra Jesús cuhva cua tani vehe ñuhu cahnu

5 Tacuan ta zuhva ñu i natuhun ñu
tuhun vehe ñuhu cahnu cuan. Catyi
ñu vatyi tyaqui xaan yuu i sino si.
Ta tyaqui xaan sa tacaa sa saha maa
ñiyɨvɨ, ndɨhɨ ca. Tacuan ta i catyi ra
Jesús:
6 Cua coo quɨvɨ ta tandɨhɨ sa ndyehe
ndo ihya cua tani si. Numinoo yuu
ya ta ma ndoo si zɨquɨ tahan si. Cua
nacoyo tandɨhɨ si.
7 Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta
catyi ra: Maestro, ¿ama cua coo cuhva
cuan? ¿Ñaa zeña cua ndyehe ndi, ta
zɨquɨ cua coto ndi vatyi sa cua tahan
si?
8 Ta i catyi ra Jesús: Zacuenda ndo
sii ndo coto zandavi ñaha ñiyɨvɨ sii
ndo. Vatyi cuaha xaan ra cua quisi ta
cua catyi ra: "Yuhvi cui Cristo, ta sa
cuñi naa ñiyɨvɨ." Cua catyi ra. Zoco
ma sino iñi ndo sii ra, ta ma cundyico
ndo sii ra.
9 Ta cua cuɨñɨ ndo tuhun vatyi cua
coo cuatyi ta cahñi tahan xaan ñiyɨvɨ,
zoco ma yuhu ndo. Xihna ca cua cuu
tandɨhɨ cuhva cuan, cumañi ca sa saa
quɨvɨ naa ñiyɨvɨ. Catyi ra.
10 Ta catyi tucu ra: Cua cahñi tahan
minoo ñuu sihin inga ñuu, ta cua
coo cuatyi ñuu nahnu sihin inga ñuu
nahnu.
11 Ta cua coo sa taan ñihi xaan zɨɨn
zɨɨn ityi. Ta cua coo cuehe tandɨhɨ
ityi. Ta cua coo tama. Ta cua coo
sa zayuhu xaan sii ñiyɨvɨ. Ta cua coo
cuaha xaan zeña andɨvɨ.
12 Zoco cumañi ca sa cuu tandɨhɨ
cuhva cuan, cua cuxaan xaan ñiyɨvɨ
ndyehe ñu sii ndo. Cua zayanga xaan
ñu sii ndo, ta cua tɨɨn ñu sii ndo vatyi
caca ñu cuatyi saha ndo sisi vehe
ñuhu. Ta cua tyihi ñu sii ndo vehe
caa. Ta cua cuhva maa ndo sa ndaa
sa cuenda mi ityi nuu ra cu rey ta ra
cu tyiño.
13 Ta cua cuu cahan ndo sa cuenda
mi.
14 Zoco zaha ndo cuenda, ta ma
caca iñi ndo ñaa sa cua cahan ndo nuu
ra cu tyiño cuan.
15 Vatyi yuhvi cua cuhve tuhun ca-
han ndo, ta cua cuhve sa siñi tuñi xiñi
ndo. Ta numinoo ra xaan iñi sii ndo
ta ma cuu zahacanaa ra sii ndo sihin
tuhun cahan ra.
16 Zoco zuun ñi ñiyɨvɨ sii ndo cua
xico tuhun sii ndo, zutu ndo ta zɨhɨ
ndo, ta tahan ndo ta ra tahan ndo, ta
amigo ndo. Cua cuhva ñu sii ndo sii
ñu xaan iñi sii ndo. Ta cua cahñi ñu
sii zuhva ndo.
17 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ cua cuxaan xaan
ñu ndyehe ñu sii ndo sa cuenda mi.
18 Zoco ma cunaa numinoo ixi xiñi
ndo.
19 Ta tatu ma ndu-uu iñi ndo, cua
cundito ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
20 Ta quɨvɨ cua ndyehe ndo
vatyi yucu zandaru siconduu ñuu
Jerusalén ya, cua coto ndo vatyi sa
cuñi saa quɨvɨ cunaa ñuu ya.
21 Tacuan ta ñiyɨvɨ ndyaa nacahnu
Judea, nacono ñu ta naquɨhvɨ xehe ñu
ndya yucu. Ta ñu yucu sisi cuhu, ma
cunuhu ñu ndya ñuu ñu.
22 Vatyi quɨvɨ cuan cua tasi tuñi ra
Ndyoo sii ñiyɨvɨ ñuu ya. Ta tacuan ta
cua cuu si tandɨhɨ cuhva catyi tutu ra
Ndyoo.

23 Zoco cuaha xaan tundoho cua
ndyehe ñu zɨhɨ, ñu ñoho zehe, quɨvɨ
cuan a tatu iyo zehe ñu sa tyaxi quɨvɨ
cuan vatyi cahnu xaan tundoho cua
coo quɨvɨ cuan vatyi cua cuxaan xaan
ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén.
24 Cua cahñi zandaru sii ñiyɨvɨ sihin
mityi ra, ta inga ñiyɨvɨ cua tɨɨn ra ta
cundyaca ra sii ñu zɨɨn zɨɨn ñuu. Ta
ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, cua
cuyucu ñu ñuu Jerusalén ndya quɨvɨ
cua catyi maa ra Ndyoo.

Cuhva cua quisi tucu ra i quisi ndya gloria

25 Ta cuaha sa iyo cua ndyehe ñiyɨvɨ
nu ñicandyi ta nu yoo ta cuhva iyo
tiñoo. Ta cua yuhu xaan ñiyɨvɨ ñuu
ñiyɨvɨ ya cuhva cua ndaa noo xaan
tyañuhu.
26 Yaha xaan yaha xaan cua yuhu
ñiyɨvɨ sihin sa sica xaan iñi ñu sa
cuenda sa iyo sa cua cuu ñuu ñiyɨvɨ.
Ta tandɨhɨ sa iyo andɨvɨ cua canda si.
27 Tacuan ta zɨquɨ cua ndyehe ñiyɨvɨ
sii ra i quisi ndya gloria. Cua quisi
tucu ra sihin vico ta sihin cuaha xaan
cuhva. Ta tyaqui xaan caa ra.
28 Ta tatu sa quisaha cuu tandɨhɨ
cuhva ya, zɨɨ xaan cuñi ndo vatyi sa
yatyi cuii cua cacu ndo.
29 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ
i cahan ra zɨquɨ minoo cuhva ya ta
catyi ra: Ndyehe ndo cuhva iyo yutu
higuera ta tandɨhɨ inga yutu.
30 Tatu cua ndyehe ndo sa cua na-
coyo ndaha tu ta cua nduyutya tu,
tacuan ta sa sito ndo vatyi sa cua
nducahñi.
31 Ta tacuan tucu tatu sa ndyehe
ndo vatyi sa cuu tandɨhɨ tuhun sa
quehin sihin ndo ihya, tacuan ta cua
coto ndo vatyi sa cua cuyatyi cundy-
aca ñaha ra Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ ya.
32 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi cua
cuu cuhva ya cuee ca sa cuu ñiyɨvɨ sa
iyo vityi.
33 Yutyi andɨvɨ ta ñuhu ñuu ñiyɨvɨ
cunaa si. Zoco tuhun quehin ma naa
si.
34 Coto vaha ndo sii ndo coto ñáha
zandava ndo iñi ndo sa cuenda cuatyi
zavaha ndo tañi sa zavaha xaan ndo
vico ta sihi xaan ndo ndixi ta sica
xaan iñi ndo tuhun sa iyo ñuu ñiyɨvɨ.
Tatu tacuan iyo ndo ta ña ndatu listo
ndo, zana ñi iñi ndo ta cua quisi tun-
doho zɨquɨ ndo.
35 Vatyi tacuan cua cuu si sihin
tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Zana ñi iñi
ñu, ta cua cuu si tañi minoo sa nacazi
ra Ndyoo nu ñoho ñu, ta ma cuu ca
quita ñu.
36 Yucuan cuenda cuatu listo ndo,
ta caca xaan ndo sii ra Ndyoo tandɨhɨ
quɨvɨ vatyi cua cuhva ra sa ma
ndyehe ndo tundoho cahnu xaan
sa cua coo. Ta caca ndo sii ra vatyi
cuhva ra sa cua saa vaha ndo ityi nuu
ra i quisi ndya gloria. Tacuan i catyi
ra Jesús.
37 Ora i zacuaha ra Jesús sii ñiyɨvɨ
sisi vehe ñuhu cahnu ta sa sa cuaa
tuhva ra sahan ndya yucu sa nañi
Olivos.
38 Ta tahan ñaha ñi saa coyo ñiyɨvɨ
vehe ñuhu vatyi cuñi ñu tyizoho ñu sa
cahan ra.

22

Xico ra Judas Iscariote sii ra Jesús

1 Sa cuñi tahan si vico sihi mvee
ticatyi. Quɨvɨ sasi ñiyɨvɨ pan ña ndaa.
Pascua nañi vico cuan. Ta catyi maa
yo vico zuhun.
2 Ta ra zutu nahnu sihin ra maestro
cuenda ley, sa nducu ra cuhva yozo
caa cuu cahñi ra sii ra Jesús, zoco
yuhu ra sii ñiyɨvɨ.
3 Tacuan ta i quɨhvɨ cuihna sii ra
Judas Iscariote. Ta minoo sa usi uu
tahan ra i casi ra Jesús cuu ra.
4 Ta cuahan ra cua cahan ra sihin
ra zutu nahnu ta ra cu nuu sii ra
zacuenda vehe ñuhu cahnu. Natuhun
tahan ra yozo caa cua xico ra Judas sii
ra Jesús.
5 Ta zɨɨ xaan i cuñi ra cuan ta i
zandaa ra tyiño vatyi cua cuhva ra
xuhun sii ra Judas.
6 Ta i ndoo ra Judas vaha, ta i
quisaha nducu ra cuhva yozo caa cua
cuhva cuenda ra sii ra Jesús sii ra
cuan cuhva sa yoñi ñiyɨvɨ yucu sihin
ra.

I cuxiñi ra Jesús sihin ra i casi ra

7 Ta sa saa quɨvɨ tuhva ñu hebreo
sasi pan ña ndaa, quɨvɨ sa tahan si
cahñi ñu sii minoo mvee ticatyi.
8 Ta i tasi ra Jesús sii ra Pedro ta
ra Juan sihin minoo tyiño, ta catyi
ra sihin ra: Cuahan ndo cua zandu-
vaha ndo minoo mvee ticatyi vatyi
cua cuxiñi yo.
9 Ta i ndaca tuhun ra sii ra Jesús ta
catyi ra: ¿Ndyamaa cuñun sa zandu-
vaha ndi sa cuxiñi yo? Catyi ra.
10 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cua-
han ndo sisi ñuu. Ta yucuan cua
ndyehe ndo sii minoo ra ndyizo ra
minoo quɨyɨ ndutya. Cundyico ndo sii
ra, ta quɨhvɨ ndo vehe nu cua quɨhvɨ
maa ra.
11 Ta catyi ndo sihin sitoho vehe
cuan: "Catyi ra Maestro: ¿ndyamaa
ndyaa cuarto nu cua cuxiñi sa
cuenda vico ya sihin ra i casi?"
Tacuan catyi ndo sihin ra catyi ra
Jesús.
12 Ta cua zañaha ra minoo cuarto
cahnu ndya zɨquɨ. Sa yaha nduvii si.
Yucuan zanduvaha ndo sa cuxiñi yo.
13 Tacuan catyi ra Jesús sihin ra.
Ta cuahan ra, ta i nañihi ra cuarto
cuan tañi cuhva i catyi ra Jesús. Ta i
zanduvaha ra sa cuxiñi ra sa cuenda
vico zuhun cuan.
14 Ta sa saa cuhva ta i sicundyaa ra
Jesús yumesa sihin sa usi uu tahan ra
i casi ra.
15 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra:
Cuñi xein cuxiñi sihin ndo sisi vico
zuhun ya cuee ca sa ndyehi tundoho.
16 Ta catyi sihin ndo vatyi ma casi
que inga saha sihin ndo sa cuenda
vico ya ndya cua cuu si inga saha nu
ndyaca ñaha ra Ndyoo.
17 Tacuan ta i quihin ra minoo vaso
ñoho vino, ta i saha ra tyahvi ndyoo
sii ra Ndyoo, ta i catyi ra: Quihin ndo
vaso ya, ta coho minoo minoo ndo
zuhva zuhva.
18 Vatyi catyi sihin ndo vatyi ma
coho que vino ndya cua cundyaca
ñaha ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.
19 Tacuan ta i quihin ra pan. Ta i
saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, ta
i sahnu ra sii si, ta i saha ra sii si sii
ra. Ta i catyi ra: Ihya cuu tañi coño
ñuhi sa cua cuhve sa cuenda maa ndo.
Zavaha ndo cuhva ya vatyi nacohon
iñi ndo sii. Catyi ra.
20 Ta sa yaha cuxiñi ra i quihin ra
minoo vaso vino, ta i catyi ra: Ihya
cuu tañi niñi. Cua cati si sa cuenda
maa ndo. Vityi zandaa ra Ndyoo mi-
noo tyiño saa. Cua zandasi ra cuatyi
ñiyɨvɨ sihin niñi.
21 Zoco vityi ra sa xico sii, ɨin ñi
ndyaa ra mesa ya sihin.
22 Ta ndisa vatyi ra i quisi ndya
gloria cua cuu tandɨhɨ sii ra tañi sa
ndyaa cuu sii ra, zoco ¡ndahvi ñi cuu
ra xico sii! Catyi ra Jesús.
23 Tacuan ta i quisaha nducu tuhun
tahan ra i casi ra sii ra tahan ra, ndya
ra cuu ra zacuu cuhva cahan ra Jesús
tuhun.

Natuhun tahan ra i casi ra Jesús ndya ra cuu ra ñiñi ca

24 Yaha cuan ta i quisaha natuhun
tahan xaan ra i casi ra Jesús sa cuenda
ndya ra cuu ra ñiñi ca nu yucu ra.
25 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ra cu
rey sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya cuñi ra vatyi
zacahnu ñiyɨvɨ sii ra. Ta cuñi ra vatyi
catyi ñiyɨvɨ vatyi tyindyee ra sii ñu.
26 Zoco ña tacuan cua cuu si sa
cuenda maa ndo. Tatu cuñi ndo cuu
ndo ra cu nuu, zanduluhlu ndo sii
ndo. Ta ra cuñi cundyaca ñaha sii inga
ndo, cuñi si sa cuu ra muzu sii tandɨhɨ
ndo.
27 Ihya ñuu ñiyɨvɨ, ra ñiñi ca cuu ra
ña zatyiño. Ndyaa ra yumesa ra, ta
tyizo muzu ra coho nu mesa. Zoco ña
tacuan zavaha mi vatyi zatyiñe tañi
muzu cui sii ndo.
28 Ta maa ndo cuu ra i sindyaa sihin
sisi quɨvɨ ña vaha ya nu ndyehe xein
tundoho.
29 Yucuan cuenda cua cuhve minoo
nu cua cundyaca ñaha ndo tañi cua
cuhva Zuti minoo nu cua cundyaca
ñehi.
30 Ta cua cuhve sa cua casi ndo ta
cua coho ndo numesa sihin mi nu cua
cundyaca ñehi. Ta cua tyicuhva ndo
sii sa usi uu tahan ityi ñiyɨvɨ hebreo.

Catyi ra Jesús vatyi cua catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra

31 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin
ra Pedro: Ndyehe vohon yoho Simón
vatyi cuñi ra cu nuu sii cuihna suun
vatyi cuñi ra nducu coto ihñi ra suun.
32 Zoco i cahan xein sihin ra Ndyoo
sa cuendon vatyi ma naa sa sino iñun
sii ra Ndyoo. Ta quɨvɨ cua ndu-uu
iñun cuatyun, zandundyee con iñi ra
tohon.
33 Ta i catyi ra Simón sihin ra: Tata,
sa ndyaa listi sa cuhin suhun vazu
ndya vehe caa ta vazu cui suhun.
Catyi ra.
34 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Catyi
suhun yoho Pedro vatyi cumañi ca sa
vacu saa ndɨvɨ tyahnu sa cuaa vityi
ta cua catyun uñi tahan saha vatyi ña
siton sii.

Sa cuñi saa cuhva cua cuhva cuenda ra Judas sii ra Jesús

35 Tacuan ta i ndaca tuhun ra Jesús
sii ra i casi ra ta catyi ra: Nacohon iñi
ndo quɨvɨ i tasi sii ndo sa nacatyi ndo
tuhin sihin ñiyɨvɨ ta ñahñi sindyizo
ndo, nu xuhun ta nu sa casi ndo ta nu
inga zahma ndo. ¿Atu i cumañi si sii
ndo quɨvɨ cuan? Ta i nacahan ra cuan
ta catyi ra: Ñahñi i cumañi sii ndi.
36 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra:
Zoco vityi tatu iyo xuhun ndo a sa casi
ndo a zahma ndo, cuizo ndo sii si. Ta
tatu ñahñi mityi ndo, xico ndo minoo
zahma ndo ta zata ndo minoo si.
37 Vatyi catyi sihin ndo vatyi cuhva
ndyaa si nu tutu ra Ndyoo sa cuenda
mi, sa cuñi tahan si cuhva catyi si:
"Cua tasi tuñi ñiyɨvɨ sii ra tañi ra iyo
cuatyi." Tacuan catyi si, ta cua cuu
tandɨhɨ cuhva ndyaa si.
38 Ta i catyi ra cuan sihin ra Jesús:
Tata, cumi yo uu tahan mityi. Ta i
catyi ra Jesús sihin ra: Maa vatu ñi.

Cahan ra Jesús sihin ra Ndyoo minoo nu yucu yutu tyaqui nu nañi si Getsemaní

39 I quita ra Jesús vehe cuan ta cua-
han ra ndya yucu Olivos tañi tuhva
maa ra sahan. Ta cuahan tucu ra i
casi ra sihin ra.
40 Ta cuhva sa saa ra yucuan i catyi
ra sihin ra i casi ra: Caca tahvi ndo sii
maa ra Ndyoo vatyi ma cuhva ra sa
nducu coto ihñi cuihna sii ndo.
41 Tacuan ta cuahan ra Jesús zuhva
ca maa ñi maa ra. Tañi cuhva zavita
yo minoo yuu, tacuan ñi cuu cuhva
cuahan ra. Ta yucuan i sicuɨñɨ sɨtɨ ra,
ta i cahan ra sihin ra Ndyoo.
42 Ta i catyi ra sihin ra Ndyoo:
Ndyoo Zuti, tatu cuhva cuñi moo cuu,
cuhvon sa ma ndyehi tundoho ya.
Zoco ma cuhvon tañi cuhva cuñi mi.
Nacuu si tañi cuhva cuñi moo.
43 Tacuan ta i quituu minoo ángel
nu ndyaa ra, ta saha ca si tundyee iñi
sii ra.
44 Cuaha xaan tundoho ndyehe ra
Jesús vatyi cuihya xaan cuñi ra, ta ñihi
ca sica tahvi ra sii ra Ndyoo. Ta cuaha
xaan tyeen ra i quita tañi toon nɨñɨ nu
ñuhu.
45 Ta sa nduvita ra sa ndɨhɨ cahan ra
sihin ra Ndyoo ta sahan ra nu yucu ra
ndɨhɨ sihin ra, ta nañihi ra sii ra quixi
ra vatyi cuihya xaan cuñi ra.
46 Ta i catyi ra sihin ra: ¿Ñacu quixi
xaan ndo? Nduvita ndo ta cahan ndo
sihin ra Ndyoo coto nducu coto ihñi
cuihna sii ndo.

Tɨɨn ra sii ra Jesús

47 Nu cahan ca ra Jesús ta i saa ra
Judas, minoo sa usi uu tahan ra i casi
ra Jesús cuu ra. Ta i saa cuaha xaan
ñiyɨvɨ sihin ra. I tuhva ra Judas sii ra
Jesús vatyi cua coho ra xɨtɨ ra.
48 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Judas,
¿atu sihin sa cohon xɨti cua nacuhva
cuendon sii ra i quisi ndya gloria?
Catyi ra.
49 Ndyehe ra yucu sihin ra Jesús
cuhva sa cuu, ta ndaca tuhun ra sii ra:
Tata, ¿atu cañi ndi sii ra sihin mityi?
Catyi ra.
50 Ta minoo ra cuan i sahndya ra
zoho minoo ra cu muzu ra cu zutu ya
cahnu, siyo cuaha.
51 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Zaña
ndo. Vaha ñi. Catyi ra. Ta i naquihin
ra Jesús zoho ra cuan ta natyaa ra. Ta
i zanduvaha ra zoho ra.
52 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra
zutu nahnu, ta ra cu policía cuenda
vehe ñuhu ta ra mandoñi: ¿Atu vasi

tɨɨn ndo sii minoo ra zuhu vatyi ñaa
ndo mityi ta ndaha tyiño xaan?
53 Tahan tahan quɨvɨ i sehin vehe
ñuhu cahnu ta yucu ndo, zoco ñá
tɨɨn ndo sii yucuan. Vityi cuu cuhva
ndyaca ñaha ra ña vaha, ta yucuan
cuenda vityi cua tɨɨn ndo sii.

I catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra Jesús

54 Tacuan i tɨɨn ra sii ra Jesús, ta i
sindyaca ra sii ra ndya vehe ra cu nuu
sii ra cu zutu. Ta i sindyico ra Pedro
sii ra sica sica ñi.
55 Ta cuhva sa saa coyo ra yucuan
i zatahan ra ñuhu nuquehe ta si-
cundyaa ra, ta i sicundyaa ra Pedro
mahñu.
56 Ta cuhva sa ndyaa ra Pedro
yunuhu ta i ndyehe minoo ña cu
muzu sii ra, ta nacoto ña sii ra, ta catyi
ña: Ra ihya, ra tahan ra cuu sii ra.
57 Zoco i catyi ra Pedro: Maha, ña
site sii ra.
58 Ta i yaha zuhva cuhva, ta i
ndyehe tucu inga ra sii ra Pedro, ta
catyi ra: Yoho tucu, ra tahan oo cuu
sii ra. Ta i catyi ra Pedro sihin ra: Yɨvɨ
yuhvi, tata.
59 Ta i yaha tañi minoo ora, ta i
catyi tucu inga ra: Ndisa cuii vatyi ra
ihya cuu tucu minoo ra tahan ra vatyi
zuun ñi ra Galilea cuu tucu ra.
60 Ta i catyi ra Pedro sihin ra: Tata,
ña site ñaa tuhun cohon. Catyi ra. Ta
zuun ñi caa cuhva sa cahan ra Pedro,
ta i sacu saa minoo ndɨvɨ tyahnu.
61 Tacuan ta i nasico cava ra Jesús,
ta i nandyehe ra sii ra Pedro. Ta i
nacohon iñi ra Pedro cuhva sa i catyi
ra Jesús sihin ra: “Cumañi ca vacu saa
ndɨvɨ tyahnu, cua catyun uñi tahan
saha vatyi ña siton sii.”
62 Ta cuhva cuan i quita ra Pedro, ta
i sacu xaan ra vatyi i nducuihya xaan
iñi ra.

Sacu ndyaa ñiyɨvɨ sii ra Jesús

63 Tacuan ta ra i sicumi sii ra Jesús i
quisaha sacu ndyaa ra sii ra, ta i cañi
ra sii ra.
64 I sihñi ra minoo zahma nuu ra,
ta zɨquɨ i cati ra nuu ra ta catyi ra:
Nacoton yoo ra i cañi suun. Catyi ra.
65 Ta cuaha xaan inga sa quiñi i
cahan ra sihin ra.

I sindyaca ra sii ra Jesús nu titahan ra cu tyiño hebreo

66 Ta cuhva sa cundisi i titahan ra
mandoñi sihin ra zutu nahnu sihin ra
maestro cuenda ley. Ta i quihin ra sii
ra Jesús, ta sindyaca ra sii ra nu cuu
junta cahnu cuenda tandɨhɨ ra ñiñi
hebreo. Ta i catyi ra sihin ra:
67 Nacatyun sihin ndi ¿atu ra Cristo
cuun, ra cua zacacu sii ndi? Ta i catyi
ra Jesús sihin ra: Tatu catyi sihin ndo
vatyi zuun ra cui, ma sino iñi ndo.
68 A tatu ndaca tuhin ñaa minoo
cuhva sii maa ndo, ma nacahan ndo.
Ta zuun ñi sa ma zaña ndo sii.
69 Zoco ndya vityi cua cundyaa ra
i quisi ndya gloria siyo cuaha ra
Ndyoo. Catyi ra.
70 Tacuan ta i ndaca tuhun tandɨhɨ
ra sii ra Jesús ta catyi ra: ¿Zɨquɨ zehe
ra Ndyoo cuu suun? Ta i catyi ra Jesús
sihin ra: Zuun cui tañi catyi maa ndo.
71 Tacuan ta i catyi ra cuan sihin
tahan ra: Xihna sa cahan ra. Ñahñi ca
sa ndaa cuñi si vityi. Zuun ñi maa yo
i siñi sa cahan ra sihin yuhu ra.

23

Nacuhva cuenda ra sii ra Jesús sii ra Pilato

1 I nduvita tandɨhɨ ra xaan iñi sii ra
Jesús, ta i sindyaca ra sii ra nu ndyaa
ra Pilato, ra cu governador.
2 Ta i quisaha tyaa ra cuatyi sata
ra Jesús nuu ra Pilato ta catyi ra:
Ra ihya, zatɨvɨ xaan ra sii ñiyɨvɨ si-
hin tuhun cahan ra nuu ñu. Ta
catyi ra vatyi ña vaha sa tyiyahvi ndi
xuhun sii ra ndyaca ñaha. Ta catyi ra
vatyi Cristo cuu ra, minoo ra cu rey.
Tacuan i nacatyi tandɨhɨ ra cuan sihin
ra Pilato.
3 Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra Pilato
sii ra Jesús: ¿Atu yoho cuu rey cuenda
ñiyɨvɨ hebreo? Ta i catyi ra Jesús:
Tacuan cu si tañi catyi moo.
4 Tacuan ta i catyi ra Pilato sihin ra
zutu nahnu ta sihin inga ñiyɨvɨ: Ñahñi
cuatyi ra ya iyo. Catyi ra.
5 Zoco i nduxaan ca ñiyɨvɨ ta i catyi
ñu: Cahnu xaan cuatyi ra ya. Cuaha

xaan tizɨhɨ saha ra vatyi zacuaha ra sii ñiyɨvɨ ta zanandɨquɨ ra sii ñu ndya Galilea ta ndya ihya.

Tasi ra Pilato sii ra Jesús nuu ra Herodes

6 Cuhva sa siñi ra Pilato tuhun cuan ta i ndaca tuhun ra tatu ra Galilea cuu ra Jesús.

7 Ta sa sito ra vatyi zuun ra cuu ra, ta zɨquɨ i zacuhun ra sii ra nu ndyaa ra Herodes vatyi ra Herodes i cuu gobernador nacahnu Galilea. Ta quɨvɨ cuan ñoho ra Herodes ñuu Jerusalén.

8 Ta zɨɨ xaan i cuñi ra Herodes sa ndyehe ra sii ra Jesús vatyi sa naha xaan cuñi ra ndyehe ra sii ra. Sa siñi xaan ra Herodes tuhun ra Jesús, ta cuñi ra ndyehe ra sa zavaha ra Jesús minoo sa ndyityi.

9 Cuaha xaan cuhva i ndaca tuhun ra sii ra Jesús, zoco ñá nacahan maa ra Jesús sa cahan ra.

10 Ta yucu tucu ra zutu nahnu ta ra maestro cuenda ley cuhva cuan, ta i tyaa xaan ra cuatyi sata ra Jesús.

11 Ta ra Herodes sihin zandaru ra, i sacu ndyaa ra sii ra Jesús. Ta i natyihi ra minoo zahma yahvi xaan sii ra, ta tyaqui xaan si tañi sa sityiño minoo rey, ta i natasi ra Herodes sii ra nu ndyaa ra Pilato.

12 Ta quɨvɨ cuan i nduu amigo ra Pilato sii ra Herodes vatyi nu quisi quɨvɨ ñá cuu ndyehe ra sii tahan ra.

Saha ra Pilato sa cuu ra Jesús

13 I zandu-ɨɨn ra Pilato sii ra zutu nahnu ta ra cu tyiño ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ.

14 Ta i catyi ra sihin ñu: I quisi ndyaca ndo sii ra ya sii, ta catyi ndo vatyi zatɨvɨ xaan ra sii ñiyɨvɨ. Zoco sa tyicuhve sii ra nuu ndo. Ta ñahñi cuatyi ra iyo cuhva catyi maa ndo.

15 Ta ra Herodes tucu ñá nañihi ra numinoo cuatyi ra, ta i natasi tucu ra sii ra ihya. Sa ndyehe ndo vatyi ñahñi sa zavaha ra ta cua cuu ra.

16 Yucuan cuenda cua cañi sii ra, ta cua zañe sii ra.

17 Tacuan i catyi ra Pilato vatyi cuñi si sa zaña ra sii minoo ra ñoho vehe caa tañi iyo costumbre sa cuenda vico cuan.

18 Zoco ɨɨn ñi i cana saa tandɨhɨ ñiyɨvɨ ta catyi ñu: Cahñun sii ra ya, ta zañon sii ra Barrabás. Catyi ñu.

19 Ta ra Barrabás cuan ñoho ra vehe caa vatyi iyo cuatyi ra sa cuñi ra nduvita ra zɨquɨ ra cu tyiño. Ta i sahñi ra ñiyɨvɨ.

20 Ta ra Pilato cuñi ra zaña ra sii ra Jesús, ta i cahan ra sihin ñiyɨvɨ inga saha vatyi cua zaña ra sii ra.

21 Zoco i cana saa ñu ta catyi ñu: Nacuu ra nu cruz. Nacuu ra nu cruz.

22 Ta i catyi tucu ra Pilato sihin ñu sa cu uñi saha: ¿Ñaa cuenda? ¿Ñaa sa ña vaha i zavaha ra? Ñahñi cuatyi ra i nañihi ta cua cuu ra. Yucuan cuenda cua cañi sii ra, ta cua zañe sii ra. Catyi ra Pilato.

23 Zoco i cana saa xaan ñiyɨvɨ, ta i zañiñi ñu vatyi nacuu ra nu cruz. Yaha xaan i cana saa ñiyɨvɨ, ta ra zutu nahnu ndya cuhva ndya sa cuu cuhva cuñi ñu.

24 Ta i zandaa ra Pilato tyiño cuhva cuñi maa ñu.

25 Ta tañi cuhva cuñi ñiyɨvɨ, i zaña ra sii ra Barrabás, ra ñoho vehe caa sa cuenda sa sahñi ra ñiyɨvɨ ta nduvita ra zɨquɨ ra cu tyiño. Ta i zavaha ra sihin ra Jesús cuhva catyi ñiyɨvɨ.

Nu i tyaa ra sii ra Jesús nu cruz

26 Tacuan ta i quihin zandaru sii ra Jesús ta cuahan ra sihin ra. Ta i tɨɨn zandaru sii minoo ra ñuu Cirene. Simón nañi ra. I quita ra sicuhu, ta vasi ra ñuu Jerusalén. Ta i zacuizo zandaru cruz ra Jesús sii ra, ta cuahan ra sata ra Jesús.

27 Ta i sindyico tucu cuaha xaan inga ñiyɨvɨ sii ra Jesús. Ta cuaha xaan ñu zɨhɨ i sacu xaan ñu vatyi cuihya xaan cuñi ñu sa cuenda ra.

28 Ta i ndyehe ra Jesús sii ñu, ta i catyi ra sihin ñu: Tandɨhɨ ndoho ñu zɨhɨ ñuu Jerusalén, ma vacu ndo sa cuenda mi. Vacu ndo sa cuenda maa ndo ta sa cuenda zehe ndo.

29 Vatyi cua quisi quɨvɨ cua ndyehe xaan ndo tundoho. Ta cua cahan ñiyɨvɨ sa cuenda ñu sa yoñi zehe, ta cua catyi ñu: “Zɨɨ xaan cuñi ñu yoñi

zehe iyo vatyi ma yaha xaan ndyehe
ñu tundoho tañi ñiyɨvɨ iyo zehe."
30 Vatyi quɨvɨ cuan, cua cuñi ñu sa
nduva yucu xiñi ñu ta zahvi si sii ñu.
31 Vatyi tatu tyehen zavaha ñu si-
hin mi ta ñahñi cuatyi, yaha ca cua
zavaha ñu sihin maa ndo ra iyo cu-
atyi. Catyi ra Jesús.
32 Ta i quihin tucu zandaru sii uu
tahan ra quiñi xaan iyo vatyi cua
cahñi ra sii ra ɨin ñi sihin ra Jesús.
33 Ta sa saa coyo ra minoo nu nañi si
Yɨquɨ Xiñi Ndɨyɨ, yucuan i tyaa ra sii ra
Jesús nuu cruz. Ta i tyaa ra sii minoo
ra ña vaha cuan nuu inga cruz ta sañi
ndyaa ra siyo cuaha ra Jesús. Ta inga
ra siyo zatyi ra.
34 Ta cuhva sa ndyaa ra Jesús nu
cruz ta i catyi ra: Ndyoo Zuti, zohon
tucahnu iñi sii ra ya vatyi ña sito
ra ñaa sa ndyicuu ra sihin. Tacuan
i cahan ra Jesús sihin ra Ndyoo.
Ta i sizɨquɨ zandaru cuan vatyi cua
ndyehe ra yoo ra cua zahacanaa mi-
noo minoo zahma ra Jesús.
35 Ta yucu ñiyɨvɨ, ta ndyehe ñu. Ta
ra cu tyiño sa yucu sihin ñu i sacu
ndyaa ra sii ra Jesús ta catyi ra: I
zacacu ra sii inga ñiyɨvɨ. Nazacacu ra
sii maa ra tatu ndisa vatyi ra Cristo
cuu ra, ra i casi ra Ndyoo.
36 Ta i sacu ndyaa tucu zandaru sii
ra. I tuhva ra sii ra, ta saha ra vinagre
coho ra.
37 Ta i catyi ra: Tatu rey cuenda
ñiyɨvɨ hebreo cuun, zacacun suun.
Catyi ra.
38 Ta i tyaa ra letra xiñi cruz ra sihin
zahan griego, ta zahan latín ta zahan
hebreo ta catyi si: "Rey ñiyɨvɨ hebreo
cuu ra."
39 Ta minoo ra quiñi, ra ndyaa nu
cruz ii siyo ra Jesús, quiñi xaan i ca-
han ra sihin ra ta i catyi ra: Tatu ndisa
vatyi ra Cristo cuun, zacacun sii moo
ta sii maa ndi. Catyi ra.
40 Zoco inga ra cuan i catyi ra si-
hin ra tahan ra: ¿Atu ña yuhun sii
ra Ndyoo? Ta zuun ñi tundoho sa
ndyehe maa ra, ndyehun vityi.
41 Ta maa yo tahan si ndyehe yo
tundoho ya vatyi iyo cuatyi yo, zoco
maa ra ya ñahñi cuatyi ra iyo. Catyi
ra.
42 Ta i catyi ra sihin ra Jesús: Jesús,
nacohon iñun sii, quɨvɨ cua cundyaca
ñohon.
43 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa
ndisa catyi suhun vatyi vityi cua
cundyoon sihin mi nu cuahan añima
ñu sino iñi sii ra Ndyoo.

Nu i sihi ra Jesús

44 Tacuan i catyi ra Jesús. Ta i cuu si
maa ora, ta i quisaha nduñaa. Ta ñaa
xaan i nduu nacahnu ñuu ñiyɨvɨ ndya
caa uñi sa sahiñi.
45 I nduñaa ñicandyi. Ta zahma coco
sa ndita sisi vehe ñuhu cahnu i ndata
zava si.
46 Ta i cana saa ra Jesús minoo sa
ñihi xaan ta i catyi ra: Ndyoo Zuti,
ndaha moo tyei añime. Ta sa yaha
cahan ra Jesús cuhva cuan ta ndaha
i sihi ñi ra.
47 Ta sa ndyehe minoo ra cu nuu sii
zandaru tandɨhɨ sa cuu, ta i zacahnu
ra sii ra Ndyoo, ta catyi ra: Ndisa cuii
vatyi ñahñi cuatyi ra i sicoo.
48 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa i titahan yu-
cuan vatyi cua ndyehe ñu ñaa sa cua
cuu, i quita ñu ta cuahan ñu. Yaha
xaan cuihya i cuñi ñu.
49 Ta tandɨhɨ amigo ra Jesús ta ñu
zɨhɨ sa sindyico sii ra ndya Galilea
i si-iñi ndyaa ñu ndya zava. Ta i
ndyehe ñu tandɨhɨ sa i cuu.

I tyihi ra sii ra Jesús sisi ñaña

50 Sicoo minoo ra nañi José. Vaha
xaan ra, ta ndoo xaan ra. Ta i cuu ra
minoo ra cu nuu cuenda ra hebreo.
51 Ra ñuu Arimatea cuu ra José, ta
ndatu ra quɨvɨ cua cundyaca ñaha ra
Ndyoo. Ta ñá ndoo ra vaha sihin sa
zavaha ra hebreo ra tahan ra.
52 Ta i sahan ra José nu ndyaa ra
Pilato, ta i sica ra coño ñuhu ra Jesús.
53 Ta i zanoo ra sii si nuu cruz. Ta
i cava noo ra zahma sii si. Ta i saqui
ra sii si sisi minoo ñaña nu cuu minoo
yavi yuu. Minoo ñaña saa cuu si ta
yoñi ca cutyiño sii si.
54 Ta i cuu si viarni, quɨvɨ i zan-
duvaha ñiyɨvɨ sa cua casi ñu zavuru
vatyi zavuru cuu quɨvɨ tuhva ñu qui-
tatu.

55 Ta ñu zɨhɨ sa i quisi sihin ra Jesús
ndya Galilea i sindyico ñu sii ra, ta i
ndyehe ñu ñaña ta cuhva catuu coño
ñuhu ra Jesús sisi si.
56 Ta zɨquɨ cuahan ñu ta zanduvaha
ñu xahan vixi (sa cua vaca ñu sii coño
ñuhu ra Jesús cuee ca), ta i quitatu ñu
zavuru tañi catyi ley hebreo.

24

Cuhva i nandoto ra Jesús

1 Ta quɨvɨ tumingu ñaha cuii ñi
i sinanuhu ñu zɨhɨ ndya ñaña ra.
Ndaha ñu xahan vixi sa zanduvaha
ñu. Ta i sahan tucu inga ñu zɨhɨ sihin
ñu.
2 Ta cuhva sa saa ñu i ndyehe ñu
vatyi yuu cahnu sa sindazi yuñaña
cuan sa sɨñɨ siyo si.
3 I quɨhvɨ ñu sisi ñaña cuan, zoco
ña nañihi ñu coño ñuhu ra Jesús, ra
ndyaca ñaha sii yo.
4 Ta ñá ñihi ñu cuhva ñaa sa cuu.
Ta cuhva cuan i quisi uu tahan ra nu
nandyaa ñu; ñoho ra zahma xiño xaan
si.
5 Ta i yuhu xaan ñu. Ta i sicava
ndyayu ñu nu ñuhu. Ta i catyi ra
cuan sihin ñu: ¿Ñacu nanducu ndo
sii minoo ra ndito ihya nu iyo ñiyɨvɨ i
sihi?
6 Yoñi ca ra ihya; sa i nandoto ra.
Nacohon iñi ndo cuhva i cahan ra
sihin ndo quɨvɨ sa sica noo ra Galilea.
7 Vatyi i catyi ra: "Tahan si sa cuhva
cuenda ñu sii ra i quisi ndya gloria
ndaha ra iyo cuatyi. Ta cua cahñi ra
sii ra nuu cruz. Ta sa cu uñi quɨvɨ cua
nandoto tucu ra."
8 (Tacuan i catyi ángel cuan sihin
ñu.) Ta i nacohon iñi ñu tuhun i cahan
ra Jesús quɨvɨ cuan.
9 Ta i quita ñu nuñaña, ta i sinuhu
ñu. Ta i nacatyi ñu tandɨhɨ cuhva cuan
sihin sa usi ɨin tahan ca ra i casi ra
Jesús ta sihin tandɨhɨ inga ñu sino iñi.
10 Ta ñu nacatyi tuhun cuan sihin
ra cuan cuu ña María Magdalena, ta
ña Juana, ta ña María zɨhɨ ra Jacobo ta
inga zuhva ca ñu.
11 Zoco ñá sino iñi ra cuan sa cahan
ñu vatyi sica iñi ra vatyi cahan ñi maa
ñu.
12 Zoco i nduvita ra Pedro, ta i ca-
cono ra ta cuahan ra ndya ñaña. Ta
i ndyehe ra sisi yavi yuu cuan. Ta i
ndyehe ra vatyi zahma ñi ca ra catuu
ndya zava. Ta i sinuhu ra. Ta iyo xaan
i cuñi ra vatyi ñá catuu ca coño ñuhu
ra Jesús sisi ñaña cuan.

I quituu ra Jesús nuu uu tahan ra i sica noo sihin ra

13 Ta zuun ñi quɨvɨ cuan cuahan uu
tahan ra i sica noo sihin ra Jesús ndya
minoo ñuu luhlu sa nañi Emaús. Ñuu
cuan ndyaa si tañi usi ɨin kilómetro
sata ñuu Jerusalén.
14 Ta cuhva sa cuahan ra, natuhun
tahan ra sa cuenda tandɨhɨ sa i cuu.
15 Ta cuhva sa natuhun tahan ra
sihin ra tahan ra, i natahan ra Jesús
sii ra ta cuahan ra sihin ra.
16 Zoco vazu i ndyehe ra sii ra Jesús,
ñá nacoto ra yoo ra cuu ra Jesús.
17 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra:
¿Ñaa sa natuhun xaan ndo ityi cua-
han ndo? Ta ¿ñacu nducuihya xaan
iñi ndo?
18 Tacuan ta i nacahan minoo ra sa
nañi Cleofas, ta catyi ra: ¿Yozo caa cuu
si vatyi i sohon ñuu Jerusalén, ta ña
siton cuhva sa i cuu ñuu cuan?
19 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñaa sa
i cuu? Catyi ra. Ta i catyi ra cuan sihin
ra: Sa cuenda ra Jesús, ra ñuu Nazaret
vatyi i cuu ra minoo ra profeta. Ta
sihin tundyee iñi ra Ndyoo i zavaha
xaan ra sa ndyityi. Vaha xaan i cuu ra
nuu ra Ndyoo, ta vaha xaan i cahan ra
nuu ñiyɨvɨ ndɨhɨ ca.
20 Zoco ra zutu nahnu ta ra cu nuu
vehe ñuhu i saha cuenda ra sii ra sii
zandaru romano vatyi cahñi ra sii ra.
Ta i sihi ra nuu cruz.
21 Ta vityi sa cuu si uñi quɨvɨ sa i
cuu cuhva cuan. Ta i sica iñi maa
ndi vatyi maa ra cuu ra cua zacacu sii
ñiyɨvɨ hebreo.
22 Ta inga tucu cuhva vatyi iyo xaan
cuñi ndi sihin cuhva catyi zuhva ñu
zɨhɨ vatyi ñaha cuii ñi i sahan ñu nu
ndyaa ñaña ra.
23 Ta ñá nañihi ñu coño ñuhu ra
yucuan. Ta i quisi nacatyi ñu sihin
ndi vatyi i ndyehe ñu sii uu tahan

ángel. Ta catyi ángel cuan vatyi ndito ra Jesús.

24 Ta sahan zuhva ra tahan ndi nu ndyaa ñaña ra. Ta i ndyehe ra vatyi sa ndisa cuu cuhva catyi ñu zɨhɨ cuan. Ta ñahñi ca coño ñuhu ra Jesús ñoho.

25 Tacuan i catyi ra cuan. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Zuhva cuii ñi cutuñi iñi ndo. Ta cuee xaan sino iñi ndo tuhun i tyaa ra profeta ta sa naha.

26 ¿Atu ña sito ndo vatyi tahan si sa ndyehe xihna ra Cristo tundoho? ta zɨquɨ cua ñihi ra tyiño sa cundyaca ñaha ra. Catyi ra Jesús sihin ra.

27 Ta zɨquɨ i quisaha nacatyi ra yozo caa cuahan tuhun nu tutu ra Ndyoo. I quisaha ra sihin tuhun i tyaa ra Moisés ta zɨquɨ sa i tyaa tandɨhɨ ra profeta. Ta i zañaha ra Jesús cuhva i cahan Tuhun Ndyoo sa cuenda maa ra.

28 Ta cuhva sa saa ra ñuu nu cuahan ra, i zaha ra Jesús tuhun vatyi cua cuhun ra ityi nuu ca.

29 Zoco i zañiñi inga ra cuan sii ra ta catyi ra: Ndoon sihin ndi vatyi sa cua iñi xaan. Ta i quɨhvɨ ra Jesús vatyi cua ndoo ra sihin ra.

30 Ta cuhva sa sacundyaa ra sihin ra mesa, i quihin ra pan. Ta saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo. Ta i sahnu ra sii si, ta saha ra sii si sii ra.

31 Ta cuhva cuan i nacoto ra sii ra Jesús, zoco i naa ñi ra Jesús, ta ñá ndyehe ca ra sii ra.

32 Ta i catyi ra sihin ra tahan ra: ¿Ñacu ñá nacoto yo sii ra cuhva sa vasi yo sihin ra? Vatyi zɨɨ xaan i cuñi yo cuhva sa natuhun ra sihin yo ta cuhva zacuaha ra sii yo yozo caa cuahan Tuhun Ndyoo.

33 Tacuan i catyi ra cuan, ta zuun ñi caa cuhva cuan i nduvita ra ta i sananuhu ra ndya ñuu Jerusalén. Yucuan i nañihi ra sii sa usi ɨɨn tahan ca ra i casi ra Jesús. Ɨɨn ñi yucu ra sihin inga ra.

34 Ta i catyi ra sihin ra: Ndisa vatyi i nandoto ra ndyaca ñaha sii yo, ta sa ndyehe ra Pedro sii ra.

35 Tacuan i catyi ra, ta i nacatyi tucu ra i saa cuan cuhva i natuhun ra Jesús sihin ra ityi cuahan ra ta cuhva i nacoto ra sii ra nu i sahnu ra pan.

Quituu ra Jesús nuu sa usi ɨɨn tahan ra i casi ra

36 Ta cuhva sa natuhun tahan ra tuhun cuan, ta i quituu ra Jesús mahñu nu yucu ra, ta i catyi ra sihin ra: Nacoo xaan sa taxi añima ndo. Catyi ra.

37 Zoco i yuhu xaan ra cuan vatyi sica iñi ra vatyi ndyehe ra sii minoo añima.

38 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Ñacu yuhu xaan ndo? Ta ¿ñacu sica xaan iñi ndo? ta yuhvi cui.

39 Ndyehe ndo ndehi ta sehi vatyi zuun yuhvi cui. Tɨɨn ndo sii, ta cua coto ndo vatyi yɨvɨ minoo añima cui. Ñahñi yɨquɨ ta coño ñuhu iyo sii minoo añima tañi iyo sii mi.

40 Ta cuhva sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tuhun ya, i zañaha ra ndaha ra ta saha ra sii ra.

41 Zoco maa ra cuan, iyo xaan cuñi ra ta zɨɨ xaan cuñi ra ndya cuhva ndya ña cuu ca sino iñi ra sa ndyehe ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu iyo sa casi?

42 Ta i saha ra zuhva tyiyaca sa tyihyo ta zuhva xita tyahiñu sii ra.

43 Ta i quihin ra sii si, ta i sasi ra nuu tandɨhɨ ra.

44 Ta i catyi ra sihin ra: Tandɨhɨ sa i cuu sii, cuu sa nacatyi sihin ndo ta ndyei sihin ndo. I catyi vatyi cua cuu tandɨhɨ cuhva ndyaa nuu Tutu ra Ndyoo sa cuenda mi, tandɨhɨ sa catyi tuhun i tyaa ra Moisés, ta tuhun i tyaa ra profeta ta sa ndyaa nu libro salmos ndɨhɨ ca.

45 Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra, ta i saha ra sa cutuñi iñi ra cuhva catyi si nuu tutu ra Ndyoo.

46 Ta i catyi tucu ra Jesús sihin ra: Tacuan ndyaa si vatyi tahan si sa cui. Ta sa cu uñi quɨvɨ cua nandoto tuqui, catyi si. Vatyi ra Cristo cui, ra zacacu sii ndo.

47 Ta vityi tahan si sa cuhun ndo tandɨhɨ ñuu nacahnu ñuu ñiyɨvɨ ta nacatyi ndo sihin ñiyɨvɨ vatyi cuñi ra Ndyoo sa ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu

ta cua zandasi ra Ndyoo cuatyi ñu.
Quisaha ndo cahan ndo tuhun ya ñuu
Jerusalén ya.
48 Ta maa ndo cuu sa ndaa tandɨhɨ
tuhun ya.
49 Ta cua zaquisi Tatyi Ii ra Ndyoo
zɨquɨ ndo tañi catyi Zuti vatyi cua
cuhva ra sii ndo. Zoco ndoo ndo ñuu
Jerusalén ya ndya cua quisi Tatyi Ii, ta
cua ñihi ndo tundyee iñi sa cua quisi
ndya andɨvɨ.

I ndaa xica ra Jesús ityi andɨvɨ

50 Tacuan i cahan ra Jesús sihin ra i
casi ra, ta i sindyaca ra sii ra ndya ñuu
Betania. Ta i zandaa ra ndaha ra, ta i
nazoco ra sii ra.
51 Ta cuhva sa nazoco ra sii ra ta i
ndaa xica ñi ra ityi andɨvɨ.
52 Ta i zacahnu xaan ra yucu yu-
cuan sii ra Jesús. Ta i sinanuhu ra
ndya ñuu Jerusalén. Ta zɨɨ xaan zɨɨ
xaan i cuñi ra.
53 Ta ñiyaca ta ndyiyaca yucu ra
vehe ñuhu cahnu yucuan. Ta zac-
ahnu xaan ra sii ra Ndyoo. Ndɨhɨ si
vityi.

Tuhun Vaha Sa I Tyaa Ra San Juan

Tuhun Ndyoo i nduu si minoo rayɨɨ

1 Quɨvɨ i sino ñuu ñiyɨvɨ ta sa iyo
Tuhun Ndyoo; maa ra, ra cu Tuhun
Ndyoo, sa ndyaa ra sihin ra Ndyoo
quɨvɨ cuan vatyi Ndyoo cuu tucu maa
ra.
2 Ndya sa xihna cuii ñi ta sa iyo ra
sihin ra Ndyoo Zutu yo.
3 Sihin ra cuan i zavaha ra Ndyoo
Zutu yo tandɨhɨ cuii sa iyo, ta ñahñi sa
zavaha ra Ndyoo sa maa tuhun ñi ra.
4 Tandɨhɨ sa ndito ta ndito si sa
cuenda ra cuan. Ta zañaha ra sii ñiyɨvɨ
ñaa sa cuu sa ndisa. Tañi minoo ñúhu
cuu ra.
5 Ñúhu cuan zandisi si nu ñaa. Ta ña
cuu ndahva sa ñaa ya sii si.
6 Sicoo minoo ra i tasi ra Ndyoo.
Sinañi ra Juan.
7 I quisi ra vatyi cuu ra minoo sa
ndaa ta cahan ra tuhun sa cuenda ra
cu ñúhu cuan vatyi tacuan ta cua sino
iñi ñiyɨvɨ.
8 Maa ra Juan cuan, yɨvɨ ñúhu cuan
cuu ra. Sa ndaa ñi i cuu ra. I tava ra
Ndyoo tyiño sii ra vatyi cahan ra sa
cuenda ra cu ñúhu cuan.
9 Vatyi ra cu ñúhu sa ndisa cuan, sa
cua saa ra, ta cua cuhva ra sa siñi tuñi
vaha sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
10 I zavaha ra ñuu ñiyɨvɨ sihin ra
Ndyoo Zutu yo, zoco quɨvɨ i quisi ra
ñuu ñiyɨvɨ ya, ta ñá nacoto ñiyɨvɨ sii ra.
11 I quisi ra zuun ñi ñuu ñiyɨvɨ sa
i zavaha ra, ta zuun ñi ñiyɨvɨ ra ñá
naquihin vaha ñu sii ra.
12 Zoco ñiyɨvɨ i naquihin vaha sii
ra sa ndisa, i saha ra cuhva sii ñu sa
nduu ñu zehe ra Ndyoo. Maa ñu cuu
ñu sino iñi sa ndisa cuii sii ra.
13 Ña caa ca ñu tañi caa zehe ñiyɨvɨ
cuhva iyo si ñuu ñiyɨvɨ ya vatyi sa i
nacacu saa ñu cuhva cuñi ra Ndyoo.
14 Ta ra cu Tuhun Ndyoo i nduu ra
minoo ñiyɨvɨ, ta sindyaa ra sihin yo
zuhva quɨvɨ. Saha xaan ra tumañi iñi
sii ñiyɨvɨ, ta cahan ra maa ñi sa ndisa.
Sa ndyehe yo vatyi cahnu xaan cuu
maa ra tañi Ndyoo zutu ra. Minoo
tuhun ñi ra cuu zehe Ndyoo sa ndisa,
ta yucuan cuenda cuaha xaan cuhva
iyo sii ra.
15 I cahan ra Juan sa cuenda ra, ta
catyi ra: Ihya ra cuu ra i catyi vatyi
vasi minoo ra cuee ca, zoco ñiñi ca ra
ta zɨquɨ mi vatyi sa iyo ra ta zɨquɨ i
caqui. Catyi ra Juan.
16 Sii tandɨhɨ cuii yo tyindyee xaan
ra cuaha xaan cuaha xaan saha.
17 Sa cuenda ra Moisés ta sito yo
ley ra Ndyoo, zoco sa cuenda ra Jesu-
cristo, ta cuu ñihi yo tumañi iñi sihin
ra Ndyoo, ta cuu coto yo ñaa sa cuu sa
ndisa cuii.
18 Ta yoñi ca ndyehe sii ra Ndyoo
numinoo saha. Zoco sa minoo tuhun
ñi ra cuu zehe ra, cuñi xaan ra Ndyoo
sii ra, ta maa ra ndyehe sii ra Ndyoo.
Ta i nacatyi ra tandɨhɨ sihin yo yozo
caa iyo ra Ndyoo Zutu yo.

Ra Juan ra i zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ, cahan ra sa cuenda ra Jesucristo

19 Ra hebreo ra ñiñi ñuu Jerusalén i
tasi ra sii ra cu zutu ta sii ra tyindyee
sii ra cu zutu vatyi cua nducu tuhun
ra sii ra Juan yoo ra cuu ra.
20 Ta i catyi casi ra Juan: Yɨvɨ ra
Cristo cuu yuhvi.
21 Ta zɨquɨ i nducu tuhun tucu ra
ta catyi ra: ¿Yoo ra cuu oo? ¿Atu ra
Elías cuun? Ta i catyi ra Juan: Yɨvɨ
yuhvi. Ta zɨquɨ i nducu tuhun ra inga
saha sii ra Juan ta catyi ra: ¿Atu yoho
cuu ra cua quisi, ra cua cahan Tuhun
Ndyoo? Ta i catyi tucu ra Juan: Yɨvɨ.
22 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra cuan sihin
ra: ¿Yoo ra cuu oo? Cuñi si vatyi
nacatyi ndi sihin ra tasi sii ndi. ¿Ñaa
sa cua catyun? ¿Yoo ra cuun?
23 I nacahan ra Juan ta catyi ra:
Yuhvi cui minoo ra cana saa sisi cuhu
ta catyi: “Vasi ra ndyaca ñaha sii yo.
Yucuan cuenda zandundoo ndo ityi
tañi i catyi ra cahan Tuhun Ndyoo”,
ra Isaías. Tacuan i catyi ra Juan.
24 Ta ra i quisi cuenda ra fariseo
25 i nducu tuhun ra sii ra Juan ta
catyi ra: Tatu yɨvɨ ra Cristo cuun
ta yɨvɨ ra Elías ta yɨvɨ inga ra cahan

Tuhun Ndyoo cuun ¿ñaa cuenda zacoo ndutyon sii ñiyɨvɨ?

26 Ta i catyi ra Juan: Zacoo ndutye sihin ndutya. Nu yucu maa ndo nandyaa minoo ra sa ña sito ndo yoo ra cuu ra.

27 I sei sa xihna ñi ñuu ñiyɨvɨ ya ta zɨquɨ i saa maa ra, zoco ñiñi xaan ca ra ta zɨquɨ mi. Ta yucuan cuenda ma cuu cui nu muzu ra ta ndasi tyiendu ndisa ra. Catyi ra Juan.

28 Ta tandɨhɨ ihya, i cuu si nu nañi si Betábara. Ndyaa si cuan ityi caña ñicandyi ndya nu ndyaa yuu Jordán nu tuhva ra Juan zacoo ndutya sii ñiyɨvɨ.

Ra Jesús cuu tañi mvee ticatyi ra Ndyoo

29 Ta inga quɨvɨ i ndyehe ra Juan vatyi tuhva ra Jesús sii ra, ta i catyi ra: Ndyehe ndo, ihya vasi ra cuu mvee ticatyi ra Ndyoo. Zandasi ra cuatyi sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.

30 Ihya ra cuu ra quehin tuhun quɨvɨ i catyi: "Cuee ca cua quisi inga ra, zoco ñiñi xaan ca ra ta zɨquɨ mi vatyi sa iyo ra ta zɨquɨ i caqui."

31 Ta ñá site yoo ra cuu ra quɨvɨ cuan, zoco cuñi sa cua coto ñiyɨvɨ hebreo sii ra, ta yucuan cuenda vasi zacoo ndutye sii ñiyɨvɨ sihin ndutya. Catyi ra Juan.

32 Ta i saha ra Juan minoo sa ndaa ta catyi ra: I ndyehi quɨvɨ i noo Tatyi Ii ndya ityi zɨquɨ tañi noo minoo paloma, ta i ndoo si sihin ra.

33 Ta ñá nacote sa xihna ñi yoo ra cuu ra Jesús, zoco ra Ndyoo Zutu yo i tava ra tyiño sii, sa zacoo ndutye sihin ndutya, ta i catyi ra: "Tatu cua ndyehun vatyi noo Tatyi Ii ta ndoo si sihin minoo ra, yucuan ra cuu ra cua zacoo ndutya sihin Tatyi Ii." Catyi ra.

34 Ta sa i ndyehi cuhva cuan, catyi ra Juan, ta sehi sa ndaa vatyi ihya cuu ra cuu zehe ra Ndyoo.

Ra i casi ra Jesús sa xihna ñi

35 Ta i yaha minoo quɨvɨ. Ta inga quɨvɨ ndyaa ra Juan yucuan inga saha sihin uu tahan ra cutahan sihin ra.

36 Ta sa i ndyehe ra vatyi cua yaha ra Jesús ta i catyi ra: Ica ra cu mvee ticatyi ra Ndyoo. Catyi ra.

37 Ta sa siñi sa uu tahan ra cutahan sihin ra sa cahan ra Juan, ta i sindyico ra cuan sii ra Jesús.

38 Ta zɨquɨ i nandyehe ra Jesús ityi sata ra, ta i ndyehe ra vatyi ndyico ra cuan sii ra, ta i catyi ra Jesús: ¿Ñaa sa nanducu ndo? Ta i catyi ra cuan: Maestro, ¿ndyamaa iyo vehun?

39 Ta i catyi ra Jesús: Coho ndo ta cua ndyehe ndo. Ta cuahan ra cuan sihin ra, ta i ndyehe ra nu ndyaa ra Jesús, ta i ndoo ra minoo quɨvɨ cuan sihin ra vatyi sa i cuu si tañi caa cumi sa sahiñi cuhva sa i saa ra yucuan.

40 Ta minoo sa uu tahan ra cuan sa i siñi ra sa catyi ra Juan ta sindyico ra sii ra Jesús, cuu ra Andrés yañi maa ra Simón Pedro.

41 Ta ra Andrés, ñahñi inga ca sa i zavaha ra. Sa xihna cuii ñi i sahan ra ta nanducu ra sii yañi ra, ra Simón, ta i catyi ra: Sa nañihi ndi sii ra Mesías. Catyi ra. (Tuhun Mesías cuan cuñi si catyi si Cristo a minoo ra sa cua zacacu sii ñiyɨvɨ.)

42 Ta zɨquɨ i sahan ra Andrés sihin ra Simón ndya nu ndyaa ra Jesús. Ta sa ndyehe ra Jesús sii ra Simón, i catyi ra: Yoho cuu ra Simón zehe ra Jonás, zoco cua cunañun Cefas. (Cuñi si catyi si Pedro a minoo yuu.)

Cana ra Jesús sii ra Felipe ta ra Natanael

43 Ta inga quɨvɨ cua cuhun ra Jesús ndya nu cu si Galilea, ta i nañihi ra sii ra Felipe ta catyi ra: Cundyicon sii.

44 Ta ra Felipe cuan cuu ra minoo ra ñuu Betsaida. Ɨin ñi ñuu maa ra sihin ñuu ra Andrés ta ra Pedro.

45 Ta i sahan ra Felipe ta nanducu ra sii ra sa nañi Natanael, ta i catyi ra: Sa i ndyehe ndi sii ra i cahan ra Moisés tuhun nu i tyaa ra nu tutu. Ta i tyaa tucu ra profeta sa cuenda ra cuan. Ra Jesús cuu ra sa cahan ra cuan tuhun, ta zehe ra José cuu ra, ra ñuu Nazaret.

46 Ta i catyi ra Natanael: Ma cuu quita minoo sa vaha ñuu Nazaret

cuan. Ta i nacahan ra Felipe ta catyi
ra: Coho ta cua ndyehun.
47 Ta sa i ndyehe ra Jesús sii ra
Natanael vasi ra, ta i catyi ra Jesús:
Ica minoo ra sa cuu ñiyɨvɨ hebreo sa
ndisa cuii. Ña tuhva maa ra zandavi
ñaha.
48 Ta zɨquɨ i nducu tuhun ra
Natanael ta catyi ra: ¿Yozo caa siton
sii? Ta i catyi ra Jesús: I ndyehi suun
cuee ca sa cana ra Felipe suun, cuhva
sa ndyoon saha yutu higuera cuan.
49 Ta i catyi ra Natanael: Maestro,
yoho cuu zehe ra Ndyoo Zutu yo. Ra
ndyaca ñaha cahnu sii ñiyɨvɨ hebreo
cuun.
50 I nacahan ra Jesús ta catyi ra:
¿Atu sihin sa yucuan ñi sino iñun sii
vatyi catyi suhun vatyi ndyehi suun
saha yutu higuera cuan? Cahnu xaan
ca inga sa cua ndyehun ta zɨquɨ ca sa
ihya.
51 Sa ndisa catyi suhun vatyi cua
ndyehun vatyi cua nuña ityi zɨquɨ ityi
andɨvɨ ta ángel Ndyoo cua ndaa cua
noo zɨquɨ ra i quisi ndya gloria.

2

Minoo vico tindaha ñuu Caná nu cu si Galilea

1 Ta i yaha uñi quɨvɨ ta zɨquɨ sicoo
minoo vico tindaha ñuu Caná nu cu si
Galilea. Ta ñoho zɨhɨ ra Jesús yucuan.
2 Ta i cana ñiyɨvɨ sii ra Jesús sihin
ra i casi ra vatyi cuhun tucu ra vico
tindaha cuan.
3 Ta cuahan ra, ta nu yucu ñiyɨvɨ
yucuan i ndɨhɨ vino sihi ñu, ta catyi
zɨhɨ ra Jesús sihin ra: Ndɨhɨ vino.
4 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi
ra: Maha, ¿ñaa cuenda cohon tuhun
ña sihin? Tañaha ca tahan si quɨvɨ
zatyiñe.
5 Zoco i catyi maa ña sihin ñu cu
muzu: Zavaha ndo tandɨhɨ sa catyi
maa ra.
6 Ta yucuan siyucu iñu tahan quɨzɨ
yuu nahnu, tahan sa sityiño ñiyɨvɨ he-
breo sa cuenda costumbre sa nacatya
xaan ñu ndaha ñu a ñaa ca. Ta sa
minoo minoo quɨzɨ cuan cuu cuta-
han cumi xico a minoo ziendu litro
ndutya.
7 Ta i catyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ
zatyiño: Zacutu ndo quɨzɨ ya sihin
ndutya. Ta i zacutu cuii ñu.
8 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús: Vityi tava
ndo zuhva si ta cundyaca ndo sii ra cu
nuu sii vico ya. Ta tacuan i zavaha ñu.
9 Ta i sihi ra cu nuu sii vico cuan sii
ndutya cuan ta sa i nduu si vino, ta
ñá sito ra yozo caa sino si. Zoco i sito
maa ñu cu muzu cuan vatyi maa ñu i
tyihi ndutya sisi quɨzɨ cuan vatyi maa
ra Jesús catyi, ta i nduu si vino. Ta ra
cu nuu sii vico cuan i cana ra sii ra
tindaha cuan.
10 Ta i catyi ra sihin ra: Tandɨhɨ
ñiyɨvɨ tuhva ñu saha sa xihna ñi vino
vaha, ta tatu sa i sihi ñiyɨvɨ cuaha
vino ta zɨquɨ cua cuhva tucu ñu vino
ndahvi ca coho ñiyɨvɨ. Zoco yoho i
sicumi vohon vino vaha, ta vityi so-
hon sii si. (Tacuan i catyi ra vatyi ña
sito ra vatyi maa ra Jesús zavaha vino
cuan sihin ndutya.)
11 Ihya cuu sa xihna ñi sa ndyityi
i zavaha ra Jesús ñuu Caná nu cu si
Galilea, ta sihin cuhva ya zañaha ra
vatyi iyo xaan cuhva sii ra, ta i sino
iñi ra i casi ra sii ra.
12 Ta sa ndɨhɨ vico cuan, ta cuahan
ra Jesús ñuu Capernaum. Ta cuahan
zɨhɨ ra ta yañi ra ta ra i casi ra sihin
ra. Ta yucuan i ndoo ñu zuhva quɨvɨ.

Tava ra Jesús sii ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha yuvehe ñuhu cahnu

13 Sa cuñi tahan si quɨvɨ coo vico
zuhun cuenda ñiyɨvɨ hebreo, ta cua-
han ra Jesús ndya ñuu Jerusalén.
14 Ta yucuan nuquehe vehe ñuhu i
ndyehe ra vatyi xico ñiyɨvɨ zɨndɨquɨ,
mvee ticatyi ta paloma, ta inga ñiyɨvɨ
ndyaa ñu sa nazama ñu xuhun ñiyɨvɨ.
15 Ta sa ndyehe ra Jesús tacuan,
i zavaha ra minoo cuarta, ta i tava
ndyizo ra sii ñu sata vehe ñuhu cuan
sihin mvee ticatyi ta zɨndɨquɨ. Ta sii
ñiyɨvɨ nazama xuhun, i quɨtɨ cuatyi
ra xuhun ñu nu ñuhu ta i zanduva ra
mesa ñu.
16 Ta sihin ñiyɨvɨ xico paloma i catyi
ra: Tava ndo sii tɨ ihya. Ma zavaha
ndo minoo vehe nuyahvi sii vehe
Zuti.

17 Ta sa i ndyehe ra i casi ra cuhva
i zavaha ra, ta i nacohon iñi ra
vatyi i catyi ra David quɨvɨ i tyaa ra
Tuhun Ndyoo: “Cuñi zatɨvɨ si sii, vatyi
zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha sisi vehun.”
18 Ta zɨquɨ i nducu tuhun ra hebreo
sii ra Jesús ta catyi ra: ¿Ñaa zeña cua
zañohon sii ndi ta zɨquɨ cua coto ndi
vatyi ra cahnu cuun ta cuu zavohon
sa tyehen?
19 I nacahan ra Jesús ta catyi ra:
Cani ndo vehe ñuhu ya, ta sa cu uñi
quɨvɨ ta cua zanduvehi sii si inga
saha.
20 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra hebreo:
Uu xico iñu cuiya i zatyiño ra zandaa
vehe ñuhu ya. ¿Ta ñacu catyun vatyi
cua zandoon sii si sisi sa uñi quɨvɨ ñi?
21 Zoco vehe ñuhu sa cahan ra Jesús
tuhun, zuun ñi coño ñuhu maa ra cuu.
22 Yucuan cuenda, quɨvɨ i nandoto
ra Jesús ta i nacohon iñi ra i casi ra
vatyi sa i catyi ra cuhva ya. Ta zɨquɨ
i sino iñi ra cuhva catyi tutu Ndyoo ta
tuhun cahan ra Jesús sihin ra.

Sito ra Jesús tandɨhɨ sa iyo añima ñiyɨvɨ

23 Ta quɨvɨ sa sindyaa ra Jesús ñuu
Jerusalén vico zuhun cuan ta cuaha
xaan ñiyɨvɨ sino iñi sii ra vatyi ndyehe
ñu cuaha xaan sa ndyityi i zavaha ra.
24 Zoco ña nɨɨ iñi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ
cuan vatyi sa sito vaha ra cuhva iyo
tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
25 Ta ña siñi ñuhu minoo, yoo sa cua
cuhva sa ndaa sii ra vatyi zuun ñi
maa ra ta sa sito ra yozo caa iyo añima
ñiyɨvɨ.

3

Ra Jesús sihin ra Nicodemo

1 Sicoo minoo ra fariseo nañi ra
Nicodemo. Minoo ra ndyizo tyiño
sihin ra hebreo cuu ra.
2 Ta i sahan ra minoo sa cuaa sa cua
cahan ra sihin ra Jesús, ta catyi ra:
Maestro, sito ndi vatyi maa ra Ndyoo
i tava tyiño suun vatyi zacuohon sii
ndi vatyi yoñi ra cuu zavaha sa ndyi-
tyi tañi zavaha moo tatu yɨvɨ ra Ndyoo
tyindyee sii ra.
3 Ta i nacatyi ra Jesús sihin ra: Sa
ndisa ta sa ndisa catyi suhun vatyi
tatu ma nacacu saa ñiyɨvɨ, ma cuu
cundyaca ñaha ra Ndyoo sii ñu.
4 Ta i nducu tuhun ra Nicodemo ta
catyi ra: ¿Zoco yozo caa cuu nacacu
saa minoo ñiyɨvɨ tatu sa sahnu ra? Ma
cuu nandɨhvɨ ra sisi zɨhɨ ra inga saha
ta nacacu ra.
5 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra:
Sa ndisa ta sa ndisa catyi suhun, ra
ma coo ndutya ta ra ma ñihi Tatyi Ii ra
Ndyoo, ma cuu quɨhvɨ ra nu ndyaca
ñaha ra Ndyoo.
6 Ra cacu ñiyɨvɨ, ñiyɨvɨ cuu ra. Zoco
ra nacacu saa sa cuenda Tatyi Ii, sa
ndito añima ra.
7 Ma iyo xaan cuñun vatyi catyi
suhun vatyi cuñi si sa nacacu soon.
Ñahñi ca cuhva.
8 Caá tatyi tandɨhɨ ñi maa ityi. Siñun
nduzu si, zoco ña cuu catyun ndya-
maa i quisi si a ndyamaa cuahan si.
Ta tacuan tucu iyo ñiyɨvɨ sa nacacu
cuenda Tatyi Ii.
9 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ
i quisaha nducu tuhun tucu ra
Nicodemo sii ra ta catyi ra: ¿Ta yozo
caa cuu cuhva ya?
10 Ta i nacatyi ra Jesús sihin ra: Ta
yoho minoo ra ñiñi cuun, minoo ra
zacuaha sii ñiyɨvɨ hebreo, ta ña cutuñi
iñun tuhun ya.
11 Sa ndisa ta sa ndisa catyi suhun
vatyi quehin cuhva site ta cui sa ndaa
cuhva sa ndyehi, zoco ña sino iñi ndo
sa catyi.
12 Tatu quehin sihin ndo cuhva iyo
ñuu ñiyɨvɨ ya ta ña sino iñi ndo, ¿yozo
caa cua sino iñi ndo tatu quehin sa
cuenda sa iyo ndya gloria?
13 Yoñi ra sa i ndaa xica ndya gloria,
maa ñi maa ra sa i noo ndya gloria,
ra i quisi ndya gloria, zehe ra ndyaa
ndya gloria.
14 Ta tañi i cañihi ra Moisés coo caa
cuan sisi cuhu, tacuan tucu cua cañihi
ñiyɨvɨ sii ra i quisi ndya gloria.
15 Vatyi tacuan ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino
iñi sii ra, ma cunaa ñu. Cua cundito
ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.

Cuñi xaan ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ

16 (Cahan ca ra Jesús, ta catyi ra:)
Cuñi xaan ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, ta i saha
ra sii sa minoo tuhun ñi zehe ra vatyi
tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ñu sino iñi sii ra, ma
cunaa ñu. Cua cundito ñu tandɨhɨ
tyiemvu sihin ra.
17 Ñá zaquisi ra Ndyoo sii zehe ra
ñuu ñiyɨvɨ ya sa cuenda sa cua tasi
tuñi ra sii ñiyɨvɨ. I zaquisi ra sii ra
vatyi cua zandasi ra cuatyi ñiyɨvɨ ta
cua zacacu ra sii ñu.
18 Ñiyɨvɨ sa sino iñi sii zehe ra
Ndyoo, ma tasi tuñi ra Ndyoo sii ñu,
zoco ñiyɨvɨ sa ña sino iñi cua tasi tuñi
ra Ndyoo sii ñu vatyi ña sino iñi ñu sii
sa minoo tuhun ñi ra cu zehe Ndyoo.
19 Ta ihya cuu cuenda cua tasi tuñi
ra Ndyoo sii ñu vatyi i quisi ñúhu ñuu
ñiyɨvɨ, zoco cuñi xaan ca ñiyɨvɨ sa ñaa,
ta ña cuñi ñu sii ñúhu vatyi yaha xaan
ña vaha cuu cuhva zavaha ñu.
20 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa zavaha sa ña
vaha, cuxaan xaan ñu ndyehe ñu
ñúhu cuan, ta ña tuhva ñu sii si coto
ndundisi cuhva ña vaha sa ndyicuu
ñu ta cua ndoho ñu.
21 Zoco ñiyɨvɨ zavaha cuhva sasi
tahan sihin sa ndisa, tuhva ñu sii
ñúhu, vatyi tacuan ta cua coto inga
ñiyɨvɨ vatyi ra Ndyoo tyindyee sii ñu
sihin cuhva vaha zavaha ñu.

Cahan tucu ra Juan sa cuenda ra Jesús

22 Ta sa i yaha cahan ra Jesús ta
zɨquɨ cuahan ra sihin ra i casi ra ndya
nu cu si Judea, ta i ndoo ra zuhva
quɨvɨ yucuan, ta i zacoo ndutya ra sii
ñiyɨvɨ.
23 Ta zuun ñi zacoo ndutya tucu
ra Juan ñuu Enón yatyi ñi ñuu Salim
vatyi cuaha xaan ndutya iyo yucuan.
Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i quisi, ta sicoo
ndutya ñu.
24 Tacuan i cuu si vatyi tañaha ca
cua tyihi ñiyɨvɨ sii ra Juan vehe caa.
25 Tacuan ta zɨquɨ i quisaha
natuhun tahan xaan ra cu tahan
sihin ra Juan sihin minoo ra hebreo
sa cuenda yozo caa nduvaha cuhva
iyo ñiyɨvɨ.
26 Ta i sahan ñiyɨvɨ nu ndyaa ra
Juan ta catyi ñu sihin ra: Maestro,
ra sa sindyaa suhun inga siyo yutya
Jordán, ra sa cahan xoon tuhun, vityi
zacoo ndutya ra, ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ ndy-
ico sii maa ra.
27 Ta i nacahan ra Juan ta catyi ra:
Yoñi minoo yo ta cuu coo sa sii yo tatu
yɨvɨ maa ra Ndyoo saha.
28 Zuun ñi maa ndo cuu sa ndaa
vatyi sa i catyi sihin ndo vatyi yɨvɨ ra
Cristo cui. Minoo ra i tasi ra Ndyoo
ityi nuu cui.
29 Vityi cua quehin minoo cuhva,
cuhva iyo minoo vico tindaha. Ra cua
tindaha cuan cuu ra sa cua quihin mi-
noo ñaha. Ta amigo ra tindaha cuan,
ndyaa ra yucuan. Tyizoho ra, ta cuzɨɨ
xaan cuñi ra sihin cuhva cahan ra cua
tindaha. Tacuan tucu mi vityi. Zɨɨ
xaan cuñi.
30 Ra sa cahan ndo tuhun, cuñi si
nducahnu ca ra, ta yuhvi cua ndu-
luhlu que.

Ra i quisi ndya gloria

31 Ra i quisi ndya gloria, ra cahnu
ca cuu ra ta zɨquɨ tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ.
Ta ñiyɨvɨ ihya, cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya
cuu yo. Cahan yo cuhva iyo ñuu ñiyɨvɨ.
Zoco ra i quisi ndya gloria ñiñi ca cuu
maa ra ta zɨquɨ tandɨhɨ ca yo.
32 Ta saha ra sa ndaa sa cuenda sa i
ndyehe ra ta sa i siñi ra, zoco yoñi sino
iñi sa catyi ra.
33 Zoco tatu iyo minoo ra sa sino iñi
sa ndaa sa saha ra cuan, saha tucu
maa ra sa ndaa vatyi cahan ra Ndyoo
sa ndisa.
34 Vatyi ra i tasi ra Ndyoo, cahan
ra Tuhun Ndyoo. Vatyi saha maa ra
Ndyoo Tatyi Ii sii ra cuaha xaan.
35 Cuñi xaan ra Ndyoo Zutu yo sii
Zehe ra, ta tandɨhɨ cuii ñaa sa iyo, saha
maa ra Ndyoo sii si sii Zehe ra.
36 Ñiyɨvɨ sino iñi sii Zehe ra Ndyoo,
cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.
Zoco ñiyɨvɨ ña sino iñi, ma cundito ñu
sihin ra Ndyoo. Yaha xaan cua ndoho
ñu cua zacuu ra Ndyoo.

4

Natuhun ra Jesús sihin minoo ñaha samaritana

1-3 I sito ra fariseo vatyi cuaha ca
ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús ta cuaha
ca ñiyɨvɨ zacoo ndutya ra ta zɨquɨ ra
Juan. Vazu yɨvɨ ra Jesús zacoo ndutya
sii ñu. Maa ra i casi ra zacoo ndutya
sii ñu. Ta sa sito ra Jesús vatyi sa sito
ra fariseo cuhva cuan, ta zɨquɨ i quita
ra Judea ta cua nuhu ra ndya Galilea.
4 Ta ityi cuhun ra, cua yaha ra nu cu
si Samaria.
5 Yucuan cuenda saa ra minoo ñuu
sa nañi Sicar. Cuenda Samaria cuu
ñuu cuan, ta ndyaa si yatyi minoo
ñuhu i saha ra Jacob sii ra José zehe ra
ta tyiemvu.
6 Yucuan iyo zoco sa nañi zoco ra
Jacob. Sitatu xaan ra Jesús vatyi sica
ityi ra, ta yucuan cuenda sicundyaa
ra yatyi ñi yuhu zoco cuan. Ta i cuu
si maa ora.
7-8 Ta ra i casi ra Jesús, cuahan ra
ndya ñuu vatyi cua zata ra zuhva sa
casi ra. Tacuan ta zɨquɨ i saa minoo
ñaha nu ndyaa ra Jesús. Minoo ñaha
samaritana cuu ña. Vasi quihin ña
ndutya. Ta catyi ra Jesús sihin ña:
Cuhva siin ndutya cohi.
9 Ta i nacahan ñaha samaritana
cuan ta catyi ña: Ra hebreo cuun,
ta yozo caa vatyi sicon ndutya sii, ta
ñaha samaritana cui. Tacuan i catyi
ña vatyi iyo tizɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo sihin
ñiyɨvɨ samaritana.
10 Tacuan ta zɨquɨ i nacahan ra
Jesús ta catyi ra: Tatu sa vatyi siton
ñaa sa saha maa ra Ndyoo ta yoo ra
sica ndutya suun, cua cacon sii, ta cua
cuhve ndutya sa cunditon.
11 Ta zɨquɨ i catyi ña sihin ra: Tata,
ñahñi sa ndohon sa cua tavon ndutya
ya, ta cono xaan ñoho ndutya ya. ¿Ta
ndyamaa cua cuhun ndutya sa saha
sa cundito ñiyɨvɨ ta cuhvon sii?
12 ¿Atu cahnu ca moo ta zɨquɨ ra
Jacob ra cu ñiyɨvɨ sahnu sii ndi? Ihya
ndutya i sihi maa ra ta zehe ra ta quɨtɨ
zono ra, ta i zandoo ra ndutya ya sii
ndi. Catyi ña.
13 Ta i catyi ra Jesús sihin ña:
Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cua coho ndutya ya,
cua cu-ityi ñu inga saha.
14 Zoco ñiyɨvɨ sa cua coho ndutya sa
cua cuhve, ma cu-ityi ca ñu numinoo
saha. Vatyi ndutya sa cua cuhve, cua
caña si sisi añima ñu, ta cua cuhva si
sa cundito añima ñu sihin ra Ndyoo.
15 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ñaha cuan
sihin ra: Tata, cuhvon ndutya cuan
sii vatyi ma cu-ityi que, ta ma quisi
quihin que ndutya zoco ya.
16 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Cua-
han cua canon sii yɨun ta quisi ndo.
17 Ta i nacahan ña ta catyi ña: Yoñi
yɨi iyo. Ta i catyi ra Jesús sihin ña:
Ndison sa cohon vatyi yoñi yɨun iyo.
18 Vatyi sa sicoo ohon tahan yɨun.
Ta ra sa ndyaa suhun vityi, yɨvɨ yɨun
cuu sii ra cuan sa ndisa. Ndisa sa
cohon vatyi yoñi yɨun iyo.
19 Tacuan ta i catyi ñaha cuan sihin
ra: Tata, tuu iñi vatyi minoo ra cahan
Tuhun Ndyoo cuun.
20 I zacahnu ñiyɨvɨ sahnu sii nduhvi
samaritana sii ra Ndyoo ihya yucu
ya, zoco ndoho ñiyɨvɨ hebreo catyi
ndo vatyi Jerusalén cuu nu cuñi si
zacahnu ñiyɨvɨ sii ra Ndyoo, catyi ña.
21 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Sino
iñun sa quehin, maha, vatyi sa cua
saa quɨvɨ ta cua zacahnu ndo sii ra
Ndyoo Zutu yo, zoco yɨvɨ yucu ya ta
yɨvɨ ndya Jerusalén.
22 Ndoho samaritana ña sito ndo
ñaa sa zacahnu ndo, zoco nduhvi sito
ndi yoo ra zacahnu ndi. Vatyi cuhva
cacu yo vasi si sa cuenda ñiyɨvɨ he-
breo.
23 Zoco sa cua saa cuhva, ta vityi
cuu si, ta ñiyɨvɨ sa zacahnu sii ra
Ndyoo sa ndisa, cua zacahnu ñu sii
ra sihin tandɨhɨ añima ñu ta sihin sa
ndisa. Vatyi nanducu ra Ndyoo Zutu
yo sii ñiyɨvɨ sa cua zacahnu sii ra
cuhva cuan.
24 Ndyoo cuu ra tatyi, ta ñiyɨvɨ zac-
ahnu sii ra, cuñi si vatyi zacahnu ñu
sii ra sihin cuhva saha Tatyi Ii ra ta
minoo sa ndisa. Tacuan catyi ra Jesús
sihin ña.

25 Ta zɨquɨ i catyi ñaha cuan: Site vatyi cua quisi minoo ra sa cua zacacu sii yo, ta Cristo cua cunañi ra. Ta quɨvɨ cua quisi ra, cua nacatyi ra tandɨhɨ sihin yo, catyi ña.
26 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Zuun yuhvi cui ra cahan suhun ya.
27 Ta cuhva sa cahan ra Jesús ta i nasaa ra i casi ra, ta iyo xaan i cuñi ra ñaa cuenda natuhun xaan ra Jesús sihin minoo ñaha. Zoco numinoo ra, ta ñá cuñi ra nducu tuhun ñaa sa cuñi ña a ñaa tuhun cahan ra sihin ña.
28 Ta zɨquɨ i zandoo ñaha cuan quɨyɨ ña, ta cuahan ña ndya ñuu, ta i nacatyi ña sihin ñiyɨvɨ:
29 Coho ndo cua ndyehe yo sii minoo ra nacatyi sihin tandɨhɨ cuii sa zavehi. ¿Atu yɨvɨ ra Cristo cuu ra? Catyi ña.
30 Tacuan ta zɨquɨ i quita ñu ñuu cuan ta cuahan ñu ndya nu ndyaa ra Jesús.
31 Cuee ca sa saa ñiyɨvɨ yucuan ta i zañiñi ra i casi ra Jesús sii ra ta catyi ra: Maestro, casi zuhva.
32 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Iyo sa sa sasi, zoco ña sito ndo.
33 Tacuan ta zɨquɨ i quisaha nducu tuhun tahan ra i casi ra sii tahan ra, ta catyi ra: ¿Atu iyo minoo ñiyɨvɨ sa quisi ndyaca sa sasi ra ya? Catyi ra.
34 Zoco i catyi ra Jesús sihin ra: Sa saha tundyee iñi sii, cuu sa zavehi cuhva cuñi ra tasi sii, ta sa zandɨhi tyiño ra.
35 Ma catyi ndo: "Cumañi cumi ca yoo, ta cua naquihin ñiyɨvɨ tyiño i zacuu ñu." Vatyi yuhvi catyi: Ndyehe vaha ndo itu vatyi sa sisa si. Sa cuu zaquee ñiyɨvɨ sii si.
36 Ta ra sa cua naquihin, cua coo yahvi ra. Ta sa cua naquihin ra, cuu cuenda tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ma cunaa si. Vatyi ra tasi ta ra cua naquihin cua cuzɨɨ xaan iñi nduu tahan ra.
37 Ta ihya cuu minoo sa ndisa cuhva cahan ñiyɨvɨ: "Minoo ra tasi ta inga ra naquihin."
38 Tave tyiño sii ndo vatyi naquihin ndo nu ñá ndyehe ndo tundoho. Inga ra zatyiño ta vityi nañihi maa ndo sa vaha nu zatyiño ra cuan. (Tacuan i catyi ra Jesús sihin ra i casi ra.)
39 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ ñuu Samaria i sino iñi ñu sii ra Jesús sa cuenda sa i nacatyi ñaha cuan vatyi i catyi ña: "I nacatyi ra sihin tandɨhɨ cuii sa i zavehi."
40 Yucuan cuenda zañiñi ñu sii ra Jesús vatyi ndoo ra sihin ñu. Ta i ndoo ra Jesús uu quɨvɨ yucuan.
41 Ta cuaha xaan ca ñu i sino iñi ñu sii ra Jesús sa cuenda tuhun i cahan ra sihin ñu.
42 Ta zɨquɨ i catyi ñu sihin ñaha cuan: Vityi sino iñi ndi sii ra ta ña ɨɨn ñi sa cuenda tuhun i nacatyi moo, zoco vityi zuun ñi maa ndi siñi ndi sa cahan ra, ta sito ndi vatyi ndisa ra Cristo cuu ra, ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.

Zanduvaha ra Jesús sii zehe minoo ra ndyaca ñaha

43 I yaha uu quɨvɨ, ta i quita ra Jesús yucuan ta cuahan ra ndya nu cu si Galilea.
44 Vatyi sa catyi maa ra vatyi minoo ra cahan Tuhun Ndyoo, ña tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii ra ñuu ra.
45 Ta sa i saa ra Jesús ndya Galilea, ta yucuan zɨɨ xaan i cuñi ñiyɨvɨ sihin ra vatyi sa i sahan ñu vico zuhun ñuu Jerusalén ta i ndyehe ñu tandɨhɨ sa i zavaha ra Jesús yucuan.
46 Tacuan ta zɨquɨ i naquita tucu ra Jesús ndya ñuu Caná sa ndyaca ñaha Galilea nu i zanduu ra vino sii ndutya quɨvɨ cuan. Ta yucuan iyo minoo ra ñuu Capernaum. Cahnu xaan tyiño ndyizo ra cuenda ra cu rey. Ta cuhu xaan zehe ra ndya ñuu ra.
47 Ta sa sito ra cuan vatyi sa i quita ra Jesús Judea ta nasaa ra Galilea, i sahan ra nu ndyaa ra sa cua cahan ra sihin ra vatyi cuhun ra ndya vehe ra ta zanduvaha ra sii zehe ra vatyi sa cuñi cuu ra.
48 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu ma ndyehe ndo zeña ta sa ndyityi, ma sino iñi ndo sii.
49 Zoco i catyi ra ndyizo tyiño cuan sihin ra: Tata, coho vityi vityi ñi cuee ca sa cuu zehi.

50 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cuahan ndya vehun. Sa nduvaha zehun. Tacuan ta i sino iñi ra sa catyi ra Jesús, ta i quihin ra ityi cuahan ra.

51 Ta ityi cuahan ra ta i ñihi tahan muzu ra sihin ra ta catyi ra: Ñá sihi zehun.

52 Tacuan ta zɨquɨ i nducu tuhun ra: ¿Ñaa cuhva i quisaha nduvaha zehi? Ta i catyi muzu cuan: Icu, cuhva caa ɨɨn sa yaha ora i quita cahñi cuan.

53 Tacuan ta i sito ra vatyi i cuu si zuun ñi cuhva sa i catyi ra Jesús sihin ra: "Sa nduvaha zehun." Ta i sino iñi ra cuan sii ra Jesús sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii ra.

54 Ta ihya cuu sa cu uu sa ndyityi i zavaha ra Jesús sa quita ra Judea ta nasaa ra Galilea.

5

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra xii nu iyo minoo pila sa nañi Betesda

1 Ta sa yaha cuan ta zɨquɨ i cuu si minoo quɨvɨ sa zacahnu ñiyɨvɨ hebreo minoo vico, ta cuahan ra Jesús ndya ñuu Jerusalén.

2 Ta ñuu Jerusalén iyo minoo pila sa nañi Betesda sihin zahan hebreo. Iyo ohon tahan yuvehe nu cuu quɨhvɨ ñiyɨvɨ ndya nu ndyaa si. Ndya yuñuu iyo pila cuan yatyi minoo yuhu nuzama sa nañi: Nu Quɨhvɨ Mvee Ticatyi.

3 Ta yatyi ñi yu pila cuan candyaa cuaha xaan ñiyɨvɨ cuhu, tañi: ñu cuaa, ta ñu coxo, ta ñu xii. Ndatu ñu sa cua canda ndutya sisi pila cuan.

4 Vatyi iyo saha, noo minoo ángel ndya pila cuan ta zacanda si ndutya, ta zɨquɨ yoo ra cua quɨhvɨ si ndutya cuan sa xihna ñi, yucuan cuu ra cua nduvaha, ñaa ndɨhɨ cuii ca cuehe cuhu ra.

5 Ta yucuan ndyaa minoo ra sa oco sahun uñi cuiya sa cuhu ra.

6 Ta i ndyehe ra Jesús sii ra candyaa ra yucuan, ta i nacoto ra vatyi sa naha xaan tahan ra tacuan, ta i nducu tuhun ra sii ra: ¿Atu cuñun nduvohon? catyi ra.

7 I nacahan ra cuhu cuan ta catyi ra: Tata, yoñi sa cua tyihi sii sisi ndutya ya cuhva sa canda si. Tandɨhɨ saha cuñi quɨhvi, zoco quɨhvɨ inga ra sa xihna ñi.

8 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Nduviton; natuun yuun ta cacon.

9 Ta zuun ñi caa cuhva cuan ndaha nduvaha ñi ra, ta i natuu ra yuu ra ta quisaha sica ra. Ta quɨvɨ cuan, minoo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ cuu si.

10 Yucuan cuenda i catyi ñiyɨvɨ hebreo sihin ra nduvaha cuan: Vityi cuu quɨvɨ quitatu yo. Ña tahan si cuizon yuun.

11 Ta i nacahan ra sa nduvaha cuan ta catyi ra: Ra zanduvaha sii, i catyi ra: "Nacuhun yuun ta cacon."

12 Tacuan ta zɨquɨ i nducu tuhun ñiyɨvɨ sii ra sa nduvaha cuan ta catyi ñu: ¿Ta yoo ra cuu ra sa i catyi suhun vatyi nacuhun yuun ta cacon?

13 Zoco ña sito ra sa nduvaha cuan yoo ra zanduvaha sii ra vatyi sa quɨhvɨ ra Jesús tɨcuɨ ñiyɨvɨ, ta cuaha xaan ñiyɨvɨ yucu yucuan.

14 Ta cuee ca i nañihi ra Jesús sii ra sisi vehe ñuhu, ta i catyi ra sihin ra: Ndyehe vityi vatyi sa nduvohon. Ma zavaha con cuatyi, coto quisi inga tundoho cahnu ca zɨcun.

15 Tacuan ta zɨquɨ cuahan ra cuan, ta i nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ hebreo vatyi ra Jesús cuu ra i zanduvaha sii ra.

16 Ta yucuan cuenda i cuxaan xaan ñiyɨvɨ hebreo sihin ra Jesús ta i cuñi cahñi ñu sii ra vatyi i zavaha ra cuhva cuan quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ.

17 Zoco i catyi ra Jesús sihin ñu: Tandɨhɨ tyiemvu zatyiño ra Ndyoo Zuti, ta yuhvi zatyiño tuqui. Catyi ra.

18 Ta yucuan cuenda cuñi xaan ca ñiyɨvɨ hebreo sa cahñi ñu sii ra Jesús vatyi ña tyaa ra yahvi ley sa cuenda quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ, ta catyi tucu ra vatyi ra Ndyoo cuu Zutu ra ta zacuu ra sa ɨɨn ñi ra cuu ra sihin ra Ndyoo.

Iyo xaan cuhva sii Zehe ra Ndyoo

19 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi ñahñi sa cuu zavaha ra cu Zehe ra Ndyoo sa

maa ñi maa ra. Zavaha ra cuhva sa
ndyehe ra vatyi zavaha Zutu ra, vatyi
tandɨhɨ cuhva zavaha ra Ndyoo Zutu
ra, ta tacuan tucu zavaha Zehe ra.
20 Cuñi xaan ra Ndyoo Zutu yo sii
Zehe ra, ta zañaha ra sii ra tandɨhɨ cuii
sa zavaha maa ra. Ta cua zañaha tucu
ra inga cuhva cahnu ca sii Zehe ra,
tacuan ta iyo xaan cua cuñi ndo.
21 Vatyi tañi tuhva ra Ndyoo Zutu yo
zanandoto sii ñiyɨvɨ i sihi ta saha ra
sa cundito ñu, ta tacuan tucu Zehe ra,
saha ra sa cundito yoo ñiyɨvɨ cuñi ra.
22 Ta Ndyoo Zutu yo, ña tyicuhva ra
sii ñiyɨvɨ. Saha ra tandɨhɨ cuhva cuan
sii Zehe ra sa tyicuhva ra sii ñiyɨvɨ.
23 Tacuan i zavaha ra Ndyoo vatyi
cuñi ra sa cua zacahnu ñiyɨvɨ sii Zehe
ra tañi zacahnu ñu sii ra Ndyoo Zutu
ra. Ñiyɨvɨ ña zacahnu sii Zehe ra
Ndyoo, ña zacahnu tucu ñu sii Zutu ra
vatyi maa ra i tasi sii ra.
24 Sa ndisa catyi sihin ndo: Ra sa
siñi sa quehin ta sino iñi ra sii ra i
tasi sii, cua cundito ra tandɨhɨ cuii
tyiemvu. Ma tasi tuñi ca ra Ndyoo sii
ra. Ma cuu cuii añima ra, cua cundito
ra tandɨhɨ cuii tyiemvu.
25 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi sa
cua saa cuhva, ta vityi cuu si, ta iyo
ñiyɨvɨ tañi sa sihi ñu sa cuenda cuatyi
ñu zoco cua cuɨñɨ ñu sa cahan Zehe
ra Ndyoo. Ta ñiyɨvɨ tyaa yahvi, cua
cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu sihin
ra Ndyoo.
26 Vatyi iyo cuhva sii Ndyoo Zuti sa
cuhva ra sa cundito ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii
tyiemvu. Ta tacuan tucu i saha ra sii
Zehe ra sa cuhva ra sa cundito ñiyɨvɨ.
27 Ta i saha tucu ra Ndyoo cuhva sii
Zehe ra vatyi zandaa ra tyiño cuenda
ñiyɨvɨ vatyi ra i quisi ndya gloria cuu
ra.
28 Ma iyo xaan cuñi ndo vatyi que-
hin tuhun ya vatyi cua saa cuhva ta
tandɨhɨ ñiyɨvɨ i sihi cua cuɨñɨ ñu sa
cahan Zehe ra Ndyoo.
29 Ta cua quita ñu sisi ñaña. Ñiyɨvɨ
i zavaha sa vaha, cua nandoto ñu ta
cua cundito ñu. Zoco ñiyɨvɨ i zavaha
sa ña vaha, cua nandoto ñu ta cua
ndoho ñu.

Cuhva cuu coto yo vatyi cuu zacuu ra Jesús tandɨhɨ

30 (Cahan ca ra Jesús ta catyi ra:)
Ñahñi sa cuu zavehi sa maa ñi mi.
Cuhva catyi maa ra Ndyoo sihin, ta
tacuan zandei tyiño cuenda ñiyɨvɨ. Ta
ndoo xaan cuu cuhva zandei tyiño
vatyi ña nduqui cuhva zavehi cuhva
cuñi mi, zoco zavehi cuhva cuñi ra i
tasi sii.
31 Tatu zuun ñi mi saha sa ndaa sa
cuende, ña sito ñiyɨvɨ tatu quehin sa
ndisa.
32 Zoco iyo inga ra saha sa ndaa
sa cuende, ta site vatyi ndisa cuu sa
ndaa sa saha ra sa cuende.
33 I tasi ndo tyiño, ta i nducu tuhun
ndo sii ra Juan. Ta cuhva i catyi maa
ra, sa ndisa cuu si.
34 Zoco ña siñi ñuhu sa cuhva ñiyɨvɨ
sa ndaa sa cuende. Zoco catyi cuhva
ya vatyi cuñi sa cua cacu ndo.
35 I cuu ra Juan tañi minoo lámpara.
Cayu si ta zandisi si. Ta zɨɨ xaan i cuñi
ndo zuhva quɨvɨ sihin ñúhu i saha
maa ra.
36 Zoco iyo minoo sa ndaa sii. Ñiñi
ca si ta zɨquɨ sa ndaa sa saha ra Juan.
Zuun ñi cuhva zavehi cuu sa ndaa. Ta
zañaha si vatyi i tasi ra Ndyoo Zuti sii,
sa ndisa. Ta maa ra cuu ra i catyi vatyi
zavehi cuhva ya ta zandehi sii si.
37 Ta ra Ndyoo Zuti, ra i tasi sii,
cahan tucu ra sa cuenda mi. Tañaha
ca cuɨñɨ ndo sa cahan ra a ndyehe ndo
sii ra.
38 Ta ñahñi tuhun ra iyo añima ndo
vatyi ña sino iñi ndo sii ra i zaquisi ra.
39 Nanducu xaan ndo sisi tutu
Tuhun Ndyoo vatyi sica iñi ndo vatyi
yucuan cua nañihi ndo cuhva cacu
añima ndo ta ma cuu cuii ndo. Ta
zuun ñi yucuan cuu nu saha si sa
ndaa sa cuende.
40 Zoco ña cuñi ndo sino iñi ndo sii
ta ñihi ndo sa cundito ndo.
41 Ña sica xaan iñi tatu tahan iñi
ñiyɨvɨ sii a ña tahan iñi ñu.
42 Zoco sa site sii ndo, ta site vatyi
ña cuñi ndo sii ra Ndyoo.
43 Vasi sa cuenda ra Ndyoo Zuti, ta
ña sino iñi ndo sii. Zoco tatu cua quisi
inga ra sa cuenda sa zuun ñi maa ra,
sii maa ra cuan cua sino iñi ndo.

44 ¿Yozo caa cuu sino iñi ndo? Ma
cuu vatyi saha ndo sa zacahnu ñiyɨvɨ
sii ndo ta zacahnu ndo sii ñu. Ta sii sa
minoo ñi ra cuu Ndyoo, ña nanducu
ndo cuhva cuzɨɨ iñi maa ra sihin ndo.
45 Ma caca iñi ndo vatyi yuhvi cua
tyei cuatyi sata ndo nuu ra Ndyoo
Zuti. Iyo minoo ra sa tyaa cuatyi sata
ndo. Zuun ñi maa ra Moisés cuu ra.
Ta nɨɨ xaan iñi ndo vatyi maa ra cua
zacacu sii ndo.
46 Zoco tatu sa i sino iñi ndo sa ndisa
cuhva cahan ra Moisés, ta vityi cua
sino iñi ndo sii, vatyi i tyaa ra Moisés
sa cuende.
47 Zoco tatu ña sino iñi ndo sa i tyaa
ra, zuun ñi cuhva cuan ma cuu sino
iñi ndo sa quehin. (Catyi ra Jesús
sihin ñiyɨvɨ hebreo cuan.)

6

Saha maa ra Jesús sa casi ohon mil rayɨɨ

1 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tuhun
cuan, ta zɨquɨ cuahan ra ndya inga
siyo miñi cahnu sa nañi Galilea. Ta
inga zɨvɨ si cuu Tiberias.
2 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ ndyico sii ra
vatyi i ndyehe ñu sa ndyityi i zavaha
ra sihin ñiyɨvɨ cuhu nu i zanduvaha ra
sii ñu.
3 Ta i ndaa ra Jesús minoo yucu, ta
yucuan i sicundyaa ra sihin ra i casi
ra.
4 Ta sa cuñi tahan si quɨvɨ coo mi-
noo vico cuenda ñiyɨvɨ hebreo.
5 Ta nandyehe ra Jesús vatyi cuaha
xaan ñiyɨvɨ ndyico sii ra, ta i catyi ra
sihin ra Felipe: ¿Ndyamaa cua zata yo
sa casi ñiyɨvɨ ya?
6 Tacuan i catyi ra vatyi cuñi ra
ndyehe ra ñaa sa cua catyi ra Fe-
lipe vatyi sa sito ra Jesús ñaa sa cua
zavaha ra.
7 Tacuan ta i catyi ra Felipe sihin ra:
Vazu uñi mil peso pan, zoco ma ñihi si
casi ñiyɨvɨ zuhva zuhva ñi.
8 Ta ra Andrés, minoo ra i casi ra
Jesús cuu ra ta yañi ra Simón Pedro,
ta maa ra Andrés cuan i catyi:
9 Iyo minoo ra luhlu ihya; ndyizo
ra ohon tahan pan ta uu tahan tyiy-
aca. Zoco ñahñi ñi cuu si cuan nuu sa
cuaha xaan ñiyɨvɨ ya.
10 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús:
Catyi ndo sihin ñiyɨvɨ vatyi na-
cundyaa ñu. Catyi ra. Ta iyo cuaha
cuhu yucuan, ta i sicundyaa ñiyɨvɨ
tañi ohon mil sa maa ñi rayɨɨ (ta zɨquɨ
ca ñu zɨhɨ ta sa ndyihi).
11 Tacuan ta i quihin ra Jesús pan
cuan, ta sa yaha saha ra tyahvi ndyoo
sii ra Ndyoo ta zɨquɨ i saha ra sii si sii
ra i casi ra. Ta i zasa ra cuan sii si sii
ñiyɨvɨ yucu yucuan. Ta tacuan tucu i
zavaha ra sihin tyiyaca cuan. I saha
ra ndya cuhva ndya sa ndaha iñi ñu.
12 Ta sa ndaha iñi ñu ta catyi ra Jesús
sihin ra i casi ra: Naquihin ndo sa
nandoo, ta tacuan ta ñahñi si cua tɨvɨ.
13 Tacuan ta i naquihin ra sii si, ta
i zacutu ra usi uu tahan tyica sihin
yɨquɨ pan cuan sa nandoo ta sa ndɨhɨ
sasi ñiyɨvɨ.
14 Ta sa ndyehe ñiyɨvɨ cuan sa ndyi-
tyi i zavaha ra Jesús, i catyi ñu: Ndisa
cuii vatyi ihya ra cuu ra sa ndyaa
tyiño sa quisi ra ñuu ñiyɨvɨ ta cahan ra
Tuhun Ndyoo. Catyi ñu.
15 Ta i tuu iñi ra Jesús vatyi cuñi
ñu quisi tɨɨn ñu sii ra ta zañiñi ñu sii
ra vatyi cuu ra minoo rey, ta sa sito
ra cuhva cuan i quita ra yucuan ta
cuahan ra minoo yucu maa ñi maa ra.

Sica ra Jesús nu ndutya

16 Ta sa cuaa cuan cuahan ra i casi
ra Jesús ndya yuhu miñi cuan.
17 Ta i quɨhvɨ ra minoo barco, ta i
quisaha yaha zava ra miñi cuan vatyi
cuñi ra cuhun ra ñuu Capernaum. Ta
sa cuaa cuu si cuhva cuan, ta tañaha
ca nasaa ra Jesús.
18 Ta ñihi xaan i quisaha canda
ndutya vatyi ñihi xaan ñoho tatyi.
19 Ta cuhva sa i yaha ra tañi minoo
ohon a iñu kilómetro, tacuan ta zɨquɨ
i ndyehe ra sii ra Jesús. Sica ra nu
ndutya, ta tuhva ra sii barco cuan. Ta
i yuhu xaan ra i casi ra.
20 Zoco i catyi ra Jesús: Zuun yuhvi
cui. Ma yuhu ndo.
21 Tacuan ta zɨquɨ i cuñi xaan ra
i casi ra vatyi naquɨhvɨ ra Jesús sisi
barco. Ta sa i quɨhvɨ ra, ta yatyi cuii
ñi i saa tu nu cuahan ra.

Nanducu ñiyɨvɨ sii ra Jesús

22 Cundisi inga quɨvɨ ta i sito ñiyɨvɨ
sa nandoo inga siyo miñi cuan vatyi
sa cuahan ra i casi ra Jesús sihin sa
minoo barco sa sindyaa yucuan, ta ña
cuahan ra Jesús sihin ra.
23 Zoco cuhva cuan ta i saa inga
ca barco, yutu i quita ñuu cahnu
Tiberias. I saa tu yatyi ñi nu i sasi
ñiyɨvɨ pan sa yaha saha ra Jesús tyahvi
ndyoo sii ra Ndyoo.
24 Tacuan ta sa ndyehe ñiyɨvɨ vatyi
yoñi ra Jesús yucuan ta nu ra i casi ra,
tacuan ta zɨquɨ i quɨhvɨ ñu sisi barco
sa i saa cuan, ta cuahan ñu ndya ñuu
Capernaum cua nanducu ñu sii ra
Jesús.

Ra Jesús cuu pan sa saha sa cundito ñiyɨvɨ

25 Ta sa i saa ñiyɨvɨ inga siyo miñi
cuan, i nañihi ñu sii ra Jesús ta nducu
tuhun ñu: Maestro, ¿ama i soon ihya?
Catyi ñu.
26 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Sa
ndisa catyi sihin ndo, nanducu ndo
sii vatyi i sasi ndo, ta ndaha iñi ndo.
Yɨvɨ sa cuenda vatyi i cutuñi iñi ndo
sa ndyityi i zavehi.
27 Ma zatyiño ndo maa ñi sa cuenda
ndyayu sa cua casi ndo vatyi cunaa si
cuan. Vaha ca zatyiño ndo sa cuenda
ndyayu sa cua coo tandɨhɨ tyiemvu,
ndyayu sa cua cuhva sa cundito ndo
tandɨhɨ tyiemvu. Ihya ndyayu cua
cuhva ra i quisi ndya gloria vatyi maa
ra Ndyoo Zutu yo saha cuhva cuan
sii ra sa cuhva ra. (Tacuan i catyi ra
Jesús.)
28 Tacuan ta i nducu tuhun ñiyɨvɨ sii
ra: ¿Ñaa sa cuñi si zavaha ndi ta cua
zavaha ndi tandɨhɨ cuii cuhva cuñi ra
Ndyoo? Catyi ñu.
29 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra
sihin ñu: Ihya cuu sa cuñi ra Ndyoo
zavaha ndo. Sino iñi ndo sii ra i tasi
ra.
30 Tacuan ta zɨquɨ i nducu tuhun ñu
sii ra: ¿Ñaa zeña cua zañohon sii ndi ta
ndyehe ndi ta sino iñi ndi suun? ¿Ñaa
sa cua zavohon?
31 Ñiyɨvɨ sahnu sii ndi ta sa naha, i
sasi ñu maná sisi cuhu tañi catyi tutu
ra Ndyoo: "Saha maa ra Ndyoo pan sa
quisi ndya ityi zɨquɨ vatyi casi ñu."
32 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin
ñu: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi yɨvɨ
ra Moisés saha pan sa quisi ndya ityi
zɨquɨ. Ra Ndyoo Zuti cuu ra saha pan
sa cuu pan sa quita ityi zɨquɨ sa ndisa
cuii.
33 Vatyi pan sa saha maa ra Ndyoo
cuu ra i quita ndya andɨvɨ ta saha ra
sa cundito ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
34 Tacuan ta i catyi ñiyɨvɨ sihin ra:
Tata, cuhva pan cuan sii ndi tandɨhɨ
cuii tyiemvu.
35 Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Yuhvi
cui pan sa saha sa cundito ñiyɨvɨ.
Ñiyɨvɨ cua sino iñi sii, ma cuzoco ca
ñu ndaha ñi. Ta ma cu-ityi ca ñu
numinoo saha.
36 Zoco tañi sa catyi sihin ndo vatyi
vazu sa ndyehe ndo sii, zoco ña sino
iñi ndo sii.
37 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa saha ra Ndyoo
Zuti sii, cua sino iñi ñu sii. Ta ñu sino
iñi sii, ma tave sii ñu ityi sata.
38 Vatyi ña quite ndya gloria sa za-
vehi cuhva cuñi mi, zoco vasi vatyi
cua zavehi cuhva cuñi ra i tasi sii.
39 Ta ihya cuu sa cuñi ra i tasi sii
vatyi ma zacunei numinoo ñiyɨvɨ sa
i saha ra sii. Zoco cua zanandote
sii tandɨhɨ ñu quɨvɨ cua tyicuhva ra
Ndyoo sii ñiyɨvɨ.
40 Cuhva cuñi ra Ndyoo Zuti cuu,
tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ndyehe sii Zehe ra
ta sino iñi ñu sii ra, cua cundito ñu
tandɨhɨ tyiemvu. Ta cua zanandote
sii ñu quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii
ñiyɨvɨ. Tacuan i catyi ra Jesús.
41 Ta sa ndɨhɨ cahan ra tacuan, ta
zɨquɨ i quisaha natuhun xaan ra he-
breo vatyi catyi ra Jesús: "Yuhvi cui
pan sa i quita ndya andɨvɨ."
42 Ta i catyi ñu: ¿Atu yɨvɨ ra Jesús cuu
ra ya, zehe ra José? Sito yo sii zutu ra
ta sii zɨhɨ ra. ¿Ñacu catyi ra vatyi ra i
quita ndya andɨvɨ cuu ra?
43 Tacuan ta i catyi ra Jesús: Ma
natuhun tahan xaan ndo.
44 Yoñi sa cuu sino iñi sii tatu ma
tyindyee ra Ndyoo Zutu yo sii ra cuan.

Ra Ndyoo i tasi sii. Ta cua zanandote sii ñiyɨvɨ cuan quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.

45 Sisi libro i tyaa ra profeta catyi si tyehen: “Cua zacuaha ra Ndyoo sii tandɨhɨ ñu.” Catyi si. Tacuan cu si, ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa siñi ta cutuhva ñu sa zacuaha ra Ndyoo Zutu yo, cua sino iñi ñu sii.

46 Yoñi numinoo ñiyɨvɨ sa ndyehe sii ra Ndyoo Zutu yo. Minoo tuhun ñi ra i ndyehe cuu ra i quita ndya nu ndyaa ra Ndyoo.

47 Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi ra sa sino iñi sii, sa ñihi ra sa cundito ra tandɨhɨ tyiemvu.

48 Yuhvi cui pan sa saha sa cundito ñiyɨvɨ.

49 I sasi ñiyɨvɨ sahnu sii ndo maná sisi cuhu, zoco sihi ñu.

50 Ta quehin tuhun pan sa quisi ndya andɨvɨ vatyi cua casi ñiyɨvɨ sii si, ta ma cuu ñu.

51 Ta yuhvi cui pan ndito sa i quita ndya andɨvɨ. Ta ñiyɨvɨ sa cua casi pan ya, cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta pan sa cua cuhve cuu coño ñuhi. Cua cuhve sii si vatyi tacuan ta cua cundito ñiyɨvɨ sihin ra Ndyoo.

52 Tacuan i catyi ra Jesús, ta zɨquɨ i quisaha natuhun tahan xaan ra hebreo sihin tahan ra ta catyi ra: ¿Yozo caa cuu cuhva ra ya coño ñuhu ra casi yo?

53 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa ndisa catyi sihin ndo vatyi tatu ma casi ndo coño ñuhu ra i quisi ndya gloria ta coho ndo nɨñɨ ra, ma cundito añima ndo.

54 Ñiyɨvɨ sa cua casi coño ñuhi ta coho ñu nɨñi, cua cundito añima ñu, ta cua zanandote sii ñu quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.

55 Vatyi coño ñuhi cuu sa ndisa ndyayu, ta nɨñi cuu sa ndisa sa coho ñiyɨvɨ.

56 Ñiyɨvɨ sa cua casi coño ñuhi ta coho ñu nɨñi, ɨɨn ñi cua cuu ñu sihin, ta ɨɨn ñi cua cui sihin ñu.

57 Tañi sa tasi ra Ndyoo ndito sii ta ndite sa cuenda ra, ta zuun ñi cuhva, ñiyɨvɨ sa cua casi coño ñuhi, cua cundito añima ñu sa cuenda mi.

58 Ta ihya cuu pan sa i quita andɨvɨ. Ña iyo si tañi maná sa sasi ñiyɨvɨ sahnu sii ndo ta sihi ñu; vatyi ñiyɨvɨ cua casi pan sa quehin tuhun, cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu sihin ra Ndyoo.

59 I zacuaha ra Jesús cuhva ya nu titahan ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu ñuu Capernaum.

Ihya tuhun saha si cuhva coto yo yozo caa cundito yo tandɨhɨ cuii tyiemvu

60 Ta sa i siñi ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús cuhva cahan ra ta cuaha xaan ñu catyi ñu: Yɨɨ xaan cuhva cahan ra. Yoñi sa cuu cutuñi iñi sa cahan ra. Catyi ñu.

61 Zoco i tuu iñi ra Jesús cuhva natuhun tahan xaan ñu ndyico sii ra sa cuenda cuhva i cahan ra, ta i catyi ra sihin ñu: ¿Atu ña tahan iñi ndo tuhun cuan?

62 ¿Ta yozo caa tatu ndyehe ndo sii ra i quita ndya gloria nandaa tucu ra ndya nu i quita ra? ¿Ñaa sa cua caca iñi ndo?

63 Tatyi Ii cuu sa saha sa cundito añima ñiyɨvɨ. Ñahñi tyindyee coño ñuhu ñu. Tuhun quehin sihin ndo cuu sa cuenda añima ndo, ta saha si sa cundito añima ndo.

64 Zoco iyo zuhva ndo sa ña sino iñi ndo. Tacuan catyi ra Jesús vatyi sa sito ra ndya sa xihna ñi yoo ñu cuu ñu sa ña sino iñi ta yoo ra cua xico tuhun sii ra.

65 Ta i catyi ra: Yucuan cuenda catyi vatyi yoñi numinoo ndo ta cuu sino iñi ndo sii tatu ma cuhva ra Ndyoo Zuti cuhva cuan sii ndo.

66 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús cuhva cuan, ta cuaha ñiyɨvɨ ndyico sii ra, i zandoo ñu sii ra ta ñá sindyico ca ñu sii ra.

67 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin sa usi uu tahan ra i casi ra: ¿Atu cua cuhun ndɨhɨ tucu ndoho?

68 Ta i nacahan ra Simón Pedro ta catyi ra: Tata, ¿Yoo sihin cuhun ndi? Moo cuu ra nacatyi sihin ndi yozo caa

cua ñihi ndi sa cundito ndi tandɨhɨ tyiemvu.
69 Ta sa sino iñi maa ndi ta nacoto vaha ndi vatyi yoho cuu ra Cristo, zehe ra Ndyoo ndito.
70 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: I casi sii ndo sa usi uu tahan ndo, ta minoo ndo cuu minoo cuihna. Catyi ra.
71 I cahan ra Jesús cuhva ya sa cuenda ra Judas Iscariote zehe ra Simón vatyi maa ra cuu ra cua xico tuhun sii ra. Ta minoo sa usi uu tahan ra i casi ra cuu ra.

7

Ñá sino iñi yañi ra Jesús sii ra

1 Ta sa yaha cuhva cuan ta i sica noo ra Jesús nu cu si Galilea. Ña cuñi ca ra caca noo nu cu si Judea vatyi cuñi cahñi ra hebreo sii ra.
2 Ta sa cuñi tahan si quɨvɨ zacahnu ñiyɨvɨ hebreo minoo vico nu zavaha ñu vehe tyiyahva.
3 Ta i catyi yañi ra Jesús sihin ra: Quiton ihya ta cuhun ndya Judea vatyi tacuan ta cua ndyehe ñiyɨvɨ sino iñi suun ityi cuan tyiño zavohon.
4 Vatyi tatu cuñi minoo ra sa cua coto ñiyɨvɨ sii ra, ñahñi sa xehe zavaha ra. Tatu zavohon cuhva ya, zavohon sii si nuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
5 Tacuan catyi yañi ra vatyi nu yañi ra ta ñá sino iñi ra sii ra.
6 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: Ta saa ca quɨvi, zoco sa cuenda maa ndo ta cuu ndya vaha ñi maa quɨvɨ.
7 Ma cuu cuxaan ñiyɨvɨ sihin maa ndo, zoco cuxaan xaan ñu sihin mi vatyi nacatyi sa ña vaha sa zavaha ñu.
8 Cuahan maa ndo vico. Ma cuhin vityi vatyi ta saa ca cuhva cuhin.
9 Tacuan i cahan ra Jesús sihin ra, ta i ndoo ra Galilea.

Cuahan ra Jesús vico nu sino vehe tyiyahva

10 Ta sa cuahan yañi ra, ta zɨquɨ cuahan tucu ra Jesús, zoco ña cuahan ndisi ra. Cuahan xehe ñi ra.
11 Ta i nanducu ra ndyaca ñaha sii ñiyɨvɨ hebreo sii ra vico cuan, ta catyi ra: ¿Ndyamaa iyo ra cuan?
12 Ta natuhun tahan xaan tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuenda ra. Iyo ñu catyi ñu: "Vaha ñiyɨvɨ cuu ra." Ta inga ñu catyi: "Ña vaha ra. Zandavi ñaha xaan ra sii ñiyɨvɨ." Catyi ñu.
13 Zoco xehe ñi cahan ñiyɨvɨ sa cuenda ra vatyi yuhu ñu sii ra ndyaca ñaha hebreo.
14 Ta sa yaha zava vico cuan, ta zɨquɨ i quɨhvɨ ra Jesús vehe ñuhu cahnu cuenda ñu hebreo ta quisaha zacuaha ra.
15 Ta iyo xaan i cuñi ra hebreo ta catyi ra: ¿Yozo caa sito xaan ra ya ta ñá sahan ra zɨcuela?
16 I nacahan ra Jesús ta catyi ra: Cuhva zacuehi, yɨvɨ sa cuenda ñi mi cuu. Cuenda ra i tasi sii cuu si.
17 Tatu cuñi minoo ndo zavaha ndo cuhva cuñi ra Ndyoo, cua coto ndo tatu cuhva zacuehi cuu sii ra Ndyoo a sa cuenda ñi mi.
18 Tatu cahan minoo ñiyɨvɨ cuhva sa sica ñi iñi maa ra, cuñi ra cuan vatyi zacahnu ñiyɨvɨ sii ra. Zoco ra cuñi vatyi zacahnu ñiyɨvɨ sii ra i zaquisi sii ra, cahan ra cuan sa ndisa ta ñahñi cuatyi ra.
19 I saha ra Moisés ley sii ndo, zoco numinoo ndo ta ña cuñi ndo tyaa ndo yahvi sii si. ¿Ta ñaa cuenda cuñi ndo cahñi ndo sii?
20 Ta i nacahan ñiyɨvɨ ta catyi ñu: Iyo minoo tatyi ña vaha suun. Yoñi sa cuñi cahñi suun.
21 I nacahan ra Jesús ta catyi ra sihin ñu: I zavehi minoo sa ndyityi quɨvɨ quitatu yo, ta iyo xaan cuñi tandɨhɨ ndo.
22 I saha ra Moisés minoo ley sa tahndya ñɨɨ xiñi xuu lee. Zoco yɨvɨ ra Moisés i quisaha sihin si. Zutu sahnu yo i quisaha sihin si ndya tyiemvu. Yucuan cuenda sahndya ndo ñɨɨ xiñi xuu lee vazu quɨvɨ quitatu yo cuu.
23 Ta tatu sa cuenda sa ma cumañi ley ra Moisés ta tahndya ñɨɨ xiñi xuu lee vazu quɨvɨ quitatu yo cuu, ¿ñaa cuenda cuxaan ndo sii vatyi ndaha zanduvehi sii minoo ra quɨvɨ quitatu yo?
24 Ma tyaa ndo cuatyi sata ñiyɨvɨ tatu ña sito vaha ndo ñaa sa zavaha

ñu. Cuatu ndo ndya ndyehe vaha ndo ta zɨquɨ cahan ndo.

Cuñi ñiyɨvɨ coto ñu yoo ra cuu ra Jesús

25 Tacuan ta zɨquɨ i quisaha nducu tuhun zuhva ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén ta catyi ñu: ¿Atu yɨvɨ ra ihya cuu ra sa cuñi cahñi ñiyɨvɨ?

26 Zoco ndyehe ndo yucuan, cahan ra nuu ñiyɨvɨ, ta ñahñi catyi ñu. ¿Atu sa sino iñi ra cu tyiño vatyi ra Cristo cuu ra?

27 Zoco sito yo sii ra ya, ta sito yo ndyamaa i quisi ra. Ta quɨvɨ cua quisi ra Cristo, yoñi cua coto ndyamaa cua quisi ra.

28 Ta sito ra Jesús sa cahan ñu cuhva zacuaha ra sisi vehe ñuhu cahnu, ta saa xaan cahan ra ta catyi ra: Sito ndo sii, catyi ndo ta sito ndo ndya ityi i quisi, zoco ña vasi sa cuenda ñi mi. Iyo minoo ra tasi sii. Ra vaha xaan cuu ra, ta ña sito ndo sii ra.

29 Yuhvi site sii ra vatyi sa cuenda maa ra vasi, ta maa ra i tasi sii.

30 Tacuan ta i cuñi ra tɨɨn ra sii ra Jesús, zoco yoñi tyihi ndaha sii ra vatyi ta saa ca cuhva cua tahan si sii ra.

31 Zoco cuaha ñiyɨvɨ sa yucu yucuan sino iñi ñu sii ra vatyi ra Cristo cuu ra, ta catyi ñu: Ma cuu zavaha inga ra cuaha ca sa ndyityi ta zɨquɨ ra ya.

Zacuhun ra fariseo zandaru vatyi cua tɨɨn ra sii ra Jesús

32 I siñi ra fariseo cuhva natuhun ñiyɨvɨ sa cuenda ra Jesús. Ta ra fariseo ta ra zutu nahnu i zacuhun ra zandaru cuenda vehe ñuhu hebreo vatyi cua tɨɨn ra sii ra Jesús ta cuhun ra vehe caa.

33 Tacuan ta i catyi ra Jesús: Cua cundyei zuhva cuii ñi ca quɨvɨ sihin ndo, ta zɨquɨ cunanuhin ndya nu ndyaa ra i tasi sii.

34 Cua nanducu ndo sii, zoco ma nañihi ndo sii. Ta nu cuhin, ma cuu cuhun ndo.

35 Tacuan ta i catyi ra hebreo zuun ñi sihin ra tahan ra: ¿Ndyamaa cua cuhun ra ya ta ma nañihi yo sii ra? ¿Atu cua cuhun ra nu iyo ñiyɨvɨ sii yo ñuu griego, ta yucuan cua zacuaha ra?

36 ¿Ta ñaa cuñi si catyi si sa catyi ra tyehen: “Cua nanducu ndo sii, ta ma nañihi ndo sii. Ta nu cua cundyei ma cuu cuhun ndo”?

Cua cuhva ra Ndyoo Tatyi Ii sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús

37 Quɨvɨ sa nducahnu xaan vico cuan, nandyaa ra Jesús, ta ñihi xaan cahan ra, ta catyi ra: Tatu iyo ndo ityi ndo, quisi ndo nu ndyei ta coho ndo.

38 Ñiyɨvɨ sa sino iñi sii, ndya añima ñu cua caña ndutya sa saha sa cundito ñiyɨvɨ tañi sa catyi Tuhun Ndyoo. Ta tañi yuu cahnu cua cuu ndutya cuan.

39 Cahan ra Jesús cuhva ya sa cuenda Tatyi Ii. Vatyi sii ñiyɨvɨ sa sino iñi sii ra Jesús cua cuhva ra Ndyoo Tatyi Ii vatyi tañaha ca cuhva ra Ndyoo Tatyi Ii quɨvɨ cuan vatyi tañaha ca cunanuhu ra Jesús ndya gloria.

Ñá cuu ndu-ɨɨn ñiyɨvɨ

40 Ta sa siñi ñiyɨvɨ cuhva cahan ra Jesús, iyo ñu catyi ñu: Ndisa cuii vatyi ra ihya cuu ra profeta, ra sa cua quisi cumañi ca sa quisi inga ra sa cua zacacu sii yo.

41 Ta inga ñu catyi ñu: Ihya cuu ra Cristo. Zoco inga tucu ñu catyi ñu: Yɨvɨ ra Galilea cua cuu ra Cristo.

42 Catyi Tuhun Ndyoo vatyi ñiyɨvɨ ra rey David cua cuu sii ra Cristo. Belén cua cuu ñuu ra nu i cuu ñuu ra rey David. Catyi ñu.

43 Ta yucuan cuenda ñá cuu ndu-ɨɨn ñiyɨvɨ sa cuenda ra Jesús.

44 Ta zuhva ñiyɨvɨ cuñi ñu quihin ñu sii ra cuhun ra vehe caa, zoco yoñi i tɨɨn sii ra.

Yoñi inga ra cahan tañi cahan ra Jesús

45 Tacuan ta zɨquɨ i nasaa ra zandaru cuenda vehe ñuhu nu yucu ra fariseo ta ra zutu nahnu, ta i nducu tuhun ra sii ra: ¿Ñacu ñá tɨɨn ndo sii ra?

46 Ta i nacahan ra zandaru ta catyi ra: Ta yoñi ca maa cahan tañi cahan ra cuan. Catyi ra.

47 Tacuan ta i catyi ra fariseo: Ndya
sii maa ndo ta zandavi ñaha ra.
48 ¿Atu sica iñi ndo vatyi sino iñi
minoo ra ndyaca ñaha a minoo ra
fariseo? Numinoo ndi ta ña sino iñi
ndi sii ra cuan.
49 Zoco ñiyɨvɨ sa ñahñi maa sito ta nu
ley ta ña sito ñu, cua cuxaan xaan ra
Ndyoo sihin ñu.
50 Tacuan ta i cahan minoo ra sa
nañi Nicodemo. Zuun ñi ra cuu ra sa
i sahan nu ndyaa ra Jesús minoo sa
cuaa. Ta minoo ra ndyaca ñaha cuu
tucu ra sihin inga ra, ta i catyi ra sihin
ra tahan ra:
51 Catyi ley yo vatyi ma cuu catyi yo
atu vaha a ña vaha sa zavaha minoo
ra tatu ma tyizoho xihna yo sa cahan
ra ta coto yo ñaa sa zavaha ra. Catyi
ra.
52 Ta i nacahan minoo ra tahan ra
ta catyi ra: Vazɨquɨ ra Galilea cuu
tucu yoho vatyi cahan xoon tuhun ra.
Nanducun sisi Tuhun Ndyoo, ta cua
ndyehun vatyi yoñi minoo ra Galilea
cua cuu ra minoo profeta. (Yucuan
cuenda yɨvɨ ra cahan Tuhun Ndyoo
cuu ra Jesús cuñi ra fariseo vatyi ra
Galilea cuu ra Jesús.)
53 Tacuan ta cuanuhu minoo minoo
ra ndya vehe ra.

8

Minoo ñaha zana iyo

1 Sahan ra Jesús ndya yucu sa nañi
Olivos.
2 Ta inga quɨvɨ ñaha ñi i nasaa tucu
ra ndya vehe ñuhu cahnu, ta quisi
tandɨhɨ ñiyɨvɨ nu ndyaa ra, ta i si-
cundyaa ra ta zacuaha ra sii ñu.
3 Tacuan ta ra cu maestro cuenda
ley sihin ra fariseo i sindyaca ra sii
minoo ñaha i nañihi ra sihin minoo
ra ndya vaha ñi. Ta i tyaa ra sii ña
mahñu ñiyɨvɨ.
4 Tacuan ta i catyi ra sihin ra Jesús:
Maestro, i nañihi ndi sii ñaha ya sihin
minoo ra ndya vaha ñi.
5 Nu ley ra Moisés catyi si vatyi cañi
ñiyɨvɨ sii ña sihin yuu ndya cua cuu ña.
¿Ta yoho, yozo caa catyun?
6 Catyi ra cuhva ya vatyi cuñi ra
coto ra sii ra Jesús vatyi cuñi ra sa cua
tyaa ra cuatyi sata ra. Zoco i nacañi
noo ra Jesús xiñi ra ta quisaha tyaa ra
nu ñuhu sihin nu ndaha ra.
7 Ta ñá zaña ra cuan sa nducu
tuhun ra sii ra, ta zɨquɨ i nandyehe ra
Jesús sii ra ta catyi ra: Yoo ra ñahñi
cuatyi iyo, nacañi xihna ca maa ra sii
ña sihin yuu. Catyi ra.
8 Ta i nacañi noo tucu ra xiñi ra ta
quisaha tyaa tucu ra nu ñuhu.
9 Ta sa siñi ra cuhva cuan, i quisaha
quita minoo minoo ñi ra vatyi tuu iñi
ra vatyi iyo tucu cuatyi maa ra. Xihna
ca ra sahnu ca cuahan minoo minoo
ra ta cuhva ndya ra ndyihi, ta i ndoo
minoo tuhun ñi ra Jesús sihin ñaha
cuan.
10 Ta sa nduvita ra Jesús ta yoñi ca
ndyehe ra, minoo tuhun ñi ca ñaha
cuan, ta i catyi ra: Maha, ñaha ra tyaa
cuatyi saton. ¿Atu yoñi ca ra catyi
vatyi iyo cuatyun?
11 Ta i catyi maa ña: Yoñi ca ra, tata.
Ta i catyi ra Jesús: Ta nu mi ta ña tyei
cuatyi saton. Cuahan, ta ma zavaha
con cuatyi. Catyi ra.

Tañi minoo ñúhu ñuu ñiyɨvɨ cuu ra Jesús

12 Ta inga tucu saha i cahan ra Jesús
sihin ñiyɨvɨ, ta catyi ra: Yuhvi cui
ñúhu sii ñuu ñiyɨvɨ. Ñiyɨvɨ ndyico sii,
ma caca noo ca ñu nu ñaa vatyi ndyaa
ñúhu sihin ñu.
13 Tacuan ta i catyi ra fariseo sihin
ra: Zuun ñi moo saha sa ndaa sa
cuendon, ta ña ndisa sa cohon.
14 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra
sihin ra: Vazu sehi sa ndaa sa cuenda
mi, zoco sa ndisa cuu si vatyi site
ndya ityi i quisi ta ndya ityi cuhin.
Zoco maa ndo ña sito ndo ndya ityi i
quisi a ndya ityi cuhin.
15 Maa ndo tyicuhva ndo cuhva iyo
si ñuu ñiyɨvɨ ya. Zoco mi ña tyicuhve.
16 Zoco tatu cua tyicuhve, minoo
cuhva vaha xaan cua cuu si vatyi ña
minoo tuhun ñi mi. Ra Ndyoo Zuti, ra
i tasi sii, ndyaa ra sihin.
17 Sisi ley maa ndo, catyi tucu si
vatyi sa ndaa sa saha uu tahan ñiyɨvɨ,
ndisa cuu si.
18 Yuhvi cuu minoo ra saha sa ndaa
sa cuende, ta ra Ndyoo Zutu yo, ra i
tasi sii, saha ra sa ndaa sa cuende.

19 Tacuan ta i catyi ra fariseo sihin
ra: ¿Ndyamaa iyo zutun? catyi ra. I
nacahan ra Jesús ta catyi ra: Nu sii mi
ta ña nacoto ndo ta nu sii Zuti. Tatu sa
vatyi nacoto ndo sii, cua nacoto tucu
ndo sii Zuti.
20 Ihya tuhun i cahan ra Jesús nu
ndyaa satu nu tyihi ñiyɨvɨ xuhun sisi
vehe ñuhu cahnu, zoco yoñi i tɨin sii
ra sa cuhun ra vehe caa vatyi ta saa
ca cuhva cua tahan si sii ra.

Nu cuhin ma cuu cuhun ndo

21 Tacuan ta zɨquɨ i catyi tucu ra
Jesús sihin ñu: Cua cuhin ta cua nan-
ducu ndo sii. Zoco cua cuu ndo sa
cuenda cuatyi ndo, ta ma cuu cuhun
ndo nu cuhin. Catyi ra.
22 Tacuan ta i catyi ra hebreo:
Vazɨquɨ zuun ñi maa ra cua cahñi sii
ra vatyi catyi ra vatyi ma cuu cuhun
yo nu cuhun ra.
23 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Maa
ndo cuu cuenda ihya. Yuhvi i quisi
ndya andɨvɨ. Ra ñuu ñiyɨvɨ ya cuu maa
ndo. Ta yuhvi, yɨvɨ ra ñuu ñiyɨvɨ ya cui.
24 Yucuan cuenda catyi sihin ndo
vatyi cua cuu ndo sa cuenda cuatyi
ndo. Tatu ña sino iñi ndo sii vatyi
yuhvi cuu ra zacacu sii ndo, cua ndoo
cuatyi ndo zɨquɨ ndo, ta cua cuu ndo.
25 Tacuan ta i catyi ñiyɨvɨ sihin ra:
¿Yoo ra cuun? Ta i catyi ra Jesús sihin
ñu: Zuun ñi ra cui tañi sa nacatyi si-
hin ndo ndya quɨvɨ i quisaha quehin
sihin ndo.
26 Iyo cuaha xaan sa cuñi catyi
cuhva iyo ndo, ta cua catyi ñaa sa
cuu cuatyi ndo. Ta ra i tasi sii,
ñahñi sa vatya iyo sii ra. Ta ihya
ñuu ñiyɨvɨ nacatyi tuhun cuhva i siñi
cuhva catyi maa ra. Tacuan i catyi ra
Jesús sihin ñu.
27 Zoco ñá cutuñi iñi ñiyɨvɨ vatyi
cahan ra sa cuenda Ndyoo Zutu ra.
28 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús
sihin ñu: Quɨvɨ cua cañihi ndo sii ra
i quisi ndya gloria, ta zɨquɨ cua coto
ndo vatyi yuhvi cuu ra. Ta ñahñi
sa zavehi sa cuñi ñi mi, zoco tañi sa
zacuaha Zuti sii ta tacuan quehin.
29 Ta ra i tasi sii, ndyaa ra sihin. Ña
zandoo maa tuhun ra sii vatyi tandɨhɨ
saha zavehi cuhva cuñi ra.
30 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tuhun
ya, ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i sino iñi sii
ra.

Tuhun sa ndisa cuan, cua zacacu si sii yo

31 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús
sihin ñiyɨvɨ hebreo, ñu sino iñi sii ra:
Tatu ma zaña ndo tuhun zacuehi sii
ndo, cua cuu ndo ñiyɨvɨ sino iñi sii mi
sa ndisa.
32 Ta cua coto ndo ñaa sa cuu sa
ndisa, ta sa ndisa cuan cua ndasi si sii
ndo.
33 Ta i nacahan ñiyɨvɨ ta catyi ñu:
Ñiyɨvɨ sahnu sii ndi cuu sii ra Abra-
ham. Tañaha ca cuu ndi muzu sii nu-
minoo ñiyɨvɨ. ¿Ta ñaa cuenda catyun
vatyi cua ndasi ndi?
34 Ta i nacatyi ra Jesús sihin ñu:
Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo.
Tandɨhɨ ñiyɨvɨ zavaha cuatyi, muzu
cuu ñu sii cuatyi cuan.
35 Ta ra cu muzu, ma ndoo ra vehe
sitoho ra tandɨhɨ tyiemvu. Zoco zehe
ra cuu sitoho cuan, ndoo ra yucuan
tandɨhɨ tyiemvu.
36 Tatu zehe ra cuu sitoho vehe
cuan saha sa cacu ndo, cua cacu
ndisa cuii ndo, ta ma cuu ca ndo
muzu sii sa ña vaha.
37 Site vatyi ñiyɨvɨ ra Abraham cuu
sii ndo. Zoco cuñi ndo cahñi ndo sii
vatyi ña cuñi ndo sino iñi ndo tuhun
quehin sihin ndo.
38 Quehin cuhva sa ndyehi nu
ndyaa Zuti. Ta maa ndo ndyicuu ndo
cuhva catyi zutu maa ndo.

Cuihna cuu zutu ndo

39 Ta i nacahan ñiyɨvɨ, ta catyi ñu
sihin ra: Zutu ndi cuu sii ra Abraham.
Ta i catyi ra Jesús sihin ñu: Tatu sa
ndisa vatyi zutu ndo cuu sii ra Abra-
ham, cua zavaha ndo cuhva i zavaha
ra Abraham.
40 Zoco vityi cuñi ndo cahñi ndo sii
vatyi minoo ra cahan sa ndisa sihin
ndo cui. Ta tuhun quehin sihin ndo,
cuhva i siñi cuhva catyi ra Ndyoo cuu
si. Ta cuhva cuñi maa ndo zavaha
ndo, ña tacuan i zavaha ra Abraham.

41 Zavaha ndo cuhva zavaha zutu
ndo. Catyi ra Jesús. Tacuan ta i nac-
ahan ñiyɨvɨ cuan ta catyi ñu: Ñá cacu
maa ndi tacuan ñi. Iyo minoo ñi ra
cuu zutu ndi, ra Ndyoo.
42 Ta i nacatyi ra Jesús sihin ñu:
Tatu sa vatyi ra Ndyoo cuu Zutu ndo
sa ndisa, cua cuñi xaan ndo sii, vatyi
ndya nu ndyaa ra Ndyoo i quite ta
vasi. Ña vasi cuhva cuñi mi. Maa ra
i tasi sii.
43 Ña cutuñi iñi ndo tuhun quehin
sihin ndo vatyi ña cuñi ndo tyizoho
ndo tuhun quehin sihin ndo.
44 Zutu ndo cuu sii ra cu cuihna.
Ta cuñi xaan ndo zavaha ndo sa ña
vaha cuhva cuñi zutu ndo. Sahñi ra
sii ñiyɨvɨ ndya ta xihna ñi ta ñahñi maa
sa ndisa iyo sii ra. Cuhva cahan ra sa
vatya, tacuan cahan ra vatyi tacuan
cuhva iyo ra, vatyi ra vatya cuu ra ta
zutu sa vatya cuu sii ra.
45 Ta sa cuenda sa vatyi quehin sa
ndisa, ta yucuan cuenda ña sino iñi
ndo sii.
46 Yoñi ndo cuu catyi ndo sa ndisa
vatyi iyo cuatyi. Ta tatu quehin sa
ndisa, ¿ñacu ña sino iñi ndo sii?
47 Ra cuu cuenda ra Ndyoo, tyizoho
ra sa cahan ra Ndyoo. Ta yucuan
cuenda ña tyizoho ndo sa catyi ra
Ndyoo vatyi yɨvɨ zehe ra cuu sii ndo.

Sa xihna ñi sa iyo ra Jesús ta zɨquɨ i sicoo ra Abraham

48 Ta i nacahan ra hebreo ta catyi
ra: Sa ndisa cuii catyi ndi vatyi minoo
ra samaritano cuun ta ñoho minoo
cuihna suun.
49 Ta i catyi ra Jesús: Ñahñi cuihna
ñoho sii. Tyei yahvi sii Zuti, zoco ña
tyaa ndo yahvi sii.
50 Ta ña nducu xein sa zacahnu
ñiyɨvɨ sii, zoco iyo minoo ra cuñi sa
zacahnu ñiyɨvɨ sii. Ta cua tyicuhva ra
sii ndo.
51 Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin
ndo vatyi ñiyɨvɨ zavaha cuhva catyi,
ma cuu ñu.
52 Ta i catyi ñiyɨvɨ hebreo: Vityi
nacoto vaha ndi suun vatyi ñoho mi-
noo cuihna suun. I sihi ra Abra-
ham ta tandɨhɨ ra profeta ta sa naha.
Ta catyun vatyi ma cuu ñiyɨvɨ tatu
zavaha ñu cuhva catyun.
53 ¿Atu ñiñi ca cuu moo ta zɨquɨ
ñiyɨvɨ sahnu sii ndi, ra Abraham?
Zoco i sihi ra Abraham ta tandɨhɨ inga
ra i cuu profeta ta tyiemvu. Ta yoho,
¿yoo ra cuun vatyi catyun vatyi ma
cuu ndi tatu sino iñi ndi suun?
54 Ta i catyi ra Jesús: Tatu maa ñi mi
catyi vatyi ra ñiñi cui, ña vale si. Zoco
maa Zuti cuu ra catyi vatyi ra ñiñi cui.
Ta zuun ñi ra cuan cuu ra catyi ndo
vatyi Ndyoo ndo cuu sii ra.
55 Ta tañaha ca coto ndo sii ra, zoco
yuhvi site sii ra. Ta tatu catyi vatyi ña
site sii ra, cua cui minoo ra vatya tañi
maa ndo. Zoco site sii ra, ta zavehi
cuhva catyi ra.
56 Ñiyɨvɨ sahnu sii ndo, ra Abraham,
zɨɨ xaan i cuñi ra vatyi cua tahan si
quɨvɨ caqui. Ta i ndyehe ra sii si, ta zɨɨ
xaan i cuñi ra.
57 Tacuan ta i catyi ra hebreo cuan
sihin ra Jesús: Ta quita ca uu xico usi
cuiyon, ta ¿yozo caa catyun vatyi sa
ndyehun sii ra Abraham?
58 Ta i nacatyi ra Jesús sihin ra: Sa
ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo vatyi
cumañi ca cacu ra Abraham ta sa iye.
Catyi ra.
59 (Ta i cuxaan xaan ra hebreo), ta
i quihin ra yuu sa cua cañi ra sii ra
Jesús. Zoco i quɨhvɨ xehe ra Jesús
tɨcuɨ ñiyɨvɨ, ta i quita ra sisi vehe ñuhu
cahnu cuan, ta cuahan ra.

9

Zanduvaha ra Jesús sii minoo ra cuaa

1 Ta sa cua yaha ra Jesús, ta i ndyehe
ra sii minoo ra cuaa. Cuaa ra i cacu ra.
2 Ta i nducu tuhun ra i casi ra Jesús
sii ra ta catyi ra: Maestro, ¿yoo sa
zavaha cuatyi, zutu ra a zɨhɨ ra ya a
zuun ñi maa ra? Vatyi ndyehe, cuaa
ra i cacu ra.
3 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Yɨvɨ
cuatyi ra, ta yɨvɨ cuenda ñiyɨvɨ sii ra.
I tahan ra ya cuhva ya vatyi tacuan ta
cua coto ñiyɨvɨ vatyi cuu sii ra Ndyoo
zanduvaha ra sii ra.

4 Ñiñi xaan cuñi si zavehi cuhva
cuñi ra i tasi sii, nii ñi sa ndisi vatyi
cua cuaa ta yoñi cua cuu zatyiño.
5 Nii ñi sa ndyei ñuu ñiyivi ya, tañi
minoo ñúhu cui ñuu ñiyivi. Tacuan i
catyi ra Jesús.
6 Ta sa ndihi cahan ra cuhva cuan ta
ziqui i tyicu zii ra nu ñuhu. Ta i zavaha
ra ndyahyu sihin zii ra, ta i tyaa ra sii
si nuu ra cuaa cuan.
7 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cua-
han ta nacatyon siti nuun nu ndyaa
tanque Siloé. Zivi Siloé cuan cuñi si
catyi si: I tasi suun. Ta i sahan ra
cuan, ta i nacatya ra, ta sa nasaa ra ta
sa cuu ndyehe ra.
8 Ta ñiyivi sa ndyaa yatyi yuvehe ra
ta ñiyivi sa tuhva ndyehe sii ra vatyi
cuaa ra i catyi ñu: ¿Atu yivi ra ihya cuu
ra sica xaan caridad?
9 Zuhva ñu catyi ñu: Zuun ra cuu ra.
Ta inga ñu catyi: Tañi caa ra caa. Zoco
maa ra i catyi: Zuun yuhvi cui.
10 Yucuan cuenda catyi ñiyivi sihin
ra: ¿Yozo caa i cuu vatyi i ndundisi
ndyehun?
11 Ta i nacahan ra ta catyi ra: Minoo
ra sa nañi Jesús i zavaha ra ndyahyu,
ta i tyaa ra sii si siti nui, ta i catyi ra
sihin: "Cuahan cua nacatyon nuun
nu ndyaa tanque Siloé." Ta i sehin ta
nacatye siti nui, ta ndundisi ndyehi
vityi. Catyi ra.
12 Tacuan ta i catyi ñiyivi sihin ra:
¿Ndyamaa iyo ra cuan? Ta i catyi maa
ra: Ña site.

Nducu tuhun xaan ra fariseo sii ra sa nduvaha siti nuu cuan

13 I quihin ñiyivi sii ra sa ndundisi
ndyehe, ta sindyaca ñu sii ra nu yucu
ra fariseo.
14 Ta quivi quitatu ñiyivi i cuu quivi
i zavaha ra Jesús ndyahyu ta zandu-
vaha ra siti nuu ra cuaa cuan.
15 Ta i nducu tuhun tucu ra fariseo
sii ra nduvaha cuan ta catyi ra: ¿Yozo
caa nduvaha siti nuun? Ta i catyi ra:
Ndyahyu i tyaa ra siti nui, ta i nacatye,
ta vityi ndundisi ndyehi. Catyi ra.
16 Tacuan ta ziqui i catyi zuhva
ra fariseo: Ra cuan, yivi cuenda ra
Ndyoo cuu ra vatyi ña tyaa ra yahvi
sii quivi quitatu yo. Ta inga ra fariseo
catyi: Tatu ra iyo cuatyi cuu ra, ma
cuu zavaha ra sa ndyityi tañi ya. Ta
sa cuenda cuan, ta ñá cuu ndu-iin ra
fariseo.
17 Ta i catyi tucu ra sihin ra i ndu-
vaha nuu inga saha: ¿Ñaa catyi moo
cuenda ra i zanduvaha siti nuun? Ta
i catyi ra: Minoo ra profeta cuu ra.
Catyi ra.
18 Zoco ra ndyaca ñaha sii ñiyivi he-
breo, ñá sino iñi ra sii ra vatyi cuaa ra
ta ziqui i ndundisi ndyehe ra ndya sa
cana ra sii zutu ra ta sii zihi ra.
19 Ta i nducu tuhun ra sii ñu ta catyi
ra: ¿Atu zehe maa ndo cuu sii ra ya?
¿Atu cuaa ra i cacu ra? ¿Ta yozo caa
cuu vatyi ndundisi ndyehe ra vityi?
20 Ta i nacahan zutu ra ta catyi ra:
Sito ndi vatyi zehe ndi cuu sii ra ta
cuaa ra i cacu ra.
21 Zoco ña sito ndi yozo caa vatyi
ndyehe ra vityi a yoo sa zanduvaha
siti nuu ra. Sa iyo cuiya ra. Nducu
tuhun ndo sii maa ra. Cuu cahan ra
sa cuenda maa ra.
22 I cahan zutu ra ta zihi ra cuhva
cuan vatyi yuhu ñu sii ra ndyaca
ñaha sii ñiyivi hebreo vatyi sa i yaha
ndu-iin ra cuan minoo cuhva ta catyi
ra vatyi yoo ra catyi vatyi i quisi ra
Jesús cuenda ra Ndyoo ma cuu ca
cuhun ra vehe ñuhu.
23 Yucuan cuenda i catyi zutu ra ta
zihi ra: "Sa iyo cuiya ra. Nducu tuhun
ndo sii maa ra."
24 Ta inga saha i cana ra hebreo sii
ra i nduvaha, ta catyi ra: Zacahnun
sii ra Ndyoo vatyi sito maa ndi vatyi
ra iyo cuatyi cuu ra zanduvaha suun.
25 Ta i nacahan ra i nduvaha ta catyi
ra: Ña site tatu ra iyo cuatyi cuu ra
a yivi, zoco minoo ñi cuhva site vatyi
ra cuaa i cui, ta vityi ndundisi ndyehi.
Catyi ra.
26 Tacuan ta ziqui i catyi ra sihin ra
inga saha: ¿Ñaa sa zavaha ra suhun?
¿Yozo caa i zanduvaha ra siti nuun?
27 Ta i catyi ra sihin ra: Sa nacatyi
sihin ndo, ta ñá tyizoho ndo. ¿Ñaa
cuenda cuñi ndo coto ndo inga saha?
¿Atu cuñi tucu maa ndo vatyi cundy-
ico ndo sii ra?

28 Tacuan ta i cuxaan ra hebreo, ta
catyi ra: Minoo ra ndyico sii ra cuun.
Zoco maa ndi ndyico ndi sii ra Moisés.
29 Sito ndi vatyi i cahan ra Ndyoo
sihin ra Moisés. Zoco inga ra cuan,
ña sito ndi ndyamaa i quisi ra cuan.
Catyi ra.
30 Tacuan ta i nacahan ra nduvaha
cuan ta catyi ra: Ihya cuu minoo sa
vaha xaan vatyi vazu ña sito maa ndo
sii ra, zoco i zandundisi ra ndyehi.
31 Ta sito yo vatyi ña tyizoho ra
Ndyoo sa cahan ñiyɨvɨ iyo cuatyi.
Zoco tatu iyo minoo ra zacahnu sii
ra Ndyoo ta zavaha ra cuhva cuñi ra,
tyizoho ra Ndyoo sa cahan maa ra
cuan.
32 Ta ndya ta sino ñuu ñiyɨvɨ, ta
tañaha ca coto yo tatu iyo minoo ra
sa cuu zandundisi nuu minoo ra cuaa
ndya quɨvɨ i cacu ra.
33 Tatu sa yɨvɨ ra Ndyoo tasi sii ra
cuan, ma cuu zacuu ra cuhva ya.
Catyi ra.
34 Ta i nacahan ra hebreo ta catyi
ra: Yoho sa cacun sisi tandɨhɨ nuu
cuatyi, ta vityi cuñun zacuohon sii
maa ndi. Ta i quihin ra sii ra, ta i tava
ndyizo ra sii ra ityi sata.

Cuaa ñiyɨvɨ cuenda sa ndisa

35 Ta i sito ra Jesús vatyi i tava ndy-
izo ñiyɨvɨ sii ra i nduvaha. Ta i nañihi
ra Jesús sii ra, ta catyi ra: ¿Atu sino
iñun sii Zehe ra Ndyoo?
36 Ta i nacahan ra cuan ta catyi ra:
¿Yoo ra cuu ra cuan, tata? vatyi cuu
sino iñi sii ra.
37 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa
i ndyehun sii ra, ta zuun ra cuu sa
natuhun suhun. Catyi ra.
38 Ta i catyi ra cuan: Sino iñi suun;
yoho ra ndyaca ñaha cuun. Ta i zac-
ahnu ra sii ra Jesús.
39 Ta i catyi ra Jesús: Vasi ñuu ñiyɨvɨ
ya vatyi cua tyicuhve sii ñiyɨvɨ. Ta
ñiyɨvɨ sa ña cuu ndyehe cua ndyehe
ñu. Ta ñiyɨvɨ sa ndyehe vityi, cua
nducuaa ñu. Catyi ra.
40 Ta tayucu zuhva ra fariseo yatyi
ñi yucuan, ta siñi ra sa cahan ra Jesús
ta catyi ra sihin ra: ¿Atu cuaa tucu
nduhvi?
41 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu
sa vatyi cuaa ndo sa ndisa, ma coo
cuatyi ndo. Zoco sa cuenda sa vatyi
catyi ndo vatyi ndisi ndyehe ndo ta
yucuan cuenda ndoo cuatyi ndo zɨquɨ
ndo.

10

Cahan ra Jesús sihin minoo cuhva, cuhva iyo minoo sacu

1 Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin
ndo: Ra sa ma quɨhvɨ yu sacu, ndaa
ra xiñi sacu ta quɨhvɨ ra; ra zuhu cuu
ra.
2 Vatyi ra quɨhvɨ yu sacu cuan,
sitoho mvee ticatyi cuan cuu sii ra.
3 Ta ra zacuenda yuvehe cuan,
nuña ra ta quɨhvɨ sitoho mvee. Sito
mvee ticatyi zono ra nduzu ra, ta
cana ra sii tɨ sihin zɨvɨ tɨ, ta quita ra,
ta ndyico tɨ sii ra.
4 Ta sa ndɨhɨ tava ra sii mvee ticatyi
zono ra, maa ra cuahan ityi nuu tɨ. Ta
ndyico tɨ sii ra vatyi nacoto tɨ nduzu
ra.
5 Zoco sii inga ra sa ña sito tɨ, ma
cundyico tɨ. Cua cono tɨ sii ra vatyi ña
nacoto tɨ nduzu ra.
6 I cahan ra Jesús sihin ñiyɨvɨ sihin
minoo cuhva, zoco ñá cutuñi iñi ñu
tuhun cahan ra sihin ñu.

Ra zacuenda vaha cuu ra Jesús

7 Tacuan ta zɨquɨ i cahan ra Jesús
inga saha, ta catyi ra: Sa ndisa ta
sa ndisa catyi sihin ndo vatyi yuhvi
cui tañi yu sacu nu quɨhvɨ coyo mvee
ticatyi.
8 Tandɨhɨ cuii ra i quisi cuee ca sa
quisi mi, ra zuhu cuu ra cuan. Zoco
ña tyizoho mvee ticatyi zone sa cahan
ra.
9 Yuhvi cui yuvehe. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ
sa cua quɨhvɨ coyo, cua cacu ñu. Ta
cua quita ñu, ta cua nandɨhvɨ ñu, ta
cua nañihi ñu sa vaha.
10 Ra zuhu cuan, vasi ra vatyi zuhu
ra ta cahñi ra. Vasi zatɨvɨ ra. Yuhvi
vasi vatyi cuhve sa cundito ñiyɨvɨ
tandɨhɨ tyiemvu ta coo vaha xaan ñu.
11 Yuhvi cuu ra zacuenda vaha sii
ndo. Ta sehi sa cui sa cuenda mvee
ticatyi zone.

12 Zoco minoo ra sa cuu muzu,
zatyiño ra ta iyo yahvi ra. Ndyehe ra
vatyi vasi ina nduvahu, ta zandoo ra
sii mvee ticatyi cuan vatyi yɨvɨ zono
ra cuu sii tɨ. Ta tɨɨn ina nduvahu sii tɨ
ta quɨtɨ cuatyi tɨ sii tɨ.
13 Ta sino ra cu muzu cuan vatyi
muzu ñi cuu ra, ta ñahñi sa cuu cuñi
maa ra sa cuenda mvee ticatyi cuan.
14 Zoco yuhvi cuu ra zacuenda
vaha. Nacote sii mvee ticatyi zone, ta
nacoto tɨ sii.
15 Tañi nacoto Zuti sii ta nacoto
tuqui sii ra. Ta sehi sa cui sa cuenda
mvee ticatyi zone.
16 Ta iyo inga mvee ticatyi zone.
Yoñi tɨ ihya. Cuñi si sa naquihin sii
tɨ. Cua cuɨñɨ tɨ nduzi, ta cua ndu-ɨɨn
tɨ sihin inga tɨ, ta minoo ñi ra cua
zacuenda sii tɨ.
17 Yucuan cuenda cuñi xaan Zuti
sii, vatyi sehi sa cui, ta cuee ca ta cua
nandoto tuqui.
18 Yoñi sa cuu cahñi sii tatu ma
cuhve sa cui, zoco cua cuhve sa cui.
Cuu cui, ta cuu nandoto tuqui. Ihya
tyiño i saha ra Ndyoo Zuti sii.
19 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tuhun
ya, ta zɨquɨ ña cuu ca ndu-ɨɨn ra he-
breo sa cuenda sa i catyi ra Jesús.
20 Ta i catyi cuaha xaan ra: Ñoho
minoo cuihna sii ra cuan, ta zana xiñi
ra. ¿Ñacu tyizoho ndo sa cahan ra?
21 Zoco inga ra catyi: Cuhva cahan
ra, yɨvɨ cuhva cahan minoo ra sa ñoho
cuihna. ¿Atu cuu zandundisi cuihna
nuu ñiyɨvɨ cuaa?

Ña tyaa ra hebreo yahvi sii ra Jesús

22 Vico cahñi i cuu si, ta ndu-
ahnu minoo vico ñuu Jerusalén. Vico
cuenda nu ndɨhɨ ndaa vehe ñuhu
cahnu ta tyiemvu, ta nducahnu vico
tahan cuiya cuenda si.
23 Ta i sica noo ra Jesús sisi vehe
ñuhu cahnu cuan nu nañi si corredor
ra Salomón.
24 Tacuan ta tyihi mahñu ra hebreo
sii ra Jesús, ta i catyi ra: ¿Ndya ama ta
cahan casun sihin ndi? Tatu ra Cristo
cuun, catyi casun.
25 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra:
Sa i nacatyi sihin ndo, ta ña sino iñi
ndo. Tyiño zavehi sa cuenda Zuti,
yucuan saha sa ndaa cuende.
26 Zoco ña sino iñi maa ndo vatyi
yɨvɨ mvee ticatyi zone cuu sii ndo.
Tañi sa nacatyi sihin ndo.
27 Mvee ticatyi zone, siñi tɨ nduzi.
Ta nacote sii tɨ, ta ndyico tɨ sii.
28 Ta sehi sa cundito tɨ tandɨhɨ cuii
tyiemvu. Ta ma cuu ca tɨ. Ta yoñi ra
cua tava sii tɨ sisi ndehi.
29 Ñiñi ca cuu Zuti ta zɨquɨ tandɨhɨ
ca, ta i saha maa ra sii tɨ sii. Ta yoñi
ra cuu tava sii tɨ sisi ndaha Zuti.
30 Yuhvi sihin Zuti ɨɨn ñi cuu ndi.
31 Tacuan ta i quihin ra hebreo yuu
inga saha sa cua cañi ra sii ra Jesús.
32 Ta i cahan ra Jesús inga saha, ta
catyi ra: Sa cuaha xaan tyiño vaha
zañehi sii ndo sa cuenda Zuti. ¿Ndya
sa ña tahan iñi ndo ta cuñi ndo cañi
ndo yuu sii?
33 Ta i nacahan ra hebreo ta catyi
ra: Yɨvɨ sa cuenda minoo tyiño vaha
i zavohon, zoco sa cuenda vatyi ña
vaha cohon vatyi minoo ñiyɨvɨ ñi
cuun, ta catyun vatyi ra Ndyoo cuun.
34 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Nuu
tutu Tuhun Ndyoo ndyaa si nu i catyi
ra Ndyoo vatyi ndyoo cuu tucu maa
ndo.
35 I catyi ra Ndyoo vatyi ñiyɨvɨ sa
tyizoho Tuhun ra cuu tañi Ndyoo. Ta
ma cuu catyi Tuhun Ndyoo minoo sa
ña ndisa.
36 I zandu-ii ra Ndyoo Zuti sii ra i
tasi ra ñuu ñiyɨvɨ. Ta maa ndo catyi
ndo vatyi quehin ndya vaha ñi sii
ra Ndyoo vatyi catyi vatyi Zehe ra
Ndyoo cuu sii.
37 Tatu ña zavehi cuhva cuñi Zuti,
ma sino iñi ndo sii.
38 Zoco zavehi cuhva cuan, ta vazu
ma sino iñi ndo sii, zoco sino iñi ndo
sa cuenda sa vaha i zavehi. Tacuan
ta cua cuu nacoto ndo. Ta cua nacoto
vaha ca ndo vatyi ndyaa ra Ndyoo
Zutu yo sihin, ta ɨɨn ñi cui sihin ra.
Tacuan i catyi ra Jesús.
39 Yucuan cuenda i cuñi tucu ra tɨɨn
ra sii ra sa cuhun ra vehe caa. Zoco i
quita ra ta cuahan ra, ta ñá cuu.
40 Ta cuahan tucu ra inga saha ndya
inga siyo yuu Jordán ndya nu i zacoo

ndutya ra Juan sii ñiyɨvɨ sa xihna ñi.
Ta i ndoo ra yucuan.
41 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ cuahan coyo
ndya nu ndyaa ra. Ta i catyi ñu:
Ñahñi sa ndyityi i zavaha ra Juan,
zoco tandɨhɨ cuii sa catyi ra cuenda ra
ya, ta ndisa cuu si.
42 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i sino iñi sii
ra Jesús yucuan.

11

I sihi ra Lázaro

1 I cuhu minoo ra sa nañi Lázaro,
cuhva ña María ta ña Marta. Betania
cuu ñuu ñu.
2 Ta ña María cuhva ra Lázaro, zuun
ñi ña cuu ña sa tyozo azetye vixi saha
ra Jesús ta zana-ityi ña sihin ixi xiñi ña
minoo saha.
3 Tacuan ta zɨquɨ i zacuhun cuhva
ra Lázaro tyiño nu ndyaa ra Jesús ta
catyi ñu: Tata, cuhu ra sa cuñi xoon.
4 Ta sa i siñi ra Jesús tuhun cuan
i catyi ra: Ma cahñi cuehe cuan sii
ra. Zoco cua ndyehe ñiyɨvɨ vatyi cuu
xaan zacuu ra Ndyoo, ta cua zacahnu
xaan ñiyɨvɨ sii Zehe ra. Catyi ra Jesús.
5 Ta cuñi xaan ra Jesús sii ña Marta
ta sii cuhu ña ta sii ra Lázaro.
6 Ta sa i sito ra vatyi cuhu ra ta i
ndoo ra uu ca quɨvɨ nu ndyaa ra.
7 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra sihin ra i
casi ra: Cohon yo Judea inga saha.
8 Ta i catyi ra sihin ra: Maestro,
nacaa cuñi ñiyɨvɨ hebreo yucuan cañi
ñu yuu suun. ¿Atu cuhun yucuan inga
saha?
9 Ta i catyi ra Jesús: Iyo usi uu ora sa
minoo ndyiyaca. Ra sa sica noo ora,
ma catyihi saha ra vatyi ndisi ndyehe
ra ta zavaha ra sa vaha.
10 Zoco tatu cua caca noo minoo ra
sa sa cuaa ta zavaha ra sa ña vaha,
cua catyihi saha ra vatyi cumañi
ñúhu nu cuahan ra.
11 Tacuan i catyi ra Jesús ta zɨquɨ i
catyi ra: Quixi xaan ra Lázaro amigo
yo, zoco cuhin cua zandoye sii ra.
12 Tacuan ta catyi ra i casi ra: Tata,
tatu quixi ra, cua nduvaha ra.
13 Zoco i cahan ra Jesús tuhun sa
sihi ra, zoco i sica iñi ra i casi ra vatyi
cahan ra tuhun sa quixi ndisa cuii ra
ta quitatu ra.
14 Ta tacuan ta i catyi casi ra Jesús
sihin ra: Sa sihi ra Lázaro.
15 Ta zɨɨ cuñi vatyi yoñi ndyaa yu-
cuan. Vaha ca tacuan sa cuenda maa
ndo vatyi cua sino ca iñi ndo. Coho yo
nu catuu ra.
16 Tacuan ta i cahan ra Tomás sa
nañi Dídimo sihin inga ra i casi ra
Jesús, ta i catyi ra: Coho tucu maa yo
vatyi cuu yo ɨɨn ñi sihin ra Jesús.

Zanandoto ra Jesús sii ra Lázaro

17 Ta sa i saa ra Jesús yucuan, i sito
ra vatyi sa ñoho ra Lázaro cumi quɨvɨ
sisi ñaña.
18 Ñuu Betania cuan yatyi ñi
ndyaa si sihin ñuu Jerusalén tañi uñi
kilómetro zazava.
19 Ta i saa cuaha xaan ra hebreo;
cua cuhva ra tundyee iñi sii ña Marta
ta ña María vatyi sihi cuhva ñu.
20 Ta sa sito ña Marta vatyi vasi ra
Jesús, cuahan ña cua zatahan ña sii ra.
Zoco i ndoo ña María sisi vehe.
21 Tacuan ta i catyi ña Marta sihin
ra Jesús: Tata, tatu sa vatyi ndyoon
ihya, ma cuu cuhve.
22 Zoco site vatyi tandɨhɨ cuii ñi sa
cua cacon sii ra Ndyoo, maa ra Ndyoo
cua cuhva sii si suun.
23 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Cua
nandoto cuhvon.
24 Ta i catyi ña Marta sihin ra: Site
vatyi cua nandoto ra quɨvɨ cua ty-
icuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.
25 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Yuhvi
cuu ra zanandoto, ta sehi sa cundito
ñiyɨvɨ. Ra sa sino iñi sii, vazu sa sihi
ra, zoco cua nandoto ra.
26 Ta ñiyɨvɨ ndito ta sino iñi ñu sii,
ma cuu ca ñu. ¿Atu sino iñun cuhva
ya?
27 Ta i catyi ña sihin ra: Ndisa tata.
Sino iñi vatyi ra Cristo cuun, ta Zehe
ra Ndyoo cuu suun. Ra sa cua quisi
ñuu ñiyɨvɨ cuun. Catyi ña.

Sacu ra Jesús nu ndyaa ñaña ra Lázaro

28 Ta sa sa ndɨhɨ cahan ña tacuan, ta
zɨquɨ cuahan ña ta cana xehe ña sii ña
María cuhu ña, ta catyi ña: Sa saa ra
Maestro ta cana ra suun.

29 Ta sa i siñi ña María tuhun cuan,
ta yatyi xaan i nduvita ña ta cuahan
ña nu ndyaa ra Jesús.
30 Ta tañaha ca cua quɨhvɨ ra Jesús
sisi ñuu cuan. Ta cuhva ndyaa ñi ra
nu tahan ña Marta sii ra.
31 Ta ra hebreo, ra ndyaa sihin ña
María vehe cuan, i ndyehe ra vatyi
yatyi xaan i nduvita ña ta i cacono ña
cuahan ña. Ta i sindyico ra sii ña vatyi
catyi ra: Cuahan ña cua vacu ña nu
ndyaa ñaña ra Lázaro.
32 Tacuan ta i saa ña María nu
ndyaa ra Jesús, ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ña nuu
ra ta catyi ña: Tata, tatu sa vatyi ndy-
oon ihya sihin ndi ndya icuñuu ca, ma
cuu cuhve.
33 Ta sa ndyehe ra Jesús vatyi sacu
ña ta sacu tucu ra hebreo, ra ndɨhɨ
sihin ña, ta i nducuihya xaan cuñi
añima ra Jesús.
34 Ta i catyi ra: ¿Ndyamaa i tyihi ndo
sii ra? Ta i catyi maa ñu sihin ra:
Coho, tata, vatyi cua ndyehun.
35 Ta i sacu ra Jesús.
36 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra hebreo:
Ndyehe ndo cuhva cuñi xaan ra sii ra
sihi cuan.
37 Zoco i catyi inga ra: Ihya ra i zan-
dundisi ndyehe ra cuaa cuan. ¿Ñacu
ñá zavaha ra minoo cuhva ta ma cuu
ra ya?

Nandoto ra Lázaro

38 I quisi minoo sa ndahvi xaan
cuñi ra Jesús inga saha sa ndyehe ra
ñaña nu ñoho ra Lázaro. Minoo yavi
yuu, i cuu si, ta ndazi minoo yuu
yuhu si.
39 I catyi ra Jesús: Tyaa siyo ndo yuu
ña. Ta i catyi ña Marta, cuhva ra i sihi
cuan: Tata, sa iñi sahan ra vatyi sa
cumi quɨvɨ sa sihi ra.
40 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Sa
catyi suhun vatyi tatu cua sino iñun,
cua ndyehun vatyi cahnu xaan cuu
cuhva iyo sii ra Ndyoo, ta cuu zacuu
ra tandɨhɨ.
41 Tacuan ta zɨquɨ i tyaa siyo ñu yuu
nu ñoho ndɨyɨ cuan. Ta i nandyehe
ndaa ra Jesús ityi zɨquɨ, ta catyi ra:
Tyahvi ndyoo suun Ndyoo Zuti vatyi
siñun sa quehin.
42 Ta site vatyi siñun sa quehin
tandɨhɨ saha, zoco catyi tacuan sa
cuenda ñiyɨvɨ sa yucu ihya vatyi
tacuan ta cua sino iñi ñu vatyi moo
i tasi sii.
43 Ta sa ndɨhɨ cahan ra tacuan, ta
zɨquɨ i cana saa ra ta catyi ra: Lázaro
quita xiña.
44 Ta ra i sihi cuan, i quita ra. Zucu
ra zahma. Ta nuhñi minoo zahma
nuu ra. Ta i catyi ra Jesús sihin ñiyɨvɨ:
Ndasi ndo sii ra, naquita ra.

Nducu cahñi ñiyɨvɨ sii ra Jesús

45 Tacuan ta zɨquɨ i sino iñi cuaha
xaan ra hebreo, ra ndɨhɨ sihin ña
María ta ndyehe ra cuhva i zavaha ra
Jesús.
46 Zoco sahan zuhva ra nu yucu ra
fariseo ta nacatyi ra cuhva i zavaha
ra Jesús.
47 Yucuan cuenda i titahan ra zutu
nahnu sihin ra fariseo, ta catyi ra:
¿Yozo caa zacuu yo vatyi cuaha xaan
sa ndyityi zavaha ra cuan?
48 Tatu cuhva yo sa zavaha ca ra
tacuan, cua sino xaan iñi tandɨhɨ cuii
ñiyɨvɨ sii ra. Ta cua quisi zandaru ñuu
Roma ta cahñi ra sii yo ta zatɨvɨ ra ñuu
yo. Catyi ra.
49 Ta minoo ra nañi Caifás, maa ra
cuu ra cu nuu sii tandɨhɨ cuii ra cu
zutu cuiya cuan. Ta i catyi ra sihin ra:
Ñahñi maa sa sito ndo.
50 Ña cutuñi iñi ndo vatyi vaha ca sa
nacuu minoo tuhun ñi ra sa cuenda
ñiyɨvɨ, ta yɨvɨ ca sa cuu tandɨhɨ cuii yo.
Catyi ra.
51 Ñá cahan ra cuan sihin sa siñi
tuñi xiñi ñi maa ra. Ra cu nuu sii
tandɨhɨ cuii ra cu zutu i cuu ra cuiya
cuan. Ta vazu ña sito ra, zoco i cahan
ra profecía vatyi cua cuu ra Jesús sa
cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo.
52 Ta yɨvɨ sa cuenda sa maa ñi maa
ñu, zoco cua zandu-ɨɨn ra sii tandɨhɨ
zehe ra Ndyoo, ñu indyacuan ta in-
dyehe.
53 Ta ndya quɨvɨ cuan i zacasi tahan
ra hebreo, ra ndyizo tyiño cuan, tyiño
vatyi cua cahñi ra sii ra Jesús.
54 Yucuan cuenda ñá sica noo ndisi
ca ra Jesús nu yucu ra hebreo. I quita
ra yucuan ta saa ra ñuu Efraín yatyi

nu ndyaa minoo nu ndahvi xaan caa,
sa catyi yo desierto. Ta yucuan i ndoo
ra sihin ra i casi ra.
55 Ta sa cua tahan si quɨvɨ coo vico
zuhun cuenda ñu hebreo. Ta i quita
cuaha xaan ñu ñuu ñu, ta cuahan ñu
ñuu Jerusalén cuee ca sa tahan si quɨvɨ
coo vico vatyi cuñi ñu nduvaha ñu
cuhva iyo costumbre maa ñu.
56 Ta yucuan i nanducu ñu sii ra
Jesús, ta catyi ñu sihin tahan ñu nu
ñoho ñu vehe ñuhu cahnu: ¿Ñaa sa sica
iñi ndo? ¿Atu ma quisi ra vico ya?
Catyi ñu.
57 Ra zutu nahnu sihin ra fariseo,
sa i saha ra tyiño vatyi tatu yoo sa
cua coto ndyamaa ndyaa ra Jesús cua
zacoto ra sii ra cuan vatyi cua tɨin ra
sii ra.

12

I tyozo minoo ñaha azetye vixi saha ra Jesús

1 Iñu quɨvɨ ca cuee ca sa tahan si
vico zuhun cuan, i saa ra Jesús ñuu
Betania nu iyo ra Lázaro, ra sa i sihi ta
i zanandoto ra Jesús sii ra.
2 Ta yucuan i zavaha ñu sa cuxiñi
ra Jesús. I tyizo ña Marta coho nu
mesa, ta ndyaa ra Lázaro sihin ra
Jesús mesa.
3 Tacuan ta zɨquɨ i quihin ña María
zava litro azetye vixi sa yahvi xaan
ndyaa, ta i tyozo ña sii si saha ra Jesús,
ta i zana-ityi ña saha ra sihin ixi xiñi
ña. Ta i situ cuii vehe cuan sihin xico
vixi.
4 Ta i catyi minoo ra i casi ra Jesús,
ra sa nañi Judas Iscariote zehe ra
Simón, zuun ra cuu ra sa cua xico
tuhun sii ra Jesús. Maa ra cuan i catyi:
5 ¿Ñacu ñá xico ñu azetye ya? ta
cua ñihi ñu tañi cumi mil zazava ta
tyindyee ñu sii ñiyɨvɨ ndahvi sihin si.
Catyi ra.
6 Zoco ñá catyi ra tacuan vatyi cuñi
xaan ra sii ñiyɨvɨ ndahvi. I catyi ra
tacuan vatyi minoo ra zuhu cuu ra, ta
ndyizo ra yɨtɨ sa ñoho xuhun ra Jesús,
ta quihin xehe ra xuhun cuan.
7 Tacuan ta i catyi ra Jesús: Ma
cahan ca ndo sihin ña. Zavaha ña sii
si cuee ca sa cui ta cuhin nuñaña.
8 Ñiyɨvɨ ndahvi cuan, cua coo ñu
sihin ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Zoco
yuhvi ma cundyei sihin ndo tandɨhɨ
tyiemvu.

Cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii ra Lázaro

9 Ta sa ñihi ñiyɨvɨ hebreo tuhun
vatyi ndyaa ra Jesús ñuu Betania,
cuaha xaan ra saa coyo. Ña ɨin ñi sa
cuenda ra Jesús i quisi ra, quisi ra
vatyi cuñi ra ndyehe ra sii ra Lázaro,
ra i zanandoto ra Jesús.
10 Zoco ra zutu nahnu i natuhun
tahan ra yozo caa ta cuu cahñi ra sii
ra Lázaro.
11 Vatyi sa cuenda ra Lázaro, ta
cuaha xaan ra hebreo zaña ra tuhun
zacuaha ra cu zutu ta sino iñi ra sii ra
Jesús.

I quɨhvɨ ra Jesús ñuu Jerusalén

12 Ta inga quɨvɨ i saa cuaha xaan
ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén sa cuenda vico
zuhun, ta sa i sito ñu vatyi vasi ra
Jesús
13 i sahndya ñu ndaha tuticaha ta i
quita coyo ñu ta cua zatahan ñu sii ra,
ta cana saa ñu ta catyi ñu: ¡Cahnu xaan
cuu ra vasi sa cuenda ra Ndyoo! ¡Rey,
ra ndyaca ñaha sii yo cuu ra! Catyi ñu.
14 Ta i ñihi ra Jesús minoo burro
luhlu, ta yozo ra sii tɨ tañi catyi si sisi
Tuhun Ndyoo:
15 Ma yuhu ndo ñiyɨvɨ ñuu Sión;
Ica rey ndo vasi ya;
Yozo ra minoo burro luhlu.
Tacuan catyi si.
16 Ña cutuñi iñi ra i casi ra Jesús
cuhva ya sa xihna ñi, zoco ta sa cua
nanuhu ra Jesús ndya gloria ta zɨquɨ
i nacohon iñi ra i casi ra vatyi tacuan
ndyaa si sa cuenda ra Jesús, ta i naco-
hon iñi ra vatyi tacuan i zavaha ñiyɨvɨ
sihin ra.
17 Ta i saha ñiyɨvɨ sa ndaa, ñiyɨvɨ sa
yucu sihin ra Jesús nu i cana ra sii ra
Lázaro sisi ñaña ta i zanandoto ra sii
ra.
18 Ta yucuan cuenda cuaha xaan
ñiyɨvɨ i zatahan sii ra Jesús vatyi sa

sito ñu vatyi i zavaha ra sa ndyityi
cuan.
19 Zoco i catyi ra fariseo sihin tahan
ra: Ndyehe ndo vatyi ma cuu ca
zavaha yo ñaa sa cuñi yo sihin ra vatyi
sa tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra.

Nanducu ra griego sii ra Jesús

20 Ta yucu tucu zuhva ra griego,
ra i saa sihin ñiyɨvɨ vico cuan sa cua
zacahnu ra sii ra Ndyoo.
21 Ta i tuhva ra sii ra Felipe ra ñuu
Betsaida nu cu si Galilea, ta i catyi ra
sihin ra: Tata, cuñi xaan ndi natuhun
ndi sihin ra Jesús.
22 Ta i sahan ra Felipe, ta nacatyi ra
sihin ra Andrés. Ta zɨquɨ i sahan ra
Andrés sihin ra Felipe cua nacatyi ra
sihin ra Jesús.
23 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Sa saa
cuhva cua cui, ta ra i quisi ndya gloria
cua cunanuhu ra ndya gloria.
24 Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin
ndo vatyi minoo sɨtɨ trigo tatu ma
canacava si nu ñuhu ma cuu si, zoco
minoo tuhun ñi si cua coo sa tacuan.
Ta tatu cua cuu si, cuaha xaan sɨtɨ si
cua nanduu.
25 Ra sa cuñi coo vaha, cunaa ra
sihin si. Ta inga ra tatu ndoo ra vaha
vazu cahan ñiyɨvɨ sii ra sa cuenda
Tuhun Ndyoo, cua coo vaha ra cuan
ndya gloria, ta ma cuu añima ra.
26 Tatu iyo ndo cuñi ndo zatyiño
ndo tyiñe, cundyico ndo sii. Ta nu cua
cundyei, yucuan cua cundyaa tucu
maa ndo. Ta tatu iyo ndo sa cua
zatyiño ndo tyiñe, cua zacahnu Zuti
sii ndo.

Nacatyi ra Jesús vatyi cua cuu ra

27 Ta vityi ndahvi xaan cuñi añime.
¿Ta ñaa sa cua catyi? ¿Atu cua catyi:
"Zuti zacacun sii, sihin tundoho sa
cua ndyehi vityi"? Ma catyi tacuan
vatyi vasi ñuu ñiyɨvɨ sa cuenda sa cua
ndyehi tundoho ya.
28 Vaha ca nacatyi: "Zuti zanducah-
nun zɨvun." Tacuan i catyi ra Jesús.
Ta zɨquɨ i quisi minoo nduzu ndya
andɨvɨ ta catyi si: Sa i zanducahnu
mi zɨvi, ta cua zanducahni sii si inga
saha.
29 Ta i siñi ñiyɨvɨ sa yucu yucuan
nduzu cuan, ta i catyi ñu vatyi cahan
zavi. Ta inga ñu i catyi ñu vatyi cahan
minoo ángel ra Ndyoo sihin ra Jesús.
30 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra:
Ña vasi nduzu ya sa cuenda mi. Vasi
si sa cuenda maa ndo.
31 Ta vityi cua tasi tuñi ra Ndyoo sii
ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta ra ndyaca ñaha sii
ñuu ñiyɨvɨ ya, vityi cua tava ra Ndyoo
sii ra ityi sata.
32 Ta yuhvi tatu cua tyaa ñiyɨvɨ sii
nu cruz, cuaha xaan ñiyɨvɨ cua sino
iñi sii.
33 Ta sa i cahan ra Jesús tuhun ya,
saha ra sa cua coto ñiyɨvɨ cuhva cua
cuu ra.
34 Ta i nacahan ñiyɨvɨ ta catyi ñu: Sa
siñi ndi vatyi catyi si nuu ley ra Ndyoo
vatyi ra Cristo, tacuan ñi cua coo ra
tandɨhɨ cuii tyiemvu. ¿Ta ñacu catyun
vatyi cuñi si sa tyaa ñiyɨvɨ sii ra i quisi
ndya gloria nu cruz? ¿Yoo ra cuu ra i
quisi ndya gloria?
35 Tacuan ta zɨquɨ i nacatyi ra Jesús
sihin ñu: Zuhva ñi ca cuhva cua coo
ñúhu nu yucu ndo. Caca ndo nɨɨ ñi sa
ndyaa ñúhu ya, coto quisi sa ñaa ta ma
cuu ca caca ndo. Vatyi ra sica noo nu
ñaa, ña sito ra ndya ityi cuahan ra.
36 Nɨɨ ñi sa ndyaa ñúhu sihin ndo,
sino iñi ndo sii ra. Vatyi tacuan ta
cua cuu ndo zehe ñúhu. (Cua cuu ndo
ñiyɨvɨ sa zama cuhva iyo.)

Ña sino iñi ra hebreo sii ra Jesús

Tacuan i catyi ra Jesús, ta cuahan ra
ta i quɨhvɨ xehe ra sii ñu.
37 Vazu sa cuaha xaan sa ndyityi i
zavaha ra nuu ñiyɨvɨ cuan, zoco ñá
sino iñi ñu sii ra
38 vatyi tacuan ta cua quita si tañi
i catyi ra Isaías, minoo ra cu profeta,
quɨvɨ i catyi ra tyehen:

Tata ¿yoo ra sino iñi sa quehin?
Ta ¿yoo sii i zañaha ra ndyaca ñaha sii
yo cuhva cuu zacuu ra?

39 Yucuan cuenda ña cuu sino iñi ñu
vatyi zuun ñi i catyi tucu ra Isaías:
40 I zanducuaa ra sɨtɨ nuu ñiyɨvɨ cuan,
ta i zanduñihi ra iñi ñu.
Ta tacuan ta ma ndyehe ñu sihin sɨtɨ
nuu ñu, ta ma cutuñi iñi ñu

sihin añima ñu ta nazama ñu
cuhva iyo ñu, ta ma zanduvehi
sii ñu.
Catyi ra Ndyoo.
41 I catyi ra Isaías tuhun ya quɨvɨ i
ndyehe ra vatyi cahnu xaan cuu maa
ra Ndyoo ta tyaqui xaan ra. Ta i
cahan ra cuenda ra.
42 Zoco cuaha xaan ra cu tyiño ñuu
cuan, i sino iñi ra sii ra Jesús. Zoco ñá
saha ra sa ndaa vatyi yuhu ra sii ra
fariseo coto tava ndyizo ra sii ra sisi
vehe ñuhu.
43 Vatyi cuñi xaan ca ra cuan sa tyaa
ñiyɨvɨ yahvi sii ra, ta ña sica iñi ra tatu
cua cuzɨɨ iñi ra Ndyoo sihin ra a ma
cuzɨɨ iñi ra.

Tuhun cahan ra Jesús cua tyicuhva si sii ñiyɨvɨ

44 I cana saa ra Jesús ta catyi ra: Ra
sa sino iñi sii, ña ɨɨn ñi sii mi sino iñi
ra. Zoco sino tucu iñi ra sii ra i tasi sii.
45 Ta ra sa ndyehe sii, ndyehe tucu
ra sii ra i tasi sii.
46 Vasi ñuu ñiyɨvɨ ya tañi minoo
ñúhu vatyi yoo ra sino iñi sii, ma ndoo
ca ra nu ñaa.
47 Ta tatu sa siñi ñiyɨvɨ sa quehin ta
ma tyaa ñu yahvi, ma tyicuhve sii ñu
vatyi ña vasi tyicuhve. Vasi zacaqui
sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
48 Ra sa ña cuñi sii mi caña ñi, ta
ña tyaa ra yahvi tuhun quehin, sa iyo
sa cua tyicuhva sii ra. Tuhun sa i
quehin, yucuan cuu sa cua tyicuhva
sii ra quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii
ñiyɨvɨ.
49 Vatyi ña quehin sa cuenda ñi mi.
Zuti, ra i tasi sii, i saha ra tyiño sii,
tandɨhɨ cuii sa cuu nacatyi.
50 Ta site vatyi tyiño i saha ra
sii, cuu cuhva cundito ñiyɨvɨ tandɨhɨ
tyiemvu sihin ra. Yucuan cuenda
tandɨhɨ cuii sa catyi sihin ndo, quehin
cuhva saha Zuti tyiño sii.

13

I nacatya ra Jesús saha ra i casi ra

1 Ta sa yatyi vico zuhun, ta sa sito
ra Jesús vatyi sa cua tahan si cuhva
quita ra ñuu ñiyɨvɨ ya ta cuhun ra nu
ndyaa Zutu ra. I cuñi xaan ra sii ñiyɨvɨ
sino iñi sii ra ihya ñuu ñiyɨvɨ ta cuhva
cuñi ra sii ñu, ma ndɨhɨ maa si.
2 Ta cuhva sa cuxiñi ra, ta i quɨhvɨ
cuihna añima ra Judas Iscariote zehe
ra Simón, vatyi cua xico tuhun ra sii
ra Jesús.
3 Ta sa sito ra Jesús vatyi sa i saha
Zutu ra tandɨhɨ cuii tyiño sii maa ra.
Ta sa sito ra vatyi ndya nu ndyaa ra
Ndyoo i quita ra, ta ndya indyacuan
cua cunanuhu ra.
4 Ta cuhva sa cuxiñi ra i nduvita ra,
ta i tava ra zahma sa ndisi ra, ta sihñi
ra minoo toalla sisi ra.
5 Ta zɨquɨ i tyihi ra ndutya sisi mi-
noo caa, ta quisaha nacatya ra saha
ra i casi ra. Ta zana-ityi ra saha ra
sihin toalla sa nuhñi sisi ra.
6 Ta sa saa ra nu ndyaa ra Simón
Pedro, i catyi ra Pedro sihin ra: Tata,
¿atu cua nacatyon sehi?
7 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra:
Ña cutuñi iñun sa zavehi vityi, zoco
cuee ca cua cutuñi iñun. Catyi ra.
8 Ta i catyi ra Pedro sihin ra: Nu-
minoo saha ta ma nacatyon sehi caña
ñi. Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu
ma nacatye sohon, yɨvɨ ñiyɨvɨ sii cuu
suun.
9 Ta i catyi ra Simón Pedro sihin
ra: Tata, ña maa ñi sehi nacatyon,
nacatya tucun ndehi ta xiñi.
10 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra:
Ra sa sityi, maa ñi saha ra cuñi si ndoo
vatyi sa ndɨɨ maa ra. Ta sa ndɨɨ maa
ndo, zoco ña tandɨhɨ ndo.
11 Tacuan i catyi ra Jesús vatyi sa
sito ra yoo ra cua xico tuhun sii ra.
Yucuan cuenda i catyi ra: “Ña ndɨɨ
tandɨhɨ ndo.”
12 Tacuan ta sa ndɨhɨ nacatya ra
saha ra, ta i naquihin ra zahma ra, ta
sicundyaa ra mesa. Ta zɨquɨ i nacatyi
ra sihin ra: ¿Atu cutuñi iñi ndo cuhva
i zavehi sihin ndo?
13 Catyi maa ndo maestro cui, ta
catyi ndo ra ndyaca ñaha cui, ta vaha
cahan ndo vatyi zuun ra cui.
14 Tatu yuhvi cuu maestro ta ra
ndyaca ñaha ta i nacatye saha ndo.
Tacuan tucu maa ndo, tahan si
nacatya ndo saha tahan ndo.

15 Vatyi sa i sehi minoo cuhva sii
ndo, ta cuñi si sa cua zavaha tucu ndo
cuhva i zavehi sihin ndo.
16 Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin
ndo vatyi ña cahnu ca ra cu muzu
ta zɨquɨ patrón ra. Ta cahnu ca cuu
ra tava tyiño sii ñiyɨvɨ ta zɨquɨ ca ra
cuahan sihin tyiño.
17 Tatu sito ndo tuhun ya, zɨɨ xaan
cua cuñi ndo tatu zavaha ndo sii si.
18 Ña quehin sa cuenda tandɨhɨ ndo.
Sa site yoo ndo i casi. Zoco cua
cuu si cuhva catyi tutu Tuhun Ndyoo:
"Ra sa sasi pan sihin, cua nduvita ra
zɨqui."
19 Ta vityi sa nacatyi sihin ndo cuee
ca sa tahan si vatyi quɨvɨ cua tahan si
ta cua sino iñi ndo vatyi yuhvi cuu ra
sa nacatyi sihin ndo.
20 Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin
ndo vatyi ra naquihin vaha sii ra tasi,
naquihin vaha ra sii. Ta ra naquihin
vaha sii, naquihin vaha ra sii ra sa
tasi sii.

Zacoto ra Jesús sii ra i casi ra vatyi cua xico tuhun ra Judas sii ra

21 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tuhun
cuan, ta i quisi minoo sa cuihya xaan
cuñi añima ra, ta i catyi ra: Sa ndisa
ta sa ndisa catyi sihin ndo vatyi iyo
minoo ndo cua xico tuhun ndo sii.
22 Ta cuhva cuan i nandyehe ra i
casi ra Jesús sii tahan ra vatyi ña sito
ra yoo ra cuu ra cahan ra Jesús tuhun.
23 Ta minoo ra i casi ra Jesús, ra sa
cuñi xaan ra, nañaa ra sii ra Jesús.
24 Ta i saha ra Simón Pedro minoo
zeña sii ra cuan sihin ndaha ra vatyi
nanducu tuhun ra sii ra Jesús yoo ra
cuu ra sa cahan ra tuhun.
25 Ta ra yucuan, i tuhva ca ra sii ra
Jesús ta nducu tuhun ra: Tata, ¿yoo ra
cuu ra sa cohon tuhun?
26 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra:
Cua zatyii pan, ta cua cuhve sii si sii
minoo ra. Yucuan ra cuu ra. Ta sa
zatyii ra Jesús pan cuan, ta i saha ra sii
si sii ra Judas Iscariote, zehe ra Simón.
27 Ta sa ndɨhɨ sasi ra Judas pan
cuan, i quɨhvɨ cuihna añima ra. Ta
zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra: Cuhva
sa cua zavohon, zavohon sii si yatyi
ca.
28 Zoco ña sito numinoo ra ndyaa
mesa sihin ra Jesús ñaa cuenda i ca-
han ra tacuan sihin ra Judas.
29 Iyo ra i sica iñi ra vazɨquɨ i catyi ra
Jesús: "Cuahan cua zaton ñaa sa cua
cuñi si sii yo cuenda vico zuhun ya."
A catyi ra: "Cuhvon xuhun sii ñiyɨvɨ
ndahvi." Vatyi cumi ra Judas yɨtɨ sa
ñoho xuhun ra Jesús.
30 Ta sa ndɨhɨ sasi ra Judas pan
cuan, ta zuun ñi caa cuhva cuan i
nduvita ra ta cuahan ra. Ta sa cuaa
ñi cuu si.

Minoo tyiño saa saha ra Jesús, ta ñiñi xaan si

31 Ta sa yaha cuahan ra Judas ta
zɨquɨ i catyi ra Jesús: Vityi sa tahan si
cuhva vatyi cua coto ñiyɨvɨ vatyi iyo
xaan cuhva sii ra i quisi ndya gloria ta
cua zacahnu ñu sii ra, ta cua zacahnu
xaan ñu sii ra Ndyoo sa cuenda ra.
32 Vatyi tatu ra i quisi ndya gloria
zañaha ra vatyi cahnu xaan cuu maa
ra Ndyoo. Zuun ñi cuhva cuan cua
zañaha ra Ndyoo vatyi cahnu xaan
cuu maa ra cuan. Ta numi xaan cua
nacoto vaha ndo sii si.
33 Ndoho zehe luhli, zuhva ñi ca
cuhva cua cundyei sihin ndo. Cuee
ca cua nanducu ndo sii, ta tañi sa
i catyi sihin ra hebreo nacatyi sihin
maa ndo vityi vatyi nu cuhin ma cuu
cuhun ndo.
34 Sehi minoo tyiño saa sii ndo vatyi
cuñi ndo sii tahan ndo tañi cuñi mi sii
ndo.
35 Ihya cuhva cua coto tandɨhɨ ñiyɨvɨ
vatyi ndyico ndo sii, tatu cuñi ndo sii
tahan ndo.

Zacoto ra Jesús sii ra i casi ra vatyi cua catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra

36 Ta i catyi ra Simón Pedro sihin ra:
Tata, ¿ndyamaa cua cuhun? Ta i catyi
ra Jesús sihin ra: Nu cuhin ma cuu
cuhun sihin vityi, zoco cuee ca ta cua
cuhun. Catyi ra.
37 Ta i catyi tucu ra Pedro sihin
ra: Tata, ¿ñaa cuenda ma cuu cuhin
suhun vityi? Cuhin vazu cui sa cuen-
don.
38 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra:
¿Atu cuu cuun sa cuende? Sa ndisa ta
sa ndisa catyi suhun vatyi cuee ca sa

vacu saa ndɨvɨ tyahnu ta cua catyun uñi tahan saha vatyi ña siton sii.

14

Tañi minoo ityi cuu ra Jesús, ta cuu cuhun yo nu ndyaa Zutu ra

1 I catyi ra Jesús: Ma caca xaan iñi ndo. Sa sino iñi ndo sii ra Ndyoo. Sino tucu iñi ndo sii mi.
2 Vehe Zuti, iyo cuaha xaan nu cuu cundyaa ndo. Tatu sa ña ndisa, ma nacatyi sihin ndo. Cuhin cua zanduvehi nu cua cundyaa ndo.
3 Ta tatu cuhin ta zanduvehi nu cua cundyaa ndo, cua quisi inga saha ta naquihin sii ndo vatyi cuhun ndo ta cundyaa ndo nu cua cundyei.
4 Sito ndo ndyamaa cuehin, ta sito ndo ityi.
5 Ta i catyi ra Tomás sihin ra: Tata, ña sito ndi ndyamaa cuohon ¿ta yozo caa cuu coto ndi ityi? Catyi ra.
6 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Yuhvi cui ityi. Ta maa ñi sa ndisa cuii quehin, ta sehi cuhva cundito ñiyɨvɨ. Yoñi cuu saa nu ndyaa Zuti tatu ma sino iñi ñu sii.
7 Tatu sa vatyi nacoto ndo sii, nacoto tucu ndo sii Zuti. Ta ndya vityi sa nacoto ndo sii ra, ta sa ndyehe ndo sii ra.
8 Ta i catyi ra Felipe sihin ra: Tata, zañohon sii ra Ndyoo Zutun sii ndi. Ta sihin sa yucuan ñi ta sa vaha ñi.
9 Ta i catyi ra Jesús: Felipe, sa cuaha xaan quɨvɨ ndyei sihin ndo. ¿Atu ta nacoto con sii? Ra sa ndyehe sii, sa ndyehe ra sii ra Ndyoo Zuti. ¿Ta ñaa cuenda catyun vatyi zañehi sii ra Ndyoo Zuti sii ndo?
10 ¿Atu ña sino iñun vatyi ndyaa ra Ndyoo Zuti sihin ta ɨɨn ñi cui sihin ra? Ta tuhun quehin, ña quehin sa cuenda ñi mi. Quehin tuhun ra Ndyoo Zuti, ra ndyaa sihin. Ta tyiño zavehi, maa ra zavaha sii si.
11 Sino iñi ndo vatyi ɨɨn ñi cui sihin ra Ndyoo Zuti ta ndyaa ra sihin. Zoco tatu ña sino iñi ndo cuhva cuan, zoco sino iñi ndo sa cuenda tyiño zavehi.
12 Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin ndo, ra sa sino iñi sii, cua zavaha ra tyiño tañi tyiño zavehi. Ta tyiño cahnu ca cua zavaha tucu ra vatyi cuehin nu ndyaa ra Ndyoo Zuti.
13 Ta tandɨhɨ sa cua caca ndo sii, sihin zɨvɨ mi, cua cuhve sii si. Ta tacuan ta cua zacahnu ca ñiyɨvɨ sii ra Ndyoo Zuti sa cuenda sa cua zavaha Zehe ra.
14 Tandɨhɨ sa cua caca ndo sii, sihin zɨvɨ mi, cua cuhve sii si sii ndo.

I catyi ra Jesús vatyi cua zaquisi ra sii Tatyi Ii

15 Tatu cuñi ndo sii, zavaha ndo cuhva catyi sihin ndo.
16 Ta cua caca tahvi sii ra Ndyoo Zuti ta cua zaquisi ra sii inga ra cua tyindyee sii ndo. Ta cua ndoo ra cuan sihin ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
17 Tatyi Ii cuu ra, ta maa ñi sa ndisa cahan ra. Ña cuu ñihi ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii ra vatyi ña ndyehe ñu sii ra, ta ña nacoto ñu sii ra. Zoco sa sito maa ndo sii ra vatyi ndyaa ra sihin ndo, ta cua coo ra sisi añima ndo.
18 Ta ma zandoi sii ndo tacuan ñi. Cua quisi tuqui nu ndyaa ndo.
19 Zuhva ñi ca cuhva, ta ma ndyehe ca ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii. Zoco maa ndo cua ndyehe ndo sii. Cua cundite, ta yucuan cuenda cua cundito tucu maa ndo sihin.
20 Ta quɨvɨ cuan, cua coto ndo vatyi ɨɨn ñi cui sihin Zuti, ta ɨɨn ñi cua cuu ndo sihin ta mi sihin maa ndo.
21 Ta ra sa cumi vaha tandɨhɨ cuii tuhun i nacatyi sihin ndo ta zavaha ra sii si, yucuan ra cuu ra sa cuñi xaan sii. Ta ra sa cuñi sii, cuñi xaan Zuti sii ra. Ta cua cuñi xein sii ra, ta cua quisi nu ndyaa ra. Tacuan i catyi ra Jesús.
22 Ta i catyi ra Judas, zoco yɨvɨ ra Judas Iscariote cuu ra, ta i catyi ra sihin ra: Tata, ¿ñaa cuenda cua quisun nu ndyaa maa ndi, ta ma cuhun nu ndyaa inga ñiyɨvɨ ndya vaha ñi?
23 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra sihin ra: Tatu cuñi minoo ra sii mi sa ndisa, cua tyaa ra yahvi tuhun quehin. Ta cua cuñi xaan Zuti sii ra. Ta cua cuhun ndi nu ndyaa ra, ta cua ndoo ndi sihin ra.

24 Zoco ra ña cuñi sii, ña tyaa ra
yahvi tuhun quehin. Ta tuhun que-
hin ta sa siñi ndo, yɨvɨ tuhun ñi mi cuu
si. Sa cuenda ra Ndyoo Zuti cuu si, ra
i tasi sii.
25 Ta sa nacatyi cuhva ya sihin ndo
nɨɨ ñi sa ndyei sihin ndo vityi.
26 Ta ra sa cua tyindyee sii ndo, ra
cu Tatyi Ii, cua tasi ra Ndyoo Zuti sii
ra sa cuenda mi. Cua zacuaha ra sii
ndo tandɨhɨ. Ta cua zanacohon ra iñi
ndo tandɨhɨ sa i catyi sihin ndo.
27 Ta sa coo vaha ndo sehi sii ndo.
Ta sa coo vaha ndo zandoi sihin ndo.
Ña sehi sii si cuhva saha ñiyɨvɨ ñuu
ñiyɨvɨ ya. Ma cuhva ndo sa caca xaan
iñi ndo, ta ma yuhu ndo.
28 Ta vityi sa siñi ndo sa catyi vatyi
cuhin, ta cua quisi tuqui nu ndyaa
ndo. Tatu ndisa vatyi cuñi xaan ndo
sii, zɨɨ xaan cua cuñi ndo vatyi cuhin
nu ndyaa ra Ndyoo Zuti vatyi cahnu
ca cuu maa ra ta zɨquɨ ca mi.
29 Ta vityi sa nacatyi sihin ndo cuee
ca sa tahan si vatyi quɨvɨ cua tahan si
ta cua sino iñi ndo.
30 Ña cuaha ca tuhun cua quehin
sihin ndo vatyi sa vasi ra ndyaca ñaha
ñuu ñiyɨvɨ ya, ta ña ndyaca ñaha ra sii.
31 Zoco sa cua nacoto ñiyɨvɨ ñuu
ñiyɨvɨ vatyi cuñi xein sii ra Ndyoo
Zuti, yucuan cuenda cua zavehi tyiño
i tava ra sii. Ta vityi nanduvita yo ta
cuhun yo.

15

Ra Jesús cuu ra tañi minoo yoho uva sihin zoco tu

1 Yuhvi cui tañi minoo yoho uva, ta
Zuti cuu tañi ra zatyiño nu ndyaa tu.
2 Ta tandɨhɨ zoco yoho uva cuan sa
ñahñi yucu vixi vaha saha cua cah-
ndya ra sii si. Ta tandɨhɨ zoco yoho sa
ndyizo yucu vixi vaha, zanduvii ra sii
si, ta tacuan ta cua cuhva si cuaha ca.
3 Ta maa ndo sa nduvii ndo sihin
tuhun quehin sihin ndo.
4 Ɨɨn ñi cuu ndo sihin. Tañi mi ɨɨn ñi
cui sihin ndo. Tañi minoo zoco yoho,
ma cuu cuhva si yucu vixi sa maa ñi
maa si, tatu ña ɨɨn ñi cuu si sihin yoho
sa cuu saha si. Ta tacuan tucu maa
ndo; ma cuu zavaha ndo cuhva catyi
sihin ndo tatu ña ɨɨn ñi cua cuu ndo
sihin.
5 Yuhvi cui tañi yoho uva cuan, ta
maa ndo cuu tañi zoco tu. Ra sa
nañaa sii, nañei sii ra. Ta cuaha xaan
sa vaha zavaha ra. Vatyi tatu ma
tyindyei sii ndo ñahñi maa sa cuu
zavaha ndo.
6 Ta ra sa ña nañaa sii, cua zavite
sii ra tañi minoo zoco yoho. Ta cua
na-ityi zoco yoho cuan, ta cua quisi
naquihin ñiyɨvɨ sii si, ta cua tyihi ra sii
si nu cayu ñúhu vatyi cua cayu si.
7 Tatu nañaa ndo sii, ta tuhun que-
hin iyo vaha si sihin ndo, cua caca
ndo ñaa sa cuñi ndo ta cua ñihi ndo sii
si.
8 Cuhva cuan zacahnu xaan si sii
Zuti tatu cuaha xaan sa vaha zavaha
ndo. Ta tacuan ta cua cuu ndo ñiyɨvɨ
ndyico sii mi sa ndisa.
9 Cuhva cuñi xaan Zuti sii, ta tacuan
cuñi sii maa ndo. Ma naa iñi ndo
cuhva cuñi xein sii ndo.
10 Tatu zavaha ndo tandɨhɨ sa catyi
sihin ndo, cua cuñi xein sii ndo. Tañi
sa i tyaa xein yahvi tandɨhɨ sa i catyi
Zuti sihin, ta cuñi xaan ra sii.
11 Quehin cuhva ya sihin ndo vatyi
cuzɨɨ cuñi ndo tañi sa zɨɨ cuñi mi. Ta sa
zɨɨ cuñi maa ndo, ma ndɨhɨ si.
12 Ihya cuu tyiño sehi sii ndo vatyi
cuñi xaan ndo sii minoo ndo ta sii
inga ndo tañi cuñi xein sii ndo.
13 Tatu cuñi ndisa cuii yo sii inga
ñiyɨvɨ, cuhva yo sa cuu yo sa cuenda
ñu. Ñahñi inga ca cuhva ñihi ca cuñi
yo sii ñu.
14 Maa ndo cuu ñiyɨvɨ sa cuñi xein
tatu zavaha ndo tandɨhɨ cuhva sa i
catyi sihin ndo.
15 Ndya vityi ma cahan que muzu
sihin ndo vatyi minoo muzu ña sito
ra ñaa sa zavaha patrón ra. Zoco
catyi vatyi ñiyɨvɨ sa cuñi xein cuu sii
maa ndo vatyi sa i nacatyi sihin ndo
tandɨhɨ cuii sa i nacatyi Zuti sihin.
16 Ñá casi ndo sii. Yuhvi cuu ra i
casi sii ndo. Ta i sehi tyiño sii ndo
vatyi cuhun ndo ta zatyiño ndo tyiñe.
Ta cua quita vaha tyiño ndo, ta ma
cunaa si. Ta tandɨhɨ sa cua caca ndo
sii Zuti sihin zɨvɨ mi cua cuhva ra sii
si sii ndo.

17 Ta ihya cuu tyiño sehi sii ndo
vatyi cuñi xaan ndo sii minoo ndo ta
sii inga ndo.

Cua cuxaan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sihin ndo

18 Tatu ña cuu ndyehe ñiyɨvɨ ña sino
iñi sii ndo, sa sito ndo vatyi sa xihna
ñi sii mi ña cuu ndyehe ñu ta zɨquɨ sii
maa ndo.
19 Tatu ñiyɨvɨ cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya
cuu ndo, cua cuñi xaan ñiyɨvɨ ñuu
ñiyɨvɨ ya sii ndo. Zoco yɨvɨ ca ñiyɨvɨ
ñuu ñiyɨvɨ ya cuu ndo vatyi sa i casi sii
ndo sisi ñuu ñiyɨvɨ ya. Yucuan cuenda,
ña cuu ndyehe ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii
ndo.
20 Nacohon iñi ndo vatyi sa i
nacatyi sihin ndo vatyi ña cahnu ca
cuu ra cu muzu ta zɨquɨ ca patrón ra.
Tatu sa cuxaan ñiyɨvɨ sihin mi, cua
cuxaan tucu ñu sihin maa ndo. Tatu
zavaha ñu cuhva catyi, cua zavaha
tucu ñu cuhva catyi maa ndo.
21 Zoco tandɨhɨ cuii nuu sa ña vaha
cua zavaha ñu sihin maa ndo sa
cuenda mi vatyi ña sito ñu sii ra i tasi
sii.
22 Tatu sa ñá quisi quehin sihin
ñu, ñahñi cuatyi ñu. Zoco vityi ñahñi
cuhva cuu tyixehe ñu cuatyi ñu.
23 Ra sa ña cuu ndyehe sii, ña cuu
ndyehe tucu ra sii Zuti.
24 Tatu sa ñahñi sa ndyityi i zavehi
nu yucu ñu tañi sa yoñi zavaha, ñahñi
cuatyi ñu. Zoco vityi sa i ndyehe ñu
sii, ta i cuxaan ñu sihin mi ta sihin
Zuti.
25 Tacuan cua cuu si vatyi cua
tahan si cuhva catyi si sisi zuun ñi
ley maa ñu nu catyi si: "Vazu ñahñi
cuatyi, zoco ma cuu ndyehe ñu sii."
Catyi si.
26 Zoco quɨvɨ naquisi Tatyi Ii, ra cua
tasi ndya nu ndyaa ra Ndyoo Zuti, cua
tyindyee ra sii ndo, ta maa ñi sa ndisa
cua cahan ra. Ra cuan cua cuhva sa
ndaa sa cuenda mi.
27 Ta maa tucu ndo cua cuhva ndo
sa ndaa vatyi i sindɨhɨ ndo sihin ndya
quɨvɨ i quisaha zatyiñe.

16

1 Ihya tuhun i quehin sihin ndo
vatyi ma catyihi saha ndo.
2 Cua tava ndyizo ñiyɨvɨ sii ndo sata
vehe ñuhu. Ta cua saa cuhva vatyi
yoo ra sa cua cahñi sii ndo ta cua caca
iñi ra vatyi tyiño ra Ndyoo zatyiño ra.
3 Ta cua zavaha ñu cuhva ya vatyi
ña sito ñu sii ra Ndyoo Zutu yo a sii mi.
4 Zoco vityi sa i nacatyi cuhva ya
sihin ndo vatyi quɨvɨ cua tahan si ta
cua nacohon iñi ndo vatyi sa i catyi
sihin ndo.

Cuhva cua zavaha Tatyi Ii ra Ndyoo

Ñá catyi tuhun ya sihin ndo sa xihna
ñi vatyi ndyei sihin ndo.
5 Zoco vityi cua cuhin ndya nu
ndyaa ra i tasi sii. Ta yoñi ndo cua
nducu tuhun ndo sii, ndyamaa cuhin.
6 Ta vityi sa nducuihya cuñi añima
ndo vatyi sa i catyi tuhun ya sihin
ndo.
7 Ta catyi sa ndisa sihin ndo vatyi
ñiñi xaan cuu si sa cuhin vatyi tatu
ma cuhin ma quisi Tatyi Ii zɨquɨ ndo.
Cua cuhin ta cua zaquisi sii ra zɨquɨ
ndo.
8 Ta quɨvɨ cua quisi ra, cua zacoto ra
sii ñiyɨvɨ vatyi iyo cuatyi ñu. Ta cua
zañaha ra vatyi iyo minoo ityi ndoo.
Ta cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sa
ma ndu-uu iñi cuatyi.
9 Cua catyi ra sihin ñiyɨvɨ vatyi iyo
cuatyi ñu vatyi ña sino iñi ñu sii.
10 Cua zañaha ra sii ñu vatyi iyo
minoo ityi ndoo vatyi cuhin nu ndyaa
Zuti, ta ma ndyehe ca ndo sii.
11 Ta cua zañaha ra cuhva cua tasi
tuñi ra Ndyoo vatyi cua tasi tuñi ra
Ndyoo sii ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ
ya.
12 Iyo cuaha xaan ca sa cuñi catyi
sihin ndo, zoco ma cutuñi iñi ndo sii
si vityi.
13 Zoco quɨvɨ cua quisi Tatyi Ii, cua
cahan ra sa ndisa vatyi ra cahan sa
ndisa cuu ra. Maa ra cuan, cua
zañaha ityi sii ndo sii tandɨhɨ cuii sa
ndisa. Ma cahan ra sa cuenda ñi maa
ra. Tandɨhɨ sa siñi ra nu ndyaa ra
Ndyoo Zutu yo, cua zacoto ra sii ndo.

Ta cua zacoto ra sii ndo ñaa sa cua coo
ityi nuu ca.
14 Cua zacahnu ra sii mi vatyi cua
quihin ra tuhun quehin sihin ra, ta
cua zacoto ra sii ndo.
15 Tandɨhɨ cuii sa iyo sii Zuti ta sii
mi cuu tucu si. Yucuan cuenda catyi
vatyi cua quihin ra tuhun quehin si-
hin ra, ta cua zacoto ra sii ndo.

Cuihya cuñi ra i casi ra Jesús, zoco cuee ca ta cua nduzɨɨ cuñi ra

16 Zuhva cuii ñi ca quɨvɨ, ta ma
ndyehe ca ndo sii. Ta inga zuhva ca
quɨvɨ ta cua nandyehe ndo sii, vatyi
cuhin nu ndyaa Zuti. Catyi ra.
17 Tacuan ta i quisaha natuhun
tahan ra i casi ra Jesús sihin tahan ra:
¿Ñaa tuhun cuu si sa catyi ra sihin yo?
vatyi catyi ra: "Zuhva cuii ñi ca quɨvɨ
ta ma ndyehe ca ndo sii, ta inga zuhva
ca quɨvɨ ta cua nandyehe ndo sii vatyi
cuhin nu ndyaa Zuti". Catyi ra.
18 ¿Ñaa cuñi si catyi si sa catyi ra
zuhva cuii ñi ca quɨvɨ? Ña cutuñi iñi
yo ñaa tuhun cahan ra. Catyi ra i casi
ra Jesús.
19 Ta i tuu iñi ra Jesús vatyi cuñi
nducu tuhun ra sii ra, ta i catyi ra
sihin ra: ¿Atu nducu tuhun ndo sii
tahan ndo sa cuenda tuhun i catyi
vatyi zuhva ñi ca quɨvɨ ta ma ndyehe
ca ndo sii ta inga zuhva ca quɨvɨ ta cua
nandyehe ndo sii?
20 Sa ndisa ta sa ndisa catyi sihin
ndo vatyi cua vacu xaan ndo ta cua
coo xaan tucuihya iñi sii ndo, zoco
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya, cua cuzɨɨ xaan
cuñi ñu. Ta cua nducuihya xaan iñi
maa ndo, zoco cuee ca ta cua nduzɨɨ
xaan cuñi ndo.
21 Quɨvɨ sa cua cacu zehe minoo
ñaha, ndyaa xaan ña tundoho vatyi
sa saa cuhva cacu si. Zoco tatu sa
yaha cacu zehe ña, ña nacohon ca iñi
ña tundoho. Sa nduzɨɨ cuñi ña vatyi i
cacu minoo rayɨɨ ñuu ñiyɨvɨ.
22 Ta maa ndo vityi, cuihya xaan
cuñi ndo. Zoco cua ndyehi sii ndo
inga saha, ta cua nduzɨɨ xaan cuñi
ndo. Ta yoñi cua cuu tyaa siyo sa zɨɨ
cuñi ndo.
23 Ta quɨvɨ cuan, ma nducu tuhun
ca ndo sii. Sa ndisa ta sa ndisa catyi
sihin ndo, tandɨhɨ sa cua caca ndo sii
ra Ndyoo Zuti sihin zɨvɨ mi, cua cuhva
ra sii si sii ndo.
24 Nu vityi ta tañaha ca caca ndo
sihin zɨvɨ mi. Caca ndo ta cua ñihi ndo,
ta tacuan ta zɨɨ xaan cua cuñi ndo.

I zahacanaa ra Jesús zɨquɨ ñuu ñiyɨvɨ ya

25 I quehin tuhun ya sihin ndo sihin
minoo cuhva. Zoco cua saa cuhva ta
ma cahan que sihin ndo sihin minoo
cuhva. Cua catyi casi vehi sihin ndo
cuhva iyo ra Ndyoo Zuti.
26 Ta quɨvɨ cuan cua caca ndo sii ra
Ndyoo sihin zɨvi. Ta ña catyi vatyi cua
caca tahvi sii ra Ndyoo Zuti sa cuenda
ndo
27 vatyi zuun ñi maa ra Ndyoo Zuti
cuñi xaan ra sii ndo vatyi cuñi xaan
ndo sii, ta sino iñi ndo vatyi i quisi
ndya nu ndyaa ra Ndyoo.
28 Ndya nu ndyaa ra Ndyoo Zuti i
quite ta vasi ñuu ñiyɨvɨ. Ta cua zandoo
tuqui ñuu ñiyɨvɨ ya ta cunanuhi nu
ndyaa ra Ndyoo Zuti inga saha.
29 Tacuan ta i catyi ra i casi ra sihin
ra: Vityi casi vaha cohon, ta ña cahan
con sihin minoo cuhva.
30 Vityi sito ndi vatyi siton tandɨhɨ,
ta ña cuñi si sa nducu tuhun numi-
noo ra suun (vatyi sa siton tandɨhɨ sa
sica iñi ndi). Yucuan cuenda sino iñi
ndi vatyi ndya nu ndyaa ra Ndyoo i
quisun.
31 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: ¿Atu
sino iñi ndo vityi?
32 Sa cua saa cuhva, ta zuun ñi vityi
cuu si, ta cua quɨtɨ cuatyi ndo minoo
minoo ndo ndya vehe ndo, ta cua
zandoo ndo sii, maa tuhun ñi. Zoco
ña maa tuhun ñi cua ndoo. Ndyaa ra
Ndyoo Zuti sihin.
33 I quehin tuhun ya sihin ndo vatyi
tacuan ta cua coo sa taxi añima ndo
sa cuenda mi. Ñuu ñiyɨvɨ ya cua
ndyehe ndo tundoho, zoco ma yuhu
ndo vatyi sa i zahacanei zɨquɨ ñuu
ñiyɨvɨ ya.

17

Sica tahvi ra Jesús sii ra Ndyoo cuenda ra i casi ra

1 I cahan ra Jesús tuhun ya, ta zɨquɨ
i nandyehe ndaa ra ityi andɨvɨ ta catyi
ra: Ndyoo Zuti, sa saa cuhva. Zac-
ahnun sii zehun ta cuhva cua cuu
zacahnu zehun suun.
2 I sohon sa cundyaca ñehi zɨquɨ
tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa iyo ñuu ñiyɨvɨ, ta i
sohon sa vatyi cuu cuhve sa cundito
ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu, tandɨhɨ ñu sa
i sohon sii.
3 Ta ihya cuu cuhva cua cuu cun-
dito ñu sihin, tatu nacoto ñu suun
vatyi minoo tuhun ñi ra cuu Ndyoo sa
ndisa cuii cuun. Ta sa nacoto ñu sii
yuhvi ra Jesucristo, ra i tasun.
4 I zacahni suun ñuu ñiyɨvɨ ya. I
zandɨhi tyiño sa i sohon sii.
5 Ta vityi, Ndyoo Zuti, zacahnun
sii nu ndyoon sihin cuhva sa sicoo
sii, quɨvɨ i sindyei suhun indyacuan
cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ.
6 I zañehi sii ra i sohon sii, cuhva iyo
moo. Sii moo cuu sii ra, ta i sohon sii
ra sii, sisi ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta i tyaa ra
yahvi tuhun cahan moo.
7 Ta vityi sa sito ra vatyi tandɨhɨ cuii
sa i sohon sii, cuenda moo cuu si.
8 Vatyi tuhun sa i sohon sii, i zañehi
sii ra ya, ta i naquihin vaha ra sii si.
Ta sito ra sa ndisa cuii vatyi ndya nu
ndyaa moo i quite. Ta sino iñi ra ya
vatyi moo i tasi sii.
9 Sica tahvi suun sa cuenda ra ya.
Ña sica tahvi cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ
ñuu ñiyɨvɨ zoco cuenda ñiyɨvɨ sa i so-
hon sii, vatyi cuenda moo cuu sii ñu.
10 Ta tandɨhɨ ñu cuu sii, sii moo cuu
sii ñu. Ta ñu cuu suun cuu tucu sii mi,
ndɨhɨ ca. Ta zacahnu ñu sii.
11 Ta vityi ma cundyaa que ñuu
ñiyɨvɨ ya vatyi quisi nanuhin nu
ndyaa moo. Zoco ra ya cua ndoo ra
ñuu ñiyɨvɨ ya. Zuti, ra ii, zacuendon
sii ñu sihin zɨvɨ moo, ñu i sohon sii, ta
tacuan ta cua ndu-ɨɨn ñu tañi maa yo.
12 Nɨɨ ñi sa ndyei sihin ra ya, i za-
cuende sii ra sihin zɨvɨ moo. I sicumi
vehi sii ra ya, ta yoñi ra cua naa zoco
minoo tuhun ñi ra cua naa tañi catyi
Tuhun moo.
13 Zoco vityi cua quisi nu ndyoon.
Ta nɨɨ ñi sa ndyei ñuu ñiyɨvɨ ya nacatyi
tuhun ya, ta tacuan ta cua coo sa zɨɨ sii
mi sihin ra ya, ta cua cuzɨɨ xaan iñi ra.
14 Sa i nacatyi Tuhun moo sihin ra,
ta ña cuu ca ndyehe ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ
ya sii ra vatyi yɨvɨ ca cuenda ñuu ñiyɨvɨ
ya cuu ra. Tañi mi yɨvɨ ra cuenda ñuu
ñiyɨvɨ ya cui.
15 Ña sique suun sa tavon sii ra ñuu
ñiyɨvɨ ya. Zoco sique suun sa vatyi cua
zacuendon sii ra sisi sa ña vaha iyo
ñuu ñiyɨvɨ ya coto ndoyo ñuhu ra.
16 Yɨvɨ ca cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya cuu
sii ra. Tañi mi yɨvɨ cuenda ñuu ñiyɨvɨ
ya cui.
17 Zanduvaha con cuhva iyo ra si-
hin tuhun ndisa sii moo. Tuhun ca-
han moo, tuhun ndisa cuii cuu si.
18 Tañi i tasun sii mi ñuu ñiyɨvɨ ya,
zuun ñi tacuan tasi sii ra ya ñuu ñiyɨvɨ.
19 Tyaa siye sii, sii sa ña vaha sa
cuenda ra ya vatyi tacuan ta cua tyaa
siyo tucu maa ra sii ra sii sa ña vaha
ta cundyico ra sii, sa ndisa.
20 Ña ɨɨn ñi sa cuenda ra ya sica
tahvi, zoco ndya sa cuenda ñiyɨvɨ cua
sino iñi sii sihin tuhun sa cua cahan
ra ya.
21 Ta tacuan ta cua ndu-ɨɨn tandɨhɨ
ñu tañi maa yo vatyi ɨɨn ñi iyon sihin,
ta ɨɨn ñi iye suhun, Ndyoo Zuti. Ta
tacuan ta cua ndu-ɨɨn tucu maa ñu
sihin yo. Ta tacuan ta cua sino iñi
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi i zaquisun sii.
22 Ta sa vaha xaan sa sohon sii, i
sehi sii ra ya vatyi ndu-ɨɨn ra tañi maa
yo ɨɨn ñi cuu yo.
23 Yuhvi ta ra ya ɨɨn ñi cuu ndi
tañi yoho sihin mi ɨɨn ñi cuu yo, ta
nandu-ɨɨn maa ra minoo sa ndisa cuii
vatyi tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ ñuu
ñiyɨvɨ vatyi moo i tasi sii ta cuñi xoon
sii ra ya tañi cuñun sii.
24 Ndyoo Zuti, cuñi sa vatyi ñiyɨvɨ sa
i sohon sii, cua cundyaa ñu ɨɨn ñi sihin
mi nu cua cundyei, ta tacuan ta cua
ndyehe ñu sa vaha xaan sa i sohon sii.
Vatyi i cuñi xoon sii, cumañi ca sino
ñuu ñiyɨvɨ.
25 Ndyoo Zuti, ra ndoo xaan, ña
nacoto ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya suun, zoco

yuhvi site suun, ta sito ra ya vatyi
moo i tasi sii.
26 Sa i zacote sii ra ya cuhva iyo
moo, ta cua zacote cuaha ca sii ra.
Tacuan ta cuhva cuñi xoon sii, cua
coo si sisi añima ra, ta cua coo tucu
yuhvi sisi añima ra.

18

Cuahan ra Jesús vehe caa

1 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tuhun
ya, i quita ra sihin ra i casi ra ta cua-
han ra inga siyo yuu sa nañi Cedrón
ndya minoo nu iyo cuaha xaan yutu
ta ita. Ta yucuan i quɨhvɨ ra sihin ra i
casi ra.
2 Ta ra Judas, ra sa xico tuhun sii ra
Jesús, sa sito tucu maa ra nu cuahan
ra vatyi tuhva xaan ra Jesús sahan
yucuan sihin ra i casi ra.
3 Tacuan ta sa quihin ra Judas
minoo ityi zandaru ta cuaha xaan
policía cuenda ra zutu nahnu ta ra
fariseo, ta cuahan ra sihin lámpara ta
yɨtɨ ta sihin ndaha tyiño xaan.
4 Ta sa sito ra Jesús tandɨhɨ tundoho
sa cua tahan ra. Ta xihna ca maa ra i
quita, ta i nducu tuhun ra sii ra sa vasi
cuan: ¿Yoo sii nanducu ndo?
5 Ta i nacahan ra ta catyi ra: Sii
ra Jesús, ra ñuu Nazaret. Tacuan ta i
catyi ra Jesús: Zuun yuhvi cui. Catyi
ra. Ta ndɨhɨ ra Judas sihin ra cuan.
Maa ra cuu ra i xico sii ra Jesús.
6 Ta zuun ñi caa cuhva sa i catyi ra
Jesús sihin ra: “Zuun yuhvi cui”, ta i
sica sata tandɨhɨ ra cuan, ta i nduva
tandɨhɨ cuii ra nu ñuhu.
7 Tacuan ta i nducu tuhun ra Jesús
sii ra inga saha: ¿Yoo sii nanducu
ndo? Ta i catyi ra cuan: Sii ra Jesús,
ra ñuu Nazaret.
8 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra:
Sa catyi sihin ndo vatyi zuun yuhvi
cui. Tatu sii mi nanducu ndo, cuatu
ndo nacuhun xihna ra ndɨhɨ sihin ya.
Catyi ra.
9 Tacuan cua cuu si, vatyi cua quita
si tañi cuhva catyi Tuhun Ndyoo vatyi
catyi si: “Ra sa i sohon sii, ñá zacunei
numinoo ra.”
10 Tacuan ta zɨquɨ i tava ra Simón
Pedro mityi sa ndyizo ra. Ta i cañi ra
sii ra cu muzu sii ra cu nuu sii tandɨhɨ
ra cu zutu, ta i sahndya ra zoho ra
siyo cuaha ra. Malco nañi ra cu muzu
cuan.
11 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin ra
Pedro: Natyuhun mityun sisi veno si.
¿Atu ña cuñun sa ndyehi tundoho sa
saha Zuti sii?

Cuahan ra Jesús nu ndyaa ra cu nuu sii tandɨhɨ ra cu zutu

12 Tacuan ta zɨquɨ minoo ityi zan-
daru cuan, sihin ra cu nuu sii ra ta ra
cu policía cuenda ra hebreo, i tɨin ra
sii ra Jesús, ta i sihñi ra sii ra.
13 Ta sa xihna ñi i sindyaca ra sii
ra ndya vehe ra Anás vatyi tyizo ra
Caifás cuu sii ra. Ta ra Caifás cuu ra cu
nuu sii tandɨhɨ ra cu zutu cuiya cuan.
14 Ta ra Caifás, zuun ñi ra cuu ra sa
catyi sihin ra hebreo quɨvɨ cuan vatyi
vaha ca nacuu minoo ñi ra sa cuenda
tandɨhɨ, ta ma cuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ.

I catyi ra Pedro vatyi ña sito ra sii ra Jesús

15 Ta i sindyico ra Simón Pedro sii
ra Jesús, ta tacuan tucu inga ra. Sito
ra mandoñi sahnu Anás sii inga ra
cuan, ta yucuan cuenda i cuu quɨhvɨ
ra sihin ra Jesús ndya yuvehe ra cu
nuu sii tandɨhɨ ra cu zutu.
16 Zoco i ndoo ra Pedro sata
nuzama. Tacuan ta zɨquɨ i quita inga
ra. Sa sito ra cu nuu sii tandɨhɨ ra cu
zutu sii ra cuan. I cahan ra cuan sihin
ñaha zacuenda yuvehe, ta i cuu quɨhvɨ
ra Pedro.
17 Ta ñaha sa zacuenda yuvehe
cuan, i catyi ña sihin ra Pedro: ¿Atu
yɨvɨ minoo ra ndyico sii ra cuan
cuun? Ta i catyi ra Pedro: Yɨvɨ ra cui.
18 Ta yucuan yucu muzu ta tandɨhɨ
ra policía. Sa zatahan ra ñúhu
vatyi visi xaan, ta yucuan ndyaa ra
yunuhu. Tuhva ra Pedro ta nandyaa
ra sihin ra.

I nducu tuhun xaan ra Anás sii ra Jesús

19 Tacuan ta zɨquɨ i nducu tuhun
xaan ra mandoñi sahnu, ra Anás, sii
ra Jesús yoo ra ndyico sii ra, ta ñaa sa
zacuaha ra.
20 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi
ra sihin ra: I quehin ityi nuu tandɨhɨ

ñiyɨvɨ. I zacuehi sisi vehe ñuhu tahan ñuu ta sisi vehe ñuhu cahnu ihya nu titahan tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo. Ta ñahñi maa sa nacatyi xehi.

21 ¿Ñaa cuenda nducu tuhun sii? Nducu tuhun sii ñiyɨvɨ i siñi ñaa sa nacatyi sihin ñu. Sito maa ñu ñaa sa nacatyi sihin ñu.

22 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tacuan, ta minoo ra cu policía sa ndyaa yatyi ñi i cati ra sii ra Jesús sihin ndaha ra ta catyi ra: Ña tacuan tahan si cohon sihin ra mandoñi sahnu.

23 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Tatu i quehin ndya vaha ñi, catyun ñaa sa ña vaha quehin. Zoco tatu vaha quehin ¿ñaa cuenda catun sii? Catyi ra.

24 Tacuan ta i tasi ra Anás sii ra Jesús zoco nuhñi ra ndya nu ndyaa ra Caifás, ra cu nuu sii tandɨhɨ ra cu zutu.

I catyi ra Pedro inga saha vatyi ña sito ra sii ra Jesús

25 Ta nandyaa ra Simón Pedro yunuhu. Tacuan ta zɨquɨ i catyi ñiyɨvɨ sihin ra: ¿Atu yɨvɨ minoo ra ndyico sii ra cuan cuun? Ta i catyi ra Pedro: Yɨvɨ ra cui. Catyi ra.

26 Minoo muzu ra cu zutu ya cahnu cuu ñiyɨvɨ sii ra i sahndya ra Pedro zoho, ta i catyi ra cuan sihin ra Pedro: ¿Atu yɨvun i ndyehi sihin ra cuan yucuan nu iyo cuaha xaan yutu?

27 Ta i catyi ra Pedro inga saha vatyi yɨvɨ. Ta zuun ñi caa cuhva cuan i sacu saa ndɨvɨ tyahnu.

Cuahan ra Jesús nuu ra Pilato

28 Tacuan ta i sindyaca ra sii ra Jesús nu ñoho ra vehe ra Caifás ndya vehe tyiño cuenda ra gobernador. Ta nu ñaha ñi cuu si. Ta ñá quɨhvɨ ra hebreo sisi vehe tyiño vatyi yɨvɨ vehe hebreo cuu si, ta catyi ley hebreo vatyi tatu cua quɨhvɨ ra, cua nducuxi caa ra, ta ma cuu ca cuxiñi ra sisi vico zuhun.

29 Yucuan cuenda i quita ra Pilato ityi sata nu yucu ra cuan, ta catyi ra: ¿Ñaa cuatyi tyaa ndo sata ra ya? Catyi ra.

30 Ta i nacahan ra ta catyi ra: Tatu yɨvɨ ra iyo cuatyi cuu ra, ma nacuhva ndi sii ra suun.

31 Tacuan ta i catyi ra Pilato sihin ra: Quihin maa ndo sii ra ta tyicuhva ndo sii ra cuhva catyi ley maa ndo. Ta i catyi ra hebreo sihin ra: Ña catyi ley ndi sa cahñi ndi numinoo ñiyɨvɨ. Catyi ra.

32 Tacuan cua cuu si ta cuhva cua quita si cuhva catyi ra Jesús yozo caa cua cuu ra.

33 Tacuan ta zɨquɨ i nandɨhvɨ ra Pilato sisi vehe tyiño, ta i cana ra sii ra Jesús naquisi ra nu ndyaa ra, ta i catyi ra sihin ra: ¿Atu rey cuenda ñiyɨvɨ hebreo cuun?

34 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: ¿Atu cohon cuhva sa sica ñi iñi moo a sa iyo ñiyɨvɨ nacatyi suhun?

35 Ta i nacahan ra Pilato ta catyi ra: Yɨvɨ ra hebreo cui. Zuun ñi ñiyɨvɨ ñuu moo sihin ra zutu nahnu i quisi ndyaca suun sii. ¿Ñaa sa zacuun?

36 Ta i nacahan ra Jesús ta catyi ra: Nu ndyaca ñehi, yɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya cuu si. Vatyi tatu cuñi cundyaca ñehi ihya, cua cahñi tahan ra ndyico sii, ta ma cuhva ra sii, sii ñiyɨvɨ hebreo. Zoco nu ndyaca ñehi, yɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya cuu si.

37 Tacuan ta i catyi ra Pilato sihin ra: Vazɨquɨ minoo rey cuun. Ta i catyi ra Jesús: Zuun cui cuhva catyun. Yucuan cuenda i caqui ta vasi ñuu ñiyɨvɨ ya vatyi cua cuu cuhve sa ndaa sa cuenda sa ndisa. Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ zavaha sa vaha, tyaa ñu yahvi sa quehin.

38 Ta i catyi ra Pilato sihin ra Jesús: ¿Ñaa sa cuu sa ndisa? Ta sa catyi ra tacuan ta i quita tucu ra ndya ityi sata nu yucu ñu hebreo, ta i catyi ra sihin ñu: Ñahñi maa cuatyi ra iyo caña ñi.

39 Ta iyo minoo costumbre sii maa ndo sisi vico zuhun vatyi cua zañe sii minoo ra ñoho vehe caa. ¿Atu cuñi ndo vatyi zañe sii ra cu rey cuenda ñiyɨvɨ hebreo?

40 Ta i cana saa ñiyɨvɨ ta catyi ñu: Yɨvɨ ra ihya zañon. Zañon sii ra Barrabás. Catyi ñu. Ta ra Barrabás cuan, ra zuhu cuu ra cuan.

19

1 Ta yucuan cuenda i quihin ra Pilato sii ra Jesús, ta i saha ra sa cañi
xaan zandaru sii ra.
2 Ta i quihin zandaru iñu, ta zavaha
ra minoo corona, ta i tyihi ra sii si xiñi
ra Jesús. Ta i tyihi ra minoo zahma
cañi tyacu zahma tixinda sii ra.
3 Ta i catyi zandaru: ¡Nacumi suun
yoho rey, ra ndyaca ñaha cahnu sii
ñiyɨvɨ hebreo! Ta i cati ra sii ra Jesús
sihin ndaha ra. Ta i sacu ndyaa ra sii
ra.
4 Tacuan ta zɨquɨ i quita tucu ra
Pilato inga saha ityi sata, ta i catyi
ra sihin ñiyɨvɨ hebreo: Ndyehe ndo,
vasi ndyaque sii ra sii ndo vatyi coto
ndo vatyi ñahñi maa cuatyi ra iyo sa
cuenda mi.
5 Ta i quita ra Jesús. Ñoho corona
iñu xiñi ra ta ñoho ra zahma tyacu
tixinda cuan. Ta i catyi ra Pilato sihin
ñu: Ica ra ya.
6 Ta sa ndyehe ra zutu nahnu ta ra
ndɨhɨ sihin ra sii ra Jesús, ta i cana saa
ra ta catyi ra: Tyoon sii ra nu cruz.
Tyoon sii ra nu cruz. Zoco i catyi ra
Pilato sihin ra cuan: Quihin maa ndo
sii ra ta tyaa ndo sii ra nu cruz tatu
cuñi ndo, zoco sa cuenda mi ñahñi
maa cuatyi ra iyo caña ñi.
7 Ta i nacahan ra hebreo ta catyi ra:
Iyo minoo ley sii maa ndi, ta catyi si
vatyi tahan si sa cuu ra vatyi catyi ra
vatyi Zehe ra Ndyoo cuu sii ra.
8 Ta sa siñi ra Pilato cuhva catyi ñu,
ta i yuhu ca ra.
9 Ta i nandɨhvɨ ra sisi vehe tyiño, ta
i catyi ra sihin ra Jesús: ¿Ta ndyamaa
i quisun? Zoco ñá cahan ra Jesús sa
cahan ra.
10 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Pilato
sihin ra: ¿Ñacu ña cohon sa quehin?
¿Atu ña siton vatyi iyo cuhva sii, ta
cuu catyi vatyi cahñi ñiyɨvɨ suun nu
cruz, ta cuu zañe suun?
11 Ta i nacahan ra Jesús, ta catyi ra:
Ñahñi maa sa cuu zavohon sihin tatu
sa yɨvɨ ra Ndyoo i saha cuhva suun.
Yucuan cuenda cahnu ca cuatyi ra
saha cuenda sii suun.
12 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tacuan,
ta i nducu ra Pilato cuhva zaña ra
sii ra. Zoco i quisaha cana saa ra
hebreo ta catyi ra: Tatu zañon sii ra
ña, yɨvɨ amigo ra César cuun. Yoo ra
catyi vatyi minoo rey cuu ra, cuñi ra
quindyaa ra tyiño ra César.
13 Ta sa siñi ra Pilato cuhva cuan, ta
zɨquɨ i sindyaca ra sii ra Jesús ityi sata,
ta i sicundyaa ra tyayu ra nu tuhva ra
zandaa tyiño, nu nañi si Gabata sihin
zahan hebreo. Ta cuñi si catyi si Nu
Ndava.
14 Ta quɨvɨ sa zanduvaha ñiyɨvɨ
cuenda vico zuhun i cuu si tañi maa
ora, ta i catyi ra Pilato sihin ñiyɨvɨ
hebreo: Ica rey ndo ya.
15 Tacuan ta zɨquɨ i cana saa ñiyɨvɨ
inga saha, ta catyi ñu: ¡Quihin ndo sii
ra! ¡Quihin ndo sii ra! Tyaa ndo sii ra
nu cruz. Ta i catyi ra Pilato sihin ñu:
¿Atu cuñi ndo sa cahñi sii rey ndo? Ta
i nacahan ra zutu nahnu, ta catyi ra:
Yoñi ca inga rey ndi. Maa ñi ra César.
16 Ta yucuan cuenda i saha cuenda
ra Pilato sii ra vatyi cahñi ra sii ra nu
cruz. Ta i quihin zandaru sii ra Jesús,
ta cuahan ra sihin ra.

Nu i tyaa ra sii ra Jesús nu cruz

17 Ta ndyizo ra Jesús cruz ra cuahan
ra sihin ra ndya nu nañi si Yɨquɨ Xiñi
Ndɨyɨ. Ta sihin zahan hebreo nañi si
Gólgota.
18 Ta yucuan i tyaa ra sii ra nuu
cruz sihin clavo. Ta inga uu tahan ra,
minoo ra siyo cuaha ta minoo ra siyo
zatyi ra Jesús, ta ra Jesús mahñu.
19 Ta i tyaa ra Pilato minoo zɨvɨ,
ta i catyi ra vatyi cundyaa si xiñi
cruz cuan ta catyi si: “Ra Jesús ñuu
Nazaret, rey cuenda ñiyɨvɨ hebreo
cuu ra.”
20 Cuaha xaan ra hebreo i cahvi
tuhun sa ndyaa xiñi cruz cuan. Vatyi
nu sihi ra Jesús, yatyi ndyaa si yuhu
ñuu. Ta tuhun sa ndyaa xiñi cruz
cuan, ndyaa si sihin zahan hebreo,
zahan griego ta zahan latín.
21 Ta ra zutu nahnu i catyi ra sihin
ra Pilato: Ma tyoon: “Rey cuenda
ñiyɨvɨ hebreo.” Tyoon vatyi maa ra
catyi vatyi rey cuenda ñiyɨvɨ hebreo
cuu ra.
22 Zoco i nacahan ra Pilato: Cuhva i
tyei, sa ndyaa si.

23 Ta sa yaha i tyaa zandaru sii ra
Jesús nu cruz, ta i quihin ra zahma ra.
Sa cumi tahan ra i quihin ra minoo
minoo si. Ta minoo zahma cañi sa
ndisi ra, i cacu si ɨin ñi; ñahñi nu i
ndɨcuɨ ñu sii si.
24 Yucuan cuenda i catyi zandaru
sihin tahan ra: Ma ndata yo sii si.
Nacuzɨquɨ yo, ta cua ndyehe yo yoo ra
cua zahacanaa. Catyi ra. Ta cuhva ya
i quita si cuhva catyi Tutu ra Ndyoo:
I zasa ra zahme sii tahan ra,
Ta i sizɨquɨ ra yoo ra cua ñihi zahma
cañi vii.
Ta tacuan i zavaha zandaru.
25 Ta nandyaa zɨhɨ ra Jesús yatyi
ñi saha cruz nu ndyaa ra Jesús nu
cruz. Ta nandyaa tucu cuhu ña ta
ña María ñazɨhɨ ra Cleofas ta ña María
Magdalena tucu.
26 Ta sa ndyehe ra Jesús vatyi yatyi
nandyaa zɨhɨ ra ta minoo ra i casi ra,
ra sa cuñi xaan ra, ta i catyi ra Jesús
sihin zɨhɨ ra: Ndya vityi, ra ihya cua
cuu zehun. Catyi ra.
27 Ta zɨquɨ i catyi ra sihin ra i casi
ra: Ta maa ña cua cuu zɨhun. Ta
ndya cuhva cuan i quihin ra sii ña, ta
cuahan ña vehe ra.
28 Ta sa yaha cuan, ta zɨquɨ i sito ra
Jesús vatyi sa i zavaha ra tandɨhɨ ta sa
i cuu tandɨhɨ cuhva catyi si nuu Tutu
ra Ndyoo. Ta zɨquɨ i catyi ra: Ityi xein.
29 Ta yatyi ñi yucuan nandyaa mi-
noo quɨzɨ situ cuii ndutya iya. Ta i
zatyii zandaru minoo sa ñahma, ta i
tyaa ra sii si minoo nuu zoco yutu sa
nañi hisopo, ta i tyiñaa ra sii si yuhu
ra Jesús.
30 Ta sa i sihi ra Jesús ndutya iya
cuan, ta zɨquɨ i catyi ra: Sa ndɨhɨ tyiño.
Ta i nacañi noo ra xiñi ra, ta i nacuhva
cuenda ra añima ra.

I tusi minoo zandaru minoo caa xaan xiin ra Jesús

31 Cumañi minoo ñi ca quɨvɨ ta cua
cuu si quɨvɨ cahnu sisi vico zuhun
cuenda ñiyɨvɨ hebreo. Ñá cuñi ra
hebreo sa ndoo coño ñuhu cuan nu
cruz quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ vatyi cahnu
xaan quɨvɨ zacuu ñiyɨvɨ quɨvɨ cuan sa
cuenda vico zuhun. Yucuan cuenda
i sica ra tumañi iñi sii ra Pilato vatyi
cuhva ra sa cahnu zandaru yɨquɨ
ndoo ra sa ndyaa nu cruz. (Ta sa ndɨhɨ
sahnu ra yɨquɨ ndoo ra cuan ta yatyi
ca cua cuu ra.) Ta cua cuu tyaa siyo
ra sii ra.
32 Tacuan ta i saa zandaru, ta i
sahnu ra yɨquɨ ndoo minoo ra ta inga
tucu ra sa ndyaa inga nu cruz.
33 Zoco sa saa ra nu ndyaa ra Jesús
ta i ndyehe ra vatyi sa sihi ra, ta ñá
sahnu ca ra saha ra.
34 Zoco i tusi minoo zandaru minoo
caa xaan xiin ra Jesús, ta i quita nɨñɨ ta
ndutya.
35 Ta minoo ra i ndyehe, saha ra
sa ndaa, ta sa ndisa cahan ra. Sito
maa ra vatyi sa ndisa cuu sa cahan ra.
Ta nacatyi ra sii si vatyi cua cuu sino
tucu iñi maa ndo.
36 Ta cuhva cuan i cuu tandɨhɨ si
vatyi cua quita si tañi catyi Tutu ra
Ndyoo nu catyi si: “Ma cahnu ñiyɨvɨ
numinoo yɨquɨ ra.”
37 Ta inga tucu nu tutu ra Ndyoo
catyi si: “Cua ndyehe ñiyɨvɨ sii ra
cuhva cua quɨhvɨ minoo caa xaan
xiin ra.”

I tyihi ra sii ra Jesús sisi ñaña

38 Ta sa yaha cuan, ta zɨquɨ i quisi ra
José ra ñuu Arimatea. Sino iñi ra sii ra
Jesús, zoco xehe ñi vatyi yuhu ra sii ra
hebreo. Ta i sica ra tumañi iñi sii ra
Pilato vatyi cuu quihin ra coño ñuhu
ra Jesús. Ta i saha ra Pilato. Ta zɨquɨ
i sahan ra, ta i quihin ra coño ñuhu ra
Jesús.
39 Ta i quisi tucu ra Nicodemo, ra sa
sahan sa xihna ñi nu ndyaa ra Jesús
minoo sa cuaa. Ndaha ra cuaha xaan
azetye vixi. Nazaca si sihin mirra ta
áloe. Tañi minoo oco usi kilo si.
40 Tacuan ta zɨquɨ i quihin ra José ta
ra Nicodemo coño ñuhu ra Jesús, ta i
cava noo ra zahma sa cahyu ra azetye
vixi cuan cuhva iyo costumbre ñiyɨvɨ
hebreo tatu cua tyihi ñu sii minoo
ñiyɨvɨ sisi ñaña.
41 Ta yatyi nu i sihi ra Jesús nu
cruz sicoo cuaha xaan yutu tyaqui, ta
yucuan sicoo minoo ñaña sa ta yoñi ca
cutyiño.

42 Ta yucuan i tyihi ra sii ra Jesús
vatyi yatyi ñi ndyaa si. Ta sa cua cuu
si quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ hebreo.

20

I nandoto ra Jesús

1 Ta quɨvɨ tumingu ñaa ca i saa
ña María Magdalena ndya ñaña, ta i
ndyehe ña vatyi sa sɨñɨ siyo yuu sa
sindazi yuñaña cuan.
2 Tacuan ta zɨquɨ i sino xaan ña
ndya nu ndyaa ra Simón Pedro ta
inga ra sa cuñi xaan ra Jesús, ta i catyi
ña sihin ra: Sa sitava ñiyɨvɨ coño ñuhu
ra Jesús sisi ñaña cuan, ta ña sito yo
ndyamaa i natyihi ñu sii si.
3 Yucuan cuenda i quita ra Pedro ta
inga ra ta cuahan ra ndya ñaña.
4 Nduu tahan ra i cacono ra, zoco
ñihi xaan ca sino inga ra ta zɨquɨ ra
Pedro, ta xihna ca ra cuan i saa ñaña.
5 Ta i ndyehe noo ra sisi ñaña, ta i
ndyehe ra zahma sa i cava noo sii ra
Jesús; catuu si nu ñuhu, zoco ñá quɨhvɨ
ra.
6 Ta zɨquɨ i saa ra Simón Pedro, ta
i quɨhvɨ ra sisi ñaña, ta i ndyehe ra
zahma sa i cava noo sii ra Jesús; catuu
si.
7 Ta zahma luhlu sa ñoho xiñi ra
Jesús, ña ɨɨn ñi catuu si sihin inga
zahma cuan. Nacuɨñɨ tahnu vaha si,
ta catuu zɨɨn si.
8 Tacuan ta zɨquɨ i quɨhvɨ tucu inga
ra sa saa sa xihna ñi. Ta i ndyehe ra.
Ta i sino iñi ra.
9 Zoco tañaha ca coto ra vatyi catyi
Tuhun Ndyoo vatyi ndyaa si sa cua
nandoto tucu ra Jesús sa sa i sihi ra.
10 Tacuan ta i quita ra i casi ra Jesús,
ta cua nuhu ra ndya vehe ra.

I quituu ra Jesús nuu ña María Magdalena

11 Ta i nasaa ña María ndya ñaña, ta
sa nandyaa ña yuhu ñaña, ta cuihya
xaan i cuñi ña, ta i sacu xaan ña. Ta
cuhva sa sacu ña, ta i nandyehe noo
ña sisi ñaña.
12 Ta i ndyehe ña uu tahan ángel sa
ñoho zahma cuisi. Minoo ra ndyaa
ityi nu sicaa xiñi ra Jesús, ta inga ra
ityi nu i sicaa saha ra nu sicaa coño
ñuhu ra.
13 Ta i catyi ángel sihin ña: Maha,
¿ñacu sacu xoon? Ta i catyi ña: Vatyi i
quihin ñiyɨvɨ coño ñuhu ra Jesús, ta ña
site ndyamaa i tyihi ñu sii si.
14 Ta sa ndɨhɨ cahan ña tacuan, ta
i nasico cava ña, ta ndyehe ña sii ra
Jesús nandyaa ra. Zoco ñá nacoto ña
tatu zuun ra cuu ra.
15 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Maha,
¿ñacu sacu xoon? ¿Yoo sii nandu-
cun? Ta ña María sica iñi ña vatyi
ra zacuenda yucuan cuu ra cahan, ta
i catyi ña sihin ra: Tata, tatu yoho
i quihin coño ñuhu ra ya, nacatyun
sihin ndyamaa i tyuhun sii si vatyi
cua naquihin sii si.
16 Tacuan ta zɨquɨ i catyi ra Jesús
sihin ña: María. Ta i nandyehe vaha
ña sii ra, ta i catyi ña sihin ra: ¡Rabboni!
Zahan hebreo cuu si cuan, ta cuñi si
catyi si Maestro.
17 Ta i catyi ra Jesús sihin ña: Ma
tɨun sii vatyi tañaha ca nandaa xique
ndya nu ndyaa Zuti. Zoco cuahan
nu ndyaa tandɨhɨ ra sa cuñi xein, ta
nacatyun sihin ra vatyi cuehin nu
ndyaa Zuti, ta Zutu tucu maa ndo cuu
sii ra. Ta nu ndyaa Ndyoo mi, ta
Ndyoo tucu maa ndo.
18 Ta zɨquɨ cuahan ña María Mag-
dalena nu yucu ra i casi ra Jesús, ta i
nacatyi ña sihin ra vatyi sa i ndyehe
ña sii ra Jesús ta i cahan ra tuhun cuan
sihin ña.

Cahan ra Jesús sihin ra i casi ra

19 Tacuan ta zɨquɨ zuun ñi quɨvɨ
tumingu cuan sa sahiñi i siyucu ra
i casi ra Jesús ɨɨn ñi, ta ndazi cutu
yuvehe vatyi yuhu ra sii ra hebreo,
ta i quisi ra Jesús ta i sicuɨñɨ ndyaa ra
mahñu, ta catyi ra sihin ra: Nacoo sa
vaha sii ndo.
20 Ta sa yaha catyi ra tacuan, ta
zɨquɨ i zañaha ra ndaha ra ta xiin ra.
Ta zɨɨ xaan i cuñi ra i casi ra sa i
ndyehe ra sii ra Jesús.
21 Tacuan ta i catyi ra Jesús sihin
ra inga saha: Nacoo sa vaha sii ndo.
Tañi sa tasi Ndyoo Zuti sii, sihin tyiño
ra, zuun ñi cuhva cuan cua tasi sii
maa ndo.

22 Ta sa ndɨhɨ catyi ra tacuan, ta i tɨvɨ
ra tatyi ra sii ra, ta catyi ra sihin ra:
Naquihin ndo Tatyi Ii.
23 Yoo sii cuatyi cua zandasi ndo,
cua ndasi si sa ndisa. Ta yoo sii cuatyi
ma zandasi ndo, ma ndasi cuatyi ñu.
Catyi ra.

Ñihi xaan iñi ra Tomás

24 Ta ra Tomás minoo sa usi uu
tahan ra i casi ra Jesús cuu ra. Nañi
tucu ra Dídimo. Ta yoñi ra ndyaa
cuhva sa quisi ra Jesús.
25 Ta i nacatyi inga ra i casi ra
Jesús sihin ra: I ndyehe ndi sii ra
Jesús. Zoco i catyi ra Tomás sihin ra:
Tatu ma ndyehi nu cahvi ndaha ra
nu i quɨhvɨ clavo ta tyihi nu ndehi
yucuan, ta tatu ma ndyehi xiin ra
nu quɨhvɨ caa xaan ta tyihi ndehi yu-
cuan, ma sino iñi. Catyi ra.
26 Ta yaha uña quɨvɨ, ta zɨquɨ ñoho
ndazi tucu ra i casi ra Jesús, ta ndyaa
ra Tomás sihin ra. Ta ndazi cutu yu-
vehe, zoco i quɨhvɨ ra Jesús ta i sicuɨñɨ
ndyaa ra mahñu, ta i catyi ra: Nacoo
sa vaha xaan sii ndo.
27 Ta zɨquɨ i catyi ra sihin ra Tomás:
Zatuhvon ndohon ta tyuhun nu ndo-
hon ndehi, ta zatuhvon ndohon ta
tyuhun sisi xiin. Ta ma cuu con mi-
noo ra ña sino iñi, zoco sino iñun.
Catyi ra.
28 Tacuan ta i catyi ra Tomás sihin
ra: Moo cuu ra ndyaca ñaha sii. Ta
moo cuu Ndyoo sii.
29 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tomás,
sa i ndyehun sii, ta yucuan cuenda
sino iñun. Vaha xaan ca ñiyɨvɨ ma
ndyehe sii, ta sino iñi ñu.

Iyo cuenda sa vatyi iyo libro ya

30 Ta iyo cuaha xaan inga sa ndyityi
i zavaha ra Jesús nuu ra i casi ra, ta ña
ndyaa si nuu libro ya.
31 Zoco i tyei zuhva si ihya vatyi cua
cuu sino iñi ndo vatyi ra Jesús cuu ra
Cristo, zehe ra Ndyoo. Ta sihin sa sino
iñi ndo, cua ñihi ndo sa cacu añima
ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu sa cuenda
maa ra.

21

Cahan ra Jesús sihin usa tahan ra i casi ra

1 Ta sa yaha tandɨhɨ cuhva cuan,
ta zɨquɨ ihya cuu cuhva i cahan tucu
ra Jesús inga saha sihin ra i casi ra
yumiñi sa nañi Tiberias.
2 Ɨɨn ñi tayucu ra Simón Pedro
sihin ra Tómas, ra nañi Dídimo, ta
ra Natanael, ra ñuu Caná nu cu si
Galilea, ta zehe ra Zebedeo ta inga uu
tahan ra i casi ra Jesús.
3 Ta i catyi ra Simón Pedro sihin
inga ra: Cuehin cua tɨin tyiyaca. Ta
i catyi inga ra sihin ra: Cua cuhun
tucu maa ndi suhun. Ta cuahan ra, ta
i quɨhvɨ ra minoo barco. Zoco ñahñi
maa tyiyaca i ñihi ra sa cuaa cuan.
4 Ta cuhva sa vasi cundisi, sicuɨñɨ
ndyaa ra Jesús nu ñiyɨtɨ, zoco ñá na-
coto ra vatyi ra Jesús cuu ra.
5 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra:
Zehe luhli, ¿atu ñahñi tyiyaca i ñihi
ndo? Ta i catyi ra: Yoñi tɨ.
6 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Cañi
ndo taraya ndo siyo cuaha, ta cua ñihi
ndo. Ta i cañi ra sii si, ta zɨquɨ ñá cuu
ca tava ra taraya ra vatyi cuaha xaan
tyiyaca ñoho.
7 Ta ra sa cuñi xaan ra Jesús i catyi
ra sihin ra Pedro: Ra Jesús cuu ra. Ta
sa siñi ra Simón Pedro vatyi ra Jesús
cuu ra, ta i nazucu ra zahma ra sii ra
vatyi sa i tava ra sii si sa cua tɨin ra
tyiyaca. Ta i quɨhvɨ ra nu miñi.
8 Ta i quisi inga ra sihin barco luhlu.
Xita ra taraya sa ñoho tyiyaca vatyi
ña sica ndyaa yuhu miñi tañi minoo
ziendu metro ñi.
9 Ta sa i quita tandɨhɨ ra nu ñuhu,
i ndyehe ra tuñuhu, ta yucuan catuu
minoo tyiyaca ta pan tucu.
10 Ta i catyi ra Jesús: Quisi ndyaca
ndo zuhva ca tyiyaca sa nacaa tɨin
ndo.
11 Ta i sahan ra Simón Pedro ndya
nu ndyaa barco, ta xita ra taraya
tyiyaca nahnu cuan ndya nu ñiyɨtɨ.
Ziendu uu xico usi uñi tahan tɨ ñoho,
ta ñá tahndya taraya vazu cuaha
xaan tɨ.

12 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ñaha
ndo vatyi curumuza ndo. Ta yoñi ra
cuñi nducu tuhun sii ra Jesús yoo ra
cuu ra vatyi sa sito ra vatyi ra Jesús
cuu ra.
13 Ta i sahan ra Jesús, ta i quihin ra
pan, ta i saha ra sii si sii ra. Ta tacuan
tucu tyiyaca.
14 Ta ihya cuu sa cu uñi tahan saha
i cahan ra Jesús sihin ra i casi ra ta sa
yaha sa nandoto ra sisi sa i sihi ra.

Zacuendon mvee ticatyi zone

15 Ta sa yaha i curumuza ra, ta i
catyi ra Jesús sihin ra Simón Pedro:
Simón, zehe ra Jonás, ¿atu cuñi xaan
con sii ta zɨquɨ ca inga ra ya? Ta i catyi
ra Pedro sihin ra: Avi, tata, sa siton
vatyi cuñi suun. Ta i catyi ra Jesús:
Cuhvon sa casi mvee ticatyi lee zone.
16 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra
inga saha: Simón, zehe ra Jonás, ¿atu
cuñi xoon sii? Ta i catyi ra Pedro:
Avi, tata, sa siton vatyi cuñi suun. Ta
i catyi ra Jesús sihin ra: Zacuenda
vohon sii mvee ticatyi zone.
17 Ta zɨquɨ i catyi ra Jesús sihin ra
sa cu uñi saha: Simón, zehe ra Jonás,
¿atu cuñun sii? Ta cuihya xaan i cuñi
ra Pedro vatyi sa i nducu tuhun ra
Jesús sii ra sa cu uñi tahan saha: ¿Atu
cuñun sii? Ta i catyi ra sihin ra: Tata,
sa sito moo tandɨhɨ cuii. Siton vatyi
cuñi suun. Ta i catyi ra Jesús sihin ra:
Cuhvon sa casi mvee ticatyi zone.
18 Sa ndisa ta sa ndisa catyi suhun
vatyi quɨvɨ i culuhlun ta i cuu
ndɨhvun zahmon maa tuhun ñun, ta
sohon ndyamaa cuñun cuhun. Zoco
quɨvɨ cua cusahnun cua zandundoon
ndohon, ta inga ra cua natyihi ra
zahmon suun. Ta cua cundyaca ra
suun nu ña cuñun cuhun. Tacuan i
catyi ra Jesús sihin ra Pedro.
19 Ta sa i catyi ra Jesús tuhun cuan,
i saha ra cuhva cutuñi iñi ra yozo caa
cua tahan si sii ra Pedro sa cua cuu
ra, ta cua zacahnu ra sii ra Ndyoo
cuhva cuan. Ta sa ndɨhɨ cahan ra
Jesús tacuan, ta i catyi ra sihin ra:
Cundyicon sii.

Minoo ra i casi ra Jesús, ra sa cuñi xaan ra

20 Tacuan ta zɨquɨ i nandyehe sata
ra Pedro, ta i ndyehe ra vatyi ndyico
inga ra i casi ra Jesús, ra sa cuñi xaan
ra Jesús. Zuun ra cuu ra sa nañaa sii ra
Jesús minoo sa cuaa nu cua cuxiñi ra
nu i nducu tuhun ra sii ra Jesús: ¿Yoo
ra cua xico tuhun suun?
21 Ta sa ndyehe ra Pedro sii ra cuan,
ta i nducu tuhun ra sii ra Jesús: Tata,
¿ta ñaa sa cua cuu sii ra ya?
22 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Tatu
cuñi vatyi ndoo ra ñuu ñiyɨvɨ ndya
quɨvɨ cua quisi ¿ta ñaa sa cuenda oo?
Yoho cundyicon sii. Catyi ra.
23 Yucuan cuenda i quita tuhun ya,
ta i sica iñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi vatyi
i catyi ra Jesús vatyi ma cuu ra cuan,
zoco ñá catyi ra Jesús sa ma cuu ra.
I catyi ra: “Tatu cuñi vatyi ndoo ra
ndya quɨvɨ cua quisi ¿ta ñaa sa cuenda
oo?”
24 Ta zuun ñi maa ra cuu ra saha sa
ndaa sa cuenda tuhun ya. Ta sito ndi
vatyi ndisa cuii sa ndaa sa saha ra.
25 Ta iyo cuaha xaan ca sa i zavaha
ra Jesús. Ta sica iñi vatyi tatu cua tyaa
ñiyɨvɨ sii si minoo minoo si, ma cu-
tahan tandɨhɨ libro nu sisi ñuu ñiyɨvɨ.
Ndɨhɨ si vityi.

Hechos

I catyi ra Jesús vatyi cua tasi ra Tatyi Ii ra Ndyoo

1 Ta quɨvɨ cuan i tyei minoo carta
suun Teófilo. Ta yucuan carta saha
cuenda tandɨhɨ sa i zavaha ra Jesús
ta tandɨhɨ sa zacuaha ra ndya casaha
zatyiño ra cuhva
2 ndya quɨvɨ i ndaa xica ñi ra ta
cuahan ra gloria. Zoco cuee ca sa
cuhun ra gloria ta sihin cuhva iyo sii
Tatyi Ii ra Ndyoo i tahvi ra Jesús tyiño
nuu sa usi ɨɨn tahan ca ra apóstol vatyi
nacatyi ra tuhun ra Jesús.
3 Ta zɨquɨ i sihi ra Jesús ta sa yaha i
sihi ra ta zuun ñi maa ra Jesús i quituu
nuu ra apóstol. Uu xico quɨvɨ i quituu
ra tacuan, ta cuhva cuan i sito ñiyɨvɨ
vatyi ndisa cuii i nandoto tucu ra. Ta
i zacuaha ra sii ra yozo caa ndyaca
ñaha ra Ndyoo.
4 Ta sa ndyaa ra Jesús sihin ra i
catyi ra sihin ra vatyi ma quita ra ñuu
Jerusalén. Cua cuatu ra sii sa i cahan
ra Ndyoo Zutu yo tuhun vatyi catyi ra
Jesús sihin ra:
5 Sa catyi sihin ndo vatyi ndisa cuii
i zacoo ndutya ra Juan sihin ndutya,
zoco ña cuaha ca quɨvɨ ta cua coo
ndutya ndo sihin Tatyi Ndyoo.

Cuahan ra Jesús ityi zɨquɨ

6 Tacuan ta quɨvɨ i titahan tucu ra
Jesús sihin ra apóstol i ndaca tuhun ra
cuan sii ra Jesús ta catyi ra: Tata, ¿atu
sa cua cuhva tucun sa cundyaca ñaha
ñiyɨvɨ hebreo tata maa ndi?
7 Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Ma
coto maa ndo ñaa quɨvɨ a ñaa yoo cua
cundyaca ñaha tucu ñiyɨvɨ hebreo.
Maa ñi maa ra Ndyoo Zutu yo tahan
si coto cuhva cuan.
8 Zoco cua ñihi ndo tundyee iñi sii ra
Ndyoo vatyi cua noo xica Tatyi Ii sii
ndo, ta cua cahan ndo sa cuenda mi
ñuu Jerusalén, nacahnu Judea ta nac-
ahnu Samaria ta nacahnu ñuu ñiyɨvɨ.
9 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Jesús tacuan
ta zuun ñi cuhva cuan i ndyehe ra
apóstol vatyi i ndaa xica ñi ra Jesús
ityi andɨvɨ, ta i tyazi minoo vico nu
cuahan ra. Ta ñá ndyehe ca ra apóstol
cuan sii ra.
10 Ta zuun ñi cuhva sa ndyehe ra
sa i ndaa ra ityi andɨvɨ ta nu yucu
ra i quituu uu tahan ra yoco ñoho ra
zahma cuisi.
11 Ta i catyi ra yoco cuan sihin ra:
Ndoho ra ñuu Galilea, ¿ñacu ndyehe
xaan ndo ityi zɨquɨ? Cuahan ra Jesús
gloria, ta zuun ñi cuhva cuahan ra
cua quisi tucu ra.

Naquihin ra Matías tyiño i sindyizo ra Judas

12 Tacuan ta zɨquɨ i quita ra apóstol
yucu Olivos cuan. Cuahan ra ñuu
Jerusalén. Yatyi ñi ndyaa yucu cuan
sihin ñuu Jerusalén, tañi zava ora.
13 Ta sa saa ra yucuan, i quɨhvɨ
ra minoo vehe toto ndya zɨquɨ vatyi
yucuan ndyaa ra. Ra Pedro ta ra
Juan, sihin ra Jacobo ta ra Andrés ta
ra Felipe. Ra Tomás ta ra Bartolomé
ta ra Mateo sihin ra Jacobo, zehe ra
Alfeo. Ta ra Simón Zelote ta ra Judas
yañi ra Jacobo.
14 Tandɨhɨ quɨvɨ i sica tahvi ra sii
Ndyoo yucuan ɨɨn ñi sihin ña María
zɨhɨ ra Jesús sihin inga ñu zɨhɨ ta sihin
yañi ra.
15 Ta minoo quɨvɨ i titahan cuaha
xaan ñiyɨvɨ tañi ziendu oco ñu, ta i
nduvita ra Pedro (mahñu ñiyɨvɨ cuan)
ta i catyi ra:
16 Ndoho yañi xaa, i cuñi si sa nata-
han si cuhva sa i catyi Tuhun Ndyoo
nu i cahan ra David i zacuu Tatyi Ii ta
saha cuenda ra sa cuenda ra Judas, ra
i zañaha sii ra Jesús sii ra cua tɨɨn sii ra.
17 Ta ra tahan yo i cuu sii ra Judas, ta
zuun ñi tyiño zavaha yo i zavaha tucu
ra.
18 I zata ra Judas cuan minoo ñuhu
sihin xuhun i ñihi ra sihin cuatyi ra.
Ta zuun ñi maa ra i cuñi cahñi sii ra.
I tyihi ra minoo yoho zucu ra, zoco i
canacava ra sihin nuu ra ta i ndata
sisi ra ta i quita tandɨhɨ sɨtɨ ra. Ta i sihi
ra.
19 Sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén
cuhva i tahan ra Judas. Yucuan

cuenda i zacunañi ñu ñuhu cuan Acéldama sihin tuhun maa ñu. Cuñi si catyi si: Ñuhu nu i sati nɨñɨ ra.

20 Sisi libro Salmos catyi ra Ndyoo sa cuenda ra Judas:
Cua ndoo ihno vehe ra.
Yoñi ñiyɨvɨ cua cundyaa yucuan.
Ta tyiño i sindyizo maa ra cua naquihin inga ra.
Catyi si.

21-22 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Pedro: Yucuan cuenda cua naquihin inga ra tyiño i sindyizo ra Judas ta cua nacatyi tucu ra sihin ñiyɨvɨ vatyi ndisa sa i nandoto tucu ra Jesús. Cuñi si sii minoo ndoho ra i casaha sica sihin ra Jesús quɨvɨ i zacoo ndutya ra Juan sii ra ta cutahan ra sihin ra ndya quɨvɨ i ndaa xica ñi ra Jesús ityi andɨvɨ. ¿Yoo ndoho cuu ndo? Catyi ra Pedro.

23 Tacuan ta i ñihi ra uu tahan ra. Minoo ra nañi ra José ta nañi tucu ra Barsabás. Justo xiñi zɨvɨ ra. Ta inga ra nañi ra Matías.

24 Tacuan ta i sica tahvi tandɨhɨ ñu sii ra Ndyoo ta i catyi ñu: Zutu mañi yuu, siton añima tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Zañohon sii ndi yoo ra cuñi moo

25 sa naquihin ra tyiño i sindyizo ra Judas vatyi i ndoyo ñuhu ra ta cuahan ra nu tahan si sii maa ra sa cuhun ra, nu xaan. Catyi ñiyɨvɨ.

26 Ta i sizɨquɨ ra zuhva cua ndyehe ra yoo ra cua zahacanaa, ta i tahan si sii ra Matías. Tacuan ta i nduu tucu ra cuan minoo apostól sihin inga sa usi ɨɨn tahan ra.

2

I quisi Tatyi Ii ra Ndyoo

1 I saa quɨvɨ sa zacahnu ñiyɨvɨ hebreo minoo vico sa nañi Pentecostés, ta i titahan tandɨhɨ ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús.

2 Yatyi xaan i quisaha quisi minoo nduzu ndya yutyi andɨvɨ. Tañi minoo tatyi cahnu, tacuan i cuu nduzu cuan, ta i situ cuii nduzu vehe nu yucu ñu.

3 Ta i ndyehe ñu minoo tañi caa yaa ñuhu. I quɨtɨ cuatyi si ta i sicozo si xiñi ɨɨn ɨɨn ñu.

4 I situ Tatyi Ii ra Ndyoo sii tandɨhɨ ñu, ta i quisaha cahan ñu tuhun sa ña tuhva ñu cahan. I cahan ñu sihin cuhva saha Tatyi Ii sii ñu.

5 Ta quɨvɨ cuan i siyucu cuaha xaan ñiyɨvɨ hebreo ñuu Jerusalén. Zɨɨn zɨɨn ñuu i quisi ra ta saa ra ñuu Jerusalén. Ndyico vaha ra sii costumbre maa ra.

6 Ta i siñi tucu maa ra cuan nduzu sa quita andɨvɨ. Yucuan cuenda i tuhva tandɨhɨ ra. Ñá cutuñi iñi ra ñaa cuenda siñi ra sa cahan ñiyɨvɨ. Vatyi tandɨhɨ cuhva cahan ñu, siñi ra hebreo cuan vatyi cahan ñu cuhva cahan ñiyɨvɨ zɨɨn zɨɨn ñuu, nu i quita ra hebreo.

7 Iyo xaan i cuñi ra hebreo cuan, ta i quisaha catyi ra sihin tahan ra: Tandɨhɨ ñiyɨvɨ ya, ñiyɨvɨ Galilea cuu ñu, zoco cahan ñu cuhva cahan maa yo.

8 Siñi yo sa cahan ñu. Cahan ñu cuhva cahan ñiyɨvɨ ñuu nu quita maa yo, ta zɨɨn zɨɨn ñuu yo.

9 Ñiyɨvɨ ñuu Partia, Media, ta Elam cuu yo sihin ñiyɨvɨ ñuu Mesopotamia, Judea, Capadocia, Ponto ta Asia.

10 Iyo yo cuu yo ra ñuu Frigia, Panfilia, Egipto ta Libia yatyi ñi Cirene, ta iyo yo cuu yo ra ñuu Roma

11 tata hebreo, ta inga yo ra ñuu Roma, zacuaha yo costumbre ñiyɨvɨ hebreo. Iyo yo quita ñuu Creta ta ñuu Arabia ta siñi yo sa cahan ñu tandɨhɨ cuhva cahnu xaan zavaha ra Ndyoo. Catyi ra cuan.

12 Ta iyo xaan i cuñi ra ta ñá sito ra ñaa sa cuu. Ta i natuhun tahan ra ta catyi ra: ¿Ñaa sa cuu? Catyi ra.

13 Zoco inga ra i sacu ndyaa ta catyi ra: Sihi xaan ñu ya ndixi (ta siñi ñu).

Cuhva i cahan ra Pedro sihin ñiyɨvɨ

14 Tacuan ta i nacuɨñɨ ndyaa ra Pedro sihin sa usi ɨɨn tahan ca ra apóstol ta saa xaan i cahan ra Pedro sihin ñiyɨvɨ cuan ta catyi ra: Ndoho sa ndyaa ihya nu cu si Judea ta tandɨhɨ inga ndo sa vasi ñuu Jerusalén ya, tyizoho vaha ndo ta cuɨñɨ ndo sa quehin.

15 Ña siñi ndi tañi sica iñi maa ndo vatyi nacaa cuu si caa ɨɨn sa ñaha ñi.

16 Sicoo minoo ra sinañi Joel ta tyiemvu. I cahan ra sa cuenda ra Ndyoo ta i catyi ra vatyi cua tahan

si cuhva sa ndyehe ndo vityi vatyi i
catyi ra:
17 Nu cua ndɨhɨ tyiemvu cua tasi Tatyi
Ii, catyi ra Ndyoo, ta cua noo ra
zɨquɨ tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
Zehe ndo cua cahan ñu tuhin. Cua
ndyehe ra yoco sa cua zañehi
sii ra. Ta cua cahan ñimahna
xiñi ra sahnu.
18 Ndisa, vatyi cua noo Tatyi Ii sii
tandɨhɨ ñiyɨvɨ ndyico sii mi sa
ndisa, ta cua cahan ñu cuhva
cua quehin sihin ñu.
19 Ta cua zavehi sa ndyityi ityi andɨvɨ
ta nu ñuhu ñuu ñiyɨvɨ. Nɨñɨ ta
ñuhu ta ñuhma.
20 Cua nduñaa ñicandyi ta cua ndu-
cuaha yoo tañi nɨñɨ. Tacuan
cua cuu si ta cua coo minoo
quɨvɨ cahnu xaan, quɨvɨ cua
tasi tuñi sii ñiyɨvɨ.
21 Ta tandɨhɨ ra cua cahan ndahvi si-
hin mi, cua cacu ra.
Tacuan i catyi ra Ndyoo, i catyi ra Joel.
22 Ta sa yaha nacatyi ra Pedro
cuhva cuan ta i catyi tucu ra: Ndoho,
ñiyɨvɨ hebreo tyizoho ndo tuhun ya:
Ra Jesús ñuu Nazaret i sindyizo ra
tyiño saha ra Ndyoo sii ra. Ta tañi sa
sito ndo i saha ra Ndyoo sa zavaha ra
cuaha xaan sa ndyityi ta cuaha xaan
zeña nuu ndo.
23 Ta i sito ra Ndyoo vatyi cua cuhva
ra sa tyaa ñiyɨvɨ cuatyi sata ra Jesús.
Ta maa ndo i saha ndo sa cahñi ñiyɨvɨ
ña sito sii ra Ndyoo sii ra nu cruz.
24 Zoco i zanandoto ra Ndyoo sii ra
Jesús, ta i tava ra sii ra nu iyo ñɨyɨvɨ i
sihi vatyi ma cuu ndoo ra yucuan.
25 I cahan ra David ta tyiemvu sa
cahan ra Jesús ta catyi ra:
Site vatyi ndyaa ra sahnu sihin.
Tandɨhɨ cuii tyiemvu iyo ra
sihin. Yucuan cuenda ma
cuyuhi.
26 Yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi, ta cua
nacatyi sihin ndo vatyi zɨɨ cuñi.
Site vatyi cua nandote sisi sa i
sihi.
27 Ma caca xaan iñi vatyi ma zandoon
sii, nu caa ndɨyɨ Ndyoo Zuti.
Ta ma cuhvon sa tyahyu coño
ñuhi vatyi zehe iun sii.
28 Sa zañohon sii yozo caa cua cundite
suhun. Zɨɨ xaan cua cuñi vatyi
cua cundyei suhun.
Tacuan i cahan ra David cuhva i ca-
han ra Jesús sihin ra Ndyoo Zutu ra ta
tyiemvu.
29 Ta i cahan ca ra Pedro ta catyi
ra: Ndoho amigos, ndoo xaan cua
nacatyi sihin ndo ñaa sa i tahan ra
sahnu David, ñiyɨvɨ sii yo ta tyiemvu.
I sihi ra, ta i quɨhvɨ ra ñuhu. Ta ihya
iyo ñaña ra ndya cuhva ndya vityi. Ta
tacuan cuu cuhva sito yo vatyi yɨvɨ
tuhun sa zuun ñi maa ra cahan ra.
30 I cahan ra David cuhva i cahan
Tatyi Ii ra Ndyoo sihin ra, ta i sito ra
vatyi cua zavaha ra Ndyoo tuhun i ca-
han ra sihin ra vatyi i catyi ra Ndyoo
sihin ra: “Ityi nuu ca cua cundyaca
ñaha minoo ñiyɨvɨ suun. Tañi ndyaca
ñaha moo tacuan cua cundyaca ñaha
maa ra.”
31 I sito ra David tyiño cuan ta
tyiemvu, ta i catyi ra vatyi cua nan-
doto tucu ra Jesús. Yucuan cuenda
i catyi ra David sa cuenda ra Cristo
vatyi ma ndoo ra nu caa ndɨyɨ. Ta ma
tyahyu coño ñuhu ra. Catyi ra.
32 I zanandoto ra Ndyoo sii ra Jesús
ta i ndyehe tandɨhɨ ndi sii ra.
33 Ta cuahan ra Jesús gloria, ta saha
ra Ndyoo cuaha xaan cuhva sii ra.
Ndyaa ra ityi siyo cuaha ra Ndyoo.
Ndya ta sa naha xaan ca i catyi ra
Ndyoo: “Cua saa quɨvɨ cua cuhun
Tatyi Ii vii ñuu ñiyɨvɨ.” Ta yucuan
cuenda i tasi ra Jesús sii Tatyi Ii ihya.
Tatyi Ii ra Ndyoo zavaha tandɨhɨ sa
ndyehe ndo ta sa siñi ndo vityi vatyi
sa i saa ra. Catyi ra Pedro.
34 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Pedro: I
saha ra David cuenda yozo caa cua
tahan si sii ra Jesús ityi zɨquɨ vatyi
yɨvɨ ra David i sahan gloria. Zoco i
cahan ra tuhun cuhva cua tahan si sii
ra Jesús ta i catyi ra:
Moo cuu ra ndyaca ñaha sii mi.
Ta catyi ra Ndyoo Zutu yo suhun:
“Cundyoon ihya siyo cuehi.
35 Iyo cuaha xaan ra cuxaan suun,
zoco cua zahacanoon sii ra
vatyi sehi cuhva suun.”

Tacuan i catyi ra Ndyoo sihin ra Jesús,
catyi ra David.
36 Tacuan i cahan ra Pedro sihin
ñiyɨvɨ hebreo tandɨhɨ cuhva cuan, ta
i catyi tucu ra: I tyaa maa ndo sii
ra Jesús nu cruz, zoco i zanducahnu
xaan ra Ndyoo sii ra, ta vityi ndyaca
ñaha maa ra, ta zacacu ra sii ñiyɨvɨ.
Yucuan cuenda tyizoho ndo ta coto
ndo sa quehin. Catyi ra.
37 Ta sa siñi ñiyɨvɨ sa cahan ra Pedro
ta i sica xaan iñi ñu, ta i catyi ñu
sihin ra Pedro ta sihin tandɨhɨ inga ra
apóstol: ¿Amigo, ñaa sa cuñi si zavaha
ndi? Catyi ñu.
38 Ta i catyi ra Pedro sihin ñu:
Tahan tahan ndo ndu-uu iñi ndo cu-
atyi ndo ta coo ndutya ndo cuenda ra
Jesucristo, ta cua zandasi ra Ndyoo
cuatyi ndo. Ta cua cuhva ra Ndyoo sa
noo Tatyi Ii sii ndo vatyi yucuan cuu
sa cua cuhva ra Ndyoo sii ndo.
39 Vatyi ta tyiemvu i saha ra Ndyoo
tuhun ra sii ndo ta sii zehe ndo ta sii
tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ, tandɨhɨ ñu sa cua
nacana ra Ndyoo. Cua sino iñi ñu sii
ra. Ta maa ra cua cundyaca ñaha sii
yo.
40 Cuaha xaan tuhun i cahan ra Pe-
dro ta i saha ra sa siñi tuñi sii ñiyɨvɨ. I
catyi ra sihin ñu: Zavaha ndo sa vaha
nuu ra Ndyoo coto zanaa ra sii ndo
sihin ñiyɨvɨ ña vaha. Catyi ra.
41 Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i sino iñi
tuhun cahan ra Pedro ta i sicoo
ndutya ñu. Yucuan quɨvɨ i sino iñi tañi
uñi mil ñiyɨvɨ sii Tuhun Ndyoo.
42 Tandɨhɨ quɨvɨ i titahan ñu cuan. I
zacuaha xaan ñu sihin ra apóstol. Sasi
ñu pan ta sihi ñu ndutya uva vatyi
nacohon iñi ñu vatyi sihi ra Jesús, sa
cuenda maa ñu, ta ɨɨn ñi i sica tahvi ñu
sii Ndyoo tandɨhɨ quɨvɨ.

Cuhva i sicoo ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ta quɨvɨ cuan

43 Cuaha xaan sa ndyityi i zavaha
ra apóstol, ta iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ
vatyi i ndyehe ñu sa zavaha ra cuan
ta yuhu ñu vatyi i ndyehe ñu yozo caa
iyo ra Ndyoo.
44 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sino iñi, ɨɨn ñi i
siyucu ñu, ta i tyindyee tahan ñu sii
tahan ñu.
45 Ta tatu cumañi xuhun i naxico
ñu ñaa sa iyo sii ñu. I naxico ñu ñuhu
ñu sihin ndaha tyiño ñu ta i saha ñu
xuhun ñihi ñu sii inga ñiyɨvɨ sino iñi
tatu cumañi si sii ñu.
46 Tandɨhɨ quɨvɨ i titahan ñu vehe
ñuhu hebreo ta vehe ñiyɨvɨ ta i sasi ñu
pan ta sihi ñu ndutya uva sa cuenda
ra Jesús ta ɨɨn ñi i sasi ñu xita tandɨhɨ
quɨvɨ. Zɨɨ xaan i cuñi ñu ta ña cuihna
iñi ñu sii ñiyɨvɨ.
47 I zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo,
ta vaha xaan cahan tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa
cuenda ñu. Ta tandɨhɨ quɨvɨ i saha ra
Ndyoo sa sino iñi inga ca ñiyɨvɨ Tuhun
ra.

3

Nduvaha minoo ra xii

1 Minoo quɨvɨ cuahan ra Pedro ta ra
Juan vehe ñuhu hebreo cuhva caa uñi
sa sahiñi. Yucuan cuhva tuhva ñiyɨvɨ
hebreo cahan sihin ra Ndyoo.
2 Ta sa cua saa ra yucuan ta i quisi
ndyaca ñiyɨvɨ sii minoo ra xii. Tacuan
sindyaca ñu sii ra tandɨhɨ quɨvɨ ta caa
ra yuvehe nañi yuvehe tyaqui vatyi
caca ra caridad.
3 Ta sa ndyehe ra sii ra Pedro ta ra
Juan sa cua quɨhvɨ ra vehe ñuhu ta i
sica ra caridad sii ra.
4 I ndyehe xaan ra Pedro ta ra Juan
sii ra, ta zɨquɨ i catyi ra Pedro: Ndye-
hun sii ndi.
5 Ta i ndyehe ra xii cuan vatyi sica
iñi ra sa cua cuhva ra xuhun sii ra.
6 Zoco i catyi ra Pedro: Ñahñi xuhun
ndyize sa cuhve suun zoco iyo cuhva
sii sa tyindyei suun vatyi iyo cuhva sii
maa ra Jesucristo, ra ñuu Nazaret, sa
tyindyee ra suun. Sa cuenda maa ra
cuan catyi suhun: Nduviton ta cacon.
Catyi ra Pedro.
7 I tɨɨn ra Pedro ndaha siyo cuaha
ra, ta i zanduvita ra sii ra. Ta zuun ñi
caa cuhva cuan ndaha i nduvaha ñi
saha ra.
8 I ndava ra xii cuan ta i quisaha ra
sica ra. I quɨhvɨ ra si vehe ñuhu sihin
ra Pedro ta ra Juan. Sica ra. Ndava

ndava ñi ra, ta zacahnu xaan ra sii
Ndyoo.
9 I ndyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sica ra,
ta i zacahnu xaan ñu sii Ndyoo.
10 Ta i nacoto ñu sii ra vatyi ra
sica caridad yuvehe ñuhu cuu ra, ra
sa tuhva sindyaa yuvehe sa nañi yu-
vehe tyaqui. Ta iyo xaan i cuñi ñu
sihin cuhva sa tahan ra.

Cahan ra Pedro sihin ñiyɨvɨ nu cu corredor ra Salomón

11 Ta ñá zaña ra cuan sii ra Pedro
sihin ra Juan. Iyo xaan i cuñi ñiyɨvɨ,
ta yatyi xaan i titahan ñu nu ndyaa ra
corredor cuan. Nañi si corredor sii ra
Salomón.
12 I ndyehe ra Pedro sa titahan
ñiyɨvɨ ta i quisaha catyi ra: Iyo xaan
cuñi ndo amigo vatyi ndyehe ndo sa
nduvaha saha ra ya. Ndyehe xaan
ndo sii ndi vatyi sica iñi ndo vatyi
iyo xaan cuhva sii maa ndi a sica iñi
ndo vatyi vaha xaan ñiyɨvɨ cuu ndi ta
yucuan cuenda i zanacaca ndi sii ra
ya. Zoco ña tacuan amigo.
13 Ñiyɨvɨ sahnu sii yo, ra Abraham,
ra Isaac, ta ra Jacob i zacahnu ra sii
Ndyoo. Ta zuun ñi maa ra Ndyoo i
zacahnu sii ra Jesús, zehe ra. (I saha
maa ndo sii ra Jesús sii ra ndyaca
ñaha) ta i catyi maa ndo nuu ra Pilato
vatyi ña vaha ra. Sa sica iñi ra Pilato
sa cua zaña ra sii ra Jesús, zoco ñá
saha maa ndo.
14 Ñá saha ndo sa zaña ra Pilato sii
ra ta ra ii xaan cuu ra Jesús. Ra vaha
xaan cuu maa ra. I sica ndo tumañi
iñi sii ra Pilato sa zaña ra sii inga ra
cuhva iyo costumbre sa cua zaña ra
sii minoo ñiyɨvɨ quɨvɨ vico cuan. Ta
yucuan cuenda i zaña ra sii inga ra
cuan, ra sahñi sii ñiyɨvɨ.
15 Cuhva cuan i sahñi maa ndo sii
ra Jesús vazu maa ra saha cuhva cun-
dito ñiyɨvɨ sihin Ndyoo. Zoco i zanan-
doto tucu ra Ndyoo sii ra. Ñá ndoo ra
nu iyo ndɨyɨ. Ta i ndyehe maa ndi sa
yaha nandoto ra.
16 Sa ndyehe ndo sii ra xii ya, na-
coto ndo sii ra. Sino iñi ndi vatyi iyo
cuhva sii ra Jesús ta yucuan cuenda
i zanduvaha ra Ndyoo saha ra. Sino
iñi ndi sii ra Jesús. Yucuan cuenda
i nduvaha ra ya, ta i ndyehe tandɨhɨ
ndo.
17 Amigo. Site vatyi ña sito ndo sa
zavaha ndo sa ña vaha (sa sahñi ndo
sii ra Jesús) ta tacuan tucu ra ndyaca
ñaha sii ndo.
18 Ta tyiemvu i nacatyi ra Ndyoo
sihin yo vatyi cua tahan ra Cristo tun-
doho. Maa ra cuu ra i casi ra Ndyoo
vatyi cua zacacu ra sii yo, ta cua cuu
ra vatyi tacuan i catyi ra Ndyoo sihin
tandɨhɨ ra profeta. Ta tacuan i tahan
si sii ra Jesús, zuun ñi cuhva i catyi ra
Ndyoo.
19 Ta vityi zandoo ndo cuatyi ndo
ta nanducu ndo sii Ndyoo ta cua zan-
dasi ra cuatyi ndo ta cua nduvaha
añima ndo ta zɨɨ cua cuñi ndo.
20 Ta cua tasi tucu ra Ndyoo sii ra
Jesús inga saha vatyi maa ra cuu ra
ndyizo tyiño i zacuu ra Ndyoo. Nu
ndyaa ndo cua tasi tucu ra Ndyoo sii
ra.
21 Zoco vityi ndyaa ra gloria ndya
quɨvɨ cua ndusaa ñuhu ñuu ñiyɨvɨ inga
saha tañi i catyi ra Ndyoo. Vatyi
tacuan i catyi ra Ndyoo sihin ra pro-
feta ta sa naha.
22 Ta sa naha i catyi ra Moisés: “Cua
tasi ra Ndyoo minoo ra cuu ñiyɨvɨ sii
yo tañi i tasi ra sii mi, ta cua cahan ra
Tuhun Ndyoo. Tyizoho ndo tandɨhɨ
ñaa sa cua cahan ra sihin ndo.
23 Tatu ma tyizoho ñiyɨvɨ sa ca-
han ra cuan, cua cuu ñu, ta ma cuu
quɨhvɨ ñu sihin ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo.”
Tacuan i catyi ra Moisés i catyi ra
Pedro. Ta zɨquɨ i catyi tucu ra:
24 Ndisa vatyi tandɨhɨ ra profeta ta
tyiemvu ndya quɨvɨ i quisaha cahan
ra Samuel i catyi ra yozo caa cua quisi
ra Jesús nu cua quisi quɨvɨ. Ta sa i
tahan si cuhva catyi ra cuan.
25 Ta maa yo ñiyɨvɨ hebreo cuu
ñiyɨvɨ sii ra profeta cuan, ta i saha ra
Ndyoo tuhun ra sii ñiyɨvɨ sii maa yo
vatyi i catyi ra Ndyoo sihin ra Abra-
ham: “Cua cuhve ndatu sii tandɨhɨ
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ sa cuenda minoo
ñiyɨvɨ suun.” Catyi ra.
26 Ta yucuan cuenda i saha ra
Ndyoo tyiño sii ra Jesús, zehe ra. I tasi

ra Ndyoo sii ra nu iyo maa ndo sa xihna ñi vatyi cuñi ra zavaha ra tumañi iñi sii tandɨhɨ ndo. Cuñi ra sa zandoo tandɨhɨ ndo cuatyi ndo. Tacuan i catyi ra Pedro sihin ñu.

4

Tɨɨn ra cu tyiño sii ra Pedro sihin ra Juan

1 Ta cahan ca ra Pedro ta ra Juan sihin ñiyɨvɨ ta i quisi ra cu zutu ta ra cu nuu sii policía sa cuenda vehe ñuhu ta ra saduceo. (Ña sino iñi maa ra saduceo cuan vatyi cua nandoto ñiyɨvɨ tatu sa sihi ñu.)

2 Cuxaan ra cuan vatyi zacuaha ra apóstol sii ñiyɨvɨ cuhva i nandoto tucu ra Jesús sisi sa i sihi ra.

3 I tɨɨn ra sii ra Pedro ta ra Juan, ta i tyihi ra sii ra vehe caa sa iyo cuenda vehe ñuhu cuan. Ndya inga quɨvɨ cua cutuñi ra vatyi sa cua cuaa cuhva i tɨɨn ra sii ra.

4 Cuaha xaan ñiyɨvɨ i siñi ñu tuhun zacuaha ra Pedro ta ra Juan ta i quisaha sino iñi ñu sii ra Jesús. I sino iñi sa yatyi ñi ohon mil rayɨɨ quɨvɨ cuan ta zɨɨn ñu zɨhɨ.

5 Ta inga quɨvɨ i titahan tandɨhɨ ra cu zutu nahnu sihin ra mandoñi ta ra maestro cuenda ley. I titahan ra cuan ñuu Jerusalén.

6 I quisi ra Anás, ra cu nuu sii zutu nahnu sihin ra Caifás ta sihin ra Juan ta ra Alejandro ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii ra cu nuu sii zutu nahnu cuan, ndɨhɨ ca.

7 I cana ra sii ra Pedro ta ra Juan ta i quɨhvɨ ra nu yucu ra cu tyiño cuan ta i quisaha ndaca tuhun ra cuan sii ra ta catyi ra: ¿Yozo caa i zanduvaha ndo sii ra xii cuan? ¿Yoo ra i saha cuhva cuan sii ndo? Catyi ra.

8 I tyindyee Tatyi Ii ra Ndyoo sii ra Pedro, ta i quisaha catyi ra Pedro: Ndoho ra ndyaca ñaha ta ra nahnu,

9 ndaca tuhun xaan ndo sii ndi vityi sa cuenda minoo sa vaha i zavaha ndi sihin ra xii ndahvi ya. Cuñi ndo coto ndo yozo caa i nduvaha ra.

10 Tatu yucuan cuñi ndo coto ndo, cua nacatyi sihin ndo ta cua coto ndo sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo vatyi i nduvaha ra vatyi iyo xaan cuhva sii ra Jesús, ra ñuu Nazaret. I tyaa ndo sii ra nu cruz, zoco i zanandoto ra Ndyoo sii ra.

11 Tañi minoo ra zandaa vehe sihin yuu cuu ndo ta zavita ndo yuu vaha. Tañi minoo yuu vaha xaan cuu ra Jesús, ta i tava ndo sii ra, ta ra ñiñi xaan cuu ra.

12 Zacacu ra Jesús sii ñiyɨvɨ, ta yoñi inga ca ra nacahnu ñuu ñiyɨvɨ sa cuu zacacu sii yo ta ma cuhun yo andyaya. Tacuan i catyi ra Pedro.

13 Ta i ndyehe ra cu tyiño vatyi ña yuhu ra Pedro ta ra Juan ta sito ra vatyi ñahñi zɨcuela siñoho ra (ta yɨvɨ ra tuhva cuu ra). Ta yucuan cuenda iyo xaan i cuñi ra zoco i nacoto ra vatyi ra i sica noo sihin ra Jesús cuu ra.

14 Ta i ndyehe ra cu tyiño vatyi ndyaa ra xii cuan sihin ra. Sa nduvaha ra. Ta yucuan cuenda ñá ñihi ca ra cuhva cahan ra.

15 Tacuan ta i tava ra sii tandɨhɨ uñi tahan ra sata vehe vatyi cuñi ra sa natuhun tahan xihna ra.

16 I catyi ra: ¿Ñaa sa cuu zacuu yo sihin ra ya? Ma cuu catyi yo vatyi zavaha ra sa ña vaha vatyi i zavaha ra minoo sa ndyityi cahnu xaan ta sito vaha tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ya.

17 Cua zayuhu yo sii ra ta cua catyi yo: "Ma cahan ca ndo tuhun ra Jesús." Tacuan cua catyi yo ta ma coto cuaha ca ñiyɨvɨ cuhva i nduvaha ra xii. Catyi ra.

18 Tacuan ta zɨquɨ i cana ra sii ra ta i catyi ra: Ma cahan ca ndo tuhun ra Jesús, ta ma zacuaha ca ndo sii ñiyɨvɨ. Catyi ra.

19 Zoco i catyi ra Pedro ta ra Juan: Nacañi xihna iñi ndo ta zɨquɨ catyi ndo ñaa sa cuu sa vaha sa cuenda ra Ndyoo. ¿Atu vaha cua tyaa ndi yahvi sa cahan maa ndo a vaha tyaa ndi yahvi sa cahan ra Ndyoo?

20 Catyi ndi vatyi ma cuu sa cutaxi ndi vatyi ñiñi xaan cua nacatyi ndi sa ndyehe ndi. Cua nacatyi ndi sa siñi ndi. Tacuan i catyi ra Pedro.

21 Tacuan i cuu si, ta i zayuhu ra cu tyiño sii ra inga saha, ta zɨquɨ i zaña ra sii ra vatyi ñá ñihi ra cuhva tyaa ra cuatyi sata ra coto cuxaan ñiyɨvɨ

ñuu. Zacahnu xaan ñiyɨvɨ cuan sii ra
Ndyoo vatyi sito ñu cuhva i nduvaha
ra xii cuan.
22 Vatyi sa uu xico cuiya sa ndyaa
ra cuan tundoho ta i nduvaha ra.
I ndyehe ñiyɨvɨ cuhva iyo ra Ndyoo
vatyi i zanduvaha ra sii ra xii cuan.

Sica tahvi ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús sii ra Ndyoo vatyi ma yuhu ñu

23 I quita ra Pedro ta ra Juan ta
cuahan ra ndya nu yucu inga ñiyɨvɨ
sino iñi sii ra Jesús. I nacatyi ra sihin
ñu tandɨhɨ sa i catyi ra zutu nahnu ta
ra sahnu cuan sihin ra.
24 I tyizoho ñu sa cahan ra, ta zɨquɨ
ɨn ñi cuhva i sica tahvi ñu sii ra Ndyoo
ta catyi ñu: Zutu mañi yo, i zavohon
yutyi andɨvɨ ta ñuhu ñuu ñiyɨvɨ sihin
tyañuhu. Yoho i zavaha tandɨhɨ cuii sa
iyo.
25 Ta tyiemvu i cohon sihin ra
David ra i cuu muzun ta ñiyɨvɨ sahnu
sii ndi. Ta i tyaa ra cuhva i cohon:
Ndisa cuxaan xaan ñiyɨvɨ inga ñuu. Ta
ndisa vatyi cuaha xaan cuhva
sica iñi ñiyɨvɨ hebreo ta sa caha
ñi cuu cuhva sica iñi ñu.
26 Cua titahan ra cu tyiño sii ñu sihin
ra cu tyiño hebreo. Cua cuñi ra
cahñi tahan ra sihin ra Ndyoo
ta sihin ra Cristo, ra ndyizo
tyiño ra Ndyoo.
Tacuan i tyaa ra David ta tyiemvu.
27 Ta i cahan ca ñiyɨvɨ cuan sihin ra
Ndyoo ta catyi ñu: Ihya ñuu ya ndisa
cuii vatyi i titahan ra Herodes ta ra
Poncio Pilato ta ra i quisi inga ñuu ta
ra tata hebreo, ta i sahñi ra sii ra Jesús,
ra cuu muzu iun. Ta ra Jesús cuu ra i
tasun vatyi cua cuizo ra tyiñon.
28 Zoco tacuan i zavaha ra cuan
vatyi ta tyiemvu i tyoon cuhva yozo
caa cua tahan si.
29 Ta vityi Zutu mañi yo, cuñi ra
zayuhu ra sii ndi. Cuhvon tundyee iñi
sii ndi vatyi muzun cuu sii ndi. Ma
cuhvon sa cua yuhu ndi nu zuhva.
Ta cuhvon sa cua zacoto maa ndi sii
ñiyɨvɨ Tuhun moo.
30 Zanduvohon sii ñiyɨvɨ cuhu ta za-
vohon sa ndyityi sa cuenda ra Jesús,
ra cuu muzu iun. Catyi ñu.
31 Ta sa ndɨhɨ sica tahvi ñu sii
Ndyoo, ta i taan nu yucu ñu, ta i situ
Tatyi Ii ra Ndyoo sii tandɨhɨ ñu, ta ñá
yuhu ca ñu, ta i nacatyi ñu Tuhun
Ndyoo sihin ñiyɨvɨ.

Ñahñi sa i cumañi sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús

32 Inuu ndita ñi i sicoo tandɨhɨ ñu
sino iñi. Numinoo ra ta ñá catyi ra
vatyi iyo ndaha tyiño ra vatyi inuu
ndita ñi i sicoo tandɨhɨ ñu.
33 Sihin cuaha xaan cuhva i nacatyi
ra apóstol sihin ñiyɨvɨ cuhva i nandoto
tucu ra Jesús. Ta i saha xaan ra Ndyoo
tumañi iñi sii tandɨhɨ ñu sino iñi.
34 Ñahñi i cumañi sii tandɨhɨ ñu
vatyi tatu iyo ñuhu a vehe ñu i xico ñu
sii si tatu cumañi xuhun. Ta i quisi
ndyaca ñu xuhun sa cuyahvi si.
35 Ta i saha ñu sii si sii ra apóstol, ta
i saha maa ra sii ñu nu cumañi si.
36 Tacuan i zavaha minoo ra nañi
José. I zama ra apóstol zɨvɨ ra. Bern-
abé i zacunañi ra sii ra vatyi i saha
xaan ra tundyee iñi sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
Ra ñuu Chipre i cuu ra ta ñiyɨvɨ sii ra
Leví, ra i sihi ta tyiemvu.
37 I xico ra ñuhu ra, ta i quisi ndyaca
ra xuhun yahvi si, ta i saha ra sii si sii
ra apóstol.

5

Cuatyi i zavaha ra Ananías ta ña Safira

1 Ta sicoo minoo ra nañi Ananías.
Ta Safira nañi ñazɨhɨ ra. I xico tucu
maa ñu minoo ñuhu ñu.
2 I tava ra Ananías zuhva xuhun
sa cuu yahvi si, ta sito tucu ñazɨhɨ
ra. Ta i sindyaca ra tandɨhɨ ca si, sii
ra apóstol ta catyi ra: Vasi ndyaque
tandɨhɨ xuhun sa cuu yahvi ñuhu i
xique.
3 Ta i quisaha catyi ra Pedro si-
hin ra: Yoho Ananías, sohon sa zatɨvɨ
cuihna suun vatyi zandavi ñohon sii
Tatyi Ii. I tavon zuhva xuhun sa cuu
yahvi ñuhu cuan.
4 Ndisa, ñuhu moo i cuu si, ta yoñi
sa catyi suhun vatyi xicon sii si. Ta
ndisa vatyi yahvi ñuhu cuan cuu sii
moo sa i xicon sii si. Ta ¿ñaa cuenda
sica iñun cuhva ña vaha ya? Yɨvɨ sii

ñiyɨvɨ zandavi ñohon. Sii ra Ndyoo zandavi ñohon.
5 Ta sa siñi ra Ananías tuhun cahan ra Pedro ta i nduva ra, ta i sihi ra. Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ i sito tuhun cuan, i yuhu xaan ñu.
6 I quɨhvɨ ra yoco ta i nazucu ra zahma sii coño ñuhu ra, ta i quihin ra sii ra, ta tyihi ra si ñuhu.
7 Ta i yaha tañi uñi ora ta i saa ñazɨhɨ ra. Ta coto ca ña ñaa sa tahan yɨɨ ña.
8 I quisaha ndaca tuhun ra Pedro sii ña ta catyi ra: ¿Atu ihya ñi yahvi i xico ndo ñuhu ndo? Ta i catyi tucu maa ña: Avi. Tacuan ñi i cuu yahvi si.
9 I catyi tucu ra Pedro sihin ña: Ña vaha sa zacasi tahan ndo tuhun ta zandavi ñaha ndo sii Tatyi Ii. Ndyehe, vatyi sa vasi tucu ra yoco. Ndya sehe ca i tyihi ra sii yɨun si ñuhu. Ta vityi vasi quihin tucu ra suun.
10 Ta ta sica cuii ñi i nduva ña saha ra Pedro ta i sihi ña. I quɨhvɨ ra yoco ta i ndyehe ra vatyi sa i sihi ña, ta i cañihi ra sii ña ta tyihi ra sii ña si ñuhu yatyi ñi nu i quɨhvɨ yɨɨ ña.
11 I sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa tahan ñu ta yuhu xaan ñu, ta yuhu xaan ñiyɨvɨ sino iñi sii Ndyoo.

Zavaha ra apóstol cuaha xaan sa ndyityi

12 Zavaha ra apóstol cuaha xaan sa ndyityi nu yucu ñiyɨvɨ. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús i titahan ñu sisi vehe ñuhu hebreo minoo corredor nañi si Corredor sii ra Salomón.
13 Yoñi inga ñiyɨvɨ i cahan ndya vaha ñi sii ñu vatyi i sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi vaha xaan ñiyɨvɨ cuu ñu sino iñi.
14 Ta vazu i yuhu ñiyɨvɨ, zoco cuaha xaan ca ñu i sino iñi sii ra Jesús. I sino iñi rayɨɨ ta tacuan tucu ñu zɨhɨ.
15 Ta sa cuenda tyiño ra apóstol i saqui ñiyɨvɨ sii ñiyɨvɨ cuhu ityi, nu sito a nu yuu vatyi tatu cua yaha ra Pedro vazu xiñahñu ñi ra cua nañi sii ñu ta cua nduvaha ñu.
16 Ta ñiyɨvɨ inga ñuu yatyi ñi Jerusalén i quisi ndyaca tucu ñu sii ñiyɨvɨ cuhu ta ñiyɨvɨ iyo tatyi cuihna añima, ta i nduvaha tandɨhɨ ñu.

Tahan ra Pedro ta ra Juan tundoho

17 Tacuan ta i cucuihna xaan iñi ra cu nuu sii ra cu zutu ta cuaha xaan ra saduceo sii ra apóstol.
18 Yucuan cuenda i tɨɨn ra sii ra, ta i tyihi ra sii ra vehe caa.
19 Zoco sa cuaa cuan i quisi minoo ángel ra Ndyoo, ta i nuña ra yuvehe caa cuan ta i tava ra sii ra apóstol. Ta i catyi ra sihin ra:
20 Cuahan ndo vehe ñuhu hebreo ta nacatyi ndo sihin ñiyɨvɨ yozo caa cuu nduvaha añima ñu. Catyi ángel cuan.
21 I tyaa ra apóstol yahvi sa cahan ra. Ta sa vasi cundisi i quɨhvɨ ra vehe ñuhu ta zacuaha ra sii ñiyɨvɨ. Tacuan ta i cana ra cu nuu sii ra cu zutu ta ra zutu nahnu sii tandɨhɨ ra mandoñi vatyi cua titahan ra. Ta i tasi ra tyiño ndya vehe caa vatyi cua tava ra sii ra apóstol vatyi cua quisi ra nu yucu ra.
22 Zoco sa saa ra policía ndya vehe caa cuan, ta ñá nañihi ca ra sii ra apóstol ta cua nanuhu tucu ra ndya nu yucu ra cu tyiño, ta i catyi ra:
23 I sahan maa ndi vehe caa ta ndyehe ndi vatyi ndazi cutu yuvehe ta yucu tandɨhɨ ra zacuenda yuvehe. Zoco sa nuña ndi yuvehe cuan ta ñá nañihi ndi numinoo ñiyɨvɨ sisi si.
24 Ta sa siñi ra cu nuu sii policía sihin ra zutu nahnu ta ra cu nuu sii ra cuhva i nacatyi ra ta iyo xaan i cuñi ra ta sica iñi ra yozo ca caa cua cuu ra cuhva cuan.
25 Tacuan ta i quɨhvɨ minoo ra ta catyi ra: Ra i tyihi ndo si vehe caa cuan, vityi nandyaa ra sisi vehe ñuhu ta zacuaha ra sii ñiyɨvɨ.
26 Tacuan ta cuahan ra cu nuu sihin policía ra, ta i tava ra sii ra apóstol. Vii ñi i tava ra sii ra coto cuxaan ñiyɨvɨ ta cañi ñu sii ra policía sihin yuu.
27 I sindyaca ra sii ra apóstol ndya nu yucu ra cu tyiño, ta i cahan ra cu nuu sii ra cu zutu sihin ra ta catyi ra:
28 Sa saha maa ndi cuenda sii ndo vatyi i catyi ndi vatyi ma zacuaha ca ndo sa cuenda ra Jesús. Ta vityi ñihi ca zacuaha ndo. Nacahnu Jerusalén sito ñiyɨvɨ tuhun ya, ta tyaa ndo cuatyi sata maa ndi vatyi i sihi ra Jesús.

29 Ta zɨquɨ i catyi ra Pedro ta inga ra
apóstol: Ñiñi xaan ca sa tyaa ndi yahvi
sii Ndyoo ta yɨvɨ sii ñiyɨvɨ.
30 I tyaa xaan ñiyɨvɨ sahnu sii yo
yahvi sii Ndyoo. Ta zuun ñi ra Ndyoo
cuan i zanandoto ra sii ra Jesús. Ta
maa ndo cuu ra i sahñi sii ra vatyi i
tyaa ndo sii ra nu cruz.
31 Ta vityi zanducahnu xaan ca ra
Ndyoo sii ra Jesús. Yucuan cuenda
ndyaca ñaha ra tandɨhɨ, ta cuu cacu
ñiyɨvɨ maa ñi sa cuenda maa ra ta
zanduvaha ra añima yo, maa yo ñiyɨvɨ
hebreo. Ta zandasi ra cuatyi yo.
32 Zacuaha maa ndi tuhun ya vatyi
sito ndi vatyi tuhun ndisa cuu si. Ta
tacuan tucu zacuaha Tatyi Ii, ra saha
ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ tyaa yahvi sii ra.
33 Ta sa siñi ra cu tyiño sa catyi ra, ta
i cuxaan xaan ra, ta i cuñi ra sa cahñi
ra sii ra apóstol.
34 Zoco minoo ra fariseo nañi ra
Gamaliel ta i nduvita ra zava mahñu.
Minoo maestro cuu ra cuenda ley ra
Moisés, ta i tyaa xaan ñiyɨvɨ yahvi sii
ra. I catyi ra vatyi natava ra cu tyiño
sii ra apóstol.
35 Ta zɨquɨ i catyi ra sihin inga ra cu
tyiño: Amigo, tandɨhɨ inga ndoho ra
ndyizo tyiño, cuñi si zacuenda xaan
yo ñaa sa zavaha yo sihin rayɨɨ ya.
36 Nacohon iñi ndo vatyi quɨvɨ cuan
i sicoo minoo ra nañi Teudas. I sica iñi
ra vatyi ñiñi xaan ra, ta cuaha xaan ra
i cutahan sihin ra, tañi cumi ziendu
ra. Zoco i sahñi ñiyɨvɨ sii ra Teudas ta
i quɨtɨ cuatyi tandɨhɨ ra sindyico sii ra,
ta i naa cuhva sa zacuu ra sihin ñiyɨvɨ.
37 Ta zɨquɨ zuun ñi quɨvɨ sa i cahvi
ñiyɨvɨ sii ñiyɨvɨ ɨɨn ɨɨn vehe ñu ta i sicoo
minoo ra nañi Judas, ra ñuu Galilea.
I zatitahan ra sii cuaha xaan ñiyɨvɨ.
Zoco zuun ñi i sihi tucu ra cuan, ta i
quɨtɨ cuatyi ra sindyico sii ra.
38 Ta vityi catyi sihin ndo vatyi
nazaña yo sii rayɨɨ ya ta cuhva yo sa
zavaha ra cuhva cuñi ra. Tatu zavaha
ra cuhva cuñi ñiyɨvɨ ñi, cunaa tyiño ra.
39 Zoco tatu zavaha ra cuhva cuñi
ra Ndyoo, ma cuu zanaa yo sa zavaha
ra. Nazaña yo sii ra coto cuxaan ra
Ndyoo sihin yo.
40 Tacuan i catyi ra Gamaliel, ta i
tyaa ra cu tyiño yahvi sa cahan ra.
Tacuan ta i cana ra cu tyiño sii ra
apóstol. I cañi ra sii ra, ta ñihi xaan i
catyi ra sihin ra vatyi ma cahan ca ra
tuhun ra Jesús, ta zɨquɨ i zaña ra sii ra.
41 I quita ra apóstol nu yucu ra cu
tyiño cuan. Zɨɨ xaan i cuñi ra vatyi
saha ra Ndyoo sa ndyehe ra ticahan
nuu sa cuenda ra Jesús.
42 Ta tandɨhɨ quɨvɨ i zacuaha ra sii
ñiyɨvɨ vehe ñiyɨvɨ ta vehe ñuhu hebreo.
I zacuaha ra sii ñu vatyi sa i quisi ra
Jesús ta i sihi ra sa cuenda cuatyi maa
ñu.

6

Tyaa tyiño ra sii usa tahan ra cua tyindyee sii ra apóstol

1 Ta quɨvɨ cuan i nducuaha ca ñiyɨvɨ
sino iñi sii ra Jesús. Tandɨhɨ ñu i cuu
ñu ñu hebreo, zoco i cuu ñu ñiyɨvɨ
cahan zahan griego ta ñiyɨvɨ cahan
zahan hebreo. I quisaha cuxaan
ñiyɨvɨ cahan griego ta catyi ñu vatyi ña
ñihi ñundahvi ñu tahan ñu, ñu sihi yɨɨ,
xuhun i zasa ra apóstol.
2 Tacuan ta i cana sa usi uu tahan
ra apóstol sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii
ra Jesús vatyi cua titahan ñu ta i catyi
ra sihin ñu: Ña vaha sa zaña maa ndi
tyiño sa zacuaha ndi sii ñiyɨvɨ Tuhun
Ndyoo ta zasa ndi xuhun.
3 Yucuan cuenda, ndoho amigo,
nducu ndo usa tahan ra tahan ndo.
Ra iyo xaan Tatyi Ii ra Ndyoo añima
ta ra iyo sa siñi tuñi vaha xiñi. Ta
cua cuizo maa ra tyiño ya sa zasa ra
xuhun.
4 Ta maa ndi, tandɨhɨ tyiemvu cua
caca tahvi ndi sii ra Ndyoo ta cua
zacuaha ndi sii ñiyɨvɨ.
5 Tacuan, ta vaha nduu cuñi tandɨhɨ
ñu sihin cuhva i cahan ra apóstol, ta i
casi ñu sii ra Esteban vatyi vaha xaan
sino iñi ra sii ra Jesús ta iyo xaan Tatyi
Ii ra Ndyoo sihin ra. Ta i casi tucu ñu
sii ra Felipe, ra Prócoro, ra Nicanor, ra
Timón, ra Parmenas, ta ra Nicolás. Ra
ñuu Antioquía cuu ra Nicolás. Ta quɨvɨ
ta coto ca ra sii ra Jesús i tyaa xaan

ra yahvi sii costumbre ñiyɨvɨ hebreo. Zoco yɨvɨ ra hebreo cuu ra.

6 I yaha sa usa tahan ra cuan ityi nuu ra apóstol, ta i sica tahvi ra sii ra Ndyoo, ta i tyizo ra ndaha ra sii ra vatyi cua cuizo tyiño ra cuan.

7 I nducahnu ca tyiño ra Ndyoo. I ndutuu xaan ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús ñuu Jerusalén ta sino iñi tucu cuaha ra cu zutu.

Tɨin ra cu tyiño cuenda vehe ñuhu sii ra Esteban

8 I tyindyee xaan ra Ndyoo sii ra Esteban ta i zavaha xaan ra sa ndyityi. Ta vaha xaan ñiyɨvɨ i cuu ra. Ta cuaha xaan sa ndyityi ta zeña i zavaha ra nu yucu ñiyɨvɨ.

9 Zoco zuhva ra i cuxaan ra sihin ra. Minoo ityi ra nañi ra ra libre. Ñiyɨvɨ hebreo ñuu Cirene ta ñuu Alexandría cuu ra. Maa ra sihin inga ra hebreo nu cu si Cilicia ta nu cu si Asia i quisaha cahan ra sihin ra Esteban.

10 Zoco i saha Tatyi Ii cuaha xaan sa siñi tuñi sii ra Esteban, ta tatu sa cahan ra Esteban ña ñihi ca inga ra cuhva cahan ra.

11 Yucuan cuenda i tyiyahvi inga ra cuan sii ra cua catyi: "Siñi ndi sa cahan ra Esteban ndya vaha ñi sii ra Moisés ta sii ra Ndyoo." Ta tacuan i catyi inga ra cuan.

12 Ta yucuan cuenda i nduxaan ñiyɨvɨ. I cuxaan ra mandoñi ta ra maestro cuenda ley ra Moisés. I sahan ra nu ndyaa ra Esteban, ta i tɨin ra sii ra ta i sindyaca ra sii ra nu yucu ra cu tyiño.

13 Ta zɨquɨ i ñihi ra sii ra cu sa ndaa sii ra vatyi cua cahan ra cuendu zɨquɨ ra Esteban. I catyi ra cuan: Ihya rayɨɨ, cahan xaan ra ndya vaha ñi sii vehe ñuhu maa yo ta sii ley ra Moisés.

14 Sa siñi ndi vatyi catyi maa ra vatyi cua zanduva ra Jesús, ra ñuu Nazaret, vehe ñuhu ya ta cua zanaa ra costumbre i zacuaha ra Moisés. Tacuan i catyi ra cu sa ndaa cuan, ra cahan cuendu cuan.

15 I ndyehe xaan tandɨhɨ ra cu tyiño sii ra Esteban ta i ndyehe ra vatyi ndisi xaan i nduu nuu ra tañi cuhva caa nuu ángel.

7

Cuhva i cahan ra Esteban

1 Ta i ndaca tuhun ra cu nuu sii zutu sii ra Esteban ta catyi ra: ¿Atu ndisa ra cuan sa cahan ra?

2 Tacuan ta i catyi ra Esteban sihin ra cu tyiño cuan: Amigos. Tyizoho ndo sa quehin. Ñiyɨvɨ sahnu sii yo i cuu maa ra Abraham. Ta tyiemvu i ndyehe ra sii ra Ndyoo ra cahnu. Ndyaa ra Abraham ñuu Mesopotamia quɨvɨ cuan, ta cuhun ca ra ñuu Harán ta i ndyehe ra sii ra Ndyoo.

3 I cahan ra Ndyoo sihin ra Abraham ta catyi ra: "Quiton ñuun ta ñiyɨvɨ suun ta cua cuhun inga ñuu sa cua zañehi suun."

4 Tacuan ta i quita ra Abraham ñuu Caldea ta cuahan ra cua cundyaa ra ñuu Harán. Ta sa sihi zutu ra Abraham ta i zaquisi ra Ndyoo sii ra Abraham ihya ñuu nu ndyaa ndo vityi.

5 Ñá saha ra Ndyoo ñuhu cuan nu zuhva si sii ra Abraham, zoco saha ra Ndyoo tuhun ra vatyi cua cuhva ra sii si sii ra, ta sii maa ra cua cuu si ta sii ñiyɨvɨ sii ra sa i sihi ra. Ta quɨvɨ cuan ta coo ca zehe ra Abraham.

6 Ihya cuu cuhva i cahan ra Ndyoo sihin ra: "Cua cundito ñiyɨvɨ suun inga ñuu nu iyo inga ñiyɨvɨ. Cumi ziendu cuiya cua zatyiño ñu tyiño ñiyɨvɨ ñuu cuan sihin tundoho vatyi cua cañi ñiyɨvɨ ñuu cuan sii ñu.

7 Zoco cua tasi tuñi sii ñiyɨvɨ ñuu cuan, ta sa yaha cuhva cuan ta cua quita ñiyɨvɨ suun ñuu cuan, ta cua zacahnu ñu sii mi ihya."

8 Tacuan i catyi ra Ndyoo, ta zɨquɨ i saha ra sii ra Abraham minoo costumbre sa cua tahndya ñɨɨ xiñi xuu lee. Tacuan ta cua coo minoo cuhva sii ñiyɨvɨ cuan ta cua nacohon iñi ñu vatyi saha ra Ndyoo tuhun ra sii ñu. Ta sa yaha cacu ra Isaac zehe ra Abraham ta i zavaha Abraham costumbre cuan sihin ra Isaac sa quita uña quɨvɨ ra. Ta tacuan tucu i zavaha ra Isaac sihin ra Jacob zehe ra, ta i zavaha tucu ra Jacob sii si sihin tandɨhɨ sa usi uu tahan zehe ra. Maa ra cuu ñiyɨvɨ sahnu sii yo.

9 Ta zuun ñi ra Esteban cuan cahan
sihin ra cu tyiño cuan ta catyi ra: Ta
minoo zehe ra Jacob, nañi ra José. Ta
i cucuihna iñi tandıhı yañi ra sii ra.
Yucuan cuenda i xico ra sii ra sii ra
inga ñuu. Cuahan ra ñuu Egipto, zoco
ñá zandoo ra Ndyoo sii ra José.
10 I tyindyee xaan ra Ndyoo sii ra
José vazu i ndyehe ra tundoho. Quıvı
i saa ra José nu ndyaa ra Faraón, ra
cu rey ñuu Egipto, i saha ra Ndyoo sa
siñi tuñi sii ra José ta i tahan iñi ra
Faraón sii ra ta i saha ra Faraón tyiño
sii ra José sa cuu ra gobernador sii
tandıhı ñuu cuan ta cuhva ndya vehe
ra Faraón.
11 Tacuan ta i quisi minoo tama
nacahnu nu cu si Egipto sihin nu cu
si Caanán, ta i ndyehe xaan ñıyıvı
tundoho. Ñá ñihi ñıyıvı sahnu sii yo sa
casi ñu.
12 I sito ra Jacob vatyi iyo trigo ñuu
Egipto, ta i tasi ra sii zehe ra, zuun ñi
ra cu ñıyıvı sahnu sii yo. Yucuan cuu
sa xihna ñi saha i sahan ra.
13 Ta sa cu uu saha i sahan ra, i
zacoto ra José sii ra vatyi yañi ra cuu
sii ra. Ta yucuan quıvı i quisaha sito
ra Faraón sii ñıyıvı sii ra José.
14 Ta zıquı i tasi ra José tyiño sii
ra Jacob zutu ra vatyi quisi ra sihin
tandıhı ñıyıvı sii ra. Ta sa tandıhı
ñıyıvı sii ra, uñi xico sahun tahan ñu.
15 Ta cuahan ra Jacob ñuu Egipto.
Ta yucuan i ndoo ra cuhva ndya i sihi
ra, ta tacuan tucu tandıhı zehe ra i
sihi ra yucuan. Ñá sananuhu ca ra
ñuu ra.
16 Ta i saa quıvı sa sindyaca ñıyıvı
yıquı ra Jacob ta yıquı zehe ra ndya
ñuu Siquem. Yucuan i quıhvı ra ñuhu
vatyi sa i nazata ra Abraham ñuhu
cuan sii zehe ra Hamor.
17 Ta ñıyıvı sii ra Abraham i ndu-
cuaha xaan ñu ñuu Egipto, ta sa cua
saa quıvı cua cuhva ra Ndyoo ñuhu sii
ñu tañi sa i catyi ra sihin ra Abraham.
18 Ta i quisaha sindyaca ñaha inga
rey ñuu Egipto cuan, rey ra ñá sito sii
ra José.
19 I zandyehe xaan ra tundoho sii
ñıyıvı sahnu sii yo. Quiñi xaan cuu
cuhva i zavaha ra sihin ñu vatyi i
catyi ra vatyi tatu cua cacu zehe ñu
cua zavita ñu sii si. Tacuan i catyi ra
vatyi cuñi ra sa cuu si.
20 Ta zuun ñi tyiemvu cuan i cacu
ra Moisés ta ndasa xaan ra nuu ra
Ndyoo. I tyixehe zıhı ra sii ra sisi vehe
uñi yoo.
21 Ta minoo quıvı ñá cuu ca tyixehe
ña sii ra ta i tyihi ña sii ra sisi minoo
tyica ta saqui ña sii ra sisi tuyoo cax-
tyila yuyuu. Ta yucuan nañihi zehe
ra Faraón sii ra. I nduu zehe ra sii ña.
Maa ña i zacuahnu sii ra.
22 Yucuan cuenda i cahvi ra Moisés
tandıhı cuhva i sito ñıyıvı Egipto. I
nducahnu xaan ra. Vaha xaan i cuu
cahan ra ta cuaha sa vaha i zavaha ra.
23 Zuun ñi ra Esteban cuan cahan
sihin ra cu tyiño cuan ta catyi ra: Ta
sa i ndusi ra Moisés uu xico cuiya ra
ta i cuñi ra sa cua ndyehe ra sii ñıyıvı
sii ra, ñıyıvı hebreo.
24 Tacuan ta minoo quıvı i ndyehe
ra vatyi i cañi minoo ra Egipto sii
minoo ra hebreo, ta cuahan ra Moisés
cua tyindyee ra sii ra hebreo cuan, ta
i sahñi ra sii ra Egipto.
25 Sica iñi ra vatyi cua coto ñıyıvı
sii ra vatyi i tasi ra Ndyoo sii ra sa
zacacu ra sii ñu sii ñıyıvı Egipto. Zoco
ñá cutuñi iñi ñu.
26 Ta inga quıvı i ndyehe ra Moisés
vatyi sahñi tahan uu tahan ra hebreo,
ta i nducu ra Moisés cuhva sa coo
vaha ra cuan ta ma cahñi tahan ca ra
ta catyi ra: “Tyizoho ndo, amigo. Ña
vaha cahñi tahan ndo.”
27 Zoco minoo ra sahñi tahan cuan
i quiñi ndaha ra sii ra Moisés ta catyi
ra: “¿Yoo ra catyi suhun vatyi cundy-
aca ñohon sii ndi?
28 Cuñun cahñun sii, tañi i sahñun sii
ra Egipto icu.”
29 Ta sa siñi ra Moisés cuhva cuan,
ta i sino ra ta cuahan ra ndya inga ñuu
vatyi yuhu xaan ra. I quita ra Egipto
ta cuahan ra ndya Madián. Yucuan i
sicoo ñazıhı ra, ta i cacu uu tahan zehe
ra.
30 I yaha uu xico cuiya. Tacuan ta
minoo quıvı ñoho ra Moisés sisi cuhu,
ta i ndyehe ra minoo taca iñu yatyi
ñi yucu Sinaí. Cayu tu zoco ñá ndıhı

tu. Tacuan ta i quituu minoo ángel
mahñu tu.
31 Iyo xaan i cuñi ra Moisés sa
ndyehe ra, ta i tuhva ra nu ndyaa taca
iñu cuan vatyi cua ndyehe vaha ra.
Ta i siñi ra vatyi cahan ra Ndyoo sihin
ra ta catyi ra Ndyoo:
32 "Yuhvi cui Ndyoo. I zacahnu
ñiyɨvɨ sahnun sii. Ra Abraham, ra
Isaac, ta ra Jacob i zacahnu tandɨhɨ ra
sii." Nɨhɨ tacuan ñi ca ra Moisés, ta i
yuhu xaan ra sa ndyehe ca ra.
33 Ta zɨquɨ i catyi ra Ndyoo sihin ra:
"Tavon ndison vatyi ihya nu nandy-
oon ñuhu ii cuu si vatyi ihya ndyei."
34 Ta zɨquɨ catyi tucu ra Ndyoo: "Sa
ndyehi ta site vatyi tahan xaan ñiyɨvɨ
i casi tundoho nu iyo ñu ñuu Egipto
cuan. Siñi sa cahan ñu ta site vatyi ña
cundyee ca iñi ñu tundoho. Ta vityi
noo xique vatyi cua zacaqui sii ñu.
Ñaha. Coho yo ñuu Egipto." I catyi ra
Ndyoo.
35 Ta zuun ñi ra Moisés cuan cuu ra
sa cahan ñiyɨvɨ sihin ta catyi ñu: "¿Yoo
ra catyi suhun vatyi cuun juez sii ndi
ta cundyaca ñohon sii ndi?" Catyi ñu.
Ta vityi zuun ñi maa ra cuu ra i tasi
ra Ndyoo vatyi cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ
cuan ta cua cundyaca ñaha ra sii ñu.
Vatyi tacuan i catyi ángel sa cahan si
sihin ra sisi taca iñu cuan.
36 I tava ra Moisés sii ñiyɨvɨ ñuu
Egipto. I zavaha ra cuaha xaan sa
ndyityi ñuu Egipto ta Tyañuhu Cuaha.
Ta i zavaha tucu ra sa ndyityi nu i sica
noo ñiyɨvɨ cuan minoo nu yoñi ñiyɨvɨ
iyo sisi sa uu xico cuiya.
37 Zuun ñi maa ra Moisés cuan i
catyi sihin ñiyɨvɨ hebreo: "Cua tasi ra
Ndyoo sii minoo ra cua cahan Tuhun
Ndyoo. Tañi i tasi ra sii mi, tacuan
tucu cua quisi ra. Minoo ra hebreo
cua cuu ra." Catyi ra Moisés.
38 Ta maa ra Moisés cuan cuu ra
i sica sihin ñiyɨvɨ sa sica noo ñu nu
yoñi ñiyɨvɨ iyo. Sihin maa ra i cahan
ángel cuan yucu Sinaí cuan. Yucuan i
siyucu ra sihin ñiyɨvɨ sahnu sii yo, ta i
ñihi ra Ley ra Ndyoo sa saha ra sii yo.
39 Maa ra Esteban cuu ra cahan
tandɨhɨ cuhva ya sihin ra cu tyiño ta
catyi ra: Zoco ñá tyaa ñiyɨvɨ sahnu
sii yo yahvi sii ra Moisés. Ñá cuñi ñu
tyizoho ñu sa cahan ra. I cuñi ñu sa
cunanuhu tucu ñu ndya ñuu Egipto.
40 Ta quɨvɨ sa ñoho ra Moisés xiñi
yucu Sinaí i catyi ñu sihin ra Aarón:
"Zavohon inga ndyoo sii ndi vatyi cua
zañaha si sii ndi ityi. Ña sito ndi ndya
ma cua naa ra Moisés, ra i tava sii ndi
ñuu Egipto."
41 Yucuan cuu nu i zavaha ñu mi-
noo ndyoo. Tañi caa minoo zɨndɨquɨ
luhlu caa si, ta i zacahnu ñu minoo
vico cuenda si, ta sahñi ñu quɨtɨ vatyi
cua zacahnu ñu vico ndyoo ñu. Ta i
sica tahvi ñu sii si. Ta zɨɨ xaan i cuñi
ñu sihin cuhva i zavaha ñu.
42 Yucuan cuenda i saha ra Ndyoo
sa zavaha ñu cuhva cuñi maa ñu.
Saha ra sa zacahnu ñu ñicandyi ta luna
ta tiñoo. I zavaha ñu cuhva catyi
minoo profeta ta tyiemvu. I catyi ra
cuan vatyi catyi ra Ndyoo:

Ndoho ñiyɨvɨ hebreo.

Yɨvɨ sii mi i zacahnu ndo sa sica noo
ndo sa uu xico cuiya cuan.

43 I cuñi ca ndo sii ndyoo sa yɨvɨ Ndyoo
cuu sa ndisa. Nacahnu nu i
sica noo ndo i sica noo tucu
minoo vehe ñɨɨ sa cuenda ra
Moloc.

Ta inga ndyoo sindyizo ndo caa
si cuhva caa tiñoo. Nañi si
Renfán.

Maa ndo i zavaha sii ndyoo cuan, ta
maa ndo i zacahnu sii si. Ta
yucuan cuenda cua tasi sii ndo
sica xaan.

Cua yaha ndo ñuu Babilonia.

Tacuan i catyi ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ
cuan.
44 Ta i cahan ca ra Esteban sihin
ñiyɨvɨ ta catyi ra: Ñiyɨvɨ sahnu sii yo,
i sica noo minoo vehe ñɨɨ sihin ñu nu
i sica noo ñu nu yoñi ñiyɨvɨ iyo. Ta
sisi si i zacahnu ñu sii ra Ndyoo. I
zañaha ra Ndyoo sii ra Moisés cuhva
cua sino si, ta zuun cuhva i catyi ra
Ndyoo, tacuan i sino si.
45 Ta quɨvɨ i sindyaca ñaha ra Josué
i quisi ndyaca ñiyɨvɨ vehe cuan ihya
ñuu Jerusalén, ta sahñi tahan ñu sihin
ñiyɨvɨ ihya ta i tava ra Ndyoo sii ñu.
Tacuan i ñihi ñiyɨvɨ sahnu sii yo ñuhu

nu ndyaa yo vityi vatyi saha ra Ndyoo
sa zahacanaa ñu. Ta sisi vehe ñɨɨ cuan
i zacahnu ñu sii Ndyoo ndya ta quɨvɨ
ra rey David.
46 I saha xaan ra Ndyoo ndatu sii ra
David. Tacuan ta i sica ra David mi-
noo tumañi iñi sii Ndyoo sa cua zan-
daa ra minoo vehe vaha sa cuenda
Ndyoo. Zuun ñi Ndyoo ra i zacahnu
ra Jacob ta tyiemvu cuu ra.
47 Ta ñá saha ra sa zandaa ra David
vehe ra. Maa ra rey Salomón cuu ra i
zandaa vehe ra Ndyoo.
48 Zoco ña ndyaa ra Ndyoo sisi vehe
zavaha ñiyɨvɨ. I catyi minoo profeta:
49 Catyi ra Ndyoo: Yuhvi ndyaca ñehi
andɨvɨ ta ñuu ñiyɨvɨ.
Ma cuu zavaha ndo minoo vehe vaha
xaan ta cua cundyei sisi si
vatyi ña cuñi si nu cua cundyei
ta nu cua quitati.
50 Yuhvi cuu ra i zavaha tandɨhɨ. Catyi
ra Ndyoo.
51 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Esteban
sihin ñiyɨvɨ cuan: Ñihi xaan iñi ndo.
Inuu cuii ñi caa ndo tañi i cuu ñiyɨvɨ
sahnu sii yo. Ña saha ndo sa cundy-
aca ñaha ra Ndyoo añima ndo. Ña
tyisaha ndo sa ndisa. Sahñi tahan
ndo sihin Tatyi Ii ra Ndyoo.
52 I cañi ñiyɨvɨ sahnu sii ndo sii
tandɨhɨ cuii ra i cuu profeta. I sahñi
ñu sii tandɨhɨ ra i nacatyi vatyi nu cua
quisi quɨvɨ ta cua quisi minoo ra vaha
xaan. Ta sa quisi ra vaha xaan cuan,
ra Jesús cuu ra. Ta maa ndo i tyaa ndo
cuatyi sata ra, ta i sahñi ndo sii ra.
53 Maa ndo cuu ra ñihi ley Ndyoo
i saha ángel sii ndo, ta ña tyaa ndo
yahvi sii si. Catyi ra Esteban.

Sihi ra Esteban

54 I siñi ra cu tyiño sa cahan ra
Esteban, ta i cuxaan xaan ra sihin ra
ndya cuhva sasi quihñi noho ra.
55 Zoco i situ cuii Tatyi Ii sii ra Es-
teban. I nandyehe ndaa ra Esteban
ityi zɨquɨ, ta i ndyehe ra sii ra Ndyoo
cahnu, ta i ndyehe ra sii ra Jesús
nandyaa ra ityi siyo cuaha ra Ndyoo.
56 Ndyehe ndo, catyi ra. Ndyehi sa
nuña gloria ta ndyehi sii ra i quisi
ndya gloria. Nandyaa ra ityi siyo
cuaha ra Ndyoo.
57 Tacuan ta i tyazi ndaha ra cu
tyiño cuan zoho ra. I cana saa xaan ra
vatyi cuxaan ra. Yatyi cuii ñi i tuhva
ra nu iñi ndyaa ra Esteban vatyi cuñi
ra queen ra sii ra.
58 I tava ra sii ra Esteban ndya yu
ñuu vatyi cua cañi ra sii ra sihin yuu
ta cua cahñi ra sii ra. I zandoo ra
cu tyiño cuan zahma cahnu ndisi ra
sihin minoo ra yoco nañi Saulo vatyi
cua cucumi ra sii si.
59 Ta i cañi ra sii ra Esteban sihin
yuu, ta maa ra Esteban i sica tahvi
xaan ra sii ra Ndyoo ta catyi ra: Jesús
yoho ndyaca ñohon sii. Nacuhun
añime suhun.
60 Ta yucuan i sicuɨñɨ sɨtɨ ra Esteban,
ta i cana saa ra: Jesús, ma tyoon cu-
atyi ndyicuu ra ya zɨquɨ ra. Tacuan i
cahan ra Esteban ta i sihi ra.

8

Sahñi tahan ra Saulo sihin ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús

1-2 Tahan xaan iñi ra Saulo sa i
sahñi ñiyɨvɨ sii ra Esteban. Tacuan ta
i quisi zuhva ra ndyico sii ra Jesús,
ta i tyihi ra sii ra Esteban si ñuhu.
Sacu ra vatyi i sihi ra Esteban. Ta
zuun ñi quɨvɨ cuan i sahñi tahan ñiyɨvɨ
ña sino iñi sihin ñiyɨvɨ sino iñi sii ra
Jesús ñuu Jerusalén cuan. Ta i sino
ñiyɨvɨ sino iñi. Zuhva ñu i sino ndya
nu cu si Judea, ta inga ñu i sino ñu
ndya Samaria. Zoco sa usi uu tahan
ra apóstol ñá sino ra cuan.
3 Ta ra Saulo cuan i zayanga xaan
ra sii ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús. Cuaha
xaan nu i quɨhvɨ ra vehe ñiyɨvɨ ta
cañoho ra sii rayɨɨ a sii ñu zɨhɨ, ta tyihi
ra sii ñu vehe caa.

Cuhva i sito ñiyɨvɨ nu cu si Samaria Tuhun Ndyoo

4 Ta sa i quita ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén
cuan sa i sino ñu ta i zacoto ñu sii
ñiyɨvɨ tandɨhɨ ñuu nu i yaha ñu Tuhun
Ndyoo.
5 Ta minoo ra sa nañi Felipe i saa
ra nu cu si Samaria, ta i quisaha ra
nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ tuhun ra Jesús.

6 I titahan ñiyɨvɨ, ta vaha xaan i
tyizoho tandɨhɨ ñu sa cahan ra Felipe,
ta i ndyehe ñu sa ndyityi i zavaha ra.
7 Vatyi i tava ra cuaha xaan tatyi
cuihna sii ñiyɨvɨ. I cana saa xaan tatyi
cuihna sa quita si sii ñiyɨvɨ, ta zɨquɨ
i nduvaha ñu. Cuaha xaan ra xii i
nduvaha ta ra coxo.
8 Yucuan cuenda i tahan xaan iñi
tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu cuan.
9 Zoco minoo ra sinañi Simón, i cuu
ra ra tazi ñuu cuan, ta i zandavi ñaha
ra sii cuaha xaan ñiyɨvɨ ityi Samaria
vatyi catyi ra vatyi ra ñiñi xaan cuu
ra. Iyo xaan i cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa
cuenda maa ra quɨvɨ cuan.
10 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuca cuhva ndya
ñiyɨvɨ ndahvi i tyizoho ñu sa cahan ra
ta catyi ñu: Cahnu xaan cuu cuhva ra
ya vatyi maa ra Ndyoo cuu ra saha
cuhva cuan sii ra.
11 Ta i tyizoho ñu sa cahan ra vatyi
sa naha xaan i zandavi ñaha ra sii ñu
sihin cuhva i zavaha ra.
12 Tacuan ta i saa ra Felipe, ta i
zacuaha ra sii ñiyɨvɨ cuhva ndyaca
ñaha ra Ndyoo ta cuhva cahnu xaan
iyo cuhva sii ra Jesucristo. Tacuan ta
i sino iñi ñu sa cahan ra Felipe. Ta i
sicoo ndutya cuaha rayɨɨ ta ñu zɨhɨ.
13 Ta i sino tucu iñi ra Simón, ra tazi
cuan, ta i sicoo ndutya ra ta ndutahan
ra sihin ra Felipe. Iyo xaan i cuñi
ra sihin sa ndyityi nahnu i zavaha ra
Felipe.
14 Ta ra apóstol i ndoo ra ñuu
Jerusalén ta sa siñi ra vatyi sino iñi
ñiyɨvɨ ñuu Samaria sii ra Jesús ta zɨquɨ
i tasi ra sii ra Pedro ta ra Juan ndya
indyacuan.
15 I saa ra Pedro ta ra Juan ta i sica
tahvi ra sii Ndyoo sa natasi ra Tatyi
Ii ra añima ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús
indyacuan.
16 Vatyi i sicoo ndutya ñiyɨvɨ cuan
maa ñi sa cuenda ra Jesús ta tañaha ca
noo xica Tatyi Ii sii ñu.
17 Tacuan ta i tyizo ra Pedro ta ra
Juan ndaha ra sii ñu ta i quɨhvɨ Tatyi
Ii añima ñu.
18 I ndyehe ra Simón cuhva i tyizo
ra apóstol ndaha ra sii ñiyɨvɨ cuan ta i
quisi Tatyi Ii sii ñu ta i catyi ra Simón:
19 Cua tyiyahvi sii ndo tatu cuhva
ndo cuhva cuan sii, vatyi yoo ra cua
tyize ndehi ta cua quɨhvɨ Tatyi Ii
añima ra.
20 Tacuan i catyi ra. Ta catyi ra
Pedro sihin ra: Nacunaa moo sihin
xuhun vatyi sica iñun vatyi cuu zaton
sa saha maa ra Ndyoo.
21 Ma cuu zatyiño moo tyiño ya
vatyi ña vaha añimon sihin ra Ndyoo.
22 Zañon cuhva sa quiñi xaan sica
iñun ta caca tahvun sii Ndyoo sa cua
zandasi ra cuatyun.
23 Vatyi site yozo caa iyon. Vatyi cu-
cuihna xaan iñun. Tañaha ca zandoon
cuatyi zacuun. Ta cua zatɨvɨ si suun.
24 Tacuan i catyi ra Pedro, ta i catyi
ra Simón sihin ra: Caca tahvi ndo
sii ra Ndyoo sa cuenda mi vatyi ma
tahan si sii cuhva sa catyi ndo. Catyi
ra.
25 Tacuan i cuu. Ta sa yaha zacuaha
ra Pedro ta ra Juan Tuhun Ndyoo,
ta i saha ra cuenda yozo caa zavaha
ra Ndyoo, ta nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ
yozo caa cuu cacu ñu ta ma cuhun ñu
andyaya. Nacahnu Samaria i sahan
ra, ta zɨquɨ i sinanuhu ra ndya ñuu
Jerusalén.

Natuhun ra Felipe sihin minoo ra ñuu Etiopía

26 Ta sa yaha cuhva cuan ta zɨquɨ i
cahan minoo ángel ra Ndyoo sihin ra
Felipe ta catyi si: Nduviton ta cuahan
ityi tyañuhu ityi quita ñuu Jerusalén
ya ta cuhun ndya nu cu si Gaza. Ityi
cuan cuu nu yoñi maa ñiyɨvɨ iyo.
27 I nduvita ra Felipe ta cuahan ra.
Ta ityi cuahan ra i ñihi tahan ra sihin
minoo ra ñuu Etiopía. Ra yucuan,
ica iyo ra. Ta ndyizo ra minoo tyiño
cahnu sa sicumi ra tandɨhɨ xuhun ña
Candace, ñaha ndyaca ñaha sii ñiyɨvɨ
ñuu Etiopía cuan. Sahan ra cuan
ñuu Jerusalén vatyi tuhva maa ra zac-
ahnu sii ra Ndyoo tañi zavaha ñiyɨvɨ
hebreo.
28 Ñoho ra cuan sisi carreta ra sa
cua nuhu ra. Ta cahvi ra tuhun i tyaa
ra Isaías, minoo profeta ta tyiemvu.
29 Tacuan ta i catyi Tatyi Ii sihin
ra Felipe: Cuahan cua zatohon sii ra
vasi sihin carreta cuan.

30 Ta sa tuhva ra Felipe nu vasi ra ta
i siñi ra sa cahvi ra nuu libro ra Isaías,
ta i ndaca tuhun ra Felipe sii ra ta
catyi ra: ¿Atu cutuñi iñun sa cahvun?
31 Ta i catyi ra cuan sihin ra: Ña
cutuñi iñi vatyi yoñi ra cuu nacatyi
sihin ñaa cuñi si catyi si. Ta i cahan ra
sihin ra Felipe sa ndaa ra ta cundyaa
ra sihin ra.
32 Ihya cuu tuhun i cahvi ra cuan:
Quihin ñiyɨvɨ sii mvee ticatyi ta yoco
ñu ixi tɨ ta ñahñi sa cahan tɨ.
Ta quihin ñu sii tɨ, ta cua cahñi ñu sii
tɨ ta ñahñi sa cahan tɨ.
Ta tacuan tucu maa ra, cua ndyehe ra
tundoho ta ñahñi cua catyi ra.
33 Cua vacu ndyaa xaan ñu sii ra ta
ña ndoo cua zandaa ñu tyiño
cuenda ra.
Cua caca iñi ñiyɨvɨ zavaha ndya vaha
ñi sihin ra vatyi yoñi zehe ra
cua coo vatyi sahñi ñu sii ra.
Yucuan cuu tuhun cahvi ra cuan.
34 Tacuan ta i catyi ra Etiopía sihin
ra Felipe: Nacatyun sihin sa ndyoo ñi.
¿Yoo sii cuenda cahan ra Isaías? ¿Atu
zuun ñi tuhun maa ra cahan ra? a
¿atu cahan ra sii inga ra?
35 Yucuan ta zuun ñi sihin tuhun
cuan i quisaha ra Felipe nacatyi ra, ta
i sityiño tucu ra inga Tuhun Ndyoo,
nu cahan si sa cuenda ra Jesús. Ta
i zacuaha ra sii ra vatyi ra Jesús cuu
ra cua zacacu sii ñiyɨvɨ. Ra sa ndatu
xaan ñu.
36 Ta sa cua yaha ra nu iyo ndutya
ta i catyi ra Etiopía: Ndyehe, ihya iyo
ndutya. ¿Atu cuu coo ndutye?
37 Ta catyi ra Felipe sihin ra: Cuu
tatu sino iñun sii ra Jesús sihin tandɨhɨ
cuii añimon. Ta i catyi ra cuan: Sino
iñi vatyi ra Jesús, zehe ra Ndyoo Zutu
yo cuu sii ra.
38 Tacuan ta i catyi ra Etiopía vatyi
nanacuɨñɨ carreta, ta i noo nduu
tahan ra. Ta i sicoo ndutya ra i zacuu
ra Felipe sisi ndutya cuan.
39 Ta sa cua quita ra sisi ndutya,
ta i quihin Tatyi Ii sii ra Felipe. Ñá
ndyehe ca ra Etiopía cuan sii ra Fe-
lipe, ta zɨɨ xaan i cuñi ra Etiopía sa ñihi
ra cuhva cuenda ra Jesús.
40 Ta i sindyaca Tatyi Ii sii ra Felipe
ndya ñuu Azoto. Yucuan sahan ra
minoo minoo ñuu sa zacuaha ra sii
ñiyɨvɨ sa cuenda ra Jesús ta cuhva cua
cacu ñiyɨvɨ ta ma cuhun ñu andyaya.
Ta cuhva cuan cuahan ra ndya cuhva
ndya i saa ra Cesarea.

9

Cuhva i nazama ra Saulo cuhva iyo ra

1 Ta ra Saulo tañaha ca cua zaña ra
cuhva sa sahñi tahan ra sihin ñiyɨvɨ
ndyico sii ra Jesús, ta ñá zaña ra sa
nducu cahñi ra sii ñu. Ta yucuan
cuenda sahan ra nu ndyaa ra cu nuu
sii ra cu zutu.
2 Ta i sica ra Saulo sa tyaa ra cu nuu
carta sa cuhun sihin ra ñuu Damasco
ndya vehe ñuhu hebreo. Ta tacuan
cua ñihi ra Saulo cuhva vatyi tatu
nañihi ra sii ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús
ta cua cuu tɨɨn ra sii ñu cundyaca ra
sii ñu vehe caa ñuu Jerusalén, tandɨhɨ
ñu, ñu zɨhɨ ta rayɨɨ.
3 Ta i quihin ra Saulo ityi cuahan
ra. Ta sa cua saa ra ñuu Damasco ta
zuun ñi caa cuhva cuan i ndyehe ra
minoo ñúhu cahnu xaan. I zandisi si
nacahnu nu cuahan ra.
4 Ta i nduva ra nu ñuhu ta i siñi ra
nduzu ra Jesús sa cahan ra sihin ra
ityi zɨquɨ ta catyi ra sihin ra: Saulo,
Saulo. Sahñi tohon sihin mi.
5 Ta i catyi ra Saulo: ¿Yoo sa cahan,
tata? Ta i catyi ra Jesús sihin ra: Yuhvi
cui Jesús. Sahñi tohon sihin mi, zoco
zuun ñi sii moo zañicuehun.
6 Tacuan ta i yuhu xaan ra Saulo ta
catyi ra: ¿Ñaa sa cuñun zavehi? Ta
i catyi ra Jesús sihin ra: Nduviton ta
cuhun ndya ñuu ya, ta cua nacatyi
ñiyɨvɨ suhun ñaa sa cua zavohon.
7 Ta ra ndɨhɨ sihin ra Saulo iyo xaan
i cuñi ra ndya cuhva ñá cuu ca cahan
ra vatyi i siñi ra nduzu sa cahan, zoco
yoñi ñiyɨvɨ i ndyehe ra.
8 I nduvita ra Saulo, ta i nuña ra nuu
ra, zoco ñá cuu ca ndyehe ra. Yucuan
cuenda i tɨɨn amigo ra ndaha ra, ta i
sindyaca ra sii ra ndya ñuu Damasco
cuan.

9 Yaha uñi quɨvɨ sa ñá cuu ndyehe
ra Saulo. Ñá sasi maa ra, ta nu ñá sihi
ra ndutya.
10 Ta zuun ñi ñuu Damasco cuan iyo
minoo ra nañi Ananías. I sindyico ra
sii ra Jesús. Minoo saha i cahan ra
Ndyoo sihin ra sisi ñimahna ta catyi ra:
¡Yoho Ananías! Ta i catyi ra Ananías:
¿Ñaa sa cuñun sihin, tata?
11 Ta i catyi ra Ndyoo Zutu yo sihin
ra: Nduvita ta cuhun calle sa nañi ɨɨn
ndoo ndita ñi. Ta sisi vehe ra Judas
cua nanducun sii minoo ra ñuu Tarso.
Nañi ra Saulo ta sica tahvi ra sii mi
vityi.
12 Sa tahan tucu maa ra Saulo
ñimahna ta sisi ñimahna i ndyehe
ra vatyi vasun. I ndyehe ra vatyi
quɨhvun ta tyizon ndohon sii ra vatyi
cua nandyehe tucu ra. Tacuan i catyi
ra Ndyoo sihin ra Ananías.
13 Ta sa siñi ra Ananías cuhva cuan
ta i catyi ra: Ndyoo Zuti, sa cuaha
xaan ñiyɨvɨ i nacatyi ñu sihin mi vatyi
cuaha xaan sa ña vaha i zavaha ra
cuan sihin ñiyɨvɨ sino iñi suun ñuu
Jerusalén.
14 Ta vityi vasi ra ihya ta iyo cuhva
sii ra sihin ra cu nuu sii zutu nahnu
vatyi cua tɨɨn ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sica
tahvi suun ta tyihi ra sii ndi vehe caa.
15 Zoco i catyi ra Ndyoo sihin ra
Ananías: Cuahan vatyi i casi mi sii
ra Saulo cuan vatyi cua cahan ra sa
cuenda mi sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ
hebreo cuu, ta sihin rey ñiyɨvɨ cuan
ta cua zacuaha ra sii ñiyɨvɨ hebreo,
ñiyɨvɨ sii ndo, ndɨhɨ ca.
16 Ta cua zañehi sii ra cuhva cua
tahan ra tundoho sa cuenda mi.
17 Tacuan ta zɨquɨ cuahan ra
Ananías ndya vehe nu iyo ra Saulo.
I quɨhvɨ ra ta i tyizo ra ndaha ra sii ra
ta i catyi ra: Amigo Saulo, ra Jesús cuu
ra ndyaca ñaha sii yo. Ta i quituu ra
nuu moo ityi vasun. Ta vityi i tasi ra
sii mi ihya vatyi cua nandyehun inga
saha ta cua quɨhvɨ Tatyi Ii añimon.
18 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i quita
minoo sa quita tañi caa zoo tyiyaca
sɨtɨ nuu ra Saulo. Ta zɨquɨ i cuu
nandyehe ra. Tacuan ta cuahan ra
Saulo ta i sicoo ndutya ra (vatyi cua
cundyico ra sii ra Jesús).
19 Ta zɨquɨ i sasi ra xita, ta i nacoo
tundyee iñi sii ra. Ta i ndoo ra zuhva
quɨvɨ sihin ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús
ñuu Damasco.

Zacuaha ra Saulo Tuhun Ndyoo sii ñiyɨvɨ ñuu Damasco

20 Tacuan i cuu ta zɨquɨ i quisaha
ra Saulo zacuaha ra sii ñiyɨvɨ tandɨhɨ
vehe ñuhu hebreo ñuu Damasco. I
nacatyi ra sihin ñu vatyi ra Jesús, zehe
Ndyoo cuu sii ra.
21 Ta sa siñi ñiyɨvɨ sa cahan ra,
ta iyo xaan i cuñi tandɨhɨ ñu. Ta i
quisaha catyi ñu sihin tahan ñu: Zuun
ñi ra ihya cuu ra sahñi tahan xaan
sihin ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús ñuu
Jerusalén. Ta i saa ra ihya vatyi cua
tɨɨn ra sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús
ñuu ya ta cundyaca ra sii ñu ndya nu
ndyaa ra cu nuu sii zutu nahnu. Catyi
ñu.
22 Zoco ñá zaña ra Saulo sa zacuaha
ra sii ñiyɨvɨ. I zacuaha ra sii ñu vatyi
ra Jesús cuu ra cu Cristo sa ndisa. Ta
ñá ñihi ca ñiyɨvɨ hebreo ñuu Damasco
cuhva cahan ñu inga cuhva.

I sino xehe ra Saulo

23 Naha zuhva ta zɨquɨ i zacasi
tahan ra hebreo, ra ña sino iñi Tuhun
Ndyoo, tyiño sa cua cahñi ra sii ra
Saulo.
24 Zoco i sito ra Saulo cuhva sa sica
iñi ra cuan. Ta ñuu cuan sicoo minoo
nuzama siconduu. Ñiyaca ta ndyiyaca
i sicumi xaan ra hebreo cuan tandɨhɨ
yuvehe si vatyi cua tɨɨn ra sii ra Saulo
tatu cua yaha ra ta cua cahñi ra sii ra.
25 Zoco i zacacu amigo ra Saulo sii
ra minoo sa cuaa vatyi i zanoo ra
sii ra nuzama cuan sisi minoo tyica
cahnu, ta i sino ra Saulo.

Cuahan ra Saulo ñuu Jerusalén

26 Cuahan ra Saulo ñuu Jerusalén.
I cuñi ra sa cua ndutahan ra sihin
ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús yucuan, zoco
yuhu xaan ñu sii ra. Ñá sino iñi ñu sa
cua cundyico ra sii ra Jesús sa ndisa
cuii.
27 Tacuan ta i quihin ra Bernabé sii
ra Saulo ta sindyaca ra sii ra ndya nu

ndyaa ra apóstol ta catyi ra sihin ra: Ica ra Saulo ya i ndyehe ra sii ra Jesús ityi, ta i cahan ra Jesús sihin ra. Ta zɨquɨ vaha xaan i zacuaha ra Saulo sii ñiyɨvɨ ñuu Damasco sa cuenda ra Jesús ta ñá yuhu ra. Catyi ra Bernabé.

28 Tacuan ta i ndoo ra Saulo sihin ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús.

29 Ta nacahnu ñuu Jerusalén i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ tuhun ra Jesús. Ta i natuhun xaan ra Saulo sihin ñiyɨvɨ hebreo, ra cahan zahan griego. Ta i cuñi ra cuan sa cahñi ra sii ra Saulo (vatyi ñá sino iñi ra sa cahan ra).

30 Ta sa sito ra sino iñi sii ra Jesús cuhva cuan ta i sindyaca ra sii ra Saulo ndya ñuu Cesarea. Ta yucuan i tyihi ra sii ra Saulo sisi minoo barco ta natasi ra sii ra ityi ñuu ra, ñuu Tarso.

31 Tacuan ta i ndutaxi nu yucu ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús nacahnu nu cu si Judea ta Galilea ta Samaria. Ta ñá cuxaan inga ñiyɨvɨ sihin ñu. Ta cuaha xaan ca ñiyɨvɨ i quisaha sino iñi ñu Tuhun Ndyoo, ta i tyindyee xaan Tatyi Ii sii tandɨhɨ ñu. Ta i yuhu ñu sa ma tyaa ñu yahvi sii Ndyoo.

Nduvaha ra Eneas

32 Cuahan ra Pedro nacahnu ñuu nu iyo ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús. Ta i saa ra ñuu Lida.

33 Yucuan i ndyehe ra sii minoo ra xii. Nañi ra Eneas. Sa uña cuiya caa ra vatyi ñá cuu caca ra.

34 Tacuan ta i catyi ra Pedro sihin ra: Eneas, zanduvaha ra Jesucristo suun. Nduviton ta natuun yuun. Tacuan ta i nduvita ra Eneas vatyi sa i nduvaha ra.

35 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu Lida cuan sihin ñu ñuu Sarón i ndyehe ñu sa nduvaha ra Eneas. Ta i sino iñi ñu sii ra Jesús. Ta i zandoo ñu costumbre sahnu sii ñu.

Nandoto tucu ña Dorcas

36 Ta ñuu Jope cuan sicoo minoo ñaha nañi ña Tabita. Ta sihin zahan griego nañi ña Dorcas. Sino iñi ña sii ra Jesús, ta tandɨhɨ quɨvɨ i zavaha ña sa vaha, ta i tyindyee ña sii ñiyɨvɨ ndahvi.

37 Ta quɨvɨ cuan i quihin cuehe sii ña Dorcas, ta i sihi ña, ta i zacutyi ñiyɨvɨ sii coño ñuhu ña, ta i saqui ñu sii ña si vehe ña, sa cu uu vehe toto ndya zɨquɨ.

38 Ta sa ñihi ñiyɨvɨ tuhun vatyi ndyaa ra Pedro inga ñuu nañi Lida yatyi ñi ñuu Jope cuan. Ta i tasi ñu sino iñi sii uu tahan ra cua zañiñi ra sii ra sa quisi ra.

39 Tacuan, ta cuahan ra Pedro sihin ra cuan. Ta sa saa ra yucuan ta i sindyaca ñu sii ra ndya nu caa ndɨyɨ sisi vehe toto cuan ndya zɨquɨ. Yucu tandɨhɨ ñu ndahvi, ñu sihi yɨɨ, sisi vehe cuan. Sacu xaan ñu. Zañaha ñu tandɨhɨ vestido, tandɨhɨ coto i zavaha ña Dorcas ta ndito ña.

40 Tacuan ta i tava ra Pedro sii tandɨhɨ ñu, ta i sicuɨñɨ sɨtɨ ra, ta i sica tahvi ra sii Ndyoo. Ta zɨquɨ i catyi ra sihin ñaha cuan: Nduviton maha Tabita. Tacuan ta nandyehe ña. I ndyehe ña sii ra Pedro ta nacundyaa ña.

41 I tɨin ra Pedro ndaha ña ta i zanacuɨñɨ ndyaa ra sii ña. Tacuan ta i cana ra sii ñu sino iñi ta sii ñu ndahvi, ñu sihi yɨɨ cuan, vatyi sa nandoto ña.

42 Ta i sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu Jope. Ta cuaha xaan ñu i sino iñi sii ra Jesús.

43 Ta i ndoo ra Pedro zuhva ca quɨvɨ ñuu cuan vehe ra nañi Simón. Ta ra Simón zatyahyu ra ñɨɨ vatyi yucuan cuu tyiño ra.

10

Ra Pedro sihin ra Cornelio

1 Ñuu Cesarea i sicoo minoo ra nañi Cornelio. Ra cu nuu i cuu ra sii minoo ziendu zandaru. Ra Italia i cuu zandaru sa ndyaca ñaha ra.

2 Vaha xaan ra i cuu ra Cornelio sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii ra. I zacahnu ra sii Ndyoo, ta yuhu ra sa ma tyaa ra yahvi sii ra. I tyindyee xaan ra sii ñiyɨvɨ hebreo sihin xuhun ra. Ta i cahan ra sihin ra Ndyoo tandɨhɨ cuhva.

3 Minoo saha tañi caa uñi sa sahiñi i ndyehe ra minoo ángel. I quɨhvɨ si nu ndyaa ra ta catyi si: ¡Cornelio!

4 Yuhu xaan ra Cornelio ta i ndyehe xaan ra sii ángel cuan ta catyi ra: ¿Ñaa sa cuñun sihin, tata? Tacuan ta i catyi

ángel cuan sihin ra: Sa siñi ra Ndyoo
tandɨhɨ cuhva i cohon sihin ra. Ta zɨɨ
cuñi ra vatyi tyindyee xoon sii ñiyɨvɨ
ndahvi.
5 Ta vityi cuñi si sa tasun uu a uñi
tahan muzun ndya ñuu Jope. Indy-
acuan iyo minoo ra nañi Simón. Ta
zuun ñi nañi tucu ra Pedro. Cua
canon sii ra vatyi quisi ra ihya.
6 Ndyaa ra vehe inga ra nañi Simón.
Ra zatyahyu ñɨɨ cuu ra. Yuhu tyañuhu
iyo vehe ra. Cua catyi maa ra Pedro
cuan ñaa sa cua zavohon. Tacuan i
catyi ángel cuan.
7 Ta sa cuahan ángel cuan ta i cana
ra Cornelio sii uu tahan muzu ra sihin
minoo zandaru ra cumi sii ra. Sino iñi
zandaru cuan sii Ndyoo.
8 I nacatyi ra Cornelio sihin ra
tandɨhɨ sa ndyehe ra ta zɨquɨ i tasi ra
sii ra ndya ñuu Jope.
9 Ta inga quɨvɨ i quihin ra ityi cua-
han ra. Ta sa cua saa ra ñuu Jope tañi
maa ora ta zuun ñi caa cuhva cuan i
ndaa ra Pedro xiñi vehe ra vatyi cua
cahan ra sihin Ndyoo.
10 Sizoco ra ta cuñi ra sa cuzama
ra zoco nɨɨ ñi sa zavaha ñu sa casi
ra i ndaa ra xiñi vehe. Tacuan ta
i quisaha zandyehe ra Ndyoo sii ra
minoo sa ndyehe ra.
11 I ndyehe ra vatyi nuña yutyi
andɨvɨ ta i noo xica minoo tañi minoo
zahma yuu cahnu. I noo si sihin cumi
tahan sɨquɨ si.
12 Sisi zahma yuu cuan ñoho tandɨhɨ
cuii nuu quɨtɨ sa iyo cumi tahan saha
sihin coo nahnu ta sihin zaa.
13 Tacuan ta i siñi ra Pedro sa cahan
ra Ndyoo ta catyi ra: Nduviton Pedro
ta cahñun sii tɨ ta casun.
14 Zoco i catyi ra Pedro: Ma cuu tata
vatyi ña tuhve casi tandɨhɨ ñaa sa ica
cuenda costumbre maa ndi.
15 Inga saha i catyi tucu ra Ndyoo
sihin ra: Ña vaha catyi moo vatyi ica
sa sehi suun.
16 Ta tacuan i cahan tucu ra Ndyoo
sihin ra. Ta sa cu uñi saha i cahan ra
tacuan ta zɨquɨ i nandaa tucu zahma
cuan ityi zɨquɨ.
17 Ta i sica iñi ra Pedro ñaa cuhva
cuu si cuan, ta zuun ñi caa cuhva
cuan i saa sa uñi tahan ra i tasi ra
Cornelio yuvehe. Vatyi i ndaca tuhun
ra sii ñiyɨvɨ ta tacuan i nañihi ra vehe
ra Simón.
18 Ta sa saa ra yuvehe cuan, i cana
saa ra ta catyi ra: ¿Atu iyo minoo ra
nañi Simón Pedro ihya?
19 Ta zuun ñi cuhva cuan, sica iñi
ra Pedro ñaa sa ndyehe ra ta i catyi
Tatyi Ii sihin ra: Nanducu uñi tahan
ra suun.
20 Cua noon ta cua cuhun sihin ra.
Ma caca iñun vazu yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo
cuu ra vatyi yuhvi cuu ra i tasi sii ra
nu ndyoon.
21 Tacuan ta i noo ra Pedro nu
yucu ra i tasi ra Cornelio ta catyi ra:
Zuun yuhvi cui ra nanducu ndo. ¿Ñaa
cuenda vasi ndo?
22 Ta i catyi inga ra cuan: Vasi maa
ndi cuenda ra Cornelio. Minoo ra
vaha xaan cuu ra. Ta cuñi xaan ra
sii Ndyoo ra zacahnu ndoho ñiyɨvɨ
hebreo. Sa catyi minoo ángel Ndyoo
sihin ra vatyi vaha cua cana ra suun
sa cuhun ndya vehe ra. Ta cua tyi-
zoho ra ñaa sa cua nacatyun sihin ra.
23 Tacuan ta i quɨhvɨ ra cuan sisi
vehe. Ta i ndoo ra sihin ra Pedro
minoo ñuu. Ta inga quɨvɨ cuahan ra
Pedro sihin ra ta cuahan tucu zuhva
ra sino iñi sii ra Jesús, ra ñuu Jope
cuan.
24 Ta sa cu uu quɨvɨ i saa ra ñuu
Cesarea nu i ndatu ra Cornelio sii ra
sihin cuaha xaan ñiyɨvɨ sii ra sihin
amigo ra vatyi i cana ra Cornelio sii
tandɨhɨ ra.
25 Ta sa saa ra Pedro vehe ra ta i
quita ra Cornelio si vehe ra ta i sicuɨñɨ
sɨtɨ ra nuu ra vatyi cua zacahnu ra sii
ra.
26 Zoco i zanduvita ra Pedro sii ra ta
catyi ra: Nduviton vatyi ñiyɨvɨ cuu mi
tañi moo.
27 Ta zɨquɨ i quisaha natuhun ra ta
i quɨhvɨ ra sisi vehe ra Cornelio. I
ndyehe ra Pedro vatyi tuu xaan ñiyɨvɨ
yucu.
28 Ta i catyi ra Pedro: Sito maa
ndo vatyi ña saha costumbre maa ndi
ñiyɨvɨ hebreo sa titahan ndi sihin ra
sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, nu sa quɨhvɨ
ndi vehe ra. Zoco i zañaha ra Ndyoo
sii vatyi ña vaha cua catyi vatyi cuxi
caa iyo ndo ta ña vaha cua catyi vatyi
ma cuu titehin sihin ndo.

29 Yucuan cuenda yatyi xaan vasi
sa i cana ndo sii. Ta ñá catyi sa ma cuu
quisi. Ta vityi cuñi cote ¿ñaa cuenda i
cana ndo sii?
30 Tacuan i cahan ra Pedro ta zɨquɨ i
catyi ra Cornelio: Sa yaha cumi quɨvɨ
ta zuun ñi tyehen cuhva i sica tahvi sii
ra Ndyoo sisi vehi vatyi tacuan tuhve
zacuu sa sahiñi, ta i quituu minoo ra
nui. Cuisi xaan zahma ra.
31 Ta i catyi ra cuan sihin: "Corne-
lio, i siñi ra Ndyoo sa cohon sihin ra
ta nacohon iñi ra tandɨhɨ sa zavohon
ta cuhva tyindyeun sii ñiyɨvɨ ndahvi.
32 Vityi cua tasun tyiño ndya ñuu
Jope vatyi cua canon sii minoo ra sa
nañi Simón Pedro. Ndyaa ra vehe
minoo ra zatyahyu ñɨɨ. Nañi tucu ra
cuan Simón. Yuhu tyañuhu iyo vehe
ra. Naquisi maa ra ta cua zacuaha ra
suun."
33 Tacuan i cuu si, ta yatyi i tasi
tyiño sa nanducu ñiyɨvɨ suun. Ta vaha
vatyi i quisun. Ta vityi yucu yo ihya
nuu ra Ndyoo, ta cuñi ndi tyizoho ndi
tandɨhɨ cuii cuhva tasi ra Ndyoo suun
sa zacoton sii ndi.

Cuhva i cahan ra Pedro vehe ra Cornelio

34 Tacuan ta i quisaha cahan ra Pe-
dro ta catyi ra: Vityi cutuñi iñi vatyi
inuu ñi cuñi ra Ndyoo sii tandɨhɨ cuii
ñiyɨvɨ. Ñahñi sa zɨɨn iyo yo cuhva cuñi
ra sii yo.
35 Ta tandɨhɨ ñuu cuñi ra Ndyoo sii
yoo ra zavaha sa vaha, sii yoo ra yuhu
ta tyaa ra yahvi sii ley ra Ndyoo.
36 I cahan ra Ndyoo sihin nduhvi
ñiyɨvɨ hebreo, ta nacatyi ra sihin ndi
vatyi cua coo sa taxi ñi añima yo sa
cuenda ra Jesucristo. Ta maa ra cuu
ra ndyaca ñaha sii tandɨhɨ sa iyo.
37 Sito vaha maa ndo ñaa sa sicoo
ñuu ra hebreo. I quisaha si ñuu sa
nañi Galilea. Xihna ca i zacoo ndutya
ra Juan sii ñiyɨvɨ, ta i zacuaha ra sii ñu.
38 Ta zɨquɨ i quita ra Jesús, ra ñuu
Nazaret, ta saha ra Ndyoo cuhva sii
ra sa cuenda Tatyi Ii. Ta i sica noo
ra Jesús, ta i zavaha ra sa vaha, ta i
zanduvaha ra sii ñu ndyehe tundoho
cuenda cuihna. Tacuan i zavaha ra
vatyi i tyindyee ra Ndyoo sii ra.
39 Ta maa ndi cuu ra cu sa ndaa sa
cuenda tandɨhɨ sa i zavaha ra Jesús nu
cu si Judea ta ñuu cahnu Jerusalén. Ta
i tyaa ñu sii ra nu cruz, ta i sahñi ñu sii
ra.
40 Zoco sa yaha uñi quɨvɨ ta i zanan-
doto ra Ndyoo sii ra. Ta i saha ra sa
ndyehe maa ndi sii ra Jesús.
41 Ñá quituu ra nuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
Maa ñi nuu maa ndi, ra i casi ra
Ndyoo vatyi cua cuu ndi sa ndaa. Sasi
ndi sihin ra ta sihi ndi ndutya sihin ra
ta sa yaha nandoto ra sa sihi ra.
42 Ta i tasi ra sii ndi sa nacatyi ndi
sihin ñiyɨvɨ. Ta sa ndaa cuu ndi vatyi
vityi i saha ra Ndyoo tyiño sii ra Jesús
sa cuu ra juez sii ñiyɨvɨ ndito ta sii
ñiyɨvɨ i sihi.
43 Sa cuenda ra Jesús i cahan
tandɨhɨ ra profeta ta tyiemvu ta catyi
ra vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii ra
Jesús cua zandasi ra cuatyi ñu.

Cuhva i quɨhvɨ Tatyi Ii añima ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu

44 Ta zuun ñi cuhva sa cahan ra
Pedro ta i noo Tatyi Ii sii tandɨhɨ ñu
tyizoho.
45 Ta ra hebreo sa sino iñi Tuhun
Ndyoo, ra i quisi sihin ra Pedro, iyo
xaan i cuñi ra vatyi saha ra Ndyoo
Tatyi Ii ra sii inga ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ
hebreo cuu.
46 Vatyi siñi ra sa cahan ñu inga
tuhun sa ña tuhva ñu cahan ta zac-
ahnu ñu sii Ndyoo.
47 Tacuan ta i catyi ra Pedro: Sa i
saa Tatyi Ii sii ñiyɨvɨ ya cuhva i saa ra
sii maa yo. Ta vityi yoñi ra cua catyi
vatyi ma cuu coo ndutya ñu.
48 Tacuan, ta i catyi ra Pedro vatyi
cua coo ndutya ñu sa cuenda ra Jesu-
cristo. Ta sa yaha sicoo ndutya ñu ta i
sica ca ñu sa ndoo ra Pedro zuhva ca
quɨvɨ ñuu ñu.

11

Saha ra Pedro cuenda sii ra ndyizo tyiño nu iyo ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Jerusalén

1 Ra apóstol ta inga ra sino iñi
Tuhun Ndyoo nu cu si Judea i ñihi
ra tuhun vatyi sino iñi ñiyɨvɨ Tuhun
Ndyoo. Ta yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ñu.

2 Ta sa naquita ra Pedro ñuu
Jerusalén ta ra hebreo ra sino iñi sii
ra Jesús i cahan ra sii ra Pedro vatyi
ra hebreo cuan ñihi xaan ndyico ra
costumbre ñiyɨvɨ hebreo ta sica iñi
ra vatyi ñiñi xaan sa tahndya ñɨɨ xiñi
xuu rayɨɨ ndɨhɨ ca, ta tacuan ta cua
cacu añima ra, sica iñi ra cuan.
3 Ta i catyi ra: ¿Ñaa cuenda sohon
vehe ñiyɨvɨ cuan ta yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo
cuu ñu? ¿Ta ñaa cuenda sasun sihin ñu
ta ña ndyico ñu costumbre maa yo?
4 Tacuan ta i nacatyi ra Pedro
tandɨhɨ sihin ra ndya cuhva quisaha
tyiño cuan ta catyi ra:
5 Ta sindyaa mi ñuu Jope ta zuun ñi
cuhva sa sica tahvi sii ra Ndyoo ta i
ndyehi minoo sa ndyehi. I noo minoo
tañi minoo zahma yuu cahnu. I noo
si sihin cumi tahan sɨquɨ si ndya nu
ndyei.
6 Ta i ndyehe vehi vatyi cua ndyehi
ñaa sa ñoho sisi si, ta i ndyehi vatyi
ñoho tandɨhɨ nuu quɨtɨ iyo cumi tahan
saha ta ñoho coo ta ñoho zaa.
7 Ta i siñi sa cahan ra Ndyoo ta catyi
ra: "Nduviton Pedro. Cahñun sii tɨ ta
casun."
8 Zoco i catyi: "Ma cuu tata vatyi
tañaha ca casi sa cuxi caa." (Ta ica casi
quɨtɨ cuan sa cuenda costumbre maa
yo.)
9 Tacuan ta zɨquɨ i cahan tucu ra
Ndyoo ta catyi ra: "Ma catyun vatyi
ica sa sehi suun."
10 Tacuan i cuu si uñi tahan saha, ta
zɨquɨ i nandaa tucu si ityi zɨquɨ.
11 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i saa
uñi tahan ra vehe nu ndyei. I tasi
ñiyɨvɨ sii ra ndya ñuu Cesarea vatyi
cua nanducu ra sii.
12 Ta i tasi Tatyi Ii sii sa cuhin sihin
ra ta i catyi si sihin vatyi ma caca
xaan iñi. Ta i sahan tucu maa ra
ihya sa iñu tahan ca ra sino iñi Tuhun
Ndyoo. Tandɨhɨ ndi i quɨhvɨ ndi vehe
ra sa i cana sii ndi.
13 Ta i nacatyi maa ra sihin ndi
cuhva i ndyehe ra minoo ángel sisi
vehe ra. Nandyaa si ta catyi si:
"Tasun sii ra cua cana sii ra Simón
Pedro ndya ñuu Jope.
14 Ta cua nacatyi ra Pedro cuan
suhun yozo caa cua cacun sihin ñiyɨvɨ
suun." Tacuan i catyi ángel cuan sihin
ra.
15 Ta sa quisehi quehin sihin ñu ta i
noo Tatyi Ii sii ñu tañi i noo ra sii maa
yo sa xihna ñi.
16 Tacuan ta i nacohon iñi cuhva i
catyi ra Jesús: "Ndisa i zacoo ndutya
ra Juan sii ñiyɨvɨ sihin ndutya, zoco
sihin Tatyi Ii cua coo ndutya maa
ndo."
17 Ta vityi tatu ɨɨn ñi cuhva saha
tucu ra Ndyoo sii ñu inuu ñi tañi saha
ra sii maa yo ra sino iñi sii ra Jesu-
cristo, ¿ñaa cuenda ma tahan iñi yo
cuhva zavaha ra Ndyoo? I catyi ra
Pedro.
18 Tacuan i cuu ta sa siñi ra sino
iñi Tuhun Ndyoo ñuu Jerusalén cuhva
cuan, ta ñá cahan ca ra, ta i zacahnu
ra sii ra Ndyoo. Ta i catyi ra: Saha
ra Ndyoo sa sino tucu iñi inga ñiyɨvɨ
vazu yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ñu. Ta
vityi cua zama ñu cuhva iyo ñu, ta
tacuan ta cua ñihi ñu sa cundito ñu
tandɨhɨ cuii tyiemvu.

Ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu Antioquía

19 Ta sa i sahñi ñiyɨvɨ sii ra Esteban
ta zɨquɨ i quisaha sicoo tundoho sii
inga ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo. Ta
tandɨhɨ ñu i sitya cuatyi. Zuhva ñu i
saa nu cu si Fenicia ta ñuu Antioquía
ta inga ñu i saa minoo ñuhu sa nañi
Chipre sa ndyaa mahñu tyañuhu. Ta i
nacatyi maa ñu Tuhun Ndyoo maa ñi
sihin ñiyɨvɨ hebreo.
20 Zoco zuhva ñu sino iñi, ñiyɨvɨ ñuu
Chipre ta ñuu Cirene, cuahan ñu ndya
ñuu Antioquía ta i nacatyi maa ñu
Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ
hebreo cuu. I nacatyi ñu sihin ñu
tuhun ra Cristo Jesús.
21 I saha xaan ra Ndyoo cuhva sii
ñu, ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i sino iñi ta i
zandoo ñu costumbre sahnu sii ñu. Ta
i sindyico ñu sii ra Jesús.
22 I saa tyiño ya ndya nu yucu ñu
sino iñi ñuu Jerusalén, ta i tasi ñu sii
ra Bernabé ndya ñuu Antioquía.

23 Ta sa saa ra, ta i ndyehe ra vatyi
ndisa i tyindyee xaan ra Ndyoo sii
ñiyɨvɨ cuan. Zɨɨ xaan i cuñi ra, ta i saha
ra tyiño sii ñu sa tyaa xaan ñu yahvi
sii ra Jesús ta cundyico ñu sii ra sihin
tandɨhɨ cuii añima ñu.
24 Vaha xaan ra cuu ra Bernabé, iyo
xaan Tatyi Ii sii ra, ta nɨɨ xaan iñi ra.
Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i sino iñi sii ra
Jesús sa cuenda maa ra.
25 Tacuan ta zɨquɨ cuahan ra Bern-
abé ndya ñuu Tarso vatyi cua nan-
ducu ra sii ra Saulo.
26 Ta sa nañihi ra sii ra, i sindyaca ra
sii ra ndya ñuu Antioquía. Ta minoo
maa cuiya i sindyaa nduu tahan ra
sihin ñiyɨvɨ sino iñi yucuan, ta i za-
cuaha ra sii cuaha xaan ñiyɨvɨ. Ta ñuu
Antioquía cuan cuu ñuu sa xihna ñi
nu i zacunañi ñiyɨvɨ cristiano sii ñu
ndyico sii ra Cristo.
27 Ta quɨvɨ cuan i quita zuhva ra
profeta ñuu Jerusalén ta cuahan ra
ndya ñuu Antioquía.
28 Minoo ra nañi ra Agabo. I ndu-
vita ra nu yucu ra sino iñi Tuhun
Ndyoo ta i cahan ra cuhva catyi Tatyi
Ii sihin ra. I catyi ra vatyi cua quisi
minoo tama cahnu xaan nacahnu
ñuu ñiyɨvɨ. Ta tacuan i tahan si cuhva
i catyi ra zuun ñi sisi quɨvɨ i sindyaca
ñaha ra emperador Claudio.
29 Tacuan ta ñu sino iñi ñuu Antio-
quía i sica iñi ñu vatyi cua tasi ñu
xuhun ta tyindyee ñu sii ñu sino iñi nu
cu si Judea. Cua tasi tahan tahan ñu
yozo cuhva sa cundyee iñi ñu.
30 Ta tacuan i zavaha ñu. I tasi
ñu xuhun i zacasi tahan ñu sihin ra
Bernabé ta ra Saulo ndya nu ndyaa
ra ndyizo tyiño nu yucu ñu sino iñi
Tuhun Ndyoo ñuu cuan.

12

Sihi ra Jacobo ta quɨhvɨ ra Pedro vehe caa

1 Ta zuun ñi tyiemvu cuan i quisaha
ra rey Herodes zavaha ra sa ña vaha
sihin ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo.
2 Sahñi ñiyɨvɨ sii ra Jacobo yañi ra
Juan sihin minoo mityi i zacuu ra
Herodes.
3 Ta sa ndyehe ra Herodes vatyi
tahan iñi ñiyɨvɨ hebreo sa tacuan ta
zɨquɨ i tɨɨn ra sii ra Pedro. Ta i cuu
si quɨvɨ vico zavaha ñiyɨvɨ hebreo sa
nacohon iñi ñu quɨvɨ i quita ñu ñuu
Egipto. Ta vico cuan tuhva ñu casi
pan ña ndaa.
4 Ta i tɨɨn ra Herodes sii ra Pedro ta
i tyihi ra sii ra vehe caa. Cumi ityi
zandaru i sicumi sii ra. Ta cumi tahan
zandaru i cuu tahan tahan ityi ra. Sa
cumi tahan zandaru i sicumi sii ra
tahan tahan ora. Sica iñi ra Herodes
vatyi ndya sa yaha vico tacuan ta
zɨquɨ cua cutuñi ra Pedro ta cua cuu
ra nuu ñiyɨvɨ hebreo vatyi tacuan ta
zɨɨ cua cuñi ñu.
5 Ñoho ra Pedro vehe caa ta sicumi
xaan zandaru sii ra, zoco ñiyɨvɨ sino
iñi Tuhun Ndyoo sica tahvi xaan ñu
sii ra Ndyoo sa cuenda ra.

Zacacu ra Ndyoo sii ra Pedro sisi vehe caa

6 Tacuan ta zuun ñi sa cuaa cuan
sica iñi ra Herodes vatyi inga quɨvɨ
cua tasi ra sii ra Pedro cunahma ra nu
yucu ñiyɨvɨ. Ta sa cuaa cuan i quixi ra
Pedro tɨcuɨ uu tahan zandaru. Nuhñi
ra sihin uu tahan cadena. Ta cumi
inga zandaru yuvehe caa cuan.
7 Ta ta sica ñi i quɨhvɨ minoo ángel
Ndyoo sisi vehe caa ta i ndundisi. I
tɨɨn ángel cuan zoco ra Pedro vatyi cua
zandoyo ra sii ra. Ta i catyi ra sihin
ra: Zanumi. Nduviton. Ta ta sica ñi i
ndasi cadena ndaha ra Pedro.
8 Ta i catyi ángel sihin ra: Nacuhñi
vaha sisun ta natyuhun zapato so-
hon. Ta tacuan i zavaha ra. Ta i
catyi ángel sihin ra: Nazucun zahmon
suun. Ta quisi ndyicon sii.
9 I sindyico ra Pedro sii ángel cuan
sisi vehe caa cuan. Ña sito ra a sa
ndisa zacuu ángel a ñimahna tahan ra.
10 I yaha nduu tahan ra sa xihna
ñi nu cumi minoo zandaru, ta zɨquɨ
i yaha ra sa cu uu nu cumi inga ra
ta i saa ra minoo yuvehe cahnu. Vee
xaan si. Maa caa cuu si. Ta yucuan
yuvehe quita si ndya calle. I nuña ñi
maa yuvehe cuan ta i quita ra. I sica
ra zuhva ca ta i zandoo ángel sii ra
Pedro.

11 Tacuan ta zɨquɨ i sito ra Pedro
sa ndisa ta i catyi ra: Vityi site vatyi
ndisa cuu si. I tasi ra Ndyoo minoo
ángel ta i zacacu ra sii mi si ndaha ra
Herodes ta cuhva sa ña vaha sa cuñi
ñiyɨvɨ hebreo zavaha ñu sihin.
12 Tacuan i sica iñi ra Pedro ta cua-
han ra ndya vehe ña María zɨhɨ ra
Juan Marcos. Yucuan siyucu cuaha
xaan ñiyɨvɨ. Sica tahvi ñu sii Ndyoo.
13 I cati ra Pedro yuvehe nuzama.
Ta i quisi minoo ña cu muzu. Nañi ña
Rode.
14 I nacoto ña nduzu ra Pedro sa
cahan ra, ta zɨɨ xaan i cuñi ña ta nu yu-
vehe ñá nuña ña. Sino ña i sinacatyi
ña sihin ñiyɨvɨ vatyi ndyaa ra Pedro
yuvehe cuan.
15 Zoco ñiyɨvɨ cuan i catyi ñu sihin
ña: Zana tahan xiñun. Ta i catyi maa
ña vatyi ndisa cuii vatyi maa ra cuu
ra. Ta zɨquɨ i catyi ñiyɨvɨ: Ángel sa
zacuenda sii ra cuu si.
16 Ta ra Pedro ndita ñi i cati ra
yuvehe cuan. Tacuan ta i nuña
ñu yuvehe ta iyo xaan i cuñi ñu sa
nandyehe ñu sii ra Pedro.
17 Ta saha ra Pedro zeña sii ñu sihin
ndaha ra nacutaxi ñu, ta i nacatyi ra
sihin ñu yozo caa i tava ra Ndyoo sii ra
vehe caa. Ta catyi ra sihin ñu: Tacuan
nacatyi ndo sihin ra Jacobo ta sihin
inga ra sino iñi Tuhun Ndyoo, i catyi
ra. Tacuan i cahan ra ta zɨquɨ cuahan
ra.
18 Ta sa vasi cundisi ta sica xaan
iñi tandɨhɨ zandaru vatyi ña sito ra
ndyamaa cuahan ra Pedro.
19 I tasi ra Herodes tyiño sa cua nan-
ducu ra sii ra Pedro, zoco ñá nañihi ra
sii ra. Tacuan ta zɨquɨ i zanahma xaan
ra Herodes sii zandaru cuan. Ñá ñihi
zandaru cuhva nacatyi ra. Tacuan i
cuu, ta i catyi ra Herodes vatyi cua
cuu tandɨhɨ zandaru cuan. Tacuan ta
cuahan ra Herodes inga ñuu sa nañi
Cesarea cua cundyaa ra.

Sihi ra Herodes

20 Xaan xaan cuñi ra Herodes sihin
ñiyɨvɨ ñuu Tiro ta ñiyɨvɨ ñuu Sidón ta
ñá cuñi ra tyindyee ra sii ñu. Ta zɨquɨ
i saa ñiyɨvɨ ñuu cuan nu iyo ra ta i
cahan ñu sihin ra Blasto. Minoo ra
ndyizo tyiño nuu ra Herodes cuu ra. I
tyiyahvi ñiyɨvɨ sii ra sa cuu ra yuhu ñu
nuu ra Herodes. I sica ñiyɨvɨ cuan sa
coo sa taxi ñi sihin ra Herodes ta sihin
ñuu ñu vatyi tandɨhɨ sa sasi ñu quita si
ñuhu nu ndyaca ñaha ra Herodes.
21 Ta i sata ra Herodes quɨvɨ sihin
ñu. Ta sa saa quɨvɨ i ndɨhvɨ ra zahma
vaha ra ta i sindyaa ra tyayu cahnu ra
ta i cahan ra sihin ñu.
22 Ta sa ndɨhɨ cahan ra ta tandɨhɨ
cuii ñiyɨvɨ i catyi: Yɨvɨ ñiyɨvɨ cuu ra
cahan ya. Ndyoo cuu ra.
23 Zuun ñi caa cuhva cuan i qui-
hin cuehe sii ra Herodes i zacuu mi-
noo ángel Ndyoo vatyi tahan iñi ra
Herodes sa catyi ñiyɨvɨ vatyi Ndyoo
cuu maa ra. Cahnu xaan tundoho i
ndyehe ra vatyi sasi tindacu sii ra ta
sihi ra.
24 Tacuan i cuu ta Tuhun Ndyoo
cuahan ca nducahnu ca si. Nacatyi
xaan ca ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo sihin
inga ñiyɨvɨ.
25 Sa ndɨhɨ tyiño ra Bernabé ta ra
Saulo ñuu Jerusalén, ta i ndisi nanuhu
ra ndya ñuu Antioquía. I quihin ra sii
ra Juan Marcos ta vasi ra sihin ra.

13

Zatyiño tucu ra Bernabé ta ra Saulo tyiño Ndyoo

1 Ihya cuu zɨvɨ ra profeta ta ra za-
cuaha Tuhun Ndyoo sii ñiyɨvɨ ñuu An-
tioquía. Minoo ra nañi ra Bernabé,
inga ra nañi ra Simón, ra nengu cuu
inga zɨvɨ ra. Inga ra nañi ra Lucio
ra ñuu Cirene sihin ra Saulo ta ra
Manaén. Ɨin ñi i sahnu ra Manaén
sihin ra Herodes ra ndyaca ñaha nu
cu si Galilea.
2 Minoo quɨvɨ i siyucu tandɨhɨ ra
cuan. Ta ñá sasi ra xita vatyi zacahnu
ra sii ra Ndyoo ta zɨquɨ i catyi Tatyi Ii
sihin ra: Cua tasi ndo sii ra Bernabé
sihin ra Saulo nu cua zatyiño ra sa
cuenda mi vatyi cua cuhve tyiño sii
ra.
3 Tacuan ta i sica tahvi ca ra cuan sii
Ndyoo ta ñá sasi ra xita, ta zɨquɨ i tyizo
ra ndaha ra sii ra vatyi cua cuizo tyiño
ra ta i tasi ra sii ra.

Nacatyi ra Pablo Tuhun Ndyoo nu cu si Chipre

4 Tacuan i tava Tatyi Ii tyiño sii ra
Bernabé sihin ra Saulo ta cuahan ra
ndya Seleucia, ta indyacuan i quihin
ra barco vatyi cua cuhun ra ndya
minoo ñuhu sa ndyaa mahñu tyañuhu,
nañi si Chipre.
5 Ta yucuan i saa ra, minoo yuhu
tyañuhu nu nañi si Salamina ta i
quisaha zacuaha ra Tuhun Ndyoo sii
ñiyɨvɨ vehe ñuhu ñiyɨvɨ hebreo. Ta
cuahan tucu ra Juan sihin ra cua
tyindyee ra sii ra.
6 I sica noo ra nacahnu ñuhu Chipre
ta i saa ra ñuu Pafos. Indyacuan i
tahan ra sii minoo ra nañi Barjesús.
Minoo ra tazi cuu ra. Vatya xaan ra
ta catyi ra vatyi cahan ra sa cuenda ra
Ndyoo.
7 Ndyaa ra cuan sihin ra Sergio
Paulo, ra cu gobernador. Casi xaan
iñi ra Sergio cuan. I cana ra sii ra
Bernabé ta ra Saulo vatyi cuñi ra ty-
izoho ra Tuhun Ndyoo.
8 Zoco ra tazi cuan, Elimas cuu inga
zɨvɨ ra. Ñá saha ra sa tyizoho ra gob-
ernador sa cahan ra Saulo vatyi ñá
cuñi ra sa cua sino iñi ra sii ra Jesús.
9 Ta ra Saulo, ta nañi tucu ra Pablo,
situ xaan Tatyi Ii sii ra ta ñihi xaan i
ndyehe ra sii ra ta catyi ra:
10 Ra zandavi ñaha cuun. Tandɨhɨ
cuii sa ña vaha zavohon. Zehe cui-
hna cuu suun ta numinoo sa vaha ña
zavohon. Ta zamon cuhva cahan ra
Ndyoo sa ndisa ta nacatyun sa vatya.
11 Ta vityi cua tasi tuñi ra Ndyoo
suun. Cua cuoon zuhva quɨvɨ, ta ma
ndyehun ñuhu ñicandyi. Ta ta sica ñi
i cuaa ra. Ta i nducu ra yoo ra tɨin
ndaha ra ta cundyaca ra sii ra vatyi
ña cuu ndyehe ra.
12 Ta sa ndyehe ra gobernador sa
tahan ra tazi cuan ta i sino iñi ra
sii ra Jesús vatyi iyo xaan i cuñi ra
sa ndyehe ra yozo caa iyo tuhun sa
cuenda ra Jesús.

Cuahan ra Pablo ta ra Bernabé ndya ñuu Antioquía sa cuu cuenda Pisidia

13 I quita ra Pablo sihin ra tahan ra
ñuu Pafos sihin barco ta cuahan ra
ndya ñuu Perge sa iyo cuenda Pan-
filia. Yucuan i zandoo ra Juan sii ra
ta cua nanuhu ra ndya ñuu Jerusalén.
14 Ta zɨquɨ i quita ra Pablo ñuu Perge
ta cuahan ra minoo ñuu cahnu sa
nañi Antioquía sa cuu cuenda Pisidia.
Ta yucuan sahan ra vehe ñuhu ñiyɨvɨ
hebreo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ, ta i si-
cundyaa ra.
15 Sa xihna ñi i cahvi ñiyɨvɨ zuhva
sa i tyaa ra Moisés ta zɨquɨ i cahvi ñu
sa tyaa inga ra profeta ta tyiemvu.
Tacuan i cuu ta zɨquɨ i tasi ra cu
nuu sii vehe ñuhu cuan tyiño sii ra
Pablo ta catyi ra: Yañi xaa, tatu iyo
minoo tuhun sa cuñi ndo zacoto ndo
sii ñiyɨvɨ. Cuu nacatyi ndo sihin ndi
vityi.
16 Tacuan ta i nduvita ra Pablo ta
saha ra minoo zeña sihin ndaha ra sa
cua cutaxi ñiyɨvɨ ta catyi ra: Tyizoho
ndo yañi xaa, ndoho ra hebreo, ta
tandɨhɨ inga ndoho, ra yuhu sii ra
Ndyoo.
17 Ra cu Ndyoo sii maa yo ñiyɨvɨ
hebreo i casi ra sii ñiyɨvɨ sahnu sii yo.
Ta i tyindyee ra sii ñu, ta i nduu ñu
minoo ityi ñiyɨvɨ cahnu xaan vazu i
sica noo ndahvi ñu ñuu Egipto. Ta
zɨquɨ sihin cuhva iyo sii maa ra i tava
ra sii ñu ñuu cuan.
18 I cundyee xaan iñi ra Ndyoo sihin
ñu tañi uu xico cuiya sa sica noo ñu
nu yoñi maa ñiyɨvɨ iyo ta i zavaha ñu
cuhva cuñi maa ñu.
19 Ta i zanaa ra usa tahan ityi ñiyɨvɨ
nu cu si Canaán vatyi cua cuhva ra
ñuhu cuan sii ñiyɨvɨ sahnu sii yo.
20 Ta zɨquɨ cumi ziendu uu xico
usi cuiya saha ra Ndyoo sa cundy-
aca ñaha juez sii ñiyɨvɨ ndya quɨvɨ i
naquihin ra Samuel tyiño cuan. Ta
ra Samuel i cuu tucu ra minoo ra cu
profeta.
21 Ta zɨquɨ i sica ñiyɨvɨ minoo rey, ra
cua cundyaca ñaha sii ñu. Ta i saha
ra Ndyoo sii ra Saúl zehe ra Cis sii ñu.
Ñiyɨvɨ sii ra Benjamín i cuu sii ra. I
sindyaca ñaha ra Saúl sii ñu uu xico
cuiya.

22 Ta i tava ra Ndyoo sii ra. Ta zɨquɨ i
saha ra sii ra David sa cuu ra rey, ta sa
cuenda maa ra i catyi ra Ndyoo: “Site
sii ra David zehe ra Isaí. Zɨɨ xaan cuñi
sihin ra vatyi cua zavaha ra tandɨhɨ
cuii sa cuñi.”
23 Ta ñiyɨvɨ sahnu sii ra Jesús i cuu
sii ra David. Ta i tasi ra Ndyoo sii
ra Jesús vatyi cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ
hebreo tañi sa i catyi ra Ndyoo ta
tyiemvu.
24 Cumañi ca saa ra Jesús ta i
nacatyi xaan ra Juan sihin tandɨhɨ
ñiyɨvɨ hebreo vatyi ndu-uu iñi ñu cu-
atyi ñu ta coo ndutya ñu.
25 Ta sa cuñi ndɨhɨ tyiño ra Juan ta
i catyi ra: “Ndatu ndo sii minoo ra
cahnu xaan. Ta sica iñi ndo vatyi
zuun ra cui. Zoco yɨvɨ ra cui. Ra i
tasi ra ityi nuu cui. Ra vaha xaan
ca cuu maa ra, ta ñiñi xaan ra, ta
yucuan cuenda ma cuu tyindyei sii ra
nu zuhva tañi sa ndasi tyiendu ndisa
ra.” Tacuan i catyi ra Juan.
26 Ta cahan ca ra Pablo ta catyi ra:
Yañi xaa, ndoho ñiyɨvɨ ra Abraham
ta tandɨhɨ inga ndo, ra yuhu sii ra
Ndyoo. Saha ra Ndyoo cuhva cacu
ndo.
27 Ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén sihin ra ndy-
aca ñaha sii ñu, ñá sito ñu yoo ra cuu
ra Jesús vatyi zehe Ndyoo cuu sii ra,
ta ñá ñihi ñu cuhva sihin tuhun i tyaa
ra profeta ta tyiemvu vazu cahvi ñu
sii si vehe ñuhu ñu tahan xiñi vitya. Ta
zuun ñi ñiyɨvɨ cuan i tyaa cuatyi sata
ra Jesús. Ta tacuan i natahan si tañi sa
catyi ra profeta.
28 Ta vazu ñá ñihi ñiyɨvɨ cuhva sa
tyaa ñu cuatyi sata ra Jesús sa ndisa
cuii, zoco i sica ñu sii ra Pilato sa cuu
ra.
29 Ta sa yaha zavaha ñu tandɨhɨ
cuhva catyi Tuhun Ndyoo sa cuenda
ra Jesús ta zɨquɨ i zanoo ñu sii ra nuu
cruz ta tyihi ñu sii ra ñaña sisi minoo
yavi yuu.
30 Zoco i zanandoto ra Ndyoo sii ra
sisi sa i sihi ra.
31 Ta cuaha xaan quɨvɨ i quituu ra
Jesús nuu ñiyɨvɨ i quisi sihin ra ndya
Galilea ta ñoho ñu ñuu Jerusalén. Ta
vityi maa ñu cu ñu nacatyi sihin ñiyɨvɨ
vatyi i ndyehe ñu sii ra.
32 Ta vityi nacatyi maa ndi minoo
cuhva vaha sihin ndo vatyi tañi sa
sito ndo vatyi ta tyiemvu saha ra
Ndyoo cuenda sii ñiyɨvɨ sahnu sii yo
yozo caa cua zavaha ra nu cuahan
quɨvɨ.
33 Ta vityi sito yo vatyi sa zavaha
ra Ndyoo cuhva catyi ra vatyi saha ra
tundyee iñi sii ra Jesús, ta i nandoto
tucu ra. I tyaa ra David salmo número
uu. I tyaa ra David cuhva i cahan
ra Ndyoo sa cuenda ra Jesús ta catyi
ra: “Zehe mi cuu suun, ta vityi cua
ndyehe ñiyɨvɨ vatyi sehi sa cua nando-
ton.”
34 Iyo inga nu catyi tucu ra Ndyoo
sa cuenda ra Jesús: “Cua tyindyei
suun sa ndisa, cuhva i catyi sihin ra
David.” Tacuan i catyi ra Ndyoo vatyi
cua zanandoto ra sii ra Jesús sisi sa i
sihi ra. Ma cuhva ra Ndyoo sa tyahyu
coño ñuhu ra Jesús.
35 Yucuan cuenda catyi tucu inga
salmo: “Ma cuhvon sa tyahyu coño
ñuhu ra tyaa xaan yahvi suun.”
36 Sa ndisa cuu si vatyi i zavaha ra
David cuhva cuñi ra Ndyoo sa sindito
ra ñuu ñiyɨvɨ, ta zɨquɨ i sihi ra ta i tyihi
ñiyɨvɨ sii ra sisi ñaña ta i tyahyu coño
ñuhu ra.
37 Zoco coño ñuhu ra i zanandoto ra
Ndyoo, ña tyahyu si.
38 Yañi xaa, cuñi si sa coto ndo vatyi
sa cuenda ra Jesús ta cua zandasi ra
Ndyoo cuatyi ndo.
39 Ma nduvaha añima ndo vazu
cumi vaha xaan ndo ley i saha ra
Ndyoo sii ra Moisés. Vatyi ma ndu-
vaha añima ndo sa tacuan ñi. Ra Jesús
cua zanduvaha añima ndo tatu cua
sino iñi ndo sii ra.
40 Zacuenda vaha ndo sii ndo coto
cua tahan ndo cuhva i tyaa ra profeta
ta tyiemvu. I catyi ra:
41 Ndyehe ndoho, ra ña sino iñi.
Cu-iyo xaan ndo ta cua cunaa ndo.
Vatyi cua zavehi minoo cuhva. Ta iyo
xaan cua cuñi ndo.
Ta ma sino iñi ndo
Numaa nacatyi xaan ñiyɨvɨ sito sihin
ndo.

Ta ihya i ndɨhɨ sa cahan ra Pablo sihin
ñiyɨvɨ.
42 Ta sa quita ra Pablo sihin ra
tahan ra sisi vehe ñuhu hebreo cuan.
Ta i sica ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo
cuu sii ra Pablo vatyi cua zacuaha
tucu ra sii ñu inga quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ.
43 Ta sa quita tandɨhɨ ñiyɨvɨ vehe
ñuhu ta cuaha xaan ñiyɨvɨ hebreo ta
ñiyɨvɨ tyaa xaan yahvi ley ñiyɨvɨ he-
breo, i sindyico ñu sii ra Pablo ta ra
Bernabé. Ta i nacatyi xaan ra Pablo
ta ra Bernabé sihin ñu vatyi ma naa
iñi ñu sa nacatyi ra sihin ñu ta nacañi
vaha iñi ñu yozo caa zavaha xaan ra
Ndyoo tumañi iñi sii ñu.
44 Ta inga vitya quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ
i titahan sa yatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu
cuan vatyi cua tyizoho ñu Tuhun
Ndyoo.
45 Zoco sa ndyehe ñiyɨvɨ hebreo, ra
ña sino iñi, vatyi i titahan cuaha xaan
ñiyɨvɨ ta i cucuihna iñi ra. Ta i quisaha
catyi ra vatyi ña vaha sa cahan ra
Pablo ta i cahan ra ndya vaha ñi sii ra.
46 Zoco ñá yuhu ra Pablo ta ra Bern-
abé ta i quisaha catyi ra sihin ñu: Cuñi
si sa nacatyi ndi Tuhun Ndyoo xihna
ca sihin maa ndo vatyi ñiyɨvɨ hebreo
cuu ndo, zoco ña cuñi ndo tyizoho
ndo. Ta cuhva zavaha ndo zañaha
ndo vatyi ña cuñi ndo sa cuhun ndo
gloria. Ta yucuan cuenda cua cuhun
ndi nu iyo inga ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ
hebreo cuu.
47 Tacuan cua zavaha ndi vatyi
ndya ta tyiemvu i catyi maa ra
Ndyoo: “Tañi minoo ñúhu cua cuu
maa ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ
vatyi cua nacatyi ndo sihin tandɨhɨ
cuii ñiyɨvɨ yozo caa cua nduvaha
añima ñu.” Ta i cahan ra Ndyoo cuhva
cuan sa cuenda maa ndi.
48 Ta sa siñi ñiyɨvɨ, ñu sa yɨvɨ ñiyɨvɨ
hebreo cuu, ta zɨɨ xaan i cuñi ñu, ta i
quisaha catyi ñu vatyi vaha xaan cuu
Tuhun Ndyoo. Ta tandɨhɨ ñu i casi ra
Ndyoo vatyi cuhun ñu gloria, i sino iñi
ñu.
49 Tacuan i cuu ta i sitya Tuhun
Ndyoo tandɨhɨ ñuu yucuan.
50 Zoco i cahan ra hebreo, ra ña
sino iñi, sihin minoo ityi ñu zɨhɨ, ñu
zacahnu sii ra Ndyoo cuhva iyo cos-
tumbre maa ñu, ta i cahan tucu ra
hebreo sihin ra ñiñi ñuu cuan ta i
quisaha ra cuatyi cuhva ndya i tava
ra sii ra Pablo ta ra Bernabé ñuu cuan.
51 Tacuan ta zɨquɨ i quɨzɨ ra Pablo ta
ra Bernabé saha ra ta i tava ra ñiyaca
ñuu cuan vatyi ma ndoo ca ra sihin
ñiyɨvɨ ñuu cuan ta cuahan ra ndya
minoo ñuu cahnu sa nañi Iconio.
52 Zoco zɨɨ xaan i cuñi ñu sino iñi ñuu
Antioquía cuan, ta i sicoo xaan Tatyi
Ii sihin ñu.

14

Ñoho ra Pablo ta ra Bernabé ñuu Iconio

1 Ñoho ra Pablo ta ra Bernabé ñuu
Iconio ta i quɨhvɨ ra vehe ñuhu ñiyɨvɨ
hebreo. Vaha xaan i cahan ra yucuan
ndya cuhva ndya i sino iñi cuaha
xaan ñiyɨvɨ, ñu hebreo ta inga ñiyɨvɨ.
2 Zoco ra hebreo, ra ña sino iñi, i
cahan ra ndya vaha ñi sii ra sino iñi
Tuhun Ndyoo ta i zasino ra iñi ñiyɨvɨ
sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu minoo cuhva
ña vaha.
3 Yucuan cuenda i ndoo ra Pablo
ta ra Bernabé naha xaan indyacuan.
Ñá yuhu ra ta cahan ra Tuhun Ndyoo
vatyi nɨɨ cuu iñi ra sii Ndyoo. Ta i
saha ra Ndyoo cuhva sii ra sa zavaha
ra sa ndyityi vatyi tacuan ta cua coto
ñiyɨvɨ vatyi cahan ra sa ndisa sa catyi
ra vatyi cuñi xaan ra Ndyoo sii ñu.
4 Ñá ndu-ɨɨn ñiyɨvɨ ñuu Iconio cuan.
Iyo ñu sino iñi ñu sa cahan ra hebreo,
ra ña sino iñi, ta iyo ñu sino iñi ñu sa
cahan ra apóstol.
5 Tacuan ta zɨquɨ ra hebreo ta inga
ra sa yɨvɨ ra hebreo cuu i ndu-ɨɨn ra
sihin ra cu tyiño vatyi cua zavaha
ra ndya vaha ñi sihin ra Pablo ta ra
Bernabé. Ta cua cañi ra sii ra sihin
yuu ndya cua cuu ra.
6 Zoco i ñihi ra Pablo ta ra Bernabé
tuhun cuan, ta sa sito ra sii si i sino ra
ta cuahan ra ndya ñuu Listra ta ndya
ñuu Derbe nu cu si Licaonia ta tandɨhɨ
inga ñuu iyo yucuan.
7 Ta i nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ yozo caa
cua zacacu ra Ndyoo sii ñu.

Cañi xaan ñiyɨvɨ sii ra Pablo sihin yuu ñuu Listra

8 Ñuu Listra sicoo minoo ra coxo.
Ñá cuu caca ra. Maa sa ndyaa ñi ra
vatyi coxo ra cacu ra.
9 I tyizoho ra coxo sa cahan ra Pablo
ta ndyehe ra Pablo sii ra ta nacoto ra
vatyi nɨɨ cuu iñi ra ta cua nduvaha ra.
10 Tacuan ta ñihi xaan i cahan ra
Pablo ta catyi ra: Nacuɨñɨ ndyaa vo-
hon. Tacuan ta i nduvita ra ta i
quisaha sica ra.
11 Ta sa ndyehe ñiyɨvɨ sa zavaha ra
Pablo ta i quisaha cana saa ñu sihin
zahan maa ñu, zahan ñuu Licaonia ta
catyi ñu: Sa vasi uu tahan ndyoo ihya
nu iyo yo. Caa ra cuhva caa maa yo.
Catyi ñu.
12 Ta tyiemvu sica iñi ñiyɨvɨ vatyi
ra Júpiter ta ra Mercurio cuu ra cuu
Ndyoo. Yucuan cuenda i catyi ñu
vatyi minoo ndyoo nañi Mercurio
cuu ra Pablo vatyi maa ra cuu ra ca-
han. Ta ra Bernabé cuu ra ndyoo sa
nañi Júpiter.
13 Ta i sicoo minoo zutu cuenda ra
Júpiter. Ta i sicumi ra vehe ñuhu yu
ñuu cuan. I sindyaca ra uu tahan
zɨndɨquɨ. Ta i sindyaca ra corona ita. I
cuñi maa ra ta i cuñi ñiyɨvɨ sa zacahnu
ñu vico nu saa ra Pablo ta ra Bernabé
vatyi sica iñi ñu vatyi Ndyoo cuu ra.
Ta yucuan cuenda cua cahñi ñu sii
zɨndɨquɨ cuan.
14 Zoco sa sito ra Pablo ta ra Bern-
abé tuhun cuan ta i ndata ra zahma
ndisi ra vatyi ñá tahan iñi ra sa za-
cuu ñiyɨvɨ Ndyoo sii ra. Ta cacono ra
quɨhvɨ ra ndya mahñu ñiyɨvɨ ta i cana
saa ra Pablo ta catyi ra:
15 Ndoho tata, ¿ñaa cuenda zavaha
ndo tacuan ta ñiyɨvɨ cuu ndi tañi
maa ndo? ta vasi nacatyi ndi sihin
ndo vatyi zandoo ndo sa zavaha ndo
cuhva ya vatyi ñahñi tyindyee si. Sino
iñi ndo sii ra Ndyoo sa ndisa cuii vatyi
maa ra i zavaha andɨvɨ, ñuu ñiyɨvɨ ta
tyañuhu ta tandɨhɨ sa iyo.
16 Ndya ta tyiemvu ta ndya vi-
tyi saha ra Ndyoo sa zavaha tandɨhɨ
ñiyɨvɨ cuhva cuñi maa ñu
17 vazu zañaha ra sii ñu yoo ra cuu
ra vatyi zavaha ra cuaha xaan sa
vaha. Saha ra sa coon zavi ta sa coo
vaha itu tandɨhɨ cuiya. Saha ra sa casi
yo ta sa cuzɨɨ iñi yo. Catyi ra Pablo.
18 Zoco vazu i nacatyi ra Pablo
tuhun cuan, yɨɨ xaan ta i ñihi ra cuhva
zandumazu ra iñi ñiyɨvɨ ta ma cahñi
ñu zɨndɨquɨ cuan ta ma zacahnu ñu
vico sa cuenda ra.
19 Tacuan ta i saa minoo ityi ñiyɨvɨ
hebreo, ra ña sino iñi. Ra ñuu Antio-
quía ta ra ñuu Iconio cuu ra. I sino iñi
ñiyɨvɨ sa cahan ra ndya vaha ñi sii ra
Pablo. Ta i cañi xaan ñu sii ra Pablo
sihin yuu cuhva ndya sica iñi ñu vatyi
sa sihi ra, ta i xita cañoho ñu sii ra i
sindyaca ñu sii ra ndya zava yu ñuu.
20 Ta i titahan ra sino iñi Tuhun
Ndyoo siconduu nu caa ra Pablo, ta
i nduvita ra ta nandɨhvɨ tucu ra ñuu
cuan. Ta inga quɨvɨ i quita ra yucuan
sihin ra Bernabé, cua cuhun ra ñuu
Derbe.
21 Ta sa yaha nacatyi ra Tuhun
Ndyoo ñuu Derbe ta i sino iñi cuaha
xaan ñiyɨvɨ, ta zɨquɨ cua nanuhu tucu
ra ndya ñuu Listra, ñuu Iconio ta ñuu
Antioquía.
22 Indyacuan saha tucu ra tundyee
iñi sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun
Ndyoo. Ta i catyi ra sihin ñu: Sino
vaha iñi ndo sii ra Jesús, ta ma zaña
ndo sii ra. Cua coo tundoho sii yo,
zoco tacuan ta cua quɨhvɨ yo nu ndy-
aca ñaha ra Ndyoo, catyi ra.
23 Tacuan i cuu ta i tyaa tyiño ra sii
uu a uñi tahan ra tahan tahan ñuu nu
sino iñi ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo vatyi cua
zacuenda ra sii ñu. Ta ñá sasi ra Pablo
ta ra Bernabé xita ta i sica tahvi ra sii
Ndyoo sa cuenda ra cuan. Ta zɨquɨ i
catyi ra: Sa sino iñi ndo sii ra Ndyoo.
Maa ra cuu ra cua cucumi vaha sii
ndo. Catyi ra.

Cua nanuhu tucu ra Pablo ta ra Bernabé ñuu Antioquía, nu cu si Siria

24 Tacuan ta zɨquɨ i yaha tucu ra nu
cu si Pisidia, ta saa ra nu cu si Panfilia.
25 I nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ Tuhun
Ndyoo ñuu cahnu sa nañi Perge, ta
zɨquɨ cuahan ra ndya Atalia.
26 Yucuan i quɨhvɨ ra minoo barco
ta cua nanuhu ra ndya ñuu Antioquía
nu i quita ra sa xihna ñi. Yucuan cuu

ñuu nu i sica ñiyɨvɨ tumañi iñi sii ra Ndyoo sa xihna ñi sa cua tyindyee ra sii ra Pablo ityi cuahan ra. Ta vityi ndɨhɨ tyiño ra.

27 Ta sa saa ra ñuu Antioquía i zatitahan ra sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ta i nacatyi ra sihin ñu tandɨhɨ sa i zavaha ra Ndyoo ta cuhva i tyindyee ra Ndyoo sii ra. Ta cuhva i saha ra Ndyoo sa sino iñi inga ñiyɨvɨ vazu yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ñu.

28 Tacuan cuu ta i ndoo ra Pablo ta ra Bernabé naha ca sihin ñiyɨvɨ sino iñi ñuu cuan.

15

Cuhva i titahan ra apóstol ñuu Jerusalén

1 Ta sa ndyaa ra Pablo ta ra Bernabé ñuu Antioquía sihin ñu sino iñi Tuhun Ndyoo, ta i saa minoo ityi ñiyɨvɨ, ra i quita nu cu si Judea. Ta i quisaha zacuaha ra sii ñiyɨvɨ vatyi tatu cuñi rayɨɨ sa cacu añima ra cuñi si vatyi yɨvɨ sa sino ñi iñi ra sii ra Jesús zoco cua cuhva ra sa tahndya ñɨɨ xiñi xuu ra vatyi tacuan i catyi ley ra Ndyoo ta tyiemvu cuhva i tyaa ra Moisés.

2 Ñihi xaan i natuhun ra Pablo ta ra Bernabé sihin ra vatyi ñá ndu-ɨin ra sihin ra, cuhva cuan. Tacuan ta zɨquɨ i saha ñiyɨvɨ tyiño sii ra Pablo ta ra Bernabé ta sii zuhva ca ra cua cuhun ra ñuu Jerusalén vatyi cua natuhun ra sihin ra apóstol ta sihin ra ndyizo tyiño nu iyo ra sino iñi indyacuan. Vatyi tacuan ta cua nacoto ra yozo caa cua ndundoo tyiño cuan.

3 Ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu Antioquía cuu ñu i tasi sii ra. Ta sa cuahan ra i yaha ra nu cu si Fenicia, ta nu cu si Samaria. Ta i nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ yozo caa i zandoo ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu costumbre sahnu ñu. Ta vityi tyaa ñu yahvi sii Ndyoo. Ta zɨɨ xaan i cuñi tandɨhɨ ñu, sa siñi ñu tuhun cuan.

4 Ta sa saa ra Pablo ta ra Bernabé ñuu Jerusalén ta i ndyehe vaha ra apóstol ta ra ndyizo tyiño nu iyo ra sino iñi nu saa ra. Ta tacuan tucu i zavaha tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo yucuan. Tacuan ta zɨquɨ i quisaha nacatyi ra Pablo tandɨhɨ sa zavaha ra Ndyoo tandɨhɨ ñuu nu sahan ra.

5 Tacuan i zavaha ra ta i nduvita uu, a uñi tahan ra. Ra fariseo cuu ra, ta sa sino iñi ra sii ra Jesús. Maa ra cuan i catyi: Cuñi si sa tahndya ñɨɨ xiñi xuu tandɨhɨ ra quɨhvɨ cuenda ra Jesús ta nacatyi yo sihin ra vatyi tyaa tucu ra yahvi sii ley i saha ra Moisés.

6 Tacuan ta i titahan tandɨhɨ ra apóstol sihin ra ndyizo tyiño nu iyo ñiyɨvɨ sino iñi vatyi cua nacañi iñi ra ñaa sa cuñi si sa ndisa.

7 Sa naha xaan natuhun ra ta i nduvita ra Pedro ta catyi ra: Yañi xaa, sito ndo vatyi sa iyo quɨvɨ i casi ra Ndyoo sii, sihin maa ndo vatyi cua nacatyi Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu vatyi cua coto ñu ta cua sino iñi ñu.

8 Ta maa ra Ndyoo, sito ra añima tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta zañaha ra sii yo vatyi cua quihin ra sii ñu vatyi saha ra Tatyi Ii sii ñu inuu ñi tañi saha ra sii maa yo.

9 Ta ña catyi ra Ndyoo sihin yo vatyi ña vaha maa ñu ta vaha xaan maa yo. Zanduvaha ra añima ñu vatyi sino iñi ñu sii ra.

10 Vityi caca iñi yo cuhva cuñi ra Ndyoo. Ña vaha sa cua cuhva yo tundoho sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra ta cua catyi yo vatyi cua zavaha ñu costumbre i saha ra Moisés. Sito yo vatyi ñá cuu cundyee iñi ñiyɨvɨ sahnu sii yo sa zavaha ñu tandɨhɨ sa catyi ra Moisés, ta sito yo vatyi ñá cundyee tucu iñi maa yo zavaha yo sii si.

11 Ña tacuan ta nduvaha añima yo. Sito yo vatyi nduvaha añima yo vatyi iyo xaan tumañi iñi sii ra Jesús. Ta ñahñi ca cuhva nduvaha añima ñiyɨvɨ.

12 Taxi ñi i nduu tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa siñi ñu cuhva nacatyi ra Pablo ta ra Bernabé tandɨhɨ sa i cuu ta tandɨhɨ sa ndyityi i zavaha ra Ndyoo nu sahan ra nu iyo ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.

13 Ta sa ndɨhɨ cahan ra ta i cahan ra Jacobo ta catyi ra: Tyizoho ndo, yañi xaa.

14 Sa saha ra Simón Pedro cuenda yozo caa i quisaha ra Ndyoo zasino ra

iñi inga ñiyɨvɨ vatyi sii maa ra Ndyoo
cua cuu ñu vazu yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu
ñu.
15 Ta zuun ñi cuhva ya cuu cuhva i
cahan Tuhun Ndyoo ta tyiemvu vatyi
i tyaa minoo ra profeta cuhva cahan
ra Ndyoo:
16 Nu vasi quɨvɨ cua quisi ra Cristo
vatyi cua cuhve tyiño sii ra.
Quɨvɨ i sicoo ra rey David i zacahnu
ñiyɨvɨ sii sa ndisa cuii.
Zoco zuhva ñi quɨvɨ ta i zaña tucu ñu
sii.
Cuhva i zacahnu ñu sii, ta quɨvɨ ra
David cua zacahnu tucu ñiyɨvɨ
hebreo sii nu vasi quɨvɨ.
17 Ta sa cuenda maa ñu hebreo ta
tacuan tucu cua zavaha inga
ñiyɨvɨ, ñu yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu,
ta cua sino iñi ñu sii.
18 Tacuan i catyi ra Ndyoo vatyi sa sito
ra vatyi cua zavaha ra cuhva
cuan cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ.
Ta yucuan cuenda i catyi ra
tacuan.
19 Tacuan ta zɨquɨ i catyi tucu ra
Jacobo sihin ñiyɨvɨ: Sica iñi vatyi vaha
ca ma cuhva yo tundoho sii ñiyɨvɨ, ñu
yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu tatu sa i zandoo
ñu costumbre sahnu ñu ta ndyico ñu
sii Ndyoo sa ndisa cuii.
20 Vaha ca tatu cua tyaa yo minoo
carta sii ñu ta catyi yo sihin ñu vatyi
ma casi ñu sa saha ñiyɨvɨ sii zandu ta
naquihin tucu ñu. Ta cua coo minoo
rayɨɨ sihin minoo ñi ñaha ta minoo ñi
ñaha sihin minoo ñi rayɨɨ. Ta inga
cuhva cua cahan yo sihin ñu sa ma
casi ñu coño quɨtɨ tatu ña sati vaha
nɨñɨ tɨ ta ma casi ca ñu nɨñɨ quɨtɨ.
21 Vatyi ndya ta tyiemvu xaan iyo
ra tandɨhɨ ñuu, ra cahvi ley saha ra
Moisés sisi vehe ñuhu hebreo. Tahan
tahan vitya cahvi ra sii si quɨvɨ qui-
tatu ñiyɨvɨ. Tacuan i catyi ra Jacobo.
22 Tacuan i cuu si, ta i catyi ra
apóstol ta ra ndyizo tyiño nu iyo ñiyɨvɨ
sino iñi ta tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ sino iñi
Tuhun Ndyoo yucuan vatyi cua tasi
ra sii a uu, a uñi tahan ra tahan ra, cua
cuhun ra ndya ñuu Antioquía sihin
ra Pablo ta ra Bernabé. Ta i saha ra
tyiño cuan sii ra Judas. Nañi tucu ra
Barsabás ta sii ra Silas. Nduu tahan
ra cuu ra ndyizo tyiño cahnu nu iyo
ñiyɨvɨ sino iñi.
23 Ihya cuu sa catyi carta i tasi ra
sihin ra ndya nu iyo ñiyɨvɨ sa yɨvɨ
ñiyɨvɨ hebreo cuu ñuu Antioquía ta nu
cu si Siria ta Cilicia. Catyi si: “Maa
ndi cuu ra apóstol ta ra ndyizo tyiño
nu iyo ñiyɨvɨ sino iñi ta sihin tandɨhɨ
ñu sino iñi Tuhun Ndyoo ityi ya. Saha
ndi minoo ndyoo nacucumi sii maa
ndo.
24 Ñihi ndi tuhun vatyi sahan ñiyɨvɨ
ñuu ya ndya ñuu ndo, ta yɨvɨ maa
ndi saha tyiño sii ñu ta i zayanga ñu
sii ndo vatyi catyi ñu sihin ndo vatyi
cuñi si sa cahndya ndo ñɨɨ xiñi xuu
tandɨhɨ rayɨɨ ta tyaa ndo yahvi ley ra
Moisés.
25 Yucuan cuenda sica iñi tandɨhɨ
ndi vatyi cua tasi ndi sii zuhva ra iyo
ihya vatyi cua cuhun ra nu ndyaa ndo
sihin ra tahan yo, ra Bernabé ta ra
Pablo, ra sa cuñi xaan ndi.
26 Sa cuaha xaan saha cuñi cahñi
ñiyɨvɨ sii ra sa cuenda tyiño ra Jesu-
cristo.
27 Tacuan cuu. Ta yucuan cuenda
i tava ndi tyiño sii ra Judas ta ra Silas
vatyi cuhun ra ta nacatyi ra sihin ndo
tandɨhɨ sa i tyaa ndi nuu carta ya.
28 Vatyi sa ndu-ɨɨn ndi sihin Tatyi Ii
ta sica iñi ndi vatyi ma zavaha ndo
cuaha xaan cuhva. Ihya ñi cuu cuhva
ñiñi cua zavaha ndo:
29 Ma casi ndo sa saha ñiyɨvɨ sii
zandu ta naquihin tucu ñu. Ma casi
ndo nɨñɨ quɨtɨ, ta ma casi ndo coño
quɨtɨ tatu ñá sati vaha nɨñɨ tɨ. Ta
minoo ñi ñaha cua coo sii minoo rayɨɨ
ta minoo ñi rayɨɨ sihin minoo ñaha.
Tatu cua cucumi vaha ndo cuhva ya,
vaha tacuan ñi.”
30 Tacuan i tyaa ra cuan nuu carta
ta ra ndyizo tyiño cuan i quihin ra
ityi cuahan ra ndya ñuu Antioquía. Ta
yucuan i zatitahan ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ
sino iñi Tuhun Ndyoo. Ta i saha ra
carta cuan sii ñu.
31 Ta sa cahvi ñu sii si, zɨɨ xaan i cuñi
ñu vatyi vaha xaan cuu cuhva cahan
si cuñi ñu.

32 Ta ra Judas ta ra Silas i cuu cahan
ra profecía, ta i quisaha cahan ra, ta i
tyindyee xaan ra sii ñiyɨvɨ ta zɨɨ xaan i
cuñi ñu.
33 Ta sa yaha zuhva quɨvɨ ta cua
nanuhu tucu ra. Ta i catyi ñiyɨvɨ sino
iñi Tuhun Ndyoo sihin ra: Ndyoo cua
tyindyee sii ndo ityi cuahan ndo.
34 Zoco i cuñi ra Silas sa ndoo ra.
35 Tacuan tucu ra Pablo ta ra Bernabé i ndoo ra ñuu Antioquía. Maa ra
cuan sihin cuaha ca ñiyɨvɨ sito Tuhun
Ndyoo, i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ ta i
nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin ñu.

Quihin tucu ra Pablo ityi cuahan ra vatyi cua nacatyi ra Tuhun Ndyoo

36 I yaha zuhva ca quɨvɨ ta zɨquɨ
catyi ra Pablo sihin ra Bernabé: Coho
tucu yo tandɨhɨ ñuu nu i sahan yo.
Cua ndyehe yo sii ra tahan yo, tandɨhɨ
ñiyɨvɨ i sino iñi Tuhun Ndyoo nu i
nacatyi yo sihin ñu. Cua ndyehe yo
yozo caa iyo ñu.
37 I cuñi ra Bernabé sa cuhun tucu
ra Juan, ra sa nañi tucu Marcos sihin
ra.
38 Zoco i sica iñi ra Pablo vatyi vaha
ca ma quihin ra sii ra vatyi ñá ndoo ra
sa sahan ra sihin ra sa xihna ñi. Quɨvɨ
cuan i zandoo ra Juan Marcos sii ra
Pablo ta ra Bernabé nu cu si Panfilia
ta i sinuhu ra.
39 Ña nacasi tahan sa cahan ra
Bernabé sihin ra Pablo sa cuenda
tyiño cuan. I cuxaan ra zuhva.
Tacuan ta zɨquɨ i cuzɨɨn tahan ra. I
quihin ra Bernabé sii ra Marcos ta i
quɨhvɨ ra minoo barco ta cuahan ra
nu cu si Chipre.
40 Ta i quihin ra Pablo sii ra Silas.
Ta i sica ñiyɨvɨ tumañi iñi sii Ndyoo sa
tyindyee ra sii ra Pablo inga saha. Ta
zɨquɨ cuahan ra.
41 I yaha ra nu cu si Siria. I yaha
ra Cilicia. Ta i saha ra tundyee iñi sii
ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo yucuan.

16

Cuahan ra Timoteo sihin ra Pablo ta ra Silas

1 I saa ra Pablo ta ra Silas ndya
ñuu Derbe ta ñuu Listra. Yucuan i
nañihi ra sii minoo ra sino iñi. Nañi
ra Timoteo. Ñiyɨvɨ hebreo cuu zɨhɨ ra
ta sino iñi ña sii ra Jesús. Ta zutu ra,
ra cahan zahan griego cuu ra.
2 Vaha ñiyɨvɨ cuu ra Timoteo catyi
ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu Listra ta ñuu Iconio.
3 I cuñi ra Pablo sa cuhun ra Timoteo sihin ra. Zoco i quihin xihna ra sii
ra ta i sahndya ra ñɨɨ xiñi xuu ra coto
cahan xaan ñiyɨvɨ hebreo ñuu cuan
vatyi sito ñu vatyi ra griego cuu zutu
ra ta ña tuhva ra zavaha costumbre
maa ñu.
4 Tacuan ta sahan ra tahan tahan
ñuu. I nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ tuhun i
nacatyi ra apóstol ta ra ndyizo tyiño
nu iyo ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Jerusalén
vatyi tacuan ta cua zacuenda ñu sii ñu
cuhva i tyaa ra nuu carta cuan.
5 Tacuan ta sicoo ca tundyee iñi sii
ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo, ta vaha
xaan ca sino iñi ñu sii ra Ndyoo ta
tandɨhɨ quɨvɨ i ndutuu ca ñu.

Tahan ra Pablo ñimahna ta ndyehe ra sii minoo ra nu cu si Macedonia

6 Ñá saha Tatyi Ii sa nacatyi ra
Pablo Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ nu cu
si Asia. Yucuan cuenda i yaha ñi ra
ndya nu cu si Frigia ta Galacia.
7 Ta i saa ra nu cu si Misia. Ndya
indyacuan cua cuhun ra ndya nu cu
si Bitinia sica iñi ra, zoco ñá saha tucu
Tatyi Ii sa cuhun ra yucuan.
8 Tacuan ta i yaha ra nu cu si Misia,
ta i quɨhvɨ ra ñuu Troas sa cuu cuenda
Misia. Ta Troas cuan ndyaa si yuhu
tyañuhu.
9 Yucuan i tahan ra Pablo ñimahna
ta sisi ñimahna i ndyehe ra sii minoo
ra nu cu si Macedonia. Ta i sica
ra cuan tumañi iñi sii ra Pablo ta
catyi ra: “Quisun ndya Macedonia ta
tyindyeun sii ndi.”
10 Ta sa yaha ndyehe ra Pablo
ñimahna cuan ta yuhvi ra Lucas sihin
ra Pablo ta inga ra i zanumi ndi sa
cuhun ndi ndya Macedonia vatyi sito
ndi vatyi sa tasi ra Ndyoo sii ndi sa
cua nacatyi ndi tuhun ra indyacuan.

Ndyaa ra Pablo ta ra Silas ñuu Filipos

11 I quɨhvɨ ndi barco ñuu Troas ta sa
ndoo ñi cuahan ndi ndya cuhva ndya
saa ndi minoo ñuhu mahñu tyañuhu.
Nañi si Samotracia ta inga quɨvɨ i saa
ndi ñuu Neápolis.
12 Ndya indyacuan i quisaha sica
ndi sihin saha ndi ndya ñuu Filipos.
Cahnu xaan ñuu cuan. Ñahñi inga ca
ñuu ñiñi ca iyo yucuan. Ndyaca ñaha
ñiyɨvɨ romana sii si. Yucuan i ndoo
ndi zuhva quɨvɨ.
13 Minoo quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ i quita
ndi sata ñuu ndya nu iyo minoo yuu
vatyi yucuan tuhva ñiyɨvɨ sahan ta
sica tahvi ñu sii Ndyoo. Yucuan i
sindyaa ndi ta i nacatyi ndi Tuhun
Ndyoo sihin ñu zɨhɨ, ñu i titahan yu-
cuan.
14 Minoo ña nañi ña Lidia. Ñuu
Tiatira cuu ñuu ña. Xico ña zahma
vaha, zahma yuhva tixinda, vatyi yu-
cuan cuu tyiño ña. Zacahnu ña sii ra
Ndyoo cuhva zacahnu ñiyɨvɨ hebreo
sii ra. I tyizoho ña sa cahan ra Pablo,
ta i nuña ra Ndyoo sa siñi tuñi sii ña,
ta i sino iñi ña sa catyi ra Pablo.
15 Sicoo ndutya ña sihin ñiyɨvɨ sii ña,
ta zɨquɨ i catyi ña: Sa sito ndo vatyi
ndisa cuii sino iñi sii ra Jesús, yucuan
cuenda cuhun ndo ta cua ndoo ndo
zuhva quɨvɨ vehi. Catyi ña ta i zañiñi
ña sii ndi ta cuahan ndi vehe ña.
16 Minoo quɨvɨ sahan ndi nu sica
tahvi ñiyɨvɨ sii Ndyoo ta tahan ndi sii
minoo ña yoco. Ñoho tatyi cuihna sii
ña, ta cuu nacatyi ña ñaa sa cua tahan
ñiyɨvɨ nu cuahan quɨvɨ. Cuhva cuan i
zahacanaa ña xuhun ta ñihi sitoho ña
xuhun cuan.
17 I quisaha ndyico ña sii ra Pablo
ta sii maa ndi ta i cana saa ña ta catyi
ña: Ra ihya zavaha ra cuhva cuñi ra
Ndyoo cahnu. Ta vasi nacatyi ra sihin
ndo yozo caa cua cacu añima ndo ta
ma cuhun ndo andyaya. Catyi ña.
18 Tacuan i zavaha ña cuaha xaan
quɨvɨ cuhva ndya ñá cundyee ca iñi
ra Pablo, ta zɨquɨ i nandyehe sata ra
ta i catyi ra sihin tatyi cuihna cuan:
Yuhvi catyi vatyi quiton añima ña ya
vatyi iyo tundyee iñi sii ra Jesús. Catyi
ra. Ta zuun ñi caa cuhva cuan i quita
tatyi cuihna añima ña.
19 Ta sa sito sitoho ña vatyi ma ñihi
ca ra xuhun sihin ña vatyi sa i quita
tatyi cuihna añima ña ta i tɨin ra sii ra
Pablo ta ra Silas ta sindyaca ra sii ra
ndya vehe tyiño.
20 I sindyaca sitoho ña sii ra nuu ra
juez ta catyi ra sihin ra juez: Ra ihya
zatɨvɨ tyiño ñuu yo ta ñiyɨvɨ hebreo
cuu ra.
21 Zacuaha ra costumbre sa ma cuu
sino iñi yo ta ma cuu zavaha yo vatyi
ñiyɨvɨ romano cuu yo. Tacuan i catyi
ra cuan.
22 Tacuan ta i tyaa tandɨhɨ ñiyɨvɨ
cuatyi sata ra Pablo ta ra Silas. Ta i
tava ra cu tyiño tyiño sa quita zahma
ra Pablo ta ra Silas. Ta i catyi ra sihin
ra policía: Cañi vaha vaha ndo sii ra
sihin yutu.
23 Ta sa yaha cañi xaan ra sii ra ta
i tyihi ra sii ra vehe caa ta catyi ra si-
hin ra cumi vehe caa vatyi nacucumi
vaha xaan ra sii ra.
24 Ta sa ñihi ra cumi vehe caa cuan
tuhun cuan ta i tyihi ra sii ra vehe nu
cutu ca, ta i tyihi ra saha ra sisi vitu.
25 Tañi cuhva maa ñuu sata ra Pablo
ta ra Silas yaa Ndyoo ta sica tahvi ra
sii Ndyoo ta i tyizoho inga ra ñoho si
vehe caa cuan.
26 Ta ta sica cuii ñi i taan minoo sa
ñihi xaan. Ñihi xaan i quɨzɨ si vehe
caa cuan. Ta zuun ñi caa cuhva cuan
i nuña tandɨhɨ yuvehe ta i ndasi ca-
dena sa nuhñi ra ñoho vehe caa cuan.
27 I natahvi iñi ra cumi vehe caa
cuan. Ta ndyehe ra vatyi nuña
tandɨhɨ yuvehe, ta sica iñi ra vatyi
sa sino tandɨhɨ ra ñoho si vehe cuan.
Yucuan cuenda i tava ra mityi ra ta
cua cahñi ra zuun ñi sii maa ra.
28 Zoco i catyi ra Pablo: Ma cahñun
suun. Ñoho tandɨhɨ ndi ihya.
29 I sica ra cumi vehe caa cuan ñúhu
ta i cacono ra sisi vehe cuan. Nɨhɨ
tacuan ñi ca ra vatyi yuhu xaan ra. I
sicuɨñɨ sɨtɨ ra nuu ra Pablo ta ra Silas.
30 Ta zɨquɨ i tava ra sii ra ta i ndaca
tuhun ra sii ra: ¿Ñaa sa cuñi si zavehi,
tata, ta cua cacu añime?
31 Ta i catyi ra Pablo sihin ra: Sino
iñun sii ra Jesús, ta cua cacun, yoho ta
tandɨhɨ ñiyɨvɨ suun.

32 Tacuan ta zɨquɨ i nacatyi ra Pablo
Tuhun Ndyoo sihin ra ta sihin tandɨhɨ
ñiyɨvɨ vehe ra.
33 Ta zuun ñi sa cuaa cuan i nacatya
ra cumi vehe caa cuan nu ñicuehe
nduu tahan ra. Ta i sicoo ndutya
ra cumi vehe caa cuan sihin tandɨhɨ
ñiyɨvɨ sii ra.
34 Tacuan ta i quihin ra sii ra Pablo
ta cuahan ra sihin ra ndya vehe ra, ta
saha ra sa casi ra. Ta zɨɨ xaan i cuñi ra
ta ñiyɨvɨ sii ra vatyi sa sino iñi ñu sii ra
Jesús. (Tacuan ta zɨquɨ i nandɨhvɨ tucu
ra Pablo ta ra Silas vehe caa cuan coto
cuxaan ra cu tyiño sihin ra cumi vehe
caa.)
35 Ta inga quɨvɨ sa ñaha ñi i tasi ra
juez sii ra policía ta catyi ra sihin ra
cumi vehe caa: Zaña ndo sii ra cuan.
36 Ta tacuan i catyi ra cumi vehe caa
cuan sihin ra Pablo vatyi sa cuu quita
ra sihin ra Silas.
37 Zoco i catyi ra Pablo: Ra ñuu
Roma cuu nduhvi. Ta ñahñi cuhva iyo
sii ra ihya sa cañi ra sii ndi nuu ñiyɨvɨ
ta tyihi ra sii ndi vehe caa. Ta ñá saha
ra sa cahan ndi ta nu sa ñá cutuñi ndi.
Ta vityi cuñi ra sa cua zaña xehe ra sii
ndi. Ña tacuan cuu si. Nacatyi ndo
sihin ra juez vatyi naquisi tava maa
ra sii ndi ta cua cuhun ndi. Tacuan i
catyi ra Pablo.
38 Ta tacuan i nacatyi ra policía si-
hin ra juez. Ta i yuhu ra juez sa ñihi ra
tuhun vatyi ra ñuu Roma cuu ra Pablo
ta ra Silas.
39 Yucuan cuenda sahan ra nu ñoho
ra Pablo sihin ra Silas ta i sica ra
tumañi iñi sii ra sa ma cuxaan ra, ta
zɨquɨ i tava ra sii ra, ta i catyi ra sihin
ra vatyi sa ndyoo ñi naquita ra ñuu
cuan.
40 Ta sa quita ra Pablo ta ra Silas
vehe caa ta cuahan ra vehe ña Lidia.
Ta i ndyehe ra sii inga ñiyɨvɨ sino iñi
Tuhun Ndyoo ta saha ra tundyee iñi
sii ñu ta zɨquɨ i quita ra ñuu cuan.

17

Siñi ñiyɨvɨ ñuu Tesalónica Tuhun Ndyoo

1 I yaha ra Pablo ta ra Silas ñuu
Anfípolis ta ñuu Apolonia ta cuahan ra
minoo ñuu cahnu. Nañi si Tesalónica.
Yucuan iyo minoo vehe ñuhu hebreo.
2 Ta tañi sa tuhva ra Pablo sahan,
tacuan i sahan ra yucuan. Uñi quɨvɨ,
quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ, i zacuaha ra sii
ñiyɨvɨ cuhva catyi Tuhun Ndyoo.
3 Tyehen i catyi ra: I catyi Tuhun
Ndyoo vatyi cua ndyehe ra Cristo tun-
doho. Cua cuu ra, ta zɨquɨ cua nan-
doto tucu ra. Yuhvi catyi vatyi ra
Jesús cuu ra cu Cristo vatyi tacuan
i tahan si sii ra. Ta cua zacacu ra
sii ñiyɨvɨ nu iyo ñu ndyehe tundoho.
Tacuan i catyi ra Pablo.
4 Ta ñiyɨvɨ i tyizoho, cuaha ñu i sino
iñi. Ta cuaha ca ra, ra griego cuu ra.
Ta sa sino iñi ra cuhva zacuaha ñiyɨvɨ
hebreo. Ta inga ñu cuu ñu ñazɨhɨ ra
cuca ñuu cuan.
5 Tacuan ta sa ndyehe ra hebreo, ra
ña sino iñi, vatyi sino xaan iñi ñiyɨvɨ ta
i cucuihna iñi ra sa cuenda si. I qui-
hin ra sii minoo ityi ra sica noo ñi, ra
ña zatyiño, ta ra yucuan i zatitahan sii
ñiyɨvɨ, ta i zanduvaa ra sii ñu. Sahan
ra vehe ra Jasón sa nanducu ra sii ra
Pablo vatyi cua cundyaca ra sii ra nu
yucu tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
6 Zoco ñá nañihi ra sii ra. Tacuan ta
zɨquɨ i xita cañoho ra sii ra Jasón ta sii
zuhva ca ra sino iñi nuu ra cu tyiño.
Ta i cana saa ra ta catyi ra: Ra ihya
zayanga sii ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ
ta vityi vasi zayanga ra sii ñiyɨvɨ ñuu
yo.
7 I saha ra Jasón ya sa cundyaa ra
cuan vehe ra. Catyi ra ya vatyi ra
Jesús cuu ra cu rey ta yɨvɨ ra César.
Cuatyi cuu si sa tacuan vatyi ra César
cuu rey sii maa yo.
8 Tacuan i cahan ra cuñi cuatyi
cuan cuhva ndya zanduvaa xaan ra
sii ñiyɨvɨ sihin ra cu tyiño.
9 Zoco i saha ra Jasón ta inga ra
zuhva xuhun, ta i quita ica ra.

Cuahan ra Pablo ta ra Silas ñuu Berea

10 Zuun ñi sa cuaa cuan i zanumi ra
sino iñi Tuhun Ndyoo sii ra Pablo ta
ra Silas ta cuahan ra ndya ñuu Berea.
Ta cuhva sa saa ra yucuan, i sahan ra
vehe ñuhu hebreo.

11 Ñiyɨvɨ hebreo ñuu cuan vaha ca
ñiyɨvɨ cuu ñu. Ñá zavaha ñu cuhva i
zavaha ñiyɨvɨ hebreo ñuu Tesalónica.
Cuñi xaan ñiyɨvɨ ñuu Berea sa tyizoho
ñu Tuhun Ndyoo. Ta tandɨhɨ quɨvɨ i
cahvi ñu Tuhun Ndyoo vatyi cuñi ñu
coto ñu tatu ndisa sa cahan ra Pablo.
12 Yucuan cuenda i sino iñi cuaha
xaan ra hebreo, ta cuaha ñuzɨhɨ
griego, ñu ñiñi.
13 Zoco sa ñihi ñiyɨvɨ hebreo ñuu
Tesalónica tuhun vatyi zacuaha ra
Pablo Tuhun Ndyoo ñuu Berea ta
zɨquɨ sahan ra cua zanduvaa ra sii
ñiyɨvɨ ñuu Berea ta cua cahñi ñu sii ra
Pablo.
14 Yatyi xaan i tasi ñiyɨvɨ sino iñi
Tuhun Ndyoo sii ra Pablo ndya yuhu
tyañuhu. Ta i ndoo ra Silas ta ra Tim-
oteo ñuu Berea.
15 Cuahan uu tahan ñiyɨvɨ sihin ra
Pablo. Sindyaca ra sii ra ndya ñuu
Atenas. Ta zɨquɨ i tasi ra Pablo tyiño
sihin ra sa nacatyi ra sihin ra Silas ta
ra Timoteo vatyi zanumi ra ta cuhun
ra nu iyo ra Pablo.

Ndyaa ra Pablo ñuu Atenas

16 I ndatu ra Pablo ñuu Atenas ndya
cua quisi ra Silas ta ra Timoteo. Ta
sica xaan iñi ra Pablo vatyi ndyehe ra
vatyi cuaha xaan zandu yutu iyo ñuu
cuan.
17 Yucuan cuenda sahan ra vehe
ñuhu vatyi cua natuhun ra sihin ñiyɨvɨ
hebreo ta sihin inga ñiyɨvɨ sino iñi sii
Ndyoo. Ta tandɨhɨ quɨvɨ i nacatyi ra
sihin ñiyɨvɨ i ndyehe ra nuyahvi.
18 Ta zɨquɨ i natuhun tahan ñiyɨvɨ
cuhva i cahan ra Pablo. Iyo ñu za-
cuaha ñu tuhun ra Epicúreo ta iyo ñu
zacuaha ñu tuhun ñiyɨvɨ estoico. Ta
zuhva ñu i catyi: ¿Ñaa tuhun cuu si sa
nacatyi xaan ra ya vatyi cahan xaan
ra tuhun inga ndyoo, ra ña sito yo?
Tacuan i catyi ra cuan vatyi cahan
ra Pablo tuhun ra Jesús ta cuhva i
nandoto ra Jesús.
19 Tacuan ta zɨquɨ i sindyaca ñu sii
ra Pablo ndya xiñi yucu Areópago nu
titahan ra ndyizo tyiño ñuu cuan ta i
catyi ra sihin ra Pablo: Cuñi ndi coto
ndi ñaa tuhun cuu si sa zacuohon sii
ñiyɨvɨ.
20 Tucu xaan cuu tuhun nacatyun,
ta cuñi ndi coto ndi ñaa sa cuu si.
Tacuan i catyi ñu.
21 Vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu Atenas si-
hin ñiyɨvɨ inga ñuu, ñu iyo ñuu Atenas
cuan, ñahñi tyiño zavaha ñu. Maa
ñi sa tyizoho ñu ta sa nacatyi ñu ñaa
cuhva saa iyo.
22 Tacuan i cuu ta zɨquɨ i nduvita
ra Pablo mahñu nu yucu ra cuan xiñi
yucu Areópago ta i catyi ra sihin ra
ñuu Atenas cuan: Ndoho ra ñuu Ate-
nas, ndyehi vatyi zacahnu xaan ndo
ndyoo sii maa ndo sihin tandɨhɨ cuii
añima ndo.
23 Vatyi sehin sa ndyehi nu zac-
ahnu ndo sii ndyoo ndo ta i ndyehi
minoo altar ta ndyaa letra. Tyehen
catyi si: “Cuenda ndyoo sa ña sito yo.”
Zacahnu ndo sii ra vazu ña sito ndo sii
ra. Ta vityi cua nacatyi sihin ndo yoo
ra cuu ra.
24 Ndyoo, ra zavaha ñuu ñiyɨvɨ cuu
ra. I zavaha ra tandɨhɨ sa iyo. Sitoho
yutyi andɨvɨ ta ñuhu ñuu ñiyɨvɨ cuu
sii ra. Ña iyo maa ra sisi vehe ñuhu
zavaha ñiyɨvɨ.
25 Ña cuñi si sa cua tyindyee ñiyɨvɨ
sii ra vatyi ñahñi sa cumañi sii ra vatyi
zuun ñi maa ra saha tandɨhɨ sa iyo.
Saha ra sa cundito yo. Saha ra sa coo
tatyi yo.
26 Minoo tuhun ñi ñiyɨvɨ i zavaha ra
Ndyoo sa xihna ñi. Tacuan i cuu ta
zɨquɨ i ndutuu ca ñiyɨvɨ ta i catyi ra
Ndyoo vatyi cua coo ñiyɨvɨ nacahnu
ñuu ñiyɨvɨ. I catyi maa ra ndyamaa
cua coo sa zɨɨn zɨɨn tata ñiyɨvɨ ñuu
ñiyɨvɨ, ta i saha ra ñaa ñuhu cua cuu sii
ñu. Ta i catyi ra ñaa ñiyɨvɨ cua cundy-
aca ñaha sa zɨɨn zɨɨn ñuhu ta ama cua
cundyaca ñaha ñu.
27 Tacuan i zavaha ra Ndyoo vatyi
cua nanducu ñiyɨvɨ sii ra. Sica iñi ra
vatyi ña yɨɨ ta cua nañihi ñu sii ra.
Vatyi ña sica iyo ra sihin yo.
28 Vatyi sa cuenda maa ra ta ndito
yo, cuu caca yo ta cuu coo yo cuhva
iyo yo. Tañi sa i tyaa minoo ra ñuu
ndo ta tyiemvu vatyi catyi ra: “Maa ra
Ndyoo i zavaha sii yo.” Catyi ra.

29 Ta ndisa vatyi i zavaha ra sii yo,
ta yucuan cuenda ña vaha caca iñi
yo vatyi caa ra tañi caa minoo ndyoo
xuhun cuaan a xuhun cuisi, a yuu a
ñaa sa zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa ra.
30 Ta tyiemvu ñá sito maa ñiyɨvɨ ñaa
sa zavaha ñu. Ta ñá cuxaan ra Ndyoo
sihin ñiyɨvɨ quɨvɨ cuan vatyi ñá sito
ñu. Zoco vityi catyi ra vatyi nazan-
doo ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ cuatyi
zavaha ñu.
31 Vatyi sa sata ra quɨvɨ sa cua tasi
tuñi ra sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ sihin sa
ndoo. Ta saha ra tyiño sii minoo ra sa
cua ndyehe ra a sa vaha zavaha ñiyɨvɨ
a sa ña vaha. I zañaha ra Ndyoo sii
yo vatyi iyo cuhva sii ra cuan vatyi i
zanandoto ra sii ra.
32 Ta sa siñi ñiyɨvɨ vatyi catyi ra
Pablo vatyi i nandoto minoo ñiyɨvɨ ta
zuhva ñu tyizoho cuan, i sacu ndyaa
ñu sii ra Pablo. Zoco inga ñu i catyi ñu:
Cuñi ndi sa tyizoho ndi sa cohon inga
saha.
33 Tacuan ta i quita ra Pablo nu
titahan ñiyɨvɨ.
34 Ta zuhva ra cuan i sino iñi ra ta
i titahan ra sihin ra Pablo. Minoo ra
nañi ra Dionisio. Ra ndyizo tyiño ñuu
cuan cuu ra. Ta minoo ñaha sino iñi,
nañi ña Dámaris. Ta iyo ca ñu sino iñi
ndɨhɨ ca.

18

Cuahan ra Pablo ñuu Corinto

1 Tacuan ta zɨquɨ i zandoo ra Pablo
ñuu Atenas ta cuahan ra ñuu cahnu
Corinto.
2 Yucuan i nañihi ra sii minoo ra
hebreo tañi maa ra. Aquila nañi ra.
Ñuu Ponto i cacu ra. Ta cunaha ca sa
quita ra nu cu si Italia sihin ñazɨhɨ ra.
Nañi ña Priscila. I quita ñu ñuu cuan
vatyi i tava ra ndyaca ñaha Claudio
sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo ñuu Roma nu
sindyaa ñu. Sahan ra Pablo vehe ñu
nu ndyaa ñu ñuu Corinto.
3 Yucuan i ndoo ra Pablo ta i zatyiño
ra sihin ñu vatyi sa tuhva ra zatyiño
tañi zatyiño maa ñu. I zavaha ñu vehe
zahma. Ta tacuan i zahacanaa ñu
xuhun.
4 Ta i natuhun ra Pablo sihin ñiyɨvɨ
vehe ñuhu hebreo tandɨhɨ quɨvɨ sa cu
quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ. I natuhun tahan
ra sihin ñiyɨvɨ hebreo ta i natuhun
tahan ra sihin ñiyɨvɨ griego vatyi cuñi
ra sa cua sino iñi ñu sii ra Jesús.
5 Ta sa quita ra Silas ta ra Timoteo
ñuu Macedonia ta i saa ra nu ndyaa
ra Pablo, ta zɨquɨ i zaña ra Pablo inga
tyiño ra ta tandɨhɨ tyiemvu i zacuaha
ra Tuhun Ndyoo. I nacatyi ra sihin
ñiyɨvɨ hebreo vatyi ra Jesús cuu ra sa
ndatu ñu, ra cua tasi ra Ndyoo. Ta cua
zacacu ra sii ñiyɨvɨ nu iyo ñu ndyehe
tundoho.
6 Tacuan ta zɨquɨ i quisaha nduxaan
ñiyɨvɨ hebreo cuan sihin ra Pablo ta
i cahan ñu ndya vaha ñi sii ra Jesús.
Tacuan i cuu si ta i naquɨzɨ ra Pablo
zahma ra vatyi ña cundyee ca iñi ra
sa cahan ñu. I catyi ra sihin ñu: Cuatyi
maa ndo cuu ta ma cuhun ndo gloria.
Yɨvɨ cuatyi mi. Ta vityi cuhin cua
nacatyi Tuhun Ndyoo maa ñi sihin
ñiyɨvɨ, sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
7 I quita ra vehe ñuhu hebreo ta
cuahan ra vehe minoo ra nañi Justo
vatyi zacahnu maa ra Justo sii Ndyoo.
Ta iyo vehe ra yatyi ñi xiin vehe ñuhu.
8 Sino iñi minoo ra nañi Crispo
Tuhun Ndyoo. Ra cu nuu sii vehe
ñuhu hebreo cuu ra. Sino iñi tandɨhɨ
ñiyɨvɨ vehe ra. Ta i sino tucu iñi cuaha
xaan inga ñiyɨvɨ ñuu Corinto sa siñi ñu
Tuhun Ndyoo. Ta i sicoo ndutya ñu.
9 Tacuan ta minoo sa cuaa i ndyehe
ra Pablo sii ra Jesús sisi ñimahna ta
i catyi ra Jesús sihin ra: Ma yuhun
Pablo, ta ma cutaxun. Zacuohon
Tuhun Ndyoo.
10 Vatyi zacuenda mi suun. Yoñi
ñiyɨvɨ cuu tɨɨn suun sa zaha ñu maña
suun vatyi iyo cuaha xaan ñiyɨvɨ ñuu
ya sa cua sino iñi sii.
11 Yucuan cuenda i ndoo ra Pablo
minoo cuiya zazava ñuu Corinto sa
zacuaha ra sii ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo.
12 Zoco tyiemvu sa cuu ra Galión
gobernador nu cu si Acaya, i ndu-ɨɨn
ñiyɨvɨ hebreo sa ña sino iñi, ta i tɨɨn ñu
sii ra Pablo. I sindyaca ñu sii ra nuu
ra ndyaca ñaha.
13 Ta i catyi ñu sihin ra Galión:
Ra ihya, nacatyi xaan ra sihin ñiyɨvɨ

cuhva zacahnu ñu sii Ndyoo, zoco yɨvɨ cuhva catyi ley ndi cuu si cuan.

14 Sa cua cahan ra Pablo ta i catyi ra Galión sihin ñiyɨvɨ hebreo: Tyizoho ndo. Ñahñi sa i zavaha ra ya. Tatu zavaha ra sa ña vaha a cuatyi cua zayange sii ta cua tyizohi sa cahan ndo. Zoco ña tacuan cuu si vatyi ñahñi sa zavaha ra. Ta ma tyizohi sa cahan ndoho ñiyɨvɨ hebreo.

15 Cuñi ndo cuatyi sihin ra vatyi zacuaha ra inga tuhun. Inga tuhun nacatyi ra ta tucu iyo ley maa ndo. Ma ndyehi tyiño cahan ndo. Catyi ra.

16 Tacuan ta i tava ra sii ra hebreo sata vehe.

17 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ griego, i tɨɨn ñu sii ra Sóstenes. Ra cu nuu sii vehe ñuhu hebreo cuu ra. I cañi xaan ñu sii ra zuun ñi yuvehe tyiño vatyi cuñi ñu cuatyi sihin ñiyɨvɨ hebreo. Ta ñá cahan maa ra gobernador Galión.

Sa nanuhu tucu ra Pablo ndya ñuu Antioquía ta zɨquɨ i quihin tucu ra ityi cuahan ra sa cu uñi saha

18 Cuaha ca quɨvɨ i ndoo ra Pablo yucuan. Tacuan ta zɨquɨ i cuzɨɨn tahan ra sihin ñiyɨvɨ yucuan. Ta cuahan ra ñuu Cencrea. I zatya tyehe ra Pablo xiñi ra vatyi cua zavaha ra minoo cuhva sa catyi ra sihin ra Ndyoo. Ta zɨquɨ i quɨhvɨ ra barco vatyi cua cuhun ra ityi Siria sihin ña Priscila ta ra Aquila. Yɨɨ maa ña Priscila sii ra Aquila.

19 Ta sa saa ñu ñuu Efeso i zandoo ra sii ra Aquila ta sii ña Priscila ta cuahan ra vehe ñuhu hebreo ta cahan ra sihin ñu hebreo ñu titahan yucuan.

20 I sica ñu sii ra sa ndoo ra naha ca, zoco ñá cuñi ra.

21 Tacuan ta zɨquɨ cua cuzɨɨn tahan ra sihin ñiyɨvɨ ta catyi ra: Cuñi si sa cuhin ñuu Jerusalén sa cuenda vico. Zoco tatu cuhva ra Ndyoo cua quisi tuqui nu ndyaa ndo. Ta i quihin ra ityi cuahan ra. I quita ra ñuu Efeso sihin barco.

22 Ta sa saa ra Pablo ñuu Cesarea i quihin ra ityi cuahan ra ñuu Jerusalén, ta i saa ra nu iyo ra ndyizo tyiño cuenda ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo yucuan. Ta i nacatyi ra Pablo sihin ra tandɨhɨ sa i zavaha ra nu sahan ra. Ta zɨquɨ cuahan ra ñuu Antioquía.

23 I ndoo ra zuhva quɨvɨ ñuu Antioquía cuan ta zɨquɨ i quihin tucu ra ityi cuahan ra nu cu si Galacia ta nu cu si Frigia. Tahan tahan ñuu sahan ra ta saha ra tundyee iñi sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo.

Zacuaha ra Apolos sii ñiyɨvɨ Tuhun Ndyoo ñuu Efeso

24 I quisi minoo ra hebreo ñuu Efeso. Nañi ra Apolos. Ra ñuu Alejandría cuu ra. Casi xaan zacuaha ra Tuhun Ndyoo. Sito xaan ra Tuhun Ndyoo, tutu sahnu.

25 Zacuaha ra yozo caa iyo ra Ndyoo. Zacuaha ra sihin tandɨhɨ cuii añima ra. Vaha xaan zacuaha ra cuhva sito ra sa cuenda ra Jesús, zoco ta coto ca ra tandɨhɨ sa cuenda ra Jesús. Sito ra maa ñi cuhva i zacuaha ra Juan sa zacoo ndutya ra sii ñiyɨvɨ.

26 Ñá yuhu ra Apolos ta i quisaha zacuaha xaan ra sii ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu hebreo. I siñi ña Priscila ta ra Aquila sa cahan ra. Ta zɨquɨ i quihin ñu sii ra ta sahan ñu ndya zava ta i nacatyi ñu sihin ra tandɨhɨ sa cumañi ca coto ra, tandɨhɨ sa i zavaha ra Ndyoo ta cuhva zacacu ra sii ñiyɨvɨ sa cuenda ra Jesús, i nacatyi ñu sihin ra.

27 Tacuan ta i cuñi ra Apolos sa cuhun ra ndya nu cu si Acaya, ta i tyindyee ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo sii ra vatyi saha ñu xuhun ta i tyaa ñu minoo carta sii inga ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ityi cuan vatyi cua nacoto ñu sii ra. Ta sa saa ra Apolos nu cu si Acaya i tyindyee xaan ra sii ñiyɨvɨ yucuan. Sa sino iñi ñu sii ra Jesús vatyi iyo xaan tumañi iñi sii ra Ndyoo.

28 I ndyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ yucuan vatyi vaha xaan cahan ra Apolos sihin ñiyɨvɨ hebreo sa ña sino iñi vatyi saha xaan ra Ndyoo cuhva sii ra. Ta i zañaha ra cuhva catyi Tuhun Ndyoo. I catyi ra sihin ñu: Ndatu ndo sii ra Cristo. Yuhvi catyi vatyi ra Jesús cuu ra vatyi i tava ra Ndyoo tyiño sii ra

sa cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ nu iyo ñu ndyehe tundoho. Catyi ra Apolos.

19

Sahan tucu ra Pablo ñuu Efeso

1 Ta sa ndyaa ra Apolos ñuu Corinto ta i yaha ra Pablo ityi yucu nu cu si Asia cuan ta cuahan ra ñuu Efeso. Yucuan nañihi ra sii zuhva ra sino iñi Tuhun Ndyoo.

2 Ta i ndaca tuhun ra Pablo sii ra ta catyi ra: ¿Atu i naquihin ndo Tatyi Ii quɨvɨ i sino iñi ndo Tuhun Ndyoo? Ta i catyi ra cuan sihin ra Pablo: Tañaha ca ma coto ndi tuhun sa cuenda Tatyi Ii.

3 Ta i catyi ra Pablo: ¿Ta yozo caa i sicoo ndutya ndo? Ta i catyi ra sihin ra Pablo: I sicoo ndutya ndi cuhva catyi ra Juan.

4 Ta zɨquɨ i catyi ra Pablo sihin ra: I zacoo ndutya ra Juan sii ñiyɨvɨ sa yaha ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu. I nacatyi ra sihin ñu vatyi cua quisi inga ra cuee ca ta sii maa ra cuan cua sino iñi ñu. Ra yucuan cuu Jesús. Tacuan i zacuaha ra Juan, catyi ra Pablo.

5 Ta sa siñi ra cuan tuhun cuan ta i sicoo ndutya ra sa cuenda ra Jesús.

6 Ta zɨquɨ i tyizo ra Pablo ndaha ra zɨquɨ ra, ta i noo xica Tatyi Ii sii ra, ta i quisaha cahan ra inga zahan sa ña tuhva ra cahan ta i zaha ra profetizar, ndɨhɨ ca.

7 Tañi usi uu tahan ra cahan tacuan.

8 I sahan ra Pablo vehe ñuhu ñiyɨvɨ hebreo. Uñi yoo i zacuaha ra sii ñiyɨvɨ yucuan. Ñá yuhu ra ta i natuhun tahan xaan ra sihin ñiyɨvɨ hebreo sa ña sino iñi. Ta i nacatyi ra sihin ñu cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ta i zañiñi ra sii ñu vatyi ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu.

9 Zoco zuhva ñiyɨvɨ yucuan ñihi xaan iñi ñu. Ñá cuñi ñu sa sino iñi ñu. Ta quiñi xaan i cahan ñu sii tuhun ra Jesús nuu ñiyɨvɨ yucuan. Tacuan ta i zandoo ra Pablo sii ñu. I quihin ra sii ñu sino iñi, ta tandɨhɨ quɨvɨ i natuhun tahan xaan ra sihin ñu sa cuenda Tuhun Ndyoo nu iyo zɨcuela ra maestro nañi Tiranno.

10 Ta tacuan i sicoo tyiño uu cuiya cuhva ndya tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo ta tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ nacahnu Asia i siñi ñu tuhun ra Jesús.

11 Cuaha xaan sa ndyityi i zavaha ra Pablo i zacuu ra Ndyoo.

12 Cuhva ndya pañitu a ñaa zahma cua tɨin ra Pablo ta cuhun si sihin ñiyɨvɨ ndya nu caa ñu cuhu ta i quita cuehe a ñaa tatyi cuihna ñoho añima ñu.

13 Tacuan ta sicoo minoo ityi ñiyɨvɨ hebreo. Ndɨhvɨ noo ñu ta catyi ñu vatyi cuu tava ñu tatyi cuihna sii ñiyɨvɨ, ta i cuñi ñu sa cua cutyiño ñu zɨvɨ ra Jesús. I cahan ñu cuan sihin tatyi cuihna ta catyi ñu: Catyi xaan ra Pablo yozo caa iyo ra Jesús. Cuenda ra Jesús cuan catyi ndi vatyi cua quiton. Catyi ñu.

14 Tacuan i zavaha usa tahan ñiyɨvɨ, zehe ra Esceva, minoo ra cu zutu cahnu sii ñiyɨvɨ hebreo. Usa tahan ñu i zavaha tacuan.

15 Zɨvɨ ra Jesús i cahan ñu sihin tatyi cuihna ta catyi si sihin ñu: Nacote sii ra Jesús. Ta nacote sii ra Pablo, zoco ña nacote yoo ndoho cuu ndo vatyi ñahñi cuhva iyo sii ndo. Catyi si.

16 Tacuan ta i ndava ra ñoho tatyi cuihna zɨquɨ ñu ñihi xaan. I tɨin ra sii ñu ta cañi xaan ra. Zañicuehe ra sii ñu. I sahndya ra zahma ñu ta i sino ñu vehe ra.

17 Tacuan i cuu si ta i sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu Efeso cuhva i tahan ñu. I sito ñu hebreo ta tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ. Ta yuhu xaan ñu. Ta i quisaha catyi ñu vatyi cahnu xaan cuu ra Jesús.

18 Cuaha xaan ñiyɨvɨ sa sino iñi Tuhun Ndyoo i quisi nahma ñu nuu ra Pablo tandɨhɨ sa ña vaha i zavaha ñu vatyi i zatyiño ñu sihin tuhun tazi.

19 I sahmi ñu libro sa sityiño ñu sa zatazi ñu sii ñiyɨvɨ. Ta i sahmi ñu tandɨhɨ sa sityiño ñu sa cuenda tyiño cuan. Ta sa yaha sahmi ñu tandɨhɨ libro ñu ta i zaha ñu cuenda yozo xuhun i siquɨhɨ si ta catyi ñu vatyi siquɨhɨ si uu xico usi mil xuhun cuisi.

20 Tacuan i nducahnu ca Tuhun Ndyoo, ta cuaha ca ñiyɨvɨ sino iñi ñu,

ta saha xaan ca Ndyoo tundyee iñi sii
ñu (sa cundyico ñu sii ra).
21 Tacuan ta i sica iñi ra Pablo sihin
añima ra vatyi cua yaha tucu ra nu cu
si Macedonia. Cua yaha tucu ra nu
cu si Acaya, ta cua cuhun tucu ra ñuu
Jerusalén vatyi catyi ra: Cua cuhun
xihne ñuu Jerusalén. Ta zɨquɨ cuñi
xaan si sa cuhun tuqui ñuu Roma.
Catyi ra.
22 I tasi ra Pablo sii ra Timoteo sihin
ra Erasto, uu tahan ra zatyiño sihin
ra, ityi nu cu si Macedonia. Ta i ndoo
ca ra Pablo nu cu si Asia.

Cuhva i cuvaa xaan ñiyɨvɨ ñuu Efeso

23 Ta tyiemvu cuan sicoo sa sahñi
tahan ñiyɨvɨ ñuu Efeso sa cuenda
Tuhun Ndyoo.
24 Minoo ra nañi Demetrio quisaha
sihin si vatyi cuaha xaan ñiyɨvɨ
sino iñi Tuhun Ndyoo. Maa ra
Demetrio cuan tuhva zavaha inga
ndyoo xuhun cuisi, nañi si Diana.
Ta sihin tyiño zavaha ra cuaha xaan
zahacanaa ra sihin ra zatyiño sihin
ra.
25 Yucuan cuenda i cana ra sii
tandɨhɨ ra sihin inga ra zatyiño tañi
zatyiño maa ra ta i catyi ra sihin ra:
Yañi xaa, sito ndo vatyi vaha xaan
zahacanaa yo sihin tyiño ya.
26 Ta vityi sa ndyehe yo ta sa siñi yo
cuhva cahan ra Pablo. Catyi ra vatyi
ndyoo zavaha ñiyɨvɨ yɨvɨ ndyoo cuu
si. Ta cuaha xaan ñiyɨvɨ sa sino iñi sa
cahan ra ihya ñuu Efeso ta nacahnu
Asia.
27 Tatu tacuan cua cuu si, ta ma
zata ca ñiyɨvɨ sa zavaha yo. Ta tatu
cua zaña ñiyɨvɨ sa zacahnu ñu sii vehe
ñuhu ña Diana, ña vaha sa tacuan
vatyi cahnu xaan ndyoo cuu ña. Vityi
zacahnu tandɨhɨ ñiyɨvɨ nu cu si Asia
ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ sii ña. Ta
nu cuahan quɨvɨ ma zacahnu ca ñu sii
ña tatu sino iñi ñu sa cahan ra Pablo.
Catyi ra Demetrio.
28 Ta sa siñi inga ra sa nacatyi ra ta
i cuxaan xaan ra ta i cana saa ra ta
catyi ra: Cahnu xaan ndyoo cuu ña
Diana ña cu sitoho yo ñuu Efeso ya.
29 Tacuan i cuu ta i cuvaa ñiyɨvɨ nac-
ahnu ñuu cuan. I tɨin ñu sii ra Gayo
ta ra Aristarco. Uu tahan ra tahan
ra Pablo cuu ra, ra ñuu Macedonia,
ta sica noo ra sihin ra Pablo. Ta i
xita cañoho ñiyɨvɨ sii ra ndya nu cua
cundaa tyiño.
30 I cuñi ra Pablo cuhun ra nu cuvaa
ñiyɨvɨ ta cahan ra sihin ñu, zoco ñá
saha inga ra sino iñi Tuhun Ndyoo.
31 Ta zuhva ra cu tyiño cuenda Asia,
amigo ra Pablo cuu sii ra. Ta i tasi
tucu ra cu tyiño cuan tyiño ta catyi ra
vatyi ma cuhun ra Pablo.
32 Ta nu titahan ñiyɨvɨ iyo ñu cana
saa minoo cuhva ta inga ñu cana saa
inga cuhva vatyi cuaha xaan ñu cu-
vaa. Ta cuaha xaan ñu ñá sito ñu ñaa
cuenda titahan ñu.
33 Tacuan ta i tyaa ñiyɨvɨ hebreo
sii minoo ra nañi Alejandro ityi nuu,
ta i nacatyi ñu sihin ra ñaa sa cua
cahan ra. Vatyi ñá sito tucu maa ra
cuan ñaa sa cuu. Tacuan ta i saha
ra Alejandro minoo zeña sihin ndaha
ra vatyi cua cutaxi ñiyɨvɨ vatyi cuñi
ra catyi ra vatyi ñahñi cuatyi ndyicuu
ñiyɨvɨ hebreo. Zoco inga ñiyɨvɨ i cuvaa
xaan ca ñu.
34 Ta sa sito ñu vatyi ra hebreo cuu
ra ta quisaha cana saa tandɨhɨ ñu
vatyi ñá tahan iñi ñu. Tañi uu ora i
cana saa ñu ta catyi ñu: ¡Cahnu xaan
ndyoo cuu ña Diana ña cu sitoho yo
ñuu Efeso ya! Tacuan ñi i cana saa ñu.
35 Tacuan ta cuee ca i zacutaxi
ra cu secretario sii ñiyɨvɨ ta i catyi
ra: Ndoho ra ñuu Efeso, sito tandɨhɨ
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi cumi vaha yo
vehe ñuhu ña Diana vatyi cahnu xaan
ndyoo cuu ña. Ta cumi yo sii ña vatyi
i quisi ña ndya ityi zɨquɨ ta i canacava
ña.
36 Yoñi ñiyɨvɨ cua catyi vatyi ña
ndisa. Cutaxi ndo. Ta ñahñi ca sa
zavaha ndo tatu ma nacañi vaha iñi
ndo sa xihna ñi.
37 Vatyi nduu tahan ra sindyaca
ndo ihya, ñahñi cuatyi i zavaha ra,
ta ñahñi ndya vaha ñi i cahan ra sii
ndyoo yo.
38 Yucuan cuenda catyi tatu cuatyi
cuñi ra Demetrio ta inga ra zatyiño
sihin ra. Cuu cutyihi ra cuatyi saha ra
nuu ra cu tyiño. Yucuan cuenda iyo

ra juez ta iyo ra cu tyiño. Cuu zandaa
ra sihin ra.
39 Ta tatu inga tyiño cuñi ndo. Tita-
han tucu ndo cuhva catyi ley.
40 Ta sa cuenda sa ndyicuu ndo
vityi cuu tyaa ñiyɨvɨ cuatyi sata ndo
nuu ra cu tyiño. Cuu catyi ñiyɨvɨ vatyi
cuñi ndo cahñi tahan ndo sihin ra cu
tyiño vatyi i titahan maa ndo tacuan
ñi. Tatu cuñi ra cu tyiño coto ra ñaa
cuenda cuvaa xaan ndo, ma ñihi yo
cuhva cahan yo sihin ra. Tacuan i
catyi ra secretario cuan.
41 Tacuan i catyi ra ta natasi ra sii
ñu nacunuhu ñu ndya vehe ñu.

20

Yaha ra Pablo nu cu si Macedonia ta cuahan ra nu cu si Grecia

1 Ta sa cutaxi ñiyɨvɨ ta zɨquɨ i cana ra
Pablo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun
Ndyoo. I tahvi ra tyiño nuu ñu, ta saha
ra tundyee iñi sii ñu. Ta zɨquɨ i catyi
ra vatyi cuhun ra. Ta i quita ra ta
cuahan ra ndya nu cu si Macedonia.
2 I saa ra nu cu si Macedonia, ta
saha ra tundyee iñi sii ñiyɨvɨ sino iñi
Tuhun Ndyoo. Ta zɨquɨ cuahan ra
Grecia.
3 Yucuan i ndoo ra uñi yoo, ta zɨquɨ
sa cuñi quɨhvɨ ra barco ta cuhun ra nu
cu si Siria, zoco i ñihi ra tuhun vatyi
cuñi ñu hebreo, sa ña sino iñi, cahñi
ñu sii ra. Yucuan cuenda i sica iñi ra
vatyi vaha ca cua cunuhu ra ityi nu
ñuhu ndya nu cu si Macedonia.
4 Ihya cuu ra cutahan sihin ra.
Ra Sópater, ra ñuu Berea cuu ra, ra
Aristarco ta ra Segundo. Ra ñuu
Tesalónica cuu nduu tahan ra. Ra
Gayo, ra ñuu Derbe cuu ra ta ra Tim-
oteo. Ra Tíquico ta ra Trófimo. Nduu
tahan ra cuan i cacu nu cu si Asia.
5 Xihna ca tandɨhɨ maa ra cuahan
ityi nuu ta ndatu ra sii ra Pablo ta sii
mi ñuu Troas. (Ra Lucas cuu ra tyaa
tutu ya.)
6 Maa ndi, i ñoho ndi zuhva ca quɨvɨ
ñuu Filipos ndya sa yaha vico sa sasi
ñiyɨvɨ pan ña ndaa, ta zɨquɨ i quita
ndi ñuu cuan sihin barco. Ta sa yaha
ohon quɨvɨ ta zɨquɨ i ñihi tahan ndi
sihin inga ra ñuu Troas. Yucuan i
ndoo ndi usa quɨvɨ.

Sindyehe ra Pablo nu yucu ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Troas

7 Quɨvɨ tumingu i tatahan tandɨhɨ
ñu sino iñi Tuhun Ndyoo. Sasi ñu
pan ta sihi ñu ndutya uva vatyi cua
nacohon iñi ñu cuhva sihi ra Jesús
sa cuenda ñu. Ta i zacuaha ra Pablo
sii ñu cuhva ndya maañuu vatyi cua
cuhun ra inga quɨvɨ.
8 I titahan ndi minoo vehe toto
ndya zɨquɨ nu cayu cuaha xaan
lámpara (cuhva cuu ndyehe ndi).
9 Ta ndyaa minoo ra yoco, nañi ra
Eutico, ventana vehe sa cu uñi toto
cuan. Ta naha xaan i cahan ra Pablo
ta cuñi xaan ra Eutico cuzu ra. Ta
i quixi ra ta i canacava ra ndya nu
ñuhu. Ta ndaha sihi ra, ta i naquihin
ñu sii ra.
10 Tacuan ta i noo ra Pablo ndya nu
candyaa ra. Ta sa cunumi ra sii ra
ta i catyi ra sihin ñu sino iñi Tuhun
Ndyoo: Ma yuhu ndo. Sa nandoto ra.
11 Tacuan ta i nandaa tucu ra Pablo
ndya zɨquɨ cuan. Sasi ra sihin ñu,
ta naha ca i zacuaha ra sii ñu cuhva
ndya sa vasi cundisi. Ta zɨquɨ cuahan
ra.
12 Ta ra yoco cuan, i nduvaha ra, ta
cuanuhu ra ndya vehe ra. Ta zɨɨ xaan
i cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ.

Quita ra ñuu Troas ta cuahan ra ñuu Mileto

13 Ta maa ndi yatyi ca cuu ndi nuu.
Cuahan ndi sihin barco ndya ñuu
Asón. Yucuan cua ñihi tahan ndi sihin
ra Pablo, ta cua cuhun ra sihin ndi.
Vatyi maa ra cuñi ra cuhun ra ityi nu
ñuhu ndya ñuu Asón.
14 Ta sa ñihi tahan ndi sihin ra ñuu
Asón, i quɨhvɨ ra sisi barco ta cuahan
ra sihin ndi ndya minoo ñuhu mahñu
tyañuhu. Nañi si Mitilene.
15 I quita tucu ndi yucuan, ta inga
quɨvɨ i yaha ndi Quío, sa cuu inga ñuhu
mahñu tyañuhu. Ta inga tucu quɨvɨ
i saa ndi Samos minoo ñuhu mahñu
tyañuhu. I quitatu ndi ñuu Trogilio
nu cu si Asia ta inga quɨvɨ i saa ndi
Mileto.

16 I yaha ñi ndi ñuu Efeso vatyi ñá
cuñi ra Pablo ndoo ra naha Asia cuan.
Tacuan i zavaha ra vatyi numi ra.
Tatu cua cuu, cuñi ra zacahnu ra vico
Pentecostés ndya ñuu Jerusalén.

Natuhun ra Pablo sihin ra ndyizo tyiño cuenda ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Efeso

17 I cana ra Pablo sii ra ndyizo tyiño
cuenda ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Efeso ndya
ñuu Mileto nu ndyaa ra.
18 Ta sa saa ra cuan i catyi ra Pablo
sihin ra: Sa sito ndo yozo caa i cui ta
sindyei sihin ndo quɨvɨ i sei sa xihna
ñi Asia ya.
19 I zatyiño xein tyiño ra Ndyoo.
Ñá zacahni sii. Cuihya xaan i cuñi
añime sa ndyehi cuhva zavaha ñiyɨvɨ.
I ndyehe xein tundoho ta cuaha xaan
sa cuñi zavaha ñiyɨvɨ hebreo, ñu ña
sino iñi cuan, sihin.
20 Sito ndo vatyi ñá yuhi ta nacatyi
sihin ndo tandɨhɨ cuhva ñaa sa cua
tyindyee sii ndo. I zacuehi sii ndo nu
titahan ndo. Ta i zacuehi sii ndo ndya
vehe ndo.
21 I nacatyi sihin ñiyɨvɨ hebreo ta
sihin inga ñiyɨvɨ vatyi cuñi si sa zama
ñu cuhva iyo ñu. Nazandoo ñu cuatyi
ñu ta nasino iñi ñu sii ra Jesucristo.
22 Ta vityi cuehin ñuu Jerusalén
vatyi tacuan catyi Tatyi Ii sihin. Ña
site ñaa sa cua cuu sii yucuan.
23 Zoco tandɨhɨ ñuu yehi catyi Tatyi
Ii sihin vatyi cuaha xaan tundoho cua
ndyehi ta cua quɨhi vehe caa.
24 Zoco nu ña sica iñi sa cuenda
cuan ta vazu cui ñahñi sa cuu. Cuñi
xein zavehi tyiño saha ra Jesús sii.
Tacuan ta nduzɨɨ cuñi. Cuñi xein za-
cote cuhva saha xaan ra Ndyoo tu-
mañi iñi sii ñiyɨvɨ.
25 Ta sa i nacatyi xein sihin ndo
cuhva ndyaca ñaha ra Ndyoo, ta site
vatyi ma ndyehe ca ndo sii.
26 Yucuan cuenda cuñi nacatyi si-
hin ndo vatyi yɨvɨ ca cuatyi mi cuu
tatu ña cuñi ndo sino iñi ndo sii ra
Jesús.
27 Vatyi i nacatyi tandɨhɨ cuii sa cuñi
ra Ndyoo zavaha ndo. Ñahñi sa i
tyixehi.
28 Yucuan cuenda zacuenda ndo sii
ndo ta zacuenda ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ
sino iñi Tuhun Ndyoo vatyi maa Tatyi
Ii saha tyiño cuan sii ndo vatyi i zata
ra Jesús sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra sihin
nɨñɨ ra.
29 Site vatyi tatu sa cuehin cua quisi
inga ñiyɨvɨ, ta ma tahan iñi ñu sa sino
iñi ndo Tuhun Ndyoo. Ta tañi zavaha
ina nduvahu maña sii mvee ticatyi
tacuan cua zavaha ñu maña sii ndo.
30 Ta cuhva ndya nu yucu maa ndo
ta cua coo ñu zacuaha sa ña ndisa
vatyi cuñi ñu sa cundyico ndo sii ñu.
31 Zacuenda xaan ndo sii ndo sihin
ñu. Ta nacohon iñi ndo vatyi uñi
cuiya i sindyei sihin ndo, ta i zacuehi
sii ndo ñiyaca ta ndyiyaca ndya cuhva
sacu ñi que vatyi cuñi xein sa zavaha
ndo sa vaha.
32 Ta vityi, yañi xaa, zandoi sii ndo
sihin ra Ndyoo ta zandoi Tuhun ra
sihin ndo vatyi cuñi xaan ra sii ndo, ta
cuu cuhva ra tundyee iñi sii ndo. Ta
cua cuhva ra tandɨhɨ sa cuñi ra cuhva
ra sii ndo vatyi zehe ra sii ndo sihin
tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa zanduvaha ra añima.
33 Ñá quihin xuhun ndo, ta nu
zahma ta ñá sique sii ndo.
34 Sito vaha ndo vatyi i zatyiñe sihin
ndehi ta ñihi tandɨhɨ sa siñi ñuhu sa
cuenda mi ta sa cuenda ra ndɨhɨ sihin.
35 Tandɨhɨ tyiemvu i zacuehi sii
ndo vatyi cuñi si sa zatyiño ndo ta
tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ ndahvi ca. Na-
cohon iñi ndo vatyi zuun ñi maa ra
Jesús i catyi: "Zɨɨ cua cuñi ndo tatu
tyindyee ñiyɨvɨ sii ndo, zoco zɨɨ xaan
ca cua cuñi ndo tatu tyindyee ndo sii
ñiyɨvɨ."
36 Ta sa ndɨhɨ cahan ra Pablo ta i
sicuɨñɨ sɨtɨ tandɨhɨ ñiyɨvɨ ta i sica tahvi
ra Pablo sii Ndyoo sa cuenda tandɨhɨ
ñu.
37 Ta tandɨhɨ ñu i sacu xaan ñu ta i
sicunumi ñu sii ra Pablo ta sihi ñu xɨtɨ
ra.
38 Cuihya xaan cuñi ñu vatyi sa
catyi ra vatyi ma ndyehe ca ñu sii ra.
Ta zɨquɨ i sindyaca ñu sii ra ndya nu
ndyaa barco.

21

Cuahan tucu ra Pablo ñuu Jerusalén

1 Ta zandoo ndi sii ñiyɨvɨ ñuu Efeso
ta cuahan ndi sihin barco. Ta sa ndoo
ñi cuahan ndi ta saa ndi minoo ñuhu
mahñu tyañuhu nañi si Cos. Ta inga
quɨvɨ cuahan ndi inga ñuhu mahñu
tyañuhu sa nañi Rodas. Ta yucuan i
quita ndi ta cuahan ndi ñuu Pátara.
2 Ta ñuu Pátara cuan i quɨhvɨ ndi
inga barco, yutu cuahan nu cu si
Fenicia. I quɨhvɨ ndi sii tu ta cuahan
ndi.
3 Ta sa yaha ndi, ndyehe ndi minoo
ñuhu luhlu nañi si Chipre. I yaha ndi
sii si ityi siyo zatyi ndi ta cuahan ndi
ndya nu cu si Siria. Ta zɨquɨ cuahan
barco ñuu Tiro vatyi cua zandoo tu
carga. Ta yucuan cuenda i ndoo ndi
ñuu Tiro cuan.
4 I nanducu ndi sii ñiyɨvɨ sino iñi
Tuhun Ndyoo, ta i ndoo ndi sihin ñu
usa tahan quɨvɨ. Ta maa ñu i nacatyi
ñu sihin ra Pablo vatyi ña vaha cuhun
ra ñuu Jerusalén vatyi tacuan catyi
Tatyi Ii sihin ñu.
5 Zoco sa ndɨhɨ sa usa quɨvɨ cuan
ta i quita ndi. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi
Tuhun Ndyoo ta ñu zɨhɨ ta sa ndyihi i
cutahan ñu sihin ndi i sindyaca ñu sii
ndi ndya yuñuu cuan. Ta i sicuɨñɨ sɨtɨ
ndi yuhu tyañuhu ta sica tahvi ndi sii
Ndyoo.
6 Tacuan ta i nacahan ndi sihin ñu.
I quɨhvɨ ndi barco ta cuanuhu tandɨhɨ
ñu ndya vehe ñu.
7 I quita ndi ñuu Tiro ta cuahan ndi
ñuu Tolemaida. Ta yucuan i zandoo
ndi barco ta i sahan ndi nu ndyaa
ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo yucuan.
Minoo ñi quɨvɨ i ndoo ndi sihin ñu.
8 Ta inga quɨvɨ i quita ra Pablo ta
tandɨhɨ ndi, ra ndɨhɨ sihin ra, ta cua-
han ndi ñuu Cesarea. Yucuan i saa
ndi vehe minoo ra sa nacatyi xaan
Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ. Nañi ra Fe-
lipe. Maa ra cuu minoo sa usa tahan
ra i casi ñiyɨvɨ vatyi cua tyindyee ra sii
ra apóstol.
9 Ta iyo cumi tahan zehe zɨhɨ ra
Felipe. Ñu yoco cuu ñu. Ta i zaha ñu
profetizar.
10 Ta sa yucu ndi ñuu cuan zuhva
quɨvɨ ta i saa minoo ra ndya nu cu si
Judea. Nañi ra Agabo. Ta i zaha tucu
maa ra profetizar.
11 I quisi ndyehe ra sii ndi. Ta sa i
saa ra i quihin ra ñɨɨ ñoho sisi ra Pablo
ta i sihñi ra saha ra ta i sihñi ra ndaha
ra ta i catyi ra: Catyi Tatyi Ii vatyi ñuu
Jerusalén cua cunuhñi sitoho ñɨɨ ya
tañi nuhñi mi, ta cua cuhva ñu sii ra
sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
12 Ta sa siñi ñiyɨvɨ sa cahan ra cuan
ta maa ndi ra ndɨhɨ sihin ra Pablo
ta ñiyɨvɨ ñuu Cesarea i catyi xaan ndi
sihin ra Pablo vatyi sa ndyoo ñi ma
cuhun ra ñuu Jerusalén.
13 Zoco i catyi ra Pablo: ¿Ñacu sacu
xaan ndo? ¿Ñaa cuenda saha ndo
tucuihya iñi sii? Vatyi yuhvi sa ndyaa
listi yɨvɨ sa cunuhñi ñi sehi ta vazu cui
ñuu Jerusalén sa cuenda ra Jesús vatyi
maa ra ndyaca ñaha sii.
14 Tacuan i catyi ra, ta ñá cuu zama
ndi cuhva sica iñi ra. Yucuan cuenda
i zandoo ndi tyiño cuan ta catyi ndi:
Nazavaha maa ra Ndyoo cuhva cuñi
ra.
15 Ta zɨquɨ i tyihi vaha ndi ndaha
tyiño ndi ta cuahan ndi ñuu Jerusalén.
16 Cuahan zuhva ra ñuu Cesarea
sihin ndi, ra sino iñi Tuhun Ndyoo.
Ta cuahan minoo ra ñuu Chipre.
Mnasón nañi ra. Sa iyo cuiya sino
iñi ra sii ra Jesús. Vehe ra Mnasón
sindyaca ra cuan sii ndi vatyi cua
cundyaa noo ndi sihin ra nu iyo vehe
ra ñuu Jerusalén.

Natuhun ra Pablo sihin ra Jacobo

17 Ta sa saa ndi ñuu Jerusalén zɨɨ
xaan i cuñi tandɨhɨ ñu sino iñi Tuhun
Ndyoo sa ndyehe ñu sii ndi.
18 Ta inga quɨvɨ sahan ndi sihin ra
Pablo vatyi cua natuhun ra sihin ra
Jacobo. Ta i titahan tandɨhɨ ra ndyizo
tyiño sa cuenda ñiyɨvɨ sino iñi.
19 Ta i catyi ra Pablo: Nacumi sii
maa ndo. Ta zɨquɨ i nacatyi ra tandɨhɨ
cuii cuhva i zavaha ra Ndyoo. Ta
i saha ra cuenda yozo caa i tyizoho
ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu Tuhun
Ndyoo tandɨhɨ ñuu nu sahan ra.
20 Ta sa siñi ñu cuhva cuan i zac-
ahnu xaan ñu sii Ndyoo. Ta i catyi
ñu sihin ra Pablo: Vaha yañi xaa,

zoco sa siton vatyi iyo cuaha xaan
ñiyɨvɨ hebreo sa sino iñi sii ra Jesús
vityi. Tandɨhɨ ñu catyi vatyi ñiñi xaan
cua cundyico yo tandɨhɨ ley saha ra
Moisés.
21 Ta catyi xaan ñiyɨvɨ sihin ñu vatyi
moo zacuaha sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ he-
breo, ñu iyo ñuu nu iyo inga ñiyɨvɨ,
vatyi nazaña ñu tandɨhɨ costumbre i
saha ra Moisés. Catyi ñu vatyi moo
catyi sihin ñu vatyi ma tahndya ca
ñɨɨ xiñi xuu lee ta ma zavaha ca ñu
costumbre sahnu ñu.
22 Yucuan cuenda ña ñihi ndi cuhva
ñaa sa cua zavaha yo vatyi cua tita-
han ñiyɨvɨ tatu sa ñihi ñu tuhun vatyi
saa ndo.
23 Yucuan cuenda vaha tatu cua
zavohon cuhva catyi ndi. Iyo cumi
tahan ra tahan yo ihya. Cua zavaha
ra minoo cuhva sa catyi ra sihin
Ndyoo.
24 Ta catyi maa ndi vatyi vaha xaan
tatu cua cuhun sihin ra vehe ñuhu
hebreo. Ta cua coo ica moo sihin ra
sa cuenda ra Ndyoo. Cua tyiyahvun
yahvi cuenda mvee ticatyi sa cua
cahmi ra sa cua cuhva ra sii Ndyoo.
Ta cua zatya tyehe xiñi ra cuhva iyo
costumbre. Tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ
sii yo vatyi yɨvɨ sa ndisa cuu sa cahan
ñiyɨvɨ sa cuendon. Cua ndyehe ñu
vatyi cumi vaha moo costumbre maa
yo.
25 Ta sa cuenda ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ
hebreo cuu ta sino iñi ñu Tuhun
Ndyoo. Sa tyaa ndi carta sii ñu ta
catyi ndi vatyi ma caca iñi ñu cuenda
costumbre hebreo. I catyi ndi maa ñi
sa ma casi ñu coño sa saha ñiyɨvɨ sii
inga ndyoo. Ma casi ñu nɨñɨ quɨtɨ ta
ma casi ñu coño quɨtɨ tatu ñá sati vaha
nɨñɨ tɨ. Ta ña vaha cua coo minoo ñaha
sihin ndya vaha ñi rayɨɨ tatu yɨvɨ yɨɨ ñu
cuu. Ta tacuan tucu rayɨɨ. Tacuan i
catyi ra cuan sihin ra Pablo.

Tɨɨn ñiyɨvɨ sii ra Pablo vehe ñuhu hebreo

26 Tacuan cuu ta i quihin ra Pablo
sii sa cumi tahan ra cuan. Ta inga
quɨvɨ cuahan ra vehe ñuhu hebreo
vatyi cua coo ica ra sa cuenda ra
Ndyoo. Cuahan ra vehe ñuhu hebreo
vatyi cua zacoto ra sii ra cu zutu he-
breo ñaa quɨvɨ cua ndɨhɨ sa coo ica ra
ta ñaa quɨvɨ cua cuhva ra ofrenda sii
ra Ndyoo (vatyi tacuan i cuu costum-
bre sii ñiyɨvɨ hebreo).
27 Zoco sa cuñi ndɨhɨ ra sihin sa usa
quɨvɨ sa iyo ica ra ta i quisi minoo ityi
ñiyɨvɨ hebreo, ñu ña sino iñi, ñu Asia ta
i ndyehe ñu sii ra Pablo sisi vehe ñuhu
hebreo, ta i zacuvaa ñu sii ñiyɨvɨ. Ta i
tɨɨn ñu sii ra Pablo.
28 I cana saa ñu ta catyi ñu: Ñiyɨvɨ
ñuu Israel, tyindyee ndo sii ndi. Ra
ihya cuu ra zacuaha sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ
ñuu ñiyɨvɨ ta catyi ra vatyi ña vaha
ley saha ra Moisés ta ñahñi tyindyee
vehe ñuhu ya. Ta vityi i tyihi ra sii ra
griego vehe ñuhu ya ta zatɨvɨ ra ihya
ta ii xaan cuu ihya. Ta ña zacahnu ra
sii ra Ndyoo sa ndisa cuii.
29 Tacuan i cahan ñu vatyi sa
ndyehe ñu vatyi ndɨhɨ ra Trófimo ra
ñuu Efeso sihin ra Pablo si ñuu ta
sica iñi ñu vatyi sindyaca ra Pablo
sii ra sisi vehe ñuhu hebreo, zoco ña
tacuan.
30 Tacuan ta i quisaha cuvaa
tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta i cacono ñiyɨvɨ ndya
vehe ñuhu cua ndyehe ñu ñaa sa cuu.
Ta yucuan i tɨɨn ñu sii ra Pablo ta i xita
cañoho ñu sii ra cuhva ndya sata vehe
ñuhu ta ta sica ñi i nacazi ñu yuvehe.
31 I cuñi ñu cahñi ñu sii ra ta i saa
tuhun cuan ndya nu ndyaa ra cu nuu
sii minoo mil zandaru vatyi i cuvaa
nacahnu ñuu Jerusalén.
32 Ta ta sica cuii ñi i quihin ra
cu nuu sii zandaru sii inga ra ñiñi
cuenda zandaru sihin zandaru ra. Ta
i cacono tandɨhɨ ra ndya nu yucu tuu
ñiyɨvɨ. Ta sa ndyehe ñiyɨvɨ vatyi vasi
zandaru ta i zaña ñu sa cañi ñu sii ra
Pablo.
33 I tuhva ra cu nuu cuan nu ndyaa
ra Pablo, ta i tava ra tyiño vatyi cua
tɨɨn zandaru sii ra ta cua cuhñi ra sii
ra sihin uu tahan cadena. Ta zɨquɨ i
ndaca tuhun ra cu nuu sii ra Pablo
yoo ra cuu ra. Ta i ndaca tuhun ra ñaa
cuatyi i zavaha ra.
34 Zoco i cana saa xaan ñiyɨvɨ. Zɨɨn
zɨɨn cuhva cahan ñu ta ñá siñi ra cu
nuu sa cahan ñu vatyi cuvaa xaan ñu.

Ta zɨquɨ i tava ra tyiño sii zandaru vatyi cundyaca ra sii ra Pablo ndya vehe nu ndyaa zandaru.

35 Ta sa saa zandaru nu iyo cuayu yuvehe ra ta i cañihi ra sii ra Pablo ndyizo ra vatyi i nduxaan xaan ñiyɨvɨ.

36 Ndyico tandɨhɨ ñu sii ra ta cana saa ñu: ¡Nacuu ra cuan! Catyi ñu.

Nacatyi ra Pablo cuhva i zavaha ra

37 Sa cua quɨhvɨ ra sisi vehe ra zandaru ta i quisaha cahan ra Pablo sihin ra cu nuu sii zandaru ta catyi ra: Cuñi quehin minoo tuhun suhun. Ta iyo xaan i cuñi ra cu nuu ta catyi ra: Aan, zɨquɨ cuu cahan moo zahan griego.

38 Vazɨquɨ yɨvɨ yoho cuu ra i quisi ndya Egipto, ra cuñi cahñi tahan sihin ra ndyaca ñaha quɨvɨ cuan, ra i zandu-ɨin sisi cuhu cumi mil ra cahñi sii ñiyɨvɨ.

39 Tacuan i cahan ra ta i catyi ra Pablo: Yɨvɨ yuhvi. Ra hebreo cui. Ra ñuu Tarso sa iyo cuenda Cilicia cui. Cahnu xaan ñui. Sa ndyoo ñi cuhvon minoo tumañi iñi sii, naquehin sihin ñiyɨvɨ yucu ihya.

40 I saha ra cu nuu cuan permiso vatyi cahan ra Pablo. Ta i sicuɨñɨ ndyaa ra Pablo nu iyo cuayu ta saha ra zeña sihin ndaha ra vatyi cua cutaxi ñiyɨvɨ. Ta sa cutaxi ñu ta zɨquɨ i cahan ra sihin ñu sihin zahan hebreo. Zahan cahan maa ñu cuu si cuan. Ta catyi ra:

22

1 Ndoho tata sahnu ta ndoho yañi xaa, tyizoho ndo tuhun cua quehin sihin ndo vityi vatyi ñahñi cuatyi i zavehi. Catyi ra.

2 Ta sa siñi ñiyɨvɨ vatyi cahan ra zahan hebreo ta i cutaxi ca ñu. Ta i catyi ra Pablo.

3 Ra hebreo cui tañi maa ndo. I caqui ñuu Tarso, ñuu iyo cuenda Cilicia, zoco ñuu ya i sahnu mi vatyi i zacuehi sihin ra sahnu Gamaliel. Vaha xaan i zacuaha ra sii, cuhva iyo ley sa cuenda ñiyɨvɨ sahnu sii yo. Tandɨhɨ quɨvɨ sica iñi cuhva cua tyei yahvi sii Ndyoo sihin tandɨhɨ cuii añime tañi sica iñi tucu maa ndo.

4 Ta quɨvɨ cuan i sahñi tahan xein sihin ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús, ta iyo ñu i sahñi. Ta i quihin sii rayɨɨ ta sii ñu zɨhɨ, ta i tyihi sii ñu vehe caa.

5 Sa ndaa cuu ra cu nuu sii zutu sihin tandɨhɨ ra sahnu vatyi maa ra cuu ra i saha tutu sii, sa sindyize ta sehin nu ndyaa ra hebreo yañi yo ñuu Damasco. Sehin sa nanduqui sii ñu sino iñi sii ra Jesús cua quisi ndyaque sii ñu ihya ñuu Jerusalén vatyi cua ndoho ñu.

Nacatyi ra Pablo yozo caa i zama cuhva iyo ra

6 Ta cuehin ta maa ora sa cuñi sei ñuu Damasco. Ta ta sica ñi i quituu minoo ñúhu ndisi xaan. Siconduu si sii.

7 I nduve nu ñuhu. Ta zɨquɨ i siñi sa cahan minoo ra cahan ta catyi ra: "Saulo, Saulo. Ña vaha sa cahñi tohon sihin mi," catyi ra.

8 Ta i ndaca tuhin ta catyi: "¿Yoo ra cuun, tata?" Ta i catyi ra: "Yuhvi cui ra Jesús, ra ñuu Nazaret. Sihin mi sahñi tohon." Catyi ra Jesús.

9 I yuhu xaan ra ndɨhɨ sihin vatyi ndyehe ra ñúhu cuan, zoco ña siñi ra sa cahan ra cahan sihin.

10 Tacuan ta i catyi: "¿Ñaa sa cuñun zavehi tata?" Ta i catyi ra Jesús: "Nduviton ta cuhun ñuu Damasco. Indyacuan cua nacatyi ñiyɨvɨ suhun tandɨhɨ sa cua zavohon."

11 Zoco ñá cuu ndyehi. Ndaha i cuei zacuu ñuhu cuan. Yucuan cuenda i tɨin ra ndɨhɨ sihin ndehi, ta i sindyaca ra sii ndya ñuu Damasco.

12 Yucuan iyo minoo ra nañi Ananías. Zacahnu ra sii Ndyoo tañi catyi ley saha ra Moisés. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo iyo yucuan catyi ñu vatyi ra vaha xaan cuu ra.

13 Saa ra Ananías nu ndyei ta i quisaha catyi ra: "Yoho yañi Saulo, cua ndundisi tucu ndyehun vityi." Catyi ra. Ta zuun ñi caa cuhva cuan i ndundisi tucu ndyehi. Ta i cuu ndyehi sii ra Ananías.

14 Ta i catyi ra sihin: "Ndya ta sa naha ta cuhva ndya vityi i zacahnu ñiyɨvɨ sahnu sii yo sii ra Ndyoo, ta

zuun ñi maa ra i casi suun ta tyiemvu
vatyi cua coton ñaa sa cuñi ra zavo-
hon ta cua ndyehun sii ra Jesús, ra
ñahñi cuatyi iyo. Ta i saha ra Ndyoo
sa cuiñi moo tuhun cahan ra suhun.
15 Ta vityi cua nacatyun sihin ñiyivi
nacahnu ñuu ñiyivi cuhva iyo ra. Cua
nacatyun tandihi sa i ndyehun ta
tandihi sa i tyizohon.
16 Ta vityi ma cuatu con. Nduviton
ta coo ndutyon cuenda ra Jesús. Ta
cua zandasi ra cuatyun."

Nacatyi ra Pablo cuhva i sahan ra inga ñuu nu iyo ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu

17 Tacuan i tahan si sii tañi sa
nacatyi sihin ndo ta ziqui i quisi
nanuhi ndya ñuu Jerusalén ya. Sehin
vehe ñuhu hebreo cua caca tahvi sii
Ndyoo, ta i ndyehi sii ra Jesús.
18 Ta i cahan ra sihin ta catyi ra:
"Zanumon, ta quiton yatyi ñi ñuu
Jerusalén. Vatyi ma sino iñi ñiyivi ya
sa nacatyun sihin ñu sa cuenda mi."
19 Tacuan ta i catyi sihin ra: "Tata,
sito ñiyivi vatyi i sehin tandihi vehe
ñuhu hebreo. Ta i tiin sii ñiyivi sino
iñi suun, ta i tyihi sii ñu vehe caa. Ta i
cañi sii ñu.
20 Ta sito ñiyivi cuhva i sihi ra Este-
ban, ra i cahan xaan sa cuenda moo.
Ta sito ñu vatyi tahan xaan iñi sa
sahñi ñiyivi sii ra. Ta yuhvi cuu ra i
sicumi zahma ndisi ra sahñi sii ra."
21 Zoco i catyi tucu ra Jesús sihin:
"Cuahan vityi vatyi mi tava tyiño
suun sa cohon sa cuenda mi, ta cua
cuhun nu sica ca nu iyo inga ñiyivi,
ñu yivi ñiyivi hebreo cuu." Tacuan
i nacatyi ra Pablo sa cahan ra sihin
ñiyivi yuvehe nu ndyaa zandaru.

Cuhva i zavaha ra cu nuu sii zandaru sihin ra Pablo

22 I tyizoho ñiyivi sa cahan ra Pablo
sa xihna ñi, zoco ñá tyizoho ca ñu
sa quisaha cahan ra sa cuenda inga
ñiyivi, ñu yivi ñiyivi hebreo cuu. I
quisaha cana saa ñu ta catyi ñu:
¡Nacuu ra ya vatyi yivi sa vaha zavaha
ra!
23 I cana saa ñu, ta i zavico ñu
zahma ñu, ta i cañi ihno ñu ñiyiti ityi
ziqui.
24 Tacuan ta i catyi ra cu nuu sii
zandaru vatyi nacundyaca zandaru
sii ra Pablo sisi vehe. I catyi ra cu nuu
sihin inga zandaru vatyi cua cañi ra
sii ra sihin cuarta ndya cua nacatyi
ra ñaa cuenda cana saa xaan ñiyivi.
Cuñi ra cu nu coto ra ñaa cuatyi cuñi
ñu sihin ra Pablo.
25 I sihñi zandaru sii ra Pablo si-
hin minoo yutu sihin ñii. Ta ziqui i
quisaha catyi ra Pablo sihin minoo ra
cu capitán: Ña saha ley ndo sa cañi
ndo sii minoo ra ñuu Roma. Ta tañaha
ca cuhin nuu ra juez, ndihi ca.
26 Ta sa siñi ra capitán sa cahan ra
Pablo ta cuahan ra nu iyo ra cu nuu
sii zandaru ta catyi ra: Zacuendon
cuhva zavohon vatyi ra yucuan, ra
ñuu Roma cuu ra.
27 Tacuan ta cuahan ra cu nuu sii
zandaru nu ndyaa ra Pablo ta i ndaca
tuhun ra sii ra ta catyi ra: ¿Atu ndisa
cuii vatyi ra ñuu Roma cuun? Ta i
catyi ra Pablo: Zuun.
28 Ta ziqui i catyi ra cu nuu sii zan-
daru: Cuaha xaan xuhun i tyiyahvi
ta i ndui ra ñuu Roma. Ta i catyi ra
Pablo: Yuhvi, ra cuenda ñuu Roma
cui vatyi i caqui minoo ñuu nu ndyaca
ñaha ñuu Roma.
29 Tacuan i catyi ra Pablo, ta yatyi
xaan i zandihi zandaru tuhun sa cua
cañi ra sii ra. Ta i yuhu xaan ra cu
nuu sii zandaru sa sito ra vatyi ra ñuu
Roma cuu ra Pablo. Ta sa saha ra sa
cuhñi zandaru sii ra.

Sahan ra Pablo nuu tandihi ra ñiñi hebreo

30 Cuñi ra cu nuu sii zandaru coto
ra ñaa cuatyi cuñi ñiyivi hebreo sihin
ra Pablo. Yucuan cuenda inga quivi
i zatitahan ra sii ra zutu nahnu sihin
tandihi inga ra ñiñi. Tacuan ta i ndasi
zandaru sii ra Pablo ta sindyaca ra sii
ra nu titahan ra cuan.

23

1 Ta sa saa ra Pablo nu yucu ra
cuan, ta i ndyehe ra sii tandihi ra
hebreo, ra ñiñi ñuu cuan, ta i catyi ra
sihin ra: Tandihi ndoho tata sahnu,
yuhvi catyi vatyi iyo vehi sa cuenda
ra Ndyoo ndya cuhva ndya vityi vatyi

ñahñi cuatyi i zavehi. Tacuan i catyi ra Pablo.
2 Tacuan ta i catyi ra Ananías, ra cu nuu sii ra cu zutu, sihin ra ndyaa yatyi ñi nu nandyaa ra Pablo vatyi cua cati ra yuhu ra Pablo.
3 Tacuan i cuu ta i catyi ra Pablo sihin ra cu nuu sii ra cu zutu: Yoho, zaha xoon tuhun vatyi vaha xoon, zoco ña ndisa. Cua zandyehe ra Ndyoo tundoho suun. Ihya ndyoon ta catyun vatyi cua tasi tuñun sii, cuhva catyi ley. Ta ¿ñaa cuenda catyun vatyi cua cati ra cuan yuhi? Ñahñi cuhva sa tacuan catyi ley.
4 Tacuan i cahan ra Pablo ta i catyi inga ra yucu yucuan: Ña vaha cohon ndya vaha ñi sihin ra cu nuu sii ra cu zutu vatyi ra zatyiño tyiño Ndyoo cuu ra.
5 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Pablo sihin tandɨhɨ ra: Yañi xaa, ñá site vatyi ra cu nuu sii ra cu zutu cuu ra. Tatu sa site ma quehin tacuan vatyi catyi Tuhun Ndyoo vatyi ma cahan yo ndya vaha ñi sihin ra ndyaca ñaha sii yo.
6 Tacuan i cuu ta zɨquɨ i nacoto ra Pablo vatyi zɨɨn zɨɨn iyo cuhva sii ra cu tyiño cuan. Zuhva ra iyo cuenda ley saduceo ta inga ra cuu cuenda ley fariseo. Ña inuu ñi sino iñi ra. Yucuan cuenda i cana saa ra Pablo nu yucu ra ta catyi ra: Ndoho tata sahnu ta ndoho yañi xaa, yuhvi ra fariseo cui. Ta ra fariseo i cuu zuti. Cua tasi tuñi ndo sii, ihya saha sa vatyi sino iñi vatyi cua nandoto tucu ñiyɨvɨ i sihi.
7 Ta sa catyi ra Pablo tacuan ta ta sica ñi i quisaha natuhun tahan ra fariseo sihin ra saduceo, ta ñá ndu-ɨɨn ra.
8 Catyi ra saduceo vatyi ma nandoto tucu ñiyɨvɨ tatu sa i sihi ñu ta yoñi ángel Ndyoo iyo ta ñahñi tatyi cuihna iyo catyi ra cuan. Ra fariseo cuu ra catyi vatyi cua nandoto tucu ñiyɨvɨ i sihi. Ta iyo ángel Ndyoo ta iyo tatyi cuihna cuñi ra. Tacuan cuu ta ñá ndu-ɨɨn ra sihin ra tahan ra.
9 Tacuan ta zɨquɨ saa xaan i nduu cahan tandɨhɨ ra, ta zuhva ra fariseo, ra cu maestro cuenda ley, i nduvita ra ta ñihi xaan cahan ra ta catyi ra: Ñahñi cuatyi i zavaha ra ya. Vazɨquɨ cahan minoo ángel sihin ra. Tatu tyaa yo cuatyi sata ra sahñi tahan yo sihin Ndyoo. Catyi ra.
10 Ñihi ca i nduu sahñi tahan ñiyɨvɨ. Nama tahan ra sii ra Pablo, ta i yuhu xaan ra cu nuu sii zandaru coto cahñi ra sii ra Pablo. Yucuan cuenda i tasi ra sii zandaru cua tava sii ra Pablo tɨcuɨ ñiyɨvɨ cuan ta cundyaca ra sii ra ndya vehe zandaru.
11 Tacuan i cuu si. Ta zuun ñi quɨvɨ cuan ta sa cuaa i quituu ra Jesús nuu ra Pablo. I quisi ra nu ndyaa ra Pablo ta catyi ra sihin ra: Zandyeun iñun. I cohon sa cuenda mi ihya ñuu Jerusalén, ta cua cahan tucun cuenda mi ñuu Roma.

Ndu-ɨɨn ra hebreo vatyi cua cahñi ra sii ra Pablo

12 Inga quɨvɨ i ndu-ɨɨn ra hebreo vatyi cua cahñi ra sii ra Pablo. I sihñi tahan ra tuhun sihin ra tahan ra ta catyi ra: Ma casi maa yo ta ma coho yo ndya cuhva ndya cahñi yo sii ra Pablo. Cua cahñi yo sii ra vazu cuxaan ra Ndyoo sii yo.
13 Yaha uu xico tahan ra ndu-ɨɨn sa tacuan.
14 Tacuan ta cuahan ra nu iyo ra zutu nahnu ta catyi ra sihin ra: Sa sihñi tahan ndi tuhun vatyi ñahñi maa cua casi ndi cuhva ndya cahñi ndi sii ra Pablo. Cua cahñi ndi sii ra vazu cuxaan ra Ndyoo sii ndi.
15 Ta maa ndo ta ra mandoñi cuñi si sa tasi ndo tyiño nu ndyaa ra cu nuu sii zandaru vatyi cua quisi ndyaca ra sii ra Pablo nuu ndo ihya. Catyi ndo vatyi cua nducu tuhun vaha ndo sii ra. Cua cundyaa listo maa ndi ityi vasi ra ta cua cahñi ndi sii ra cuee ca sa saa ra ihya. Tacuan i catyi ra cuan.
16 Tacuan i cuu si, ta i siñi minoo zasi ra Pablo, zehe cuhva ra, cuhva cahan ra cuan yozo caa cua cahñi ra sii ra Pablo. Ta cuahan ra ndya vehe zandaru cua nacatyi ra sihin ra Pablo.
17 Tacuan ta i cana ra Pablo sii minoo ra cu capitán ta catyi ra sihin ra: Zavohon minoo tumañi iñi sii sa

ndyoo ñi. Cundyacon sii ra luhlu ya
nuu ra cu nuu vatyi iyo sa cua nacatyi
ra sihin ra.
18 I quihin ra capitán sii ra sindyaca
ra sii ra nu iyo ra cu nuu sii zandaru
ta i catyi ra capitán sihin ra cu nuu:
Ra Pablo, ra ñoho vehe caa, i cana sii,
ta catyi ra vatyi quisi ndyaque sii ra
luhlu ya vatyi iyo sa cua nacatyi ra
suhun.
19 Ta zɨquɨ i tɨɨn ra cu nuu sii zan-
daru ndaha ra luhlu cuan ta sahan ra
ndya zava. Ta i ndaca tuhun ra sii ra:
¿Ñaa sa cuñun nacatyun sihin?
20 Ta i quisaha nacatyi ra luhlu
cuan sihin ra ta catyi ra: Sa ndyaa
tuhun sa cua caca ra hebreo tumañi
iñi suun. Cuñi ra sa cuhun ra Pablo
ityaan nu cua titahan ra cu tyiño. Cua
catyi ra vatyi cuñi ra sa cua ndaca
tuhun vaha ca ra sii ra Pablo.
21 Ma tyoon yahvi sa cahan ra vatyi
yaha uu xico tahan ra cua quɨhɨ xehe
ta cua cuatu ra sii ra Pablo ityi cuhun
ra. Sa sihñi tahan tandɨhɨ ra tuhun
sa ma casi ra ta ma coho ra ndya
cuhva ndya cahñi ra sii ra Pablo. Sa
ndyaa listo ra vatyi sica iñi ra vatyi
cua cuhva moo sa cuhun ra Pablo nu
titahan ra cu tyiño. Tacuan i nacatyi
ra luhlu cuan sihin ra cu nuu.
22 Ta zɨquɨ i catyi ra cu nuu sihin ra:
Ma nacatyun nu sihin minoo ñiyɨvɨ
tuhun sa zacoton sii vityi. Ta zɨquɨ i
natasi ra sii ra luhlu cuan.

Tasi zandaru sii ra Pablo nu iyo ra gobernador Félix

23 Tacuan ta i cana ra cu nuu sii
zandaru sii uu tahan ra cu capitán ta
catyi ra sihin ra: Cua tyihi vaha ndo
ndaha tyiño ndo vatyi cua cuhun ndo
ñuu Cesarea. Caa ɨɨn sa sa cuaa cua
quita ndo ihya. Uu ziendu zandaru
cua cuhun sihin saha ra, inga uñi xico
usi tahan ra cua cozo ra caballo, ta
inga uu ziendu ra cua cuñaa ra lanza
iñu ta cuhun ra.
24 Cuhva ndo uu a uñi tahan ca-
ballo cozo ra Pablo vatyi sica xaan nu
cuhun ra ta cucumi vaha ndo sii ra
ndya cua saa ra nuu ra gobernador
Félix. Tacuan i catyi ra sihin ra.
25 Ta zɨquɨ i tyaa ra cu nuu sii zan-
daru minoo carta cua tasi ra sii ra
Félix. Ihya cuu sa catyi ra nuu carta
cuan:
26 “Nacumi suun tata gobernador
Félix catyi yuhvi ra Claudio Lisias.
27 Ihya cuu minoo cuhva cuñi que-
hin suhun. I tɨɨn ñiyɨvɨ hebreo sii ra
ya ta cuñi ñu cahñi ñu sii ra. Zoco i
ñihi tuhun vatyi ra ñuu Roma cuu ra,
ta yucuan cuenda i tasi zandaru ta i
zacaqui sii ra.
28 Cuñi cote ñaa cuu cuatyi tyaa
ñiyɨvɨ hebreo sata ra. Yucuan cuenda
i sindyaque sii ra nu titahan ra ndy-
aca ñaha sii ñiyɨvɨ hebreo.
29 Ta yucuan i site vatyi tyaa ra
cuatyi sata ra cuenda ley hebreo ñi.
Ñahñi cuatyi zavaha ra ta cahñi yo sii
ra sa cuenda ley maa yo. Ta nu ñahñi
sa zavaha ra ta tyihi yo sii ra vehe caa.
30 Zoco i ñihi tuhun vatyi sa sica
iñi ra hebreo cuhva cahñi ra sii ra.
Yucuan cuenda tasi sii ra nu ndyoon,
ta i catyi sihin ñiyɨvɨ hebreo vatyi cua
quisi nacatyi ra sihin moo ñaa cuu
cuatyi cuñi ra sihin ra. Tacuan ñi tyei
vityi.” Ta tacuan i ndɨhɨ carta i tyaa ra
Claudio.
31 Tacuan ta i quihin zandaru ityi
cuahan ra cuhva sa catyi ra Claudio
sihin ra. I quihin ra sii ra Pablo sa sa
cuaa ta i sindyaca ra sii ra ndya ñuu
Antípatris.
32 Ta inga quɨvɨ cua nanuhu zan-
daru, ra sahan sihin saha ra, ta maa
ñi ca ra yozo caballo cuahan sihin ra
Pablo.
33 Ta sa saa ra ñuu Cesarea i saha
ra carta i tasi ra Claudio sii ra gober-
nador Félix, ta i nacuhva cuenda ra sii
ra Pablo sii ra.
34 I cahvi ra gobernador cuan carta
cuan. Ta zɨquɨ i ndaca tuhun ra ndya
cuu ñuu ra Pablo. Ta sa sito ra vatyi ra
cuenda Cilicia cuu ra.
35 Ta zɨquɨ i catyi ra sihin ra Pablo:
Ndya quisi xihna ra tyaa cuatyi saton
ta zɨquɨ cua tyizohi ñaa sa cua catyun
sihin. Tacuan i cahan ra ta zɨquɨ i
catyi ra vatyi cua cucumi zandaru sii
ra sisi vehe tyiño i zandaa ra Herodes
ta sa naha.

24

Cuhva i nacatyi ra Pablo nuu ra Félix

1 I yaha ohon quɨvɨ ta zɨquɨ i saa ra Ananías, ra cu nuu sii ra cu zutu. I
saa ra ñuu Cesarea sihin inga uu, a
uñi tahan ra sahnu ca ta sihin minoo
ra nañi Tértulo. Ra Tértulo cutahan
sihin ñiyɨvɨ hebreo ta tyaa ra cuatyi
sata ra Pablo vatyi sito xaan ra Tértulo
ley romana. Ta cua cuu ra yuhu ra
hebreo cuan tañi minoo abogado. Ta
cua tyiyahvi ra hebreo sii ra. Cuahan
tandɨhɨ ra nuu ra gobernador Félix
vatyi cua tyaa ra cuatyi sata ra Pablo.
2 Ta zɨquɨ i tasi ra Félix tyiño vatyi
cua quisi ndyaca zandaru sii ra
Pablo. Ta sa i saa ra i quisaha tyaa ra
Tértulo cuatyi sata ra. I catyi ra Tértulo
sihin ra Félix: Tata Félix, nacuhva ndi
tyahvi ndyoo suun vatyi vaha xaan
iyo ndi. Sito xaan moo ta yucuan
cuenda iyo sa taxi ñi vityi tandɨhɨ ñuu
nu iyo ndi. Vaha xaan ndyaca ñohon.
3 Tandɨhɨ nduhvi ra hebreo
nacuhva ndi uu xico tyahvi ndyoo
suun. Ta zacahnu xaan ndi suun tata
Félix.
4 Ta vityi zandyeun iñun zuhva ta
tyizohon minoo tuhun cua cahan ndi
vatyi ña naha xaan cua cahan ndi.
5 Sa ñihi ndi cuhva vatyi yɨvɨ ra vaha
cuu ra Pablo ya. Zayanga xaan ra
vatyi zacuvaa ra sii ñiyɨvɨ hebreo nac-
ahnu ñuu ñiyɨvɨ. Ta maa ra cuu ra ñiñi
sa cuenda minoo ityi ñiyɨvɨ ndyico sii
ra Jesús, ra ñuu Nazaret.
6 Ta i cuñi ra zavaha ra ndya vaha
ñi sisi vehe ñuhu cahnu ndi. Zoco i tɨin
ndi sii ra. Cuñi ndi tasi tuñi ndi sii ra
cuhva catyi ley maa ndi.
7 Zoco i quisi ra Lisias, ra cu nuu sii
zandaru. Ñihi xaan i tyaa siyo ra sii
ndi, ta i quihin ra sii ra Pablo.
8 Ta i catyi ra vatyi tatu cua tyaa ndi
cuatyi sata ra cuñi si sa quisi ndi nuu
moo. Tatu cua zanahma moo sii ra
cua coton vatyi sa ndisa cuu cuhva
tyaa ndi cuatyi sata ra. Tacuan cuu
cuhva cahan ra Tértulo.
9 Ta tandɨhɨ ra hebreo i catyi ra
vatyi sa ndisa cuu tandɨhɨ sa nacatyi
ra.
10 Tacuan ta i catyi ra gobernador
vatyi nacahan ra Pablo. Ta i quisaha
cahan ra Pablo sihin ra ta catyi ra:
Zɨɨ cuñi vatyi moo cuu ra cua tyizoho
cuhva cua quehin. Site vatyi sa cuaha
cuiya ndyaca ñaha moo sii ñiyɨvɨ he-
breo.
11 Tatu cua ndaca tuhun cua coton
vatyi iyo usi uu quɨvɨ ñi sa sei ñuu
Jerusalén. Sehin yucuan vatyi cua
zacahni sii ra Ndyoo.
12 Ñá natuhun tahan xein nu si-
hin minoo ñiyɨvɨ. Ta ñá zacuvei sii
ñiyɨvɨ vehe ñuhu cahnu. Ñá zacuvei
sii ñiyɨvɨ vehe ñuhu ndyihi. Ta ñahñi
zacuvei sii ñiyɨvɨ sisi ñuu cuan.
13 Ñahñi cuhva cuu tyaa ra ya cuatyi
sate vatyi yɨvɨ sa ndisa cahan ra.
14 Zoco ndisa cua catyi suhun vatyi
zacahni sii ra Ndyoo. Zuun ñi Ndyoo
ra i zacahnu ñiyɨvɨ sahnu sii ndi ta sa
naha cuu ra. Sino iñi tandɨhɨ tuhun
i tyaa ra Moisés sa cuu ley ndi. Ta
sino iñi tandɨhɨ tuhun i tyaa tandɨhɨ
ra profeta. Ndisa vatyi zacahni sii ra
Ndyoo cuhva catyi ra Jesús. Ta cuhva
cuan ña vaha catyi ñiyɨvɨ hebreo.
15 Sino iñi vatyi cua zanandoto ra
Ndyoo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ nu cuahan
quɨvɨ. Ta yucuan cuhva sino iñi ñiyɨvɨ
hebreo, ndɨhɨ ca. Cua nandoto ñiyɨvɨ
vaha, ta cua nandoto ñiyɨvɨ ña vaha.
16 Yucuan cuenda nducu xein
cuhva coo vaha mi sihin ra Ndyoo ta
sihin ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuhva.
17 Cuaha cuiya i ñohi inga ñuu ta
zɨquɨ i nasei ñui vatyi cua tyindyei sii
ñiyɨvɨ ndahvi ta cua cuhve ofrenda sii
ra Ndyoo.
18 Tacuan ñi zacui, vatyi sa sicoo
ique sa cuenda ra Ndyoo, ta i ndu-
vaha tuqui cuenda ra cuhva catyi cos-
tumbre maa ndi. Ta i nañihi ñiyɨvɨ
hebreo sii sisi vehe ñuhu cuan. Ñiyɨvɨ
ñuu Asia cuu ñu i tɨin sii. Zoco ñá ñohi
sihin cuaha xaan ñiyɨvɨ sisi vehe ñuhu
ta ñá cuvaa ndi.
19 Cuñi si sa quisi ñu Asia cuan ta
tyaa ñu cuatyi sate tatu iyo cuatyi sa
ndisa cuii. Zoco ñá quisi ñu cuan.
20 Vaha, vityi cuñi si sa nacatyi ra
ihya ñaa cuatyi i zavehi. Sa ndaca

tuhun ra sii, quɨvɨ i sehin nu titahan ra.

21 Ñahñi cuatyi i zavehi, zoco iyo minoo tuhun i quehin sihin ra quɨvɨ cuan. Tyehen i catyi sihin ra: "Vityi cua tasi tuñi ndo sii vatyi catyi vatyi cua nandoto tucu ñiyɨvɨ." Tacuan i catyi sihin ra cuan, catyi ra Pablo sihin ra Félix.

22 Sito vaha ra Félix yozo caa iyo cuhva sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús. Yucuan cuenda i catyi ra sihin ra Pablo ta sihin tandɨhɨ inga ra cuan: Vaha ñi vityi. Sa cuu cuhun ndo. Naquisi xihna ra Lisias, ra cu nuu sii zandaru, ta zɨquɨ cua catyi yozo caa cundoo tyiño ya. Catyi ra.

23 Tacuan ta i catyi ra Félix sihin ra cu capitán vatyi cucumi ra sii ra Pablo vehe caa, zoco catyi tucu ra: Cuu tava ndo zuhva sii ra Pablo. Cuhva ndo sa quisi ñiyɨvɨ nu ñoho ra vatyi quisi ndyaca ñu ñaa sa siñi ñuhu sii ra.

24 I yaha zuhva quɨvɨ ta i sahan tucu ra Félix sihin ñazɨhɨ ra ndya vehe tyiño. Nañi ñazɨhɨ ra Drusila. Ñaha hebreo cuu ña. I cana ra Félix sii ra Pablo. Ta i tyizoho ra sa cahan ra Pablo cuhva sino iñi ñiyɨvɨ sii ra Jesucristo.

25 Ta i cahan tucu ra Pablo sa cuenda cuhva cua zavaha ñiyɨvɨ sa vaha ta cuhva cua zacuenda vaha ñu sii ñu ta ma zavaha ca ñu sa ndya vaha ñi, cuhva cuñi maa ñu. I nacatyi ra Pablo vatyi ña cuaha ca quɨvɨ ta cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ. Tacuan ta i quisaha yuhu ra Félix ta i catyi ra sihin ra: Sa cuu cuhun vityi. Nacuyatyi inga saha ta cua cana tuqui suun.

26 Cuñi ra Félix sa tyiyahvi ra Pablo sii ra ta cua zaña ra sii ra. Yucuan cuenda i cana ra Félix sii ra cuaha saha. Ta i natuhun ra sihin ra.

27 Tacuan ta i yaha uu cuiya ta zɨquɨ i quita ra Félix tyiño gobernador cuan. Cuñi ra sa coo vaha ra sihin ñiyɨvɨ hebreo. Yucuan cuenda i zanandoo ra sii ra Pablo vehe caa. Ta i quɨhvɨ inga ra nañi Porcio Festo tyiño gobernador.

25

Cuahan ra Pablo nuu ra Festo

1 Tacuan ta i saa ra Festo ta i quihin ra tyiño gobernador. I yaha uñi quɨvɨ ta i quita ra ñuu Cesarea ta cuahan ra ñuu Jerusalén.

2 Yucuan i cahan ra zutu nahnu ta inga ra ñiñi hebreo sihin ra. I catyi ra ñaa cuu cuatyi i tyaa ra sata ra Pablo.

3 Sica xaan ra hebreo tumañi iñi sii ra Festo sa natasi ra sii ra Pablo ñuu Jerusalén. Sica iñi ra hebreo vatyi cua quɨhvɨ xehe ra ta cua cahñi ra sii ra Pablo ityi vasi ra.

4 Zoco i catyi ra Festo: Cua ndoo ra Pablo ñuu Cesarea vatyi ña naha ca ta cunanuhi yucuan.

5 Yucuan cuenda catyi vatyi nacuhun ra ndyizo tyiño sii ndo indyacuan. Natyaa ra cuatyi sata ra Pablo indyacuan tatu ndisa vatyi iyo cuatyi ra. Tacuan i catyi ra Festo.

6 Ta sindyaa ra Festo uña, a usi tahan quɨvɨ ñuu Jerusalén ta zɨquɨ i sinanuhu ra ndya ñuu Cesarea. Ta inga quɨvɨ cuahan ra vehe tyiño ta i tava ra tyiño sa cua quisi ndyaca zandaru sii ra Pablo.

7 Tacuan ta i quɨhvɨ ra Pablo nu ndyaa ra, ta sa yucu ra hebreo. Sa quisi ra ndya ñuu Jerusalén. I tuhva ra hebreo ta i tyaa xaan ra cuatyi sata ra Pablo. Zoco ñá cuu cuhva cuñi ra vatyi ña ndisa ra.

8 Tacuan ta i catyi ra Pablo sihin ra Festo: Ñahñi numinoo cuatyi i zavehi. Ñá zavehi cuatyi cuenda ley ñiyɨvɨ hebreo. Ñá zavehi cuatyi cuenda vehe ñuhu cahnu ndi. Ta ñahñi cuatyi i zavehi cuenda ra César, ra cu tyiño cahnu ñuu Roma. Tacuan i catyi ra Pablo.

9 Cuñi ra Festo sa coo vaha ra sihin ñiyɨvɨ hebreo ta yucuan cuenda i ndaca tuhun ra sii ra Pablo: ¿Atu cuñun sa cuhun tucun ñuu Jerusalén? Ta yucuan cua catyi yozo caa cua cundoo tyiño ya. Catyi ra.

10 Ta i catyi ra Pablo sihin ra: Sa ndyei nuu moo ta moo cuu ra ndyaca ñaha cuenda ra César, ra cu tyiño cahnu. Ihya cuu nu cuñi si sa cundoo

tyiño ya vatyi ra ñuu Roma cui. Sito vohon vatyi ñahñi cuatyi i zavehi sihin ñiyɨvɨ hebreo.

11 Zoco tatu minoo cuatyi cahnu i zavehi ta saha si cuhva cahñi ñiyɨvɨ sii, ma nduqui cuhva caqui. Zoco tatu ña ndisa cuhva cahan ra hebreo, ma cuu cuhvon sii, sii ra. Yuhvi catyi vatyi nacatyi maa ra César yozo caa cua cundoo tyiño ya. Catyi ra.

12 Tacuan ta zɨquɨ i natuhun tahan ra Festo sihin ra ndyizo tyiño sihin ra ta zɨquɨ i catyi ra: Sa catyun vatyi cuñun sa cua catyi ra César yozo caa cua cundoo tyiño ya. Vaha, cua cuhun nuu ra.

Cuahan ra Pablo nuu ra rey Agripa

13 I yaha zuhva quɨvɨ ta zɨquɨ i quisi ra Agripa, ra cu rey cuenda ñiyɨvɨ hebreo. I saa ra sihin ña Berenice ñuu Cesarea cuan. Vasi zaha ñu saludar sii ra Festo.

14 Cuaha quɨvɨ i ndoo ñu yucuan ta zɨquɨ i nacatyi ra Festo sihin ra rey cuan ñaa sa cuu sa cuenda ra Pablo. Tyehen i catyi ra: Iyo minoo ra zandoo ra Félix vehe caa quɨvɨ i quita ra sa cuu ra ra cu tyiño.

15 Ta sa sehin ñuu Jerusalén i quisi ra zutu nahnu ta ra ñiñi sii ñiyɨvɨ hebreo nu ndyei ta i nacatyi xaan ra sihin sa cuenda ra Pablo ta cuñi xaan ra sa cua cahñi sii ra.

16 Zoco i nacatyi sihin ra yozo caa iyo cuhva sii maa ndi. Vatyi ra cu tyiño cuenda ñuu Roma cui. I catyi sihin ra vatyi ña tuhva ndi cahñi sii ñiyɨvɨ tatu ñá cundaa vaha tyiño. Ta saha ndi sa zacacu ñiyɨvɨ sii ñu yozo caa tyaa ñiyɨvɨ cuatyi sata ñu.

17 Tacuan ta i quisi tucu ra hebreo cuan ihya. Yucuan cuenda ñá ndatu que. Inga quɨvɨ i sehin vehe tyiño. Ta i tasi tyiño vatyi cua quisi ndyaca zandaru sii ra Pablo.

18 Sica iñi vatyi cahnu xaan cuu cuatyi i zavaha ra, zoco ña tacuan cuu cuatyi ra cuhva catyi ra hebreo.

19 Cuñi ra hebreo cuatyi sihin ra vatyi ña sino iñi ra cuhva iyo costumbre maa ndo hebreo. Cahan ra hebreo cuenda minoo ra nañi Jesús. Catyi ra vatyi ña ndito ca ra Jesús, zoco catyi ra Pablo vatyi ndito ra.

20 Tacuan ta ñá ñihi cuhva ñaa sa cua zavehi vatyi zɨɨn zɨɨn cahan ra. Yucuan cuenda i nducu tuhin sii ra Pablo tatu ña cuñi ra sa cuhun ra ndya ñuu Jerusalén vatyi yucuan cua cutuñi ra sa cuenda tyiño ya.

21 Zoco i sica ra sa ndoo ra vehe caa ndya cua cuu cuhun ra ta cutuñi ra nuu ra César ñuu Roma. Yucuan cuenda ñoho ca ra vehe caa ndya cua cuu tasi sii ra ñuu Roma. Tacuan i catyi ra Festo.

22 Ta zɨquɨ i catyi ra Agripa sihin ra: Cuñi tucu mi tyizohi ñaa sa cua catyi ra Pablo. Ta i catyi ra Festo sihin ra: Zuun ñi ityaan cua tyizohon sa cahan ra.

23 Inga quɨvɨ i quisi ndyaca ñiyɨvɨ sii ra Agripa sihin ña Berenice. Tyaqui xaan zahma ndisi ñu. I quɨhvɨ ñu vehe nu cua tyizoho ñu sa cahan ra Pablo. I quɨhvɨ tucu zandaru ra ndyizo tyiño nahnu ta tandɨhɨ ra mandoñi ñuu cuan. Tacuan ta i tasi ra Festo tyiño vatyi cua quisi ndyaca zandaru sii ra Pablo. Ta sa saa ra yucuan

24 ta zɨquɨ i cahan ra Festo sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ yucu yucuan ta catyi ra: Yoho rey Agripa ta tandɨhɨ ndoho ra yucu ihya, ica ndo sii ra ya. Cuaha xaan ra hebreo cuñi cuatyi sihin ra ityi ñuu Jerusalén. Ta tacuan tucu ñu ihya. Ña zaña ñu cuhva sa catyi ñu sihin, vatyi nacuu ra.

25 Sica iñi vatyi ñahñi cuatyi ra sa cua cuu ra, zoco maa ra Pablo i catyi vatyi nacatyi maa ra César yozo caa cua cundoo tyiño ya. Yucuan cuenda sica iñi vatyi cua tasi sii ra nu iyo ra César.

26 Cua tasi minoo carta sii ra César. Zoco ña ñihi cuhva ñaa sa cua catyi sihin ra. Yucuan cuenda catyi vatyi cua quisi ra Pablo nuu moo tata Agripa ta nuu inga ndoho, ndɨhɨ ca. Cua tyizoho ndo ñaa sa cua catyi ra, ta cua nacatyi ndo sihin yozo caa sica iñi ndo. Tacuan ta cua cote ñaa tuhun cua tasi sii ra César.

27 Sica iñi vatyi ña vaha cua tasi sii minoo ra nuhñi, nuu ra cu tyiño cuan

tatu ma nacatyi sihin ra cu tyiño ñaa cuatyi ra iyo. Tacuan i catyi ra Festo.

26

Cuhva i cahan ra Pablo nuu rey Agripa

1 Tacuan ta i catyi ra Agripa sihin ra Pablo: Sa cuu cahan moo vityi. Ta zɨquɨ i zaha ra Pablo saludar sii ra rey Agripa sihin ndaha ra ta i quisaha catyi ra sihin ra Agripa:

2 Yoho rey Agripa, zɨɨ xaan cuñi vityi vatyi saha moo sa nacatyi suhun. Cuaha xaan cuatyi cuñi ñiyɨvɨ hebreo ra tahan yo sihin.

3 Zoco zɨɨ cuñi vatyi sito moo tandɨhɨ costumbre iyo sii maa yo ñiyɨvɨ hebreo. Ta sa sica iñun sa cuenda tandɨhɨ sa sino iñi maa yo hebreo. Yucuan cuenda sique tumañi iñi suun sa nacoo tundyee iñi suun ta tyizohon tandɨhɨ cuii sa cua quehin suhun.

Nacatyi maa ra Pablo yozo caa i cuu ra ta ta coto ca ra sii ra Cristo

4 Ta cahan ca ra Pablo sihin ra Agripa ta catyi ra: Tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo sito vaha ñu vatyi i sahnu mi cuhva iyo costumbre maa yo. Sito ñu yozo caa i cui ndya ta luhli ndya ñui. Ta sito ñu yozo caa i cui ndya ñuu Jerusalén.

5 Cuaha xaan cuiya sa sito ñu sii. Tatu cua cuhva ñu cuenda cua catyi ñu vatyi ra fariseo cui ndya ta luhli. Ta ra fariseo, ñihi ca zatyiño ra sa tyaa ra yahvi sii tandɨhɨ ley hebreo ta zɨquɨ tandɨhɨ inga ra hebreo.

6 Ta vityi cuñi ñiyɨvɨ hebreo cuatyi sihin vatyi sino iñi vatyi sa quisi minoo ra cua zacacu sii yo tañi sa catyi ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ sahnu sii yo ta tyiemvu.

7 Zoco ña sino iñi tandɨhɨ sa usi uu tahan ityi ñiyɨvɨ hebreo vatyi sa i quisi ra ta ndatu ca ñu sii ra. Yucuan cuenda zacahnu ñu sii Ndyoo ta zavaha ñu tyiño ra ñiyaca ta ndyiyaca. Ta zuun ñi cuenda cuan tyaa ñu cuatyi sate vatyi catyi vatyi sa yaha quisi ra zacacu sii yo.

8 ¿Ñacu ña cuu sino iñi ndo vatyi i zanandoto ra Ndyoo sii ra sisi sa i sihi ra?

Nacatyi ra Pablo yozo caa i sahñi tahan ra sihin ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús ta quɨvɨ ca

9 Ta cahan ca ra Pablo sihin ra Agripa ta catyi ra: Ta quɨvɨ ca zuun ñi mi sica iñi vatyi vaha cua zavehi ndya vaha ñi sihin ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús, ra ñuu Nazaret.

10 Tacuan i zavehi ñuu Jerusalén. Saha ra zutu nahnu tundyee iñi sii sa cua tyihi cuaha xaan ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús vehe caa. Ta i tahan iñi sa sahñi ñiyɨvɨ sii ñu.

11 Cuaha xaan saha i cañi sii ñiyɨvɨ tatu ma zaña ñu tuhun ra Jesús. Sehin vehe ñuhu hebreo nu zacahnu ñu sii Ndyoo ta i cañi sii ñu. I cuxaan xein sihin ñu ndya cuhva i sehin inga ñuu nu cuahan ñu ta i cañi sii ñu indyacuan.

Nacatyi ra Pablo yozo caa zama cuhva iyo ra

12 Cahan ca ra Pablo sihin ra Agripa ta catyi ra: Tacuan ta zɨquɨ i ñihi cuhva sihin ra zutu nahnu. Saha ra tundyee iñi sii sa cua tyihi sii ñiyɨvɨ vehe caa, ta yucuan cuenda i quihin ityi cua cuhin ñuu Damasco.

13 Yoho rey, yuhvi catyi vatyi zuun ñi ityi cuehin ta maa ora i ndyehi minoo ñúhu ityi andɨvɨ. Ñihi ca si ta zɨquɨ ñuhu ñicandyi. Nacahnu ndundisi ityi cuehin sihin inga ra ndɨhɨ sihin.

14 Tacuan ta i nduva tandɨhɨ ndi nu ñuhu ta siñi sa cahan ra cahan. Cahan ra zahan hebreo ta catyi ra sihin: "Saulo, Saulo. Ña vaha cahñi tohon sihin mi. Zuun ñi sii moo zañicuehun. Tañi minoo burro sañi ndyaa tatu cañi sitoho tɨ sii tɨ."

15 Tacuan ta zɨquɨ i catyi: "¿Yoo sa cahan, tata?" Ta i catyi ra: "Ra Jesús cui. Sahñi tahan xoon sihin.

16 Vityi nduviton. Nacuɨñɨ ndyoon. I quitui nuun vatyi cua zatyiñon tyiñe, ta cua nacatyun sihin ñiyɨvɨ cuhva sa ndyehun sii vityi ta cuhva cua ndyehun sii cuee ca.

17 Cua zacuenda mi suun sii ñiyɨvɨ hebreo ta sii inga ñiyɨvɨ. Ta vityi cua

tasi suun nu iyo ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
18 Cua zañohon sii ñu minoo sa ndisa cuii ta cua zañа ñu sa zavaha ñu ndya vaha ñi ta cua sino iñi ñu sii. Ma zavaha ca ñu cuhva cuñi cuihna, ta cua zavaha ñu cuhva cuñi mi. Tacuan ta cua ndasi cuatyi ñu ta cua coo vaha ñu sihin mi tañi iyo ñiyɨvɨ sino iñi sii." Tacuan i catyi ra Jesús sihin. Catyi ra Pablo.

Nacatyi ra Pablo vatyi tyaa ra yahvi sa catyi ra Ndyoo sihin ra

19 Cahan ca ra Pablo sihin rey Agripa ta catyi ra: I tyei yahvi sa cahan ra Jesús sihin, yoho rey Agripa, vatyi i ndyehi sii ra.
20 I nacatyi sihin ñiyɨvɨ vatyi cuñi si sa ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu ta tyaa ñu yahvi sii Ndyoo. Nazavaha ñu sa vaha cuhva zavaha ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús. Tacuan i quehin sa xihna ñi ñuu Damasco. Ta tacuan i cahan tuqui ñuu Jerusalén. Zuun ñi tuhun cuan i quehin nu cu si Judea ta inga ñuu nu iyo inga ñiyɨvɨ, ñu yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
21 Yucuan cuenda i tɨɨn ra hebreo sii, vehe ñuhu cahnu ta nducu ra cuhva cahñi ra sii.
22 Zoco ndya quɨvɨ cuan ta cuhva ndya vityi tyindyee ra Ndyoo sii. Nacatyi sihin ñiyɨvɨ ñiñi ta nacatyi sihin ñiyɨvɨ ndahvi Tuhun Ndyoo. Ɨɨn ñi cuhva quehin tañi i cahan ra profeta ta tyiemvu ta tañi i cahan ra Moisés, ndɨhɨ ca. Ña zama mi sii si.
23 Vatyi i catyi ra cuan vatyi cua tahan ra Cristo tundoho ta cua cuu ra. Ta maa ra cuu ra cua nandoto sa xihna ñi sisi sa i sihi ra. Ta cua nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ hebreo ta sihin inga ñiyɨvɨ yozo caa cua cacu añima ñu. Tacuan i catyi ra Pablo cuhva i nacatyi ra Tuhun Ndyoo.

Catyi ra Pablo vatyi nasino iñi ra Agripa sii ra Jesús

24 Tacuan i cahan ra Pablo ta zɨquɨ ñihi xaan i cana saa ra Festo ta catyi ra: Yoho Pablo, zana xiñun. Cuaha xaan i cahvun ndya cuhva ndya sa nduzana xiñun.
25 Ta i catyi ra Pablo: Tata sahnu Festo, ña zana xiñi. Ta tuhun quehin, maa ñi sa ndisa, maa ñi sa vaha cuu si.
26 Sito vaha rey Agripa ya tuhun quehin. Ña sica iñi ta quehin tuhun ya sihin maa ra vatyi site vatyi sa sito ra tandɨhɨ tuhun nacatyi sihin ndo. Sito ra vatyi sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuhva i cuu ra Jesús. Ñahñi sa xehe i sicoo.
27 Tacuan i catyi ra Pablo sihin ra Festo ta zɨquɨ i cahan tucu ra sihin rey Agripa: Yoho rey Agripa, site vatyi sino iñun sa i tyaa ra profeta ta tyiemvu.
28 Ta i catyi rey Agripa sihin ra Pablo: ¿Atu sica iñun vatyi ta sica ñi cua sino iñi sii ra Jesús?
29 Ta i catyi ra Pablo: Nacuhva ra Ndyoo vatyi cua sino iñun sii ra Jesús a vityi a cuee ca. Cuñi xein sa cua sino iñi tandɨhɨ ndo. Cuñi xein sa cua coo ndo cuhva iyo mi, zoco ña cuñi sa cua quɨhɨ ndo vehe caa cuhva ñohi. Catyi ra.
30 Ta sa yaha cahan ra Pablo ta zɨquɨ i sicuɨñɨ ndyaa ra rey sihin ra gobernador cuan sihin maha Berenice ta tandɨhɨ inga ra yucu yucuan.
31 I quita ñu vatyi cua natuhun tahan ñu tuhun sa siñi ñu. Ta i catyi ñu: Ñahñi sa i zavaha ra cuan ta cua cuu ra. Ta ñahñi sa i zavaha ra ta cua ndoo ra vehe caa. Catyi ñu.
32 Ta i catyi ra Agripa sihin ra Festo: Sa xihna ñi cuu zañа moo sii ra Pablo, zoco vityi ma cuu ca vatyi sa sica ra sa cua cutuñi ra nuu ra César.

27

Tasi ra cu tyiño sii ra Pablo ñuu Roma

1 Tacuan ta zɨquɨ i nacasi tahan tyiño vatyi cua cuhun ra Pablo nu cu si Italia nuu ra César. Ta i quihin minoo ra cu capitán sii ra Pablo sihin zuhva ca ra ñoho vehe caa tañi cuhva i catyi ra cu tyiño. Julio nañi capitán cuan ta iyo ra cuenda zandaru ra Augusto. Yuhvi ra Lucas cuehin sihin ra Pablo.
2 Cuahan tucu ra Aristarco, ra ñuu Tesalónica. Cuenda Macedonia cuu

ñuu Tesalónica cuan. I quɨhvɨ ndi minoo barco sa i quita ñuu Adramitio minoo ñuu sa ndyaa yuhu tyañuhu. Cua nanuhu tu, ta yaha tu ñuu sa iyo yuhu tyañuhu nu cu si Asia. Tacuan i quita ndi sihin maa tu.

3 Inga quɨvɨ i saa ndi ñuu Sidón. Vaha zavaha ra Julio sihin ra Pablo vatyi saha ra sa cua cuhun ra nu iyo amigo ra ñuu cuan. Ta i saha ñu ñaa sa siñi ñuhu sii ra.

4 Tacuan ta zɨquɨ i nandɨhvɨ tucu ndi barco cuan ta i zandaa ra zahma sa zacuhun sii barco cuan sihin tatyi ta cuahan ndi. I yaha tu minoo ñuhu sa ndyaa mahñu tyañuhu sa nañi Chipre. I yaha ndi tɨcuɨ Chipre ta ñuhu cahnu vatyi ñihi xaan quiñi ndaha tatyi inga siyo cuan ta ñá cuu yaha ndi yucuan.

5 I yaha ndi ityi yuhu tyañuhu nu cu si Cilicia. Ta i yaha ndi ityi yuhu tyañuhu ñuu Panfilia. Ta zɨquɨ i saa ndi ñuu Mira sa iyo cuenda Licia.

6 Ta ñuu Mira cuan i nañihi capitán cuan inga barco, yutu sa quita ñuu Alejandría. Cua cuhun tu ndya nu cu si Italia. Ta i catyi ra capitán vatyi cuhun ndi sihin tu cuan.

7 Tacuan ta i quita tucu ndi cuahan ndi. Cuaha quɨvɨ cuahan barco cuee cuee ñi, ta sihin tundoho i saa tu yatyi inga ñuhu mahñu tyañuhu sa nañi Gnido. Ñá cuu ca cuhun barco ityi nuu vatyi ñihi xaan caa tatyi. Yucuan cuenda i yaha ndi tɨcuɨ minoo ñuhu mahñu tyañuhu sa nañi Creta ta inga sa nañi Salmón. Ña ñihi xaan ñoho tatyi yucuan.

8 Cuahan barco yuhu yuhu tyañuhu ñi yuhu ñuhu Creta cuan. Tacuan ta i quɨhvɨ barco yatyi ñi ñuu Lasea nu nañi si Nu Vaha Cua Nacuɨñɨ Barco.

9 Sa yaha xaan quɨvɨ, ta sa yaha minoo vico sii ñiyɨvɨ hebreo nu ñahñi maa sasi ñu, ta zɨquɨ ñá cuu ca cuhun barco vatyi sa cua saa quɨvɨ cua nduñihi xaan tatyi vatyi sa cuñi noo zavi. Ta ña vaha cuhun barco coto ndyee tu. Yucuan cuenda i catyi ra Pablo sihin ra zacaca barco cuan:

10 Tata, cutuñi iñi vatyi tatu cua cuhun yo cua coo xaan tundoho sii yo. Cua ndyee barco sihin ndaha tyiño ta cua cuu ñiyɨvɨ.

11 Ñá tyaa ra capitán cuan yahvi sa cahan ra Pablo, zoco i tyaa ra yahvi sa cahan ra zacaca barco ta sa cahan ra cu sitoho tu.

12 Ña vaha cua ndoo barco nu sicuɨñɨ tu vatyi cua coon xaan zavi ta ñihi xaan cua quɨhɨ tatyi quɨvɨ cuan. Yucuan cuenda tandɨhɨ ra i catyi: Naquita yo ihya ta nducu yo cuhva cuhun yo ñuu Fenice sa iyo zuun ñi cuenda Creta ya. Tatu cuu saa yo yucuan, vaha cua ndoo barco. Ña ñihi xaan caa tatyi yucuan ta ndyaa ñuu cuan siyo caña ñicandyi. Ta cua yaha yo vico zavi yucuan. Tacuan i catyi ra.

Ñihi xaan caa tatyi nu tyañuhu

13 Tacuan ta zɨquɨ i quisaha caa tatyi ityi tyañuhu zoco ña ñihi xaan. Yucuan cuenda i sica iñi ra vatyi cua cuu cuhun ra cuhva cuñi ra. Tacuan ta i tava ra minoo caa vee xaan sa ñoho sisi ndutya sa ña saha caca barco ta zɨquɨ cuahan ndi. Yatyi ñi yuhu tyañuhu cuan cuahan ndi nu iyo ñuhu Creta.

14 Zuhva ñi cuahan ndi ta zɨquɨ ñihi xaan quisaha caa tatyi. Ityi caña ñicandyi ta ityi yucu quisi tatyi cuan.

15 Ñá cuu ca caca barco ityi nuu vatyi ñihi xaan caa tatyi. Yucuan cuenda i saha ra cuhun tu sihin tatyi nu yɨvɨ ityi cuhun ra.

16 Tacuan i cuu ta i yaha ndi minoo ñuhu luhlu mahñu tyañuhu nañi si Clauda. Siyo zatyi i yaha ndi sihin barco vatyi ñihi ca caa tatyi inga siyo. Ña ñihi xaan caa tatyi nu yaha ndi yucuan. Cuu, i natyihi ra lancha luhlu sisi barco vatyi cuñi ndyee xaan lancha.

17 I tyihi ra sii tu sisi barco coto cunaa tu. Tacuan ta i cava ra yoho nahnu sii barco cahnu cuan. I sihñi ra sii tu coto tahvi cuatyi tu. Tacuan ta i quisaha yuhu ra coto cañi ndutya sii barco nu ñiyɨtɨ yuhu tyañuhu nu cu si Sirte. Yucuan cuenda i zanoo ra zahma sa iyo sii barco sa quiñi ndaha

tatyi ta saha ra sa cuhun tu ndya vaha
ñi.
18 Inga quɨvɨ zuun ñi ñihi xaan coon
zavi ta ñihi xaan quiñi ndaha tatyi
sii barco. Yucuan cuenda i casaha
zavita ra carga tu sisi tyañuhu.
19 Ta quɨvɨ cu uñi cuan i zavita ndi
ndaha tyiño barco cuan.
20 Cuaha xaan quɨvɨ ñá ndyehe
ndi ñicandyi ta ñá ndyehe ndi tiñoo.
Tacuan ta i sica iñi ndi vatyi ma cacu
ca ndi vatyi ñihi xaan caa tatyi ta coon
xaan zavi.
21 Cuaha xaan quɨvɨ ñá sasi ndi.
Tacuan ta i catyi ra Pablo sihin
tandɨhɨ ra: Ndoho amigo, vaha xaan
ca tatu sa i tyizoho ndo sa quehin
quɨvɨ cuan ta ñá quita yo nu cu si
Creta. Vatyi ndyehe, cahnu xaan
tundoho ndyehe yo vityi, ta cuaha
xaan ndaha tyiño cua naa.
22 Zoco vityi catyi vatyi zanduzɨɨ
ndo iñi ndo. Yoñi maa cua naa. Barco
ñi cua naa.
23 Sito ndo vatyi ndyaca ñaha ra
Ndyoo sii ta zatyiñe tyiño ra. Cuñi i
quisi minoo ángel Ndyoo nu ndyei.
24 Ta catyi ra: “Ma yuhun Pablo.
Cuñi ra Ndyoo sa cua nacatyi moo
tuhun ra nu ndyaa ra César. Catyi
ra Ndyoo vatyi cua zavaha ra tumañi
iñi suun. Cua zacacu ra suun ta sa
cuenda moo cua cacu tandɨhɨ inga ra
ñoho sisi barco ya.” Tacuan i catyi
ángel cuan.
25 Yucuan cuenda catyi vatyi zan-
duzɨɨ ndo iñi ndo, xaa. Sino iñi mi sii
ra Ndyoo. Site vatyi cua zavaha ra
cuhva catyi ángel cuan sihin.
26 Iyo minoo ñuhu nu cua catyihi
barco ya, ñuhu sa iyo mahñu tyañuhu
ya. Catyi ra Pablo.
27 Sa yaha uu vitya sa sica ndi
tacuan. Ityi cuan ityi ya cuahan
barco zacuu tatyi. Ta minoo sa cuaa
cuahan barco tyañuhu sa nañi Adria.
Ta maañuu i nacoto ra zacaca barco
vatyi yatyi ñi ndya ñuhu yucuan.
28 Tacuan ta zɨquɨ i tyicuhva ra yozo
cuhva sa cono ñoho ndutya nu yaha
ndi. Ta ndyehe ra vatyi oco sahun
ɨɨn metro. Cuahan ndi zuhva ca ityi
nuu, ta i tyicuhva tucu ra ta ndyehe
ra vatyi oco usa metro ñoho ndutya.
29 Yuhu xaan ra zacaca barco coto
tahvi cuatyi tu tatu nañi tu nu yuu.
Yucuan cuenda i zanoo ra cumi tahan
caa vee xaan sisi ndutya ityi zuhma
tu vatyi zanacuɨñɨ si sii barco. Tacuan
ta i ndatu ra ta cuñi xaan ra sa cun-
disi.
30 Nducu xaan zuhva ra zatyiño sisi
barco cuhva cono xehe ra. Yucuan
cuenda i quisaha zanoo ra lancha. I
catyi ra vatyi cua zanoo ra caa nahnu
ityi xiñi barco zoco zandavi ñaha ra.
31 Tacuan ta i catyi ra Pablo sihin ra
capitán ta sihin inga ra cu zandaru:
Tatu ma ndoo ra ya sisi barco sihin
maa yo ma cacu ndo. Catyi ra.
32 Tacuan ta i sahndya zandaru
yoho nuhñi lancha cuan. Cuahan ñi
tu.
33 Sa vasi cundisi ta catyi ra Pablo
sihin tandɨhɨ ra: Casi ndo. Vityi sa
iyo uu vitya sa ñá sasi ndo ta ñá quixi
ndo.
34 Catyi sihin ndo vatyi sa ndyoo
ñi casi ndo vatyi tacuan ta cua coo
tundyee iñi sii ndo. Ta yoñi maa cua
tahan tundoho ndaha ñi. Catyi ra.
35 Ta sa yaha cahan ra Pablo tacuan
ta i quihin ra minoo pan. Saha ra
tyahvi ndyoo sii Ndyoo nuu tandɨhɨ
ra yucu yucuan. Ta zɨquɨ i sahnu ra
sii si ta quisaha sasi ra.
36 Tacuan ta i nduzɨɨ ca iñi inga ra ta
sasi ra.
37 Uu ziendu uñi xico sahun ɨɨn
tahan nduhvi ra ñoho sisi barco cuan.
38 Sasi ndi ndya sa ndaha iñi ndi ta
zɨquɨ i zavita ra sɨtɨ trigo sisi tyañuhu
vatyi cua nduñahma ca barco.

Cuhva i ndyee barco

39 Tacuan ta zɨquɨ i cundisi, ta i
ndyehe ra zacaca barco vatyi yatyi
ñi iyo ñuhu, zoco ñá sito ra ñaa ñuhu
cuu si. I ndyehe ra minoo ityi nu cuu
quɨhvɨ barco, ta vaha xaan iyo yuhu
tyañuhu yucuan. Yucuan cuenda
cuñi ra tyihi ra barco yucuan.
40 Tacuan ta i sahndya ra yoho
nuhñi caa sa zacuɨñɨ sii barco cuan.
Ta zɨquɨ i ndasi ra yoho sa sinuhñi
vitu sa zavico cava barco. Ta i zandaa

tucu ra zahma tu vatyi cua zacuhun
tatyi sii tu. Tacuan ta zɨquɨ i quisaha
cuahan barco ndya ñuhu cuan.
41 Zoco i sicuɨñɨ barco nu ñiyɨtɨ, ta i
ndoo tu. Ñá cuu ca natava ra barco
vatyi sa ndyee ityi xiñi tu sisi ñiyɨtɨ,
ta ityi yɨɨ tu i quisaha tahvi cuatyi
tyañuhu vatyi ñihi xaan quiñi ndaha
si sii barco.
42 I cuñi zandaru cahñi ra sii ra ñoho
vehe caa, ra cuahan sihin ra, coto cua
zutya ra ta quita ra nu ñuhu ityi ta
cono ra.
43 Zoco ñá saha ra capitán sa cahñi
zandaru sii ra ñoho vehe caa vatyi ñá
cuñi ra sa cuu ra Pablo. I catyi ra vatyi
naquɨhvɨ xihna ra cuu zutya tyañuhu,
ta cua saa ra ndya ñuhu ityi sa xihna
ñi.
44 Ta zɨquɨ cua cuhun inga ra ityi
sata ra nu vitu vaha a nu vitu barco
sa tahvi cuatyi. Ta tacuan cuu cuhva i
cacu tandɨhɨ ndi ta i quita ndi nu ñuhu
ityi.

28

Iyo ra Pablo minoo ñuhu mahñu tyañuhu sa nañi Malta

1 Tacuan cuu cuhva i cacu ndi. I
catyi ñiyɨvɨ yucuan vatyi Malta nañi
ñuhu cuan sa iyo mahñu tyañuhu.
2 I cundahvi iñi ñiyɨvɨ sii ndi ta zata-
han ñu ñúhu vatyi coon xaan zavi ta
visi xaan ndi. Tacuan i tyindyee ñu sii
ndi.
3 I naquihin ra Pablo zuhva nducu
ndyihi cua tyihi ra nu ñúhu. Ta zɨquɨ
i quita minoo coo xaan sihin sa ihñi.
Ta i tɨɨn tɨ ndaha ra ta ñá zaña tɨ.
4 I ndyehe ñiyɨvɨ yucu yucuan vatyi
ñá zaña tɨ ndaha ra Pablo, ta i quisaha
catyi ñu sihin tahan ñu: Ra sahñi
sii ñiyɨvɨ cuu ra ya. Sa cacu ra sisi
tyañuhu, zoco ña saha ra Ndyoo sa
cundito ra ñuu ñiyɨvɨ ya. Catyi ñu.
5 Tacuan ta zɨquɨ i naquɨzɨ ra Pablo
ndaha ra ta i canacava coo cuan sisi
ñúhu, ta ñahñi sa tahan ra Pablo.
6 I ndatu ñiyɨvɨ ta sica iñi ñu tatu
zandaa si sii ra Pablo a ta sica ñi cua
cuu ra. Naha xaan i ndatu ñu, ta
i ndyehe ñu vatyi ñahñi i tahan ra.
Tacuan ta i sica iñi ñu inga cuhva ta
catyi ñu: Minoo ndyoo cuu ra.
7 Yatyi ñi nu i siyucu ndi ndyaa
terreno minoo ra nañi Publio. Ra
ndyaca ñaha yucuan cuu ra. I saha ra
sa cundyaa ndi vehe ra. Ta vaha xaan
i siyucu ndi uñi quɨvɨ i zacuu ra.
8 Ñihi xaan caa zutu ra Publio vatyi
cuhu ra. Zaa ra ta siyo ra nɨñɨ. Cua-
han ra Pablo nu caa ra. Sica tahvi ra
sii Ndyoo ta tyizo ra ndaha ra sii ra ta
zanduvaha ra sii ra.
9 I ndyehe ñiyɨvɨ vatyi tacuan i cuu
si, ta zɨquɨ i quisi tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuhu
iyo ñuu cuan. Ta i nduvaha ñu.
10 Ta zɨquɨ cuaha xaan sa saha maa
ñu sii ndi. Ta quɨvɨ i quita tucu ndi
sihin barco i saha maa ñu tandɨhɨ sa
siñi ñuhu sii ndi sa cuenda ityi.

Saa ra Pablo ñuu Roma

11 Uñi yoo i sindyaa ndi Malta cuan,
ta zɨquɨ i quɨhvɨ ndi minoo barco sa
iyo yucuan. Yucuan i ndoo tu vico
zavi. Yutu sa quita ñuu Alejandría
cuu tu, ta ndyaa uu tahan ndyoo, ra
nañi Cástor ta ra nañi Pólux sa zanan-
dacu ñiyɨvɨ xiñi barco.
12 I quɨhvɨ ndi sisi tu ta cuahan ndi
ñuu Siracusa. Ta yucuan i ndoo ndi
uñi quɨvɨ.
13 Ta zɨquɨ i quita ndi yucuan ta
cuahan ndi ñuu Regio. Inga quɨvɨ i
quisi minoo tatyi ityi yuhu tyañuhu ta
i sica barco uu quɨvɨ ca ta i saa ndi ñuu
Puteoli.
14 Ñuu cuan i nañihi ndi zuhva ñiyɨvɨ
sino iñi sii ra Jesús. I sica ñu sa
cua ndoo ndi sihin ñu minoo vitya.
Tacuan ta zɨquɨ i quita ndi ta cuahan
ndi ñuu Roma sihin saha ndi.
15 Ta sa ñihi ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús
tuhun vatyi vasi ndi ta i quita ñu ñuu
Roma ta i quisi zatahan ñu sii ndi
ityi vasi ndi. Zuhva ñu i quisi, ñihi
tahan ñu sihin ndi minoo nuyahvi nu
nañi si Foro Apio. Ta inga ñu quisi,
ñihi tahan ñu sihin ndi nu nañi si Uñi
Tahan Vehe Posada. Sa ndyehe ra
Pablo sii ñu ta saha ra tyahvi ndyoo
sii Ndyoo ta sicoo ca tundyee iñi sii ra
ta zɨɨ ca cuñi ra.
16 Tacuan ta i saa ndi ñuu Roma.
Saha cuenda ra capitán sii ra Pablo
ta sii inga ra sindyaca ra sii ra cumi
vehe caa. I tyaa ica ra cuan sii ra

Pablo. Ndyaa zɨɨn ra minoo vehe, ta minoo ñi zandaru cumi sii ra.

Zacuaha ra Pablo Tuhun Ndyoo ñuu Roma

17 I yaha uñi quɨvɨ ta zɨquɨ i cana ra Pablo sii tandɨhɨ ra ñiñi hebreo. Ta sa titahan ra i catyi ra sihin ra: Yañi xaa, ñahñi cuatyi i zavehi sihin ñiyɨvɨ hebreo ñu tahan yo. Ñahñi sa ña vaha i zavehi sa cuenda costumbre sahnu sa zavaha ñiyɨvɨ sahnu sii yo ta sa naha. Zoco i tɨɨn ñiyɨvɨ sii, ñuu Jerusalén ta saha ñu sii, sii ra ndyaca ñaha cuenda ñuu Roma.

18 I tasi tuñi ra cuan sii, ta zɨquɨ i cuñi zaña ra sii, vatyi ñahñi cuatyi i zavehi ta cui.

19 Zoco ñá saha ra hebreo sa zaña ra ndyaca ñaha ñuu Roma sii. Yucuan cuenda i catyi vatyi cua cuhin nuu ra César ta cua cundaa tyiño ya. Tacuan i catyi vazu ña cuñi cuatyi sihin ñiyɨvɨ hebreo.

20 Yucuan cuenda i sique sa ndyehi sii ndo ta sa quehin sihin ndo. Cuñi zandei sihin ndo vatyi sino iñi vatyi sa yaha quisi ra cua zacacu sii tandɨhɨ yo. Maa ra cuu ra sa ndatu xaan tandɨhɨ maa yo ñiyɨvɨ hebreo. Ta yucuan cuenda nuhñi sihin cadena ya. Tacuan cuu cuhva i catyi ra Pablo.

21 Tacuan ta zɨquɨ i nacatyi ra hebreo cuan sihin ra Pablo: Ñahñi carta i tasi ra hebreo sii ndi sa cuenda moo. Ta ñiyɨvɨ hebreo ñu tahan yo, ñu i quita ñuu Jerusalén ta saa ñu ihya, ñahñi ndya vaha ñi i cahan ñu suun.

22 Cuñi ndi tyizoho ndi sa cohon. Cuñi ndi coto ndi yozo caa sica iñi moo vatyi sito ndi vatyi catyi ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ vatyi ña vaha ñiyɨvɨ cuu ñiyɨvɨ ndyico sii ra Jesús. Tacuan i catyi ra hebreo cuan.

23 Tacuan i cahan ra, ta zɨquɨ i sata ra hebreo cuan minoo quɨvɨ cua titahan tucu ra sihin ra Pablo. Ta quɨvɨ cuan tuu xaan ñiyɨvɨ i quisi vehe nu ndyaa ra Pablo. Ndyiyaca cuii i nacatyi tucu ra Pablo sihin ñu yozo caa cuñi ra Ndyoo cundyaca ñaha ra sii yo. I catyi ra vatyi nacatyi ra Moisés ndya ta tyiemvu yozo caa cua cuu ra Jesús. Ta zuun ñi cuhva cuan i cahan ra profeta ta tyiemvu, catyi ra Pablo. Tacuan i nacatyi xaan ra Pablo sihin ñu vatyi cuñi xaan ra sa cua sino iñi ñu sii ra Jesús.

24 Ta sicoo zuhva ñu sino iñi sa cahan ra Pablo, ta inga ñu ñá sino iñi ñu.

25 Ñá ndu-ɨɨn ñu. Ta sa numi ñu cunuhu ñu ndya vehe ñu ta zɨquɨ i catyi ra Pablo minoo ca cuhva sihin ñu. Catyi ra: Ndisa cuii cuu si cuhva i cahan ra Isaías sa cahan ra cuenda Ndyoo i zacuu Tatyi Ii ta tyiemvu sihin ñiyɨvɨ sahnu sii yo.

26 Vatyi i catyi ra:

Cua cuhun nu iyo ñiyɨvɨ ya ta cua catyun sihin ñu:

"Tyizoho xaan ndo Tuhun Ndyoo, zoco ña cutuñi iñi ndo sa tyizoho ndo.

Ndisa, ndyehe ndo yozo caa iyo ra Ndyoo, zoco ña sito ndo ñaa sa cuu sa ndyehe ndo."

27 Ta cahan ca Tatyi Ii sihin ra Isaías ta tyiemvu ta catyi ra:

Ndisa cuii zanduñihi xaan ñiyɨvɨ iñi ñu coto cua nduvaha añima ñu.

Ña cuñi ñu tyizoho ñu coto cua cutuñi iñi ñu.

Ña cuñi ñu sa nducu ñu cuhva, coto cua quisi ñu sii ta cua zame cuhva iyo ñu ta zanduvehi sii ñu.

Tacuan i catyi Tatyi Ii sihin ra Isaías.

28 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Pablo sihin ñiyɨvɨ yucu yucuan: Nacoto vaha ndo vatyi ndya vityi cua nacatyi ndi Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, ñu sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. Cua tyizoho ñu cuhva zanduvaha ra Ndyoo añima ñiyɨvɨ, ta cua sino iñi ñu. Tacuan i catyi ra Pablo.

29 Ta sa yaha cahan ra Pablo tacuan ta i quita tandɨhɨ ñu hebreo. Sahñi tahan ñu zuhva vatyi ñá ndu-ɨɨn ñu sihin tahan ñu sa cuenda cuhva cahan ra Pablo.

30 Uu cuiya i ndoo ra Pablo ñuu cuan. I sica noo ra minoo vehe ta tyiyahvi ra yahvi si. Ta vaha xaan i cahan ra sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ i saa vehe ra.

31 I nacatyi ra sihin ñu yozo caa cuñi ra Ndyoo cundyaca ñaha ra sii yo. Ta

i zacuaha ra sii ñu yozo caa iyo ra Jesús. Ñá yuhu ra ta nacatyi ra, ta yoñi i zayanga sii ra.

Carta Sa I Tyaa Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Sino Iñi Sii Ra Ndyoo Ñuu Roma

I tyaa ra Pablo carta ya sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ñuu Roma

1 Yuhvi ra Pablo tasi carta ya sii ndo. Minoo muzu ra Jesucristo cui. I casi ra Jesucristo sii, ta i saha ra tyiño sii vatyi cui minoo ra sa cua zacoto Tuhun Vaha ra sii ñiyɨvɨ, cuhva cacu ñu.
2 Ta ihya Tuhun Vaha cuu zuun ñi tuhun sa i catyi ra Ndyoo ta sa naha vatyi cua quisi si. I cahan ra Ndyoo sa cuenda si quɨvɨ i cahan ra profeta ta sa naha.
3 Cuenda zehe ra Ndyoo cuu tuhun ya. I zacacu minoo ñaha sii ra cuhva cacu maa yo. Ta ñiyɨvɨ ra rey David i cuu sii ra.
4 Ta i sihi ra Jesús, ta i zanandoto ra Ndyoo sii ra. Ta cuhva cuan i zavaha ra Ndyoo minoo sa cahnu xaan, ta i zañaha ra vatyi zehe ra cuu sii ra Jesús. Ta ii xaan cuu ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo, tañi ii maa ra Ndyoo.
5 Sa cuenda ra Jesús i cundahvi iñi ra Ndyoo sii, ta i saha ra tyiño sii sa zacote Tuhun ra. Ta tacuan ta cua sino iñi ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, ta cua tyaa ñu yahvi. Ta cua zacahnu ñu sii ra Jesucristo.
6 Ta zuun ñi ñiyɨvɨ cuan cuu tucu maa ndo. I casi ra Ndyoo sii ndo vatyi cuu ndo ñiyɨvɨ sii ra Jesucristo.
7 Tyei carta ya sii maa ndo, ra sino iñi ñuu Roma. Cuñi xaan ra Ndyoo sii ndo, ta i casi ra sii ndo vatyi cuu ndo ñiyɨvɨ ra. Cuñi vatyi nacundahvi xaan ca iñi ra Ndyoo ta ra Jesucristo sii ndo, ta nacuhva ra sa coo sa taxi añima ndo. Ta ra Jesucristo, cuu ra ndyaca ñaha sii yo.

Cuñi ra Pablo cuhun ra ñuu Roma

8 Sa xihna ñi sehi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, ra zacahni. Sehi tyahvi ndyoo sii ra sa cuenda sa i zavaha ra Jesucristo ta vityi sino iñi tandɨhɨ ndo. Ta cuhva sa sino xaan iñi maa ndo, sa sito ñiyɨvɨ nacahnu cuhva sino iñi ndo.
9 Muzu maa ra Ndyoo cui. Tyaa xein yahvi sii ra sihin tandɨhɨ cuii añime, ta zacote Tuhun ra sa cuenda Zehe ra. Ta sito vaha ra vatyi ña zañe sa quehin sihin ra cuenda ndo.
10 Ta sique sii ra vatyi tatu cuñi maa ra, nacuhva ra vatyi cuhin cundyehi sii ndo. Sa naha xaan cuñi ndyehi sii ndo, ta ñá cuu.
11 Cuñi xein cuhin nu yucu ndo, ta cua nacatyi que Tuhun Ndyoo sihin ndo, ta cua sino ca iñi ndo.
12 Cuñi cuhve tundyee iñi sii ndo, ta cua cuhva tucu maa ndo tundyee iñi sii. Cua tyindyee tahan yo sii yo sihin cuhva sino iñi yo sii maa ra Ndyoo.
13 Cuñi sa coto ndo yañi xaa vatyi sa cuaha xaan saha cuñi cuhin nu yucu ndo, zoco ndya vityi ta ña cuu cuhin. Cuñi cuhin vatyi cuñi zacote Tuhun Ndyoo nu yucu ndo, ta cua sino ca iñi ndo, ta cua nducuaha ca ndoho ra sino iñi sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
14 Ñiñi xaan cuñi si zacote sii ñiyɨvɨ cahan zahan griego ta ñiyɨvɨ ña cahan zahan griego ta sihin ñiyɨvɨ sito ta ñiyɨvɨ ña cuaha sito.
15 Cuñi si sa zacote sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta yucuan cuenda cuñi xein zacote sii maa ndo, ra ndyaa ñuu Roma.

Iyo xaan tundyee iñi sihin Tuhun Vaha ra Ndyoo

16 Ña cahan nui sa cuenda Tuhun Vaha ra Ndyoo vatyi cuhva cuu si sii maa ra Ndyoo, ta cua zacacu si sii yoo ra sino iñi. Sa xihna ñi i saa si nu iyo ñiyɨvɨ hebreo, ta cuee ca i saa si nu iyo inga ñiyɨvɨ.
17 Vatyi cuhva zacacu ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ zañaha si vatyi zandasi ra cuatyi ñu ta zanduvaha ra añima ñu sihin sa sino iñi ñu sii ra. Tañi cuhva catyi Tuhun Ndyoo: “Minoo ra sa zanduvaha ra Ndyoo añima, cua cundito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu vatyi i sino iñi ra.”

Iyo xaan cuatyi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ

18 Zoco cuxaan xaan ra Ndyoo sa
cuenda cuatyi ñiyɨvɨ, ta cua tasi tuñi
ra sii ñu sa cuenda tandɨhɨ sa ña vaha
zavaha ñu. Cuaha xaan cuatyi ñiyɨvɨ
iyo, ta cuatyi ñu cuan cuu ta ña cuu
sino iñi inga ñiyɨvɨ.
19 Ta cuhva cuu coto ñiyɨvɨ cuhva
iyo ra Ndyoo, casi xaan iyo si vatyi i
zañaha maa ra sii yo, ta sa sito ñiyɨvɨ.
20 Ndya ta sino ñuu ñiyɨvɨ ta casi
xaan cuu ndyehe ñiyɨvɨ cuhva iyo ra
Ndyoo. Tandɨhɨ sa i zavaha ra zañaha
si vatyi iyo xaan cuhva sii ra, ta cuaha
xaan ca sa siñi tuñi iyo sii maa ra ta
zɨquɨ sii maa yo. Ndyoo cuu ra sa
ndisa. Ta sito ñiyɨvɨ vatyi iyo ra Ndyoo
vazu ña cuu ndyehe yo sii ra. Zoco
cuu sino iñi yo sii ra. Yucuan cuenda
ma cuu catyi ñiyɨvɨ sa ndisa vatyi ña
sito ñu ñaa sa cuu sa vaha.
21 Sa i sito ñiyɨvɨ vatyi iyo ra Ndyoo,
zoco ñá cuñi ñu zacahnu ñu sii ra tañi
tahan si zacahnu yo sii ra. Ta ñá saha
ñu tyahvi ndyoo sii ra. I quisaha sica
iñi ñu tuhun sa ña ñiñi, ta i naa sa siñi
tuñi vaha sii ñu.
22 Catyi ñu vatyi sa cuaha xaan i
cutuhva ñu ta siñi tuñi xaan ñu, catyi
ñu, zoco i nduu ñu ñiyɨvɨ ñá sito yozo
caa iyo ra Ndyoo.
23 Ñá zacahnu ca ñu sii sa minoo ñi
Ndyoo, ra ndito tandɨhɨ cuii tyiemvu,
ra Ndyoo ra ndisi xaan ta tyaqui
xaan. Zoco i zavaha ñu ndyoo sa cua
zacahnu ñu, ta caa si cuhva caa ñiyɨvɨ
a cuhva caa zaa a quɨtɨ a cuhva caa
coo.
24 Yucuan cuenda i zaña ra Ndyoo
sii ñu, ta i zavaha ñu tandɨhɨ cuii sa
ña vaha sa cuñi añima ñu. I zavaha ñu
cuatyi zuun ñi sihin tahan ñu.
25 I zaña ñu sii sa ndisa sa cuenda ra
Ndyoo, ta cuñi ca ñu sii inga ndyoo sa
yɨvɨ Ndyoo sa ndisa cuii. Ta inga tucu
cuhva vatyi i zacahnu ñu ta i tyaa ca
ñu yahvi sii sa zavaha ra Ndyoo ta
zɨquɨ sii maa ra vazu maa ra i zavaha
tandɨhɨ cuii. Ta tahan si zacahnu yo
sii ra tandɨhɨ cuii cuhva. Ta nacuu si
tacuan, ta nacuu si sa ndisa.
26 Yucuan cuenda i zaña ra Ndyoo
sii ñu, ta i zavaha ñu tandɨhɨ cuii
cuhva ña vaha. I zandoo ñu cuhva
vaha sa coo minoo rayɨɨ sihin minoo
ñi ñaha. Ta i zama ñu inga cuhva,
minoo cuhva ña vaha. I zavaha ñu
zɨhɨ sa ña vaha sihin inga ñu zɨhɨ,
27 ta tacuan tucu i zavaha rayɨɨ sihin
inga rayɨɨ. I zandoo ra cuhva tahan si
coo ra sihin ñu zɨhɨ, ta i zavaha ra sii si
sihin inga rayɨɨ. Ta sihin coño ñuhu ra
tasi tuñi ra Ndyoo sii ra vatyi cahnu
xaan cuatyi ra.
28 Ñá cuñi ca ñiyɨvɨ nacohon iñi ñu
sii ra Ndyoo a tyaa ñu yahvi sii ra. Ta
yucuan cuenda i zaña ra Ndyoo sii ñu
ta saha ra sa coo minoo sa siñi tuñi
ña vaha sii ñu, ta zɨquɨ i zavaha ñu
tandɨhɨ cuii sa ña vaha.
29 Ta i situ cuii sa quiñi caa sii ñu sa
cuenda tandɨhɨ cuii cuhva ña vaha i
zavaha ñu. Quihin rayɨɨ sii ñu zɨhɨ ta
ña tandaha ra sihin ñu. Tandɨhɨ cuii
cuhva ña vaha zavaha ñu. Ndyiyo
iñi ñu ndaha tyiño inga ñiyɨvɨ. Ñahñi
sa ndoo iyo sii ñu. Cuxaan ñu tatu
iyo sa vaha sii inga ñiyɨvɨ. Sahñi ñu
ñiyɨvɨ. Nducu ñu tizɨhɨ. Zandavi ñaha
ñu. Quiñi xaan iyo ñu. Cahan ñu ndya
vaha ñi sii inga ñiyɨvɨ zoco xehe ñi.
30 Quiñi cahan ñu sii ñiyɨvɨ vazu
ña ndisa. Cuxaan xaan ñu sihin ra
Ndyoo. Cahan ñu ndya vaha ñi sihin
ñiyɨvɨ. Zacahnu xaan ñu sii ñu, ta catyi
ñu vatyi vaha xaan ñu. Cuaha xaan
cuhva ña vaha tava ñu. Ña tyaa ñu
yahvi sii zutu ñu ta sii zɨhɨ ñu.
31 Ñahñi sa siñi tuñi vaha iyo xiñi
ñu vatyi ña cutuñi iñi ñu ñaa sa cuu
sa vaha. Saha ñu tuhun ta ña tyaa ñu
yahvi sii si. Ña cuñi ñu nu sii ñiyɨvɨ sii
ñu. Cuxaan ñu sihin ñiyɨvɨ, ta ma zaha
ñu tucahnu iñi sii ñu. Ta ña cundahvi
iñi ñu sii ñiyɨvɨ.
32 Sito vaha ñu cuhva i catyi maa ra
Ndyoo vatyi tahan si sa cuu cuii ñiyɨvɨ
zavaha cuhva ña vaha cuan. Zoco
zavaha ñu sii si. Ta ña tacuan ñi, ndya
cuhva cuzɨɨ xaan iñi ñu tatu zavaha
tucu inga ñiyɨvɨ sii si.

2

Cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ cuhva iyo ñu

1 Yucuan cuenda yoho, yoo ra
cuun, tatu ndyehe xoon tatu zavaha

inga ñiyɨvɨ sa vaha a sa ña vaha, zuun
ñi zɨquɨ moo cua ndoo cuatyi, ta ma
zandasi ra Ndyoo cuatyun. Vatyi
tyicuhvon sii inga ñiyɨvɨ, ta zuun ñi
cuatyi zavaha ñu, zavohon.
2 Ta sito yo vatyi tasi tuñi ra Ndyoo
sihin minoo cuhva ndoo sii ñiyɨvɨ
zavaha cuhva cuan.
3 ¿Atu sica iñun vatyi cuu tyicuhvon
sii ñiyɨvɨ? Ta zuun ñi cuhva ña vaha
zavaha ñu zavaha tucu moo. ¿Atu
sica iñun vatyi ma tasi tuñi ra Ndyoo
suun?
4 Ndyee xaan iñi ra Ndyoo sihin
ñiyɨvɨ, ta cundahvi xaan iñi ra sii ñu.
¿Atu sica iñun vatyi yucuan cuenda
ma tasi tuñi ra suun? Tatu tacuan
sica iñun, ña cutuñi iñun vatyi cuñi
ra Ndyoo sa cua zandoon cuatyun, ta
yucuan cuenda cundahvi iñi ra suun.
5 Ta cuenda sa ndava xaan iñun
ta ña cuñun zandoon cuatyun, ta yu-
cuan cuenda zanducahnu con cu-
atyun, ta cua cuxaan xaan ra Ndyoo
suhun quɨvɨ cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ
sihin minoo cuhva ndoo ta cua cuhva
ra tundoho ndyehe ñu.
6 Quɨvɨ cuan cua cuhva maa ra
Ndyoo sii sa minoo minoo ñiyɨvɨ
cuhva tahan si sii ñu sa cuenda tyiño
i zavaha ñu.
7 Ñiyɨvɨ ña zaña sa zavaha sa vaha,
cuñi ñu vatyi cua cuzɨɨ iñi ra Ndyoo
sihin ñu. Ta cuñi ñu vatyi catyi ra
vatyi vaha zavaha ñu. Ta nducu ñu
cuhva ñihi ñu sa cundito ñu tandɨhɨ
cuii tyiemvu. Sii maa ñu cuan cua
cuhva ra sa cundito ñu.
8 Zoco ñihi xaan cua tasi tuñi ra
Ndyoo sii ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi sii maa
ra ta sii sa ndisa. Zavaha ñu sa ña
vaha. Yucuan cuenda ñihi xaan cua
tasi tuñi ra sii ñu cuhva tahan si sii ñu.
9 Cua coo xaan tucuihya iñi ta tun-
doho sii ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha, xi-
hna ca sii ñiyɨvɨ hebreo ta zɨquɨ sii
tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ.
10 Ta cua cuzɨɨ xaan iñi ra sihin
ñiyɨvɨ zavaha sa vaha, ta cua catyi ra
vatyi vaha zavaha ñu. Ta cua coo sa
taxi ñi sii ñu sihin ra, ta ma caca xaan
ca iñi ñu. Sa xihna ñi cua cuhva ra
cuhva ya sii ñiyɨvɨ hebreo ta zɨquɨ sii
tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ.
11 Tacuan cua zavaha ra vatyi mi-
noo cuhva ndoo zavaha ra Ndyoo, ta
cua cuhva ra cuhva tahan si sii sa
minoo minoo yo.
12 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ zavaha cuatyi ta
ña sito ñu tuhun i saha ra Ndyoo sii
ra Moisés, cua cuu ñu zoco yɨvɨ sa
cuenda tuhun i saha ra Ndyoo sii ra
Moisés. Ta ñiyɨvɨ sa sito tuhun i saha
ra Ndyoo sii ra Moisés ta zavaha ñu
sa ña vaha, cua tasi tuñi ra Ndyoo sii
ñu cuhva catyi tuhun i saha ra sii ra
Moisés.
13 Vatyi yɨvɨ ñiyɨvɨ sa siñi ñi Tuhun
Ndyoo cuu ñu cua quita vaha ityi nuu
maa ra. Ñiyɨvɨ zavaha cuhva catyi
Tuhun ra cuu ñu cua catyi ra vatyi
ñahñi cuatyi ñu.
14 Iyo ñiyɨvɨ sa ña sito tuhun i saha
ra Ndyoo sii ra Moisés, zoco zuun ñi
zavaha ñu cuhva catyi si vazu ña sito
ñu vatyi iyo si. Sa siñi tuñi vaha sii
ñu cuu sa catyi sihin ñu ñaa sa cuu sa
vaha vazu ña sito ñu tuhun i saha ra
Ndyoo.
15 Zoco zañaha ñu vatyi iyo si añima
ñu. Inuu ñi cahan sa siñi tuñi vaha sii
ñu sihin ñu tañi cuhva catyi Tuhun i
saha ra Ndyoo. Ta tyaa sa siñi tuñi
vaha sii ñu cuatyi sata ñu a catyi si
sihin ñu vatyi vaha cuu cuhva zavaha
ñu.
16 Ta tacuan cua cuu si quɨvɨ cua
cuhva ra Ndyoo tyiño sii ra Jesu-
cristo sa cua tyicuhva ra sii ñu, ta cua
ndyehe ra tatu zavaha ñu sa vaha a sa
ña vaha. Sa i zacote cuhva ya sii ndo
quɨvɨ i nacatyi Tuhun Vaha ra sihin
ndo. Vazu xehe xaan zavaha ñiyɨvɨ
sa ña vaha a cuenda sa sica ñi iñi ñu,
zoco sito ra Ndyoo, ta cua tyicuhva ra
Jesucristo sii ñu.

Tyaa ñiyɨvɨ hebreo yahvi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés

17 Catyi ndo vatyi ñiyɨvɨ hebreo cuu
ndo. Ta ndisa. Ta catyi ndo vatyi tyaa
xaan ndo yahvi tandɨhɨ tuhun i saha
ra Ndyoo sii ra Moisés vatyi tacuan ta
cua cacu ndo cuñi ndo. Ta zacahnu
ndo sii ndo vatyi maa ñi maa ndo
zacahnu sii ra Ndyoo sa ndisa, catyi
ndo.

18 Ta catyi ndo vatyi sito ndo cuhva
cuñi maa ra. Ta sito ndo ñaa sa cuu sa
vaha xaan vatyi sito ndo tuhun i saha
ra. Catyi ndo.
19 Sica iñi ndo vatyi cuu zaquihin
ityi vaha ndo sii ñiyɨvɨ ña sito. Ta
sica iñi ndo vatyi cuu ndo tañi minoo
ñúhu ndisi zandisi sii ñiyɨvɨ sica noo
nu ñaa.
20 Cuu zacuaha ndo sii ñiyɨvɨ ña sito
sa vaha, cuñi ndo, ta zaquihin ityi
vaha ndo sii ñu tañi sa ndyihi cuu ñu
vatyi sihin tuhun i saha ra Ndyoo sii
ra Moisés ta sa sito ndo tandɨhɨ cuii sa
vaha ta sa ndisa, catyi ndo.
21 Zacuaha ndo sii inga ñiyɨvɨ, zoco
ta cutuhva ca maa ndo. Zacuaha
xaan ndo sii ñiyɨvɨ vatyi ma zuhu ñu,
zoco zuun ñi maa ndo zuhu ndo. ¿Atu
ña ndisa?
22 Catyi ndo vatyi ña vaha cua cuzu
minoo rayɨɨ sihin minoo ñaha tatu yɨvɨ
ñazɨhɨ ra cuu, zoco zavaha ndo cuhva
cuan. ¿Atu ña tacuan? Cuxaan ndo
tatu zacahnu ñiyɨvɨ zandu yutu, zoco
zuhu ndo ndaha tyiño nu iyo vehe
ñuhu si.
23 Vaha xaan ñiyɨvɨ cuu maa ndo
vatyi tyaa ndo yahvi tuhun i saha ra
Ndyoo sii ra Moisés, catyi ndo. Zoco
ña tyaa ndo yahvi sii si sa ndisa cuii,
ta sihin cuhva cuan ña zacahnu ndo
sii ra Ndyoo.
24 Tañi catyi Tuhun Ndyoo: “Ñiyɨvɨ
sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, cahan ñu
ndya vaha ñi sii ra Ndyoo sa cuenda
sa ña vaha sa zavaha maa ndo.”
25 Tatu ndisa cuii vatyi zavaha ndo
cuhva catyi tuhun i saha ra Ndyoo
sii ra Moisés, tyindyee si sa tyaa ndo
yahvi costumbre sa tahndya ñɨɨ xiñi
xuu lee. Zoco tatu ña tyaa ndo yahvi
tandɨhɨ tuhun i saha ra Ndyoo, yɨvɨ
ñiyɨvɨ ra cuu sii ndo. Ñahñi tyindyee si
sa tyaa ndo yahvi sii costumbre cuan.
Tañi minoo zeña ñi cuu si vatyi ñiyɨvɨ
cuenda ra Ndyoo cuu sii ndo, zoco
yɨvɨ.
26 Ta ñiyɨvɨ tyaa yahvi sa ndisa
tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés,
vazu ña tyaa ñu yahvi costumbre
cuan, zoco zuun ñi cua tɨɨn cuenda ra
Ndyoo sii ñu tañi tatu zavaha ñu sii si.
27 Vazu ña zavaha ñu costumbre
cuan, zoco tyaa ñu yahvi sii tuhun i
saha ra Ndyoo. Maa ñu cuu ñu cua
zañaha sii maa ndo vatyi iyo cuatyi
ndo. Vatyi maa ndo i ñihi ndo tuhun i
saha ra Ndyoo sii ra Moisés ta zavaha
ndo costumbre cuan, zoco ña tyaa
ndo yahvi cuhva catyi tuhun i saha ra
Ndyoo sa ndisa.
28 Vazu ñiyɨvɨ hebreo cuu ndo zoco
ña cuñi si catyi si vatyi ñiyɨvɨ cuenda
ra Ndyoo cuu sii ndo sa ndisa. Ta
costumbre sa tahndya ñɨɨ xiñi xuu
lee, ña zatyiño si maa ñi sa cuenda
coño ñuhu ñiyɨvɨ.
29 Zoco ñiyɨvɨ sa cuu ñiyɨvɨ hebreo
sa ndisa cuii cuu ñu sa zama cuhva
iyo ñu ndya añima ñu. Tyaa ñu yahvi
tuhun i saha ra Ndyoo, ta zavaha
tucu ñu costumbre cuan vatyi cuñi ñu
zañaha ñu vatyi zehe ra Ndyoo cuu
sii ñu sa ndisa. Ta vazu ma zacahnu
ñiyɨvɨ sii ñu cuhva cuan, zoco cua
catyi ra Ndyoo vatyi vaha ñu.

3

1 ¿Atu vaha ca sa cuu yo ñiyɨvɨ he-
breo? ¿Atu tyindyee costumbre cir-
cuncisión cuan sii yo?
2 Iyo cuaha xaan cuhva tyindyee
si sa cuu yo ñiyɨvɨ hebreo, ta sa ñiñi
ca cuu sa saha maa ra Ndyoo tandɨhɨ
tuhun ra sii ñiyɨvɨ sahnu sii yo.
3-4 Vazu cuaha xaan ra hebreo ña
sino iñi cuhva catyi ra Ndyoo, zoco
zuun ñi cua zavaha maa ra Ndyoo
cuhva catyi ra. Vazu catyi tandɨhɨ cuii
ñiyɨvɨ vatyi ma zavaha ra cuhva catyi
ra, zoco cua zavaha ra sii si. Tañi catyi
si nuu tutu ra Ndyoo: “Cua ndyehe
ñiyɨvɨ vatyi tuhun cohon cuu sa ndisa,
ta cua coto ñu vatyi ra cahan sa ndisa
cuun.”
5 Ta vityi cua quehin cuhva cahan
ñiyɨvɨ. Catyi ñu vatyi vaha xaan ca sa
zavaha yo sa ña vaha, ta sihin cuhva
cuan zañaha si vatyi vaha xaan ca
cuu ra Ndyoo. Ta catyi ñu vatyi ña
vaha sa tasi tuñi ra Ndyoo sii yo vatyi
tyindyee si sii ra sa zavaha yo sa ña
vaha vatyi zañaha si vatyi vaha xaan
maa ra, catyi ñu.

6 Zoco ña ndisa sa tacuan vatyi tatu
tacuan cuu si, ma tyicuhva ra Ndyoo
sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
7 Tatu sica iñi yo vatyi vaha ca sa
cuvatya yo ta zɨquɨ cua coto ñiyɨvɨ
vatyi ndisa xaan cuu tuhun cahan
maa ra Ndyoo ta cua zacahnu ca ñu
sii ra. Zoco ña tacuan cuñi si vatyi
tatu tacuan sica iñi yo, ma cutuñi iñi
yo ñaa cuenda cua tyicuhva ra Ndyoo
sii yo tañi ñiyɨvɨ iyo cuatyi.
8 Iyo ñiyɨvɨ catyi ñu: "Nazavaha ca
yo sa ña vaha ta cua zañaha si vatyi
vaha xaan ca ra Ndyoo vatyi cuaha
xaan cuatyi yo cua zandasi ra." Ta
catyi ñiyɨvɨ cahan ndya vaha ñi sii
maa yo vatyi zuun ñi cuhva cuan
zacuaha yo, catyi ñu. Ñihi xaan cua
zandyehe ra Ndyoo tundoho sii ñiyɨvɨ
cahan cuhva cuan vatyi tacuan tahan
si sii ñu.

Iyo cuatyi sii tandɨhɨ cuii yo

9 Ta yozo caa ¿atu vaha ca cuu maa
yo ñiyɨvɨ hebreo ta zɨquɨ inga ñiyɨvɨ?
Ña ndisa. Sa nacatyi ndi sihin ndo
vatyi iyo cuatyi sii tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ.
Iyo cuatyi sii ñiyɨvɨ hebreo ta sii ñiyɨvɨ
sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
10 Tañi catyi Tuhun ra Ndyoo:
Yoñi minoo ñiyɨvɨ vaha sa ndisa cuii,
numinoo.
11 Yoñi minoo ñu sa cutuñi iñi.
Yoñi maa nanducu sii ra Ndyoo.
12 Tandɨhɨ cuii ñu i naa iñi ñu sii ra
Ndyoo.
I zandoo ñu ityi ra, ta ñahñi mi-
noo cuhva vaha zavaha ñu sa
cuenda ra Ndyoo.
Numinoo ñu ña zavaha sa vaha, yoñi
maa.
13 Quiñi xaan cahan ñu, ta vatya xaan
ñu sihin yuhu ñu.
Cuu si minoo xico iñi xaan sahan sa
quita sisi ñaña sa tacoho yuhu.
14 Cahan ñu ndya vaha ñi sihin ñiyɨvɨ.
Ta quiñi xaan cahan ñu sii ñu.
15 Yatyi xaan cua cahñi ñu ñiyɨvɨ.
16 Nu yucu ñu saha ñu tundoho, ta
saha xaan ñu sa cuihya iñi sii
inga ñiyɨvɨ.
17 Ña sito ñu yozo caa zacuu ñu ta coo
sa taxi sii ñu sihin ra Ndyoo ta
sihin inga ñiyɨvɨ.
18 Ta ña yuhu maa ñu sii ra Ndyoo.
Catyi Tuhun ra Ndyoo.
19 Sito yo vatyi tandɨhɨ tuhun i saha
ra Ndyoo sii ra Moisés, cahan si sa
cuenda ñiyɨvɨ hebreo. Ta cua coto
tandɨhɨ ñu vatyi iyo cuatyi ñu nuu ra
Ndyoo, ta ma cuu catyi ñu vatyi ñahñi
cuatyi ñu. Ta tacuan tucu tandɨhɨ
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
20 Yoñi numinoo ñiyɨvɨ cua ndu-
vaha añima ityi nuu maa ra Ndyoo
sihin sa tyaa xaan ñu yahvi tuhun
i saha ra Ndyoo sii ra Moisés vatyi
tuhun cuan cuenda zacoto ñi si sii ñu
ñaa sa cuu cuatyi ñu.

Ñihi yo sa cacu añima yo sihin sa sino ñi iñi yo sii ra Ndyoo

21 Vityi sito yo vatyi yɨvɨ sihin tuhun
i saha ra Ndyoo sii ra Moisés ta ndu-
vaha añima yo ityi nuu maa ra. Zuun
ñi Testamento Sahnu catyi si cuhva
cuan.
22 Vityi zanduvaha ra Ndyoo cuhva
iyo ñiyɨvɨ sihin sa sino ñi iñi ñu sii ra
Jesucristo. Ta inuu cuii ñi tɨɨn cuenda
ra sii ñu sino iñi tacuan vazu ñu he-
breo a inga ñu vatyi ña zɨɨn ndyehe ra
sii yo.
23 Ta iyo cuatyi sii tandɨhɨ cuii
ñiyɨvɨ. Sica xaan ndyaa tandɨhɨ yo
nuu ra Ndyoo ta sihin cuhva cuñi ra.
24 Zoco i zavaha maa ra Ndyoo mi-
noo tumañi iñi cahnu xaan sii yo sa
tyiyahvi ra Jesucristo sa cuenda cu-
atyi yo. Ta vityi catyi ra Ndyoo vatyi
ñahñi ca cuatyi maa yo sa sino iñi
sii ra Cristo vatyi i zavaha ra cuhva
cuan.
25 I zaquisi ra Ndyoo sii ra Cristo.
Ta i ndoho ra. Ta i sihi ra sa cuenda
cuatyi maa yo. Ta ma cuxaan ca ra
Ndyoo sihin yo tatu sino iñi yo vatyi
sati nɨñɨ ra Cristo sa cuenda maa yo.
Ta i zandyee xaan ra Ndyoo iñi ra
ndyehe ra sii yo, ta ña cañi ra sii
yo cuenda cuatyi i zavaha yo quɨvɨ
cumañi ca coto yo Tuhun ra.
26 Ta i zañaha ra vatyi vaha xaan
ra sihin yo vatyi i ndoho ra Cristo sa

cuenda cuatyi maa yo. Ta yucuan
cuenda catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi
cuatyi iyo sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús.
27 Ihya cuu cuenda sa ma cuu catyi
yo vatyi vaha xaan maa yo. Ma cuu
cahan yo tacuan vatyi ma nduvaha
añima yo ityi nuu ra Ndyoo sihin sa
zavaha yo sa vaha. Maa ñi sihin sa
sino iñi yo sii ra Jesucristo ta nduvaha
añima yo nuu ra Ndyoo.
28 Sito ndi vatyi catyi ra Ndyoo
vatyi ñahñi cuatyi iyo sii minoo ra
tatu sino iñi ra sii ra Cristo vazu
ña tyaa ra yahvi sii tuhun i saha ra
Ndyoo sii ra Moisés.
29 Ndisa vatyi zacahnu ñiyɨvɨ he-
breo sii ra Ndyoo, zoco zacahnu
tucu inga ñiyɨvɨ sii ra. Zandasi
ra Ndyoo cuatyi ñiyɨvɨ hebreo, ta
tacuan tucu sihin inga ñiyɨvɨ vatyi yɨvɨ
Ndyoo cuenda ñiyɨvɨ hebreo ñi cuu
ra. Ndyoo cuu ra sa cuenda tandɨhɨ
ñiyɨvɨ.
30 Minoo tuhun ñi ra Ndyoo iyo,
ta catyi ra vatyi ñahñi ca cuatyi iyo
sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Cristo vazu
zavaha ñu costumbre circuncisión
cuan a vazu ma zavaha ñu sii si.
31 ¿Atu sa cuenda sa sino iñi yo ta
catyi yo vatyi ña ñiñi ca tuhun i saha
ra Ndyoo sii ra Moisés? Ma catyi yo
tacuan. Vityi iyo cuhva sii yo ta cuu
tyaa yo yahvi sii si sa ndisa cuii vatyi
tyindyee ra Cristo sii yo.

4

Cuhva i zañaha ra Abraham cuhva i sicoo ra

1 ¿Ta yozo caa cuu si sa cuenda ra
Abraham, ra cu ñiyɨvɨ sahnu sii maa
yo ñiyɨvɨ hebreo? ¿Ñaa cuenda catyi
ra Ndyoo vatyi vaha ra Abraham?
2 Tatu catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi
cuatyi ra Abraham vatyi i zavaha ra
sa vaha, cuu catyi maa ra Abraham
vatyi vaha xaan ra. Zoco ñá cuu
catyi ra Abraham tacuan ityi nuu ra
Ndyoo.
3 I catyi ra Ndyoo vatyi vaha ra
Abraham cuhva catyi Tuhun Ndyoo:
“I sino iñi ra Abraham sa catyi ra
Ndyoo, ta yucuan cuenda catyi ra
Ndyoo vatyi ñahñi cuatyi ra.” Catyi si.
4 Minoo ra zatyiño, ña ñihi ra xuhun
sa caha ñi. Tyiyahvi ñu sii ra vatyi
zatyiño ra.
5 Zoco minoo ra ña zatyiño sa
cuenda cuhva cacu añima ra zoco
sino iñi ra sii ra zandasi cuatyi ñiyɨvɨ,
sihin sa sino ñi iñi ra cuan ta ñihi ra
cuhva catyi ra Ndyoo sihin ra vatyi
ñahñi cuatyi ra.
6 I catyi tucu ra David vatyi zɨɨ xaan
cuñi minoo ra tatu catyi ra Ndyoo
sihin ra vatyi ñahñi cuatyi ra. Ñahñi
sa zavaha ra ta ñihi ra sa tacuan.
Tumañi iñi ñi cuu si sa saha maa ra
Ndyoo sii ra.
7 Ihya cuu cuhva i catyi ra David:
Zɨɨ xaan cuñi ñiyɨvɨ, ñu i zandasi ra
Ndyoo cuatyi.
8 Zanaa ra sii si.
Zɨɨ xaan cuñi ñiyɨvɨ, ñu ña tyaa ca ra
Ndyoo cuatyi zɨquɨ.
9 Ma cuu catyi yo vatyi maa ñi
ñiyɨvɨ tyaa yahvi costumbre circun-
cisión cuu ñu ñihi tumañi iñi cuan sii
ra Ndyoo. Zuun ñi cuhva cua ñihi
ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi costumbre cuan.
Sihin sa sino ñi iñi ra Abraham ta
catyi ra Ndyoo sihin ra vatyi ñahñi ca
cuatyi ra.
10 ¿Ta ama i catyi ra Ndyoo vatyi
ñahñi cuatyi ra Abraham? ¿Atu sa
yaha zavaha ra costumbre circun-
cisión a cumañi ca? Cumañi ca
zavaha ra sii si ta sa i catyi ra Ndyoo
sihin ra vatyi sa i nduvaha añima ra.
11 Ta zɨquɨ i zavaha ra costumbre
cuan tañi minoo zeña vatyi sa yaha
nduvaha añima ra sihin sa sino iñi ra,
cuee ca sa zavaha ra cuhva cuan. Ta
zɨquɨ i nduu ra minoo ñiyɨvɨ sahnu
sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo
ta ña zavaha ñu costumbre cuan. Sa
cuenda sa sino ñi iñi ñu ta catyi ra
Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi ñu.
12 Ta nduu tucu ra Abraham minoo
ñiyɨvɨ sahnu sii ñiyɨvɨ zavaha costum-
bre cuan, zoco tatu maa ñi costumbre
cuan zavaha ñu, yɨvɨ ñiyɨvɨ ra Abra-
ham cuu sii ñu. Nduu ra ñiyɨvɨ sii ñu
ndyico sii ra sa ndisa sihin cuhva sino
xaan iñi ra. Ta sino ndisa cuii iñi ñu

cuan sii ra Ndyoo cuee ca sa zavaha ñu costumbre cuan.

Sihin sa sino ñi iñi yo ta ñihi yo tumañi iñi sii ra Ndyoo

13 Ndya ta sa naha i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham vatyi maa ra sihin ñiyɨvɨ sii ra cua ñihi ñu tandɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ. Ñá ñihi ñu cuhva cuan sihin sa tyaa ñu yahvi sii tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés. I ñihi ñu sii si sihin sa sino ñi iñi ñu sii ra Ndyoo vatyi zavaha ra cuhva catyi ra. Ta i catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi cuatyi ñu.

14 Vatyi tatu maa ñi ñiyɨvɨ tyaa xaan yahvi ley sa saha ra Ndyoo sii ra Moisés cuu ñu cua ñihi ndatu sii ra Ndyoo, tacuan ta ñahñi cua tyindyee si sa sino iñi yo sii ra Jesucristo, zoco ña tacuan cuu si, vatyi tatu tacuan cuu si, ña zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra sa ndisa.

15 Sa cuenda tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés ta catyi ra Ndyoo vatyi iyo cuatyi ñiyɨvɨ. Tatu ñahñi sa catyi ñaa sa cuu sa ña vaha, ma cuu tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii si, ta ma cuu sa ma tyaa ñu yahvi sii si.

16 Yucuan cuenda sihin sa sino ñi iñi yo ta ñihi yo sa vaha vatyi tacuan ta cuu cuu si minoo tumañi iñi saha maa ra Ndyoo sii yo. I catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham vatyi cua ñihi ra minoo sa vaha. Ta i catyi tucu ra Ndyoo vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii ra cua ñihi ñu sa vaha vatyi sino iñi ñu cuhva i sino iñi ra Abraham. Cua cuhva ra Ndyoo sii si sii ñiyɨvɨ tyaa xaan yahvi tuhun i saha ra sii ra Moisés tatu sino iñi ñu sii ra Jesucristo. Ta cua cuhva ra sii si sii ñiyɨvɨ sino ñi iñi tañi maa ra Abraham. Ta maa ra cuu minoo ñiyɨvɨ sahnu sii tandɨhɨ cuii yo sa sino iñi.

17 Catyi tutu ra Ndyoo sa cuenda ra Abraham: "Cuaha xaan zehun cua coo nacahnu ñuu ñiyɨvɨ." Zutu yo cuu sii ra Abraham nuu ra Ndyoo. Sino xaan iñi ra Abraham sii ra Ndyoo. Cuu zanandoto ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ i sihi. Ta tandɨhɨ sa cua cuu ityi nuu ca, cua cuu si vatyi maa ra Ndyoo cua zavaha sii si.

18 I sino iñi ra Abraham sa cahan ra Ndyoo vazu ma cuu si cuñi ra, zoco i cuu si. Ta i nduu ra zutu sahnu sii cuaha xaan ñiyɨvɨ. Tañi i catyi ra Ndyoo sihin ra: "Tyehen cua nducuaha ñiyɨvɨ suun."

19 I sito ra Abraham vatyi sa sahnu xaan ra. Sa yatyi minoo ziendu cuiya ra. Sahnu xaan tucu maa ña Sara, ta ma cuu ca coo zehe ña. Zoco ña siin sino iñi ra Abraham vazu sa sahnu xaan nduu tahan ñu.

20 Ñá sica iñi ra Abraham vatyi ma cuu ca coo zehe ñu, zoco i sino iñi ra tuhun i catyi ra Ndyoo sihin ra. Ñá ndu-uu iñi ra. I zacahnu ra sii ra Ndyoo.

21 I sito vaha xaan ra vatyi cuu zacuu ra Ndyoo tandɨhɨ sa i catyi ra sihin ra.

22 Yucuan cuenda i catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi cuatyi ra Abraham vatyi i sino iñi ra.

23-24 Tacuan i catyi ra Ndyoo sa cuenda ra Abraham. Ta i cahan tucu ra tuhun cuan ndya sa cuenda maa yo. Cua catyi tucu ra vatyi ñahñi cuatyi iyo sii maa yo vatyi sino iñi yo sii ra Ndyoo, ra i zanandoto sii ra Jesús sa i sihi ra. Ta ra Jesús cuu ra ndyaca ñaha sii yo.

25 I sihi ra Jesús sa cuenda cuatyi maa yo. Ta i nandoto ra vatyi tacuan ta cua cuu catyi maa ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi yo iyo.

5

Ñahñi cuatyi cua tyaa ra Ndyoo sata yo

1 Yucuan cuenda catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi yo vatyi sino iñi yo. Sa iyo sa taxi sii yo sihin ra Ndyoo vityi sa cuenda maa ra Jesucristo.

2 Sa cuenda maa ra ñihi yo tumañi iñi sii ra Ndyoo vatyi sino iñi yo. Ñihi xaan yo tumañi iñi sii ra Ndyoo, ta zɨɨ xaan cuñi yo. Ta nɨɨ cuu iñi yo vatyi cua cuhun yo nu ndyaa ra Ndyoo ta cua nduu yo tañi maa ra.

3 Ta ña tacuan ñi, zoco zɨɨ cuñi tucu yo vazu ndyehe yo tundoho vatyi sito yo vatyi tyindyee si sii yo ta cua coo ca tundyee iñi sii yo tatu cuaha tundoho ndyehe yo.

4 Ta tatu iyo tundyee iñi sii yo vaha
xaan cuu yo ityi nuu ra Ndyoo. Ta
tatu vaha xaan yo nuu ra, nɨɨ xaan
cua cuu iñi yo vatyi cua ñihi yo tandɨhɨ
sa vaha sa saha maa ra.
5 Ta tatu sa cunɨɨ vaha iñi yo, sito
yo vatyi ma zandavi ñaha ra Ndyoo sii
yo. Tacuan sito yo vatyi sito yo vatyi
cuñi xaan ra Ndyoo sii yo. Ta Tatyi Ii
sa saha maa ra sii yo, iyo si añima yo ta
zacoto si sii yo vatyi cuñi xaan maa ra
Ndyoo sii yo sihin minoo cuhva vaha
xaan.
6 Ñá cuu zacacu yo sii yo, zoco sa
tahan si quɨvɨ sa i catyi ra Ndyoo ta
zɨquɨ i quisi ra Cristo. Ta i sihi ra sa
cuenda ñiyɨvɨ ña vaha tañi maa yo.
7 Sito yo vatyi ma cuu cuu yo sa
cuenda ñiyɨvɨ ña vaha. Zoco iyo saha
cua cuu minoo ñiyɨvɨ sa cuenda inga
ñiyɨvɨ vaha xaan ca.
8 Ta maa ra Ndyoo zañaha ra vatyi
cuñi xaan ra sii yo vatyi vazu ñiyɨvɨ
iyo xaan cuatyi cuu maa yo, zoco i
sihi ra Cristo sa cuenda yo.
9 Ta vityi sa cuenda nɨñɨ ra Cristo ta
catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi
yo. Sa cuenda ra Cristo i tɨɨn cuenda
ra Ndyoo sii yo, ta ma zandyehe ra
tundoho sii yo quɨvɨ cua cuxaan ra ta
cua zandyehe ra tundoho sii ñiyɨvɨ iyo
cuatyi, quɨvɨ cua ndɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ.
10 Ta maa yo i cuu ñiyɨvɨ xaan iñi
sii ra Ndyoo, zoco i zanduvaha ra
sii yo sihin ra quɨvɨ i sihi Zehe ra sa
cuenda yo. Ta vityi ndito ra tandɨhɨ
cuii tyiemvu, ta sito yo vatyi iyo xaan
ca cuhva sa cua zacacu ra sii yo vatyi
iyo ra sisi añima yo.
11 Ta ña tacuan ñi. Zɨɨ xaan cuñi yo
vityi vatyi iyo sa taxi sii yo sihin ra
Ndyoo sa cuenda cuhva i zavaha ra
Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.

Cuhva i zavaha ra Adán ta cuhva i zavaha ra Cristo

12 Sa cuenda minoo ra ta i quɨhvɨ
cuatyi ñuu ñiyɨvɨ. Ta cuenda cuatyi
i zavaha ñiyɨvɨ, ta i quisaha cuhva
sa sihi tandɨhɨ ñu vatyi iyo cuatyi sii
tandɨhɨ yo.
13 Ta sa iyo cuatyi ñuu ñiyɨvɨ cumañi
ca cuhva ra Ndyoo tuhun ra sii ra
Moisés. Ta quɨvɨ cumañi ca cuhva
ra Ndyoo tuhun ra, ñá tyaa ra cu-
atyi sata ñiyɨvɨ sa minoo minoo cuatyi
zavaha ñu vatyi ta coto ca ñu tuhun i
saha ra sii ra Moisés.
14 Zoco i sihi ñu ndya quɨvɨ i zavaha
ra Adán cuatyi cuan ndya cuhva ndya
quɨvɨ i sicoo ra Moisés vazu ñá zavaha
ñu sa zuun ñi cuatyi i zavaha ra Adán.
Ta i cuu ra Adán tañi minoo ra sa cua
quisi ityi nuu ca.
15 Saha maa ra Ndyoo tumañi iñi
sii ñiyɨvɨ, ta tucu xaan cuu cuhva
i zavaha ra Ndyoo ta zɨquɨ cuhva i
zavaha ra Adán. Vatyi sihin sa minoo
tuhun ñi cuatyi i zavaha ra Adán ta
cuaha xaan ñiyɨvɨ i sihi, zoco sihin
tumañi iñi sa saha xaan ra Ndyoo ta
i zavaha ra Jesucristo minoo cuhva
vaha xaan sa cua zanaa ra cuatyi sii
cuaha xaan ñiyɨvɨ.
16 Tucu ca cuu tumañi iñi sa saha
maa ra Ndyoo ta zɨquɨ cuhva i zavaha
ra Adán. Minoo ñi cuatyi i zavaha
ra cuan, ta yucuan cuenda cua tasi
tuñi ra Ndyoo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Zoco
vityi sihin tumañi iñi sa saha maa ra
Ndyoo ta ña tyaa ca ra cuatyi zɨquɨ
ñiyɨvɨ vazu cuaha xaan cuatyi ñu.
17 Ndisa vatyi i sihi cuaha xaan
ñiyɨvɨ sa cuenda sa i zavaha sa minoo
tuhun ñi ra Adán. Zoco vityi cuaha
xaan ñiyɨvɨ cua ñihi tumañi iñi sa
saha maa ra Ndyoo, ta cua cundito ñu
tandɨhɨ cuii tyiemvu. Cua nduvaha
añima ñu sa cuenda sa zavaha minoo
ñi ra, ra Jesucristo.
18 Sa cuenda cuatyi sa i zavaha mi-
noo ñi ra, ta i catyi ra Ndyoo vatyi
iyo cuatyi sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta tahan
si sa cuu ñu. Ta zuun ñi cuhva sa
cuenda minoo sa vaha sa i zavaha
minoo ñi ra ta i catyi ra Ndyoo vatyi
ñahñi cuatyi iyo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta
cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.
19 Sa cuenda sa ñá tyaa minoo ra
yahvi, ta i nduu tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñiyɨvɨ
cuatyi. Zoco sa cuenda sa i tyaa inga
ra yahvi, ta cua tɨɨn cuenda ra Ndyoo
sii ñiyɨvɨ tañi sa ñahñi ca cuatyi ñu.
20 I saa quɨvɨ i saha ra Ndyoo tuhun
ra sii ra Moisés, ta i nacoto ñiyɨvɨ vatyi

cuaha xaan cuatyi ñu. Zoco vazu cuaha xaan cuatyi ñu, zoco vaha xaan añima maa ra Ndyoo, ta i saha xaan ca ra tumañi iñi.

21 Sa cuenda cuatyi ñiyɨvɨ ta i quisaha sihi ñu. Ndyaca ñaha tuhun sihi sii ñu. Ta vityi sa cuenda sa i zavaha ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, ta saha ra Ndyoo tumañi iñi sii ñiyɨvɨ. Catyi ra vatyi ñahñi ca cuatyi ñu. Yucuan cuenda cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu. Vityi sihin sa saha maa ra Ndyoo tumañi iñi sii yo, ta ña ndyaca ñaha ca tuhun sihi sii yo.

6

Ma zavaha ca yo cuatyi

1 ¿Atu vaha catyi yo nazavaha ca yo cuatyi vatyi tacuan ta cua cundahvi ca iñi ra Ndyoo sii yo?

2 Ña tacuan. Tatu sa i zaña yo cuatyi yo sa ndisa, ma cuu ca zavaha ca yo sii si.

3 I sicoo ndutya yo sa cuenda ra Cristo Jesús, ta sa sicoo ndutya yo cuu tañi sa sihi yo sihin ra Cristo.

4 Cuu si tañi sa i sihi yo ta i quɨhvɨ coño ñuhu yo sisi ñaña ɨɨn ñi sihin ra nu i sicoo ndutya yo cuenda ra, ta i nandoto yo sihin ra vatyi ɨɨn ñi cuu yo sihin ra. Ta iyo xaan cuhva sii Zutu ra, ta i zanandoto ra sii ra Jesús vatyi tacuan ta nduu maa yo ñiyɨvɨ saa ta coo yo minoo cuhva saa.

5 Tatu sa ndu-ɨɨn yo sihin ra nu i sihi ra, cua ndu-ɨɨn tucu yo sihin ra inga cuhva, ta cua coo yo minoo cuhva saa sihin ra.

6 Sito yo vatyi i ndɨhɨ cuhva sa sicoo ityi sata. Ña iyo ca yo cuhva i tyaa yo yahvi sii coño ñuhu yo ta zavaha yo cuhva ña vaha sa cuñi si. Ña tacuan.

7 Vatyi maa yo sa i sihi sihin ra Cristo, ñahñi ca cuhva cuu zacuu cuatyi sihin yo. Ma cuu ca cundyaca ñaha si sii yo.

8 Ta tatu sa i sihi yo sihin ra Cristo, sino iñi yo vatyi cua cundito tucu yo sihin ra.

9 Vatyi sito yo vatyi i nandoto ra Cristo sisi sa i sihi ra, ta ma cuu ca ra. Ma cundyaca ñaha ca tuhun sihi sii maa ra.

10 Minoo saha ñi i sihi ra sa cuenda cuatyi ñiyɨvɨ. Ta vityi ndito ra. Ta iyo ra ɨɨn ñi sihin ra Ndyoo tandɨhɨ cuii tyiemvu.

11 Yucuan cuenda maa ndo, zaha ndo tuhun sa i sihi ndo ityi nuu cuatyi cuan vatyi ma cuu ca cundyaca ñaha si sii ndo. Zoco ndito ndo sa cuenda ra Ndyoo vatyi sa ndu-ɨɨn ndo sihin ra Cristo Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo.

12 Yucuan cuenda ma cuhva ca ndo sa cundyaca ñaha cuatyi cuan sii ndo. Ma tyaa ca ndo yahvi cuhva ña vaha sa cuñi coño ñuhu ndo zavaha si.

13 Ma cuhva cuenda ndo coño ñuhu ndo sii cuatyi cuan, ta ma zavaha ndo sa ña vaha. Cuhva ndo sii ndo sii ra Ndyoo vatyi ñiyɨvɨ sa i nandoto cuu ndo. Ta zatyiño ndo sa cuenda ra Ndyoo, ta zavaha ndo sa vaha.

14 Vatyi cuatyi cuan, ñahñi ca sa cuu zacuu si sihin ndo vatyi ña ndyaca ñaha ca tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés sii ndo. Ña tacuan ñihi ndo cuhva cacu añima ndo. Vityi ndito ndo sa cuenda tumañi iñi sa saha maa ra Ndyoo sii ndo.

Nacuhva ndo sii ndo sii ra Ndyoo ta zavaha ndo maa ñi sa vaha

15 Ta yozo caa vityi ¿atu zavaha ca yo cuatyi vatyi ña ndyaca ñaha ca tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés sii yo ta vityi saha xaan maa ra Ndyoo tumañi iñi sii yo? Ña tacuan cuñi si.

16 Sito ndo vatyi tatu nduu ndo muzu sii minoo ñiyɨvɨ, tyaa ndo yahvi sa catyi ra. Ta muzu cuu ndo sii ra sa tyaa ndo yahvi. Tatu tyaa ndo yahvi sii cuatyi, cua cuu cuii ndo. A tatu tyaa ndo yahvi sii ra Ndyoo cua catyi ra vatyi sa nduvaha ndo sihin cuhva iyo ndo.

17 Ityi sata maa ñi cuatyi i zavaha ndo, zoco vityi sehi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo vatyi vityi sihin tandɨhɨ cuii añima ndo tyaa ndo yahvi Tuhun Vaha sa i sino iñi ndo.

18 Sa ndasi cuatyi ndo. Ña cuu ca ndo muzu sii cuatyi cuan. Sa i nduu ndo muzu sii sa vaha tañi cuñi ra Ndyoo.

19 Quehin zɨquɨ minoo cuhva vatyi
ta coto ca ndo tandɨhɨ yozo caa iyo
maa ra Ndyoo. Ityi sata i zavaha ndo
cuatyi. Maa ñi sa ña vaha i zavaha
ndo. Ta quiñi xaan ca nanduu cuhva
zavaha ndo. Zoco vityi nacuhva ndo
sii ndo sii ra ta zavaha ndo maa ñi
sa vaha sa ndisa cuii vatyi cua nduu
ndo ñiyɨvɨ vaha xaan cuhva cuñi ra
Ndyoo.
20 Quɨvɨ sa i cuu ndo muzu sii cuatyi
cuan, ñá cuu zavaha ndo sa vaha.
21 ¿Ta ñaa sa vaha ñihi ndo sihin
cuhva i zavaha ndo? Ñahñi maa. Ta
vityi cucahan nuu ndo sa cuenda sa i
zavaha ndo vatyi sa cuenda cuhva ña
vaha cuan ta cua ndoho ñiyɨvɨ zavaha
sii si tandɨhɨ cuii tyiemvu.
22 Zoco vityi sa zandasi ra Ndyoo
cuatyi ndo, ta ña ndyaca ñaha ca si
sii ndo. Ta sa i nduu ndo muzu maa
ra Ndyoo. Ta sa ñihi ndo sihin cuhva
ya cuu sa nduu ndo ñiyɨvɨ vaha. Ta
quɨvɨ cua ndɨhɨ sa ndito ndo ihya ñuu
ñiyɨvɨ ya, cua cundito ndo tandɨhɨ cuii
tyiemvu sihin ra Ndyoo.
23 Tatu zavaha yo sa ña vaha, sa cua
ñihi yo sihin cuhva cuan cuu sa cua
cuu cuii yo. Zoco tatu tɨɨn cuenda yo
sa vaha xaan sa saha maa ra Ndyoo
sii yo, cua cundito yo tandɨhɨ cuii
tyiemvu sihin ra Jesucristo, ra ndy-
aca ñaha sii yo.

7

Zɨquɨ minoo cuhva, cuhva iyo ñiyɨvɨ tatu sa tindaha ñu

1 Ndoho yañi xaa, sa sito maa ndo
tuhun i saha maa ra Ndyoo sii ra
Moisés. Ta sito ndo vatyi tatu sa i sihi
minoo ñiyɨvɨ, ña cuñi ca si sa tyaa ñu
yahvi sii si.
2-3 Cua quehin zɨquɨ minoo cuhva.
Tatu tindaha minoo ñaha sihin minoo
rayɨɨ, catyi tuhun i saha ra Ndyoo sii
ra Moisés vatyi ñazɨhɨ ra cuu sii ña
ndya quɨvɨ cua cuu ra. Nɨɨ ñi sa ndito
ra ta cua cuu ña minoo ñaha zana tatu
cua coo ña sihin inga ra ta ndito ca ra
tindaha sihin ña. Zoco tatu sa sihi ra,
ña ndyaca ñaha ca tuhun sa tindaha
sii ña. Cuu tindaha ña inga saha, ta
ma cuu catyi ñiyɨvɨ vatyi ñaha zana
cuu ña.
4 Ta zuun ñi cuhva cuan iyo sihin
ndoho yañi xaa. Cuu catyi yo vatyi
ɨɨn ñi cuu ndo sihin ra Cristo. Quɨvɨ i
sihi ra ta cuu si tañi sa sihi tucu maa
yo. Ta yucuan cuenda ña iyo ca ndo
cuenda tuhun i saha ra Ndyoo sii ra
Moisés. Vityi ñiyɨvɨ ra Cristo cuu sii
ndo. Maa ra cuu ra i nandoto sisi
sa i sihi ra, ta sihin cuhva cuan ta
cuu zatyiño vaha ndo tyiño maa ra
Ndyoo.
5 Quɨvɨ sa tañaha ca sino iñi yo sii
ra Cristo, cuaha xaan sa ña vaha i
zavaha yo. I sito yo cuhva catyi tuhun
i saha ra Ndyoo sii ra Moisés vatyi ma
zavaha ca yo sa ña vaha, ta yucuan
cuenda cuñi ca yo zavaha yo sa ña
vaha cuan. Ta sihin cuhva cuan ta
cua cuu cuii yo.
6 Zoco vityi ña ndyaca ñaha ca
tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés sii
yo vatyi sa i sihi yo sihin ra Cristo, ta
i ndɨhɨ cuhva cuan sa cuenda maa yo.
Ta yucuan cuenda ña iyo ca yo cuhva
catyi si nuu tutu, tuhun sahnu. Iyo yo
minoo cuhva saa vatyi tyindyee Tatyi
Ii maa ra Ndyoo sii yo.

Iyo ca cuatyi yo vazu sa sino iñi yo

7 ¿Ta yozo caa vityi? ¿Atu catyi
tuhun sahnu vatyi zavaha ca yo cu-
atyi? ¡Ña catyi si numinoo saha! Zoco
vityi site ñaa sa cuu cuatyi sa cuenda
tuhun cuan. Catyi si: “Ma ndyiyo
iñun ndaha tyiño inga ñiyɨvɨ.” Ta yu-
cuan cuenda site vatyi ña vaha zavehi
cuhva cuan.
8 Tatu sa vatyi ñahñi tuhun cuan,
ma cote ñaa sa cuu cuatyi, ta ma cuñi
zavehi sii si. Zoco quɨvɨ sa site vatyi ña
vaha sa ndyiyo iñi yo, ta i cuñi zavehi
sii si vatyi iyo cuatyi añime.
9 Ta quɨvɨ ñá site ñaa sa catyi tuhun
i saha ra Ndyoo sii ra Moisés, i sica iñi
vatyi vaha ñiyɨvɨ cui. Zoco i saa quɨvɨ
ta i cutuñi iñi cuhva catyi tuhun cuan,
ta zɨquɨ i site vatyi iyo cuatyi añime, ta
i site vatyi minoo ñiyɨvɨ ña vaha cui.
10 Catyi tuhun cuan vatyi tatu tyaa
ñiyɨvɨ yahvi sii si cua cundito ñu
tandɨhɨ cuii tyiemvu. Zoco zuun ñi

tuhun cuan cuu sa i zatɨvɨ sii, vatyi ñá
tyei yahvi sii si. Vatyi catyi si vatyi ra
ña tyaa yahvi sii si, tahan si sa cua cuu
cuii ra.
11 Ta cuhva sa ña vaha i cuñi zavehi,
i zandavi ñaha si sii. Ta cuhva catyi
tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés
vatyi ma cuu zavehi, i zavehi sii si. Ta
yucuan cuenda tahan si sa cui.
12 Tuhun i saha ra Ndyoo sii ra
Moisés, vaha xaan si vatyi tuhun i
saha maa ra Ndyoo cuu si cuan. Ta
tandɨhɨ tyiño sa catyi ra Ndyoo vatyi
zavaha yo, vaha xaan ta ndoo xaan si.
13 Ta tuhun vaha xaan cuan ¿atu sa
yucuan cuu sa i zatɨvɨ sii? Yɨvɨ. Sa ña
vaha sa i cuñi zavehi cuu sa i zatɨvɨ sii.
Sa cuenda sa zavehi sii si ta tahan si
sa cui. Tuhun i saha ra Ndyoo sii ra
Moisés cuu sa i zañaha sii, vatyi cuatyi
cuu cuhva cuñi zavehi, zoco zuun ñi
i zavehi sii si. Ta sihin cuhva cuan
ta i zañaha tuhun cuan sii, vatyi quiñi
xaan cuu cuhva cuñi zavehi.
14 Sito yo vatyi tuhun cuan nacatyi
si sihin yo cuhva cuñi ra Ndyoo sa
zavaha yo. Ta yuhvi cui minoo ñiyɨvɨ
iyo cuatyi vatyi zavehi cuhva ña vaha
sa cuñi zavehi, ta ndyaca ñaha cuatyi
cuan sii.
15 Ña cutuñi iñi ñaa sa tehin vatyi ña
zavehi cuhva cuñi zavehi sa ndisa. Ta
sa ña tahan maa iñi, yucuan cuu sa
zavehi.
16 Ta tatu zavehi minoo cuhva ña
vaha, sa siñi tuñi vaha sa iyo sii, catyi
si sihin vatyi ña vaha cuu cuhva za-
vehi, ta catyi si vatyi vaha tuhun i
saha ra Ndyoo sii ra Moisés.
17 Ta vityi ña cuñi zavehi sa ña vaha,
zoco iyo ca cuatyi. Ta yucuan cuenda
zavehi sii si.
18 Nacote vatyi minoo ñiyɨvɨ iyo cu-
atyi cui. Ñahñi numinoo cuhva vaha
iyo sii. Cuñi zavehi sa vaha, zoco ña
ñihi cuhva yozo caa zavehi sii si vatyi
minoo ñiyɨvɨ cuatyi cui.
19 Vatyi ña zavehi sa vaha sa cuñi
zavehi, zoco zavehi sa ña vaha vazu
ña cuñi zavehi sii si.
20 Ta sa zavehi sa ña vaha, zañaha si
sii, vatyi iyo ca cuatyi. Ta cuatyi cuan
cuu sa ndyaca ñaha sii.
21 Tacuan cuu si. Iyo minoo cuhva
sii. Vazu cuñi zavehi sa vaha, zoco
maa ñi sa ña vaha zavehi tandɨhɨ
saha.
22 Vatyi sihin sa siñi tuñi vehi tahan
xaan iñi tandɨhɨ tuhun i saha maa ra
Ndyoo.
23 Zoco iyo inga cuhva sii, ta ña
tahan iñi si cuhva cuñi sa siñi tuñi
vehi. Ta cuhva sa iyo sii, ña cuñi maa
si zavaha si sa vaha. Maa maa ñi sa
ña vaha cuñi si zavaha si. Ta ndyaca
ñaha si sii.
24 ¡Ndahvi yuhvi ra ndahvi! ¿Yoo sa
cua zacacu sii, sihin cuhva sa zavehi
sa ña vaha cuan?
25 Sehi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo
sa cuenda ra Jesucristo ra ndyaca
ñaha sii yo vatyi maa ra cua zacacu
sii. Sihin sa siñi tuñi vehi cuñi xein
cundyique tandɨhɨ tuhun i saha maa
ra Ndyoo, zoco sihin inga cuhva sa
iyo sii, ta zatɨvɨ si sii, ta zavaha que sa
ña vaha.

8

Tyindyee xaan Tatyi Ii ra Ndyoo sii yo ta cuu coo yo minoo cuhva saa

1-2 Vityi ma zandoho ca ra Ndyoo sii
ñiyɨvɨ sa ndu-ɨin sihin ra Cristo Jesús
vatyi ña zavaha ca ñu cuhva cuñi coño
ñuhu ñu, zoco zavaha ñu cuhva cuñi
Tatyi Ii. Vatyi Tatyi Ii cuan saha xaan
si sa vaha sii yo sa cuenda ra Cristo
Jesús. Ta i ndasi si sii, cuhva i sindy-
aca ñaha cuatyi sii, ta tuhun sihi.
3 I zaquisi ra Ndyoo sii Zehe ra
cuhva caa maa yo ñiyɨvɨ cuatyi. I quisi
ra vatyi cua tyiyahvi ra sa cuenda
cuatyi ñiyɨvɨ, ta i zandɨhɨ ra cuhva
ndyaca ñaha sa ña vaha sii yo. Vatyi
tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés ñá
cuu zavaha si cuhva cuan vatyi ñahñi
tundyee iñi iyo sii si sa cuenda cuatyi
sa ndyaca ñaha sii ñiyɨvɨ.
4 Zoco i quisi ra Cristo vatyi cua
cuhva ra cuhva sii yo, ta cua cuu
tyaa yo yahvi sii cuhva vaha sa catyi
tuhun sahnu cuan. Maa yo cuu ñiyɨvɨ
zavaha cuhva cuñi Tatyi Ii ta yɨvɨ ca
cuhva ña vaha sa cuñi maa yo.
5 Ñiyɨvɨ zavaha cuhva cuñi maa ñu,
ndyico ñu ta zacuu ñu cuhva ña vaha

sa cuñi ñu. Zoco ñiyɨvɨ cuu cuenda Tatyi Ii, ndyico ñu cuhva cuñi ra Ndyoo.

6 Tatu ndyico ñiyɨvɨ minoo cuhva ña vaha, cuhva cuñi maa ñu, cua cuu ñu. Zoco tatu ndyico ñu ta zavaha ñu cuhva cuñi Tatyi Ii cua coo sa taxi sii ñu sihin ra Ndyoo, ta cua cundito ñu sihin ra.

7 Vatyi tatu ndyico ñu minoo cuhva ña vaha, cuhva cuñi maa ñu, ñahñi sa taxi iyo sii ñu sihin ra Ndyoo vatyi ña tyaa ñu yahvi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés, ta nu ña cuu zacuu ñu sihin si.

8 Ta ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha cuhva cuñi maa ñu, ña cuu zavaha ñu cuhva tahan iñi ra Ndyoo.

9 Zoco maa ndo, ña zavaha ca ndo sa ña vaha cuhva cuñi ndo, zavaha ndo cuhva cuñi Tatyi Ii tatu ndisa vatyi iyo Tatyi Ii ra Ndyoo sihin ndo. Vatyi tatu ñahñi Tatyi Ii sa saha ra Cristo iyo sihin minoo ñiyɨvɨ, yɨvɨ ñiyɨvɨ ra Cristo cuu ñu cuan.

10 Ta tatu iyo ra Cristo sisi añima ndo, tañi sa sihi coño ñuhu ndo cuu si sa cuenda cuatyi, zoco ndito añima ndo vatyi catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi ndo.

11 I zanandoto ra Ndyoo sii ra Jesús sisi sa i sihi ra. Ta tacuan tucu maa ndo tatu iyo Tatyi Ii ra Ndyoo sihin ndo cua zanandoto tucu ra sii ndo sihin coño ñuhu ndo.

12 Ta vityi ndoho yañi xaa, sa cuenda sa vatyi iyo Tatyi Ii ra Ndyoo sii yo ta ña tahan ca si sa tyaa yo yahvi sii cuhva ña vaha sa iyo sii yo ta cuhva ña vaha sa cuñi yo.

13 Vatyi tatu iyo ndo cuhva ña vaha, cuhva cuñi coño ñuhu ndo, cua cuu cuii ndo. Zoco tatu sihin tundyee iñi sa saha Tatyi Ii ra Ndyoo sii ndo ta zaña ndo sa ña vaha cuan, cua cundito ndo sa ndisa cuii.

14 Vatyi ñiyɨvɨ ndyico cuhva zañaha Tatyi Ii maa ra Ndyoo, yucuan ñu cuu zehe ra Ndyoo.

15 Ndya quɨvɨ i tɨɨn cuenda ndo Tatyi Ii maa ra Ndyoo ta ña yuhu ca ndo sii ra. Yuhu minoo muzu sii ra ndyaca ñaha sii ra tatu xaan xaan ra, zoco ña yuhu ca maa ndo vatyi i tɨɨn cuenda ndo Tatyi Ii ra, ta i nduu ndo zehe ra. Ta yucuan cuenda cuu catyi ndo sihin ra: "¡Ndyoo Zuti!"

16 Ta zuun ñi Tatyi Ii maa ra Ndyoo cuu sa zacoto sii yo vatyi zehe ra Ndyoo cuu sii yo.

17 Ta vityi cua ñihi yo sa vaha sa saha maa ra Ndyoo sii zehe ra. Ɨɨn ñi cua ñihi yo sii si sihin ra Cristo tatu ndyehe yo tundoho ɨɨn ñi sihin ra. Ta zɨquɨ cua catyi ra Ndyoo vatyi vaha xaan ñiyɨvɨ cuu yo ɨɨn ñi sihin ra Cristo.

18 Sito vehi vatyi tundoho sa ndyehe yo vityi ma cuu caca iñi yo vatyi cahnu xaan si. Vatyi ityi nuu ca cua zañaha maa ra Ndyoo sii yo cuhva caa ra ta zɨɨ xaan cua cuñi yo quɨvɨ cuan.

19 Tandɨhɨ cuii sa i zavaha ra Ndyoo ndatu si ta ñihi xaan cuñi si sa cua tahan si quɨvɨ ta cua zañaha maa ra Ndyoo yoo sa cuu tandɨhɨ zehe ra.

20 Vatyi tandɨhɨ sa i zavaha ra Ndyoo i tɨvɨ si. Vazu ñahñi cuatyi i zavaha si, zoco i saha ra Ndyoo vatyi tandɨhɨ sa i zavaha ra cua tahan si tundoho ta cua tɨvɨ si (sa cuenda cuatyi sa zavaha ñiyɨvɨ). Ndya quɨvɨ cua catyi ra Ndyoo, ta cua ndusaa tucu si inga saha.

21 Tandɨhɨ cuii sa i zavaha ra Ndyoo ta cua ndusaa tucu si inga saha quɨvɨ cua zama ra Ndyoo cuhva iyo si vityi, ta ma tɨvɨ ca si. Ta ñahñi ca tundoho cua ndyehe si. Ta tacuan tucu tandɨhɨ cuii zehe ra Ndyoo.

22 Sito yo vatyi tandɨhɨ sa i zavaha ra Ndyoo ta ndyehe xaan si tundoho. Cahnu xaan cuu tundoho ndyehe si.

23 Ta ña maa ñi ñuu ñiyɨvɨ sa zavaha ra Ndyoo cua ndyehe si tundoho, ndya maa yo ñiyɨvɨ sa i tɨɨn cuenda Tatyi Ii ra Ndyoo sa saha ra Ndyoo sii yo sa xihna ñi, ta ndyehe xaan tucu yo tundoho. Cahnu xaan tundoho ndyehe yo, ta ndahvi xaan cuñi yo vatyi cuñi xaan yo sa cua tahan si quɨvɨ cua zama ra Ndyoo cuhva iyo yo. Ta quɨvɨ cuan cua zandɨhɨ ra tandɨhɨ tundoho sa ndyehe yo ta tandɨhɨ cuatyi yo. Cua zama ra cuhva

iyo coño ñuhu yo. Ta cua nduu yo minoo cuhva saa.

24 Vazu tañaha ca ndyehe yo cuhva cuan, zoco sino iñi yo vatyi cua tahan si quɨvɨ cua nduu yo cuhva caa maa ra Ndyoo. Tatu ndatu yo quɨvɨ cuan ña cuñi si catyi si vatyi sa ñihi yo sa ndatu yo. Tatu sa yaha ñihi yo sii si, ma cuatu ca yo.

25 Zoco tatu sino ndisa cuii iñi yo vatyi cua saa quɨvɨ ityi nuu ca ta cua zavaha ra Ndyoo cuhva cuan ta vazu ña ndyehe yo sii si vityi zoco zandyee yo iñi yo ta cuatu yo sii si. (Sino iñi yo vatyi cua ñihi yo sii si, ta yucuan cuenda ndatu yo sii si.)

26 Ta zuun ñi cuhva cuan tyindyee Tatyi Ii ra Ndyoo sii yo sihin sa ña cuu sii yo vatyi ña sito yo yozo caa cua caca yo sii ra Ndyoo cuhva cuñi si. Ta Tatyi Ii cuan sica si sii ra Ndyoo sa cuenda maa yo nu ña ñihi ca yo cuhva cahan yo sihin ra.

27 Sito maa ra Ndyoo ñaa sa sica iñi yo sihin añima yo, ta sito ra ñaa sa cuñi Tatyi Ii cuan caca si vatyi sica si cuhva cuñi maa ra Ndyoo sa cuenda ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo sa ndisa cuii.

Ñahñi sa cuu tyaa siyo sii yo sihin cuhva cuñi xaan maa ra Ndyoo sii yo

28 Sito yo vatyi ñiyɨvɨ cuñi sii ra Ndyoo, tandɨhɨ cuii sa tahan ñu zoco tyindyee si sii ñu. Maa ñu cuu ñu i casi ra Ndyoo vatyi ñiyɨvɨ ra cua cuu sii ñu.

29 Ndya sa xihna cuii ñi ta sa sito ra Ndyoo yoo cuu ñiyɨvɨ cua cundyico sii ra, ta i catyi ra vatyi cua nduu ñu tañi cuhva caa Zehe ra. Ta ra Jesucristo cuu Zehe ra Ndyoo. Maa ra cuu Zehe Ndyoo sa ndisa sa xihna ñi, ta zɨquɨ i nacacu saa cuaha xaan ca yo vatyi cuu yo yañi ra.

30 Ta i cana ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sa sito ra vatyi cua cundyico ñu sii ra. Ta sii ñiyɨvɨ sa i cana ra i catyi ra vatyi ñahñi ca cuatyi ñu. Ta vaha xaan cua zanduu ra sii ñu tañi cuhva caa Zehe ra.

31 ¿Ta ñaa ca sa cuu catyi yo vityi? Ndyaa maa ra Ndyoo sihin yo. Ta yoñi sa cuu tyaa siyo sii yo sii maa ra Ndyoo.

32 Vatyi i zaquisi maa ra Ndyoo sii sa zuun ñi maa Zehe ra, ta i saha ra Ndyoo sa cuu ra Jesús sa cuenda tandɨhɨ cuii yo. Yucuan cuenda sito yo vatyi tañi cuhva i saha ra Ndyoo sa cuu Zehe ra cuenda yo, ta tacuan tucu cua cuhva tucu maa ra tandɨhɨ cuii ca sa vaha sii yo.

33 Ta ityi nuu maa ra Ndyoo ¿yoo sa cuu tyaa cuatyi sata ñiyɨvɨ i casi ra? Yoñi. Vatyi maa ra cuu ra catyi vatyi ñahñi ca cuatyi ñu.

34 Yoñi cua catyi ityi nuu ra Ndyoo vatyi iyo cuatyi yo vatyi ra Cristo cuu ra i sihi sa cuenda cuatyi yo, ta zɨquɨ i nandoto ra. Ta vityi ndyaa ra siyo cuaha ra Ndyoo. Ta cahan ra sihin ra Ndyoo sa cuenda maa yo.

35 ¿Yoo sa cuu tyaa siyo sii yo sihin cuhva cuñi xaan ra Cristo sii yo? Yoñi. Vazu ndyehe xaan yo tucuihya iñi a tundoho a sahñi tahan ñiyɨvɨ sihin yo sa cuenda Tuhun Ndyoo a vazu iyo tama a ñahñi zahma yo iyo a cuaha xaan sa zayuhu sii yo a cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii yo, zoco ma zaña ra Cristo sa cuñi ra sii yo.

36 Ndisa cua tahan yo tundoho tañi catyi si nuu tutu ra Ndyoo:

Sa cuenda moo ta cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii ndi tandɨhɨ quɨvɨ.
Ta zacuu ñiyɨvɨ sii ndi tañi minoo mvee ticatyi sa cua cahñi ñu.
Tacuan catyi Tuhun ra Ndyoo.

37 Zoco vazu tahan yo tandɨhɨ cuii cuhva ya, zoco vaha xaan cua zahacanaa yo zɨquɨ si sa cuenda ra sa cuñi xaan sii yo.

38-39 Sito vehi vatyi ñahñi maa sa cuu tyaa siyo sii yo sihin cuhva cuñi xaan maa ra Ndyoo sii yo. Ta zañaha ra sii yo vatyi cuñi xaan ra sii yo sihin cuhva i sicoo ra Cristo ta cuhva i zavaha ra. Vazu ndito ca yo a vazu sa sihi yo zoco cua cuñi ca ra Ndyoo sii yo. A vazu ángel a tatyi cuihna cuñi tyaa siyo sii yo, zoco ma cuu. A ñaa sa tahan yo vityi a sa cua ndyehe yo ityi nuu ca a sa iyo ityi zɨquɨ a nu ñuhu. A ñaa cuii ca maa sa iyo, zoco ma cuu

tyaa siyo si sii yo sihin cuhva cuñi xaan maa ra Ndyoo sii yo sa cuenda ra Cristo Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo.

9

I casi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ hebreo

1 Ñiyɨvɨ ra Cristo cui, ta quehin sa ndisa. Ña vatye. Ta tyindyee Tatyi Ii ra Ndyoo sii sa siñi tuñi sii, ta site vatyi (tandɨhɨ sa tyei ihya ta) sa ndisa cuu si.
2 Cuihya xaan cuñi añime. Ta yaha xaan ndahvi cuñi si. (Sa cuenda ñu hebreo, ñiyɨvɨ sii.)
3 Ta ndya cuhva cuñi sa cua tyaa siyo ra Ndyoo sii, sii ra Cristo ta zacuhun ra sii nu xaan tatu zacacu zuhva ra sii ñu hebreo, ñiyɨvɨ sii. Tatu sa vatyi cuu tacuan, zoco ma cuu sa tacuan.
4 Quehin sa cuenda ñiyɨvɨ hebreo vatyi i casi ra Ndyoo sii ñu vatyi cuñi ra zañaha ra vatyi cuñi xaan ra sii ñu. Zuun ñi sii maa ñu i zañaha ra Ndyoo cuhva caa ra sa ndisi xaan ra. Ta sihin maa ñu i catyi ra Ndyoo cuhva cua zavaha ra sa vaha xaan sihin ñu. Ta i saha ra tuhun sa i saha ra sii ra Moisés sii ñu, ta i catyi ra sihin ñu yozo caa cua zavaha ra sa vaha sihin ñu ityi nuu ca. Ta i zañaha ra sii ñu cuhva cuñi ra sa cua zacahnu ñu sii ra.
5 Ra hebreo i cuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ sahnu sii yo, ta i sino xaan iñi ra sii ra Ndyoo (tañi maa ra Abraham, ra Isaac, ta ra Jacob). Ta zuun ñi ñiyɨvɨ hebreo cuu ra Cristo. Ndyaca ñaha ra zɨquɨ tandɨhɨ cuii sa iyo. Nazacahnu yo sii maa ra Ndyoo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu si tacuan.
6 Ña catyi sa ñá zavaha ra Ndyoo cuhva i catyi ra ta sa naha, cuhva cua zavaha ra sihin ñiyɨvɨ hebreo vatyi ña tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo ta cuu ñu ñiyɨvɨ ra Ndyoo sa ndisa.
7 Ña tandɨhɨ ñiyɨvɨ ra Abraham ta cuu ñu ñiyɨvɨ sii ra Ndyoo vatyi catyi Tuhun ra Ndyoo nu cahan ra sihin ra Abraham ta catyi ra: "Maa ñi sa cuenda ra Isaac ta cua coo ñiyɨvɨ suun." (Tacuan i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham yoo cuu sa cua cuu ñiyɨvɨ sii ra sa ndisa cuii.)
8 Cuñi si catyi si vatyi tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ i zacacu zɨhɨ sii cuhva iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, yɨvɨ ñiyɨvɨ ra Ndyoo cuu sii ñu. Zoco tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ sa cua càcù cuhva cuñi ra Ndyoo, yucuan ñu cuu zehe ra sa ndisa cuii.
9 Ta ihya cuu cuhva i saha ra Ndyoo tuhun ra sii ra Abraham: "Cua quisi nu ndyaa ndo cuhva i catyi, ta cua coo zehe ña Sara", catyi ra. (Ihya cuu cuhva i cacu ra Isaac, cuhva i catyi maa ra Ndyoo.)
10 Ta ña tacuan ñi, vatyi ña Rebeca tindaha ña sihin ra Isaac yɨɨ ña, zehe ña Sara. Maa ra cuu minoo ñiyɨvɨ sahnu sii yo. Ta sicoo zehe ñu. (Tinɨhɨ ra i cacu ra.)
11-12 Zoco cuee ca sa cacu ra, ñá zavaha ra sa vaha a sa ña vaha, ta sa i catyi ra Ndyoo sihin ña Rebeca: "Ra cua cacu sa xihna ñi cua cuu ra muzu sii ra luhlu ca." Tacuan i zañaha ra Ndyoo vatyi casi ra sii ñiyɨvɨ sa cuñi maa ra ta yɨvɨ sa cuenda cuhva zavaha ñu (vatyi i cuñi ca ra Ndyoo sii ra luhlu ca cuee ca sa cacu ra).
13 Tañi i catyi ra Ndyoo: "I cuñi que sii ra Jacob, zoco ñá cuñi sii ra Esaú."
14 Tacuan i zavaha ra Ndyoo, zoco ma cuu catyi yo vatyi ña vaha cuhva zavaha ra.
15 I catyi ra Ndyoo sihin ra Moisés: "Cua cundahvi iñi sii ñiyɨvɨ, zoco zuun ñi mi cua catyi yoo sii cua cundahvi iñi." Catyi ra.
16 Ta tacuan cuu cuhva sito yo vatyi ma cundahvi iñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sa cuhva cuñi ñi maa ñu ta nducu xaan ñu cuhva. Zoco cua cuu si cuhva cuñi maa ra Ndyoo vatyi maa ra cuu ra cundahvi iñi yoo sii cuñi maa ra.
17 Catyi Tuhun Ndyoo cuhva i cahan ra sihin ra Faraón rey ñuu Egipto ta sa naha. (Vatyi ñihi xaan iñi rey cuan), ta i catyi ra Ndyoo sihin ra: "I sehi sa cundyaca ñohon ta cua zañehi vatyi iyo xaan cuhva sii. Ta nacahnu ñuu ñiyɨvɨ cua zacahnu ñiyɨvɨ sii." Catyi ra.

18 Tacuan iyo maa ra Ndyoo. Cundahvi iñi ra sii yoo ra cuñi ra cundahvi iñi ra. Ta saha ra sa nduñihi iñi inga ñiyɨvɨ cuhva cuñi maa ra.

19 Ta yucuan cuenda cua catyi ndo sihin: "¿Ta ñaa cuenda tyaa ra Ndyoo cuatyi sata ñiyɨvɨ? ¿Ta yoo cuu sa ña zavaha cuhva cuñi ra?"

20 Zoco ña vaha cuhva sica iñun vatyi ¿yoo ra cuun ta cohon nu cahan ra Ndyoo? Vatyi minoo quɨyɨ cuan, ña catyi si sihin ñiyɨvɨ i zavaha sii si: "Ña vaha cuhva i zavohon sii. ¿Ñaa cuenda i zavohon sii tyehen?"

21 Tucuñun minoo ñiyɨvɨ zatyiño sihin ndyahyu ta zavaha ñu ndaha tyiño sa cua cutyiño ñu sisi vehe, ta cuu zavaha ñu ñaa sa cuñi maa ñu sihin zuun ñi maa ndyahyu cuan tu cuu si minoo ndaha tyiño vaha ca a cuu si minoo sa ndahvi ñi caa.

22 I cuñi ra Ndyoo zañaha ra sii ñiyɨvɨ cuhva tahan si zandoho ra sii ñu tatu zavaha ñu sa ña vaha. Ta cuñi tucu ra zañaha ra vatyi cuaha xaan cuhva iyo sii ra. Yucuan cuenda zandyee xaan ra iñi ra sihin ñiyɨvɨ ña vaha. Maa ñu cuu ñiyɨvɨ tahan si ndoho. Ta cuéé ca ta cua zanaa ra sii ñu.

23 Ta inga tucu cuhva. I cuñi ra zañaha ra cuhva vaha xaan sa zavaha ra sihin inga ñiyɨvɨ, ñu i saha maa ra tumañi iñi sii. Maa ñu cuu ñu i casi ra vatyi cua ñihi ñu tandɨhɨ cuii sa vaha xaan ta cua cundito ñu sihin ra.

24 Ta zuun ñi maa yo cuu ñiyɨvɨ cuan. Iyo yo cuu yo ñiyɨvɨ hebreo. Ta iyo yo yɨvɨ. Zoco i casi ra Ndyoo sii tandɨhɨ yo.

25 Tañi i catyi maa ra Ndyoo nuu tutu i tyaa ra Oseas ta sa naha:

Iyo ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ mi, zoco cua zandui ñiyɨvɨ sii sii ñu.

Ñá cuñi sii ñu, zoco vityi cua cuñi sii ñu.

26 Ta zuun ñi nu i catyi sihin ñu: "Yɨvɨ ñiyɨvɨ sii mi cuu sii ndo", zuun ñi yucuan cua nduu ñu ñiyɨvɨ sii mi, ra Ndyoo ndito.

27 Ta i catyi ra Isaías sa cuenda ñiyɨvɨ hebreo: "Vazu cuaha xaan ñiyɨvɨ hebreo tañi ñiyɨtɨ yuhu tyañuhu, zoco zuhva cuii ñi ñu cua cacu.

28 Vatyi yatyi xaan ta cua zavaha ra Ndyoo tandɨhɨ cuii cuhva catyi ra ihya ñuu ñiyɨvɨ."

29 Tañi i catyi tucu maa ra Isaías:

Tatu ma zacacu ra Ndyoo sii uu a uñi tahan yo, cunaa tandɨhɨ yo

Tañi i naa ñiyɨvɨ ñuu Sodoma ta ñuu Gomorra ta sa naha.

Sica iñi ñiyɨvɨ hebreo vatyi cua càcù ñu vatyi zavaha ñu sa vaha

30 ¿Ta ñaa cua catyi yo vityi? Ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ñá nanducu maa ñu cuhva coo vaha ñu ityi nuu ra Ndyoo. Zoco vityi nañihi ñu cuhva cuan sihin sa sino ñi iñi ñu.

31 Ta ñiyɨvɨ hebreo i zavaha xaan ñu cuhva sa sica iñi maa ñu vatyi cua nduvaha ñu ityi nuu ra Ndyoo. Zoco ñá cuu. Ñá cuu zavaha ñu tandɨhɨ cuii cuhva vaha tañi catyi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés.

32 ¿Ta ñaa cuenda ñá ñihi ñu cuhva catyi ra Ndyoo sihin ñu vatyi ñahñi ca cuatyi ñu? Ñá ñihi ñu cuhva cuan vatyi ñá sino iñi ñu vatyi cua càcù ñu maa ñi sihin tumañi iñi sa saha maa ra Ndyoo. Sica iñi ñu vatyi cua càcù ñu sa cuenda sa vaha i zavaha ñu. Ta i cuu si tañi minoo cuhva tatu catyihi saha ñiyɨvɨ sihin minoo yuu.

33 Tañi catyi si nuu tutu ra Ndyoo:

Cua caqui sii minoo ra tañi minoo yuu nu iyo ñiyɨvɨ hebreo.

Ta cua catyihi saha ñu sii ra.

Zoco tatu sino iñi ñu sii ra, cua quita vaha ñu.

10

1 Ndoho yañi xaa, cahan xein sihin ra Ndyoo sa cuenda ñiyɨvɨ hebreo, ta sihin tandɨhɨ cuii añime cuñi xein sa cua cacu ñu.

2 Sehi sa ndaa cuenda ñu vatyi cuñi xaan ñu zacahnu ñu sii ra Ndyoo, zoco ña ñihi ñu cuhva yozo caa zavaha ñu sii si sa ndisa.

3 Vatyi ña sito ñu cuhva zanduvaha ra Ndyoo sii ñu cuhva cuñi maa ra, ta i nducu ñu inga cuhva sa cuñi maa ñu, ta ña tyaa ñu yahvi cuhva i saha maa ra Ndyoo.

4 Ta sa naha cuñi ñu nduvaha ñu ityi nuu ra Ndyoo sihin sa tyaa ñu yahvi

tuhun i saha ra sii ra Moisés. Zoco
vityi sa i quisi ra Cristo ta zandɨhɨ ra
cuhva cuan. Vityi sa sino ñi iñi yo
sii ra ta nduvaha yo ityi nuu maa ra
Ndyoo ta natɨɨn cuenda ra sii yo.
5 Ta nu i tyaa ra Moisés i catyi ra
vatyi tatu zavaha minoo ra tandɨhɨ
cuii sa vaha cuhva catyi tuhun i saha
ra Ndyoo sii ra, tacuan ta cua coo ra
minoo cuhva vaha xaan ta cua cun-
dito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu.
6 Zoco cuhva nduvaha yo sihin sa
sino iñi yo, yɨvɨ minoo cuhva sa ñihi
xaan nanducu yo cuu si vatyi catyi si:
"Ma catyi ndo sihin añima ndo: ¿Yoo
cua cuhun ndya gloria ta cua zanoo
ra sii ra Cristo?
7 Ta ma catyi ndo: ¿Yoo cua noo
sisi ñuhu vatyi cua zanandoto ra sii ra
Cristo sisi sa i sihi ra?"
8 Vatyi ihya cuu cuhva catyi si:
"Yatyi xaan iyo tuhun vaha ra Ndyoo
sii ndo. Yuhu ndo ta sisi añima ndo
iyo si." Ta zuun ñi tuhun cuan cuu
tuhun sa zacoto maa ndi. Tuhun sa
cuenda sa sino iñi yo sii ra Cristo cuu
si.
9 Ta tatu catyun sihin ñiyɨvɨ vatyi
ra Jesús cuu ra ndyaca ñaha suun ta
sino ndisa iñun sihin añimon vatyi i
zanandoto ra Ndyoo sii ra sisi sa i sihi
ra, cua cacun.
10 Vatyi sihin añima yo sino iñi yo
(sa i sihi ra Jesús ta i nandoto ra vatyi
cua zacacu ra sii yo), ta tacuan ta
nduvaha añima yo. Ta sihin yuhu yo
saha yo sa ndaa cuhva sino iñi yo.
Tacuan ta cua cacu yo.
11 Vatyi catyi Tuhun ra Ndyoo:
"Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sino iñi sii ra, cua
ñihi ñu sa vaha xaan sa cua cuhva ra."
12 Vatyi ra Ndyoo ña zɨɨn ndyehe ra
sii minoo ñiyɨvɨ ta sii inga ñu vazu
tata hebreo cuu yo a griego a ñaa ñi
maa tata cuu yo vatyi minoo tuhun
ñi maa ra ndyaca ñaha sii tandɨhɨ cuii
yo. Ta saha xaan maa ra tumañi iñi sii
tandɨhɨ cuii yo sa sica sii ra.
13 Tañi catyi Tuhun ra Ndyoo vatyi
tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cua caca sii ra Jesús,
ra ndyaca ñaha sii yo, cua cacu ñu.
14 ¿Ta yozo caa cuu caca ñu sii ra
tatu ña sino iñi ñu sii ra? ¿Ta yozo caa
cuu sino iñi ñu sii ra tatu tañaha ca
coto ñu vatyi i quisi zacacu ra sii yo?
Ta ma cuu coto ñu tatu yoñi sa nacatyi
sihin ñu.
15 Ta ma cuu nacatyi ñiyɨvɨ Tuhun
ra Ndyoo tatu yɨvɨ maa ra tasi sii ñu.
Ta catyi Tuhun ra Ndyoo: "Vaha xaan
tatu quisi ñiyɨvɨ nacatyi tuhun vaha
cuhva cacu yo", catyi si.
16 Zoco ña tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa siñi
tuhun cuan ta tyaa ñu yahvi sii si
vatyi iyo ñu tañi cuhva catyi ra Isaías:
"Tata, yoñi sa sino iñi tuhun i zacoto
ndi", catyi ra.
17 Xihna ca siñi yo tuhun vaha sa
cuenda ra Cristo, ta zɨquɨ sino iñi yo
sii si.
18 Ta catyi vatyi sa ndisa sa siñi
ñiyɨvɨ hebreo tuhun vaha vatyi catyi
Tuhun ra Ndyoo:
Sa i zacoto ñiyɨvɨ Tuhun moo nac-
ahnu cuii ñuu ñiyɨvɨ,
catyi Tuhun ra Ndyoo.
19 Ta cua catyi tuqui inga cuhva:
¿Atu ñá sito ñiyɨvɨ hebreo vatyi cua za-
cacu tucu ra Ndyoo sii inga ca ñiyɨvɨ?
Sa i sito ñu vatyi i cahan ra Moisés sa
cuenda ra Ndyoo ta sa naha, ta i catyi
ra:
Cua zacuxein sii ndo sihin ñiyɨvɨ sa
ñahñi sa siñi tuñi sa cuaha,
Vatyi ñu cuan cua nanduu ñu ñiyɨvɨ
mi.
Ta maa ndo cua cuxaan ndo.
20 Ta ñá yuhu ra Isaías, ta i cahan ra
sa cuenda ra Ndyoo ta catyi ra:
Ñiyɨvɨ sa ñá nanducu sii, yucuan ñu i
nañihi sii.
I zañehi cuhva iye sii ñu vazu ñá
nducu tuhun ñu.
21 Zoco sa cuenda ñiyɨvɨ hebreo
catyi ra Ndyoo: "Ndyiyaca cuii i cane
sii ñiyɨvɨ sii, vatyi quisi ñu, zoco ñá
tyaa ñu yahvi. Ñihi xaan iñi ñu."

11

Iyo zuhva ñiyɨvɨ hebreo sa nañihi ñu cuhva cacu ñu

1 Ña catyi vatyi ndaha i tyaa siyo ra
Ndyoo sii ñiyɨvɨ hebreo. Ña tacuan,
yañi xaa. Yuhvi tucu ra hebreo cui,
ñiyɨvɨ ra Abraham ta ñiyɨvɨ ra Ben-
jamín.

2 I casi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ ra ta sa
naha, ta ñá tyaa siyo ra sii ñu ndaha
ñi. ¿Atu ña sito ndo nu cahan Tuhun
ra Ndyoo sa cuenda ra Elías? nu i
cuxaan ra ta cahan xaan ra sii ñiyɨvɨ
hebreo ta i catyi ra:
3 "Tata, i sahñi ñiyɨvɨ sii ñu cahan
tuhun moo, ta i sani ñu altar nu i zac-
ahnu ñu suun. Yuhvi ñi ca zacahnu
suun, ta cuñi cahñi ndɨhɨ ñu sii", catyi
ra.
4 Ta i nacahan ra Ndyoo ta catyi ra:
"Iyo usa mil ca ñiyɨvɨ sa i naquihin
vehi. Tañaha ca cua cuɨñɨ sɨtɨ ñu nuu
ndyoo sa nañi Baal, ta ña zacahnu ñu
sii ndyoo cuan", catyi ra Ndyoo.
5 Ta zuun ñi cuhva cuan cuu si ndya
cuhva ndya vityi vatyi iyo zuhva ca
ñiyɨvɨ hebreo sa zacahnu sii ra Ndyoo
sa ndisa cuii. I casi ra sii ñu, ta saha
maa ra tumañi iñi sii ñu.
6 Saha maa ra Ndyoo tumañi iñi ta
yɨvɨ sa cuenda sa vaha sa zavaha ñu
vatyi tatu saha ra sa vaha sa cuenda
sa zavaha ñu, yɨvɨ ca tumañi iñi cuu si.
7 Ihya cuu cuhva iyo si. Nanducu
xaan ñiyɨvɨ hebreo cuhva nduvaha ñu
sihin ra Ndyoo, ta ña nañihi ñu cuhva
cuan. Zoco ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo,
yucuan cuu ñu sa i nañihi cuhva cuan.
Ta tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ cuan, i zan-
duñihi ra Ndyoo iñi ñu.
8 Tañi catyi si nuu tutu ra Ndyoo:
"Saha ra Ndyoo minoo sa siñi tuñi sii
ñu sa ma cutuñi iñi ñu. Ndyehe ñu,
zoco ña cutuñi iñi ñu sa ndyehe ñu.
Siñi ñu, zoco ndya vityi ta ña cutuñi
iñi ñu sa siñi ñu."
9 Ta i cahan tucu ra David zɨquɨ
cuhva cuan, ta catyi ra:

Cua cuzɨɨ iñi ñu sihin sa vaha sa sasi
ñu ta tandɨhɨ ndaha tyiño vaha
ñu.
Zoco yucuan cuu sa cua zandoyo
ñuhu sii ñu.
Ta sa cuenda cuhva cuan ta cua
ndoho ñu.
10 Tañi cua nducuaa ñu ta ma ndyehe
ñu vatyi ma coto ñu sa ndisa.
Ta tandɨhɨ cuii quɨvɨ cua ndyehe ñu
tundoho.

Cuhva cacu ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu

11 ¿Atu i catyihi saha ñiyɨvɨ vatyi
ndaha nduva cuii ñu? Yɨvɨ. Zoco i
zavaha ñu sa ña vaha (sa ñá sino iñi
ñu sii ra i zaquisi ra Ndyoo), ta tacuan
ta i saha maa ra Ndyoo sa cacu añima
inga ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
Ta tacuan ta cua cuxaan ñiyɨvɨ hebreo
vatyi cua sino iñi inga ñiyɨvɨ. Ta sihin
cuhva cuan ta cua cuñi tucu ñiyɨvɨ
hebreo sa cacu ñu.
12 Ñá tɨɨn cuenda ñiyɨvɨ hebreo
cuhva i saha maa ra Ndyoo, zoco
cuhva cuan i quita vaha si sa cuenda
inga ñiyɨvɨ vatyi cuu sino iñi ñu. Ta
ndya vityi zuhva cuii ñi ñiyɨvɨ hebreo
cua cacu vatyi i tyaa siyo ñu cuhva
i saha maa ra Ndyoo, ta i saha ra
sii si sii inga ñiyɨvɨ. Ta cuaha xaan
ñu i sino iñi. Zoco quɨvɨ cua quɨhvɨ
tucu ñiyɨvɨ hebreo cuenda ra Ndyoo
sa ndisa, yucuan quɨvɨ vaha xaan ta
tyaqui xaan cua cuu.
13 Ta ndoho sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo
cuu, sihin maa ndo quehin. Yuhvi cui
minoo ra i tava ra Jesús tyiño sa cuhin
nu iyo ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
Ta site vatyi ñiñi xaan cuu tyiño i saha
maa ra Ndyoo sii.
14 Ta zacote Tuhun Ndyoo sii ndo
vatyi cuñi vatyi cua ndyehe ñiyɨvɨ he-
breo cuhva sino iñi maa ndo ta cua
cuñi tucu maa ñu zavaha ñu cuhva
cuan. Ta tacuan ta cua cacu ñu.
15 Sa cuenda sa i tyaa siyo ra Ndyoo
sii ñiyɨvɨ hebreo ta i tɨɨn cuenda ra sii
inga ñiyɨvɨ ndya vaha ñi. Ta quɨvɨ cua
natɨɨn cuenda tucu ra sii ñiyɨvɨ hebreo
ta cua cuu si tañi cua nandoto tucu ñu
sisi sa i sihi ñu.
16 Tatu siin yusa sa quita nuu sa
cuaha cuan ta cuenda ra Ndyoo cuu
si, cuenda ra Ndyoo cua cuu tandɨhɨ
ca si sa cuaha ca cuan. A tatu
minoo yoho yutu cuan cuu cuenda
ra Ndyoo, cuenda ra cua cuu tucu
tandɨhɨ yutu cuan.
17 Zoco tatu i tahnu zuhva zoco
yutu olivos, ta maa ndo i ndɨhvɨ yu-
cuan, vazu zoco yutu olivos ndya
vaha ñi cuu ndo sa iyo sisi cuhu, zoco
cua ñihi tucu ndo tundyee iñi sihin sa
vaha sa iyo sii yoho yutu olivos vaha
cuan.

18 Ma zacahnu ndo sii ndo ta catyi
ndo vatyi vaha xaan ca maa ndo ta
zɨquɨ zoco tu sa i quita. Nacohon
iñi ndo vatyi yoho yutu cuan cuu sa
tyindyee sii tu ta ma nduva tu, ta yɨvɨ
ndoho sa cuu zoco tu.
19 Cua catyi ndo: "I tahnu zuhva
zoco tu vatyi tacuan ta cuu ndɨhvɨ
nduhvi", catyi ndo.
20 Ndisa vatyi i tahnu zuhva zoco
tu cuan vatyi ña sino iñi ñiyɨvɨ cuan
tuhun sa cuenda maa ra Jesús. Ta
maa ndo i ndɨhvɨ ndo vatyi i sino iñi
ndo. Ma zacahnu ndo sii ndo. Vaha
ca zacuenda ndo sii ndo coto tava ra
Ndyoo sii ndo.
21 Vatyi ñá cundahvi iñi maa ra
Ndyoo sii zoco yutu sa i sindyaa nu
yutu cuan. Tacuan tucu maa ndo, za-
cuenda ndo sii ndo coto ma cundahvi
tucu iñi ra sii ndo.
22 Coto ndo vatyi vaha xaan añima
maa ra Ndyoo ta xaan xaan tucu ra,
nduu cuhva. Sii ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi
sii ra, cuxaan ra. Zoco sihin ndoho,
vaha xaan ra tatu ndoo ndo sihin ra.
Zoco tatu ma ndoo ndo cua tyaa siyo
tucu ra sii ndo.
23 Ta ñiyɨvɨ hebreo tatu nasino iñi
ñu, cua nanduu tucu ñu zoco yutu
vaha cuan vatyi iyo cuhva sii maa ra
Ndyoo, ta cuu zananduu tucu ra sii
ñu.
24 Vatyi tatu i sahndya ra Ndyoo
sii ndo sii minoo yutu olivos ndya
vaha ñi sa iyo sisi cuhu ta tyihi ra sii
ndo nuu minoo yutu olivos vaha, ñiñi
xaan ca cuñi si sa nandɨhvɨ zuun ñi
zoco vaha maa tu.

Nu ndɨhɨ tuhun cua cacu ñiyɨvɨ hebreo

25 Ta ndoho yañi xaa, ña cuñi sa
ma cutuñi iñi ndo tuhun xehe ya coto
caca iñi ndo vatyi ñiñi xaan ca maa
ndo. Cuñi sa coto ndo vatyi i nduñihi
iñi ñiyɨvɨ hebreo zuhva quɨvɨ vatyi
tacuan ta cuu sino iñi tandɨhɨ inga
ñiyɨvɨ sa cuñi maa ra Ndyoo.
26 Ta zɨquɨ cua cacu tandɨhɨ ñiyɨvɨ
hebreo tañi catyi si nuu tutu ra
Ndyoo:
Minoo ra sa cua zacacu cua quisi sa
cuenda ñiyɨvɨ hebreo, ta minoo
ra hebreo cua cuu tucu ra.
Cua tyaa siyo ra cuatyi sa iyo añima
ñiyɨvɨ ra Jacob.
27 Ta ihya cuu tuhin sa sehi sii ñu vatyi
ndisa cua tyaa siye cuatyi sa
iyo añima ñu,
catyi si.
28 Cuxaan ñiyɨvɨ hebreo sihin ra
Ndyoo sa cuenda tuhun vaha cuenda
ra Cristo. Ta tacuan ta cuu sino iñi
maa ndo. Zoco maa ñu cuan cuu ñu i
casi ra Ndyoo ndya ta sa naha, ta cuñi
xaan ra sii ñu vatyi i sino iñi ñiyɨvɨ
sahnu sii ñu sii ra.
29 Ta ma cuu zama ra Ndyoo cuhva
tatu sa i casi ra sii ñiyɨvɨ ta cuhva saha
maa ra sa vaha sii ñu.
30 Ñá tyaa maa ndo yahvi sii ra
Ndyoo ta sa naha, zoco vityi cun-
dahvi iñi ra sii ndo vatyi ñá i tyaa
ñiyɨvɨ hebreo yahvi sii ra.
31 Ta tacuan tucu, ña tyaa ñiyɨvɨ
hebreo yahvi sii ra ndya vityi. Ta
sa cuenda sa vatyi cundahvi iñi ra
Ndyoo sii maa ndo ta cua cundahvi
tucu iñi ra sii ñu ityi nuu ca.
32 Vatyi saha maa ra Ndyoo sa ma
tyaa tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ yahvi sii ra
vatyi tacuan ta cuu cundahvi iñi ra sii
tandɨhɨ cuii yo.
33 Cuaha xaan cuaha xaan sa siñi
tuñi maa ra Ndyoo, ta sito ra tandɨhɨ
cuii. Ma cuu cutuñi iñi maa yo cuhva
sica iñi ra ta cuhva zavaha ra. Maa ra
cuu ra zacuu tandɨhɨ.
34 Catyi Tuhun ra Ndyoo: "Yoñi sa
sito cuhva sica iñi maa ra ndyaca
ñaha sii yo, ta yoñi sa cuu cuhva sa siñi
tuñi vaha sii maa ra.
35 Yoñi sa cuu cuhva sa vaha sii ra
Ndyoo ta zɨquɨ tyiyahvi ra Ndyoo sii
ra."
36 Vatyi ndya nu ndyaa maa ra i
quita tandɨhɨ sa iyo. Maa ra i zavaha
sii si. Ta zavaha ra vatyi cua cacu
tandɨhɨ cuii tyiño sihin minoo cuhva
sa cua zacahnu si sii maa ra. Nazac-
ahnu yo sii ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta
nacuu si tacuan.

12

Cuhva vaha cua coo yo vityi sa sino iñi yo

1 Yucuan cuenda zañiñi sii ndo, ndoho yañi xaa, vatyi nacuhva ndo sii ndo sii ra Ndyoo vatyi cundahvi iñi ra sii ndo. Nacuhva ndo sii ndo sii ra ta nduvaha ndo cuhva cuñi ra vatyi yucuan cuu cuhva cuñi si sa zacahnu ndo sii ra.

2 Ta ma coo ca ndo cuhva iyo ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya. Zama ndo cuhva sica iñi ndo. Ta tacuan ta cua coto ndo cuhva cuñi maa ra Ndyoo sihin ndo. Cua coto tucu ndo vatyi cuhva tahan iñi maa ra Ndyoo, maa ñi maa sa vaha cuu, ta ndoo xaan si, ta ñahñi cumañi si.

3 I casi ra Ndyoo sii, ta i saha ra tyiño sii. Yucuan cuenda catyi sihin tandɨhɨ ndo vatyi ma caca iñi ndo vatyi sito xaan ndo. Zoco caca iñi ndo minoo cuhva vaha sihin minoo sa siñi tuñi vaha cuhva saha ra Ndyoo sa zatyiño ndo tyiño ra. Sii sa minoo minoo ndo saha ra sa zɨɨn zɨɨn cuhva zatyiño ndo tyiño ra. Iyo ndo cuu zavaha ndo tyiño ra minoo cuhva. Ta iyo ndo zavaha ndo sii si inga cuhva.

4 Tañi minoo coño ñuhu yo, cuaha xaan nu ndyaa tahan si, zoco zɨɨn zɨɨn cuhva zatyiño si. Ta ña inuu ñi tyiño zavaha sa minoo minoo si vazu minoo ñi coño ñuhu cuu si.

5 Ta tacuan tucu maa yo, cuaha ñiyɨvɨ cuu yo, zoco sa tandɨhɨ yo ta ɨɨn ñi cuu yo sihin ra Cristo. Ta sa ndu-ɨɨn yo sihin minoo ta inga.

6 Saha maa ra Ndyoo ndatu sii sa minoo minoo yo sa zatyiño yo tyiño ra zɨɨn zɨɨn cuhva. Yucuan cuenda nazatyiño yo sihin cuhva sa saha maa ra sii yo. Tatu saha maa ra Ndyoo cuhva sii minoo yo ta cuu cahan yo tuhun saha ra Ndyoo sii yo, nacahan yo sihin sa nɨɨ iñi yo. Yucuan cuu sa cuu profecía.

7 Ta tatu inga yo cuu tyindyee yo sii inga hermano, natyindyee vaha yo. A ra zacuaha, nazacuaha vaha ra.

8 A ra cuu cuhva minoo tuhun vaha sii inga ñiyɨvɨ, nacuhva vaha ra tuhun sii ñu. A ra saha xuhun, nacuhva ra cuaha. A ra ndyaca ñaha sii inga hermano, nacundyaca ñaha vaha ra. Ta ra cundahvi iñi sii inga ñiyɨvɨ, natyindyee ra sii ñu sihin sa zɨɨ cuñi ra.

Cuhva cuñi si zavaha yo tatu cuenda ra Cristo cuu yo

9 Cuhva cuñi ndo sii inga ñiyɨvɨ, nacuu si minoo sa ndisa cuii, ta ma zandavi ñaha ndo. Cuñi si vatyi zaña ndo tandɨhɨ cuii sa ña vaha, ta zavaha xaan ndo sa vaha.

10 Cuñi ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo tañi yañi ndo. Ta tyaa ndo yahvi tandɨhɨ tuhun sa cahan tandɨhɨ hermano.

11 Ma cuzusa ndo. Zatyiño xaan ndo tyiño ra Ndyoo.

12 Cuzɨɨ iñi ndo vatyi sito ndo vatyi cua cundyaa ndo sihin ra Ndyoo ityi nuu ca. Cundyee iñi ndo tatu ndyehe ndo tundoho, ta cahan ndo sihin ra Ndyoo tandɨhɨ cuii cuhva.

13 Tyindyee ndo sii inga ra yañi yo ñaa sa cumañi sii ra, ta tɨɨn cuenda vaha ndo sii ñiyɨvɨ saa vehe ndo.

14 Caca tahvi ndo sii Ndyoo sa cuenda ñiyɨvɨ sahñi tahan sihin ndo. Cahan vaha ndo sihin ñu, ta ma cahan ndo ndya vaha ñi sii ñu.

15 Cuzɨɨ iñi ndo sihin ñiyɨvɨ zɨɨ cuñi, ta vacu ndo sihin ñiyɨvɨ cuihya iñi vatyi tacuan ta cua ndu-ɨɨn ndo.

16 Ta nacoo sa taxi ñi sihin minoo ndo ta sihin inga ndo. Ma zacahnu ndo sii ndo, ta ma caca iñi ndo vatyi ñiñi xaan ndo. Coo vaha ndo sihin ñiyɨvɨ ndahvi vazu ñahñi sa iyo sii ra. Ta ma caca iñi ndo vatyi sito xaan ndo.

17 Tatu zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha sihin ndo, ma zavaha tucu maa ndo sa ña vaha sihin ñu. Zavaha ndo tandɨhɨ sa cuu sa vaha sa ndisa, ta cuhva cuan yoñi cuu tyaa cuatyi sata ndo.

18 Nducu ndo cuhva coo sa taxi ñi sii ndo sihin tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ tatu cuu.

19 Cuñi xein sii ndo, ndoho yañi xaa. Tatu zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha sihin ndo ma zavaha tucu ndo sa ña vaha sihin ñu. Nacuxaan maa ra Ndyoo sihin ñu tañi catyi si nuu tutu

ra: “Yuhvi cui ra cua tasi tuñi sii ñu. Yuhvi cua tyiyahvi”, catyi ra Ndyoo.

20 Zoco tatu sizoco minoo ra cuxaan sii ndo, cuhva ndo sa casi ra. Tatu ityi ra, cuhva ndo ndutya coho ra vatyi tacuan ta cua cucahan nuu ra ta cua ndundahvi cuñi ra vatyi zavaha ra sa ña vaha sihin ndo.

21 Ma zavaha tucu maa ndo sa ña vaha vatyi zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha sihin ndo coto cundyaca ñaha sa ña vaha cuan sii ndo. Maa ndo zavaha ndo sa vaha, ta cua zahacanaa ndo sii sa ña vaha cuan.

13

1 Natyaa tandɨhɨ ñiyɨvɨ yahvi sii ra cu tyiño vatyi maa ra Ndyoo cuu ra saha tyiño sii ra, ta yucuan cuenda ndyizo ra tyiño.

2 Tatu ma tyaa minoo ñiyɨvɨ yahvi sii ra cu tyiño, ña tyaa ra yahvi sii Ndyoo. Ta cua tasi tuñi ra Ndyoo ta ra cu tyiño sii ra cuan.

3 Ña zayuhu ra cu tyiño sii ñiyɨvɨ zavaha sa vaha. Zayuhu ra sii ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha. Tatu yuhu ndo sii ra cu tyiño, cuñi si sa zavaha ndo sa vaha. Ta cua catyi ra vatyi vaha ñiyɨvɨ cuu ndo.

4 Zatyiño ra cu tyiño sa cuenda ra Ndyoo, ta tacuan ta cuu coo vaha ndo. Zoco tatu cua zavaha ndo sa ña vaha cua yuhu ndo vatyi ndisa cuii cua tasi tuñi ra sii ndo. Zatyiño ra sa cuenda ra Ndyoo, ta yucuan cuenda cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha.

5 Yucuan cuenda cuñi si sa tyaa ndo yahvi sii ra sa xihna ñi vatyi yuhu ndo sii ra Ndyoo ta sa cu uu vatyi cuhva cuan catyi sa siñi tuñi vaha sii ndo.

6 Tyiyahvi tucu ndo xuhun tatu catyi ra, vatyi zatyiño ra cu tyiño sa cuenda ra Ndyoo. Yucuan cuu tyiño ra.

7 Tyiyahvi ndo sii tandɨhɨ ra, tandɨhɨ sa tahan si sii ra. Tyiyahvi ndo xuhun sa cuenda zɨcuela. Tyiyahvi ndo xuhun ñuhu sii ra zatyiyahvi sii ndo. Tyaa ndo yahvi sii ra tahan si tyaa ndo yahvi. Ta zacahnu ndo sii ra sa tahan si zacahnu ndo.

8 Ma cutavi ndo sii numinoo ñiyɨvɨ, zoco cuñi ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo. Yoo ra cuñi sii inga ñiyɨvɨ sa ndisa cuii, sa zavaha ra tandɨhɨ sa catyi tuhun i saha ra Ndyoo sii ra Moisés.

9 Vatyi ihya cuu cuhva catyi Tuhun Ndyoo: “Ma cuzu ndo sihin minoo ñaha tatu yɨvɨ ñazɨhɨ ndo cuu. Ma cahñi ndo ñiyɨvɨ. Ma zuhu ndo. Ma ndyiyo iñi ndo sa sii inga ñiyɨvɨ.” Tatu tyaa ndo yahvi sa ndisa cuii sii tuhun sa catyi vatyi cuñi ndo sii inga ñiyɨvɨ inuu ñi tañi cuñi ndo sii maa ndo, tatu ndisa cuii tyaa ndo yahvi sii si cuan, sa tyaa ndo yahvi sii tandɨhɨ cuii tuhun i saha ra Ndyoo.

10 Tatu cuñun sii inga ñiyɨvɨ ñahñi sa ndya vaha ñi cua zavohon sihin ñu. Sihin sa cuñi yo sii ñu sa ndisa cuii ta sa zavaha yo tandɨhɨ sa catyi tuhun i saha ra Ndyoo.

11 Ta inga tucu tuhun catyi sihin ndo vatyi ma naa iñi ndo ñaa cuhva cuu si vityi. Sa tahan si cuhva ndoyo ndo vatyi sa cuyatyi xaan ca quɨvɨ cua cacu yo vityi ta zɨquɨ quɨvɨ i quisaha sino iñi yo.

12 Sa cuñi ndɨhɨ quɨvɨ zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha, ta sa cua saa quɨvɨ cuzɨɨ iñi yo sihin ra Ndyoo. Nazaña yo sa ña vaha sa zavaha yo, ta nazavaha yo tandɨhɨ sa vaha tañi zavaha ñiyɨvɨ nu ndisi.

13 Nazavaha yo sa vaha sa ndisa tañi zavaha ñiyɨvɨ ora. Ma zacahnu xaan yo vico ta coho yo ndixi. Ma zavaha yo sa quiñi sihin yoo ñi maa ñaha. Ta ma nducu yo tizɨhɨ, ta ma ndyiyo iñi yo sa sii inga ñiyɨvɨ.

14 Zavaha ndo cuhva i zavaha ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta ma nducu ndo cuhva zavaha ndo ñaa ñi sa ndisi xiñi maa ndo, tandɨhɨ sa ña vaha.

14

Ma cahan cuehe ndo sii minoo hermano

1 Tɨin cuenda vaha ndo sii tandɨhɨ hermano vazu iyo ra ta sino vaha ca iñi ra. Zoco ma natuhun xaan ndo sihin ra sa cuenda cuhva sica iñi ra tatu yɨvɨ sa ñiñi xaan cuu si.

2 Vatyi iyo ra nɨɨ xaan iñi ra, ta catyi
ra vatyi cuu casi ra tandɨhɨ. Zoco inga
ra, tañaha ca sino vaha iñi ra, ta sasi
ra maa maa yucu ñi.
3 Ra sasi tandɨhɨ, ña vaha cua catyi
ra vatyi ñahñi maa sa sito inga ra sa
ma casi cuan. Ta ra sa ma casi cuan,
ña vaha cua catyi maa ra vatyi ña
vaha ra sa tuhva sasi tandɨhɨ vatyi
zuun ñi maa ra Ndyoo i tɨɨn cuenda sii
ra cuan.
4 Ñahñi cuhva iyo suun sa catyun
vatyi ña vaha cuhva zavaha inga ra.
Maa ra Ndyoo cuu ra ndyaca ñaha sii
ra cuan, ta cua catyi maa ra tatu vaha
a ña vaha sa zavaha muzu ra. Ta cua
tyindyee ra Ndyoo sii ra, ta cua cuu
zavaha ra sa vaha.
5 Iyo yo sica iñi yo vatyi ñiñi ca
minoo quɨvɨ ta zɨquɨ inga. Ta inga yo
sica iñi yo vatyi inuu ñi cuu tandɨhɨ
quɨvɨ. Nacaca iñi minoo minoo yo
cuhva cuñi yo, ta ma ndu-uu iñi yo.
6 Ra zacahnu minoo quɨvɨ, zacahnu
ra sii si sa cuenda ra Ndyoo. Ta ra
tuhva sasi tandɨhɨ, zavaha ra tacuan
sa cuenda ra Ndyoo vatyi saha ra
tyahvi ndyoo sii ra. Ta ra sa ma casi
tandɨhɨ, sa cuenda ra Ndyoo ta ma
casi ra vatyi sica iñi ra vatyi ña vaha,
ta saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo.
7 Yoñi yo ta ndito yo vatyi cuñi yo.
Ta yoñi yo cuu quɨvɨ cuñi maa yo.
8 Tatu ndito yo, ndito yo sa cuenda
maa ra Jesús. A tatu cuu yo, cua cuu
yo vatyi maa ra catyi, vatyi maa ra
ndyaca ñaha sii yo. Vazu ndito yo a
vazu cuu yo, zoco cuenda ra Jesús iyo
yo
9 vatyi yucuan cuenda i sihi ra
Cristo, ta i nandoto tucu ra vatyi cua
cuu ra ra ndyaca ñaha sii ñiyɨvɨ sa sihi
ta sii ñiyɨvɨ ndito.
10 Ta yoho ¿ñaa cuenda catyun
vatyi ña vaha cuhva zavaha inga her-
mano? Ña vaha cua catyi ndo vatyi
ña vaha ra vatyi maa ra Ndyoo cuu ra
cua tasi tuñi sii sa minoo minoo yo.
11 Vatyi catyi Tuhun ra Ndyoo:
Sa ndisa cuii cuu si vatyi ndite.
Ta zuun ñi sa ndisa cuu si vatyi cua
cuɨñɨ sɨtɨ tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ nui.
Ta cua zacahnu tandɨhɨ ñu sii sihin
yuhu ñu.
12 Tacuan ta tandɨhɨ yo cua catyi yo
sihin ra tandɨhɨ sa i zavaha yo.

Ma zandoyo ñuhu ndo sii inga hermano

13 Yucuan cuenda ma catyi ca yo
vatyi ña vaha sa zavaha inga her-
mano ñaa ñi maa cuhva sa ndyico ra.
Zoco nananducu yo cuhva ta ñahñi
cua zavaha maa yo sa cua zandoyo
ñuhu si sii minoo yañi yo.
14 Iyo minoo cuhva i zañaha ra Jesús
sii, ta yucuan cuenda site vatyi ñahñi
sa ma cuu casi yo. Zoco tatu iyo
minoo hermano ta sica iñi ra vatyi iyo
minoo sa ma cuu casi yo tatu tyaa yo
yahvi sii ra Ndyoo, sa cuenda maa ra
cuan ta ña vaha tatu casi ra.
15 Vatyi tatu sa cuenda sa tuhva yo
sasi ta zatɨvɨ yo sii minoo hermano, ña
iyo ca yo cuhva cuñi ra Ndyoo cuhva
cuan. Ta ña cuñi yo sii yañi yo tatu
zavaha yo minoo cuhva ta sica iñi ra
vatyi ña vaha si ta cuu zatɨvɨ si sii ra.
16 Vazu yɨvɨ cuatyi cuu minoo
cuhva sa zavaha yo, zoco tatu cahan
ñiyɨvɨ sa cuenda si, vaha ca ma
zavaha yo sii si.
17 Vatyi tatu ndyaca ñaha ra Ndyoo
sii yo, ña ñiñi xaan ñaa sa casi yo a
ma casi yo a sa coho yo a sa ma coho
yo. Zoco ñiñi xaan cuu yo ñiyɨvɨ vaha
xaan ta coo sa taxi sii yo sihin ra
Ndyoo ta sihin ñiyɨvɨ ta coo sa zɨɨ sii yo
sa cuenda Tatyi Ii sa iyo sihin yo.
18 Tatu tacuan iyo yo ta zatyiño yo
sa cuenda ra Cristo, zɨɨ cua cuñi ra
Ndyoo ndyehe ra sii yo ta zɨɨ cua cuñi
tucu ñiyɨvɨ.
19 Yucuan cuenda nanducu yo
cuhva coo sa taxi sii yo sihin ñiyɨvɨ
tandɨhɨ saha, ta natyindyee yo sii
tahan yo, ta zɨquɨ cua cuu ca zacuu
tandɨhɨ yo cuhva cuñi ra Ndyoo.
20 Ma zatɨvɨ ndo tyiño ra Ndyoo sa
cuenda sa sasi ndo. Ndisa vatyi ñahñi
sa ica, ta cuu casi yo tandɨhɨ, zoco ña
vaha tatu casi yo tatu cua zandoyo
ñuhu si sii minoo hermano.
21 Vaha ca sa ma casi yo coño ta ma
coho yo ndixi ta ma zavaha yo ñaa

ca sa cuu si tatu zandoyo ñuhu si sii minoo yañi yo ta ma sino vaha ca iñi ra.
22 Tatu sica iñun vatyi cuu casun tandıhı, vaha. Zoco ma cohon tuhun cuan sihin inga hermano sa sica iñi inga cuhva. Cohon maa ñi sihin ra Ndyoo sa cuenda si. Zıı xaan cua cuñi yo tatu sito yo vatyi ñahñi sa ña vaha zavaha yo.
23 Zoco tatu ndu-uu iñi yo ta ña sito yo tatu vaha a ña vaha tatu casi yo, zatıvı si sii yo sa tacuan vatyi ña nıı iñi yo ta sasi yo. Ta ñaa ñi maa sa zavaha yo ta ña sito yo tatu vaha a ña vaha si, cuatyi cuu si.

15

Nazavaha yo ñaa sa cua tahan iñi inga hermano

1 Maa yo sa sino vaha iñi, cuñi si sa cundyee iñi yo sihin inga hermano tatu tañaha ca sino vaha iñi ra. Ta ma zavaha yo maa ñi cuhva cuñi maa yo.
2 Nanducu yo cuhva zavaha yo sa cua tahan iñi inga hermano, ñaa sa cua tyindyee sii ra ta cuu ra ñıyıvı vaha ta sino vaha iñi ra sii ra Ndyoo.
3 Vatyi ndya ra Cristo, ta ñá zavaha ra sa cuñi maa ra. I zavaha ra cuhva cuñi ra Ndyoo. Ta i ndyehe xaan ra tundoho tañi catyi si nuu tutu ra Ndyoo: "Cahan ñıyıvı ndya vaha ñi suun, ta tañi sii mi cahan ñu cuu si", catyi si.
4 Ta tandıhı sa i tyaa ra tyaa Tuhun Ndyoo ta sa naha, i sicundyaa si vatyi cua zacuaha si sii yo ta cua sino xaan iñi yo ta coo tundyee iñi sii yo. Ta zıı cua cuñi yo vatyi cua cahvi yo sii si ta coto yo vatyi cua cuhva ra Ndyoo sa vaha sii yo sa ndisa.
5 Saha maa ra Ndyoo tundyee iñi sii yo ta minoo cuhva sa ma nducuihya xaan iñi yo. Sino iñi tandıhı ndo vatyi ra Jesús cuu ra ndyaca ñaha sii ndo, yucuan cuenda nacuhva maa ra Ndyoo cuhva sii ndo sa coo sa taxi sihin minoo ndo ta inga ndo, ta cua ndu-ıın ndo sa ndisa cuii.
6 Vatyi tacuan ta ıın ñi cuhva cua caca iñi ndo, ta ıın ñi tañi minoo ñi nduzu cua zacahnu ndo sii ra Ndyoo Zutu ra Cristo Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo.

Cua cuıñı ñıyıvı sa yıvı ñıyıvı hebreo cuu Tuhun Ndyoo

7 Tıın cuenda vaha ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo tañi i tıın cuenda ra Cristo sii ndo vatyi cuhva cuan zacahnu si sii ra Ndyoo.
8 Ta catyi sihin ndo vatyi ra Cristo cuu ra tyindyee sii ñıyıvı hebreo, ta cuhva cuan zañaha ra vatyi ndisa cuii maa ra Ndyoo vatyi ra Cristo cuu ra i catyi ra Ndyoo sihin ñıyıvı sahnu sii yo vatyi cua quisi ra.
9 (Ta i quisi tyindyee tucu ra Cristo sii ñıyıvı sa yıvı ñıyıvı hebreo cuu), ta tacuan ta cuu zacahnu tucu ñu cuan sii ra Ndyoo vatyi i cundahvi iñi ra sii ñu tañi catyi si nuu tutu ra:

Yucuan cuenda cua zacahni suun nu iyo inga ñıyıvı.
Cua cate yaa, ta zacahni zıvun.
Catyi si.

10 Ta inga tucu saha catyi ra:

Cuzıı iñi ndo, ndoho sa yıvı ñıyıvı hebreo cuu.
Cuzıı iñi ndo ıın ñi sihin ñıyıvı ra Ndyoo.

11 Ta iyo inga nu catyi si tyehen:

Zacahnu ndo sii ra ndyaca ñaha sii yo, ndoho sa yıvı ñıyıvı hebreo cuu.
Ta nazacahnu tandıhı ñıyıvı sii ra.

12 Ta iyo tucu nu cahan ra Isaías ta catyi ra:

Cua cacu minoo ñıyıvı ra Isaí.
Cua quisi ra vatyi cua cundyaca ñaha ra sii ñıyıvı sa yıvı ñıyıvı hebreo cuu.
Ta sa cuenda maa ra ta cua coo cuhva cacu ñu.

13 Tyindyee maa ra Ndyoo sii yo, ta sito yo vatyi sa ndisa cua cuhva ra sa vaha sii yo. Sihin cuhva saha maa Tatyi Ii sii ndo ta cua sino xaan iñi ndo sii ra. Ta vityi sa cuenda sa sino iñi ndo sii ra ta zıı xaan cua cuñi ndo, ta cua coo sa taxi sii ndo sihin ra.
14 Ta sito vehi sa cuenda maa ndo hermanos vatyi vaha xaan ndo, ta sito ndo cuaha xaan, ta cuu cuhva ndo minoo sa siñi tuñi vaha sii minoo ndo ta sii inga ndo.

15 Zoco vazu sa site cuhva cuan
zoco zuun ñi i tyei zuhva tuhun ya, ta
ñihi xaan i quehin sihin ndo, ta zana-
cohin iñi ndo inga saha zuun ñi cuhva
sa i nacatyi sihin ndo. Vatyi maa ra
Ndyoo i saha tyiño sii, sa zatyiñe tyiño
maa ra.
16 Ta i ndui minoo ra zatyiño sa
cuenda ra Jesucristo nu iyo ñiyɨvɨ sa
yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. Nacatyi xein
Tuhun ra Ndyoo vatyi zacahnu si sii
ra cuhva cuan. Ta cua sino iñi ñu
cuan, ta cua cuu cuhve sii ñu sii ra
Ndyoo. Ta cua tɨɨn cuenda ra sii ñu
vatyi sa zanduvaha Tatyi Ii sii ñu.
17 Tyindyee xaan ra Cristo Jesús
sii, ta yucuan cuenda cuu catyi vatyi
vaha xaan cuu tyiño i zavehi sa
cuenda ra Ndyoo.
18 Ma cuu catyi inga cuhva vatyi
maa ra Cristo i sityiño sii, ta sa cuenda
maa ra ta ñihi cuhva ta i sino iñi ñiyɨvɨ
sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. I siñi ñu
tuhun quehin, ta i ndyehe ñu cuhva
zavehi
19 vatyi i zavehi sa ndyityi ta cuaha
xaan cuhva sihin tundyee iñi sa saha
maa Tatyi Ii maa ra. Ta ndya cuhva
ndya ñuu Jerusalén ta ndya ñuu Ilírico
i zacoto vehi tandɨhɨ Tuhun Vaha sa
cuenda ra Cristo.
20 Ta i nducu xein cuhva zacote
Tuhun Vaha nu ña sito ñiyɨvɨ sii ra
Cristo vatyi ña cuñi zatyiñe nu i
quisaha inga ra sa xihna ñi.
21 Vatyi catyi si nuu tutu ra Ndyoo:
Cua coto ñiyɨvɨ, ñu tañaha ca coto, sa
cuenda ra.
Ta ñiyɨvɨ tañaha ca cuɨñɨ, cua cutuñi iñi
ñu,
catyi si.

Cuñi ra Pablo cuhun ra ñuu Roma

22 Yucuan cuenda ñá cuu quisi nu
yucu ndo.
23 Zoco vityi sa ndɨhɨ zatyiñe ityi ya,
ta cuñi xein quisi ndyehi sii ndo. Sa
cuaha cuiya cuñi quisi nu yucu ndo.
24 Yucuan cuenda sica iñi vatyi cua
ndyehi sii ndo quɨvɨ cua cuhin ñuu
España. Cua ndoi sihin ndo zuhva
quɨvɨ, ta zɨquɨ cua cuu tyindyee ndo
sii zuhva, ta cua cuu cuhin ityi nuu ca.
25 Zoco vityi cuahan xihne ñuu
Jerusalén vatyi cua tyindyei sii ñiyɨvɨ
sino iñi Tuhun Ndyoo yucuan.
26 Vatyi i saha maa ñiyɨvɨ ñuu
Macedonia ta ñuu Acaya xuhun sa
tyindyee sii ñu ndahvi sino iñi sii ra
Jesús ñuu Jerusalén.
27 Vaha xaan sa cuñi ñu tyindyee ñu,
ta cuhva cuan cuñi si, vatyi sa xihna
ñi i tyindyee ñiyɨvɨ hebreo sii ñu cuan
sihin sa zacoto maa ra Ndyoo sii ñu, ta
i sito ñu yozo caa iyo ra Ndyoo.
28 Yucuan cuenda xihna ca
cundyaque xuhun sa tyindyee ñiyɨvɨ
sii ñu ñuu Jerusalén. Ta zɨquɨ cua yehi
nu yucu ndo ityi cuhin ñuu España.
29 Ta sa site vatyi cua cuhva xaan ra
Cristo sa vaha sii ta sii maa ndo quɨvɨ
cua sei nu yucu ndo.
30 Cuñi xaan ndo sii ra Jesucristo,
ndoho yañi xaa. Ta saha xaan Tatyi
Ii cuhva sii ndo sa cuñi ndo sii inga
ñiyɨvɨ sino iñi. Yucuan cuenda vityi
zañiñi sii ndo vatyi cahan xaan ndo
sihin ra Ndyoo sa cuenda mi.
31 Caca ndo sii ra vatyi cua zacacu
ra sii, sii ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi sii ra ityi
Judea. Ta caca ndo sii ra vatyi cua
cuzɨɨ iñi ñiyɨvɨ ñuu Jerusalén sihin sa
cua cuhve sii ñu.
32 Ta caca ndo sii ra Ndyoo vatyi
cua cuu quisi sihin sa zɨɨ cuñi nu
ndyaa ndo tatu tacuan cuñi maa ra
Ndyoo. Ta caca ndo sii ra vatyi cua
cuu quitati zuhva nu ndyaa ndo ta
cua coo ca tundyee iñi sii sa cuenda
Tuhun Ndyoo ta sa cuenda coño ñuhi.
33 Ta vityi, Ndyoo cua ndoo xaan
sihin ndo. Ta nacuhva xaan ra sa
coo sa taxi sii ndo sihin ra ta sa coo
vaha ndo tandɨhɨ cuhva. Ta nacuu si
tacuan.

16

Zacuhun ra Pablo minoo nacumi sii amigo ra

1 Zacote sii ndo sa cuenda ña her-
mana Febe ya. Tyindyee xaan ña
sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu
Cencrea.
2 Ta catyi sihin ndo vatyi tɨɨn
cuenda vaha ndo sii ña vatyi ɨɨn ñi cuu
ña sihin ndo sa cuenda ra Cristo, ra

ndyaca ñaha sii yo. Tɨɨn cuenda vaha ndo sii ña minoo cuhva vaha tañi tahan si zavaha ñiyɨvɨ ra Ndyoo. Ta tyindyee ndo sii ña ñaa sa cumañi sii ña vatyi i tyindyee maa ña sii cuaha xaan ñiyɨvɨ. Ta sii tucu mi i tyindyee ña, ndɨhɨ ca.

3 Cuhva ndo minoo nacumi sii ña Priscila ta ra Aquila. Ɨin ñi zatyiño ñu tyiño ra Cristo sihin.

4 Sa yatyi cuu ñu minoo saha nu i zacacu ñu sii. Saha xein tyahvi ndyoo sii ñu, ta tacuan tucu zavaha tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi. Ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, saha xaan ñu tyahvi ndyoo sii ñu.

5 Sa cuenda mi cuhva tucu ndo minoo nacumi sii ñiyɨvɨ sino iñi tuhun vaha, ñu titahan vehe ña Priscila. Ta sii ra sa nañi Epeneto. Ñoho xaan iñi sii ra. Maa ra cuu ra sino iñi sii ra Cristo sa xihna ñi ityi Asia.

6 Cuhva ndo minoo nacumi sii ña María. I zatyiño xaan ña sa cuenda ndo.

7 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Andrónico ta ra Junias. Ɨin ñi ñuu ra sihin ñuu mi. Ta i siñoho tucu ra vehe caa sihin. Ta xihna ca nduu tahan maa ra i sino iñi ta zɨquɨ mi. I zacuhun ra Jesucristo sii nduu tahan ra sihin tyiño ra. Ta tyaa xaan ñiyɨvɨ yahvi sii ra.

8 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Amplias. Ñoho xaan iñi sii ra sa cuenda ra Cristo.

9 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Estaquis. Ñoho xaan iñi sii ra. Ta tacuan tucu ra Urbano. I zatyiño xaan ra sihin ndi sa cuenda ra Cristo.

10 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Apeles. Sino xaan iñi ra sii ra Cristo vazu ndyehe ra tundoho. Cuhva ndo minoo nacumi sii ñiyɨvɨ ra Aristóbulo.

11 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Herodión. Ɨin ñi ñuu ndi. Cuhva ndo minoo nacumi sii ñiyɨvɨ sino iñi vehe ra Narciso.

12 Cuhva ndo minoo nacumi sii ña Trifena ta ña Trifosa. Zatyiño ñu tyiño ra Cristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta cuhva ndo minoo nacumi sii ña Pérsida, ña cuhva yo. Ñihi xaan i zatyiño ña tyiño ra Ndyoo.

13 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Rufo ta sii zɨhɨ ra. Vaha xaan sino iñi ra sii ra Jesús. Ta zɨhɨ ra cuu tañi zɨhɨ mi.

14 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Asíncrito, ra Flegonte, ra Hermas, ra Patrobas, ra Hermes, ta inga ra yañi yo sa yucu sihin ra.

15 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra Filólogo ta sii ña Julia ta sii ra Nereo sihin cuhva ra ta sii ra Olimpas ta sii tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ sino iñi sa yucu sihin ñu.

16 Cuhva xaan ndo ndyoo nacucumi sii minoo ndo ta sii inga ndo. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuenda ra Cristo zaquisi ñu minoo nacumi sii ndo.

17 Vityi zañiñi sii ndo yañi xaa vatyi zaha vaha ndo cuenda yoo cuu ñiyɨvɨ zacahñi tahan sii ñiyɨvɨ sino iñi. Zatɨvɨ ñu cuhva sino iñi ñiyɨvɨ sihin minoo cuhva ña tuhva maa ndo zavaha. Ma cutahan ndo sihin ñu zavaha tacuan, ta ma zavaha ndo cuhva catyi ñu

18 vatyi ñu zavaha tacuan, ña zatyiño ñu tyiño ra Cristo ra ndyaca ñaha sii yo. Zatyiño ñu cuhva cuñi maa ñu. Vaha xaan ta vii xaan cahan ñu, ta zandavi ñaha ñu sii ñiyɨvɨ ña sito vaha.

19 Sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi tyaa xaan ndo yahvi Tuhun Ndyoo. Yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi sihin ndo, zoco cuñi sa cua zacuenda vaha ndo sii ndo ta zavaha ndo maa ñi sa vaha. Ta ma cutuhva ndo zavaha ndo sa ña vaha.

20 Ra Ndyoo cuu ra saha sa coo sa taxi sii ndo, ta ña naha ca ta cua zandɨhɨ ra sa ña vaha nu yucu ndo. Cua cuhva ra sa cuañi ndo zɨquɨ cuihna. Ta vityi nacoo xaan sa vaha sa saha maa ra Jesucristo sii ndo. Maa ra ndyaca ñaha sii yo.

21 Zaquisi ra Timoteo minoo nacumi sii ndo. Zatyiño ra sihin. Ta ra Lucio ta ra Jasón ta ra Sosípater zaquisi tucu ra minoo nacumi sii ndo. Ɨin ñi ñuu tandɨhɨ ra sihin ñuu mi.

22 Yuhvi ra Tercio tyei carta ya, ta zaquisi minoo nacumi sii ndo sa cuenda ra ndyaca ñaha sii yo.

23 Zaquisi maa ra Gayo minoo nacumi sii ndo. Saha noo ra vehe

ra sii, ta ndu-ɨɨn tucu tandɨhɨ ñu sino iñi ihya. Zaquisi ra Erasto minoo nacumi sii ndo sihin ra Cuarto yañi yo. Ra Erasto cuu ra cumi xuhun ñuu ya.

24 Cuñi vatyi cua cuhva xaan ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, sa vaha sii tandɨhɨ ndo. Ta nacuu si tacuan.

Zacahnu ra sii ra Ndyoo nu ndɨhɨ tyaa ra carta ya

25 Zacahnu ndo sii ra Ndyoo vatyi maa ra cuu ra cua cuhva tundyee iñi sii ndo, ta ma ndoyo ñuhu ndo sihin tuhun vaha sa i zacote sii ndo sa cuenda ra Jesucristo. Ta i zacoto ra Ndyoo sii ndo tuhun vaha cuhva iyo ra. Ta sa naha ñá sito ñiyɨvɨ tuhun sa cuenda ra Cristo, zoco vityi sito ñu.

26 Vityi sito ñu tuhun sa cuenda ra Cristo. Saha ra Ndyoo tyiño sa cua coto tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta cua cutuñi iñi ñu sa i tyaa ra profeta ta sa naha. Maa ra Ndyoo tava tyiño ya, ta ndito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta vityi sa cuenda sa sito ñiyɨvɨ, ta cuu sino iñi tandɨhɨ ñu, ta cuu tyaa ñu yahvi sii ra.

27 Maa ñi maa ra cuu Ndyoo. Maa ñi maa ra cuu ra iyo sa siñi tuñi sa ndisa. Nazacahnu yo sii ra sa cuenda sa i zavaha ra Jesucristo. Nazacahnu yo sii ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu si tacuan.

Sa Xihna Ñi Carta I Tyaa Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Sino Iñi Sii ra Ndyoo Ñuu Corinto

Tyaa ra Pablo minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ñuu Corinto

1 Yuhvi ra Pablo i casi ra Ndyoo sii
vatyi cui minoo ra cua zatyiño tyiño
ra Jesucristo. Ta vityi tyei carta ya
sihin ra Sóstenes hermano yo.
2 Ta zacuhun ndi sii si sii maa ndo
ra cuu vehe ñuhu ra Ndyoo ñuu Cor-
into. Ñiyɨvɨ ra Ndyoo cuu sii ndo vityi
vatyi sa ndu-ɨin ndo sihin ra Cristo
Jesús. I casi ra Ndyoo sii ndo vatyi
cuu ndo ñiyɨvɨ vaha xaan tañi tandɨhɨ
ñiyɨvɨ sa zacahnu sii ra Jesucristo nac-
ahnu ñuu ñiyɨvɨ. Ndyaca ñaha ra sii
tandɨhɨ yo sa cuu cuenda ra.
3 Sique sii ra Ndyoo Zutu yo ta sii ra
Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo vatyi
nacuhva xaan ra tumañi iñi sii ndo ta
sa coo sa taxi añima ndo.

Cuhva i saha xaan ra Ndyoo sa vaha sii ñiyɨvɨ ra ñuu Corinto

4 Tandɨhɨ cuhva saha xein tyahvi
ndyoo sii ra Ndyoo sa cuenda tandɨhɨ
ndo vatyi i saha xaan maa ra tumañi
iñi sii ndo sa cuenda ra Cristo Jesús.
5 Ta vityi i saha xaan ra cuhva sii
ndo, ta cuu cahan ndo Tuhun ra, ta
iyo xaan sa siñi tuñi sii ndo.
6 Tandɨhɨ sa i catyi ndi sihin ndo
sa cuenda ra Cristo, ta i cuu si cuhva
cuan sa cuenda maa ndo.
7 Ta yucuan cuenda ñahñi sa
cumañi sii ndo. Saha xaan maa ra
Ndyoo tandɨhɨ cuii ndatu sii ndo nɨɨ
ñi sa ndatu ndo quɨvɨ cua quisi tucu
ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.
8 Ta cua tyindyee ra sii ndo sihin
tandɨhɨ cuii cuhva, ta ma ndoyo ñuhu
ndo, ta yoñi cua cuu tyaa cuatyi sata
ndo quɨvɨ cua quisi ra Jesucristo.
9 Zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra
tandɨhɨ saha. Ta maa ra cuu ra i casi
sii ndo vatyi cu-ɨin ndo sihin ra Jesu-
cristo zehe ra. Maa ra cuu ra ndyaca
ñaha sii yo.

Ña vaha sa coo zɨin zɨin ityi yo

10 Ta vityi sihin zɨvɨ ra Jesucristo, ra
ndyaca ñaha sii yo, sica xein sii ndo
hermano vatyi ɨin ñi cuu ndo, ta ma
coo zɨin ndo. Ɨin ñi cuhva caca iñi ndo.
Ɨin ñi cuhva nacoo sa siñi tuñi sii ndo.
11 Tacuan catyi sihin ndo hermano
vatyi sa i nacatyi ñiyɨvɨ ra Cloé sihin
vatyi iyo tizɨhɨ nu yucu ndo
12 vatyi zɨin zɨin cahan ndo. Iyo
ndo catyi ndo: “Yuhvi ndyique sii ra
Pablo”, catyi ndo. Ta inga ndo catyi
ndo: “Ta yuhvi ndyique sii ra Apo-
los.” Ta iyo ndo catyi ndo: “Ndyique
sii ra Pedro.” Ta inga tucu ndo catyi
ndo vatyi ndyico ndisa cuii ndo sii ra
Cristo.
13 Ña vaha sa cahan ndo tacuan
vatyi ma cuu sa coo zɨin yo vatyi ɨin ñi
coño ñuhu ra Cristo cuu yo tatu sino
iñi yo sii ra. ¿Atu yuhvi ra Pablo i sihi
nu cruz sa cuenda ndo? ¿Atu i sicoo
ndutya ndo sihin zɨvɨ mi? Yɨvɨ.
14 Sehi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo
vatyi ñá zacoo ndutye sii numinoo
ndo, maa ñi ra Crispo sihin ra Gayo ta
yoñi inga ra
15 coto catyi ndo vatyi i zacoo ndu-
tye sii ndo sihin zɨvɨ mi ta cundyico
ndo sii.
16 Aan, ndisa i zacoo ndutye sii
ñiyɨvɨ ra Estéfanas, zoco sica iñi vatyi
yoñi ca inga ra i zacoo ndutye.
17 Vatyi ñá zaquisi ra Cristo sii mi sa
zacoo ndutye sii ñiyɨvɨ. I tava ra tyiño
sii, vatyi nacatyi tuhun ra, cuhva za-
cacu ra sii yo. Zoco ña quehin si-
hin sa siñi tuñi sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya
coto caca iñi ñiyɨvɨ vatyi tyaqui xaan
cuhva quehin, ta ma nacañi vaha iñi
ñu cuhva catyi si sa cuenda cuhva i
sihi ra Cristo nu cruz sa cuenda cu-
atyi yo.

Sito yo vatyi vaha ca sa siñi tuñi sa iyo sii maa ra Ndyoo ta zɨquɨ sa siñi tuñi sa iyo sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ

18 Ñiyɨvɨ cua cunaa, sica iñi ñu vatyi
sa tondo ñi cuu cuhva i sihi ra Jesús

nu cruz sa cuenda cuatyi yo. Zoco sa
cuenda maa yo, ra i zacacu ra Ndyoo,
ta tundyee iñi cuu si vatyi sihin sa
sino iñi yo sii si ta cacu yo.
19 Vatyi catyi Tuhun Ndyoo:
Sica iñi ñiyɨvɨ sa sito xaan, vatyi cuu
ñihi ñu cuhva ta cacu ñu.
Zoco cua zanei tandɨhɨ cuhva cuan, ta
ma ñihi ñu cuhva cacu ñu sihin
sa siñi tuñi maa ñu.
Tacuan catyi Tuhun Ndyoo.
20 Ñahñi maa tyindyee si sa cuu yo
ra sito xaan a ra maestro a ra sito
natuhun zɨquɨ tyiño sa iyo ñuu ñiyɨvɨ.
Tandɨhɨ sa sito xaan ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ
ya, ñahñi cuu si ityi nuu ra Ndyoo.
21 Casi xaan iñi ra Ndyoo, ta ña saha
ra sa coto ñiyɨvɨ sii ra sihin sa siñi tuñi
ñu. Zoco i zavaha ra inga cuhva, ta
cuu coto ñiyɨvɨ sii ra ta cacu ñu tatu
cuɨñɨ ñu Tuhun ra ta sino iñi ñu sii si.
Ta iyo ñiyɨvɨ sica iñi ñu vatyi sa tondo
ñi cuu Tuhun Ndyoo.
22 Vatyi cuñi ñiyɨvɨ hebreo ndyehe
ñu sa ndyityi. Ta ñu griego nanducu
xaan ñu sa siñi tuñi, cuhva sica iñi ñu.
23 Zoco maa yo nacatyi yo sihin
ñiyɨvɨ cuhva i sihi ra Cristo nuu cruz.
Cuxaan ñiyɨvɨ hebreo sihin cuhva
cuan, ta sica iñi inga ñiyɨvɨ vatyi mi-
noo sa tondo ñi cuu si.
24 Zoco sa cuenda ñiyɨvɨ i casi ra
Ndyoo, vazu ñiyɨvɨ hebreo a ñiyɨvɨ
griego cuu ñu, zoco sito tandɨhɨ ñu
vatyi sa cuenda ra Cristo ta cuu za-
cacu ra Ndyoo sii yo. Ta yucuan
cuu cuhva zañaha maa ra Ndyoo vatyi
casi xaan ca iñi maa ra.
25 Sica iñi ñiyɨvɨ vatyi i zavaha maa
ra Ndyoo minoo sa tondo, zoco vaha
xaan ca cuhva i zavaha maa ra Ndyoo
ta zɨquɨ sa zavaha ñiyɨvɨ. Ta iyo xaan
ca tundyee iñi sii maa ra Ndyoo ta
zɨquɨ sii ñiyɨvɨ.
26 Ndoho hermanos, zaha vaha ndo
cuenda cuhva i casi maa ra Ndyoo sii
yo vatyi ña cuaha yo cuu ra casi xaan
iñi sihin sa siñi tuñi sa iyo ñuu ñiyɨvɨ
ya. Ña cuaha yo cuu ra ñiñi ta ra cuca
ñuu ñiyɨvɨ ya.
27 Zoco i casi ra Ndyoo sii yo ta cua
catyi inga ñiyɨvɨ vatyi tondo xaan iyo
yo. Vatyi cua cuu si ticahan nuu sii
ñiyɨvɨ sa sica iñi vatyi casi xaan iñi
ñu. Ta i casi ra sii yo, ra ña ñiñi ta ña
cuca, vatyi cua zaha yo ticahan nuu
sii ñiyɨvɨ iyo xaan cuhva sii ihya ñuu
ñiyɨvɨ.
28 Ta i casi ra sii ñiyɨvɨ ndyihi, ñiyɨvɨ
sa ñahñi maa sa sito, ñiyɨvɨ sa ña cuu
ndyehe ñiyɨvɨ sii. Tacuan i zavaha
ra vatyi cua cutyiño ra sii yo, ta cua
quindyaa ra sa tuhva inga ñiyɨvɨ, ñu
cuu ñiyɨvɨ ñiñi vityi.
29 Tacuan i zavaha ra Ndyoo, ta
yoñi cua catyi vatyi ra cahnu xaan
cuu ra ityi nuu ra Ndyoo.
30 Zoco zuun ñi maa ra Ndyoo cuu
ra sa zandu-ɨɨn sii maa ndo sihin ra
Cristo Jesús. I saha maa ra Ndyoo
vatyi cuu ra Jesús sa siñi tuñi vaha
sii yo. Sihi ra Jesús, ta tyiyahvi ra sa
cuenda tandɨhɨ cuatyi yo. Sa cuenda
ra Cristo, ta ñahñi ca cuatyi yo ityi nuu
ra Ndyoo. I zanduvaha ra cuhva iyo
yo.
31 Tacuan i zavaha ra Ndyoo, ta
i cuu si cuhva catyi Tuhun Ndyoo:
“Tatu iyo minoo ra cuñi ra catyi ra
vatyi vaha xaan ra, ma cuu. Ɨɨn ñi
sii maa ra Ndyoo zacahnu yo vatyi i
zavaha maa ra tandɨhɨ.”

2

Cuhva nacatyi ra Pablo cuhva i sihi ra Jesús nuu cruz

1 Hermanos, quɨvɨ sa sehin nu yucu
ndo ta nacatyi Tuhun Ndyoo sihin
ndo. Ñá cahan xein tuhun nahnu, ta
ñá quehin sihin cuhva iyo sa siñi tuñi
ihya ñuu ñiyɨvɨ.
2 Ñá quehin inga cuhva nu yucu
ndo, maa ñi cuhva i sihi ra Cristo
nuu cruz sa cuenda cuatyi maa yo
vatyi maa ñi cuhva cuan cuu sa cuñi
quehin sihin ndo.
3 Ta quɨvɨ i sei nu yucu ndo, i yuhu
xein quehin sihin ndo ndya cuhva
nehi.
4 Ta ndoo xaan i nacatyi Tuhun
Ndyoo sihin ndo. Ñá nazaque cuaha
tuhun nahnu a tuhun tañi sa sito
ra tuhva xaan cahan. Ñahñi. Zoco
i ndyehe ndo vatyi i quehin sihin
tundyee iñi sa iyo sii Tatyi Ii maa

ra Ndyoo, ta sicoo xaan cuhva sihin
tuhun quehin.
5 Tacuan i quehin vatyi cuñi sa cua
sino iñi ndo sa cuenda cuhva sa iyo sii
maa ra Ndyoo ta yɨvɨ sa vatyi tyaqui
xaan quehin a vatyi i quehin sihin sa
siñi tuñi sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya.

Sihin Tatyi Ii maa ra Ndyoo ta zañaha ra Ndyoo sii ra sii yo

6 Zoco cahan ndi sihin minoo cuhva
vaha xaan sihin ñiyɨvɨ sa naha sino
iñi. Zoco sa siñi tuñi sa cuenda maa
ra Ndyoo cuu si ta yɨvɨ sa siñi tuñi sa
iyo cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya a sa cuenda
sa iyo sii ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ
ya vatyi cuee ca ta cua naa tyiño sii
tandɨhɨ ra.
7 Zoco cahan ndi sihin sa siñi tuñi
sa saha maa ra Ndyoo. Nacatyi ndi
cuhva i tyaa ra Ndyoo cuhva cumañi
ca sino ñuu ñiyɨvɨ vatyi cua zanduu ra
sii yo tañi maa ra. Xehe xaan i cuu
tuhun ya ta sa naha, zoco vityi cuu
coto yo sii si.
8 Yoñi numinoo ra ndyaca ñaha ñuu
ñiyɨvɨ ya ta i cutuñi iñi ra tuhun ya
vatyi tatu cutuñi iñi ra, ma cahñi ra sii
ra ndyaca ñaha sii yo nuu cruz. Ta ra
cahnu ca cuu ra ndyaca ñaha sii yo.
9 Catyi Tuhun Ndyoo:
Yoñi maa sa ndyehe a sa siñi a
sa cutuñi iñi tandɨhɨ sa vaha
xaan sa zanduvaha ra Ndyoo
sa cuenda ñiyɨvɨ cuñi xaan sii
ra. Catyi si.
10 Zoco vityi sa cuenda Tatyi Ii maa
ra Ndyoo ta saha ra Ndyoo sa coto yo
vatyi zañaha Tatyi Ii maa ra tandɨhɨ
cuii sii yo ndya cuhva ndya sa xehe
xaan ca ta tuhun sa tuhva xaan maa
ra Ndyoo tyixehe.
11 Ma cuu coto numinoo yo ñaa sa
sica iñi inga yo. Zoco sito maa yo ñaa
sa sica iñi yo. Ta zuun ñi cuhva cuan,
sito Tatyi Ii maa ra Ndyoo tandɨhɨ sa
sica iñi maa ra Ndyoo.
12 Ta saha maa ra Ndyoo Tatyi Ii ra
sii yo vatyi cua zacoto ra sii yo tandɨhɨ
sa vaha xaan sa saha maa ra Ndyoo
sii yo.
13 Ta nacatyi ndi cuhva zacuaha
Tatyi Ii sii ndi ta yɨvɨ sihin sa siñi
tuñi sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya. Nacatyi ndi
tuhun sa saha maa ra Ndyoo sihin
maa ndo sa iyo Tatyi Ndyoo sii.
14 Zoco ñiyɨvɨ ta ñihi ca Tatyi Ii ra
Ndyoo, ña cuñi ñu cuɨñɨ ñu cuhva
nacatyi Tatyi Ndyoo. Tañi sa tondo
cuu si cuñi ñu vatyi ña cutuñi iñi ñu sii
si. Maa ñi ñiyɨvɨ sa iyo Tatyi Ndyoo sii,
ta cuu cutuñi iñi ñu.
15 Zoco ra sa iyo Tatyi Ii ra Ndyoo,
cutuñi iñi ra tandɨhɨ. Zoco ñiyɨvɨ ndya
vaha ñi ña cutuñi iñi ñu cuhva iyo
maa ra cuan.
16 Catyi Tuhun Ndyoo: “Yoñi cuu
cutuñi iñi ñaa sa sica iñi ra Ndyoo.
Yoñi cuu zacuaha sii maa ra”, catyi si.
Zoco sica iñi maa yo cuhva sica iñi ra
Cristo.

3

Cuhva cuñi si sa zatyiño yo tyiño ra Ndyoo

1 Zoco hermanos i quehin sihin ndo
quɨvɨ cuan tañi sa lee cuu ndo vatyi
tañi sa nacaa cacu ndo cuhva saa ya
cuu si, ta tacuan iyo ndo ndya vityi.
Vatyi cumañi nduvaha cuhva iyo ndo
sa ndisa cuii. Ta ñá cuu quehin sihin
ndo quɨvɨ cuan tañi ñiyɨvɨ sa zatyiño
Tatyi Ii maa ra Ndyoo añima.
2 Tañi sa tuhva yo cuhva zɨcuɨ sii sa
ndyihi tatu ta cuu ca casi si. Tacuan i
quehin sihin maa ndo sihin tuhun ña
yɨɨ ñi. Tañi sa lee cuu ndo cuu si vatyi
ta cuu ca casi vaha ndo. Siin xaan
cuhva sino iñi ndo, ta tacuu ca cutuñi
iñi ndo sa siñi tuñi sii maa ra Ndyoo.
3 Maa ñi ñiyɨvɨ ta sino vaha ca iñi
cuu ndo ndya vityi, ta cuñi ndo cuu
sii ndo tañi cuu sii inga ñiyɨvɨ, ta sahñi
tahan ndo sihin minoo ndo ta sihin
inga ndo. Zavaha ndo cuhva zavaha
ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya, ta
ña zavaha ndo tañi ñiyɨvɨ cuenda ra
Ndyoo.
4 Yucuan cuenda iyo ndo catyi ndo:
“Yuhvi ndyique sii ra Pablo.” Ta inga
ndo catyi ndo: “Yuhvi ndyique sii ra
Apolos.” Catyi ndo. Ta sihin cuhva
cuan zañaha ndo vatyi ta cuahnu ca
ndo sihin Tuhun Ndyoo.
5 Zoco ¿yoo ra cuu yuhvi? ta ¿yoo ra
cuu ra Apolos ta sahñi tahan ndo sa

cuenda ndi? Maa ñi ra zacoto Tuhun
Ndyoo sii ndo cuu nduhvi, ta i sino
iñi ndo. Tahan tahan ndi i zavaha ndi
cuhva i catyi maa ra Ndyoo sihin ndi.
6 Yuhvi i tasi sɨtɨ sa cuu Tuhun
Ndyoo. Ta ra Apolos i quisi cozo. Ta
i zacuahnu maa ra Ndyoo tyiño cuan.
7 Yucuan cuenda ñahñi cuu ra tasi
ta ra tyozo, zoco maa ra Ndyoo cuu ra
ñiñi ca vatyi maa ra zacuahnu tyiño
cuan.
8 Ɨɨn ñi cuu si tatu tasi yo a tyozo yo,
ta tahan tahan yo cua cuhva maa ra
Ndyoo sa vaha sii yo cuhva tahan si
sa cuenda tyiño yo.
9 Ɨɨn ñi i zatyiño maa ndi sihin ra
Ndyoo. Ta maa ndo cuu tañi minoo
ñuhu nu zatyiño maa ra Ndyoo. A tañi
minoo vehe zandaa ra cuu ndo.
10 I catyi maa ra Ndyoo vatyi
yuhvi cua cui tañi minoo ra sa
sito xaan zandaa vehe. Sa i saqui
cimiento si, ta inga ra zandaa vehe
nuu cimiento. Zoco ra cua zandaa
vehe nuu cimiento cuan, cuñi si sa
zacuenda ra cuhva zatyiño ra.
11 Ta yoñi ra cuu caqui inga
cimiento ta zɨquɨ cimiento sa sa
ndyaa vatyi ra Jesucristo cuu
cimiento vehe cuan.
12 Zoco cuu zandaa maa yo minoo
vehe nuu cimiento cuan. Cuu cutyiño
yo xuhun cuaan a xuhun cuisi a yuu
tyaqui. A cuu cutyiño yo yutu a itya a
mihin.
13 Ta quɨvɨ quisi ra Cristo cua
ndyehe ra tyiño zacuu minoo minoo
yo. Cua zaquisi ra ñúhu, ta cua
ndyehe ra tatu vaha tyiño yo a ña
vaha si.
14 Tatu ma cayu tyiño yo sa zandaa
yo nuu cimiento cuan, cua cuhva ra
Ndyoo sa vaha sii yo.
15 Zoco tatu cayu tyiño i zacuu mi-
noo yo, cua ndoyo ñuhu si, ta cunaa si,
zoco ra cuan, cacu ra. Sa yatyi cuii ca
sa ma cacu ra tañi minoo ra quita si
vehe sa cayu.
16 ¿Atu ña sito ndo vatyi sa tandɨhɨ
maa ndo cuu vehe ñuhu ra Ndyoo ta
ndyaa Tatyi Ii ra Ndyoo sihin ndo?
17 Tatu zatɨvɨ minoo ra vehe ñuhu
ra Ndyoo, cua zanaa ra Ndyoo sii
ra cuan vatyi ii xaan vehe ñuhu ra
Ndyoo, ta maa ndo cuu vehe ñuhu ra.
18 Numinoo ndo ta ma zandavi ñaha
ndo sii ndo. Tatu caca iñi ndo vatyi
sito xaan ndo sihin sa siñi tuñi sa iyo
ñuu ñiyɨvɨ ya, vaha ca zanduu ndo sii
ndo tañi minoo ra sa ñahñi maa sito,
ta cua cuhva ca maa ra Ndyoo sa siñi
tuñi maa ra sii ndo.
19 Vatyi sa siñi tuñi sa iyo ñuu ñiyɨvɨ
ya, ñahñi maa cuu si ityi nuu ra
Ndyoo. Sa tondo ñi cuu si sa cuenda
maa ra. Vatyi catyi Tuhun Ndyoo:
“Sihin sa siñi tuñi sa iyo sii ñiyɨvɨ, ta
cua zanduva ra Ndyoo sii ñu.”
20 Ta inga tucu cuhva catyi Tuhun
Ndyoo: “Sito ra Ndyoo cuhva sica iñi
minoo ra casi xaan iñi vatyi ñahñi
vale si.”
21 Yucuan cuenda yoñi ndo tyaa
xaan ndo yahvi sii numinoo ñiyɨvɨ
vatyi sa saha maa ra Ndyoo tandɨhɨ
cuii sa cuñi si sii ndo.
22 Saha maa ra Ndyoo sii yuhvi ra
Pablo sii ndo, ta saha ra sii ra Apolos
ta ra Pedro tucu vatyi tyindyee ndi sii
ndo. Ta tandɨhɨ cuii sa iyo ñuu ñiyɨvɨ
saha ra sii ndo. Ta vazu ndito ndo a
sa sihi ndo, zoco ndyaa ra sihin ndo.
Ta tandɨhɨ sa iyo vityi ta sa cua coo ityi
nuu ca, tandɨhɨ cuii ñaa sa cuu si, ta
cuu si cuenda maa ndo vatyi tyindyee
si sii ndo.
23 Ta maa ndo cuu sii ra Cristo, ta ra
Cristo cuu sii ra Ndyoo.

4

Tyiño i zavaha ra apóstol

1 Cuñi si sa nacoto ndo sii ndi tañi
ra zatyiño sa cuenda ra Cristo. Tyiño
maa ndi cuu sa zacuaha ndi sii ñiyɨvɨ
tuhun xehe ca sii maa ra Ndyoo.
2 Ta sa cuenda maa ndi, ra cuu
muzu ra Ndyoo, cuñi si vatyi tandɨhɨ
saha tyaa ndi yahvi tandɨhɨ sa nacatyi
ra Ndyoo sihin ndi.
3 Ta ña sica iñi atu catyi ndo vatyi
vehi a ña vehi a tatu catyi inga ñiyɨvɨ.
Ñahñi sa cuu. Ta nu mi ta ma cuu
catyi tatu zavehi sa vaha a sa ña vaha.
4 Catyi sa siñi tuñi vehi sihin, vatyi
ñahñi ca cuatyi. Zoco numaa tacuan
ta ña cuñi si catyi si vatyi ñahñi maa

cuatyi cañа ñi. Maa ra Ndyoo cuu ra cua tyicuhva sii.

5 Yucuan cuenda ma catyi ndo tatu vaha a ña vaha sa zavaha ñiyɨvɨ vatyi ta saa ca quɨvɨ. Quɨvɨ cua quisi ra Cristo ta cua zandundisi ra nu ñaa. Ta cua zatuu ra sa xehe sa iyo añima yo. Ta zɨquɨ cua tyiyahvi ra Ndyoo sii minoo minoo yo cuhva tahan si sii yo.

6 Ndoho hermanos quehin cuhva ya vatyi cua tyindyee si sii maa ndo. Natyicuhva maa ra Ndyoo sii mi ta sii ra Apolos, ta ma zacahnu maa ndo cuaha ca sii minoo ndi a sii inga ndi. Ña tacuan catyi Tuhun Ndyoo.

7 Yoñi minoo ndo sa ñiñi ca ta zɨquɨ inga ndo. Tandɨhɨ sa cuu sii ndo, maa ra Ndyoo i saha. Yucuan cuenda ma zacahnu ndo sii ndo.

8 Zoco sica iñi maa ndo vatyi sito ndo tandɨhɨ cuii sa iyo sa cuenda maa ra Ndyoo ta ñahñi sa cumañi sii ndo. Sa ndyaca ñaha ndo tañi sa rey cuu ndo, ta cuu tyaa siyo ndo sii maa ndi. Vaha xaan tatu sa ndisa vatyi rey cuu ndo, ta tacuan ta cua cuu cundyaca ñaha ndi sihin ndo.

9 Ta sica iñi vatyi maa ndi, ra apóstol, i zanduluhlu xaan ca ra Ndyoo sii ndi. Ndyehe xaan ndi tundoho tañi minoo ra sa ñoho vehe caa, ta cuñi cuu ra. Tañi sa sindyaca zandaru sii ndi ityi cahnu ta ndyehe ñiyɨvɨ ta ángel sii ndi. Ta saha xaan si ticahan nuu sii ndi cuu si.

10 Sa cuenda ra Cristo ta sica iñi ñiyɨvɨ vatyi tondo xaan maa ndi, zoco maa ndo sito xaan ndo cuñi ndo sa cuenda ra Cristo. Tañi sa ñahñi sa cuu zacuu maa ndi, zoco maa ndo cuu xaan sii ndo, cuñi ndo. Sacu ndyaa ñiyɨvɨ sii maa ndi, zoco sii ndoho zacahnu ñu.

11 Ndya cuhva ndya vityi ta ndyehe xaan ndi tundoho. Sizoco ndi. Ityi ndi. Ñahñi ca zahma ndi. Ñahñi vehe ndi. Ta tuhva ñiyɨvɨ cañi sii ndi.

12 Sitatu xaan ndi vatyi ñihi xaan zatyiño ndi. Quiñi cahan ñiyɨvɨ sihin ndi, zoco vaha cahan ndi sihin ñu. Zavaha ñu sa ña vaha sihin ndi, zoco zandyee ndi iñi ndi.

13 Cahan ñu sii ndi. Zoco vii ñi cahan ndi sihin ñu. Zaha ñu tuhun tañi mihin cuu ndi tañi sa ñahñi yahvi ndyaa ndi ndya cuhva ndya vityi.

14 Ña tyei cuhva ya sii ndo sa cua cucahan nuu ndo. Zoco tañi sa sehi tyiño sii zehe ndyihi, ra cuñi xein.

15 Vazu usi mil maestro zacuaha sii ndo sa cuenda ra Cristo, zoco ña cuaha zutu ndo. Mi cuu tañi zutu ndo sa cuenda ra Jesucristo vatyi xihna ca mi i nacatyi sihin ndo yozo caa cuu cacu añima ndo.

16 Yucuan cuenda zañiñi sii ndo vatyi zavaha ndo tandɨhɨ cuhva zavehi.

17 Ta yucuan cuenda tasi sii ra Timoteo nu yucu ndo. Cuñi xein sii ra tañi minoo zehi. Vaha xaan ndyico ra sii ra ndyaca ñaha sii yo. Cua zanacohon ra iñi ndo cuhva iye sa cuenda ra Cristo ta cuhva zacuehi tahan tahan vehe ñuhu.

18 Iyo ndo zacahnu xaan ndo sii ndo. Sica iñi ndo vatyi ma cuhun que nu yucu ndo.

19 Zoco tatu cuhva cuñi maa ra Ndyoo cuu, ña naha ca ta cua cuhin nu yucu ndo. Ta cua ndyehi sii ndoho sa zacahnu sii ndo tatu ndyizo ndo tundyee iñi maa ra Ndyoo a tuhun cahan ñi ndo.

20 Vatyi tatu ndisa vatyi ndyaca ñaha ra Ndyoo sii ndo, yɨvɨ sa cahan ñi maa ndo cuu si, zoco cua cuu zatyiño ndo sihin tundyee iñi maa ra Ndyoo.

21 ¿Yozo caa cuñi maa ndo? ¿Atu cuñi ndo sa quisi quehin sii ndo? ¿A cuñi ndo sa quisi zañehi sii ndo cuhva cuñi xein sii ndo ta vii ñi cua quehin sihin ndo?

5

Tatu ña cuñi minoo hermano zandoo ra cuatyi ra, cuñi si sa tava yo sii ra

1 Catyi ñiyɨvɨ sihin vatyi iyo minoo ra nu yucu ndo ndyaa ra sihin zɨhɨ ndahvi ra. Cahnu xaan cahnu xaan cuatyi cuan. Ndya cuhva ndya ñiyɨvɨ ta coto ca Tuhun Ndyoo ta ña tuhva ñu zavaha sii si.

2 Sica iñi ndo vatyi vaha xaan ndo, ta ña nducuihya iñi ndo sa cuenda cuatyi cuan tañi tahan si. Ta ña tava

ndo sii ra zavaha cuhva quiñi xaan cuan.
3 Ndisa yoñi ndyaa sihin ndo sihin coño ñuhi, zoco tañi sa ndyei sihin ndo cuu si vatyi ñoho xaan iñi sii ndo. Ta sihin zɨvɨ ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo, sa cundaa iñi cuhva cuñi si zavaha ndo sihin ra zavaha cuatyi cuan.
4 Cuñi si sa titahan ndo. Ta zaha ndo tuhun vatyi ndyei sihin ndo. Ta cua coo xaan tundyee iñi ra Jesús sihin ndo.
5 Ta zɨquɨ cuhva cuenda ndo sii ra cuan sii cuihna vatyi cua cuu zatɨvɨ ra sii coño ñuhu ra, ta cua cuu cacu añima ra quɨvɨ cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.
6 Ña vaha sa catyi ndo vatyi vaha xaan ndo vatyi saha ndo sa coo cuatyi cuan nu yucu ndo. ¿Atu ña sito ndo tuhun sa catyi si vatyi cua ndaa pan tatu tyihi yo zuhva ñi yusa iya? (Ta tañi yusa iya cuu ra cuan. Ta coto cua nduu tandɨhɨ ndo tañi maa ra.)
7 Tava ndo yusa iya ña vaha cuan coto zatɨvɨ si sii tandɨhɨ ndo. Tacuan ta cua cuu ndo tañi pan ña ndaa vatyi ñahñi yusa iya ña vaha cuan cua quɨhvɨ tɨcuɨ ndo. Ta zuun ñi maa ra Cristo cuu ra i sihi nu cruz sa cuenda yo. Ta sa naha i sahñi ñiyɨvɨ mvee ticatyi ta ndasi cuatyi ñu sihin nɨñɨ tɨ. Ta zuun ñi cuhva cuan i sati nɨñɨ ra Cristo nu sihi ra, ta sihin nɨñɨ cuan zandasi ra Ndyoo cuatyi yo ta zacacu ra sii yo.
8 Yucuan cuenda nacuu yo ñiyɨvɨ vaha sa ndisa. Ma zavaha ca yo sa quiñi ta sa ña vaha. Zoco nazavaha yo sa vaha sa ndisa cuii ta sa ndoo.
9 Nu inga carta i tasi sii ndo i catyi sihin ndo vatyi ma coo ndo sihin ñiyɨvɨ iyo cuatyi.
10 Zoco ñá quehin tuhun cuan sa cuenda ñiyɨvɨ ta sino ca iñi Tuhun Ndyoo. Iyo ra zavaha ra sa quiñi sihin sa zɨɨn zɨɨn ñaha. Iyo ra cuñi xaan ra sa coo xaan sa sii ra. Iyo ra zuhu ra ta zandavi ñaha ra. Zoco ma cuu cuɨñɨ siyo ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa iyo tacuan vatyi ndyaa ndo ñuu ñiyɨvɨ sihin ñu.
11 Zoco quehin tuhun cuenda ra cuu hermano. Ma cutahan ndo sihin ra tatu zavaha ra sa quiñi sihin sa zɨɨn zɨɨn ñaha, a tatu cuñi xaan ra sa coo xaan sa sii ra, a tatu zacahnu ra sii inga ndyoo, a tatu quiñi cahan ra ta sahñi tahan ra sihin ñiyɨvɨ a tatu ra siñi cuu ra a ra zuhu. Ta ma casi ndo xita sihin numinoo ra zavaha minoo cuhva cuan tatu catyi ra vatyi hermano cuu ra.
12-13 Vatyi maa yo ña tahan si tyaa yo cuatyi sata ñiyɨvɨ ityi sata. Cua tasi tuñi maa ra Ndyoo sii maa ñu. Zoco cuñi si sa coto vaha ndo sii ñiyɨvɨ ndyico sii ra Ndyoo nu yucu ndo. Yucuan cuenda tava ndo sii ra iyo cuatyi cuan nu yucu ndo, ra sa quehin tuhun.

6

Ma tyaa yo cuatyi sata ra hermano nuu ra cu tyiño

1 ¿Ñaa cuenda tuhva maa ndo tyaa cuatyi sata inga hermano nuu ra cu tyiño, ra ña sino iñi Tuhun Ndyoo? ¿Ñaa cuenda ma zandaa ndo tyiño cuan nuu tandɨhɨ hermano?
2 ¿Atu ña sito ndo vatyi ityi nuu ca cua tyicuhva maa yo sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ? Tatu cua cuu tyicuhva ndo ñuu ñiyɨvɨ, ¿ñaa cuenda sica iñi ndo vatyi ma cuu tyicuhva ndo tyiño ndyihi vityi?
3 Ityi nuu ca cua tyicuhva maa yo sii ángel. Yucuan cuenda cuu tucu tyicuhva ndo tyiño ña ñiñi xaan tañi sa iyo vityi.
4 Tatu iyo cuatyi nu yucu ndo ¿ñaa cuenda saha ndo sa zandaa inga ñiyɨvɨ tyiño? Ñahñi ra cuu ra cuan sa cuenda maa ndo.
5 Quehin cuhva ya sihin ndo vatyi cuñi sa cua cucahan nuu ndo. Zaha ndo tuhun vatyi yoñi sa iyo sa siñi tuñi vaha nu yucu ndo vatyi ña saha ndo sa zandaa ra cuan tyiño.
6 Zoco sahan ndo nuu ra cu tyiño ta tyaa ndo cuatyi sata hermano ndo nuu ra ña sino iñi.
7 Iyo cuatyi nu yucu ndo vatyi sahan ndo nuu ra cu tyiño sihin hermano ndo. Vaha ca zandyee ndo iñi

ndo sihin ñaa sa zavaha ñiyɨvɨ sihin ndo vazu zuhu ñu ndaha tyiño ndo.

8 Zoco maa ndo cuu ra zavaha sa ña vaha. Ndya sa sii hermano ndo ta zuhu ndo.

9 ¿Atu ña sito ndo vatyi ma cuu quɨhvɨ ñiyɨvɨ ña vaha nu ndyaca ñaha ra Ndyoo? Ma zandavi ñaha ndo sii ndo. Ma cuu quɨhvɨ ra sa ndyaa sihin minoo ñaha ta ña tindaha ra, a ñiyɨvɨ zacahnu sii inga ndyoo, a ra ndyaa sihin inga ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ra a ra ndyaa sihin inga ra.

10 Ta ma cuu quɨhvɨ ra zuhu a ñiyɨvɨ cuñi xaan sa coo sa sii ñu, a ra siñi, a ñiyɨvɨ quiñi cahan sihin inga ñiyɨvɨ. Ma cuu cuhun tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa tacuan caa nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.

11 Ta tacuan i cuu zuhva maa ndo. Zoco i nacatya ra Ndyoo añima ndo. Sihin Tatyi Ii maa ra Ndyoo i zanduvaha ra cuhva iyo ndo. Sa cuenda sa i zavaha ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, ta ñahñi ca cuatyi ndo ityi nuu maa ra Ndyoo.

Coño ñuhu maa yo cuu vehe ñuhu ra Ndyoo

12 Cuu zacui ñaa sa cuñi, zoco ma tyindyee tandɨhɨ si sii. Saha ra Ndyoo sa zacui sii si, zoco ma cuhve sa cundyaca ñaha si sii.

13 Iyo sa casi yo sa cuenda sisi yo, ta sisi yo iyo sa cuenda sa casi yo. Zoco ityi nuu ca cua naa tandɨhɨ cuhva cuan cua zacuu ra Ndyoo. Zoco ña iyo coño ñuhu yo sa vatyi zavaha yo sa quiñi sihin sa zɨɨn zɨɨn ñaha. Coño ñuhu yo cuu sii maa ra Ndyoo. Ta cuñi maa ra cundyaca ñaha ra coño ñuhu yo sihin Tatyi Ii ra.

14 I zanandoto ra Ndyoo sii ra Jesús, ta zuun ñi cuhva cuan cua zanandoto ra sii coño ñuhu yo sihin tundyee iñi maa ra.

15 ¿Atu ña sito ndo vatyi cuu ndo zuhva coño ñuhu ra Cristo? ¿Atu vaha tatu zandu-ɨɨn ndo coño ñuhu ra Cristo sihin minoo ñaha zana? ¡Numinoo saha!

16 ¿Atu ña sito ndo vatyi tatu zandu-ɨɨn minoo ra sii coño ñuhu ra sihin minoo ñaha zana sa nduu ñu tañi minoo ñi ñiyɨvɨ? Catyi maa ra Ndyoo sisi Tuhun ra vatyi ndyehe ra sii ñu tañi minoo ñi ñiyɨvɨ.

17 Zoco ra sa ndu-ɨɨn sihin ra Cristo, sa ndu-ɨɨn añima ra sihin ra Cristo vatyi zuun ñi Tatyi Ii iyo sii nduu tahan ra.

18 Zandoo ndo sii cuatyi sa cuñi ndo sii minoo ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ndo cuu. Iyo inga cuatyi sa ma zatɨvɨ xaan sii ndo. Zoco ñiyɨvɨ zavaha cuatyi ya, zuun ñi sii maa ñu zatɨvɨ ñu.

19 ¿Atu ña sito ndo vatyi coño ñuhu maa yo cuu vehe Tatyi Ii? Saha maa ra Ndyoo sii ra sii yo, ta iyo ra sisi añima yo. Ta yɨvɨ ca cuenda maa yo cuu yo.

20 Yahvi xaan i zata maa ra Ndyoo sii yo. Yucuan cuenda zacahnu xaan ndo sii ra Ndyoo sihin coño ñuhu ndo.

7

Cuhva cuñi si coo ñiyɨvɨ sa yaha tindaha

1 Ta vityi cua nacatyi sihin ndo sa cuenda cuhva i nducu tuhun ndo sii, nuu carta i zaquisi ndo. Sa xihna ñi, sa ndisa cuu si vatyi vaha ca tatu ma tindaha ñiyɨvɨ.

2 Zoco coto coo cuatyi ndo natindaha tahan tahan ndo sihin minoo ñaha ta tahan tahan ñaha sihin minoo rayɨɨ.

3 Nazavaha rayɨɨ cuhva tahan si sihin ñazɨhɨ ra. Ta tacuan tucu ñaha, nazavaha ña cuhva tahan si sihin yɨɨ ña.

4 Ma cuu zavaha ñaha cuan ñaa sa cuñi maa ña sihin coño ñuhu ña vatyi tahan tucu si sii yɨɨ ña catyi ra yozo caa cua zavaha ña. Ta tacuan tucu rayɨɨ, sii ñaha ra cuu tucu coño ñuhu ra.

5 Ma catyi ndo vatyi ma cuu cuzu ndo sihin ñaha ndo a sihin yɨɨ ndo. Zoco tatu cuñi ndo, cuu zaña ndo sii si zuhva quɨvɨ tatu nduu tahan ndo cuñi cuhva cuan. Ta cuu coo ndyitya ndo ta cahan ndo sihin ra Ndyoo. Ta zɨquɨ ndu-ɨɨn tucu ndo coto zandavi ñaha cuihna sii ndo ta coo cuatyi ndo vatyi ma cuu cundyaca ñaha ndo sii ndo.

6 Quehin cuhva ya vatyi sehi sa tindaha ndo, zoco yɨvɨ sa zañiñi sii ndo.

7 Vatyi vaha xaan tatu cuu coo tandıhı ndo tañi mi. Zoco zıın zıın cuhva saha ra Ndyoo sii sa minoo minoo yo.
8 Catyi sihin ñu yoco ta sihin ñundahvi vatyi vaha tatu ndoo ñu tacuan ñi tañi mi.
9 Zoco tatu ma cuu cundyee iñi ñu sa ma tindaha ñu, vaha ca natindaha ñu.
10 Ta sihin ñiyıvı sa yaha tindaha, catyi minoo cuhva sa cuenda ra ndyaca ñaha sii yo vatyi ma zandoo ñuzıhı sii yıı ñu.
11 Ta tatu zandoo minoo ña sii yıı ña, ma cuu tindaha tucu ña sihin inga ra. Zoco cuu nacoo vaha ña sihin yıı ña. Ta ma cuu sa sino tutu ta zandoo minoo ra sii ñazıhı ra.
12 Ta vityi cua quehin zıquı inga zuhva ca cuhva, ta ña site tatu catyi maa ra Ndyoo cuhva ya a maa ñi mi, zoco tyehen catyi. Tatu iyo minoo hermano ta ña sino iñi ñazıhı ra, zoco cuñi ña cundyaa ña sihin ra, ma cuu sa sino tutu ta zandoo ra sii ña.
13 A tatu iyo minoo hermana ta ña sino iñi yıı ña, zoco cuñi ra cundyaa ra sihin ña. Ma cuu natani tutu ñu ta zandoo ña sii ra.
14 Vatyi sa cuenda sa sino iñi ñazıhı ra ta tyindyee tucu ra Ndyoo sii maa ra. Ta zuun ñi cuhva tyindyee ra Ndyoo sii minoo ñaha ña sino iñi tatu sino iñi yıı ña. Ta sihin cuhva cuan ta nduu zehe ñu tañi zehe ñiyıvı sino iñi ta yıvı tañi zehe ñiyıvı ña sino iñi.
15 Zoco tatu zandoo, ra ña sino iñi sii ñaha ra a ñaha ña sino iñi sii yıı ña, nacuhun ñu. Ta sihin cuhva cuan sa i ndasi ra hermano a ña hermana. Cuñi maa ra Ndyoo sa coo sa taxi.
16 Vatyi ña siton hermana tatu cua cuu zasinon iñi yıun. Ta ña siton hermano tatu cua cuu zasinon iñi ñazıhun.
17 Ta tyehen catyi sihin ndo: Coo ndo cuhva catyi ra Ndyoo sihin ndo. Ta ndoo ndo vaha sihin cuhva iyo ndo quıvı i cana ra Ndyoo sii ndo. Ta tacuan catyi sihin tandıhı ñiyıvı sino iñi zıın zıın vehe ñuhu.
18 Tatu i casi ra Ndyoo sii minoo ndo ta sa yaha tahndya ñıı xiñi xuu ndo. Ma caca xaan iñi ndo sa cuenda si. A tatu iyo ndo tañaha ca coo costumbre cuan sii ndo, ña cuñi si sa coo si vityi.
19 Ña ñiñi tatu zavaha yo costumbre cuan a ma zavaha yo sii si. Sa ñiñi cuu sa tyaa yo yahvi tuhun cahan maa ra Ndyoo.
20 Ndoo ndo vaha tañi iyo ndo quıvı i cana ra Ndyoo sii ndo.
21 Tatu iyo patrón quıvı i cana ra Ndyoo suun, ma caca iñun. Zoco tatu cuu ndasun, nducun cuhva.
22 Vatyi quıvı i cana ra Ndyoo sii minoo ra iyo patrón, ndisa iyo patrón ra, zoco ña ndyaca ñaha ca cuatyi ra sii ra. Zoco ra sa yoñi patrón quıvı i cana ra Ndyoo sii ra, nduu ra tañi ra iyo patrón vatyi nduu ra muzu ra Ndyoo.
23 Yahvi xaan i zata ra Ndyoo sii ndo. Ma cuhva ndo sa cundyaca ñaha sa ña vaha sii ndo. (Cuhva ndo sii ndo sii ra Ndyoo nacundyaca ñaha ra sii ndo, ta zatyiño ndo tyiño ra.)
24 Catyi sihin ndo hermano vatyi ndoo ndo vaha cuhva iyo ndo quıvı i cana ra Ndyoo sii ndo, ñaa ñi maa tyiño.
25 Ta catyi sihin ñu yoco, ñahñi tuhun i saha ra Ndyoo sii sa cuenda ndo, zoco catyi sihin ndo cuhva sica iñi, ta cuu tıın cuenda ndo tuhin vatyi sito ndo vatyi i saha maa ra Ndyoo tumañi iñi sii, ta tuhve cahan maa ñi sa vaha sa saha maa ra sii.
26 Ta sica iñi vatyi vaha ca ma tindaha ñu yoco sa vityi vatyi ndyehe xaan maa yo, ra sino iñi, tundoho sisi quıvı ya.
27 Zoco tatu sa iyo ñazıhun, ma nducu ndo cuhva natani tutu ndo. Zoco tatu ta coo ca ñazıhun, ma cuñun sa coo.
28 Zoco tatu tindohon, yıvı cuatyi cuu si. Ta tatu tindaha ñu yoco, yıvı cuatyi cuu si. Zoco tatu tindaha ndo cua coo xaan tizıhı ta tundoho sii ndo ihya ñuu ñiyıvı. Ta yucuan cuenda catyi sihin ndo vatyi vaha ca sa ma tindaha ndo vatyi ña cuñi sa ndyehe xaan ndo tundoho ta tizıhı cuan.

29 Ta tyehen catyi sihin ndo hermanos vatyi ña cuaha ca quɨvɨ ndyaa. Cuñi si vatyi ra iyo ñazɨhɨ ma quɨhɨ xaan iñi ra sii ña vatyi cuñi si sa caca iñi ra sa cuenda tyiño ra Ndyoo tandɨhɨ saha.

30 Ta tatu cuihya xaan cuñi ndo zoco ma tyaa xaan ndo yahvi sii si. Ta tatu zɨɨ cuñi ndo ma tyaa xaan ndo yahvi sii si. A tatu cuca ndo ma tyaa xaan ndo yahvi sii si, zatyiño xaan ndo tyiño ra Ndyoo.

31 Ta ra sa iyo ndaha tyiño vityi, nacutyiño ra sii si sa cuenda tyiño ra Ndyoo vatyi ñuu ñiyɨvɨ sa ndyehe yo vityi sa cuñi naa si.

32 Cuñi sa ma caca xaan iñi ndo sa cuenda sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya. Caca iñi ndo maa ñi sa cuenda tyiño ra Ndyoo. Minoo ra sa ta coo ca ñazɨhɨ, sica iñi ra sa cuenda tyiño ra Ndyoo, ta cuu zatyiño ra tyiño ra Ndyoo.

33 Zoco ra sa iyo ñazɨhɨ, sica iñi ra cuhva coo vaha ra ihya ñuu ñiyɨvɨ ta cuhva cua cuzɨɨ iñi ñazɨhɨ ra.

34 Ta zɨɨn zɨɨn cuhva iyo sii ñuzɨhɨ sa iyo yɨɨ ta ñu yoñi. Ñaha sa tañaha ca coo yɨɨ, sica iñi ña sa cuenda tyiño maa ra Ndyoo. Sii ra Ndyoo cuu coño ñuhu ña ta sa siñi tuñi sii ña. Zoco ñaha sa iyo yɨɨ, sica iñi ña cuhva coo sa vaha sii ña ihya ñuu ñiyɨvɨ ta cuhva cua cuzɨɨ iñi yɨɨ ña.

35 Nacatyi cuhva ya sihin ndo vatyi cuñi tyindyei sii ndo. Ña cuñi catyi vatyi ma cuu tindaha ndo. Zoco cuñi sa cua coo ndo minoo cuhva vaha ta minoo cuhva ma zayanga si sii ndo ta cua cuu zacahnu ndisa cuii ndo sii maa ra Ndyoo.

36 Zoco tatu iyo ndo sica iñi ndo vatyi vaha natindaha zehe ndo vatyi cua yaha quɨvɨ ñu, vaha cuhva cuan. Natindaha ñu tatu cuñi ndo. Yɨvɨ cuatyi cuu si.

37 Zoco tatu iyo inga ndo sa nacañi vaha iñi ndo ta cuñi ndo sa ma tindaha zehe ndo. Vaha sa ma tindaha ñu.

38 Vaha zavaha ra saha tindaha zehe, zoco vaha ca zavaha ra sa ña saha.

39 Catyi ley maa ra Ndyoo vatyi nɨɨ ñi sa ndito minoo ra, ɨɨn ñi cuu ra sihin ñazɨhɨ ra. Zoco tatu sa sihi ra, cuu tindaha ña sihin yoo ra cuñi ña tatu sino iñi ra sii ra Cristo.

40 Zoco sica iñi vatyi zɨɨ ca cua cuñi ña tatu ma tindaha tucu ña. Ta sica iñi vatyi sehi tuhun ya sa cuenda Tatyi Ii ra Ndyoo.

8

Ma zanduva yo sii hermano yo

1 Ta vityi cua quehin sa cuenda ndyayu sa saha maa ñiyɨvɨ sii inga ndyoo. Sica iñi tahan tahan yo vatyi sito yo ñaa sa cuu sa ndoo sa cuenda cuhva ya. Zacahnu yo sii yo vatyi iyo xaan sa siñi tuñi sii yo cuñi yo. Zoco minoo cuhva vaha ca cuu sa cuñi yo sii tahan yo.

2 Ta tatu iyo yo sica iñi yo vatyi sito xaan yo, cuñi si catyi si vatyi tañaha ca coto yo cuhva cuñi si coto yo.

3 Zoco yoo ra cuñi xaan sii ra Ndyoo, sito ra Ndyoo sii ra cuan.

4 Ta vityi sa cuenda sa casi yo ndyayu sa saha maa ñiyɨvɨ sii inga ndyoo, sito maa yo vatyi inga ndyoo cuan ña vale si vatyi minoo tuhun ñi ra Ndyoo iyo sa ndisa.

5 Ityi zɨquɨ ta nu ñuhu iyo cuaha sa catyi ñiyɨvɨ vatyi ndyoo cuu si.

6 Zoco sa cuenda maa yo, iyo minoo tuhun ñi ra cuu Ndyoo Zutu yo. Ta i zavaha maa ra tandɨhɨ sa iyo. Ta sa cuenda maa ra iyo yo. Ta iyo minoo tuhun ñi ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesucristo. Ta sa cuenda maa ra ta iyo tandɨhɨ sa iyo; ndya maa yo ta sa cuenda maa ra i sino yo.

7 Zoco ña sito tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuhva ya vatyi iyo ñiyɨvɨ i zacahnu inga ndyoo cumañi ca coto ñu sii ra cuu Ndyoo sa ndisa, ta ndya cuhva ndya vityi sica iñi ñu vatyi ndito inga ndyoo cuan. Ta tatu cua casi ñu ndyayu cuan, sica iñi ñu vatyi cuatyi cuu si nuu ra Ndyoo.

8 Zoco Ndyoo ñahñi cuenda ra tatu casi yo sii si a ma casi yo. Yɨvɨ cuatyi cuu tatu casi yo, ta yɨvɨ cuatyi cuu tatu ma casi yo.

9 Zoco zacuenda ndo sii ndo coto zatɨvɨ ndo sii minoo hermano, ra tañaha ca sino vaha iñi, sihin minoo cuhva sa cua zavaha ndo.
10 Tatu ndyehe minoo ra sii yoho vatyi sasun ndyayu sa saha maa ñiyɨvɨ sii inga ndyoo. Cua casi tucu ra cuan vazu sica iñi ra vatyi ña vaha.
11 Ta sa cuenda sa sito xoon ta sasun ta cua zatɨvun sii minoo hermano. Ta sa cuenda tucu ra cuan i sihi ra Cristo vatyi ma cunaa ra.
12 Tatu tacuan zavaha yo ta zatɨvɨ yo sii minoo hermano ta sino vaha ca iñi, cuatyi cuu si ityi nuu ra Cristo.
13 Yucuan cuenda catyi, tatu sa cuenda sa casi mi coño cuan ta zatɨvɨ si sii minoo hermano. Ma casi que sii si caña ñi coto zatɨvi sii ra ta coo cuatyi ra.

9

Tyiño tahan si zavaha minoo ra apóstol

1 Yuhvi cui minoo ra apóstol. Ta ndisa vatyi yoñi ñiyɨvɨ ndyaca ñaha sii. I ndyehi sii ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta maa ndo cuu tyiño mi vatyi sa cuenda mi i sino iñi ndo sii ra ndyaca ñaha sii yo.
2 Vazu sica iñi inga ñiyɨvɨ vatyi yɨvɨ minoo apóstol cui, zoco sito vaha maa ndo vatyi zuun ra cui. I sino iñi ndo Tuhun Ndyoo vatyi maa ra Jesús i tava tyiño sii, sa zacote sii ndo.
3 Vityi cua nacatyi minoo cuhva sihin ñiyɨvɨ sa cuñi tyaa cuatyi sate.
4 Iyo cuhva sii, ta cuu quihin tandɨhɨ sa saha maa ñiyɨvɨ sa casi ta sa cohi.
5 Ta tatu coo ñazɨhi, ñaha sino iñi, cuu caca noo ña sihin, tyiño ra Ndyoo. Tacuan zavaha inga ra apóstol, ta yañi ra Jesús, ta ra Pedro tucu.
6 Yuhvi ta ra Bernabé i zandoo ndi tyiño ndi vatyi cua cahan ndi Tuhun Ndyoo. Ta ña cuñi ndo tyindyee ndo sii ndi. ¿Ñaa cuenda sa ña cuñi ndo tyindyee ndo sii maa ndi, ta tyindyee ndo sii tandɨhɨ inga ra cahan Tuhun Ndyoo?
7 Tyiyahvi ra ndyaca ñaha sii ra cu zandaru. Ta ra tasi yoho uva, sasi ra yucu vixi si. Ta ra zacuenda quɨtɨ, cuu coho ra zɨcuɨ tɨ.
8-9 Ta ma caca iñi ndo vatyi maa ñi cuhva sa sica ñi iñi mi cuu sa nacatyi ihya. Ña tacuan vatyi nu ley ra Ndyoo i tyaa ra Moisés catyi si tyehen: “Ma cuhñi ndo yuhu zɨndɨquɨ nu zatyiño tɨ nu sañi tɨ sɨtɨ yutu ta quita zoo si. Nacasi tɨ zuhva.” Ña ɨɨn ñi sa cuenda quɨtɨ cahan ra Ndyoo tuhun cuan.
10 Cahan ra sii si sa cuenda maa yo vatyi ra tahvi ñuhu ta ra naquihin ndaha tyiño, nduu tahan ra cuñi ra quihin ra zuhva zuhva sa vaha sa cuenda tyiño ra.
11 I tasi maa ndi Tuhun Ndyoo nu yucu ndo. Ta yɨvɨ sa cuaha cuu si tatu quihin ndi zuhva zuhva sa vaha sii ndo (tatu tyindyee ndo sii ndi zuhva sihin ndaha tyiño).
12 Tatu tyindyee ndo sii inga ra nacatyi Tuhun Ndyoo sihin ndo, ñihi ca cua tyindyee ndo sii nduhvi. Zoco ña cahan ndi. Zandyee ndi iñi ndi sihin tandɨhɨ cuii cuhva coto ma cuñi ndo Tuhun Ndyoo.
13 Sito tandɨhɨ ndo vatyi ra zatyiño vehe ñuhu hebreo sasi ra sa iyo yucuan. Zatyiño ra nu saha maa ñiyɨvɨ quɨtɨ sii ra Ndyoo, ta cuu quihin ra coño tɨ.
14 Ta zuun ñi cuhva cuan cuñi ra Ndyoo vatyi ñiyɨvɨ nacatyi Tuhun Vaha ra, cuñi si sa tyindyee ñiyɨvɨ sino iñi cuan sii ra.
15 Zoco yuhvi tañaha ca cua caque tundyee iñi sii maa ndo. Ta ña tyei cuhva ya vityi vatyi cuñi sa cua tyindyee ndo sii. Ña tahan iñi sa tyiyahvi ñiyɨvɨ sii ta nacatyi Tuhun Ndyoo. Vaha ca nacui zoco.
16 Ta vazu nacatyi xein Tuhun Vaha ra, zoco ma cuu catyi vatyi vaha xein vatyi maa ra Ndyoo zañiñi sii. Ta ndahvi vii ra ndahvi tatu ma zavehi cuhva catyi ra.
17 Tatu zatyiñe tyiño ya vatyi cuñi, cua tyiyahvi ra Ndyoo sii. Zoco vazu ña cuñi zatyiñe sii si, zoco tyiño sa i saha maa ra Ndyoo sii cuu si.
18 Ta yahvi sa ñihi cuu sa zɨɨ xaan cuñi vatyi cuu nacatyi Tuhun Ndyoo

ta ma zatyiyahvi sii ñiyɨvɨ. Ña sique sa tahan si sii sa cuenda tyiñe.

19 Ta yɨvɨ minoo muzu cui, zoco minoo muzu zandui sii, sii tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ vatyi tacuan ta cuu zasine iñi ñu tuhun ra Cristo.

20 Tatu cuhin nu ndyaa ñiyɨvɨ hebreo, ndui tañi maa ñu vatyi cuñi sa cua sino iñi ñu sii ra Cristo. A tatu ndyei sihin ñiyɨvɨ tyaa xaan yahvi tandɨhɨ ley sahnu, tyei yahvi sii si vatyi cuñi sa cua sino iñi ñu sii ra Cristo. Zoco ña ndyaca ñaha ley cuan sii, sa ndisa cuii.

21 Ta tatu cuñi tyindyei sii ñiyɨvɨ tañaha ca sino iñi, ndui tañi maa ñu, zoco ña zavehi sa ña vaha tañi maa ñu vatyi tyei yahvi sii ra Cristo.

22 Tatu ndyei sihin ñiyɨvɨ tañaha ca sino vaha iñi, ndui tañi maa ñu vatyi tacuan ta cuu cahan que Tuhun Ndyoo sihin ñu, ta cua sino ca iñi ñu. Ndui tañi cuhva iyo sa zɨɨn zɨɨn ñiyɨvɨ vatyi tacuan ta cua tyizoho ñu sa quehin, ta iyo ñu cua cacu ñu.

23 Tacuan zavehi sa cuenda Tuhun Vaha ra Ndyoo vatyi cuñi sa cua tyindyee si sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta cua zacacu si sii yo.

24 Sito ndo vatyi nu iyo minoo carrera, sino tandɨhɨ ra sino, zoco minoo tuhun ñi ra zahacanaa. Yatyi cono ndo tacuhva cuu zahacanaa ndo.

25 Ta yoo ra cuñi zahacanaa, zandoo ra tandɨhɨ sa cuu zatɨvɨ sii ra. Cumi vaha xaan ra sii ra. Tacuan zavaha ra vatyi cuñi ra zahacanaa ra minoo corona ndaha yutu ñi sa cua tɨvɨ. Zoco maa yo nducu yo cuhva zahacanaa yo minoo sa ma ndɨhɨ.

26 Yucuan cuenda sino mi, zoco yɨvɨ tañi sa ña site ndyamaa cuehin. Ta sahñi tehin tañi minoo ra cuñi zahacanaa.

27 Ta zandyehi tundoho sii coño ñuhi ta cundyaca ñehi sii si coto sa yaha zacuehi sii inga ñiyɨvɨ ta zɨquɨ zuun ñi mi cua nandoi ityi sata.

10

Ma zacahnu yo sii inga ndyoo

1 Cuñi sa cua coto ndo, hermanos, tandɨhɨ sa i tahan zutu sahnu yo ityi cuahan ra nu cu si desierto ta sa naha. I tasi ra Ndyoo minoo vico sa cuahan ityi nuu tandɨhɨ ra, ta zañaha si ityi sii ra. Ta i yaha tandɨhɨ ñu sisi tyañuhu.

2 Ta tacuan i sicoo ndutya tandɨhɨ ñu sisi vico cuan ta sisi tyañuhu vatyi cua cundyico ñu sii ra Moisés.

3 Ta i sasi tandɨhɨ ñu ndyayu i saha maa ra Ndyoo sii ñu.

4 Ta i sihi tandɨhɨ ñu ndutya i saha maa ra Ndyoo sii ñu. Ta ndutya i sihi ñu i tava ra Ndyoo sisi minoo yuu vatyi coho ñu. Ta yuu cuan cuu tañi maa ra Cristo.

5 Zoco vazu i ndyehe tandɨhɨ ñu sa ndyityi i zavaha maa ra Ndyoo ityi, zoco cuaha xaan ñu ñá zavaha ñu cuhva cuñi ra Ndyoo, ta ñá tahan iñi ra, ta i zanaa ra sii ñu.

6 Ta tandɨhɨ cuhva cuan zañaha si minoo cuhva sii maa yo vatyi ma cuñi yo sii sa ña vaha tañi i cuñi maa ñu.

7 Ta ma zacahnu yo sii inga ndyoo tañi i zavaha zuhva maa ñu. Catyi Tuhun Ndyoo: "I sasi ñiyɨvɨ, ta i sihi ñu, ta zɨquɨ i nduvita ñu vatyi cua cata saha ñu" (vatyi zacahnu ñu sii zɨndɨquɨ xuhun cuaan).

8 Ta ma cuzu yo sihin numinoo ñaha tatu ma tindaha xihna yo. Minoo quɨvɨ i sihi oco uñi mil ñu vatyi i zavaha ñu cuatyi cuan.

9 Ta ma coto ihñi yo sii ra ndyaca ñaha sii yo tañi i zavaha zuhva maa ñu, ta i sahñi coo sii ñu.

10 Ta ma cahan ndo sii ra Ndyoo tañi i zavaha zuhva maa ñu, ta i tasi ra Ndyoo sii minoo ángel sa cua cahñi sii ñu, ta i sihi ñu.

11 Tandɨhɨ cuhva ya i tahan zutu sahnu yo ta sa naha, ta i sicundyaa si nuu tutu Ndyoo vatyi coto yo. Ta zañaha si sii yo vatyi ma zavaha yo cuhva cuan. Ta maa yo cuu yo ndito nu sa cuñi ndɨhɨ tyiemvu.

12 Yucuan cuenda tatu sica iñun vatyi nɨɨ xaan iñun sii ra Ndyoo, zoco coto vohon suun coto zavohon cuatyi.

13 Tandɨhɨ cuii cuatyi sa cuñun zavohon ta iyo tucu inga ñiyɨvɨ cuñi zavaha cuhva cuan. Zoco cuu cunɨɨ

iñi yo sii ra Ndyoo vatyi ma cuhva
maa ra sa cuñi xaan con zavohon sa
ña vaha. Cua zañaha ra minoo ityi
suun, ta cua cuu conon sii sa cuñi
zatɨvɨ suun. Ta cua cundyee iñun ta
ma zavohon sii si.
14 Yucuan cuenda, ndoho her-
manos, zandoo ndo sa zacahnu ndo
sii inga ndyoo.
15 Quehin sihin ndo tañi sa ñiyɨvɨ
siñi tuñi xaan cuu ndo. Tyizoho vaha
ndo sa catyi tatu ndisa a ña ndisa cuu
si.
16 Quɨvɨ sa nacohon iñi yo vatyi
i sihi ra Cristo nuu cruz sa cuenda
maa yo, sihi yo vino ta sasi yo pan.
Sa sihi yo vino cuan ɨin ñi, cuñi si
catyi si vatyi tyindyee nɨñɨ ra Cristo sii
tandɨhɨ yo. Ta pan cuan cuñi si catyi si
vatyi tyindyee coño ñuhu ra Cristo sii
tandɨhɨ yo.
17 Vazu cuaha yo cuu yo, zoco mi-
noo ñi pan sasi yo, ta yucuan cuenda
minoo ñi coño ñuhu cuu yo.
18 Ndyehe ndo cuhva iyo ñiyɨvɨ he-
breo, saha ñu sa saha maa ñu sii ra
Ndyoo, ta sasi ñu zuhva si. Ta sihin
cuhva cuan ndu-ɨin ñu.
19 Ña catyi sihin ndo vatyi ndisa iyo
cuhva sii inga ndyoo. Ñahñi. Ta ñahñi
tucu cuhva iyo sii coño sa saha maa
ñiyɨvɨ sii inga ndyoo.
20 Zoco tyehen catyi vatyi ñiyɨvɨ sa
ña sito sii ra Ndyoo, saha ñu sa saha
maa ñu sii cuihna ta yɨvɨ sii ra Ndyoo.
Ta ña cuñi sa ndu-ɨin ndo sihin cui-
hna.
21 Ma cuu coho ndo vino cuenda ra
Cristo ta vino cuenda cuihna. Ta ma
cuu casi ndo nu ndyaa mesa ra Ndyoo
ta nu ndyaa mesa sii cuihna.
22 ¿Atu cuñi yo sa cuxaan ra Ndyoo
sihin yo? ¿Atu iyo ca tundyee iñi sii
maa yo ta zɨquɨ ca ra Ndyoo?

Cuu zavaha yo ñaa sa cuñi yo tatu ma zatɨvɨ si sii inga hermano

23 Cuu zacuu yo ñaa sa cuñi maa
yo, zoco ma tyindyee tandɨhɨ si sii yo.
Ndisa, saha maa ra Ndyoo sa zavaha
yo ñaa sa cuñi yo, zoco ma tyindyee
tandɨhɨ si sii yo ta ndundyee ca yo
sihin Tuhun Ndyoo.
24 Cuñi si sa nducu yo cuhva coo sa
vaha sii inga ñiyɨvɨ ta yɨvɨ sii sa maa ñi
maa yo.
25 Casun ñaa ñi maa sa xico ñiyɨvɨ
nuyahvi, ta ma nducu tuhun tatu sa
saha maa ñiyɨvɨ sii si sii inga ndyoo
coto caca iñi ndo tatu vaha a ña vaha
tatu casi ndo.
26 Vatyi tandɨhɨ sa iyo ñuu ñiyɨvɨ cuu
cuenda ra ndyaca ñaha sii yo.
27 Ta tatu cua cana minoo ñiyɨvɨ ña
sino iñi sii ndo vatyi casi ndo vehe
ñu ta cuñi ndo cuhun ndo, cuu cuhun
ndo ta casi ndo ñaa sa saha maa ñu sii
ndo. Ta ma nducu tuhun ndo tatu sa
cuenda inga ndyoo cuu si.
28 Zoco tatu catyi ñu sihin ndo:
“Coño sa saha maa ñiyɨvɨ sii inga
ndyoo cuu ya”, catyi ñu. Ma casi ndo
sii si coto zatɨvɨ ndo sii ñu nacatyi
sihin ndo ta caca iñi ñu vatyi zavaha
ndo cuatyi.
29 Zatɨvɨ si sii inga ñiyɨvɨ ta yɨvɨ sii
maa ndo. Ta iyo ndo cua catyi ndo:
“¿Ñaa cuenda cua zaña ndi sa vaha,
tatu sa sica iñi ñiyɨvɨ ñi cuu si?
30 Saha ndi tyahvi ndyoo sii Ndyoo
sa cuenda sa cua casi ndi, ta ¿ñaa
cuenda cua cahan ñiyɨvɨ sii ndi tatu
casi ndi sii si?” cua catyi ndo.
31 Ta cua catyi sihin ndo vatyi ñaa
ñi maa sa casi ndo a ñaa ñi maa sa
coho ndo, zavaha ndo sii si minoo
cuhva sa cua tahan iñi ra Ndyoo ta
cua zacahnu si sii ra.
32 Ma zatɨvɨ ndo sii ñiyɨvɨ hebreo
a sii inga ñiyɨvɨ a sii ñiyɨvɨ sino iñi
Tuhun Ndyoo.
33 Zavaha ndo cuhva zavehi vatyi
zavehi cuhva tahan iñi ñiyɨvɨ, ta ma
caca iñi ñu vatyi iyo cuatyi. Ta ña
nduqui sa vaha sa cuenda ñi mi.
Nduqui sa vaha sa cuenda cuaha
xaan ñiyɨvɨ vatyi tacuan ta cua sino
iñi ñu ta cua cacu ñu.

11

1 Cundyico ndo sii mi tañi ndyique
sii ra Cristo.

Cuhva cuñi si zavaha ñuzɨhɨ nu iyo culto

2 Ta vityi, zɨi xaan cuñi, hermanos,
vatyi nacohon iñi ndo sii mi tandɨhɨ

cuhva ta tyaa ndo yahvi cuhva sa
zacuehi sii ndo.
3 Zoco cuñi sa cua coto ndo vatyi ra
Cristo cuu xiñi sii tandıhı rayıı vatyi
ndyaca ñaha ra sii ra. Ta rayıı cuu xiñi
sii ñazıhı ra. Ta ra Ndyoo cuu xiñi ra
Cristo.
4 Tatu zahvi minoo ra zahma xiñi ra
ta cahan ra sihin ra Ndyoo sisi vehe
ñuhu a cuhva sa cahan ra tuhun saha
ra Ndyoo sii ra, saha ra ticahan nuu
sii ra Cristo cuhva cuan.
5 Zoco tatu ma zahvi ñuzıhı zahma
xiñi ñu cuhva cahan ñu sihin ra
Ndyoo a cuhva cahan ñu tuhun i saha
ra Ndyoo sii ñu, cuu si tañi sa zatya
xiñi ñu. Ta saha ñu ticahan nuu sii yıı
ñu vatyi tatu ma zahvi ñu zahma xiñi
ñu cuñi si catyi si vatyi ña ndyaca ñaha
yıı ñu sii ñu.
6 Tatu ña cuñi ñuzıhı sa cuzahvi xiñi
ñu, nazatya xiñi ñu. Zoco tatu saha si
ticahan nuu sii ñuzıhı sa zatya xiñi ñu,
nazahvi ñu zahma xiñi ñu.
7 Ña vaha sa zahvi rayıı zahma xiñi
ra vatyi tañi caa maa ra Ndyoo caa
ra. Ta ndyaca ñaha ra sii ñazıhı ra tañi
ndyaca ñaha ra Ndyoo sii maa ra.
8 Quıvı i zavaha ra Ndyoo sii rayıı,
ñá zavaha ra sii ra sihin yıquı naha
ñaha. Zoco i zavaha ra sii ñaha sihin
yıquı naha rayıı.
9 Xihna ca i zavaha ra Ndyoo sii
rayıı. Ta sa cuenda rayıı i zavaha ra
sii ñaha.
10 Yucuan cuenda cuñi si sa zahvi
ñuzıhı zahma xiñi ñu. Zañaha si vatyi
ndyaca ñaha yıı ñu sii ñu. Ta tacuan ta
zıı cua cuñi ángel sa ndyehe si cuhva
cuan.
11 Zoco sa cuenda maa yo, ra sino
iñi, ta siñi ñuhu rayıı sii ñu zıhı, ta siñi
ñuhu ñu zıhı sii rayıı. Ta cuñi si nduu
tahan ñu sa cuenda tyiño ra Ndyoo.
12 Yıquı naha rayıı i sino minoo ñu
zıhı sa xihna ñi, ta vityi zacacu ñu zıhı
sii tandıhı rayıı. Ta maa ra Ndyoo
zavaha tandıhı sa iyo.
13 Ta vityi catyi maa ndo tatu vaha
a ña vaha tatu ma zahvi ñuzıhı zahma
xiñi ñu ta cahan ñu sihin ra Ndyoo.
14 Sito ndo vatyi saha si ticahan nuu
sii rayıı tatu nañi xaan xiñi ra.
15 Zoco tatu nañi xaan xiñi ñu zıhı,
zıı xaan cuñi ñu sihin si vatyi saha
ra Ndyoo sa cunañi ixi xiñi ñu vatyi
zahvi si xiñi ñu.
16 Ta tatu iyo minoo ra cuñi cahñi
tahan saha tuhun ya, cuñi si sa coto
ndo vatyi ñahñi inga ca costumbre iyo
sii maa ndi a sii vehe ñuhu ra Ndyoo.

Nacatyi ra Pablo vatyi ña vaha cuhva zavaha ñu Santa Cena

17 Ta vityi iyo inga cuhva cuñi
nacatyi sihin ndo. Ta ña zıı cuñi sihin
ndo cuhva ya vatyi titahan ndo, zoco
ña tyindyee si sii ndo. Zatıvı si sii ndo.
18 Nacatyi ñıyıvı sihin, vatyi cuhva
titahan ndo sa zavaha ndo culto ta ña
ıın ñi cuhva sica iñi ndo. Ta sino iñi
zuhva sa cahan ñıyıvı sii ndo.
19 Cuñi ndo sa coo zıın ndo, ta
tacuan ta cua coto ñıyıvı yoo ndo sino
iñi sa ndisa cuii, cuñi ndo.
20 Ta cuhva sa titahan ndo, yıvı
Santa Cena cuu sa sasi ndo sa ndisa
21 vatyi minoo minoo ndo cuxiñi
ndo cuhva cuñi maa ndo. Iyo ndo
numi ndo ta sasi ndo cuaha, ta inga
ra ña ñihi ra ta sizoco ra. Ta iyo tucu
ndo siñi ndo.
22 ¿Atu ñahñi vehe ndo nu cuu
casi ndo ta coho ndo? Zanduquiñi
caa ndo sii vehe ñuhu ra Ndyoo, ta
saha ndo ticahan nuu sii ra her-
mano ndahvi, ra ñahñi sa cuaha casi.
¿Yozo caa cua catyi sihin ndo vityi sa
cuenda cuhva ya? ¿Atu catyi vatyi
vaha zavaha ndo? Ma catyi.

Cuenda sa vatyi iyo Santa Cena

23 Saha maa ra Jesús cuhva ya sii mi
tañi sa nacatyi sihin ndo vatyi zuun
ñi sa cuaa sa saha cuenda ra Judas sii
ra Jesús, sa xihna ñi i quihin ra Jesús
pan.
24 Ta sa yaha saha ra tyahvi ndyoo
sii ra Ndyoo, ta i tahvi ra sii si, ta zasa
ra sii ra apóstol, ta catyi ra: “Casi ndo.
Ihya cuu tañi coño ñuhi. Cua tahvi
si sa cuenda maa ndo. Zavaha ndo
cuhva ya vatyi cua nacohon iñi ndo
sii.” Catyi ra.
25 Ta sa yaha sasi tandıhı ra pan, ta
i tıın ra Jesús tasa ta catyi ra: “Sihin
ihya zandaa ra Ndyoo minoo tyiño
saa sihin ndo. Ihya ñoho vino ta cuu

si tañi niñi. Tandihi saha sa cua coho ndo sii si, coho ndo sii si vatyi nacohon iñi ndo sii." I catyi ra Jesús quivi cuan.
26 Ta tandihi saha titahan ndo ta casi ndo pan ta coho ndo vino cuhva ya, zañaha ndo sii ñiyivi cuhva i sihi ra Jesús ndya quivi cua quisi tucu ra.

Cuhva cuñi si zavaha yo Santa Cena

27 Tatu casi yo pan ya ta coho yo vino ra Cristo sihin minoo cuhva ña tahan iñi ra Ndyoo, cua coo cuatyi yo vatyi ña tyaa yo yahvi sii coño ñuhu ta niñi ra ndyaca ñaha sii yo.
28 Cuñi si sa ndyehe vaha yo sii yo tatu iyo vaha yo sihin ra Ndyoo, ta ziqui casi yo pan cuan ta coho yo vino cuan.
29 Vatyi tatu casi yo ta coho yo ta ña zaha yo cuenda vatyi coño ñuhu ra Cristo cuu si, zavaha yo minoo cuhva sa cua tasi tuñi ra Ndyoo sii yo.
30 Ta zuun ñi yucuan cuenda cuaha xaan ndo cuhu ndo ta vita iyo ndo, ta iyo ñu tahan ndo sa yaha sihi ñu.
31 Zoco tatu ndyehe vaha yo sii yo, ma tahan yo tacuan.
32 Zoco tatu tacuan zavaha ra Ndyoo sihin maa yo, cañi ra sii yo vityi sa vatyi ma cunaa yo sihin inga ñiyivi ñuu ñiyivi.
33 Ta yucuan cuenda, ndoho hermanos, tatu titahan ndo sa cuenda Santa Cena, cuatu noo ndo sii inga ndo ta iin ñi casi ndo ta coho ndo.
34 Zoco tatu iyo ndo sizoco ndo, casi xihna ndo ndya vehe ndo coto zavaha ndo minoo cuhva sa ma tahan iñi ra Ndyoo ta cua tasi tuñi ra sii ndo. Ta inga tucu tyiño sa cumañi ndundoo cua zandundoi quivi cua cuhin nu yucu ndo.

12

Ndatu sa saha Tatyi Ii sii minoo minoo yo

1 Hermanos, cuñi sa cua coto ndo tandihi sa vaha sa saha maa Tatyi Ii ra Ndyoo sii sa minoo minoo yo.
2 Sito ndo vatyi quivi sa ña sito ndo sii ra Ndyoo, i saha ndo sii ndo sa cundyaca ñaha inga ndyoo sa ña cuu cahan.
3 Yucuan cuenda cuñi sa coto maa ndo vatyi tatu cahan minoo ra sihin cuhva saha Tatyi Ii sii ra, ma cuu cahan ra ndya vaha ñi sii ra Jesús. Ta ma cuu catyi ra vatyi ndyaca ñaha ra Jesús sii ra tatu ña tyindyee Tatyi Ii sii ra.
4 Ziin ziin ndatu saha maa ra Ndyoo sii minoo minoo yo. Zoco zuun ñi maa Tatyi Ii cuu ra saha sii si.
5 Ta ziin ziin cuhva zatyiño yo tyiño ra Ndyoo, zoco minoo ñi ra ndyaca ñaha sii yo.
6 Ziin tyiño saha ra sii sa minoo minoo yo, zoco minoo ñi ra Ndyoo cuu ra sityiño sii tandihi yo.
7 Saha maa ra Tatyi Ii ra sii minoo minoo yo sihin minoo cuhva sa cuu tyindyee si sii tandihi yo.
8 Vatyi sii minoo yo saha xaan ra sa siñi tuñi sa cuenda Tatyi Ii. Ta sii inga ra saha Tatyi Ii ndatu sa cuu nacoto ra minoo sa zacoto ra Ndyoo sii ra.
9 Ta sii inga ra saha ra sa cunii xaan iñi ra. Ta inga ra cuu zanduvaha ra sii ñiyivi cuhu sihin Tatyi Ii.
10 Inga ra cuu zavaha ra sa ndyityi. Ta inga ra cuu xaan nacatyi ra Tuhun Ndyoo. Inga ra cuu nacoto ra tatu cahan Tatyi Ii a tatyi ña vaha; inga ra cuu cahan ra zahan sa ña tuhva ra cahan; ta inga ra cuu nacatyi ra ñaa sa cahan ra cahan cuhva cuan.
11 Ta tandihi cuhva ya zavaha sa minoo tuhun ñi Tatyi Ii; ziin ziin cuhva saha maa ra sii sa minoo minoo yo cuhva cuñi maa ra.

Tandihi yo cuu yo minoo ñi coño ñuhu ra Cristo

12 Ra Cristo cuu tañi minoo coño ñuhu. Ta minoo coño ñuhu iyo sa ziin ziin cuhva sii si. Iyo xiñi si, iyo saha si, iyo ndaha si. Zoco sa tandihi si cuan minoo ñi coño ñuhu cuu si.
13 Ta tacuan cuu maa yo vatyi minoo ñi Tatyi Ii i zacoo ndutya sii tandihi yo, ta minoo ñi coño ñuhu cuu tandihi yo sa sino iñi vazu cuu yo ñiyivi hebreo a griego a vazu iyo patrón yo a vazu yoñi. I ñihi tandihi yo sa minoo ñi Tatyi Ii

14 vatyi sa minoo coño ñuhu, iyo
cuaha cuhva sii si, yɨvɨ sa minoo ñi.
15 Tatu catyi saha cuan: "Yɨvɨ ndaha
cui, ta yucuan cuenda yɨvɨ sa cuenda
coño ñuhu cui." ¿Atu ndisa sa cahan
si?
16 A tatu catyi zoho cuan: "Yɨvɨ sɨtɨ
nuu cui, ta yucuan cuenda yɨvɨ sa
cuenda coño ñuhu cui." ¿Atu ndisa?
17 Tatu tandɨhɨ coño ñuhu cuan cuu
sɨtɨ nuu, ¿yozo caa cua cuɨñɨ si? A tatu
tandɨhɨ coño ñuhu cuu zoho, ¿yozo caa
cua ñihi si xico?
18 Zoco i zavaha ra Ndyoo zɨɨn zɨɨn
cuhva sihin minoo coño ñuhu cuhva
cuñi maa ra.
19 Tatu ɨɨn ñi cuhva caa tandɨhɨ si,
yɨvɨ minoo coño ñuhu cuu si, ta ña
tyaqui cua cuu si.
20 Zoco sa cuenda sa cuaha cuhva
iyo sii si, ta minoo ñi coño ñuhu cuu
si.
21 Ma cuu catyi sɨtɨ nuu cuan sihin
ndaha cuan: "Ña siñi ñuhun sii, cua-
han." Ta ma cuu catyi xiñi cuan sihin
saha cuan: "Ña siñi ñuhun sii."
22 Ña tacuan, vatyi zuhva coño ñuhu
caa si tañi sa ña ñiñi si, yucuan cuu sa
ñiñi xaan ca.
23 Ta zuhva coño ñuhu sa sica iñi yo
vatyi ma tyaa yo yahvi sii si, yucuan
cuu sa ñihi ca zacuenda yo. Ta sii sa
quiñi ca caa, zandutyaqui ca yo sii si.
24 Ta sihin sa tyaqui ca caa, ñahñi
zavaha yo. Ta i zandu-ɨɨn ra Ndyoo
sii coño ñuhu ra sihin minoo cuhva
zacahnu ca si sii ra hermano ña tuhva
ñiyɨvɨ tyaa yahvi. Ta maa yo cuu coño
ñuhu ra.
25 Ta tacuan i zavaha ra vatyi ma
cuzɨɨn zɨɨn coño ñuhu ra, zoco cua za-
cuenda tahan si sii tahan si.
26 Tatu zuhva coño ñuhu ra Cristo
ndyehe si tundoho, ndyehe tandɨhɨ si
tundoho. Ta tatu iyo zuhva si zac-
ahnu ñiyɨvɨ, tandɨhɨ si cua cuzɨɨ iñi.
27 Ta maa yo cuu coño ñuhu ra
Cristo. Minoo minoo yo cuu yo zuhva
zuhva coño ñuhu ra.
28 Ta i tyihi ra Ndyoo sii minoo
minoo yo sisi vehe ñuhu ra vatyi cuu
tyindyee yo sii inga yo. Ra ñiñi ca cuu
ra tava ra Jesús tyiño sa cuu ra apóstol.
Sa cu uu cuu ra cahan tuhun saha ra
Ndyoo sii ra; profeta cuu ra. Sa cu
uñi cuu ra zacuaha. Ta zɨquɨ iyo ra
zavaha sa ndyityi, ta ra zanduvaha sii
ñiyɨvɨ cuhu, ta ra cuu tyindyee sii inga
hermano, ta ra cuu cundyaca ñaha sii
inga hermano, ta ra cuu cahan inga
zahan sa ña tuhva ra cahan.
29 Ña tandɨhɨ yo cuu yo apóstol a ra
cahan tuhun saha ra Ndyoo sii ra, a ra
zacuaha, a ra zavaha sa ndyityi.
30 Ña tandɨhɨ yo cuu zanduvaha yo
sii ñiyɨvɨ cuhu a cahan yo lengua a
nacatyi yo ñaa sa cahan ñiyɨvɨ cahan
lengua.
31 Zoco nacuñi yo sa vaha ca. Ta cua
zañehi sii ndo minoo ityi vaha xaan
ca.

13

Cuhva cuñi si sa cuñi xaan yo sii ñiyɨvɨ

1 Vazu cuu quehin zahan sa cahan
ñiyɨvɨ ta sa cahan ángel, zoco tatu ña
cuñi sii ñiyɨvɨ, minoo nduzu ñi cui tañi
nañi minoo tamvu a nañi minoo caa.
2 Ta vazu cuu xaan quehin tuhun
saha ra Ndyoo sii, ta cutuñi iñi tandɨhɨ
sa xehe ta tandɨhɨ sa siñi tuñi sii maa
ra Ndyoo, ta tatu nɨɨ xaan cuu iñi ndya
cuhva ndya cuu zacuɨñɨ siye yucu
zoco ña cuñi sii ñiyɨvɨ, ñahñi maa ra
cui.
3 A tatu sehi tandɨhɨ cuii ndaha
tyiñe sii ñiyɨvɨ ndahvi ta cuhve sa
cayu coño ñuhi zoco ña cuñi sii ñiyɨvɨ,
ñahñi maa cua tyindyee si sii.
4 Tatu cuñi xaan yo sii ñiyɨvɨ,
zandyee xaan yo iñi yo sihin ñu ta
zavaha xaan yo sa vaha sihin ñu. Ma
cuxaan yo tatu iyo sa vaha sii ñu. Ma
zacahnu yo sii yo ta catyi yo vatyi
vaha xaan maa yo.
5 Tatu cuñi xaan yo sii ñiyɨvɨ, ma
cuhva yo ticahan nuu sii ñu. Cua
nanducu yo sa vaha sii ñu ta yɨvɨ sa
cuenda ñi maa yo. Ma yatyi xaan
cuxaan yo. Ta ma ndoo sa cuxaan yo
añima yo.
6 Tatu cuñi xaan yo sii ñiyɨvɨ, ma
cuzɨɨ iñi yo tatu zavaha ñu sa ña vaha,
zoco cua cuzɨɨ iñi yo sihin sa vaha ta
sa ndoo.

7 Tatu cuñi xaan yo sii ñiyɨvɨ, zandyee yo iñi yo sihin tundoho sa saha ñu sii yo; sino iñi yo vatyi cua zavaha ñu sa vaha; nɨɨ cuu iñi yo sii ñu. Ta cua zandyee yo iñi yo ñaa ndɨhɨ cuii ca tundoho.
8 Cuhva sa cuñi xaan yo sii ñiyɨvɨ ma naa si. Cua coo quɨvɨ ma cahan ca yo tuhun saha ra Ndyoo sii yo. Ma cahan ca yo lengua. Ma nacoto ca yo minoo sa zacoto ra Ndyoo sii yo.
9 Vatyi vityi zuhva ñi sito yo, ta zuhva ñi cuu nacatyi yo Tuhun Ndyoo.
10 Zoco quɨvɨ cua quisi ra Cristo ta cua naa tandɨhɨ inga cuhva cuan vatyi cua coto yo vatyi zuhva cuii ñi cuu sa sito yo vityi.
11 Quɨvɨ i culuhli i quehin tañi cahan minoo ra luhlu, ta tacuan i cuu sa siñi tuñi, ta tacuan ñi i cutuñi iñi. Zoco quɨvɨ i sahni, i zandoi cuhva zacuu sa ndyihi.
12 Ta zuun ñi cuhva cuan vityi, cuu yo tañi sa ndyihi sa cuenda ra Ndyoo. Cuu si tañi ndyehe yo zuhva ñi sihin minoo ino ta ña casi xaan ndyehe yo. Zoco quɨvɨ cua quisi ra Cristo, ta cua ndyehe vaha yo sii ra ityi nuu ra. Zuhva ñi sito yo vityi, zoco quɨvɨ cuan cua coto yo tandɨhɨ tañi sito ra Ndyoo sii maa yo vityi.
13 Ta vityi nɨɨ iñi yo sii ra Ndyoo. Ta iyo minoo sa ndatu yo. Quɨvɨ cua quisi ra Cristo cuu sa ndatu yo. Ta cuñi xaan yo sii ñiyɨvɨ. Ta sa ñiñi ca sisi sa uñi tahan ya cuu sa cuñi xaan yo sii ñiyɨvɨ.

14

Cuhva cahan yo inga zahan sa ña tuhva yo cahan

1 Nducu ndo cuhva cuñi xaan ndo sii ñiyɨvɨ. Ta cuñi xaan ndo sa cua cuhva ra Ndyoo sa zɨɨn zɨɨn ndatu sa saha maa Tatyi Ii sii ndo. Ta sa ñiñi ca cuu sa cahan yo tuhun saha ra Ndyoo sii yo. Sa zaha yo profetizar cuu cuhva cuan.
2 Vatyi tatu cahan ndo lengua, cahan ndo sihin ra Ndyoo, ña cahan ndo sihin ñiyɨvɨ vatyi yoñi cutuñi iñi sa cahan ndo. Cahan ndo sa xehe sihin maa ra Ndyoo.
3 Zoco tatu cahan yo tuhun saha ra Ndyoo sii yo, cua cutuñi iñi ñiyɨvɨ. Cua zandundyee ca ra Ndyoo iñi ñu, ta cua cuhva ca ra tundyee iñi sii ñu tatu cuihya cuñi ñu.
4 Tatu cahan yo lengua ndundyee iñi maa yo, zoco tatu cahan yo tuhun saha ra Ndyoo sii yo zandundyee yo iñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ tyizoho.
5 Cuñi vatyi cahan tandɨhɨ ndo lengua, zoco sa ñiñi ca cuñi sa zaha ndo profetizar vatyi tyindyee ca ra cahan cuhva cuan ta zɨquɨ ra cahan lengua. Zoco tatu cuu nacatyi ra cahan lengua ñaa tuhun i cahan ra a tatu cuu nacatyi inga ndo, cua tyindyee si sii tandɨhɨ ndo.
6 Ta quɨvɨ sei nu yucu ndo, hermanos, tatu maa lengua ñi quehin ma tyindyee si sii ndo vatyi ma cutuñi iñi ndo. Zoco tatu quehin sihin tuhun sa cutuñi iñi ndo ta nacatyi tuhun sa saha ra Ndyoo sii a ñaa minoo cuhva sa catyi Tuhun ra ta zanducasi sii si, tyindyee si sii tandɨhɨ ndo.
7 Tañi ra zavacu guitarra a ra tɨvɨ cutu, tatu ma ñihi ra cuhva tɨvɨ ra a ma ñihi ra cuhva zavacu ra, ma nacoto yo ñaa yaa cuu si.
8 Ta nu iyo cuatyi tatu ma tɨvɨ vaha ra tɨvɨ trompeta, ma coto zandaru yozo caa nu cundyaa listo ra.
9 Ta tacuan tucu maa yo, tatu ma cahan yo tuhun sa cuu cutuñi iñi ñiyɨvɨ, ma coto ñu ñaa sa catyi yo. Tañi sa ndyayu ñi yuhu yo cuu si.
10 Iyo cuaha xaan nuu zahan ñuu ñiyɨvɨ ya, ta tandɨhɨ cuii si iyo cuhva cuñi si catyi si.
11 Zoco tatu ña cutuñi iñi yo zahan sa cahan minoo ñiyɨvɨ, ma cuu natuhun yo sihin ra, ta ma cuu natuhun ra sihin yo.
12 Site vatyi cuñi tandɨhɨ ndo ñihi ndo ndatu sa saha Tatyi Ii sii ndo; yucuan cuenda catyi sihin ndo vatyi ñihi xaan cuñi ndo cuhva vaha ca vatyi tacuan ta cua cuu tyindyee ndo sii tandɨhɨ hermano.

13 Ta ndoho sa cahan lengua, caca
ndo sii ra Ndyoo vatyi cuhva ra cuhva
sa cuu nacatyi ndo ñaa sa cahan ndo.
14 Vatyi tatu cahan yo lengua, ca-
han añima yo, zoco ña tyindyee sa siñi
tuñi sii yo.
15 Cuñi si sa cahan yo sihin ra
Ndyoo sihin añima yo ta sihin sa siñi
tuñi tucu yo. Cuu cata yo sihin añima
yo (sihin lengua) ta sihin sa siñi tuñi
tucu yo (sihin tuhun sa cutuñi iñi yo).
16 Vatyi tatu maa ñi sihin lengua
zacahnun sii ra Ndyoo ta ndyaa inga
ra ña sito ñaa sa cuu si, ma cuu zac-
ahnu ra Ndyoo suhun vatyi ña cutuñi
iñi ra sa cohon.
17 Vazu vaha xaan nacuhvon
tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo, zoco ñahñi
maa tyindyee si sii inga ra cuan.
18 Sehi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo
vatyi cuaha ca quehin lengua ta zɨquɨ
tandɨhɨ ndo.
19 Zoco nu iyo culto vaha ca cuñi
vazu ohon tahan ñi tuhun sa cuu cu-
tuñi iñi ñiyɨvɨ quehin ta zacuehi sii ñu
ta zɨquɨ ca sa quehin usi mil tuhun
sihin lengua sa ma cutuñi iñi ñu.
20 Hermanos, ma cuu ndo tañi sa
ndyihi sihin cuhva iyo sa siñi tuñi sii
ndo. Caca iñi ndo cuhva sica iñi ra
sahnu, zoco tañi sa ña tuhva ra ndyihi
zavaha sa quiñi, cuhva cuan cuu tucu
maa ndo.
21 Catyi ra Ndyoo nuu libro sa cuu
ley maa ra: “Cua quehin sihin ñiyɨvɨ
ya sihin inga zahan, ta cua cutyiñe
ñiyɨvɨ inga ñuu, zoco numaa tacuan ta
ma tyaa ñu yahvi sa quehin.” Catyi ra.
22 Yucuan cuenda, sa cahan yo
lengua cuu minoo zeña zañaha ra
Ndyoo sii ñiyɨvɨ sa ña sino iñi sii ra.
Zoco sa cahan yo tuhun i saha ra
Ndyoo sii yo cuu sa cuenda ñiyɨvɨ sa
sino iñi ta yɨvɨ sa cuenda ñiyɨvɨ ña sino
iñi.
23 Tatu titahan tandɨhɨ ndo ta cahan
tandɨhɨ ndo lengua, ta tatu quisi ñiyɨvɨ
ña sito ñaa sa cuu si a ñiyɨvɨ ña sino iñi
sii ra Ndyoo, cua catyi ñu vatyi zana
xiñi ndo.
24 Zoco tatu tandɨhɨ ndo cahan ndo
tuhun i saha ra Ndyoo sii ndo ta
quɨhvɨ ñiyɨvɨ ña sino iñi a ña sito, cua
nacoto ñu vatyi iyo cuatyi ñu vatyi
cutuñi iñi ñu sa cahan ndo.
25 Cua coto ñu vatyi sito ra Ndyoo sa
xehe sa iyo añima ñu. Ta cua cuɨñɨ sɨtɨ
ñu, ta cua zacahnu ñu sii ra Ndyoo ta
catyi ñu vatyi ndisa cuii ndyaa xaan
ra Ndyoo sihin ndo.

Cuhva zavaha yo culto sihin minoo cuhva tyaqui ta vaha

26 Ihya cuu cuhva cuñi si, her-
manos; tatu cua titahan ndo, tahan
tahan ndo quisi ndo sihin minoo coro
sa cuñi ndo cata ndo a minoo cuhva
sa cua zacuaha ndo a minoo cuhva sa
zacuaha ra Ndyoo sii ndo, ta nacatyi
ndo sii si. A cuu cahan ndo lengua a
cuu nacatyi ndo ñaa sa catyi ra cahan
lengua. Tahan tahan ndo zavaha ndo
cuhva sa cua tyindyee sii tandɨhɨ ndo.
27 Tatu iyo ndo cuñi ndo cahan ndo
lengua, nacahan a uu a uñi tahan ñi
ndo minoo minoo ndo. Ta nacatyi
minoo ra ñaa sa catyi ndo.
28 Zoco tatu yoñi nacoto, vaha ca
ma cahan ndo lengua nu iyo culto.
Cuee ñi cahan ndo maa ñi maa ndo
sihin ra Ndyoo.
29 Ta tatu iyo ndo cuñi ndo cahan
ndo tuhun i saha ra Ndyoo sii ndo,
cuu cahan a uu a uñi tahan ndo mi-
noo minoo ndo. Tyizoho inga ndo ta
ndyehe ndo tatu vaha a ña vaha sa
cahan ra cahan.
30 Ta tatu zacoto ra Ndyoo ñaa mi-
noo cuhva sii minoo ra tyizoho, cuñi
si vatyi nacutaxi ra cahan cuan ta
nacahan inga ra.
31 Ta tacuan tandɨhɨ ndo sa ñihi ndo
tuhun i saha ra Ndyoo sii ndo, cuu
cahan ndo sii si minoo minoo ndo,
ta cua cutuhva tandɨhɨ ndo cuaha ca,
ta cua ñihi ca ndo tundyee iñi sihin
Tuhun Ndyoo.
32 Tatu saha maa ra Ndyoo minoo
tuhun sii ndo sa cua cahan ndo, cuu
cuatu noo ndo.
33 Vatyi ña cuñi ra Ndyoo sa coo
tizɨhɨ ta sa cuvaa. Cuñi ra sa coo sa
vii tañi iyo tandɨhɨ inga vehe ñuhu nu
titahan ra hermano.
34 Nacutaxi ñu zɨhɨ nu iyo culto. Ma
cuu cahan ñu vatyi catyi ley maa ra
Ndyoo vatyi nacundyaca ñaha rayɨɨ.

35 Ta tatu iyo sa cuñi ñu coto ñu,
nandaca tuhun ñu sii yɨɨ ñu ndya vehe
ñu vatyi ña tyaqui cuu si tatu cahan
ñu nu iyo culto.
36 Tatu sica iñi ndo inga cuhva,
cuñi si sa nacohon iñi ndo vatyi ñá
quisaha Tuhun Ndyoo sihin maa ndo.
Ta ña vasi si sa cuenda sa maa ñi maa
ndo.
37 Tatu iyo ndo sica iñi ndo vatyi
cuu cahan ndo tuhun saha ra Ndyoo
sii ndo a tatu iyo ndo sica iñi ndo vatyi
saha ra Ndyoo Tatyi Ii ra sii ndo, cua
nacoto ndo vatyi cuhva tyei ihya cuu
tyiño i tava ra ndyaca ñaha sii yo.
38 Zoco tatu iyo ndo ña cuñi ndo
coto ndo ñaa sa cuu sa ndisa, nandoo
ndo tacuan ñi.
39 Tacuan catyi sihin ndo her-
manos, cuñi xaan ndo sa cahan ndo
tuhun saha ra Ndyoo sii ndo, ta ma
catyi ndo vatyi ma cuu cahan ñiyɨvɨ
lengua.
40 Vii ñi zavaha ndo tandɨhɨ ta ña
vaa xaan.

15

Cuhva i nandoto ra Cristo

1 Vityi, yañi xaa, cuñi sa cua naco-
hon iñi ndo tuhun sa cuenda cuhva
cacu yo, tuhun sa i zacote sii ndo. Sa
i tɨɨn cuenda ndo sii si, ta sino iñi ndo
sii si ndya vityi.
2 Ta zuun ñi si cuu sa zacacu sii ndo
tatu ma naa iñi ndo tuhun sa zacote
sii ndo, ta tatu ndisa cuii i sino iñi ndo
sii si.
3 Sa xihna ñi sa i zacote sii ndo cuu
cuhva i sihi ra Cristo sa cuenda cuatyi
maa yo tañi catyi Tuhun Ndyoo. Ihya
cuu sa i cutuhva mi sa xihna ñi.
4 Ta i tyihi ñiyɨvɨ sii ra sisi ñaña, ta sa
cu uñi quɨvɨ i nandoto ra tañi catyi si
nu tutu ra Ndyoo cuhva cua tahan ra.
5 Ta i ndyehe ra Pedro sii ra ta zɨquɨ
ca tandɨhɨ usi uu tahan ra i tava ra
tyiño.
6 Yaha cuan ta i ndyehe ohon
ziendu ra hermano sii ra ɨɨn ñi cuhva.
Ta cuaha xaan ra cuan ndito ra ndya
vityi, zoco iyo ra sa sihi ra.
7 Cuee ca i ndyehe ra Jacobo sii ra,
ta zɨquɨ ca tandɨhɨ ra i tava ra Jesús
tyiño.
8 Ta sa yaha tandɨhɨ cuan ta zɨquɨ i
ndyehe tucu mi sii ra. Tañi minoo ra
cuee xaan i cacu cui.
9 Vatyi ñiñi ca tandɨhɨ inga ra i tava
ra tyiño ta zɨquɨ ca mi. Yɨvɨ ra vaha
cui tañi inga ra i tava ra tyiño vatyi
i zavaha xein sa ña vaha sihin ñiyɨvɨ
ñoho cuenda ra Ndyoo quɨvɨ ta sino ca
iñi.
10 Zoco cahnu xaan cuu cuhva cun-
dahvi iñi ra Ndyoo sii. Zaha xaan ra
tumañi iñi sii, ta i tava ra tyiño sii. Ta
yɨvɨ sa caha ñi i tava ra tyiño sii vatyi
i zatyiñe ñihi ca ta zɨquɨ tandɨhɨ inga
ra i tava ra tyiño. Zoco yɨvɨ mi zatyiño
sa ndisa vatyi maa ra Ndyoo ndyaa
sihin, ta maa ra zacuu tyiño cuan.
11 Ta zuun ñi si cuu si a mi a inga
ra vatyi sa ñiñi ca cuu sa i zacoto ndi
Tuhun Ndyoo sii ndo, ta i sino iñi ndo
sii si.

Ndisa vatyi cua nandoto ñiyɨvɨ i sihi

12 Nacatyi ndi sihin ndo vatyi i nan-
doto ra Cristo sa yaha i sihi ra. ¿Ta
ñaa cuenda iyo ndo catyi ndo vatyi
ma nandoto ñiyɨvɨ tatu sa yaha i sihi
ñu?
13 Zoco tatu sica iñi ndo vatyi ma
nandoto ñiyɨvɨ, vazɨquɨ ndya ra Cristo
ta ñá nandoto ra.
14 Ta tatu ñá nandoto ra Cristo, sa
caha ñi cuu sa nacatyi ndi Tuhun
Ndyoo, ta sa caha ñi sino iñi ndo.
15 Tatu ña ndisa vatyi i zanandoto
ra Ndyoo sii ra Cristo, ra vatya cuu
maa ndi vatyi catyi ndi vatyi i zanan-
doto ra Ndyoo sii ra. Ta ñá zanandoto
ra sii ra tatu ma nandoto ñiyɨvɨ i sihi,
(tañi catyi maa ndo).
16 Vatyi tatu ma nandoto ñiyɨvɨ i
sihi, ñá nandoto ra Cristo.
17 Ta tatu ñá nandoto ra Cristo, sa
caha ñi sino iñi ndo sa i zandasi ra
cuatyi ndo. Ndoo ca cuatyi ndo sata
ndo tatu ñá nandoto ra.
18 Ta tatu tacuan cuu si, ndya cuhva
ndya ra sino iñi sii ra Cristo, ra sa sihi,
cuñaa ra.
19 Tatu cuhva sino iñi yo sii ra Cristo
tyindyee si sii yo maa ñi ihya ñuu
ñiyɨvɨ, ndahvi ñi cuu yo. Yoñi ca inga
ñiyɨvɨ ndyehe ca tundoho ta zɨquɨ maa
yo.

20 Zoco sa ndisa cuu si vatyi i nandoto ra Cristo. Sa xihna ñi maa ra i nandoto nu yucu ñiyɨvɨ i sihi, ta yucuan cuenda cua nandoto tucu maa yo.
21 Sa cuenda minoo rayɨɨ, ta i quisaha cuhva sihi ñiyɨvɨ. Ta sa cuenda inga rayɨɨ, ta i quisaha coo cuhva sa nandoto ñiyɨvɨ.
22 Sa cuenda ra Adán ta sihi tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Ta sa cuenda ra Cristo ta cua nandoto tandɨhɨ yo sa cuu cuenda ra.
23 Zoco cua nandoto yo quɨvɨ tahan si sii yo. Xihna ca ra Cristo i sihi ta i nandoto ra, ta cuee ca, quɨvɨ quisi tucu ra, cua nandoto ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra.
24 Yucuan cuu nu cua ndɨhɨ tuhun. Xihna ca cua zanaa ra Cristo cuhva sii tandɨhɨ ra ndyaca ñaha ta ra cu tyiño ta tandɨhɨ ra xaan iñi sii ra. Ta cua nacuhva cuenda ra tandɨhɨ si, ta cua cundyaca ñaha ra Ndyoo Zutu yo sii si.
25 Vatyi tahan si sii ra Cristo cundyaca ñaha ra ndya cua zandɨhɨ ra cuhva sii tandɨhɨ ra xaan iñi sii ra.
26 Ta minoo sa xaan iñi sii ra Cristo cuu cuhva sa sihi ñiyɨvɨ. Ta nu ndɨhɨ tuhun, cua zanaa ndɨhɨ ra cuhva cuan
27 vatyi i saha ra Ndyoo sa cundyaca ñaha ra Cristo tandɨhɨ. Zoco nu catyi Tuhun Ndyoo vatyi cua cundyaca ñaha ra tandɨhɨ, ña cuñi si catyi si vatyi cua cundyaca ñaha ra sii ra Ndyoo vatyi maa ra Ndyoo cuu ra saha sa cundyaca ñaha ra Cristo tandɨhɨ.
28 Zoco tatu sa ndyaca ñaha ra Cristo, zehe ra Ndyoo, tandɨhɨ ta zɨquɨ cua cuhva cuenda ra tandɨhɨ si sii Zutu ra sa cundyaca ñaha maa ra, ta zuun ñi maa ra cua cuhva ra sii ra cundyaca ñaha Zutu ra. Ta ra Ndyoo cua cuu ra Ndyoo sii tandɨhɨ sa iyo.
29 Ta inga tucu cuhva; iyo ndo sicoo ndutya ndo sa cuenda ñiyɨvɨ i sihi. Zoco sica iñi ndo vatyi ma nandoto ñiyɨvɨ i sihi, ta sa caha ñi sa coo ndutya ndo sa cuenda ñu tatu ma nandoto ñu.
30 Ta tatu ma nandoto yo cuñi ndo, ¿ñaa cuenda sino iñi yo Tuhun Ndyoo? Ta tatu ma nandoto yo cuñi ndo, sa caha ñi cuu sa sino iñi yo Tuhun Ndyoo ta saha yo cuhva sii ñiyɨvɨ sa cahñi ñu sii yo ndya vaha ñi cuhva.
31 Ndisa vatyi tandɨhɨ quɨvɨ cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii. Ndisa xaan cuhva cuan tañi sa ndisa tucu vatyi zɨɨ xaan cuñi sihin maa ndo sihin cuhva sino xaan iñi ndo sii ra Cristo Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo.
32 Ta quɨvɨ sahñi tehin sihin ñiyɨvɨ tañi quɨtɨ xaan cuu ñu ñuu Efeso ¿yozo caa cua tyindyee si cuan sii, tatu ma nandoto ñiyɨvɨ i sihi? Ta tatu sa ndisa vatyi ma nandoto ñiyɨvɨ, nacasi yo ta nacoho yo ta nacuzɨɨ iñi yo ñuu ñiyɨvɨ ya vatyi ityaan a iza cua cuu yo, ta cua ndɨhɨ si yucuan ñi.
33 Ma cuhva ndo sa zandavi ñaha ñiyɨvɨ sii ndo. Ndisa minoo cuhva catyi si: "Tatu cu-ɨɨn ndo sihin ñiyɨvɨ ña vaha, cua zatɨvɨ ñu sii ndo."
34 Zaha cuenda ndo ñaa sa cuu sa vaha, ta ma zavaha ca ndo cuatyi vatyi ndya vityi iyo ndo tañaha ca coto ndo sii ra Ndyoo. Catyi cuhva ya vatyi cuñi sa cucahan nuu ndo.

Cuhva cua nandoto ñiyɨvɨ i sihi

35 Ta iyo ndo cua catyi ndo: ¿Yozo caa cua nandoto tucu ñiyɨvɨ i sihi? ¿Yozo caa cua nduu coño ñuhu ñu?
36 Ma tondo xaan cuu ndo. Ñaa ñi maa sa tasi yo, ma caña si tatu ma tyahyu xihna coño si.
37 Vatyi ña tuhva yo tasi tuñama, tasi yo nuñi. Ta tatu cuñi yo sa caña yoho ndutyi, cua tasi yo ndutyi. Maa sɨtɨ ñi cuu sa tasi yo.
38 Ta cua caña si cuhva cuñi ra Ndyoo vatyi zɨɨn zɨɨn cuhva caña sa zɨɨn zɨɨn sɨtɨ.
39 Ña inuu ñi caa tandɨhɨ coño ñuhu. Zɨɨn caa coño ñuhu ñiyɨvɨ, ta zɨɨn caa coño quɨtɨ. Ta tucu caa coño zaa ta coño tyiyaca.
40 Ta tucu caa sa iyo ityi zɨquɨ sihin sa iyo nu ñuhu. Tyaqui xaan sa iyo ityi zɨquɨ, ta tyaqui tucu sa iyo nu ñuhu, zoco tucu caa si.
41 Zɨɨn caa sa ndisi ñicandyi ta sa ndisi yoo, ta zɨɨn tucu caa tiñoo. Ta ña inuu ñi caa tandɨhɨ tiñoo.
42 Ta zuun ñi cuhva cuan cua cuu quɨvɨ nandoto yo vatyi cua ndu-zɨɨn yo. Sa tyihi ñiyɨvɨ sisi ñuhu cuu coño

ñuhu yo sa cua tyahyu, zoco sa cua nandoto cuu minoo sa ma tyahyu ta ma tɨvɨ.
43 Coño ñuhu yo sa iyo vityi, yɨvɨ sa vaha xaan cuu si vatyi cua tyahyu si tatu quɨhvɨ si sisi ñuhu, zoco cuhva sa cua nandoto yo, yaha xaan tyaqui cua nduu yo. Ñahñi ca sa cuu zacuu coño ñuhu yo quɨvɨ quɨhvɨ si ñaña, zoco cua nandoto si sihin cuaha xaan cuhva.
44 Coño ñuhu yo sa cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya, cua quɨhvɨ si sisi ñaña, zoco quɨvɨ cua nandoto si, yɨvɨ ca cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya cua cuu si. Iyo coño ñuhu yo sa cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya, ta cua coo tucu inga si sa yɨvɨ cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya zoco sa cuenda andɨvɨ. Ta yucuan cuu sa ma tɨvɨ.
45 Catyi Tuhun Ndyoo: "Rayɨɨ sa sicoo sa xihna ñi, ra Adán, i sicoo coño ñuhu ra ta ndito añima ra", zoco vaha ca ra Cristo vatyi saha maa ra cuhva sii ñiyɨvɨ sa nandoto ñu.
46 Sa xihna ñi iyo coño ñuhu yo. Sa cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya cuu si. Cuee ca cua cuhva ra Ndyoo inga coño ñuhu sii yo sa cuu cuenda andɨvɨ.
47 Tacuan cuu si vatyi sa xihna ñi rayɨɨ i zavaha ra Ndyoo, ñuhu i cuu ra. Zoco sa cuu uu i quisi inga ra ndya andɨvɨ. Ta maa ra cuu ra ndyaca ñaha sii yo.
48 Coño ñuhu maa yo cuu sa sino sihin ndyahyu tañi coño ñuhu ra Adán, ta tatu sino iñi yo sii ra Cristo cuee ca cua cuhva maa ra minoo coño ñuhu saa sii yo sa cua cundito andɨvɨ, ta cua cuu yo tañi maa ra.
49 Vityi caa yo tañi caa rayɨɨ i sino sihin ndyahyu, ta cuee ca cua nduu yo tañi caa ra Cristo.
50 Cuñi catyi sihin ndo hermanos, vatyi ma cuu quɨhvɨ coño ñuhu yo nu ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ma cuu quɨhvɨ minoo sa cua tɨvɨ nu ñahñi sa tɨvɨ iyo.
51 Vityi cua nacatyi minoo tuhun xehe sihin ndo. Ña tandɨhɨ cuii yo cua cuu, zoco cua nazama ra Ndyoo sii tandɨhɨ yo.
52 Natahan si quɨvɨ, yatyi xaan cua nacasi tahan tyiño; tañi tyehen ñi, tañi minoo tuhun zatahan nuu ñi cua cuu si. Sa xihna ñi cua coo nduzu cutu, ta zɨquɨ cua nandoto ñiyɨvɨ i sihi. Cua zama ra Ndyoo cuhva iyo ñu, ta ma cuu ca ñu. Ta maa yo tatu ndito ca yo, cua zama tucu ra Ndyoo cuhva iyo yo.
53 Vityi cuu tɨvɨ coño ñuhu yo, zoco cua zama ra Ndyoo sii yo minoo cuhva sa ma tɨvɨ ca yo.
54 Vityi iyo coño ñuhu yo minoo cuhva sa cuu cuu si, zoco quɨvɨ cua nazama ra Ndyoo sii si, ta ma cuu ca si. Tacuan ta cua tahan si cuhva catyi si sisi Tuhun Ndyoo nu catyi si: "Zahacanaa ra Ndyoo sii tuhun sihi ñiyɨvɨ."
55 Ta catyi tucu Tuhun Ndyoo: "Cua zacaqui sii ndo sisi sa i sihi ndo, ta ma cuu cuii ndo. Ta ma zahacanaa ca tuhun sihi sii ñiyɨvɨ."
56 Sa saha cuhva sii tuhun sihi cuu cuatyi yo. Ta catyi ley sahnu ñaa sa cuu cuatyi yo.
57 Zoco tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo vatyi saha ra cuhva sii maa yo, ta cuu zahacanaa yo sa cuenda ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.
58 Yucuan cuenda, ndoho hermanos, ra sa ñoho xaan iñi, ɨɨn xaan cuu ndo sihin Tuhun Ndyoo. Coto ñáha cuɨñɨ siyo ndo. Ñihi xaan zatyiño ndo tyiño ra ndyaca ñaha sii yo vatyi sa sito ndo vatyi yɨvɨ sa caha ñi zatyiño ndo tyiño ra. (Vatyi cua coo quɨvɨ cua nandoto yo, ta cua cundyaa yo minoo nu tyaqui xaan sihin ra.)

16

Cuhva cuñi si tyindyee yo sii inga hermano sihin xuhun

1 Vityi cua nacatyi sihin ndo cuhva cuñi si tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ cuenda ra Ndyoo sihin xuhun. Zavaha ndo cuhva i nacatyi sihin sa zɨɨn zɨɨn ityi ra hermano nu cu si Galacia.
2 Ma cuatu ndo ndya sa sei yucuan ta zɨquɨ zatahan ndo xuhun. Tahan tahan tumingu tava zɨɨn ndo sa minoo minoo ndo ñaa sa cua cuhva ndo. Tatu cuaha ca zahacanaa ndo, cuaha ca cuhva ndo.

3 Ta tatu sa sei yucuan, cua tasi
yoo ra cuñi ndo ndya ñuu Jerusalén
vatyi cundyaca ra xuhun cua cuhva
ndo sihin carta ndo ndya nu yucu ra
hermano yucuan.
4 Ta tatu iyo tyiño sa cuhin yucuan,
cua cuhun ra sihin.

Nacatyi ra Pablo ndyamaa cua cahan ra Tuhun Ndyoo

5 Sa cuñi quisi nu yucu ndo, zoco xi-
hna ca cua cuhin nu cu si Macedonia,
ta yaha cuan ta cua sei nu yucu ndo.
6 Ta tatu cuu, cua ndoi sihin maa
ndo ndya yaha tyiemvu sa visi xaan.
Ta cua tyindyee ndo sii, ta cua cuu ca
cuhin ityi nuu ca ndya inga ñuu.
7 Ña cuñi sa ɨɨn yaha ñi nu yucu ndo.
Cuñi ndoi naha tatu cuhva maa ra
Ndyoo.
8 Zoco cua ndoi ihya ñuu Efeso ndya
sa yaha vico Pentecostés.
9 Cua ndoi vazu sahñi tahan xaan
ñiyɨvɨ sihin, saha Tuhun Ndyoo ñuu
ya vatyi iyo xaan cuhva sa cuu
nacatyi Tuhun Ndyoo ihya.
10 Tatu saa ra Timoteo nu yucu
ndo, cuu ndo ñiyɨvɨ vaha sihin ra ta
tyindyee ndo sii ra ñaa sa cumañi sii
ra vatyi zatyiño tucu maa ra tyiño ra
Ndyoo tañi mi.
11 Tyaa tandɨhɨ ndo yahvi sii ra, ta
tasi ndo sii ra ihya sihin sa vaha quɨvɨ
cua quisi ra nu ndyei vatyi ndati sii ra
sihin inga ra hermano.
12 Ta ra hermano Apolos, i zañiñi sii
ra sa cuhun ra nu yucu ndo ɨɨn ñi sihin
inga ra hermano, zoco ñá cuñi maa ra
cuhun vityi. Zoco cua cuhun ra quɨvɨ
nacuyatyi ra.

Saha maa ra Pablo minoo nacumi sii tandɨhɨ ñu sino iñi ñuu Corinto

13 Coto ñáha cuzu ndo; coto ñáha
zaña ndo cuhva sino iñi ndo. Zandyee
xaan ndo iñi ndo, ta ma cuu ndo tañi
sa ndyihi.
14 Ñaa ñi maa sa zavaha ndo,
zavaha ndo sii si sihin minoo cuhva
zañaha si vatyi cuñi ndisa cuii ndo sii
inga ñiyɨvɨ.
15 Sito ndo sii ñiyɨvɨ ra Estéfanas
vatyi xihna ca maa ñu i sino iñi Tuhun
Ndyoo nu cu si Acaya, ta vityi zatyiño
xaan ñu sa tyindyee ñu sii inga ñiyɨvɨ
sino iñi.
16 Ta zañiñi sii ndo, hermanos,
vatyi tyaa ndo yahvi sii ñiyɨvɨ tañi
maa ñu ta sii tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ
tyindyee sihin tyiño ra Ndyoo.
17 Zɨɨ xaan cuñi vatyi i quisi ra
Estéfanas, ra Fortunato ta ra Acaico
vatyi cuu tyindyee ra sii ndi sa
cuenda maa ndo vatyi ñá cuu quisi
ndo.
18 Saha xaan ra tundyee iñi sii, tañi
saha ra sii maa ndo. Cuñi si sa tyaa
xaan ndo yahvi sii ñiyɨvɨ tañi maa ra.
19 Tasi tandɨhɨ ra hermano ityi Asia
minoo nacumi sii ndo. Tacuan tucu
ra Aquila ta ña Priscila sihin tandɨhɨ
ñu sino iñi, ñu titahan vehe ñu, za-
quisi ñu minoo nacumi sii maa ndo sa
cuenda ra Jesús.
20 Tandɨhɨ cuii ra hermano tasi ra
minoo nacumi sii maa ndo. Cuhva
ndo minoo nacumi sii minoo ndo ta
sii inga ndo.
21 Ta ihya tyei yuhvi ra Pablo minoo
nacumi sii ndo. Sihin ndaha mi tyei
ihya.
22 Tatu iyo ra ña cuñi sii ra Jesu-
cristo, ra ndyaca ñaha sii yo, nacuhun
ra cuan andyaya. Ta catyi mi: ¡Quisi
tucun Jesús, quisi tucun!
23 Ta cuñi sa cua cuhva xaan ra
Jesucristo sa vaha sii ndo.
24 Ta catyi sihin ndo vatyi cuñi xein
sii ndo sa cuenda ra Cristo Jesús. Ta
nacuu si tacuan.

Sa Cu Uu Carta I Tasi Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Sino Iñi Sii Ra Ndyoo Ñuu Corinto

Sa cu uu carta i tasi ra Pablo ndya ñuu Corinto

1 Yuhvi ra Pablo i casi ra Ndyoo sii
vatyi cui minoo apóstol ra Jesucristo.
Ta tyei carta ya sihin ra Timoteo yañi
yo, ta cua tasi ndi sii si sii maa ndo, ra
cu vehe ñuhu ra Ndyoo ñuu Corinto,
ta sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra
Ndyoo nacahnu Acaya.
2 Nacuhva xaan ra Ndyoo tumañi
iñi sii tandɨhɨ ndo, ta nacuhva ra sa
coo sa taxi añima ndo, ta tacuan tucu
nazavaha ra Jesucristo, ra ndyaca
ñaha sii yo.

Cuhva i ndyehe xaan ra Pablo tundoho

3 Zacahnu xaan ndi sii ra Ndyoo,
Zutu ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesu-
cristo. Cundahvi xaan iñi ra Ndyoo sii
ndi tañi minoo zutu sa ndyihi, ta saha
xaan ra tundyee iñi sii ndi nu ndyehe
ndi tundoho.
4 Nu ndyehe ndi tundoho saha
xaan ra tundyee iñi sii ndi vatyi si-
hin cuhva cuan ta cuu cuhva maa
ndi tundyee iñi sii inga ñiyɨvɨ ndyehe
tundoho zuun ñi cuhva sa saha maa
ra tundyee iñi sii maa ndi.
5 Ndyehe xaan ndi tundoho sa
cuenda ra Cristo. Ta zuun ñi sa
cuenda ra Cristo ta saha xaan ra
Ndyoo tundyee iñi sii ndi.
6 Ndyehe xaan ndi tundoho vatyi
i zacoto ndi sii maa ndo cuhva
saha ra Ndyoo tundyee iñi sii yo
ta cuhva zacacu ra sii yo. Ta sisi
tundoho sa ndyehe ndi, ta saha ra
Ndyoo tundyee iñi sii ndi, ta tyindyee
tucu si sii maa ndo vatyi saha tucu
si tundyee iñi sii maa ndo vatyi
ndyehe ndo cuhva saha xaan ra
Ndyoo tundyee iñi sii ndi. Ta zuun
ñi tundoho sa ndyehe ndi ta ndyehe
tucu maa ndo, ta cuu cundyee iñi ndo
sii si.
7 Nɨɨ xaan iñi ndi sa cuenda ndo
vatyi sito ndi vatyi tañi ndyehe ndo
tundoho ta tacuan tucu cua cuhva ra
Ndyoo tundyee iñi sii ndo.
8 Ta ndoho hermanos, cuñi ndi sa
cua coto ndo vatyi i ndyehe xaan maa
ndi tundoho nu cu si Asia. Yaha xaan
cahnu tundoho i cuu sii ndi ndya
cuhva i sica iñi ndi vatyi ma cundyee
ca iñi ndi. Ta i yuhu ndi coto cuu ndi
sihin tundoho cuan.
9 I sica iñi ndi vatyi cua cahñi ñiyɨvɨ
sii ndi ta ma cuu zacacu ndi sii ndi. Ta
sihin cuhva cuan ta i sino ca iñi ndi sii
ra Ndyoo vatyi cuu zacacu maa ra sii
ndi ta cuu tucu zanandoto ra sii ñiyɨvɨ
i sihi.
10 Ta ndisa i zacacu ra sii ndi, ta ñá
sihi ndi sihin minoo cuhva sa quiñi
xaan nu cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii ndi. Ta
nɨɨ xaan iñi ndi sii ra Ndyoo vatyi cua
zacacu tucu ra sii ndi inga saha
11 tatu tyindyee maa ndo sii ndi
sihin sa cahan ndo sihin ra sa cuenda
ndi. Ta tatu cua caca tandɨhɨ ndo
sii ra, cuee ca ta tandɨhɨ ndo cua
nacuhva xaan ndo tyahvi ndyoo sii
ra sa cuenda sa vaha cua zavaha ra
sihin ndi.

Nacatyi ra Pablo ñaa cuenda ñá saa ra yatyi ca ñuu Corinto

12 Zɨɨ xaan cuñi ndi vatyi catyi sa
siñi tuñi vaha sii ndi vatyi vaha xaan
cuu cuhva i zavaha ndi ta ndoo xaan,
ta yoñi sii zandavi ñaha ndi ihya ñuu
ñiyɨvɨ. Ta sihin maa ndo cuaha ca sa
vaha i zavaha ndi ndɨhɨ ca. I tyindyee
ra Ndyoo sii ndi sihin cuhva ya, ta ñá
zavaha ndi sii si sihin sa siñi tuñi ñi
maa ndi.
13 Ta sa tyaa ndi carta sii ndo, ñahñi
sa xehe cahan si. Maa ñi sa casi cahan
si, cuhva cuu cutuñi iñi ndo. Ta cuñi
sa cua cutuñi vaha iñi ndo tandɨhɨ si
14 tañi sa cutuñi iñi ndo zuhva. Ta
quɨvɨ cua quisi ra Jesús ra ndyaca
ñaha sii yo ta zɨɨ xaan cua cuñi ndo
sihin maa ndi, ta zɨɨ xaan cua cuñi
tucu ndi sihin ndo.
15 Ta sa cuenda cuhva cuan, cuñi
cuhin inga saha nu yucu ndo vatyi
cuñi tyindyei sii ndo uu saha.

16 I sica iñi vatyi cua yehi nu yucu
ndo ityi cuhin ñuu Macedonia. Ta sa
yaha cuhin Macedonia ta cua cuhin
inga saha nu yucu ndo sica iñi, ta cua
tyindyee ndo sii, ta cua cuhin nu cu si
Judea.
17 ¿Atu sica iñi ndo vatyi ñá ndise
sa cua cuhin nu yucu ndo? ¿Atu sica
iñi ndo vatyi ñá nacañi vaha iñi ta
quehin? Ña tacuan iye vatyi ña caa
que tañi caa ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya. Catyi
ñu vatyi cua zavaha ñu minoo cuhva,
ta ña zavaha ñu sii si.
18 Zoco sito vaha ra Ndyoo vatyi
quehin sa ndisa, ta ña zandavi ñehi.
19 Vatyi ña tacuan iyo ra Jesús Zehe
ra Ndyoo. Ña zandavi ñaha ra. Tatu
catyi ra minoo cuhva, sa ndisa cuii
cuu si. Ta mi sihin ra Silvano ta ra
Timoteo i zacoto ndi tuhun ra Jesús sii
ndo.
20 Sa cuenda ra Cristo ta ñihi yo
tandɨhɨ sa catyi ra Ndyoo ta sa naha
vatyi cua cuhva ra sii yo. Ta cuhva
zacahnu yo sii ra Ndyoo ta cahan yo
sihin ra, catyi yo: “Nacuu si tacuan”
vatyi sito yo vatyi cua cuhva ra sa
vaha sii yo sa cuenda ra Cristo.
21 Maa ra Ndyoo tyindyee sii yo, ta
ma ndoyo ñuhu yo. Ta zandu-ɨɨn ra sii
yo sihin ra Cristo. Ta saha ra Tatyi Ii
ra sii yo.
22 Cuu si tañi i tyaa ra tuñi ra sii yo
vatyi saha ra Tatyi Ii ra sii yo vatyi coo
si añima yo vatyi cuee ca cua cuhva ra
cuaha xaan ca sa vaha sii yo.
23 Ta sito vaha ra Ndyoo vatyi ñá
sehin ñuu ndo quɨvɨ sa i sica iñi cuhin
vatyi cundahvi iñi sii maa ndo coto
cuxein sihin ndo. Ta sito maa ra
Ndyoo tandɨhɨ sa iyo añime.
24 Ta ña ñiñi nacatyi que sihin ndo
yozo caa cundyico ndo sii ra Ndyoo
vatyi sa sino vaha iñi ndo. Zoco cuñi
tyindyei sii ndo ta cua coo ca sa zɨɨ sa
saha ra Ndyoo añima ndo.

2

1 Yucuan cuenda ñá cuñi cuhin
inga saha nu yucu ndo sihin tucuihya
iñi.
2 Vatyi tatu sihin cuhva cua que-
hin sihin ndo ta zanducuihye iñi ndo,
yoñi cua zanduzɨɨ iñi mi vatyi ma cuu
zanduzɨɨ ndo iñi tatu sa zanducuihye
iñi ndo.
3 Yucuan cuenda i tasi carta cuan
sii ndo vatyi cua zandundoo ndo
tyiño cuee ca sa quisi nu yucu ndo
coto nducuihya iñi zacuu ndo sihin
cuhva iyo ndo. Tahan si sii ndo sa
zanduzɨɨ ndo iñi. Ta nɨɨ cuu iñi vatyi
tatu zɨɨ cuñi mi, zɨɨ cua cuñi tucu maa
ndo.
4 Yucuan cuenda i tyei carta cuan
vazu yaha xaan cuihya i cuñi quɨvɨ i
tyei sii si ndya cuhva saqui. Zoco ñá
cuñi zanducuihye iñi ndo sihin carta
cuan. I cuñi sa cua coto ndo vatyi cuñi
xein sii ndo.

Cuñi si sa zanaa yo iñi yo cuatyi ñiyɨvɨ

5 Sa cuihya iñi saha minoo ra cuan,
yɨvɨ sii maa ñi mi saha ra sii si. Sii tucu
maa ndo saha ra zuhva. Zuhva catyi
vatyi ña cuñi cañi ñihi sii ra.
6 Ta cuhva sa tasi tuñi tandɨhɨ ndo
sii ra, sa vaha ñi vityi.
7 Ta vityi cuñi si vatyi zanaa ndo iñi
ndo cuatyi i zavaha ra quɨvɨ cuan ta
cuhva ndo tundyee iñi sii ra coto yaha
xaan nducuihya iñi ra.
8 Yucuan cuenda zañiñi sii ndo
vatyi zacoto ndo sii ra vatyi cuñi ca
ndo sii ra.
9 I tyei carta cuan sii ndo quɨvɨ
cuan vatyi cuñi cote tatu cua tyaa ndo
yahvi tandɨhɨ sa catyi sihin ndo.
10 Ta vityi yoo ra zaha ndo tucahnu
iñi, zaha tucu mi tucahnu iñi sii ra.
Ta yoo ra zehi tucahnu iñi, zavehi sii
si ndya nuu ra Cristo sa cuenda maa
ndo.
11 Ta sito yo vatyi tatu ma zaha yo
tucahnu iñi sii ñiyɨvɨ, cua tyihi cuihna
minoo cuhva ña vaha añima yo vatyi
sa sito yo cuhva tuhva maa ra zavaha.

Ñá ndoo ra Pablo ñuu Troas

12 Quɨvɨ i sei ñuu Troas cua zacote
Tuhun Vaha sa cuenda ra Cristo, ta i
nuña xaan ra ndyaca ñaha sii yo ityi,
ta i cuu zacoto xein Tuhun ra.
13 Zoco ña zɨɨ i cuñi vatyi ñá nañihi
sii ra Tito, yañi yo. Yucuan cuenda i
zandoi sii ñu ñuu cuan, ta sehin ndya
Macedonia.

Zacoto ra Pablo Tuhun Ndyoo sihin tandɨhɨ cuii añima ra

14 Ta vityi sehi tyahvi ndyoo sii
ra Ndyoo vatyi zahacanaa yo tandɨhɨ
saha sa cuenda ra Cristo, ta sihin
tyiño maa ndi zacoto ra Ndyoo tuhun
ra nacahnu cuii. Ta tañi minoo sa vixi
xaan sahan cuu tuhun ra.
15 Vatyi tuhun sa nacatyi ndi cuu
tañi minoo sa vixi xaan sahan sa saha
maa ra Cristo sii ra Ndyoo. Ta ñihi
tandɨhɨ ñiyɨvɨ xico cuan, ñu cua cacu
ta ñu cunaa.
16 Ñiyɨvɨ sa ma cacu, sica iñi ñu vatyi
minoo xico quiñi xaan sahan cuu si
tañi minoo xico sa cua cahñi sii ñu
vatyi nacatyi tuhun cuan cuhva cu-
naa ñu. Zoco ñiyɨvɨ cua cacu, minoo
xico tyaqui xaan sahan cuu si cuñi ñu
cuhva cahan ndi. Ta ma cuu zavaha
ndya vaha ñi ñiyɨvɨ tyiño ya.
17 Ta maa ndi ña iyo ndi tañi iyo
cuaha xaan ra. Vatyi nazaca ra tuhun
ña ñiñi sihin Tuhun Ndyoo vatyi iyo
sa cuñi ra ñihi ra sihin cuhva cuan.
Zoco ndoo xaan zacuaha maa ndi
cuhva i tava ra Ndyoo tyiño sii ndi.
Ɨin ñi cuu ndi sihin ra Cristo, ta sito
ndi vatyi ndyehe ra Ndyoo tandɨhɨ sa
zavaha ndi.

3

Cuhva saa iyo sa cuenda ra Cristo

1 Ta sa cahan ndi tuhun cuan ¿atu
sica iñi ndo vatyi zacahnu ndi sii ndi?
Ña zacahnu ndi sii ndi. ¿A atu sica
iñi ndo vatyi cuize carta tañi ndyizo
inga ra ta catyi si sihin ndo vatyi vaha
ñiyɨvɨ cui a cuize carta sa tyaa maa
ndo ta catyi si sihin inga ñiyɨvɨ vatyi
vaha ñiyɨvɨ cui?
2 Zoco maa ndo cuu carta ndi. (Sa
cuenda tyiño i zavaha ndi nu yucu
ndo.) Ta carta ya iyo si añima ndi. Ta
cuu coto tandɨhɨ ñiyɨvɨ sii si ta cahvi
ñu sii si.
3 Ta maa ndo cuu tañi minoo carta
i zaquisi ra Cristo, ta i tyaa maa ndi
sii si. Ta carta ya yoñi tyaa sii si sihin
minoo lapicero a nu minoo yuu, zoco
Tatyi Ii maa ra Ndyoo ndito i tyaa si
sisi añima ndo.
4 Ta tyehen cuhva quehin vatyi site
vatyi cua cuhva ra Ndyoo sa quita
vaha tyiño zavehi. Vatyi tyindyee ra
Cristo sii.
5 Ta ña quehin cuhva ya vatyi cuu
zacuu sa maa ñi mi. Ña tacuan, vatyi
tandɨhɨ sa zavehi, ra Ndyoo saha
cuhva cuan sii.
6 I saha ra cuhva sii, ta cuu nacatyi
sihin ñiyɨvɨ sa cuenda tuhun saa i
saha ra Ndyoo. Zacacu tuhun saa ya
sii yo, ta saha si minoo cuhva saa,
cundito yo vatyi iyo Tatyi Ii maa ra
Ndyoo sihin yo. Ta ley sahnu sa saha
ra Ndyoo sii ra Moisés, ma cuu zacacu
si sii yo. Zañaha si ñaa sa cuu cuatyi
yo. Ta sa cuenda cuatyi yo, ta cuu si
tañi sa sihi añima yo vatyi ma cuu tyaa
yo yahvi sii tandɨhɨ cuii ley sahnu
cuan.
7 Ta ley sahnu sa i tyaa ra Ndyoo
sata minoo yuu, vaha xaan i cuu
si ndya cuhva ndya ñá cuu ndyehe
ñiyɨvɨ nuu ra Moisés quɨvɨ i ñihi ra sii
si vatyi ndisi xaan i nduu nuu ra. Ta i
naa sa ndisi cuan cuee cuee ñi.
8 Ta vityi iyo tuhun saa sa saha ra
Ndyoo, ta vaha xaan ca si ta zɨquɨ
tuhun sahnu cuan.
9 Vatyi tatu vaha xaan cuu tuhun
sahnu cuan ta saha si sa cuu yo ¿ta
ñacu ma cuvaha xaan ca tuhun saa ya
vatyi zanduvaha si sii yo ityi nuu ra
Ndyoo?
10 Ta ley sahnu sa vaha xaan cuan,
ña vale ca si ityi nuu tuhun saa ya
vatyi vaha xaan ca cuu tuhun saa ya.
11 Ta tatu tuhun sahnu sa cua naa
ta vaha xaan i cuu si ta tyaqui xaan i
cuu si, vaha xaan ca cuu tuhun saa ya
vatyi ma naa si ndaha ñi.
12 Ta sito ndi vatyi ma naa tuhun
saa ya, ta yucuan cuenda nɨɨ xaan
cuñi ndi ta nacatyi ndi Tuhun Ndyoo.
13 Ña zavaha ndi cuhva i zavaha ra
Moisés. I tyazi ra zahma nuu ra vatyi
ma ndyehe ñiyɨvɨ hebreo cuhva cua
naa sa ndisi xaan nuu ra cuee cuee ñi.
Vatyi ñá cuu ndoo sa ndisi cuan nuu
ra.
14 Ta ña ɨin ñi nuu ra Moisés i tyazi
sa tyazi, zoco ndya sa siñi tuñi sii
ñiyɨvɨ cuan ta i tyazi tucu si. Ta ndya
cuhva ndya vityi ta ña cutuñi vaha iñi
ñu tatu cahvi ñu tuhun sahnu cuan

vatyi maa ñi sa sino iñi yo sii ra Cristo
cuu sa tyaa siyo sa tyazi sa siñi tuñi
yo.
15 Ta ndya cuhva ndya vityi tatu
cahvi ñiyɨvɨ hebreo tuhun i tyaa ra
Moisés, ña cutuñi ndisa cuii iñi ñu sa
cahvi ñu.
16 Zoco tatu sino ndisa iñi ñu sii ra
ndyaca ñaha sii yo, cua tyaa siyo ra sa
tyazi sa siñi tuñi sii ñu.
17 Ta maa ra ndyaca ñaha sii yo cuu
ra Tatyi Ii. Ta tatu iyo Tatyi Ii ra ndy-
aca ñaha sii yo añima yo, ña ndyaca
ñaha ca ley sahnu cuan a cuatyi yo sii
yo.
18 Ñahñi sa tyazi nuu yo. Ndyehe yo
cuhva vaha xaan iyo ra ndyaca ñaha
sii yo tañi sa ndyehe yo minoo nu ino.
Ta cuhva sa ndyehe yo iyo maa ra,
tacuan nduu tucu maa yo cuee cuee
ñi. Tatyi Ii ra Ndyoo zama si cuhva
iyo yo ta nduvaha ca yo ta nduvaha
ca yo, ta cuahan nduu yo tañi iyo ra
Cristo.

4

1 Saha ra Ndyoo tyiño ya sii ndi, ta
cundahvi iñi ra sii ndi, ta tyindyee ra
sii ndi. Ta yucuan cuenda ña nducui-
hya iñi ndi ta ña zandɨhɨ ndi tuhun.
2 Ta ña zavaha ndi sa xehe, sa saha
ticahan nuu. Ña zandavi ñaha ndi.
Maa ñi Tuhun Ndyoo zacuaha ndi,
ta ña nazaca ndi inga tuhun sihin si.
Maa ñi sa ndisa cahan ndi. Ta sihin
cuhva cuan ta sito ñiyɨvɨ sihin sa siñi
tuñi vaha ñu vatyi vaha ñiyɨvɨ cuu ndi,
ta ndyehe ra Ndyoo cuhva zavaha
ndi.
3 Ña tyixehe ndi Tuhun Ndyoo.
Zoco xehe xaan si sa cuenda ñiyɨvɨ
cua cunaa.
4 Ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ ya zatɨvɨ
ra sa siñi tuñi sii ñiyɨvɨ ña sino iñi
coto cutuñi iñi ñu tuhun vaha xaan sa
cuenda ra Cristo, cuhva zacacu ra sii
yo. Ta ra Cristo cuu ra Ndyoo, ta ɨɨn ñi
caa maa ra tañi ra Ndyoo Zutu ra.
5 Ta cuhva nacatyi ndi Tuhun
Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, ña cahan ndi
tuhun maa ndi, cahan ndi tuhun ra
Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta
catyi ndi vatyi maa ndi cuu muzu ndo
vatyi cuñi ndi sii ra Cristo.
6 Maa ra Ndyoo cuu ra catyi vatyi
cua coo sa ndisi quɨvɨ zavaha ra sa
ndisi, ta zuun ñi maa ra zandundisi
añima yo. Ta tacuan ta sihin sa sito
yo sii ra Cristo ta sa sito yo cuhva sa
vaha xaan ta tyaqui xaan iyo maa ra
Ndyoo.

Sihin sa sino ñi iñi yo sii ra Ndyoo ta cuu coo yo minoo cuhva saa

7 Coño ñuhu yo cuu tañi quɨyɨ ñi
vatyi ñahñi ra cuu maa yo. Ta tacuan
ta cuu ndyehe ñiyɨvɨ vatyi tandɨhɨ
cuhva sa vaha xaan sa cuu sii ndi,
cuenda ra Ndyoo cuu si ta yɨvɨ sa
cuenda maa ndi.
8 Yucuan cuenda vazu iyo tizɨhɨ
nacahnu nu cuahan ndi, zoco ña
zandɨhɨ ndi tuhun. Ta vazu ña cutuñi
iñi ndi tandɨhɨ sa tahan ndi, zoco sito
ndi vatyi cua quita vaha ndi.
9 Cuñi cahñi ñiyɨvɨ sii ndi, zoco ña
maa tuhun ñi ndi vatyi ndyaa ra
Ndyoo sihin ndi. Cañi ñu sii ndi, zoco
ñá sihi ndi.
10 Tandɨhɨ nu cuahan ndi ndatu ndi
sa cua cuu ndi sa cuenda ra Jesús
vatyi tacuan ta cua ndyehe ñiyɨvɨ
vatyi ndito ndi minoo cuhva saa,
cuhva saha ra Jesús sii ndi.
11 Tandɨhɨ quɨvɨ sa yatyi cuii cuu
ndi sa cuenda ra Cristo vatyi cuhva
cuan ta cua ndyehe ñiyɨvɨ vatyi iyo
ra Cristo añima ndi ta saha ra minoo
cuhva saa coo ndi.
12 Ndatu ndi sa cua cahñi ñiyɨvɨ sii
ndi vatyi nacatyi ndi Tuhun Ndyoo.
Ndyehe xaan ndi tundoho sa cuenda
si, zoco sa cuenda sa nacatyi ndi
Tuhun Ndyoo sihin ndo ta ñihi ndo
cuhva coo ndo minoo cuhva saa.
13 Sino iñi ndi tañi i sino iñi ra rey
David quɨvɨ i catyi ra: “Sino iñi, ta
yucuan cuenda nacatyi sihin ñiyɨvɨ.”
Catyi ra. Ta tacuan tucu maa ndi,
sino tucu iñi ndi, ta yucuan cuenda
nacatyi ndi.
14 Vatyi sito ndi vatyi cuhva i
zanandoto ra Ndyoo sii ra Jesús sisi
sa i sihi ra ta cua zanandoto tucu ra
sii maa ndi vatyi sa ndu-ɨɨn ndi sihin
ra Jesús, ta cua cundyaca ra sii ndi
sihin maa ndo ityi nuu maa ra.

15 Tandɨhɨ tundoho sa ndyehe ndi
cuu cuenda maa ndo vatyi tyindyee
si sii ndo. Ta tatu cuaha ndo cua ñihi
ndo sa vaha sa saha maa ra Ndyoo
sii ndo, cuaha ndo cua nacuhva xaan
ndo tyahvi ndyoo sii ra, ta cua zac-
ahnu ndo sii ra.
16 Yucuan cuenda ña ndu-uu iñi ndi
tyiño ya. Ta vazu sa cuñi cuu coño
ñuhu ndi, zoco ndundyee ca iñi ndi
tahan tahan quɨvɨ.
17 Ta sito ndi vatyi tundoho sa
ndyehe yo ñuu ñiyɨvɨ ya yɨvɨ sa ñiñi
xaan cuu si, ta yatyi cua yaha si.
Zoco sa cuenda maa si ta cua ñihi
ndi cuaha xaan sa vaha tandɨhɨ cuii
tyiemvu nu ndyaa ra Ndyoo.
18 Yucuan cuenda ña tyaa ndi yahvi
sa ndyehe yo vityi. Tyaa ca ndi yahvi
sii sa ña cuu ndyehe yo vatyi yucuan
cuu sa cua coo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
Ta sa cuu ndyehe yo vityi, cunaa
tandɨhɨ si.

5

1 Sito ndi vatyi tatu cua cuu ndi
cua tyahyu coño ñuhu ndi vatyi tañi
minoo vehe sa cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ
ñi cuu coño ñuhu yo. Zoco iyo vehe
ndi ityi zɨquɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ i zavaha.
Maa ra Ndyoo i zavaha sii si, ta cua
coo si tandɨhɨ cuii tyiemvu.
2 Ndisa vatyi nɨɨ ñi sa ndyaa ndi
ñuu ñiyɨvɨ ya nducuihya xaan iñi ndi
vatyi cuñi xaan ndi coo ndi sisi sa cua
cuhva ra Ndyoo andɨvɨ.
3 Sisi sa cua cuhva ra Ndyoo cua coo
añima ndi, ta ma coo si tacuan ñi.
4 Nɨɨ ñi sa iyo ndi sisi coño ñuhu ndi
sa cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya, nducui-
hya iñi ndi vatyi zayanga si sii ndi.
Ña cuñi ndi sa ma coo coño ñuhu ndi,
zoco cuñi ndi coo ndi cuhva saa sa
cua cuhva ra Ndyoo sii ndi. Cuñi ndi
sa cunaa coño ñuhu sa cuu cuenda
ñuu ñiyɨvɨ ya ta cua coo ndi minoo
cuhva saa sa ma ndɨhɨ.
5 Ta maa ra Ndyoo cuu ra catyi
vatyi tacuan cua cuu si, ta i saha ra
Tatyi Ii ra sii yo. Ta cuhva cuan
zañaha si vatyi cua ñihi yo tandɨhɨ cuii
sa cua cuhva ra.
6 Ta yucuan cuenda ña yuhu ndi sa
cuu ndi. Ta sito ndi vatyi nɨɨ ñi sa iyo
ndi ihya ñuu ñiyɨvɨ ya sisi coño ñuhu
ndi, ña iyo ndi gloria sihin ra Ndyoo.
7 Sito ndi vatyi ndisa cuu cuhva ya
vatyi sino iñi ndi sii ra Ndyoo ta yɨvɨ
sa cuenda minoo sa ndyehe ndi.
8 Ta nɨɨ xaan iñi ndi, ta sica iñi ndi
vatyi vaha ca tatu zandoo ndi coño
ñuhu ya ta cuhun ndi nu ndyaa ra
ndyaca ñaha sii yo.
9 Yucuan cuenda ñihi xaan nducu
ndi cuhva zavaha ndi cuhva tahan iñi
ra a cuu si sa ñoho ca ndi sisi coño
ñuhu ndi ihya ñuu ñiyɨvɨ a cuu si sa
cuahan ndi nu ndyaa ra.
10 Vatyi sa minoo minoo yo cua
yaha yo ityi nuu ra Cristo, ta cua zan-
daa ra tyiño cuenda yo, ta cua ñihi yo
sa tahan si sii yo sa cuenda cuhva i
zavaha yo sa vaha a sa ña vaha quɨvɨ
i sicoo yo sisi coño ñuhu yo ñuu ñiyɨvɨ
ya.

Zacoto ra Pablo cuhva nduvaha yo ityi nuu ra Ndyoo

11 Sito ndi vatyi cua tasi tuñi ra
Ndyoo sii ndi tatu ma zavaha ndi
cuhva catyi ra. Yucuan cuenda
nducu xaan ndi cuhva cahan ndi si-
hin ñiyɨvɨ vatyi nacuhva cuenda ñu sii
ñu sii ra Ndyoo. Sito vaha ra Ndyoo
cuhva iyo ndi, ta sito tucu maa ndo
sihin añima ndo, cuñi.
12 Ña cuñi ndi zacahnu ndi sii ndi
sihin sa cahan ndi ihya, zoco cuñi
ndi sa nacohon iñi ndo vatyi tuhun
ndisa i zacoto ndi sii ndo. Tacuan
ta cua tahan ca iñi ndo sii ndi. Ta
cua ñihi ndo cuhva cahan ndo sihin ra
zacahnu sii. Catyi ra cuan vatyi vaha
ra, zoco ñahñi sa vaha iyo añima ra.
13 Tatu ra loco cuu ndi (vatyi cahan
ndi sa vaha sa cuenda maa ndi), zoco
zavaha ndi cuhva ya vatyi cuñi ndi
zacahnu ndi sii ra Ndyoo. Ta tatu
iyo sa vaha sii sa siñi tuñi ndi, tacuan
iyo ndi vatyi cuñi ndi tyindyee ndi sii
maa ndo.
14 Zañiñi ndi ta zacoto ndi Tuhun
Ndyoo sii ñiyɨvɨ vatyi sito ndi cuhva
cuñi xaan ra Cristo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
Sihi ra Cristo sa cuenda cuatyi tandɨhɨ
ñiyɨvɨ, ta yucuan cuenda sito yo vatyi
cuu si tañi sa sihi yo sihin ra Cristo, ta
cuu zaña yo sa zavaha yo sa ña vaha.

15 I sihi ra sa cuenda tandɨhɨ yo,
ta yucuan cuenda ma cuu ca coo yo
cuhva cuñi maa yo. Cua zavaha yo
cuhva cuñi maa ra i sihi ta nandoto ra
sa cuenda yo.
16 Ta vityi ma cuu catyi yo tatu vaha
a ña vaha sa zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa
ñu ihya ñuu ñiyɨvɨ. Ndya sii ra Cristo
ta i quehin cuhva cuan vatyi sica iñi
vatyi cuu ra minoo ñiyɨvɨ tañi maa yo,
zoco vityi ma cuu ca caca iñi cuhva
cuan.
17 Vatyi quɨvɨ saha cuenda yo sii yo
sii ra Cristo, i zama ra tandɨhɨ cuhva
iyo yo. Tandɨhɨ cuhva i sica iñi yo ityi
sata sa i nazama si vatyi i saha ra inga
sa siñi tuñi saa sii yo.
18 Ta tandɨhɨ cuhva ya, maa ñi ra
Ndyoo i zavaha sii si vatyi cuñi ra
sa cua zanduvaha ra sii yo sihin ra
sihin cuhva i zavaha ra Cristo. Ta i
saha ra tyiño sii maa ndi vatyi nacatyi
ndi sihin ñiyɨvɨ cuhva cuu nduvaha
ñu sihin ra.
19 Sihin cuhva i zavaha ra Cristo,
ta i zanduvaha ra Ndyoo sii tandɨhɨ
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ sihin ra. Ña tyaa ca
ra cuatyi i zavaha ñu sata ñu. Ta
saha ra tyiño sii maa ndi sa zacoto ndi
sii ñiyɨvɨ vatyi cuñi ra sa nduvaha ñu
sihin ra.
20 Maa ndi cuu ra sica sihin tyiño ra
Cristo. Cuu si tañi sa maa ra Ndyoo
zañiñi sii ndo sihin tuhun cahan ndi
vatyi sihin tyiño maa ra sica ndi. Yu-
cuan cuenda zañiñi ndi sii ndo vatyi
nanduvaha ndo sihin ra Ndyoo vatyi
yucuan cuu sa cuñi ra Cristo.
21 Ñahñi numinoo cuatyi i zavaha
ra Cristo, zoco sa cuenda maa yo i
ndyehe ra Ndyoo sii ra tañi minoo
ra iyo cuatyi. Ta cuhva vaha xaan
iyo ra Cristo, i saha ra Ndyoo sii maa
yo, ta nduu yo ñiyɨvɨ vaha ityi nuu ra
Ndyoo.

6

1 Zatyiño ndi ɨɨn ñi sihin ra Cristo,
ta yucuan cuenda zañiñi ndi sii ndo
vatyi ma coo ndo tañi ra ña sito sii ra
Ndyoo. Cutyiño ndo tandɨhɨ sa vaha
sa saha ra Ndyoo sii minoo minoo
ndo.
2 Vatyi tyehen catyi ra Ndyoo nuu
tutu ra: “Siñi sa cahan ndo quɨvɨ i za-
caqui sii ñiyɨvɨ, ta i tyindyei sii ndo”,
catyi ra. Ta vityi cuu tyiemvu vaha,
tyiemvu zacacu ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.
3 Nducu xaan ndi cuhva cuu ndi
ñiyɨvɨ vaha xaan coto ma tahan iñi
ñiyɨvɨ cuhva zavaha ndi ta catyi ñu
vatyi ña vaha Tuhun Ndyoo ta ma
sino iñi ñu.
4 Cuñi ndi sa cua ndyehe ñu vatyi
muzu maa ra Ndyoo cuu sii ndi sa
ndisa cuii sihin cuhva zandyee xaan
ndi iñi ndi ndyehe ndi tundoho, ta
tandɨhɨ sa yɨɨ xaan. Ta sihin cuhva
cundyee xaan iñi ndi.
5 Vazu cañi ñiyɨvɨ sii ndi ta tyihi ñu
sii ndi vehe caa ta cuvaa xaan ñu,
zoco zandyee ndi iñi ndi. Ñihi xaan
zatyiño ndi. Iyo saha ndya cuhva ña
quixi ndi, ta ña ñihi ndi sa casi ndi.
6 Zandyee ndi iñi ndi sihin tandɨhɨ
cuhva ya vatyi muzu maa ra Ndyoo
cuu sii ndi sa ndisa cuii. Yucuan
cuenda zavaha ndi sa vaha xaan.
Sito xaan ndi Tuhun Vaha ra Ndyoo,
ta cundyee xaan iñi ndi sihin ñiyɨvɨ.
Zavaha xaan ndi sa vaha sihin ñu.
Situ cuii Tatyi Ii añima ndi, ta cuñi ndi
sii ñiyɨvɨ sa ndisa cuii.
7 Maa ñi sa ndisa cahan ndi. Iyo
xaan tundyee iñi maa ra Ndyoo sihin
ndi, ta sityiño ndi tandɨhɨ sa vaha sa
saha maa ra sii ndi, ta sihin cuhva
cuan zatɨvɨ ndi tyiño cuihna.
8 Iyo quɨvɨ tahan iñi ñiyɨvɨ sii ndi, ta
iyo quɨvɨ ña cuu ndyehe ñu sii ndi. Iyo
quɨvɨ cahan ñu sa vaha sii ndi, ta iyo
quɨvɨ cahan ñu ndya vaha ñi. Catyi ñu
vatyi zandavi ñaha ndi sii ñiyɨvɨ, zoco
maa ñi sa ndisa cahan ndi.
9 Iyo ñiyɨvɨ ña tyaa ñu yahvi sii ndi,
ta iyo ñiyɨvɨ tyaa xaan ñu yahvi sii ndi.
Iyo saha sa yatyi cuu ndi, zoco ñá sihi
ndi. Iyo saha saha ra Ndyoo sa ndoho
ndi, zoco ñá sihi ndi.
10 Iyo quɨvɨ cuihya xaan cuñi ndi,
zoco zɨɨ xaan cuñi ndi sihin cuhva
zavaha ra Ndyoo. Ndahvi xaan ndi,
zoco saha xaan ndi sa vaha ra Ndyoo
sii ñiyɨvɨ. Vazu ñahñi maa sa iyo sii
ndi, zoco iyo tandɨhɨ sa vaha ra Ndyoo
sii ndi.

11 Ndoho hermanos ñuu Corinto,
casi xaan cahan ndi sihin ndo ta ña
tyixehe ndi. Cuñi xaan ndi sii ndo.
12 Ñahñi cuhva sa ña cuñi ndi sii
ndo, zoco maa ndo ña cuñi ndo sii ndi
sa ndisa.
13 Ta vityi quehin sihin ndo tañi sa
zehi sii ndo sa ndisa cuii. Zanduvita
ndo añima ndo. Cuñi ndo sii ndi.

Maa yo cuu vehe ñuhu ra Ndyoo ndito

14 Ma cuu ndo ra cu tahan sihin
ñiyɨvɨ ña sino iñi vatyi ma cuu cu-ɨin
añima ndo sihin añima maa ñu. Ma
cuu cu-ɨin sa vaha sihin sa ña vaha.
Sa iyo ñúhu sihin maa ndo, ta maa ñu
sica noo ca ñu nu ñaa.
15 Ma cuu cu-ɨin ra Cristo sihin cui-
hna a ñiyɨvɨ sino iñi sihin ñiyɨvɨ ña
sino iñi.
16 Ma cuu zacahnu yo sii ra Ndyoo
ta sii zandu. Maa yo cuu vehe ñuhu ra
Ndyoo ndito tañi i catyi maa ra:
Cua cundyei sihin ñu ta caca noi sihin
ñu;
ra Ndyoo sii maa ñu cua cui, ta maa
ñu cua cuu ñiyɨvɨ sii.
17 Yucuan cuenda i catyi tucu ra:
Quita ndo tɨcuɨ ñiyɨvɨ ña sino iñi, ta ma
cutahan ca ndo sihin ñu;
ma zavaha ca ndo sa ña vaha; tacuan
ta cua tɨin cuende sii ndo.
18 Zutu ndo cua cuu sii, ta zehi cua
cuu sii ndo,
catyi ra Ndyoo ra iyo tandɨhɨ cuii
cuhva sii.

7

1 Ihya cuu cuhva saha ra Ndyoo
tuhun ra sii yo, hermanos. Yucuan
cuenda cuñi si sa nducu yo cuhva cuu
yo ñiyɨvɨ vaha xaan ityi nuu ra Ndyoo.
Ma zavaha yo sa quiñi, ta ma caca iñi
yo sa ña vaha coto cañi ra sii yo.

Sa i zama ra hermano ñuu Corinto cuhva iyo ra

2 Sica ndi sii ndo vatyi tɨin cuenda
vaha ndo sii ndi vatyi ñahñi sa ña
vaha i zavaha ndi sihin numinoo
ndo. Yoñi ndo zatɨvɨ ndi sa siñi tuñi,
ta yoñi sii zandavi ñaha ndi.
3 Ña quehin cuhva ya sihin ndo sa
cuñi tyei cuatyi sata ndo. Zoco catyi
sihin ndo inga saha zuun ñi cuhva sa i
catyi sihin ndo vatyi cuñi xein sii ndo.
Ñoho xaan iñi sii ndo. Ɨin ñi ra cuu yo
a ndito yo a sa sihi yo.
4 Nɨi xaan iñi sihin ndo, ta zɨi
xaan cuñi sihin cuhva iyo ndo. Yu-
cuan cuenda vazu ndyehe xaan ndi
tundoho ihya, zoco cuhva iyo ndo
tyindyee si sii, ta zɨi xaan cuñi.
5 Ndya quɨvɨ i saa ndi Macedonia
ya ta ñá quitatu ndi. Ndyehe xaan
ndi tundoho, ta iyo xaan tizɨhɨ. Sahñi
tahan xaan ñiyɨvɨ sihin ndi, ta yuhu
xaan añima ndi.
6 Zoco saha ra Ndyoo tundyee iñi
sii yo tatu nducuihya xaan iñi yo, ta
i zandundyee ra añima ndi quɨvɨ i saa
ra Tito.
7 Ta ña maa ñi sa cuenda sa saa
maa ra, sa cuenda sa i saha xaan maa
ndo tundyee iñi sii ra ta tyindyee tucu
si sii maa ndi. I catyi ra sihin ndi
cuhva cuñi xaan ndo ndyehe ndo sii
ndi, cuhva nducuihya xaan iñi ndo
sa cuenda sa ña vaha i zavaha ndo ta
cuhva i tyaa xaan ndo yahvi tuhun sa
tasi sii ndo. Ta sihin tandɨhɨ cuhva ya
i nduzɨi xaan ca cuñi.
8 Ta vityi ña cuihya ca cuñi sa
cuenda carta sa i tasi sii ndo. Ndisa i
nducuihya iñi ndo i zacuu carta cuan,
zoco zuhva ñi quɨvɨ.
9 Ta vityi zɨi xaan cuñi, zoco yɨvɨ
sa cuenda sa nducuihya iñi ndo, sa
cuenda sa i zama ndo cuhva iyo ndo.
I nducuihya iñi ndo minoo cuhva
tahan iñi ra Ndyoo. I zavaha ndi
minoo sa vaha sihin ndo sa zanducui-
hya ndi iñi ndo.
10 Vatyi tatu nducuihya iñi yo
cuhva tahan iñi ra Ndyoo, zama yo
cuhva iyo yo, ta cua cacu yo. Ta ña
tahan si sa ma cuñi yo nducuihya
iñi yo cuhva cuan. Zoco tucuihya iñi
sa iyo sii ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo,
ma tyindyee si sii ñu sa ma cuhun ñu
andyaya.
11 Zaha ndo cuenda cuhva i
tyindyee si sii ndo vatyi i nducuihya
iñi ndo cuhva tahan iñi ra Ndyoo. I
quisaha cuñi xaan ndo zavaha ndo
sa vaha. I zavaha ndo cuhva cuñi si
sihin ra sicoo cuatyi cuan. I tasi tuñi
ndo sii ra, ta cuñi xaan ndo sa ma coo

ca cuatyi nu yucu ndo. I cuxaan ndo
sa cuenda sa sicoo cuatyi nu yucu
ndo, ta i yuhu ndo sii ra Ndyoo. Ta
sa yaha cuan ta zɨquɨ i cuñi xaan ndo
ndyehe ndo sii. Zañaha ndo vatyi
ñahñi ca cuatyi ndo iyo sa cuenda
tuhun cuan.
12 I tyei carta cuan vatyi cuñi sa cua
nacoto maa ndo cuhva cuñi xaan ndo
sii ndi sa ndisa cuii ta yɨvɨ sa sica xaan
iñi sa cuenda ra zavaha cuatyi cuan
ta nu sa cuenda zutu ra, vazu i zavaha
ra sa ña vaha cuan sihin ra.
13 Ta yucuan cuenda i saha xaan
ndo tundyee iñi sii, sihin cuhva i
zavaha ndo sa vaha, ta zɨɨ xaan ca
cuñi sa cuenda cuhva i zavaha ndo
sihin ra Tito. I tɨɨn cuenda vaha ndo
sii ra, ta zanduzɨɨ ndo iñi ra.
14 I catyi sihin ra Tito cuee ca sa
cuhun ra nu yucu ndo vatyi sino xaan
iñi ndo, ta ñá zaha ndo ticahan nuu
sii, cuhva cuan. Tandɨhɨ sa i quehin
sihin maa ndo, maa ñi sa ndisa cuu
si. Ta sa vaha i nacatyi sihin ra sa
cuenda ndo, i quita si cuhva cuan,
maa ñi sa ndisa cuii, ta ñá zacuu ndo
sii, tañi minoo ra vatya.
15 Ta cuñi xaan ca ra Tito sii ndo
vityi vatyi nacohon iñi ra cuhva i tɨɨn
cuenda vaha xaan ndo sii ra ta i tyaa
xaan ndo yahvi sii ra. Ta i yuhu xaan
ndo coto ma zavaha ndo tandɨhɨ sa
cuñi si.
16 Nɨɨ xaan iñi sihin ndo tandɨhɨ
cuii cuhva, ta yucuan cuenda zɨɨ xaan
cuñi vityi.

8

Natyindyee vaha yo sii ñiyɨvɨ sihin xuhun

1 Ta vityi cuñi ndi nacatyi ndi sihin
ndo hermanos cuhva i saha xaan ra
Ndyoo tundyee iñi sii ñiyɨvɨ sino iñi
ñuu Macedonia.
2 Vazu ndyehe xaan ñu tundoho,
zoco zɨɨ xaan cuñi ñu sihin ra Ndyoo.
Ta vazu ndahvi xaan ñu, zoco i saha
xaan maa ñu sa sii ñu sii ñiyɨvɨ tañi
ñiyɨvɨ cuca.
3 Sehi sa ndaa cuenda ñu vatyi saha
maa ñu sa sii ñu vatyi cuñi ñu. Ta iyo
saha yaha ca saha ñu.
4 I zañiñi ñu sii ndi cuaha xaan saha
vatyi quihin ndi sa saha maa ñu ta
cuhva ndi sii si sii inga hermano.
5 I zavaha ñu cuaha ca ta zɨquɨ
cuhva sica iñi ndi vatyi sa xihna ñi i
saha maa ñu sii ñu sii ra ndyaca ñaha
sii yo ta zɨquɨ i cuñi ñu sa cua cutyiño
ra Ndyoo sii maa ndi sa zacuaha ndi
sii ñu.
6 I ndyehe ndi cuhva zavaha ñu ñuu
Macedonia, ta zɨquɨ i catyi sihin ra
Tito vatyi maa ra cuu ra i quisaha si-
hin tyiño ya sihin maa ndo, ta yucuan
cuenda i catyi sihin ra nacuhva ca ra
cuhva sii ndo sa cuhva ca ndo xuhun.
7 Sito xaan maa ndo cuaha xaan
cuhva. Nɨɨ xaan iñi ndo. Vaha xaan
zacuaha ndo Tuhun Ndyoo. Sito
xaan ndo sihin sa siñi tuñi sa saha ra
Ndyoo. Ta vaha xaan ndyico ndo sii
ra. Cuñi xaan ndo sii ndi. Ta vityi
cuñi tucu si sa tyindyee vaha ndo sii
ra hermano ndahvi.
8 Zoco ña zañiñi sii ndo. Zoco cuñi
inga ñiyɨvɨ sa tyindyee ndo sii ñu. Ta
sihin cuhva ya cua zañaha ndo vatyi
cuñi ndo sii ñiyɨvɨ sa ndisa cuii.
9 Sa sito ndo cuhva cuñi xaan ra
Jesucristo sii yo. Cuca xaan maa ra,
zoco sa cuenda maa yo i zandun-
dahvi xaan ra sii ra sa quisi ra ihya
ñuu ñiyɨvɨ. Ta vityi zanducuca ra sii yo
vatyi sa cuenda sa i sihi ra nuu cruz,
ta cua ñihi maa yo sa vaha sa saha ra
Ndyoo sii yo.
10 Vityi sehi minoo sa siñi tuñi vaha
sii ndo vatyi tañi sa quisaha saha
xaan ndo xuhun cuyava,
11 vityi zavaha ca ndo sii si tañi
zavaha ndo quɨvɨ cuan. Cuhva ndo
ñaa sa cuu cuhva ndo.
12 Tatu ndisa cuii cuñi ndo cuhva
ndo, ña ñiñi xaan yozo cuhva ndo.
Cua quihin ra Ndyoo ñaa sa cuu
cuhva ndo. Ta ña cuñi ra sa cuhva yo
minoo cuhva sa ña cuu sii yo.
13 Ña cuñi sa ndyehe xaan maa ndo
tundoho vatyi saha xaan ndo xuhun
ndo sii inga ñiyɨvɨ ta ñahñi tundoho
cua ndyehe maa ñu. Ña tacuan cuñi
si.
14 Zoco vityi iyo cuaha xuhun ndo,
ta cuu tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ ndahvi

ca. Ta cuee ca inga saha cua cuu
tyindyee maa ñu sii ndo tatu siñi ñuhu
si sii ndo. Tacuan ta cua cuu ndo inuu
ñi.
15 Tañi catyi si nuu tutu ra Ndyoo:
"Ra i ñihi cuaha ca, ñá ndoo si sii ra.
Ta ra i ñihi zuhva ñi, ñá cumañi si sii
ra." Catyi si.

Cua cuhun ra Tito sihin ra hermano ndya ñuu Corinto

16 Tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo vatyi
inuu ñi cuñi ra Tito sii maa ndo tañi
cuñi mi sii ndo.
17 I quihin ra tyiño sehi sii ra sa
cuhun ra cundyehe ra sii ndo vatyi sa
sica iñi ra zavaha ra cuhva cuan. Ta
yucuan cuenda cua quisi ndyehe ra
sii ndo vatyi cuñi ra.
18 Tasi ndi inga ra hermano sihin
ra. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi, cahan
xaan nu sa vaha sa cuenda ra ya. Ta
cuu xaan nacatyi ra Tuhun Vaha ra
Ndyoo.
19 Ta ña tacuan ñi vatyi i casi tandɨhɨ
ra hermano sii ra sa caca noo ra sihin
ta tyindyee ra sii, sa naquihin xuhun
sa cuenda ñiyɨvɨ ndahvi. Zavaha ndi
cuhva ya vatyi zacahnu si sii ra ndy-
aca ñaha sii yo ta zañaha si vatyi cuñi
ndisa cuii ndi sii ñiyɨvɨ.
20 Tyehen zavaha ndi tyiño ya coto
tyaa ñiyɨvɨ cuatyi sata ndi sa cuenda
cuhva zacasi tahan ndi sa cuaha xaan
xuhun ya.
21 Cuñi ndi zavaha ndi sii si minoo
cuhva ndoo xaan ityi nuu ra Ndyoo ta
cuhva cuñi ñiyɨvɨ.
22 Ta sihin ra Tito tasi tucu ndi mi-
noo ca ra hermano yo vatyi ndyehe
ndi vatyi cuñi xaan ra zatyiño ra tyiño
ra Ndyoo. Sa nacatyi sihin ra cuhva
cuñi xaan ndo tyindyee ndo sihin
xuhun, ta vityi cuñi xaan ra cuhun ra
nu yucu ndo.
23 Sa sito ndo vatyi ra Tito cuu ra
tehin ta ra tyindyee sii, sihin tyiño ra
Ndyoo nu yucu ndo. Tacuan nacatyi
ndo tatu yoo ra ndaca tuhun sii ndo.
A tatu ndaca tuhun ñiyɨvɨ sa cuenda
inga ra hermano sa vasi sihin ra,
catyi ndo vatyi ra hermano ityi ya tasi
sii ra, ta sino xaan iñi nduu tahan ra
sii ra Cristo.
24 Yucuan cuenda ityi nuu tandɨhɨ
hermano tyindyee ndo sii ra ya, ta
zañaha ndo vatyi cuñi xaan ndo sii
ra sa cuenda mi. Tacuan ta cua coto
ra ñaa cuenda cahan xaan ndi tuhun
ndo ta catyi ndi vatyi vaha xaan ñiyɨvɨ
cuu ndo.

9

Cuhva cua tyindyee ra hermano sii ñiyɨvɨ ndahvi sihin xuhun

1 Sa cuenda tuhun sa cuhva ndo
xuhun sii ra hermano ndahvi, ña cuñi
si sa tyei ihya
2 vatyi sa site ñaa sa iyo añima
ndo. Yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi,
ta nacatyi xein sa cuenda ndo sihin
ra hermano ihya nu cu si Macedonia.
Nacatyi vatyi ndoho nu cu si Acaya
sa ndyaa listo ndo ndya cuyava sihin
xuhun sa cua cuhva ndo. Ta cuhva
iyo maa ndo zañaha si minoo cuhva
vaha, ta yucuan cuenda iyo cuaha
xaan ca inga ra cuñi tyindyee.
3 Zoco nu ndɨhɨ tuhun, tasi sii ra
hermano nu yucu ndo vatyi cua
zanumi ndo ta zatitahan ndo xuhun
cuan tañi sa catyi cua zavaha ndo
vatyi coto catyi ra hermano ñuu
Macedonia vatyi ña ndisa cuu tuhun
quehin sa cuenda ndo.
4 Tatu ndyehe ra hermano Mace-
donia vatyi ña ndyaa listo ndo quɨvɨ
cuhun ra sihin mi nu yucu ndo, cua
cucahan nui tatu ña sa ndyaa listo
xuhun ndo vatyi sa cahan xein sa
vaha sa cuenda ndo. Ta cua cucahan
tucu nuu maa ndo.
5 Yucuan cuenda sica iñi vatyi vaha
ca tatu cuhun xihna ra hermano ya
nu yucu ndo, ta tyindyee ra sii ndo
sa zatitahan ndo xuhun cuan, yozo
cuñi maa ndo cuhva ndo. Ta zɨquɨ
cua cundyaa listo si tañi minoo sa
cundaa iñi ndo ta cuhva ndo ta yɨvɨ
tañi minoo sa zañiñi ndi sii ndo ta
cuhva ndo.
6 Zoco nacohon iñi ndo minoo
tuhun ya; ra sa zuhva ñi tasi, zuhva
ñi cua naquihin ra. Ta ra tasi cuaha,
cuaha ca cua naquihin ra.
7 Cuhva minoo minoo ndo yozo sa
cundaa iñi ndo, yɨvɨ sa zañiñi minoo
ñiyɨvɨ sii ndo ta yɨvɨ sihin sa cuihya iñi.

Vatyi cuñi xaan ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, ñu
saha maa xuhun ta cuzɨɨ iñi ñu.
8 Ta cuu cuhva ra Ndyoo cuaha ca
sii ndo. Cua cuhva ra tandɨhɨ nuu sa
vaha sii ndo. Ta tacuan ta cua coo
tandɨhɨ sa siñi ñuhu sii ndo, ta cua cuu
tyindyee ndo cuaha xaan cuhva sii
inga ñiyɨvɨ.
9 Tyehen catyi Tuhun ra Ndyoo:
Minoo ra vaha, saha maa ra sa sii ra
sii ñiyɨvɨ ndahvi.
Ma naa iñi ra Ndyoo cuhva vaha
zavaha ra.
10 Maa ra Ndyoo cuu ra saha sɨtɨ sa
cua tasi yo. Ta cua cuhva tucu maa ra
sa cua casi yo. Cua zanducuaha ca ra
sɨtɨ sa tasi maa ndo, ta cua cuhva ca ra
cuhva sii ndo sa zavaha ndo sa vaha
sihin sa saha maa ra.
11 Cua coo tandɨhɨ nuu sa vaha sii
ndo, sa cua cuu cuhva maa ndo ta
tyindyee ndo sii inga ñiyɨvɨ. Ta quɨvɨ
cua cundyaca ndi xuhun ndo nu yucu
ra hermano ndahvi, cua nacuhva
xaan ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo.
12 Iyo uu nuu sa vaha sa cua coo sa
cuenda xuhun sa cua cuhva maa ndo.
Sa xihna ñi tyindyee si sii ñiyɨvɨ sa siñi
ñuhu. Ta sa cu uu cuu sa cua nacuhva
xaan ñu tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo.
13 Cua zacahnu xaan ñu sii ra
Ndyoo vatyi tyindyee ndo sii ñu ta
ndyehe ñu vatyi sa ndisa tyaa ndo
yahvi tuhun ra Cristo. Ta cua zac-
ahnu ñu sii ra vatyi tyindyee xaan
ndo sii ñu ta sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
14 Ta cua caca ñu tumañi iñi sii ra
Ndyoo sa cuenda maa ndo, ta cua
cuñi xaan ñu sii ndo sa cuenda cuhva
vaha xaan sityiño ra Ndyoo sii ndo.
15 Tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa
cuenda sa saha maa ra. Saha ra sii
zehe ra. Vaha xaan sa saha maa ra
ndya cuhva ña ñihi ca ndi tuhun ca-
han ndi sa cuenda si.

10

Iyo cuhva sii ra Pablo sa cahan ra sihin ra hermano vatyi minoo ra cuu apóstol cuu ra

1-2 Yuhvi ra Pablo sique minoo tu-
mañi iñi sii ndo sihin sa vii, tañi sa vii
sa iyo sii ra Cristo. Vatyi iyo ndo catyi
ndo vatyi tatu zacote ñaa tyiño sii ndo
sihin carta, xaan xaan quehin, catyi
ndo. Ta tatu ndyei sihin ndo vii xaan
quehin, catyi ndo. Zoco sique tumañi
iñi sii ndo vityi vatyi ña cuñi cuxein si-
hin ndo tatu cuhin nu yucu ndo. Zoco
site vatyi cua cuxein sihin zuhva ndo
quɨvɨ cuhin nu yucu ndo vatyi iyo ndo
catyi ndo vatyi zavehi cuhva zavaha
ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo.
3 Ndisa vatyi ñiyɨvɨ cuu ndi, zoco
ña sahñi tahan ndi tañi sahñi tahan
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Sahñi tahan ndi si-
hin sa ña vaha sihin tundyee iñi sa
saha ra Ndyoo.
4 Ta ndaha tyiño sa sityiño ndi nu
sahñi tahan ndi, ndaha tyiño sa saha
maa ra Ndyoo cuu si. Ta iyo xaan
tundyee iñi sii si, ta cuu zatɨvɨ si tyiño
cuihna.
5 Cuu zahacanaa ndi zɨquɨ tandɨhɨ
sa ña vaha sa cahan ñiyɨvɨ sii ra Ndyoo
ta zɨquɨ tandɨhɨ inga sa ña vaha sa
ña saha tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii Tuhun
Ndyoo. Ta tandɨhɨ cuhva sica iñi
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya, saha cuenda ndi
sii ra Cristo sa cundyaca ñaha ra sii si,
ta tandɨhɨ si cua tyaa si yahvi sii ra.
6 Cua ndyehe ndi tatu sa tyaa vaha
tandɨhɨ ndo yahvi sii ra Cristo, ta zɨquɨ
cua tasi tuñi ndi sii yoo ra ña tyaa
yahvi.
7 Zoco maa ndo zaha xaan ndo
cuenda cuhva caa ñiyɨvɨ tatu vaha ñu
a ña vaha ñu, ta ña sito ndo ñaa sa iyo
añima ñu. Tatu iyo ndo sito ndo vatyi
cuenda ra Cristo cuu ndo, cua coto
tucu ndo vatyi cuenda ra Cristo cuu
tucu maa ndi.
8 Ta ña cahan nui vazu cuaha que-
hin sa cuenda cuhva saha ra Ndyoo
sii, vatyi ndisa i saha ra tyiño sii, sa
tyindyei sii ndo ta yɨvɨ sa zatɨvi sii
ndo.
9 Ña cuñi sa caca iñi ndo vatyi cuñi
zayuhi sii ndo sihin carta ñi.
10 Vatyi catyi ndo: Xaan xaan cahan
carta ra. Ñihi xaan cahan si. Zoco
mazu xaan ra tatu sa ndyaa ra, ta ña
cuu vaha cahan ra, ndɨhɨ ca. Catyi
ndo.
11 Zoco tatu tacuan catyi ndo, cuñi
si sa coto ndo vatyi tañi cuhva tyei

nuu carta ta zuun ñi cuhva cuan cua
quehin quɨvɨ cua sei nu yucu ndo.
12 Ña zaha maa ndi tuhun sa vaha
xaan ndi tañi iyo inga ra nacatyi sihin
ndo vatyi vaha xaan ra. Ndyehe ra
cuhva iyo ra tahan ra, ta ndyehe ra sii
maa ra, ta sica iñi ra vatyi vaha xaan
ra. Zoco ñahñi sa siñi tuñi vaha iyo sii
ra cuhva cuan.
13 Zoco ma zacahnu maa ndi sii ndi
minoo cuhva ña tahan si. Maa ra
Ndyoo cuu ra i catyi ndyamaa cua
zatyiño ndi, ta i saa ndi nu ndyaa maa
ndo.
14 Tatu yɨvɨ maa ndi zacoto Tuhun
Ndyoo sii ndo sa xihna ñi, ma tahan
si sii ndi vityi sa zaha ndi cuenda sii
ndo. Zoco tahan si sii ndi vatyi xihna
ca maa ndi i saa nu ndyaa ndo sihin
tuhun ra Cristo.
15 Ña catyi ndi vatyi tyiño inga ra
cuu tyiño maa ndi. Zoco cuñi ndi
vatyi nduvaha ca cuhva sino iñi ndo,
ta zɨquɨ cua nducahnu ca tyiño maa
ndi nu tahan si zatyiño ndi.
16 Ta zɨquɨ cua zacoto ca ndi tuhun
ra Cristo ñuu sica ca ityi nuu ca nu
yucu ndo, nu ta coto ca ñu Tuhun
Ndyoo. Ña cuñi ndi zatyiño ndi nu sa
quisaha inga ra sa xihna ñi. Ña cuñi
ndi zacahnu ndi sii ndi ta catyi ndi
vatyi tyiño inga ra cuu tyiño maa ndi.
17 Tatu iyo ra cuñi ra zacahnu ra sii
ra, vaha ca nacatyi ra cuhva i zavaha
ra Ndyoo ta zacahnu ra sii ra Ndyoo.
18 Vatyi ña quita vaha minoo ra
catyi vatyi vaha xaan ra. Quita vaha
ra sa ndisa tatu catyi ra Ndyoo vatyi
vaha ra.

11

Zacuenda ndo sii ndo sihin ra zandavi ñaha

1 Zandyee ndo iñi ndo zuhva ca
vatyi cua quehin zuhva ca sa tondo.
Zandyee ndo iñi ndo nanacatyi ñaa sa
iyo añime.
2 Vatyi ñoho xaan iñi sii maa ndo si-
hin minoo cuhva i saha ra Ndyoo sii,
vatyi mi i tyihi sii ndo ityi ra Cristo, ta
cuñi vatyi ɨɨn ñi sii maa ra cuan cua
cuñi xaan ndo tañi cuñi xaan minoo
ñaha yoco sii ra cua tandaha sihin ña.
3 Zoco sica xaan iñi sa cuenda ndo
coto tahan si sii ndo tañi i tahan si
sii cu Eva vatyi i zandavi ñaha cuihna
sii ña. Ta yucuan cuenda sica xaan
iñi sa cuenda ndo coto caca iñi ndo
inga cuhva sa cuenda ra Cristo ta coto
zandoo ndo cuhva sa zacahnu ndo ɨɨn
ñi sii maa ra.
4 Vatyi maa ndo tuhva ndo tyizoho
sa cahan inga ra, tuhun inga Jesús,
ra ña tuhva ndi cahan tuhun. Ta ra
yucuan cahan sa cuenda inga tatyi, sa
yɨvɨ Tatyi Ii sa ñihi maa ndo. A tatu
catyi ra cuan, inga cuhva cua cacu
ndo, vaha xaan tyizoho ndo sa cahan
ra.
5 Ta ña sica iñi vatyi vaha ca numi-
noo ca ra zatyiño tyiño ra Ndyoo ta
zɨquɨ mi vazu sica iñi ra cuan vatyi
vaha xaan ca ra.
6 Vazu ña cuu vaha quehin, zoco
sito xein Tuhun Ndyoo. Ta sa cuaha
xaan saha zañaha ndi sii ndo cuhva sa
cuu zavaha ndi.
7 ¿Atu sica iñi ndo vatyi i zavehi sa
ña vaha vatyi ñá quihin xuhun ndo
quɨvɨ i zacote tuhun ra Cristo sii ndo?
I zanduluhli sii, vatyi cuñi sa cua sino
iñi ndo.
8 I tyindyee ra hermano inga ñuu
sii, sihin xuhun. I quihin xuhun ra
sita sasi nɨɨ ñi sa tyindyei sii maa ndo
sihin Tuhun Ndyoo.
9 Ta quɨvɨ sa siñi ñuhu xuhun sii,
zoco ñá sique xuhun sii maa ndo
vatyi i quisi ra hermano ndya Mace-
donia ta saha maa ra sa siñi ñuhu sii.
Ta nu ñá yozo zɨquɨ numinoo ndo sii.
Ta nu ma cozo zɨquɨ ndo sii ityi nuu
ca.
10 Vatyi tañi sa site vatyi maa ñi
tuhun ndisa ra Cristo quehin, ta
tacuan tucu site vatyi ma cuhve sa
quindyaa ndoho, ra nu cu si Acaya, sa
zɨɨ cuñi vatyi ñá sique xuhun sii ndo
ta ma caque xuhun sii ndo ityi nuu ca.
11 ¿Ta ñaa cuenda zavehi cuhva ya?
¿Atu zavehi sii si vatyi ña cuñi sii ndo?
Sito vaha ra Ndyoo vatyi cuñi xein sii
ndo.
12 Ta cua zavaha que cuhva ya vatyi
cuñi zañehi vatyi ña ndisa inga ra sa
catyi vatyi inuu ñi zatyiño ra tañi mi.

Zoco ña ndisa ra cuan vatyi sica ra xuhun.
13 Catyi ra cuan vatyi apóstol cuu ra, zoco ña ndisa. Zandavi ñaha ra.
14 Ta ña iyo cuñi sihin cuhva cuan vatyi ndya cuihna ta cuu zanduu ra sii ra tañi cuhva caa minoo ángel sa ndisi xaan sihin sa ndisi maa ra Ndyoo.
15 Ta ñiyɨvɨ cuu tucu zandavi ñaha ñu tatu cuñi ñu. Yucuan cuenda ra ndyico sii ra ña vaha, zaha ra tuhun vatyi ra zavaha sa vaha cuu ra. Zoco cua coo quɨvɨ cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ra sihin cuhva tahan si sii ra.

Cuhva i ndyehe ra Pablo tundoho vatyi minoo apóstol cuu ra

16 Catyi inga saha vatyi ma caca iñi ndo vatyi minoo ra loco cui vatyi quehin cuhva ya. Zoco tatu tacuan sica iñi ndo, naquehin sihin ndo tañi sa ra loco cui. Ta cua zacahni sii zuhva.
17 Yɨvɨ ra ndyaca ñaha sii yo cuu ra catyi sihin vatyi quehin cuhva ya, zoco quehin tañi minoo ra loco vatyi zacahni sii.
18 Iyo cuaha xaan ra zacahnu sii ra vatyi vaha xaan ra cuñi maa ra ityi nuu ñiyɨvɨ ñi. Ta yucuan cuenda cua zacahnu tucu mi sii.
19 Vatyi zɨɨ xaan cuñi ndo tyizoho ndo sa cahan inga ra loco cuan, ta sito xaan maa ndo cuñi ndo.
20 Cundyee iñi ndo tatu catyi inga ra cuan sihin ndo vatyi cua zatyiño ndo tyiño ra. Zuhu ra sa sii ndo, ta ña tuu iñi ndo. Cuñi ra cundyaca ñaha ra sii ndo. Ña cuu ndyehe ra sii ndo, ndya cuhva cati ra nuu ndo, ta cundyee iñi ndo sihin tandɨhɨ sa zavaha ra sihin ndo.
21 ¿Atu sicoo cuatyi mi vatyi ñá caña iñi zavehi cuhva cuan sihin ndo, cuñi ndo? Ña yuhu maa ra cuan zacahnu ra sii ra, ta vityi ña yuhu tucu mi. Ta cua quehin tañi minoo ra loco.
22 Catyi ra cuan vatyi ra hebreo cuu ra. Ra hebreo cuu tucu yuhvi. Ta ra ñuu Israel cuu ra cuan. Ta zuun tucu ra cuu ii. Ñiyɨvɨ sii ra Abraham cuu ra, ta zuun tucu cuu ii.
23 Catyi ra cuan vatyi muzu ra Cristo cuu ra. Ta vityi cua quehin tañi minoo ra loco vatyi cuñi catyi sihin ndo vatyi ñihi ca cui muzu ra Cristo vatyi cuaha xaan ca zatyiñe tyiño ra Cristo ta zɨquɨ inga ra cuan. Cuaha ca saha i tyihi ñiyɨvɨ sii, vehe caa. Cuaha xaan saha i cañi ñu sii. Ta cuaha xaan saha i cuñi cahñi ñu sii.
24 Ohon tahan saha i cañi ñiyɨvɨ hebreo sii sihin cuarta. Oco sahun cumi saha tahan tahan saha.
25 Uñi saha i cañi ñiyɨvɨ sii sihin yutu, ta minoo saha i cañi ñu sii sihin yuu. Uñi tahan saha i ndyee barco sa ñohi, ta minoo ñiyaca ta minoo ndyiyaca i ndoi sisi tyañuhu.
26 Cuaha xaan, cuaha xaan sica noi. Iyo saha sa yatyi tyañi yuu. Zayuhu ra zuhu sii. Quiñi xaan zavaha ra hebreo ra tehin sihin. Quiñi xaan zavaha ñiyɨvɨ inga tata sihin. Cuaha xaan sa ica i cuu sii, ñuu nahnu, sisi cuhu, nu tyañuhu ta nu iyo ñiyɨvɨ catyi vatyi sino iñi ñu, zoco ña ndisa ñu.
27 Ñihi xaan zatyiñe ta ndyehi tundoho ta cundɨhɨ xaan iñi. Cuaha saha ñá quixi. I sizoque, ta ityi ndutya. Cuaha saha ñá ñihi sa casi. Visi xaan i cui, ta ña cuaha zahme.
28 I ndyehi tandɨhɨ cuhva cuan ta inga tucu cuhva vatyi tandɨhɨ quɨvɨ sica xaan iñi tatu iyo vaha tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi.
29 Tatu iyo minoo ndo nduvita cuhva sino iñi ndo, cuñi xein tyindyei sii ra tañi sa ɨɨn ñi cui sihin ra. Tatu iyo minoo ra zandoyo ñuhu sii hermano ta ña sino vaha ca iñi ra, cuxein.
30 Tatu cuñi si vatyi zacahni sii sa zuun ñi mi (ta tacuan ta cua coto ndo vatyi muzu maa ra Ndyoo cui sa ndisa cuii; cua zavehi sii si) zoco cua nacatyi maa ñi cuhva zañaha si vatyi ñahñi tundyee iñi iyo sii mi sa maa tuhun ñi.
31 Maa ra Ndyoo, Zutu ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo, cuu ra cuñi si zacahnu yo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta sito maa ra vatyi quehin sa ndisa ta ña vatye.
32 Quɨvɨ sa sehin ñuu Damasco, ra cu gobierno cuenda ra rey Aretas i sicumi ra yuvehe cahnu ñuu cuan sihin zandaru vatyi cuñi ra tɨɨn ra sii.

33 Zoco i zanoo ñiyɨvɨ sii sisi minoo
tyica cahnu nu ndyaa minoo ventana
nuzama cuan, ta cuhva cuan i quite
ta i sino xehi sii ra cuan.

12

Sa zañaha ra Ndyoo sii ra Pablo

1 Site vatyi ñahñi cua ñihi sihin
cuhva sa zacahni sii, zoco cua nacatyi
cuhva i zañaha ra ndyaca ñaha sii yo
sii.
2 Site minoo ra sino iñi sii ra Cristo.
(Ihya cahan ra Pablo zuun ñi sa
cuenda maa ra.) Sa yaha usi cumi
cuiya vityi ndya quɨvɨ i sindyaca ra
Ndyoo sii ra ndya sa cu uñi yutyi
andɨvɨ. Ña site tatu sahan coño ñuhu
ra a ña sahan. Yuhvi ña site. Maa ñi
ra Ndyoo sito.
3-4 Zoco site vatyi sahan ra cuan nu
ñoho ñiyɨvɨ vaha, ñu sa sihi. Ña site
tatu sahan coño ñuhu ra sa quehin
tuhun ya a ña sahan si. Maa ñi ra
Ndyoo sito. Ta i sahan ra cuan nu i
siñi ra tuhun xehe. Xehe xaan tuhun
cuan, ta yoñi rayɨɨ cuu nacatyi sii si.
5 Tahan si sii, sa zacahni sii, sa
cuenda cuhva i zañaha ra Ndyoo sii
minoo ra cuan (vatyi zuun ñi ra cuan
cui), zoco ma catyi vatyi ra vaha xaan
cui sa cuenda cuhva cuan. Cua catyi
vatyi ra vaha cui maa ñi sa cuenda sa
ñahñi tundyee iñi iyo sii sa maa ñi mi.
6 Zoco tatu cuñi zacahni sii, yɨvɨ ra
loco cui vatyi maa ñi sa ndisa cuu sa
quehin. Zoco ma catyi vatyi ra vaha
cui coto yaha xaan zacahnu ñiyɨvɨ sii,
minoo cuhva ña tahan si. Cuñi sa
ndyehe ndo cuhva iye ta cuhva za-
cuehi ta zɨquɨ cua coto ndo tatu vehi
a ña vehi.
7 Ta coto caca iñi vatyi vaha xein sa
cuenda sa cuaha xaan cuhva i zañaha
ra Ndyoo sii, i saha tucu ra sa cañi
cuihna sii coño ñuhi. Cahnu xaan
tundoho i tasi cuihna sii, coto caca iñi
vatyi vaha xein.
8 Uñi tahan saha i sique sii ra ndy-
aca ñaha sii yo natyaa siyo ra tundoho
ya sii.
9 Ta tyehen i catyi maa ra Ndyoo si-
hin: “Cuaha xaan sa vaha sehi suun,
ta ñahñi ca sa siñi ñuhu suun. Ta
ma nduvohon. Ta tatu ñahñi tundyee
iñi iyo suun, zoco ndyehe ca ñiyɨvɨ
tundyee iñi mi sa iyo suhun”, catyi ra.
Ta yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi vatyi
ñahñi tundyee iñi iyo sii. Ta tacuan
ta cua coo xaan tundyee iñi ra Cristo
sihin.
10 Yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi tatu
vita xein, tatu cuxaan ñiyɨvɨ sihin,
tatu iyo sa siñi ñuhu sii, tatu cuñi
cahñi ñiyɨvɨ sii, ta tatu ndyehe xein
tundoho sa cuenda ra Cristo vatyi
tatu ñahñi tundyee iñi iyo sii sa maa
ñi mi, ñihi que tundyee iñi ra Ndyoo.

Sica xaan iñi ra Pablo sa cuenda ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ñuu Corinto

11 Tañi minoo ra loco cui tatu zac-
ahni sii, zoco maa ndo zañiñi sii, sa
zavehi sii si vatyi ña tyaa ndo yahvi
sii. Maa ndo tahan si sa cahan vaha
sa cuenda mi, zoco ña cuñi ndo. Ndy-
ico ndo sii ra catyi vatyi vaha xaan
zatyiño ra tyiño ra Jesús, ta ñahñi
cuhva sa luhlu que ta zɨquɨ maa ra
vazu ñahñi ra cui.
12 I ndyehe ndo cuhva i zatyiñe
tyiño ra Ndyoo nu yucu ndo. I
zandyee xein iñi cuhva ndyehi tun-
doho, ta i zavaha xein zeña ta sa
ndyityi ta tyiño sihin tundyee iñi ra
Ndyoo.
13 ¿Atu vaha ca ñiyɨvɨ i cui sihin
ra hermano inga ñuu ta zɨquɨ sihin
maa ndo? Ña tacuan. Inuu ñi cui
sihin tandɨhɨ ndo. Minoo ñi cuhva sa
ñá zavehi sihin maa ndo cuu sa ñá
yozo zɨquɨ ndo sii. Zaha ndo tucahnu
iñi sii, tatu zavehi sa ña vaha cuhva
cuan.
14 Ta vityi sa ndyaa listi sa cu uñi
saha sa cua quisi ndyehi sii ndo. Ta
ma cozo zɨquɨ ndo sii, vatyi ña cuñi
ndaha tyiño ndo. Cuñi sii maa ndo.
Minoo ra cu zutu sa ndyihi, tyindyee
ra sii zehe ra ta yɨvɨ zehe ra tyindyee
sii ra.
15 Ta yuhvi zɨɨ xaan cua cuñi cuhve
sa sii, sa cuenda maa ndo. Ta cuhva
ndya mi, ta cua zandɨhi tundyee iñi
sii, sa cuenda maa ndo. Zoco zehi
cuenda vatyi tatu cuaha ca cuñi sii
ndo, siin xaan cuñi ndo sii.

16 Ta vazu sito vaha ndo vatyi ñá yozo zɨquɨ ndo sii, zoco iyo ndo catyi ndo vatyi i zandavi ñehi sii ndo minoo cuhva ñá tuu iñi ndo ta i quihin sa sii ndo. Catyi ndo.

17 ¿Atu i zandavi ñehi sii ndo sihin minoo ra i tasi nu yucu ndo quɨvɨ cuan?

18 Quɨvɨ i tasi sii ra Tito sihin inga ra hermano cuan, ¿atu i zandavi ñaha ra Tito cuan sii ndo ta quihin ra sa sii ndo? Ña tuhva ndi zandavi ñaha sii ndo. Ɨin ñi cuhva zavaha nduu tahan ndi.

19 ¿Atu sica iñi ndo vatyi nduqui cuhva zacaqui sii, ityi nuu ndo sihin tuhun ya? Zoco ña tacuan. Sito ra Ndyoo cuhva cahan ndi. Ta cahan ndi sa cuenda ra Cristo. Ta tandɨhɨ sa zavaha ndi, zavaha ndi sii si vatyi cuñi ndi tyindyee ndi sii ndo. Cuñi xaan ndi sii ndo, ta cuñi ndi sa cua coto vaha ca ndo sii ra Ndyoo.

20 Yuhi coto cua sei yucuan ta nañihi sii ndo minoo cuhva sa ma tahan iñi. Ta zɨquɨ ma tahan iñi maa ndo cuhva cua zavehi tatu nañihi sii ndo sahñi tahan ndo, tatu ndyiyo iñi ndo sa sii tahan ndo, a tatu tuhva ndo cuxaan, a tatu ña sica maa iñi ndo sa cuenda ra tahan ndo, a tatu cahan ndo ndya vaha ñi sii ra tahan ndo, a tatu tyaa xaan ndo cuatyi sata ra tahan ndo, a tatu zacahnu ndo sii ndo a tatu iyo tizɨhɨ nu yucu ndo. Tatu zavaha ndo cuhva cuan, ma tahan iñi ndo cuhva cua zavehi sihin ndo.

21 Ta yuhi coto cuhva ra Ndyoo sa coo sa cahan nuu sii, sa cuenda ndo quɨvɨ sei nu yucu ndo. Ta cua nducuihya xaan iñi vatyi ndoho sa zavaha cuatyi, tañaha ca ndu-uu iñi ndo cuatyi ndo. Zavaha ca ndo sa quiñi. Quixi ndo sihin ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ndo cuu, ta zavaha ndo tandɨhɨ inga nuu sa ña vaha.

13

Zaha ndo cuenda tatu ndyico vaha ndo sii ra Cristo a ña ndyico ndo

1 Sa cuñi cuu si sa cu uñi saha quisi ndyehi sii ndo. Tatu iyo uu a uñi tahan sa ndaa, cua cundaa tyiño sa cuenda minoo minoo ndoho ra zavaha sa ña vaha.

2 Quɨvɨ i sindyei sihin ndo sa cu uu saha cuan, i catyi sihin ndoho ra zavaha cuatyi vatyi nazandoo ndo cuatyi ndo. Ta vityi nacatyi tuqui zuun ñi cuhva cuan sihin ndoho ra ñá zaña cuatyi ndya quɨvɨ cuan. Ta sihin tandɨhɨ inga ndo nacatyi tuqui inga saha vatyi ma cundahvi iñi sii ndo quɨvɨ cua sei nu yucu ndo.

3 Ta zɨquɨ cua coto ndo cuhva sa cuñi xaan ndo coto ndo: tatu quehin tuhun ra Cristo a yɨvɨ. Ta ña vita iyo ra Cristo sihin maa ndo, zoco iyo xaan tundyee iñi maa ra sisi añima ndo.

4 Ndisa, i cuu si tañi vita xaan ra quɨvɨ i sihi ra nu cruz, zoco vityi ndito ra sihin tundyee iñi maa ra Ndyoo. Ta tacuan tucu maa ndi, vita iyo ndi sihin ra sa catyi coño ñuhu ndi; zoco iyo tundyee iñi ra Ndyoo sii ndi sa cuenda cuhva cua zavaha ndi sihin maa ndo vatyi ɨin ñi cuu ndi sihin ra.

5 Ndyehe vaha ndo sii ndo tatu sino iñi ndo sa ndisa cuii. Nacoto ndo vatyi iyo ra Cristo añima ndo tatu sino ndisa cuii iñi ndo sii ra. Zoco tatu ña sino iñi ndo sa ndisa, yoñi ra ndyaa sihin ndo.

6 Ta cuñi sa cua nacoto ndo sa ndisa cuii vatyi iyo ra Cristo sihin mi.

7 Ta vityi sique sii ra Ndyoo vatyi ma zavaha ndo cuatyi. Ña cuñi sa cua cahan vaha ñiyɨvɨ sa cuenda maa ndi cuhva cuan. Cuñi sa cua zavaha ndo sa ndoo vazu cahan vaha ñiyɨvɨ sa cuenda ndi a vazu cahan ñu ndya vaha ñi sii ndi.

8 Vatyi ma cuu tyixehe maa ndi sii sa ndisa, sino ca cuñi si sa zañaha ndi sii ñiyɨvɨ ñaa sa cuu sa ndisa.

9 Yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi ndi tatu ñahñi tundyee iñi sa zuun ñi sii maa ndi iyo sii ndi ta tatu ndyee iñi maa ndo sihin tundyee iñi maa ra Ndyoo. Ta ihya cuu minoo cuhva sa ñihi xaan cuñi ndi vatyi nanduu ndo ñiyɨvɨ vaha xaan sa ndisa cuii.

10 Tasi carta ya sii ndo cuee ca sa cuhin nu yucu ndo vatyi cua zanduvaha ndo sii ndo. Ta ña cuñi ca si sa cuxein sihin ndo quɨvɨ cua sei yucuan. Cuñi cutyiñe tundyee iñi sa

saha ra Ndyoo sii, ta zandundyee que
iñi ndo, ta yɨvɨ sa zatɨvɨ ndɨhi sii ndo.
11 Ta vityi sa cuñi ndɨhɨ carte her-
manos. Ihya ñi ca tuhun quehin:
cuzɨɨ iñi ndo, zanduvaha ndo cuhva
iyo ndo, tyaa ndo yahvi sa quehin, ɨɨn
ñi cuhva caca iñi ndo, ta nacoo sa taxi
sii ndo sihin minoo ndo ta sihin inga
ndo. Ta cua coo ra Ndyoo sihin ndo.
Maa ra saha sa coo sa taxi sii yo sihin
ra ta cuñi xaan ra sii yo.
12 Cuhva ndo minoo ndyoo nacu-
cumi sii minoo ndo ta sii inga ndo.
13 Tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ sino iñi ihya
tasi ñu minoo nacumi sii maa ndo.
14 Nacoo xaan tumañi iñi sa saha ra
Jesucristo sihin ndo, ta nandoo vaha
xaan ndo sihin cuhva cuñi xaan ra
Ndyoo sii ndo. Ta nandu-ɨɨn tandɨhɨ
ndo sihin Tatyi Ii. Nacuu si tacuan, ta
nacuu si sa ndisa.

Minoo Carta I Tasi Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Sino Iñi Sii Ra Ndyoo Ñuu Galacia

Tyaa ra Pablo minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ñuu Galacia

1 Yuhvi ra Pablo, minoo ra apóstol
ra i casi ra Jesucristo cui. Yɨvɨ ñiyɨvɨ i
saha tyiño ya sii, ta yɨvɨ ñiyɨvɨ i tasi sii,
sino ca ra Jesucristo ta ra Ndyoo Zutu
yo, ra i zanandoto sii ra Jesús sisi sa i
sihi ra.
2 Yuhvi ta tandɨhɨ ra hermano
ndyaa ihya sihin, tyaa ndi carta ya
sii ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Galacia.
3 Nacuhva xaan ra Ndyoo Zutu yo
tumañi iñi sii ndo ta sa coo sa taxi
añima ndo, ta tacuan tucu nacuhva ra
Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.
4 I saha maa ra Jesús sa cuu ra sa
cuenda cuatyi maa yo vatyi tacuan ta
cua zacacu ra sii yo sii sa quiñi iyo ñuu
ñiyɨvɨ ya vatyi yucuan cuu sa cuñi ra
Ndyoo Zutu yo.
5 Yucuan cuenda ¡nazacahnu yo sii
ra Ndyoo tandɨhɨ cuii tyiemvu! Amén.

Ñahñi inga ca cuhva cuu cacu añima yo

6 Iyo xaan cuñi vatyi yatyi xaan
cuñi zanandoo ndo sii ra Ndyoo. I
cana ra sii ndo sihin cuhva cuñi xaan
ra Cristo sii ndo, zoco vityi tyaa ndo
yahvi sii inga tuhun ta ndyico ndo
inga cuhva cua cacu ndo cuñi ndo.
7 Zoco ñahñi inga ca cuhva cua cacu
yo sa ndisa. Iyo zuhva ra cuñi nazaca
ra sa siñi tuñi sii ndo, ta cuñi ra zatɨvɨ
ra Tuhun Vaha sa cuenda ra Cristo.
8 Zoco vazu maa ndi a minoo ángel
quisi ndya andɨvɨ ta zacuaha ndi inga
Tuhun Vaha sii ndo sa cuenda ra
Cristo ta zɨquɨ tuhun sa yaha zacoto
ndi sii ndo, tatu yoo ra zacuaha inga
cuhva cuan, nacuxaan xaan maa ra
Ndyoo sihin ra.
9 Ta tañi sa catyi, cua catyi tuqui
inga saha. Tatu yoo ra zacuaha inga
Tuhun Vaha sii ndo ta zɨquɨ tuhun sa
yaha tɨɨn cuenda ndo, nacuxaan xaan
maa ra Ndyoo sihin ra cuan.
10 Ta sihin cuhva ya, cuu ndyehe
ndo vatyi ña nduqui cuhva caca iñi
ñiyɨvɨ vatyi vaha xein. Nduqui cuhva
cui minoo ñiyɨvɨ vaha ityi nuu ra
Ndyoo vatyi tatu nducu que cuhva
cuzɨɨ iñi ñiyɨvɨ sihin, yɨvɨ muzu vaha
ra Cristo cui.

Cuhva i nduu ra Pablo minoo apóstol

11 Ta zacote sii ndo hermanos vatyi
tuhun vaha sa i zacote sii ndo, yɨvɨ
tuhun sa quisi xiñi ñiyɨvɨ ñi cuu si.
12 Yɨvɨ tuhun ñiyɨvɨ i tɨɨn cuende,
ta yɨvɨ ñiyɨvɨ i zacuaha sii. Maa ra
Jesucristo i zacoto sii.
13 Sa sito ndo cuhva i cui quɨvɨ
tañaha ca sino iñi ta sindyique cuhva
sino iñi ñiyɨvɨ hebreo. Sito ndo cuhva
i zayanga xein sii ñiyɨvɨ i casi ra
Ndyoo ta cuhva i cuñi sa ndaha za-
cunei cuhva yucu ñu.
14 Quɨvɨ i sindyique ley hebreo ta
minoo ra cu nuu i cui sii inga ra sa ɨɨn
ñi cuiya ndi vatyi i cuñi xein zavehi
tandɨhɨ costumbre sa i zavaha ñiyɨvɨ
sahnu sii ndi.
15 Zoco cumañi ca càquì, ta sa cun-
daa iñi ra Ndyoo vatyi cua casi ra sii.
Ta sa saa si quɨvɨ i catyi ra ta zɨquɨ i
cana ra sii, vatyi cuñi xaan ra sii. Ta
catyi ra vatyi cua zatyiñe tyiño ra.
16 Ta i zacoto ra sii, sa cuenda
Zehe ra vatyi cua quehin tuhun ra nu
ndyaa ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.
Ta quɨvɨ i tehin cuhva cuan yoñi sii i
nducu tuhin tatu vaha.
17 Ta ñá sehin ñuu Jerusalén nu
ndyaa inga ra apóstol i casi ra Jesús
cuee ca ta zɨquɨ mi. Zoco i sehin nu
cu si Arabia, ta zɨquɨ i sinanuhin ndya
ñuu Damasco.
18 I yaha uñi cuiya ta zɨquɨ i sehin
ñuu Jerusalén vatyi cuñi quehin sihin
ra Pedro. Ta i ndoi sahun quɨvɨ sihin
ra.
19 Zoco yoñi inga ra apóstol i
ndyehi, maa ñi ca ra Jacobo yañi ra
Jesús.
20 Sito vaha ra Ndyoo vatyi cuhva
tyei ihya maa ñi sa ndisa cuu si.

21 Ta sa yaha sehin ñuu Jerusalén ta
zɨquɨ i sehin nu cu si Siria ta nu cu si
Cilicia.
22 Ta ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Cristo nu
cu si Judea, ta coto ca ñu sii, quɨvɨ
cuan.
23 Zoco i siñi ñu sa cahan ñiyɨvɨ sa
cuende ta catyi ñu: "Ra i zayanga
xaan sii yo quɨvɨ cuan, vityi sino iñi ra
ta nacatyi ra tuhun ra Cristo. Ta quɨvɨ
cuan i cuñi ra zanaa ra sii si." Catyi
ñu.
24 Ta i zacahnu xaan ñu sii ra Ndyoo
sa cuenda mi.

2

Inga ra apóstol, ndoo ra vaha sihin cuhva zacuaha ra Pablo

1 I yaha usi cumi cuiya, ta zɨquɨ i
sehin ñuu Jerusalén inga saha sihin ra
Bernabé. Ta i sahan tucu ra Tito sihin
ndi.
2 I sehin vatyi maa ra Ndyoo i
zañaha sii, vatyi cuñi si sa cuhin. Ta
i nacatyi sihin ra yucuan, cuhva za-
cuehi tuhun sa cuenda ra Cristo sii
ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. Maa
ñi sihin ra cu nuu sii ra hermano yu-
cuan i quehin vatyi cuñi cote yozo caa
sica iñi ra coto ma tahan iñi ra cuhva
zacuehi ta catyi ra vatyi sa caha ñi
cuu tyiño zacui.
3 Ta i ndoo ra vaha sihin cuhva
zacuehi. Ta ñá zañiñi ra sii ra Tito
sa zavaha ra costumbre circuncisión
cuan, ta yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu ra Tito.
4 Ndisa vatyi i quɨhvɨ xehe zuhva ra
catyi vatyi hermano cuu ra, zoco ña
ndisa ra. I cuñi maa ra cahan cuehe
ra sa cuenda cuhva iyo yo. Sa cuenda
ra Cristo, ta ñahñi ca sa ndyaca ñaha
sii yo, zoco cuñi ra cuan vatyi tyaa yo
yahvi sii tandɨhɨ costumbre sahnu.
5 Zoco ñá saha maa ndi sa cundyaca
ñaha ra cuan sii ndi nu siin vatyi ña
cuñi ndi sa zandoo maa ndo tuhun
ndisa sa cuenda ra Cristo. (Vatyi yɨvɨ
ñiyɨvɨ hebreo cuu ndo, ta ña cuñi ndi
sa caca iñi ndo vatyi cuñi ca si sa tyaa
yo yahvi sii ley sahnu ta cacu yo.)
6 Ta ra hermano, ra ndyaca ñaha
sii ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Jerusalén, ñahñi
inga sa siñi tuñi vaha i saha ra sii,
quɨvɨ cuan. Catyi ra ñiñi ca sii ra,
zoco ña ñiñi ra sa cuenda mi vatyi ña
ndyehe ra Ndyoo tatu sica iñi ñiyɨvɨ
vatyi ra ñiñi cuu yo. Ndyehe maa ra
ñaa sa iyo añima yo.
7 Ñahñi inga ca tuhun i saha ra cuan
sii. I nacoto ra vatyi maa ra Ndyoo
i tasi sii, sa quehin tuhun ra Cristo
sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu
tañi i tasi ra sii ra Pedro sa cahan ra
sihin ñiyɨvɨ hebreo.
8 Vatyi zuun ñi ra Ndyoo cuu ra
i tasi sii ra Pedro sa cuu ra minoo
apóstol nu ndyaa ñiyɨvɨ hebreo tañi
yuhvi cui sa cuenda ñiyɨvɨ sa yɨvɨ
ñiyɨvɨ hebreo cuu.
9 Yucuan cuenda i nacoto ra Jacobo,
ta ra Pedro, ta ra Juan, ra cu nuu
cuu tandɨhɨ ra yucuan, ta i nacoto ra
vatyi maa ra Ndyoo cuu ra i saha sa
vaha sii, sa quehin tuhun ra Cristo
sihin ñiyɨvɨ. Ta zɨquɨ i natɨin ndaha
tahan ra sihin mi ta sihin ra Bernabé
vatyi ndoo ra vaha vatyi cua zatyiño
ndi sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo
cuu, ta cua zatyiño maa ra sihin ñiyɨvɨ
hebreo.
10 Minoo ñi cuhva i catyi ra sihin
ndi sa nacohon iñi ndi ta tyindyee
ndi sii ñiyɨvɨ ndahvi, ta yucuan cuu sa
tuhva xein zavaha.

Cuxaan ra Pablo zuhva sihin ra Pedro

11 Ta quɨvɨ i saa ra Pedro ñuu An-
tioquía i catyi sihin ra vatyi ña vaha
cuhva zavaha ra.
12 Vatyi sa xihna ñi i zavaha ra sa
vaha ta sasi ra sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ
ñiyɨvɨ hebreo cuu. Tacuan i zavaha ra
ndya i saa zuhva ra hebreo, ra i tasi
ra Jacobo, ta zɨquɨ ñá cuñi ca ra Pedro
casi sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo
cuu vatyi yuhu ra sii ra i saa cuan
vatyi sica iñi ra cuan vatyi ñiñi xaan
costumbre circuncisión.
13 Ta i cu-ɨin inga ra hebreo sihin
ra Pedro ta nduu tucu ra ra vatya, ta
ndya cuhva i ndu-ɨin tucu ra Bernabé
sihin ra.
14 Ta i ndyehi vatyi ña vaha cuhva
zavaha ra. Ña sasi tahan si sihin
cuhva catyi tuhun ra Cristo. Yucuan
cuenda i catyi sihin ra Pedro ityi nuu

tandɨhɨ ra yucu yucuan: “Yoho, minoo ra hebreo cuun, zoco zavohon cuhva zavaha ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. Ta ña zavaha con tandɨhɨ costumbre hebreo. ¿Ta ñaa cuenda cuñun zañiñun sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu sa cua zavaha ñu costumbre maa yo ra hebreo?” I catyi.

Inuu ñi cuhva cua cacu ñiyɨvɨ hebreo ta ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu, sihin sa sino ñi iñi yo

15 Maa yo sa cuu yo ñiyɨvɨ hebreo, ña yaha xaan zavaha yo cuatyi sa nuu inga ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.

16 Zoco sito yo vatyi ma catyi ra Ndyoo sihin numinoo ra vatyi ñahñi cuatyi ra sa cuenda sa tyaa ra yahvi sii ley i saha ra Ndyoo sii ra Moisés. Nduvaha yo ityi nuu ra Ndyoo sihin sa sino iñi yo sii ra Cristo Jesús. Yucuan cuenda sino iñi yo sii ra. Ta tacuan ta catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi yo ta yɨvɨ sa cuenda sa tyaa yo yahvi sii ley sahnu vatyi yoñi sihin cua catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi ra sa tyaa ra yahvi sii ley sahnu cuan, ta sii ra Cristo ña sino iñi ra.

17 Vityi sino iñi yo sii ra Cristo ta sica iñi yo vatyi sihin sa yucuan ñi ta cua catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi yo. Zoco tatu cuee ca ta cua nacoto yo vatyi ña ndisa cuu tuhun ra Cristo ta ma cacu yo tatu ma zavaha yo tandɨhɨ sa catyi ley sahnu. ¿Atu cuñi si sa catyi yo vatyi sa sino iñi yo sii ra Cristo cuu sa i zatɨvɨ sii yo vatyi i zandoo yo ley sahnu sa cuenda sa sino iñi yo sii ra? ¡Numinoo saha ma catyi yo tacuan vatyi ña ndisa!

18 Zoco cua coo cuatyi yo tatu nanducu tucu yo cuhva sa natyaa tucu yo yahvi sii ley sahnu sa i zanandoo yo.

19 I nducu yo cuhva tyaa yo yahvi sii si quɨvɨ cuan. Ta zɨquɨ i nacoto yo vatyi ma cuu cacu yo cuhva cuan, ta i zandoo yo sii si vatyi cuñi yo nduvaha yo ityi nuu ra Ndyoo sihin cuhva saha maa ra.

20 Tañi sa sihi yo nu cruz sihin ra Cristo cuu si, zoco ndito yo. Zoco yɨvɨ ca maa yo ndito, ra Cristo cuu ra iyo añima yo. Ta cuhva iyo yo vityi ñuu ñiyɨvɨ ya, iyo yo tacuan vatyi sino iñi yo sii Zehe ra Ndyoo. Maa ra cuñi xaan sii yo, ta saha ra sa cuu ra sa cuenda yo.

21 Yuhvi ña cuñi tyaa siye cuhva cuñi xaan ra Ndyoo sii yo vatyi tatu cuu nduu yo ñiyɨvɨ vaha ityi nuu ra Ndyoo sihin sa tyaa yo yahvi sii ley sahnu, sa caha ñi cuu sa i sihi ra Cristo.

3

Sihin sa sino iñi yo sii ra Cristo ta ñihi yo Tatyi Ii

1 Tondo xaan iyo ndo ndoho hermanos ñuu Galacia. ¿Yoo ra i zatɨvɨ sii ndo ta vityi ña cuñi ca ndo tyaa ndo yahvi sii sa ndisa? Casi xaan i nacatyi ndi sihin ndo sa cuenda ra Jesucristo. Ta i cutuñi vaha iñi ndo ñaa cuenda i sihi ra nu cruz.

2 Iyo minoo ñi tuhun cuñi nducu tuhin sii ndo: ¿Atu i ñihi ndo Tatyi Ii ra Ndyoo vatyi i tyaa ndo yahvi sa catyi ley ra Moisés a sa sino iñi ndo tuhun sa cuenda ra Cristo?

3 ¿Ñaa cuenda i ndutondo xaan ndo? Quɨvɨ i quisaha sino iñi ndo, vaha xaan i tyaa ndo yahvi sii ra Ndyoo sihin cuhva i tyindyee Tatyi Ii sii ndo. Zoco vityi cuñi ndo zatyiño ndo tyiño ra Ndyoo sihin tundyee iñi maa ndo.

4 ¿Atu sa caha ñi i ndyehe ndo cuhva i zacuu Tatyi Ii sihin ndo? Yɨvɨ sa caha ñi cuu si cuñi.

5 Saha ra Ndyoo Tatyi Ii ra sii ndo, ta zavaha ra sa ndyityi nu yucu ndo. Ta zavaha ra sii si vatyi sino iñi ndo sii ra Cristo, ta yɨvɨ sa cuenda sa zavaha ndo cuhva catyi ley ra Moisés.

6 Ta ra Abraham tucu, i sino iñi ra sii ra Ndyoo. Yucuan cuenda i catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi ra iyo.

7 Yucuan cuenda cuñi si sa coto ndo vatyi ñiyɨvɨ sino iñi sa ndisa cuii cuu ñiyɨvɨ sii ra Abraham.

8 Ta sa naha i sicundyaa Tuhun Ndyoo nuu tutu. Ta catyi si vatyi ityi nuu ca cua zanduvaha ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu sihin ra vatyi cua sino iñi ñu. Ta yucuan

cuenda i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham ta sa naha: "Sa cuenda moo ta cua cuhve sa vaha sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ."

9 Yucuan cuenda, ñiyɨvɨ sino iñi tañi sino iñi ra Abraham, saha ra Ndyoo sa vaha sii ñu tañi i saha ra sa vaha sii ra Abraham vatyi i sino iñi ra.

10 Ta ñiyɨvɨ sica iñi vatyi cua cacu ñu tatu zavaha ñu zuhva sa catyi ley sahnu, cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñu vatyi catyi Tuhun Ndyoo vatyi cua tasi tuñi ra Ndyoo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ma zavaha tandɨhɨ cuii sa catyi ley cuan.

11 Ma catyi ra Ndyoo sihin numinoo ñiyɨvɨ vatyi ñahñi cuatyi ñu ityi nuu ra vatyi tyaa ñu yahvi sii ley sahnu vatyi catyi Tuhun Ndyoo: "Nduvaha ñiyɨvɨ ityi nuu ra Ndyoo sihin sa sino iñi ñu sii ra. Ta cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu."

12 Ta ley ra Moisés, ña ɨin ñi cuu si sihin sa sino iñi yo vatyi catyi si: "Ra zavaha tandɨhɨ cuii tuhun ya, cua cundito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu." (Zoco ma cuu zavaha yo sii tandɨhɨ cuii si.)

13 I tava ra Cristo sii yo sisi cuhva i zatɨvɨ ley cuan sii yo vatyi sa i tɨvɨ maa ra sa cuenda yo tañi catyi Tuhun Ndyoo: "Yoo ra cua cuu nu cruz, yɨvɨ ra vaha cuu ra ityi nuu ra Ndyoo." Ta yɨvɨ ra vaha i cuu ra Jesús ityi nuu ra Ndyoo cuhva sa sindyaa ra nuu cruz vatyi ndyizo ra cuatyi maa yo.

14 Sa cuenda ra Cristo ta saha ra Ndyoo sa vaha sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu tañi i saha ra sa vaha sii ra Abraham. Vatyi sihin sa sino iñi yo sii ra Ndyoo ta ñihi yo Tatyi Ii sa catyi ra Ndyoo sa cua cuhva ra sii yo.

Zañaha ley sahnu sii yo vatyi iyo cuatyi yo, zoco ma zacacu si sii yo

15 Vityi, hermanos, cua quehin zuhva zɨquɨ cuhva iyo si ihya ñuu ñiyɨvɨ. Tatu catyi minoo ra vatyi cua cuhva ra minoo sa cua cuhva ra sii inga ra ta tatu sa tyaa ra zɨvɨ ra, yoñi cuu zama sii si ta yoñi cuu tyizo zuhva ca zɨquɨ si.

16 Ta i catyi maa ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sa cua cuhva ra sii ra Abraham ta sii minoo zehe ra. Ña catyi si nu tutu ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sii si sii cuaha ñiyɨvɨ zoco sii minoo ñi ra. Ta ra yucuan cuu ra Cristo.

17 Ta ihya cuu sa catyi: I cahan ra Ndyoo cuhva i cahan ra sihin ra Abraham, ta casi xaan i catyi ra sii si. I yaha cumi ziendu oco usi cuiya ta zɨquɨ i saa ley ra Moisés. Zoco ma cuu zanaa ley cuan cuhva i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham. Ma cuu zandɨhɨ si sii si.

18 Tatu cuu ñihi yo sa tahan si sii yo sihin sa tyaa yo yahvi sii ley sahnu, sa caha ñi cuu cuhva i catyi ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sii yo. Zoco sito yo vatyi i ñihi ra Abraham sa tahan si sii ra sa cuenda cuhva i cahan ra Ndyoo sihin ra.

19 ¿Ta yozo caa tyindyee ley ra Moisés? I saha ra Ndyoo ley cuan vatyi cua zacuaha si sii yo vatyi iyo cuatyi yo. Ta i ndoo si ndya cuhva ndya quɨvɨ i quisi ra Cristo, ra cu ñiyɨvɨ sii ra Abraham, vatyi i catyi ra Ndyoo sihin Abraham vatyi cua cuhva ra sa vaha sii ra cua quisi. Ta i saha ángel ley sii ra Moisés, ta ra Moisés saha sii si sii ñiyɨvɨ.

20 Zoco ra Ndyoo cuu ra i cahan sihin ra Abraham quɨvɨ cuan, ta ñá nanducu ra Ndyoo yoo ca ra cua cahan sihin ra Abraham.

Cuenda sa iyo ley ra Ndyoo

21 ¿Atu cuñi si catyi si vatyi cuxaan ley ra Moisés sii tuhun sa saha ra Ndyoo sii yo? Ña tacuan. Zoco ma cuu nduvaha yo ityi nuu ra Ndyoo sihin sa tyaa yo yahvi sii ley sahnu cuan. Tatu sa vatyi cuu coo yo cuhva saa sihin sa tyaa yo yahvi sii zuhva ley cuan, vaha maa tacuan ñi. Zoco ña tacuan cuu si.

22 Catyi tutu ra Ndyoo vatyi iyo cuatyi sii tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ. Ta tacuan ta cuu ñihi yo sa catyi ra Ndyoo sa cua cuhva ra vatyi cua cacu yo sa cuenda ra Jesucristo. Ta cua ñihi yo sii si sihin sa sino iñi yo.

23 Quɨvɨ cumañi ca coo tuhun sa sino iñi yo sii ra Cristo, i tyazi ley cuan

sii yo tañi sa ñoho yo vehe caa vatyi
i ndatu yo quɨvɨ cua zañaha ra Ndyoo
sii yo cuhva cua sino iñi yo sii ra, ta
cua zacacu ra sii yo.
24 Ley cuan i cuu si tañi minoo
sa zacuenda sii yo ndya sa quisi ra
Cristo, ta zɨquɨ cuu nduvaha yo ityi
nuu ra Ndyoo sihin sa sino iñi yo.
25 Ta vityi sa saa quɨvɨ sino iñi yo sii
ra Cristo ta ña siñi ñuhu ca ley cuan sa
zacuenda si sii yo.
26 Vatyi tandɨhɨ yo cuu zehe ra
Ndyoo vatyi sino iñi yo sii ra Cristo
Jesús.
27 Tandɨhɨ yo, yo sa sicoo ndutya, sa
cuenda ra Cristo cuu yo. Ta sa ndu-ɨɨn
yo sihin ra, ta nduu yo tañi maa ra.
28 Vityi ña ñiñi ca tatu cuu yo ñiyɨvɨ
hebreo a ñiyɨvɨ inga tata a tatu cuu yo
muzu ñiyɨvɨ a yɨvɨ a tatu cuu yo rayɨɨ a
ñuzɨhɨ. Vatyi tandɨhɨ yo sa ndu-ɨɨn yo
sa cuenda ra Cristo Jesús.
29 Ta tatu ñiyɨvɨ ra Cristo cuu yo,
ñiyɨvɨ sii ra Abraham cuu yo sa ndisa
cuii. Ta cua ñihi yo sa catyi ra Ndyoo
sihin ra Abraham vatyi cua cuhva ra
sii yo.

4

1 Vityi cua quehin zɨquɨ minoo
cuhva. Minoo ra luhlu tatu sihi zutu
ra ta zandoo ra tandɨhɨ ndaha tyiño
ra sa cuenda zehe ra, ma cuu cutyiño
ñaha ra luhlu cuan sii si ndya cuahnu
ra. Nɨɨ ñi sa luhlu ra, ta cuu ra tañi mi-
noo muzu vehe zutu ra vazu tandɨhɨ
ndaha tyiño zutu ra cuu sii maa ra.
2 Cuñi si coo minoo ra zacuenda
sii ra ta ra cundyaca ñaha sa sii ra
ndya cuhva ndya cua tahan si cuiya
i catyi zutu ra, ta zɨquɨ cuu naquihin
ra ndaha tyiño zutu ra.
3 Ta zuun ñi cuhva cuan iyo tucu
si sa cuenda maa yo. Quɨvɨ cumañi
ca sino iñi yo sii ra Cristo, i sindyaca
ñaha ley sahnu sii yo; i tyaa yo yahvi
sii costumbre sahnu i zacuu si.
4 Ta tahan si quɨvɨ i tasi ra Ndyoo sii
Zehe ra. I zacacu minoo ñaha sii ra, ta
minoo ñiyɨvɨ hebreo i cuu ra, ta i tyaa
ra yahvi sii ley sahnu.
5 I tasi ra Ndyoo sii ra vatyi cua
zacacu ra sii ñiyɨvɨ tyaa yahvi sii ley
sahnu vatyi tacuan ta cuu nduu ñu
zehe ra Ndyoo.
6 Ta sa cuenda sa nduu yo zehe
ra Ndyoo ta tasi ra Ndyoo Tatyi Ii
ra Cristo sisi añima yo. Ta yucuan
cuenda catyi yo: “Ndyoo Zuti.”
7 Yucuan cuenda zehe ra Ndyoo
cuu sii yo, ta yɨvɨ ca muzu cuu yo sii
ley. Ta sa cuenda sa cuu yo zehe ra
Ndyoo ta cua cuhva ra tandɨhɨ sii yo
sa cuenda ra Cristo.

Sica xaan iñi ra Pablo sa cuenda ñiyɨvɨ sino iñi

8 Quɨvɨ cumañi ca coto ndo sii ra
Ndyoo, muzu i cuu ndo sii inga ndyoo
sa yɨvɨ ndyoo cuu sa ndisa.
9 Zoco vityi sito ndo sii ra Ndyoo,
a catyi vatyi maa ra sito sii ndo. ¿Ta
ñaa cuenda cuñi ndo nduu ndo muzu
inga saha ta nandyico ndo sii cuhva
sahnu cuan (sii costumbre sahnu
cuan)?
10 Zacahnu ca ndo vico, quɨvɨ
nduyutya yoo ta vico tahan cuiya.
11 Sica xaan iñi vazu sa caha ñi i
zatyiñe sihin ndo.
12 Ndoho hermanos, sica xein tu-
mañi iñi sii ndo vatyi nduu ndo tañi
mi vatyi ña ndyaca ñaha ca ley cuan
sii. Sa ndui tañi i cuu maa ndo vatyi
ñá tyaa ndo yahvi ley ra Moisés quɨvɨ
ta cumañi ca sino iñi ndo. Zoco ña tyei
cuatyi sata ndo vatyi i zavaha ndo sa
ña vaha sihin mi vatyi ñahñi.
13 Sito ndo vatyi quɨvɨ i zacote
Tuhun Ndyoo sii ndo sa xihna ñi, i
cuhu xein.
14 Ta cuehe cuan tañi minoo prueba
i cuu si sii, zoco ñá catyi ndo sa ma
tyizoho ndo sa quehin, ta ñá sino
sihin ndo sii. I tɨɨn cuenda ndo sii,
tañi minoo ángel ra Ndyoo cui a tañi
ra Cristo Jesús.
15 ¿Ndyamaa cuahan sa zɨɨ xaan cuñi
ndo quɨvɨ cuan? vatyi sehi sa ndaa sa
cuenda ndo vatyi tatu cuu, cua tava
ndo sɨtɨ nuu ndo ta cuhva ndo sii si sii,
quɨvɨ cuan.
16 Ta vityi ¿atu sica iñi ndo vatyi
ndui ra xaan iñi sii ndo vatyi quehin
sa ndisa sihin ndo?
17 Ta ñiyɨvɨ zacuaha inga cuhva
cuan, vaha xaan zavaha ñu sihin ndo

cuñi ndo, zoco yɨvɨ sa vaha cuu si sa ndisa. Cuñi ñu zacuzɨɨn ñu sii ndo vatyi tacuan ta cua cundyico ndo sii maa ñu.

18 Ndisa vatyi vaha tatu zavaha ñu sa vaha sihin ndo. Tatu sa vaha cuu sa nanducu ñu sa ndisa, nazavaha ñu sii si tañi quɨvɨ sa ndyei sihin ndo.

19 Zehe ndyihi, ndyehi tundoho inga saha sa cuenda ndo tañi tundoho ndyehe minoo ñaha tatu sa cuñi cacu zehe ña. Ta cua ndyehi tundoho ndya cua ndundyee iñi ndo sa ndisa sihin tundyee iñi ra Cristo.

20 Vaha xaan tatu cuu quisi nu yucu ndo vityi; cuñi quehin sihin maa ndo. Ña ñihi que cuhva zacui sihin ndo.

Minoo cuhva cuenda ña Agar ta ña Sara

21 Ndoho, ra cuñi sa cundyaca ñaha ley ra Moisés sii ndo, nacatyi ndo sihin: ¿Atu cutuñi iñi ndo cuhva catyi ley cuan?

22 Catyi Tuhun Ndyoo vatyi i sicoo uu tahan zehe ra Abraham. Minoo ra i cuu zehe ra sihin ñaha i cuu muzu ñazɨhɨ ra. Ta inga ra i cuu zehe ra sihin ñazɨhɨ ra. Ta yɨvɨ muzu i cuu ñazɨhɨ ra Abraham.

23 Agar i sinañi muzu cuan, ta i cacu zehe ña tañi cacu zehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Zoco zehe maha Sara, ñazɨhɨ ra Abraham, i cacu ra vatyi i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham vatyi cua coo minoo zehe ñazɨhɨ ra.

24 Ta sa nduu tahan ñaha cuan cuu tañi uu tahan tyiño zandaa ra Ndyoo. Minoo si i saha ra nu yucu Sinaí. Yucuan i saha ra ley sii ra Moisés. Ta ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ley cuan cuu tañi ña Agar vatyi minoo muzu ñi i cuu ña sihin zehe ña.

25 Tañi ña Agar ta tañi yucu Sinaí ta tacuan iyo ñuu Jerusalén vityi vatyi ndyaca ñaha ley sahnu sii ñiyɨvɨ ñuu cuan. Cuu ñu tañi muzu sii ley cuan.

26 Zoco andɨvɨ iyo inga ñuu Jerusalén. Minoo ñuu sa ñahñi sa ndyaca ñaha sii cuu si. Ta ñahñi tucu sa ndyaca ñaha sii maa yo vatyi cuenda ñuu sa iyo andɨvɨ cuu yo.

27 Ta catyi Tuhun Ndyoo:

Cuzɨɨ xaan iñun ñaha sa ñá sicoo zehe;
yoñi zehun, ta i zandoo yɨun suun.
Zɨɨ xaan cuñun ndya cuhva cua vacu
soon sihin sa zɨɨ cuñun, yoho
ñaha sa yoñi zehe.
Vatyi cuaha ca zehe ñaha sa zandoo yɨɨ
sii cua coo ta zɨquɨ ñaha sa iyo
yɨɨ.

28 Ta maa yo hermanos, cuu yo tañi ra Isaac zehe ra Abraham vatyi i cacu ra cuhva i catyi maa ra Ndyoo.

29 Zoco ra i cacu cuenda ñaha sa cuu muzu cuan i cuu ra ra xaan iñi sii ra i cacu cuhva catyi ra Ndyoo, ta tacuan cuu si ndya cuhva ndya vityi. Ñiyɨvɨ sa cuñi zavaha cuhva catyi ley, xaan iñi ñu sii maa yo ñiyɨvɨ zacacu ra Ndyoo sa cuenda Tatyi Ii ra.

30 Ta ¿ñaa catyi Tuhun Ndyoo? Catyi si: "Tava ndyizo ndo sii ñaha sa cuu muzu sihin zehe ña. Vatyi zehe muzu cuan ma cuu ñihi ra sa sii zutu ra tañi cua ñihi zehe ñaha sa cuu ñazɨhɨ ra sa ndisa."

31 Yucuan cuenda, hermanos, yɨvɨ zehe ñaha cu muzu cuu maa yo. Maa yo cuu tañi zehe ñazɨhɨ ra Abraham vatyi yɨvɨ muzu cuu yo. (Tɨɨn cuenda ra Ndyoo sii yo vatyi sino iñi yo ta yɨvɨ sa cuenda sa tyaa yo yahvi sii ley sahnu.)

5

I ndasi ra Cristo sii ndo; coo ndo cuhva cuan

1 I ndasi ra Cristo sii yo vatyi cua coo yo libre. Coo ndo cuhva cuan, ta ma nduu ndo muzu sii ley sahnu cuan inga saha a sii costumbre sa zavaha ñiyɨvɨ.

2 Ndyehe ndo, yuhvi ra Pablo catyi sihin ndo vatyi tatu zavaha ndo costumbre circuncisión cuan ta sica iñi ndo vatyi cua zacacu si sii ndo, ma cuu tyindyee ra Cristo sii ndo.

3 Cuñi catyi inga saha sihin tandɨhɨ ra cuñi cacu sihin costumbre circuncisión cuan vatyi tatu tacuan cuñi ra, cuñi si sa zavaha ra tandɨhɨ cuii sa catyi ley ra Moisés.

4 Tandɨhɨ ndoho ra sica iñi vatyi cua catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi cuatyi ndo vatyi zavaha ndo cuhva catyi ley

sahnu cuan, cuu si tañi i zandoo ndo
sii ra Cristo. Sa zaña ndo sa vaha sa
saha ra Ndyoo sii ndo.
5 Vatyi maa yo sa iyo tundyee iñi sa
saha Tatyi Ii sii yo, ndatu yo sa cua
zanduvaha ra Ndyoo sii yo ityi nuu
maa ra sa cuenda sa sino iñi yo.
6 Vatyi tatu sa ndu-ii̇n yo sihin
ra Cristo Jesús, ña tyindyee si tatu
zavaha yo costumbre circuncisión
cuan a tatu ma zavaha yo sii si. Sa
tyindyee cuu sa sino iñi yo sii ra
Cristo, ta zañaha yo tatu sino iñi yo
tatu zavaha yo sa vaha sihin tandi̇hi̇
ñiyi̇vi̇.
7 Vaha xaan i zavaha ndo qui̇vi̇
cuan. ¿Yoo sa zati̇vi̇ sii ndo? ta vityi
ña tyaa ca ndo yahvi sii sa ndisa.
8 Yi̇vi̇ cuenda ra Ndyoo, ra i cana sii
ndo, cuu cuhva cuan.
9 Tañi cua ndaa pan sihin zuhva ñi
yusa iya, tacuan cuu cuhva cuu zati̇vi̇
minoo ñi ñiyi̇vi̇ sii cuaha xaan ñiyi̇vi̇.
10 Cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ra zati̇vi̇
sii ndo vazu yoo ca ra cuu ra. Zoco
sito vehi vatyi cua tyindyee ra ndyaca
ñaha sii yo sii ndo ta ma caca iñi ndo
inga cuhva ta zi̇qui̇ cuhva i zacuehi sii
ndo.
11 Ta sa cuenda mi, hermanos, tatu
cua catyi vatyi vaha zavaha ca yo cos-
tumbre circuncisión cuan, ma cux-
aan xaan ñiyi̇vi̇ hebreo sihin. Zoco
cuxaan ñu vatyi catyi vatyi sihi ra
Cristo nuu cruz sa cuenda cuatyi yo.
12 Ta sa cuenda ra zati̇vi̇ sii maa ndo
¡vaha xaan tatu ndaha zaña ra sii ndo
ta cuhun ra!
13 Vatyi i casi ra Ndyoo sii maa
ndo, hermanos, vatyi ñahñi ca sa cua
cundyaca ñaha sii ndo, zoco yi̇vi̇ sa
cuenda sa cua zavaha ndo ñaa sa cuñi
maa ndo. Cuñi si sa tyindyee ndo sii
ñiyi̇vi̇ vatyi cuñi ndo sii ñu.
14 Iyo minoo tuhun sisi Tuhun ra
Ndyoo ta catyi si: “Cuñi ndo sii ñiyi̇vi̇
tañi cuñi ndo sii maa ndo.” Ta tatu
cuñi ndisa cuii yo sii ñiyi̇vi̇, sihin
minoo ñi cuhva cuan ta zavaha yo
tandi̇hi̇ sa catyi ley ra Ndyoo.
15 Zoco tatu xaan cuñi ndo ndyehe
ndo sii minoo tahan ndo, ta tatu ca-
han cuehe ndo sii tahan ndo, coto
vaha ndo sii ndo coto ndaha zati̇vi̇
ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo.

Cuhva ña vaha sa cuñi yo zavaha yo, ta cuhva zavaha yo tatu zavaha yo cuhva cuñi Tatyi Ii

16 Ihya cuu sa cuñi catyi sihin ndo:
Zavaha ndo cuhva cuñi Tatyi Ii ra
Ndyoo, ta tacuan ta ma zavaha ndo sa
ña vaha sa cuñi maa ndo zavaha ndo.
17 Vatyi iyo minoo cuhva sa cuñi
Tatyi Ii zavaha yo, ta maa yo cuñi yo
zavaha yo inga cuhva. Ta ña cuñi
yo zavaha yo cuhva cuñi Tatyi Ii.
Cuhva cuñi Tatyi Ii, ña sasi tahan si
sihin cuhva cuñi maa yo. Ta yucuan
cuenda ma cuu zavaha yo cuhva cuñi
maa yo.
18 Zoco tatu zavaha yo cuhva cuñi
Tatyi Ii, ña ndyaca ñaha ca ley cuan sii
yo.
19 Ña yi̇i̇ ndyehe yo ñaa sa zavaha
ñiyi̇vi̇ tatu zavaha ñu cuhva cuñi maa
ñu. Quixi rayi̇i̇ sihin inga ñaha sa yi̇vi̇
ñazi̇hi̇ ra cuu a ña tindaha ñu. Ta
tacuan tucu zavaha ñuzi̇hi̇ sihin rayi̇i̇,
ta cuaha xaan sa quiñi zavaha ñiyi̇vi̇
sihin coño ñuhu ñu.
20 Zacahnu ñu sii zandu. Zatazi ñu.
Cuxaan ñu ndyehe ñu sii inga ñiyi̇vi̇.
Sahñi tahan ñu. Cuñi xaan ñu sa sii
inga ñiyi̇vi̇. Yatyi xaan cuxaan ñu.
Maa ñi sa cuenda maa ñu sica iñi ñu.
Sahñi tahan ñu ta zi̇qui̇ zavaha ñu zi̇i̇n
zi̇i̇n ityi.
21 Cuñi xaan ñu ndaha tyiño inga
ñiyi̇vi̇. Sahñi ñu ñiyi̇vi̇. Siñi ñu. Zac-
ahnu xaan ñu vico. Ta inga cuhva tañi
cuhva ya zavaha ñu. Ta nacatyi sihin
ndo tañi sa catyi sihin ndo qui̇vi̇ cuan
vatyi ñiyi̇vi̇ zavaha cuhva ya ma cuu
cuhun ñu nu ndyaca ñaha ra Ndyoo.
22 Zoco tatu zatyiño xaan Tatyi Ii
sihin yo, ihya cuu cuhva cua coo yo.
Cua cuñi xaan yo sii inga ñiyi̇vi̇; cua
cuzi̇i̇ xaan iñi yo; cua coo sa taxi añima
yo. Cua coo xaan tundyee iñi sii yo si-
hin ñiyi̇vi̇. Vii xaan cua coo yo, ta cuu
yo ñiyi̇vi̇ vaha xaan. Ta cua zavaha yo
sa vaha sihin ñiyi̇vi̇, ta ma zaña yo sa
zavaha yo sa vaha.
23 Ta inga cuhva saha Tatyi Ii sii yo
cuu sa mazu xaan iñi yo ta sa cuu
cundyaca ñaha yo sii yo. Tatu zavaha

yo tandɨhɨ cuhva ya ma cuu catyi ley
sahnu vatyi iyo cuatyi yo.
24 Ta maa yo sa cuu cuenda ra
Cristo Jesús, sa zaña yo sa zavaha yo
sa ña vaha, ta ña zavaha ca yo cuhva
cuñi maa yo.
25 Ta tañi sa nduu yo ñiyɨvɨ saa sa
cuenda Tatyi Ii ra Ndyoo, tacuan cuñi
si sa tyaa yo yahvi sa zacuaha ra sii yo
cuhva cua zavaha yo.
26 Ta ma nducu yo cuhva sa zac-
ahnu ñiyɨvɨ sii yo. Ta ma zacahñi
tahan yo sii ñiyɨvɨ, ta ma cuñi yo sa sii
inga ñiyɨvɨ.

6

Tahan si sii yo sa tyindyee yo sii ra tahan yo

1 Hermanos, tatu ndyehe ndo vatyi
zavaha minoo ra tahan ndo minoo
cuatyi, cuñi si sa tyindyee ndo sii ra ta
nazandoo ra sii si, ndoho ra tyaa xaan
yahvi sii ra Ndyoo. Zoco vii ñi cahan
ndo sihin ra ta coto vaha ndo sii ndo
coto nducu coto ihñi tucu cuihna sii
maa ndo.
2 Ta tahan si sa cuizo yo zuhva sa
vee sa ndyizo inga ra. Tatu tacuan
zavaha yo, cuñi si catyi si vatyi tyaa
vaha yo yahvi sii ra Cristo.
3 Ta tatu iyo yo sica iñi yo vatyi ra
ñiñi xaan cuu yo ta ña ndisa, zuun
ñi sii maa yo zandavi ñaha yo cuhva
cuan.
4 Nandyehe xihna yo sii tyiño maa
yo, ta cua coto yo tatu zavaha yo sa
vaha, ta zɨɨ cua cuñi yo. Ta ma ndyehe
xaan yo ñaa sa zavaha inga ra.
5 Vatyi tahan si sii minoo minoo yo
cundyee iñi yo ñaa sa tahan yo ñuu
ñiyɨvɨ ya.
6 Ta cuñi si sa tyindyee ndo sii ra
zacuaha Tuhun Ndyoo sii ndo, ñaa sa
siñi ñuhu sii ra.
7 Ta ma zandavi ñaha ndo sii ndo.
Yoñi sa cuu zandavi ñaha sii ra Ndyoo.
Tandɨhɨ sa cua tasi minoo ra, yucuan
cuu sa cua naquihin ra. (Tatu zavaha
ndo sa vaha cua nañihi ndo sa vaha,
ta tatu zavaha ndo sa ña vaha cua
nañihi ndo sa ña vaha.)
8 Tatu zavaha ndo sa ña vaha cuhva
cuñi maa ndo, cua zatɨvɨ si cuan sii
ndo. Zoco tatu zavaha ndo cuhva
cuñi Tatyi Ii, cua cuhva Tatyi Ii sa
cundito ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
9 Ma cuhva yo sa cundɨhɨ iñi yo ta
zaña yo sa zavaha yo sa vaha vatyi
tatu ma zaña yo sa zavaha yo sa vaha,
cua coo quɨvɨ cua ñihi yo sa vaha sa
cuenda si.
10 Yucuan cuenda tandɨhɨ saha
tatu saha si cuhva, nazavaha yo sa
vaha sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta ñihi ca
nazavaha yo sii si sihin ñiyɨvɨ sino iñi.

Nu sa cuñi ndɨhɨ carta ra Pablo

11 Ndyehe ndo vatyi nahnu xaan
letra tyei ihya sihin ndaha mi.
12 Ra sa cuñi zañiñi sii ndo sa
zavaha ndo costumbre circuncisión
cuan, zavaha ra cuhva cuan vatyi
cuñi ra sa coo vaha ra sihin ñiyɨvɨ. Ña
cuñi ra ndyehe ra tundoho sa cuenda
sa sino iñi ra vatyi sa sihi ra Cristo sa
cuenda maa yo ta yucuan cuu cuhva
cua cacu yo. Ñahñi ca inga cuhva.
13 Zoco nu maa ra sa zavaha cos-
tumbre cuan ta ña tyaa ra yahvi
sii tandɨhɨ ley sahnu. Zoco cuñi ra
sa zavaha maa ndo costumbre cuan
vatyi tacuan ta cua caca iñi ra vatyi
ra ñiñi xaan cuu ra vatyi ndyico ndo
cuhva catyi ra.
14 Ta mi, ña cuñi zacahni sii, nu
siin. Zoco zɨɨ xaan cuñi vatyi i sihi ra
Jesucristo nu cruz sa cuenda mi. Maa
ra ndyaca ñaha sii yo. Sa cuenda sa
sihi maa ra, ta ña cuñi que sa iyo ñuu
ñiyɨvɨ ya, ta ña ndyaca ñaha ca si sii.
15 Vatyi tatu ndyico yo sii ra Cristo
Jesús, ña ñiñi ca sa zavaha yo costum-
bre circuncisión a sa ma zavaha yo sii
si. Sa ñiñi ca cuu sa nduu yo ñiyɨvɨ saa.
16 Ta nacuhva ra Ndyoo sa coo sa
taxi añima tandɨhɨ ndoho sa iyo cuhva
ya. Ta nacundahvi iñi ra sii tandɨhɨ
ndo sa cuu ñiyɨvɨ ra sa ndisa cuii.
17 Ityi nuu ca ña cuñi sa cuhva ca
ndo tizɨhɨ sii, saha tuhun ya vatyi
tandɨhɨ pehla sa iyo coño ñuhi zañaha
si vatyi minoo muzu ra Jesús cui sa
ndisa.
18 Hermanos, nanazoco xaan ra Je-
sucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, sii ndo.
Ta nacuu si sa ndisa.

Minoo Carta I Tasi Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Sino Iñi Sii Ra Ndyoo Ñuu Efeso

Tyaa ra Pablo minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ñuu Efeso

1 Yuhvi ra Pablo, minoo apóstol cui, cuhva cuñi ra Ndyoo. Tyei carta ya sii maa ndo sa sino iñi ñuu Efeso vatyi sino xaan iñi ndo sii ra Cristo Jesús.

2 Nacuhva xaan ra Ndyoo Zutu yo ta ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo tumañi iñi sii ndo ta nacuhva ra sa coo sa taxi añima ndo.

Saha xaan ra Ndyoo sa vaha sii yo

3 Nazacahnu yo sii ra Ndyoo, Zutu ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Tyindyee xaan ra sii yo, ta saha xaan ra sa vaha sii yo vatyi ɨɨn ñi cuu yo sihin ra Cristo. Saha xaan ra sa vaha sa iyo andɨvɨ sii yo.

4 I casi ra sii yo sa cu-ɨɨn yo sihin ra Cristo ndya quɨvɨ cumañi ca zavaha ra ñuu ñiyɨvɨ vatyi cuñi ra sa cuu yo ñiyɨvɨ vaha xaan ta ñiyɨvɨ ñahñi cuatyi ityi nuu ra vatyi cuñi xaan ra sii yo.

5 Ta sa naha i tyaa ra cuhva sa zanduu ra zehe ra sii yo sa cuenda ra Jesucristo vatyi yucuan cuu sa cuñi ra zavaha ra.

6 Ta yucuan cuenda zacahnu yo sii ra vatyi vaha xaan sa zavaha ra. Saha xaan ra tumañi iñi sii yo vatyi zandu-ɨɨn ra sii yo sihin Zehe ra, ta cuñi xaan ra sii Zehe ra.

7 Cuñi xaan ra Ndyoo sii yo, ta yucuan cuenda i tyiyahvi ra sa cuenda cuatyi yo sihin nɨñɨ ra Cristo ta i zandasi ra cuatyi yo.

8 Saha xaan ra tumañi iñi sii yo vatyi i saha ra sa siñi tuñi maa ra sii yo.

9 Ta i zacoto ra sii yo minoo cuhva xehe sa cuñi maa ra, minoo cuhva sa i sica iñi ra sa cua zavaha ra.

10 Vatyi natahan si quɨvɨ ta cua zandu-ɨɨn ra tandɨhɨ, ta cua cundyaca ñaha ra Cristo tandɨhɨ, sa iyo ityi zɨquɨ ta sa iyo nu ñuhu.

11 Sa cuenda sa i zavaha ra Cristo, ta i casi ra Ndyoo sii yo vatyi cua cuhva ra sa vaha sii yo. I cuñi maa ra Ndyoo zavaha ra tandɨhɨ cuhva ya. Zavaha maa ra ñaa sa cuñi maa ra.

12 Ta tacuan i zavaha ra vatyi maa ndi sa sino iñi sii ra Cristo sa xihna ñi, cua zacahnu xaan ndi sii ra Ndyoo vatyi vaha xaan ra.

13 Ta i sino tucu iñi maa ndo sii ra Cristo sa i siñi ndo tuhun ndisa, cuhva cacu yo. Ta sa yaha sino iñi ndo sii ra, ta zɨquɨ cuu si tañi i tyaa ra Ndyoo tuñi ra sii ndo vatyi i saha ra Tatyi Ii ra sa coo ra añima ndo tañi sa i catyi ra, ta sii maa ra cuu sii ndo.

14 Tatyi Ii cuan cuu sa saha ra Ndyoo sii yo sa xihna ca. Ta cuhva cuan zañaha si vatyi cua ñihi yo tandɨhɨ sa cua cuhva ra Ndyoo sii yo quɨvɨ cua ndɨhɨ zacacu ra sii yo. Ta zavaha ra tandɨhɨ cuhva ya vatyi cua zacahnu yo sii ra vatyi vaha xaan ra.

Sica ra Pablo sii ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra cuaha xaan sa siñi tuñi sii ñiyɨvɨ sino iñi

15 Yucuan cuenda ndya quɨvɨ i site cuhva sino xaan iñi ndo sii ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo, ta cuhva cuñi xaan ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi.

16 Ndya quɨvɨ i site cuhva cuan ta ñá zañe sa quehin sihin ra Ndyoo sa cuenda ndo. Ta nacuhva xein tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa cuenda ndo.

17 Sique sii ra Ndyoo ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta zuun ñi maa ra Ndyoo cuu Zutu maa yo. Nazacahnu xaan yo sii ra. Sii maa ra sique vatyi nacuhva ra sa siñi tuñi sa saha Tatyi Ii sii ndo vatyi tacuan ta cua cutuñi ca iñi ndo, ta cua coto vaha ca ndo sii ra.

18 Tacuan ta zɨquɨ cua cutuñi ca iñi ndo, ta cua coto ca ndo ñaa sa cua ñihi ndo vatyi maa ndo cuu ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo. Ta cua coto ndo vatyi vaha xaan ta tyaqui xaan cuu sa cua cuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sii ra.

19-20 Ta sique sii ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sa coto ndo cuhva

tyindyee ra sii maa yo sa sino iñi sii
ra vatyi cahnu xaan ca cuu tundyee
iñi sii maa ra. Tundyee iñi maa ra
sa tyindyee sii yo cuu sa zuun ñi
tundyee iñi sa zanandoto sii ra Cristo
sisi sa i sihi ra, ta i saha ra Ndyoo
sa cundyaa ra Cristo siyo cuaha ra
andɨvɨ.
21 Ta yucuan cuu nu i zanducahnu
xaan ra Ndyoo sii ra Cristo. Cahnu
ca ra ta zɨquɨ tandɨhɨ inga ra ndyaca
ñaha ñuu ñiyɨvɨ a andɨvɨ. Vazu rey cuu
ra cuan a ra ndyaca ñaha cahnu xaan
a vazu ángel andɨvɨ, zoco cahnu ca ra
Cristo vityi ta ityi nuu ca.
22 Ta saha ra Ndyoo sa cundyaca
ñaha ra Cristo sii tandɨhɨ. Ra cu nuu
cuu ra sii ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra. Cuu
ra tañi xiñi ñu.
23 Ta ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra cuu
tañi coño ñuhu ra. Zacutu cuii ra
añima yo, ta zacutu cuii ra tandɨhɨ cuii
sa iyo.

2

Zacacu ra Ndyoo sii yo vatyi cuñi xaan ra sii yo

1 Quɨvɨ ta sino ca iñi ndo Tuhun
Ndyoo cuu si tañi sa sihi añima ndo
vatyi i zavaha ndo cuatyi ta tandɨhɨ
cuhva sa ña tahan iñi ra Ndyoo. Zoco
i saha ra Ndyoo minoo cuhva saa coo
ndo vatyi i ndu-ɨɨn ndo sihin ra Cristo.
2 Ityi sata i zavaha ndo cuatyi tañi
zavaha inga ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. I zavaha
ndo cuhva cuñi ra ndyaca ñaha sii
cuihna. Maa ra cuu ra ndyaca ñaha sii
ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi sii ra Ndyoo.
3 Ta tacuan i cuu tandɨhɨ yo quɨvɨ sa
ñá sito yo sii ra Ndyoo. I zavaha yo
cuhva ña vaha sa cuñi coño ñuhu yo
ta sa cuñi sa siñi tuñi yo tañi zavaha
tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ. Inuu ñi i cuu
yo tañi inga ñiyɨvɨ, ta yucuan cuenda
i tahan si sii yo sa cuxaan xaan ra
Ndyoo sihin yo.
4 Zoco i cundahvi xaan iñi ra Ndyoo
sii yo vatyi cuñi xaan ra sii yo.
5 Ta vazu i sicoo yo tañi sa i sihi yo
quɨvɨ cuan sa cuenda cuatyi yo, zoco i
zanandoto ra sii maa yo ɨɨn ñi sihin ra
Cristo. Zacacu ra Ndyoo sii yo maa ñi
sa cuenda tumañi iñi sa zavaha ra sii
yo.
6 Tañi sa zanandoto ra Ndyoo sii yo
sihin ra Cristo cuu si, ta saha ra sa
cundyaa yo andɨvɨ sihin ra. (Tañaha
ca cua saa yo yucuan, zoco tañi sa
saa yo yucuan cuu si vatyi ma cuu ca
cundyaca ñaha cuatyi sii yo.)
7 Tacuan zavaha ra Ndyoo vatyi ityi
nuu ca cua zañaha ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ
vatyi cahnu xaan cuu tumañi iñi i
zavaha ra sii yo sa cuenda ra Cristo
Jesús. Ta i zavaha xaan ra sa vaha
sihin yo.
8 Vatyi sa cuenda tumañi iñi sa
zavaha ra Ndyoo ta cacu yo sihin sa
sino ñi iñi yo sii ra. Ta sa zacacu ra
Ndyoo sii yo, yɨvɨ minoo sa zavaha
maa yo cuu si. Minoo sa saha maa ra
Ndyoo sii yo cuu si.
9 Ma cuu zavaha yo sa vaha ta ñihi
yo sii si coto caca iñi yo vatyi vaha
xaan maa yo.
10 Vatyi maa ra Ndyoo i zandu-
vaha sii yo. Zandu-ɨɨn ra sii yo sihin
ra Cristo Jesús vatyi tacuan ta cua
zavaha xaan yo sa vaha cuhva i tyaa
ra Ndyoo ta sa naha.

Vazu ñiyɨvɨ hebreo cuu yo a vazu ñiyɨvɨ inga tata, zoco tandɨhɨ yo cuu yo ñiyɨvɨ ra Ndyoo sa cuenda ra Cristo

11 Yucuan cuenda nacohon iñi ndo
cuhva i sicoo ndo ityi sata. Yɨvɨ ñiyɨvɨ
hebreo cuu maa ndo. Ta catyi ñiyɨvɨ
hebreo vatyi ña vale ndo vatyi ña
zavaha ndo costumbre circuncisión
tañi zavaha maa ñu. Ta sica iñi ñu
vatyi vaha ca maa ñu ityi nuu ra
Ndyoo vatyi zavaha ñu costumbre
cuan.
12 Ityi sata ñá sicoo ra Cristo añima
ndo. Ña ɨɨn ñi i cuu ndo sihin ñiyɨvɨ
hebreo. Ta ñá sito ndo tyiño i zandaa
ra Ndyoo sihin ra Abraham, cuhva i
catyi ra vatyi cua zanduvaha ra sii
yo sihin ra. Ñá sito ndo sii ra Ndyoo
quɨvɨ cuan, ta ñahñi sa vaha cua ñihi
ndo.
13 Quɨvɨ cuan sica xaan i sindyaa
ndo nuu ra Ndyoo. Zoco vityi sa
ndu-ɨɨn ndo sihin ra Cristo Jesús. I sati

niñi ra sa cuenda maa ndo, ta yucuan cuenda nañaa ndo sii ra Ndyoo.

14 Zanduvaha ra Cristo sii yo sihin ra Ndyoo. Zandu-iin ra sii nduu tahan yo. Zandu-iin ra sii nduhvi ra hebreo sihin maa ndo sa yivi ñiyivi hebreo cuu. Zanduvaha ra cuhva iyo yo sihin minoo yo ta sihin inga yo. I cuu si tañi sa zanduva ra minoo nuzama sa sindyaa mahñu nu yucu yo.

15 Maa ra Cristo i zandihi cuhva sicoo sihin ley sahnu quivi i saha ra coño ñuhu ra ta sihi ra nu cruz. Ley sahnu cuan i zanduziin si sii yo vatyi i zavaha maa ndi costumbre sa catyi ley cuan, ta ñá zavaha maa ndo sii si. Zoco i zandu-iin ra Cristo sii yo quivi i saha ra minoo cuhva saa coo yo, ta zanduvaha ra sii minoo yo sihin inga yo.

16 I sihi ra nuu cruz sa cuenda cuatyi yo, ta i zanduvaha ra sii tandihi yo sihin ra Ndyoo. Ta i zandu-iin ra sii yo sa ndisa.

17 I quisi ra Cristo, ta i nacatyi ra sihin yo cuhva cua coo vaha yo sihin ra Ndyoo ta sihin minoo yo ta sihin inga yo. I nacatyi ra cuhva cuan sihin maa ndo, ra sica xaan i sindyaa nuu ra Ndyoo ta sihin maa ndi ra hebreo, ra sa sito zuhva Tuhun Ndyoo.

18 I sihi ra Cristo sa cuenda yo, ta yucuan cuenda cuu tuhva tandihi yo sii ra Ndyoo Zuto yo vatyi iin ñi Tatyi Ii cuu sa iyo añima yo vazu ñiyivi hebreo cuu yo a vazu yivi ñiyivi hebreo cuu yo.

19 Yucuan cuenda yivi ca ñiyivi inga tata cuu ndo a ñiyivi inga ñuu. Sa nduu ndo ñiyivi sa cuenda ñuu ra Ndyoo iin ñi sihin tandihi ñiyivi sa cuu cuenda ra. Sa nduu ndo ñiyivi ra.

20 Ta tañi minoo vehe cuu tucu ndo. Ra apóstol sihin ra profeta, tañi cimiento si cuu ra. Ta zuun ñi ra Cristo Jesús cuu minoo yuu sa ñiñi ca nu cuu siqui vehe.

21 Ta ziqui ra Cristo cuahan ndaa vehe minoo cuhva vaha xaan, ta cua cuu si minoo vehe ñuhu sa cuenda ra ndyaca ñaha sii yo.

22 Ta maa ndo cuu tucu zuhva vehe ñuhu cuan. Iin ñi cuu ndo sihin ra Ndyoo ta sihin minoo ndo ta sihin inga ndo, ta tacuan nduu yo minoo vehe nu iyo ra Ndyoo vatyi iyo Tatyi Ii ra añima sa minoo minoo yo.

3

Saha ra Ndyoo tyiño sii ra Pablo sa nacatyi ra Tuhun ra sihin ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu

1 Yuhvi ra Pablo ñohi vehe caa sa cuenda maa ndo vatyi zacote tuhun ra Cristo sii ndoho sa yivi ñiyivi hebreo cuu.

2 Sica iñi vatyi sa sito ndo vatyi cahnu xaan cuu tumañi iñi i saha ra Ndyoo sii, vatyi cuu tyindyei sii maa ndo.

3 Sa nacatyi sihin ndo zuhva sa cuenda cuhva i zañaha ra Ndyoo minoo sa xehe sii, sa cuenda maa ndo.

4 Ta tatu cua cahvi ndo carta i tasi sii ndo cua coto ndo cuhva i saha ra Ndyoo sa cutuñi iñi tuhun ra Cristo sa ña sito ñiyivi.

5 Ta sa naha ñá zacoto ra Ndyoo tuhun cuan sii ñiyivi tañi zacoto ra vityi sii ra apóstol ta sii ra profeta. Vityi zacoto ra Ndyoo sii ndi sihin Tatyi Ii ra.

6 Ta tuhun xehe cuan cuu sa catyi vatyi maa ndo sa yivi ñiyivi hebreo cuu, cua ñihi ndo sa vaha sa saha ra Ndyoo iin ñi sihin nduhvi ra hebreo vatyi iin ñi coño ñuhu ra Cristo cuu tandihi yo. Ta cua ñihi yo sa sa catyi ra Ndyoo, vatyi cua cuhva ra sii si sii yo sa cuenda ra Cristo Jesús.

7 Tumañi iñi sa i saha ra Ndyoo sii, cuu sa i saha ra tundyee iñi sii, sa zacote tuhun vaha ya sii ñiyivi.

8 Sica iñi vatyi luhlu que ta ziqui tandihi inga ñiyivi sa cuu cuenda ra Ndyoo. Zoco i saha ra Ndyoo tumañi iñi ya sii, sa zacote tuhun ra Cristo sii ñiyivi sa yivi ñiyivi hebreo cuu, cuhva vaha xaan sa cua ñihi ñu sa cuenda ra Cristo.

9 Ta saha ra Ndyoo tyiño sii, sa zacote sii tandihi ñiyivi minoo cuhva sa sa sito ra Ndyoo cua zavaha ra cumañi ca sino ñuu ñiyivi. Ta sa naha

ñá saha ra Ndyoo sa coto ñiyɨvɨ tuhun
ya.
10 Vatyi tacuan ta tandɨhɨ sa ndyaca
ñaha andɨvɨ cua ndyehe si cuhva vaha
xaan sa zavaha ra Ndyoo sihin maa
yo, ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra. Ta cua
coto si vatyi cuaha xaan sa siñi tuñi
iyo sii maa ra Ndyoo.
11 Ta sa cuenda maa yo zavaha ra
Cristo Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo,
cuhva sa cuñi ra Ndyoo ta sa naha.
12 Ta sa cuenda ra Cristo iyo cuhva
sii yo sa tuhva yo sii ra Ndyoo. Sino
iñi yo sii ra Cristo, ta yucuan cuenda
ña yuhu yo sii ra Ndyoo.
13 Yucuan cuenda sique sii ndo
vatyi ma nducuihya iñi ndo sa
cuenda tundoho sa ndyehi vityi sa
cuenda maa ndo vatyi cua tyindyee
si sii ndo.

Sica ra Pablo sii ra Ndyoo vatyi nanacoto ca ñu sii ra Cristo

14 Nacohon iñi sa vaha xaan sa saha
ra Ndyoo Zutu yo sii yo, ta yucuan
cuenda iñi sɨti nuu ra.
15 Maa ra cuu Zutu tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ñu
sa cuahan andɨvɨ ta ñu yucu nu ñuhu.
16 Ta sique sii ra vatyi nazan-
dundyee xaan ra añima ndo sihin
Tatyi Ii ra sa iyo añima ndo. Vatyi
vaha xaan cuu sa saha maa ra.
17 Ta nacoo ra Cristo añima ndo
vatyi sino iñi ndo sii ra. Ta tacuan
ta cua cuñi xaan ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ
vatyi nañaa ndo sii ra Ndyoo.
18 Ta zɨquɨ cua coo cuhva sii ndo, ta
cua cutuñi vaha iñi ndo sihin tandɨhɨ
inga ñiyɨvɨ sino iñi vatyi cuñi xaan ra
Cristo sii yo. Cuñi xaan ra sii yo ndya
cuhva ña ñihi ca yo cuhva nacatyi yo
cuhva cuñi xaan ra sii yo.
19 Ta sique sii ra Ndyoo vatyi cua
coto ndo cuhva cuñi xaan ra sii yo
vatyi yaha xaan cuñi ra sii yo, ndya
cuhva ndya ma cuu coto yo cuhva sa
cahnu xaan cuñi ra sii yo. Ta tacuan
ta ñahñi sa cua cumañi sii ndo vatyi
ndyaa ra Ndyoo sihin ndo. Ta yucuan
cuenda ñahñi sa cua cumañi sii ndo.
20 Ta vityi nazacahnu yo sii ra
Ndyoo vatyi cahnu xaan ca cuu
tundyee iñi maa ra, ta cuu zavaha ra
cuaha xaan ca ta zɨquɨ sa sica yo sii ra
ta cuaha ca ta zɨquɨ sa sica iñi yo vatyi
zavaha ra sii si zuun ñi sihin tundyee
iñi maa ra sa saha ra sii yo.
21 Nazacahnu maa yo, ra sino iñi, sii
ra tandɨhɨ cuii tyiemvu sa cuenda sa
zavaha ra Cristo Jesús. Nazacahnu yo
sii ra vityi ta tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta
nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa.

4

Cuhva ndu-ɨɨn yo sa cuenda Tatyi Ii

1 Yucuan cuenda yuhvi ra ñoho
vehe caa ya zañiñi sii ndo vatyi
zavaha ndo sa vaha xaan cuhva
tahan si zavaha ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo
vatyi i casi ra sii ndo sa cuu ndo ñiyɨvɨ
ra.
2 Tahan si sii yo sa zanduluhlu yo
sii yo ta vii xaan coo yo sihin ñiyɨvɨ,
ta nacoo xaan tundyee iñi sii yo sihin
ñu. Nacuñi xaan yo sii ra tahan yo, ta
nacundyee iñi yo ñaa sa zavaha ra.
3 Nanducu yo cuhva cu-ɨɨn yo sa
ndisa cuii sihin ra tahan yo vatyi cua
tyindyee Tatyi Ii ra Ndyoo sii yo sa
coo sa taxi sii yo sihin ra tahan yo.
4 Vatyi iyo minoo ñi coño ñuhu ra
Cristo sa cuu maa yo ra sino iñi sii ra,
ta iyo minoo ñi Tatyi Ii ta minoo ñi sa
vaha cua ñihi tandɨhɨ yo ityi nuu ca
vatyi i casi ra sii yo.
5 Iyo minoo ñi ra ndyaca ñaha sii yo.
Ɨɨn ñi sii maa ra sino iñi yo. Ta ɨɨn ñi
cuenda maa ra coo ndutya yo.
6 Iyo minoo ñi ra cuu Ndyoo, ta maa
ra cuu Zutu tandɨhɨ yo. Ndyaca ñaha
ra sii tandɨhɨ sa iyo. Iyo ra sisi añima
tandɨhɨ yo, ta sityiño ra sii tandɨhɨ yo
ñaa cuhva cuñi maa ra.
7 Ta sii sa minoo minoo yo saha ra
Cristo ndatu cuhva cuñi maa ra.
8 Yucuan cuenda catyi Tuhun
Ndyoo:
I zahacanaa ra sii ra xaan iñi sii ra, ta
zɨquɨ i nandaa ra ndya andɨvɨ,
ta i saha ra ndatu sii ñiyɨvɨ.
9 ¿Ta ñaa cuñi si catyi si sa catyi si
vatyi i nandaa ra? Cuñi si catyi si
vatyi i noo xihna ra ndya ñuu ñiyɨvɨ.
10 Ta ra i noo cuan, zuun ñi ra cuu
ra i ndaa ndya andɨvɨ nu zucu ca. Ta
tacuan zavaha ra ta zacutu ra ñuu

ñiyɨvɨ ya sa maa ñi maa ra vatyi vazu
ndyaca maa, iyo ra.
11 Ta i saha ra ndatu sii sa minoo
minoo yo. Iyo yo cuu yo apóstol. Iyo
yo cuu yo ra nacatyi tuhun saha ra
Ndyoo sii yo. Iyo yo cuu xaan nacatyi
yo cuhva zacacu ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.
Iyo yo cuu yo ra zacuenda sii ñiyɨvɨ
sino iñi, ta inga yo zacuaha yo Tuhun
Ndyoo sii ñu.
12 Saha ra Ndyoo cuhva cuan
sii ñiyɨvɨ vatyi tacuan ta ñahñi cua
cumañi sii yo, ra cuu ñiyɨvɨ ra. Tacuan
ta cuu zatyiño yo tyiño ra, ta cuu
ndundyee yo sihin Tuhun Ndyoo
13 ndya cua ndu-ɨɨn yo sa ndisa cuii
cuhva sino iñi yo ta cuhva coto vaha
yo sii Zehe ra Ndyoo. Ta tacuan ta cua
nduu yo ñiyɨvɨ vaha xaan, ta cua ñihi
yo tandɨhɨ sa saha ra Cristo sii yo, ta
cua nduu yo tañi maa ra.
14 Ta zɨquɨ ma cuu ca yo tañi sa
ndyihi. Vatyi sa ndyihi, yatyi xaan
sino iñi si sii sa zɨɨn zɨɨn tuhun. Zoco
ma cuu yo cuhva cuan coto ñihi ñiyɨvɨ
cuhva zandavi ñaha ñu sii yo.
15 Zoco ihya cuu sa cua zavaha yo;
cua cuñi xaan yo sii ñiyɨvɨ, ta cua
cahan yo sa ndisa sihin ñu, ta cua
cuahnu yo sa ndisa cuii ta nduu yo
tañi ra Cristo, ra ndyaca ñaha sii yo.
16 Ta tañi ɨɨn ñi cuu coño ñuhu
yo, tacuan tucu tandɨhɨ maa yo. Sa
cuenda ra Cristo ta ɨɨn ñi cuu yo sihin
ra tahan yo. Ta tañi ndyaca ñaha xiñi
yo sii tandɨhɨ coño ñuhu yo, tacuan
ndyaca ñaha ra Cristo sii yo, ta ñihi yo
tundyee iñi sii ra. Ta tacuan tyindyee
yo sii ra tahan yo vatyi cuñi xaan yo
sii ra, ta cua ndundyee ca tandɨhɨ yo.

Saha ra Cristo minoo cuhva saa coo yo

17 Cuhva sa cua nacatyi sihin ndo
vityi cuu si minoo cuhva nacatyi ra
ndyaca ñaha sii yo vatyi ma cuu ca
ndo tañi ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo
vatyi zavaha ñu ñaa sa tondo ñi sica
iñi ñu.
18 Ña vaha ca sa siñi tuñi sii ñu. Ña
ñihi ñu cuhva vaha, cuhva saha ra
Ndyoo coo yo. Ta tondo xaan iyo ñu
vatyi ña zavaha ñu cuhva cuñi maa
ra, ta ñihi xaan iñi ñu.
19 Ña cucahan ca nuu ñu tatu
zavaha ñu sa ña vaha. Saha ñu sii ñu
sa zavaha ñu tandɨhɨ nuu sa ña vaha.
Cuñi xaan ñu zavaha ñu tandɨhɨ nuu
sa quiñi.
20 Zoco ña tacuan i cutuhva maa yo.
Ña tacuan iyo ra Cristo.
21 Tatu sa ndisa vatyi i siñi ndo sa
cahan ra ta cutuhva ndo sa zacuaha
ra sa cuenda maa ra,
22 sa zandoo ndo cuhva i zavaha
ndo ityi sata. Minoo cuhva quiñi
xaan i sicoo yo vatyi cuhva ña vaha
sa cuñi yo zavaha yo i zandavi ñaha
xaan si sii yo.
23 Cuhva ndo sii ndo sii ra Ndyoo, ta
nazama ra cuhva sica iñi ndo.
24 Ta cuu ndo ñiyɨvɨ saa, vatyi
tacuan i zanduvaha ra Ndyoo sii yo sa
cuu yo ñiyɨvɨ ndoo xaan ta vaha xaan
sa ndisa cuii.
25 Yucuan cuenda ma cuvatya yo.
Nacahan tandɨhɨ yo sa ndisa sihin ra
tahan yo vatyi ɨɨn ñi cuu yo.
26 Tatu cuxaan ndo zoco ma zavaha
ndo sa ña vaha, ta ma cuxaan ndo
ndyiyaca.
27 Ta ma cuhva ndo cuhva sii cui-
hna.
28 Ra sa tuhva zuhu, ma zuhu ca ra.
Nazatyiño ra sihin ndaha ra minoo
cuhva vaha, ta cua cuu tyindyee ra sii
ñiyɨvɨ cumañi si.
29 Ma cahan ndo sa quiñi sihin
yuhu ndo. Cahan ndo sa vaha sa cua
tyindyee ta sa cua zandundyee ca sii
ñiyɨvɨ tyizoho.
30 Ta ma zanducuihya ndo iñi Tatyi
Ii ra Ndyoo vatyi i saha ra Ndyoo
Tatyi Ii ra sii yo tañi sa tyaa ra tuñi ra
sii yo ndya quɨvɨ cua zandɨhɨ ra cuhva
zacacu ra sii yo.
31 Ma cuu ndo ñiyɨvɨ tixi iñi, ta ma
cuxaan ndo, ta ma xaan xaan cuñi
ndo, ta ma cahan ndo sa quiñi, ta ma
cahan cuehe ndo sii ñiyɨvɨ. Ta ma cuñi
ndo zavaha ndo sa ña vaha sihin ñu.
32 Zoco vii xaan coo ndo sihin mi-
noo ndo ta sihin inga ndo. Cundahvi
iñi ndo ta zaha ndo tucahnu iñi sii
minoo ndo ta sii inga ndo tañi i zaha

ra Ndyoo tucahnu iñi sii maa yo sa
cuenda ra Cristo.

5

Cuhva cuñi si coo zehe ra Ndyoo

1 Yucuan cuenda nanducu yo
cuhva cuu yo tañi maa ra Ndyoo.
Zehe ra cuu sii yo, ta cuñi xaan ra sii
yo.
2 Ta cuñi xaan ndo sii ñiyɨvɨ tañi
cuñi xaan ra Cristo sii yo ta saha ra sa
cuu ra sa cuenda maa yo. Tañi sahñi
ñiyɨvɨ mvee ticatyi ta saha ñu sii tɨ sii
ra Ndyoo ta sa naha, tacuan i saha
ra Cristo sii ra sa cuenda maa yo. Ta
zɨɨ xaan i cuñi ra Ndyoo sihin cuhva i
zavaha ra.
3 Ta vityi sa nduu ndo ñiyɨvɨ sa
cuenda ra Ndyoo, ña tahan si sa cuzu
ndo sihin minoo ñaha tatu ma tin-
daha xihna ndo, ta ñaa inga sa quiñi
sa zavaha ñiyɨvɨ sihin coño ñuhu ñu.
4 Ta ma cahan ndo sa quiñi ta nu sa
tondo, cuhva ña tahan si cahan ndo.
Zoco cuhva ndo tyahvi ndyoo sii ra
Ndyoo.
5 Vatyi sito ndo vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ
zavaha sa quiñi, ma cuu quɨhvɨ ñu
nu ndyaca ñaha ra Ndyoo. Ra quixi
sihin inga ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu
a ñaha sa zavaha tacuan sihin rayɨɨ
a ra cuñi xaan sa coo ndaha tyiño,
ma cuu cuhun ra nu ndyaca ñaha ra
Ndyoo vatyi tatu cuñi xaan ñiyɨvɨ sa
coo ndaha tyiño ñu, ña zacahnu ñu sii
ra Ndyoo cuhva cuan.
6 Ma cuhva ndo sa zandavi ñaha
ñiyɨvɨ sii ndo sihin tuhun ña ñiñi vatyi
sa cuenda tandɨhɨ cuhva ña vaha ya
cua cuxaan ra Ndyoo, ta cua tasi tuñi
ra sii ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi sii ra.
7 Yucuan cuenda ma cutahan ndo
sihin ñiyɨvɨ zavaha tacuan
8 vatyi i sicoo maa ndo nu ñaa quɨvɨ
cuan. Zoco vityi sa ndu-ɨɨn ndo si-
hin ra ndyaca ñaha sii yo, ta iyo ndo
nu ndisi. Zavaha ndo cuhva zavaha
ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ñúhu.
9 Vatyi cuhva vaha sa saha Tatyi Ii
sii yo cuu sa cua zavaha yo sa vaha ta
sa ndoo ta sa ndisa.
10 Nducu ndo cuhva coto ndo ñaa sa
tahan iñi ra ndyaca ñaha sii yo.
11 Ta ma cu-ɨɨn ndo sihin ñiyɨvɨ
zavaha sa ña vaha tañi zavaha ñiyɨvɨ
nu ñaa. Ta zacoto ndo sii ñu vatyi
zavaha ñu sa ña vaha.
12 Vatyi saha si ticahan nuu vazu
tuhun cahan ñi yo, sa cuenda cuhva
zavaha ñu nu xehe.
13 Zoco quɨvɨ cua naquita sa xehe
cuan nu ndisi ta casi xaan cua cu-
naha si vatyi zandundisi ñúhu maa ra
Ndyoo sii tandɨhɨ si.
14 Yucuan cuenda iyo nu catyi si
tyehen:
Ndoyo ndoho ra quixi xaan.
Nduvita ndo nu yucu ñiyɨvɨ i sihi vatyi
cua cuhva ra Cristo ñúhu ityi
cuhun ndo.
Catyi si.
15 Yucuan cuenda zacuenda ndo
cuhva zavaha ndo. Ma zavaha ndo
cuhva zavaha ñiyɨvɨ ña sito. Zavaha
ndo cuhva zavaha ñiyɨvɨ sito.
16 Cutyiño vaha ndo minoo minoo
quɨvɨ yozo caa zatyiño ndo tyiño ra
Ndyoo vatyi quiñi xaan cuu tyiemvu
ya vityi.
17 Yucuan cuenda ma cuu ndo
ñiyɨvɨ tondo; tyituñi iñi ndo ñaa sa
cuñi ra ndyaca ñaha sii yo sihin ndo.
18 Ma coho ndo ndixi, ta ma cuu
ndo ra siñi vatyi yucuan cua zatɨvɨ
sii ndo. Zoco cuhva ndo sa cutu cuii
Tatyi Ii añima ndo.
19 Cahan ndo maa ñi sa vaha sihin
minoo ndo ta sihin inga ndo. Cata
ndo salmos, ta coro ta yaa sa saha
Tatyi Ii sii ndo. Cata ndo ta zacahnu
ndo sii ra Ndyoo sihin tandɨhɨ cuii
añima ndo.
20 Ta tandɨhɨ saha vazu ñaa sa tahan
ndo, zoco nacuhva ndo tyahvi ndyoo
sii ra Ndyoo Zutu yo sihin zɨvɨ ra Jesu-
cristo, ra ndyaca ñaha sii yo.

Cuhva cuñi si coo yo sihin ñiyɨvɨ sii yo

21 Tyaa ndo yahvi sii minoo ndo ta
sii inga ndo vatyi cuhva cuan tyaa
ndo yahvi sii ra Ndyoo.
22 Ndoho ñuzɨhɨ, tyaa ndo yahvi sii
yɨɨ ndo tañi tyaa ndo yahvi sii ra ndy-
aca ñaha sii yo, ra Cristo.
23 Vatyi ndyaca ñaha rayɨɨ sii ñazɨhɨ
ra tañi ndyaca ñaha ra Cristo sii ñiyɨvɨ

sino iñi sii ra. Ta zacacu ra sii maa yo
sa cuu coño ñuhu ra.
24 Yucuan cuenda tañi maa yo sa
sino iñi sii ra Cristo tyaa yo yahvi sii
ra, zuun ñi cuhva cuan natyaa ñuzɨhɨ
yahvi sii yɨɨ ñu tandɨhɨ cuii cuhva.
25 Ta ndoho rayɨɨ, cuñi xaan ndo sii
ñazɨhɨ ndo tañi cuñi xaan ra Cristo sii
ñiyɨvɨ sino iñi ta saha ra sa cuu ra sa
cuenda maa yo.
26 Tacuan i zavaha ra vatyi cua zan-
duu ra ñiyɨvɨ vaha sii yo. Ta zandundɨɨ
ra sii yo sihin sa sicoo ndutya yo ta
sihin sa cuɨñɨ yo Tuhun Ndyoo.
27 Cuñi ra Cristo cuhva ra sii yo sii
ra Ndyoo tañi minoo sa vaha xaan
ta ndɨɨ xaan, ñahñi sa quiñi caa a sa
ña vaha zoco minoo sa vaha xaan sa
ndisa cuii ta sa ndoo xaan.
28 Tacuan i zavaha ra Cristo vatyi
cuñi xaan ra sii yo; yucuan cuenda
cuñi si sa cuñi xaan rayɨɨ sii ñazɨhɨ ra
tañi cuñi ra sii coño ñuhu maa ra. Tatu
cuñi xaan rayɨɨ sii ñazɨhɨ ra, cuñi xaan
ra sii maa ra cuhva cuan.
29 Vatyi yoñi numinoo ra sa ña cuñi
sii coño ñuhu maa ra, zoco zacuenda
xaan ra sii si tañi zacuenda ra Cristo
sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra.
30 Ta maa yo cuu zuhva coño ñuhu
ra Cristo, coño ra ta yɨquɨ ra.
31 Catyi Tuhun Ndyoo: “Nazan-
doo rayɨɨ sii zutu ra ta sii zɨhɨ ra, ta
nandu-ɨɨn ra sihin ñazɨhɨ ra. Ta sa
nduu tahan ñu cua nduu ñu minoo ñi
coño ñuhu.”
32 Ihya cuu minoo tuhun xehe sa
cahnu xaan. Ta catyi mi vatyi cuñi
si catyi si vatyi ndu-ɨɨn ra Cristo sihin
ñiyɨvɨ ra.
33 Ta inga tucu cuhva catyi si vatyi
cuñi si sa cuñi xaan ndo sii ñazɨhɨ ndo
tañi cuñi ndo sii maa ndo, ta natyaa
xaan ñuzɨhɨ yahvi sii yɨɨ ñu.

6

1 Ndoho sa ndyihi tyaa ndo yahvi
sii zutu ndo ta sii zɨhɨ ndo. Tahan si
sa tyaa ndo yahvi sii ñu vatyi sino iñi
ndo sii ra Cristo.
2-3 Iyo minoo ley maa ra Ndyoo
catyi si: “Tyaa ndo yahvi sii zutu ndo
ta sii zɨhɨ ndo.” Catyi si. Ihya cuu sa
xihna ñi ley i catyi si ñaa sa cua cuhva
ra Ndyoo sii yo tatu zavaha yo sii si
vatyi catyi si vatyi zɨɨ xaan cua cuñi
yo tatu zavaha yo sii si, ta cuaha cuiya
cua cundito yo ñuu ñiyɨvɨ ya.
4 Ta ndoho ra cu zutu sa ndyihi, ma
zacuxaan ndo sii zehe ndo. Zacuaha
ndo sii si tañi cuñi ra Ndyoo, ta cañi
ndo sii si tatu cuñi si, zoco ña yaha
xaan.
5 Ndoho ra cu muzu, tyaa ndo yahvi
sii patrón ndo ihya ñuu ñiyɨvɨ. Nducu
xaan ndo cuhva zavaha ndo cuhva
cuñi ra, tañi cuhva tyaa ndo yahvi sii
ra Cristo. Ta ma zandavi ñaha ndo sii
ra.
6 Zatyiño vaha ndo, yɨvɨ cuhva sa
ndyehe ñi patrón ndo, zoco vazu ña
ndyehe ra, zatyiño ndo. Ta yɨvɨ sa
vatyi catyi ra vatyi ñiyɨvɨ vaha cuu
ndo, zoco zatyiño vaha ndo tandɨhɨ
tyiemvu tañi zatyiño ndo tyiño ra
Cristo, ta zatyiño ndo sihin tandɨhɨ
cuii añima ndo.
7 Zatyiño ndo minoo sa ndisa tañi
zatyiño ndo cuenda ra Cristo ta yɨvɨ sa
cuenda ñiyɨvɨ.
8 Vatyi sito yo vatyi ñaa sa vaha
zavaha yo vazu muzu cuu yo a vazu
yɨvɨ zoco cua tyiyahvi ra Cristo sii yo
sa cuenda sa vaha zavaha yo.
9 Ta ndoho ra cu ra ndyaca ñaha
sii muzun, cuu ndo ñiyɨvɨ vaha si-
hin muzu ndo. Ta ma zayuhu xaan
ndo sii ra vatyi sito ndo vatyi iyo ra
ndyaca ñaha sii ndo andɨvɨ, ta ɨɨn ñi
ndyehe ra sii tandɨhɨ yo.

Tundyee iñi sa saha ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sino iñi

10 Ta inga tucu tuhun, nacoo xaan
tundyee iñi sii ndo vatyi ɨɨn ñi cuu ndo
sihin ra ndyaca ñaha sii yo, ta cuaha
xaan cuaha xaan tundyee iñi iyo sii
maa ra.
11 Ta tañi zacuenda minoo zandaru
sii ra sihin ndaha tyiño ra, tacuan
zacuenda ndo sii ndo sihin tandɨhɨ sa
saha ra Ndyoo sii ndo vatyi tacuan ta
cuu zahacanaa ndo sii cuihna vatyi
cuñi xaan ra zandavi ñaha ra sii yo.
12 Ta yɨvɨ sihin ñiyɨvɨ sa iyo coño
ñuhu sahñi tahan yo, sihin tatyi cui-
hna sa ña cuu ndyehe yo. Iyo ra
ndyaca ñaha nahnu sii sa ña vaha ñuu

ñiyɨvɨ ya ta cuaha xaan inga tatyi ña vaha.
13 Yucuan cuenda tɨin cuenda vaha
ndo sii tandɨhɨ sa saha ra Ndyoo vatyi
tacuan ta cuu zahacanaa ndo sii cui-
hna quɨvɨ sahñi tahan ra sihin ndo, ta
ma ndoyo ñuhu ndo.
14 Tañi nandyaa minoo zandaru si-
hin minoo sinchu sisi ra, tacuan cuɨñɨ
ndyaa ndo sihin sa ndisa. Ta maa ñi
sa vaha zavaha ndo. Ta tacuan ta cua
zacacu ra Ndyoo sii ndo tañi zacacu
minoo zandaru sii ra sihin minoo caa
ñoho yɨquɨ ndyica ra.
15 Ta tañi ñoho zapato saha ra zan-
daru ta ndyaa listo ra sa cuhun ra nu
iyo cuatyi, tacuan cundyaa listo ndo
sihin Tuhun Ndyoo ta zacoto ndo sii
ñiyɨvɨ vatyi cuu nduvaha ñu sihin ra
Ndyoo, ta ma cuxaan ca ra sihin ñu.
16 Ta tañi zacuenda zandaru sii ra
sihin minoo caa ta ma nañi nduva sii
ra, tacuan cuñi si sa cunɨɨ xaan iñi
yo sii ra Ndyoo. Ta cuhva cuan cuu
ndahva yo nduva sa cayu sihin ñuhu
sa cañi cuihna sii yo.
17 Ta tañi zacuenda zandaru sii xiñi
ra sihin minoo caa sa ñoho xiñi ra,
tacuan nacuhva ndo sii ndo sii ra
Ndyoo nazacacu ra sii ndo. Ta cu-
tyiño ndo Tuhun Ndyoo vatyi mityi sa
sityiño Tatyi Ii cuu si.
18 Ta cahan ndo sihin ra Ndyoo
tandɨhɨ cuii cuhva sihin cuhva saha
Tatyi Ii sii ndo. Ta caca ndo sa
tyindyee ra sii ndo. Listo vaha cuu
ndo, ta ma zandoo ndo sa cahan
ndo sihin ra Ndyoo sa cuenda tandɨhɨ
ñiyɨvɨ sino iñi.
19 Ta cahan ndo sihin ra Ndyoo sa
cuenda mi vatyi tacuan ta cua ñihi
que cuhva quehin ta ma yuhi zacote
Tuhun Vaha sa cuenda ra Cristo sii
ñiyɨvɨ. Xehe xaan i cuu tuhun ya, zoco
vityi sito yo sii si.
20 Ta sa cuenda sa zacote tuhun ra
Cristo, ta ñohi vehe caa, zoco caca ndo
sii ra Ndyoo vatyi ma yuhi ta zacoto
que tuhun ra tañi tahan si zacote.

Tasi ra Pablo sii ra Tíquico nu yucu ra hermano ñuu Efeso

21 Ta cua nacatyi ra hermano
Tíquico sihin ndo tandɨhɨ sa tehin ta
ñaa sa zavehi. Ña zaña ra sa zatyiño
xaan ra tyiño ra ndyaca ñaha sii yo, ta
cuñi xaan ndi sii ra.
22 Tasi sii ra nu yucu ndo vatyi
cua zacoto ra sii ndo yozo caa iyo
maa ndi, ta cuhva cuan cua cuhva ra
tundyee iñi sii ndo.
23 Ta nacuhva ra Ndyoo Zutu yo
sihin ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii
yo sa coo sa taxi añima tandɨhɨ ndoho
sa cuu yañi yo. Ta nacuhva ra sa cunɨɨ
xaan iñi ndo. Ta tacuan ta cua cuñi
xaan ndo sii maa ra ta sii ñiyɨvɨ.
24 Ta nanazoco xaan ra sii tandɨhɨ
ñiyɨvɨ cuñi xaan sa ndisa cuii sii ra
Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.

Minoo Carta I Tasi Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Sino Iñi Sii Ra Ndyoo Ñuu Filipos

Ñoho ra Pablo vehe caa ta tyaa ra minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ñuu Filipos

1 Yuhvi ra Pablo sihin ra Timoteo,
muzu maa ra Jesucristo cuu sii ndi.
Ta tyaa ndi carta ya sii tandɨhɨ ndoho
ra sino iñi sii ra Cristo Jesús ñuu Fil-
ipos sihin ra ndyaca ñaha sii ndo ta
ra tyindyee sihin tyiño ra Ndyoo nu
yucu ndo.
2 Nacuhva xaan ra Ndyoo Zutu yo
tumañi iñi sii ndo ta sa coo sa taxi
añima ndo. Ta tacuan nazavaha tucu
ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo.

Cahan ra Pablo sihin ra Ndyoo sa cuenda ñiyɨvɨ sino iñi

3 Tahan tahan saha nacohon iñi sii
ndo ta nacuhve tyahvi ndyoo sii ra
Ndyoo sa cuenda ndo.
4 Ta tandɨhɨ saha sa quehin sihin ra
Ndyoo sa cuenda ndo, zɨɨ xaan cuñi
5 vatyi ndya quɨvɨ xihna ñi sa i
siñi ndo tuhun sa cuenda ra Cristo ta
ndya vityi ña zaña ndo sa tyindyee
ndo sii, ta zacoto yo Tuhun Vaha ra
Ndyoo.
6 Sito vehi vatyi tañi i quisaha ra
Ndyoo zavaha ra minoo tyiño vaha
xaan añima ndo, tacuan cua zavaha
ca ra sii si ndya quɨvɨ cua quisi tucu
ra Cristo Jesús.
7 Tahan si sa caca iñi cuhva ya sa
cuenda maa ndo vatyi ñoho xaan iñi
sii ndo. Ta ɨɨn ñi cuhva tyindyee ra
Ndyoo sii yo sihin tundyee iñi sii maa
ra. Vazu ñohi vehe caa a vazu cuhin
nuu ra cu tyiño, zoco saha ra Ndyoo
tundyee iñi sii, ta quehin tuhun ra
sihin ra ñoho vehe caa ta sihin ra cu
tyiño. Ta sito ra vatyi sa ndisa cuu
Tuhun Ndyoo.
8 Sito vaha ra Ndyoo vatyi cuñi
xein sii tandɨhɨ ndo tañi cuñi xaan ra
Cristo Jesús sii ndo.
9 Ta sique sii ra Ndyoo vatyi cua
cuñi xaan ca ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta
cua coo ca sa siñi tuñi ra Ndyoo sihin
ndo, ta cua cutuñi ca iñi ndo ñaa sa
cuu sa ndisa.
10 Vatyi tacuan ta cua cuu casi ndo
sa vaha xaan cuhva cuñi ra Ndyoo, ta
vaha xaan cua cuu cuhva iyo ndo, ta
ñahñi cuatyi ndo cua coo ndya cuhva
ndya quɨvɨ cua quisi ra Cristo.
11 Ta tandɨhɨ saha cua zavaha ndo
sa vaha ta sa ndoo, cuhva zavaha
ra Cristo. Ta cua zacahnu ñiyɨvɨ sii
ra Ndyoo, ta cua catyi ñu vatyi vaha
xaan ra sa cuenda cuhva zavaha ra
sihin maa ndo.

Maa ñi tyiño ra Ndyoo zavaha ra Pablo vatyi iyo ra Cristo añima ra

12 Ta cuñi sa cua coto ndo
hermanos vatyi tandɨhɨ sa tehin,
tyindyee si sii, ta ñihi cuhva quehin
Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ.
13 Vatyi tandɨhɨ ra zandaru ta inga
ñiyɨvɨ ihya, sito ñu vatyi ñohi vehe caa
vatyi sino iñi sii ra Cristo.
14 Ta tyindyee si sii cuaha xaan
hermano yo sa ñohi vehe caa. Ta
vityi ña yuhu ca ra vatyi sito ra vatyi
tyindyee ra Ndyoo sii, ta nduñihi ca
cuhva nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin
ñiyɨvɨ.
15 Ndisa iyo ra nacatyi tuhun sa
cuenda ra Cristo vatyi cuñi ra ndu-
cahnu ca ra ta cuñi ra sa zacahnu
ñiyɨvɨ sii ra. Zoco iyo ra nacatyi
Tuhun Ndyoo sihin tandɨhɨ cuii añima
ra vatyi cuñi ra tyindyee ra sii.
16-17 Nacatyi ra Tuhun Ndyoo vatyi
cuñi xaan ra sii, vatyi sito ra vatyi
i quisi ndyaca ra ndyaca ñaha sii yo
sii, ihya vatyi cuñi ra cutyiño ra sii,
sa zacote sii ñiyɨvɨ vatyi sa ndisa cuu
Tuhun Vaha ra. Zoco inga ra cuan,
nacatyi ra tuhun ra Cristo vatyi iyo
minoo sa cuñi ra ñihi ra sihin si. Ta
ña vaha añima ra cuhva zavaha ra sii
si vatyi cuñi ra cuhva ra tizɨhɨ sii, nɨɨ
ñi sa ñohi vehe caa ya.
18 Zoco ñahñi sa cuu sa cuenda mi
vazu zavaha ra sii si sihin minoo

añima vaha a sihin minoo añima ña
vaha vatyi tuhun maa ra Cristo cuu sa
zacoto ra, ta yucuan cuenda zɨɨ xaan
cuñi.
19 Ta zɨɨ xaan ca cua cuñi vatyi
site vatyi tandɨhɨ sa cuu sii, ta cua
tyindyee si sii, vatyi cahan ndo sihin
ra Ndyoo sa cuende ta tyindyee Tatyi
Ii ra Jesucristo sii.
20 Ta sito vehi vatyi cua tyindyee
ra Ndyoo sii, ta ma cucahan nui, ta
ma cuyuhi. Ta tacuan ta cua que-
hin tuhun ra Cristo sihin tandɨhɨ cuii
añime. Ta tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ
vatyi cahnu xaan cuu ra Cristo. Ta
ña sica xaan iñi a cundito que a cui,
zoco cuñi sa cua ndyehe ñiyɨvɨ cuhva
iye ta coto ñu vatyi cahnu xaan cuu ra
Cristo.
21 Vatyi tatu cundito que ñuu ñiyɨvɨ
ya cua zatyiñe maa ñi tyiño ra Cristo,
ta tatu cui cuaha xaan sa vaha cua
ñihi.
22 Ta tatu cundito que, vaha, vatyi
cua zatyiño que sa cuenda ra Cristo.
Ta yucuan cuenda ña site tatu vaha ca
cundite a cui
23 vatyi iyo uu cuhva, ta ña site ndya
sa cuu sa vaha ca vatyi vaha xaan
tatu cuu cuhin nu ndyaa ra Cristo.
24 Zoco sa cuenda maa ndo ta cuñi
si sa ndoi ñuu ñiyɨvɨ vatyi cuu tyindyei
sii ndo.
25 Ta yucuan cuenda site vatyi
cua ndoi ñuu ñiyɨvɨ vatyi cuñi si sa
tyindyee que sii ndo, ta cua sino ca iñi
ndo, ta zɨɨ ca cua cuñi ndo.
26 Ta cua coo quɨvɨ cua quisi ndyehi
sii ndo, ta zɨɨ xaan ca cua cuñi yo sa
cuenda ra Cristo Jesús.
27 Cuñi si sa coo ndo tañi iyo ñiyɨvɨ
sino iñi Tuhun Vaha sa cuenda ra
Cristo. Ta zɨquɨ tatu quisi ndyehe que
sii ndo a ma quisi que zoco cua saa
tyiño nu ndyei vatyi sino xaan iñi ndo
ta ɨɨn xaan cuu ndo ta nacatyi xaan
ndo Tuhun Ndyoo.
28 Ta ma yuhu ndo vazu ñaa sa
cua zavaha ra xaan iñi sii ndo sihin
ndo vatyi tatu ma yuhu ndo sii ra,
zañaha casi si sii ra vatyi cua naa ra, ta
zañaha si vatyi cua zacacu ndisa cuii
ra Ndyoo sii maa ndo.
29 Vatyi sa cuenda ra Cristo ta ñihi
maa ndo sa vaha, zoco ña ɨɨn ñi sa sino
iñi ndo sii ra cuu si, zoco cua ndyehe
tucu ndo tundoho sa cuenda ra.
30 Ɨɨn ñi cuhva sahñi tahan yo sa
cuenda ra Cristo. Sa tuhva ndo
ndyehe cuhva sahñi tehin, ta vityi
siñi tucu ndo vatyi ña zañe sa zatyiño
xein tyiño ra Ndyoo.

2

Cuca xaan ra Cristo, zoco i quisi ra ñuu ñiyɨvɨ, ta i sihi ra tañi minoo ra ndahvi

1 Ndisa zanduzɨɨ ra Cristo iñi yo. Ta
ndisa vatyi cuñi xaan yo sii tahan yo
ta tyindyee yo sii tahan yo. Ta ndisa
tucu vatyi ɨɨn ñi cuu yo vatyi iyo Tatyi
Ii sihin yo. Ta ndisa vatyi cundahvi
iñi yo sii tahan yo.
2 Tatu sa ndisa cuii cuu tandɨhɨ
cuhva cuan, ɨɨn ñi cuu ndo sa ndisa.
Ta sihin cuhva cuan zanduzɨɨ ndo iñi.
Cuñi xaan ndo sii ra tahan ndo, tañi
cuñi xaan ra Cristo sii ndo. Ɨɨn ñi
cuhva caca iñi ndo, ta ɨɨn ñi cuhva
zavaha ndo.
3 Ma zavaha ndo maa ñi sa cua
tyindyee sii maa ndo. Zavaha ndo sa
cua tyindyee tucu sii inga ñiyɨvɨ. Ma
nducu ndo cuhva nduu ndo tañi ra
ñiñi. Ma caca iñun vatyi vaha xoon.
Zanduluhlun suun, ta caca iñun vatyi
vaha ca inga ra.
4 Tahan tahan ndo caca iñi ndo sa
cuenda sa cua tyindyee sii inga ñiyɨvɨ
ta yɨvɨ sii sa maa ñi maa ndo.
5 Caca iñi ndo cuhva i sica iñi ra
Cristo Jesús
6 vatyi vazu Ndyoo cuu ra, zoco ñá
zacahnu ra sii ra. Ta ñá cuñi ra sa
zacahnu ñiyɨvɨ sii ra tañi zacahnu ñu
sii ra Ndyoo Zutu ra.
7 I zandoo ra tandɨhɨ cuii sa iyo sii
ra andɨvɨ ta sa cuca ra, ta i nduu ra
minoo ñiyɨvɨ. Ta i cuu ra tañi minoo
muzu.
8 I nduu ra minoo ñiyɨvɨ ndahvi ñi,
ta i zanduluhlu xaan ra sii ra ndya
cuhva ndya i tyaa ra yahvi sii ra
Ndyoo ta saha ra sa cahñi ñiyɨvɨ sii
ra. I sihi ra nu cruz tañi minoo ra iyo
cuatyi.

9 Yucuan cuenda zanducahnu
xaan ra Ndyoo sii ra, ta saha ra minoo
zɨvɨ sii ra sa cahnu ca ta zɨquɨ tandɨhɨ
inga zɨvɨ.
10 Tacuan i zavaha ra Ndyoo vatyi
cuñi ra vatyi cua cuɨñɨ sɨtɨ tandɨhɨ yo
ta zacahnu yo sii ra Jesús tatu cuɨñɨ yo
zɨvɨ ra. Cuñi ra Ndyoo vatyi cua cuɨñɨ
sɨtɨ tandɨhɨ sa iyo andɨvɨ, ta nu ñuhu ta
xu ñuhu ta zacahnu tandɨhɨ cuii si sii
ra Jesús.
11 Ta cuñi ra Ndyoo vatyi cua catyi
tandɨhɨ cuii sa iyo vatyi ra Jesucristo
cuu ra ndyaca ñaha. Cuhva cuan cua
zacahnu xaan si sii ra Ndyoo Zutu yo.

Ñiyɨvɨ sa sino iñi sii ra Ndyoo cuu ñu tañi ñúhu ñuu ñiyɨvɨ ya

12 Cuñi xein sii ndo hermanos. I
tyaa xaan ndo yahvi sii mi quɨvɨ i
sindyei sihin ndo. Yucuan cuenda
tyaa tucu ndo yahvi sii, vityi sa yoñi
ndyaa sihin ndo. Ñihi xaan nducu
ndo cuhva zavaha ndo maa ñi sa cuñi
ra Ndyoo vatyi maa ra zacacu sii ndo,
ta yuhu ndo coto zavaha ndo minoo
cuhva sa ma tahan iñi ra
13 vatyi maa ra Ndyoo cuu ra iyo
añima ndo. Ta tyindyee ra sii ndo
vatyi cua cuñi ndo zavaha ndo sa cuñi
maa ra, ta cua zavaha ndo sii si.
14 Ta vazu ñaa sa cua zavaha ndo,
zavaha ndo sii si sihin minoo cuhva
sa ma coo tizɨhɨ ta ma cahñi tahan
ndo,
15 ta yoñi cuu tyaa cuatyi sata ndo.
Coo ndo minoo cuhva vaha xaan tañi
sa zehe ra Ndyoo cuu sii ndo nu yucu
ñiyɨvɨ iyo xaan cuatyi ñuu ñiyɨvɨ ya.
Cuu ndo tañi ñúhu sa zandundisi sa
ñaa ñuu ñiyɨvɨ ya.
16 Nacatyi xaan ndo Tuhun Ndyoo
sihin ñiyɨvɨ, cuhva cuu cacu ñu. Ta zɨɨ
xaan cua cuñi quɨvɨ quisi ra Cristo sa
cuenda maa ndo vatyi cua cote vatyi
yɨvɨ sa caha ñi i zatyiñe nu yucu ndo.
17 Ta vazu cahñi ñiyɨvɨ sii, sa cuenda
Tuhun Ndyoo, zoco cua cuu si minoo
sa cua cuhve sii ra Ndyoo sihin sa
sino iñi maa ndo sii ra. Ta zɨɨ xaan cua
cuñi ɨɨn ñi sihin maa ndo.
18 Ta cuzɨɨ xaan tucu iñi maa ndo
sihin mi.

Tasi ra Pablo sii ra Timoteo ta ra Epafrodito ndya ñuu Filipos

19 Tatu cuñi ra ndyaca ñaha sii yo, ra
Jesús, sa yatyi cua tasi sii ra Timoteo
nu yucu ndo. Cuñi sa cua ndyehe ra
yozo caa iyo ndo ta quisi nacatyi ra
sihin. Tacuan ta zɨɨ xaan cua cuñi.
20 Vatyi maa ñi maa ra Timoteo sica
iñi tañi sica iñi mi, yoñi inga ra. Sica
iñi ra sa ndisa cuii yozo caa iyo maa
ndo.
21 Tandɨhɨ inga ra, sica iñi ra sa
cuenda tyiño maa ra. Ña nducu ra
cuhva zavaha ra cuhva cuñi ra Cristo
Jesús.
22 Ta sito ndo vatyi vaha xaan ra
Timoteo. Cuu ra tañi minoo zehi sa
cuenda cuhva tyindyee ra ta nacatyi
ndi Tuhun Ndyoo.
23 Sa cuñi tasi sii ra nu yucu ndo,
zoco cua ndyehe xihne yozo caa cun-
daa tyiñe ihya.
24 Zoco nɨɨ xaan iñi sii ra ndyaca
ñaha sii yo vatyi ña naha xaan ca ta
cua cuu cuhin nu yucu ndo.
25 Ta sica iñi vatyi cuñi tucu si sa
natasi sii ra hermano Epafrodito nu
yucu ndo. Maa ndo i tasi sii ra ihya
sa tyindyee ra sii, sihin tyiño ya. Ta
ɨɨn ñi i sahñi tahan ndi sihin cuihna sa
cuenda Tuhun Ndyoo.
26 Cuñi xaan ra Epafrodito cunuhu
ra nu yucu ndo. Ta sica xaan iñi ra
vatyi sa sito maa ndo vatyi i cuhu
xaan ra ihya.
27 Ta ndisa i cuhu xaan ra ndya
cuhva sa yatyi cuii cuu ra, zoco i cun-
dahvi xaan iñi ra Ndyoo sii ra. Ta ña
ɨɨn ñi sii maa ra, i cundahvi tucu iñi ra
Ndyoo sii, ta ñá saha ra sa cuu ra coto
nducuihya xaan ca iñi ta zɨquɨ vityi.
28 Yucuan cuenda cuñi sa cu-
nanuhu ra vatyi cua ndyehe ndo sii
ra inga saha, ta zɨɨ cua cuñi ndo. Ta
tacuan ta ma caca ca iñi vatyi cua
ndyehe ndo vatyi iyo vaha ra.
29 Tɨɨn cuenda vaha ndo sii ra sa
cuenda ra ndyaca ñaha sii yo ta sihin
sa zɨɨ cuñi ndo. Tyaa xaan ndo yahvi
sii ra ta sii inga ñiyɨvɨ tañi maa ra
30 vatyi sa yatyi cuii cuu ra sa
cuenda tyiño ra Cristo. Ñá sica iñi ra
vazu cua cuu ra. Ta i tyindyee ra sii,

sa cuenda maa ndo vatyi ñá cuu quisi tyindyee maa ndo sii.

3

Cuhva ndundoo yo ityi nuu ra Ndyoo sa ndisa

1 Ta vityi ndoho hermanos cuzɨɨ xaan iñi ndo sa cuenda ra ndyaca ñaha sii yo. Ña yɨɨ cuu si cuenda mi vazu cuaha saha tyei sa zuun ñi cuhva sa sa tyei sii ndo vatyi tyindyee si sii maa ndo.

2 Zacuenda vaha xaan ndo sii ndo sihin ra quiñi iyo. Zavaha ra cuhva cuñi cuihna. Catyi ra vatyi cua cacu añima ñiyɨvɨ tatu zavaha ñu costumbre circuncisión.

3 Zoco sito yo vatyi ña tacuan cua cacu yo. Quɨvɨ i saha cuenda yo sii yo sii ra Ndyoo cuu si tañi i tyaa maa ra tuñi ra sii yo vatyi i zandasi ra cuatyi yo. Ta zacahnu maa yo sii ra sihin cuhva saha Tatyi Ii ra sii yo. Ta zɨɨ xaan cuñi yo vatyi cuenda ra Jesucristo cuu sii yo. Ta ña sica iñi yo vatyi cua cacu yo sa cuenda costumbre sa zavaha yo.

4 Yoñi yo cua cacu sihin cuhva zavaha ñi maa yo. Tatu ndisa vatyi cuu cacu yo sihin sa zavaha yo, yatyi ca cua cacu mi ta zɨquɨ tandɨhɨ inga ra

5 vatyi uña quɨvɨ ñi mi, ta i zavaha ñu costumbre circuncisión cuan sihin. Ra hebreo cui, tata ra Benjamín. Yɨvɨ inga tata cui, maa ñi tata hebreo. Ta minoo ra fariseo i cui, ta i site ta i tyei yahvi sii tandɨhɨ cuii ley sahnu.

6 I tyaa xein yahvi sii ley sahnu cuan, ta yucuan cuenda i zayanga xein sii ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra Cristo. Ta i zavehi tandɨhɨ cuii sa catyi ley sahnu cuan, ta yucuan cuenda yoñi cuu tyaa cuatyi sate sa cuenda si.

7 Zoco tandɨhɨ sa i sica iñi quɨvɨ cuan vatyi ñiñi si, ña vale ca si vatyi maa ra Cristo cuu ra zacacu sii.

8 Ta site vatyi tandɨhɨ sa i zavehi, ña vale si, ta ña tyaa que yahvi sii si vatyi ñiñi xaan ca sa coto yo sii ra Cristo Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo. Yucuan cuu sa vale xaan ca. Ta tyaa siye tandɨhɨ inga cuhva sa i zavehi, ta cuu si tañi mihin sa cuenda mi vatyi cuñi xaan que sa cote sii ra Cristo.

9 Cuñi xaan que ndu-ɨin sihin ra. Ñá ndundoi ityi nuu ra Ndyoo sihin sa tyei yahvi sii ley sahnu, zoco sa cuenda sa sino iñi sii ra Cristo ta catyi ra Ndyoo vatyi vehi.

10 Ta vityi cuñi xein cote sii ra Cristo. Cuñi cote yozo caa iyo tundyee iñi sii maa ra vatyi i nandoto ra sisi sa i sihi ra. Ta cuñi ndyehi tundoho ɨin ñi sihin maa ra ta sa cuenda ra. Ta cuñi sa cuu tandɨhɨ cuii cuhva ña vaha sa cuñi zavehi

11 vatyi cuñi cui minoo ra cua nandoto sa cuenda ra Cristo quɨvɨ cua cui.

Cua cuhun yo ityi nuu ca sihin ra Ndyoo

12 Ña catyi sihin ndo vatyi ñahñi ca sa cumañi sii, ta sa ndui minoo ra vaha xaan vityi. Ña tacuan. Zoco cuahan que ityi nuu ca. Cuñi sa ñihi sa saha ra Cristo Jesús sii, vatyi maa ra cuu ra i casi sii, ta i ndui ñiyɨvɨ ra.

13 Hermanos, ña sica iñi vatyi sa ndui minoo ra vaha xaan tañi ra Cristo. Zoco ihya cuu sa zavehi, zanei iñi sii tandɨhɨ sa i yaha, ta zañihi ta cuehin ityi nuu ca.

14 Cuñi ñihi tandɨhɨ sa cua cuhva ra Ndyoo sii, andɨvɨ sa cuenda ra Cristo Jesús. Yucuan cuenda zañihi ta cuehin ityi nuu ca. Cuahan ca sino iñi tahan tahan quɨvɨ.

15 Yucuan cuenda tandɨhɨ yo sa sino xaan iñi, nacaca iñi yo cuhva ya. Ta tatu iyo minoo ndo ña sica iñi ndo cuhva ya, cua cuhva ra Ndyoo sa cutuñi iñi ndo.

16 Zoco ihya cuu sa cuñi si; cuñi si sa caca iñi yo ta zavaha yo tandɨhɨ sa vaha sa i cutuhva yo.

17 Hermanos, cundyico ndo sii. Ta zaha ndo cuenda yoo inga ra zavaha cuhva zavehi.

18 Sa cuaha xaan saha catyi sihin ndo, ta vityi cuihya xaan cuñi ta saqui ta nacatyi sihin ndo inga saha vatyi iyo cuaha xaan ra zacuaha ra vatyi ña ñiñi cuu sa i sihi ra Cristo.

19 Ta quɨvɨ cua quisi ra Cristo cua cuhun ra cuan andyaya. Ña zacahnu

ra sii ra Ndyoo. Zacahnu ra sii ñaa
ndɨhɨ cuii ca sa cuñi maa ra zavaha ra.
Zavaha ra sa quiñi, ta ña cahan nuu
ra sihin si. Sino ca zacahnu ra sii ra
sa cuenda sa quiñi zavaha ra. Ta sica
iñi ra ɨɨn ñi sa cuenda sa iyo ñuu ñiyɨvɨ
ya.
20 Zoco andɨvɨ cuu ñuu maa yo, ta
ndatu yo quɨvɨ cua quisi tucu ra Jesu-
cristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Maa ra
cua zacacu sii yo.
21 Ta cua zama ra coño ñuhu sa iyo
sii yo ihya ñuu ñiyɨvɨ. Ta cua zandu-
vaha ra inga coño ñuhu yo tañi coño
ñuhu maa ra. Sihin tundyee iñi maa
ra cua zama ra sii yo. Ta sihin sa zuun
ñi tundyee iñi cuan ndyaca ñaha ra sii
tandɨhɨ cuii sa iyo.

4

Tandɨhɨ tyiemvu nacuzɨɨ iñi yo sihin ra Ndyoo

1 Cuñi xein sii ndo, hermanos. Ñoho
xaan iñi sii ndo. Zɨɨ xaan cuñi sihin
ndo vatyi yɨvɨ sa caha ñi i nacatyi
Tuhun Ndyoo sihin ndo. Coto ñáha
ndoyo ñuhu ndo sihin Tuhun Ndyoo.
2 Ta vityi sica xein tumañi iñi sii ña
Evodia ta sii ña Síntique vatyi nacoo sa
vaha sihin minoo ña ta sihin inga ña
vatyi yucuan cuu sa cuñi ra ndyaca
ñaha sii yo.
3 Ta yoho ra tehin, ra vaha xaan,
sique suun vatyi tyindyeun sii ñu
sa nacoo sa vaha sihin ñu vatyi i
tyindyee nduu tahan ñu sii, sa zacote
Tuhun Ndyoo sihin ra Clemente ta
inga zuhva ca ra. Ta ndyaa zɨvɨ ñu nu
libro ra Ndyoo andɨvɨ.
4 Cuzɨɨ iñi ndo sihin ra ndyaca ñaha
sii yo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta catyi si-
hin ndo inga saha, cuzɨɨ iñi ndo sihin
ra ndyaca ñaha sii yo.
5 Ta nandyehe tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi
ñiyɨvɨ vaha cuu ndo sa ndisa. Ta na-
cohon iñi ndo vatyi sa cuñi quisi ra
Cristo.
6 Ma caca xaan iñi ndo, zoco tandɨhɨ
tyiemvu cahan ndo sihin ra Ndyoo, ta
caca ndo tandɨhɨ sa siñi ñuhu sii ndo
sii ra. Ta zɨquɨ nacuhva ndo tyahvi
ndyoo sii ra sa cuenda sa cua cuhva
ra.
7 Ta cua cuhva ra Ndyoo sa coo sa
taxi añima ndo. Cahnu xaan cuu sa
taxi sa saha maa ra. Yoñi cuu cutuñi
iñi cuhva sa cahnu xaan si. Cua coo sa
taxi añima ndo ta sihin sa siñi tuñi sii
ndo vatyi ɨɨn ñi cuu ndo sihin ra Cristo
Jesús.

Nacaca iñi yo maa ñi sa vaha

8 Hermanos, caca iñi ndo maa ñi
sa ndisa ta sa ndoo ta sa ndɨɨ. Caca
iñi ndo sii sa ña quiñi, sii sa tyaqui
ta sa vaha. Caca iñi ndo sii sa tahan
iñi ra Ndyoo ta sa cuenda cuhva vaha
zavaha ñiyɨvɨ.
9 Zavaha ndo cuhva i zacuehi sii
ndo, tandɨhɨ sa i nacatyi sihin ndo ta
cuhva i ndyehe ndo i zavehi. Ta cua
ndoo xaan ra Ndyoo sihin ndo. Ta cua
cuhva xaan ra sa coo sa taxi añima
ndo.

I tyindyee ñiyɨvɨ ñuu Filipos sii ra Pablo

10 Zɨɨ xaan cuñi, ta zacahni sii ra
Ndyoo vatyi i tyindyee ndo sii, inga
saha sihin xuhun. Ta site vatyi cuñi
ndo tyindyee ndo sii, tandɨhɨ saha,
zoco ña cuu.
11 Ña catyi cuhva ya vatyi iyo sa siñi
ñuhu sii, vatyi sa cutuhve ndoi vaha
sihin sa iyo sii, vazu iyo cuaha a vazu
ñahñi.
12 Ndoi vaha tatu iyo cuaha xaan sa
sii, a vazu ñahñi. Cundyee iñi vazu
sizoque, ta vaha tucu cuñi tatu iyo sa
casi. Site cuzoque, ta site casi vehi.
13 Tundyee iñi maa ra Cristo zan-
dundyee xaan si iñi, ta cuu zavehi ñaa
sa cuñi maa ra.
14 Zoco vaha cuhva zacuu ndo vatyi
i tyindyee xaan ndo sii, sihin tundoho
sa ndyehi vityi.
15 Sito ndo vatyi quɨvɨ i quisaha
nacatyi Tuhun Ndyoo i quite nu cu
si Macedonia, ta yoñi inga ñiyɨvɨ i
tyindyee sii. Maa ñi maa ndoho ra
ñuu Filipos i saha xuhun sii, vatyi i
tyindyei sii ndo sihin Tuhun Ndyoo.
16 Ta quɨvɨ i sindyei ñuu Tesalónica, i
tyindyee ndo sii, sihin xuhun uu saha
a uñi saha.
17 Ta ña catyi cuhva ya vatyi cuñi
xuhun ndo, zoco cuñi sa cua coo ca sa
vaha sii maa ndo ityi nuu ra Ndyoo.

18 Ta vityi ñahñi sa siñi ñuhu sii.
Ndyaa cuaha ca sa i zaquisi ndo sihin
ra Epafrodito. Ta sa tasi ndo cuan
cuu tañi minoo xico azi, saa nu ndyaa
ra Ndyoo. Tahan xaan iñi ra cuhva
cuan.
19 Ta cua cuhva ra Ndyoo tandɨhɨ
sa siñi ñuhu sii maa ndo. Iyo xaan
sa cuca ra ndya gloria, ta cua cuhva
ra sa siñi ñuhu sii ndo sa cuenda ra
Cristo Jesús.
20 Nazacahnu yo sii ra Ndyoo Zutu
yo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu si
sa ndisa.

Nu ndɨhɨ cahan ra Pablo

21 Tasi minoo nacumi sii tahan
tahan ndo, ra sino iñi sii ra Cristo
Jesús. Ra ndyaa sihin mi tasi tucu ra
minoo nacumi sii ndo.
22 Ta tandɨhɨ ñu sino iñi ihya tasi ñu
minoo nacumi sii maa ndo, ta cuaha
ca ñu yucu vehe ra ndyaca ñaha, ra
César.
23 Ta tumañi iñi sa saha ra Jesu-
cristo, nacoo xaan si sihin tandɨhɨ
ndo. Ta nacuu si tacuan.

Minoo Carta I Tasi Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Sino Iñi Sii Ra Ndyoo Ñuu Colosas

Tyaa ra Pablo minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo ñuu Colosas

1 Yuhvi ra Pablo, minoo ra apóstol
cui cuenda ra Jesucristo, cuhva cuñi
ra Ndyoo. Sihin ra Timoteo yañi yo
2 tyaa ndi carta ya sii ndoho ra
sino vaha iñi sii ra Cristo ñuu Colosas.
Nacuhva xaan ra Ndyoo Zutu yo tu-
mañi iñi sii ndo, ta nacuhva ra sa coo
sa taxi añima ndo.

Cahan ra Pablo sihin ra Ndyoo sa cuenda ñu sino iñi

3 Tandɨhɨ saha sa cahan ndi sihin ra
Ndyoo Zutu ra Jesucristo sa cuenda
ndo, nacuhva ndi tyahvi ndyoo sii ra
4 vatyi ñihi ndi tuhun vatyi sino
xaan iñi ndo sii ra Cristo Jesús, ta cuñi
xaan ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi.
5 Tacuan iyo ndo vatyi sito vaha
ndo vatyi cua coo ndo sihin ra Ndyoo
andɨvɨ. Ta i ñihi ndo tuhun cuan quɨvɨ
i siñi ndo tuhun ndisa, cuhva cua
cacu añima yo.
6-7 Ra Epafras yañi yo i zacoto
tuhun cuan sii ndo. Ɨin ñi zatyiño
ra tyiño ra Ndyoo sihin mi. Cuu ra
minoo muzu vaha ra Jesucristo sa
cuenda maa ndo. Ta tacuan ta i saa
tuhun cuan nu ndyaa ndo. Ta nac-
ahnu ñuu ñiyɨvɨ sitya si. Ta cuaha
ñiyɨvɨ saha ñu sii ñu sii ra Ndyoo tañi
i zavaha maa ndo quɨvɨ i sito ndo sa
ndisa cuii vatyi cuñi xaan ra Ndyoo
sii yo.
8 I zacoto ra Epafras sii ndi sa
cuenda maa ndo vatyi cuñi xaan ndo
sii ñiyɨvɨ sino iñi vatyi iyo Tatyi Ii ra
Ndyoo añima ndo.
9 Yucuan cuenda ndya quɨvɨ i sito
ndi tuhun cuan, ta ñá zaña ndi sa
cahan ndi sihin ra Ndyoo sa cuenda
ndo. Cuñi xaan ndi sa cua coto
ndo tandɨhɨ cuii sa cuñi ra Ndyoo sa
zavaha ndo. Ta cuñi ndi sa cua cuhva
maa ra sa siñi tuñi maa ra sii ndo, ta
cua cutuñi vaha iñi ndo sihin cuhva
saha Tatyi Ii ra sii ndo.
10 Vatyi tacuan ta cua cuu zavaha
ndo tandɨhɨ sa tahan iñi ra Ndyoo
cuhva tahan si zavaha ndo. Ta
cua zavaha xaan ndo tandɨhɨ nuu sa
vaha. Ta cua coto ndo sii ra Ndyoo
vaha ca tahan tahan quɨvɨ.
11 Ta sica ndi sii ra Ndyoo vatyi
cua zandundyee xaan ra sii ndo sihin
tundyee iñi sii maa ra. Ta tacuan
ta cua cundyee xaan iñi ndo ndyehe
ndo tundoho, ta zɨɨ xaan cua cuñi ndo.
12 Ta cua nacuhva ndo tyahvi
ndyoo sii ra Ndyoo Zutu yo. Maa ra
i zanduu ñiyɨvɨ vaha sii yo, ta cua ñihi
yo sa vaha sa cua cuhva ra nu ndisi
xaan sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra.
13 I zacacu ra Ndyoo sii yo cuhva
ndyaca ñaha sa ñaa sii yo. Ta saha ra
sii yo sii zehe ra sa cundyaca ñaha ra,
ta cuñi xaan ra sii Zehe ra.
14 I zata ra Ndyoo sii yo sihin nɨñɨ ra
Cristo, ta i zandasi ra cuatyi yo.

Vityi iyo sa vaha sii yo sihin ra Ndyoo vatyi i sihi ra Cristo sa cuenda maa yo

15 Ña ndyehe yo sii ra Ndyoo. Zoco
i nduu ra minoo ñiyɨvɨ, ta cuhva cuan
cuu coto yo sii ra. Ta yucuan ra cuu
ra Cristo, Zehe ra Ndyoo. Cumañi ca
sino ñuu ñiyɨvɨ ta sa iyo ra Cristo.
16 Ta i saha ra Ndyoo sa zavaha
ra Cristo tandɨhɨ sa iyo andɨvɨ ta nu
ñuhu. Sa cuu ndyehe yo ta sa ña cuu
ndyehe yo i zavaha ra. I zavaha ra
ángel andɨvɨ. Ta i zavaha ra cuihna
ta tatyi cuihna. Ta tandɨhɨ sa ndyaca
ñaha nu ñuhu i zavaha ra, ta sa cuenda
maa ra i sino si. Ta sityiño ra sii si
yozo cuhva cuñi maa ra.
17 Cumañi ca coo tandɨhɨ si, ta sa iyo
maa ra. Ta sa cuenda maa ra ta tañaha
ca naa sa zavaha ra.
18 Ta maa ra cuu xiñi sii tandɨhɨ yo
sa sino iñi sii ra, ta cuu yo tañi coño
ñuhu ra. Xihna ca maa ra i nandoto
sisi sa i sihi ra. Ta yucuan cuenda ra
cu nuu cuu ra sii tandɨhɨ cuii sa iyo.

19 Vatyi cuñi maa ra Ndyoo vatyi
coo tandɨhɨ tundyee iñi maa ra si-
hin ra Cristo ta cundyaca ñaha ra sii
tandɨhɨ.
20 Ta i cuñi ra Ndyoo vatyi tandɨhɨ
sa iyo, coo vaha si sihin ra. Yucuan
cuenda i sihi ra Cristo, ta sihin nɨñɨ ra
i zanduvaha ra Ndyoo sii tandɨhɨ sa
iyo ta ndya cuhva ndya maa yo sihin
maa ra. Sa iyo nu ñuhu ta sa iyo andɨvɨ
i zanduvaha ra Ndyoo sii si sihin ra.
21 Ta i zanduvaha ra sii maa ndo
sihin ra vazu ñiyɨvɨ xaan iñi sii ra
Ndyoo i cuu ndo sa cuenda sa ña vaha
i zavaha ndo.
22 Zoco i cundahvi iñi ra Ndyoo sii
ndo, ta yucuan cuenda i tasi ra sii
Zehe ra sa cuu ra nuu cruz. Ta i
ndyehe ra tundoho sihin coño ñuhu
ra, ta i sihi ra vatyi tacuan ta cua
cuhva ra sii ndo sii ra Ndyoo. Ta
sa nduu ndo ñiyɨvɨ vaha ta ñahñi ca
cuatyi ndo
23 tatu ma ndoyo ñuhu ndo sihin
cuhva sino iñi ndo, ta tatu ma zandoo
ndo cuhva sa nɨɨ iñi ndo sii Tuhun
Vaha sa i siñi ndo. Sa sito tandɨhɨ
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ tuhun cuan. Ta zuun
ñi yuhvi ra Pablo cuu minoo ra zacoto
sii si.

Ndyizo ra Pablo tyiño sa zacoto ra tuhun sa cuenda ra Cristo tahan tahan ñuu nu iyo ñiyɨvɨ sino iñi

24 Ta vityi zɨɨ xaan cuñi vatyi ndyehi
tundoho sa cuenda maa ndo. Tañi sa
ndyehe ca ra Cristo tundoho cuu si
vatyi ndyehi tundoho sihin coño ñuhi
sa cuenda maa ra. Ta zandɨhi tyiño i
zavaha ra sa cuenda maa yo sa cuu
coño ñuhu ra.
25 Ta yuhvi cui minoo ra zacoto
tuhun ra Cristo vatyi yucuan cuu
tyiño i saha ra Ndyoo sii, sa cuenda
maa ndo. Cuñi ra sa cua zacote
tandɨhɨ tuhun ra nacahnu cuii.
26 Zacote tuhun sa sicoo xehe ndya
ta tyiemvu, zoco vityi zañaha ra
Ndyoo sii si sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra.
27 Ta tañi maa ndo sa yɨvɨ ñiyɨvɨ
hebreo cuu, cuñi ra Ndyoo sa coto
ndo tuhun sa sicoo xehe cuan vatyi
yaha xaan vaha si. Ta tuhun xehe
sa sito ndo vityi cuu sa iyo ra Cristo
añima yo. Ta sa cuenda maa ra cua
cuhun yo andɨvɨ nu ndyaa ra Ndyoo.
28 Ta tuhun sa cuenda ra Cristo cuu
sa zacoto ndi sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Za-
yuhu ndi sii ñu, ta zacuaha ndi sii ñu
vatyi cua cutuñi vaha iñi ñu ta cua
cuahnu vaha tandɨhɨ ñu sihin cuhva
sino iñi ñu vatyi ɨɨn ñi cuu ñu sihin ra
Cristo.
29 Yucuan cuenda zatyiño xein si-
hin tundyee iñi ra Cristo sa saha xaan
ra sii.

2

1 Cuñi sa cua coto ndo vatyi sica
xaan iñi sa cuenda ndo, ta cahan xein
sihin ra Ndyoo sa cuenda maa ndo,
ta ñiyɨvɨ ñuu Laodicea, ta tandɨhɨ inga
ñiyɨvɨ ta ndyehe ca sii.
2 Sique sii ra Ndyoo vatyi nan-
dundyee ca iñi tandɨhɨ ndo, ta ɨɨn
xaan cuu ndo, ta cuñi xaan ndo sii
tahan ndo vatyi sihin cuhva cuan ta
cua cutuñi vaha ca iñi ndo yozo caa
coto vaha ca ndo sii ra Cristo vatyi
maa ra cuu tuhun xehe sa zacoto ra
Ndyoo sii yo vityi.
3 Maa ra Cristo saha tandɨhɨ sa cuu
sa vaha. Ta tandɨhɨ sa siñi tuñi vaha
sii yo, maa ra saha. Tatu sito yo sii ra
Cristo, sito yo sii ra Ndyoo.
4 Ta nacatyi cuhva ya sihin ndo
coto zandavi ñaha ñiyɨvɨ sii ndo sihin
tuhun tyaqui
5 vatyi vazu yoñi ndyaa sihin ndo
zoco ñoho xaan iñi sii ndo. Zɨɨ xaan
cuñi sa cuenda ndo vatyi vaha xaan
cuhva yucu ndo. Ta vaha xaan ndy-
ico ndo sii ra Cristo.
6 Yucuan cuenda tañi cuhva i sino
iñi ndo sii ra Cristo Jesús quɨvɨ cuan,
zuun ñi cuhva cuan cuhun ndo ityi
nuu sihin ra.
7 Quɨhɨ ñaa ndo sii ra ñihi ca. Naco-
hon iñi ndo vatyi maa ra saha cuhva
saa coo ndo. Nacunɨɨ ca iñi ndo sii
ra tañi i cutuhva ndo. Ta ndita cuii
ñi nacuhva ndo tyahvi ndyoo sii ra
Ndyoo.

Cuhva saa sa saha ra Cristo coo yo

8 Zacuenda vaha ndo sii ndo, ta ma
cuhva ndo sa zandavi ñaha ñiyɨvɨ sii
ndo sihin tuhun ña ndisa, cuhva sa

sica ñi iñi maa ñu. Ña sino iñi ñu sii ra Cristo. Maa costumbre ñi ndyico ñu.

9 Yɨvɨ sa ndisa cuu cuhva zacuaha ñu vatyi tandɨhɨ sa ndisa ta tandɨhɨ tundyee iñi ra Ndyoo iyo si sihin ra Cristo vatyi Ndyoo cuu ra.

10 Ta sa ndu-ɨin ndo sihin ra Cristo, ta yucuan cuenda sa situ cuii añima ndo sihin Tuhun Ndyoo. Ndyaca ñaha ra Cristo sii tandɨhɨ inga ra ndyaca ñaha, tandɨhɨ ángel, ta sii cuihna ndɨhɨ ca.

11 Quɨvɨ i nañihi ndo sii ra Cristo, i quɨhvɨ ra añima ndo, ta i tyaa siyo maa ra sii tandɨhɨ sa ña vaha sa tuhva ndo zavaha. Ñá zavaha ndo costumbre circuncisión tañi ñiyɨvɨ hebreo. Sica iñi ñu vatyi sihin sa yucuan ñi ta nduu ñu ñiyɨvɨ ra Ndyoo. Zoco i nduu maa ndo ñiyɨvɨ ra Ndyoo vatyi i zandu-vaha ra añima ndo.

12 I sihi ra Cristo, ta i tyihi ñu sii ra sisi ñaña, ta zɨquɨ i zanandoto ra Ndyoo sii ra. Ta quɨvɨ i sicoo ndutya maa ndo sihin ndutya, cuu si tañi sa sihi ndo sihin ra Cristo. Ta zɨquɨ i zanandoto ra Ndyoo sii ndo. Ta vityi iyo ndo minoo cuhva saa.

13 Quɨvɨ tañaha ca coto ndo sii ra Ndyoo i cuu ndo tañi ñiyɨvɨ i sihi, sa cuenda cuatyi ndo, ta sa cuenda sa ñá sito ndo ley ra Ndyoo. Zoco i zandasi ra Ndyoo cuatyi ndo quɨvɨ i sino iñi ndo sii ra Cristo, ta i saha ra minoo cuhva saa coo ndo ɨin ñi sihin ra Cristo.

14 I zañaha ley sahnu cuan cuatyi yo. I catyi si vatyi tahan si cuhun yo andyaya vatyi ñá tyaa yo yahvi sii si. Zoco i zanaa ra Ndyoo cuhva iyo sii ley cuan quɨvɨ i sihi ra Cristo nu cruz.

15 Ta quɨvɨ i sihi ra nu cruz i zaha-canaa ra sii cuihna ta sii tandɨhɨ tatyi cuihna sa ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta ityi nuu tandɨhɨ ángel i zañaha ra vatyi cahnu ca maa ra ta zɨquɨ cuihna.

Nacuñi xaan yo sa vaha sa saha ra Ndyoo

16 Ña tahan si sa tyaa ñiyɨvɨ cuatyi sata ndo sa cuenda sa casi ndo a sa coho ndo a sa cuenda sa ña zavaha ca ndo vico zandu a vico luna saa a tatu ña tyaa xaan ndo yahvi sii quɨvɨ quitatu ñiyɨvɨ. (Quɨvɨ cumañi ca quisi ra Cristo i zavaha ñiyɨvɨ cuhva cuan vatyi tacuan cua cacu ñu cuñi ñu.)

17 Zoco vityi sito yo vatyi ma cacu yo sihin cuhva cuan vatyi yɨvɨ sa ñiñi cuu si sa ndisa vatyi ra Cristo cuu ra cua zacacu sa ndisa cuii sii yo.

18 Ma cuhva ndo sa catyi ñiyɨvɨ si-hin ndo vatyi ma cacu ndo vatyi ña zacahnu ndo sii ángel ta ña tuhva ndo cahñi zoco sii ndo. Catyi ñiyɨvɨ cuan vatyi sito xaan ñu, zoco ña cahan ñu sa ndisa. Sica iñi ñu vatyi ñiñi xaan ca maa ñu vatyi i zañaha ra Ndyoo cuaha xaan ñimahna sii ñu.

19 Zoco ña ndyico ñu sii ra Cristo, ta yucuan cuenda zavaha ñu cuhva cuan. Zoco maa yo ndyico yo sii ra Cristo. Coño ñuhu ra cuu yo, ta maa ra cuu xiñi yo. Ta zacuahnu ra sii coño ñuhu ra sihin sa vaha sa saha ra sii yo. Ta zandu-ɨin ra sii yo. Ta zandundyee ra sii yo sihin tundyee iñi maa ra cuhva cuñi ra Ndyoo.

20 Tañi sa sihi ndo sihin ra Cristo cuu si, ta ña iyo ca ndo sa cuenda cuhva iyo si ñuu ñiyɨvɨ ya. ¿Ta ñaa cuenda iyo ca ndo tañi ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo? ¿Ta ñaa cuenda tyaa ndo yahvi sa catyi ñiyɨvɨ zavaha cuhva cuan?

21 Vatyi tyehen catyi ñu: “Ma cu-tyiño ndo sa ihya, ta ma casi ndo sa yucuan, coto ma cacu ndo.” Catyi ñu.

22 Zoco ña ndisa sa cahan ñu vatyi maa ñi cuhva sa sica iñi maa ñu cuu si. Sa casi yo cuu sa cuenda zuhva ñi quɨvɨ, ta ma zatɨvɨ si sii yo ityi nuu ra Ndyoo.

23 Ndisa vatyi cuhva zacuaha ñiyɨvɨ cuan, vaha xaan caa si tañi minoo sa siñi tuñi vaha xaan vatyi zandyee xaan yo iñi yo ta zavaha yo sii si, ta zanduluhlu yo sii yo zacuu si, ta ña tyaa ca yo yahvi sii cuhva cuñi coño ñuhu yo zacuu si. Zoco nusiin ta ma tyindyee si sa ndisa cuii sii yo ta cuu zama yo cuhva ña vaha sa iyo sii yo.

3

1 Saha ra Ndyoo minoo cuhva saa coo yo vatyi i nandoto ra Cristo. Ta vityi ndyaa ra siyo cuaha ra Ndyoo

andɨvɨ. Yucuan cuenda nducu ndo sa
vaha sa saha ra Ndyoo sii ndo ndya
andɨvɨ.
2 Nducu xihna ndo sa vaha sa saha
ra Ndyoo sii yo andɨvɨ. Ta ma caca
xaan iñi ndo sa cuenda sa iyo ñuu
ñiyɨvɨ ya.
3 Vatyi tañi sa i sihi ndo cuu si sa
cuenda sa ña vaha i sicoo ndo ityi
sata. Ta vityi iyo ndo ɨɨn ñi sihin ra
Ndyoo minoo cuhva saa sa saha ra
Cristo sii ndo.
4 Maa ra Cristo cuu ra saha cuhva
saa ya coo yo. Ta quɨvɨ cua quisi ra,
cua ndyehe ñiyɨvɨ vatyi maa ra cuu ra
cahnu ca. Ta cua cundyaca ñaha tucu
maa yo sihin ra.

Cuhva i sicoo yo ityi sata, ta cuhva cuñi si coo yo vityi

5 Yucuan cuenda cuñi si sa zandɨhɨ
yo tuhun sa zavaha yo sa ña vaha
sihin coño ñuhu yo tañi zavaha ñiyɨvɨ
ñuu ñiyɨvɨ ya. Ma cuzu ndo sihin
minoo ñaha tatu ma tindaha xihna
ndo. Ma caca iñi ndo tuhun quiñi, ta
ma cuñi ndo zavaha ndo sii si. Ma
cuñi xaan ndo zavaha ndo sa ña vaha
a sa quiñi cuhva ña tahan si zavaha
ndo, ta ma cuñi xaan ndo xuhun vatyi
yucuan cuu tañi sa zacahnu ndo sii
inga ndyoo.
6 Sa cuenda tandɨhɨ cuhva ya, cua
cuxaan xaan ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ ña
tyaa yahvi sii ra, ta cua tasi tuñi ra sii
ñu.
7 Ta quɨvɨ cumañi ca coto yo sii ra
Ndyoo, i zavaha yo cuhva ña vaha
cuan.
8 Zoco vityi ma zavaha ca yo sii
si. Ma cuxaan xaan yo. Ma quiñi
xaan cahan yo sihin ñiyɨvɨ. Ma cahan
cuehe yo sii ñiyɨvɨ a cahan yo ndya
vaha ñi.
9 Ma cahan ndo cuendu sihin ra
tahan ndo vatyi vityi sa nduu yo
ñiyɨvɨ saa, ta ña zavaha ca yo sa i
zavaha yo ityi sata.
10 Vityi iyo yo minoo cuhva saa. Yu-
cuan cuenda cuñi si nducu yo cuhva
coo yo cuhva cuñi ra Cristo. Ta sihin
cuhva cuan cua coto vaha ca yo sii ra,
ra i saha cuhva saa ya coo yo.
11 Ta vityi ña ñiñi ca tatu ñiyɨvɨ he-
breo cuu yo a yɨvɨ a tatu zavaha yo
costumbre circuncisión a ña zavaha
yo. Ña ñiñi vazu ñiyɨvɨ inga ñuu cuu
yo a vazu ña casi xaan iñi yo a vazu
muzu cuu yo a vazu patrón cuu yo. Ña
ñiñi tandɨhɨ si cuan. Sa ñiñi ca cuu sa
ɨɨn ñi cuu yo sihin ra Cristo vatyi maa
ra cuu ra saha cuhva saa coo yo, ta ma
ndɨhɨ si.
12 Cuñi xaan ra Ndyoo sii ndo. I
casi ra sii ndo ta zanduu ra ñiyɨvɨ
vaha xaan sii ndo ityi nuu ra. Yu-
cuan cuenda cundahvi iñi ndo sii
inga ñiyɨvɨ, ta cuu ndo ñiyɨvɨ vaha
sihin ñu. Zanduluhlu ndo sii ndo. Vii
xaan coo ndo, ta ndyee xaan cuu iñi
ndo sihin ñiyɨvɨ.
13 Ndyee xaan cuu iñi ndo sihin
minoo ndo ta sihin inga ndo, ta zaha
ndo tucahnu iñi sii inga ndo tatu iyo
tizɨhɨ. I zaha ra Cristo tucahnu iñi sii
maa ndo. Tacuan tucu zavaha ndo
sihin tahan ndo.
14 Ta sa ñiñi xaan ca cuu sa cuñi
xaan ndo sii ñiyɨvɨ. Yucuan cuu sa
zandu-ɨɨn sii yo.
15 Ta sa taxi sa saha ra Cristo, na-
cundyaca ñaha si sii añima ndo vatyi
yucuan cuenda i cana ra Ndyoo sii
ndo ta zandu-ɨɨn ra sii ndo. Ta
nacuhva xaan ndo tyahvi ndyoo sii ra
Ndyoo tandɨhɨ tyiemvu.
16 Ta nacutu cuii tuhun ra Cristo
añima ndo. Zacuaha ndo ta cuhva
ndo sa siñi tuñi vaha sii ra tahan
ndo sihin sa siñi tuñi sa saha maa ra
Ndyoo. Ta zacahnu ndo sii ra Ndyoo
sihin sa cata ndo salmo a yaa Ndyoo a
yaa sa saha Tatyi Ii sii ndo. Cata ndo
sihin tandɨhɨ añima ndo. Ta nacuhva
xaan ndo tyahvi ndyoo sii ra.
17 Ta ñaa sa zavaha ndo, ta ñaa sa
cahan ndo, zoco zavaha ndo sii si tañi
minoo tyiño ra Jesús, ra ndyaca ñaha
sii yo. Ta nacuhva xaan ndo tyahvi
ndyoo sii ra Ndyoo Zutu yo sa cuenda
cuhva tyindyee ra Jesús sii ndo.

Cuhva tahan si zavaha yo vatyi sino iñi yo sii ra Cristo

18 Ndoho sa iyo yɨɨ, tyaa ndo yahvi
sii yɨɨ ndo vatyi yucuan cuu sa tahan
si zavaha ñiyɨvɨ sino iñi sii ra ndyaca
ñaha sii yo.

19 Ta ndoho rayii, cuñi xaan ndo sii
ñazihi ndo. Ta ma cuxaan ndo sihin
ñu.
20 Ndoho sa ndyihi, tyaa ndo yahvi
sii zutu ndo ta sii zihi ndo tandihi
cuii cuhva vatyi yucuan cuu sa tahan
xaan iñi ra ndyaca ñaha sii yo.
21 Ndoho ra cuu zutu sa ndyihi, ma
xaan xaan cahan ndo sihin zehe ndo
coto nducuihya iñi si.
22 Ta ndoho ra cu muzu, tyaa ndo
yahvi sii patrón ndo tandihi sa catyi
ra. Ma zavaha ndo sii ndo cuhva sa
ndyehe ñi ra vatyi cuñi ndo sa cua
cuzii iñi ra sihin ndo, zoco zavaha
ndo sii si sihin tandihi añima ndo
vazu ña ndyehe patrón ndo. Tacuan
zavaha ndo vatyi yuhu ndo sii ra
Ndyoo.
23 Ta ñaa sa zavaha ndo, zavaha
ndo sii si sihin tandihi cuii añima ndo
vatyi zavaha ndo sii si sa cuenda ra
Ndyoo ta ña iin ñi sa cuenda ñiyivi.
24 Vatyi sito ndo vatyi cua cuhva
maa ra ndyaca ñaha sii yo sa vaha
sa tahan si sii ndo vatyi zatyiño ndo
tyiño ra.
25 Zoco tatu zavaha yo sa ña vaha,
cua ñihi yo minoo sa ma tahan iñi
yo vatyi Ndyoo ña ziin ziin ndyehe ra
sii yo. Minoo cuhva ndoo xaan cua
zandaa ra tyiño cuenda yo sa cuenda
cuhva i zavaha yo, a sa vaha a sa ña
vaha.

4

1 Ndoho ra ndyaca ñaha sii muzu
ndo, ndoo xaan coo ndo ta minoo
cuhva vaha sihin ñu. Nacohon iñi
ndo vatyi iyo tucu ra ndyaca ñaha sii
maa ndo andivi.
2 Cahan ndo sihin ra Ndyoo tandihi
cuii cuhva, ta ma cuzu ndo. Ta
nacuhva ndo tyahvi ndyoo sii ra
Ndyoo.
3 Cahan ndo sihin ra Ndyoo sa
cuenda maa ndi vatyi cua cuhva ra
Ndyoo cuhva sii ndi sa cahan ndi si-
hin ñiyivi tuhun xehe sa cuenda ra
Cristo. Yucuan cuenda ñohi vehe caa.
4 Caca ndo sii ra Ndyoo vatyi casi
xaan cua zacote Tuhun ra sii ñu tañi
tahan si.
5 Casi coo ndo sihin ñiyivi ña sito sii
ra Ndyoo, vatyi tacuan ta cuu cahan
ndo Tuhun Ndyoo sihin ñu.
6 Ta maa ñi tuhun vaha cahan ndo
ta sihin sa siñi tuñi vaha vatyi tacuan
ta cua ñihi ndo minoo cuhva vaha
cahan ndo sihin minoo minoo ñiyivi
tatu ndaca tuhun ñu sii ndo sa cuenda
Tuhun Ndyoo.

Nu sa cuñi ndihi cahan ra Pablo

7 Ra Tíquico, ra hermano yo, cua
nacatyi sihin ndo yozo caa iye. Ñihi
xaan zatyiño ra tyiño ra Jesús sihin.
8 Tasi sii ra nu yucu ndo vatyi cua
zacoto ra sii ndo tandihi yozo caa iyo
ndi, ta cua cuhva ra tundyee iñi sii
ndo.
9 Cuahan tucu ra Onésimo hermano
yo sihin ra. Iin ñi ñuu ra sihin ñuu maa
ndo. Vaha xaan ñiyivi cuu ra, ta cuñi
xaan yo sii ra. Cua zacoto ra sii ndo
tandihi sa tehin nu ndyei ihya.
10 Tasi ra Aristarco minoo nacumi
sii ndo. Ñoho ra vehe caa sihin ihya.
Ta ra Marcos tucu, yañi tahan ra
Bernabé, tasi ra minoo nacumi sii
ndo. Sa tasi tyiño nu yucu ndo sa
cuenda ra Marcos vatyi tatu saa ra nu
yucu ndo tiin cuenda vaha ndo sii ra.
11 Ta tasi tucu ra Jesús minoo
nacumi sii ndo. Justo nañi tucu ra.
Maa ñi ra Aristarco sihin ra Marcos
ta ra Justo cuu ra ra hebreo ra zatyiño
sihin mi sa cuenda tyiño maa ra
Ndyoo, ta saha xaan ra tundyee iñi
sii.
12 Tasi tucu ra Epafras, ra ñuu ndo,
minoo nacumi sii ndo. Muzu maa ra
Jesús cuu sii ra. Cahan xaan ra sihin
ra Ndyoo sa cuenda ndo vatyi cuñi
ra sa cua ndundyee xaan ca iñi ndo
sihin Tuhun Ndyoo ta cua coto ndo, ta
cua zavaha ndo tandihi cuii sa cuñi ra
Ndyoo.
13 Ta sehi sa ndaa sa cuenda ra
vatyi cahan xaan ra sihin ra Ndyoo
cuenda maa ndo ta cuenda ñiyivi ñuu
Laodicea ta ñiyivi ñuu Hierápolis.
14 Ra Demas ta ra Lucas tasi ra mi-
noo nacumi sii ndo. Ra Lucas cuu ra
médico, ra sa cuñi xaan ndi.
15 Cuhva ndo minoo nacumi sii ra
hermano yo ñuu Laodicea ta sii ña

Ninfas ta sii ra hermano titahan vehe
ña.
16 Tatu sa yaha cahvi ndo carta ya
tasi ndo sii si nu yucu ra hermano
ñuu Laodicea, ta cahvi tucu maa ndo
carta sa cua tasi sii maa ra.
17 Ta catyi ndo sihin ra Arquipo
nazatyiño vaha ra tyiño i saha ra ndy-
aca ñaha sii yo sii ra.
18 Yuhvi ra Pablo sihin ndehi tyei
minoo nacumi sii ndo. Ma naa iñi
ndo vatyi ñohi vehe caa. Ta ra Ndyoo
nanazoco xaan ra sii ndo. Amén.

Carta Sa Xihna Ñi I Tyaa Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Ñuu Tesalónica

Ra Pablo ta ra tahan ra tyaa ra minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús ñuu Tesalónica

1 Yuhvi ra Pablo sihin ra Silvano
ta ra Timoteo tyaa ndi minoo carta
ya sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús ñuu
Tesalónica. Sa i ndu-ɨɨn ndo sihin ra
Ndyoo Zutu yo ta sihin maa ra Jesús,
ra ndyaca ñaha sii yo. Naquihin vaha
ndo tandɨhɨ sa vaha sa saha ra Ndyoo
Zutu yo sii ndo ta tacuan tucu saha ra
Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta nacoo
sa taxi añima ndo sa cuenda maa ra
cuan.

Cuhva sino xaan iñi ñiyɨvɨ ñuu Tesalónica

2 Saha xaan ndi tyahvi ndyoo sii
ra Ndyoo sa cuenda tandɨhɨ ndo, ta
cahan xaan ndi sihin ra sa cuenda
ndo.
3 Ta cuhva cahan ndi sihin ra
Ndyoo Zutu yo, ta ña naa iñi ndi
cuhva iyo ndo vatyi vaha xaan sino
iñi ndo ta zatyiño ndo tyiño ra. Cuñi
xaan ndo sii ra Ndyoo, ta yucuan
cuenda zatyiño ndo tyiño ra. Ta sino
xaan iñi ndo vatyi cua quisi ra Jesús
inga saha.
4 Ndoho yañi xaa, ra Ndyoo cuñi
xaan ra sii ndo, ta sito ndi vatyi maa
ra i casi sii ndo.
5 Quɨvɨ i nacatyi xaan ndi Tuhun
Ndyoo sihin ndo cuhva cacu yo, yɨvɨ
tuhun cahan ñi maa ndi cuu si, zoco
i tyindyee xaan Tatyi Ii sihin cuaha
xaan cuhva. Ta i sito vaha maa ndi
cuhva cahan ndi vatyi zatyiño xaan
ra Tatyi Ii. Ta sito tucu maa ndo
yozo caa i cuu maa ndi quɨvɨ i sindyaa
ndi sihin ndo vatyi cuñi xaan ndi
tyindyee ndi sii ndo.
6 Ta i quisaha zavaha ndo cuhva
zañaha ndi ta cuhva zañaha ra Jesús,
ra ndyaca ñaha sii yo, vatyi i tɨɨn
cuenda ndo Tuhun Ndyoo vazu
ndyehe xaan ndo tundoho sa cuenda
si. Ta zɨɨ xaan i cuñi ndo vatyi saha
xaan Tatyi Ii sa zɨɨ sii ndo.
7 Ta sihin cuhva ya ta i zañaha ndo
minoo cuhva vaha sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ
sino iñi nu cu si Macedonia ta nu cu
si Acaya.
8 I zacoto ndo Tuhun Ndyoo sii
ñiyɨvɨ nu cu si Macedonia ta Acaya,
zoco yɨvɨ yucuan ñi, nacahnu cuii ta
sa sito ñiyɨvɨ vityi vatyi sino xaan iñi
ndo sii ra Ndyoo. Ta ña cuñi ca si sa
nacatyi ndi sihin ñu.
9 Zuun ñi maa ñu ta nacatyi ñu yozo
caa i cuu quɨvɨ sa ndyaa ndi sihin ndo.
Nacatyi ñu vatyi vaha xaan i sino iñi
ndo sa cahan ndi, ta i zaña ndo sa
zacahnu ndo sii ndyoo yutu ta ndyoo
caa ta sino iñi ndo sii ra Ndyoo ndito,
ra cu Ndyoo sa ndisa. Ta vityi tyaa
ndo yahvi sii ra ta zatyiño ndo tyiño
ra.
10 Ta nacatyi ñu vatyi ndatu ndo
quɨvɨ sa cua quisi ra Jesús zehe Ndyoo
inga saha ndya gloria. Maa ra cuu ra
i zanandoto ra Ndyoo. Maa ra Jesús
cua zacacu sii yo, ta ma tasi tuñi ra
Ndyoo sii yo quɨvɨ cua tasi tuñi ra sii
ñiyɨvɨ.

2

Tyiño i zavaha ra Pablo ñuu Tesalónica

1 Ta zuun ñi maa ndo sito ndo,
ndoho yañi xaa, vatyi quɨvɨ i sindyaa
ndi sihin ndo, vaha xaan i cuu.
2 Vatyi vazu i ndyehe xaan ndi tun-
doho ta i cañi xaan ñiyɨvɨ sii ndi ñuu
Filipos, tañi sa sa sito maa ndo, zoco
i tyindyee xaan ra Ndyoo sii ndi, ta
ñá yuhu ndi, ta i nacatyi ndi Tuhun
Ndyoo sihin ndo vazu i sahñi tahan
xaan ñiyɨvɨ sihin ndi ñuu ndo.
3 Ta tuhun i nacatyi ndi sihin ndo,
ñahñi tuhun ña vaha i nazaca ndi si-
hin si ta ñahñi tuhun ña ndoo. Ta ñá
zandavi ñaha ndi sii ndo.
4 Ña tacuan, zoco cuhva i saha maa
ra Ndyoo tyiño sii ndi sa nacatyi ndi
Tuhun ra cuhva cacu ñiyɨvɨ, ta tacuan
nacatyi ndi. Ña nducu xaan ndi
cuhva sa cua cuzɨɨ iñi ñiyɨvɨ sihin ndi.
Cuñi ndi sa cua cuzɨɨ iñi maa ra Ndyoo

sihin cuhva zavaha ndi vatyi maa ra
ndyehe ñaa sa iyo añima yo.
5 Ta tañi sa sito maa ndo vatyi nu-
minoo saha ta ña cahan ndi tuhun
tyaqui vatyi cuñi ndi zandavi ñaha
ndi a vatyi cuñi ndi ñihi ndi xuhun. Ta
sito vaha maa ra Ndyoo vatyi sa ndisa
quehin.
6 Ta ña nducu ndi sa zacahnu ñiyɨvɨ
sii ndi, a maa ndo a inga ñiyɨvɨ. Cuu
cundyaca ñaha ndi sii ndo tatu cuñi
ndi vatyi maa ra Cristo i tava tyiño sii
ndi sa zatyiño ndi tyiño ra. Zoco ña
cuñi ndi sa cundyaca ñaha ndi sii ndo.
7 Vii xaan i cahan ndi sihin ndo, ta
vaha xaan i zavaha ndi tañi zavaha
minoo ñuzɨhɨ sihin zehe ndyihi ñu
vatyi cuñi xaan ñu sii si.
8 Ta maa ndi cuñi xaan ndi sii ndo ta
yɨvɨ Tuhun Ndyoo ñi saha ndi sii ndo.
Vazu cuu ndi sa catyi ndo tatu sa vatyi
cuu sa tacuan vatyi cuñi xaan ndi sii
ndo.
9 Vatyi nacohon iñi ndo, ndoho yañi
xaa, cuhva i zatyiño xaan ndi. Ñihi
xaan i zatyiño ndi tandɨhɨ quɨvɨ ta sa
cuaa vatyi ñá cuñi ndi sa cozo zɨquɨ
ndo sii ndi nɨɨ ñi sa i nacatyi ndi
Tuhun Vaha ra Ndyoo sihin ndo.
10 Maa ndo cuu sa ndaa ta maa ra
Ndyoo vatyi quɨvɨ i sicoo ndi sihin
ndoho sa sino iñi ta minoo cuhva
vaha xaan i sicoo ndi sihin ndo. Ndoo
xaan i zavaha ndi, maa maa ñi cuhva
cuñi ra Ndyoo. Ta ñá saha ndi cuhva
sii ñiyɨvɨ ta cuu tyaa ñu cuatyi sata
ndi.
11 Ta sito ndo cuhva i saha xaan
ndi tuhun vaha sii ndo ta tundyee iñi
ta i cahan ndi sihin ndo tañi cahan
minoo zutu sa ndyihi sihin si.
12 Ta i catyi ndi sihin ndo vatyi
coo ndo minoo cuhva vaha xaan tañi
ñiyɨvɨ sito sii ra Ndyoo. Maa ra i casi
sii ndo vatyi coo ndo sihin ra nu ndy-
aca ñaha ra, nu iyo tandɨhɨ cuii cuhva
sii ra.
13 Ta yucuan cuenda ña zaña ndi
sa saha xaan ndi tyahvi ndyoo sii ra
Ndyoo vatyi quɨvɨ i siñi ndo Tuhun
Ndyoo sa nacatyi ndi sihin ndo ta i
sino iñi ndo sii si tañi sa Tuhun Ndyoo
cuu si ta yɨvɨ tañi tuhun cahan ñiyɨvɨ.
Ta ndisa vatyi zatyiño xaan si sihin
maa ndo sa sino iñi ta zama si cuhva
iyo ndo.
14 Ta vityi tahan si sii ndo, yañi xaa,
cuhva tahan si sa xihna ñi sii ñiyɨvɨ
sino iñi sii ra Ndyoo nu cu si Judea.
Vatyi tañi zandyehe xaan ñiyɨvɨ he-
breo tundoho sii ñu, ta tacuan tucu
tahan ndo zacuu ñiyɨvɨ ñuu ndo.
15 Ta ñiyɨvɨ hebreo cuan cuu ñu i
sahñi sii ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii
yo. Ta zuun ñi ñiyɨvɨ ñuu ñu, ñu i
nacatyi cuhva catyi ra Ndyoo sihin
ñu, ta i sahñi ñu sii ñu. Zandyehe xaan
ñu tundoho sii maa ndi. Ña zavaha ñu
cuhva cuñi ra Ndyoo ta sahñi tahan
xaan ñu sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
16 Ña saha ñu sa cahan ndi Tuhun
Ndyoo sihin ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ he-
breo cuu ta cacu ñu. Ta sa catyi sa
zavaha ñu hebreo cuhva ya, ta cuaha
xaan nduu cuatyi ñu. Zoco vityi
cahnu xaan tundoho cua zaquisi ra
Ndyoo zɨquɨ ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.

Cuñi ra Pablo cuhun ra inga saha ndya Tesalónica

17 Yañi xaa, sa naha xaan sa ña
ndyehe ca ndi sii ndo. Ta ña naa iñi
ndi sii ndo. Ñoho xaan iñi ndi sii ndo.
Ta i nducu xaan ndi cuhva cuhun ndi
cua ndyehe ndi sii ndo.
18 Yucuan cuenda zuun ñi yuhvi ra
Pablo i cuñi quisi minoo saha ta inga
saha tucu, zoco ñá saha cuihna sa
quisi.
19 ¿Ta ñaa cuenda sica iñi ndi vatyi
cua ñihi ndi sa vaha nuu ra Ndyoo?
¿Ta ñaa cuenda zɨɨ xaan cuñi ndi ta
vaha xaan cuñi ndi? Catyi vatyi sa
cuenda maa ndo vatyi quɨvɨ cua quisi
tucu ra Jesús ta vaha xaan cua cuu si
sihin maa ndi sa cuenda maa ndo.
20 Vatyi sa cuenda maa ndo ta
ndyehe ñiyɨvɨ vatyi vaha cuu tyiño
ndi, ta zɨɨ xaan cuñi ndi sa cuenda
ndo.

3

1 Ta yucuan cuenda quɨvɨ ñá cuu ca
cundyee iñi ndi (sa ma coto ndi yozo
caa iyo ndo) i sica iñi ndi vatyi cua
ndoo maa ñi mi ñuu Atenas.
2 Ta i zacuhun ndi sii ra yañi yo,
ra Timoteo, vatyi cua ndyehe ra sii

ndo. Minoo muzu ra Ndyoo cuu sii ra. Zatyiño xaan ra sihin ndi sa nacatyi xaan ndi tuhun sa cuenda ra Cristo cuhva cacu ñiyɨvɨ. Ta cuu tyindyee ra sii ndo sihin Tuhun Ndyoo ta cua sino ca iñi ndo, ta cua zandundyee ca ra iñi ndo.

3 Vatyi tacuan ta yoñi numinoo ndo ta cua yuhu xaan ndo sa catyi tundoho sa ndyehe ndo vityi. Zuun ñi maa ndo ta sa sito ndo vatyi tahan si ndyehe yo tundoho.

4 Vatyi quɨvɨ i sindyaa ndi sihin ndo ta i nacatyi ndi sihin ndo vatyi cua ndyehe yo tundoho. Ta cuhva cuan i cuu si, tañi sa sito ndo.

5 Ta yucuan cuenda, quɨvɨ ñá cundyee ca iñi vatyi cuñi xein cote tatu sino ca iñi ndo, ta i zacuhin sii ra Timoteo vatyi cua ndyehe ra yozo caa iyo ndo sihin cuhva sino iñi ndo. Vazu sa zandavi ñaha cuihna sii ndo ta tyiño i zavaha ndi nu yucu ndo cua naa tandɨhɨ si.

6 Zoco vityi sa nasaa ra Timoteo sa i sahan ra nu yucu ndo, ta nacatyi ra sihin ndi vatyi vaha xaan sino iñi ndo ta cuñi ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo. Ta catyi ra vatyi nacohon xaan iñi ndo sii ndi ta cuñi xaan ndo ndyehe ndo sii ndi tañi maa ndi cuñi xaan ndi ndyehe ndi sii ndo.

7 Yucuan cuenda, yañi xaa, vaha xaan cuñi ndi sa ñihi ndi tuhun cuan. Vazu cahnu xaan tundoho ndyehe ndi vityi zoco zɨɨ xaan cuñi ndi vatyi sino vaha iñi ndo.

8 Ta iyo vaha maa ndi vityi sa ndisa vatyi ñá ndoyo ñuhu maa ndo.

9 Saha ndi uu xico tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa cuenda ndo, ta zɨɨ xaan cuñi ndi nuu maa ra sa cuenda ndo.

10 Ora ta sa cuaa sica xaan ndi sii ra vatyi cuhva ra sa ndyehe ndi sii ndo, ta cua cuu tyindyee ca ndi sii ndo cuhva sino ca iñi ndo, ta ma cumañi sa sino iñi ndo.

11 Ta vityi natyindyee zuun ñi maa ra Ndyoo Zutu yo ta ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo ta cua cuu cuhun ndi nu yucu ndo.

12 Ta natyindyee ra Jesús sii ndo, ta cua cuñi ca ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo, ta tacuan cua cuñi ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ tañi cuñi maa ndi sii ndo.

13 Ta tacuan ta cua zanduvaha ra añima ndo, ta ñahñi ca cuatyi ndo cua coo nuu ra Ndyoo Zutu yo quɨvɨ cua quisi tucu ra Jesús sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi sii ra. Maa ra cuu ra ndyaca ñaha sii yo.

4

Cuhva cuñi ra Ndyoo sa zavaha yo

1 Ta vityi, yañi xaa, zañiñi xaan ndi sii ndo ta saha xaan ndi tuhun vaha sii ndo sihin cuhva sa saha ra ndyaca ñaha, ra Jesús, sii ndi. Vatyi tañi sa zacuaha ndi sii ndo cuhva coo ndo cuhva cuñi ra Ndyoo, ta tacuan cua zavaha xaan ndo sii si; zoco zavaha ndo sii si cuaha ca.

2 Vatyi sito ndo cuhva sa saha ndi tyiño sii ndo tañi sa saha ra Jesús, ra ndyaca ñaha sii yo, tyiño sii maa ndi.

3 Vatyi cuñi ra Ndyoo vatyi cuhva ndo sii ndo sii maa ra sa ndisa. Ta numinoo ndo ta ma coo ndo sihin minoo ñaha tatu ma tindaha xihna ndo sihin ña.

4 Nacoo minoo ñi ñuzɨhɨ sii sa minoo minoo ndo. Ta ɨɨn ñi sii maa ñu cuñi ndo.

5 Ta ma coo ndo tañi ñiyɨvɨ sa ña sito sii ra Ndyoo vatyi maa maa ñi sa ña vaha zavaha ñu sihin cuhva cuan.

6 Ta numinoo ndo ta ma zandavi ñaha ndo sii inga yañi yo ta coo xehe ndo sihin ñazɨhɨ ra vatyi ñihi xaan cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ndo tatu zavaha ndo cuhva cuan tañi sa nacatyi ndi sihin ndo.

7 Vatyi ñá casi ra Ndyoo sii yo sa cua zavaha yo sa ña vaha. I casi ra sii yo vatyi zavaha yo sa vaha cuhva cuñi ra.

8 Yucuan cuenda yoo ra sa ña tyaa yahvi tuhun quehin ihya, sii maa ra Ndyoo ña tyaa ra yahvi ta yɨvɨ sii minoo ñiyɨvɨ. Vatyi saha maa ra Ndyoo Tatyi Ii ra sii yo vatyi cua zavaha yo cuhva cuñi ra.

9 Zoco sa cuenda tuhun sa cuñi yo sii minoo yo ta sii inga yo, ña cuñi si sa tyei vatyi zuun ñi maa ra Ndyoo zacuaha ra sii ndo cuhva cuñi ndo sii tandɨhɨ inga yañi yo.

10 Ta ndisa vatyi sa cuñi ndo sii
tandıhı yañi yo nacahnu Macedonia,
zoco zañiñi ndi sii ndo, yañi xaa, vatyi
cuñi ca ndo sii ra ñihi ca.
11 Ta nducu ndo cuhva coo taxi
ndo, ta caca iñi ndo ıın ñi tyiño maa
ndo. Ta ma cuñi xaan ndo coto ndo
tyiño inga ñiyıvı. Ta zatyiño ndo sihin
ndaha ndo tañi sa saha ndi tyiño sii
ndo.
12 Vatyi tacuan ta cua tyaa ñiyıvı
ña sito Tuhun Ndyoo yahvi sii ndo,
ta ñahñi cua cumañi sii ndo ta cuhva
cundito ndo.

Quıvı cua quisi tucu ra Jesús

13 Yañi xaa, ña cuñi sa ma coto
ndo ñaa sa cua tahan ñiyıvı sa sihi,
coto nducuihya xaan iñi ndo tañi inga
ñiyıvı sa ña sino iñi.
14 Sino iñi yo vatyi i sihi ra Jesús ta
i nandoto tucu ra. Ta zuun ñi cuhva
cuan cua tahan ñiyıvı sa sino iñi sii ra
Jesús ta sihi ñu vatyi cua zanandoto
ra Ndyoo sii ñu.
15 Yucuan cuenda catyi ndi sihin
ndo tañi minoo sa zañaha ra Ndyoo
vatyi maa yo tatu ndito yo ndya quıvı
cua quisi ra Jesús, yıvı maa yo cuhun
sa xihna ñi. Xihna ca ñiyıvı i sihi.
16 Vatyi zuun ñi maa ra Jesús cua
quisi ra ndya gloria, ta ñihi xaan
cua cana saa ra, ta cua cana saa ra
arcángel, ta cua tıvı ra cutu ra Ndyoo.
Ta zıquı sa xihna ñi cua nandoto
ñiyıvı sa i sihi, ñu i sino iñi sii ra Cristo.
17 Ta zıquı maa yo sa nandoo ta
ndito yo, cua cuhun yo ıın ñi sihin
ñiyıvı cuan sisi vico. Ta ityi zıquı cua
ñihi tahan yo sihin ra Jesús, ra ndyaca
ñaha sii yo. Tacuan ta cua coo yo sihin
ra Jesús tandıhı cuii tyiemvu.
18 Yucuan cuenda tyindyee ndo sii
minoo ndo ta sii inga ndo sihin tuhun
ya.

5

1 Zoco quıvı cua tahan si cuan, a
cuiya, ña cuñi si sa tyei ihya, yañi xaa.
2 Vatyi zuun ñi maa ndo sa sito vaha
xaan ndo vatyi quıvı cua quisi tucu
ra Jesús, cua cuu si minoo quıvı zana
ñi iñi yo. Tañi nu cua quisi minoo ra
zuhu sa sa cuaa.
3 Cua catyi ñiyıvı: “Vaha xaan vityi.
Iyo taxi, ta ñahñi cuatyi iyo”, cua catyi
ñu. Ta zıquı yatyi xaan cua quisi mi-
noo tundoho cahnu xaan zıquı ñiyıvı
tañi tundoho sa cacu zehe ñiyıvı ta
uhu xaan si. Tacuan tucu ma cuu ca
quita ñiyıvı sisi tundoho vatyi sa saa
cuhva tahan si.
4 Zoco ndoho, yañi xaa, ña yucu ca
ndo nu ñaa sa vatyi cua saa quıvı sa
cua quisi tucu ra Jesús ta cua yuhu
xaan ndo tañi zayuhu minoo ra zuhu
sii ñiyıvı vehe ñu.
5 Tandıhı cuii ndo ta cuu ndo
cuenda nu ndisi ta cuenda ora. Ña
iyo ca yo cuenda sa cuaa ta cuenda
nu ñaa.
6 Yucuan cuenda ma cuzu yo tañi
zavaha inga ñiyıvı. Cutyacu yo ta coo
vaha sa siñi tuñi sii yo.
7 Vatyi ñiyıvı quixi, quixi ñu sa cuaa.
Ta ñu siñi, siñi ñu sa cuaa.
8 Zoco maa yo cuu yo cuenda ora, ta
cuñi si vatyi coo vaha sa siñi tuñi xiñi
yo. Cuñi si vatyi zacuenda yo sii yo
sihin sa nıı iñi yo ta sihin cuhva cuñi
yo sii inga ñiyıvı tañi minoo zandaru
zacacu ra sii ra sihin minoo caa sa
cundyaa yıquı ndyica ra. Ta cuñi si
vatyi sino iñi yo vatyi cua cacu yo tañi
zacacu zandaru sii ra sihin minoo caa
sa ñoho xiñi ra.
9 Vatyi ñá casi ra Ndyoo sii yo vatyi
cañi ra sii yo. I casi ra sii yo vatyi cacu
yo sa cuenda ra Jesucristo, ra ndyaca
ñaha sii yo.
10 I sihi ra Jesús sa cuenda maa yo
vatyi cundito yo ıın ñi sihin ra a cuu
si sa ndito ca yo a cuu si sa yaha sihi
yo.
11 Yucuan cuenda tyindyee ndo sii
tahan ndo sihin tuhun ya ta sihin
cuhva sa sino iñi ndo tañi sa zavaha
ndo vityi.

Saha ra Pablo minoo tuhun vaha sii yañi yo

12 Yañi xaa, zañiñi ndi sii ndo vatyi
tyaa ndo yahvi sii ra zatyiño cuenda
Tuhun Ndyoo nu iyo ndo vatyi ndy-
izo ra tyiño ta saha ra tuhun vaha sii
ndo sa cuenda ra Jesús.
13 Cuñi si sa tyaa ndo yahvi sii ra
ñihi xaan, ta cuñi ndo sii ra sa cuenda

tyiño sa zavaha ra sihin ndo. Ta coo
vaha ndo sihin tandɨhɨ inga yañi ndo
nu iyo ndo. Ñahñi tizɨhɨ coo ndo.
14 Ta vityi saha ndi tyiño sii ndo,
yañi xaa, vatyi cuhva ndo tyiño sii
ra yañi yo tatu ña cuñi ra zatyiño.
Tyindyee ndo sii ñu tatu yuhu xaan
ñu, a tatu nducuihya xaan iñi ñu.
Tyindyee ndo sii yañi yo sa cumañi ca
sino vaha iñi. Ta vita cuu iñi ndo sihin
tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
15 Zacuenda ndo sii ndo, ta ma
zavaha ndo sa ña vaha sihin ñiyɨvɨ
zavaha sa ña vaha sihin ndo. Tandɨhɨ
cuii tyiemvu zavaha ndo sa vaha si-
hin yañi yo ta sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
16 Nacoo sa zɨɨ iñi ndo tandɨhɨ cuii
cuhva.
17 Cahan ndo sihin ra Ndyoo tañi
tañi.
18 Tandɨhɨ ñaa sa tahan ndo, zoco
cuhva ndo tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo
vatyi tacuan cuñi ra Ndyoo sihin ndo
sa sino iñi sii ra Cristo Jesús.
19 Ñáha ndahva ndo Tatyi Ii ra
Ndyoo.
20 Ñáha ma tyaa ndo yahvi sa ca-
han minoo ra cahan tuhun sa saha ra
Ndyoo sii ra.
21 Ndyehe vaha xihna ndo tandɨhɨ
tatu vaha si ta zɨquɨ tɨɨn cuenda vaha
ndo sii si.
22 Ma zavaha ndo ñaa ndɨhɨ ca sa ña
vaha.
23 Ta maa ra Ndyoo cuu ra saha
sa coo taxi añima yo, ta sique sii ra
nazanduvaha ra añima ndo vatyi ɨɨn
ñi sii maa ra cua tyaa ndo yahvi.
Ta nazacuenda ra añima ndo ta coño
ñuhu ndo ta ma coo ca cuatyi ndo
ndya quɨvɨ cua quisi tucu ra ndyaca
ñaha sii yo, ra Jesucristo.
24 Maa ra i casi sii ndo, ta cuu
cunɨɨ iñi yo sii ra vatyi cua zavaha ra
tandɨhɨ cuii cuhva ya.

Saha ra Pablo minoo sa nacumi sii yañi yo nu ndɨhɨ i cahan ra

25 Yañi xaa, caca tahvi ndo sii ra
Ndyoo sa cuenda ndi.
26 Cuhva ndo minoo nacumi sii
tandɨhɨ cuii yañi yo.
27 Sehi tyiño sii ndo sihin cuhva
saha ra ndyaca ñaha sii yo sii, vatyi
cahvi ndo tutu ya nuu tandɨhɨ cuii
ñiyɨvɨ sino iñi.
28 Maa ra ndyaca ñaha sii yo, ra
Jesucristo, cua cuhva xaan ra tumañi
iñi sii ndo. Ta nacuu si tacuan.

Sa Cu Uu Carta I Tyaa Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Ñuu Tesalónica

Tyaa ra Pablo ta ra tahan ra minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu Tesalónica

1 Yuhvi ra Pablo ta ra Silvano ta ra
Timoteo tyaa ndi carta ya sii ñiyɨvɨ
sino iñi Tuhun Ndyoo ñuu Tesalónica.
Sa ndu-ɨɨn ndo sihin ra Ndyoo Zutu yo
ta sihin ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha
sii yo.
2 Quihin cuenda ndo tandɨhɨ sa
vaha saha ra Ndyoo sii ndo, ta
natyindyee ra sii ndo vatyi coo sa taxi
añima ndo. Ta tacuan tucu nazavaha
ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo,
sihin ndo.

Cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ iyo cuatyi quɨvɨ cua quisi tucu ra Cristo

3 Ndoho yañi xaa, cuñi si sa cuhva
xaan ndi tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo sa
cuenda ndo vatyi sino xaan iñi ndo ta
cuahan nduvaha ca cuhva sa sino iñi
ndo ta cuhva cuñi xaan ndo sii minoo
ndo ta inga ndo.
4 Ndya cuhva cahan ndi tuhun ndo
nuu inga ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo
inga ñuu vatyi sino xaan iñi ndo ta
cundyee xaan iñi ndo ndyehe ndo sa
quiñi zavaha ñiyɨvɨ sihin ndo ta tun-
doho cahnu xaan sa cuenda Tuhun
Ndyoo.
5 Ta ihya cuhva zañaha si vatyi
ndoo xaan cuu cuhva ndyaca ñaha ra
Ndyoo vatyi sa cuenda tundoho sa
tahan ndo ta cua zanduvaha ra cuhva
iyo ndo, ta cua cuu quɨhvɨ ndo nu
ndyaca ñaha ra.
6 Ta ndoo xaan cuu cuhva zavaha
maa ra Ndyoo vatyi cua zandyehe ra
tundoho sii ñiyɨvɨ zandyehe tundoho
sii maa ndo.
7 Ta maa ndo, ra ndyehe tundoho
vityi, cuee ca ta cua cuhva ra minoo
nu cua quitatu ndo sihin maa ndi. Ta
tacuan cua cuu si quɨvɨ cua quisi tucu
ra Jesús, ra ndyaca ñaha, ndya gloria
sihin ángel ra.
8 Cua cayu ñúhu nu vasi ra, ta cua
tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ sa ña sito sii
ra Ndyoo ta ña tyaa ñu yahvi Tuhun
Vaha sa cuenda ra ndyaca ñaha, ra
Jesucristo, cuhva cacu yo.
9 Ñiyɨvɨ cuan cua ndoho tandɨhɨ cuii
tyiemvu, ta sica xaan cua nandoo ñu,
ta ma cuu cundyaa ñu sihin ra Ndyoo.
Ta ma ndyehe ñu cuhva iyo ra Ndyoo
vatyi tyaqui xaan ra, ta ma ndyehe ñu
cuhva ndyaca ñaha ra.
10 Quɨvɨ cuan cua quisi ra ta cua
zacahnu ñiyɨvɨ ra sii ra, ta iyo xaan
cua cuñi ñiyɨvɨ sino iñi sii ra sihin
cuhva iyo ra. Tañi maa ndo, vatyi
vityi sino iñi ndo sa ndaa sa saha maa
ndi sii ndo.
11 Yucuan cuenda cahan xaan ndi
sihin ra Ndyoo sa cuenda ndo, ta sica
ndi sii ra vatyi nazanduvaha ra añima
ndo ta cua cuu ndo cuhva cuñi maa
ra. Ta sica ndi sii ra vatyi tyindyee
ra sii ndo sihin tundyee iñi sii maa ra
ta cua cacu vaha ñaa tyiño cuñi ndo
zavaha ndo sa cuenda ra sihin sa nɨɨ
iñi ndo.
12 Tacuan ta cua nducahnu ca zɨvɨ
ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesucristo,
sa catyi sa vaha iyo ndo. Ta zuun
ñi maa ra cua zacahnu sii ndo vatyi
vaha xaan añima ra sihin ra Ndyoo
Zutu yo.

2

Ra ña vaha

1 Ta vityi, yañi xaa, sa catyi vatyi
quɨvɨ cua quisi tucu ra ndyaca ñaha
sii yo, ra Jesucristo, ta cua ndu-ɨɨn yo
sihin ra, sa cuenda cuan zañiñi ndi sii
ndo
2 vatyi ma zama ndo cuhva sica iñi
ndo. Ta ma cuhva ndo sa zayuhu
ñiyɨvɨ sii ndo tatu catyi ñu vatyi sa
yaha quisi ra Cristo, vazu catyi ñu
vatyi cahan ñu cuenda ra Ndyoo a
tatu cahan xaan ñu zɨquɨ tuhun cuan,
a tatu catyi ñu vatyi maa ndi tasi carta
vatyi sa i quisi tucu ra Jesús, zoco ña
ndisa.
3 Ma cuhva ndo sa zandavi ñaha
ñiyɨvɨ sii ndo nu zuhva. Vatyi ma

saa quɨvɨ sa cua quisi tucu ra Jesús
tatu tañaha ca cua coo minoo tyiemvu
sa cua cuxaan xaan ñiyɨvɨ sihin ra
Ndyoo. Ta zɨquɨ cua quisi ra iyo xaan
cuatyi, ra sa cua naa cuee ca.
4 Maa ra cuan cua nduvita, ta
cua zatɨvɨ ra tandɨhɨ ñaa sa cuu si
sa cuenda ra Ndyoo. Cua zatɨvɨ ra
tandɨhɨ ñaa sa zacahnu ñiyɨvɨ. Ta cua
quɨhvɨ ra sisi vehe ñuhu ra Ndyoo, ta
cua cundyaa ra ta catyi ra vatyi zuun
ñi maa ra cuu Ndyoo.
5 ¿Atu ña nacohon iñi ndo vatyi
quɨvɨ i sindyei sihin ndo, ta i nacatyi
sihin ndo tandɨhɨ cuii tuhun ya?
6 Ta vityi sa sito ndo ñaa sa cuu sa
ña saha sa quisi ra cumañi ca tahan si
quɨvɨ ra.
7 Vityi xehe ñi cuahan tyiño ña vaha
cuan, zoco iyo minoo ra sa ña saha sa
cucahnu si ndya cua cuɨñɨ siyo xihna
ra.
8 Ta tatu sa sɨñɨ siyo ra, tacuan ta
zɨquɨ cua coto ñiyɨvɨ yoo ra cuu ra
ña vaha cuan. Ta maa ra Jesús, ra
ndyaca ñaha sii yo, cua cahñi sii ra.
Cua tɨvɨ ra Jesús tatyi ra sihin yuhu ra,
ta cua cahñi ra sii ra. Cua zanaa ra
sii ra sihin sa ndisi xaan ra quɨvɨ cua
quisi ra.
9 Ra ña vaha cuan cua quisi sa
cuenda cuihna, ta tandɨhɨ cuhva iyo
sii cuihna cua coo tucu sii maa ra.
Cuaha xaan zeña cua zavaha ra, ta
sihin sa ndyityi cua zandavi ñaha ra
sii ñiyɨvɨ.
10 Cua cutyiño ra tandɨhɨ cuii cuhva
ña vaha. Ta sihin si cua zandavi ñaha
ra sii ñiyɨvɨ, ñu cua cuhun nu xaan.
Maa ñu cuu ñu ña cuñi sino iñi sii sa
ndisa ta cacu ñu.
11 Ta yucuan cuenda cua cuhva ra
Ndyoo vatyi zandavi ñaha sa ña vaha
sii ñu, ta cua sino iñi ñu sii sa ña ndisa
12 vatyi tacuan ta cua ndoho xaan
tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ña sino iñi sii sa
ndisa, ñiyɨvɨ tahan xaan iñi zavaha ñu
sa ña vaha.

Sa cuenda ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo vatyi cacu ñu

13 Zoco cuñi si sa cuhva xaan ndi
tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo tandɨhɨ cuii
tyiemvu sa cuenda maa ndo, yañi
xaa, vatyi cuñi xaan ra sii ndo, ta i
casi ra sii ndo ndya quɨvɨ xihna ñi
vatyi cua cacu ndo. Cua cacu ndo
cuenda Tatyi Ii, ra zanduvaha cuhva
iyo ndo, ta cuenda sa ndisa sa sino iñi
ndo.
14 Sihin tuhun cahan maa ndi sihin
ndo ta i zacoto ra Ndyoo sii ndo vatyi
sa i casi ra sii ndo ta saha ra cuhva cua
cacu ndo ta cuhun ndo gloria ta ñihi
ndo sa vaha nu ndyaa ra Jesucristo,
ra ndyaca ñaha sii yo.
15 Yucuan cuenda, yañi xaa, ma
zama ndo cuhva sino iñi ndo. Ma
naa iñi ndo cuhva zacuaha ndi sii ndo
quɨvɨ i sindyaa ndi sihin ndo a cuhva
i tyaa ndi nuu carta sa tasi ndi sii ndo
nu yucu ndo.
16 Ta zuun ñi maa ra ndyaca ñaha
sii yo, ra Jesucristo, sihin maa ra
Ndyoo Zutu yo cuñi xaan ra sii yo,
ta tyindyee ra sii yo tandɨhɨ cuii
tyiemvu, ta saha maa ra sa coo xaan
sa vaha sii yo.
17 Ta vityi nacuhva ra sa zɨɨ añima
ndo, ta natyindyee ra sii ndo, ta cua
cuu cahan ndo ta zavaha ndo tandɨhɨ
tyiño vaha cuhva cuñi maa ra.

3

Cahan ndo sihin ra Ndyoo sa cuenda ndi

1 Ta minoo ñi ca tuhun catyi sihin
ndo, yañi xaa, cahan ndo sihin ra
Ndyoo sa cuenda ndi vatyi tacuan
ta yatyi xaan cua saa Tuhun Ndyoo
nacahnu cuii ñi, ta cua tɨɨn cuenda
ñiyɨvɨ sii si minoo cuhva vaha tañi i
tɨɨn cuenda maa ndo sii si.
2 Ta caca ndo sii ra Ndyoo vatyi za-
cacu ra sii ndi sihin ñiyɨvɨ ña vaha ta
ñiyɨvɨ quiñi iyo vatyi ña tandɨhɨ ñiyɨvɨ
sino iñi sii ra.
3 Zoco maa ra ndyaca ñaha sii yo,
ndoo xaan ra. Maa ra cua zaquihin
ityi vaha ra sii ndo, ta cua zacuenda
ra sii ndo sii ra ña vaha.
4 Ta sino iñi sii ra ndyaca ñaha sii yo
vatyi maa ndo sa zacuu ndo tandɨhɨ,
ta ma zandoo ndo cuhva catyi ndi
sihin ndo.
5 Ta cuñi sa cua tyindyee ra ndyaca
ñaha sii yo sii ndo, ta cua cutuñi ca

iñi ndo cuhva cuñi ra Ndyoo sihin ndo, ta cua cuñi ca ndo sii ra. Ta cua tyindyee ra sii ndo, ta cua zandyee ndo iñi ndo cuhva ndyehe ndo tundoho tañi zandyee maa ra Cristo iñi ra nu i ndyehe ra tundoho.

Cuñi si sa zatyiño yo

6 Ta vityi, yañi xaa, tava ndi tyiño sii ndo sihin zɨvɨ maa ra ndyaca ñaha, ra Jesucristo, vatyi tava ndo yoo ñi maa yañi yo ra ña cuñi zatyiño, ra ña cuñi zavaha cuhva i zañaha ndi sii ndo.
7 Vatyi maa ndo sa sito ndo cuhva cuñi si coo ndo ta cua cundyico ndo cuhva i zañaha ndi sii ndo. Vatyi quɨvɨ sa sindyaa ndi sihin ndo, ñahñi cuhva sa ñá zatyiño ndi.
8 Ta ñá sasi caha ñi ndi vehe ñiyɨvɨ. Ña tacuan vatyi i zatyiño ndi. Ña cuñi ndi sa cozo zɨquɨ numinoo ndo sii ndi, ta yucuan cuenda i zatyiño ndi ora ta sa cuaa.
9 Vazu iyo cuhva sii ndi sa caca ndi sii ndo ñaa sa cuñi ndi, zoco i zatyiño ndi vatyi cuñi ndi zañaha ndi minoo cuhva vaha cundyico ndo.
10 Vatyi quɨvɨ sindyaa ndi sihin ndo i saha ndi tyiño ya sii ndo vatyi tatu iyo ra ña cuñi zatyiño, ma casi ra.
11 Vatyi ñihi ndi tuhun vatyi iyo zuhva ndo ña cuñi ndo zatyiño. Yucu ñi maa ndo, ta ñahñi maa tyiño zavaha ndo caña ñi.
12 Ta sii ñiyɨvɨ zavaha cuhva cuan, saha ndi tyiño ta zañiñi ndi sii ñu sihin cuhva saha ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo, vatyi nazatyiño vaha ñu cuan ta ñihi ñu sa casi ñu.
13 Ta maa ndo, yañi xaa, ma zaña ndo sa zavaha ndo sa vaha.
14 Ta tatu iyo minoo ñiyɨvɨ sa ma tyaa yahvi tuhun cahan ndi nu carta ya, ndyehe vaha ndo ñaa ra cuu ra ta ma tyisaha ca ndo sii ra. Tacuan ta cua cucahan nuu ra.
15 Zoco ma cuxaan ndo sihin ra. Zacoto vaha ndo sii ra ñaa sa cuu cuatyi ra vatyi zuun ñi yañi yo sii ra.

Sica ra Pablo sii ra Ndyoo vatyi tyindyee ra sii ñiyɨvɨ cuan

16 Ta natyindyee sa zuun ñi maa ra ndyaca ñaha sii yo sii ndo tandɨhɨ tyiemvu ta tandɨhɨ cuhva vatyi coo sa taxi añima ndo tañi sa iyo añima maa ra. Ta nacundyaa ra sihin tandɨhɨ cuii ndo.
17 Yuhvi ra Pablo tyei minoo nacumi sii maa ndo. Sihin zuun ñi ndehi tyei tuhun ya. Tyehen caa firme. Ihya cuu cuhva tyei.
18 Ta natyindyee xaan ra ndyaca ñaha, ra Jesucristo, sii tandɨhɨ cuii ndo. Ndɨhɨ si vityi.

Sa Xihna Ñi Carta I Tyaa Ra San Pablo Sii Ra Timoteo

Tyaa ra Pablo minoo carta sii ra Timoteo

1 Yuhvi ra Pablo minoo apóstol ra Jesucristo cui, cuhva i saha maa ra Ndyoo tyiño sii. Maa ra Ndyoo cuu ra zacacu sii yo. Ta maa ra Jesucristo cuu ra ndyaca ñaha sii yo. Sii maa ra ndatu yo.

2 Tyei tutu ya suun Timoteo. Ndisa cuii vatyi zehe mi cuu suun sa catyi Tuhun Ndyoo. Nacuhva ra Ndyoo Zutu yo sihin ra ndyaca ñaha, ra Jesucristo, cuaha xaan sa vaha suun; nacundahvi iñi ra suun, ta nacuhva ra sa coo sa taxi añimon.

Zacuenda ndo sii ndo sihin ñiyɨvɨ zacuaha sa ña ndisa

3 Zuun ñi cuhva catyi suhun vityi tañi sa catyi quɨvɨ i quite ñuu cuan sa cua cuhin ndya nu cu si Macedonia, ndoon ñuu Efeso vatyi cua nacatyun sihin ñiyɨvɨ vatyi ma zacuaha ñu sa ña ndisa.

4 Ta ma tyizoho ñu tuhun cahan ñiyɨvɨ sahnu a cuhva tyaa xaan ñiyɨvɨ yahvi tatu cuñi ñu coto ñu yoo cuu tandɨhɨ ñiyɨvɨ sahnu sii ñu. Ihya tuhun zacahñi tahan si sii ñiyɨvɨ, ta ñahñi tyindyee si sa zacuu yo tyiño sa saha ra Ndyoo sii yo vatyi sihin sa sino ñi iñi yo ta cacu añima yo.

5 Ta sisi tandɨhɨ tuhun i saha ra Ndyoo sii yo sa ñiñi ca cuu sa cuñi yo sii ñiyɨvɨ sihin sa ndɨɨ vaha añima yo ta sihin minoo sa siñi tuñi vaha. Ta cuñi si vatyi sino vaha iñi yo Tuhun Ndyoo, ta tacuan ta cua cuñi vaha yo sii ñu.

6 Iyo zuhva ñiyɨvɨ sa i zaña ñu tuhun ya. Nazaca ñu inga tuhun sihin si, ta natuhun xaan ñu tuhun ña ñiñi.

7 Cuñi ñu cuu ñu maestro cuenda ley sahnu, zoco nu maa ñu ta ña cutuñi iñi ñu sa nacatyi ñu. Ta zuun ñi maa ñu ta ña cutuñi iñi ñu sa zacuaha ñu.

8 Sito yo vatyi vaha xaan cuu ley maa ra Ndyoo, zoco cuñi si sa cutyiño yo sii si minoo cuhva vaha, cuhva catyi si.

9 Cuñi si coto yo vatyi ñahñi ley Ndyoo sa cua cuxaan sii yo tatu zavaha yo sa vaha. Iyo si vatyi tasi tuñi si sii ñiyɨvɨ ña vaha, sa cuenda ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi sii ra Ndyoo ta ña cuñi ñu sii ra. Iyo si sa cuenda ñiyɨvɨ iyo cuatyi, ñiyɨvɨ sa cahan ndya vaha ñi, cuenda ñiyɨvɨ sahñi sii zutu ñu a sii zɨhɨ ñu a sii inga ñiyɨvɨ.

10 Iyo ley ra Ndyoo sa cuenda ra iyo sihin inga ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu a ra iyo sihin inga ra ta sa cuenda ra zuhu ñiyɨvɨ, ra vatya, ra catyi "sito vaha Ndyoo" ta ña ndisa ra. Sa cuenda tandɨhɨ cuhva cuan iyo ley maa ra Ndyoo a ñaa inga cuhva zavaha ñiyɨvɨ ta ña vaha si.

11 Ta tandɨhɨ tuhun sa quehin sihin ndo ihya, sasi tahan si sihin tuhun vaha xaan sa cuenda ra Cristo, cuhva cacu yo. Maa ra Ndyoo saha tyiño sii, sa nacatyi sii si, ta cahnu xaan cuu maa ra.

Saha ra tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo vatyi cundahvi iñi ra Ndyoo sii ra

12 Sehi tyahvi ndyoo sii ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo vatyi sito maa ra vatyi cuu zavehi tyiño ra, ta saha ra tyiño ya sii, ta saha ra tundyee iñi sii, ta cuu zavehi sii si.

13 Tacuan i zavaha ra vazu nu quisi quɨvɨ i cui minoo ra cahan xaan ndya vaha ñi sii ra. I zayuhu xein sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra, ta i quehin ndya vaha ñi sii ñu. Zoco i cundahvi iñi ra Ndyoo sii vatyi quɨvɨ i zavehi cuhva cuan tañaha ca sino iñi sii ra, ta ñá site vatyi yɨvɨ cuhva vaha cuu cuhva zavehi.

14 Ta i tyindyee xaan ra ndyaca ñaha sii yo sii, ta yucuan cuenda sino xaan iñi sii ra, ta cuñi xein sii inga ñiyɨvɨ tañi cuñi maa ra Jesucristo sii ñu.

15 Cuñi si vatyi tandɨhɨ cuii yo cua sino iñi yo vatyi i quisi ra Cristo Jesús ñuu ñiyɨvɨ vatyi cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ iyo cuatyi tañi mi. Cuaha ca cuatyi i zavehi ta zɨquɨ inga ñiyɨvɨ iyo cuatyi.

16 Ta yucuan cuenda i cundahvi iñi
ra Ndyoo sii, vatyi cua cuu si sa xihna
ñi nu zañaha ra Jesucristo vatyi ndyee
xaan iñi ra sihin ñiyɨvɨ iyo cuatyi.
Zañaha si cuhva sii ñu ta cua sino iñi
ñu sii maa ra, ta tacuan ta ma cuu ca
ñu.
17 Ta yucuan cuenda zacahnu xaan
yo sii ra Ndyoo ta saha xaan yo tyahvi
ndyoo sii ra tandɨhɨ cuii tyiemvu
vatyi ra ndyaca ñaha cuu ra tandɨhɨ
cuii tyiemvu, ta ma cuu ra ndaha cuii
ñi. Ma cuu ndyehe yo sii ra vityi.
Minoo ñi ra cuu Ndyoo, ta casi xaan
iñi ra. Ta tacuan cuu si.
18 Yoho Timoteo zehi, sa nacohon
iñun cuhva i catyi ra yañi yo suhun
quɨvɨ i cahan ra cuenda maa ra
Ndyoo. Yucuan cuenda catyi suhun
inga saha vatyi zatyiño vohon tyiño
maa ra Ndyoo.
19 Ma zañon cuhva sa sino xaan
iñun. Ta tandɨhɨ sa zavohon, zavo-
hon sii si sihin minoo sa siñi tuñi
vaha. Vatyi iyo zuhva ñiyɨvɨ ña tyaa
ñu yahvi sa catyi sa siñi tuñi vaha ñu,
ta naa iñi ñu sii Ndyoo.
20 Tacuan iyo ra Himeneo ta ra Ale-
jandro. Yucuan cuenda i nacuhve sii
ra sii cuihna zuhva quɨvɨ vatyi ndoho
ra ta cutuhva ra ta ma cahan ra ndya
vaha ñi sii ra Ndyoo.

2

Cuhva tahan si cahan yo sihin ra Ndyoo

1 Sa xihna ñi sehi tyiño vatyi cahan
ndo sihin ra Ndyoo sa cuenda tandɨhɨ
ñiyɨvɨ. Caca ndo tumañi iñi sii ra,
ta nacuhva ndo tyahvi ndyoo sii ra
cuenda tandɨhɨ cuii ñu.
2 Caca ndo sii ra sa cuenda ra ndy-
aca ñaha ta tandɨhɨ cuii ra cu tyiño.
Caca ndo vatyi coo xaan sa vaha
sii yo ta ma coo cuatyi ñuu ñiyɨvɨ.
Tacuan ta cua cuu tyaa yo yahvi sii ra
Ndyoo tandɨhɨ cuii cuhva ta zavaha
yo tandɨhɨ cuii sa vaha.
3 Vatyi ihya cuu cuhva vaha sa
tahan iñi maa ra Ndyoo, ta maa ra
cuu ra zacacu sii yo.
4 Cuñi maa ra vatyi cacu tandɨhɨ
cuii ñiyɨvɨ ta coto ñu ñaa sa cuu sa
ndisa.
5 Vatyi minoo ñi ra Ndyoo iyo, ta
minoo ñi ra cua cahan sa cuenda yo
nuu ra Ndyoo Zutu yo, ra Jesucristo.
Ta ñiyɨvɨ cuu tucu maa ra tañi maa yo.
6 I saha maa ra Jesús sa cuu ra, ta
cuhva cuan i tyiyahvi ra vatyi cuu
cacu tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Ta i quita tuhun
cuan nu tahan si coto ñiyɨvɨ.
7 Ta sa cuenda ya i saha ra Ndyoo
tyiño sii, vatyi zacote sii ñiyɨvɨ tuhun
ra ta cui minoo ra apóstol ta zacuehi
sa ndisa sii ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo
cuu. Cua zacuehi sii ñu cuhva sino
iñi ñu. Tañi minoo ra sino vaha iñi sii
ra Cristo quehin sa ndisa. Ña quehin
cuendu.
8 Yucuan cuenda cuñi vatyi nac-
ahnu cuii ñi nacahan rayɨɨ sihin ra
Ndyoo. Nazandaa ra ndaha ra. Ta
ndɨɨ vaha coo añima ra. Ta ma cuxaan
ra a cahñi tahan ra.
9 Ta tacuan tucu ñuzɨhɨ. Ta ma
ndɨhvɨ ñu zahma cuɨtɨ xaan zoco mi-
noo cuhva vaha ta sa ña yahvi xaan.
Ta ma zandutyaqui xaan ñu sii ñu
sihin cuaha xaan cuhva zavaha ñu
sihin ixi xiñi ñu a sihin xuhun cuaan
a perla a zahma yahvi xaan.
10 Zoco nazavaha ñu tandɨhɨ nuu
sa vaha tañi tahan si zavaha minoo
ñiyɨvɨ tatu sito ñu sii ra Ndyoo sa
ndisa.
11 Cuñi si vatyi taxi ñi tyizoho ñuzɨhɨ
Tuhun Ndyoo nu zacuaha ñiyɨvɨ sii si
ta tyaa ñu yahvi tandɨhɨ sa siñi ñu.
12 Ña sehi sa zacuaha ñuzɨhɨ Tuhun
Ndyoo (nuu cuaha ñiyɨvɨ) a sa cundy-
aca ñaha ñu sii rayɨɨ vatyi cuñi si sa coo
taxi ñu.
13 Vatyi sa xihna ñi i zavaha ra
Ndyoo sii ra Adán ta zɨquɨ cu Eva.
14 Ta yɨvɨ sii ra Adán i zandavi ñaha
cuihna. Sii ñaha cuan i zandavi ñaha
ra, ta tacuan i quisaha sicoo cuatyi.
15 Zoco cua cacu añima ñuzɨhɨ tatu
zavaha ñu tandɨhɨ cuhva zavaha
ñiyɨvɨ cuu zɨhɨ sa ndyihi ta tatu sino
vaha iñi ñu ta cuñi ñu sii ra Ndyoo sa
ndisa ta zavaha ñu tandɨhɨ cuii cuhva
vaha ta coo minoo sa siñi tuñi vaha
sii ñu.

3

Cuhva cuñi si coo minoo ra tatu ndyizo ra tyiño ra Ndyoo

1 Ndisa cuii tuhun ya vatyi tatu cuñi
minoo ra cuizo ra tyiño nu iyo ñiyɨvɨ
sino iñi Tuhun Ndyoo, vaha xaan cuu
tyiño ya tatu cuñi ra cuizo ra sii si.
2 Yucuan cuenda, tatu cuñi ra cuizo
ra tyiño sa cundyaca ñaha ra sii ñiyɨvɨ
sino iñi, cuñi si vatyi coo ra minoo
cuhva vaha xaan ta yoñi cuu tyaa
cuatyi sata ra. Cuñi si vatyi minoo
ñi ñazɨhɨ ra coo, ta ma coo uu tahan.
Cuñi si vatyi ñihi zatyiño ra sa ndisa
ta coo vaha xaan sa siñi tuñi ra ta cuu
ra minoo ra tyaa ñiyɨvɨ yahvi sii. Cuñi
si vatyi cuhva ra xita casi ñiyɨvɨ saa
vehe ra. Cuñi si vatyi zacuaha vaha
ra sii ñiyɨvɨ.
3 Ma cuu ra ra siñi a ra nanducu
tizɨhɨ. Ta ma cuñi ra zahacanaa ra
xuhun sihin minoo cuhva ña vaha.
Cuñi si vatyi coo xaan tundyee iñi sii
ra sihin ñiyɨvɨ, ta ma cahñi tahan ra
sihin ñu, ta ma cuu caca xaan iñi ra
tuhun xuhun.
4 Cuñi si cuu ra minoo ra cundyaca
ñaha vaha vehe ra, ta nacoto zehe ra
tyaa si yahvi tandɨhɨ saha.
5 Vatyi tatu ña sito minoo ra cundy-
aca ñaha ra vehe ra ¿yozo caa cuu
cundyaca ñaha ra sii ñiyɨvɨ sino iñi?
Ma cuu.
6 Ra sa cuñi cuizo tyiño cuan, ma
cuu cuu minoo ra saa, coto zacahnu
xaan ra sii ra, ta cua tasi tuñi ra
Ndyoo sii ra tañi i tasi tuñi ra sii cui-
hna.
7 Ta ra sa cua cuizo tyiño, cuñi si
minoo ra vaha ñiyɨvɨ cuu nuu ñiyɨvɨ
ña sino iñi coto quisaha tyaa ñu cuatyi
sata ra ta canacava tucu ra inga saha
sisi xayu cuihna.

Cuhva cuñi si coo minoo ra tyindyee sii ñiyɨvɨ sino iñi

8 Ta tacuan tucu sihin ra cuñi
tyindyee sii ñiyɨvɨ sino iñi, cuñi si
vatyi cuu ra minoo ra vaha xaan. Ta
cuu ra minoo ra ndoo xaan cahan ta
zavaha ra cuhva catyi ra. Ma cuu
coho xaan ra ndixi a cuñi ra zaha-
canaa ra xuhun sihin minoo cuhva ña
vaha.
9 Cuñi si vatyi quihin vaha xaan ra
tuhun ndisa, cuhva sino iñi yo. Ta
minoo ñi cuhva ndoo vaha coo sa siñi
tuñi xiñi ra.
10 Cua ndyehe xihna ñiyɨvɨ tatu
tacuan iyo ra, ta tatu ña quiñi iyo ra,
tacuan ta cuu cuizo tyiño ra.
11 Ta tacuan tucu ñazɨhɨ ra, cuñi si
vatyi cuu ñu ñiyɨvɨ vaha xaan. Ta ma
cahan ñu ndya vaha ñi sii ñiyɨvɨ. Cuñi
si vatyi coo taxi xaan ñu ta zavaha ñu
sa vaha tandɨhɨ cuii tyiemvu.
12 Ta ra ndyizo tyiño ya, nacoo mi-
noo ñi ñazɨhɨ ra. Ta cuñi si vatyi
cundyaca ñaha vaha ra sii zehe ra ta
tacuan tucu tandɨhɨ tyiño vehe ra.
13 Vatyi ra ndyizo tyiño ya tatu
zatyiño vaha ra cua ñihi ñiyɨvɨ cuhva
tyaa xaan ñu yahvi sii ra. Ta ma yuhu
ca ra cahan ra sihin ñiyɨvɨ cuhva sino
iñi ra sii ra Cristo Jesús.

Minoo tuhun sa tyindyee xaan sii yo ta cuu cundyico yo Tuhun Ndyoo

14 Zacote zuhva tuhun ya suun, ta
cuñi cuhin cundyehi suun,
15 zoco tatu nducuei sa siton yozo
caa cuñi si zavohon. Vatyi maa yo cuu
vehe ñuhu ra Ndyoo ndito. Ta cuñi si
vatyi ñihi xaan sino iñi yo sii sa ndisa
ta zacuaha yo sii si sii ñiyɨvɨ.
16 Ndisa cuii vatyi iyo minoo sa
vaha xaan sa sino iñi yo:
I quisi ra Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ, ta caa ra
cuhva caa maa yo.
I catyi Tatyi Ii vatyi ñahñi cuatyi ra.
I ndyehe ángel sii ra.
Nacahnu ñuu ñiyɨvɨ i nacatyi ñiyɨvɨ
cuhva i zavaha ra.
Ta sino iñi ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ.
Ta zɨquɨ cuahan ra ndya gloria nu
zacahnu ñu sii ra tandɨhɨ
tyiemvu.

4

Ñiyɨvɨ sa cua zaña cuhva sino iñi ñu

1 Ta casi xaan catyi Tatyi Ii vatyi nu
sa cuñi ndɨhɨ tyiemvu cua coo ñiyɨvɨ
sa cua zaña cuhva sa sino iñi ñu. Cua
sino iñi ñu sii tatyi ña vaha sa zandavi
ñaha. Ta cua cundyico ñu tuhun za-
cuaha cuihna.

2 Ma cucahan nuu ñu cahan ñu sa
vatya. Ñahñi ca sa siñi tuñi vaha xiñi
ñu. Zavaha xaan ñu sa ña vaha ndya
cuhva ña tuu ca iñi ñu vatyi ña vaha
si.
3 Ihya ñiyɨvɨ catyi vatyi cuatyi cuu
si tatu tindaha ñiyɨvɨ, ta cuatyi cuu si
sa casi yo zuhva nuu ndyayu, catyi
tucu ñu. Zoco maa ra Ndyoo i zavaha
tandɨhɨ, ta ñiyɨvɨ sa sino iñi ta sito
ñu sa ndisa, cuu casi ñu ñaa ñi maa
ndyayu ta nacuhva ñu tyahvi ndyoo
sii ra Ndyoo.
4 I zavaha ra Ndyoo tandɨhɨ nuu
quɨtɨ, ta vaha tɨ. Ta ña vaha sa ma
casi yo sii tɨ tatu sa nacuhva yo tyahvi
ndyoo sii ra Ndyoo ta casi yo.
5 Vatyi ndu-ii si sa cuenda Tuhun
Ndyoo ta sa cuenda sa nacuhva yo
tyahvi ndyoo sii ra.

Cuhva iyo minoo muzu vaha ra Jesucristo

6 Tatu nacatyi moo tuhun ya sihin
ra yañi yo, minoo ra zatyiño vaha
sa cuenda ra Jesucristo cua cuun.
Vaha xaan cua cuu cuhva sino iñun ta
cuhva ndyicon.
7 Zoco ñáha tyoon yahvi cuendu sa
nacatyi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ ya, costumbre sa zacuaha ñiyɨvɨ sahnu. Nducun
cuhva zavohon cuhva cuñi ra Ndyoo
tandɨhɨ tyiemvu.
8 Tyindyee si zuhva sii coño ñuhu
yo sa cuzɨquɨ yo, zoco sa zavaha
yo cuhva cuñi ra Ndyoo, yucuan
tyindyee sii yo tandɨhɨ cuii cuhva.
Vatyi tyindyee si sii yo ihya ñuu ñiyɨvɨ,
ta cua tyindyee tucu si sii yo nu cua
cundito yo sihin ra.
9 Ndisa cuii cuu cuhva ya, ta cuñi si
sa sino iñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
10 Ta sa catyi ya zatyiño ndi ta
ndyehe ndi tundoho vatyi ndatu ndi
sii ra Ndyoo ndito. Tyindyee ra sii
tandɨhɨ ñiyɨvɨ ta ñihi ca sii ñiyɨvɨ sino
iñi vatyi cua zacacu ra sii yo.
11 Ihya tuhun zacuohon, ta zañiñun
sii ñiyɨvɨ vatyi cutuhva ñu.
12 Ndisa minoo ra yoco cuun, zoco
zañohon minoo cuhva vaha sii ñiyɨvɨ
sino iñi sihin cuhva zavohon, sihin
tuhun cohon, sihin cuhva cuñun sii
ñiyɨvɨ, sihin cuhva sino iñun ta sihin
cuhva sa ñahñi maa sa ña vaha zavohon.
13 Nɨɨ ñi sa cumañi sei nu yucu
ndo, nducun cuhva cahvun Tuhun
Ndyoo nuu ñiyɨvɨ. Zacuohon sii ñu, ta
nacatyun sihin ñu yozo caa cua cuu
ñu ñiyɨvɨ vaha.
14 Ra ndyizo tyiño cuenda tandɨhɨ
ra yañi yo i tyizo ra ndaha ra xiñun
quɨvɨ cuan, ta i saha ra Ndyoo minoo
cuhva suun vatyi zatyiñon tyiño ra.
Coto ñáha naa iñun cuhva cuan, ta
zatyiñon tyiño ra Ndyoo cuhva i catyi
ra cuan.
15 Tyaa xoon yahvi sii tandɨhɨ
tuhun ya vatyi cua ndyehe tandɨhɨ
ñiyɨvɨ vatyi vaha xaan i cutuhvon.
16 Zacuendon suun sihin cuhva
ndyicuun ta cuhva zacuohon, ta ñáha
zañon sa vaha. Tatu tacuan zavohon,
cua cacun, ta cua cacu ñiyɨvɨ tyizoho
sa cohon.

5

Ihya cuu cuhva zavohon sihin ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo

1 Ma cuxoon ta cohon sihin minoo
hermano sahnu. Cuñi si vatyi cuhvon
tuhun sii ra tañi sa zutun sii ra. Ta
cahan vohon sihin ra yoco tañi sa
yañun sii ra.
2 Cahan vohon sihin ñuzɨhɨ sahnu
tañi sa zɨhun sii ñu. Ta sihin ñu yoco
tañi sa cuhvon sii ñu. Ta ma zavohon
sa ña vaha sihin ñu.
3 Tyindyeun sii ñu ndahvi sa sihi yɨɨ
tatu ndisa vatyi cumañi si sii ñu.
4 Zoco tatu iyo zehe minoo ña
ndahvi a zehe ñañi ña, cuñi si sa cutuhva xihna maa ra sa tyindyee ra sii
ña. Nanacohon iñi zehe ña cuhva i
tyindyee xaan zutu ra ta zɨhɨ ra sii ra
ta luhlu ra. Ta yucuan cuenda cuñi
si vatyi natyindyee ñiyɨvɨ sii zutu ñu
a sii zɨhɨ ñu. Vatyi ihya cuu sa vaha, ta
tacuan ta zɨɨ cua cuñi ra Ndyoo.
5 Iyo ñuzɨhɨ sa ndoo ndahvi sa ndisa
cuii sa maa ñi maa ñu. Yucuan cuu ñu
ndatu sa vaha ɨɨn ñi sii maa ra Ndyoo,
ta ña zaña ñu sa cahan ñu sihin ra ora
ta sa cuaa.

6 Zoco ñu ndahvi sa cuzɨɨ iñi cuhva
cuñi maa ñu, tañi sa sihi ñu nuu
Tuhun Ndyoo cuu si nɨɨ ñi sa ndito ñu.
7 Tacuan cuhvon tyiño sii tandɨhɨ
yañi yo ta cuhva yo vatyi coto ñu ta
zavaha ñu sa vaha.
8 Zoco tatu iyo ra yañi yo ña
tyindyee ra sii ñiyɨvɨ sii ra, ta nu ñiyɨvɨ
vehe ra ta ña saha ra sa casi ñu, minoo
ra ña sino ca iñi cuu ra. Cahnu ca ra
ña vaha nduu ra ta zɨquɨ ñiyɨvɨ ta sino
ca iñi.
9 Nacoo minoo tutu sihin zɨvɨ ñu
ndahvi sa yaha uñi xico cuiya, ñu i
sicoo minoo ñi yɨɨ.
10 Cuñi si sa coto ñiyɨvɨ sii ña saha
sa catyi sa vaha sa zavaha ña, tatu
zacuahnu vaha ña sii zehe ña ta tyaa
nuu vaha ña sii ñiyɨvɨ saa vehe ña.
Tatu saha vaha ña sa casi yañi yo,
ra saa vehe ña. Tatu tyindyee ña sii
ñiyɨvɨ ndyehe tundoho, ta tatu zavaha
ña tandɨhɨ nuu sa vaha.
11 Zoco ma tyihi ndo zɨvɨ ñu ndahvi
ñu tañaha ca cusahnu vaha vatyi cua
cuñi ñu tindaha ñu inga saha, ta cua
zaña ñu tyiño zavaha ñu sa cuenda ra
Cristo.
12 Ta cua coo cuatyi ñu vatyi zaña ñu
cuhva i catyi ñu sa cua zavaha ñu.
13 Ta inga tucu cuhva, tatu tañaha
ca cusahnu vaha ñu ndahvi, cua
nduzusa ñu ta cua caca noo ñu tahan
tahan vehe. Ta ña tacuan ñi, zoco
cua quisaha cahan ñu cuendu. Cua
natuhun xaan ñu zɨquɨ tyiño inga
ñiyɨvɨ ta zɨquɨ tuhun ña tahan si cahan
ñu.
14 Yucuan cuenda cuñi vatyi ñu
ndahvi ña sahnu xaan, natindaha
tucu ñu. Nacoo zehe ñu. Nazacuenda
ñu vehe ñu, ta ma cuhva ñu cuhva
cahan xaan ñiyɨvɨ xaan iñi sii yo.
15 Vatyi iyo ñu ndahvi sa quita ñu
ityi ra Ndyoo, ta nanduu nandyico ñu
sii cuihna.
16 Tatu iyo ra yañi yo a cuhva
yo ta iyo ñiyɨvɨ ndahvi tahan ñu,
natyindyee maa ñu sii ñu, ta ma
cuhva ñu sa ñihi xaan tyindyee inga
yañi yo. Ta zɨquɨ cuu tyindyee tandɨhɨ
yañi yo sii ñiyɨvɨ sa yoñi ca ñiyɨvɨ sii,
iyo sa ndisa.
17 Ta ra sahnu zatyiño tyiño ra
Ndyoo, ra ndyaca ñaha vaha sii
tandɨhɨ ra yañi yo, cuñi si vatyi tyaa
xaan yo yahvi sii ra, ta ñihi ca tatu
nacatyi ra ta zacuaha ra Tuhun
Ndyoo.
18 Vatyi catyi Tuhun Ndyoo: “Ma
cuhñi ndo yuhu zɨndɨquɨ nu sañi tɨ
sitɨ yutu sa quita zoo si.” Ta tacuan
tucu: “Ra zatyiño tyiño ra Ndyoo cuñi
si vatyi coo yahvi ra vatyi yucuan
cundito ra.”
19 Tatu yoñi uu a uñi tahan sa ndaa
ma tyizohon tatu tyaa ñiyɨvɨ cuatyi
sata minoo ra sahnu zatyiño tyiño ra
Ndyoo.
20 Zoco ñiyɨvɨ sa ña zaña cuatyi, ñihi
cohon sihin ñu nu yucu tandɨhɨ yañi
yo vatyi tacuan ta cua cuyuhu tandɨhɨ
ñu ta ma zavaha ñu sa ña vaha.
21 Sehi tyiño ya suun ityi nuu ra
Ndyoo ta nuu ra ndyaca ñaha sii yo,
ra Jesucristo, sihin tandɨhɨ ángel ra,
ta catyi suhun vatyi zavohon tandɨhɨ
cuhva ya inuu ñi sihin tandɨhɨ ra yañi
yo. Ta tatu cuñi con sii minoo ra, zoco
ma cuhvon sa zavaha ra sa ña vaha.
22 Ma numi xaan cuhvon tyiño sii
minoo ra sa cuu ra ra cuizo tyiño nu
iyo ra yañi yo coto coo cuatyun tatu
zavaha ra sa ña vaha. Ta ñahñi maa
sa ña vaha zavohon caña ñi.
23 Tuhva xoon cuhu sihin sisun, yu-
cuan cuenda ma cohon maa ndutya
ñi. Coho tucun zuhva vino.
24 Iyo ñiyɨvɨ casi xaan naha cuatyi
ñu vazu cumañi ca cuhun ñu nu cua
ndoho ñu. Ta iyo tucu inga ñiyɨvɨ ña
sito yo ñaa sa cuu cuatyi ñu ndya cuee
ca ta cua quituu si.
25 Ta zuun ñi cuhva cuan, casi xaan
naha si tatu zavaha ñiyɨvɨ sa vaha. Ta
vazu iyo si sa ña ndyehe yo, zoco ma
cuu coo xehe si tandɨhɨ tyiemvu.

6

1 Ra cuu muzu, cuñi si sa tyaa xaan
ra yahvi sii patrón ra. Tacuan ta ma
cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii ra Ndyoo
ta sii Tuhun ra.
2 Ta tatu sino iñi patrón ra Tuhun
Ndyoo, ña cuñi si sa ma tyaa ra yahvi
sii ra vatyi yañi yo cuu sii ra. Ña

tacuan. Ñihi ca cuñi si tyindyee ra sii
ra sihin sa vaha ca vatyi zuun ñi ra
sino iñi cuu ra. Ta nacuñi ra sii patrón
ra vatyi yañi yo cuu sii ra. Nacatyun
tuhun ya, ta zañiñun sii ñiyɨvɨ vatyi
zavaha ñu sii si.

Tuhun sa saha sa cuzɨɨ iñi yo

3 Tatu iyo minoo ra zacuaha minoo
cuhva ña ndisa ta ña sasi tahan si
sihin cuhva cahan ra Jesucristo, ra
ndyaca ñaha sii yo, ta sihin cuhva
zacuaha maa yo,
4 zacahnu xaan ra cuan zuun ñi sii
maa ra, ta ñahñi maa sa sito ra. Zoco
tahan xaan iñi ra natuhun xaan ra,
ta sahñi tahan xaan ra zɨquɨ minoo
tuhun ta inga tuhun. Ta sa cuenda
cuhva ya vasi sa cuñi xaan ñiyɨvɨ
cundyaca ñaha ñu sii yañi yo. Ta nduu
si tizɨhɨ, ta cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi,
ta ña cutuñi iñi ñiyɨvɨ yoo cuu yañi yo
cahan sa ndoo.
5 Ta ña ndɨhɨ tuhun sahñi tahan ñu
vatyi ñahñi sa vaha iyo xiñi ñu. Ta ña
sito ñu ñaa sa cuu sa ndisa. Sica iñi
ñu vatyi minoo cuhva vaha xaan cuu
sa zahacanaa yo xuhun sihin Tuhun
Ndyoo.
6 Ndisa vatyi sa ñihi yo minoo sa
vaha xaan tatu zavaha yo tandɨhɨ sa
catyi ra Ndyoo ta tatu ñahñi ca sa
ndyiyo iñi yo.
7 Ñahñi sa ndaha yo sa saa yo ñuu
ñiyɨvɨ ya, ta nu siin ta ma cuu cuizo yo
cuhun yo.
8 Zoco tatu iyo sa casi yo ta zahma
yo, sihin ñi si cuan nandoo yo vaha.
9 Ta ñiyɨvɨ sa cuñi xaan sa cu-
cuca ñu, nducu coto cuihna sii ñu ta
canacava ñu sisi cuatyi. Vatyi cuaha
xaan sa cuñi ñu, ta ña ñiñi, ta zatɨvɨ
si sii ñu. Ta cua ndoyo ñuhu ñu sa
cuenda ndaha tyiño ñu ta cua naa ñu.
10 Vatyi tatu cuñi xaan yo xuhun,
cuaha xaan sa ña vaha ndyicuu yo.
Ta iyo ñiyɨvɨ quisaha ndyiyo iñi ñu
xuhun, ta zandoo ñu sa sino iñi ñu
Tuhun Ndyoo, ta cuaha xaan tun-
doho ndyehe ñu.

Cuhva zatyiño yo tatu sino iñi yo sii ra Ndyoo

11 Zoco yoho Timoteo, sii ra Ndyoo
cuu suun. Zandoon tandɨhɨ cuii sa ña
vaha. Cuñi si vatyi cundyicon minoo
cuhva vaha xaan, cuhva cuñi maa ra
Ndyoo. Ta sino xaan iñun. Cuñi xoon
sii inga ra yañi yo ta cundyee xaan
iñun. Ta vii ñi cohon sihin ra.
12 Ñihi zatyiñon tyiño ra Ndyoo.
Ta ma zañon cuhva cundito añimon
tandɨhɨ tyiemvu vatyi yucuan cuenda
i casi ra Ndyoo suun vatyi cunditon
sihin ra. Sa i zavohon minoo cuhva
vaha xaan vatyi i nacatyun cuhva
sino iñun nuu cuaha xaan ñiyɨvɨ.
13 Ta vityi ndyehe ra Ndyoo. Maa ra
saha sa cundito tandɨhɨ sa ndito. Ta
ndyehe tucu ra Jesucristo cuhva sehi
tyiño ya suun. Ta maa ra, vaha xaan i
zavaha ra, ta i saha ra sa ndaa nuu ra
Poncio Pilato.
14 Ta catyi suhun vatyi tyoon yahvi
tuhun ya, ta ma zamon numinoo
cuhva sihin si ndya quɨvɨ quisi tucu
ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.
Tacuan ta ma ñihi ñiyɨvɨ cuhva catyi
ñu vatyi ña vaha tuhun cahan maa ra
Ndyoo.
15 Tatu tahan si quɨvɨ, cua zandyehe
tucu ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ sii ra Jesús
inga saha. Ta minoo ñi ra Ndyoo cuu
ra ndyaca ñaha. Cahnu xaan ra, ta
cuu xaan sa zacuu ra. Rey cuu ra sii
tandɨhɨ inga rey ta ra ndyaca ñaha sii
tandɨhɨ inga ra ndyaca ñaha.
16 Maa ñi maa ra Ndyoo cuu ra ña
sihi. Iyo ra nu ndisi xaan, nu yoñi
sa cuu tuhva. Ta yoñi ca ndyehe sii
ra, ta ma cuu ndyehe yo sii ra vityi.
Nazacahnu ñiyɨvɨ sii ra, ta nacundy-
aca ñaha ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta
tacuan cuu si.
17 Cuhvon tyiño sii ñiyɨvɨ cuca xaan
ihya ñuu ñiyɨvɨ vatyi ma zacahnu
xaan ñu sii ñu ta ma nɨɨ xaan cuu iñi
ñu sihin xuhun ñu coto coo quɨvɨ ta
ndɨhɨ si. Vaha ca cua sino iñi ñu ɨɨn ñi
sii ra Ndyoo ndito vatyi maa ra cuu ra
saha tandɨhɨ. Ta sihin sa saha maa ra,
ta cua cuzɨɨ iñi yo.
18 Ta catyun sihin ñiyɨvɨ cuca vatyi
nazavaha ñu maa ñi sa vaha. Nandu-
cuca ñu ityi nuu ra Ndyoo sihin cuhva
zavaha ñu sa vaha. Nandoo ñu vaha

cuhva ñu sa sii ñu sii inga ñiyɨvɨ, ta
nazasa ñu sii si.
19 Tacuan ta cua coo sa cuca ñu
ndya gloria, ta ma cunaa si. Ta cua
cundito ñu sihin ra Ndyoo.

Saha ra minoo ca tyiño sii ra Timoteo

20 Yoho Timoteo, zacuenda vohon
tyiño sa i saha ra Ndyoo suun. Ma
tyizohon sa cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi
ta tuhun cahan ñiyɨvɨ ña sito. Cahan
xaan ñu sa ña vaha ta sa ña ndisa, ta
catyi ñu vatyi sito xaan ñu.
21 Vatyi iyo ñiyɨvɨ sa i quita ñu ityi
vaha. Ta ña sino vaha ca iñi ñu Tuhun
Ndyoo. Ña sino vaha ca iñi ñu cuhva
iyo si sa ndisa. Natyindyee xaan maa
ra Ndyoo suun. Ndɨhɨ si vityi.

Sa Cu Uu Carta I Tyaa Ra San Pablo Sii Ra Timoteo

Sa cu uu carta i tyaa ra Pablo sii ra Timoteo

1 Yuhvi ra Pablo cui minoo apóstol
ra Jesucristo, cuhva cuñi maa ra
Ndyoo. Vasi nacatyi sihin ñiyɨvɨ
cuhva cacu ñu tatu ndu-ɨɨn ñu sihin ra
Jesucristo.

2 Tyei carta ya suun, Timoteo. Cuñi
xein suun; tañi minoo zehi cuu suun.
Cuñi sa cua cuhva xaan ra Ndyoo
Zutu yo sa vaha suun. Ta cua cun-
dahvi iñi ra suun. Ta cua cuhva ra
sa coo sa taxi añimon. Ta tacuan cua
zavaha tucu ra Jesucristo, ra ndyaca
ñaha sii yo, suhun.

Nanacatyi maa ra Timoteo vatyi cuenda ra Cristo cuu sii ra

3 Ora ta sa cuaa sehi tyahvi ndyoo
sii ra Ndyoo cuhva quehin sihin ra
cuendon. Zavehi tyiño maa ra sihin
minoo sa siñi tuñi vaha tañi i zavaha
tandɨhɨ ñiyɨvɨ sahnu sii.

4 Nacohon iñi cuhva i sacun (quɨvɨ
i quite yucuan). Ta cuñi xein ndyehi
suun inga saha. Ta tacuan ta zɨquɨ zɨɨ
xaan cua cuñi.

5 Nacohon iñi cuhva sino xaan iñun.
Maha Loida siton sihin maha Eunice
zɨhun, yucuan ñu i sino iñi sa xihna ñi
ta zɨquɨ moo. Ta sito vehi vatyi tacuan
tucu sino iñi moo.

6 Yucuan cuenda zanacohin iñun
vatyi zatyiño vohon tyiño ra Ndyoo
tañi i saha maa ra Ndyoo cuhva suun
quɨvɨ i tyize ndehi xiñun.

7 Vatyi ña cuñi maa ra Ndyoo sa
cuyuhu xaan yo. Saha ra Tatyi Ii ra
vatyi cua cuu zatyiño yo tyiño ra. Ta
cua cuñi xaan yo sii inga ñiyɨvɨ, ta cua
coo sa siñi tuñi vaha xiñi yo.

8 Yucuan cuenda ma cucahan nuun
nu sohon sa ndaa sa cuenda ra ndy-
aca ñaha sii yo. Ta ma cucahan nuun
sa cuenda mi vatyi ñohi vehe caa sa
cuenda maa ra. Zoco ndoon vaha sa
ndyehun tundoho sihin mi sa cuenda
Tuhun Ndyoo. Zandyeun iñun vatyi
cua tyindyee ra Ndyoo suun.

9 Zacacu ra Ndyoo sii yo, ta casi
ra sii yo vatyi cu-ii yo tañi maa ra.
Ñá casi ra sii yo sa cuenda minoo sa
vaha i zavaha yo. I casi ra sii yo
vatyi tacuan cuñi maa ra. I tahan si
sii yo sa cuu yo sa cuenda cuatyi yo.
Ta i zavaha maa ra Ndyoo minoo sa
vaha xaan sa cuenda maa yo vatyi i
zaquisi ra sii ra Cristo, ta i sihi ra sa
cuenda maa yo. Cumañi ca sino ñuu
ñiyɨvɨ, ta sa sito maa ra Ndyoo vatyi
cua zavaha ra cuhva cuan.

10 Ta zañaha ra cuhva cuñi ra sii yo
vatyi i zaquisi ra sii ra Jesucristo vatyi
zacacu ra sii yo. I zanaa ra tyiño sa
cuu yo, ta sihin Tuhun Ndyoo nu cacu
yo i zañaha ra sii yo minoo nu ma cuu
ca yo.

11 I saha ra Ndyoo tyiño sii, vatyi
nacatyi tuhun ra cuhva cacu ñiyɨvɨ.
Ta i tava ra tyiño sii, vatyi zacuehi sii
ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu.

12 Ta yucuan cuenda tehin tundoho
sa ndyehi vityi. Zoco ña cucahan nui
vatyi site yoo ra cuu ra sa sino iñi, ta
sito vehi vatyi ra cuan, cuu zacuenda
ra tandɨhɨ sa saha cuende sii ra ndya
quɨvɨ cua quisi ra.

13 Cundyico vohon cuhva vaha
xaan sa zacuehi suun. Sino xaan iñun
ta cuñun sii inga ñiyɨvɨ vatyi cuenda
ra Cristo Jesús cuu suun.

14 Sihin tundyee iñi sa saha maa
Tatyi Ii suun, zacuendon tandɨhɨ
tyiño i saha ra Ndyoo suun.

15 Tañi sa siton, tandɨhɨ ñiyɨvɨ nu cu
si Asia sa i zandoo ñu sii, tañi maa ra
Figelo ta ra Hermógenes.

16 Nacundahvi iñi maa ra ndyaca
ñaha sii yo sii ñiyɨvɨ ra Onesíforo ta
natyindyee ra cuan sii ñu vatyi i
tyindyee xaan ra Onesíforo sii. Ta ñá
cucahan nuu ra vatyi ñohi vehe caa.

17 Nu ndɨhɨ tuhun, quɨvɨ i sindyaa ra
ñuu Roma ñá zaña ra sa nanducu ra
sii, ndya cuhva ndya i nañihi ra sii.

18 Nacuhva ra ndyaca ñaha sii yo
tumañi iñi sii ra quɨvɨ cua tyicuhva
ra sii ñiyɨvɨ. Sa sito vohon cuhva i

tyindyee xaan ra Onesíforo sii, ndya ñuu Efeso.

2

Minoo zandaru vaha sa cuenda ra Jesucristo

1 Zehe luhli, cundyee iñun sihin tundyee iñi sa saha ra Cristo Jesús suun.
2 Tandıhı tuhun sa i siñun catyi suhun nuu cuaha xaan ñıyıvı, yucuan tuhun nacatyun sihin inga ra vaha, ra sa siton vatyi sino vaha iñi ra ta cuu zacuaha ra sii inga ñıyıvı.
3 Ta nacundyee iñun ndyehun tundoho tañi minoo zandaru vaha ra Jesucristo.
4 Yoñi minoo zandaru nu sahñi tahan ra ta cuu nazaca ra tyiño maa ra sihin si vatyi coto ma tahan iñi ra i casi sii ra sa cuu ra zandaru.
5 Ta inga tucu cuhva, minoo ra sizıquı tatu ma cuzıquı vaha ra cuhva tahan si, ñahñi cua zahacanaa ra.
6 Ta ra zatyiño sisi cuhu, xihna ca sii maa ra tahan si naquihin ra tyiño i zacuu ra.
7 Nacañi vaha iñun sa catyi suhun ihya, ta cua cuhva ra ndyaca ñaha sii yo vatyi cutuñi iñun tandıhı si.
8 Nacohon iñun cuhva i nandoto ra Jesús sa i sihi ra. Ta maa ra cuu ñıyıvı ra rey David. Ihya cuu Tuhun Ndyoo cuhva cacu yo tañi sa nacatyi sihin ñıyıvı.
9 Ta sa cuenda Tuhun Ndyoo ta ndyehi tundoho ndya cuhva nuhñi tañi minoo ra iyo cuatyi. Zoco Tuhun Ndyoo ña nuhñi si.
10 Yucuan cuenda cundyee iñi ndyehi tandıhı nuu tundoho sa cuenda ñıyıvı i casi ra Ndyoo vatyi tacuan ta cua cuu cacu ñu. Sa cuenda ra Cristo Jesús, ta cua ñihi ñu sa cacu ñu tandıhı cuii tyiemvu. Ta vaha xaan cua cuu si.
11 Ndisa cuii cuu si nu catyi si: “Tatu cuu yo sa cuenda ra cuan, cua cundito yo sihin ra.
12 Tatu ndyehe yo tundoho, cua cundyaca ñaha yo sihin ra. Tatu catyi yo vatyi ña sito yo sii ra, cua catyi tucu maa ra vatyi ña sito ra sii yo.
13 Tatu ña nıı iñi yo ta zatyiño yo tyiño ra, zoco maa ra cua zacuu cuhva sa catyi ra tandıhı saha vatyi tacuan iyo ra.” (Ta cua tyindyee ra sii yo.)

Tatu zatyiño vaha ra Timoteo cua quita vaha ra

14 Zanacohon iñi ñıyıvı, ta cuhvon tyiño sii ñu sa cuenda ra ndyaca ñaha sii yo vatyi ma natuhun xaan ñu cuenda ñaa minoo tuhun sisi Tuhun Ndyoo vatyi ñahñi maa tyindyee si sa tacuan. Cua zatıvı si sii ñıyıvı tyizoho.
15 Ñihi xaan nducun cuhva zavohon tandıhı sa cuñi ra Ndyoo tañi minoo ra zatyiño vaha ta quita vaha ra. Tacuan ta ma cucahan nuun ityi nuu maa ra Ndyoo vatyi i zatyiño vohon sihin Tuhun ra.
16 Ma cuhun nu natuhun xaan ñıyıvı sa cuenda ñaa sa iyo ñuu ñıyıvı ya, tuhun ña ñiñi. Vatyi ñıyıvı cahan tacuan, tahan saha sa cahan ñu ta cua quıhvı cuaha ca tuhun ña vaha sa ña tahan iñi ra Ndyoo.
17 Ta ihya tuhun cua zatıvı si sii ñıyıvı tañi sa tyahyu ñu sihin minoo cuehe. Ta tacuan iyo ra Himeneo ta ra Fileto.
18 Vatyi sa i quita ra ityi vaha, ta catyi ra vatyi sa yaha nandoto ñıyıvı i sihi. Ta iyo ñıyıvı sa zatıvı ra cuhva sino iñi ñu.
19 Zoco i cahan ra Ndyoo minoo cuhva, ta ma cuu nazama ca si. Ihya cuu cuhva catyi si: “Nacoto maa ra ndyaca ñaha sii yo yoo cuu ñıyıvı ra.” Ta catyi tucu si: “Tandıhı ñıyıvı sa catyi vatyi cuenda ra Cristo cuu ñu, nazandoo ñu sa zavaha ñu sa ña vaha.”
20 Sisi minoo vehe cahnu, iyo ndaha tyiño xuhun cuaan ta xuhun cuisi. Ta iyo tucu ndaha tyiño vitu ta ndyahyu. Iyo si cutyiño ñu maa ñi nu tyaqui, ta iyo si sa cuenda nu ña ñiñi.
21 Ta tacuan tucu maa yo, tatu zaña ndisa cuii yo tandıhı sa ña vaha, tacuan ta zıquı cua cuu yo minoo ñıyıvı vaha xaan. Cua zandundıı ra Jesucristo añima yo, ta zıquı cua cuu

cutyiño ra sii yo sa cuenda tandɨhɨ tyiño vaha.
22 Zacuenda xoon suun, ta ma zavohon tandɨhɨ sa ña vaha tañi zavaha ra yoco. Cundyicon minoo cuhva vaha xaan. Sino xaan iñun. Cuñun sii inga ñiyɨvɨ. Ta coo taxun sihin tandɨhɨ inga ra yañi yo, ra vaha añima, ra tuhva caca tahvi sii ra ndyaca ñaha sii yo.
23 Ma tyizohon nu natuhun xaan ñiyɨvɨ tuhun ña ñiñi ta sa ña ndisa. Sa siton vatyi sihin tuhun cuan ta quisaha cahñi tahan ñiyɨvɨ.
24 Ta minoo muzu cuenda ra ndyaca ñaha sii yo, cuñi si sa ma nanducu ra tizɨhɨ. Inga cuhva cuñi si vatyi vii ñi cahan ra sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Cuñi si vatyi cua cuu zacuaha ra sii ñiyɨvɨ ta coo xaan tundyee iñi sii ra sihin ñu.
25 Ta ma caca iñi ra vatyi sito xaan ra, zoco vii ñi nazacuaha ra sii ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi. Vazu cua tyindyee ra Ndyoo sii ñu, ta cua zama ñu cuhva iyo ñu, ta cua coto ñu ñaa sa cuu sa ndisa.
26 Tacuan ta zɨquɨ cua quita ñu sisi xayu cuihna nu i tɨɨn ra sii ñu cuhva cuñi ra.

3

Cuhva cua nduu ñiyɨvɨ nu sa cuñi ndɨhɨ tyiemvu

1 Cuñi si sa coton vatyi ityi nuu ca cua coo quɨvɨ yɨɨ xaan.
2 Vatyi cua cuñi xaan ñiyɨvɨ sii maa ñu, ta ma cuñi ñu sii inga ñiyɨvɨ. Cua ndyiyo xaan iñi ñu xuhun. Cua zacahnu xaan ñu sii maa ñu. Cua cahan ñu ndya vaha ñi sii ra Ndyoo. Ma tyaa ñu yahvi sii zutu ñu ta sii zɨhɨ ñu. Ma nacuhva ñu tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo a sii ñiyɨvɨ. Cuaha xaan cuatyi ñu cua coo.
3 Ma cuñi ñu nu sii ñiyɨvɨ sii ñu. Ta nu tucahnu iñi, ma coo sii ñu sihin ñiyɨvɨ. Cua cahan xaan ñu cuendu zɨquɨ ñiyɨvɨ. Nu maa ñu ta ma cundyee iñi ñu cundyaca ñaha ñu sii ñu sa catyi cuatyi ñu. Quiñi xaan cua nanduu ñu. Ta cua cuxaan xaan ñu sii tandɨhɨ sa vaha.
4 Cua xico tuhun ñu sii amigo ñu. Ñihi xaan iñi ñu. Sica iñi ñu vatyi sito xaan ñu. Nanducu xaan ñu ñaa sa cuñi maa ñu, ta ma nanducu ca ñu sii ra Ndyoo.
5 Cua cundyico ñu minoo cuhva tañi sa sino iñi ñu sii ra Ndyoo, zoco ña ndisa. Ña sino iñi ñu vatyi iyo xaan cuhva sii ra Ndyoo. Ñahñi cuenda cua cu-ɨun sihin ñiyɨvɨ sa tacuan caa.
6 Vatyi nu iyo ñiyɨvɨ sa tacuan, iyo ra quɨhvɨ vehe ñiyɨvɨ. Zandavi ñaha ra sii ñuzɨhɨ sa ñahñi sa siñi tuñi xiñi, ñiyɨvɨ sa iyo xaan cuatyi. Zavaha ñu ñaa ñi maa sa catyi inga ñiyɨvɨ sihin ñu.
7 Ihya ñiyɨvɨ cuñi ñu coto ñu tandɨhɨ cuii nuu cuhva. Cutuhva xaan ñu, zoco ña cuu coto ñu ñaa sa cuu sa ndisa.
8 Tañi maa ra tazi, ra Janes ta ra Jambres, i sahñi tahan ra sihin ra Moisés. Ta tacuan tucu ñiyɨvɨ sa quehin tuhun ya, sahñi tahan ñu sihin sa ndisa. Yaha xaan ña vaha sa siñi tuñi xiñi ñu. Sa zama ñu cuhva iyo ñu, ta ña sino ca iñi ñu sii sa ndisa.
9 Zoco ma cucahnu ca ñu sihin cuhva ña vaha cuan vatyi yatyi xaan ta cua coto tandɨhɨ ñiyɨvɨ vatyi ñahñi sa siñi tuñi xiñi ñu. Tañi i tahan sa uu tahan ra sahñi tahan sihin ra Moisés.

Nu ndɨhɨ saha ra Pablo tyiño sii ra Timoteo

10 Zoco sito vohon cuhva i zacuehi suun ta cuhva iye. Siton ñaa sa cuñi ta cuhva sino iñi. Siton cuhva cundyee xaan iñi sihin ñiyɨvɨ ta cuhva cuñi xein sii ñu ta cuhva ña zañe Tuhun Ndyoo vazu ndyehe xein tundoho.
11 Sa cuenda Tuhun Ndyoo ta ndyehe xein tundoho, ta quiñi xaan zavaha ñiyɨvɨ sihin. Siton tandɨhɨ tundoho sa i tehin ñuu Antioquía, ta ñuu Iconio ta ñuu Listra sa catyi Tuhun Ndyoo. Zoco maa ra Ndyoo i zacacu sii, sisi tandɨhɨ si cuan.
12 Ndisa vatyi tandɨhɨ yo sa cuñi cundito cuhva cuñi ra Cristo Jesús, cua ndyehe xaan yo tundoho cua zacuu ñiyɨvɨ sii yo sa cuenda ra.
13 Zoco ñiyɨvɨ ña vaha ta ñiyɨvɨ zandavi ñaha, yaha xaan ca cua nduquiñi iyo ñu. Zandavi ñaha ñu, ta cua zandavi ñaha tucu ñiyɨvɨ sii ñu.

14 Zoco cundyico moo cuhva vaha
sa i cutuhvon. Siton yoo sa zacuaha
suun, ta sito vohon vatyi sa ndisa cuu
si.
15 Ndya luhlun ta sa siton tutu ra
Ndyoo, ta yucuan cuu sa zacuaha
suun. Ta saha si coo sa siñi tuñi vaha
suun. Ta cua cacun vatyi sino iñun sii
ra Cristo Jesús.
16 Tandɨhɨ cuii tutu Tuhun Ndyoo
cuu tuhun sa i cahan maa ra Ndyoo.
Ta vaha xaan sa zacuaha yo sii si sii
ñiyɨvɨ. Zañaha si sii yo tatu iyo sa ña
vaha sii yo. Zaquihin si ityi vaha sii
yo. Ta zañaha si cuhva cundito yo
minoo cuhva vaha.
17 Tacuan iyo si sa vatyi ra sito sii
ra Ndyoo ta ñahñi cua cumañi sii ra.
Cua cuu zavaha ra tandɨhɨ cuii nuu sa
vaha.

4

1 Cua quisi ra Jesucristo tañi minoo
ra ndyaca ñaha, ta cua tyicuhva ra sii
ñiyɨvɨ ndito ta ñiyɨvɨ i sihi. Sito maa ra
cuan, ta sito maa ra Ndyoo vatyi ñihi
xaan sehi tyiño suun
2 vatyi nacatyun Tuhun Ndyoo
tandɨhɨ tyiemvu vazu cuñi ñiyɨvɨ
tyizoho ñu a vazu ña cuñi ñu. Ñihi
xaan cuhvon tyiño sii ñu tatu ña vaha
ndyicuu ñu ta zayuhun sii ñu. Cuhva
vohon tuhun sii ñu. Nacoo xaan
tundyee iñi suun sihin ñu ta zacuaha
vohon sii ñu.
3 Vatyi cua saa quɨvɨ sa ma cuñi ca
ñiyɨvɨ tyizoho ñu ñaa sa catyi Tuhun
Ndyoo sa ndisa. Cuaha xaan cua
nduu maestro sa cua zacuaha sii ñu
cuhva cuñi maa ñu tyizoho ñu.
4 Cua zama ñu cuhva iyo ñu. Ma
tyizoho ca ñu sa ndisa. Ta cua sino iñi
ñu tandɨhɨ cuii nuu cuendu.
5 Zoco yoho nacoo sa siñi tuñi
vaha xiñun. Cundyee iñun tundoho.
Nacatyi vohon Tuhun Ndyoo cuhva
cacu ñiyɨvɨ. Zatyiño vohon tyiño ra
Ndyoo cuhva cuñi si.
6 Vatyi sa yatyi cua cui sa cuenda
Tuhun Ndyoo. Sa cua saa quɨvɨ cua
quite ihya ñuu ñiyɨvɨ, ta cua cuhin nu
ndyaa ra Ndyoo.
7 I zatyiño vaha xein tyiño ra Ndyoo
cuhva ndya zahacanei ta ndehi sihin
tyiño cuan. Ñá zandoi cuhva sino iñi.
8 Ta vityi sa ndati minoo sa vaha
sa cua cuhva ra Ndyoo sii, vatyi vaha
xaan cuhva i sindite ihya ñuu ñiyɨvɨ.
Ta vaha xaan ndyaca ñaha maa ra
ndyaca ñaha sii yo. Ta maa ra cua
cuhva sii si quɨvɨ cuan. Ta yɨvɨ sii
sa maa ñi mi cua cuhva ra, zoco cua
cuhva tucu maa ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ
ndatu sii ra.

Minoo ca tuhun cahan ra Pablo sa cuenda maa ra Timoteo

9 Zanumun ta quisi ndyehun sii.
10 Vatyi i zandoo ra Demas sii, vatyi
cuñi ca ra ñuu ñiyɨvɨ ya. Cuahan ra
ndya ñuu Tesalónica. Cuahan ra Cres-
cente ndya nu cu si Galacia. Ta ra Tito
ndya nu cu si Dalmacia.
11 Maa ñi maa ra Lucas i ndoo sihin
ihya. Naquisi ra Marcos suhun vatyi
cuu tyindyee ra sii.
12 I zacuhin sii ra Tíquico ndya ñuu
Efeso.
13 Quɨvɨ quisun, cundohon minoo
zahma coque sa zandoi ñuu Troas
vehe ra Carpo. Ta tacuan tucu libro
mi, ta ñiñi ca cuu si sa ma naa iñun
tuti quisi ndyacon.
14 Ra cañi caa, ra nañi Alejandro,
cuaha xaan sa ña vaha i zavaha ra
sihin. Zoco maa ra ndyaca ñaha sii yo
cua tasi tuñi sii ra cuhva i zavaha ra
sihin.
15 Zacuendon suun sihin ra vatyi
sahñi tahan xaan ra sihin Tuhun
Ndyoo sa zacuaha ndi.
16 Sa xihna ñi nu sehi sa ndaa
nuu ra cu tyiño, yoñi numinoo ra i
tyindyee sii. Tandɨhɨ cuii ra i zandoo
ra sii. Nazandasi ra Ndyoo cuatyi
cuan zɨquɨ ra cuan.
17 Zoco i tyindyee maa ra ndyaca
ñaha sii yo, ra Jesús, sii. Saha ra
tundyee iñi sii, ta i cuu nacatyi Tuhun
Ndyoo cuhva cacu yo. Ta i siñi tandɨhɨ
ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu. Ta
ñá saha maa ra Ndyoo sa vatyi cahñi
ñiyɨvɨ sii.
18 Ta cua zacacu ra sii, sii tandɨhɨ
cuii sa ña vaha. Ta cua naquihin
vaha ra sii, cua cuhin sihin ra nu

ndyaca ñaha ra andɨvɨ. Cahnu xaan ca cuu maa ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta tacuan cuu si.

Nu sa cuñi ndɨhɨ cahan ra i saha ra minoo nacumi sii ñiyɨvɨ

19 Nacumi sii ndo, yoho maha Prisca ta yoho ra Aquila. Ta tacuan tucu ñiyɨvɨ ra Onesíforo.

20 I ndoo ra Erasto ñuu Corinto. Zoco i zandoi sii ra Trófimo ñuu Mileto vatyi cuhu ra.

21 Zañiñun ta quisun cuee ca sa nduvisi xaan. Maa ra Eubulo, ta ra Pudente, ta ra Lino, ta ña Claudia ta tandɨhɨ inga yañi yo ta cuhva yo zaquisi ñu minoo nacumi suun.

22 Ta nacundyaa maa ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesucristo, suhun. Ta natyindyee xaan ra sii tandɨhɨ ndo. Ndɨhɨ si vityi.

Minoo Carta I Tyaa Ra San Pablo Sii Ra Tito

Tyaa ra Pablo minoo carta sii ra Tito

1 Yuhvi ra Pablo minoo muzu ra Ndyoo cui ta minoo apóstol ra Jesucristo cui vatyi cua tyindyei sii ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo ta cua sino iñi ñu. Cua nacoto ñu sa ndisa, ta cua sino ca iñi ñu. I casi ra Ndyoo sii ñu vatyi coto ñu cuhva zacahnu vaha ñu sii ra.

2 Ta cua coto ñu yozo caa cua ñihi ñu sa cundito ñu sihin ra Ndyoo. Ña tuhva maa ra Ndyoo sa cuvatya ra, ta sa i catyi ra cuee ca sa zavaha ra ñuu ñiyɨvɨ vatyi cua cuhva ra sa cundito ñiyɨvɨ sino iñi sii ra tandɨhɨ tyiemvu.

3 Ta vityi sa saa quɨvɨ sa saha ra Ndyoo sa nacoto yo Tuhun ra. Ta i saha ra tyiño sii, sa nacatyi Tuhun ra vatyi maa ra zacacu sii yo, ta i tava ra tyiño sii.

4 Tyei carta ya suun Tito vatyi zehi sa ndisa cuii cuu suun vatyi ɨɨn ñi cuhva sino iñi yo. Cuñi sa cua tyindyee ca ra Ndyoo suun. Nacuhva ra tumañi iñi suun ta sa coo sa taxi añimon. Ta tacuan tucu nacuhva ra ndyaca ñaha sii yo, ra Jesucristo. Maa ra zacacu sii yo.

Tyiño sa cua zavaha ra Tito nu cu si Creta

5 I zandoi suun nu cu si Creta vatyi zandundoon tyiño ra Ndyoo nu cumañi cundoo si. Tahan tahan ñuu nu iyo ra sino iñi Tuhun Ndyoo cua tyaa tyiñon sii ra cua cuu anciano tañi sa catyi suhun.

6 Ra sa cua cuizo tyiño cuan, cuñi si vatyi cuu ra minoo ñiyɨvɨ vaha xaan tacuhva yoñi cuu tyaa cuatyi sata ra. Cuñi si vatyi coo minoo ñi ñazɨhɨ ra, ta ma cuu coo uu a uñi tahan ñaha ra. Ta zehe ra cuñi si sa sino iñi tandɨhɨ ñu tacuhva ma tyaa ñiyɨvɨ cuatyi sata ñu sa zavaha ñu sa ña vaha a sa ña tyaa ñu yahvi sii zutu ñu.

7 Vatyi ra ndyizo tyiño cahnu sa cuenda Tuhun Ndyoo, zacuenda ra tyiño ra Ndyoo. Yucuan cuenda cuñi si vatyi cuu ra minoo ñiyɨvɨ vaha xaan, ta yoñi cuu tyaa cuatyi sata ra. Ña vaha tatu zavaha ra maa ñi cuhva cuñi maa ra a tatu yatyi xaan cuxaan ra. Ta ma cuu sa cuu ra minoo ra siñi a ra nanducu tizɨhɨ a ra zandavi ñaha ta ñihi ra xuhun.

8 Cuñi si sa ndyehe vaha ra sii ñiyɨvɨ saa vehe ra ta cuhva ra sa casi ñu. Cuñi si vatyi cuu ra minoo ra zavaha sa vaha, cuu ra minoo ra iyo sa siñi tuñi xiñi, minoo ra ndoo xaan, ra zacahnu sii ra Ndyoo sa ndisa cuii. Ta ma cuñi ra zavaha ra ñaa ndɨhɨ sa ña vaha.

9 Cuñi si vatyi sino vaha iñi ra maa ñi sa ndisa, Tuhun Ndyoo, sa i cutuhva ra, vatyi sihin cuhva cuan ta cua cuu cuhva ra tundyee iñi sii ñiyɨvɨ sihin minoo tuhun vaha. Ta cua cuu zama ra sa siñi tuñi xiñi ñiyɨvɨ cahan sa ña vaha zɨquɨ Tuhun Ndyoo.

10 Vatyi iyo cuaha xaan ñiyɨvɨ ña tyaa yahvi, ta cuaha ca ra cuu ra yañi yo, ra hebreo. Ñahñi sa ñiñi cahan ra, ta zandavi ñaha xaan ra sii ñiyɨvɨ.

11 Cuñi si sa nacazi yo yuhu ra vatyi zatɨvɨ ra sa siñi tuñi xiñi cuaha xaan ñiyɨvɨ. Sa catyi xuhun ta zacuaha ra sii ñiyɨvɨ tuhun sa ña tahan si zacuaha ra.

12 Minoo ra sa siñi tuñi vaha nu cu si Creta i cahan ra sii ñiyɨvɨ ñuu ra, ta catyi ra: “Vatya xaan ra ñuu Creta. Tañi quɨtɨ iyo sisi cuhu cuu ra. Yaha xaan cuaha sasi ra, ta susa xaan ra.” Tacuan catyi ra cuan.

13 Ta ndisa cuii sa cahan ra. Yucuan cuenda cuxoon sihin ra zavaha cuhva ña vaha cuan, nanazama ra cuhva iyo ra ta nasino vaha iñi ra.

14 Tacuan ta ma tyizoho ra cuendu sa cahan ra hebreo, ra ña sino iñi, ta tuhun cahan ñiyɨvɨ sa zama inga cuhva ta ña sino ca iñi ñu sii sa ndisa.

15 Sa cuenda ñiyɨvɨ vaha sa siñi tuñi, tandɨhɨ ta vaha si. Zoco ra ña sino iñi, ñahñi maa sa ndoo iyo sii ra vatyi ndya cuhva sica iñi ra ta ndya sa siñi tuñi xiñi ra, quiñi iyo si.

16 Catyi ra vatyi sito ra sii ra Ndyoo, zoco sihin sa ndyicuu ra ta ndyehe yo vatyi ña ndisa. Ña cundyee ca

iñi maa ra Ndyoo ndyehe ra sii ra cuan. Cuaha xaan sa ña vaha ndyicuu ra, ta numinoo cuhva vaha ña tyaa ra yahvi. Ta ña zavaha ra numinoo cuhva vaha.

2

Minoo cuhva vaha

1 Tuhun zacuaha moo, nacuu si maa ñi maa sa vaha. (Nacasi tahan sa cohon sihin sa cahan Tuhun Ndyoo.)

2 Nacatyun sihin ra sahnu vatyi nacuu ra minoo ra vaha. Nacoo ra minoo cuhva sa cuu tyaa tandɨhɨ ñiyɨvɨ yahvi sii ra. Nanacañi vaha iñi ra tandɨhɨ saha. Nasino vaha xaan iñi ra Tuhun Ndyoo. Nacuñi ra sii ñiyɨvɨ sa ndisa cuii, ta nacundyee xaan iñi ra tatu ndyehe ra tundoho sa cuenda Tuhun Ndyoo.

3 Ta tacuan tucu ñu sahnu. Catyun sihin ñu vatyi nacuu ñu ñiyɨvɨ vaha xaan tañi tahan si coo ñiyɨvɨ sito sii ra Ndyoo. Ta yoñi maa sii zɨquɨ cahan ñu. Ma coho xaan ñu ndixi. Nazañaha ñu minoo cuhva vaha

4 sii ñu nacaa tindaha vatyi tacuan ta cua cuñi ñu sii yɨɨ ñu ta sii zehe ñu.

5 Nazañaha ñu sii ñu vatyi coo sa siñi tuñi vaha xiñi ñu, ta minoo ñi cuhva vaha cua cuñi ñu sii yɨɨ ñu. Ta nazacuenda vaha xaan ñu vehe ñu ta cuu ñu ñiyɨvɨ vaha ta tyaa ñu yahvi sii maa yɨɨ ñu. Vatyi tatu zavaha ñu tandɨhɨ cuhva ya, yoñi cua cahan ndya vaha ñi sii Tuhun Ndyoo.

6 Zañiñi tucun sii ra yoco nacoo vaha sa siñi tuñi xiñi ra.

7 Ta zuun ñi moo, zañohon maa ñi sa vaha sii ra sihin cuhva iyon. Zacuohon maa ñi sa ndisa cuii. Cuñi si sa cuun minoo ñiyɨvɨ vaha.

8 Maa ñi tuhun vaha cohon, ta yoñi cua cuu tyaa cuatyi saton cuhva cohon. Ta cua cucahan nuu ra sica iñi inga cuhva vatyi ma ñihi ra cuhva cahan ra ndya vaha ñi sii yo.

9 Cuhvon tyiño sii ra yañi yo, ra cuu muzu ñiyɨvɨ, vatyi natyaa ra yahvi sii patrón ra. Nazavaha ra tandɨhɨ sa catyi patrón ra, ta ma nacahan ra sa cahan patrón ra.

10 Ma zuhu ra sa sii patrón ra. Tandɨhɨ cuii cuhva nazavaha ra sa vaha. Ta cua coto patrón ra vatyi sino iñi ra Tuhun Ndyoo sa ndisa, ta cua coto ñu vatyi vaha xaan cuu Tuhun Ndyoo, tuhun sii ra zacacu sii yo.

11 Vatyi sa zañaha ra Ndyoo vatyi saha xaan ra tumañi iñi sii tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ ta cuñi ra zacacu ra sii yo.

12 Ta cuhva iyo ra Ndyoo, zañaha si sii yo vatyi nazaña yo cuhva ña vaha sa zavaha ñiyɨvɨ ña sito sii ra ta sa ña vaha sa cuñi coño ñuhu yo ihya ñuu ñiyɨvɨ ya. Natyaa yo yahvi sii ra Ndyoo. Nazavaha yo tandɨhɨ sa vaha ta sa catyi sa siñi tuñi vaha sii yo. Ta nazacahnu yo sii maa ra Ndyoo sa ndisa cuii nɨɨ ñi sa ndito yo ñuu ñiyɨvɨ ya.

13 Vatyi ndatu maa yo minoo quɨvɨ vaha xaan, quɨvɨ cua quisi tucu ra Jesucristo. Maa ra cuu Ndyoo yo ta ra zacacu sii yo. Cua quisi ra sihin cuaha xaan tundyee iñi sii ra ta ndisi xaan ra.

14 Saha maa ra sii ra sa cuu ra sa cuenda cuatyi maa yo vatyi cua zacacu ra sii yo sii ityi ña vaha, ta cua zandasi ra tandɨhɨ cuii cuatyi yo. Cuñi ra vatyi sii maa ra cua cuu sii yo ta cua cuñi xaan yo zavaha yo sa vaha.

15 Tandɨhɨ cuii cuhva ya nacatyun sihin ñiyɨvɨ. Zañiñun sii ñu nazavaha ñu sa vaha. Catyi casun sihin ñu ñaa sa cuu cuatyi ñu tatu ma tyaa ñu yahvi vatyi tacuan i saha ra Ndyoo tyiño suun. Ma cuhvon sa cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi suun vatyi zavohon sa vaha.

3

Cuhva cuñi si zavaha yo tatu sino iñi yo Tuhun Ndyoo

1 Zanacohon iñi ñiyɨvɨ vatyi natyaa ñu yahvi sii ra ndyaca ñaha ta sii ra ndyizo tyiño ñuu ñiyɨvɨ ya. Nazavaha ñu sa catyi ra cuan, ñaa ndɨhɨ ca tyiño vaha.

2 Ta ma cahan ñu ndya vaha ñi sii numinoo ñiyɨvɨ. Ta ma nanducu ñu tizɨhɨ. Nazañaha ñu vatyi vaha añima ñu sihin cuhva iyo ñu sihin inga

ñiyɨvɨ. Vii ñi cuñi si coo ñu sihin tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ.

3 Vatyi ndya maa yo ta i cuu yo ñiyɨvɨ tondo xiñi. Ñiyɨvɨ sa ñá tyaa yahvi sii ra Ndyoo i cuu yo. I zandavi ñaha cuihna sii yo, ta i tyaa xaan yo yahvi sii sa cuñi coño ñuhu yo ta zavaha yo sa catyi si. Cuaha xaan sa ña vaha i zavaha maa yo, ta ndyiyo xaan iñi yo ndaha tyiño inga ñiyɨvɨ. Ña cuu ndyehe ñiyɨvɨ sii yo, ta ña cuu ndyehe yo sii ñu.

4 Zoco i zañaha maa ra Ndyoo cuhva cuñi xaan ra sii ñiyɨvɨ ta cuhva vaha xaan iyo ra. Maa ra i zacacu sii yo.

5 I zacacu ra sii yo, zoco yɨvɨ sa cuenda sa vatyi vaha xaan i zavaha yo. I zacacu ra sii yo vatyi cundahvi iñi ra sii yo. I zandasi ra cuatyi yo, ta i nacacu saa yo. Ta i saha ra Tatyi Ii ra. Tacuan cuu cuhva ñihi yo sa cacu añima yo, ta ndito yo minoo cuhva saa ihya ñuu ñiyɨvɨ ya.

6 Vaha xaan saha maa ra Ndyoo Tatyi Ii ra sii yo sa cuenda ra Jesucristo, ra zacacu sii yo.

7 Ta sihin tumañi iñi sa saha maa ra Ndyoo sii yo, ta catyi ra vatyi ñahñi ca cuatyi yo, ta ñihi yo cuhva cundito yo tandɨhɨ tyiemvu, cuhva sa ndatu xaan yo.

8 Tandɨhɨ tuhun ya, ndisa xaan si. Cahan tañi minoo ra sito vaha, ta nacatyun tandɨhɨ tuhun ya sihin ñiyɨvɨ. Tacuan zavohon ta zɨquɨ ñiyɨvɨ sa sino iñi sii ra Ndyoo cua nacañi iñi ñu minoo cuhva vaha, ta cua zavaha ñu tandɨhɨ sa vaha. Vaha xaan cuu tuhun ya, ta cua tyindyee xaan si sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ tatu zavaha ñu sii si.

9 Zoco ma tyizohon nu natuhun xaan ñiyɨvɨ tuhun ña ñiñi xaan tañi yoo sa cuu ñiyɨvɨ sahnu sii yo a ñaa ndɨhɨ sa catyi ley ra Moisés a ñaa inga tuhun natuhun xaan ñiyɨvɨ ta sahñi tahan ñu sa cuenda si. Ta yɨvɨ sa ñiñi cuu si. Ta ma cuu tyindyee si sii yo.

10 Tatu iyo minoo ra ta natuhun xaan ra ta zacahñi tahan ra sii ra yañi yo. Cana sii ra ta cahan vohon sihin ra minoo saha ta inga tucu saha. Ta tatu ña cuñi ra tyizoho, ma tyisaha con sii ra.

11 Siton vatyi ña vaha añima ra tatu tacuan zavaha ra. Ta sihin cuhva zavaha ra ta zuun ñi maa ra cua cuu ña vaha iñi vatyi ña vaha zavaha ra.

Minoo ca tuhun cahan ra Pablo sihin ra Tito sa cuenda ñi maa ra Tito

12 Quɨvɨ cua tasi sii ra Artemas a sii ra Tíquico nu ndyoon, zanumun ta cuhun ndya ñuu Nicópolis cua ñihi tahan yo vatyi sa cundaa iñi sa cuhin yucuan tyiemvu sa cua nduvisi ihya.

13 Tyindyeun sihin tandɨhɨ cuhva sa cuu suun sii ra Zenas, ra cuu yuhu ñiyɨvɨ tañi minoo abogado, ta sii ra Apolos. Tacuan ta cua cuu cuhun ra ityi nuu, ta ñahñi cua cumañi sii ra.

14 Zacuohon sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo vatyi nazavaha ñu sa vaha sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ tandɨhɨ saha. Nacuhva ñu sa siñi ñuhu sii ñiyɨvɨ tatu cumañi si sii ñu sa ndisa. Ña vaha sa cuyucu ñi maa ñiyɨvɨ sa sino iñi ta ma zatyiño ñu a ma tyindyee ñu sii inga ñiyɨvɨ.

Nu ndɨhɨ cahan ra Pablo

15 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa ndyaa sihin ihya tasi ñu minoo nacumi sii moo Tito. Tacuan tucu tasi ndi minoo nacumi sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuñi sii ndi sa cuenda Tuhun Ndyoo. Ta maa ra Ndyoo cua tyindyee sii tandɨhɨ ndo. Ndɨhɨ si vityi.

Filemón

Tyaa ra Pablo minoo carta sii ra Filemón

1 Yuhvi ra Pablo ñohi vehe caa sa
cuenda ra Jesucristo. Sihin ra Tim-
oteo yañi yo tyaa ndi carta ya suun
yoho Filemón. Cuñi xaan ndi suun
vatyi ii̇n ñi zatyiño yo sa cuenda
Tuhun Ndyoo.
2 Ta tyaa tucu ndi carta ya sii ña
Apia, hermana yo, ta sii ra Arquipo
vatyi zatyiño xaan tucu maa ra tyiño
ra Ndyoo, ta tyaa tucu ndi sii tandi̇hi̇
inga hermano, ra titahan vehe moo.
3 Cuñi xaan ndi sa cua cuhva xaan
ra Ndyoo tandi̇hi̇ cuii sa vaha sii ndo
ta sa coo sa taxi ñi sii ndo sihin ra,
cuhva saha ra Ndyoo Zutu yo ta ra
Jesucristo sii yo. Ra Jesucristo cuu ra
ndyaca ñaha sii yo.

Cuhva cuñi xaan ra Filemón sii tandi̇hi̇ ñiyi̇vi̇ ta cuhva sino xaan iñi ra sii ra Jesús

4 Saha xein tyahvi ndyoo sii ra
Ndyoo cuhva quehin sihin ra cuen-
don,
5 vatyi i catyi ñiyi̇vi̇ sihin, cuhva
sino xaan iñun sii ra Jesucristo ta
cuhva cuñi xoon sii tandi̇hi̇ ñiyi̇vi̇ sa
sino iñi sii ra Ndyoo.
6 Ta sique sii ra Ndyoo sa cuenda
ñiyi̇vi̇ sa sino iñi sa cuenda cuhva sino
iñi moo. Sique sii ra vatyi nacutuñi ca
iñi ñu tandi̇hi̇ cuii sa vaha xaan sa iyo
sii yo sa cuenda maa ra Jesucristo.
7 Ta zi̇i̇ xaan cuñi ta tyindyee xaan
si sii, yoho hermano, vatyi site cuhva
cuñi xoon sii ñiyi̇vi̇ vatyi sa cuenda
moo hermano ta ñihi tandi̇hi̇ inga
hermano cuaha xaan tundyee iñi.

Sica ra Pablo minoo tumañi iñi sii ra Filemón sa cuenda ra Onésimo

8 Yucuan cuenda vazu iyo xaan
cuhva sii, sa saha ra Cristo sii, ta cuu
catyi suhun ñaa sa cua zavohon,
9 zoco vaha cuñi sa caque tumañi
iñi suun vatyi cuñi suun, ta cuñi tucu
yoho sii. Ta tañi sa sito moo, yuhvi
ra Pablo cui minoo ra sahnu, ta vityi
ñohi vehe caa sa cuenda maa ra Jesu-
cristo.
10 Sica xein tumañi iñi suun sa
cuenda ra Onésimo. I nduu ra tañi
zehi sa cuenda Tuhun Ndyoo ni̇i̇ ñi sa
ñohi vehe caa ya.
11 Ta qui̇vi̇ cuan, ñahñi maa i
tyindyee ra suun, zoco vityi tyindyee
xaan ra sii, ta cua tyindyee tucu ra
suun.
12 Cua natasi sii ra nu ndyoon.
Nati̇i̇n cuendon sii ra minoo cuhva
vaha xaan vatyi cuñi xein sii ra.
13 Cuñi sa vatyi ndoo ra ihya sihin
vatyi tyindyee ra sii sa cuenda moo
ni̇i̇ ñi sa ñohi vehe caa sa cuenda
Tuhun Ndyoo.
14 Zoco ña cuñi zavehi sa tacuan
tatu ma catyi moo vatyi ña cuñi zañiñi
suun ta cua zavohon minoo tumañi
iñi sii. Sica iñi sa cua zavohon sii si
vatyi ñiyi̇vi̇ vaha cuun ta yi̇vi̇ sa vatyi
zañiñi suun.
15 Vazi̇qui̇ i zandoo ra Onésimo suun
zuhva qui̇vi̇ ta vityi cua cuu nati̇i̇n
cuendon sii ra tandi̇hi̇ cuii tyiemvu.
16 Ta ña maa ñi muzun cuu sii ra
vityi, zoco minoo cuhva vaha ca vatyi
cuu tucu ra minoo hermano, ra sa
cuñi xaan yo. Cuñi xein sii ra, ta cuñi
si sa cuñi xaan ca moo sii ra ñihi ca.
Ta yi̇vi̇ tañi ñiyi̇vi̇ ndya vaha ñi, zoco
cuñun sii ra tañi minoo hermano yo
sa cuenda ra ndyaca ñaha sii yo.
17 Yucuan cuenda tatu cuñun sii mi
tañi sa ra tohon, ti̇i̇n cuendon sii ra
tañi sa yuhvi cuu ra.
18 Ta tatu iyo sa ña vaha i zavaha ra
suhun a tatu tavi ra suun, tyoon sii si
sa cuenda mi.
19 Yuhvi ra Pablo tyei zuun ñi si-
hin letra mi ihya vatyi yuhvi cua
tyiyahvi. Ta cuu catyi suhun vatyi
yoho tavun sii, sa cuenda cuhva cacu
añimon, zoco ma catyi.
20 Tacuan cuu si hermano, ta cuñi
vatyi zavohon minoo tumañi iñi sii,
sa cuenda ra ndyaca ñaha sii yo. Zan-
duzi̇un añime sa cuenda ra.
21 Ta tyei carta ya suun vatyi ni̇i̇
xaan iñi suun vatyi cua tyoon yahvi
sa quehin. Ta sa site vatyi cua zavo-
hon cuaha ca.
22 Ta zanduvaha tucun minoo nu
cua cundyei vatyi sica iñi vatyi cua

cuhva maa ra Ndyoo sa sica ndo sii ra
ta cua cuu quisi ndyehi sii ndo.

Tasi inga ra hermano minoo nacumi sii ra Filemón, ta zɨquɨ ndɨhɨ cahan ra Pablo

23 Iyo minoo ra ñoho vehe caa ɨɨn
ñi sihin mi sa cuenda ra Cristo Jesús.
Epafras nañi ra, ta tasi ra minoo
nacumi suun.
24 Ta inga ra tyindyee sii, sa cuenda
tyiño maa ra Ndyoo, Marcos nañi ra,
ta ra Aristarco, ra Demas, ta ra Lucas.
Tasi tucu tandɨhɨ ra minoo nacumi
suun.
25 Cuñi xein sa cua cuhva xaan
ra Jesucristo sa vaha sii ndo. Maa
ra ndyaca ñaha sii yo. Ta nacuu si
tacuan.

Minoo Carta I Tyaa Ra San Pablo Sii Ñiyɨvɨ Hebreo Sa Sino Iñi Tuhun Ndyoo

I cahan ra Cristo zehe ra Ndyoo sihin yo sa cuenda zutu ra

1 Ta sa naha i cahan ra Ndyoo
cuaha xaan saha ta cuaha xaan
cuhva sihin ñiyɨvɨ sa cuu profeta, ta
i nacatyi ra cuan sihin ñiyɨvɨ sahnu
sii yo tandɨhɨ sa i catyi ra Ndyoo.
2 Zoco vityi nu sa cuñi ndɨhɨ
tyiemvu i tasi ra Ndyoo sii Zehe ra, ta i
cahan ra sihin yo sa cuenda ra Ndyoo
Zutu ra. Ta i saha cuenda ra Ndyoo
tandɨhɨ cuii sa iyo sii ra sii Zehe ra. Ta
sihin Zehe ra i zavaha ra Ndyoo ñuu
ñiyɨvɨ.
3 Ta ndisi xaan Zehe ra Ndyoo sihin
sa ndisi sa iyo sii Zutu ra. Ta tandɨhɨ
cuii sa zavaha Zehe ra Ndyoo, zañaha
si vatyi Ndyoo cuu ra. Ndyaca ñaha ra
tandɨhɨ cuii sa iyo sihin tuhun cahan
ra. Maa ra cuu ra i sihi vatyi cua zan-
dasi ra cuatyi yo, ta i zanaa ra sii si.
Ta zɨquɨ i nandoto ra, ta i sicundyaa
ra siyo cuaha ra Ndyoo Zutu ra, ra
ndyaca ñaha andɨvɨ. Ta ndyaca ñaha
ra sihin ra.

Cahnu ca Zehe ra Ndyoo ta zɨquɨ ángel

4 Cahnu xaan ca i nduu Zehe ra
Ndyoo ta zɨquɨ ángel, ta sito yo vatyi
cahnu ca ra vatyi Zehe Ndyoo cuu sii
ra. I saha ra Ndyoo zɨvɨ cuan sii ra, ta
ñiñi ca si ta zɨquɨ zɨvɨ ángel.
5 Numinoo saha ta ñá catyi ra
Ndyoo sihin numinoo ángel:
Yoho cuu Zehi,
Vityi zañehi vatyi Zehi cuu suun.
Zoco i catyi ra Ndyoo sa cuenda ra
Jesús:
Yuhvi cua cuu zutu ra,
Ta maa ra cua cuu zehi.
6 Ta quɨvɨ i cacu Zehe ra, ra cahnu
ca, ñuu ñiyɨvɨ ya, i catyi ra Ndyoo:
Nazacahnu tandɨhɨ cuii ángel Ndyoo
sii ra.
7 Catyi ra Ndyoo sa cuenda ángel
vatyi:
Tañi tatyi cuu ra, ta tañi ñúhu cuu ra.
8 Zoco sa cuenda Zehe ra catyi ra
Ndyoo:
Ndyoo cuun, ta cua cundyaca ñohon
tandɨhɨ cuii tyiemvu.
Ndoo xaan cua cundyaca ñohon.
9 Cuñi xoon sa zavaha ñiyɨvɨ sa ndoo,
ta cuxaan xoon sihin sa ña
vaha.
Yucuan cuenda saha ra Ndyoo sa zɨɨ
xaan ca cuñun ta zɨquɨ tandɨhɨ
inga ñiyɨvɨ.
10 Ta inga saha i catyi tucu ra Ndyoo
sihin ra:
Ra ndyaca ñaha cuun, ta nu i quisaha
si i zavohon ñuu ñiyɨvɨ,
Ta i zavohon andɨvɨ sihin ndohon.
11 Cunaa si cuan, zoco cua ndoo moo.
Cua ndusahnu ñuu ñiyɨvɨ ta andɨvɨ
tañi ndusahnu minoo zahma.
12 Ta cua natuun sii si tañi minoo
zahma ñi cuu si, ta cua nazama
si tañi nazama ñiyɨvɨ sii zahma
ñu.
Zoco yoho ma zamon, ta ma cuu moo
ndaha ñi.
13 Zoco numinoo saha ñá catyi ra
Ndyoo sihin minoo ángel:
Cundyoon siyo cuehi ndya cua za-
hacanei sii tandɨhɨ ra xaan iñi
suun ta zɨquɨ cua cuhve sa
cundyaca ñohon sii tandɨhɨ ra.
14 Ña tacuan catyi ra Ndyoo sihin
ángel vatyi muzu ñi cuu ra cuan. Tasi
ra Ndyoo sii ra sa cua tyindyee ra ta
zacuenda ra sii ñiyɨvɨ cua zacacu ra
Ndyoo.

2

Cahnu xaan cuu cuhva zavaha ra Ndyoo sa cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ

1 Yucuan cuenda cuñi si sa sino
xaan iñi yo sii sa ndisa sa siñi yo, coto
zandoo yo sii si.
2 I sityiño ra Ndyoo ángel, ta i
nacatyi ra ley ra Ndyoo sihin ra
Moisés. Sihin ley cuan i sindyaca ñaha
maa ra Ndyoo quɨvɨ cuan, ta ñu ñá

tyaa yahvi i ndoho ñu tandɨhɨ saha
tañi tahan si.
3 Ta maa tucu yo, ma cuu cacu yo
tatu ma tyaa yo yahvi cuhva i cahan
ra Jesucristo ra ndyaca ñaha sii yo,
cuhva cua zacacu ra sii yo. Cahnu
xaan cuu cuhva i zavaha ra. Ta ra
i siñi sa cahan ra Jesús i nacatyi ra
sihin yo cuhva i catyi ra.
4 Ta i zañaha casi ra Ndyoo vatyi sa
ndisa cuu tuhun cuan vatyi i zavaha
ra zeña ta cuaha nuu sa ndyityi, ta i
saha ra cuaha cuhva sa cuu zavaha
ñiyɨvɨ sihin cuhva sa saha Tatyi Ii ra,
cuhva cuñi maa ra Ndyoo.

Ra Jesús cuu ra cua cuhva sa cacu ñiyɨvɨ

5 Ña saha ra Ndyoo sa cua cundyaca
ñaha ángel sii ñuu ñiyɨvɨ sa cua coo ityi
nuu ca, ñuu ñiyɨvɨ sa cahan maa yo
tuhun.
6 Zoco iyo nu catyi Tuhun Ndyoo
tyehen cuhva cahan minoo ra pro-
feta sihin ra Ndyoo sa cuenda ra
Cristo:
¿Ñaa ra cuu minoo rayɨɨ ta nacohon
xaan iñun sii ra,
Ta ñaa cuenda zacahnu xoon sii ra cu
zehe ñiyɨvɨ?
7 Zuhva ni quɨvɨ, quɨvɨ ndyaa ra ñuu
ñiyɨvɨ cua zanduluhlu xoon sii
ra ta zɨquɨ ángel,
Ta cuee ca cua zanducahnu xoon sii
ra,
Cua cuhva xoon cuhva sii ra, ta tyaa
xoon yahvi sii ra;
8 Ta sohon sa cundyaca ñaha ra
tandɨhɨ cuii sa iyo.
Quɨvɨ i saha ra Ndyoo sa cundy-
aca ñaha ra sii tandɨhɨ, ñahñi sa cua
cumañi sa ma cuu cundyaca ñaha
ra. Zoco tañaha ca cua ndyehe yo sa
cundyaca ñaha ra sii tandɨhɨ cuii.
9 Zoco ndyehe yo sii ra Jesús, ra i
quisi ndya gloria. Luhlu ca i nduu
ra ta zɨquɨ ángel zuhva ñi quɨvɨ. Ta
vityi zacahnu xaan ra Ndyoo sii ra ta
saha xaan ra cuhva sii ra vatyi i sihi
ra sa cuenda maa yo. Vaha xaan cuu
maa ra Ndyoo, ta yucuan cuenda i
sihi ra Jesús sa cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ
ñuu ñiyɨvɨ.
10 Maa ra Ndyoo i zavaha tandɨhɨ, ta
sa cuenda maa ra i sino si. Vaha cuu si
sa saha ra sa ndyehe ra Jesús tundoho
vatyi cuhva cuan cua cuu ra Jesús sa
cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Sihin
cuhva i zavaha ra Jesús ta i zacacu ra
sii cuaha xaan ñiyɨvɨ, ta cuu nduu ñu
ñiyɨvɨ ra Ndyoo ta cuhun ñu gloria. Ta
sihin tundoho sa i ndyehe ra Jesús ta
i nduu ra ra cua cuhva sa cua cacu
ñiyɨvɨ. Cuhva cuan i zavaha ra tandɨhɨ
sa cuñi maa ra Ndyoo.
11 Ñiyɨvɨ sa sa nduvaha sihin ra
Ndyoo ta ra i zanduvaha sii ñu, ɨɨn
ñi Zutu ñu. Yucuan cuenda ña cahan
nuu ra zanduvaha sii ñu sa catyi ra
vatyi tahan ra cuu sii ñu.
12 Tyehen catyi ra:
Ndyoo Zuti, cua quehin tuhun nuu
yañi,
Cua zacahni suun nu yucu ñiyɨvɨ sino
iñi suun.
13 Ta inga saha i catyi ra:
Nɨɨ xaan cua cuu iñi sii Zuti.
Ta inga tucu saha i catyi ra:
Ica vii ya sihin zehi, ñiyɨvɨ i saha ra
Ndyoo sii.
14 Zehe ra Cristo, coño ñuhu ta nɨñɨ
cuu ñu. Yucuan cuenda i nduu tucu
ra Jesús minoo ñiyɨvɨ sa iyo coño ñuhu
ta nɨñɨ. Vatyi tatu cua nduu ra minoo
ñiyɨvɨ cua cuu cuu ra, ta sihin cuhva
cuan zanaa ra cuhva iyo sii cuihna.
Vatyi maa ra cuihna cuu ra i quisaha
sihin tuhun sa sihi ñiyɨvɨ.
15 Zoco sihin cuhva sa sihi ra Jesús
ta i zanaa ra cuhva sa sahñi cuii cui-
hna sii ñiyɨvɨ, ta zacacu ra Jesús sii
ñiyɨvɨ sihin tuhun sa yuhu xaan ñu
coto cuu ñu. Tañi sa nuhñi ñiyɨvɨ
tandɨhɨ quɨvɨ i cuu si vatyi i yuhu xaan
ñu sa cuu ñu.
16 Ndisa cuii vatyi ñá quisi tyindyee
ra Jesús sii ángel. Zoco quisi tyindyee
ra sii tandɨhɨ zehe ra Abraham.
17 Yucuan cuenda i nduu ra ñiyɨvɨ sa
ndisa tañi tandɨhɨ maa yo, ra cu yañi
ra. Ta sa cuenda cuan cundahvi xaan
iñi ra sii yo. Zavaha ra tandɨhɨ sa catyi
ra Ndyoo, ta cuu ra zutu ya cahnu sa
cuenda yo ityi nuu ra Ndyoo. Ta i
tyiyahvi ra sa cuenda cuatyi ñiyɨvɨ.

18 Maa ra i ndyehe xaan tundoho
cuhva i nducu coto ihñi cuihna sii ra,
zoco ñahñi sa ña vaha i zavaha ra. Ta
yucuan cuenda cuu xaan tyindyee ra
sii ñiyɨvɨ quɨvɨ nducu coto ihñi cuihna
sii ñu.

3

Ra Jesús, cahnu ca ra ta zɨquɨ ra Moisés

1 Yucuan cuenda, ndoho her-
manos, i casi ra Ndyoo sii ndo vatyi
cua zanduvaha ra sii ndo. I casi ra
sii ndo vatyi cuhun ndo gloria. Vityi
cuñi sa cua nacañi iñi ndo sa cuenda
ra Jesús. Maa ra cuu ra i tasi ra Ndyoo
sihin tyiño ra. Ta ra cu zutu ya cahnu
cuu ra sa cuenda maa yo, ta sino xaan
iñi yo sii ra.
2 I tava ra Ndyoo tyiño sii ra Jesús
sa cuu ra zutu ya cahnu sa cuenda
yo, ta i zavaha ra tandɨhɨ sa cuñi maa
ra Ndyoo. Tañi ra Moisés i zavaha ra
tandɨhɨ sa cuñi ra Ndyoo nu i siyucu
ñiyɨvɨ hebreo quɨvɨ cuan. Ta ñiyɨvɨ
hebreo i cuu ñiyɨvɨ sii maa ra Ndyoo.
3 Ta cahnu ca ra cuu ra Jesús ta zɨquɨ
ra Moisés vatyi ñiñi ca cuu ra zandaa
minoo vehe ta zɨquɨ maa si.
4 Tahan tahan vehe sa iyo, iyo ra
zandaa sii si, zoco ra i zavaha tandɨhɨ
cuu maa ra Ndyoo.
5 Vaha xaan sa i zavaha ra Moisés
sihin ñiyɨvɨ ra Ndyoo quɨvɨ cuan, zoco
minoo muzu ra Ndyoo ñi i cuu maa
ra ta minoo ra saha sa ndaa ñi i cuu
ra. I nacatyi ra sihin ñiyɨvɨ tandɨhɨ sa
i catyi ra Ndyoo sihin ra.
6 Zoco ra Cristo cuu ra zehe ra
Ndyoo, ta i zavaha ra tandɨhɨ sa i catyi
ra Ndyoo. Ndyaca ñaha ra sii tandɨhɨ
ñiyɨvɨ sa sino iñi sii ra Ndyoo. Ta maa
yo cuu vehe ra Ndyoo tatu ma yuhu
yo cahan yo tuhun ra ndya cuhva
ndya cua quisi tucu ra Jesús. Ta tatu
zɨɨ xaan cuñi yo nɨɨ ñi sa ndatu yo sii
ra.

Cua quitatu ñiyɨvɨ sa sino ndisa cuii iñi sii ra Ndyoo

7 Yucuan cuenda catyi Tatyi Ii ra
Ndyoo:
Vityi tatu siñi ndo sa cahan ra Ndyoo,
8 Ma zandundava xaan ndo iñi ndo,
Tañi i zavaha ñiyɨvɨ hebreo quɨvɨ i
nducu coto ihñi ñu sii ta i za-
cuxaan xaan ñu sii nu i sica
noo ñu minoo nu ityi xaan.
9 Yucuan i nducu coto ihñi xaan ñu
sii vazu i ndyehe ñu cuhva i
zavehi uu xico cuiya.
10 Yucuan cuenda i cuxein sihin ñiyɨvɨ
cuan,
Ta i catyi: "Tandɨhɨ saha zandoo ñu
ityi vaha ta sica noo ñu minoo
ityi ña vaha, ta zandavi ñaha si
sii ñu,
Ta ña cuñi ñu coto ñu cuhva cuñi sa
cua zavaha ñu."
11 Ta i cuxaan xein, ta i catyi: "Sa
ndisa cuii vatyi ma cuhva mi sa
cua saa ñu nu i zanduvehi nu
cua quitatu ñu."
12 Tacuan i catyi ra Ndyoo. Yucuan
cuenda coto vaha ndo sii ndo her-
mano coto ñáha ma sino ndisa cuii iñi
ndo sa cahan ra Ndyoo, ta cua zaña
ndo sii ra Ndyoo ndito ta cuhun ndo
inga ityi.
13 Cuhva ndo tundyee iñi sii minoo
ndo ta sii inga ndo tandɨhɨ quɨvɨ nɨɨ
ñi sa cuu ca, ta cuhva cuan, yoñi ndo
cua zandavi ñaha cuatyi sii. Vatyi
tatu zandavi ñaha cuatyi sii ndo cua
zanduñihi ndo iñi ndo ta ma tyaa ca
ndo yahvi sii ra Ndyoo.
14 Tatu nɨɨ xaan cuu iñi yo sii ra
Ndyoo ndya cuhva ndya cua ndɨhɨ
ñuu ñiyɨvɨ, ɨɨn ñi cua ñihi yo sa vaha
sihin ra Cristo.
15 Ta ma naa iñi ndo vatyi vityi cuu
nu catyi ra Ndyoo:
Vityi tatu cuɨñɨ ndo sa cahan ra
Ndyoo,
Ma zanduñihi ndo iñi ndo tañi i
zavaha ñiyɨvɨ hebreo quɨvɨ i za-
cuxaan ñu sii.
Catyi ra Ndyoo.
16 ¿Ta yoo cuu ñiyɨvɨ i siñi sa cahan
ra Ndyoo ta i zacuxaan ñu sii ra?
Ñiyɨvɨ cuan cuu ñu cuahan sihin ra
Moisés. Ta cuahan ra ityi nuu, ta i
tava ra sii ñu ñuu Egipto quɨvɨ cuan.
17 ¿Ta yoo sihin i cuxaan ra Ndyoo
uu xico cuiya? Zuun ñi sihin ñiyɨvɨ
cuan i cuxaan ra vatyi i zavaha ñu
cuatyi, ta yucuan cuenda i sihi ñu sisi
cuhu ityi cuahan ñu.

18 ¿Ta yoo sii saha ra Ndyoo tuhun
ra vatyi ma cuhva ra sa cua saa ñu nu
cua quitatu ñu? I saha ra tuhun cuan
sii ñiyɨvɨ ñá tyaa yahvi sii ra.
19 Ta cuhva cuan ndyehe yo vatyi
ñá cuu quɨhvɨ ñu vatyi ñá sino ca iñi
ñu sa catyi ra Ndyoo.

4

1 Vityi iyo ca tuhun i saha ra Ndyoo
sa cuenda sa quɨhvɨ ñiyɨvɨ ra nu cua
quitatu ñu. Yucuan cuenda cuñi si sa
cuyuhu yo coto coo zuhva maa ndo
sa cua catyi ra Ndyoo vatyi ma cuu
quɨhvɨ ndo.
2 Ndisa vatyi sa ñihi maa yo Tuhun
Vaha ra Ndyoo tañi i ñihi ñiyɨvɨ sahnu
hebreo sii si. (Tuhun cuan cuu nu
i catyi ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra
minoo nu cua quitatu yo), zoco ñá
tyindyee si sii maa ñu vatyi ñá sino
ndisa cuii iñi sii si.
3 Ta maa ñi maa yo sa sino iñi, cuu
quɨhvɨ yo nu cua quitatu yo tañi sa
catyi maa ra Ndyoo:
Sa cuxein ta sehi tuhin vatyi ñiyɨvɨ ña
sino iñi sii,
Ma cuu quɨhvɨ ñu nu cua quitatu ñu.
Catyi ra Ndyoo. Tacuan i catyi ra vazu
sa ndyaa listo si ndya quɨvɨ i ndɨhɨ
zavaha ra ñuu ñiyɨvɨ.
4 Vatyi iyo nu i catyi ra tyehen sa
cuenda quɨvɨ cu usa cuan: “I quitatu
ra Ndyoo quɨvɨ cu usa cuan, ta ñá
zatyiño ca ra quɨvɨ cuan.”
5 Ta iyo tucu nu catyi si tyehen:
“Ndaha cuii ñi ma cuu quɨhvɨ ñu nu
cua quitatu ñu sihin.” Catyi ra Ndyoo.
6 Iyo ca ñiyɨvɨ cua quɨhvɨ vatyi ñiyɨvɨ
i ñihi tuhun cuan sa xihna ñi, ñá cuu
quɨhvɨ ñu vatyi ñá tyaa ñu yahvi sii ra
Ndyoo.
7 Yucuan cuenda i saha tucu ra
Ndyoo inga saha sa cua cuu quɨhvɨ
ñiyɨvɨ. I cahan ra Ndyoo sihin ra
David, ta i nacatyi ra David tyehen,
cuhva i catyi tucu ra Ndyoo inga saha
zuun ñi cuhva tañi i catyi ra sihin
ñiyɨvɨ hebreo ta sa naha:
Vityi tatu cuɨñɨ ndo sa quehin,
Ma zañihi ndo iñi ndo.
8 Tatu sa i sindyaca ra Josué sii
ñiyɨvɨ nu cua quitatu ñu sa ndisa cuii,
ma cahan ca ra Ndyoo inga saha sa
cuenda inga quɨvɨ nu cua cuu quɨhvɨ
ñiyɨvɨ nu cua quitatu ñu.
9 Zoco i cahan ra cuhva cuan vatyi
cumañi ca quɨhvɨ ñiyɨvɨ ra Ndyoo nu
cua quitatu ñu sa ndisa cuii.
10 Tatu sa quɨhvɨ minoo ra nu saha
ra Ndyoo nu cua quitatu ra, sa zan-
doo ra cuan tyiño ra ta quitatu ra
tañi i quitatu ra Ndyoo quɨvɨ sa ndɨhɨ
zavaha ra ñuu ñiyɨvɨ.
11 Yucuan cuenda nanducu xaan
yo cuhva quɨhvɨ yo nu cua quitatu yo
yucuan; natyaa yo yahvi sii ra Ndyoo
coto cuu yo tañi i cuu ñiyɨvɨ hebreo ta
sa naha ta ma cuñihi yo saa yo.
12 Vatyi tandɨhɨ cuii tuhun cahan ra
Ndyoo, ndito si, ta iyo xaan cuhva si-
hin si. Ñihi xaan si tañi minoo espada
ta cuñihi si saa si ndya añima yo ta
ndya sa siñi tuñi sii yo. Ta zañaha casi
Tuhun Ndyoo sii yo ñaa sa sica iñi yo
sihin añima yo tatu vaha si a ña vaha
si.
13 Ñahñi maa sa cuu cuxehe nuu
maa ra Ndyoo. Sito maa ra tandɨhɨ
cuii sa zavaha tandɨhɨ ñiyɨvɨ nacahnu
ñuu ñiyɨvɨ. Ta cua nacuhva cuenda yo
sii ra tandɨhɨ cuii sa zavaha yo.

Ra Jesús cuu ra cu zutu ya cahnu

14 Ra Jesús, zehe ra Ndyoo cuu sii
ra, ta maa ra cuu zutu ya cahnu sa
cuenda yo ityi nuu ra Ndyoo ndya
gloria. Yucuan cuenda natɨin cuenda
vaha yo cuhva sa sino xaan iñi yo sii
ra.
15 Vatyi ra cu zutu ya cahnu sa
cuenda maa yo, cutuñi iñi ra ñaa
cuenda cuñi yo zavaha yo cuatyi
vatyi i nducu coto ihñi cuihna sii ra
tandɨhɨ cuii cuhva tañi nducu coto
ihñi ra sii maa yo, zoco ñá zavaha ra
Jesús numinoo cuatyi.
16 Yucuan cuenda ña vaha sa yuhu
yo. Nacaca xaan yo sii ra Ndyoo vatyi
tyindyee ra sii yo. Ta cua tyindyee
ra sii yo vatyi cua cundahvi iñi ra sii
yo, ta cua zaha ra tumañi iñi sii yo ta
tyindyee ra sii yo tatu iyo sa siñi ñuhu
sii yo.

5

1 Tandɨhɨ ra cu zutu ya cahnu sa
cuenda ñiyɨvɨ hebreo, ñiyɨvɨ cuu maa
ra. I casi ra Ndyoo sii ra vatyi cua
cahan ra sa cuenda tandɨhɨ ñiyɨvɨ ityi
nuu ra Ndyoo. Sahñi ra quɨtɨ ta saha
tucu ra inga sa saha maa ñiyɨvɨ sa
cuenda cuatyi ñu.
2 Iyo saha i zavaha tucu maa ra sa
ña vaha. Yucuan cuenda cutuñi iñi
maa ra cuhva iyo ñiyɨvɨ, ta vii xaan i
sicoo ra sihin ñiyɨvɨ tondo ta sihin ñu
i zaña ityi vaha tatu i ndu-uu iñi ñu
cuatyi ñu.
3 Ta sa cuenda cuatyi ñiyɨvɨ ta cu-
atyi tucu maa ra, ñiñi xaan cuñi si sa
cua cahñi ra quɨtɨ.
4 Zoco yɨvɨ maa ra i catyi vatyi cua
quihin ra tyiño sa cuu ra ra cu zutu.
Maa ra Ndyoo i casi sii ra, zuun ñi
cuhva tañi i casi ra sii ra Aarón.
5 Ta zuun ñi cuhva cuan, ñá zan-
duñiñi ra Cristo sii ra, ta yɨvɨ maa ra
catyi vatyi cua nduu ra minoo ra cu
zutu ya cahnu. Ña tacuan. Maa ra
Ndyoo cuu ra i casi sii ra Cristo. I catyi
ra Ndyoo sihin ra:
Yoho cuu zehi;
Vityi zanducahnu mi suun.
6 Ta inga saha i catyi ra Ndyoo sihin
ra tyehen:
Minoo ra cu zutu cua cuun tandɨhɨ
cuii tyiemvu.
Cua cuun tañi ra Melquisedec.
7 Quɨvɨ i cuu ra Jesús minoo ñiyɨvɨ
ihya ñuu ñiyɨvɨ, i cahan xaan ra sihin
ra Ndyoo, ta ñihi xaan i sacu ra ta i
sica xaan ra tumañi iñi sii ra vatyi
cuu zacacu ra Ndyoo sii ra ta ma cuu
ra. Ta i siñi ra Ndyoo sa cahan ra
vatyi cua zavaha ra tandɨhɨ sa catyi ra
Ndyoo.
8 Ta vazu zehe ra Ndyoo cuu sii ra
Jesús, zoco sihin cuhva i ndyehe ra
tundoho ta i cutuhva ra tyaa ra yahvi
sii ra Ndyoo.
9 Ta sa yaha cutuhva ra tandɨhɨ sa
cuñi ra Ndyoo sa coto ra, ta zɨquɨ i
ñihi ra cuhva saha ra sa cundito ñiyɨvɨ
tandɨhɨ cuii tyiemvu, tandɨhɨ ñiyɨvɨ
tyaa yahvi sii ra
10 vatyi i casi ra Ndyoo sii ra sa cuu
ra minoo ra cu zutu ya cahnu zuun ñi
cuhva tañi i cuu ra Melquisedec.

Ica xaan zandoo yo Tuhun Ndyoo tatu sa sino iñi yo

11 Iyo cuaha xaan sa cuñi catyi sa
cuenda ra Cristo, zoco yɨɨ xaan cua
zacutuñi vehi iñi ndo vatyi zoho xaan
ndo.
12 Vityi sa naha sino iñi ndo, ta
tahan si cuu ndo maestro sii inga
ñiyɨvɨ. Zoco sii maa ndo siñi ñuhu
ca sa zañaha ñiyɨvɨ sii ndo inga saha
zuhva zuhva ñaa sa catyi Tuhun
Ndyoo. Cuu ndo tañi sa lee. Ndya
vityi sihi ca ndo zɨcuɨ, ta ña cuu casi
vaha ndo xita. Quehin zɨquɨ minoo
cuhva, cuhva iyo ndo sihin Tuhun
Ndyoo.
13 Tatu sihi ca ndo zɨcuɨ cuñi si catyi
si vatyi ña cutuñi vaha iñi ndo Tuhun
Ndyoo, ta cuu ndo tañi sa lee.
14 Ta ña cuu casi vaha ndo xita ta
cuu ndo tañi ñiyɨvɨ sahnu sa cuenda
Tuhun Ndyoo tatu ma quisaha na-
coto xihna ndo ñaa sa cuu sa vaha ta
ñaa sa cuu sa ña vaha ta zavaha ndo
maa ñi sa vaha.

6

1 Yucuan cuenda, nazandoo yo
cuhva i cuu yo ta nu quisaha sino iñi
yo sii ra Cristo, ta nacuahnu yo sa
ndisa cuii sihin Tuhun Ndyoo. Ma
nacani tucu ndo inga saha Tuhun
Ndyoo añima ndo ta zɨquɨ naquisaha
ndaca tucu ndo tucahnu iñi sii ra
Ndyoo ta quisaha sino tucu iñi ndo uu
a uñi tahan saha.
2 Ma zacuaha xaan ca yo zɨquɨ
cuhva yozo caa cua coo ndutya ñiyɨvɨ
ta yozo caa ñihi ñiyɨvɨ Tatyi Ii. Ta ma
zacuaha xaan ca yo sa cuenda yozo
caa cua nandoto ñiyɨvɨ ta cuhva cua
tasi tuñi ra Ndyoo sii ñu.
3 Tatu cua cuhva ra Ndyoo, vityi
cua yaha yo ityi nuu ca ta cahan yo
inga ca tuhun.
4-6 Ñiyɨvɨ sa sito Tuhun Ndyoo sa
ndisa ta ñihi ñu sa vaha sa saha ra
Cristo sii ñu ta tɨɨn cuenda ñu sii Tatyi
Ii, ta tatu sa sito ñu vatyi vaha xaan
cuu Tuhun Ndyoo ta tuu iñi ñu vatyi

saha xaan ra Cristo cuhva sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra. Tatu sa sito ñu tandɨhɨ cuhva cuan ta zandoo ñu sii ra Cristo ta catyi ñu vatyi ña vaha ra ta ña sino ca iñi ñu, ma cuu ca zasino yo iñi ñiyɨvɨ sa caa tacuan. Ma zama tucu ñu cuhva iyo ñu inga saha. Inuu ñi nduu ñu sihin ñiyɨvɨ i sahñi sii ra Cristo nuu cruz vatyi sihin cuhva zavaha ñu ta sihin cuhva sa quiñi cahan ñu saha xaan ñu ticahan nuu sii maa ra Cristo vatyi cahan xaan ñiyɨvɨ sii ra sa cuenda cuhva zavaha ñu.

7 Tañi cuhva sii minoo ñuhu. Tatu coon vaha zavi nuu si ta sahnu vaha itu a ñaa sa tasi ñiyɨvɨ yucuan, tyindyee ñuhu cuan sii ñu, ta ñihi ñuhu cuan sa vaha sii ra Ndyoo.

8 Zoco tatu saha si maa ñi iñu ta yucu sa ñahñi yahvi ndyaa, ñahñi yahvi ndyaa tucu ñuhu cuan. Cua catyi ñiyɨvɨ vatyi ña vaha si, ta cua cayu si.

Nɨɨ xaan cuu iñi yo vatyi sa sito yo vatyi cua ñihi yo sa vaha xaan cuee ca

9 Ndoho hermanos, cuñi xein sii ndo, ta vazu quehin sa tacuan, zoco site vatyi iyo vaha maa ndo sihin Tuhun Ndyoo, ta ña iyo ndo tañi ñuhu ña vaha cuan. Site vatyi zavaha maa ndo sa vaha tañi zavaha ñiyɨvɨ cua cacu.

10 Vatyi ndoo xaan cuu maa ra Ndyoo, ta ma naa iñi ra cuhva i zatyiño ndo tyiño ra ta cuhva cuñi xaan ndo sii ñiyɨvɨ ta tyindyee ndo sii inga ñiyɨvɨ sino iñi sii ra vatyi cuñi xaan ndo sii maa ra. Ta tacuan zavaha ndo ndya cuhva ndya vityi.

11 Ta cuñi xein sa cua sino vaha iñi tahan tahan ndo sii ra Cristo ndya cua cuhva ra Ndyoo sa cundito ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.

12 Ta cuhva cuan ma cuzusa ndo, zoco cua zavaha ndo cuhva zavaha ñiyɨvɨ sino xaan iñi sii ra Ndyoo. Vatyi maa ñu zandyee xaan ñu iñi ñu ndyehe ñu tundoho, ta ma zaña ñu sa sino iñi ñu vatyi sihin cuhva cuan cua ñihi ñu sa vaha sa catyi ra Ndyoo sa cua cuhva ra sii ñu.

13 Quɨvɨ i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham vatyi ndisa cuii cua cuhva maa ra minoo sa cua cuhva ra sii ra Abraham, ñá ñihi ra Ndyoo zɨvɨ inga ra cahnu ca cua cahan ra ta cua coto ra Abraham vatyi ndisa cuii sa cahan ra. Yucuan cuenda i cahan ra Ndyoo zuun ñi sihin zɨvɨ maa ra vatyi ñahñi inga ca zɨvɨ cahnu ca tañi zɨvɨ maa ra Ndyoo.

14 Tyehen i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham: “Ndisa cuii cua tyindyei suun, ta cua zanducuaha xein suun.” Catyi ra.

15 Ta ra Abraham i zandyee ra iñi ra ta i ndatu ra quɨvɨ cua cuhva ra Ndyoo sa sa catyi ra. Ta ndisa i ñihi ra Abraham sii si.

16 Cuhva iyo ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, tatu saha minoo ra tuhun ra sii ñu sa cuenda minoo tyiño sa cua zavaha ra, saha tucu ra cuan zɨvɨ inga ra cahnu ca ta zɨvɨ tucu maa ra vatyi tatu ma zavaha ra cuhva catyi ra, cua tasi tuñi ra cahnu cuan sii ra. Ta sihin cuhva cuan ta ndoo ñiyɨvɨ vaha vatyi sito ñu vatyi cua zavaha ra cuhva sa sa catyi ra.

17 Ta zuun ñi cuhva cuan i zavaha ra Ndyoo. I cuñi ra zañaha ra sii ñiyɨvɨ vatyi ndisa cuii ra sa cahan ra ta ña zama ra inga cuhva, yucuan cuenda i cahan ra zuun ñi sihin zɨvɨ maa ra.

18 Tacuan i zavaha ra. I saha ra tuhun ra ta i saha ra zɨvɨ ra, ta nduu tahan si cuan ma cuu zama si vatyi ma cuu cuvatya ra Ndyoo. Ta yucuan cuenda maa yo, ra sa quɨhvɨ nu cua zacacu ra Ndyoo sii yo, cuu cunɨɨ xaan iñi yo ta cuu tɨɨn cuenda vaha xaan yo cuhva i catyi ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sii si sii yo.

19 Tañi minoo barco, iyo minoo caa vee xaan sa zanoo ñiyɨvɨ sisi ndutya ityi zuhma barco ta ma cuu cuhun barco cuan ndya vaha ñi. Ta tacuan tucu maa yo. Ma caca xaan iñi yo tatu cacu yo a ma cacu yo vatyi tuhun i saha maa ra Ndyoo sii yo, ndoo si sihin yo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta vityi sa cuenda sa nɨɨ iñi yo sii sa catyi maa ra Ndyoo sihin yo ta cuu si tañi sa sá saa yo gloria

20 vatyi sa cuahan maa ra Jesús ndya indyacuan. Sa cuahan maa ra

ityi nuu ca sa cuenda maa yo. Ta yucuan i ñihi ra minoo tyiño sa ma ndıhı sa cuu ra ra cu zutu ya cahnu zuun ñi cuhva tañi i cuu ra Melquisedec.

7

Zutu ya cahnu cuu ra Jesús zuun ñi cuhva tañi i cuu ra Melquisedec

1 Ra Melquisedec i cuu ra rey ñuu Salem, ta i cuu ra ra cu zutu cuenda ra Ndyoo cahnu. Ta minoo saha i tahan ra sii ra Abraham sa nasaa ra ta sa yaha sahñi ra sii ohon tahan rey. Ta i zoco ñaha ra Melquisedec sii ra Abraham.

2 Ta tandıhı ndaha tyiño ta xuhun i nama ra Abraham sii rey ra i sahñi ra, i saha maa ra minoo sa tahan tahan usi tahan si sii ra Melquisedec. Zıvı maa ra Melquisedec cuñi si catyi si "rey ra ndoo xaan". Ta rey i cuu ra ñuu Salem. Ta sa yucuan cuñi si catyi si minoo nu cua cuyucu ñıyıvı sihin sa taxi ñi.

3 Ñahñi nu catyi si yoo ra cuu zutu ra Melquisedec a yoo ña cuu zıhı ra a yoo cuu inga ñıyıvı sii ra. Ta ñahñi nu catyi si ama i cacu ra a ama i sihi ra. Cuu ra minoo ra cu zutu tandıhı cuii tyiemvu tañi ra cu Zehe ra Ndyoo.

4 Zaha ndo cuenda vatyi minoo ra ñiñi xaan cuu ra vatyi ra Abraham i cuu ra zutu sii tandıhı ñıyıvı sa sino iñi sii ra Ndyoo, ta i saha xaan ra sa vaha sa i nama ra sii ra Melquisedec.

5 Catyi ley ra Ndyoo vatyi tandıhı zehe ra Leví, ra cuu ra cu zutu, cuu quihin ra xuhun ñıyıvı. Cuu quihin ra minoo sa tahan tahan usi tahan xuhun ñu. Cuu quihin ra xuhun cuan sii ra tahan ra.

6 Zoco yıvı ra tahan ra Abraham i cuu sii ra Melquisedec, zoco zuun ñi i quihin ra Melquisedec xuhun ra Abraham ta i zoco ñaha ra sii ra Abraham. Ta sii ra Abraham, i saha xaan ra Ndyoo tuhun ra.

7 Sito tandıhı ñıyıvı vatyi ra cahnu ca cuu ra zoco ñaha sii inga ra.

8 Ra cu zutu, ñıyıvı sii ra Leví, quihin ra xuhun ñıyıvı, ta cuee ca ta cua cuu ra, zoco cahan Tuhun Ndyoo sa cuenda ra Melquisedec tañi sa ndito ca ra.

9 Ta ra Leví ta zehe ra, cuu ra tuhva quihin xuhun ñıyıvı sa cuenda tyiño ra sa cuu ra ra cu zutu, zoco cuu catyi yo vatyi i tyiyahvi ra Leví xuhun sii ra Melquisedec quıvı i tyiyahvi maa ra Abraham vatyi ñıyıvı sahnu ra Leví i cuu sii ra Abraham.

10 Vatyi cua cuu ra Leví tata ra Abraham quıvı i tahan ra Melquisedec sii ra Abraham.

11 Saha ra Ndyoo ley ra sii ra Moisés zehe ra Leví. Ta catyi ley cuan vatyi tata ra Leví cua cuu ra cu zutu. Tatu sa vatyi cuu nduvaha ñıyıvı sihin ra Ndyoo sihin cuhva i zavaha zehe ra Leví, ra cuu ra cu zutu, ña siñi ñuhu sa tasi ra Ndyoo sii inga ra cu zutu tañi ra Melquisedec (ta ra Cristo cuu ra i tasi ra Ndyoo). Tatu ñá siñi ñuhu ra Cristo, cua tasi tucu ra Ndyoo sii inga ra cu zutu, ra cu zehe ra Leví, zoco ñá zavaha ra tacuan.

12 Ta quıvı i tasi ra Ndyoo sii inga nuu ra cu zutu, yucuan ta i nazama ley ra.

13 Ta ra sa cahan yo tuhun ihya (ra Cristo cuu ra) ta yıvı zehe ra Leví cuu sii ra. Ta ñıyıvı sii ra ña tahan si sii ñu cahñi ñu quıtı ta cuhva ñu sii tı sii ra Ndyoo nu altar.

14 Ra Judá i cuu ñıyıvı sahnu sii ra Jesús, ta ñá catyi ra Moisés vatyi cua coo ra cu zutu sii ñıyıvı sii ra Judá.

15 Zoco ndisi xaan ndyehe yo vatyi i zama ra Ndyoo cuhva tuhva ñıyıvı sii ra vatyi i quisi ra Cristo ta cuu ra ra cu zutu ya cahnu zuun ñi cuhva i cuu ra Melquisedec.

16 Yıvı tata ra Leví i cuu sii ra Cristo. Ta yucuan cuenda ña tahan si sa cuu ra ra cu zutu. Zoco cuu ra zutu vatyi iyo xaan cuhva sii ra ta vatyi ma cuu cuu ra.

17 Ta tacuan i catyi minoo ra tyaa Tuhun Ndyoo nu i tyaa ra tyehen:

Yoho cua cuu minoo ra cu zutu tandıhı cuii tyiemvu
Zuun ñi cuhva tañi i cuu maa ra Melquisedec.

18 I tyaa siyo ra Ndyoo sii ley sahnu cuan vatyi ñá cuu tyindyee si sii ñıyıvı

19 vatyi ñá zanduvaha si sii ñiyɨvɨ
sihin ra Ndyoo. Zoco vityi iyo inga
cuhva vaha ca, ta sa cuenda maa
si cuu tuhva yo sii ra Ndyoo (vatyi
zanduvaha ra Cristo sii yo sihin ra
Ndyoo).
20 I saha ra Ndyoo zɨvɨ ra quɨvɨ i
catyi ra vatyi ma naa cuhva sa cuu ra
Cristo minoo ra cu zutu tandɨhɨ cuii
tyiemvu.
21 Ñá cahan ra Ndyoo cuhva cuan
sa cuenda inga ra cu zutu, zoco ñihi
xaan i cahan ra Ndyoo ta i saha ra zɨvɨ
ra quɨvɨ i saha ra tyiño sii ra Cristo, ta
i catyi ra:
Sa cahan ra Ndyoo, ta ma zama ra
inga cuhva:
"Yoho cua cuu minoo ra cu zutu
tandɨhɨ cuii tyiemvu
Tañi ra Melquisedec."
22 Sa cuenda ra Cristo, vaha xaan ca
tyiño saa ya ta zɨquɨ tyiño sahnu.
23 Cuhva i sicoo tyiño sahnu cuan,
cuaha xaan ra cu zutu i sicoo vatyi
tuhva ra cuan sihi ta zɨquɨ ñá cuu ca
zavaha ra tyiño cuan.
24 Zoco ra Cristo cuu ra cu zutu
tandɨhɨ cuii tyiemvu vatyi ma cuu ca
ra cuan.
25 Yucuan cuenda cuu zacacu ndisa
cuii ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ natuhva sii ra
Ndyoo sa cuenda maa ra vatyi ndito
ra tandɨhɨ cuii tyiemvu, ta cuu cahan
ra sihin ra Ndyoo sa cuenda yo.
26 Maa ra cuu ra cu zutu sa siñi ñuhu
sii yo vatyi ii xaan ra; yoñi cuu tyaa
cuatyi sata ra. Numinoo saha ta ñá
zavaha ra sa ña vaha. Vazu ñiyɨvɨ
cuu ra tañi maa yo, zoco ñahñi cuatyi
ra, ta ɨɨn ñi ndyaa ra sihin ra Ndyoo
gloria.
27 Ña zavaha ra tañi i zavaha ra cu
zutu ta sa naha vatyi ña cuñi si sa
cahñi ra quɨtɨ tandɨhɨ quɨvɨ sa cuenda
cuatyi maa ra ta sa cuenda cuatyi
ñiyɨvɨ vatyi sa yaha zavaha ra cuhva
cuan quɨvɨ i saha ra sii maa ra ta i sihi
ra sa cuenda maa yo.
28 Cuhva i sicoo ley sahnu, ndya
maa ra cu zutu ta i sicoo cuatyi ra,
zoco cuee ca i saha ra Ndyoo zɨvɨ ra ta
i tyaa tyiño ra sii zehe ra sa cuu ra ra
cu zutu, ta ñahñi cuatyi ra iyo tandɨhɨ
cuii tyiemvu.

8

Cahan ra Jesús sihin ra Ndyoo sa cuenda yo

1 Ihya cuu minoo sa ñiñi sa i catyi
ndi sihin ndo. Iyo minoo zutu ya
cahnu sa cuenda maa yo. Vaha ca ra
ta zɨquɨ ra cu zutu i zatyiño tyiño ra
Ndyoo cuhva sahnu. Ndyaa ra gloria
siyo cuaha ra Ndyoo nu ndyaca ñaha
ra Ndyoo tandɨhɨ.
2 Yucuan zatyiño ra Cristo nu ii, nu
cu si vehe ñuhu ra Ndyoo sa ndisa
vityi. Maa ra Ndyoo i zavaha sii si ta
yɨvɨ ñiyɨvɨ.
3 Tahan tahan ra cu zutu ya cahnu
cuñi si sa cua coo sa cua cuhva ra sii
ra Ndyoo. Yucuan cuenda cuñi si sa
coo tucu sa cua cuhva ra Cristo sii ra
Ndyoo.
4 Tatu sa vatyi ndyaa ra Cristo ñuu
ñiyɨvɨ vityi, ma cuu ra minoo zutu ya
cahnu ihya ñuu ñiyɨvɨ vatyi sa iyo ra
saha sa saha ra sii ra Ndyoo cuhva
catyi ley sahnu.
5 Ra yucuan zavaha ra minoo
cuhva ñi, ta zacahnu ra sii ra Ndyoo
sisi minoo vehe sa caa tañi caa sa
iyo sisi gloria. Vatyi quɨvɨ sa cuñi
zandaa ra Moisés sii si i catyi ra
Ndyoo sihin ra vatyi nazacuenda
vaha ra ta zavaha ra sii si tañi cuhva i
zañaha ra Ndyoo sii ra xiñi yucu Sinaí.
6 Zoco ra Cristo, i ñihi ra minoo
tyiño vaha xaan ca ta zɨquɨ tyiño i
zavaha ra cu zutu ta sa naha. Sa
cuenda tyiño saa i zandaa ra Ndyoo
sihin ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Cristo ta vityi
cahan ra Cristo sa cuenda yo sihin ra
Ndyoo. Vaha ca tyiño saa ya ta zɨquɨ
tyiño sahnu cuan vatyi vaha ca cuhva
i cahan ra Ndyoo quɨvɨ i zandaa ra sii
si.
7 Ñá zatyiño vaha tyiño sahnu cuan
vatyi tatu sa vatyi i zatyiño vaha si ma
cuñi si sa coo inga sa saa.
8 Zoco zuun ñi maa ra Ndyoo catyi
vatyi cuñi si sa zama tyiño sahnu
cuan vatyi i catyi ra:

Cua coo quɨvɨ sa cua zandei inga tyiño
sihin ñiyɨvɨ hebreo, ñu ndyaa
nu cu si Israel ta ñu ndyaa nu
cu si Judá.
9 Ma cuu si tañi tyiño i zandei sihin
ñiyɨvɨ sahnu sii ñu quɨvɨ i tave
sii ñu ñuu Egipto;
Vatyi maa ñu, ña tyaa ñu yahvi tyiño i
zandei sihin ñu,
Ta yucuan cuenda i zandoo ihne sii
ñu.
Catyi ra Ndyoo.
10 Zoco ihya cuu tyiño saa sa cua zan-
dei sihin ñiyɨvɨ hebreo cuee ca,
catyi ra Ndyoo.
Cua tyei ley sisi sa siñi tuñi xiñi ñu ta
sisi añima ñu;
Ta yuhvi cua cuu Ndyoo sii ñu,
Ta maa ñu cua cuu ñiyɨvɨ sii.
11 Ta ma cuñi ca si sa zacuaha ñu sii
ñiyɨvɨ yucu yatyi sihin ñu a sii
ra tahan ñu.
Ma cuñi si sa catyi ñu: "Nacoto ndo sii
ra Ndyoo";
Vatyi tandɨhɨ cuii ñu cua coto sii mi,
ndya ra sahnu ca ta ndya ra
ndyihi.
12 Vatyi cua cundahvi iñi sii ñu sa
cuenda sa ña vaha sa i zavaha
ñu,
Ta ma nacohon ca iñi cuatyi ñu.
13 Quɨvɨ i cahan ra Ndyoo cuhva ya
sa cuenda minoo tyiño saa, cuñi si
catyi si vatyi sa zandɨhɨ ra cuhva sa
cuenda tyiño sahnu. Ta sa cua naa si.

9

Vehe ñuhu sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ta vehe ñuhu sa iyo andɨvɨ

1 Sa xihna ñi tyiño i zandaa ra
Ndyoo sihin ñiyɨvɨ, saha ra cuhva sii
ñu yozo caa cua zacahnu ñu sii ra. Ta i
sicoo minoo vehe ñuhu ihya ñuu ñiyɨvɨ
nu i zacahnu ñu sii ra.
2-3 I zavaha ñiyɨvɨ tañi minoo vehe
zahma. Ta sisi si i sicoo uu tahan
cuarto vatyi tyazi zava ñu sihin
zahma. Sa xihna ñi cuarto cuan
nañi si Nu Ii, ta sisi si i siyucu minoo
candelero ta minoo mesa nu siyozo
pan ii. Ta cuarto sa cu uu cuan, nañi
si Nu Ii Xaan Ca.
4 Sisi sa cu uu cuarto cuan i siyucu
minoo altar xuhun cuaan nu i sahmi
ra cu zutu ya cahnu cutu ta minoo
caja iñi xuhun cuaan sa ñoho yuu nu
ndyaa sa usi tahan nduzu ñuhu ta
tutatu ra Aarón ta minoo quɨyɨ xuhun
cuaan sa ñoho zuhva maná.
5 Xiñi caja cuan nandyaa uu tahan
ángel xuhun cuaan. Nañi si querubines. Ta ndyaa sa ndisi xaan sii maa
ra Ndyoo nuu si. Ta zacaa nduu tahan
ángel cuan ndisi si nuu caja cuan nu
nañi si Nu Zaha Ra Ndyoo Tucahnu
Iñi Sii Niyɨvɨ. Ma cuu nacatyi casi
tandɨhɨ ca si sihin ndo vityi.
6 Ta tatu sa ndyaa listo tandɨhɨ
ndaha tyiño cuu quɨhvɨ ra cu zutu sisi
cuarto sa xihna ñi cuan ñaa ñi cuhva
cuñi ra sa cuenda sa zavaha ra tyiño
ra.
7 Zoco minoo tuhun ñi ra cu zutu
ya cahnu cuu quɨhvɨ sisi cuarto cu uu
cuan. Cuu quɨhvɨ ra minoo tuhun ñi
saha sa minoo cuiya. Ta ñaa ra niñɨ
quɨtɨ sa cua quɨtɨ ra nu nañi si Nu
Zaha ra Ndyoo Tucahnu Iñi Sii Ñiyɨvɨ.
Tacuan i zavaha ra sa cuenda cuatyi
maa ra ta sa cuenda cuatyi tandɨhɨ
ñiyɨvɨ.
8 Ta sihin tandɨhɨ cuhva cuan
zañaha Tatyi Ii sii yo vatyi quɨvɨ cuan
ñá cuu quɨhvɨ ndya vaha ñi ñiyɨvɨ
nu ndyaa ra Ndyoo vatyi ndyaa inga
vehe ñuhu cuan, ta maa ñi ra cu zutu
cuu quɨhvɨ yucuan.
9 Ta cuhva cuan zañaha si minoo
cuhva ñiñi xaan sii maa yo vatyi sihin
cuhva sahnu cuan i saha maa ra cu
zutu sa saha maa ñiyɨvɨ sii ra Ndyoo,
zoco ñá zanduvaha si sii ñu sa ndisa
cuii.
10 Vatyi cuhva sahnu cuan i cahan
si maa ñi sa cuenda ñaa sa cuu casi
ñiyɨvɨ ta ñaa sa cuu coho ñu ta yozo
caa cua ndundɨɨ ñu, ta saha si cuaha
nuu ley sa cua tyaa ñu yahvi. Tandɨhɨ
ihya zañaha si sii ñiyɨvɨ vatyi iyo cu-
atyi ñu ityi nuu ra Ndyoo. Cuhva
sahnu cuan cuu sa cuñi ra Ndyoo sa
cua zavaha ñiyɨvɨ ndya cua cuhva ra
minoo cuhva saa sa vaha xaan ca.
11 I quisi ra Cristo vatyi cua cuu ra
ra cu zutu ya cahnu sa cuenda minoo
cuhva vaha ca, ta i quɨhvɨ ra sisi vehe

ii sa ii xaan ca vatyi ndyaa si gloria.
Yɨvɨ ñiyɨvɨ i zavaha sii si, ta ña ndyaa
si ñuu ñiyɨvɨ ya.
12 Ta ñá quɨhvɨ ra Cristo yucuan
sihin nɨñɨ mvee ta sihin nɨñɨ minoo
zɨndɨquɨ luhlu. I quɨhvɨ ra nu ii xaan
ca sisi gloria nu ndyaa ra Ndyoo vatyi
sa sati ra nɨñɨ maa ra, ta sihin cuhva
cuan i ñihi ra cuhva zandasi ra cuatyi
tandɨhɨ yo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
13 Ta tatu sihin cuhva sahnu sa
sati nɨñɨ mvee ta nɨñɨ zɨndɨquɨ ta sa
sahmi ñiyɨvɨ sii zɨndɨquɨ ta cuu ndu-
vaha ñiyɨvɨ zuhva sihin ra Ndyoo,
14 vaha xaan ca cuu si vityi sihin
nɨñɨ ra Cristo vatyi ñahñi cuatyi maa
ra, ta i saha ra sii ra sii ra Ndyoo vatyi
cua cuu ra sa cuenda cuatyi maa yo. I
tyindyee Tatyi Ii sii ra, ta i cuu zavaha
ra cuhva cuan. Zanduvaha si sii yo sa
ndisa cuii, ta vityi ma caca xaan ca iñi
yo yozo caa cua cuu ndasi cuatyi yo.
Vityi tyaa yo yahvi sa ndisa cuii sii ra
Ndyoo ndito.
15 Ra Cristo cuu ra cahan saha ñiyɨvɨ
ityi nuu ra Ndyoo sa cuenda tyiño saa
i zandaa ra Ndyoo. Tacuan zavaha
ra vatyi tacuan ta ñiyɨvɨ i casi ra
Ndyoo cua cuu ñihi ñu sa ndasi cuatyi
ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu vatyi yucuan
cuu sa catyi ra Ndyoo sa cua cuhva
ra sii ñu. Cua ñihi ñu sii si vatyi i
sihi ra Cristo, ta yucuan cuenda ma
tyiyahvi ca maa ñu sa cuenda cuatyi
i zavaha ñu quɨvɨ i sindyaa ñu sihin
tyiño sahnu i zandaa ra Ndyoo, quɨvɨ
tañaha ca zandaa ra tyiño saa.
16 Tatu sa sihi minoo ñiyɨvɨ ta i
zandoo ra minoo tutu ta catyi si ñaa
ndaha tyiño ra cua ñihi minoo minoo
ñiyɨvɨ sii ra, yoñi cua ñihi ndaha tyiño
cuan tatu ma cuu zañaha ñu vatyi i
sihi ndisa cuii sitoho si.
17 Zoco tatu i sihi ndisa cuii ra,
tacuan ta zɨquɨ cuu cutyiño ñu tutu i
tyaa ra sa cuenda ndaha tyiño ra, ta
cacu ndisa cuii tyiño i zandaa ra sa
cuenda si.
18 Yucuan cuenda ndya sa xihna ñi
tyiño i zandaa ra Ndyoo ta i sati nɨñɨ
quɨtɨ sa cuenda si vatyi cuñi si sa coo
minoo sa cuu ta cua coto ñiyɨvɨ vatyi
cua zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra.
19 Vatyi sa yaha nacatyi ra Moisés
tandɨhɨ usi tahan ley maa ra Ndyoo
sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta zɨquɨ i quihin ra
nɨñɨ zɨndɨquɨ lee ta nɨñɨ mvee, ta i tyihi
ra ndutya, ta i zatyii ra zuhva zoco
yutu sa nañi hisopo sa nuhñi sihin
yuhva cuaha, ta i quɨtɨ ra sii si nuu
tutu nu ndyaa ley cuan, ta i zatyii ra
sii si ta sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ sihin nɨñɨ ta
ndutya cuan.
20 Ta i catyi ra Moisés: “Ihya cuu
nɨñɨ sa cuenda tyiño zandaa ra Ndyoo
sihin ndo. Ihya cuu cuhva catyi ra
cua zavaha ndo.” Tacuan i catyi ra
Moisés.
21 Ta zuun ñi cuhva cuan i quɨtɨ
ra nɨñɨ sisi vehe ñuhu cuan ta nuu
tandɨhɨ ndaha tyiño sa sityiño ñiyɨvɨ
sa cuenda sa zacahnu ñu sii ra Ndyoo
quɨvɨ cuan.
22 Cuhva catyi ley sahnu cuan cuñi
si catyi si sa sa yatyi tandɨhɨ nduvaha
ityi nuu ra Ndyoo sihin sa quɨtɨ ñiyɨvɨ
nɨñɨ nuu si. Ta tatu ñahñi nɨñɨ cua cati,
ma cuu ndasi cuatyi ñiyɨvɨ.

I zandɨhɨ ra Cristo cuhva iyo sii cu-
atyi quɨvɨ i saha ra sa cuu ra

23 Ta ndaha tyiño sa iyo ñuu ñiyɨvɨ
ya, minoo cuhva ñi cuu si sii sa iyo sisi
gloria. Ta zuun ñi cuhva sa nduvaha
si ityi nuu ra Ndyoo, ta tacuan tucu
cuñi si sa ndu-ii sa iyo sisi gloria, zoco
sihin minoo cuhva vaha xaan ca.
24 Vatyi ra Cristo ñá quɨhvɨ ra sisi
minoo vehe i zavaha ñiyɨvɨ sa caa
cuhva caa vehe sa cuu vehe ra Ndyoo
sa ndisa. I quɨhvɨ maa ra sisi gloria,
ta cahan ra sihin ra Ndyoo sa cuenda
maa yo.
25 Ña cuñi si sa cuu ra Cristo cuaha
saha tañi zavaha ra cu zutu ya cahnu
hebreo ihya ñuu ñiyɨvɨ nu quɨhvɨ ra
vehe ii sihin nɨñɨ quɨtɨ tahan tahan
cuiya.
26 Vatyi tatu tacuan cuñi si sa
cuenda ra Cristo, cua ndyehe ra
tundoho cuaha saha ndya ta sino ñuu
ñiyɨvɨ ta ndya vityi. Zoco ña tacuan
cuu si. I quisi ra Cristo minoo saha
ñi, ta i quisi ra vatyi cua zandɨhɨ ra

cuhva iyo sii cuatyi. Ta i zandɨhɨ ra
cuhva iyo sii si quɨvɨ i saha ra sa cuu
ra.
27 Ta ñuu ñiyɨvɨ ya, minoo saha ñi
cua cuu yo, ta zɨquɨ cua tyicuhva ra
Ndyoo sii yo.
28 Ta zuun ñi cuhva cuan i cuu si
sihin ra Cristo. I sihi ra minoo saha
ñi sa cuenda cuatyi cuaha ñiyɨvɨ. Ta
cua quisi ra inga saha zoco yɨvɨ ca
sa cuenda sa cua cuu ra sa cuenda
cuatyi yo. Inga saha cua quisi ra vatyi
cua zacacu ra sii ñiyɨvɨ sa ndatu xaan
sii ra.

10

1 Ley sahnu cuan, i cuu si tañi mi-
noo xiñahñu ñi sii sa vaha sa cua
coo cuee ca, zoco yɨvɨ sa vaha cuan
cuu ley sahnu cuan sa ndisa vatyi sa
cuenda cuhva sahnu cuan ta tahan
tahan cuiya ta saha maa ñiyɨvɨ sa saha
ñu sii ra Ndyoo, zoco ñá cuu zandu-
vaha si sii ñu sihin ra Ndyoo sa ndisa
cuii.
2 Tatu sa vatyi i nduvaha ñu sihin
ra Ndyoo sa ndisa sihin cuhva cuan,
minoo tuhun ñi saha cua zavaha ñu
sii si ta sa ndasi ñi cuatyi ñu ta ma
caca ca iñi ñu sa iyo ca cuatyi ñu.
3 Zoco i saha ñu sa saha ñu sii ra
Ndyoo tahan tahan cuiya, ta i naco-
hon iñi ñu cuatyi ñu cuhva cuan.
4 Vatyi nɨñɨ zɨndɨquɨ ta nɨñɨ mvee,
ma cuu zandasi si cuatyi yo.
5 Yucuan cuenda quɨvɨ i quisi ra
Cristo ñuu ñiyɨvɨ i catyi maa ra sihin
ra Ndyoo Zutu ra:

Ña cuzɨɨ iñun sihin sa sahñi ñiyɨvɨ quɨtɨ
ta saha ñu suun a ñaa inga sa
cua cuhva ñu suun.
Yucuan cuenda i zavohon coño ñuhi
vatyi cua cuu cuhve sii si suun.
6 Ñá tahan iñun ñaa sa cua cahmi
ñiyɨvɨ a ñaa sa cua cuhva ñu sa
cuenda cuatyi ñu.
7 Ta zɨquɨ i catyi mi: “Ndyehe Ndyoo
Zuti sa vasi zavehi cuhva
cuñun
Tañi catyi si nuu tutu moo.”
8 Tacuan i catyi ra Cristo, ta nu i
catyi ra: “Ña cuñun ta ña tahan iñun
ñaa sa saha maa ñiyɨvɨ ta sa sahmi ñu
sa cuenda cuatyi ñu cuhva catyi ley
sahnu”,
9 ta zɨquɨ i catyi tucu ra: “Ndyehe,
vasi zavehi cuhva cuñun.” Ta sihin
cuhva cuan ta zandɨhɨ ra Cristo cuhva
sahnu ta quisaha tucu ra inga cuhva
saa.
10 Ta sihin cuhva saa ya, ndasi
cuatyi yo, ta nduvaha yo sihin ra
Ndyoo tandɨhɨ cuii tyiemvu vatyi sihi
ra Cristo sa cuenda yo.
11 Sihin cuhva sahnu cuan
nandyaa ra cu zutu ityi nuu altar
tandɨhɨ quɨvɨ, ta tandɨhɨ quɨvɨ saha
xaan ra sa saha ra sii ra Ndyoo, zoco
ñá cuu zandasi si cuan cuatyi ñiyɨvɨ
numinoo saha.
12 Zoco i saha maa ra Cristo zuun ñi
sii maa ra sii ra Ndyoo sa cuenda cu-
atyi yo minoo tuhun ñi saha, ta zɨquɨ
i sicundyaa ra siyo cuaha ra Ndyoo.
13 Ndatu ra quɨvɨ sa cua tyihi ra
Ndyoo sii tandɨhɨ ra xaan iñi sii ra sisi
saha ra.
14 Vatyi sihin sa minoo tuhun ñi
saha i sihi ra Cristo ta ndisa cuii i
zanduvaha ra ityi nuu ra Ndyoo sii
tandɨhɨ ñiyɨvɨ cua sino iñi sii ra.
15 Ta saha tucu Tatyi Ii sa ndaa sa
cuenda si vatyi catyi ra:
16 Ihya cuu tyiño cua zandei sihin
ñiyɨvɨ hebreo
Vazu ñá zavaha ñu cuhva catyi inga
tyiño i zandei sihin ñu sa xihna
ñi.
Cua tyei lei sisi añima ñu,
Ta cua tyei sii si sisi sa siñi tuñi xiñi
ñu.
(Tacuan ta cua zavaha ñu sii si.)
17 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra Ndyoo:
Ta ma nacohon ca iñi cuatyi ñu ta
cuhva ñá tyaa ñu yahvi sii.
18 Ta tatu sa zandasi ra Ndyoo cu-
atyi ñiyɨvɨ, ña cuñi ca si sa cahñi ñiyɨvɨ
quɨtɨ a sa cuhva ñu inga sa cua cuhva
ñu sii ra Ndyoo sa cuenda cuatyi ñu.

Cuñi si sa natuhva yo sii ra Ndyoo

19 Yucuan cuenda, ndoho her-
manos, cuu quɨhvɨ maa yo nu ii xaan
ca nu ndyaa ra Ndyoo vatyi i sati ra
Jesús nɨñɨ ra.
20 Ihya cuu cuhva saa i nuña ra
Cristo sa cuenda maa yo vatyi i saha

ra sa cuu ra. Ta cuhva cuan i ndata minoo zahma sa ndita caa nuu ra Ndyoo, ta vityi cuu quɨhvɨ yo nu ndyaa ra Ndyoo, ta cua cundito yo tandɨhɨ cuii tyiemvu.

21 Vityi ra cu zutu ya cahnu sa cuenda maa yo ndyaca ñaha ra tandɨhɨ vehe ra Ndyoo.

22 Yucuan cuenda natuhva yo sii maa ra Ndyoo. Ta ma ndu-uu iñi yo. Nɨɨ xaan cuu iñi yo vatyi cua tɨɨn cuenda ra sii yo vatyi sa nacatya nɨñɨ ra Cristo añima yo, ta ma caca xaan ca iñi yo sa cuenda cuatyi yo vatyi ñahñi ca si, ta sa sicoo ndutya yo.

23 Ta vityi ma ndu-uu iñi yo, ta ma caca xaan iñi yo tatu cua zacacu ra Ndyoo sii yo a ma zacacu ra vatyi sa i catyi ra vatyi cua zacacu ra sii yo, ta nɨɨ xaan cuñi si cuu iñi yo sii ra.

24 Ta nanducu yo cuhva tyindyee tahan yo sii tahan yo, ta cuhva cuan cua cuñi xaan ca yo sii tandɨhɨ hermano, ta cua zavaha xaan ca yo sa vaha.

25 Iyo ñiyɨvɨ ña sahan ca ñu culto, zoco maa yo ma zandoo yo sa tatahan yo. Ta nacuhva yo tundyee iñi sii minoo yo ta sii inga yo, ta ñihi ca cuñi si vityi vatyi ndyehe ndo vatyi sa cuñi saa quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ.

26 Ta vityi sa sito yo ñaa sa cuu sa ndisa, ta tatu catyi yo vatyi ña sino ca iñi yo, ma cuu ca zandasi ra Ndyoo cuatyi yo tatu tacuan zavaha yo.

27 Ma cuu caca iñi yo vatyi cua ñihi yo sa vaha, tatu tacuan zavaha yo. Cua cuxaan xaan ra Ndyoo sihin yo quɨvɨ cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ. Ɨin ñi cua cayu yo sihin ñiyɨvɨ xaan iñi sii ra Ndyoo.

28 Ta sa naha tatu ñá tyaa minoo ñiyɨvɨ yahvi sii ley i saha ra Ndyoo sii ra Moisés, ta tatu i saha uu a uñi tahan ñiyɨvɨ sa ndaa sa cuenda cuatyi ra, ñá cundahvi iñi ñiyɨvɨ sii ra. I sahñi ñu sii ra.

29 ¿Atu ña sito ndo vatyi ñihi xaan ca tahan si ndoho ñiyɨvɨ ña sino iñi sii Zehe ra Ndyoo? Ña tyaa ñu yahvi sii nɨñɨ ra Cristo sa sati ra quɨvɨ i zandaa ra Ndyoo tyiño saa sihin yo. Ta zacuxaan ñu sii Tatyi Ii cuhva cuan. Ta saha ra Ndyoo Tatyi Ii ra sii yo vatyi tyindyee ra sii yo.

30 Ta sito maa yo sii ra i catyi: "Yuhvi cuu ra cua cañi sii ñiyɨvɨ. Cua tasi tuñi sii ñu sa cuenda sa ña vaha sa i zavaha ñu." Ta iyo tucu inga nu catyi si tyehen: "Cua tyicuhva ra ndyaca ñaha sii yo sii ñiyɨvɨ sii ra." Catyi si.

31 Minoo sa zayuhu xaan sii yo cua cuu si tatu tahan si sii yo sa cañi ra Ndyoo sii yo.

32 Zoco nacohon iñi ndo cuhva i cuu si sihin ndo quɨvɨ nacaa quisaha sino iñi ndo sii ra Cristo. I ndoo ndo sihin ra Cristo vazu yɨɨ xaan i cuu si, ta i ndyehe xaan ndo tundoho sa cuenda ra.

33 Iyo saha i zacucahan xaan ñiyɨvɨ nuu ndo ityi nuu cuaha xaan ñiyɨvɨ. Quiñi xaan i cahan ñu sii ndo, ta i zandyehe xaan ñu tundoho sii ndo. Ta iyo saha i ndyehe ndo tundoho vatyi i zandyehe ñiyɨvɨ tundoho sii inga ra tahan ndo.

34 Vatyi i cundahvi iñi ndo sii ra ñoho vehe caa. Ta zɨɨ xaan i cuñi ndo vazu i nama ñiyɨvɨ ndaha tyiño ndo vatyi sito ndo vatyi cua ñihi ndo ndaha tyiño vaha ca sa ma tɨvɨ ta ma cunaa.

35 Yucuan cuenda ma zaña ndo sa sino iñi ndo sii ra Cristo vityi vatyi cuee ca cua ñihi xaan ndo sa vaha sa cuenda si.

36 Cuñi si sa zandyee xaan ndo iñi ndo, ta cua cuu zavaha ndo cuhva cuñi ra Ndyoo, ta zɨquɨ cua ñihi ndo sa sa catyi ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sii ndo.

37 Vatyi catyi Tuhun Ndyoo: "Ña cucuee xaan ca ra. Sa cuñi quisi ra cua quisi.

38 Ta ra sa nduvaha ityi nuu ra Ndyoo vatyi sino iñi ra sii ra, cuñi si sa nɨɨ xaan cuu iñi ra sii ra tandɨhɨ saha vatyi tatu quisaha nayuhu ra ta ndu-uu iñi ra, ma cuzɨɨ ca iñi maa ra Ndyoo sihin ra." Tacuan catyi ra Ndyoo.

39 Zoco maa yo, yɨvɨ ñiyɨvɨ cunanuhu sata cuu yo. Maa ñu cuu ñiyɨvɨ cunaa. Zoco maa yo cuu ñiyɨvɨ

sa ña zandoo sa sino iñi yo, ta cua cacu añima yo.

11

Cuhva cuñi si sa cunɨɨ iñi yo sii ra Ndyoo

1 Tatu nɨɨ cuu iñi yo sii ra Ndyoo sa ndisa cuii, sito vaha yo vatyi tatu iyo minoo sa sa catyi ra Ndyoo sa cua cuhva ra sii yo ta vazu ña ndyehe yo sii si vityi, zoco cuee ca cua ñihi yo sii si.

2 Ñiyɨvɨ i sino xaan iñi sii ra Ndyoo ta sa naha nɨɨ xaan i cuu iñi ñu sii ra, ta yucuan cuenda i catyi ra Ndyoo vatyi vaha ñu.

3 Sihin sa nɨɨ iñi yo ta sito yo vatyi i cahan ra Ndyoo ta i sino ñuu ñiyɨvɨ. Cuu ndyehe yo sii si, zoco i sino si sihin sa ña cuu ndyehe yo.

4 Nɨɨ xaan i cuu iñi ra Abel, ta yucuan cuenda vaha ca sa i saha maa ra sii ra Ndyoo ta zɨquɨ sa i saha ra Caín. I quihin ra Ndyoo sii sa i saha ra Abel, ta sihin cuhva cuan i zañaha ra vatyi ndoo xaan i cuu ra Abel. Ta vazu sa naha sihi ra Abel, zoco siñi ca yo tuhun ra vazu ndya vityi cuhva i sino xaan iñi ra sii ra Ndyoo.

5 I sino xaan iñi ra Enoc sii ra Ndyoo, ta yucuan cuenda ñá sihi ra. Cuahan ra sihin ra Ndyoo ñi vatyi zɨɨ xaan i cuñi ra Ndyoo sihin ra.

6 Tatu ña nɨɨ cuu iñi yo sii ra Ndyoo, ña zɨɨ cua cuñi ra sihin yo vatyi yoo ra cuñi tuhva sii ra Ndyoo, cuñi si vatyi cua sino iñi ra vatyi iyo ra Ndyoo, ta cuñi si vatyi cua sino iñi ra vatyi saha ra Ndyoo sa vaha sii ñiyɨvɨ nanducu sii ra.

7 Nɨɨ i cuu iñi ra Noé sii ra Ndyoo. I cahan ra Ndyoo sihin ra sa cuenda minoo sa cua coo ityi nuu ca, ta vazu tañaha ca ndyehe ra Noé minoo sa tacuan, zoco i tyaa ra yahvi sa cahan ra Ndyoo ta i zavaha ra minoo barco, ta cuhva cuan i zacacu ra sii ñiyɨvɨ sii ra. Sihin cuhva i sino iñi ra Noé sii ra Ndyoo ta i zañaha si vatyi ñá sino iñi tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ. Ta sa cuenda sa sino iñi ra Noé ta i ndyehe ra Ndyoo sii ra tañi sa ñahñi cuatyi ra.

8 Nɨɨ iñi ra Abraham sii ra Ndyoo, ta i cana ra Ndyoo sii ra vatyi cua quita ra ñuu ra ta cuhun ra inga ñuu sa cua cuhva ra Ndyoo sii ra. Ta vazu ñá sito ra Abraham ndyamaa cua cuhun ra, zoco i tyaa ra yahvi ta cuahan ra.

9 Ta quɨvɨ i saa ra inga ñuu cuan, nɨɨ xaan i cuu iñi ra sii ra Ndyoo ta ñá zandaa ra minoo vehe vaha vatyi sa sito ra vatyi yɨvɨ ñuu maa ra cua cuu si ta yɨvɨ yucuan cua ndoo ra. Ta tacuan tucu i zavaha ra Isaac ta ra Jacob.

10 Tacuan i zavaha ra Abraham vatyi ndatu ra sa cua cundyaca ra Ndyoo sii ra ndya inga ñuu vaha ca, ñuu i zavaha maa ra Ndyoo.

11 Nɨɨ xaan cuu iñi maa ña Sara sii ra Ndyoo, ta i sicoo zehe ña vazu sa sahnu xaan ña, ta yɨvɨ ca ñaha coo zehe cuu ña. Zoco i ñihi ña zehe vatyi sica iñi ña vatyi cua zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra.

12 Ta yucuan cuenda i sicoo xaan ñiyɨvɨ sii ra Abraham. Vazu sa sahnu xaan ra ta ma cuu ca coo zehe ñu, zoco i sicoo minoo, ta i sicoo cuaha xaan ñiyɨvɨ sii ra tañi iyo cuaha xaan tiñoo andɨvɨ a tañi ñiyɨtɨ sa iyo yuhu tyañuhu.

13 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa quehin tuhun ihya, nɨɨ xaan i cuu iñi ñu sii ra Ndyoo, zoco i sihi ñu ta ñá ñihi ñu tandɨhɨ sa catyi ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra, zoco i sito ñu vatyi cua quisi si cuee ca ta zɨɨ xaan i cuñi ñu, ta i catyi ñu vatyi yɨvɨ ñuu ñu cuu ñuu ñiyɨvɨ ya sa ndisa.

14 Ta ñiyɨvɨ cahan cuhva cuan, zacoto ñu vatyi cuñi xaan ñu cuhun ñu sica ca (ndya gloria nu cu ñuu ñu sa ndisa cuii).

15 Vatyi tatu sa vatyi i ñoho xaan iñi ñu ñuu ñu nu i quita ñu, cuu cunanuhu ñu tatu cuñi ñu.

16 Zoco ñá cuñi ñu cunuhu ñu ndya ñuu ñu vatyi cuñi ñu cuhun ñu inga ñuu vaha ca sa cuu gloria. Yucuan cuenda ña cahan nuu ra Ndyoo catyi ra vatyi Ndyoo cuenda ñu cuu sii ra, ta i zavaha ra minoo ñuu ndya andɨvɨ nu cua cuhun ñu.

17 Quɨvɨ i nducu coto ihñi ra Ndyoo sii ra Abraham nɨɨ xaan i cuu iñi ra Abraham vazu i catyi ra Ndyoo vatyi

cahñi ra sii ra Isaac zehe ra. Ta ra Isaac i cuu minoo tuhun ñi zehe ra Abraham. Zoco i tyaa xaan ra Abraham yahvi sii ra Ndyoo vatyi i sino xaan iñi ra tuhun i saha ra Ndyoo sii ra.

18 Vatyi sa i catyi ra Ndyoo sihin ra Abraham: "Sa cuenda ra Isaac ta cua coo cuaha xaan ñiyɨvɨ suun."

19 I sino iñi ra Abraham vatyi cuu zanandoto ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ vazu sa sihi ñu. Ta cuu catyi yo vatyi i nandoto ra Isaac vatyi sa ndyaa sa cua cuu ra, ta zɨquɨ i nacuhva ra Ndyoo sii ra sii zutu ra, ta ñá sihi ra.

20 Sa cuenda sa vatyi i sino iñi ra Isaac vatyi zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra, ta i sica ra sii ra Ndyoo vatyi cua cuhva xaan ra sa vaha ityi nuu ca sii ra Jacob ta ra Esaú zehe ra.

21 Sa cuenda sa vatyi i sino iñi ra Jacob vatyi zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra, ta i sica xaan ra sa vaha sii ra Ndyoo sa cuenda tahan tahan zehe ra José. Quɨvɨ sa cuñi cuu ra Jacob ta si-iñi ndyaa ra sihin tutatu ra, ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo, ta i sica ra sa vaha cuan sii ra.

22 Sa cuenda sa vatyi i sino iñi ra José vatyi zavaha ra Ndyoo cuhva catyi ra, ta quɨvɨ sa cuñi cuu ra i cahan ra sa cuenda yɨquɨ ra. Ta catyi ra vatyi cuñi ra vatyi naquihin ñiyɨvɨ yɨquɨ ra cuhun sihin ñu quɨvɨ cua quita ñu ñuu Egipto.

23 Nɨɨ xaan i cuu iñi zutu ta zɨhɨ ra Moisés sii ra Ndyoo, ta yucuan cuenda ñá saha ñu sa cuu ra. Quɨvɨ i cacu ra ta i ndyehe ñu vatyi ndasa xaan ra, ta i tyixehe ñu sii ra uñi tahan yoo vatyi ñá yuhu ñu sii ley i cahan rey ñuu cuan nu i catyi ra vatyi cua cuu tandɨhɨ rayɨɨ ndyihi zehe ñiyɨvɨ.

24 Ta ra Moisés tucu nɨɨ xaan i cuu iñi ra sii ra Ndyoo, ta quɨvɨ i sahnu ra, ñá cuñi ra cuu ra zehe ñañi ra rey Faraón.

25 Tahan ca iñi maa ra sa cua ndyehe ra tundoho sihin ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo, ta ma cuzɨɨ iñi ra zuhva quɨvɨ zavaha ra cuatyi tañi zavaha ñiyɨvɨ ñuu Egipto.

26 I sica iñi ra vatyi vaha ca cua ndyehe ra tundoho sa cuenda ra Cristo, ra cua quisi cuee ca. Vaha xaan ca cuhva cuan ta zɨquɨ tandɨhɨ xuhun cuaan ñuu Egipto cuñi ra Moisés vatyi ndatu ra sa cua cuhva ra Ndyoo minoo sa vaha xaan ca sii ra cuee ca.

27 Nɨɨ xaan i cuu iñi ra sii ra Ndyoo, ta yucuan cuenda i quita ra ñuu Egipto, ta ñá yuhu ra vazu i cuxaan xaan ra rey sihin ra. I zandyee xaan ra iñi ra vatyi sito ra vatyi cuahan ra Ndyoo sihin ra.

28 Nɨɨ i cuu iñi ra sii ra Ndyoo, ta i zavaha ra cuhva catyi ra sa cuenda sa cua cuu minoo mvee ticatyi lee tahan tahan vehe ta cua cahyi ñiyɨvɨ nɨñɨ tɨ yutu yuvehe ñu. Tacuan i zavaha ra vatyi ma cahñi ángel ra Ndyoo sii ra cu zehe nuu ñiyɨvɨ hebreo.

29 Ta nɨɨ i cuu iñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ hebreo sii ra Ndyoo. Yucuan cuenda i yaha ñu Tyañuhu Cuaha cuan tañi sa sica ñu nu ñuhu ityi. Zoco ñiyɨvɨ ñuu Egipto cuan, ñá cuu yaha ñu. I sihi ñu sisi tyañuhu cuan.

30 Zuun ñi sa cuenda sa nɨɨ cuu iñi ñu hebreo, ta i nduva nuzama siconduu ñuu Jericó vatyi i siconduu tandɨhɨ ñu yuñuu Jericó usa tahan quɨvɨ tañi i catyi ra Ndyoo.

31 Sa cuenda sa nɨɨ cuu iñi ña Rahab sii ra Ndyoo ta ñá sihi ña sihin ñiyɨvɨ ñá tyaa yahvi sii ra Ndyoo ñuu ña. Vazu minoo ñaha zɨɨ iñi i cuu ña, zoco ñá sihi ña vatyi i tɨɨn cuenda vaha ña sii ra hebreo, ra i sindyehe tatu cuu quindyaa ra ñuu ña.

32 ¿Ta ñaa ca sa cuñi si sa catyi vityi? Ma cuyatyi ca quehin sa cuenda tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ i cunɨɨ xaan iñi sii ra Ndyoo, tañi ra Gedeón, ra Barac, ra Sansón, ra Jefté, ra rey David, ra Samuel ta tandɨhɨ inga ra profeta.

33 Sa cuenda sa nɨɨ xaan cuu iñi ñu sii ra Ndyoo ta i zahacanaa ñu sii inga rey. I zavaha xaan ñu sa ndoo. I ñihi ñu sa sa catyi ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sii ñu. I tyazi ñu yuhu ndicaha.

34 I ndahva ñu ñúhu sa ñihi xaan cayu. I cacu ñu quɨvɨ i cuñi ñiyɨvɨ

cahñi ñu sii ñu sihin espada. Vazu ña
ñihi ñu, zoco i zandundyee ra Ndyoo
sii ñu. I cuu zahacanaa xaan ñu nu
sahñi tahan ñu, ta i sino sihin ñu
cuaha xaan ityi zandaru inga ñuu.
35 Ta iyo ñuzihi nii xaan i cuu iñi
ñu ta i nandoto ñiyivi sii ñu sa yaha
i sihi ñu. Zoco inga ñiyivi, nii xaan i
cuu iñi ñu sii ra Ndyoo, zoco i ndyehe
xaan ñu tundoho ta i sihi ñu vatyi
ñá zandoo ñu sii ra Ndyoo vazu sihi
ñu sa catyi ra. Sito ñu vatyi tatu ma
zandoo ñu sa sino iñi ñu cua nandoto
ñu minoo cuhva vaha xaan ca.
36 Inga ñiyivi tahan xaan ñu tun-
doho vatyi sacu ndyaa xaan ñiyivi sii
ñu, ta i cañi ñu sii ñu, ta cuhva ndya
sihñi ñu sii ñu sihin cadena ta tyihi ñu
sii ñu vehe caa.
37 I cañi ñiyivi sihin yuu sii inga
ñiyivi sino iñi sii ra Ndyoo, ta sii inga
ñu i sahndya zava ñu. I nducu coto
ihñi xaan ñu sii ñu. I sahñi ñu sii
ñu sihin espada. Inga ñiyivi, ñahñi
zahma ñu sicoo. I ndihvi ñu ñii mvee
ticatyi ta ñii mvee. Ndahvi xaan ñu.
Ndyehe xaan ñu tundoho. Ta quiñi
xaan i zavaha ñiyivi sihin ñu.
38 Vaha xaan vaha xaan maa ñu
sino iñi cuan, ta yaha xaan quiñi i
zavaha ñiyivi ñuu ñiyivi sihin ñu. I sica
noo ñu nu yoñi ñiyivi iyo ta yucu. Ta i
quihvi xehe ñu yavi yuu ta yavi ñuhu.
39 Tandihi ñu cuan, nii xaan i cuu
iñi ñu sii ra Ndyoo, ta vaha i cahan ra
Ndyoo sa cuenda ñu, zoco ñá ñihi ñu
sa sa catyi ra Ndyoo vatyi cua cuhva
ra sii ñu.
40 Vatyi cuñi ra Ndyoo sa cua cuatu
ñu ta ñihi ñu sa vaha ca iin ñi sihin
maa yo. Łin ñi sihin maa yo cua ndu-
vaha xaan ñu ityi nuu ra.

12

Nanacohon iñi yo sii ra Jesús tandihi saha

1 Cuaha xaan ñiyivi sa nii xaan i cuu
iñi sii ra Ndyoo ta sihi ñu ta ndyehe
ñu sii maa yo vityi. Yucuan cuenda
nazandoo yo sii tandihi sa zayanga
sii yo, ta cua cuu cundyico yo sii ra
Cristo. Ta nazandoo yo cuatyi yo
vatyi cuu si tañi minoo xayu saha yo.
Ta nazandyee xaan yo iñi yo ta zañihi
yo cuhun yo ityi nuu sihin Tuhun
Ndyoo.
2 Nanacohon iñi yo sii ra Jesús
tandihi saha. Maa ra cuu ra zañaha
sii yo cuhva cuñi si sa cunii xaan iñi
yo sii ra Ndyoo. I sito ra vatyi zii xaan
cua cuñi ra cuee ca, ta yucuan cuenda
i saha ra sa cahñi ñiyivi sii ra. Ñá tyaa
ra yahvi sii ticahan nuu sa cuu ra. Ta
vityi ndyaa ra siyo cuaha ra Ndyoo.
3 Tatu cuñi ndo sa ma cundihi iñi
ndo ta ma ndu-uu iñi ndo sa zatyiño
ndo tyiño ra Ndyoo, zaha ndo cuenda
cuhva i zandyee xaan ra Jesús iñi ra
sihin cuhva i zavaha xaan ñiyivi sa ña
vaha sihin ra.
4 Vatyi maa ndo tañaha ca cundyee
iñi ndo sa zavaha ndo sa vaha cuhva
ndya cati niñi ndo saha sa ñá zavaha
ndo sa ña vaha.
5 Ta ¿atu sa i naa iñi ndo cuhva vaha
cahan Tuhun Ndyoo sihin ndo tañi sa
zehe ra Ndyoo cuu sii ndo? Ta catyi si
tyehen:

Zehe luhli, tyoon yahvi tatu zandoho
ra Ndyoo suun,
Ta zandyeun iñun tatu cañi ra suun;
6 Vatyi tatu cuñi xaan ra Ndyoo sii
minoo ra, zandoho ra sii ra,
Ta ñihi xaan cañi ra sii tandihi ñiyivi
tiin cuenda ra.

7 Cañi ra Ndyoo sii ndo vatyi cuñi
ra sa cua cutuhva vaha ndo. Tacuan
zavaha ra vatyi zehe ra cuu sii ndo.
Yoñi zehe ñiyivi sa ma ndoho si zacuu
zutu si.
8 Tuhva ra Ndyoo cañi zuhva sii
tandihi yo sa cuu zehe ra. Tatu ma
cañi ra sii ndo, cuñi si catyi si vatyi
yivi zehe ra cuu sii ndo sa ndisa.
9 Ta inga tucu cuhva, tyaa yo yahvi
sii zutu yo, ra ñuu ñiyivi ya, tatu zan-
doho ra sii yo. ¿Atu ña ñiñi xaan ca sa
tyaa yo yahvi sii ra Ndyoo ta cundito
yo tandihi cuii tyiemvu?
10 Vatyi zutu yo sa iyo ñuu ñiyivi ya,
i cañi ra sii yo zuhva quivi cuhva cuñi
maa ra. Zoco ra Ndyoo Zutu yo, cañi
ra sii yo minoo cuhva sa cua tyindyee
sii yo. Ta cuhva cuan, cua nduu yo
ñiyivi vaha xaan tañi maa ra.

11 Quɨvɨ sa ndoho yo, ña zɨɨ cuñi yo.
Nducuihya iñi yo zacuu si. Zoco cuee
ca ta nduu yo ñiyɨvɨ vaha sa ndisa
cuii ta zɨɨ cuñi yo tatu cutuhva yo sa
zañaha ra Ndyoo sii yo quɨvɨ cañi ra sii
yo.

Ica xaan tatu ma tyaa yo yahvi sa cahan ra Ndyoo

12 Yucuan cuenda zandyee ndo iñi
ndo, ta ma caca iñi ndo vatyi ma cuu
ca cundyico ndo ityi ra Cristo.

13 Caca tandɨhɨ ndo ityi vaha.
Tacuan ta yoñi ndo cua ndoyo ñuhu
vazu ta sino vaha ca iñi ndo. Cua
ndundyee xaan ca iñi ndo sihin
Tuhun Ndyoo.

14 Nducu ndo cuhva coo sa taxi sii
ndo sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ. Ta nducu
ndo cuhva cuu ndo niyɨvɨ vaha xaan
tañi tahan si cuu ñiyɨvɨ ra Ndyoo.
Vatyi tatu ña tacuan iyo ndo, ma
ndyehe ndo sii ra Ndyoo.

15 Zaha vaha ndo cuenda sii minoo
ndo ta sii inga ndo coto coo minoo
ndoho ma sino ca iñi sii ra Cristo, ta
ma ñihi ca ra cuan sa cua cuhva ra
Ndyoo sii ndo. Ta coto quita minoo
ra sa tacuan ta cua zañaha ra minoo
cuhva ña vaha nu yucu ndo ta ma
sino ca iñi ndo, ta cuaha xaan ndo cua
tɨvɨ.

16 Ta coto ñáha cuzu ndo sihin mi-
noo ñaha tatu yɨvɨ ñazɨhɨ ndo cuu, ta
coto ñáha zavaha ndo minoo sa ña
vaha ta cua zañaha si vatyi ña sino iñi
ndo sii ra Ndyoo sa ndisa cuii. Tañi ra
Esaú ta sa naha, i cuñi ra sa cuzama
ra, ta yucuan cuenda i xico ra tandɨhɨ
ndaha tyiño sa cua tahan si sii ra sii
yañi ra, ta ñá ñihi ra sii si.

17 Sa sito ndo vatyi cuee ca i cuñi ra
nañihi ra sa vaha cuan, zoco ñá cuu
ca. Ñá cuu ca ndu-uu iñi ra cuatyi ra
vazu i sacu xaan ra.

18 Ta maa ndo, ma tahan ca si sii
ndo tañi i tahan si sii ñiyɨvɨ hebreo
vatyi ña vasi ndo nu ndyaa minoo sa
cuu ndyehe ndo. Ma ndyehe ca ndo
sa cayu xaan ñúhu ta cuaha xaan inga
sa iyo tañi sa ñaa ta tyiyatyi. (Tacuan
i tahan ñiyɨvɨ hebreo quɨvɨ i saha ra
Ndyoo ley ra sii ñu.)

19 Ñá siñi maa ndo nduzu cutu ta
nduzu ra Ndyoo tañi quɨvɨ i cahan ra
sihin ñu hebreo ndya cuhva sica ñu
tumañi iñi sa ma cahan ca ra.

20 Ñá cuu cundyee iñi ñu tyiño i
tava ra Ndyoo vatyi i catyi ra vatyi
tatu vazu minoo quɨtɨ cua tɨin sii yucu
Sinaí cuan, cuñi si sa cahñi ñiyɨvɨ sii tɨ.

21 Iyo xaan i cuu tandɨhɨ cuhva
cuan ndya cuhva ndya i catyi ra
Moisés: “Yuhu xein ndya cuhva nɨhi.”
I catyi ra quɨvɨ cuan.

22 Zoco maa ndo cuahan ndo ndya
inga yucu sa nañi Sión. Yucuan
cuu ñuu maa ra Ndyoo ndito. Ñuu
Jerusalén sa ndyaa andɨvɨ cuu si. Nu
iyo cuaha xaan cuaha xaan ángel sa
zɨɨ xaan cuñi.

23 Ta nu yucu tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi,
ñu sa ndyaa zɨvɨ andɨvɨ. Ta nu ndyaa
ra Ndyoo, ra cua tyicuhva sii tandɨhɨ
ñiyɨvɨ, ta nu yucu añima ñiyɨvɨ vaha, ta
sa nduu ñu ñiyɨvɨ ñahñi ca cuatyi.

24 Ta nu ndyaa ra Jesús, ra sa cahan
saha ñiyɨvɨ sa cuenda tyiño saa i zan-
daa ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ. I sati nɨñɨ ra
Jesús vatyi cua ndasi cuatyi ñiyɨvɨ, ta
ña sica si sa cuu ñu tañi i zavaha nɨñɨ
ra Abel.

25 Yucuan cuenda coto vaha ndo sii
ndo ta tyaa ndo yahvi sii ra cahan
sihin ndo vatyi tatu ñá cacu ñiyɨvɨ he-
breo sa ñá tyaa ñu yahvi sii ra Moisés,
vihi cuii ca maa yo tatu ma tyaa yo
yahvi sii ra cahan ndya andɨvɨ.

26 Quɨvɨ i cahan ra ndya Yucu Sinaí
i zacanda nduzu ra sii ñuhu. Ta vityi
catyi ra: “Inga saha cua zacande ñuhu
ñuu ñiyɨvɨ ta andɨvɨ tucu.”

27 Ta sa cahan ra cuhva cuan cuñi
si catyi si vatyi quɨvɨ cua zacanda ra
sii si ta cua zanaa ra sii tandɨhɨ sa cuu
naa, ta cua nandoo maa ñi sa ma cuu
cunaa. Nu ndyaca ñaha ra Ndyoo cuu
sa ma cuu cunaa,

28 ta yucuan cua cundyaa maa yo.
Yucuan cuenda nazacahnu xaan yo
sii ra Ndyoo cuhva cuñi maa ra. Ta
nayuhu xaan yo sii ra.

29 Vatyi ra cu Ndyoo maa yo ñúhu
cuu ra, ta cua zanaa ra sii tandɨhɨ sa
ña vaha.

13

Cuhva cuñi si zavaha yo ta cua tahan iñi ra Ndyoo

1 Ma zandoo ndo sa cuñi xaan ndo
sii tandıhı hermano.
2 Cuhva ndo sa casi ñıyıvı saa vehe
ndo vazu ña sito vaha ndo sii ñu vatyi
iyo saha i zacasi ñıyıvı sii ángel cuhva
cuan, ta ña sito ñu tatu ángel cuu ra.
3 Ma naa iñi ndo sii ra ñoho vehe
caa. Cundahvi iñi ndo sii ra tañi sa
maa ndo ñoho vehe caa. Ta cundahvi
iñi ndo sii ra zavaha xaan ñıyıvı sa ña
vaha sihin vatyi sa tuu iñi ndo yozo
caa iyo tundoho cuan vatyi ñıyıvı cuu
tucu maa ndo.
4 Tatu sa tindaha ndo, tyaa ndo
yahvi sii si, ta ma zavaha ndo sa quiñi
sihin inga ñaha a sihin inga rayıı.
Cua tasi tuñi xaan ra Ndyoo sii ñıyıvı
zavaha sa quiñi tañi ra quixi sihin
inga ñaha sa yıvı ñazıhı ra cuu.
5 Ma cuu ndo ñıyıvı sa cuñi xaan
xuhun. Ndoo ndo vaha sihin sa iyo
sii ndo vatyi sa i catyi maa ra Ndyoo:
“Ma zandoi sii ndo, ta ma zañe sii
ndo.”
6 Yucuan cuenda nıı xaan cuu iñi yo
ta catyi yo:
Ra Ndyoo cuu ra tyindyee sii;
Ma yuhi ñaa sa cua zavaha ñıyıvı sii.
7 Nacohon iñi ndo sii ra i zacuaha
Tuhun Ndyoo sii ndo. Nacañi iñi ndo
sa cuenda cuhva i quita vaha maa ra,
ta nıı xaan cuu iñi ndo tañi sa nıı iñi
maa ra.
8 Ña záma ra Jesucristo. Zuun ra
cuu ra icu, ta zuun ra cuu ra vityi ta
tandıhı cuii tyiemvu.
9 Ma zandoo ndo ityi vaha, ta ma
sino iñi ndo ñaa tuhun saa a ñaa sa
zıın cua zacuaha ñıyıvı. Saha maa
ra Ndyoo tumañi iñi sii yo, ta tacuan
ta cua ndundyee iñi yo sihin Tuhun
Ndyoo ta yıvı sa caca xaan iñi yo sa
cuenda ñaa sa ma cuu casi yo vatyi ña
tacuan ta nduu yo ñıyıvı vaha ityi nuu
ra Ndyoo. Ñahñi tyindyee cuhva cuan
sii ñıyıvı tyaa xaan yahvi sii si.
10 Iyo minoo altar sa cuenda maa
yo. Cruz nu i sihi ra Cristo cuu si.
Ta ma cuu tyindyee si sii ñıyıvı nducu
cuhva cacu ñu sihin sa tyaa xaan
ñu yahvi sii cuhva sahnu cuan tañi
zavaha ñıyıvı hebreo sa ña sino iñi sii
ra Cristo.
11 Sihin cuhva sahnu cuan, i sahñi
ra cu zutu ya cahnu quıtı sa cuenda
cuatyi ñıyıvı. I sindyaca ra nıñı tı sisi
vehe ñuhu nu ii, ta i sahmi ra sii tı
ndya zava yuñuu.
12 Yucuan cuenda i ndyehe tucu ra
Jesús tundoho ndya zava yuñuu vatyi
cua zanduvaha ra sii ñıyıvı sihin nıñı
maa ra.
13 Yucuan cuenda nacuhun maa
yo ndya zava yuñuu sihin ra Cristo.
(Cuñi si catyi si vatyi ma cundyico ca
yo costumbre sahnu tañi zavaha inga
ñıyıvı. Cua cundyico yo sii ra Cristo ta
zıın ñıyıvı cuu yo.) Natyaa siyo yo sii
yo sii costumbre sahnu vazu ndyehe
yo tundoho sa cuenda si.
14 Vatyi ñuu ñıyıvı ya; yıvı ñuu maa
yo cuu si; nanducu maa yo sii minoo
ñuu sa cua coo cuee ca.
15 Nanducu yo sa cua tyindyee ra
Jesús sii yo, ta zıquı cua nacuhva yo
tyahvi ndyoo sii ra Ndyoo tandıhı cuii
cuhva. Cua catyi yo sihin ñıyıvı vatyi
sito yo sii ra.
16 Ma zaña ndo sa zavaha ndo sa
vaha ta sa zasa ndo sa sii ndo sii ñıyıvı
ndahvi vatyi zıı xaan cuñi ra Ndyoo
tatu zacahnu yo sii ra cuhva cuan.
17 Tyaa ndo yahvi sii ra cu nuu sii
ndo sa cuenda Tuhun Ndyoo. Zavaha
ndo cuhva catyi ra vatyi zacuenda ra
sii ndo ta ma ndoyo ñuhu ndo. Cua
nacuhva ra cuenda sii ra Ndyoo sa
cuenda tyiño ra. Tatu zavaha maa
ndo sa vaha, zıı cua cuñi ra quıvı
cua cuhva cuenda ra, zoco tatu ma
zavaha ndo sa vaha, ña zıı cua cuñi ra,
ta cua ndoho ndo.
18 Cahan ndo sihin ra Ndyoo sa
cuenda ndi vatyi sito vaha ndi vatyi
zavaha ndi sa vaha, ta cuñi xaan ndi
zavaha ca ndi sii si.
19 Ta zañiñi sii ndo vatyi caca ca
ndo sii ra Ndyoo sa cuende vatyi
tacuan ta cua cuu quite ihya ta quisi
nanuhi nu yucu ndo yatyi ca.
20 Maa ra Ndyoo cuu ra saha sa coo
sa taxi añima yo. I zanandoto ra sii
ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo.

Ra Jesús cuu ra zacuenda xaan sii yo
tañi zacuenda minoo ra cu pastor sii
mvee ticatyi zono ra. Sa cuenda sa
i sati niñi ra Jesús quivi i zandaa ra
Ndyoo tyiño saa sihin yo ta i nduu ra
pastor cuenda yo.
21 Natyindyee maa ra Ndyoo sii ndo
sihin tundyee iñi maa ra sa cuenda
ra Jesucristo, ta cua cuu zavaha ndo
tandihi cuhva cuñi maa ra. Ta nazac-
ahnu yo sii ra Jesucristo tandihi cuii
tyiemvu. Ta nacuu si tacuan, ta
nacuu si sa ndisa.
22 Zoco sa ndyoo ñi ndoho her-
manos tyizoho vaha ndo sa catyi ihya
vatyi ña cuaha xaan tyei.
23 Cuñi sa cua coto ndo vatyi sa
quita ra hermano Timoteo vehe caa
vityi. Tatu saa ra ihya yatyi, cua
cuhin sihin ra nu yucu ndo.
24 Cuhva ndo minoo nacumi sii
tandihi ra hermano ta sii ra hermano
ra cu nuu sii ndo. Ra hermano nu cu
si Italia tasi ra minoo nacumi sii ndo.
25 Nacuhva xaan ra Ndyoo tumañi
iñi sii tandihi ndo.

Minoo Carta I Tyaa Ra Santiago

Tyaa ra Santiago carta ya sii ñiyɨvɨ hebreo ñu i sitya cuatyi

1 Yuhvi ra Santiago cui minoo muzu sii ra Ndyoo ta sii ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo. Tasi carta ya sii tandɨhɨ ndoho ñiyɨvɨ hebreo. Vityi sino iñi ndo sii ra Jesucristo, ta yucu ndo ityi cuan ityi ya. Tasi minoo nacumi sii tandɨhɨ ndo.

Sa siñi tuñi sa saha ra Ndyoo

2 Zɨɨ xaan cuñi ndo hermanos tatu ndyehe xaan ndo tundoho
3 vatyi sa sito ndo vatyi tatu saha ra Ndyoo prueba sii ndo, cuñi ra coto ra tatu sino ndisa cuii iñi ndo sii ra. Ta sihin cuhva cuan, ta cua ndundyee xaan ca iñi ndo sihin Tuhun Ndyoo.
4 Ta nandundyee xaan iñi ndo minoo sa ndisa cuii ta ñahñi ca cua cumañi sii ndo. Cua cuu ndo ñiyɨvɨ vaha sa ndisa cuii, ta yoñi cua cuu tyaa cuatyi sata ndo.
5 Tatu iyo ndo ña sito ndo ñaa sa cuñi ra Ndyoo cua zavaha ndo, nducu tuhun ndo sii ra. Cua catyi casi ra sihin ndo, ta ma cahan ra sii ndo.
6 Zoco nɨɨ cuu iñi ndo ta nducu tuhun ndo vatyi tatu ña nɨɨ cuu iñi ndo cuu ndo tañi tyañuhu. Ndaa noo ñi maa si cuhva tyindaha tatyi sii si.
7-8 Minoo ra ña nɨɨ vaha iñi sii ra Ndyoo, uu sica iñi ra tandɨhɨ saha, ta ma cuu caca iñi ra vatyi cua cuhva ra Ndyoo sa sica ra sii ra.
9 Ra hermano ra ndahvi, nacuzɨɨ xaan cuñi ra vatyi zanducahnu xaan ra Cristo sii ra.
10 Ta ra hermano ra cuca, nacuzɨɨ xaan cuñi ra vazu cua nduluhlu ra vatyi tañi minoo ita ñi sa iyo sisi cuhu cuu ra. Cua cuu ra, zoco cua cuhun ra gloria.
11 Caña ñicandyi, ta ndu-ihñi xaan, ta xii cuhu ta coyo ita si. Ña tyaqui ca caa si. Zuun ñi cuhva cuan cua tahan si sii ra cuca, vazu zatyiño xaan ra.

Cundyee iñi ndo tatu nducu coto ihñi cuihna sii ndo

12 Zɨɨ xaan cua cuu sii minoo ra tatu cundyee iñi ra ta ma ndoyo ñuhu ra tatu nducu coto ihñi cuihna sii ra. Vatyi tatu quita vaha ra sa ndyehe ra tundoho cuan, cua cuhva ra Ndyoo minoo corona sii ra sa cua cundito ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Sa catyi ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sii si sii ñiyɨvɨ cuñi xaan sii ra.
13 Tatu vasi minoo prueba zɨquɨ ndo ta cuñi ndo zavaha ndo cuatyi, ma catyi ndo: “Maa ra Ndyoo nducu coto ihñi sii.” Vatyi ña cuñi ra Ndyoo sa zavaha ndo sa ña vaha, vatyi maa ra ña cuñi ra zavaha ra sa ña vaha numinoo saha, ta yucuan cuenda ña cuñi ra sa zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha.
14 Minoo minoo yo iyo cuatyi añima yo, ta yucuan cuenda cuñi xaan yo zavaha yo sa ña vaha.
15 Xihna ca cuñi xaan yo zavaha yo sa ña vaha, ta zɨquɨ cacu cuatyi. Ta tatu sa yaha zavaha yo cuatyi, ta zɨquɨ nducuaha xaan ca sa ña vaha zavaha yo. Ta nu ndɨhɨ tuhun cua cahñi cuii si añima yo.
16 Ndoho hermanos cuñi xein sii ndo. Ma zandavi ñaha ndo sii ndo ta caca iñi ndo inga cuhva.
17 Tandɨhɨ sa vaha ta sa ndoo sa cuenda ra Ndyoo cuu si. Maa ra cuu ra i zavaha ñúhu. Ña zama ra cuhva iyo ra, ta ñahñi sa ñaa iyo sii ra. (Sa ñaa cuan cuu sa ña saha coto ñiyɨvɨ sa vaha.)
18 Sa cuenda sa cuñi maa ra, ta i saha ra minoo cuhva saa coo yo sihin Tuhun Vaha ra. Tacuan i zavaha ra vatyi maa yo cua cuu sa vaha xaan ca sii tandɨhɨ sa i zavaha ra.

Cuhva zavaha yo cuhva cuñi ra Ndyoo sa ndisa cuii

19 Coto ndo cuhva ya, ndoho hermanos. Tandɨhɨ cuii maa yo cuñi si sa tyizoho vaha yo. Ma yatyi xaan cahan yo, ta ma yatyi xaan cuxaan yo.
20 Vatyi tatu cuxaan yo, ña zavaha yo cuhva cuñi ra Ndyoo sihin cuhva cuan.
21 Yucuan cuenda zaña ndo sii tandɨhɨ sa quiñi ta sa ña vaha, ta vii

ñi tɨɨn cuenda vaha ndo sii Tuhun
Ndyoo sa iyo añima ndo vatyi cua
zacacu si cuan sii ndo.
22 Zoco zavaha ndisa cuii ndo
cuhva catyi Tuhun Ndyoo ta yɨvɨ sa
tyizoho ñi maa ndo sii si vatyi tatu
cuenda tyizoho ñi maa ndo, zuun ñi
sii maa ndo zandavi ñaha ndo.
23 Tatu cuenda tyizoho ñi maa mi-
noo ra cuhva catyi Tuhun Ndyoo ta
ña zavaha ra sa catyi si, cuu ra tañi
minoo ra ndyehe sii sihin ino.
24 Ndyehe ra sii ra ta zɨquɨ cuahan
ra, ta yatyi xaan naa iñi ra cuhva caa
ra.
25 Zoco tatu ndyehe minoo ra
cuhva catyi Tuhun maa ra Ndyoo,
nacatyi si sihin ra tandɨhɨ sa cuñi ra
Ndyoo sa coto ra, ta yucuan cuu ley
ra Ndyoo sa ndasi sii yo. Tatu zavaha
ra cuhva catyi si ta ma naa ñi iñi ra sii
si, cua tyindyee ra Ndyoo sii ra sihin
tandɨhɨ sa zavaha ra.
26 Zoco tatu sica iñi minoo ra vatyi
zavaha ra cuhva cuñi ra Ndyoo ta ña
zacuenda ra yuhu ra, zuun ñi sii maa
ra zandavi ñaha ra, ta sa caha ñi catyi
ra vatyi sino iñi ra sii ra Ndyoo.
27 Cuhva zavaha yo cuhva cuñi ra
Ndyoo sa ndisa cuii ta cuhva zacahnu
yo sii ra cuhva cuñi maa ra sa ndisa,
cuu sa tyindyee yo sii ñu ndahvi, ñu
i sihi yɨɨ, ta sii sa ndyihi ndahvi sihin
tundoho sa ndyehe ñu ta ma zavaha
yo cuhva zavaha ñiyɨvɨ ña sito sii ra
Ndyoo.

2

Ña vaha tatu tyaa ca yo yahvi sii ra hermano cuca ta zɨquɨ sii ra hermano ndahvi

1 Hermanos, tatu sino ndisa cuii iñi
ndo sii ra Jesucristo ra ndyaca ñaha
sii yo, ma tyaa xaan ca ndo yahvi sii
minoo hermano ta zɨquɨ sii inga.
2 Vatyi vasi ra hermano nu yucu
ndo ta ñoho ra zahma vaha xaan, ta
ñoho xehe xuhun cuaan nu ndaha ra.
Ta vasi tucu inga hermano, ndahvi ñi
caa vasi ra.
3 Ta tyaa ca ndo yahvi sii ra ñoho
zahma vaha ta catyi ndo: “Ihya
cundyoon nu tyayu vaha.” Ta sihin
ra ndahvi catyi ndo: “Yucuan cuɨñɨ
ndyoon a cundyoon nu ñuhu ñi ña.”
4 Cuhva cuan zazɨɨn ndo sii ra tahan
ndo. Ta nduu ndo ñiyɨvɨ sica iñi mi-
noo cuhva ña vaha vatyi tyaa ca ndo
yahvi sii ra cuca.
5 Cuñi xein sii ndo hermanos. Ty-
izoho vaha ndo sa quehin. I casi ra
Ndyoo sii ñiyɨvɨ ndahvi vatyi cua sino
xaan iñi ñu sii ra, ta cua ñihi ñu sa
saha maa ra ta cuhun ñu nu ndyaca
ñaha ra tañi sa i catyi ra. Cua tɨɨn
cuenda ra sii ñiyɨvɨ cuñi xaan sii ra nu
ndyaca ñaha ra.
6 Zoco maa ndo ña tyaa ndo yahvi
sii ra ndahvi. ¿Atu yɨvɨ ra cuca cuu ra
zavaha xaan sa ña vaha sihin ndo ta
sindyaca sii ndo nuu ra juez?
7 ¿Atu yɨvɨ ra cuca cuu ra quiñi xaan
cahan sii ra Jesucristo? Ta maa ndo
cuu ra sino iñi sii ra Jesús.
8 Zavaha ndo sa vaha tatu tyaa
ndo yahvi sa ndisa cuii sii ley maa
ra Ndyoo sa zacuaha ra Jesús. Sa
ñiñi xaan ca cuu nu catyi si tyehen:
“Cuñi xoon sii inga ñiyɨvɨ tañi cuñun
sii moo.”
9 Zoco tatu tyaa ca ndo yahvi sii
minoo ñiyɨvɨ ta zɨquɨ sii inga, zavaha
ndo cuatyi, ta catyi ley ra Ndyoo vatyi
ra iyo cuatyi cuu ndo.
10 Tatu catyi yo vatyi tyaa yo yahvi
sii ley ra Ndyoo, ta ña tyaa yo yahvi
sii minoo si, ndoo cuatyi zɨquɨ yo sa
cuenda tandɨhɨ si.
11 Maa ra Ndyoo i catyi: “Ma cuzu
ndo sihin minoo ñaha tatu yɨvɨ ñazɨhɨ
ndo cuu.” Ta i catyi tucu ra: “Ma
cahñi ndo ñiyɨvɨ.” Vazu ña zavohon
cuatyi sa xihna ñi, zoco tatu cahñun
ñiyɨvɨ, zuun ñi ña tyoon yahvi ley ra
Ndyoo, ta iyo cuatyun ityi nuu maa
ra.
12 Cua tyicuhva ra Ndyoo sii ndo
cuhva catyi tyiño saa i zandaa ra.
Yucuan cuenda zacuenda ndo sii ndo
sihin cuhva cahan ndo ta sihin cuhva
zavaha ndo.
13 Vatyi ma cundahvi iñi ra Ndyoo
sii ndo quɨvɨ tyicuhva ra sii ndo tatu
ña cundahvi iñi ndo sii ñiyɨvɨ. Zoco
tatu cundahvi iñi ndo sii ñiyɨvɨ, cua

cundahvi tucu iñi maa ra Ndyoo sii ndo.

Tatu nɨɨ cuu iñi yo sii ra Ndyoo sa ndisa, cua zatyiño yo tyiño ra

14 Hermanos, ¿yozo caa cua tyindyee si sii minoo ra tatu catyi ra vatyi nɨɨ xaan cuu iñi ra zoco ñahñi tyiño ra Ndyoo zavaha ra? Sihin sa nɨɨ ñi iñi ra cuan ¿atu cuu cacu ra?

15 Tatu iyo minoo hermano a minoo hermana ta ñahñi zahma ñu iyo ta sizoco ñu

16 ta minoo ndo catyi ndo sihin ñu: "Natyindyee ra Ndyoo suun. Vaha xaan tatu coo zahmon ta sa casun." Tatu tacuan cohon ta ña sohon sa siñi ñuhu sii ñu ¿yozo caa tyindyee si?

17 Zuun ñi cuhva cuan, vazu nɨɨ xaan iñi ndo catyi ndo, zoco tatu ñahñi maa sa zavaha ndo, ña nɨɨ iñi ndo sa ndisa cuii tatu tacuan caa iyo ndo.

18 Iyo ndo cua catyi ndo: "Tatu nɨɨ iñi yo sii ra Ndyoo, sa vaha tacuan ñi." Zoco yuhvi catyi vatyi ñiñi xaan sa zavaha yo sa vaha vatyi tatu ma zavaha yo sa vaha yoñi cua coto tatu nɨɨ iñi yo sii ra Ndyoo a ña nɨɨ iñi yo. Yuhvi zavehi sa vaha, ta cuhva cuan cuu ndyehe ñiyɨvɨ vatyi nɨɨ xaan iñi.

19 Iyo ndo catyi ndo vatyi sino iñi ndo vatyi iyo minoo ñi Ndyoo. Vaha catyun sa sino iñun sa iyo minoo Ndyoo, zoco cuhva cuan sino tucu iñi tandɨhɨ cuihna, ta yuhu xaan si ndya cuhva nɨhɨ si.

20 Ñahñi sa siñi tuñi vaha iyo sii ndo. ¿Ama cua cutuhva ndo vatyi ñahñi maa cuu si sa catyi yo vatyi sino iñi yo tatu ma zavaha yo cuhva cuñi ra Ndyoo?

21 Nduvaha ra Abraham ñiyɨvɨ sahnu sii yo ityi nuu ra Ndyoo sa cuenda cuhva i zavaha ra quɨvɨ cua cuhva ra sii ra Isaac zehe ra sii ra Ndyoo ta cua cahñi ra sii ra. I saha ra Abraham sii ra Isaac sii ra Ndyoo vazu ndaha cuu ra cuñi ra.

22 Nɨɨ xaan i cuu iñi ra Abraham sii ra Ndyoo, ta yucuan cuenda i zavaha ra cuhva i catyi ra. Ta sa cuenda cuhva i zavaha ra ta nɨɨ ca i nduu iñi ra.

23 Ta i cuu si cuhva catyi Tuhun Ndyoo: "I sino xaan iñi ra Abraham sii ra Ndyoo, ta i ndyehe ra Ndyoo sii ra tañi sa ñahñi cuatyi ra." Ta i catyi ra Ndyoo vatyi amigo ra cuu sii ra Abraham.

24 Cuhva cuan cuu ndyehe ndo vatyi nduvaha yo ityi nuu ra Ndyoo sa cuenda cuhva zavaha yo, ta yɨvɨ sa cuenda sa sino ñi iñi yo sii ra.

25 Ta zuun ñi cuhva cuan i cuu si sihin ña Rahab minoo ñaha zɨɨ iñi. I catyi ra Ndyoo vatyi ñahñi ca cuatyi ña vatyi i zavaha ña minoo sa vaha quɨvɨ i tɨɨn cuenda vaha ña sii ra i tasi ra Josué. I tyixehe ña sii ra, ta zɨquɨ i natasi ña sii ra inga ityi vatyi ma cahñi ñiyɨvɨ ña vaha sii ra.

26 Tañi sa quita añima yo tatu sa sihi coño ñuhu yo, zuun ñi tacuan tucu cuu si tatu catyi yo vatyi sino iñi yo sii ra Ndyoo ta ñahñi sa zavaha yo sa cuenda ra. Ñahñi yahvi ndyaa tuhun cahan yo sa sino iñi yo. Ña sino ndisa cuii iñi yo.

3

Cuhva cuñi si zacuenda yo yuhu yo

1 Ma cuaha xaan ndoho cuñi ndo cuu ndo ra zacuaha sii inga ndo vatyi sa sito ndo vatyi nduhvi ra zacuaha, ñihi ca cua tyicuhva ra Ndyoo sii ndi quɨvɨ cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ tatu ña vaha zacuaha ndi.

2 Ta tandɨhɨ cuii yo iyo saha zavaha yo sa ña vaha a zama yuhu yo. Tatu iyo minoo ra cuu zacuenda ra yuhu ra, ñahñi maa cuatyi ra iyo. Cuu cundyaca ñaha ra sii ra sa ndisa cuii.

3 Cuu cundyaca ñaha yo sii minoo caballo cahnu tatu tyihi yo minoo freno yuhu tɨ.

4 Nahnu xaan barco, zoco vazu ñihi xaan caa tatyi cuu zacuhun ra zacaca sii tu ndya ityi cuñi maa ra sihin minoo caa luhlu sa ndyaa xiñi tu.

5 Ta zuun ñi cuhva cuan, luhlu xaan yaa yo, zoco cuaha xaan sa ña vaha cuu zavaha si. Tañi minoo ñúhu luhlu tatu sa natɨɨn si cua cahmi si candɨɨ cuhu cahnu.

6 Ta tañi minoo ñúhu cuu yaa yo. Cuaha xaan sa ña vaha cahan si.

Zatɨvɨ si sii tandɨhɨ yo, ta zatɨvɨ si sii yo tandɨhɨ quɨvɨ iyo yo ihya ñuu ñiyɨvɨ. Andyaya cuu nu quita tandɨhɨ tyiño ña vaha sa zavaha yaa yo.

7 Vatyi cuu zandumazu ñiyɨvɨ sii tandɨhɨ cuii nuu quɨtɨ xaan a zaa a coo a quɨtɨ iyo sisi tyañuhu, ta cuu cundyaca ñaha ra sii tɨ.

8 Zoco yaa ra ña cuu cundyaca ñaha ra. Ndya vaha ñi cuhva ndyaa listo si sa cahan si sa quiñi caa ta zatɨvɨ si sii inga ñiyɨvɨ.

9 Sihin yaa yo zacahnu yo sii ra Ndyoo Zutu yo, ra ndyaca ñaha sii yo. Ta zuun ñi sihin yaa yo cahan yo ndya vaha ñi sii ñiyɨvɨ, ta maa ra Ndyoo i zavaha sii ñu vatyi cuu ñu zehe ra.

10 Zuun ñi sihin yuhu yo zacahnu yo sii ra Ndyoo. Ta zuun ñi sihin yuhu yo cahan yo ndya vaha ñi sii ñiyɨvɨ. Hermanos, ña tahan si zacuu yo cuhva cuan.

11 ¿Atu quita ndutya cuii ta ndutya quiñi caa ɨɨn ñi zoco?

12 ¿Atu cuu quihin yo mango numinoo tundyica a quihin yo visi numinoo tuticaha? Ma cuu. Ta zuun ñi cuhva cuan ma cuu cuhun yo tyañuhu ta tava yo ndutya vaha.

Sa siñi tuñi sa saha ra Ndyoo

13 Tatu iyo cuaha sa siñi tuñi vaha suun, zañohon vatyi tacuan iyon sihin cuhva zavohon. Ta ma zacahnun suun ta ma catyun vatyi sito xoon.

14 Zoco tatu cucuihna iñun, a tatu cuñun vatyi ɨɨn ñi sii moo cua tyaa ñiyɨvɨ yahvi, ma zacahnun suun ta catyun vatyi iyo xaan sa siñi tuñi suun. Cuhva cuan nduun minoo ra vatya vatyi ña zavohon sa vaha.

15 Ihya cuu sa siñi tuñi sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, cuhva sica iñi maa ñiyɨvɨ, ta yɨvɨ cuhva sica iñi Tatyi Ii. Sa siñi tuñi sii ra cuihna cuu si.

16 Vatyi tandɨhɨ nu iyo sa cuihna iñi ñiyɨvɨ ta cuñi xaan ñu sa ɨɨn ñi sii maa ñu tyaa ñiyɨvɨ yahvi, yucuan iyo xaan tizɨhɨ ta iyo tandɨhɨ cuii nuu cuatyi.

17 Zoco sa siñi tuñi vaha sa saha ra Ndyoo, maa ñi sa vaha cua zavaha ñiyɨvɨ tatu iyo si sii ñu. Ma coo tizɨhɨ nu yucu ñu. Vii ñi cua coo ñu. Ta cuu natuhun tahan vaha ñu iyo sa siñi tuñi vaha sii, ta ma cuxaan ñu. Iyo tumañi iñi sii ñu sihin ñiyɨvɨ. Ta cuaha xaan inga nuu tyiño vaha zavaha ñiyɨvɨ iyo sa siñi tuñi sa saha ra Ndyoo. Ma ndu-uu iñi ñu, ta ma zandavi ñaha ñu.

18 Ta ñiyɨvɨ nducu cuhva coo sa taxi, yucuan cuu ñu tasi sɨtɨ vaha. Ta sa cua naquihin ñu cuu maa ñi sa vaha. (Cuñi si catyi si vatyi cua cuu ñu ñiyɨvɨ vaha xaan tandɨhɨ saha.)

4

Ma cuñi xaan yo sa iyo ñuu ñiyɨvɨ

1 ¿Ñaa cuenda iyo tizɨhɨ nu yucu ndo ta sahñi tahan ndo? Tacuan iyo ndo vatyi iyo cuaha xaan sa ña vaha sa cuñi ndo zavaha ndo.

2 Cuñi xaan ndo coo sa sii ndo. Yucuan cuenda sahñi ndo ñiyɨvɨ. Cuñi xaan ndo sa sii inga ñiyɨvɨ, ta ma cuu ñihi ndo sii si. Yucuan cuenda iyo tizɨhɨ nu yucu ndo, ta sahñi tahan ndo. Ñahñi sa sii ndo iyo vatyi ña sica ndo sii si sii ra Ndyoo.

3 Ta iyo saha sica ndo sii si ta ña ñihi ndo vatyi ña vaha cuhva sica ndo. Sica ndo maa ñi sa cuenda sa cuzɨɨ iñi ndo.

4 Cuu ndo tañi minoo ñaha i zandoo sii yɨɨ cuhva zandoo ndo sii ra Ndyoo. ¿Atu ña sito ndo vatyi tatu cuñi xaan ndo sii sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, nduu ndo ñiyɨvɨ xaan iñi sii ra Ndyoo? Yoo ra cuñi xaan sa ña vaha sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, nduu ra minoo ra xaan iñi sii ra Ndyoo.

5 ¿Atu sica iñi ndo vatyi sa caha ñi cuu sa catyi Tuhun Ndyoo vatyi Tatyi Ii sa tyihi ra Ndyoo añima yo zacuenda xaan si sii yo? Cuñi ra Ndyoo vatyi ɨɨn ñi sii maa ra cua cuñi xaan yo.

6 Tyindyee xaan ra Ndyoo sii yo. Yucuan cuenda catyi si: “Sii ñiyɨvɨ zanduluhlu sii, saha ra Ndyoo tumañi iñi. Zoco ra zacahnu sii, ña tyindyee ra Ndyoo sii ra.”

7 Yucuan cuenda zanduluhlu ndo sii ndo, ta tyaa ndo yahvi sii ra Ndyoo. Cuxaan ndo sihin cuihna, ta cua cono ra sii ndo.

8 Tuhva ndo sii ra Ndyoo, ta cua
tuhva ra sii ndo. Zaña ndo sii sa
ña vaha, ndoho ra iyo xaan cuatyi.
Ta ndoho ra cuñi zuhva sa iyo ñuu
ñiyɨvɨ ya, ta zuhva cuñi tucu ndo sii
ra Ndyoo, zandu-ɨɨn ndo iñi ndo ta
minoo ñi cuhva caca iñi ndo, ta ɨɨn ñi
sii ra Ndyoo cuñi xaan ndo.
9 Zanducuihya ndo iñi ndo ta vacu
xaan ndo sa cuenda cuatyi ndo. Na-
coo tucuihya iñi sii ndo ta ma cuzɨɨ
xaan iñi ndo.
10 Zanduluhlu ndo sii ndo ityi nuu
ra Ndyoo, ta zɨquɨ cua zanducahnu ra
sii ndo.

Ma cahan ndo sii yañi ndo

11 Ma cahan ndo sii minoo ndo ta
sii inga ndo. Yoo ra cahan sii inga
hermano, sahñi tahan ra sihin ley ra
Ndyoo sihin cuhva cuan ta ña tyaa ra
yahvi sii ley ra Ndyoo vatyi yoo ra ña
zavaha cuhva catyi ley ra Ndyoo, ña
tyaa ra yahvi sii si.
12 Zoco iyo minoo ñi ra sa cuu tava
ley, ta minoo ñi ra cuu catyi tatu vaha
si a ña vaha si. Iyo cuhva sii ra sa
zacacu ra sii ñiyɨvɨ a sa zanaa ra sii ñu.
¿Ta yoo ra cuu oo vatyi cuu catyun atu
vaha a ña vaha sa zavaha ra tohon?

Ña sito yo ñaa sa cua cuu sii yo ityaan

13 Tyizoho ndoho ra tuhva catyi:
“Vityi a ityaan cua cuhun ndi inga
ñuu, ta cua yaha ndi minoo cuiya.
Yucuan cua zatyiño ndi, ta cua ñihi
ndi xuhun.” Catyi ndo.
14 Zoco ña sito ndo ñaa sa cua cuu sii
ndo ityaan. Tañi minoo vico nuhu ñi
cuu ndo. Ta vico nuhu cuan zuhva ñi
cuhva ndyehe yo sii si, ta zɨquɨ naa ñi
si.
15 Yucuan cuenda inga cuhva cuñi
si cahan ndo. Tyehen catyi ndo:
“Tatu cuhva cuñi ra Ndyoo cuu, cua
cundito ca ndi ta zavaha ndi cuhva
ya.”
16 Zoco ndoho, cahnu zaha ndo sii
ndo. Ta cuhva zacahnu ndo sii ndo,
ña vaha.
17 Ta yoo ra sito ñaa sa cuu sa vaha
ta ña zavaha ra sii si, cuatyi cuu si.

5

Minoo cuhva cua cuu sii ra cuca

1 Tyizoho ndoho ra cuca, vacu ndo
ta vacu saa ndo sa cuenda tundoho sa
vasi zɨquɨ ndo.
2 Sa cuñi tyahyu sa cuca ndo,
ta zahma vaha xaan ndo cua casi
tiquixi.
3 Cua cuxi xuhun cuaan ndo ta
xuhun cuisi ndo ta cua cuu si minoo
sa ndaa vatyi ma cuu coo si tandɨhɨ
tyiemvu. Ta tañi zatɨvɨ cuxi cuan sii
xuhun ndo, tacuan cua tɨvɨ tucu coño
ñuhu maa ndo sihin ñúhu. Ihya cuu sa
sicumi vaha xaan ndo, ta cua ndyehe
ndo tundoho quɨvɨ cua tasi tuñi ra
Ndyoo sii ñiyɨvɨ.
4 Tyizoho ndo cuhva sa sacu ra i
zatyiño tyiño ndo ta ñá tyiyahvi vaha
ndo sii ra. Saa nduzu ra nuu ra
Ndyoo, ra ndyaca ñaha sii yo.
5 Vaha xaan i sicoo ndo ñuu ñiyɨvɨ
ya. I zata ndo ñaa ñi maa sa cuñi maa
ndo. I zandunahnu ndo sii ndo, ta
vityi tahan si cuu ndo tañi zɨndɨquɨ
xahan.
6 I tyaa ndoho, ra cuca, cuatyi sata
ñiyɨvɨ vaha, ta sahñi ndo sii ñu, vazu
nducu ñu cuhva zacacu ñu sii ñu.

Zandyee ndo iñi ndo tandɨhɨ cuhva ta cahan ndo sihin ra Ndyoo

7 Ta ndoho hermanos, zandyee ndo
iñi ndo ndya quɨvɨ cua quisi tucu ra
ndyaca ñaha sii yo. Tañi minoo ra
zatyiño sicuhu, zandyee ra iñi ra ta
ndatu ra ndya coon zavi uu a uñi saha
ta zɨquɨ cuu tasi ra ta cua coo vaha itu
ra.
8 Tacuan tucu zandyee ndo iñi ndo,
ta ma yuhu ndo vatyi sa cuñi quisi
tucu ra ndyaca ñaha sii yo.
9 Ma cahan ndo sii minoo ndo ta
sii inga ndo hermanos coto catyi ra
Ndyoo vatyi zavaha tucu maa ndo sa
ña vaha. Sa ndyaa ra cu juez yuvehe.
10 Zaha ndo cuenda cuhva i sicoo ra
profeta ta sa naha, cuhva i zandyee
xaan ra iñi ra quɨvɨ i ndyehe xaan ra
tundoho.
11 Sito yo vatyi zɨɨ xaan cuñi ra vityi
vatyi i zandyee ra iñi ra. Ta sa sito
ndo cuhva i tahan ra Job ta cuhva i
zandyee xaan ra iñi ra. Ta sito ndo

cuhva i quita vaha ra Job quɨvɨ nu
ndɨhɨ nducu coto ihñi cuihna sii ra
vatyi vaha xaan maa ra Ndyoo, ta
cundahvi xaan iñi ra sii ñiyɨvɨ.
12 Ta minoo tuhun ñiñi xaan cuu sa
cua catyi vityi hermano. Ma tyiñaha
ndo Ndyoo nuu ñiyɨvɨ ta catyi ndo
ñaa sa cua zavaha ndo a ma zavaha
ndo. Ta ma cahan ndo ñaa inga zɨvɨ
cuhva cuan. Tatu cuñi ndo cahan ndo
minoo cuhva catyi ndo: “Tyehen cua
zavehi” a catyi ndo “ma zavehi sii si”,
ta ma zama tucu ndo inga cuhva cuee
ca. Tacuan ta cua coto ñiyɨvɨ vatyi
tuhva ndo cahan sa ndisa, ta ma tasi
tuñi ra Ndyoo sii ndo.
13 ¿Atu iyo ndo ndyehe ndo tun-
doho? Nacahan ra cuan sihin ra
Ndyoo. ¿Atu zɨɨ cuñi ndo? Nacata ra
zɨɨ cuñi yaa, ta nazacahnu ra sii ra
Ndyoo.
14 ¿Atu iyo ndo cuhu ndo? Nacana
ra cuhu sii tandɨhɨ ra sahnu vehe
ñuhu, ta nacahan ra sahnu cuan sihin
ra Ndyoo sa cuenda ra ta natyihi ra
zuhva azetye xiñi ra cuhu ta cahan ra
zɨvɨ ra Jesús.
15 Ta tatu nɨɨ iñi ra, cua nduvaha ra
cuhu cuan. Cua zanduvaha ra Jesús
sii ra, ta tatu cuhu ra vatyi i zavaha ra
cuatyi, cua zandasi ra Ndyoo cuatyi
ra.
16 Yucuan cuenda nacatyi ndo si-
hin ra tahan ndo ñaa cuatyi i zavaha
ndo, ta cahan ndo sihin ra Ndyoo sa
cuenda minoo ndo ta inga ndo vatyi
cua nduvaha ndo. Tatu iyo minoo
ra ndoo xaan ta cahan ra sihin ra
Ndyoo, iyo xaan cuhva sihin oración
ra. Ta ñihi xaan zatyiño si.
17 Ra Elías i cuu ra minoo ñiyɨvɨ tañi
maa yo. Ta sica xaan ra sii ra Ndyoo
vatyi ma coon zavi. Ta ñá coon ra nu
ñuhu ñuu ñiyɨvɨ uñi cuiya zazava.
18 Ta zɨquɨ i cahan ra sihin ra Ndyoo
inga saha ta i coon xaan zavi, ta i
zatyiño vaha tucu ñuhu inga saha, ta
i nacoo ndaha tyiño.
19 Hermanos, tatu iyo minoo ndo
quita ndo ityi vaha ta zandoo ndo
tuhun ndisa, ta tatu quita inga ra
zanaquihin ityi vaha sii ra ta natɨin
cuenda tucu ra Tuhun Ndyoo,
20 cuñi si sa coto ra zanaquihin ityi
vaha sii ra vatyi i zacacu ra sii mi-
noo ra iyo cuatyi, ta ma cuhun ra
andyaya. Ta zanaa ra Ndyoo tandɨhɨ
cuii cuatyi ra.

Sa Xihna Ñi Carta I Tyaa Ra San Pedro

Tyaa ra Pedro minoo carta sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesucristo, ñu i sitya cuatyi

1 Yuhvi ra Pedro, minoo apóstol ra
Jesucristo cui. Maa ra i tava tyiño sii.
Ta tasi carta ya sii ñiyɨvɨ ña ndyaa ca
ñuu ñu. Tandɨhɨ ñu i sitya cuatyi. Ta
ndyaa ñu nu cu si Ponto ta Galacia ta
Capadocia ta Asia ta Bitinia.
2 Maa ra Ndyoo Zutu yo i casi sii
ndo vatyi tacuan i cuñi maa ra ta sa
naha. Sihin Tatyi Ii ra i zanduvaha
ra sii ndo vatyi cua tyaa ndo yahvi sii
ra, ta zandasi ra cuatyi ndo vatyi sati
nɨñɨ ra Jesucristo sa cuenda maa yo.
Natyindyee xaan ra Ndyoo sii ndo, ta
nacuhva ra sa coo sa taxi añima ndo.

Zɨɨ xaan cuñi yo, ta ndatu yo sii minoo sa cua ñihi yo cuee ca

3 Zacahnu ndi sii ra cu Ndyoo, Zutu
ra Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo
vatyi i cundahvi xaan iñi ra sii yo, ta i
zanacacu saa ra sii yo vatyi i nandoto
ra Jesucristo sisi sa i sihi ra. Ta vityi zɨɨ
xaan cuñi yo, ta ndatu yo sii minoo sa
cua ñihi yo cuee ca.
4 Iyo sa cumi maa ra Ndyoo ndya
andɨvɨ sa cuenda maa ndo, ta ma tɨvɨ
si ndaha ñi, ta ñahñi sa quiñi cuu
cuhun nu iyo si, ta ma naa si.
5 Ta cua ñihi ndo sii si vatyi za-
cuenda vaha ra Ndyoo sii ndo sihin
tundyee iñi sii maa ra. Nɨɨ xaan cuu
iñi ndo sii ra, ta nu cua ndɨhɨ tyiemvu
cua zañaha ra Ndyoo cuhva cua za-
cacu ndɨhɨ ra sii ndo vatyi sa ndyaa
listo cuhva cuan.
6 Yucuan cuenda zɨɨ xaan cuñi ndo
vazu ndyehe xaan ndo tundoho vityi.
7 Sa nɨɨ xaan iñi ndo sii ra Ndyoo,
cuu si tañi xuhun cuaan. Cuñi si
sa cua tyicuhva ra Ndyoo sii si si-
hin ñúhu, ta zɨquɨ cua ndyehe ra tatu
vaha si a ña vaha si. Tatu nɨɨ xaan cuu
iñi ndo sa ndisa cuii, cua cundyee iñi
ndo vazu ndyehe ndo tundoho, ta sa
nɨɨ xaan iñi ndo cuhva cuan vale ca
si ta zɨquɨ xuhun cuaan vatyi xuhun
cuaan sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya cua cunaa
si. Tatu nɨɨ xaan iñi ndo sa ndisa
cuii quɨvɨ ndyehe ndo tundoho, quɨvɨ
quisi ra Jesucristo ta cua zacahnu ra
Ndyoo sii ndo. Cua catyi ra vatyi vaha
xaan cuu cuhva i cunɨɨ iñi ndo, ta cua
tyaa xaan ra yahvi sii ndo.
8 Cuñi xaan ndo sii ra Jesucristo
vazu ta ndyehe ca ndo sii ra. Sino
xaan iñi ndo sii ra vityi vazu ta
ndyehe ca ndo sii ra, ta yucuan
cuenda zɨɨ xaan zɨɨ xaan cuñi ndo
ndya cuhva ndya ña cuu ca nacatyi
maa ndo.
9 Ta sa cuenda sa nɨɨ xaan iñi ndo
sii ra, ta cuee ca cua ñihi ndo sa cacu
ndɨhɨ ndo.
10 Ta sa naha, ra i cahan tuhun i
saha ra Ndyoo sii ra, ra profeta cuan,
ñá cutuñi vaha iñi ra yozo caa cua
cacu ñiyɨvɨ, zoco i tyaa ra cuhva i catyi
ra Ndyoo sihin ra sa cuenda si, ta i
zacoto ra yozo caa cua ñihi maa ndo
sa vaha sii ra Ndyoo cuee ca.
11 I zacoto Tatyi Ii ra Cristo sii ra
profeta vatyi cua ndyehe xaan ra
Cristo tundoho, ta i zacoto si cuhva
cua nandoto ra ta cua tɨɨn cuenda ra
Ndyoo sii ra andɨvɨ, zoco i nducu coto
xaan ra profeta yoo ra cuu ra Cristo ta
ama cua quisi ra.
12 Ta i zacoto ra Ndyoo sii ra vatyi
ma saa ñaha cuhva cuan nɨɨ ñi sa ndito
ra profeta, zoco i quisi si cuee ca,
quɨvɨ maa yo. Ta vityi sa sito maa ndo
tuhun cuan vatyi iyo ra zacoto Tuhun
Vaha sii ndo sihin tundyee iñi Tatyi
Ii sa i tasi ra Ndyoo ndya andɨvɨ. Ta
ndya cuhva ndya ángel andɨvɨ ta cuñi
xaan ra coto ra cuaha ca sa cuenda
cuhva ya.

Cuñi xaan ra Ndyoo vatyi coo yo minoo cuhva vaha sa ndisa cuii

13 Yucuan cuenda nacañi vaha iñi
ndo cuhva cua zavaha ndo, ta nacoo
vaha sa siñi tuñi sii ndo. Cuatu vaha
xaan ndo sii sa cua cuhva ra Ndyoo sii
ndo quɨvɨ cua quisi tucu ra Jesucristo
vatyi vaha xaan añima maa ra Ndyoo,
ta cua cuhva ra sii si sii ndo quɨvɨ
cuan.

14 Zehe ra Ndyoo cuu sii ndo. Yucuan cuenda tyaa ndo yahvi sii ra, ta
ma zavaha ca ndo cuhva ña vaha sa i
zavaha ndo quɨvɨ ta coto ca ndo sii ra.
15 Ii xaan cuu maa ra Ndyoo, yucuan cuenda cuu ndo ñiyɨvɨ vaha sa
ndisa cuii sihin tandɨhɨ cuii cuhva
zavaha ndo.
16 Vatyi catyi Tuhun Ndyoo: "Cuu
ndo ñiyɨvɨ sa ñahñi cuatyi vatyi yuhvi
ra ñahñi cuatyi cui." Catyi ra Ndyoo
17 Minoo cuhva ndoo xaan cua
ndyehe ra Ndyoo tyiño zavaha sa minoo minoo yo. Tatu catyi ndo vatyi
Zutu ndo cuu sii ra, yuhu ndo sii ra ta
zavaha ndo sa vaha nɨɨ ñi sa iyo ndo
ñuu ñiyɨvɨ ya.
18 I tyiyahvi ra Ndyoo, ta i tava ra
sii ndo sii cuhva sahnu sa i zañaha
ñiyɨvɨ sahnu sii ndo, cuhva i tyaa xaan
ndo yahvi sii costumbre sahnu. Ta ñá
tyiyahvi ra Ndyoo sihin minoo sa cuu
tɨvɨ tañi xuhun cuisi a xuhun cuaan.
19 Zoco i tyiyahvi ra sihin minoo
sa yahvi xaan ca, sihin nɨñɨ ra Cristo.
Mvee ticatyi ra Ndyoo cuu sii ra.
Ñahñi cuatyi ra, ta ñahni sa ña vaha i
zavaha ra.
20 Cuee ca sa zavaha ra Ndyoo ñuu
ñiyɨvɨ ta sa i catyi ra sihin ra Cristo
vatyi cua zavaha ra cuhva ya, zoco
ñá quisi ñaha ra ndya vityi vatyi cua
tyindyee xaan ra sii maa ndo.
21 Sa cuenda ra Cristo, ta sino iñi
ndo sii ra Ndyoo. Ra Ndyoo cuu ra i
zanandoto sii ra sisi sa i sihi ra, ta i
natɨɨn cuenda ra sii ra nu ndyaa ra.
Vityi sino xaan iñi ndo ta nɨɨ xaan cuu
iñi ndo sii ra Ndyoo vatyi ityi nuu
ca cua cuyucu ndo sihin ra Cristo nu
ndyaa ra.
22 Vityi iyo ca cuhva cuñi xaan
ndo sii tandɨhɨ ra hermano vatyi sa
ndundɨɨ añima ndo sa ndisa cuii vatyi
tyaa ndo yahvi sii sa ndisa. Cuñi
xaan ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo
minoo sa ndisa ta sihin tandɨhɨ cuii
añima ndo.
23 Sa i nacacu saa ndo. Ta ra cuu
Zutu ndo vityi, ma cuu ca ra. Maa ra
Ndyoo cuu ra catyi yozo caa cua cuu
si. Ta ma naa tuhun ra. Ndito si, ta
tandɨhɨ cuii tyiemvu cua coo si.
24-25 Vatyi catyi Tuhun Ndyoo:
Tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ cuu tañi itya
ñi,
ta tañi minoo ita itya ñi cuu ñu.
Na-ityi itya cuan, ta canacava ita si,
zoco Tuhun ra Ndyoo cua coo
si tandɨhɨ cuii tyiemvu.
Ta ihya cuu tuhun cuhva cua cacu
ñiyɨvɨ, tañi sa i zacoto ñiyɨvɨ sii ndo.

2

1 Yucuan cuenda zandoo ndo
tandɨhɨ sa ña vaha. Ma zandavi ñaha
ca ndo sii ñiyɨvɨ. Ma zaha ndo tuhun
vatyi vaha xaan ndo tatu ña ndisa.
Ma cuxaan ndo ndyehe ndo sii ñiyɨvɨ
tatu iyo sa vaha sii ñu, ta ma cahan
ndo cuendu zɨquɨ ñiyɨvɨ.
2 Cuu ndo tañi lee sa nacaa cacu ta
cuñi xaan si caxi si. Nanducu ndo
zɨcuɨ vaha, zɨcuɨ sa ñahñi sa ndya vaha
ñi zaca sihin. Zɨcuɨ cuan cuu Tuhun
Ndyoo, ta sihin si cua cuahnu ndo.
3 Tacuan zavaha ndo vatyi sa cutuhva ndo sa ndisa cuii vatyi vaha
xaan ñiyɨvɨ cuu maa ra Cristo.

Ra Cristo cuu minoo yuu ndito

4 Tuhva ndo sii ra ndyaca ñaha sii
yo. Minoo yuu ndito cuu ra. I catyi
ñiyɨvɨ vatyi ña vaha yuu cuan, zoco i
casi ra Ndyoo sii si, ta ñiñi xaan si.
5 Maa ndo cuu tucu tañi yuu ndito.
Cuhva ndo sa cutyiño ra Ndyoo sii
ndo, ta cua zavaha ra vehe ñuhu ra
sihin ndo. Ta cuu tucu ndo ra cu
zutu sa cuenda ra. Cuhva ndo sii ndo
sii ra, zacahnu ndo sii ra, ta cuhva
ndo ñaa inga sa cua cuhva ndo sii ra,
ta cua quihin ra sii si sa cuenda ra
Jesucristo.
6 Tyehen catyi Tuhun Ndyoo sa
cuenda ra Cristo:
I casi minoo yuu ñiñi xaan, ta tyei sii
si nu cuu sɨquɨ vehe ñuhi.
Tandɨhɨ ñiyɨvɨ cua sino iñi sii ra cuan,
ma coo ticahan nuu sii ñu sa
cuenda ra.
7 Sa cuenda ndoho, ra sino iñi, ta sa
sito ndo vatyi vaha xaan ra, zoco sa
cuenda ñiyɨvɨ ña sino iñi ta cuu si tañi
catyi Tuhun Ndyoo:

I zavita ihno ñiyɨvɨ zandaa vehe sii
yuu sa siñi ñuhu sa cuenda
sɨquɨ vehe.
Ta vityi yuu cuan cuu sa ñiñi ca ta
zɨquɨ tandɨhɨ sa cuenda vehe
cuan.
8 Ta tañi nu catyi tucu si:
Yuu sa cua catyihi saha ñiyɨvɨ cuu ra.
Cua zanduva cuii ra sii ñu.
Nduva ñu vatyi ña tyaa ñu yahvi
sii Tuhun Ndyoo. Tacuan i tyaa ra
Ndyoo cuhva cua tahan ñu.

Ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra Ndyoo

9 Zoco maa ndo cuu minoo ityi
ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo. Ra cu zutu cuu
ndo sa cuenda rey. Ñiyɨvɨ ñahñi cuatyi
cuu ndo; ɨɨn ñi sa cuenda ra Ndyoo
cuu ndo. Yucuan cuhva iyo ndo vatyi
cua zacoto ndo sii ñiyɨvɨ tyiño vaha
xaan ra Ndyoo, cuhva i cana ra sii
ndo vatyi cua quita ndo nu ñaa ta
quɨhvɨ ndo nu iyo ñúhu vaha xaan ra.
10 Quɨvɨ tañaha ca sino iñi ndo, ñahñi
ñiyɨvɨ i cuu ndo, zoco vityi sa nduu
ndo ñiyɨvɨ ra Ndyoo. Quɨvɨ cuan yoñi
i cundahvi iñi sii ndo, zoco vityi cun-
dahvi iñi ra Ndyoo sii ndo.

Zatyiño ndo tyiño ra Ndyoo

11 Ndoho hermanos, cuñi xein sii
ndo. Tañi ñiyɨvɨ ndɨhvɨ noo ndahvi
cuu ndo vatyi yɨvɨ ñuu ndo cuu ñuu
ñiyɨvɨ ya, ta yucuan cuenda zañiñi
sii ndo vatyi ma zavaha ndo cuhva
ña vaha sa cuñi coño ñuhu ndo vatyi
cuhva cuan cua zatɨvɨ si sii añima ndo.
12 Zacuenda ndo sii ndo sihin
cuhva zavaha ndo ityi nuu ñiyɨvɨ ña
sino iñi. Ta vazu cahan ñu ndya
vaha ñi sii ndo vityi tañi sa ra ña
vaha cuu ndo, zoco cua ndyehe ñu
tandɨhɨ sa vaha zavaha ndo ta zɨquɨ
cua zacahnu ñu sii ra Ndyoo quɨvɨ
cua ndyehe ra Ndyoo cuhva i zavaha
tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
13 Sa cuenda ra Cristo, tyaa ndo
yahvi sii tandɨhɨ cuii ra cu tyiño. Tyaa
ndo yahvi sii ra gobierno vatyi ra
cahnu ca cuu ra.
14 Ta vazu ra gobernador cuu ra,
tyaa tucu ndo yahvi sii ra vatyi tava
ra gobierno tyiño sii ra sa cua tasi tuñi
ra sii ñiyɨvɨ ña vaha, ta cua zacahnu ra
sii ñiyɨvɨ zavaha sa vaha.
15 Vatyi cuñi ra Ndyoo sa cua
zavaha maa ndo sa vaha, ta sihin
cuhva cuan cua cazi ndo yuhu ñiyɨvɨ
sa ñahñi maa sito ta cahan ñu sa tondo
ñi sa cuenda ndo.
16 Ña ndyaca ñaha ca ley sii ndo sa
ndisa, zoco ma caca iñi ndo vatyi cuu
zavaha ndo ndya vaha ñi. Vityi cuñi si
cuu ndo muzu maa ra Ndyoo ta tyaa
ndo yahvi sii maa ra.
17 Ta tyaa ndo yahvi sii tandɨhɨ
ñiyɨvɨ. Cuñi xaan ndo sii tandɨhɨ ra
hermano ta ñu hermana. Yuhu ndo
sii ra Ndyoo. Ta tyaa ndo yahvi sii ra
gobierno.

I ndyehe xaan ra Cristo tundoho sa cuenda maa yo, ta zandoo ra minoo cuhva cua cundyico yo

18 Ndoho ra cu muzu, tyaa ndo
yahvi sii patrón ndo tandɨhɨ cuii
cuhva. Ña ɨɨn ñi sii ra vaha ta ra mazu
iñi, zoco vazu ra quiñi iyo, tyaa tucu
ndo yahvi sii ra.
19 Vatyi tahan iñi ra Ndyoo tatu sa
cuenda sa tyaa ndo yahvi sii maa ra
ta ndyehe ndo tundoho, vatyi zavaha
ndo sa vaha.
20 Zoco tatu zavaha ndo sa ña vaha,
ta tasi tuñi ñiyɨvɨ sii ndo sa cuenda
maa si, ta zandyee ndo iñi ndo tun-
doho cuan, ¿yozo caa tyindyee si sii
ndo ityi nuu ra Ndyoo? Ña tyindyee
si. Zoco tatu zavaha ndo sa vaha
ta zandyee ndo iñi ndo vazu ndyehe
ndo tundoho sa cuenda si, yucuan
cuu sa tahan iñi ra Ndyoo.
21 Vatyi yucuan cuenda i casi ra
Ndyoo sii ndo. Vatyi i ndyehe ra
Cristo tundoho sa cuenda maa ndo, ta
zandoo ra minoo cuhva cua cundyico
ndo. Cuhva zavaha maa ra, tacuan
zavaha tucu maa ndo.
22 Ñahñi maa numinoo cuatyi i
zavaha ra. Ta yoñi sii i zandavi ñaha
ra.
23 Tatu cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi
sii ra, ñá nacahan ra sa cahan ñu.
Tatu zandyehe ñiyɨvɨ tundoho sii ra,
ñá zayuhu ra sii ñu. I tyaa ra tandɨhɨ
tyiño cuan ndaha ra Ndyoo vatyi ra
Ndyoo, ndoo xaan zandaa ra tyiño.

24 Zuun ñi maa ra Cristo i ndyehe
tundoho sa cuenda cuatyi yo sihin
coño ñuhu ra quɨvɨ i sihi ra nu cruz. Ta
vityi cuu zandɨhɨ yo tuhun sa zavaha
yo sa ña vaha ta coo yo minoo cuhva
ndoo xaan sa ndisa cuii. I ndoho
maa ra sa cuenda maa yo, to yucuan
cuenda i nduvaha yo ɨin ñi sihin ra.
25 Nu quisi quɨvɨ i sica noo ndo tañi
mvee ticatyi sa cua naa, zoco vityi sa
naquita ndo nu ndyaa ra zacuenda
sii ndo. Tañi minoo ra cu pastor,
zacuenda xaan ra sii añima ndo.

3

Cuhva cuñi si zavaha ra iyo ñazɨhɨ ta ñu iyo yɨi

1 Zuun ñi cuhva cuan, cuñi si sa
tyaa xaan ñuzɨhɨ yahvi sii ra cu yɨi
ñu vatyi tatu ña sino iñi yɨi ñu Tuhun
Ndyoo, zoco cuu sino iñi ra sihin
cuhva vaha zavaha ñu vazu ña cahan
ñu Tuhun Ndyoo sihin ra.
2 Cua ndyehe yɨi ndo vatyi yuhu
ndo sii ra Ndyoo ta zavaha xaan ndo
sa vaha.
3 Ma zandutyaqui xaan ndo sii ndo
sihin cuhva zavaha ndo sihin ixi xiñi
ndo ta cuhva sa sityiño xaan ndo
ndaha tyiño xuhun cuaan a zahma
yahvi xaan.
4 Vaha ca sa caca iñi ndo yozo caa
cuu ndo ñiyɨvɨ vaha sa ndisa sihin
añima ndo. Ihya cuu sa tyaqui sa ma
tɨvɨ, tatu cuu ndo ñiyɨvɨ vii xaan ta ma
nducu ndo tizɨhɨ. Ihya cuu sa cahnu
ca nuu ra Ndyoo.
5 Cuhva ya i zanduvaha ñuzɨhɨ sii ñu
ta sa naha ta yɨvɨ sihin zahma vaha. I
sino xaan iñi ñu sii ra Ndyoo, ta vaha
xaan ñiyɨvɨ i cuu ñu, ta i tyaa xaan ñu
yahvi sii yɨi ñu.
6 Tacuan i cuu ña Sara. I tyaa ña
yahvi sii ra Abraham, ta catyi ña vatyi
maa ra ndyaca ñaha sii ña. Cua cuu
ndo tañi maa ña tatu zavaha ndo sa
vaha ta tatu ña yuhu ndo sa tyaa ndo
yahvi sii ra Ndyoo.
7 Ta zuun ñi cuhva, ndoho ra iyo
ñazɨhɨ, nacoo vaha sa siñi tuñi sii ndo
sihin ñazɨhɨ ndo. Tyaa ndo yahvi sii
ña tañi tahan si. Cundahvi iñi ndo sii
ña vatyi vita ca ña ta zɨquɨ ca maa ndo.
Ta tyaa tucu ndo yahvi sii ña vatyi
ɨin ñi cuhva cua ñihi ndo sa cundito
ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Tacuan
zavaha ndo ta ma cundazi nu cahan
ndo sihin ra Ndyoo.

Iyo saha cua ndyehe ñiyɨvɨ tundoho vatyi zavaha ñu sa vaha

8 Ihya tuhun tyaa tucu ndo yahvi.
Nacoo sa vaha nu yucu ndo sihin mi-
noo ndo ta sihin inga ndo tañi sa ɨin
ñi ñiyɨvɨ cuu ndo. Cundahvi xaan iñi
ndo sii tahan ndo ta ma zacahnu ndo
sii ndo.
9 Tatu zavaha ñiyɨvɨ sa ña vaha sihin
ndo, ma zavaha ndo sa ña vaha sihin
ñu. Ta tatu cahan ñu ndya vaha ñi sii
ndo, ma nacahan ndo nu cahan ñu.
Inga cuhva zavaha ndo. Cahan ndo
sihin ra Ndyoo vatyi cua cuhva ra sa
vaha sii ñu. Vatyi i cana ra Ndyoo sii
maa ndo vatyi cua cuhva ra sa vaha
sii ndo.
10 Ta catyi Tuhun Ndyoo vatyi:

Ra cuñi coo vaha ñuu ñiyɨvɨ ta cuzɨi iñi
ra, nazacuenda vaha ra yuhu
ra ta ma cahan ra sa ña vaha,
ta ma zandavi ñaha ra.
11 Cuñi si sa zacuenda ra sii ra ta
ma zavaha ra sa ña vaha, ta
nazavaha ra sa vaha.
Nanducu xaan ra cuhva coo sa taxi sii
ra sihin tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
12 Vatyi zacuenda xaan ra Ndyoo sii
ñiyɨvɨ ndoo iyo, ta siñi ra sa
cahan ñu sihin ra, zoco cua tasi
tuñi ra sii ñiyɨvɨ zavaha sa ña
vaha.

13 Yoñi ra cua zavaha sa ña vaha
sihin ndo tatu maa ñi sa vaha zavaha
maa ndo.
14 Zoco vazu zandyehe ñu tundoho
sii ndo sa cuenda sa zavaha ndo sa
vaha, zɨi xaan cua cuñi ndo. Ta ma
yuhu ndo sii ñiyɨvɨ zayuhu sii ndo, ta
ma caca xaan iñi ndo.
15 Zoco sihin tandɨhɨ añima ndo tyaa
ndo yahvi sii ra Cristo, ra ndyaca
ñaha sii ndo. Ta cundyaa listo ndo sa
nacatyi ndo sihin ñiyɨvɨ ndaca tuhun
sii ndo ñaa cuenda sino iñi ndo Tuhun
Ndyoo. Zoco vii ñi cahan ndo sihin ñu
minoo cuhva cua zañaha si vatyi tyaa
ndo yahvi sii ñu.

16 Zavaha ndo sa vaha vatyi sino iñi
ndo sii ra Cristo, ta zɨquɨ tatu cahan
ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii ndo ta tyaa ñu
cuatyi sata ndo, zuun ñi maa ñu cua
cucahan nuu vatyi maa ñi sa vaha
zavaha ndo. Ta maa ndo cua coto ndo
vatyi ñahñi cuatyi ndo.

17 Tatu cuhva cuñi maa ra Ndyoo
cuu, vaha ca cua ndyehe ndo tun-
doho vatyi zavaha ndo sa vaha ta
zɨquɨ sa ña vaha.

18 Vatyi zuun ñi maa ra Cristo i
ndyehe ra tundoho minoo saha sa
cuenda cuatyi maa yo. Nahñi cuatyi
maa ra, zoco i ndyehe ra tundoho sa
cuenda maa yo vazu ñiyɨvɨ ña vaha i
cuu yo vatyi cuhva cuan cuu zandu-
vaha ra sii yo sihin ra Ndyoo. I sahñi
ñiyɨvɨ sii coño ñuhu ra, zoco ñá sihi
añima ra.

19 I sahan ra sihin añima ra, ta i
nacatyi ra Tuhun Ndyoo sihin añima
sa ñoho ndazi.

20 Añima ñiyɨvɨ ñá tyaa yahvi sii ra
Ndyoo quɨvɨ i cahan ra Noé. Ta i
cundyee xaan iñi ra Ndyoo sihin ñu
nɨɨ ñi sa zavaha ra Noé barco cuan,
zoco zuhva ñi ñiyɨvɨ i cacu sisi tu nu
ndutya. Uña tahan ñi ñu.

21 Ta tañi i cacu ñiyɨvɨ nu ndutya
quɨvɨ cuan, tacuan tucu zañaha si
cuhva cua cacu maa yo quɨvɨ sa sicoo
ndutya yo vatyi i nandoto ra Jesu-
cristo sisi sa i sihi ra. Zoco ma caca
iñi yo vatyi sa coo ndutya yo cuu sa
cua zacacu sii yo, zoco sa caca yo sii
ra Ndyoo ta nduvaha sa siñi tuñi vaha
sii yo vatyi sino iñi yo sii ra Jesús.

22 Ta vityi cuahan ra andɨvɨ, ta
ndyaa ra ityi siyo cuaha ra Ndyoo. Ta
ndyaca ñaha ra sii ángel ta sii inga ra
ndyaca ñaha ta ra nahnu.

4

Cuñi si sa zatyiño yo tyiño ra Ndyoo sihin cuhva saha ra sii yo

1 Yucuan cuenda, tañi i ndyehe ra
Cristo tundoho sihin coño ñuhu ra,
tacuan tucu tahan si sii maa ndo.
Cundyaa listo ndo sa ndyehe ndo tun-
doho sa cuenda ra. Ra sa ndyehe tun-
doho sihin coño ñuhu ra, ña ndyaca
ñaha ca cuatyi ra sii ra.

2 Ta vityi zavaha ra cuhva cuñi ra
Ndyoo. Ña zavaha ca ra cuhva ña
vaha sa cuñi coño ñuhu ra tandɨhɨ
quɨvɨ sa iyo ra ñuu ñiyɨvɨ.

3 Sa vaha ñi cuu si cuhva i zavaha
ndo quɨvɨ ta sino ca iñi ndo, tañi
zavaha ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo. I
zavaha ndo ñaa sa ña vaha sa cuñi
ndo sihin coño ñuhu ndo, tandɨhɨ sa
quiñi. I sihi xaan ndo ndixi ta i siñi
ndo. I zacahnu xaan ndo vico, ta
i zacahnu ndo sii zandu yutu sihin
minoo cuhva ña cuñi ra Ndyoo.

4 Ta ñiyɨvɨ ña sito sii ra Ndyoo, iyo
xaan cuñi ñu vatyi ña cutahan ca ndo
sihin ñu sihin tandɨhɨ cuhva ña vaha
sa zavaha ñu. Ta yucuan cuenda ca-
han ñu ndya vaha ñi sii ndo.

5 Zoco cua cuhva maa ñu cuenda sii
ra cua tyicuhva sii ñiyɨvɨ ndito ta sii
ñiyɨvɨ i sihi.

6 Yucuan cuenda i nacatyi ra Jesús
Tuhun Ndyoo sihin ñiyɨvɨ i sihi. Ñiyɨvɨ
cuu ñu, ta yucuan cuenda i sihi coño
ñuhu ñu, zoco cua cundito añima ñu
tañi ndito maa ra Ndyoo.

7 Sa cuñi naa ñuu ñiyɨvɨ. Yucuan
cuenda cuu ndo ñiyɨvɨ iyo sa siñi tuñi
vaha, ta cuaha xaan cahan ndo sihin
ra Ndyoo.

8 Ta sa ñiñi ca ta zɨquɨ tandɨhɨ cuu
sa cuñi xaan ndo sii minoo ndo ta
sii inga ndo vatyi tatu cuñi xaan yo
sii tahan yo ma ndyehe xaan yo ñaa
cuatyi zavaha ñu.

9 Tɨɨn cuenda vaha ndo sii minoo
ndo ta sii inga ndo vehe ndo, ta
ma cuxaan ndo tatu saa ra hermano
vehe ndo.

10 Ta tahan tahan cuhva saha
ra Ndyoo sii sa minoo minoo ndo,
tacuan tyindyee ndo sii tahan ndo
sihin cuhva saha ra Ndyoo sii ndo
vatyi saha xaan ra cuaha xaan nuu
sa vaha sii tandɨhɨ ndo ɨɨn ñi.

11 Yoo ndo nacatyi Tuhun Ndyoo,
cahan ndo tañi sa maa ra Ndyoo ca-
han, a tatu tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ,
tyindyee ndo sihin tandɨhɨ tundyee

iñi sa saha ra Ndyoo sii ndo. Ta tandɨhɨ sa zavaha ndo, zavaha ndo sii si sihin minoo cuhva sa cua zacahnu sii maa ra Ndyoo sa cuenda ra Jesucristo. Ta nazacahnu xaan yo sii ra, ta nacundyaca ñaha ra tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa.

Cua ndyehe yo tundoho vatyi sino iñi yo sii ra Cristo

12 Ndoho hermanos, cuñi xein sii ndo. Ma cu-iyo xaan cuñi ndo sa cuenda tundoho cahnu xaan sa vasi zɨquɨ ndo vatyi tacuan cua tahan si sii tandɨhɨ yo ra sino iñi sii ra Cristo.

13 Zoco zɨɨ xaan cuñi ndo sa cuenda sa ndyehe ndo tundoho sihin ra Cristo vatyi tatu ndyehe ndo tundoho sa cuenda ra, quɨvɨ cua quisi ra ta cundyaca ñaha ra ñuu ñiyɨvɨ, zɨɨ xaan ca cua cuñi ndo.

14 Tatu cahan ñiyɨvɨ ndya vaha ñi sii ndo sa cuenda ra Cristo, zɨɨ xaan cua cuñi ndo vatyi situ xaan Tatyi Ii sii ndo. Ta Tatyi Ii cuu sa zañaha vatyi vaha xaan maa ra Cristo. Quiñi xaan cahan ñiyɨvɨ sii maa ra, zoco maa ndo zacahnu ndo sii ra.

15 Zoco ma cahñi ndo ñiyɨvɨ ta ma zuhu ndo; ma nducu ndo tizɨhɨ, ta ma tyihi ndo sii ndo sihin inga ñiyɨvɨ vatyi cua ndyehe ndo tundoho sa cuenda cuhva cuan. Ta yɨvɨ tundoho sa cuñi maa ra Ndyoo sa ndyehe ndo cuu tundoho cuan.

16 Zoco tatu ndyehe ndo tundoho sa cuenda Tuhun Ndyoo, ña tahan si sa cucahan nuu ndo. Zacahnu ndo sii ra Ndyoo sa cuenda tundoho sa ndyehe ndo vatyi ñiyɨvɨ ra Cristo cuu ndo.

17 Sa cua saa quɨvɨ cua tyicuhva ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ cuenda ra. Ta tatu cua quisaha cuhva cuan sihin maa yo, ¿ta yozo caa cua tahan ñiyɨvɨ ñá tyaa yahvi sii Tuhun Vaha ra Ndyoo?

18 Ta tatu sihin tundoho ta cua cacu ñiyɨvɨ vaha, ¿yozo caa cua tahan si sii ñiyɨvɨ ña vaha ta ñiyɨvɨ iyo cuatyi?

19 Yucuan cuenda tatu ndyehe ndo tundoho vityi vatyi tacuan cuñi ra Ndyoo, cuñi si sa zavaha ca ndo sa vaha ta cuhva cuenda ndo añima ndo sii ra Ndyoo. I zavaha ra sii ndo, ta ma zandoo ra sii ndo.

5

Saha xaan ra tyiño sii ñu sino iñi

1 Vityi sehi tyiño sii ra sahnu, ra ndyizo tyiño nu yucu ndo. Minoo ra sahnu cuu tucu ii, ta i ndyehi sii ra Cristo quɨvɨ i ndyehe ra tundoho. Ta cua ñihi tuqui sa vaha sihin ra Cristo cuee ca.

2 Tañi zacuenda minoo ra cu pastor sii mvee ticatyi zono ra, tacuan zacuenda maa ndo sii ñiyɨvɨ cumi ndo. Ma cuatu ndo ndya sa zañiñi ñiyɨvɨ sii ndo, zoco cuñi ndo zavaha ndo sii si sihin sa vaha. Ta ma zavaha ndo sii si vatyi cuñi ndo xuhun zoco sa cuenda sa vatyi cuñi ndo zatyiño ndo tyiño ra Ndyoo.

3 Ma ñihi xaan cundyaca ñaha ndo sii ñu, zoco zañaha ndo minoo cuhva vaha sii ñu sihin cuhva vaha iyo maa ndo.

4 Ta quɨvɨ cua quisi tucu ra cu pastor cahnu ca, cua ñihi maa ndo minoo sa vaha xaan sa ma tɨvɨ, ta ma cunaa si.

5 Ndoho ra cuatyi, tyaa ndo yahvi sii ra sahnu. Ta tandɨhɨ ndo, tyaa ndo yahvi sii tahan ndo ta zanduluhlu ndo sii ndo, vatyi:

Cuxaan ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ sa zacahnu sii, zoco saha ra sa vaha sii ñiyɨvɨ zanduluhlu sii.

6 Yucuan cuenda quɨvɨ ndyehe ndo tundoho, tɨɨn cuenda ndo sii si tañi minoo sa tasi ra Ndyoo sii ndo, ta cuee ca, quɨvɨ tahan si, cua tyaa siyo ra sii si ta zɨɨ xaan cua cuñi ndo inga saha.

7 Nacatyi ndo sihin maa ra tandɨhɨ sa sica xaan iñi ndo ta zandoo ndo sii si sihin maa ra vatyi sica iñi maa ra sa cuenda ndo, ta zacuenda ra sii ndo.

8 Zacuenda vaha xaan ndo sii ndo vatyi ra xaan iñi sii ndo, ra cuihna, sica noo ra tañi minoo ndicaha cuahyi. Nanducu ra yoo sii cua casi ra.

9 Sino vaha iñi ndo sii ra Ndyoo, ta tava ndyizo ndo sii ra cuihna. Ta cundyee iñi ndo vatyi sa sito ndo vatyi nacahnu ñuu ñiyɨvɨ ndyehe ñu

sino iñi tundoho zuun ñi cuhva tañi
ndyehe maa ndo.
10 Saha xaan ra Ndyoo sa vaha
sii yo tandɨhɨ quɨvɨ. Maa ra catyi
vatyi cua ndyehe xihna ndo zuhva
tundoho, ta zɨquɨ cua coo sa vaha
xaan sii ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu
vatyi ɨɨn ñi cuu ndo sihin ra Jesu-
cristo. Tatu sa ndyehe ndo zuhva
tundoho, maa ra Ndyoo cua zandu-
vaha sii ndo sihin tundoho cuan. Cua
zandundyee xaan ra iñi ndo. Cua
cuhva ra tundyee iñi sii ndo, ta ma
ndoyo ñuhu ndo ndaha ñi.
11 Nazacahnu xaan yo sii ra, ta
nacundyaca ñaha ra tandɨhɨ cuii
tyiemvu. Ta nacuu si tacuan ta nacuu
si sa ndisa.

Saha ra minoo nacumi sii ñu nu ndɨhɨ cahan ra

12 Tasi carta ya sii ndo sihin ra Sil-
vano. Sica iñi vatyi minoo hermano
vaha cuu ra. Zuhva ñi i tyei ihya.
Saha xein tyiño sii ndo vatyi ma zaña
ndo cuhva sino iñi ndo. Sa ndisa sa
saha maa ra Ndyoo cuu cuhva sino iñi
ndo; ma zaña ndo sii si.
13 Ñu sino iñi ihya ñuu Roma tasi ñu
minoo nacumi sii ndo. I casi tucu ra
Ndyoo sii maa ñu tañi i casi ra sii maa
ndo. Ta ra Marcos, zehi, tasi tucu ra
minoo nacumi sii ndo.
14 Cuhva ndo minoo Ndyoo nacu-
cumi xaan sii minoo ndo ta sii inga
ndo. Nacoo sa taxi añima tandɨhɨ ndo,
ra cuu cuenda ra Jesucristo. Amén.

Sa Cu Uu Carta I Tyaa Ra San Pedro

Tyaa ra Pedro inga carta sii ñiyɨvɨ sino iñi

1 Yuhvi ra Simón Pedro, minoo
muzu ra Jesucristo cui ta minoo
apóstol ra. Tyei carta ya sii ndoho ra
sa nañihi cuhva vaha ta nɨɨ xaan cuu
iñi ndo sii ra Jesucristo tañi nɨɨ iñi maa
ndi. Ñihi ndo cuhva cuan tañi ñihi
maa ndi sii si vatyi ndoo xaan cuu
ra Ndyoo ta ra Jesucristo, ra ndyaca
ñaha sii yo.
2 Nacoo xaan ca sa vaha sa saha ra
Ndyoo sii ndo, ta nacoo sa taxi añima
ndo cuhva cuahan nacoto ca ndo sii
ra Ndyoo ta sii ra Jesús, ra ndyaca
ñaha sii yo.

Cuhva iyo ñiyɨvɨ sino ndisa cuii iñi sii ra Cristo

3 Sihin tundyee iñi sa iyo sii maa ra
Ndyoo, ta i saha ra sii yo tandɨhɨ cuii
sa cuñi si sa cuenda cuhva cundito
yo ta zavaha yo cuhva cuñi maa ra.
I saha ra cuhva cuan sii yo quɨvɨ i
quisaha nacoto yo sii ra. I cana ra
sii yo sihin cuhva vaha xaan iyo ra ta
sihin sa vaha xaan i zavaha ra.
4 Ta zuun ñi sihin cuhva cuan i
saha ra tuhun ra sii yo sa cuenda
cuhva cua zavaha ra. Cahnu xaan
cuu tuhun ya, ta vale xaan si. Ta sa
cuenda tuhun i saha ra Ndyoo sii yo,
cuu nduu ndo ñiyɨvɨ vaha xaan tañi
maa ra Ndyoo, ta cuu zandoo ndo sii
sa ña vaha sa cuñi coño ñuhu ndo,
sa cuñi zatɨvɨ sii ndo. Ta ma cuu ca
zacuu si sihin ndo.
5 Ta sa cuenda ya cuñi si sa zañiñi
ndo sii ndo. Nɨɨ xaan cuu iñi ndo, ta
vityi nducu tucu ndo cuhva zavaha
ndo sa vaha. Ta sihin sa zavaha ndo
sa vaha, nducu ndo cuhva coto ca ndo
sii ra Ndyoo.
6 Ta tatu sa sito vaha ndo sii ra
Ndyoo, cutuhva ndo cundyaca ñaha
ndo sii maa ndo. Ta tatu sa cuu
cundyaca ñaha vaha ndo sii ndo, cu-
tuhva ndo cundyee xaan iñi ndo. Ta
tatu sa cuu cundyee iñi ndo, yuhu
ndo sii ra Ndyoo ta nducu xaan ndo
cuhva zavaha ndo sa cuñi ra.
7 Tatu sa cuñi ndisa cuii ndo sii ra
Ndyoo, cuñi ndisa cuii ndo sii tandɨhɨ
hermano, ta tatu sa cuñi ndisa cuii
ndo sii tandɨhɨ hermano, cuñi xaan
ndo sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ.
8 Tatu iyo tandɨhɨ cuii cuhva ya sii
ndo ta cuahan nduñihi ca cuhva iyo si
sihin ndo, cua cuu ndo ñiyɨvɨ sityiño
ra Ndyoo sa ndisa, ta yɨvɨ sa caha ñi
cuu sa sito ndo sii ra Jesucristo, ra
ndyaca ñaha sii yo.
9 Zoco ra sa ñahñi cuhva ya iyo sii,
cuu ra tañi minoo ra cuaa a ra ña
ndisi ndyehe. Sa naa iñi ra sa catyi
ra vatyi cua zavaha ra cuhva cuñi
ra Ndyoo quɨvɨ i zandasi ra Ndyoo
cuatyi i zavaha ra quɨvɨ cuan.
10 I cana ra Ndyoo sii ndo ta i casi ra
sii ndo hermanos vatyi cua cuu ndo
ñiyɨvɨ cua cuahnu vaha sihin Tuhun
ra. Yucuan cuenda nducu xaan ndo
cuhva zañaha ndo vatyi ñiyɨvɨ sii maa
ra cuu sii ndo sa ndisa cuii. Vatyi tatu
zavaha ndo tandɨhɨ cuii cuhva ya, ma
ndoyo ñuhu ndo nu yozo cuii ca.
11 Ta cua nuña vaha ra Ndyoo
andɨvɨ quɨhvɨ ndo nu ndyaca ñaha ra
Jesucristo. Maa ra cuu ra ndyaca
ñaha, ta zacacu ra sii yo.
12 Ta ma zandoi sa zanacohin iñi
ndo tandɨhɨ cuhva ya vazu sa sito ndo
sii si ta sa ndyee xaan iyo ndo sihin sa
ndisa sa iyo sii ndo.
13 Ta sica iñi vatyi vaha tatu nɨɨ ñi
sa ndito que ta zanacohin iñi ndo ta
cuhve zuhva tyiño sii ndo.
14 Sa i zañaha ra Jesucristo, ra ndy-
aca ñaha sii yo, sii vatyi ña naha ca ta
cua cui.
15 Zoco nɨɨ ñi sa ndite ta tyei tandɨhɨ
cuhva ya, ta tatu sa sihi zoco cua
nacohon iñi maa ndo tandɨhɨ cuhva
ya ndya vaha ñi cuhva.

Ñiyɨvɨ sa ndyehe cuhva vaha xaan iyo ra Cristo

16 Cuhva i nacatyi ndi sihin ndo
sa cuenda tundyee iñi sa iyo sii ra
Jesucristo, ra ndyaca ñaha sii yo ta
sa cuenda cuhva cua quisi tucu ra,
yɨvɨ xemvlu sa cahan ñiyɨvɨ ñi cuu

cuhva cuan. Maa ndi sa sihin nuu ndi
i ndyehe ndi vatyi minoo ra cahnu
xaan cuu ra ta zehe ra Ndyoo cuu sii
ra.
17 I ndyehe ndi cuhva i zan-
dutyaqui xaan ra Ndyoo Zutu yo sii
ra, ta siñi ndi cuhva i zacahnu xaan
sa zuun ñi maa ra Ndyoo sii ra nu i
cahan ra sihin ra, ta i catyi ra: “Ihya
ra cuu zehi. Cuñi xein sii ra. Zii xaan
cuñi sihin ra.”
18 Ta maa ndi siñi ndi nduzu cuan
sa quita andivi, nii ñi sa yucu ndi sihin
ra Jesús xiñi yucu nu i zacahnu xaan
ra Ndyoo sii ra.
19 Ta sa sito ndi vatyi ndisa xaan
cuu tuhun i tyaa ra profeta sa cuenda
ra Cristo. Vaha tatu tyaa maa ndo
yahvi sii si tañi minoo lámpara zandisi
nu ñaa ndya quivi cua coo sa ndisi
añima ndo vatyi cua cuhva ra Cristo
sa cutuñi ca iñi ndo quivi cua quisi ra.
Maa ra cuu tañi minoo tiñoo sa caña
tatu sa vasi cundisi.
20 Zoco coto vaha ndo vatyi tuhun i
tyaa ra profeta, ñahñi numinoo si sa
cuu cutuñi vaha iñi yo sa maa ñi maa
yo.
21 Vatyi ra i tyaa cuhva cuan, ñá
tyaa ra cuhva cuñi ñi maa ra. Ra i
sityiño ra Ndyoo cuu ra, ta i cahan ra
cuhva cahan Tatyi Ii ra Ndyoo sihin
ra.

2

Ra zacuaha sa ña ndisa

1 I sicoo tucu ra zandavi ñaha sii
ñiyivi hebreo ta sa naha. I catyi ra
vatyi cahan ra tuhun i saha ra Ndyoo
sii ra, zoco ña ndisa ra. Ta cua coo
tucu ra zandavi ñaha nu yucu maa
ndo. Zuhva zuhva ñi cua zacuaha
ra tuhun sa cua zativi sii ñiyivi. Cua
cahan ra tuhun ra ndyaca ñaha sii
yo, zoco cua zacuaha ra tuhun sa ña
ndisa. Yatyi xaan cua zanaa ra Ndyoo
sii ra sa cuenda cuhva ña vaha za-
cuaha ra.
2 Cuaha xaan ñiyivi cua cundyico sii
ra, ta cua zavaha ñu cuaha xaan cu-
atyi sihin coño ñuhu ñu. Ta sa cuenda
maa ñu, ta cua cahan ñiyivi ndya vaha
ñi sii Tuhun Ndyoo ta sii sa ndisa sa
zañaha si.
3 Cuñi ra ña vaha cuan xuhun,
ta yucuan cuenda cua zandavi ñaha
ra sii maa ndo sihin tuhun sa ña
ndisa. Zoco ma cacu maa ra cuan.
Cua ndyehe xaan ra tundoho vatyi
ndya ta sa naha sa catyi ra Ndyoo
yozo caa cua zavaha ra sihin ñiyivi
zavaha tacuan. Ñahñi inga ca cuhva
sa cuenda maa ra.
4 Ná zandasi ra Ndyoo cuatyi ángel
quivi i zavaha ra cuatyi. I zavita ra
sii ra sisi andyaya, ta yucuan i zan-
doo ra sii ra nuhñi ra sihin cadena
nu ñaa. Ndatu ra quivi cua tasi tuñi
ra Ndyoo sii ra. 5 Ta ñá zandasi ra
Ndyoo cuatyi ñiyivi i zavaha sa ña
vaha ta sa naha. I zacoon ra zavi xaan
ziqui ñu, ta i situ ndutya ñuu ñiyivi,
ta sii ñi ra Noé i zacacu ra sihin usa
tahan ñiyivi sii ra vatyi i nacatyi ra
sihin ñiyivi cuhva cuñi si sa zandoo
ñu cuatyi ñu. 6 Ta i zanaa tucu ra
Ndyoo ñuu Sodoma ta ñuu Gomorra.
I sahmi ra sii si, ta i nduu si ñiyaa
vatyi cuñi ra vatyi cua cuu si sa ndaa
nuu ñiyivi cua zavaha sa ña vaha cuee
ca vatyi tacuan cua tahan tucu maa
ñu. 7 Zoco i zacacu ra Ndyoo sii ra
Lot ñuu Sodoma cuan vatyi minoo ra
vaha i cuu ra Lot, ta ñá cundyee iñi ra
ndyehe ra cuhva quiñi xaan zavaha
ñiyivi ña vaha cuan. 8 Tandihi quivi
i sindyaa ra vaha cuan ticui ñiyivi ña
vaha cuan, ta uhu xaan cuu añima ra
sa ndyehe ra ta sa siñi ra tandihi sa
ña vaha i zavaha ñu. 9 Ta zuun ñi
cuhva cuan, sito maa ra Ndyoo yozo
caa cua tyindyee ra sii ñiyivi yuhu sii
ra ta zavaha ñu cuhva cuñi maa ra,
ta cua zacacu ra sii ñu quivi nducu
coto ihñi cuihna sii ñu. Ta cua tyaa
zii n ra sii ñiyivi ña vaha ndya quivi
cua tyicuhva ra sii ñu, ta ziqui cua tasi
tuñi ra sii ñu. 10 Ta ñihi ca cua tasi
tuñi ra sii ñiyivi catyi vatyi sito ñu sii
ra ta zavaha ñu tandihi sa ña vaha sa
cuñi maa ñu sihin coño ñuhu ñu, ta ña
saha ñu sa cundyaca ñaha ra sii ñu.
Zacahnu xaan ñu sii ñu, ta maa ñi sa
cuñi maa ñu cuu sa zavaha ñu. Ña
yuhu ñu cahan ñu ndya vaha ñi sii ra
nahnu ca.
11 Zoco ángel, vazu nahnu ca ra ta
iyo ca sa ndyaca ñaha ra, zoco ña caña

iñi ángel tyaa ra cuatyi sata ra nahnu
ca cuan ta ña cahan ra ndya vaha ñi
sii ra ityi nuu ra ndyaca ñaha sii yo.
12 Zoco ñiyɨvɨ sa quehin tuhun, tañi
quɨtɨ cuu ñu. Ñahñi sa siñi tuñi vaha
iyo sii ñu. Ndito ñi maa ñu tañi ndito
quɨtɨ. Cahan ñu ndya vaha ñi sii sa ña
cutuñi iñi ñu. Ta sa cuenda cuatyi ñu,
ndaha cua tɨvɨ ñu, ta cua coo quɨvɨ ta
ta sica ñi cua zanaa ra Ndyoo sii ñu.
13 Cua ñihi ñu sa tahan si sii ñu sa
cuenda sa ña vaha i zavaha ñu. Zɨɨ
xaan cuñi ñu zavaha ñu sa ña vaha
vazu ora. Saha ñu ticahan nuu, ta
zatɨvɨ ñu tyiño ra Ndyoo nu sasi ñu
sihin ndo nu zacahnu ndo vico. Ñiyɨvɨ
quiñi caa cuu ñu, ta zandavi ñaha ñu
ta zaha ñu tuhun vatyi ñiyɨvɨ vaha cuu
ñu.
14 Ta ra quiñi caa cuan, cuñi ra sa
tandɨhɨ ñu zɨhɨ cuzu sihin ra. Ñahñi
cuhva sa zandɨhɨ ra sa zavaha ra cu-
atyi. Nducu ra cuhva zandavi ñaha
ra sii ñu ña cutuñi vaha iñi ta cuzu
ñu sihin ra. Cuñi xaan ra cuaha ca
xuhun ta ndaha tyiño. Cua tasi tuñi
ra Ndyoo sii ra sa ndisa cuii.
15 Sa zandoo ra ityi vaha, ta cua
naa ra. Ndyico ra cuhva i zavaha ra
Balaam zehe ra Beor vatyi i cuñi xaan
ra Balaam cuan xuhun, ta yucuan
cuenda i zavaha ra cuhva sa ña tahan
iñi ra Ndyoo.
16 Ta i cahan burro zono ra sihin ra
sihin minoo nduzu tañi cahan ñiyɨvɨ,
ta i cuxaan tɨ sihin ra, ta i catyi tɨ vatyi
ma zavaha ca ra cuhva ña tahan iñi ra
Ndyoo.
17 Ra ña vaha sa zacuaha sa ña
ndisa cuan, cuu ra tañi zoco sa ñahñi
ndutya ñoho, ta cuu ra tañi vico cua-
han sihin tatyi. Cua cuhun ra nu ñaa
xaan, ta yucuan cua ndoo ra tandɨhɨ
cuii tyiemvu.
18 Vatyi zacahnu xaan ra sii ra sihin
cuhva cahan ra, ta cuaha tuhun ca-
han ra sa ñahñi yahvi ndyaa. Ta nu
iyo ñiyɨvɨ nacaa sino iñi ta cuñi ca ñu
zavaha ñu sa ña vaha, tyihi ra tyiño ta
cuñi ra zatɨvɨ ndɨhɨ ra sii ñu.
19 Catyi ra cuan vatyi cuu zavaha
ñiyɨvɨ ñaa sa cuñi maa ñu, ta caca noo
nuña ñu catyi ra, zoco zuun ñi maa ra
sa cahan cuan, ta minoo muzu cuu ra
sii sa ña vaha. Tahan tahan yo cuu yo
muzu sii sa ndyaca ñaha sii yo.
20 Ta ñiyɨvɨ sa sito sii ra Jesucristo,
ra zacacu ta ndyaca ñaha sii yo, ta sa
quita ñu sisi sa ña vaha sa iyo ñuu
ñiyɨvɨ ya, ta zɨquɨ cuee ca ta nandɨhvɨ
tucu ñu ta quisaha zavaha tucu ñu sii
sa ña vaha cuan ta ndyaca ñaha si sii
ñu. Yaha ca cua cuu ñu ta zɨquɨ sa
xihna ñi.
21 Vaha ca tatu sa ñá nacoto ñu ityi
ndoo ta zɨquɨ sa sito ñu sii si ta zandoo
tucu ñu sii ley vaha ra Ndyoo.
22 Ta sa cuenda ñu cuan, quita
ndisa cuii minoo cuhva tuhva ñiyɨvɨ
cahan. Catyi ñu: “Nandusa ina
ta zɨquɨ nacasi tucu tɨ. Ta quɨnɨ
nacaa sityi ta cua nandɨhvɨ tucu tɨ nu
ndyahyu.”

3

Cuhva cua quisi tucu ra ndyaca ñaha sii yo

1 Ihya cuu sa cu uu carta tyei sii
ndo, ndoho hermanos. Cuñi xein sii
ndo. Nu nduu tahan carte nduqui
cuhva zanacohin iñi ndo tandɨhɨ
tuhun vaha sa sa sito ndo.
2 Cuñi si sa nacohon iñi ndo cuhva i
cahan ra profeta ta sihin ley ra ndy-
aca ñaha sii yo sa i zacuaha nduhvi
ra apóstol sii ndo. Ta maa ra ndyaca
ñaha sii yo cua zacacu sii yo.
3 Sa xihna ñi cuñi zanacohin iñi ndo
vatyi tatu sa cuñi naa ñuu ñiyɨvɨ cua
coo ñiyɨvɨ cua vacu ndyaa sii Tuhun
Ndyoo. Ta cua zavaha ñu ñaa ndɨhɨ sa
ña vaha sa cuñi maa ñu.
4 Ta cua catyi ñu: “¿Ñacu yoñi ra
Cristo? Ta maa ra i catyi vatyi cua
quisi tucu ra. Zoco ndya quɨvɨ i sihi
ñiyɨvɨ sahnu sii yo ta ña zama maa si,
ta inuu ñi cuu tandɨhɨ si ndya quɨvɨ i
zavaha ra Ndyoo ñuu ñiyɨvɨ.”
5 Tacuan cua catyi ñu vatyi cuñi ñu
sa naa iñi ñu vatyi i cahan ra Ndyoo
ta tyiemvu ta i sino andɨvɨ. Ta sihin
tuhun cahan ñi ra ta i sino ñuu ñiyɨvɨ
mahñu tyañuhu ta ndoo tucu zuhva
ndutya sa cu yuu nu ñuhu.

6 Ta zuun ñi sihin ndutya i naa
ñuu ñiyɨvɨ minoo saha vatyi i situ cuii
ndutya ñuu ñiyɨvɨ.
7 Zoco andɨvɨ ta ñuu ñiyɨvɨ sa iyo
vityi, i catyi tucu ra Ndyoo vatyi cua
ndoo si cuhva ndya quɨvɨ cua cayu si,
quɨvɨ cua tyicuhva ra sii ñiyɨvɨ, ta cua
zanaa ra sii ñiyɨvɨ ña sino iñi sii ra.
8 Zoco ma naa iñi ndo yañi xaa vatyi
sa cuenda ra Ndyoo, inuu ñi cuu mi-
noo ñi quɨvɨ ta minoo mil cuiya. Ta
minoo mil cuiya cuu si tañi minoo
quɨvɨ ñi nuu Ndyoo.
9 Ma naa iñi ra ndyaca ñaha sii yo
cuhva i catyi ra, ta ña cucuee xaan ra
tañi sica iñi ñiyɨvɨ. Zoco ndyee xaan
iñi ra sihin maa yo. Ña cuñi ra sa
cunaa numinoo ñiyɨvɨ. Cuñi ra vatyi
zaña ñu sa zavaha ñu sa ña vaha ta
cacu ñu.
10 Zoco quɨvɨ cua quisi tucu ra ndy-
aca ñaha sii yo, cua saa ra tañi saa
minoo ra zuhu sa sa cuaa vatyi ña sito
yo ñaa cuhva cua saa ra. Quɨvɨ cuan
cua naa andɨvɨ sihin minoo nduzu
ñihi xaan. Cua cayu ñicandyi ta yoo
ta tiñoo ta cua naa si, ta cua cayu ñuu
ñiyɨvɨ sihin tandɨhɨ sa iyo.
11 Cua naa candɨɨ cuii sa iyo. Yu-
cuan cuenda, ¡cuñi si sa cuu ndo ñiyɨvɨ
vaha sa ndisa cuii, ta cuñi xaan ndo
sii ra Ndyoo!
12 Cuatu ndo sii quɨvɨ cuan, ta
zavaha ndo ñaa cuhva cuu sii minoo
minoo ndo, ta cua quisi si yatyi ca.
Quɨvɨ cuan cua cayu andɨvɨ ta ñicandyi
ta yoo ta tiñoo, ta cua naa si.
13 Zoco maa yo ndatu yo sa cua coo
minoo andɨvɨ saa ta inga ñuu ñiyɨvɨ
saa vatyi i catyi ra Ndyoo vatyi cua
coo si. Ta ma zavaha ca ñiyɨvɨ cuatyi
yucuan.
14 Sa sito ndo ñaa sa cua tahan ñuu
ñiyɨvɨ ya, yucuan cuenda nducu xaan
ndo cuhva sa ñahñi ca cuatyi ndo coo
quɨvɨ cua quisi tucu ra Cristo, ta cua
coo vaha ndo sihin ra Ndyoo.
15 Ta nacohon iñi ndo vatyi iyo
xaan tucahnu iñi sii ra ndyaca ñaha sii
yo sihin ñiyɨvɨ, yucuan cuenda ndatu
ra vatyi cua cuu cacu ñu. Zuun ñi
cuhva ndyaa ya i tyaa ra Pablo yañi
yo nuu carta i tasi ra sii ndo. Cuñi
xaan yo sii ra, ta i tyaa ra sihin sa siñi
tuñi i saha ra Ndyoo sii ra.
16 Ta i cahan tucu ra cuhva ya
tandɨhɨ nuu carta i tyaa ra. Iyo zuhva
si yɨɨ xaan cutuñi iñi yo. Ta iyo ñiyɨvɨ
ña sino vaha iñi ñu ta zama ñu cuhva
cahan si tañi zama ñu sii inga parte
Tuhun Ndyoo. Ta zuun ñi sii maa ñu
zandoyo ñuhu ñu.
17 Vityi sa zacote tandɨhɨ cuhva ya
sii ndo cuee ca sa tahan si; yucuan
cuenda ndoho yañi xaa zacuenda
vaha ndo sii ndo coto zandavi ñaha
ñiyɨvɨ ña vaha sii ndo, ta cua coo cu-
atyi ndo, ta ma sino vaha ca iñi ndo.
18 Nacoto vaha ndo sii ra ndyaca
ñaha sii yo. Maa ra Jesucristo cuu ra,
ta zacacu ra sii yo. Ta nacoo xaan
ca tumañi iñi sa saha maa ra sii yo
sihin ndo. ¡Ta nazacahnu xaan yo sii
ra vityi ta tandɨhɨ cuii tyiemvu! Ta
nacuu si tacuan ta nacuu si sa ndisa.
ta ñicandyi ta yoo ta tiñoo, ta cua naa
si.

Sa Xihna Ñi Carta I Tyaa Maa Ra San Juan

Cuhva cundito ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii tyiemvu

1 Ra sa iyo ndya ta xihna ñi quɨvɨ nu
i sino tandɨhɨ cuii sa iyo, siñi maa ndi
sa cahan ra quɨvɨ i sica noo ndi sihin
ra. I ndyehe ndi sii ra sihin sɨtɨ nuu
ndi. I cutuñi iñi ndi sa ndyehe ndi. Ta
ndya cuhva ndya i tɨɨn tucu ndi sii ra.
Maa ra cuu Tuhun Ndyoo, ta saha ra
sa cundito ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii tyiemvu
sihin ra.
2 I ndyehe ndi sii ra, ta saha ndi sa
ndaa cuenda ra vatyi saha ra sa cun-
dito ñiyɨvɨ sihin ra tandɨhɨ tyiemvu. I
sindyaa ra sihin ra Ndyoo Zutu yo, ta
zañaha ra sii ra sii ndi.
3 Ta cuhva sa ndyehe ndi ta sa siñi
ndi, zacoto ndi sii maa ndo vatyi
ndu-ɨɨn tucu maa ndo sihin ndi. Ta
cua ndu-ɨɨn tandɨhɨ yo sihin ra Ndyoo
Zutu yo ta sihin ra Jesús zehe ra, ra i
zaquisi ra.
4 Ta tyaa ndi tuhun ya sii ndo vatyi
tatu sito ndo sii si, cua cuzɨɨ xaan iñi
tandɨhɨ yo.

Maa ra Ndyoo cuu ra tañi minoo ñúhu

5 Ihya cuu tuhun i cutuhva ndi si-
hin maa ra Cristo, ta zacoto ndi sii
ndo. Maa ra Ndyoo cuu ra tañi minoo
ñúhu, ta ñahñi sa ña vaha (tañi sa ñaa)
iyo sii ra.
6 Tatu catyi yo vatyi ɨɨn ñi cuu yo
sihin ra Ndyoo Zutu yo, ta zuun ñi
sica noo ca yo nu ñaa, vatya xaan yo
sa tacuan cahan yo. Ña zavaha yo sa
ndoo. Ña ɨɨn ñi iyo yo sihin ra Ndyoo.
7 Zoco tatu maa yo ta sica noo yo nu
ndisi ta zavaha yo sa vaha tañi maa ra
ndisi xaan ra ta zavaha ra maa ñi sa
vaha, tatu tacuan iyo tucu maa yo, ɨɨn
ñi iyo yo sihin minoo yo ta sihin inga
yo. Ta nɨñɨ ra Jesús zehe ra Ndyoo
zandasi si tandɨhɨ cuii cuatyi yo.
8 Tatu catyi maa yo vatyi ñahñi cu-
atyi yo iyo, zuun ñi sii maa yo zandavi
ñaha yo. Ta ñahñi sa ndisa iyo sii yo.
9 Zoco tatu nahma yo cuatyi yo, cuu
sino iñi yo vatyi cua zaha ra Ndyoo
tucahnu iñi sii yo ta cua zandasi ra
cuatyi yo. Vatyi maa ñi sa vaha ta sa
ndoo zavaha maa ra, ta cua nacatya
ra tandɨhɨ cuii cuatyi yo.
10 Zoco tatu catyi yo vatyi ñahñi cu-
atyi yo, tañi zacuu yo minoo ra vatya
sii ra Ndyoo cuu si (vatyi catyi maa ra
vatyi iyo cuatyi yo). Tatu tacuan iyo
yo, ña sino ndisa cuii iñi yo Tuhun ra.

2

Ra Cristo cuu ra cua cahan sa cuenda yo

1 Tyei cuhva ya sii ndoho, zehe ndy-
ihi, vatyi ma zavaha ndo cuatyi. Zoco
tatu iyo minoo ndo sa zavaha minoo
cuatyi, iyo minoo ra cahan sa cuenda
yo nuu ra Ndyoo Zutu yo. Ta ra cahan
cuan, Jesucristo nañi ra. Maa maa ñi
sa vaha zavaha ra.
2 Ta maa ra cuu ra i tyiyahvi sa
cuenda cuatyi yo. Ta ña ɨɨn ñi sa
cuenda cuatyi maa yo. Tyiyahvi
tucu ra ndya sa cuenda tandɨhɨ cuatyi
zavaha tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
3 Ta tatu tyaa yo yahvi sa cahan ra,
sito yo vatyi sito vaha yo sii ra.
4 Zoco tatu minoo yo catyi yo: “Na-
cote sii ra”, catyi yo, ta ña tyaa yo
yahvi sa cahan ra, minoo ra vatya
cuu yo, ta sa ndisa cuan ñahñi si iyo
sii yo.
5 Zoco minoo ra zavaha cuhva catyi
ra Ndyoo, cuñi xaan ra sii ra Ndyoo sa
ndisa cuii. Ta sihin cuhva cuan ta sito
yo vatyi ɨɨn ñi cuu yo sihin ra Cristo.
6 Tatu catyi minoo ra vatyi sa
ndu-ɨɨn ra sihin ra Cristo, cuñi si vatyi
coo ra cuhva i sicoo maa ra Cristo.

Minoo cuhva saa cuñi si zavaha yo

7 Ndoho yañi xaa, yɨvɨ minoo tuhun
saa sa ndisa cuii cuu sa zacote sii ndo
vatyi sa iyo si sihin ndo ndya quɨvɨ
quisaha sino iñi ndo. Ihya tuhun
sahnu cuu tuhun sa siñi ndo sa xihna
ñi.

8 Zoco tañi sa zacote minoo tuhun
saa sii ndo cuu si vatyi sa ndusaa si sa
ndisa cuii sa cuenda maa ra Cristo ta
sa cuenda maa ndo vatyi sa cua ndɨhɨ
cuhva sica noo ñiyɨvɨ nu ñaa, ta vityi
sa iyo inga cuhva vatyi vityi zandisi
minoo ñúhu sa cuu ñúhu sa ndisa cuii.
9 Tatu iyo yo catyi yo vatyi ndyaa
yo nu ndisi zoco ña cuu ndyehe yo
sii hermano yo, sica noo ca yo nu ñaa
cuu si cuan.
10 Ra cuñi sii hermano ra, ndyaa
ñúhu cuan sihin ra. Ta ñahñi sa cuu
zandoyo ñuhu sii ra.
11 Zoco ra ña cuu ndyehe sii her-
mano ra, iyo ra ta sica noo ra nu ñaa.
Ta ña sito ra ndya ityi cuahan ra vatyi
sa ñaa cuan zacuaa si sii ra.
12 Tyei carta ya sii ndo, zehe ndyihi,
vatyi sa i zandasi ra Ndyoo cuatyi ndo
sa cuenda maa ra Jesucristo.
13 Ta tyei sii tucu maa ndoho, ra
sahnu, vatyi nacoto ndo sii ra Cristo.
Sa iyo ra ndya quɨvɨ cumañi ca sino
ñuu ñiyɨvɨ. Ta tyei sii maa ndo, ra
yoco, vatyi vazu cuñi cuihna zandavi
ñaha ra sii ndo, zoco sa i zahacanaa
maa ndo. Tyei carta ya sii maa ndo,
zehe ndyihi, vatyi sa sito ndo sii maa
ra Ndyoo Zutu yo.
14 Ta tyei sii maa ndo, ra sahnu,
vatyi sito ndo sii ra sa iyo ndya quɨvɨ
cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ. Ta tyei
carta ya sii ndoho, ra yoco, vatyi iyo
xaan tundyee iñi sii ndo. Ta iyo xaan
Tuhun ra Ndyoo sihin ndo, ta yucuan
cuenda zahacanaa ndo sii cuihna.
15 Ma ndyiyo iñi ndo ñuu ñiyɨvɨ ya ta
nu sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya. Tatu cuñi xaan
ndo sa iyo ihya ñuu ñiyɨvɨ ya, ña cuñi
ndo sii ra Ndyoo Zutu yo.
16 Vatyi tandɨhɨ cuhva sa iyo ñuu
ñiyɨvɨ ya tucuñun sa ña vaha sa cuñi
coño ñuhu yo a sa ndyehe sɨtɨ nuu yo
ta ndyiyo iñi yo sii si a sa zɨɨ xaan
cuñi yo sihin ndaha tyiño yo ihya ñuu
ñiyɨvɨ ya, yɨvɨ cuenda ra Ndyoo cuu
tandɨhɨ cuhva ya. Sa cuenda ihya ñi
ñuu ñiyɨvɨ ya cuu cuhva cuan.
17 Ta cunaa ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta tandɨhɨ
sa ndyiyo iñi ñiyɨvɨ ihya, cunaa si.
Zoco ñiyɨvɨ zavaha cuhva cuñi ra
Ndyoo, cua cundito ñu tandɨhɨ cuii
tyiemvu.

Minoo ra cua cahan ndya vaha ñi sii ra Cristo

18 Zehe ndyihi, sa cuñi cundɨhɨ
tyiemvu, ta tañi sa i siñi ndo, vasi ra
cua cahan ndya vaha ñi sii ra Cristo.
Ta vityi sa iyo cuaha xaan ra zavaha
cuhva cuan. Ta sihin cuhva cuan ta
sito yo vatyi sa cuñi cundɨhɨ tyiemvu.
19 I quita ra zavaha cuhva cuan
zuun ñi tɨcuɨ maa yo vatyi yɨvɨ ra
tahan yo cuu sii ra sa ndisa cuii. Vatyi
tatu ra tahan yo cuu sii ra sa ndisa
cuii cua ndoo ra sihin yo. Zoco i quita
ra, ta sihin cuhva cuan ndisi xaan
ndyehe yo vatyi yɨvɨ ñiyɨvɨ cuenda
maa yo cuu tandɨhɨ ra cuan.
20 Zoco sii maa ndo sa saha ra Cristo
Tatyi Ii ra, ta sa sito ndo Tuhun maa
ra sa ndisa cuii.
21 Ta tyei carta ya sii ndo vatyi sa
sito ndo sa ndisa, ta yɨvɨ sa cuenda sa
vatyi ña sito ndo. Ta sito ndo vatyi
ñahñi tuhun vatya quita sisi tuhun
ndisa.
22 ¿Yoo ra cuu ra vatya? Ra catyi
vatyi yɨvɨ ra Ndyoo i zaquisi sii ra
Cristo. Ra cahan tacuan, yucuan ra
cuu ra cahan ndya vaha ñi sii ra
Cristo. Zaha ra cuan tuhun vatyi yoñi
Ndyoo iyo ta yoñi zehe ra.
23 Tandɨhɨ cuii ra cahan tuhun sa
yoñi zehe Ndyoo iyo, yoñi ra Ndyoo
Zutu yo a ra Cristo ndyaa sihin ra
cuan. Zoco ra catyi sihin ñiyɨvɨ vatyi
Zehe ra Ndyoo cuu sii ra Cristo, ndyaa
tucu maa ra Ndyoo Zutu yo sihin ra
cuan.
24 Yucuan cuenda, cucumi vaha
xaan ndo tuhun i siñi ndo ndya quɨvɨ
i quisaha sino iñi ndo. Ta tatu tuhun
cuan coo vaha xaan si sihin ndo,
tacuan tucu maa ndo cua coo vaha
ndo sihin Zehe ra Ndyoo ta sihin ra
Ndyoo Zutu yo.
25 Ta ihya cuu minoo sa vaha xaan
sa i catyi ra sihin yo vatyi cua cuhva
ra sa cundito yo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
26 I tyei cuhva ya sii ndo sa cuenda
ra cuñi zandavi ñaha sii ndo.
27 Zoco sii maa ndo sa iyo Tatyi Ii sa
i saha maa ra Jesucristo sii ndo. Ta

ña cuñi si yoo ca ra cua zacuaha sii ndo vatyi zuun ñi Tatyi Ii cuan cuu sa zacuaha sii ndo tandıhı. Ta cuhva sa zacuaha maa ra, maa ñi sa ndisa cuu si, ta yıvı sa vatya. Ta tañi sa zacuaha Tatyi Ii cuan sii ndo, tacuan cuu cuhva cuñi si vatyi ıın xaan cuu ndo sihin ra Cristo.

28 Ta vityi ndoho, zehe ndyihi, ıın xaan cuu ndo sihin ra Cristo vatyi tatu tacuan zavaha ndo ñahñi maa sa cua yuhu ndo, ta ma cucahan nuu ndo ityi nuu ra quıvı quisi ra.

29 Sa sito ndo vatyi maa maa ñi sa vaha zavaha ra Cristo. Ta cuñi tucu si coto ndo vatyi tandıhı cuii ñıyıvı zavaha maa ñi sa vaha, zehe ra Ndyoo cuu sii ñu.

3

Ñıyıvı sa cuu zehe ra Ndyoo

1 Nacañi iñi ndo cuhva cuñi xaan maa ra Ndyoo Zutu yo sii yo ndya cuhva ndya nduu yo zehe ra Ndyoo. Zuun ñi yucuan cuu sa cuu maa yo, ta yucuan cuenda ña nacoto ñıyıvı ñuu ñıyıvı ya sii yo vatyi ña nacoto ñu sii maa ra Ndyoo.

2 Ndoho yañi xaa, cuñi xein sii ndo. Vityi sa cuu yo zehe ra Ndyoo, ta tañaha ca cucasi si cuhva cua cuu yo ityi nuu ca. Zoco sito yo vatyi quıvı cua quisi ra Jesús inga saha ta cua nduu yo tañi maa ra vatyi cua ndyehe yo sii ra tañi iyo ra sa ndisa.

3 Ta tandıhı ñıyıvı sa ndatu cuhva cuan, zanduvaha ñu cuhva iyo ñu. Zandoo ñu cuatyi ñu, ta ma zavaha ca ñu sii si. Tañi maa ra Jesús, ñahñi cuatyi ra.

4 Ta tandıhı ñıyıvı zavaha cuatyi, ña tyaa ñu yahvi cuhva cuñi ra Ndyoo. Vatyi sa zavaha ñu cuatyi, yucuan cuu cuhva ña tyaa ñu yahvi cuhva cuñi ra Ndyoo.

5 Ta sa sito ndo vatyi i quisi ra Jesucristo ñuu ñıyıvı ya vatyi cua zanaa ra tandıhı cuatyi ñıyıvı. Ta ñahñi cuatyi maa ra iyo.

6 Yucuan cuenda tandıhı ñıyıvı sa iyo vaha sihin ra Cristo, ñahñi ca cuatyi zavaha ñu. Zoco ñıyıvı sa tuhva zavaha cuatyi, tañaha ca cua ndyehe ñu cuhva iyo ra Cristo, ta tañaha ca nacoto ñu sii ra.

7 Zehe ndyihi, ma cuhva ndo sa zandavi ñaha ñıyıvı sii ndo. Ñıyıvı zavaha sa vaha, yucuan ñu cuu ñıyıvı vaha tañi maa ra Jesús vaha xaan ra.

8 Zoco ñıyıvı zavaha cuatyi cuu cuenda cuihna. Vatyi cuihna cuu ra zavaha sa ña vaha ndya quıvı i quisaha cuatyi. Ta yucuan cuenda i quisi Zehe ra Ndyoo vatyi cua cani ra tyiño cuihna.

9 Ta tandıhı ñıyıvı sa nacacu saa sa cuenda maa ra Ndyoo, ña tuhva ca ñu zavaha cuatyi vatyi ndito ñu sihin tundyee iñi sa saha maa ra Ndyoo sii ñu. Ma cuu ca zavaha ñu sa ña vaha vatyi zehe ra Ndyoo cuu sii ñu.

10 Sihin cuhva ya zañaha casi si yoo ñıyıvı cuu zehe ra Ndyoo ta yoo cuu zehe cuihna vatyi tandıhı ñıyıvı ña zavaha sa vaha a ña cuñi ñu sii tandıhı hermano, yıvı cuenda ra Ndyoo cuu sii ñu.

Nacuñi yo sii minoo yo ta sii inga yo

11 Vatyi ihya cuu tuhun sa siñi ndo ndya sa xihna cuii ñi: Cuñi si vatyi cuñi xaan yo sii minoo yo ta sii inga yo.

12 Ña tahan si coo yo cuhva i sicoo maa ra Caín. Cuenda cuihna i sicoo ra, ta i sahñi ra sii yañi ra. ¿Ta ñaa cuenda i sahñi ra sii yañi ra? I sahñi ra sii ra vatyi maa ñi maa sa ña vaha i zavaha ra, ta i cuxaan ra vatyi maa ñi maa sa vaha i zavaha yañi ra.

13 Ma iyo xaan cuñi ndo, hermano, tatu ña cuu ndyehe ñıyıvı ñuu ñıyıvı ya sii ndo.

14 Sito yo vatyi sa i yaha yo sisi tuhun nu cua cuu cuii yo, ta sa i saa yo inga cuhva nu cua cundito yo. Cuñi xaan yo sii tandıhı hermano. Ta cuhva cuan sito yo vatyi ndito ndisa cuii yo ityi nuu ra Ndyoo. Ra sa ña cuñi sii inga hermano, nu ñoho ra sisi tuhun sa cua cuu cuii ra.

15 Yoo ra ña cuu ndyehe sii inga hermano, minoo ra sahñi cuu ra. Ta sito ndo vatyi yoñi ra sahñi ñıyıvı ta

ndito añima ra ityi nuu ra Ndyoo. Tañi
sa i sihi ndisa cuii ra cuu si.
16 Ta nacoto yo cuhva cuñi xaan
maa ra Ndyoo sii yo vatyi saha maa
ra Jesucristo sa cuu ra sa cuenda maa
yo. Ta tacuan tucu maa yo, cuñi si
vatyi cuñi xaan yo sii inga ñiyɨvɨ sino
iñi ta vazu cuu yo sa cuenda ñu.
17 Tatu iyo minoo yo ta iyo tandɨhɨ
cuii sii yo ta iyo xaan ndaha tyiño
yo ta ndyehe yo sii minoo hermano
yo vatyi siñi ñuhu xaan si sii ra ta ña
cundahvi iñi yo sii ra ta ña tyindyee
yo sii ra, ma cuu catyi yo vatyi cuñi
xaan yo sii ra Ndyoo tatu ña tyindyee
yo sii hermano yo.
18 Zehe ndyihi, ma cuu cuñi yo sii
inga ñiyɨvɨ sihin tuhun cahan ñi yo.
Nacuñi yo sii ñu sa ndisa cuii, ta
nazañaha yo sa cuñi yo sii ñu sihin
cuhva vaha zavaha yo sihin ñu.

Cuhva sa ma cuyuhu yo ityi nuu maa ra Ndyoo

19 Ta sihin cuhva ya, sito yo vatyi
ndyico yo sa ndisa, ta cuu zanaa yo
cuhva sica xaan iñi yo vatyi sa sito
yo vatyi iyo vaha yo ityi nuu maa ra
Ndyoo.
20 Ta tatu sica iñi yo vatyi iyo cuatyi
yo, zoco sito ca maa ra Ndyoo ta zɨquɨ
cuhva sica iñi maa yo vatyi sito ra
tandɨhɨ.
21 Ndoho hermanos, cuñi xein sii
ndo. Tatu ñahñi maa sa catyi sa siñi
tuñi vaha sii yo vatyi iyo cuatyi yo,
ma cuyuhu yo ityi nuu maa ra Ndyoo.
22 Ta ñaa ndɨhɨ ca sa cua caca yo sii
ra, cua ñihi yo sii si vatyi tyaa xaan yo
yahvi tuhun ra, ta zavaha yo tandɨhɨ
sa tahan iñi maa ra.
23 Ta ihya cuu tuhun i saha ra sii yo
vatyi sino iñi yo sii ra Jesucristo vatyi
zehe ra Ndyoo cuu sii ra ta zacacu ra
sii yo. Ta cuñi si vatyi cuñi xaan yo sii
minoo yo ta sii inga yo cuhva i catyi
maa ra Cristo sihin yo.
24 Ta ñiyɨvɨ sa tyaa xaan yahvi
tuhun cahan ra Ndyoo, iyo ñu sihin
ra Ndyoo, ta maa ra Ndyoo ndyaa sisi
añima ñu cuan. Ta sito yo vatyi ndyaa
maa ra Ndyoo sisi añima yo vatyi saha
maa ra Tatyi Ii ra sii yo.

4

Ihya cahan si cuenda Tatyi Ii maa ra Ndyoo ta cuenda tatyi cuihna sa cahan ndya vaha ñi sii ra Cristo

1 Ndoho ra sa cuñi xein, ma sino
iñi ndo yoo ñi maa ñiyɨvɨ catyi vatyi
cahan ñu sa cuenda maa ra Ndyoo.
Cuñi si vatyi nducu coto vaha ndo sii
ñu, ta cua coto ndo tatu Tatyi Ii maa ra
Ndyoo cuu sa iyo sihin ñu a yɨvɨ. Vatyi
sa cuaha xaan ra vatya quita coyo
nacahnu ñuu ñiyɨvɨ, ta catyi ra vatyi
cahan ra sa cuenda maa ra Ndyoo.
2 Ihya cuu cuhva cuu nacoto ndo
tatu cahan ñiyɨvɨ sa cuenda Tatyi Ii
maa ra Ndyoo a yɨvɨ. Tatu catyi ñu
vatyi i quisi maa ra Jesucristo, ta i
nduu ra ñiyɨvɨ sa ndisa cuii, ta sihi ra
sa cuenda maa yo, iyo Tatyi Ii maa ra
Ndyoo sihin ñu tatu sino ndisa cuii iñi
ñu cuhva cuan.
3 Zoco ñiyɨvɨ ña sito sii ra Jesús
cuhva cuan, ñahñi Tatyi Ii maa ra
Ndyoo iyo sihin ñu. Tatyi cuihna cuu
sa iyo sihin ñu, tatyi sa cahan ndya
vaha ñi sii ra Cristo. Ta sa sito maa
ndo vatyi tahan si quisi tatyi ña vaha
cuan, ta vityi sa iyo si ihya ñuu ñiyɨvɨ.
4 Maa ndo cuu ñiyɨvɨ cuenda maa ra
Ndyoo, zehe ndyihi, ta sa zahacanaa
ndo sii ñiyɨvɨ cahan tuhun vatya cuan
vatyi Tatyi Ii maa ra Ndyoo sa iyo
sihin maa ndo, iyo xaan ca tundyee
iñi sii si cuan ta zɨquɨ tatyi cuihna sa
iyo sihin ñiyɨvɨ ityi sata.
5 Maa ñu cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ
ya. Ta yucuan cuenda cahan ñu sa
cuenda sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta inga
ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ñuu ñiyɨvɨ ya,
tyizoho ñu sa cahan ñu.
6 Zoco maa yo cuu cuenda ra
Ndyoo. Ta ñiyɨvɨ sa sito sii ra Ndyoo,
tyizoho ñu sa cahan maa yo, zoco
ñiyɨvɨ sa yɨvɨ cuenda ra Ndyoo, ma
tyizoho ñu sa cahan yo. Ta sihin
cuhva ya ta cuu nacoto yo yoo cuu
ñiyɨvɨ sa iyo Tatyi Ii maa ra Ndyoo
sihin ñu ta yoo cuu ñiyɨvɨ sa iyo tatyi
cuihna sa zandavi ñaha.

Cuñi xaan maa ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ

7 Ndoho hermanos, nacuñi xaan
yo sii minoo yo ta sii inga yo vatyi
sa cuenda maa ra Ndyoo cuu cuhva
cuan. Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuñi xaan
sii inga ñiyɨvɨ, yucuan cuu ñu sa cuu
zehe ra Ndyoo, ta sito ñu sii ra.
8 Ra sa ña cuñi sii ñiyɨvɨ, ña sito ra
sii maa ra Ndyoo vatyi maa ra Ndyoo
cuñi xaan ra sii ñiyɨvɨ.
9 Ihya cuu cuhva i zañaha maa ra
Ndyoo cuhva cuñi xaan ra sii yo vatyi
i zaquisi ra sii sa minoo tuhun ñi
ra cuu zehe ra. I zaquisi ra sii ra
ñuu ñiyɨvɨ vatyi cua cuu cundito yo
tandɨhɨ cuii tyiemvu sa cuenda maa
ra.
10 Ta ihya cuu cuhva i cuñi xaan
maa ra Ndyoo sii yo. Yɨvɨ maa yo i
cuñi sii maa ra Ndyoo. Maa ra i cuñi
sii yo sa xihna ñi. Ta i zaquisi ra sii
zehe ra vatyi cua cuu ra sa cuenda
cuatyi yo.
11 Tacuan cuu cuhva sa cuñi xaan
maa ra Ndyoo sii yo, ndoho her-
manos. Ta cuñi si vatyi cuñi tucu maa
yo sii minoo yo ta sii inga yo.
12 Yoñi maa sa ndyehe sii ra Ndyoo
numinoo saha, zoco tatu cuñi xaan
maa yo sii minoo yo ta sii inga yo, iyo
maa ra Ndyoo sisi añima yo. Ta vaha
xaan cuu cuhva sa cuñi yo sii ñu, tañi
cuñi maa ra Ndyoo sii ñu.
13 Ihya cuhva cuu coto yo vatyi ɨɨn
ñi iyo yo sihin maa ra Ndyoo, ta ɨɨn
ñi iyo tucu maa ra sihin yo vatyi saha
maa ra Tatyi Ii ra sii yo.
14 Ta maa ndi sa ndyehe ndi ta saha
ndi sa ndaa vatyi i zaquisi maa ra
Ndyoo Zutu yo sii zehe ra vatyi cua
zacacu ra sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
15 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cua catyi sihin
inga ñiyɨvɨ vatyi ra Jesús cuu zehe
ra Ndyoo, ɨɨn xaan cuu ñu sihin ra
Ndyoo, ta maa ra Ndyoo iyo sisi añima
ñu.
16 Ta vityi sa sito yo ta sino iñi yo
vatyi cuñi xaan maa ra Ndyoo sii yo.
Cuñi xaan ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ, ta tatu
cuñi xaan maa yo sii maa ra Ndyoo ta
sii ñiyɨvɨ, sa ndu-ɨɨn yo sihin ra Ndyoo.
Ta iyo ra sisi añima yo.
17 Ihya cuhva cuahan nduvaha ca
cuhva cuñi xaan maa yo sii ra Ndyoo,
ta sihin cuhva ya ta ma yuhu yo quɨvɨ
cua zanahma ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ vatyi
cuhva iyo maa ra Jesucristo ta tacuan
tucu iyo maa yo ñuu ñiyɨvɨ ya.
18 Tatu cuñi xaan yo sii maa ra
Ndyoo sa ndisa cuii, ma yuhu yo sii
ra. Sihin sa cuñi xaan yo sii ra Ndyoo
ta tyaa siyo si sa yuhu yo. Vatyi tatu
yuhu yo, yuhu yo coto ndoho yo za-
cuu ra Ndyoo sa cuenda cuatyi yo.
Yucuan cuenda tatu yuhu xaan yo,
cuñi si catyi si vatyi ña cuñi vaha yo
sii maa ra Ndyoo sa ndisa cuii.
19 Cuñi xaan yo sii ra Ndyoo vatyi
xihna ca maa ra i cuñi xaan ra sii yo.
20 Tatu catyi minoo yo: “Yuhvi cuñi
xein sii maa ra Ndyoo”, catyi yo. Zoco
ña cuu ndyehe yo sii minoo hermano.
Sa nduu yo minoo ra vatya sihin
cuhva cuan. Ña ndisa yo sa catyi
yo vatyi cuñi xaan yo sii ra Ndyoo
vatyi tatu ña cuñi yo sii hermano yo
ta ndyehe yo sii ra ihya ñuu ñiyɨvɨ ya
¿yozo caa cua cuu cuñi yo sii maa ra
Ndyoo ta ña ndyehe yo sii ra?
21 Ihya cuu tuhun sa i saha ra
Ndyoo sii yo: Tatu cuñi xaan yo sii
maa ra Ndyoo, cuñi si vatyi cuñi xaan
tucu yo sii hermano yo.

5

Cuhva zahacanaa yo zɨquɨ cuhva ña vaha sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya

1 Tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sino iñi vatyi i
nduu ra Jesús ñiyɨvɨ ta i sihi ra sa
cuenda maa yo, ñiyɨvɨ sa sino iñi
cuhva cuan, yucuan ñu cuu zehe maa
ra Ndyoo. Ta ñiyɨvɨ sa cuñi sii maa
ra Ndyoo Zutu yo, cuñi tucu ñu sii
tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sino iñi sii ra vatyi
zehe ra Ndyoo cuu sii ñu.
2 Ihya cuu cuhva sito yo vatyi cuñi
yo sii tandɨhɨ zehe ra Ndyoo vatyi
cuñi yo sii maa ra Ndyoo ta tyaa yo
yahvi tuhun cahan ra.
3 Vatyi cuhva cuñi yo sii maa ra
Ndyoo sa ndisa cuii cuu sa tyaa yo
yahvi tandɨhɨ sa catyi ra. Ta ña yɨɨ
xaan sa tyaa yo yahvi tuhun cahan ra.

4 Vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuu zehe
maa ra Ndyoo, zahacanaa ñu zɨquɨ
cuhva ña vaha sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, ta
zavaha ñu cuhva cuñi maa ra Ndyoo.
Ta ihya cuu cuhva zahacanaa yo zɨquɨ
cuhva ña vaha sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya,
sihin sa nɨɨ xaan iñi yo sii ra Jesús.
5 Maa ñi ñiyɨvɨ sa nɨɨ xaan iñi vatyi
ra Jesús cuu zehe ra Ndyoo, yucuan
cuu ñu sa zahacanaa zɨquɨ cuhva ña
vaha sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ya, ta ñihi
ñu cuhva zavaha ñu cuhva cuñi ra
Ndyoo.

Sa ndaa sa cuenda Zehe ra Ndyoo

6 I tava ra Ndyoo tyiño sii ra Jesu-
cristo, ta i quisi ra, ta i yaha ra sihin
ndutya, ta i yaha ra sihin nɨñɨ; ña ɨɨn ñi
sihin ndutya zoco ndutya ta nɨñɨ. Ta
zuun ñi Tatyi Ii maa ra Ndyoo cuu sa
saha sa ndaa cuhva cuan, ta maa maa
ñi sa ndisa nacatyi ra.
7 Ta iyo uñi tahan ra saha sa ndaa
ityi zɨquɨ: ra Ndyoo Zutu yo, ra cuu
Tuhun Ndyoo, ta Tatyi Ii. Ta ɨɨn ñi cuu
sa uñi tahan ra.
8 Ta iyo uñi tahan sa ndaa ñuu
ñiyɨvɨ: Tatyi Ii, ta ndutya, ta nɨñɨ. Ta
ɨɨn ñi cuhva nacatyi tandɨhɨ uñi tahan
si.
9 Sino iñi yo sa ndaa sa saha ñiyɨvɨ,
zoco cahnu xaan ca cuu sa ndaa sa
saha maa ra Ndyoo vatyi sa ndaa cuu
si sa zuun ñi maa ra Ndyoo saha sa
cuenda Zehe ra.
10 Ra sa sino iñi sii Zehe ra Ndyoo,
zuun ñi sisi añima ra iyo sa ndaa.
Ra sa ña sino iñi sa catyi ra Ndyoo,
zacuu ra tañi minoo ra vatya sii maa
ra Ndyoo vatyi ña sino iñi ra sa ndaa
sa saha maa ra Ndyoo sa cuenda Zehe
ra.
11 Ta ihya cuu sa ndaa cuan. I saha
maa ra Ndyoo sa cundito yo tandɨhɨ
cuii tyiemvu. Ta ñihi yo cuhva cuan
sa cuenda Zehe ra.
12 Ra sa ndu-ɨɨn sihin Zehe ra
Ndyoo, sa ndu-ɨɨn ra sihin cuhva
cua cundito ra. Zoco ra ña ndu-ɨɨn
sihin Zehe ra Ndyoo tañaha ca cua
ñihi ra cuhva cua cundito ra tandɨhɨ
tyiemvu.

Nu ndɨhɨ cahan ra Juan ta saha xaan ra tyiño

13 I tyei tandɨhɨ cuhva ya sii ndoho
sa sino iñi sii Zehe ra Ndyoo vatyi coto
ndo vatyi sa ndito añima ndo. Ta cua
cundito ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.
14 Ta vityi ñahñi maa sa yuhu yo ityi
nuu maa ra Ndyoo, ta sito yo vatyi ñaa
ndɨhɨ ca sa caca yo sii ra, tyizoho ra
sa cahan yo tatu caca yo minoo cuhva
cuñi maa ra.
15 Ta tañi sa sito yo vatyi tyizoho
ra Ndyoo sa cahan yo, ñaa sa caca yo
sii ra. Sito tucu yo vatyi cua ñihi yo
tandɨhɨ cuii sa sica yo sii ra.
16 Tatu ndyehe yo sii minoo her-
mano vatyi zavaha ra cuatyi zoco
tañaha ca cua quihin ra ityi andyaya
sa ndisa cuii, cuñi si vatyi cahan yo si-
hin ra Ndyoo sa cuenda ra, ta cua zan-
dasi ra Ndyoo cuatyi ra, tatu tañaha
ca quihin ra ityi andyaya sa ndisa
cuii. Zoco iyo tucu cuatyi ñiyɨvɨ sa
ma zandasi maa ra Ndyoo, ta ña catyi
vatyi cahan ca ndo sihin ra Ndyoo sa
cuenda ñiyɨvɨ zavaha cuatyi cuan.
17 Tandɨhɨ cuii sa ña vaha sa zavaha
yo, cuatyi cuu si. Zoco iyo cuatyi
zavaha ñiyɨvɨ ta cua zaha ra Ndyoo
tucahnu iñi sii ñu tatu nandaca ñu
tucahnu iñi sii ra, ta ma cuhun ñu
andyaya.
18 Sito yo vatyi tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuu
zehe ra Ndyoo, ña zavaha ca ñu cuatyi
vatyi zacuenda maa Zehe ra Ndyoo
sii ñu. Ta ñahñi sa cuu zacuu cuihna
sihin ñu.
19 Ta sito yo vatyi maa yo cuu zehe
ra Ndyoo, ta ndyaca ñaha cuihna sii
tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ sa iyo cuenda ñuu
ñiyɨvɨ ya.
20 Ta sito yo vatyi sa i quisi Zehe
ra Ndyoo. Ta sito yo vatyi i saha ra
minoo sa siñi tuñi vaha sii yo vatyi
coto yo sii ra cuu Ndyoo sa ndisa cuii.
Ta ɨɨn ñi iyo yo sihin ra sa cuenda
Zehe ra, ra Jesucristo. Ihya cuu maa
ra cuu Ndyoo sa ndisa cuii, ta ihya
cuu cuhva cundito yo tandɨhɨ cuii
tyiemvu.
21 Zehe ndyihi, zacuenda ndo sii
ndo, ta coto ñáha zacahnu ndo sii inga
ndyoo.

Sa Cu Uu Carta I Tyaa Maa Ra San Juan

Tasi ra Juan minoo nacumi sii ñiyɨvɨ sino iñi Tuhun Ndyoo

1 Yuhvi ra sahnu tyei carta ya suun, hermana. Sa i casi maa ra Ndyoo suun ta sii tandɨhɨ zehun. Sa ndisa cuii vatyi cuñi xein sii tandɨhɨ ndo. Ta tacuan tucu tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa sito sa ndisa ta cuñi xaan ñu sii ndo.
2 Cuñi ndi sii ndo sa cuenda sa ndisa sa iyo añima yo. Ta tandɨhɨ cuii tyiemvu cua coo si sihin yo.
3 Cuñi sa cua cuhva xaan maa ra Ndyoo Zutu yo sa vaha sii ndo, ta nacuhva xaan ra tumañi iñi sii ndo, ta natyindyee ra sii ndo ta cua coo sa taxi ñi sii ndo sihin ra ta sihin ñiyɨvɨ. Ta tacuan tucu nacuhva maa ra Jesucristo tandɨhɨ cuhva cuan sii ndo vatyi Zehe Ndyoo cuu sii ra. Nacuhva ra sii si vatyi sino iñi ndo sii ra sa ndisa cuii ta cuñi xaan ndo sii inga ñiyɨvɨ.

Coto ñáha cuɨñɨ siyo ndo sii sa ndisa sa iyo cuenda ra Jesucristo

4 Zɨɨ xaan cuñi vatyi sa ñihi tyiño sa cuenda zuhva zehun vatyi vaha xaan ndyico ñu sii sa ndisa, cuhva saha maa ra Ndyoo Zutu yo tuhun ra sii yo.
5 Ta vityi ñihi xaan sique suun hermana vatyi nacuñi yo sii tahan yo. Ta yɨvɨ minoo tuhun saa cuu sa zacote sii ndo vityi. Zuun ñi si cuu si sa iyo sihin yo ndya quɨvɨ i quisaha sino iñi yo.
6 Ta cuhva cuñi yo sii tahan yo ta sii maa ra Ndyoo sa ndisa cuu si tatu coo yo cuhva saha ra tuhun ra sii yo. Ta tañi sa i siñi ndo ndya sa xihna cuii ñi, ihya cuu tuhun i saha ra sii yo sa vatyi nacuñi yo sii tahan yo.

Ra zandavi ñaha

7 Sa cuaha xaan ra zandavi ñaha sica noo ñuu ñiyɨvɨ ya. Ta catyi ra cuan vatyi ñá nduu ra Jesucristo minoo ñiyɨvɨ sa ndisa cuii quɨvɨ i quisi ra ihya ñuu ñiyɨvɨ. Ñiyɨvɨ zacuaha cuhva cuan cuu cuenda ra zandavi ñaha. Yɨvɨ cuenda ra Cristo cuu ñu vatyi cahan ñu ndya vaha ñi zɨquɨ ra Cristo.
8 Zacuenda xaan ndo sii ndo sa ma ndoyo ñuhu tyiño ndo vatyi tacuan ta cua ñihi ndo tandɨhɨ sa vaha sa cuñi ra Ndyoo cuhva ra sii ndo.
9 Ñiyɨvɨ ña cuñi zacuaha cuhva vaha tañi zacuaha ra Cristo ta quita ñu ityi ndisa ta nazaca ñu inga tuhun sihin si, ña ɨɨn ñi iyo ñu sihin ra Ndyoo. Zoco ñiyɨvɨ zacuaha maa ñi cuhva zacuaha ra Cristo, ɨɨn ñi cuu ñu sihin ra Ndyoo Zutu yo ta sihin Zehe ra.
10 Tatu saa minoo ra nu yucu ndo ta ña zacuaha ra cuhva zacuaha ra Cristo, ma cuhva ndo sa ndoo ra vehe ndo ta nu ma catyi ndo nacumi suun tatu saa ra.
11 Vatyi tatu saha yo nacumi sii ra, cuu si tañi zatyiño yo cuhva ña vaha tañi zatyiño maa ra cuan.

Nu ndɨhɨ cahan ra Juan

12 Iyo cuaha xaan sa cuñi catyi sihin ndo, zoco ña cuñi tyei sii si nuu tutu vatyi cuñi quisi nu yucu ndo. Cuñi ndyehi sii ndo ta natuhin sihin ndo vatyi tacuan ta zɨɨ xaan cua cuñi tandɨhɨ yo.
13 Zehe cuhun tasi ñu minoo nacumi suun. I casi tucu maa ra Ndyoo sii cuhun.

Sa Cu Uñi Carta I Tyaa Maa Ra San Juan

Saha ra minoo nacumi sii ra Gayo

1 Yuhvi ra sahnu tyei carta ya suun,
yoho Gayo. Sa ndisa cuii vatyi cuñi
suun.
2 Hermano, sica xein tumañi iñi
sii maa ra Ndyoo vatyi naquita vaha
tandɨhɨ cuii tyiñon ta nacoo vaha
xoon tañi sa sino vaha xaan iñun.
3 Zɨɨ xaan i cuñi quɨvɨ i quisi zuhva
ra hermano vatyi i nacatyi ra sihin,
cuhva zavohon tandɨhɨ cuhva catyi
Tuhun Ndyoo. Ta catyi ra vatyi vaha
xaan iyon sihin tandɨhɨ cuii cuhva
catyi tuhun ndisa.
4 Tatu ñihi tuhun vatyi ndyico zehe
luhli tandɨhɨ cuii cuhva catyi tuhun
ndisa, yaha xaan zɨɨ cuñi.
5 Hermano, vaha xaan cuhva zavo-
hon cuhva catyi Tuhun Ndyoo tatu
tyindyeun sii inga hermano ta ra ca-
han Tuhun Ndyoo, ra quisi inga ñuu.
6 Saha ra hermano cuan sa ndaa
ityi nuu tandɨhɨ ca hermano sa
cuenda cuhva i cuñi xoon sii ra. Sa
ndyoo ñi tyindyee con sii ra sihin
minoo cuhva sa tahan iñi maa ra
Ndyoo vatyi tacuan ta cua cuu cuhun
ca ra ityi nuu nu cuahan ra.
7 Vatyi i quita ra cuan ñuu ra sa
cuenda tyiño maa ra Jesús. Ta ña
saha ra sa tyindyee ñiyɨvɨ ña sito sii ra
Ndyoo sii ra sihin xuhun.
8 Yucuan cuenda cuñi si sa ñihi
xaan tyindyee maa yo sii ra sihin
xuhun a ñaa sa cumañi sii ra vatyi
tacuan ta zatyiño tucu maa yo sihin
ra nu nacatyi ra tuhun ndisa.

Cuhva ña vaha sa zavaha ra Diótrefes

9 Sa tasi minoo carta sii tandɨhɨ
ñiyɨvɨ sino iñi. Zoco cuñi xaan ra
Diótrefes cuu ra ra cu nuu, ta ña saha
ra sa cundyaca ñehi.
10 Yucuan cuenda tatu quisi nu
yucu ndo cua zacote sii ñiyɨvɨ cuhva
zacuu ra vatyi cahan ra ndya vaha ñi
sii ndi, ta vatya tucu ra. Ta yɨvɨ sa
yucuan ñi, zoco inga cuhva tucu vatyi
ña tɨɨn cuenda vaha ra sii ra hermano
saa coyo nu yucu ndo. Ta tatu cuñi
inga hermano tɨɨn cuenda ra sii ra
saa coyo cuan, ña saha ra Diótrefes, ta
tava ndyizo ra sii ra cuñi tɨɨn cuenda
sii ra saa coyo yucuan.
11 Hermano, ma cundyicon numi-
noo cuhva ña vaha. Maa ñi cuhva
vaha cundyicon. Ñiyɨvɨ zavaha sa
vaha, yucuan ñu cuu cuenda ra
Ndyoo. Zoco ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha,
ña sito ñu cuan sii maa ra Ndyoo.

Cuhva vaha xaan sa zañaha ra Demetrio

12 Vaha cahan tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ sa
cuenda maa ra Demetrio. Ta zuun ñi
sa ndisa sa ndyico ra, zacoto si sii yo
vatyi vaha ra. Ta maa tucu ndi catyi
ndi vatyi vaha xaan ñiyɨvɨ cuu ra, ta
sito ndo vatyi cahan ndi sa ndisa.

Nu ndɨhɨ cahan ra Juan

13 Iyo cuaha xaan ca sa cuñi catyi
suhun, zoco ña cuñi tyei sii si.
14 Vatyi ña naha ca ta cua ndyehi
suun cuñi, ta cua cuu natuhun vaha
maa ñi maa yo.
15 Nacuhva ca ra Ndyoo vatyi coo
ca sa taxi ñi suun sihin ra ta sihin
ñiyɨvɨ. Tandɨhɨ ra amigun ihya tasi ra
minoo sa nacumi suun. Sa ndyoo ñi
cuhvon minoo nacumi sii sa minoo
minoo amigo mi yucuan.

Carta Sa I Tyaa Ra San Judas

Tyaa ra Judas minoo carta sii ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo

1 Yuhvi ra Judas cui minoo muzu ra
Jesucristo. Ta yañi ra Jacobo cuu sii.
Tyei carta ya sii ñiyɨvɨ i casi ra Ndyoo
Zutu yo. Sa zama ra cuhva iyo ndo
vatyi cuenda maa ra cuu sii ndo. Ta
zacuenda ra Jesucristo sii ndo.
2 Cuñi sa cua cundahvi xaan iñi
maa ra Ndyoo sii ndo. Nacuhva ra
sa coo sa taxi ñi sii ndo sihin ra, ta
nacuñi xaan ca maa ra sii ndo.

Ra zacuaha sa vatya

3 Ndoho amigo, cuñi xein sii ndo.
I cuñi xein tyei minoo carta sii ndo
cuhva cacu añima yo. Zoco vityi
zañiñi ca si sii, sa tyei minoo carta
sii ndo ta zañiñi sii ndo vatyi nducu
xaan ndo cuhva, cuhva sino iñi ñiyɨvɨ
tuhun ndisa sa ndyico yo. Yucuan
cuu tyiño i zandoo maa ra Ndyoo sii
maa yo sa cuu yo ñiyɨvɨ ra.
4 Catyi cuhva ya vatyi sa i quɨhvɨ
zuhva ra zandavi ñaha tɨcuɨ maa ndo.
Catyi ra cuan vatyi saha xaan ra
Ndyoo tumañi iñi sii yo ta cuu za-
cuu yo ñaa ñi maa sa cuñi maa yo ta
ma tasi tuñi ra Ndyoo sii yo, catyi ra
cuan. Sa naha xaan ndyaa si nuu tutu
cuhva cua ndoho ñiyɨvɨ cuan vatyi sa
nanuhu sata ñu, ta ña zacahnu ca ñu
sii ra Ndyoo. Minoo tuhun ñi maa ra
ndyaca ñaha sii yo, ta tacuan tucu ra
Jesucristo.
5 Sa sito maa ndo yozo caa iyo si,
zoco cuñi zanacohin iñi ndo cuhva
i zacacu ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ hebreo
ndya ñuu Egipto, zoco sa yaha cuan ta
zɨquɨ i zanaa ra sii ñiyɨvɨ ñá sino iñi sii
ra tɨcuɨ ñiyɨvɨ sa i zacacu ra.
6 Ta ángel tucu, i cuu ra ra ii xaan,
ta ñahñi cuatyi ra. Zoco sa nanuhu
sata zuhva ra, ta i zandoo ra cuhva
vaha sa i zavaha ra. Ta vityi nuhñi ra
sihin cadena zacuu ra Ndyoo minoo
nu ñaa xaan. Ndatu ra quɨvɨ cahnu sa
cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ra.
7 Ta zuun ñi cuhva, ñuu Sodoma ta
ñuu Gomorra ta inga tucu ñuu yatyi
ñi, i zavaha tucu ñiyɨvɨ cuan sa ña
vaha. I quixi rayɨɨ sihin zɨɨn zɨɨn ñaha.
Ta iyo tucu ra quixi ra sihin inga rayɨɨ.
Ta ndya vityi ta sito yo vatyi yaha
xaan cuhva ña vaha i zavaha ñiyɨvɨ
ñuu cuan. Ta zacoto si sii yo vatyi iyo
minoo nu cua ndoho ñu sisi ñúhu sa
ma ndahva ca.
8 Zoco vazu sa sito ñiyɨvɨ cuhva
cuan, zoco ra sa ñoho sihin maa ndo
cuu ra tañi ra quixi ta ndyehe ra
ñimahna vatyi zavaha ra tandɨhɨ nuu
sa ña vaha sihin coño ñuhu ra, ta ña
yuhu ra sii ra Ndyoo. Ña saha ra
cundyaca ñaha ra tahan si cundyaca
ñaha sii ra. Ta cahan ra ndya vaha ñi
sii ángel ta sii inga ra nahnu ca.
9 Zoco zuun ñi ra ángel cahnu sa
nañi Miguel quɨvɨ i tusi tahan ra
tuhun sihin cuihna sa cuenda coño
ñuhu ra Moisés, ñá caña iñi ra Miguel
cahan ra ndya vaha ñi sihin cuihna.
Ihya ñi tuhun i cahan ra: “Nacuxaan
maa ra Ndyoo suhun.” Catyi ra.
10 Zoco ra sa ñoho sihin maa ndo
caña iñi ra cahan ra ndya vaha ñi
zɨquɨ tandɨhɨ vazu ñahñi maa sa sito
ra sa cuenda si. Cuhva sa nacoto maa
ra, nacoto ra tañi nacoto quɨtɨ vatyi ña
nacañi iñi ra tatu vaha si a ña vaha si.
Zavaha ra sa ña vaha, ta zuun ñi sii
maa ra zatɨvɨ si.
11 ¡Ndahvi ra cuan! vatyi zavaha
ra cuatyi nuu ra Ndyoo tañi i zavaha
maa ra Caín. Ta sa cuenda sa cuñi
xaan ra xuhun ta i quita ra ityi vaha
tañi zavaha ra Balaam. Ta tañi ra
Coré quɨvɨ ñá tyaa ra yahvi sii ra ndy-
aca ñaha, ta tacuan tucu ra ya, zatɨvɨ
xaan ra zuun ñi sii maa ra.
12 Cuu ra tañi minoo ra quiñi xaan
caa nu titahan ndo cua casi ndo
ta zacahnu ndo minoo vico sihin
tandɨhɨ ra hermano. Vatyi ra cuan,
sasi ra, sihi ra, ta zɨɨ xaan cuñi ra.
Ña cahan nuu ra, ta ña sica iñi ra
sa cuenda inga hermano. Maa ñi sa
cuenda maa ra sica iñi ra. Cuu ra tañi
minoo vico sa cuahan sihin tatyi ta
ñahñi zavi coon. Cuu ra tañi yutu sa

ñahñi sɨtɨ saha quɨvɨ tahan si cuhva tu. Sa sihi ra, ta yɨvɨ sa minoo tuhun ñi saha. Sa uu saha sihi ra tañi sihi minoo yutu i quita ndya yoho.

13 Yaha xaan, yaha xaan cuhva zavaha ra, ta saha ra sa cahan nuu. Cuu ra tañi tyañuhu tatu yaha xaan coon zavi. Ndaa noo tyañuhu, ta cuxi xaan caa tɨñɨ nuu ndutya. Tañi tɨñɨ cuxi caa cuan, tacuan iyo sa zavaha ra. Cuu ra tañi tiñoo sa cua naa vatyi cua cuhun ra nu ñaa xaan. Yucuan cua ndoo ra tandɨhɨ cuii tyiemvu.

14 Ra Enoc i cuu minoo ñiyɨvɨ ra Adán ta tyiemvu, ta i cahan ra Tuhun i saha ra Ndyoo sii ra. Ta i cahan ra sa cuenda ñiyɨvɨ ña vaha ya, ta catyi ra: "I ndyehi sii ra ndyaca ñaha. Vasi ra sihin cuaha xaan cuaha xaan ángel ra

15 vatyi cua tasi tuñi ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ta cua catyi ra cuhva cua ndoho ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha. Cua ndoho ñu sa cuenda sa ña vaha sa zavaha ñu ta sa cuenda tandɨhɨ cuii tuhun ndya vaha ñi sa i cahan ñu sii ra Ndyoo."

16 Ñahñi minoo tuhun vaha cahan ñu. Cahan ñu ndya vaha ñi sii inga ñiyɨvɨ. Nanducu xaan ñu maa maa ñi sa cuñi maa ñu ta cuhva cuzɨɨ iñi ñu. Zacahnu xaan ñu sii ñu sihin cuhva cahan ñu. Ta tatu cahan vaha ñu sihin minoo ñiyɨvɨ, zavaha ñu tacuan vatyi iyo minoo sa cuñi ñu ñihi ñu sihin ñu cuan.

Nacatyi ra cuhva cua zavaha ñiyɨvɨ sa sino iñi Tuhun Ndyoo sa ndisa cuii

17 Zoco ndoho hermanos, nacohon iñi ndo tuhun i cahan ra apóstol ra Jesús ta quɨvɨ cuan

18 vatyi i nacatyi ra cuhva cua coo si nu sa cua ndɨhɨ tyiemvu. Catyi ra vatyi nu sa cua ndɨhɨ tyiemvu cua coo cuaha xaan ñiyɨvɨ sa cua vacu ndyaa sii Tuhun Ndyoo. Minoo cuhva ndya vaha ñi cua coo ñu, cuhva cuñi maa ñu.

19 Yucuan cuu ñiyɨvɨ cua quɨtɨ cuatyi sii hermano. Tyaa xaan ñu yahvi sii sa cuñi coño ñuhu ñu. Ta ñahñi maa Tatyi Ii maa ra Ndyoo iyo sihin ñu.

20 Zoco ndoho hermanos, tyindyee ndo sii minoo ndo ta sii inga ndo vatyi tacuan ta ndoo xaan cua cuu tandɨhɨ ndo sihin cuhva sino iñi ndo. Cahan ndo sihin ra Ndyoo sihin cuhva sa saha Tatyi Ii maa ra sii ndo.

21 Cuñi xaan maa ra Ndyoo sii ndo. Ñáha quita ndo ityi vaha sa ndyico ndo ta zavaha ndo sa ña vaha, ta ma cuñi ca ra Ndyoo sii ndo. Zoco cuatu vaha ndo quɨvɨ sa cua cuhva ra Jesucristo sa cundito yo tandɨhɨ cuii tyiemvu. Tacuan cua zavaha ra vatyi cundahvi xaan iñi ra sii yo.

22 Cahan vaha xaan ndo sihin ñiyɨvɨ cumañi sino vaha iñi, ta zasino vaha xaan ndo iñi ñu.

23 Tyindyee ndo sii ñiyɨvɨ ta cuhva cacu ñu. Tavon sii ñu nu cayu ñúhu. Ta cundahvi iñi ndo sii inga ñiyɨvɨ, zoco zacuenda ndo sii ndo vatyi ndya zahma ñu ta ña vaha si sa cuenda cuatyi sa zavaha ñu sihin coño ñuhu ñu. Yuhu ndo coto zavaha tucu ndo tacuan.

Zacahnu ra sii ra Ndyoo, ta i ndɨhɨ cahan ra

24-25 Ta sa minoo tuhun ñi ra cuu Ndyoo sa ndisa, cuaha xaan sa siñi tuñi iyo sii ra. Ta maa ra cuu ra zacacu sii yo. Iyo xaan cuhva sii ra sa zacuenda ra sii ndo, ta ma canacava ndo sisi cuatyi. Ta ñahñi ca cuatyi ndo cua coo quɨvɨ cua zacuhun ra sii ndo ityi nuu maa ra, ta zɨɨ xaan zɨɨ xaan cua cuñi ndo. Nazacahnu xaan yo sii ra. Nacatyi yo vatyi tyaqui xaan nu ndyaca ñaha ra. Cuaha xaan tundyee iñi iyo sii ra. Ndyaca ñaha ra zɨquɨ tandɨhɨ cuii sa cuenda cuhva i zavaha ra Jesucristo ndya ta sa naha, ta ndya cuhva ndya vityi, ta tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta nacuu si tacuan.

Cuhva I Ndyehe Ra San Juan

Cuhva i zañaha ra Jesucristo sii ra Juan

1 Ihya cuu sa i zañaha ra Ndyoo sii
ra Jesucristo vatyi cua zañaha ra sii
muzu ra cuhva sa cua cuu. Ta i sityiño
ra Jesucristo minoo ángel, ta i zañaha
ra cuhva sa zañaha ra Ndyoo sii ra sii
ra Juan, ra cu muzu ra.
2 Ta ra Juan cuu ra nacatyi tandɨhɨ
sa i ndyehe ra. Saha ra sa ndaa sa
cuenda tandɨhɨ sa i catyi ra Ndyoo
sihin ra Jesucristo ta i nacatyi Jesu-
cristo sihin maa ra.
3 Zɨɨ xaan cuñi ñiyɨvɨ cua cahvi
tuhun ya, ta zɨɨ xaan cuñi ñiyɨvɨ cua
tyizoho cuhva catyi tuhun ya sa i
saha ra Ndyoo ta tyaa ñu yahvi cuhva
catyi si vatyi sa ndyaa yatyi quɨvɨ cua
tahan si cuhva cahan si ihya.

Tyaa ra Juan carta ya sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Jesús usa tahan ñuu nu cu si Asia

4 Yuhvi ra Juan tyei carta ya sii
ñiyɨvɨ sino iñi usa tahan ñuu nu cu si
Asia. Nacuhva xaan ra Ndyoo tumañi
iñi sii ndo ta sa coo sa taxi añima ndo
vatyi maa ra cuu ra ndya vityi, ta maa
ra cuu ra ta sa naha, ta cua coo ra
tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta cuhva cuan
nacuhva tucu sa usa tahan cuhva sa
iyo sii Tatyi Ii sa ndyaa ityi nuu ra
Ndyoo nu ndyaa ra.
5 Ta tacuan tucu nacuhva xaan maa
ra Jesucristo tumañi iñi sii ndo. Maa
ra cuu ra cu sa ndaa ra cahan sa
ndisa cuii. Xihna ca maa ra i nan-
doto sisi tuhun sihi, ta ndyaca ñaha
ra sii tandɨhɨ inga ra ndyaca ñaha ñuu
ñiyɨvɨ. Cuñi xaan ra sii yo. Sati nɨñɨ ra,
ta zanaa ra cuatyi yo sihin nɨñɨ ra.
6 Maa ra cuu ra saha sa nduu maa
yo ra ndyaca ñaha nahnu ta sa nduu
yo ra cu zutu ityi nuu ra Ndyoo Zutu
ra. Nazacahnu yo sii ra Jesucristo,
ta nacundyaca ñaha ra tandɨhɨ cuii
tyiemvu. Ta nacuu si tacuan.
7 ¡Ndyehe!, sa vasi ra sisi vico, ta
tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ cua ndyehe sii ra.
Ñiyɨvɨ i cuxaan sihin ra ta catyi ñu
vatyi cua cuu ra nuu cruz cua ndyehe
ñu sii ra. Ta cua vacu saa xaan tandɨhɨ
ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ cuhva cua ndyehe ñu
sii ra. Ta tacuan cua cuu si sa ndisa.
8 Catyi ra Ndyoo ra ndyaca ñaha sii
yo: Yuhvi cui ra ndya ta xihna cuii ñi
tañi letra A, ta ra cua coo ca nu cua
ndɨhɨ tandɨhɨ sa iyo cui tañi letra Z,
catyi ra Ndyoo. Ta iyo tandɨhɨ cuii
tundyee iñi sii maa ra. Maa ra cuu ra
iyo vityi, ta maa ra cuu ra iyo ndya ta
xihna cuii ñi, ta cua coo ra tandɨhɨ cuii
tyiemvu.

Ndyehe ra Juan minoo cuhva tyaqui xaan caa ra Cristo

9 Yuhvi ra Juan cui yañi ndo. Zuun
ñi ndyehe xaan tucu mi tundoho ta
cua cuhun tuqui nu ndyaca ñaha ra
Ndyoo ɨɨn ñi sihin maa ndo. Ta
ñihi tuqui cuhva sa cundyee xaan iñi
vatyi saha maa ra Jesucristo cuhva
cuan sii yo. I siñohi vehe caa minoo
ñuhu mahñu tyañuhu sa nañi Patmos
vatyi i nacatyi Tuhun Ndyoo sihin
ñiyɨvɨ, ta i sehi cuenda yozo caa iyo ra
Jesucristo.
10 Minoo quɨvɨ tumingu i situ cuii
Tatyi Ii ra Ndyoo sii, ta i siñi mi-
noo nduzu ñiyɨvɨ saa xaan ityi sate.
Tañi minoo nduzu cutu, tacuan i cuu
nduzu cuan.
11 Ta catyi nduzu cuan: Yuhvi cui ra
iyo ndya ta xihna cuii ñi tañi letra A,
ta ra cua coo ca nu cua ndɨhɨ tandɨhɨ
sa iyo cui tañi letra Z. Cuaha xaan sa
cua ndyehun vityi. Tyoon sii si nu
tutu, ta tasun sii si nu yucu ñiyɨvɨ sino
iñi usa tahan ñuu nu cu si Asia. Tasun
sii si ndya ñuu Efeso, ñuu Esmirna,
ñuu Pérgamo, ñuu Tiatira, ñuu Sardis,
ñuu Filadelfia ta ñuu Laodicea.
12 Ta sa ndɨhɨ cahan nduzu cuan ta i
nasico cave ta i ndyehi ityi sate vatyi
cua ndyehi yoo ra cahan. Ta ityi sate
i ndyehi usa tahan candelero xuhun
cuaan.
13 Ta mahñu candelero cuan
nandyaa minoo ra caa ra tañi caa ra
Jesús, ra i quisi ndya gloria. Ñoho ra
minoo zahma cañi xaan ndya cuhva

ndya nu saha ra, ta ñuhñi minoo yoho
xuhun cuaan yɨquɨ ndyica ra.
14 Cuisi xaan ixi xiñi ra tañi ixi
mvee ticatyi a tañi caa ñieve. Ta tañi
caa ñúhu, tacuan caa sɨtɨ nuu ra.
15 Ta saha ra ndisi xaan tañi caa
minoo caa sa nañi bronce tatu cayu
si. Ta saa xaan quita nduzu ra tañi
cucayu yuu nahnu.
16 Ndaha siyo cuaha ra ñaa ra usa
tahan tiñoo. Ta yuhu ra quita mi-
noo espada sa xaan nduu siyo yuhu.
Ta nuu ra ndisi xaan si tañi sa ndisi
ñicandyi quɨvɨ sa ndisi vaha si.
17 Ta cuhva sa ndyehi sii ra i nduve
saha ra, ta i ndui tañi minoo ra sihi.
Zoco i tyizo ra ndaha siyo cuaha ra sii,
ta i catyi ra sihin: Ma yuhun. Yuhvi
cui ra iyo ndya ta xihna cuii ñi, ta cua
coo que vazu sa naa tandɨhɨ sa iyo.
18 Yuhvi cui ra ndito. I sihi, zoco vi-
tyi ndite. Ta cua cundite tandɨhɨ cuii
tyiemvu. Cumi ndaha tɨcuɨ andyaya.
Ta cuu catyi ama cua cuu ñiyɨvɨ.
19 Tyoon cuhva sa ndyehun, cuhva
iyo si vityi ta cuhva cua coo cuee ca.
20 Sa usa tahan tiñoo sa ndyehun
ndaha siyo cuehi cuu sa cuenda sa
usa tahan ra zacuenda sii sa usa
tahan vehe ñuhu ñiyɨvɨ sino iñi zɨɨn
zɨɨn ñuu. Ta sa usa tahan candelero
cuu sa cuenda sa usa tahan vehe ñuhu
cuan.

2

Tyiño i tasi ra sii ñu ñuu Efeso

1 Tyoon minoo carta sii ra za-
cuenda sii ñiyɨvɨ ñuu Efeso, ta tyehen
catyun: “Ihya cuu tuhun cahan ra ñaa
sa usa tahan tiñoo ndaha siyo cuaha
ra ta sica ra mahñu sa usa tahan can-
delero xuhun cuaan.
2 Site tandɨhɨ sa zavaha ndo ta
cuhva sa ñihi xaan zatyiño ndo
ta cuhva cundyee xaan iñi ndo ta
zatyiño ndo. Ta site vatyi ña cuu
cundyee iñi ndo tatu zavaha ñiyɨvɨ
cuatyi. Ta site cuhva nducu coto ihñi
ndo sii ra catyi vatyi apóstol cuu ra ta
ña ndisa ra. Ta sa nacoto ndo sii ra
vityi vatyi ra vatya cuu ra.
3 Ta i zandyee xaan ndo iñi ndo
ta cundyee iñi ndo ta zatyiño ndo
sa cuenda mi. Ta ña sitatu ndo sa
zavaha ndo sa vaha.
4 Zoco site vatyi iyo ca sa cumañi sii
ndo vatyi ña cuñi ca ndo sii, tañi i cuñi
xaan ndo sii, sa xihna ñi.
5 Yucuan cuenda nacohon iñi ndo
cuhva i sicoo ndo sa xihna ñi ta
ndyehe ndo cuhva iyo ndo vityi ta
zandoo ndo cuatyi ndo, ta zavaha
tucu ndo cuhva i zavaha ndo sa xihna
ñi. Tatu ma zama ndo cuhva iyo ndo,
yatyi xaan cua cuhin nu yucu ndo ta
cua quindyei candelero ndo. (Cuñi si
catyi si vatyi cua nduu tucu ñu tañi
ñiyɨvɨ ña sino iñi.)
6 Zoco iyo minoo cuhva vaha sii
ndo vatyi ña tahan maa iñi ndo cuhva
zavaha ñiyɨvɨ ndyico sii ra Nicolás. Ta
tacuan tucu mi. Ña tahan maa iñi
cuhva zavaha ñu.
7 Tatu ndyaa zoho ndo tyizoho ndo
cuhva catyi Tatyi Ii sihin sa usa tahan
vehe ñuhu ñu sino iñi. Catyi ra:
Tatu cundyee iñi ndo ta zahacanaa
ndo (sii cuihna) cua cuhve sa casi
ndo yucu vixi sa iñi nu minoo yutu
nandyaa ndya gloria, ta cua cundito
ndo tandɨhɨ cuii tyiemvu.”

Tyiño i tasi ra sii ñu ñuu Esmirna

8 Tyaa tucun minoo carta sii ra za-
cuenda sii ñiyɨvɨ sino iñi ñuu Esmirna,
ta tyehen catyun: “Ihya cuu tuhun
cahan ra iyo ndya ta xihna cuii ñi, ta
cua coo ca ra vazu sa naa tandɨhɨ sa
iyo. Zuun ra cui ra i sihi ta i nandote.
9 Site cuhva iyo ndo. Cuhva ndyehe
xaan ndo tundoho ta cuhva ndahvi
xaan iyo ndo. Zoco cuca xaan ndo
ityi nuu ra Ndyoo. Ta site sii ñiyɨvɨ
catyi vatyi ñiyɨvɨ hebreo cuu ñu, ta
cahan ñu ndya vaha ñi sii ndo, zoco
yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo cuu maa ñu sa ndisa
cuii. Vehe ñuhu ra cuihna cuu sii ñu.
10 Ma yuhu ndo tundoho cua
ndyehe ndo. Cua tyihi cuihna sii
zuhva ndo vehe caa vatyi cuñi ra
nducu coto ihñi ra sii ndo. Ta cua
ndyehe ndo tundoho usi tahan quɨvɨ,
zoco ma ndu-uu iñi ndo vazu cuu ndo
sa cuenda mi, ta cua cuhve sa vaha
sii ndo sa cundito ndo tandɨhɨ cuii
tyiemvu.
11 Tatu ndyaa zoho ndo, tyizoho
ndo cuhva catyi Tatyi Ii sihin sa usa

tahan vehe ñuhu ñu sino iñi: Tatu cundyee iñi ndo ta zahacanaa ndo sii cuihna, ma cuu cuii ndo."

Tyiño i tasi ra sii ñu ñuu Pérgamo

12 Tyaa tucun minoo carta sii ra zacuenda sii ñu sino iñi ñuu Pérgamo, ta tyehen catyun: "Ihya cuu tuhun cahan ra cumi espada sa xaan nduu siyo yuhu.

13 Site vatyi ndyaa ndo minoo ñuu nu ndyaca ñaha cuihna, zoco ña ndu-uu iñi ndo, ta ña catyi ndo vatyi ña sino iñi ndo sii, vazu i ndyehe ndo cuhva i sahñi ñiyɨvɨ sii ra Antipas ñuu cuan nu ndyaa cuihna vatyi saha vaha xaan ra Antipas sa ndaa sa cuenda mi.

14 Zoco iyo zuhva sa zavaha ndo ta ña tahan iñi sii si vatyi ñuu Pérgamo cuan iyo zuhva ndo ndyico ca ndo cuhva i zacuaha ra Balaam vatyi i nacatyi ra sihin ra Balac vatyi vaha cua zavaha ñiyɨvɨ hebreo cuatyi sa casi ñu ndyayu sa saha maa ñiyɨvɨ sii inga ndyoo ta cua cuzu rayɨɨ sihin ñaha vazu yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu, catyi ra cuan.

15 Ta nu yucu ndo iyo tucu zuhva ndo ña cuñi ndo zandoo ndo sa ndyico ndo cuhva zacuaha ra Nicolás.

16 Yucuan cuenda zama ndo cuhva iyo ndo vatyi tatu ma zama ndo, yatyi xaan cua quisi nu yucu ndo ta cua cahñi tehin sihin ra zavaha sa ña vaha sihin espada sa quita yuhi.

17 Tatu ndyaa zoho ndo tyizoho ndo cuhva catyi Tatyi Ii sihin sa usa tahan vehe ñuhu ñu sino iñi: Tatu cundyee iñi ndo ta zahacanaa ndo sii cuihna cua cuhve sa casi ndo pan maná sa ñoho xehe, ta cua cuhve minoo yuu cuisi sii tahan tahan ndo. Ta nu yuu cuan ndyaa minoo zɨvɨ saa, zoco yoñi sito sii si. Maa ñi ñiyɨvɨ ñihi yuu cuan cua coto ñaa zɨvɨ ndyizo si."

Tyiño i tasi ra sii ñu ñuu Tiatira

18 Ta tyaa tucun minoo carta sii ra zacuenda sii ñu sino iñi ñuu Tiatira. Tyehen tyoon: "Ihya cuu tuhun cahan zehe ra Ndyoo, ra sa caa sɨtɨ nuu tañi caa ñúhu. Ta saha ra caa tañi caa sa nañi bronce sa xiño xaan.

19 Site tandɨhɨ sa vaha sa zavaha ndo. Site cuhva cuñi xaan ndo sii ñiyɨvɨ ta cuhva nɨɨ xaan iñi ndo ta cuhva tyindyee ndo sii tahan ndo ta cuhva cundyee xaan iñi ndo. Ta site vatyi zavaha ca ndo sa vaha vityi ta zɨquɨ ndya ta xihna ñi.

20 Zoco iyo zuhva sa zavaha ndo ta ña tahan iñi vatyi saha ndo sa zavaha minoo ñaha ña vaha nu yucu ndo ndya vaha ñi, cuhva i zavaha ña Jezabel ta sa naha. Catyi ña vatyi cahan ña tuhun saha ra Ndyoo sii ña, zoco zandavi ñaha ña ta zacuaha ña sii ñiyɨvɨ cuu muzu mi vatyi vaha cua cuzu rayɨɨ sihin ñaha vazu yɨvɨ ñazɨhɨ ra cuu, ta cuu casi ndo sa saha maa ñiyɨvɨ sii inga ndyoo, catyi ña.

21 Sa ndatu xein sa zama ña cuhva iyo ña ta zandoo ña cuatyi zavaha ña sihin rayɨɨ, ta ña cuñi ña.

22 Cua tasi tuñi sii ña ta sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ zavaha ndya vaha ñi cuhva zavaha maa ña. Tatu ma zama ñu cuhva zavaha ñu cua tasi cuehe zɨquɨ ñu, ta ma cuu nduvita ñu.

23 Ta cua cahñi sii tandɨhɨ ñu. Ta cua coto tandɨhɨ ñiyɨvɨ sino iñi vatyi yuhvi cui ra sito tatu vaha sica iñi ñiyɨvɨ sihin añima ñu a ña vaha. Ta sii sa minoo minoo ndo cua cuhve cuhva tahan si sii ndo sa cuenda tyiño i zavaha ndo.

24 Ta sii inga ndo ñuu Tiatira, ndoho ña zavaha cuhva ña vaha cuan ta ña zavaha ndo tandɨhɨ sa ndya vaha ñi cuhva cuñi cuihna, ña cua cahan que inga ca tuhun sihin maa ndo vatyi vaha ñi cuhva yucu ndo.

25 Zoco ma zaña ndo sa zavaha ndo sa vaha. Cuhva sa zavaha ndo vityi, tacuan zavaha ndo ndya quɨvɨ cua quisi tuqui.

26 Ta tatu zahacanaa ndo sii cuihna ta zavaha ndo cuhva catyi ndya quɨvɨ cua cuu ndo, cuee ca cua cuhve sa cundyaca ñaha ndo sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.

27 Ta ñihi xaan cua tasi tuñi ndo sii ñu

28 tañi saha Zuti cuhva sii, sa tasi tuñi sii ñu. Ta cua cundyei sihin maa ndo.

29 Tatu ndyaa zoho ndo, tyizoho
ndo cuhva catyi Tatyi Ii sihin ñu sino
iñi."

3

Tyiño i tasi ra sii ñu ñuu Sardis

1 Tyaa tucun minoo carta sii ra za-
cuenda sii ñu sino iñi ñuu Sardis. Tye-
hen catyun: "Ihya cuu tuhun cahan
ra iyo sa usa tahan cuhva sii Tatyi Ii
ra. Ta cumi tucu ra sa usa tahan tiñoo,
ta tyehen catyi ra: Site cuhva iyo ndo.
Catyi ñiyɨvɨ vatyi sino xaan iñi ndo ta
sa ndito ndisa cuii añima ndo, zoco
ña ndisa sa ndito añima ndo vatyi sa
ndoyo ñuhu ndo.
2 Zacuenda ndo sii ndo, ta zan-
duvaha ndo cuhva zavaha ndo coto
ndoyo ñuhu ndɨhɨ ndo. Sa ndyehi
vatyi ña vaha cuhva zavaha ndo ityi
nuu ra Ndyoo.
3 Nacohon iñi ndo cuhva i zacuaha
ñiyɨvɨ sii ndo, ta zavaha ndo sii si.
Zandoo ndo sa ña vaha sa zavaha
ndo. Tatu ma cundyaa listo ndo ta
zavaha ndo sa vaha, cua quisi zɨquɨ
ndo tañi cua quisi minoo ra zuhu
vatyi ma coto ndo ñaa cuhva cua sei.
4 Iyo zuhva ca ñiyɨvɨ nu yucu ndo sa
ña zavaha cuatyi. Cua cuhun ñu sihin
mi, ta cua ndɨhvɨ ñu zahma cuisi vatyi
ñiyɨvɨ vaha xaan cuu ñu.
5 Ta ñiyɨvɨ zahacanaa sii cuihna,
zuun ñi cua ndɨhvɨ ñu zahma cuisi, ta
ma zanei zɨvɨ ñu nu libro sa ndyaa zɨvɨ
ñiyɨvɨ cua cundito sihin ra Ndyoo. Ityi
nuu ra Ndyoo Zuti ta ityi nuu ángel
cua catyi vatyi ñiyɨvɨ sii mi cuu sii ñu.
6 Tatu ndyaa zoho ndo tyizoho ndo
cuhva catyi Tatyi Ii sihin ñu sino iñi."

Tyiño i tasi ra sii ñu ñuu Filadelfia

7 Tyaa tucun minoo carta sii ra za-
cuenda sii ñu sino iñi ñuu Filadelfia,
ta tyehen catyun: "Ihya cuu tuhun
cahan ra ii xaan, ta ra ndisa cuii cuu
ra. Cumi ra ndaha tɨcuɨ ra rey David
(cuñi si catyi si vatyi iyo xaan cuhva
sii ra tañi i sicoo sii ra rey David),
tatu nuña ra yoñi cuu nacazi. Ta tatu
nacazi ra, yoñi cuu nuña.
8 Site tandɨhɨ sa vaha sa zavaha
ndo. Sehi cuhva sii ndo sa nacatyi
ndo Tuhun Ndyoo, ta yoñi cua cuu
cazi. Ta vazu zuhva ñi tundyee iñi iyo
sii ndo, zoco zavaha ndo cuhva catyi,
ta ña catyi ndo sa ña sito ndo sii.
9 Iyo ñiyɨvɨ zavaha xaan cuhva cuñi
cuihna. Catyi ñu vatyi ñiyɨvɨ hebreo
cuu ñu, ta zavaha ñu cuhva cuñi mi
catyi ñu, zoco vatya xaan ñu. Cua
zañiñi sii ñu, ta cua quisi ñu nu yucu
ndo, ta cua zacahnu ñu sii ndo. Ta cua
coto ñu vatyi cuñi xein sii maa ndo.
10 Cundyee xaan iñi ndo tañi i
cundyee xaan iñi mi, ta yucuan
cuenda cua zacuende sii ndo, ta ma
ndyehe ndo tundoho cahnu sa vasi
zɨquɨ tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi
cua nducu coto ihñi sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ
ñuu ñiyɨvɨ, ta cua cote tatu cuñi ñu sii,
sa ndisa a ña cuñi ñu sii.
11 Sa cuñi quisi tuqui. Ma zaña ndo
cuhva vaha iyo sii ndo coto ma ñihi
ndo sa vaha sa cuñi ra Ndyoo cuhva
ra sii ndo.
12 Tandɨhɨ ñu zahacanaa sii cuihna
cua zandui ñiyɨvɨ ñiñi sii ñu ityi nuu ra
Ndyoo, ta ma cuu ca ndoyo ñuhu ñu.
Cua tyei zɨvɨ ra Ndyoo mi ta zɨvɨ ñuu ra
Ndyoo nuu tandɨhɨ ñu cuan. Ñuu cuan
cuu ñuu Jerusalén saa. Cua quita si
andɨvɨ nu iyo ra Ndyoo, ta cua noo si.
Ta tandɨhɨ ñu zahacanaa sii cuihna,
cua tyei zɨvɨ sei nuu ñu.
13 Tatu ndyaa zoho ndo tyizoho ndo
cuhva catyi Tatyi Ii sihin ñu sino iñi."

Tyiño i tasi ra sii ñu ñuu Laodicea

14 Tyaa tucun minoo carta sii ra
zacuenda sii ñu sino iñi ñuu Laodicea,
ta catyun: "Ihya cuu tuhun cahan mi-
noo ra zavaha ndisa cuii cuhva catyi
ra. Sa ndaa, ra cahan sa ndisa cuii
cuu ra. Ta maa ra i zavaha tandɨhɨ sa
i zavaha ra Ndyoo.
15 Site yozo caa iyo ndo, ta ña vaha
cuhva iyo ndo. Nu sa ña zandoo ndo
sii, ta nu sa ña zatyiño vaha ndo tyiñe.
Vaha ca tatu zandoo ndɨhɨ ndo sii a
nduñihi ca zatyiño ndo tyiñe. Ña vaha
sa zuhva cuñi ndo sii, ta zuhva ña
cuñi ndo.
16 Zoco maa ndo zuhva cuñi ndo
sii, ta zuhva ña cuñi ndo. Ta nu ña
zandoo ndɨhɨ ndo sii, ta nu ña cuñi

ndo zatyiño vaha ndo tyiñe. Yucuan
cuenda cua tava ndyize sii ndo.
17 Tacuan catyi vatyi catyi maa ndo
vatyi iyo xaan sa vaha sii ndo. Iyo
xuhun ndo. Ñahñi sa cumañi sii ndo
cuñi maa ndo, ta ña nacoto ndo vatyi
ñahñi cuenda cuzɨɨ iñi ndo. Ndahvi
xaan ndo; cuaa ndo; ta ñahñi sa vaha
iyo sii ndo sa ndisa cuii.
18 Yucuan cuenda catyi sihin ndo
vatyi zata ndo sa vaha sa iyo sii mi
ta cua cucuca ndo sa ndisa cuii. Zata
ndo xuhun cuaan vaha ta zahma
cuisi sa cua ndɨhvɨ ndo ta ma cuca-
han ca nuu ndo. Ta zata ndo colirio
quehe nuu ndo ta cua cuu nandyehe
ndo. (Cuñi si catyi si vatyi nazama ñu
cuhva iyo ñu ta nanducu ñu sa vaha
ɨɨn ñi sii maa ra Ndyoo.)
19 Saha xein tuhun vaha sii ñiyɨvɨ,
ta cañi sii ñu vatyi cuñi xein sii ñu.
Yucuan cuenda zavehi cuhva cuan
sihin maa ndo. Ta vityi cuñi si sa
zama ndo cuhva iyo ndo ta zavaha
ndo sa vaha sa ndisa cuii.
20 Ndyehe ndo vatyi nandyei yu-
vehe ta cati. Yoo ra cua cuɨñɨ nduzi
ta nuña ra yuvehe, cua quɨhvi ta cua
ndoi sihin ra. Ta ɨɨn ñi cua cuu ra
sihin.
21 Ta ñiyɨvɨ cua zahacanaa sii cui-
hna, cua cuhve sa cundyaa ñu sihin
mi nu ndyaca ñehi tañi i zahacanei
sii cuihna ta vityi ndyei sihin Zuti nu
ndyaca ñaha ra.
22 Tatu ndyaa zoho ndo tyizoho ndo
cuhva catyi Tatyi Ii sihin ñu sino iñi."

4

Cuhva zacahnu ñu sii ra Ndyoo ndya gloria

1 Yaha cuan ta zɨquɨ i ndyehi vatyi
tacoho minoo yuvehe andɨvɨ. Ta i siñi
tuqui nduzu ra cahan sihin sa xihna
ñi. Ñihi cahan ra tañi nduzu minoo
cutu. Ta i catyi ra sihin: Ñaha ihya ta
cua zañehi suun ñaa sa cua coo cuee
ca. Catyi ra.
2 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i
situ cuii Tatyi Ii ra Ndyoo sii, ta i
ndyehi vatyi ndyaa minoo tyayu ra
rey andɨvɨ ta ndyaa minoo ra nuu si.
3 Ta ra ndyaa tyayu cuan, xiño xaan
ra tañi xiño yuu vaha sa nañi jaspe
ta cornalina. Ta siconduu minoo coo
yahndyi sii tyayu cuan ta xiño xaan si
tañi yuu sa nañi esmeralda.
4 Ta nu ndyaa tyayu cuan i ndyehi
vatyi siconduu yucu oco cumi tahan
ca tyayu rey. Ta yucuan ndyaa oco
cumi tahan ra sahnu ndyaca ñaha.
Ñoho ra zahma cuisi, ta minoo corona
xuhun cuaan ñoho xiñi tahan tahan
ra.
5 Ta tyayu sa ndyaa mahñu cuan
quita tasa zavi ta sa cahan zavi ta
inga nduzu ndɨhɨ ca. Ta ityi nuu tyayu
cuan cayu usa tahan ñúhu. Ñúhu
cuan cuu sa cuenda sa usa tahan
cuhva iyo sii Tatyi Ii.
6 Ta ityi nuu tyayu cuan iyo tucu
minoo sa caa tañi caa tyañuhu, zoco
xiño xaan si tañi ino. Ta siconduu nu
nandyaa tyayu cuan nandyaa cumi
tahan quɨtɨ. Situ cuii sɨtɨ nuu sii tɨ. Ityi
nuu tɨ ta ityi sata tɨ.
7 Minoo tɨ caa tɨ tañi caa minoo
ndicaha. Ta quɨtɨ cu uu cuan, caa tɨ
tañi caa minoo toro. Quɨtɨ cu uñi cuan
caa nuu tɨ tañi caa nuu rayɨɨ. Quɨtɨ cu
cumi cuan, caa tɨ tañi caa minoo tazu
sa ndava.
8 Ta sa cumi tahan quɨtɨ cuan iyo
iñu tahan ndisi tɨ sa minoo minoo tɨ.
Ta iñi sɨtɨ nuu nacahnu tandɨhɨ ndisi
tɨ. Ñiyaca ta ndyiyaca ñá sicuita quɨtɨ
cuan sa catyi tɨ: Yoho ra ndyaca ñaha
nacahnu cuii cuun. Ii xaan; ii xaan
cuun. Iyon vityi, ta ndya ta xihna
cuii ñi iyon, ta cua coon tandɨhɨ cuii
tyiemvu.
9 Tacuan zacahnu quɨtɨ cuan sii
ra ndyaa nu tyayu cuan. Ra ndito
tandɨhɨ cuii tyiemvu cuu ra, ta saha
xaan tucu quɨtɨ cuan tyahvi ndyoo sii
ra.
10 Ta cuhva sa zavaha quɨtɨ cuan
cuhva cuan, i sicuɨñɨ sɨtɨ sa oco cumi
tahan ra sahnu ndyaca ñaha ityi nuu
ra ndyaa nu tyayu rey cuan, ta i
zacahnu ra sii ra ndito tandɨhɨ cuii
tyiemvu. I tava tandɨhɨ ra sahnu cuan
corona ra, ta i saqui ra sii si ityi nu
tyayu cuan, ta i catyi ra:
11 Yoho ra ndyaca ñaha ta Ndyoo cuun
sii ndi.

Ra cahnu xaan ca cuun.
Tahan si sa zacahnu xaan ndi suun ta tyaa xaan ndi yahvi suun.
Ta tahan si sa cundyaca ñohon sii tandıhı cuii sa iyo.
Vatyi i zavaha moo tandıhı si.
I sino si vatyi tacuan cuñi moo.

5

Ihya cahan si sa cuenda minoo libro ta sa cuenda ra cu Mvee Ticatyi ra Ndyoo

1 Tacuan ta zıquı i ndyehi vatyi ra ndyaa tyayu mahñu, ndaha ra minoo libro ndaha siyo cuaha ra. Ndyaa letra sisi si, ta sata si. Ta iyo usa tahan sa nacazi sii si.
2 Ta i ndyehi sii minoo ángel ñihi xaan, ta saa xaan cahan ra, ta catyi ra: ¿Yoo ra cuu ra cahnu sa ndisa cuii ta sii ra tahan si sa nuña ra sa nacazi libro ya? ¿Yoo ra cua nuña libro ya? Catyi ra.
3 Tacuan ta yoñi i cuu nuña libro cuan ta ndyehe sisi si. Yoñi minoo ra ñiñi xaan andıvı a nu ñuhu a xu ñuhu ta cuu nuña ra sii si.
4 Ta i sacu xein vatyi yoñi sa cuu nuña sii si ta ndyehe sisi si.
5 Tacuan ta minoo ra sahnu ndyaca ñaha i catyi ra sihin: Ma vacun. Iyo minoo ra cahnu, ñıyıvı ra Judá. Ta zuun tucu ñıyıvı ra David cuu ra. Sa i zahacanaa maa ra, ta cuu cani ra sii sa usa tahan sa nacazi libro cuan ta nuña ra sii si.
6 Ta i ndyehi vatyi mahñu nu yucu tyayu ta sa cumi tahan quıtı ta tandıhı ra sahnu ndyaca ñaha cuan nandyaa minoo ra caa tañi caa minoo mvee ticatyi sa i sahñi ñıyıvı. Usa tahan ndıquı tı, ta usa tahan sıtı nuu tı sa cuu cuenda sa usa tahan cuhva iyo sii Tatyi Ii ra Ndyoo sa tasi ra Ndyoo nacahnu ñuu ñıyıvı.
7 Tacuan ta i sahan ra cu mvee ticatyi cuan, ta i quihin ra libro sa ñaa ra ndyaa tyayu cahnu cuan ndaha cuaha ra.
8 Ta cuhva i quihin ra libro cuan ta sa cumi tahan quıtı cuan sihin sa oco cumi tahan ra sahnu ndyaca ñaha cuan i sicuıñı sıtı ra ityi nuu ra cu mvee ticatyi cuan. Tahan tahan ra cuan ndaha ra arpa ra ta ndaha ra minoo coho xuhun cuaan. Sisi coho cuan cayu cutu. Ta cutu cuan cuu xico sa sica tahvi ñıyıvı ra Ndyoo sii ra.
9 Ta cuhva sa yucu ra yucuan, i sata ra minoo yaa saa. Tyehen catyi si:
Yoho, minoo ra vaha xaan cuun.
Yucuan cuenda cuu cuhun libro ta canun sa ndazi yuhu si.
Vatyi yoho, sohon sa cahñi ñıyıvı suun. Satun nıñun, ta sihin si zanduvohon sii ndi sihin ra Ndyoo.
Ta ñıyıvı nacahnu ñuu ñıyıvı cuu ndi, ta zıın zıın cuhva cahan ndi.
Ñıyıvı zıın zıın tata cuu ndi.
10 I sohon cuhva sii ndi ta cuu ndi rey ta cuu ndi ra cu zutu sa cuenda ra Ndyoo, ta cua cundyaca ñaha ndi ñuu ñıyıvı.
11 Tacuan i sata ra cuan yaa cuan, ta zıquı i nandyehi inga saha ta siñi nduzu ángel sa nandyaa siconduu nu ndyaa tyayu cahnu ta nu yucu sa cumi tahan quıtı sihin sa oco cumi tahan ra sahnu ndyaca ñaha. Cuaha xaan cuaha xaan ángel cuenda millón.
12 Saa xaan i cahan si, ta catyi si:
Ra cu mvee ticatyi sa sahñi ñıyıvı, ra vaha xaan cuu ra.
Yucuan cuenda iyo xaan cuhva sii ra.
Iyo xaan sa sii ra.
Iyo xaan sa siñi tuñi sii ra.
Cuu xaan cundyaca ñaha ra.
Tahan si sa zacahnu xaan ñıyıvı sii ra.
Ra cahnu xaan ca cuu maa ra.
Catyi ángel cuan.
13 Ta zıquı siñi vatyi cahan tandıhı sa i zavaha ra Ndyoo, sa iyo ityi zıquı, ta sa iyo nu ñuhu ta sa iyo xu ñuhu ta sa iyo sisi tyañuhu. Tandıhı cuii sa i zavaha ra Ndyoo i cahan si ta catyi si:
Cahnu xaan cuu ra ndyaa tyayu cahnu cuan sihin ra cu mvee ticatyi cuan.
Iyo xaan cuhva sii ra, ta cuu xaan cundyaca ñaha ra.
Tahan si zacahnu yo sii ra tandıhı cuii maa tyiemvu.
14 Ta sa cumi tahan quıtı cuan i catyi tı:

¡Nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa!
Tacuan ta tandɨhɨ sa oco cumi tahan
ra sahnu ndyaca ñaha i sicuɨñɨ sɨtɨ ra,
ta i zacahnu ra sii ra ndito tandɨhɨ cuii
maa tyiemvu.

6

Nuña ra usa tahan sa ndazi yuhu libro

1 Tacuan ta zɨquɨ i ndyehi vatyi ra
cu Mvee Ticatyi ra Ndyoo, i nuña ra
minoo sa usa tahan sa ndazi yuhu
libro cuan. Ta siñi sa cahan minoo sa
cumi tahan quɨtɨ sa yucu yucuan. Saa
xaan i cahan tɨ tañi cahan zavi ta catyi
tɨ: ¡Ñaha ihya ta ndyehun! Catyi tɨ.
2 Ta zɨquɨ i ndyehi minoo caballo
cuisi. Yozo minoo ra sii tɨ, ta ndaha ra
minoo nduva. I ñihi ra minoo corona
ñoho xiñi ra vatyi sahñi tahan ra ta
zahacanaa ra, ta cua zahacanaa ca ra
nu cuahan ra.
3 Ta ra cu Mvee Ticatyi i nuña ra sa
cu uu sa ndazi yuhu libro cuan. Ta
siñi sa cahan sa cu uu quɨtɨ cuan, ta
catyi tɨ: ¡Ñaha ta ndyehun!
4 Tacuan ta i quita inga caballo.
Caballo cuaha cuu tɨ. Ta ra yozo sii
tɨ, iyo cuhva sii ra quindyaa ra cuhva
vaha yucu ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Ta cua
quisaha cahñi ñiyɨvɨ sii tahan ñu. Ta
ra yozo caballo cuan i ñihi ra minoo
espada cahnu xaan.
5 Yaha cuan ta zɨquɨ i nuña ra cu
Mvee Ticatyi cuan sa cu uñi sa ndazi
yuhu libro cuan ta siñi sa cahan sa
cu uñi tahan quɨtɨ cuan, ta i catyi tɨ:
¡Ñaha ta ndyehun! Ta i ndyehi inga
caballo toon. Ta ra yozo sii tɨ ñaa ra
minoo ticatya.
6 Ta mahñu nu yucu sa cumi tahan
quɨtɨ cuan, siñi minoo nduzu tañi ca-
han ñiyɨvɨ ta catyi si:

Minoo kilo nuñi, yahvi xaan cua
cundyaa si.
Ta tacuan tucu sɨtɨ cebada, yahvi
xaan cua cundyaa si.
Zoco cua coo cuaha azetye ta vino.
Catyi nduzu cuan.

7 Cuhva sa nuña ra cu Mvee Ticatyi
sa cu cumi tahan sa ndazi yuhu libro
cuan, i siñi vatyi cahan sa cu cumi
tahan quɨtɨ cuan ta catyi tɨ: ¡Ñaha ta
ndyehun!
8 Ta i ndyehi sii minoo caballo
cuaan. Ta ra sa yozo sii tɨ, nañi ra
Tuhun Sihi Ñiyɨvɨ. Ta ityi sata ra vasi
inga ra sa nañi Andyaya. I ñihi ra
cuan cuhva zɨquɨ zuhva ñuu ñiyɨvɨ sa
cahñi ra ñiyɨvɨ. Sahñi ra sii ñu sihin
cuhva i zacanda ra cuatyi ta sihin
tama, ta sihin cuehe ta sihin quɨtɨ
xaan.
9 Yaha cuan, ta zɨquɨ i nuña ra cu
Mvee Ticatyi sa cu ohon tahan sa
ndazi yuhu libro cuan, ta i ndyehi
minoo altar, ta xuu si i ndyehi añima
ñiyɨvɨ i sihi sa cuenda Tuhun Ndyoo ta
sa cuenda sa nacatyi xaan ñu Tuhun
Ndyoo sihin ñiyɨvɨ.
10 Ta i cana saa ñu sihin minoo
nduzu saa xaan, ta catyi ñu: Zutu
mañi yuu, ii xaan moo, ta ndoo xaan
zavohon, ¿ta ama ta cua tyicuhvon sii
ñiyɨvɨ ta cua tasi tuñun sii ñiyɨvɨ ñuu
ñiyɨvɨ vatyi maa ñu cuu ñu i sahñi sii
ndi? Catyi ñu.
11 Tacuan i cuu si, ta i saha ra
zahma cuisi ndɨhvɨ tandɨhɨ ñu cahan,
ta i catyi ra sihin ñu vatyi naquitatu
ñu zuhva ca quɨvɨ vatyi cumañi ca
casi tahan ñu, tandɨhɨ ca ñu sa cua
cahñi ñiyɨvɨ sa cuenda ra Cristo cuhva
i sihi maa ñu.
12 Ta zɨquɨ i ndyehi vatyi sa nuña
ra cu Mvee Ticatyi sii sa cu iñu tahan
sa ndazi yuhu libro cuan. Sa yaha i
nuña ra sii si, ta zɨquɨ i taan minoo
sa ñihi xaan. I ndutoon xaan ñicandyi
tañi zahma toon. Ta luna, i nducuaha
si tañi caa nɨñɨ.
13 Ta tiñoo sa iyo andɨvɨ, i canacoyo
tɨ ndya nu ñuhu tañi coyo tandɨhɨ yucu
vixi tatu nu yutya si tatu ñihi xaan caa
tatyi.
14 Ta zɨquɨ i ndata zava yutyi andɨvɨ,
ta i natuu si tañi natuu minoo tutu.
Ta tandɨhɨ yucu ta tandɨhɨ ñuhu sa
ndyaa mahñu tyañuhu, i nacanda si ta
i nazama si nu ndyaa si.
15 Ta tandɨhɨ ra cu rey ta ra nahnu
ta ra cuca ta ra ñiñi ta ra ndyaca ñaha
sihin tandɨhɨ ra cu muzu ta tandɨhɨ
inga ñiyɨvɨ ndya vaha ñi, cua quɨhvɨ

xehe ñu sisi ñuhu ta sisi yavi yuu ta ticuɨ yuu sa iyo yucu.
16 Ta cua cahan ñu sihin yucu ta sihin yuu, ta catyi ñu: Canacava ndo ziquɨ ndi, ta tyixehe ndo sii ndi sii ra ndyaa tyayu cahnu cuan ta sii ra cu Mvee Ticatyi cuan vatyi sa cuxaan xaan ra vityi.
17 Sa saa quɨvɨ cuxaan xaan ra sa ndisa, ta yoñi cua cuu cundyee iñi sii si. Catyi ñu.

7

Ñiyɨvɨ hebreo sa cuu ñiyɨvɨ ra Ndyoo sa ndisa

1 Yaha cuan ta ziquɨ i ndyehi cumi tahan ángel. Nandyaa ra sa cumi tahan siquɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta ñá saha ra yaha tatyi. Yucuan cuenda ñá cuu cava tatyi ñuu ñiyɨvɨ ta nu nu tyañuhu ta nu nu yutu. Ñahñi maa tatyi i caa.
2 Ta i ndyehi sii inga ángel. Vasi ra ndya ityi caña ñicandyi, ta ndyizo ra zeyu ra Ndyoo ndito. I cana saa ra ta cahan ra sihin inga cumi tahan ángel cuan vatyi sa cumi tahan ra cuan iyo cuhva sii ra sa zatɨvɨ ra ñuu ñiyɨvɨ ta tyañuhu.
3 Zoco ángel sa vasi cuan, i catyi ra sihin ra: Cuatu noo ndo. Ma zatɨvɨ ñaha ndo sii ñuu ñiyɨvɨ ta sii tyañuhu ta nu sii yutu ndya cua tyaa xihne zeyu ra Ndyoo Zutu yo yɨquɨ nuu ñiyɨvɨ sa cuu muzu maa ra Ndyoo.
4 Tacuan i cuu si, ta siñi nacatyi ra yozo tahan ñiyɨvɨ i tyaa ra zeyu cuan. Ta cuu si minoo ziendu uu xico cumi mil ñiyɨvɨ sisi tandɨhɨ sa usi uu ityi ñiyɨvɨ hebreo.
5 Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Judá. Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Rubén. Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Gad.
6 Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Aser. Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Neftalí. Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Manasés.
7 Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Simeón. Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Leví. Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Isacar.
8 Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Zabulón. Usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra José. Ta usi uu mil ñu cuu ñu ñiyɨvɨ ra Benjamín.

Ndyehe ra cuaha xaan ñiyɨvɨ ñoho zahma cuisi

9 Yaha cuan ta ziquɨ i ndyehi sii cuaha xaan ñiyɨvɨ. Ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii tata cuu ñu ta tandɨhɨ cuii nación ta tandɨhɨ cuii ñuu. Ta ziɨn ziɨn yuhu cahan ñu, tandɨhɨ nuu zahan ta tyehen ñi sa iyo ñuu ñiyɨvɨ. Nandyaa ñu cuan ityi nuu tyayu cahnu, ta nandyaa ñu ityi nuu ra cu Mvee Ticatyi. Cuaha xaan cuaha xaan ñiyɨvɨ cuu ñu ndya cuhva yoñi cuu cahvi sii ñu. Ñoho ñu zahma cuisi, ta ñaa ñu ndaha ticaha.
10 Tandɨhɨ ñu cana saa ñu sihin minoo nduzu saa xaan, ta catyi ñu:
Ra Ndyoo, ra ndyaa tyayu cahnu cuu ra zacacu sii ndi,
Ta ra cu Mvee Ticatyi cuu ra zacacu sii ndi.
Catyi ñu.
11 Ta tandɨhɨ cuii ángel cuan nandyaa ra siconduu ra nu ndyaa tyayu cahnu cuan ta nu yucu tandɨhɨ ra sahnu ndyaca ñaha ta nu yucu sa cumi tahan quɨtɨ. Ta tandɨhɨ cuii ángel cuan i sicava ndyayu ra nu ñuhu ityi nuu tyayu cahnu cuan, ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo.
12 Ta i catyi tandɨhɨ ángel:
Yoho Ndyoo Zutu ndi, nazacahnu xaan maa ndi suun.
Tyaqui xaan coon. Cuaha xaan sa siñi tuñi iyo suun.
Nacuhva xaan ñiyɨvɨ tyahvi ndyoo suun, ta nazacahnu ñu suun.
Cuaha xaan cuhva iyo suun, ta cuaha xaan sa ndyaca ñohon.
Ta nacuu si tacuan, ta nacuu si sa ndisa tandɨhɨ cuii tyiemvu.
13 Tacuan i cuu si, ta ziquɨ minoo ra sahnu ndyaca ñaha i ndaca tuhun ra sii, ta catyi ra: ¿Yoo ñiyɨvɨ cuu ñu sa ñoho zahma cuisi ña? ¿Ta ndya ityi i quisi ñu? Catyi ra.
14 Ta i catyi sihin ra: Tata, sa sito moo. Ta ziquɨ i catyi ra sihin mi: I quita ñu ndya nu iyo tundoho cahnu xaan. Sa nacatya ñu zahma ñu ta nducuisi zahma ñu sihin niñɨ ra cu Mvee Ticatyi. (Cuñi si catyi si vatyi

sa nduvaha añima ñu sa cuenda ra Cristo.)
15 Ta vityi nandyaa ñu ityi nuu tyayu maa ra Ndyoo. Ndyiyaca ta ñiyaca zatyiño ñu tyiño ra sisi vehe nu zacahnu ñiyɨvɨ sii ra. Ta maa ra sa ndyaa tyayu cahnu cuan zacuenda ra sii ñu vatyi ndyaa ra sihin ñu.
16 Ma cuzoco ca ñu. Ta ma cu-ityi ca ñu. Ma cahmi ca ñicandyi sii ñu, ta ma quehe ca yoco sa ihñi sii ñu.
17 Vatyi ra cu Mvee Ticatyi, ra ndyaa yatyi ñi tyayu cahnu cuan, cua zacuenda ra sii ñu tañi sa mvee ticatyi zono ra cuu sii ñu, ta cua cundyaca ra sii ñu nu iyo ndutya coho ñu, ta cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu. Ta cua zanaa ra Ndyoo tandɨhɨ cuii tucuihya iñi sii ñu.

8

Nuña ra sa cu usa tahan sa ndazi yuhu libro

1 I nuña ra cu Mvee Ticatyi sii sa cu usa tahan sa ndazi yuhu libro, ta cuhva cuan i cutaxi gloria tañi zava ora.
2 Ta zɨquɨ i ndyehi vatyi sa usa tahan ángel sa nandyaa ityi nuu ra Ndyoo, i ñihi minoo minoo ra minoo cutu.
3 Ta zɨquɨ i quisi inga ángel, ta i sicuɨñɨ ndyaa ra ityi nuu altar. Ñaa ra minoo cuun xuhun cuaan. Ta i ñihi ra cuaha xaan cutu vatyi cua cahmi ra sii si nuu altar xuhun cuaan sa ndyaa ityi nuu tyayu cahnu. Cua cahmi ra sii si ityi nuu ra Ndyoo cuhva sa cahan tandɨhɨ ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra Ndyoo sihin ra. Ta cua quihin ra Ndyoo xico cutu ta oración cuan.
4 Ta i quita ñuhma cutu cuan sisi sa ndaha ángel cuan, ta i ndaa si ndya nuu ra Ndyoo ɨin ñi sihin oración sa zavaha ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra.
5 Ta zɨquɨ i zacutu ángel cuan cuun cuan sihin ñúhu sa cayu nu altar. Ta i cañi ra ñúhu cuan nu ñuhu ñiyɨvɨ. Ta sicoo minoo nduzu ñihi xaan tañi cahan zavi, ta sicoo xaan inga nduzu ta tasa zavi, ta i taan ndɨhɨ ca.

Tɨvɨ ángel cuan cutu

6 Tacuan i cuu si, ta i nacundyaa listo tandɨhɨ sa usa tahan ángel cuan vatyi cua tɨvɨ ra cutu ra.
7 Ta ángel sa xihna ñi cuan i tɨvɨ ra cutu ra, ta zaca noo yuu zavi ta ñúhu ta nɨñɨ i canacava nu ñuhu ñiyɨvɨ. Ta i cayu sa yatyi zava ñuu ñiyɨvɨ sihin yutu ta cuhu.
8 Ta zɨquɨ sa cu uu ángel cuan, i tɨvɨ ra cutu ra, ta i canacava tañi minoo yucu cahnu sisi tyañuhu. Cayu si i canacava si. Ta sa yatyi zava tyañuhu i nduu si nɨñɨ.
9 Ta quɨtɨ sa iyo sisi tyañuhu nu nduu nɨñɨ cuan, i sihi tɨ. Ta i tɨvɨ cuaha xaan barco.
10 Tacuan ta zɨquɨ i tɨvɨ tucu ángel sa cu uñi cuan cutu ra ta i canacava minoo tiñoo cahnu xaan. Cayu xaan tɨ tañi minoo ñúhu. I canacava tɨ nuu sa yatyi zava yuu sa iyo ñuhu ñiyɨvɨ ta nu cuaha xaan zoco ndutya.
11 Nañi tiñoo cuan Ajenjo vatyi ndu-uva tandɨhɨ ndutya nu canacava tɨ, ta cuaha xaan ñiyɨvɨ i sihi vatyi sihi ñu ndutya cuan, ta uva xaan si.
12 Tacuan ta i tɨvɨ tucu sa cu cumi tahan ángel cuan cutu ra. Cuhva cuan ta i tɨvɨ sa yatyi zava ñicandyi ta sa yatyi zava yoo ta sa yatyi zava tiñoo. I nduñaa sa yatyi zava ñicandyi ta sa yatyi zava yoo ta sa yatyi zava tiñoo. Yucuan cuenda ñá ndundisi vaha ca ora, ta i nduñaa ca sa sa cuaa.
13 Ta zɨquɨ i ndyehi vatyi ndava minoo ángel ta cuahan ra zava mahñu andɨvɨ. Ta saa xaan i cahan ra ta siñi sa cahan ra. Tyehen catyi ra: ¡Ndahvi ñi cuu ñiyɨvɨ iyo ñuu ñiyɨvɨ!, vatyi sa cuñi tɨvɨ inga uñi tahan ángel cutu ra.

9

1 Tacuan i cuu si, ta zɨquɨ ángel cu ohon cuan i tɨvɨ ra cutu ra, ta i ndyehi sii minoo ra caa tañi caa minoo tiñoo. I quita ra ndya andɨvɨ, ta i canacava ra ndya nu ñuhu. Ta ñaa maa ra ndaha tɨcuɨ sa cuu nuña yavi cono xaan nu ñoho ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha.
2 Ta i nuña ra sii si, ta i quita ñuhma tañi quita ñuhma minoo nu cayu siin. Ta i nduñaa ñicandyi, sihin ñuhma sa

quita yavi cuan, ta ñuhma xaan i nduu nacahnu.

3 Ta i quita quiti tañi caa tica sisi ñuhma cuan, ta i ndava ti ñuu ñiyivi. Ta quiti xaan cuu ti, tañi xaan tizuhma sa iyo nu ñuhu.

4 Ta tica xaan cuan, cuu zandyehe ti tundoho sii tandihi ñiyivi sa ñahñi zeyu ra Ndyoo ndyaa yiqui nuu. Zoco ma cuu zativi ti cuhu ta nu yutu sa iyo ñuu ñiyivi.

5 Ta ña cuu cahñi ti sii ñiyivi. Maa sa ndyehe ñi ñu tundoho ohon yoo. Cua zandyehe quiti cuan tundoho sii ñu tañi zandyehe tizuhma tundoho sii yo vatyi cua tyaa ti sii ñu.

6 Quivi cuan cua cuñi ñiyivi sa cuu ñu, zoco ma ñihi ñu cuhva. Cua nanducu xaan ñu cuhva cuu ñu, zoco ma cuu cuu ñu.

7 Tica cuan caa ti tañi caa caballo nahnu. Quiti cuahan nu iyo cuatyi. Ta xiñi ti caa si tañi sa ñoho minoo corona xuhun cuaan. Ta nuu ti caa tañi caa nuu ñiyivi.

8 Ixi xiñi ti caa tañi caa ixi xiñi ñu zihi. Ta noho ti caa tañi caa noho ndicaha.

9 Ta iyo minoo zoo ti ndava xaan si tañi caa. Ta tatu cua ndava ti, cuaha xaan nduzu zavaha ndisi ti tañi nduzu zavaha cuaha xaan carreta sa xita caballo tatu cuahan ti nu iyo cuatyi.

10 Zuhma ti cuu tañi zuhma tizuhma. Iyo minoo iñu xaan nuu si. Ta sihin zuhma ti cua zandyehe ti tundoho sii ñiyivi ohon yoo.

11 Iyo ra ndyaca ñaha sii tica xaan cuan. Zuun ra cuu ra sa ndyaca ñaha yavi nu ñoho ñiyivi i zavaha sa ña vaha. Nañi ra Abadón sihin zahan hebreo. Ta ñiyivi cahan zahan griego catyi ñu vatyi Apolión nañi ra. Cuñi si catyi si ra zativi.

12 Yucuan cuu sa xihna ñi tundoho. Ndyaa coo uu tahan ca.

13 Ra ángel cu iñu cuan i tivi ra cutu ra ta siñi nduzu cahan minoo ra. Quita nduzu cuan nu ndyaa tandihi sa cumi tahan tutu altar xuhun cuaan sa ndyaa ityi nuu ra Ndyoo.

14 Ñaa ángel cu iñu cuan cutu ra, ta i catyi ra cahan cuan sihin ra: Ndasun sii sa cumi tahan ángel nuhñi nu ndyaa yutya cahnu Eufrates.

15 Ta tacuan ta i ndasi sa cumi tahan ángel vatyi sa ndatu listo ra sa cuenda cuhva cuan ta sa cuenda quivi cuan ta sa cuenda yoo cuan ta cuiya cuan. Ta sa tahan si cuhva sa ndatu xaan ra, ta cua zavaha ra tyiño sa tahan si sii ra. Cua cahñi ra sa yatyi zava ñiyivi ñuu ñiyivi.

16 I ndyehi cuaha xaan zandaru ángel cuan; yozo ra caballo ta cuahan ra. Ta siñi vatyi uu ziendu millón ra cuu ra.

17 Tyehen cuu cuhva caa caballo cuan sisi sa i ndyehi. Ra yozo sii ti ñoho minoo caa yiqui ndyica ra. Iyo si cuaha si. Iyo si azu si, ta iyo si cuaan si. Xiñi caballo cuan caa si tañi caa xiñi ndicaha. Ta yuhu ti quita ñúhu ta ñuhma ta azufre.

18 Ta sihin ñúhu ta ñuhma ta azufre sa quita yuhu caballo cuan, i sihi sa yatyi zava ñiyivi ñuu ñiyivi.

19 Vatyi iyo cuhva sii ti sihin yuhu ti ta sihin zuhma ti. Zuhma ti caa tañi caa coo sihin xiñi ti. Ta sihin si zañicuehe ti sii ñiyivi.

20 Zoco numaa sihi xaan ñiyivi sihin tundoho cuan, zoco inga ñiyivi sa ñá sihi, ñá ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu. Ñá zaña ñu sa zacahnu ñu sii cuihna ta sii ndyoo xuhun cuaan ta ndyoo xuhun cuisi ta ndyoo caa ta ndyoo yuu ta ndyoo yutu. Zacahnu ñu sii si vazu ña ndyehe si ta ña siñi si ta ña cuu caca si.

21 Ta ñá zaña ñu tuhun sa sahñi ñu sii ñiyivi ta sa zatazi ñu ta sa zuhu ñu ta sa quixi rayii sihin ñaha ta ñá tandaha ra ta sa quixi ra sihin ñazihi inga ra. Ñá zaña ñu sii tandihi cuii cuatyi zavaha ñu.

10

Minoo ángel sa ndyizo minoo libro luhlu

1 Tacuan ta ziqui i ndyehi sii inga ángel ñihi xaan. I quita ra andivi ta vasi noo ra ndya nu ñuhu. Ñoho ra sisi minoo vico, ta ñoho minoo coo yahndyi xiñi ra. Ndisi xaan nuu ra

tañi ñicandyi, ta saha ra ndisi xaan si
tañi cayu ñúhu.
2 Ta ndaha ra minoo libro luhlu, ta
nuña si. Ta i sañi ra saha siyo cuaha ra
nu tyañuhu, ta i sañi ra saha siyo zatyi
ra nu ñuhu.
3 Ta zɨquɨ i cana saa ra sihin mi-
noo nduzu ñihi xaan tañi tana minoo
ndicaha. Cuhva sa cana saa ra, i siñi
usa tahan nduzu tañi nduzu zavi.
4 Ta sa yaha cahan zavi cuan ta
zɨquɨ cua tyei sii si, zoco siñi mino
nduzu sa quita andɨvɨ ta tyehen catyi
si sihin: Cucumi xehun cuhva i cahan
sa usa tahan nduzu zavi cuan, ta ma
tyoon sii si.
5 Ta zɨquɨ i ndyehi ángel sa sañi saha
siyo cuaha ra nu tyañuhu ta saha siyo
zatyi ra nu ñuhu vatyi i zandaa ra
ndaha siyo cuaha ra ndya andɨvɨ.
6 Ta i tyiñaha ra Ndyoo. Cahan ra sa
cuenda ra Ndyoo ra ndito tandɨhɨ cuii
tyiemvu, ra i zavaha andɨvɨ ta ñuhu
ñuu ñiyɨvɨ ta tyañuhu ta tandɨhɨ cuii sa
iyo. Ta i catyi ángel cuan: Sa cua ndɨhɨ
tuhun
7 vatyi tatu sa quisaha tɨvɨ ra ángel
cu usa cuan cutu ra, cuñi si catyi si
vatyi sa yaha zavaha ra Ndyoo cuhva
xehe sa cua zavaha ra tañi sa zacoto
ra sii ra cu muzu ra, ra cu profeta.
8 Tacuan i catyi ángel cuan, ta zɨquɨ
i siñi tuqui nduzu sa tuhve siñi. Mi-
noo nduzu sa quita andɨvɨ cuu si, ta
i cahan si sihin inga saha, ta catyi
si: Cuahan ta cuhun libro luhlu sa
ndaha ángel ra nandyaa nu tyañuhu
ta nu ñuhu ñuu ñiyɨvɨ. Catyi ra.
9 Ta i sehin nu nandyaa ángel cuan,
ta i sique libro luhlu cuan sii ra, ta
i catyi maa ra sihin: Cuhun sii si, ta
casun sii si. Vixi xaan cua cuu si sisi
yuhun tañi tyahiñu ñuñu. Zoco cua
ndu-uva xaan si sisun.
10 Ta tacuan i zavehi. I quihin libro
luhlu sa ndaha ángel cuan, ta i sasi
sii si. Sisi yuhi vixi xaan i cuu si tañi
tyahiñu, zoco i ndu-uva xaan si sisi sa
yaha sasi sii si.
11 Ta zɨquɨ i catyi ra sihin: Vityi
cuñi si sa nacatyi moo cuhva catyi
ra Ndyoo nu libro cuan yozo caa cua
cuu si sa cuenda cuaha xaan ñiyɨvɨ ta
cuaha xaan nación ta sa cuenda ñiyɨvɨ
cahan zɨɨn zɨɨn zahan ta sa cuenda ra
ndyaca ñaha sii ñu, ndɨhɨ ca.

11

Uu tahan ra saha sa ndaa

1 Tacuan ta zɨquɨ i saha ra minoo
tuñɨɨ sii, ta cua tyicuhve sihin si, ta
i catyi ángel cuan sihin: Nduviton
ta tyicuhvon vehe ñuhu ra Ndyoo ta
altar si ta cahvun yozo tahan ñiyɨvɨ
zacahnu sii ra Ndyoo yucuan.
2 Zoco nu cuu nuquehe vehe ñuhu,
ma tyicuhvon vatyi cua ndoo si
cuenda ñiyɨvɨ sa yɨvɨ ñiyɨvɨ hebreo
cuu, ta cua zanduquiñi caa ñu sii ñuu
vaha xaan ya uu xico uu yoo.
3 Ta cua tasi sii uu tahan ra cua
cuhva sa ndaa sa cuenda mi. Cua
ndɨhvɨ ra zahma toon, ta cua cahan ra
sa cuenda mi mil uu ziendu uñi xico
quɨvɨ.
4 Sa uu tahan ra ya cua cuu ra
tañi uu tahan yutu olivos ta cua cuu
ra tañi uu tahan candelero sa ndyaa
ityi nuu ra Ndyoo ra ndyaca ñaha sii
tandɨhɨ yo.
5 Tatu iyo ñiyɨvɨ cuñi cuhva tun-
doho sii ra, cua quita ñúhu yuhu ra ta
cua cahmi si sii ñiyɨvɨ cuxaan sii ra.
Cuhva cuan cua cuu ñiyɨvɨ tatu cuñi
ñu cuhva ñu tundoho sii ra.
6 Sa uu tahan ra ya, iyo cuhva sii
ra ta cuu cazi ra andɨvɨ ta ma coon
zavi tandɨhɨ quɨvɨ sa cua cahan ra sa
cuenda ra Ndyoo. Ta iyo tucu cuhva
sii ra sa nazama ra ndutya ta cua
nduu si nɨñɨ, ta cua cuu zandyehe
xaan ra tundoho sii ñiyɨvɨ. Cua quihin
cuehe sii ñu, ta cua coo inga tundoho
sii ñu yozo cuhva cuñi maa ra.
7 Zoco quɨvɨ sa yaha saha ra tandɨhɨ
sa ndaa, cuhva cua nacatyi ra sihin
ñiyɨvɨ, ta zɨquɨ cua quita minoo quɨtɨ
xaan sisi yavi nu ñoho ñiyɨvɨ zavaha
sa ña vaha, ta cua cahñi tahan tɨ sihin
ra, ta cua zahacanaa tɨ ta cua cahñi tɨ
sii ra.
8 Cua cava coño ñuhu ra ityi cahnu
ñuu cahnu nu i sahñi ñiyɨvɨ sii ra
ndyaca ñaha sii yo. Catyi tucu ñiyɨvɨ
vatyi nañi ñuu cuan Sodoma ta nañi

si Egipto vatyi cuaha xaan cuatyi zavaha ñiyɨvɨ ñuu cuan.
9 Ta uñi quɨvɨ zazava ñiyɨvɨ zɨɨn zɨɨn ñuu ta zɨɨn zɨɨn tata ta ñiyɨvɨ zɨɨn zɨɨn nación, ñu cahan zɨɨn zɨɨn zahan cua ndyehe ñu sii coño ñuhu ra, ta ma cuhva ñu sa quɨhvɨ si ñuhu.
10 Ta zɨɨ xaan cua cuñi ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ vatyi sihi ra cuan. Cua cuzɨɨ xaan iñi ñu, ta cua tasi ñu regalo sii amigo ñu vatyi sihi uu tahan ra saha sa ndaa cuan ta zayanga xaan ra sii ñu.
11 Zoco cua yaha uñi quɨvɨ zazava, ta zɨquɨ cua zanandoto ra Ndyoo sii ra, ta cua nduvita ra inga saha. Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ ndyehe, cua yuhu xaan ñu.
12 Ta zɨquɨ sa uu tahan ra saha sa ndaa, cua cuɨñɨ ra minoo nduzu saa xaan sa quita andɨvɨ, ta cua catyi si sihin ra: Ñaha ndo. Ndaa ndo ihya. Catyi si. Ta cua ndaa ra ndya andɨvɨ sisi minoo vico, ta cua ndyehe ra xaan iñi sii ra cuhva cuan.
13 Ta zuun ñi caa cuhva cuan i taan minoo sa ñihi xaan, ta i nacoyo xaan vehe minoo parte ñuu cuan, ta i sihi usa tahan mil ñiyɨvɨ sa cuenda sa taan cuan. Ta ñiyɨvɨ sa nandoo i yuhu xaan ñu, ta i zacahnu ñu sii Ndyoo ra ndyaa andɨvɨ.
14 Tacuan cua cuu sa cu uu tundoho, ta sa yatyi cua coo tucu sa cu uñi tundoho.

Tɨvɨ ángel sa cu usa cuan cutu ra

15 Tacuan ta zɨquɨ i tɨvɨ ángel sa cu usa cuan cutu ra, ta zɨquɨ saa xaan i quisaha cahan ñiyɨvɨ sisi gloria, ta i catyi ñu: Vityi cua cundyaca ñaha ra Ndyoo ta ra Cristo sii tandɨhɨ sa i sindyaca ñaha ñiyɨvɨ. Ta cua cundyaca ñaha ra tandɨhɨ cuii maa tyiemvu.
16 Ta sa oco cumi tahan ra sahnu, ra ndyaa nu tyayu ityi nuu ra Ndyoo, i sicava ndyayu ra, ta i zacahnu ra sii ra Ndyoo.
17 Tyehen i catyi ra:
Nacuhva ndi tyahvi ndyoo suun, Ndyoo ra ndyaca ñaha, ra iyo tandɨhɨ cuii cuhva sii.
Moo cuu ra sa iyo nu quisaha si, ta ndito moo vityi,
Ta cua cunditon tandɨhɨ cuii tyiemvu.
Nacuhva ndi tyahvi ndyoo suun vatyi cahnu xaan cuhva iyo suun,
Ta vityi sa quisaha cundyaca ñaha moo sii tandɨhɨ.
18 I cuxaan xaan ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ sihin moo, zoco vityi sa saa quɨvɨ cua cuxoon sihin maa ñu.
Vityi sa saa si quɨvɨ cua tyicuhvon sii ñiyɨvɨ i sihi,
Zoco cua cuhvon sa vaha sii ra cu profeton ta sii ra cu muzun,
Ta cua cuhvon sa vaha sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ cuñi xaan suun ta sii ñu yuhu suun vazu cahnu ñu a vazu luhlu ñu.
Ta sa saa si cuhva cua zanaa moo sii ñiyɨvɨ i zatɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.
19 Tacuan i catyi tandɨhɨ ra sahnu ndyaca ñaha ta zɨquɨ i nuña yuvehe vehe maa ra Ndyoo sa iyo andɨvɨ, ta sisi vehe ra i ndyehi minoo satu sa cuenda tyiño sahnu i zandaa ra Ndyoo. Ta i sicoo xaan tasa zavi ta nduzu ñihi, ta cahan zavi. Ta i taan, ta i coon xaan yuu zavi.

12

Cuhva i zavaha minoo dragón sihin minoo ñaha

1 Tacuan i cuu si, ta zɨquɨ i sicoo minoo sa iyo cahnu xaan andɨvɨ. I ndyehi sii minoo ñaha, ta zahma ña cuu ñicandyi ta sañi ña nu yoo. Iñi usi uu tahan tiñoo xiñi ña, ta cuu si corona ña.
2 Ñoho zehe ña, ta sacu saa ña. Uhvi sisi ña vatyi sa cuñi cacu si.
3 Ta zɨquɨ i quituu tucu inga sa iyo andɨvɨ. I ndyehi sii minoo dragón cahnu. Cuaha tɨ, ta iyo iñu tahan xiñi tɨ. Usi tahan ndɨquɨ tɨ. Ta ñoho minoo corona tahan tahan xiñi tɨ.
4 I xita cañoho tɨ sa yatyi zava tiñoo andɨvɨ sihin zuhma tɨ, ta i cañi tɨ sii tɨ nu ñuhu ñuu ñiyɨvɨ. Ta zɨquɨ i sicuɨñɨ ndyaa tɨ ityi nuu ñaha sa cuñi cacu zehe vatyi cua casi tɨ sii zehe ña tatu sa cacu si.
5 Ta i zacacu ña sii zehe ña, ta rayɨɨ cuu ra, ta ityi nuu ca ñihi xaan cua cundyaca ñaha ra sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ. Ta i quihin ra Ndyoo sii zehe

ña, ta i sindyaca ra sii ra ndya nu ndyaa maa ra.

6 Ta zɨquɨ i sino ñaha cuan, ta i ndɨhvɨ ña sisi cuhu minoo nu sa i zanduvaha maa ra Ndyoo cuenda ña vatyi yucuan cua casi ña mil uu ziendu uñi xico quɨvɨ.

7 Ta zɨquɨ i sicoo minoo cuatyi andɨvɨ. Minoo ángel cahnu, ra sa nañi Miguel sihin ángel sa ndyaca ñaha ra, i sahñi tahan ra sihin dragón cuan ta sihin ángel ndɨhɨ sihin ra dragón cuan.

8 Ta ñá cuu zahacanaa dragón cuan. Yucuan cuenda ñá cuu ca ndoo quɨtɨ cuan andɨvɨ.

9 I tava ra Ndyoo sii ra andɨvɨ, ta i quisi ra ñuu ñiyɨvɨ sihin ángel sa sino iñi sii ra vatyi i tava tucu ra Ndyoo sii tandɨhɨ ra cuan. Ta ra dragón cuan, zuun ñi ra cuu coo ta sa naha, ta nañi ra cuihna, ta nañi ra Satanás, ta zandavi ñaha ra sii tandɨhɨ cuii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ.

10 Ta zɨquɨ i siñi vatyi saa xaan cahan minoo ra andɨvɨ, ta catyi ra: Vityi sa saa cuhva zacacu ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ. Vityi iyo xaan cuhva sii ra, ta ndyaca ñaha xaan ra, ta tacuan tucu ra Cristo vatyi saha xaan ra Ndyoo cuhva sii ra. Tacuan cuu si vityi vatyi i tava ra Ndyoo sii cuihna, ta maa cuihna cuu ra sahan ityi nuu ra Ndyoo ta tyaa ra cuatyi sata ñu sino iñi ndyiyaca ta ñiyaca.

11 Zoco i zahacanaa ñiyɨvɨ sino iñi sii ra Ndyoo sii cuihna vatyi i sati ra cu Mvee Ticatyi ra Ndyoo nɨñɨ ra. Ta i zahacanaa tucu ñu sii ra vatyi i nacatyi ñu sihin ñiyɨvɨ cuhva i sino iñi ñu sii ra Ndyoo, ta ñá yuhu ñu sa cuu ñu cuenda ra.

12 Yucuan cuenda cuzɨɨ xaan iñi ndo, ndoho sa iyo andɨvɨ, zoco ndahvi ndoho sa iyo ñuu ñiyɨvɨ ta ndoho sa iyo tyañuhu vatyi sa i noo cuihna ndya nu ndyaa ndo. Ta cuxaan xaan ra vatyi sito ra vatyi ñahñi ca quɨvɨ ra.

13 Ta cuhva sa ndyehe ra dragón cuan vatyi i zavita ra Ndyoo sii ra ndya ñuu ñiyɨvɨ ya, ta zɨquɨ i quisaha zayanga ra sii ñaha sa i zacacu sii lee cuan.

14 Ta i saha ra Ndyoo uu tahan ndisi sii ñaha cuan tañi sa iyo sii minoo tazu cahnu. Yucuan cuenda i cuu ndava ña, ta i quɨhvɨ ña sisi cuhu nu cua ñihi ña sa casi ña uñi cuiya zazava, ta ma nañihi coo cuan sii ña.

15 Zoco coo cuan, i tava tɨ cuaha xaan ndutya yuhu tɨ, ta i nduu si tañi minoo yuu, ta cua zatyañi si sii ñaha cuan.

16 Zoco i tyindyee ñuhu sii ña vatyi i ndata ñuhu, ta i quɨhvɨ ndutya sa i tava coo cuan sihin yuhu tɨ.

17 Ta zɨquɨ i cuxaan xaan coo cuan sihin ñaha cuan, ta yucuan cuenda i quita tɨ ta cuahan tɨ vatyi cua cahñi tahan tɨ sihin tandɨhɨ inga ñiyɨvɨ sa cuu zehe ñaha cuan. Maa ñu cuu ñiyɨvɨ sa zavaha cuhva catyi ra Ndyoo. Ta ndyico ñu sii sa ndisa sa i zañaha ra Jesucristo.

13

Uu tahan quɨtɨ quiñi caa

1 I sicuɨñɨ ndyei nu ñiyɨtɨ yuhu tyañuhu, ta i ndyehi vatyi minoo quɨtɨ quiñi caa i quita sisi tyañuhu. Usa tahan xiñi tɨ, ta usi tahan ndɨquɨ tɨ. Tahan tahan ndɨquɨ tɨ ñoho minoo corona. Ta tahan tahan xiñi tɨ ndyizo si minoo tuhun quiñi.

2 Quɨtɨ sa i ndyehi, caa tɨ tañi caa minoo cuɨñɨ. Zoco saha tɨ caa tañi saha oso, ta yuhu tɨ cuu tañi yuhu ndicaha. Ra dragón saha cuhva maa ra sii tɨ. Saha ra sa cundyaca ñaha tɨ, ta sa coo xaan cuhva sii tɨ.

3 Minoo xiñi quɨtɨ cuan, ndyehi vatyi sa ñicuehe si, ta yucuan cuenda cuñi cuu tɨ. Zoco i nduvaha tɨ nu ñicuehe tɨ, ta iyo xaan i cuñi tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta i sindyico ñu sii quɨtɨ quiñi caa cuan cuhva i ndyehi.

4 Cua zacahnu ñu sii ra dragón vatyi saha xaan ra cuhva sii quɨtɨ cuan, ta cua zacahnu tucu ñu sii quɨtɨ cuan, ta catyi ñu: Yoñi sa iyo cuhva sii tañi iyo cuhva sii quɨtɨ ya. Tatu cahñi tahan ñiyɨvɨ sihin tɨ, zoco ma zahacanaa ñu sii tɨ.

5 Saha dragón cuan vatyi zacahnu quɨtɨ cuan zuun ñi sii maa tɨ sihin cuhva cahan tɨ, ta cua cahan tɨ ndya

vaha ñi sii ra Ndyoo. Ta uu xico uu
yoo cua cundyaca ñaha ti.
6 Ta quiñi xaan cua cahan ti sii ra
Ndyoo, ta cua cahan ti ndya vaha ñi
sii zivi ra Ndyoo ta cuenda nu ndyaa
ra Ndyoo ta cuenda tandihi ñu sa iyo
andivi.
7 Ta cua ñihi ti cuhva cahñi tahan ti
sihin ñiyivi ñoho cuenda ra Ndyoo, ta
cua zahacanaa ti. Ta cua ñihi ti cuhva
cundyaca ñaha ti sii tandihi ñiyivi ñuu
ñiyivi vazu ziin ziin tata ñu ta ziin ziin
zahan cahan ñu ta ziin ziin ñuu ñu.
8 Ta ra cu Mvee Ticatyi ra Ndyoo,
cuee ca sa sino ñuu ñiyivi ta sa tyaa
ra Ndyoo cuhva vatyi cua cuu ra, ta
cumi ra minoo libro ndyaa zivi ñiyivi
cua cacu. Ta tandihi ñiyivi ñuu ñiyivi
tatu ña ndyaa zivi ñu nu libro cuan,
cua zacahnu ñu sii quiti quiñi caa
cuan.
9 Tatu ndyaa zoho ndo, tyizoho ndo
sa quehin.
10 Tatu cua tiin ñiyivi sii ndo ta ty-
ihi ñu sii ndo vehe caa, cuee ca cua
quihi ndazi tucu maa ñu cua zacuu
ra Ndyoo. Ta ra cua cahñi sii ndo
sihin mityi, cua cuu tucu maa ra sihin
mityi. Yucuan cuenda cundyee xaan
iñi ndo, ta cunii xaan iñi ndo sii ra
Ndyoo.
11 Yaha cuan ta ziqui i ndyehi vatyi
quita inga quiti quiñi caa sisi ñuhu.
Ndyaa ndiqui ti tañi ndiqui mvee
ticatyi, zoco cahan ti tañi cahan mi-
noo dragón.
12 Iyo tandihi cuii cuhva sii ti tañi
iyo sii inga quiti sa quisi sa xihna ñi,
ta yucuan cuenda zañiñi ti sii ñiyivi
ñuu ñiyivi vatyi zacahnu ñu sii inga
quiti sa xihna ñi cuan. Maa ti cuu
quiti yaha xaan iñi cuehe xiñi, zoco i
nduvaha ti, ta ñá sihi ti.
13 Ta quiti sa quita sisi ñuhu cuan, i
zavaha xaan ti sa ndyityi nahnu ndya
cuhva cuu sii ti zacoon ti ñúhu sa
quita andivi nu ñuhu ñuu ñiyivi. Ta i
ndyehe ñiyivi cuhva zavaha ti.
14 Ta sihin sa ndyityi sa cuu zavaha
ti ityi nuu quiti sa xihna ñi cuan,
cua zandavi ñaha ti sii ñiyivi ñuu
ñiyivi ta ziqui cua catyi ti sihin ñu
vatyi nazavaha ñu minoo ndyoo yutu
cuhva caa inga quiti cuan. Maa ti cuu
quiti ñicuehe xiñi sihin mityi, zoco ñá
sihi ti.
15 Ta cua ñihi quiti cu uu cuan
cuhva ta cua cuhva ti sa cundito sa
i zavaha ñiyivi cuhva caa quiti sa xi-
hna ñi cuan. Ta cua cuu cahan si, ta
cua catyi si vatyi cua cahñi ñiyivi sii
tandihi ñiyivi ña zacahnu sii si.
16 Ta cua tava tucu si tyiño vatyi
cua cundyaa minoo marca sii tandihi
ñiyivi a siyo ndaha cuaha ñu a yiqui
nuu ñu. Cua ñihi tandihi ñiyivi marca
cuan vazu cahnu ñu a luhlu ñu a cuca
ñu a ndahvi ñu ta vazu muzu cuu ñu
ta vazu yivi.
17 Ta yoñi cua cuu zata ta yoñi cua
cuu xico tatu ña ndyaa marca cuan
sii ñu a ndyaa zivi quiti cuan sii ñu a
minoo número sa cuenda zivi ti.
18 Ihya cuñi si sa coo xaan sa siñi
tuñi sii yo. Yoo ndoho iyo xaan sa
siñi tuñi sii, nacañi iñi ndo sa cuenda
número sii quiti cuan vatyi número sii
minoo rayii cuu si. Iñu ziendu uñi
xico iñu cuu número cuan.

14

Cuhva i sata ñiyivi cuu cuenda ra Ndyoo yaa

1 Tacuan ta ziqui i ndyehi vatyi
nandyaa ra cu Mvee Ticatyi ra Ndyoo
xiñi yucu Sión. Ta sihin ra ndihi
ziendu uu xico cumi mil tahan ñiyivi.
Maa ñi ñiyivi sa ndyaa zivi ra cu Mvee
Ticatyi ta zivi Zutu ra yiqui nuu ñu.
2 Ta ziqui i siñi minoo nduzu sa
quita andivi. Cuu si tañi nduzu sa
cucayu cuaha xaan yuu ta tañi nduzu
iyo tatu ñihi xaan cahan zavi. Ta siñi
nduzu sa zavacu ñiyivi arpa.
3 Ta sata ñiyivi minoo yaa saa ityi
nuu ra ndyaa nu tyayu cahnu ta nuu
sa cumi tahan quiti sa yucu sihin ra
ta nuu ra sahnu ndyaca ñaha, ndihi
ca. Ta yoñi ca cuu cutuhva yaa cuan,
maa ñi sa ziendu uu xico cumi mil
tahan ñiyivi sa i cacu nu yucu ñiyivi
ñuu ñiyivi sito sii si.
4 Maa ñu cuu ñu sa ñá zavaha ndya
vaha ñi. Ñá quixi zana rayii sihin
ndya vaha ñi ñaha. Ñahñi maa cuatyi

zavaha ñu caña ñi. Ta ndyico ñu sii ra cu Mvee Ticatyi vazu ndyaca maa cuahan ra. Cacu ñu nu yucu ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, ta cuu ñu tañi sa xihna cuii ñi ofrenda cua ñihi ra Ndyoo ta ra cu Mvee Ticatyi.

5 Yoñi cuu catyi vatyi vatya ñu vatyi ña tuhva ñu cahan cuendu. Ta ñahñi maa cuatyi ñu iyo ityi nuu ra Ndyoo.

Tyiño i zacoto uñi tahan ángel

6 Tacuan i cuu si ta zɨquɨ i ndyehi vatyi ndava minoo ángel ta cuahan ra zava mahñu andɨvɨ sa quisi catyi ra Tuhun Ndyoo sa ma cunaa, ta nacatyi ra yozo caa cua zacacu ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ. I zacoto ra tuhun cuan sii ñiyɨvɨ iyo ñuu ñiyɨvɨ, sii ñiyɨvɨ zɨɨn zɨɨn nación ta zɨɨn zɨɨn ñuu ta zɨɨn zɨɨn tata. Ta sii ñiyɨvɨ cahan zahan ta sii ñiyɨvɨ cahan tyehen ñi.

7 Saa xaan i cahan ra, ta i catyi ra: Nayuhu ndo sii ra Ndyoo, ta zacahnu ndo sii ra vatyi sa saa cuhva cua tyicuhva ra sii ñiyɨvɨ. Zacahnu ndo sii ra i zavaha andɨvɨ ta ñuu ñiyɨvɨ ta tyañuhu ta tandɨhɨ zoco ndutya.

8 Ta i sindyico inga ángel sii ángel sa xihna ñi cuan, ta catyi ra: Sa tɨvɨ ñuu cahnu Babilonia vatyi i zatɨvɨ ñiyɨvɨ ñuu cuan sii tandɨhɨ ñuu ñiyɨvɨ sihin tandɨhɨ cuatyi sa quiñi xaan i zavaha ñu.

9 Tacuan i catyi ángel cu uu cuan, ta i sindyico inga ángel sii ra, ta saa xaan cahan tucu ra ta catyi ra: Yoo ñiyɨvɨ cua zacahnu sii quɨtɨ cuan a sii sa zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa tɨ, a tatu saha ñiyɨvɨ sa cundyaa marca tɨ yɨquɨ nuu ñu a ndaha ñu.

10 Cuaha xaan cuaha xaan tundoho cua ndyehe ñu zavaha cuhva cuan vatyi cua zandoho ra Ndyoo sii ñu. Sa cuxaan xaan ra vityi, ta cua tasi tuñi ra sii ñiyɨvɨ zavaha cuhva cuan ityi nuu ángel ra ta ityi nuu ra cu Mvee Ticatyi vatyi cua tyihi ra sii ñu nu cayu ñúhu sihin azufre.

11 Ñiyɨvɨ zacahnu sii quɨtɨ cuan a sii sa zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa tɨ, a tatu saha ñu cundyaa marca a zɨvɨ tɨ sii ñu, cua cayu ñu. Cua cayu ñu ñiyaca ta ndyiyaca, ta cua ndaa ñuhma ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.

12 Yucuan cuenda cuñi si vatyi ñiyɨvɨ cuenda ra Ndyoo, yoo ñu tyaa yahvi sa cahan ra ta sino xaan iñi ñu sii ra Jesucristo, cuñi si vatyi nacundyee xaan iñi ñu. Catyi ángel cuan.

13 Ta zɨquɨ i siñi minoo nduzu sa quita andɨvɨ, ta catyi si sihin: "Vityi ta ityi nuu ca zɨɨ xaan cuu sii ñiyɨvɨ sino iñi sii ra ndyaca ñaha sii yo cuee ca sa cuu ñu. Avi, catyi Tatyi Ii ra Ndyoo vatyi cua quitatu ñu sihin tyiño ñu, ta sa vaha sa i zavaha ñu cua cuhun si gloria sihin ñu."

Cuhva cua tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyɨvɨ

14 Tacuan ta zɨquɨ i nandyehi, ta i ndyehi minoo vico cuisi, ta nuu si ndyaa minoo ra caa tañi caa ra i quisi ndya gloria. Ñoho minoo corona xuhun cuaan xiñi ra, ta ndaha ra minoo mityi cutya, xaan xaan si.

15 Ta i quita inga ángel ndya nu ndyaa ra Ndyoo, ta i cana saa ra ta cahan ra sihin ra ndyaa nu vico cuan, ta i catyi ra: Sa saa si cuhva nacuhun ndaha tyiñon vatyi sa sityi xaan sa iyo ñuu ñiyɨvɨ. Cahndyon sii si ta nacuhun. Catyi ra.

16 Ta zɨquɨ ra ndyaa nu vico cuan i zayaha ra mityi ra nuu ñuu ñiyɨvɨ, ta i naquihin ra ndaha tyiño ra.

17 Yaha cuan ta zɨquɨ i quita inga ángel ndya nu ndyaa ra Ndyoo andɨvɨ, ta ndyizo tucu maa ra minoo mityi cutya ta xaan xaan si.

18 Ta i quita inga tucu ángel ndya nu ndyaa altar. Maa ra ndyizo tyiño nu cayu ñúhu nu altar. Ta i cana saa ra ta catyi ra sihin ra ndyizo mityi xaan cuan: Sa sityi xaan yucu vixi uva sa iyo ñuu ñiyɨvɨ. Yucuan cuenda cahndyon sii si.

19 Ta zɨquɨ i zayaha ángel cuan mityi ra nu ñuu ñiyɨvɨ ta sahndya ra yucu vixi uva sa iyo ñuu ñiyɨvɨ, ta i tyihi ra sii si nu cua quita ndutya si vatyi yucuan cuu nu cua cuxaan xaan ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ.

20 Sata ñuu cuu nu i sañi ra yucu
vixi uva cuan. Ta cuaha xaan niñi si
i quita nu i sañi ra sii si. Yaha xaan
cuaha niñi i quita. Cono xaan i nduu
si. I ndaa si, ta saa si ndya freno
caballo sa zucu. Ta i saa si uñi ziendu
kilómetro nu ñuhu cuhva i sino si.

15

Cua coo inga usa tahan tundoho, ta ziqui cua ndihi si

1 Tacuan ta ziqui i ndyehi inga sa
iyo cahnu xaan andivi, ta i zayuhu
xaan si sii. I ndyehi usa tahan ángel,
ta iyo cuhva sii ra sa zaquisi ra usa
tahan ca tundoho. Sihin ihya tun-
doho cua ndihi si vatyi cua ndihi sa
cuxaan ra Ndyoo sihin ñiyivi.
2 Ta i ndyehi minoo sa caa tañi caa
tyañuhu. Xiño si tañi ino, ta zaca ñúhu
sihin ndutya cuan. Ta nandyaa ñiyivi
yuhu tyañuhu cuan. Ndaha ñu arpa
sa saha ra Ndyoo sii ñu. Maa ñu cuu
ñu i zahacanaa sii quiti quiñi caa cuan
ta sii sa i zavaha ñiyivi cuhva caa ti ta
sii número sa cuu cuenda zivi ti.
3 Sata ñiyivi cuan yaa ra Moisés
muzu ra Ndyoo ta yaa ra cu Mvee
Ticatyi. Tyehen catyi ñu:
Cahnu xaan ta iyo xaan cuu tandihi sa
i zavohon, yoho Ndyoo, vatyi
iyo tandihi cuii cuhva suun;
Ndoo xaan ta ndisa xaan cuu cuhva
zavohon,
Ta rey cuun sii tandihi ñiyivi ñuu
ñiyivi.
4 Yoñi ñiyivi iyo sa ma yuhu suun ta
ma zacahnu ñu zivun
Vatyi maa tuhun ñi moo cuu ra ii.
Ta cua quisi tandihi ñiyivi ñuu ñiyivi ta
cua zacahnu ñu suun
Vatyi sa ndyehe ñu cuhva ndoo xaan
zavohon.
5 Yaha cuan ta ziqui i ndyehi vatyi i
nuña minoo nu ii xaan ca sisi gloria
nu ñoho yuu sa ndyaa ley maa ra
Ndyoo.
6 Sisi vehe cuan i quita sa usa tahan
ángel sa ndyizo sa usa tahan tundoho
cuan. Ñoho ra zahma vaha xaan.
Cuisi xaan zahma ra, ta xiño xaan
si. Ta nuhñi yoho xuhun cuaan yiqui
ndyica ra.
7 Minoo sa cumi tahan quiti sa yucu
yatyi ñi sihin ra Ndyoo i saha ti mi-
noo coho xuhun cuaan sii sa minoo
minoo sa usa tahan ángel cuan. Sisi
coho cuan ñoho cuhva cuxaan xaan
maa ra Ndyoo, ra ndito tandihi cuii
maa tyiemvu.
8 Ta i situ cuii nu ndyaa ra Ndyoo si-
hin ñuhma vatyi minoo ra cahnu xaan
cuu maa ra Ndyoo, ta iyo tandihi cuii
cuhva sii ra. Ta yoñi i cuu quihvi nu
ndyaa ra ndya sa i yaha sicoo tandihi
sa usa tahan tundoho sa ndyizo sa
usa tahan ángel cuan.

16

Tundoho sa cua zaquisi sa usa tahan ángel cuan

1 Tacuan ta ziqui i siñi vatyi saa
xaan i cahan minoo ra ñoho nu ndyaa
ra Ndyoo, ta i catyi ra sihin sa usa
tahan ángel cuan: Cuahan ndo ta coyo
ndo sa ñoho sisi coho sa ndyizo ndo
ziqui ñuu ñiyivi vatyi sa cuxaan xaan
maa ra Ndyoo.
2 Ta cuahan ángel sa xihna ñi cuan,
ta i sicoyo ra sa ñoho sisi coho ra ziqui
ñuu ñiyivi, ta tandihi ñiyivi sa ndyizo
marca quiti cuan ta zacahnu ñu sii sa
i zavaha ñiyivi cuhva caa ti, i quita ityi
sii ñu. Nahnu xaan si, ta uhu xaan si.
3 Ta ángel sa cu uu cuan i sicoyo
ra sa ñoho sisi coho ra nu tyañuhu,
ta i nduu si niñi tañi niñi cuxi caa sa
quita sii minoo ra tatu sa i sihi ra. Ta
tandihi quiti ndito sisi tyañuhu, i sihi
ti.
4 Ta sa cu uñi ángel cuan i sicoyo ra
sa ñoho sisi coho ra nu tandihi yuu, ta
nu tandihi zoco ndutya, ta i nduu si
niñi.
5 Ta ziqui i siñi vatyi ángel ra ndy-
izo tyiño sa cuenda ndutya i catyi
ra: Ndoo xaan cuun vatyi tacuan tasi
tuñun, yoho ra ndyaca ñaha. Ii xaan
cuun ta tandihi cuii tyiemvu iyo moo.
6 Ndoo xaan cuhva zavohon vatyi
ñiyivi ñuu ñiyivi i sati ñu niñi ñiyivi
cuñi xaan suun ta niñi ra profeta.
Ta vityi cua coho ñiyivi ña vaha ña
ndutya niñi vatyi tacuan tahan si sii
ñu.

7 Ta i siñi vatyi cahan inga ra ñoho
nu ndyaa altar, ta catyi ra: Ndisa,
yoho ra ndyaca ñaha. Ra Ndyoo sa iyo
tandɨhɨ cuii cuhva cuu suun, ta vaha
xaan ta ndoo xaan tasi tuñun.
8 Tacuan ta ángel sa cu cumi cuan
i sicoyo ra sa ñoho sisi coho ra nu
ñicandyi, ta i ñihi ñicandyi cuan cuhva
ñihi ca cua cahmi si sii ñiyɨvɨ.
9 Ta yaha xaan i ndɨyɨ tandɨhɨ ñiyɨvɨ,
zoco ñá zama ñu cuhva zacuu ñu. Ta
ñá ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu, ta ñá zac-
ahnu ñu sii ra Ndyoo sino ca i cahan
ñu ndya vaha ñi sii ra vatyi maa ra i
tasi tundoho cuan.
10 Ta ángel cu ohon cuan i sicoyo ra
sa ñoho sisi coho ra nu ndyaca ñaha
quɨtɨ cuan, ta i nduñaa xaan nacahnu
nu ndyaca ñaha tɨ. Ta i sacu xaan
ñiyɨvɨ vatyi ña cundyee iñi ñu tandɨhɨ
sa uhu ñu.
11 Zoco i cahan ñu ndya vaha ñi sii
ra Ndyoo ra ndyaa andɨvɨ vatyi uhu
xaan ñu ta cahvi xaan ñu, zoco ñá
ndu-uu iñi ñu cuatyi ñu.
12 Ta ángel cu iñu cuan i sicoyo ra
sa ñoho sisi coho ra nu yuu cahnu
sa nañi Eufrates, ta i ndoco yuu
cuan vatyi tacuan ta cua cuu yaha
tandɨhɨ ra rey, ra ndyaca ñaha ityi
caña ñicandyi.
13 Tacuan i cuu si, ta zɨquɨ i ndyehi
vatyi i quita tatyi cuihna yuhu dragón
cuan ta yuhu inga quɨtɨ cuan ta yuhu
minoo ra i catyi vatyi cahan ra sa
cuenda ra Ndyoo zoco yɨvɨ. Ta caa
tatyi cuihna cuan tañi caa zahva izu.
14 Ta yucuan cuu tatyi cuihna sa
cuu zavaha sa ndyityi, ta cuahan si
cua zandu-ɨɨn si sii tandɨhɨ ra cu rey
ra ndyaca ñaha ra iyo nacahnu ñuu
ñiyɨvɨ vatyi cua cahñi tahan ra quɨvɨ
tahan si sihin ra Ndyoo ra iyo tandɨhɨ
cuii cuhva sii.
15 Ta i catyi ra Ndyoo: Zaha ndo
cuenda vatyi zana ñi iñi ndo ta cua
quisi tañi quisi minoo ra zuhu cuhva
sa ña sica iñi ñiyɨvɨ. Zɨɨ xaan cua cuu
sii ñiyɨvɨ ndatu sii, ta ndyaa listo ñu,
ta ñahñi sa cumañi sii ñu. Zoco ñu
ña ndyaa listo, cua cucahan xaan nuu
ñu. Catyi ra.
16 Ta cua titahan tandɨhɨ ra cu rey
sihin tandɨhɨ zandaru ra minoo nu
nañi si Armagedón sihin zahan he-
breo.
17 Ta ángel cu usa cuan i sicoyo ra
sa ñoho sisi coho ra nu tatyi. Ta saa
xaan i quita nduzu cahan minoo ra
ñoho nu ndyaa tyayu ra Ndyoo. Ta
catyi ra ndyaa nu tyayu cuan: Sa cuu
vityi. Catyi ra.
18 Tacuan ta zɨquɨ i sicoo tasa zavi ta
nduzu ñihi, ta i sicoo xaan nduzu zavi,
ta i sicoo minoo sa taan ñihi xaan ca
ta zɨquɨ tandɨhɨ sa taan sa iyo cuhva
ndya quisaha ñuu ñiyɨvɨ.
19 Sihin sa taan i ndata ñuu cahnu
cuan. Uñi cuhva i ndata si. Ta i tani
xaan vehe tandɨhɨ inga ñuu sa iyo ñuu
ñiyɨvɨ. Sihin cuhva cuan i nacohon
iñi ra Ndyoo sii ñuu cahnu Babilonia
cuan cuhva quiñi xaan zavaha ñiyɨvɨ
ñuu cuan, ta i zandoho xaan ra sii ñu
vatyi sa cuxaan xaan ra sihin ñu.
20 Ta i naa tandɨhɨ ñuhu sa iyo sisi
tyañuhu sihin sa taan, ta i nduva
tandɨhɨ yucu.
21 Nahnu xaan yuu zavi i coon zɨquɨ
ñiyɨvɨ. Ta iyo si vee si uu xico kilo.
I cuxaan xaan ñiyɨvɨ sihin ra Ndyoo
sa cuenda tundoho i zacuu yuu zavi
cuan vatyi cahnu xaan tundoho i
saha si, ta i cahan ñu ndya vaha ñi sii
ra Ndyoo.

17

Cuhva cua tyicuhva ra Ndyoo sii minoo ñaha zɨquɨ

1 Ta zɨquɨ i quisi minoo sa usa tahan
ángel sa ndyizo sa usa tahan coho
cuan, ta i cahan ra sihin, ta catyi ra:
Ñaha ihya. Cua zañehi suun cuhva
cua tahan minoo ñaha zɨɨ iñi, ñaha sa
ndyaa nuu tandɨhɨ tyañuhu.
2 I zavaha ra rey ra ndyaca ñaha ñuu
ñiyɨvɨ cuatyi sihin ña. Ta ñiyɨvɨ ñuu
ñiyɨvɨ, yaha xaan i tɨvɨ ñu sa cuenda sa
ña vaha sa zavaha ña. Catyi ra.
3 Ta zɨquɨ sihin cuhva i zandyehe
Tatyi Ii ra Ndyoo sii, ta i sindyaca
ángel cuan sii sisi cuhu, ta yucuan i
ndyehi sii minoo ñaha. Yozo ña zɨquɨ
minoo quɨtɨ cuaha. Usa tahan xiñi tɨ,

ta usi tahan ndɨquɨ tɨ. Ta iñi xaan tɨ tuhun quiñi, tuhun cahan ndya vaha ñi sii ra Ndyoo.

4 Ñoho ñaha cuan zahma tyacu tixinda ta tyacu cuaha, ta yaha xaan i cucutu ña sihin ndaha tyiño xuhun cuaan ta yuu vaha ta perla. Ndaha ña minoo coho xuhun cuaan situ cuii si sihin tandɨhɨ nuu sa ña vaha vatyi cuaha xaan sa ndya vaha ñi zavaha ña.

5 Yɨquɨ nuu ña ndyaa minoo zɨvɨ, zoco ñá sito ñiyɨvɨ ñaa zɨvɨ cuu si, ta catyi si: "Ihya ñaha cuu ñuu Babilonia cahnu, maa ña cuu zɨhɨ tandɨhɨ ñu zɨɨ iñi ta sii tandɨhɨ sa ña vaha sa iyo ñuu ñiyɨvɨ."

6 Ta zɨquɨ i ndyehi vatyi siñi ñaha cuan vatyi i sihi ña nɨñɨ ñiyɨvɨ cuñi xaan sii ra Ndyoo ta ñiyɨvɨ i sihi sa cuenda ra Jesús, ta i yuhu xein.

7 Ta zɨquɨ i catyi ángel cuan sihin: ¿Ñacu yuhu xoon? Cua zacote suun yoo ña cuu ña ya ta ñaa sa cuñi si catyi si sa cuenda quɨtɨ sa iyo usa tahan xiñi ta usi tahan ndɨquɨ ta ndyizo tɨ sii ña.

8 Quɨtɨ sa i ndyehun ihya, i sindito tɨ, zoco ña ndito ca tɨ, zoco cua quita tɨ sisi yavi cono ñu ñoho ñiyɨvɨ i zavaha ndya vaha ñi, ta cua cuhun tɨ nu cua cuu ndɨhɨ tɨ. Ta ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ tatu ña ndyaa zɨvɨ ñu nu libro i zavaha ra Ndyoo ndya ta cumañi ca sino ñuu ñiyɨvɨ, libro sa catyi yoo cuu ñiyɨvɨ cua cundito tandɨhɨ cuii tyiemvu, tatu ña ndyaa zɨvɨ ñu nuu libro cuan, iyo xaan cua cuñi maa ñu ndyehe ñu sii quɨtɨ sa sicoo ta i sihi tɨ, zoco cua naquita tucu tɨ inga saha.

9 Ta ihya cuu minoo sa cuu coto ñiyɨvɨ tatu cuu cutuñi iñi ñu sii si. Sa usa tahan xiñi tɨ cuu usa tahan yucu nu ndyaa ñaha cuan.

10 Ta iyo tucu usa tahan rey. Ohon tahan ra sa i ndoyo ñuhu ra, ta minoo ra ndyaca ñaha vityi. Ta rey sa cu usa cuan cumañi ca quisi ra. Cua quisi ra, zoco zuhva ñi quɨvɨ cua cundyaca ñaha ra.

11 Ta sa cu uña tahan rey cuu quɨtɨ sa i sicoo ta i sihi tɨ, ta zuun ñi ra i cuu tucu rey sa cu usa cuan, ta cua cuhun ra nu cua naa ra.

12 I ndyehun vatyi iyo usi tahan ndɨquɨ quɨtɨ cuan. Sa usi tahan ndɨquɨ tɨ cuu usi tahan rey. Tañaha ca cundyaca ñaha ra. Cua cundyaca ñaha sa usi tahan rey cuan zuhva ñi quɨvɨ ɨɨn ñi sihin quɨtɨ cuan.

13 Ɨɨn xaan cua cuu sa usi tahan rey cuan, ta cua cuhva ra tandɨhɨ cuhva iyo sii ra sii quɨtɨ cuan. Cua cuhva ra sa cundyaca ñaha quɨtɨ cuan sii sa ndyaca ñaha maa ra.

14 Cua cahñi tahan tandɨhɨ ra sihin ra cu Mvee Ticatyi, ta cua zahacanaa ra cu Mvee Ticatyi sii tandɨhɨ ra cuan vatyi ra cu Mvee Ticatyi, ra ndyaca ñaha cuu ra sii tandɨhɨ inga ra ndyaca ñaha ta rey sii tandɨhɨ inga rey. Ta ñiyɨvɨ sa cuu cuenda ra cu Mvee Ticatyi, ra i casi ra Ndyoo cuu sii ra, ta i cana ra sii ra, ta ma ndu-uu iñi ra ta ma zandoo ra sii ra Ndyoo.

15 Tacuan i catyi ángel cuan, ta i catyi tucu ra sihin: I ndyehun vatyi ndyaa ñaha zɨɨ iñi cuan nuu tandɨhɨ tyañuhu. Tyañuhu cuan cuu tañi ñuu sa iyo ñuu ñiyɨvɨ, ta tañi ñiyɨvɨ zɨɨn zɨɨn nación ta ñiyɨvɨ cahan zɨɨn zɨɨn zahan ta zɨɨn zɨɨn tyehen ñi.

16 Ta sa usi tahan ndɨquɨ sa ndyehun xiñi quɨtɨ cuan cuu rey sa cua cuxaan xaan sihin ñaha zɨɨ iñi cuan, ta ñaha cuan cuu tañi minoo ñuu, ta cua zanaa ra cu rey cuan sii si sihin tandɨhɨ sa iyo sii si. Cua cahñi ra sii ñiyɨvɨ, ta cua cahmi ra ñuu cuan.

17 Tacuan cua zavaha ra vatyi maa ra Ndyoo saha minoo sa siñi tuñi sii ra, ta cua zavaha ra cuhva cuñi maa ra Ndyoo cuhva cuan vazu ña sito ra. Yucuan cuenda cua cu-ɨɨn ra ta cua cuhva ra tandɨhɨ cuhva iyo sii maa ra sii quɨtɨ cuan ndya quɨvɨ cua cuu tandɨhɨ cuii tyiño cuhva i catyi maa ra Ndyoo.

18 Ta ñaha sa sindyehun cuan cuu minoo ñuu cahnu sa ndyaca ñaha sii tandɨhɨ ra cu rey sa iyo ñuu ñiyɨvɨ.

18

Cuhva cua tɨvɨ ñuu Babilonia

1 Tacuan i cuu si, ta zɨquɨ i ndyehi sii
inga ángel. I quita ra andɨvɨ, ta noo ra
ndya nu ñuhu. Cuaha xaan cuhva iyo
sii ra, ta ndisi xaan nduu ñuu ñiyɨvɨ
sihin sa ndisi maa ra.
2 Ta i cana saa ra sihin minoo
nduzu saa xaan, ta catyi ra: Sa i tɨvɨ
ñuu cahnu Babilonia. Maa ñi ca tatyi
cuihna iyo ñuu cuan vityi, maa ñi ca
tandɨhɨ cuii nuu tatyi ña vaha ta tyasii
ta inga zaa quiñi caa.
3 Tacuan iyo ñuu cuan vityi vatyi
ñiyɨvɨ ñuu cuan i zatɨvɨ xaan sii ñiyɨvɨ
ñuu ñiyɨvɨ, ta i zavaha ñu ndya vaha
ñi. Ra rey ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ
ɨɨn ñi cuhva ndya vaha ñi i zavaha
ra sihin ñiyɨvɨ ñuu cuan. Ta ra xico
ndaha tyiño, cuca xaan nduu ra sa
xico ra ndaha tyiño sii ñiyɨvɨ ñuu cuan
vatyi zanaa xaan ñu xuhun ñu tandɨhɨ
cuii cuhva.
4 Tacuan i catyi ángel cuan, ta zɨquɨ
i siñi vatyi cahan inga ra andɨvɨ ta
catyi ra: Quita ndo ñuu cuan, ndoho
sa cuu ñiyɨvɨ sii. Ma zavaha ndo sa
quiñi xaan tañi zavaha ñiyɨvɨ yucuan
ta ndoho ndo tañi cua ndoho maa ñu.
5 Cuaha xaan cua nduu cuatyi
zavaha ñu ndya cuhva ndya sa saa si
ndya andɨvɨ, ta ma naa iñi ra Ndyoo
cuatyi zavaha ñu.
6 Uu saha cua zandyehe ra tun-
doho sii ñu sa cuenda minoo minoo
sa ña vaha i zavaha ñu. Uu saha cua
nacuhva ra coho ñu sa xaan cuhva i
zacoho tucu maa ñu sii ñiyɨvɨ.
7 I zacahnu xaan ñu sii ñu, ta i
cuzɨɨ xaan iñi ñu zavaha ñu tandɨhɨ
cuii cuhva cuñi maa ñu. Yucuan
cuenda nandyehe xaan maa ñu tun-
doho vatyi sica iñi ñiyɨvɨ ñuu cuan:
"Ñuu ndi cuu tañi minoo ñaha ndyaca
ñaha. Ña ndahvi ndi, ta ñahñi tucui-
hya iñi cua ndyehe ndi."
8 Sa cuenda cuhva zacahnu ñu sii
ñu, ta minoo ñi quɨvɨ cua quisi xaan
tundoho zɨquɨ ñu. Cua cuu ñu; cua
nducuihya xaan iñi ñu; cua cuzoco
ñu. Ta cua cayu ndɨhɨ ñuu cuan vatyi
iyo xaan cuhva sii ra Ndyoo ra ndy-
aca ñaha sii yo, ta sa tyaa ra cuhva tasi
tuñi ra sii ñuu cuan.
9 Ra rey ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ,
ra i zavaha ndya vaha ñi ñuu cuan,
cua vacu xaan ra ta cua nducuihya
xaan iñi ra quɨvɨ ndyehe ra vatyi cayu
ñuu cuan vatyi i zavaha ra rey cuan
ñaa ndɨhɨ sa cuñi maa ra ɨɨn ñi cuhva
sihin ñiyɨvɨ ñuu cuan.
10 Cua cuɨñɨ ndyaa ra ndya zava
vatyi yuhu ra tundoho cahnu xaan
sa cua coo ñuu cuan, ta cua catyi ra:
Ndahvi yoho ñuu cahnu Babilonia.
Tañi tyehen ñi ta sa i zanaa ra Ndyoo
suun.
11 Ra xico ndaha tyiño tucu, cua
vacu xaan ra, ta cua nducuihya iñi
ra sa cuenda sa cua tahan ñuu cuan
vatyi yoñi ca zata ndaha tyiño ra
12 tañi xuhun cuaan, xuhun cuisi,
yuu vaha, perla, zahma yahvi xaan,
zahma seda, ta zahma yuhva tixinda
ta yuhva cuaha, ta tandɨhɨ nuu vitu
vaha sa tyaqui sahan xico ta ndaha
tyiño sino sihin noho nahnu uru yucu
ta vitu vaha ta caa ta yuu.
13 Yucuan i cuyahvi tucu yutu
canela, ta yucu ta cutu ta perfume ta
vino ta azetye ta yutyi pan vaha ta
trigo, ta i cuyahvi tucu quɨtɨ tañi quɨtɨ
ndyizo ndaha tyiño ta mvee ticatyi,
ta caballo, ta carreta. Ta yucuan i
cuyahvi tucu ñiyɨvɨ ndɨhɨ ca vatyi cua
cuu ñu muzu ñiyɨvɨ.
14 Ta ra xico ndaha tyiño, cua catyi
ra sihin ñuu cuan: ¡Ña cumi con
tandɨhɨ ndaha tyiño vaha xaan sa
tahan xaan iñun; sa ndaha cua naa
tandɨhɨ cuii sa cucon! Catyi ra.
15 Ndya zava cua cuɨñɨ ndyaa ra i
nducuca sa xico xaan ra ndaha tyiño
ra ñuu cuan. Ndya zava cua cuɨñɨ
ndyaa ra vatyi yuhu xaan ra ndyehe
ra cuhva ndoho xaan ñuu cuan. Ta
cua vacu saa xaan ra, ndya cuhva
cana saa ñi ca ra, ta catyi ra:
16 ¡Ndahvi ñuu cahnu xaan cuan!
Tañi minoo ñaha i cuu si vatyi ñiyɨvɨ
ñuu cuan i siñoho ñu zahma vaha
xaan, zahma yuhva tixinda ta zahma
cuaha, ta i sityiño ñu ndaha tyiño
xuhun cuaan ta yuu vaha ta perla.
17 ¡Ta tañi tyehen ñi cua naa tandɨhɨ
cuii sa cuca xaan ñu! Tandɨhɨ ra xu
sii barco ta ra zacaca sii tu sihin ra

zatyiño sihin tu, cua cuiñi ndyaa ra
ndya zava.
18 Ta cuhva sa ndyehe ra cuhva
cayu ñuu cuan, cua catyi ra: Ñahñi
inga ñuu iyo tañi ñuu cahnu ya. Cua
catyi ra.
19 Ta cua tyizo ra ñuhu xiñi ra vatyi
nducuihya xaan iñi ra, ta cua vacu
saa xaan ra ndya cuhva cana saa ñi
ca ra, ta cua catyi ra: ¡Ay! ¡Ndahvi
ñuu cahnu cuan! Tandihi ñiyivi sa
iyo barco, nducuca xaan ra ñuu cuan
vatyi i zata xaan ñiyivi ndaha tyiño ra
yucuan. Ta vityi, tañi tyehen ñi ta sa
cua naa ñuu cuan. Tacuan cua catyi
ra.
20 Zoco vityi cuzii xaan iñi maa ndo
ndoho sa yucu andivi ta ndoho ra
apóstol ta ndoho ra profeta vatyi vityi
tasi tuñi ra Ndyoo sii ñiyivi ñuu cuan
sa cuenda sa ña vaha i zavaha ñu
sihin maa ndo.
21 Tacuan ta ziqui i ndyehi vatyi
i cañihi minoo ángel sii minoo yuu.
Cahnu xaan yuu cuan tañi minoo yuu
molino cahnu, ta i zavita ángel cuan
sii si sisi tyañuhu, ta catyi ra: Zuun ñi
cuhva ya cua zavita ra Ndyoo sii ñuu
cahnu Babilonia. Ta yoñi cua ndyehe
ca sii si.
22 Ñahñi ca yaa cua coo ñuu cuan
vatyi yoñi ca cua zavacu ndyalin, ta
yoñi ca cua tivi tiyoo a cutu. Yoñi ca
cua zatyiño yucuan, ta yoñi ca cua
ndyico nuñi.
23 Ñahñi ca ñúhu cua cayu ñuu cuan
sa sa cuaa. Ta ma coo ca vico tin-
daha vatyi ra ñuu cuan cuca xaan ra,
ta cahnu xaan i nduu ra sa xico ra
ndaha tyiño ra nacahnu ñuu ñiyivi. Ta
i zandavi ñaha xaan ñiyivi ñuu cuan
sii tandihi ñiyivi ñuu ñiyivi (sihin sa ña
vaha sa i zavaha ñu.)
24 Ta ñuu cuan i sahñi ñiyivi sii ra
profeta ta sii ñiyivi cuñi xaan sii ra
Ndyoo, ta nacahnu ñuu ñiyivi i sahñi
tucu ñu sii ñiyivi vaha.

19

1 Yaha cuan ta ziqui i siñi minoo
nduzu ñihi xaan vatyi cuaha xaan
ñiyivi cahan sisi gloria, ta catyi ñu:
¡Aleluya! Maa ra Ndyoo Zutu yo cuu ra
zacacu sii yo. Iyo tandihi cuii cuhva
sii maa ra. Nazacahnu yo sii ra.
2 Vatyi ndoo xaan ta vaha xaan zan-
daa ra tyiño. Ta sa i tasi tuñi ra sii ñaha
zii iñi cuan. Ta maa ña i zativi xaan
sii ñiyivi ñuu ñiyivi vatyi yaha xaan i
zavaha ña sa ña vaha. Sa tasi tuñi ra
sii ñaha cuan. (Ta ñaha cuan cuu ñuu
Babilonia sa cahan si tuhun.) Ta i tasi
tuñi ra sii ñuu cuan vatyi i sahñi ñiyivi
ñuu cuan sii muzu ra.
3 Tacuan i catyi ñiyivi cuan, ta ziqui
i catyi tucu ñu: ¡Aleuya! Cua cayu ñuu
cuan tandihi cuii tyiemvu.
4 Ta sa oco cumi tahan ra sahnu
ndyaca ñaha ta sa cumi tahan quiti
sa yucu yatyi ñi nu ndyaa ra Ndyoo i
sicava ndyayu ra, ta i zacahnu ra sii
ra Ndyoo, ra ndyaa nu tyayu cuan, ta
i catyi ra: ¡Nacuu si tacuan, ta nacuu si
sa ndisa! ¡Aleyuya!
5 Nu ndyaa tyayu cuan i cahan mi-
noo ra, ta catyi ra: Ndoho ra cuu
muzu maa ra Ndyoo, ndoho sa yuhu
sii ra vazu ñiyivi cahnu cuu ndo a
vazu ñiyivi ndyihi cuu ndo zoco zac-
ahnu ndo sii ra, catyi ra.

Cuhva cua coo vico tandaha ra cu Mvee Ticatyi ra Ndyoo

6 Ta ziqui i siñi vatyi cahan cuaha
xaan ñiyivi, ta i cuu si tañi sa cucayu
cuaha xaan yuu ta tañi nduzu tatu
ñihi xaan cahan zavi. Tyehen i catyi
ñu: ¡Aleyuya! Vatyi ndyaca ñaha ra
ndyaca ñaha sii yo, ta iyo tandihi cuii
cuhva sii maa ra Ndyoo, ta ñihi xaan
ra.
7 Nacuzii xaan cuñi yo, ta nazac-
ahnu xaan yo sii ra vatyi sa saa cuhva
cua tindaha ra cu Mvee Ticatyi ra
Ndyoo. Ta sa ndyaa listo ñiyivi cua
cuu tañi ñazihi ra.
8 Ñoho ñu zahma vaha; ndii xaan si,
ta cuisi xaan si. Vatyi zahma cuan
cuu tañi cuhva ndoo xaan zavaha
ñiyivi sa cuu cuenda maa ra Ndyoo.
Catyi ñu.
9 Ta ziqui i catyi ángel cuan sihin:
Tyehen tyoon: “Zii xaan cuu sii ñiyivi
i cana ra Ndyoo vatyi cuyucu ñu nu
iyo vico tandaha ra cu Mvee Ticatyi
ra.” Ta i catyi tucu ra: Ihya cuu tuhun
i cahan maa ra Ndyoo sa ndisa cuii.

10 Ta zɨquɨ i sicuɨñɨ sɨti nuu ángel
cuan vatyi cua zacahni sii ra, zoco i
catyi ra sihin: Ma zavohon tacuan.
Yuhvi cui muzu maa ra Ndyoo tañi
moo ta tañi inga hermanon, tandɨhɨ
ndoho ra ma zandoo sa ndisa sa i za-
coto ra Jesús. Zacahnun sii ra Ndyoo.
Vatyi tandɨhɨ tuhun sa cahan ra pro-
feta, iyo si vatyi cua zacahnu si sii ra
Jesús.

Minoo ra yozo sii minoo caballo cuisi

11 Ta zɨquɨ i ndyehi vatyi nuña
andɨvɨ, ta i ndyehi sii minoo caballo
cuisi. Ra sa yozo sii tɨ nañi ra, Ra Vaha
Xaan ta Ra Ndisa Xaan vatyi ndoo
xaan ndyaca ñaha ra, ta minoo cuhva
vaha xaan sahñi tahan ra.
12 Ndisi xaan i cuu sɨtɨ nuu ra tañi
ñúhu, ta cuaha xaan corona ñoho xiñi
ra, ta ndyaa tucu zɨvɨ sii ra, zoco yoñi
sito sii si; maa ñi maa ra sito.
13 Zahma sa ñoho ra, lehle si sihin
nɨñɨ, ta zɨvɨ ra cuu Tuhun Ndyoo.
14 Tandɨhɨ zandaru maa ra Ndyoo
sa iyo andɨvɨ, ndyico ra sii ra. Ñoho
tandɨhɨ ra zahma vaha. Cuisi si, ta
ndɨɨ xaan si. Ta yozo tandɨhɨ ra ca-
ballo cuisi.
15 Ta ra cu nuu sii zandaru cuan,
ñoho minoo espada xaan yuhu ra
vatyi cua cañi ra sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ
sihin si. Ñihi xaan cua cundyaca ñaha
ra sii ñu. Cua zañaha ra cuhva sa
cuxaan xaan maa ra Ndyoo cahnu
sihin ñiyɨvɨ. Tañi ra sañi zɨquɨ yucu
vixi uva sihin saha ra ta quita ndutya
si, tacuan cua zandyehe ra tundoho
sii ñu.
16 Ta zahma ra ta nu zɨhɨn ra ndyaa
letra ta catyi si tyehen: “Rey cuu ra sii
tandɨhɨ inga rey, ta ndyaca ñaha ra sii
tandɨhɨ inga ra ndyaca ñaha.”
17 Ta zɨquɨ i ndyehi vatyi nandyaa
minoo ángel nu ñicandyi, ta saa xaan
i cana saa ra sii tandɨhɨ zaa sa ndava
andɨvɨ, ta catyi ra: Ñaha ndo. Titahan
ndo vatyi ra Ndyoo cahnu cua cuhva
ra sa cuxiñi ndo.
18 Cua casi ndo coño ñuhu ra cu rey
ta coño ñuhu ra ndyaca ñaha sii zan-
daru ta coño ñuhu ra nahnu ta coño
ñuhu caballo zono ra ta coño ñuhu ra
yozo sii tɨ. Cua casi ndo coño ñuhu
sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, sii ra cu muzu ta sii
sa yɨvɨ ra cu muzu ta sii ñiyɨvɨ ñiñi ta
ñiyɨvɨ ña ñiñi.
19 Ta zɨquɨ i ndyehi sii quɨtɨ sa quiñi
xaan caa cuan vatyi cu-ɨɨn tɨ sihin ra
cu rey ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ ta
sihin zandaru ra. Cu-ɨɨn tandɨhɨ ra
vatyi cua cahñi tahan ra sihin ra yozo
caballo cuisi cuan ta sihin zandaru
ra.
20 Ta ra yozo caballo cuisi cuan si-
hin zandaru ra, i tɨɨn ra sii quɨtɨ cuan
sihin ra cahan cuendu sihin tɨ vatyi
maa ra cuu ra i zavaha sa ndyityi ityi
nuu quɨtɨ cuan. Ta i zandavi ñaha ra
sii tandɨhɨ ñiyɨvɨ, ñu i saha sa cundyaa
marca quɨtɨ cuan sii ñu, ta i zacahnu
ñu sii sa i zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa
tɨ. Ta sa yaha i tɨɨn zandaru ra yozo
caballo cuisi cuan sii nduu tahan ra
cuan, ta zɨquɨ i tyihi ra sii ra sisi ñúhu
sa cayu sihin azufre. Ndito ra cuan ta
quɨhvɨ ra yucuan.
21 Ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ ñoho cuenda ra,
i sahñi ra yozo caballo cuisi cuan sii
ñu sihin espada sa ñoho yuhu ra. Ta i
sasi xaan zaa sii coño ñuhu tandɨhɨ ñu
cuan, ta i ndaha xaan iñi tɨ.

20

Cuenda sa minoo mil cuiya

1 Tacuan ta zɨquɨ i ndyehi vatyi i
quita minoo ángel ndya andɨvɨ ta i noo
ra, ta ndaha ra ndaha tɨcuɨ cuenda
minoo yavi cono nu ñoho ñiyɨvɨ i
zavaha sa ndya vaha ñi, ta ndaha
ángel cuan minoo cadena cahnu.
2 I ndyehi vatyi tɨɨn ra sii ra dragón.
Zuun ra cuu ra i cuu minoo coo ta sa
naha. Cuihna cuu ra cuan, ta nañi ra
Satanás. Cua cuhñi ángel cuan sii ra
minoo mil cuiya.
3 Ta cua tyihi ra sii ra sisi yavi cono
cuan, ta cua nacazi ra yuhu si, ta
cua tyaa ra minoo zeyu yuhu si vatyi
ma cuu quita ra ta ma cuu zandavi
ñaha ra sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ minoo
mil cuiya. Tatu sa yaha sa minoo
mil cuiya cuan ta zɨquɨ cua ndasi ra
zuhva ñi quɨvɨ.
4 Tacuan i ndyehi, ta zɨquɨ i ndyehi
tyayu nahnu nu ndyaa ra sa ñihi

cuhva sa cua tyicuhva ra sii ñiyɨvɨ. Ta i ndyehi añima ñiyɨvɨ i sahndya yuu ñiyɨvɨ zucu vatyi i nacatyi ñu Tuhun Ndyoo sa cuenda ra Jesús. Maa ñu ñá zacahnu sii quɨtɨ cuan, ta ñá zacahnu ñu sa i zavaha ñiyɨvɨ cuhva caa tɨ. Ta ñá saha ñu sa cundyaa marca tɨ yɨquɨ nuu ñu ta nu ndaha ñu. Ta i ndyehi vatyi cua nandoto maa ñu, ta cua cundyaca ñaha ñu sihin ra Cristo minoo mil cuiya.

5 Ihya cuu ñiyɨvɨ cua nandoto sa xihna ñi. Zoco inga ñiyɨvɨ i sihi, ma nandoto ñaha ñu ndya sa yaha minoo mil cuiya cuan.

6 Zɨɨ xaan cua cuu sii ñiyɨvɨ sa cua nandoto sa xihna ñi cuan, ta ma coo cuatyi maa ñu icaña ñi. Ma cuhun ñu nu cua cayu ñúhu sa ma ndahva maa. Ta cua cuu ñu tañi ra cu zutu ityi nuu ra Ndyoo ta ra Cristo, ta cua cundyaca ñaha ñu sihin ra minoo mil cuiya.

7 Tatu sa yaha sa mil cuiya cuan, ta zɨquɨ cua ndasi Satanás ta quita ra nu ñoho ndazi ra.

8 Cua quita ra, ta cua zandavi ñaha ra sii ñiyɨvɨ nacahnu ñuu ñiyɨvɨ. Cua zandavi ñaha ra sii ñiyɨvɨ ñuu Gog ta ñuu Magog, ta cua zatitahan ra sii zandaru ñiyɨvɨ ñuu cuan. Cuaha xaan zandaru ra cua coo, tañi ñiyɨtɨ yuhu tyañuhu.

9 Ta cua ndaa ra ndya minoo nduhva cahnu ndya nu yucu ñiyɨvɨ cuñi xaan sii ra Ndyoo ndya ñuu Jerusalén cu si, ta cua vico nduu ra nu yucu ñu vatyi cuñi ra cahñi ra sii ñu. Zoco cuhva cuan cua tasi ra Ndyoo ñúhu ndya andɨvɨ, ta cua cayu tandɨhɨ zandaru cuan.

10 Ta cuihna, ra cua zandavi ñaha sii ñu, cua tyihi ra Ndyoo sii ra nu cayu ñúhu sihin azufre sa ma ndahva maa nu sa ñoho quɨtɨ quiñi caa cuan sihin ra i cahan cuendu sihin tɨ. Ta yucuan cua ndyehe tandɨhɨ uñi tahan ra cuan tundoho ñiyaca ta ndyiyaca ta tandɨhɨ cuii tyiemvu.

Cua cutuñi ñiyɨvɨ ityi nuu minoo tyayu cahnu ta cuisi nu ndyaa ra Ndyoo

11 Ta zɨquɨ i ndyehi sii minoo tyayu cahnu, ta cuisi xaan si, ta i ndyehi sii ra ndyaa nuu si. Ta i sino ñuhu ñuu ñiyɨvɨ ta andɨvɨ sii ra, ta cua naa si vatyi ñahñi ca nu cua cundyaa si.

12 Ta i ndyehi vatyi nandyaa tandɨhɨ ñiyɨvɨ i sihi ityi nuu ra Ndyoo, ñiyɨvɨ ñiñi ta ñiyɨvɨ ña ñiñi. Ta cua nuña ra Ndyoo libro ra sa nacatyi cuhva i zavaha ñu, ta cua nuña tucu ra inga libro nu ndyaa zɨvɨ ñiyɨvɨ cua cundito tandɨhɨ cuii tyiemvu sihin ra Ndyoo. Ta cua zandaa ra Ndyoo tyiño ñiyɨvɨ i sihi sa cuenda cuhva i zavaha ñu, cuhva catyi si nu libro cuan.

13 Ta ndɨyɨ sa ñoho sisi tyañuhu cua naquita ñu ta tacuan tucu ñu ñoho sisi ñuhu a inga nu yucu ndɨyɨ, ta cua zandaa ra Ndyoo tyiño sii sa minoo minoo ñu, cuhva i zavaha ñu.

14 Ta zɨquɨ ma cuu ca cuu ñiyɨvɨ, zoco ndito ñu ta quɨhɨ ñu sisi ñúhu sa ma ndahva maa. Ihya cuu sa cu uu tuhun sihi sii ñu, zoco yɨvɨ sa ndaha cua cuu ñu. Cuenda cua cayu ñi ñu.

15 Tatu ña ndyaa zɨvɨ ñiyɨvɨ nu libro sa cumi ra Ndyoo sa cuenda ñiyɨvɨ cua cundito tandɨhɨ cuii tyiemvu, cua tyihi ra sii ñu sisi ñúhu cuan.

21

Cua coo minoo andɨvɨ saa ta minoo ñuu ñiyɨvɨ saa

1 Yaha cuan ta zɨquɨ i ndyehi sii minoo andɨvɨ saa ta minoo ñuu ñiyɨvɨ saa vatyi sa i naa ñuu ñiyɨvɨ sa sicoo sa xihna ñi. Ta ñahñi ca tyañuhu cua coo.

2 Ta yuhvi ra Juan i ndyehi sii minoo ñuu ii, ñuu Jerusalén saa cuu si, ta i quita si andɨvɨ nu ndyaa ra Ndyoo, ta i noo si. Tyaqui xaan i cuu si vatyi sa ndyaa listo si tañi minoo ñaha sa cua tandaha, tyaqui xaan ña.

3 Ta i siñi vatyi saa xaan cahan minoo ra sisi gloria nu ndyaa tyayu maa ra Ndyoo, ta catyi ra: Ndyehe vatyi vityi ndyaa maa ra Ndyoo sihin ñiyɨvɨ. Ɨin ñi cua cuyucu ñu sihin ra. Maa ñu cua cuu ñiyɨvɨ ra, ta maa ra cua cuu Ndyoo ñu.

4 Cua zanaa ra tandɨhɨ cuii sa cuihya iñi ñu, ta ma cuu ca ñu. Ma

nducuihya ca iñi ñu. Ma vacu ca ñu, ta ñahñi ca tundoho a sa uhu cua coo sii ñu vatyi cuhva i cuu ityi sata, sa i yaha si cuan.

5 Ta ziqui i catyi tucu ra ndyaa nu tyayu cahnu: Ndyehe vatyi tandihi sa iyo ta vityi zandusei sii si. Ta i catyi tucu ra: Tyaa, vatyi ndisa xaan cuu tuhun ya, ta cuu cunii xaan iñun sii si.

6 Ta ziqui i catyi ra sihin: Sa cuu tandihi si vityi. Yuhvi cuu ra sa iyo nu quisaha tandihi, ta cua cundite tandihi cuii maa tyiemvu. Yucuan cuenda cui tañi letra A ta tañi letra Z. Tatu ityi ndo cua cuhva mi sa caha ñi ndutya coho ndo, ta cua cundito ndo tandihi cuii tyiemvu.

7 Tatu zahacanaa ndo sii cuihna, cua ñihi ndo tandihi sa vaha ya. Yuhvi cua cui ra Ndyoo ra zacahnu ndo, ta maa ndo cua cuu zehe ndyihi.

8 Zoco ñiyivi yuhu xaan ta ñiyivi ña sino iñi ta ñiyivi quiñi xaan iyo ta ñiyivi sahñi sii ñiyivi ta ra quixi sihin ñaha sa yivi ñazihi ra cuu a ñu quixi sihin rayii sa yivi yii ñu cuu ta ñiyivi zatazi ta ñiyivi zacahnu sii ndyoo yutu ta tandihi ñiyivi vatya, cua cuhun tandihi ñu cuan nu cayu ñúhu sihin azufre sa ma ndahva maa. Ihya cuu sa cu uu saha cua cuu ñu.

Cuhva cua cuu ñuu Jerusalén saa

9 Tacuan ta ziqui i saa minoo sa usa tahan ángel sa i sindaha coho xuhun cuaan sa siñoho tundoho cua ndyehe ñiyivi ñuu ñiyivi, ta i catyi ángel cuan sihin: Ñaha ta cua zañehi suun sii ñaha sa cua tindaha sihin ra cu Mvee Ticatyi. Catyi ra.

10 Ta sisi sa i ndyehi sa sindyaca ra sii, ndya xiñi minoo yucu cahnu xaan ta zucu xaan, ta i zañaha ra ñuu Jerusalén sii. Cahnu xaan ta ii xaan si, ta i quita si ndya andivi ndya nu ndyaa maa ra Ndyoo.

11 Ndisi xaan ñuu cuan tañi sa ndisi maa ra Ndyoo ta tañi minoo yuu vaha xaan sa nañi jaspe. Ta xiño si tañi minoo ino.

12 Siconduu ñuu cuan i ndyehi vatyi ndyaa minoo nuzama cahnu ta zucu. Ta iyo usi uu tahan yuvehe si. Nandyaa minoo ángel tahan tahan yuvehe. Ta minoo minoo yuvehe ndyaa zivi sa minoo minoo sa usi uu tahan ityi ñiyivi hebreo.

13 Ityi caña ñicandyi ndyaa uñi tahan yuvehe nuzama cuan, ta uñi tahan tucu ityi yucu, ta uñi tahan ityi tyañuhu, ta uñi tahan ityi cua iñi.

14 Nu cimiento nuzama cuan yozo usi uu tahan yuu nahnu, ta tahan tahan si ndyaa zivi minoo sa usi uu tahan ra i cuu apóstol ra cu Mvee Ticatyi.

15 Ra ángel ra cahan sihin, ndaha ra minoo tuñii xuhun cuaan vatyi cua tyicuhva ra ñuu cuan sihin yuvehe si ta nuzama si.

16 Cumi tahan siqui ñuu cuan, ta inuu cuii ñi caa tandihi cumi tahan si. I tyicuhva ángel cuan ñuu cuan sihin tuñii ra ta cuu si uu mil uu ziendu kilómetro iin iin siqui si, ta tacuan tucu sa zucu si.

17 Ta i tyicuhva tucu ra nuzama si, ta cuu si uñi xico cumi metro sa quehen si. I tyicuhva ángel cuan tañi tyicuhva ñiyivi.

18 Nuzama cuan cuu si yuu vaha sa nañi jaspe, ta ñuu cuan maa ñi xuhun cuaan cuu si, ta xiño xaan si tañi ino vaha.

19 Usi uu tahan toto nuzama cuan. Maa maa yuu vaha cuu si, ta ñoho inga yuu vaha ticui si. Sa xihna ñi yuu yozo toto cuu si yuu sa nañi jaspe. Sa cu uu cuu zafiro. Sa cu uñi cuu ágata. Sa cu cumi cuu esmeralda.

20 Sa cu ohon cuu ónice. Sa cu iñu cuu cornalina. Sa cu usa cuu crisólito. Sa cu uña cuu berilo. Sa cu iin cuu topacio. Sa cu usi cuu crisoprasa. Sa cu usi iin cuu jacinto. Ta sa cu usi uu cuu amatista. (Ziin ziin tyacu tahan tahan yuu vaha cuan.)

21 Sa usi uu tahan yuvehe ñuu cuan, maa ñi perla cuu si. Minoo perla cahnu xaan cuu iin iin yuvehe. Ta calle cahnu ñuu cuan xuhun cuaan vaha xaan cuu si, ta xiño xaan si tañi ino.

22 Ñahñi vehe ñuhu i ndyehi ñuu cuan. Ndyaa maa ra Ndyoo Cahnu ra ndyaca ñaha sii yo ta ra cu Mvee

Ticatyi, ta zacahnu ñiyɨvɨ sii maa ra, ta ña cuñi si minoo vehe.

23 Ta ñahñi ñicandyi ta ñahñi yoo zandisi sii ñuu cuan vatyi ndisi xaan maa ra Ndyoo ta ndisi xaan ra cu Mvee Ticatyi, ta sa nduu tahan maa ra saha sa ndisi yucuan.

24 Sa ndisi sii ñuu cuan, cua zandisi si nacahnu ñuu ñiyɨvɨ. Ta ra rey ra ndyaca ñaha ñuu ñiyɨvɨ, cua cundyaca ra sa vaha sa iyo sii ra ndya ñuu cuan.

25 Ma cundazi yuvehe nuzama ñuu cuan ndyiaca. Ta ma coo sa sa cuaa yucuan.

26 Ta tandɨhɨ sa cuca ta sa vaha sa iyo sii ñiyɨvɨ ñuu ñiyɨvɨ, cua cundyaca ñu ndya ñuu cuan, ta ñuu cuan cua cundyaca ñaha sii tandɨhɨ cuii sa iyo.

27 Ñiyɨvɨ sa ndyaa zɨvɨ nu libro ra cu Mvee Ticatyi vatyi cua cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu, yucuan ñu cuu ñu cua quɨhvɨ yucuan, zoco ma cuu quɨhvɨ cuatyi ndaha cuii ñi a ñiyɨvɨ vatya a ñu zacahnu sii inga ndyoo.

22

1 Ta zɨquɨ i zañaha ángel cuan minoo yuu cuii xaan sii. Ndutya sa saha sa cundito ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii tyiemvu cuu si, ta quita si nu ndyaa tyayu cahnu maa ra Ndyoo ta ra cu Mvee Ticatyi.

2 Mahñu calle cahnu ñuu cuan, ta nduu siyo yu yuu iyo yutu sa cua cuhva sa cundito ñiyɨvɨ tandɨhɨ cuii tyiemvu. Tahan tahan yoo zɨɨn zɨɨn nuu yucu vixi cua cuhva tu. Cua cuhva tu yucu vixi usi uu saha sa minoo cuiya. Ta ndaha tu cua cuu tata sa cua zanduvaha sii ñiyɨvɨ.

3 Ñuu cuan, ñahñi maa sa ña vaha cua coo vatyi maa ra Ndyoo cua cundyaa ñuu cuan sihin ra cu Mvee Ticatyi. Ta yucuan cua zacahnu ñiyɨvɨ ra sii ra.

4 Cua ndyehe ñiyɨvɨ nuu ra, ta cua cundyaa zɨvɨ ra yɨquɨ nuu ñu.

5 Ñahñi sa cuaa cua coo ñuu cuan. Ta ñiyɨvɨ sa yucu yucuan, ma cuñi si sa coo lámpara sii ñu, ta ñahñi ñicandyi cua coo vatyi maa ra Ndyoo ra ndyaca ñaha sii yo cua zandundisi ra yucuan, ta cua cundyaca ñaha ñu sihin ra.

Sa cuñi quisi ra Jesucristo

6 Ta zɨquɨ i catyi ángel cuan sihin: Sa ndisa cuii cuu tuhun ya, ta cunɨɨ xaan iñun sii si. Maa ra Ndyoo ra ndyaca ñaha sii yo cuu ra i cahan sihin ra profeta ta sa naha. Ta vityi i tasi ra sii ángel ra vatyi cua zañaha ra sii muzu ra tandɨhɨ sa yatyi xaan cua cuu.

7 ¡Sa cuñi quisi! Catyi ra. Zɨɨ xaan cuu sii ñiyɨvɨ tyaa yahvi cuhva catyi si nuu libro ya.

8 Yuhvi ra Juan cuu ra i siñi ta i ndyehi tandɨhɨ sa tyei ihya. Ta sa yaha siñi sii si ta ndyehi sii si, ta zɨquɨ i sicuɨñɨ sɨti ityi nuu ángel sa i zañaha sii, vatyi cua zacahni sii ra.

9 Zoco i catyi maa ra sihin: Ma zavohon tacuan vatyi yuhvi cui minoo muzu ra Ndyoo tañi moo ta tañi inga hermanos, tandɨhɨ ra profeta ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ cua tyaa yahvi cuhva catyi si nuu libro ya. Ɨin ñi sii ra Ndyoo zacahnun.

10 Ta zɨquɨ i catyi tucu ra sihin: Ma cucumi xehun tuhun sa zacoto ra Ndyoo nuu libro ya vatyi sa cua saa cuhva catyi si.

11 Nɨɨ ñi sa cumañi ca tahan si, nazavaha ca ñiyɨvɨ ña vaha sa ña vaha, ta ñiyɨvɨ zavaha xaan cuatyi, nazavaha ca ñu cuatyi. Zoco ñiyɨvɨ ndoo iyo, nazavaha ca ñu sa ndoo, ta ñiyɨvɨ vaha sa ndisa cuii, nazavaha ca ñu sa vaha xaan.

12 Ndisa, sa cuñi quisi, catyi maa ra Ndyoo. Ta cuize sa cua cuhve sii sa minoo minoo ñiyɨvɨ sa cuenda cuhva i zavaha ñu.

13 Yuhvi cuu ra sa iyo nu quisaha tandɨhɨ, ta cua cundite tandɨhɨ cuii maa tyiemvu. Yucuan cuenda cui tañi letra A ta tañi letra Z.

14 Zɨɨ xaan cua cuu sii ñiyɨvɨ cua ndoo zahma vatyi cua cuu quɨhvɨ ñu yuvehe ñuu cuan, ta cua cuu casi ñu yucu vixi sa iñi nu yutu sa cua cuhva sa cundito ñu tandɨhɨ cuii tyiemvu.

15 Zoco ñiyɨvɨ zavaha sa ña vaha cua
nandoo ñu ityi sata tañi ñiyɨvɨ zavaha
ndya vaha ñi ta ñiyɨvɨ zatazi ta ra
quixi sihin minoo ñaha sa yɨvɨ ñazɨhɨ
ra cuu, ta ñiyɨvɨ sahñi sii ñiyɨvɨ, ta
ñiyɨvɨ zacahnu ndyoo yutu a zandu,
ta tandɨhɨ ñiyɨvɨ tahan xaan iñi cu-
vatya.
16 Yuhvi ra Jesús sa tasi sii ángel
mi vatyi cua zacoto ra sii tandɨhɨ ra
hermano tandɨhɨ tuhun ya. Yuhvi cui
ñiyɨvɨ sahnu sii ra rey David, ta cuu
tucu ra ñiyɨvɨ sahnu sii mi. Ta cui
minoo tiñoo ndisi xaan sa quita sa ñaa
ca tatu sa vasi cundisi.
17 Ta Tatyi Ii maa ra Ndyoo ta ñiyɨvɨ
cuu tañi ñazɨhɨ ra cu Mvee Ticatyi,
catyi ñu sihin ra: ¡Ñaha! Ta tacuan
tucu catyi tandɨhɨ ndo sa siñi tuhun
ya. ¡Ñaha! catyi ndo sihin ra. Ta tatu
iyo ra ityi xaan naquisi ra nu ndyei
ta nacoho ra ndutya sehi sa caha ñi
sa cua cuhva sa cundito ñiyɨvɨ tandɨhɨ
cuii tyiemvu.
18 Ta tyehen nacatyi sihin tandɨhɨ
ñiyɨvɨ tyizoho Tuhun Ndyoo sa ndyaa
nu libro ya vatyi tatu iyo ra naty-
ihi zuhva ca tuhun sihin si, cua
zandyehe ra Ndyoo sii ra tandɨhɨ cuii
nuu tundoho sa cahan si nuu libro ya.
19 A tatu iyo ra cua tava zuhva sa
catyi Tuhun Ndyoo nuu libro ya, cua
tava ra Ndyoo zɨvɨ ra nuu libro sa
nacatyi yoo sa cua cundito tandɨhɨ
cuii tyiemvu, ta ma cuu cuhun ra ñuu
vaha xaan cuan, ta ma ñihi ra tandɨhɨ
sa vaha sa nacatyi libro ya.
20 Ta ra sa nacatyi tandɨhɨ tuhun
ya, catyi ra: Ndisa vatyi sa cuñi quisi.
Ta catyi yuhvi ra Juan: Vaha xaan.
¡Ñaha! yoho ra Jesús ra ndyaca ñaha
sii ndi!
21 Ta nacuhva xaan ra Jesucristo
ra ndyaca ñaha sii yo tandɨhɨ nuu sa
vaha sii tandɨhɨ cuii ndo. Ta nacuu si
tacuan, ta nacuu si sa ndisa.